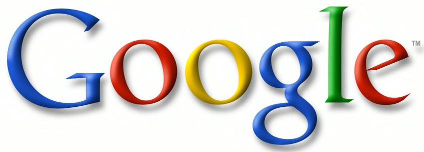
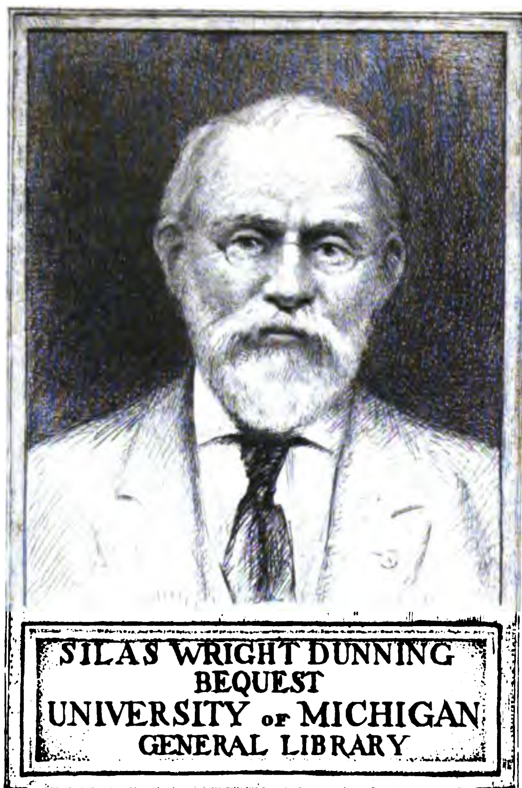

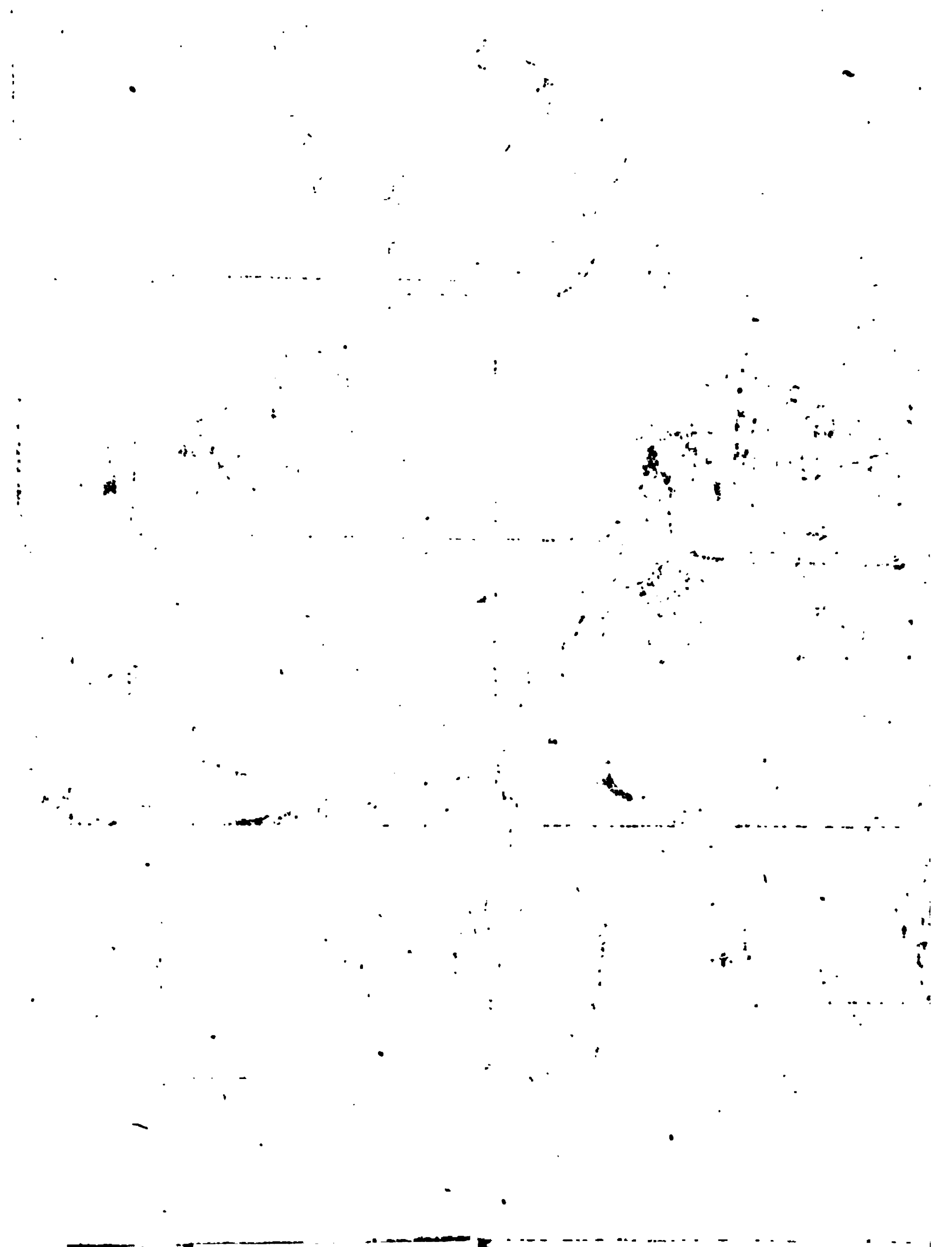

Tot Haerlem. by Pieter Casteleijn.

HOLLANTSE
MERCURIUS

Behelzende, 'tgeen aenmerckens waerdigh in EUROPA, en voornamelijck in 't stuck van Oorloch ende Vrede 'tgantze Jaer 1655. voorgevallen is.

Het Seste Deel.

On juge les choses presentes par les passees.

TOT HAERLEM,

Gedruckt by Pieter Casteleyn, Boeckdrucker op de Marckt/ in de Keysers Croon. In't Jaer 1656.

Alle deugdlievende
REGENTEN en PATRIOTTEN
Onzes Gezegenden Vaderlandts,
Wenscht Mercurius veel heyl en zeeghen.

EN is geen schande te struyckelen (alhoewel den voorsichtichste dat ghebeurt,) maer oneer is't te vallen en te blijven leggen: Is daer eenige tijt van ongeluck, ellende ofte tegenspoet, zy heeft hare weer tijt; Gedenckt dit sterffelicke Mensch, op dat gy u in onghemack niet t'onverduldig, noch in voorspoet te dartel aen-stelt, maer veel eer bevlijtight 'tgeen u (van Godes wegen) is toe-vertrout, so zal men u oock onder de kloecke tellen: Het tegendeel staet u voor de deur doet gy anders. Soo lang het Rijck een wijs Koning heeft, soo gaet alles in den Lande wel. En een onbedachten Prins brengt alles in 't verdriet.

Hier van heeft onse Eeuw eerst aen Engelandt de daedt vertoondt: En nu doet Poolen even 't zelfde. Niet dat ons d'oorsaeck onbekent zy, maer datte Vorsten soo verscheelen in verstant dunckt ons wonder, waer door 't geluck schijnt te volgen, (ja zy doet het voorseker,) aen den voorsich-

voorsichtichstē en dappersten; En wederom schijnt oock plaets te grijpen 't geen den Mont der Waerheyt zelfs getuycht, Dat als Godt de Landen straffen wil, beneemt hy d'Overheden het verstant. Is 't niet alsoo desen Jaere met Polen en Pruyssen gegaen? Hebben niet de Steden en Regenten elckander gewantrout, bedrogen en verleydt? Haren Koning is hy niet in plaets van syn Rijck te beschermen en voor 't zelve (als zijn bedicht en toe-vertroude Monarchye) te strijden, zelfs deurgegaen, altoos d'eerste in't loopen, en de traechste (alhoewel krachtich in Volck en Wapenē) in't staen geweest, tot hy seer schandelick uit syn Vaderlant geloopen en syn Volck verlaten hebbende, vande Fronturen heeft gesien dat een by hem ongeachten Vijant, komende wijdt van over Zee, hem met de minste moeyte alle Sterckten, Machten en 't Gebiedt af neemt, ja oock dwinght die Na-buyren en vertroutste Vrunden van den flauhartigen Koningh af, en den Nieuwen Koning toe te vallen: Die door kloeck beleyt alles onderwint, alles wel geluckt, en door-breeckt, alhoewel schijnend' tegens Muyren, Rotzen, Ys en Sneeu, ja teghens de natuyre zelfs aen te gaen. Geschiet dit in 't groote, hoe veel te meer in 't kleyn, welckers Lichamen lichter bewoghen worden. Nevens dien isser ons noch een ander heerlyck Voorbeelt; 'twelck ons veel meer als yet anders nodicht te luysteren, en na te volgen, om beyde geluckich en bestendich te syn; Dit is de Reden, die, wilt gyse hooren, went u na Withal, daer u de loutere Dispositien der geener die 't Bestier in handen hebbē, leeren sullen waer om dat wackere gauwe

Verstan-

Verstanden meer voordeel als de trage hebben. Gy zult oock toe-staen dat dese bequaem zyn de gantze Weerelt te dwingen, en 't welck al over lang geschiet sou syn indien zy de reden so wel in alle als in eenige haddē gehoorsaemt; Daer om syn de swacke mette stercke, de Voorsichtige en d'onervaerene Ghebieders te langher in 't besit gheweest; Even wel heeft God de Heer nu door 't kloeck beleyt des een, en de blintheyt van d'ander toe-gelaten de Broot-kamer van Europa te plonderen, om daer door den Mensch te doen sien dat daer reden en beleyt wech is, geen Lant zo gerust, of 't wert wel ontroert; En oock om yder in zyne Plichten op te wecken, den Heeren tot Gebieden, d'Onderdanen tot gehoorsamen, en zy beyde tot d'Eere Gods en 't welvaren des Vaderlants te leven. De zulcke geeft d'Almachtige Godt Wijsheyt daer Salomon om badt, te weten om Landen en Luyden wel te Regeren.

Maer dit (deftige Lantsgenoten) verhalen wy niet om dat ghy des onkundich zijt, maer, om u en alle noch eens (indien nodich) tot u heyl te vertonen dat geen ghy zelfs beleeft hebt. Op die Voorwaerde presenteren wy u oock dit Nieuwe Jaer-boeck, mogelyck dattet yemand tot leeringe nut zy; En so yemand meer weet dan ons Boeck, die dencke dattet niet oirbaer is alles te verhalen. Wy hebbē uyt liefde tot 't gemeene best geschreven, en wy wenschen dattet oock allso ghelesen wert. Of Godt gave dat wy door goede opmerckinghen leerden de volkomen Sin van sijn Heylige Beliefte. En wy voor struyckelen bewaerd synde,

fynde, beter voor de Kaes-kamer mochten waken dan de
Opsiender van de Broot-kamer heeft gedaen. 't Welck
gejont wert van den geheel uwen

HOLLANTZE MERKURIUS.

In Haerlem, den 28 Maert 1656.

Soo yemand leest, en niet en weet
VVat wel en recht te lesen heet,
Die is gelijck een lompich Vat
Daer geen als quade lucht aen vat:
Doch Vrienden 'k bid u leest soo niet,
Maer acht al 'tgeene datje ziet
Te zijn geseyt tot yders baet,
En kennis van den gantzen Staet,
Vw Lezers, penst ick onse mijn Pen
In 't goe, dewijl ick blijf en ben
Een Mede-Bootsman in uw Schip,
En mijd met u de Strand en Klip.

Car Bonnes raisons & mal entendues, sont comme Perles aux Porceaux estendues.

Hollantze Merkurius,

Behelzende de Geschiedenissen in EUROPA, voor-gevallen in 't gantze Jaar 1655.

JANUARIO 1655.

Nnocentius Paus, ende oock Navolger van de overleden Vaders in den Roomschen Stoel, was nu tot den ouderdom

A van

van Lxxxiij. Iaren gekomen, wanneer hem 't Graveel en Flerecijn handen en voeten hadde verboden te gebruiken, behalvens de inwendige deelen die door 't Graveel gepijnicht wierden: Dus ongemakkelijk woeldt hy met 't Leven en de Doot eenige Weken lang: Maar als op zeekre Nacht de pijn so verwakkert, en de krachten versswakt waren, dat ook de vertrouste Geneesswijsen meynden hy lagh op 't uitterste, so hebben zijne Vijanden strakx (hoewel te vroegh) hare vreugde betoont: Onder welkken geen de minste is geweest den Spaanschen Gezant, die niet alleen door afgesonden Brieven de groote krankheidt des Paus verkundschapte, maar, oock uit zijn Schrijf-Celle schreef men naar Madrid, Weenen, Brussel, en andre Princen Hoven dat den H. Vader overleden was; Van 't welck de tijt hem de waarheit leerde, en met een, dat hy hier onvoorsichtigh en te ijvrich in gehandelt had, dewijl Innocentius weder bequam, en korts daar aan ghenoechzaam toonde dat hy door de mis-slagh van d'opgemelte Spaanse Gezant gehoont was. Want hy voegden den zelven seer bescheidentlijke aartigh toe, als den Gezant om gehoor aanzocht, en zijn al te vroegh gehouden vreugde by den H. Vader dacht te verschonen, *Dat de Dooden aen niemant gehoor verleenden.* Heel Romen, zelfs § Pasquin, lachten om dese kluchten. Zijn H. wist oock seer wel dat de Spanjaarden hem dodelijk haatten om de gunst die hy den Francoisen en Portugisen toe-droegh, ja, dat de Spaanse Hovelingen by Donna * Olympia ('s Paus Nichte) hadden geweest geluk wenschen over de Doot van haren Oom Innocentius, dewijl zy sijn Erfgenaam was; Doch om veele gewichtige redenen by sijn H. gehaat.

§ Een Mans Beelt, daar men de pasquilen aanplakte.

** De Minionna van de Prince Ludowyck, die al 't Kooren op gekogt en uyt Rome hebbē de weg doen voeren, daer door groote dierte in de Pauselycke Landen veroorsaakte, als mede om de groote proffyten diese daar door genoten, van de gemeynte bitter uyt gescholden, maar van Syn H. uit Romen gebannen wierden.*

Maar als nu INNOCENTIUS weder was bekomen, stonden de Gespanjoliseerden uitmuntent verbaast, Zy wenden haar dan weder by Donna Olympia, en vertroosten haar met dese woorden, *Of wel den H. Vader noch leefde en bekomen was, hy was doch out, ende konde het niet lange maken,* doch seiden zy, *✶ Indien hy het te lange maeckt wy sullen hem met fenijn vergeven.* INNOCENTIUS hier van geboodschapt, nam in dien handel seer quaat behagen, hy bestrafte sommighe over dese lichtvaardighe bose stukken, ghevende meer (dus doende) sijne groote lijdtzaamheidt als wraakluft te kennen, op dat hy sijn Vijanden de maat zoude vol-meten.

Middeler tijt quamen alle vremde Kardinalen na Romen, op de Brieven van den Spaanse Gezant dat den Paus overleden was; op datse tijdelik in de Verkiesinge

✶ Vt Legatus Reg. Galliæ Liter. testa. atque alijs & mult. Christian. Roman. scripserunt.

Cath. Dul. *Non pensate, facendo qualche tristo atto, poterlo celare, perche, benche non venga in cognitione de gli altri, non dimeno ne barete sempre rimorso nella vostra Conscienza.*

kiesinge van een Nieuwen Vader by der hant souden sijn, onkundich, doch met hoop dat door d'een dwarrelwint of d'ander Pieters Sleutelen haar so licht als een ander opgedragen souden worden; Maar Innocentius was ten hooghsten misnoecht als hy sagh de Kardinalen op 't schrijven der Spanjaarden also binnen Romen komen, en de Kardinalen waren beschaamt datze bedroghen waren van den ijvrighen Gezant, dewijlze opentlik voor sijn H. vertoonden de versekering dieze ontfangen hadden van de dag en uur dat hy soude overleden sijn; des geboot Innocentius den Gezant tot nader last niet uit Romen te gaan, Doch zijne krankheden hem op't lest overwinnende, sterf hy den 7. Januarius smorgens by 6. uren, na dat hy 10. Iaren, 3. Maanden, en 22. dagen de Stoel had bezeten; Na-latende de naam en daat van een vroom leven, alhoewel sich een weinich te veel na de Hoofse manier schikkende; Nochtans Italien ende andre Roomse Staten in respect en goede eendracht houdende, alhoewel zijn uittermaten pogen om Spanjen en Vrankrijk te vereenigen, is gemist; Weder om heeft hy den strijt over de Predestinatie tusschen de P.P. Iezuiten ende de * Ianzenijsten tot groot voordeel en lof der Iezuiten gheeindicht; Venetien heeft hy in hare Oorlogen tegens d'Ottomannen bygestaan; En veele steenen uit den weg geleit, dat anders, en ook hy zelfs, hoeksteenen souden geworden hebben. Desen Innocentius is geweest een kloek Man, en wiert Advokaat tot Romen als hy 23. Iaren out was, ende is voorts opgeklommen van tijt tot tijt by na in alle waardige Ampten die de Pausen in den R. Stoel vergeven: Tot Urbanus hem 1627. Kardinaal maakte: En eindlik Paus wordende, als hy niet meer en konde verhoghen op deser Weerelt, achte ik dat de Heere hem heeft verhoogt meer uit ghenade (alzo ghevoelen wy van ons zelfs) als uit eenige verdiensten, &c. Zijn Lichaam wierde aanstonts gebalzemt, en 3 dagē in de Kapelle van St. Sixti aan 't gemeen Volk vertoont, leggende in een Kist van Cypressen-hout, van binnen met Loot gesoudeert: Van daar is hy na Sint Pieters Kerk gebracht: Na dat de Kardinalen den Ring van St. Pieter haddē gebroken, waar mede hy de Bullen verzegelde.

De doot van desen Paus ontroerde meest het Franse Hof, dewijl hy (gelijk gezeit is) de selve meer toegedaan was als den Spanjaarden; Ende alzo Albert Mazarini (Vader van den Kardinaal Iulius) voor een Maant ook te Romen was overleden, so begost hier de Franse streng seer mede te verswacken.

Olympia dede strak na haars Ooms doot Englenburg zuivren van 't nagelate gelt, zilverwerk en Juwelen, en voerde het by Nacht in't Huis dat Innocentius toebehoort hadde; Dit was een zaak by de Gemeente soo veracht, als by de recht-geestelijkke versoeijelijk, en by den Fransgesinde als onlijdelijk; Hier

*Iansenius was te Ypere Bisschop. Men verhaeldt dat hy al de Boecken St Augustini tot 22 malen uitgelesen heeft, om de Predestinatie te bewysen; Echter te vergeefs (volgens 't Advis der R. Kerke, die na haer seggen niet dolen kan,) want Iansenius is hier ingedoemt, als de Iesuijten door heftig kuypen haer tegenpartye te Roomen om 't onderspit hielpen.

door wiert Pasquin den mont geopent, bladen vol verwijtingen blies hy uit op de gierichheit van Olympia, hy noemde haar ook een Hoer, en Byzit van ettelikke Kardinalen; Andere hadden een stuk Loot aen Pasquin gehecht, daar op stont het Aangesich Olympias, en in plaats van Donna Olympia, stont daar,

O IMPIA DONNA, Ende daar onder in Latijn en Italiaans de vuilste Bordeel-stukkē die oit eenig Roffiaan bedocht. Met noch een 't welk seer scherp was, en daar men den Franse Gezant Monsr. de Lion de schult van gaf, liep men te Romen over straat. tot na sommighe daghen Olympia op een stempel quam, en Zilvere Penningen als een Oort-Rijksdaalders geslagen en onder alle Vremdelingen verdeelt wierden, byna mette zelve Letters als hier boven gezeit is. Dan hier af genoegh.

Tusschen den 18 en 19 January ginghen alle Kardinalen die te Romen hadden konnen komen, in't * Conclave, om een anderen Paus te kiesen, 't welk na Middenacht by 3 uren gesloten wiert: Middelertijt waren de Gezanten van Italien, Vrankrijk, Spanjen, &c. met Munt en Wisselen ghestijft, elk om voor sich Vrienden te verwekken, stemmen te maken, ende also tot de Pauzelijkke Verkiesinge te werkken 'tgeen yder sich 'tvoordeelichst mochte rekenen. Dan overmits zy in't Conclave zijnde, straks onoenich wierden, scheidende de Oude Kardinalen van de Ionge, so geviel het dat † *Caraffa* siek wordende, uitghedragen wiert en storf, harer aller voornemen dus vernieticht wordende, alzo men hem voor had tot Paus te thronen. Na desen is *Sacchetti* opgeworpen, hier tegens is weder *Barbarinus* en *Antonio* aangedrongen, tot hevige menschelikheit niemant wijkkende.

* *Perot. Conclave appellatur quicumq; locus secretior, in quo vel Viri colloqui, vel Mulieris confabulari solent, quæ una Clave clauduntur.*

† *Caraffa wierde onder al de Kardinalen alleen reyn geacht te syn.*

wijkkende, bleef elk pal, de zake ongevordert, en den Stoel leeg; Ende al was het dat den Spaanse Gezandt sich aanboodt 't krakkelende Conclave te beschermen, indien uitte verdeeldtheden van 't Conclave yets tot nadeel van de Roomse Stoel mochte spruiten, so wiert dat nochtans geweigert, om dat geen onlust daar uit aan eenige tegenstrevers soude volgen. Evenwel bleef elk in 't verlangen na een Nieuwe Vader. Pasquin eenighe dagen stom geweeest zijnde kreegh werder een Pergament voor zijn Borst, met dese Letteren:

Quisnam futurus sit Pontifex Collegium petit à Christo.

Domine quis habitabit in tabernaculo, aut quis requiescet in monte sancto tuo?

Cardinal *Qui ingreditur sine macula, & operatur justitiam.*

Medicis. Nonquid ego sum Domine?

Resp. *Cadent a latere tuo mille & decem millia a dextris tuis, ad te autem non approquintabit.*

Barbarin Tu es qui restitues hereditatem mihi.

Respo. *Recordere sibi, quia habuisti bona in vita.*

C. Banas, Ubi sunt anticque misercordiæ tuæ?

Respo. *Iuvabit Deus, & non penitebit eum.*

C. Spada Recordare Domine, quia servus tuus sum.

Respo. *Non potest duobus Dominus servire.*

Sacchetti Si voluisses sacrificium dedissem?

Resp. *Gens tua & pontifices tui tradiderunt te.*

Capponi, Expectans expectavi Domine,

Respo. *Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est a me.*

Baragdin Si mei non fuerint dominati tunc immaculate ero,

Respo. *Gens absq; consilio, utinam saperet & intelligerit, & novissima providdret.*

Assoquee (Qui est factotum) lætatus sum que dicta sunt mihi.

Respo. *Cæci non vident, claudi nõ ambulant, et leprosi nõ mundantur*

Frāciotus Memento Domine David, & omnis mansuetit u-
dinis ejus,
Res. *Nondum venit hore vestre,*
Marvillā Salvum me fac Dominē ex omnibus persequenti-
bus mei, & libera me,
Resp. *Perditio tua ex te,*
Mōtallus Ascendam in montes,
Resp. *Nō habitabit in medio Domus meus, qui facit superbiam,*
C.Palusa, Tu es Domine qui facis mirabilia solus.
Resp. *Terribiles es, & quis resistet tibi,*
Branabij Delicta Juventutis meæ, & ignorantias meas ne
memineris Domine,
Resp. *Vade in Pace, & noli amplius peccare,*
Filiomar: Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam,
Respo. *Intellegite sapientes in populo, & stulto aliquando sapite.*
Duragio, Ad te levavi oculos meos, qui habitas in cœlis,
Resp. *Superbo es oculo, & insatiabili corde.*
Bichius, Recordare Domine, quies servus tuus sum,
affe.Gall. *Priusquam Gallus cantat, ter me negabis.*
C.Cælius Eripies me Domine à corruptionibus populi, & con-
stitues me Domine in caput gentium,
Resp. *Probibe linguam tuam a malo, & labia ne loquantur dolum,*
Otquavio De profundis clamavi ad te Domine,
Resp. *Tolle quod tuum est, & vade.*
Grimald Domine exaudi orationem meam,
Resp. *Deus peccatoris non exaudit.*
Balabioli Ego autem mendicus sum & pauper,
Resp. *Et semper pauperes habebitis vobiscum.*
Drestius Domine solecitos esto mei,
Resp. *Omnes quidem currunt, sed unies accipit bravium.*

Sicut

Georius, venator & Rusticus, Sicut desiderat cervus ad fontes aquarum, ita anima mea desiderat ad te Deus,

respon. *Quomodo hic intrasti, non habens vestem nuptialem?*

C. Luga, Adjuva nos Dominus propter gloriam nominis tui,

resp. *De gente non sancta, ab homine iniquo & doloso erue me,*

Corrardo Adsum sicut cæteri homines,

res. *Non omnis qui dixerit Domine, Domine, intravit in regnum Cælorum.*

Caraffa, Ne remeniscaris Domine delicta nostra, vel parentium nostrorum,

resp. *Patres conjunxerunt uvas acerbo, et filiorũ dẽtes obstupuerunt*

Cherubin Emitte spiritum tuum super nos,

res. *Descendit super Cherubin, & solavit.*

Caffarelli Iniquitatem abscondis in corde, & veritatem tuam super salutare suum dixi,

resp. *Quid est veritas.*

Cobostini Confirma hoc Deus quod operatus es in nobis,

resp. *Et erit error pejor priore.*

F. Chilius cognatus præcedentis. Bonum certamen certavi, cursum consumavi, fidem servavi, deposita mihi hæc spes est,

resp. *Satis est hæc requies tua.*

Etevisius Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt,

resp. *Filij tui ex latere tuo exsurgent.*

Osinna, Miserecordias tuas in æternum cantabo,

res. *Annue descende ad inferos.*

Trivulti Ego autem quid?

res. *Abeuntes post carnem alteram, non intrabunt in regn. Cælor.*

Genetrus Inquietũ est cor nostrũ domine donec requiescat in te

d. Avarus, *Ubi Thezaurus tuus, ibi & cor tuum.*

C. Servia Quis ascendit montem Domine?

Pimonta Qui

res. *Qui pecuniam non dedit ad usuram.*
Chisius a Ecce oculi Domini super metuentis eum,
Siena. *Et ecce, sunt ultimi qui erunt primi, sunt primi qui erunt*
respon. *ultimi : Vestræ Lucernæ accensæ.*

Andere, meer spotswijs als voorsichtigh, hielden te Capone in Italien een Conclaue, en verkooren daar een Paus, die wel haast gedwongen was met syn Verkiesers haas op te spelen, en in andere Gewesten als Italien hun Vaderlant, hunne uitsinnicheitte bedenkken. Zy mochten dies wel dencken met.

Keiser Markus Aurelius. *Dat de deugt maakt de vremdeling tot een Burger,*
En de boosheit een Burger tot een vremdelingh.

KEiser Ferdinand bleef noch al bukken onder de gewaende Geestelijcken hare wreede verbolg-lust/ en dulde/ dat zijn getrouste Onderdanen d'Erflanden / en haer Goederen mosten achter laten/ dewijl de Roomse Papen andere regulen hadden als den Heilant vã alle ware Christenen/ wiens gebot is lijdtsaem / verduldich/ vergevende/ en syne Vijanden goetdoende te wesen : Men voerde in 't tegendeel dese woorden : Alsoo de seven Keurvorsten elk in hare Lantpalen hun Gesinde begunstigde/ d'een de Luterse gelijk Saxen/ d'ander de Calvinise en Mennoisten als Brandenborgh en de Paltz/ waer om ook den Keiser (meerder dan eenige der Keurvorsten) daer minder als dese zijn vermogenheit in mochte tonen / want seiden de Roomse/ bant de Keiser al de Ketters / den Sax bant al de Catolijcken/ die by Godt in meerder aensien als de Ketters zijn / wel waer om doet dan den Keiser met zijn macht die hy meer als andere heeft/ qualijck / met het upt-roepen van de wederhoorighe der H. Kercke ? Dese antwoorden wy/ dattet geen Christen voeght den ander te vervolgen/ te verdoemen/ te dooden/ en daer over sich te roemen/ dewijl men in der daet (als den Outvader Lactantius segt/) de Relige niet en moet voorstaen met dooden/ maer met sterven; Veel min dat wy meynen souden die en dese doen suicks/ daer om/ wy oock/ dat 't selve Christum na-volgen / en zijn kruis op sich te nemen is. Dit dan als voor yder geseit / en voornementlijck den onverdraechsamen/ den nijdigen/ en bloetgierigen gewaende Geestelijcken/ den opstoockers

van

van Vorsten en Prinsen/ en die den 3. deser al d'Evangelise in Oostenrijck voor 's Keisers Hof te Weenen hebbende gedaecht/ daer vele verscheenen die 50. 60. en 70. Jaren hadden/ welcke Oude Luyden aengedient zijnde uit 's Keisers last te moeten Rooms worden/ oft te vertrecken/ hebben haer gemoedt bewaert/ met datse Gode en den Keiser gehoorsaemden/ veel liever willende haer Catholijck geloove in der daet bewaren en ballingen worden/ als oneigentlijck Catholijck genoemt te werden/ en hun Lant en rijckdom te besitten. Wy spreken van geen geruchten/ maer van de † getuighen selfs die onse straten in Hollant betreden hebben: In Silesien heeft men insgelijcks gehandelt/ en op de Predikanten als op de jacht ghegaen/ de Soldaten daer mede laten omspringen/ en de Leeraers ghekerckert/ en versoepelijck gehandelt. In Gulicker Lant/ in Polen/ en andre gewesten heeft men de weerlose Mennoiten/ de penitente Racovisten en alle die tegens de Roomse onder de 12. Artikelen des geloofs een nauwer gemoet als andre hebben/ belogen/ uitgestoten/ verdoemt/ en in't kort alle Gereformeerde en Evangelise soo verbolght/ dat ick tot schande van Europa haer geen Christen-rijck meer en mach noemen.

Mercur. Trismegistus, 't Ken-teken der ware Godzalige Relige is, Gode te kennen, en niemant ongelijck te doen.

Van also ick (alhoewel Merkurius) dus tegen gewoonte over de Vervolgers uytvaer/ soo gelooft nochtans niet waerde Lesers dat ick oock als mijn * Patroon Heidens en sonder relige soude zijn/ also ick verklare Catholijck/ Gereformeert/ Gueux/ Evangelis en oock Mennonist te zijn: Catholijck/ om dat ick my niet en houde aen de Kercke die so verdwaelt nochtans segt niet te konnen doolen/ daerse nochtans onder dien deckmantel alles inboert watse begeren en hun aenstaet/ dolende en vallende also met hare navolghers samen in de gracht/ maer my alleen houdende aen 't Out en Nieuwe Testament 'twelck de Heilige onfeilbare Kercke maeckt/ en niet aen eenige Concilien/ Outvaders/ Apocryphe schriften/ etc. Gereformeert/ om al

† Oude Luiden van 70. Jaren die in Oostenrijck welvarende waren hebben alles moeten verlaten/ ende hadden niets als een Paspoort van de Keiser: Eenige hebben hun na Hollant en elders gewent.
* Merkurius genaemt een Heidense Godt van Koopluy/ Boden/ Posten/ Tael-Luiden/ etc.

de menschen insettingen zedert der Apostelen tyden geen gehoor ofte geloof te geven/ en oock mijn leven daghelijcks pogen te verbeteren. Gheux/ om dat ick de Heere bidt en schuldich ben te bidden om mijn dagelijcks broot. Evangelis/ om dat ick my sodanich op 't H. Evangelie vertrouwe/ dat ick in het selve door Gods genade al mijn hope en vreugde/ ja/ al mijn zaligheit vinde. Mennonist/ om my van de Weerelt af te sonderen/ alle ongelijck en kruis te dulden/ niemant te verongelijcken/ en in 't kort: Christus te volgen/ niet vervolgen. Also Lesers is 't gemoet van uwen Merkurius: en sal vorder na mijn gewoonte u/ op dat wy beide aen d'ongestadigheit des Weerelts niet en blijven hangen/ de wispelturicheit der selver vertoonen.

DEn Vrede tusschen de Engels en Nederlantse Republicken nam oock nu zijn kracht in d'Indias/ daer (voornamelijck omtrent Persien) meest al d'Engelse Koopluiden geheelijck bedorven waren door 't verlies van twee seer rijcke Schepen/ die van alle haer kostelijckheit vol gestuwt/ den Nederlanders tot buit vielen/ en de handē van Matroos soo verrijckten/ datse 't Silver met hoeden vol/ en de Peerlen en Gesteenten met hantgrepen elckander toe-deelden: Dit was in d'Oorlochs-tijt/ en soo viel daer geen vergoedingh van/ selfs niet aen den Nederl. Generael/ alhoewel hy door nau ondersoeck tot voordeel zijner Meesters meer uitte kisten van Matroos meinden te halen als hy vont/ maer zy/ die oock pooghden te bewaren dat zy in 't gevaer haers levens hadden verovert/ braken de plancken van de ǂ ribben hunner schepen op/ en propten en verberghden daer tusschen haren lieven Buit/ tot dat d'Ondersoeckers luttel vindende/ weder vertrocken/ en Matroos sonder vrees hare kisten vulden met de rijcke Lendenen hunner Schepen. De Maets der Engelsen tot Ormus/ Gamoron/ Suratte/ etc. sich alsoo bedorven siende/ ende hare Middelen gerooft/ diese na Enghelant meinden te vervoeren/ hebben selfs in plaets van hun schatten nae Londen moeten keeren/ onder andre President Blackman/ die hier wel 3 a 4 Tonnen gouts verloor/ wordende van schat-rijck/ kael en bervoit. Latende eenen Mr. Spillar (die wat beter avontuir hadde gehad) in zijn plaets.

Te

ǂ In Hollant is over weinig Iaren een out Schip om te slijten verkocht, 'twelk wel eer een Rover had behoort, daer ettelicke 1000 guld. aen gelt tusschen de Riboen van 'tSchip in 't af-breken gevonden wierden.

Te Constantinopolen was den Enghelsen Resident wel te vreden over den gemaeckte Vrede mette H. Staten/ om dat hy in zijn opgeraepte beschuldigingen daer mede hy de Hollantse Koopliedén meijnden aldaer te beswadden/ gants ongeluckigh was/ ende in zijn ongemanierde handel en oogmerck selfs van den Turcksen Keiser teghen gesprooken wiert: Doch erhaelde den hoogh-ghemelten Keiser / sich wendende met het Aenghesicht na den Nederlantschen Resident: Maeckt Hare Ho. Mog. Uwe Heeren en Meesters bekent, dat Ick als noch op den ouden voet met hare Ho. Mo. en des zelfs Onderdanen bereit ben de goede Correspondentie te onderhouden. Alhoewel het my niet onbewust is, ende Ick genoegh versekert ben, datter in den Zee-slagh laetst tusschen ons ende de Venetianen gehouden in de Dardanelli, Elf Hollantze Schepen voor de Venetianen syn geweest, sonder de welcke wy de zelfde seer lichtelyck geslaghen en overmant zouden hebben, &c.

Den 26. deser zijn een goet getal Heeren uit de Vergaderinge der Staten van Hollant gegaen in de Vergaderinge der Staten Generael/ aldaer bekent makende dat den Heer Hyronimus van Beverningh zijn Eedt voor hare Ed: Groot Mog: gedaen hadde/ als dat hy ende den Heer Willem Nieupoort in't minste niet gecontribueert hadden uit haer selven tot de Acte van de Seclusie des Jonge Prins van Orangen/ maer dat zy ter contrarie haer uitterste devoirs gedaen hadden omme den Heer Protector van zijn versoeck te diverteren: Ende oock/ dat zy daer in niet ghedaen hadden sonder ordre der H. Staten van Hollant ende West-vrieslant/ de welcke approbeerden al 'tgene hare Ed: gedaen hadden; Ende verklaerden wijders dat ingevalle hare Ho: Mog: verstaen dat hy niet in possessie soude komen van het Thresorierschap Generael/ daer toe hare Ho: Mog: hem verkoozen hadden/ (doch nu door eenige Provincien als Zeelant en Vrieslandt gecontradiceert/ met het in-trecken harer Ed: Gr: Mog: Provinciale stemme)/ dat zy geresolveert waren hem te laten continueren in de Generaliteit/ tot dat hy't voorsz. Ampt soude komen te genieten/ etc.

Salustius, 'Tis een gemeen gebreck in een groot en Vrije Staet dat de Nijt volgt d'Eere.

In dese Maent is de Heer Nanningh Keiser/ ghewesen Raedt-

Pensionaris en Oud-burgermeester tot Hoorn / ooch Ambassadeur aen den Koning in Denemarcken / ende aen den Grave van Olden-burgh / mitsgaders een der Ses gesaiseerde Leden op 't Huis tot Louvestein Ao. 1650: Ende nu Advocaet Fiscael ooch Raet ter Amiraliteit van West-vrieslandt en 't Noorder quartier / tot Hoorn overleden / de Aerde zijn Lichaem / en Godt zijn Ziele bevelende / is alleen de gedachtenis van zijn vroom leven ons na gebleven: Hier af singt Bruno aldus:

In obitum Amplissimi et Incomparabilis Viri:

D: NANNIJ KAISER, I. V. D. Reip. Hornæ ex-Consulis, & Senatoris, Rerumque Maritimarum in West-frisia Consiliarij, Ficisq; Advocati, tum ad Comitum Oldenburgensem, tum ad serenissimum Daniæ Regem his Legati.

Effertur illud, ecce, publicum funus,
Sui cadaver Horna plorat, Hornanę
Plorate Musæ, vester ille Mæcenas,
Patronus ille vester, heu! fuit vobis.
Æqui Sacerdos, Iuris antesignanus,
Et antecessor, eloquentiæ flumen,
Lumen Senatus, & decus togatorum.
Amorque plebis, patriæ parens verus,
Domi forisque patriæ parens verus,
Livore major usque, major & laude,
Honore quovis major, omnib. functus.
Defunctus, heu! est Cæsar, & fuit nobis.
Quod Imperator rarus est, fuit Cæsar.
Non Imperator ille semper Augustus,
Semper beatus esse gestiit Cæsar.
Fama superstes, busta post sibi æternum
Nomen relinquit, omnib. sui exemplū,
Relinquit usque filiis, patrissare.
Vivendo cunctis, mortuus sibi tandem
Vitam probavit omnib: Deo mortem.
Obire summa munus omne cum laude
Fuit ante laudes omnium supergressi.
Obire mortem sic ad astra restabat.
Integritate & Innocentia tutus,
Tutusque pura conscientia recti,
Sic fluctuantis Orbis in freto vixit.
Ut iam salutis conquiescat in portu.
Sic vanitatum vanitatibus liber,
Solute Orbe & Orbis omnibus curis,
Polique civis, in solo peregrinus,
Iam, teste terra, vixit, ut mori sciret.
Iam, teste cœlo, vivit, & mori nescit.

GRAF-SCHRIFT,

Een stut van Stadt en Staet. Een raedt van alle Raedt.
Een all' in een gezeydt, Leydt daer, daer KEYSER *leydt.*

H. Bruno.

De [illegible]/ Bosrovers /de Lantverderbende Lotharingers /en meer [illegible] Gaddeloose menschen begosten op verscheiden oorten te [illegible] de straffen van hare schelmstucken: De Lothringer Colonels [illegible] en Mauleon niet langer aen de Spaense zijde te [illegible] vindende/ liepen met hare Regimenten totte Fransen over/ [illegible] dat men Hertoch Carel (haer Opper-Plonderaer) gevangen na Spangen had gevoert / en betoonden alsoo met haer lichtvaerdichheit datse haren Leitsman gelijck waren: Doch al hoewel den Koningh van Vranckrijck hun groote beloften dede/ soo en zijn zy [illegible] by de Francoisen niet vorder geacht / als dat men hun wacht [illegible] in eenighe Achterhoede / dies zijn zy als blixem-pijlen ([illegible] niet als om te beschadigen dienden) in de voorste troupen na dat de [illegible] viel/ gesteken/ en eer omgekomen als de overige Lotringse die de Spanjaerden getrouw bleven; Maer een van de selve met 6. ofte 7. [illegible] kameraden [illegible] op 't berooven der Boden en Posten/ en na dat hy sich van [illegible] en Aken omtrent Maestricht begaf/ daer hy alle Luiden sonder aensien beroofde/ waer door en om zijn [illegible] hy den tijtel van Andries den Antichrist bequam/ [illegible] zijn rijck aldaer niet lang/ overmits dē Heer [illegible] (Gebieder in Maestricht) sijn loop-plaets doende bespieden/ met sommige Ruiteren en Loopers uit toogh / en desen Rover niet [illegible] van de [illegible] plaets vonden/ vongen/ en gebonden naer Maestricht bragten/ daer hy den 9. deser (tot blijtschap der Reisers) mette hooge beloninge Hamans voor zijn bedrijf wiert erkent.

Gom. de Trier. Dieu n'aide l'homme, qui manque a soy mesme.

FEBRUARIUS 1655.

DEn 8. deser is Don Estefana de Gamara van Antwerpen in den Hagghe gekomen / als blijvende Gezante van den Koning van Spangen / in plaets van D. Anthonio de Bruin: Hy is met veele Karossen aen de Hoorn-brugge verwellekomt/ na 's Landts gebruick en de gewoonte sijn Getuich-schriften naderhant over leverende.

Tot

Tot Stocholm lande den Heer Heinsius / als Gezant van hare Ho: Mog: aen 't Sweetse Hof: Waer hy op den 16. deser voor den Koningh ghehoor hebbende / mondelinghe van den selfden Koning hooglijck bedanckt wierde over de moeiten ende goede yver die hare Ho: Mog: 't voorleden Jaer betoont hadden door haren Gezant den Heere van Beuningen / in 't bevredigen der onlusten tusschen de stadt Bremen en 't Rijck Sweden / etc.

Op den sesten Februarij is de Keurvorstinne van Brandenborgh te Berlin in Pomeren verlost van een Jongen Soon / tot groot verheugen der Onroomse in geheel Duitslant / en de Vrienden van het Lof-waerdige Huis van Nassau; Graef Johan Maurits / Stadtholder van Kleve toen in den Haegh sijnde / braelde meer als yemand met blijde manieren van zijn treffelijck Gebou aen den Vyver-berg / daer hy den 28. deser s'avonts voor al de glasen brandende keerssen / op den top des Huis Trompetten en Keteltrommen / en beneden vol Wijn en Roemers 't Hof dede verstaen zijn vreugd over 't geluck der Vrienden; Amsterdam het hare daer by doende / met hare aenbieden van Peterschap en een Pille-gift van 10000. Renten 's Jaers / te betalen by de stadt Amsterdam alleen: 't Welck op den dagh des Kinderdoops alsoo plaetse heeft genomen / wanneer de Burgerm. Huidekoper van Amsterdam na Berlin toogh / ende met veele genegene reden aldaer als Gezante is geweest: Godt wil dees Jonge Keurvorst als sijn Heer Vader in wijsheit ende goedertierenheit laten op-wassen. Want

Een Wijs en Deugdelycke Vorst. is een treffelycke Zegen Godes.

Engelant meer als andere Landen besmet met een Volck van een gedrongen gemoet / en soo by-gelovich als Godsdienstigh / gaf den Protector veel moeiten met hare al te ghescheurde Relige: De Grootste des Legers waren hier niet vrij af / ende soo diep in ghenomen met sekere Vrijgeesterey / erschijningen ende laetdunckentheit / datze selfs de Christelijcke plichten van gedult / liefde en erkentenis verby liepen: Onder dese was den Generael Major Harrison / den Heere Karew (eertijts seer gesien in den Raet en 't Parlement) / en Colonel Rijch geen van de minste: Dies om dat andere geringer Lieden de

Snoer

Snoer van dese Oversten navolghden / had den Protector op seeckere dagh van dese Maent voor genomen de voorsz. 3. Persoonen eens te verhooren / dewijl zy oock tegens 't Gouvernement murmereerden: Waer op 't ontbieden des Protectors zijn sy niet verscheenen: Dies heeft men haer door eenige Ruiters in een Carotse gehaelt en te Wit-hal doen brengen / alwaer zijn Hoogheidt / den Raedt / en sommighe Godsgeleerden na middach by 3. uyren hun af-vraechden / waer om sy op d'eerste aenmaningé niet en waren ghekomen / daer op dese 3. Persoonen (waer by hun ooch vervoecht hadden Mr. Jessey en Mr. John Simpson / Predikanten van 't gevoelen van de ‡ Vijfde Monarchy) vrijpostich ende sonder schroominghe geantwoort hebben: Dat zy sulcks doende, als dan de teghenwoordighe Regeeringe souden erkent hebben. Dat de zelve oock strijdigh was met den plicht waer mede zy aen Jesus Christus verbonden waren; (*alleguerende onder andere eenige Prophecyen Danielis en de openbaringe Iohannis,*) Dat door haer den Koning, het Opperhuis, en eintelyck den Koningh tot niet ghedaen was, &c.

Den Protector omringht van den Raet / eenige Predikanten ende Colonellen / antwoorden haer: Dat Christus door zijn Macht ende Ordonnantie het Herte van alle Regenten die in hem geloofden / en sich na zijn Saligmakende Woort reguleerden / altoos bestierde / etc. Hier op voechden Gener. Major Harrison weder dese Antwoorde: Ghy neemt de Croone Christi van des zelfs Hooft, ende zetse op uw Hooft; Waer op den Protector haer weder om datelijck toe-voeghden: Ick hoop dat ghy de Doorne Croone meent, dewijl ick noch gheen andere tot noch toe gevoelt hebbe; Ende oock in het toekomende na geen andere en sal trachten. &c.

Waer op gingh den Protector (nae dat hy sach datse van haer eygen waenwijsheit niet wilden af-staen) uit de Kamer: Ende straex haer aen weder om binnen komende / seide haer aen / ingevalle sy op haer woort beloven wilden yder na hare Lant-goederen (Harrison op Straffortshire / Karew in Cornual / en Rijck in Kent) vreedsamelijck wilden gaen woonen / haer sulcks soude werden toe-ghestaen; maer dat het door den Staet niet dienstigh was dat zy luiden binnen London bleven / en de Vergaderinghe der Drijvers van de Vijfde

Monarchye

‡ Die geloven datter een Rijck uit 't Westen opstaen sal, datte heele Weerelt verwinnen, en alsoo Christus Duisent-jarich Rijck op-rechten.

Monarchye ghebruicken: Hier op hebben sy weder geantwoort: Dat zy de zake Christi ende syne interesse niet en konden verlaten, ende derhalven niet gesint waren na te laten alsulcks te doen wat hy van haer soude begeeren, &c.

Dese vreemde redenen over ende weder by de 4. uyren langh heftig gedupt hebbende, barste zijn Hoogheit (na dat hy wel sach dat sy na geene billickheit luisteren wilden) in dese ernstighe woorden uit: Iek zie nu wel waer het hapert: Ingevalle ghy een Protector uit den uwen, en 21. Persoonen van uwe Gesintheit tot syne Raden gekooren waren, het als dan wel soude syn na Christi Instellinge. Dan alsoo het teghenwoordigh mijnen schuldighen plicht is omme het Lant buiten verwerringe, ende d' Ingezetenen in goede rust ende Vrede te houden, soo sal den Sergeant van Wapenen voor dese mael u l. in versekeringhe houden, ter tijdt toe ick anders sal bevinden te behooren, &c.

Hier hielden de woorden op, en de menschelijcke kracht dwongh haer te swijghen, als betaelt in de leste antwoordt des Protectors: Alsoo sijn sy in Verbyhouse gebracht, om geen samenrottinge meer te maken, gelijck sy in 't Huis van eenen Mr. Persons gewoon waren, dat oock een groot Vyant des Protectors was.

Behalvens dese wasser noch een anderen hoop diemen * Quakers noemden: Een Volck als de Munsterse Naeckt-loopers Ao. 1530. Dese liepen te London op de straten sonder Kousen ofte Schoenen, hebbende maer een Hemde aen, en voorts naeckt: Predickende op de Bruggen en Kruis-straten: Spreken niet als van en door wonderlijcke Gesichten ende Droomen: Veele van hun aen de Poorte van Withal dagelijcks sittende, daerse menigerhande vreemde Histoorien aen 't Volck verhalen: En soo sy ondervraeght sijnde beleden hebben zijn dese haer seer wonderlijcke Geloofs-hoofstucken.

1. De Schriften in't Oude en Nieuwe Testament en sijn niet Godes Woort.
2. De Schriftuyre en is niet het ware Licht der Zalicheit.
3. Alle Menschen syn verklaert en begaeft met het Ware Licht, sulcks dattet niet van noode is daer yemand toe te verkiesen.
4. Wy en syn niet gerechtveerdight door 't Geloof in Iezum Christum, sonder onse gherechtighe Wercken.
5. Daer en syn gheen alsulcke plaetsen ghelyck Hemel en Helle, daer onse Lichamen

* *Dat syn Bevers, Ziddéraers, Schudders, en Drillers. Dese approberen niet dan hun eigen inbeeldinge.*

Lichamen, na datze sullen in 't Graff verrot wesen, sullen toe verrijsen en Eeuwigh leven.

6. Onse Lichamen die sterven en begraven worden, vergaen, ende sullen noit hier naer op-staen, &c.

Arme verdoolde / ja ellendige Menschen! waerdich om voor gebeden te werden / en medelijden mede te hebben; Den Protector om de Engelse Gemeente niet te ergeren / verboot dese Quakers 't open-baer prediken: doch / dat men hun soo langh sy hun tegens de Regeringhe niet en stelden / niet moeyelijck soude vallen / maer de meeste lijdelijcke vrijheit verleenen die men koste / om hun te eerder te vernoegen / en te bevredigen. *Want /

* Adams Kinderen doen oock noch al te geern 'tgeen men haer verbiet.

NU dat het Parlement in Engelandt den 1. deser onderstont om vast te stellen / † Dat de Militie der selver Republicke soude als voortijts staen tot believen van 't Parlement / en sy alleen na dienst van den Staet krijchsvolck mogen lichten / werven en af-dancken; In welck opstellen sy seer prijzich sommige daghen te voren tot laet in de vroeg-nacht hadden gehandelt; Zijnde een voornemen om den Protector [gelijck zy eertijts haren Koningh hadden gedaen] geheelijck te ontvoochden / en van alle macht ontbloot hebbende / den schop te geven. Maer den Protector soo ras hy van dese sorgelijcke aenslagen was verwittight / begaf hem 's Middachs ten 12. uyren in 't Parlement / na dat hy sijn komst door een Bode hun bekent had ghemaeckt; Ende de oogen van een yder op zijn spraeke wachtende / heeft hy in dusdanigen voegen tot haer met een groote bewegingen des gemoets gesproken:

SIRS, UL. syn noch wel indachtich myne voorige Verhalingen, wanneer ick oock seide dat ick verhoopte datter glorieuse dingē door u verricht zouden worden, aengesien den Staet daer soo goet genoegen in nam, ende dies te meer dewyl de Engelzen soo goeden Volck was, by God so-danigh verkoren, dat zy haers gelycke daer in van ver, na-by, nochront som en

6 deel. C hadden?

† Siet hier de veranderlickheit des Menschen / hoe gretich sy trachten te volgen de ongestadighe eigenschappen des Weerelts! Ensweben en pogen tot 't verkrijgen van Macht en Rijckdom / geweld en Heerschappije. d' Engelschen in desen wel de voornaemste / hobbelen en tobbelen elck om 't Opper-gesach: Dits noch de Rolle die men op 't Toneel te Londen speelt / waer of den gheheelen Werelt-bodem rijckelijcker / en toe-hooghster is.

hadden; Doch aldermeest heeft hy hun verkoren tot hun eigen besten, en dat, zedert gylieden hier zitplaets naemt door een getekende Recognitie: So dat ick oock seggen mach dat ghy zedert soo stil zyt geweest, dat ick naulyks uitspreken kan dan oft gy levende oft doot syt geweest; Even wel, gy syt so vrije Parlament geweest alsser oit in Engelant zat: Want 'k en heb u niet gestoort, ofte bemoeit met eenige uwer Resolutien, maer heb met alle liefde u heden beschermt: Als oock het Volck in Vrede en sekerheit. Maer ghy in plaetse van tot my te komen, ende my te adviseren ten besten deser Natien, 't welck ick altoos van u verwachte, gelyck als van goede Luiden ende Dienaers der Republicke, ende dat gy soudet gemaeckt hebben eenighe goede Ordonnantien tot ghemack ende verlichtinghe des Volcks: Hebt in plaets van dat u principaale werck gemaeckt om 'tGouvernement te veranderen dat u beroepen had, ende 'twelck gy vast gestelt vont; Daer ick u nochtans had doen verstaen, dat soo alsulcke beroepinge u tegens de Conscientie was, gy het aen uwe Provincien die u gekooren hebben had mogen te kennen geven, op datze andre voor u l. hadden mogen kiesen. Seker my dunckt datter tekenen van dat Engagement by eenige van u l. maer voor een obiect schynt gehouden te syn, om de Republick te dienen buiten een Koningh en Opperhuis, ende tot een dwangh der Conscientie; Dan wat reden hebben die daer toe? dewyl als 'tGouvernement vast gestelt was, oock met eenen vast gestelt wiert, Datter geen Parlament eeuwich sitten soude; Ende dit is alsoo zelfs door een Parlement gestabileert; Bestaet het nu soodanich dat Ick de Eene Persoon ben, die altoos blyft, het is my opgedronghen, ende ick moet'er mede te vrede syn, dewyl het de Gemeente alsoo behaaghlyck is; Gy, die het Parlement syt, moet u vernoegen om alle 3. Jaren te scheiden: Want niet Ick, maer het doenmaels synde Parlement vont het goet datter aen d'een syde niet en soude schuilen d'extremiteit van een Monarchy, ofte Koninglycke Macht, nochte aen de andere syde een extreme Democrasie ofte confusie.

Gy weet datter teghenwoordighe Gouvernement is goet gekeurt by alle de Provincien deser Republicke: Ende des te meer ben ick bedroeft dat u l. soo weinich debuoir hebt gedaen tot het welvaren des Volcks, [illegible]

Het soude met ons wel gaen als 't Spreeckwoort seit, Dat de Groote de kleine op eten. Dat d'een d'ander verdruckt, sonder nochtans daer eenig gevoelen af te toonen.

Doch om u te doen verstaen, dewyl ghy soo flaulyck u eighen hebt betracht, hoe neerstigh onderwyl onse Vijanden syn geweest om uw en my te bederven; Soo weet, dat Godt de Heere ons seer wonderlyck daer in bewaert heeft, ja den gantzen Staet; Want alle de Wapenen die om geldt in dese Stadt London te krijgen waren, syn van dese desperate Menschen opgekocht geweest, ick segge die nu dese * laetste Conspiratie teghens ons voor-ghenomen hadden, niet een Provincie

* *Siet verder van dit verraet folio 20.*

Provincie van Engelant isser vry van de welcke niet en heeft Participanten aen dit gruwel-stuck; 'tZelve was sodanigh aengeleit dat wy niet als door de handen van menschen, maer als door Beesten-klauwen vernielt zouden ghewordẽ hebben; Een gedeelte van ons eigen Leger was al omgeset, ende waren mette rest oock doende om die tegens ons aen te stellen: Maer Godt heeft het verhindert, niet tegenstaende zy seer loose Luiden hier toe hebben gebruickt, &c. Doch gy lieden zyt d'oorsaeck van al 'tselve, en dat door de quade ordre die ghy in't betalen der Militie hebt geobserveert, waer door meenich goedt Soldaet heeft moeten bedelen, en sich al mede tot dit schelmstuck engageren, behalvẽ dat, wasser geen ordre op d'Inquartieringh der Krygs-benden, waer door de zelve of verloopen, of van een gescheurt syn; Ende uit dese desordres stondt mede geschapen dat (indien ick't niet verhoedt had) de meeste Engelze macht uit Schotlant zoude gekomen hebben in Engelant om dese verraderyen te helpen uit-wercken: Alhoewel ick zekerlyck oock wete dat indien het al op het executeren van dat Exploict aen-ghekomen hadde, daer noch meenigh braef Edelman soude geweest syn die 'tLeven voor my eñ den Staet zouden geboden hebben. Voorwaer Messieurs ick moet oock bekennen dat wy te ondancbaer syn aen Godt de Heere door onse negligentie, voor dat hy ons alsoo bewaert; Wy syn oneenich; Behoren wy geen Broederlicke Liefde aen malkanderen te toonen? Wy passen niet op ons eigen leven; Behooren wy niet onse Kindren, ja zelfs den Vremdelingen Voorganghers en Patroonen van een goedt Leven te zyn? Ia, behooren wy niet aen een ghestrenghelt te syn als de Houten van een Schip? Die anders als zy los worden verstroyen eñ versincken?

Gy schynt u te ergeren aen eenige Independenten: Wel, syn zy verdoolt? en wilt gyze noch kruissen? onderrichtse, doet beter; maer wacht u doch voor al van *Bloetstortinge*, Godt verdraechtze wel, en hy beghenadichtze wel; Sullen wy dan anders doen als die Almachtighe die daer wil dat wy hem naevolgen sullen? En daer zynder oock veele van een eerlyck ghemoet van de Doopsgesinde, die al is't dat zy herdoopen, nochtans gesont in andere dinghen syn.

Gy hebt oock misnoegen getoont ende gescholden op my dat ick myn Famillie groot maeck; Daer op protestere ick, want soo ick daer thuis gheweest waer ick zoude dit Gouvernement versocht hebben erffelyck te mogen syn op de myne, ofte dat ick 't anders niet en begeerde; Maer ick wil die injurie van sommige van u l. geern verdragen, dewyl het my past alsoo te doen, my troostende dat de verdrachsaembeit hier in oock sal zyn den reghel van wysheit; Doch op dat ghy moogt weten dat ick wel hebbe bemerckt dat dese Erffenisse des Gouvernements u l. t'eeniger tyt soude hinderlyck konnen wesen, soo heb ick dan hier op myne gedachten laten gaen, inghevalle d' Erffenisse van 't Protectorschap nu alsoo ware vast gestelt, en soude t'eenigher tydt niet een Wyse, Vrome en Verstandige Vader konnen hebben een sotte, onbequame en ondeu-

genden Soon? Bedenckt dan ghy die my beschuldigt wie hier meer sorgt, ick voor my, ofte voor u en uwe Kinderen? Dan gelooft my, zulcks kan nimmer goet voor den Staet nochte de Gemeente syn daer 't Gouvernement succeffif is; Ja, ick zoude oock schreumen zoodanigen tyt te beleven.

Om dat dan dese ende andere dinghen onder uw in swangh gaende, egeene deugtzame redenen mede brengen om langer te sitten; Ende oock dat u tydt van 5. Maenden is geein dicht, Soo heeft het my niet goet gedacht dat gy langer zoudet sitten; Ende om alle dese boven verhaelde oorsaken ontbinde ick u van den Eedt die gy als Leden van een Vry Parlement aen my hebt gedaen, en ontbinden u volgens de ordre van het gemaeckte reglement deses Lants Regeringhe.

Aldus zijn sy alle uitgegaen sonder een woort te spreken: Alleen hebben sy den Protector in 't voor-by gaen eerbiedichlijck gegroet; Ende de Deure wiert na haer toe-geslooten.

Stracks daer na heeft den Protector de ondervolghende Heeren tot zijne Raden bevesticht: De welcke met zijn opgemelte Hoocheit als Souverainen (eertijts ende oock nu) de Republicke hebben geregeert.

Den Heer President Laurens,	Generael Desbrow,
Deputé Fledwood vã Yrlant,	Major Generael Skippon,
Graef van Mograve,	Colonel Sydenham,
Viscounte Lisle,	Colonel Montague,
Den Heer Lambert,	Colonel Iones,
Sir Walther Stricklant,	Colonel Fines,
Gilbert Pickeringh,	Mr. Major,
Charles Woosley,	Mr. Rouse,
Antony Aschleykooper,	Mr. Jon Turloe, Secr. vã Staet

KOningh Karel van Schotlant/ [wiens Silver Huisraet te Dusseldorp door een wroegende Dief wierde gestolen] was genootsaeckt hem een wijle tijts met Tinne ‡ Service te helpen/ tot na omtrent 12.

‡ Siet hier de Armoede des Konings/ wiens Vader en Voorsaten so geeert waren in Engelant/ dat men hun meer als d' Almachtige Heere ontsach: Want niet alleen Edelen/ maer selfs den Bisschop van Yrlant knielden als sy den Koningh yets over leverden / ofte oock yets ontfinghen: Den Schencker insgelijcks doende/ en noch slaefachtiger deden de Hovelingen en Prince-vleyers.

weert 12. dagen 't gestoolen Silver-tuigh weder om achter 't Altaer van d'Olijf-Maenniche wierde gevonden: Men geloofde dat den steeler een der Huisgenoten van den Koningh selfs is geweest. Dese sake nochtans beroerde seer weinich 't gemoet van Koningh Karel/ dewijl hy wat anders in den meulen had: Hy was dan niet traech als men hem te Ceulen op den 25. deser verwittichde van sekere aengestelde opstant/ die zijn Vrunden tegens den Protector in Engelant voor hadden: Dies verliet hem den Koningh 's morghens den 26. Februarij/ en stelt sich met den dageraet te paerde/ rijdende tot bijna een half uur buiten Keulen / daer een Jacht in den Rijn gereed lach/ daer hy stracks mede af voer: Doende sich om de groote noodsakelijckheit van zijn haestigh vertreck by de Regenten van Ceulen verontschuldigen/ en noch voor alle genoten gunst heusselijck bedancken: Dus went hy sich na de Zee-kust/ en verberchde sich also gheheim dat niemant versekert was/ werwaerts hy 't ghemunt had: Doch was den Protector al in 3. dagen te Londen van dese schielijcke reise des Conings verkundschapt / en dieshalven waentroude hy oft de Cavaliers oock van desen handel niet en wisten/ 't welck hem dan in weinich dagen op volghende wijse heeft geopenbaert:

De Koningsgesinde hadden elckander versproken den 23/24/25/26/27/en 28 Februarij samen op te staen tegens den Protector/ ghewapende Mannen te vergaderen/ de stercten te vermeesteren/ en den Koningh te erkennen/ uit te roepen/ en in Engelant te brengen: De opperste Aenvoerders van dese Aenslagh waren Major Gene. † Josep Wagstaf Ridder/ Hendrick Moor van Barckeshire/ John Penrudock/ Hendrick Clerck/ Tomas Mumpersons/ Lut. Colonel Dol/ Capit. Huigh Groof/ de Joneses/ en andere. In Wallis sijn de eerste oproerighe geweest/ 7 ofte 800. sterck hadden dese sich versproken om hun met de onvergenoechde uit het Leger te voegen: In Nottinghamshyre waren 500. Gesellen vaerdich om hun met die van Schrewsburp te hoopen; In Wiltshyre had Wagstaf ettelicke 100. koppen by een/ desen reed met 200. Ruiters na Salisburp/ daer

† *Wagstaf was in 't begin des Engelsen Oorlochs Luten Colonel onder 't Parlement, doch uit den Koning overloopende, wiert Colonel, en nu Maior Generael in dit werck.*

toen de Accijsmeesters waren / wiens Paerden als oock alle diese daer vonden/ 'tzy datse de Edelen/ Burgers ofte Boeren behoorden zy in den morgenstont versekerden / op dat hun niemandt daer mede ontrijden ofte overvallen soude: Zy traden in de Camers van de Richters/ die sy hunne Commissien af-namen/seggende / Nu sult gy ons dienen/etc. en schudden hun de kleederen uit/plonderdende alles watse bereicken kosten/ en wilden oock datte Richters Karel Stuart souden uit-roepen voor Koningh van Engelandt/maer die niet willende/zijn sy door Penrudock gevangen/ dewelcke met vele Ridders buiten de stadt in't Velt reden / daerse met Trompetten en veel Eerbiedigheit den Coningh uit-riepen voor Souverain van Engelant/ en trocken voorts na Poole/ om daer insgelijcks te doen.

't Kasteel van Schrewsbury wiert ook by de Koningse behendigh overrompelt door 4. Man / die hun in Vrouwe-gewaet daer binnen begaven / de 2. als Juffrouwen en 2. als Kamenieren toe-ghestelt zijnde/ die op't lossen van een Pistool eenelijcke Ruiteren kundschapte en in-latende/ de Bewaerders overvielen/ en met kleine tegenstant 't Kasteel vermeesterden.

Jorck door Richard Malevrer by Nacht voorghenomen zijnde te overvallen/ wiert verbaest als de bestemde uyr verscheen/ meinende den Aenslach was ontdeckt / niet teghenstaende hy van zijn Mede-hulpers die hy vergast hadde / savonts te vooren genoegh versekert was/en die op hun tijt aen sekere Poorte met karren vol Wapenen aenquamen / sulcks / dat sy in plaets van Jorck t' overvallen / selfs met schrick yder op 't vluchten stelde: Sommige waren soo ontroert datse (gelijck Malevres Vrou) over Zee na Duitslant vluchten. De Aenslaghen op Chester/ Nieukasteel / en andre steden wouden oock niet gelucken/ veel min die op den Protector en op de stadt Londen/ daer stracks den Tour vol Wapenen / de stadt met Soldaten / en de Kerckers met Koningsvrienden verbult wierden: Men vondt in verscheiden Herbergẽ en afgelegene Huisen veel Oorlochstuich/oock Schriften en Brieven van Carel Stuart over desen opstandt / mede een ingestelde Verklaringe waerom de wapenen tegen O. Crombwel gelicht wierden: Maer des niet te min / den Protector konde sich in 't begin niet inbeelden dattet ernst was / tot dat hy door 'thaestigh

vertreck

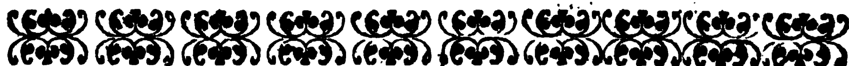
vertreck van Karel Stuart uit Hollant versekert was; Fluckx sent hy zijn Swagher Klappool na de opghestane Provincien/ al-eer die van Hull en de meeste Engelse krijghsbenden uit Schotlandt in Engelant af-quamen/ dien hy wist om de quade betalinghe/ en dat men hun soo weinich vorderde tot hooge Ampten/ onvernoecht en gesint in samen gesworen hadden Enghelant in te trecken/ sich mette Koninghse te voeghen/ en te ijveren om den Protector van't Gesaghs-[illegible] af te stooten/ ende Karel Stuart daer op te throonen: Die oock by Vranckrijck en andre Staten van buiten groote toeseggingen van hulpe in desen Aenslagh hadden. Dan Godt de Heere scheen medelijden met Engelant te hebben/ en weerde de volvoeringhe van dit Nieuwe Bloet-badt/ alsoo in Schotlant de samengesworen alle by den kop gevat en in een Schip na London wierden gevoert: De stadt Hul en andre plaetsen veranderde den Protector vā guarnison; en kreegh Penrudock met meer andere by den kop /die neffens noch veel andere door galgh en swaert gedoot wierden: Koningh Carel en Lord Wilmot (hun verborgen houdende te [illegible] in 't huys van Sir Willem Ingrams / sich latende noemen Mr. Armourer) alhoewel hy van zijn Broeder den Hertoch van Jorck groote hulpe verwachte/ die oock (soo geseit wiert) alreede 3. Regimenten binnen Rouaen had doen komen / om die neffens andere naer Engelandt te doen overschepen: Siende dat alles hem teghen liep / wende sich in tijts weder uit Enghelant/ alleen met 3. a 4. Persoonen vergheselschapt: Niet sonder vermoeden dat hy hier toe een Scheepken heeft gehad aen een heimelijcken oort der See gelegen: Den vang also geluckelijck ontspringende / onthielt sich eenige weken in de Meyerije van 's Hertoghenbos / van waer hy hem stillekens weder binnen Keulen begaf/ latende den Protector ontspringen mette vordere sorge van desen Aenslagh: Die oock soodanig ontstelt was over de goede beleidinge en oock quaet geluck zijner Vijanden / dat hy sich gedrongen vont Godt voor zijn ghenade te dancken / en met een / niet meer sich soo bloot te stellen / maer veel eer (gelijck hy oock dede) de stadt Londen door Burger-soldaten te bewaren/ en de See-steden tegens Vranckrijck gelegen/ met andere in't Lant ongenegen plaetsen met krijchsvolck te besetten en in toom te houden / waer door hy de Republijcke en sich selfs in een sekeren staet heeft gebracht.

Beau est le desordre, lequel l'ordre produit,

De Handelingh van Vrede tusschen Engelant en Vranckrijck nu als op't sluiten staende/ kreegh een dappere scheur met de ongelucki-ghe Aenslagh van Koningh Karel: Aengesien men voorseecker wist datte Francoisen hier lustigh onder roeiden/ opgewecht door de Hertoge van Yorck ende andere goetjonstighe der Stuarts: Doch seer qualijck konde den Koningh van Vranckrijck komen tot 't over-leveren van Represalie-brieven tegens Engelant/ 'k verswijgh dat hy in Oorloghe met den Protector soude verwickelt hebben; Doch om aen eenige beschadighde uit Bretaingen en Normandyen verge-noeghen te geven/ deelde men eenighe weinich Represalien op d'En-gelsen uit/ die niet tegenstaende al 60. om by den Koning te tekenen gereed lagen/ nochtans alle korts daer aen weder in-getrocken zijn: Dus en geviel niets voor waer aen men uitkomst mocht verhopen/ alhoewel des Konings Moeye Vranckrijck seer geern in Oorloghe mette Protector hadde gesien: Daer tegens bevlijtichde den Neder-lantze Gezant Willem van Nieupoort te Londen hem seer om En-gelant en Vranckrijck te bevredigen/ doch heeft (als gebleken is) tot noch niet willen gelucken.

Au Serf patience, au Seigneur prudence.

VVT der Zee arriveerden in Hollant 't Schip Laurens, komende van Ge-nua, op-hebbende 5. Maets, den Schipper, en 2. Passagiers; In de Straet syn zy drymael van de Turcken na-gejaecht, dan t'elckens door kloeck zeylen ontkomende; Op de Spaense Zee synde, sagen 7. zeylen op hun af-ko-men, waer door dese 2. Genuese Passagiers meenende dattet oock Turcken wa-ren, in de Boot vielen, roeyende op Gods genade zeewaert in, latende de voor-noemde Schipper met syn 5. Maets (de welcke dese 2. Genuesen niet kost be-praten om binnen boort te blyven) alleen 'tScheep Den Schipper met hoop en vreede de 7. zeylen naderende, bevont die tot syn groote vreugd Malgoms-Vaerders te syn, en is soo sonder onheyl t'ontmoeten voor Amsterdam aenge-komen, tot groote verwonderingh van yder met 5. Menschen alsoo een gants Schip door Zee brengende; Maer of de 2. Passagiers vergaen, of erghens aen-ghelant syn, en heb ick noyt vernomen.

Maert

Maert 1655.

By de Predikanten in Schotlant bleef men noch al even halsterrigh bidden voor Karel Stuart / meer uit een aengeboren eigenschap van onversoenelicke haet / die onder de veinsende Geestelijcken berust / [en waer mee zy de † Werrelt altoos in twist hebben gehouden] / als uit een Godtvruchtigen yver die zy voor den Koningh oft zijn Arme en verdreven Vrienden mochten hebben; Men soude met geen onwaerheit mogen seggen dat dese Schotse Theologanten 't begin en d'voorsarck van d'Engelse Verbertenz zijn geweest: Die haren Koning Karel de 1. verraden / en voor een summe gelts aen d'Engelsen verkocht ende gelevert hebben: Alsoo wel Karel de 2. ingehaelt / gekroont en * trou gesworen hebbende / korts daer aen (veinsende mede te trecken in Engelant) den Koning op de Frontiren hebben verlaten / en alsoo getoont wat yveraers zy van de Stuarts waren.

Even wel nu baden sy noch voor hem / niet uit liefde / maer om de Protector te hoonen: Om dan dese oproerighe den mont te snoeren / heeft den Generael Monck / Oppergesachs-heer in Schotlandt / het navolghende Placcaet doen af-kundigen:

DEwijl by onse voorige Proclamatie van den 12. Augusti 1653. Alle Predikanten ende anderen is verboden te bidden voor, oft te Prediken voor 't welvaren des gemeinden Konings van Schotlant, Ende wy na so lang lijtzamelyck wachten hopende te sien de vreedtsame vruchten van onderdanicheidt tot 't huidige Gouvernement, Maer in placts van dat, bespeuren dat verscheidē (-) Predikanten deser Natie volharden om d'Intrest van Karel Stuart te prenten in de gemoederen des Volcks, door 't minnelyck voordraghen van hem in hare dagelyckse openbare Gebeden en Predikatien, (den welcken doch Godt merckelycken heeft verworpen van 't Besit van eenige Authoriteit over d'Onderdaenen

† De leste Oorlogen van Duitslant / Italien / de geweldige Vervolgingen in Europa / en meest al de Roomse Oorlogen getuigent / en zijn door de genaemde Geestelijcke in Twist en moeite gebracht.
* Siet op ons 2. Deel Folio 7 / en 101.
(-) De Schotse Predikanten waren in des Koninghs tijdt groote Meesters: Men dorst sonder haer verlof niemant by nacht oft ontijde uit oft in de stad laten: Zy alleen verleenden de Passepoorten / en regeerden soo wel over 't Werreltlijck als Geestelijck: 't Missen van dat maeckt haer bal-orich.

derdanen van dese Republicke.) waer door de handē der Quaetwilge gestyft, de onkosten en tweedracht deser Republicke gewackert syn, veele vreedsaeme Sielen gebracht in pericul van ontstelt enis, en hun harten van't huidighe Gouvernement: Daer om doen wy mits desen (in den Name van Syn Hoogheidt den Heer Protector deser Republicke) elck en yder verbieden, wie 't zy, van en na den dach deser Publicatie te betalen, oft doen doen, eenig Gelt, onderhout, oft inkomens van dien aen soodanighe Predikanten die alreede, ofte hier namaels sullen komen te bidden voor den gemeinden Koningh, contrarie onse voorige Proclamatie; Ende wy begeeren dat een yder hier kennisse af neme, voor so veel sy sullen moeten verantwoorden, om in geen Boeten te vervallen. &c. Gegeven onder onse handen te Dalkeith den 26. Maert 1655.

George Monck.

Dus heeft men haer geleert wat het is / Andere te willen onderwijsen en selfs verkeerde gangē te gaen. Wy beter (mijns oordeels) deden in dese gelegentheit de Doopsgesinde in Schotlant / die hoorende dat sy van hare vyanden beschuldicht wierden van een hant te hebbē gehad in de leste opstant tegens den Protector / [gelijck Nero eertijts d'oude Christenen mette brantstichterye van Romen betichte] Daer over den onderstaenden Brief aen den Heere Protector hebben ghe-schreven:

1. Wy verklaren / dat wy al te samen onnosel ende onwetende zijn van eenige complotteryen en onderhandelinge met eenich persoon hoedanig het zy in't Deffeyn waer van gesproken wort / oft in eenigh andere intentien / streckende tot scheuringe in den Staedt en't Leger.

2. Wy versoecken alsulcke (oock onse Broederen) indiender onder zijn / oft soose machten bevonden werden Instrumenten en aenwerckers van eenige voorsz. quade scheuringen / en spreken ons geruyget tegens haer / dat se zijn groote Sondaers / en oock Vyanden van de publicque Vrede en welvaeren deser Natien.

3. Wy verklaren hier by vry willich te erkennen de tegenwoordige Magistraet en Authoriteyt / door Godes providentie over ons geset / in de handen van onse hedige Gouverneurs / Oppergouverneur: Aen dewelcke wy niet alleen beloven onse Burgerlijcke onderdanicheydt / om de Conscienties wille / maer oock onse gebeden en smekinge tot zegeninghe op hare gerechtige betrachtigen: En datse op't eynde van hare affairen mogen ontfangen de onsterffelijcke Croone der zalicheydt / als een beloninghe / voor alle 'tgeen sy sullen doen ofte gedaen hebben voor God en zijn arme volck.

4. Dewijle wy sien dattet voornemen van onse Vyanden is ons te brantmercken / en om niet te doen als dese / die dus doende haer selfs nadeelich zijn / so geven wy onderdanigh te kennen soo aen uwe Eerwaerdicheydt als aen de gantse werelt / dattet noyt onse begeerte ofte meyninghe by eenich mensch van oordeel is geweest / ofte eenige andere particuliere insichten ofte factien (soment noemt) gesocht hebben te heerschen over haere verschillende Broederen: Maer God danck yder is gedwongen sich selfs best te vreeren / op datze alle hare vryheyt hebben. Ende van onsent wegen / wy en gedragen ons niet anders inde saken van Staet ofte hooge bedieningen / dan ons Nationael geboortrecht mede brengt / dat is / om te gehoorsamen in een vreedsame stant onder de Macht die over ons gestelt is. Onse grootste begeerde vryheyt is een stille Gods-dienst te oeffenen / welke vryheyt wy vertrouwen een vrucht is van het werck onses dierbaren Verlossers / en een reflectie op de gebeden van veele Volckeren / na een Negenjarigen strijdt van Tranen en Bloet.

In

En hier in zijn wy vertrouwende dat wy een gunstich ooghe van zijne Hooght. de Heere Protector t'onswaert zijn hebbende / en oock van alle ongheveynsde Christenen ; Waer uyt wy dan te genoeten alles goets voor dese Volckeren/ en voor ons selven/ als een gedeelte van dien. Wy zijn gedenckende op den Huys-vader die arbeydende/met patientie verwachte tot datte Heere verleende zijn tydelijcke en laetste regen van den Hemel om te bevochtigen de Herten des Gouverneurs en gegouverneerde/ op datte vruchten van gerechticheyt/liefde en sachtmoedicheyt overvloediger mach verschijnen in een wijse en heylige leven/tot meerder bequaemheyt der Magistrature om te regeren/en des volcks om gereedet te gehoorsamen : Ende de volckeren waerdiger moghen werden gezegent te zijn / 'twelck wy anders vreesen haer onwaerdigijcke sal verhinderen.

Met groot vergenoeghen nam zijn Hoogheit de openhartige verklaringe van dese Luiden aen : En op dat oock van zijne zijde niet en soude schijnen te ontbreken de behoorlijcke sorge voor Schotlant/ soo sent hy haer na de gelegentheit des tijts desen Brief :

WY en twijffelen niet oft gy sult voor desen al gehoort hebben van de handt Godts/ dus langh met ons geweest in't verstropen van de wederspannige opstant/ en wy verhopen door zijnen zegen over onse wercken / datter een effective middel voorgenomen sal worden tot een gheheele vernietinge van den gantse Menslach : Als wetende/datte overige Vyanden dese Natien soecken te wickelen in Nieuwe Ellenden wy bevinden ons selfs en oock alle andere die toevertrout zijn de bewaringe des Vredes deser volckeren / verplicht haer over al voor te komen en te verstropen het voornemen der Vyanden : Dieshalven/ als een bysondere middel tot dien eynde/bevelen wy u wel ernstigh te ordonneeren/ datter wijtige wacht (soo als de Wet heeft geboden) trouwelijck werde gehouden/ om nau opsicht te nemen van alle Vreemdelingen in onse Landen (en voornamelijck omtrent de See-custen/) 'twelck niet alleen een middel zijn sal om alle lose en lichtvaerdighe menschen uyt te vinden / maer oock voor die van over See herwaert over komen om hun aen 't vuyr alhier te warmen / datteselve gebannen worden / voornamelijck indien men verseeckert alle die gheen goe rekenschap van haer doen geven konnen/ op dat alsoo verbroken werden alle periculeuse vergaderinghen en by een komsten. Hier op sullen wy u uytterste plicht en yver verwachtē/wetende dat alles watmen na de Wet doet oock in dese gelegentheyt met haest werde gedaē/ op dat door belettinge van sodanige dangereuse dessejnen als dese die mach gesmoort werden in hare geboorte/ ofte al-eer sy tot hare rijpheyt komen. Ick blyve U seer geneghene Vrient,

OLIVIER P.

VAn Enghelandt wy na Italien wendende/ bevondt in d'eerste weeck deser Maent te Venetien 41. Raden by een / om te verkiesen een nieuwen Hertoch over hare Republijcke : De keure viel eenhellich op Carolus Contarinus/ eertijts ghewesen Gevolmachtichde op de algemeene Vrede-handelingh tot Munster/ ende zijnen Soon Procurator van den Staet. Nu stonden na gewoonte noch gesloten de Kerck-deuren van St. Markus / van die uyr af dat de leste Hertoch overleden was : Waer door d'Ingesetenē als s'avonts de Deuren geopent waren/ soo menichvuldich binnen drongen/ 'tsy om 't Bloet Christi (datmen daer segt te zijn) te besoecken / als haren vorderen Godsdienst te plegen/ datter wel 76. doot verstickt en 60. in onmacht gheraeckten / daer onder 2. Adelijcke Venetianen : Het welck oock veel toe quam door eenighe Beurse-snijders / van de

welcke men Prie onder de Dooden vont: dese hadden de sacken vol gelt/ Juweelen en goude Ketenen diese gestroopt hadden / doch weder te recht quamen / door de doodt / die hier vonniste / de schult ontdeckte / en doemende rigoureusselijcke / executeerde als een Souverain daer geen appelleren gelt.

La vita il fine, e'l di loda la sera.

Korts daer aen is den Nieuwen Hertogh te Venetien gekroont/ met soo veel gejuich ende onkosten / dattet my verveelen soude die te verhalen/ met een woort/even als of die Republijck noch ongemack noch last en had in den bitteren Oorloch met 't Ottomanise Rijck op Kandien/ over Dalmatien/ en in d'Archipelles.

DEn 23. deser heeft Willem Boreel Gezant van hare Ho. Mog. tot Parijs Gehoor ghehad by den Koningh en de Koninginne/ siet hier den inhout en d'eigen woorden zijns versoecks/ dien hy noch korts daer aen in Geschrift aen den Graef van Brienne heeft overgelevert;

POur auoir le payement des sommes pour des Vivres ostés & pris par les Galleres du Roi, hors de Trois Nauires Hollandois à Toulon, l'An 1648 1649. & 1651. par Arrest declareez restituables.

La Declaration sur la Liberté aux Subiects des Prouinces Uniees, de pouvoir charger d'un Haure de France à autre, sans estre subiect aux defences ou impositions qu'on vouldra faire à tous autres estrangers.

La Declaration du Roi pour reglement a la Mer, contre ceux qui arment & sortent des Haures de France, sans donner preallable caution comme il est porte mesmes par les Ordonnances.

Ordre en particulier contre les depredations qui se commettent fort licencieuement à Calais, sans que Monsr. le Gouverneur s'en oppose, comme cy deuant.

Le payement du fret de deux Nauires Hollandois, pris en seruice du Roi à la Rochelle par les Commr. de Neufchefe, Et le payement de l'une, qui a este prins par les Anglois, & la restitution de l'autre, Armé a Toulon.

La relaxation des Nauires Hollandois, saisées dans les portes de Provence, sans subiect, dont quelques uns sont charges de Marchandises, comme aussi des Fruits perissantes.

La Declaration du Roi sur les points du grand Memoire de l'Ambassadeur, presente a sa Majestè en une Audience publicque le 12. Ianuier 1655.

Tous ces memoires par escrits plus amples sont entre les mains de Monsr. le Compte de Brienne, comme plusieurs aultres, sans iamais auoir sceu obtenir Response par Escrit.

ONverwacht sachmen in 't begin deser Maent over byna gants Duitschlant een geweldigen Water-vloet/ [vry seeckere Voorboden van Godes gramschap] die te Neurenbergh in de Borghers Huisen liep/ te Brefden over de Brugge spoelden/ om Magdeburg Moolens en Dycken in-storte/ by Hanauw dapper hoogh op-swol en 't Landt bedorf/ te Bremen 5. Jocken van de Brugh dreef/ en de d'Elve soo aen-persste datse Kotzen en Bosschen af-scheurden: Soo dat byna yder gevoelen had van de dulle stromen. Daer volghden stracks een algemeen gevoelen op datte Sweden [die niet als Volck vergaerden/ Legers en Vlooten toe-rusten] Duitslant in dē Somer weder souden besoecken en den Oorloch aen doen/ waer door dē Keiser alles in de Wapenen bracht wat hy konde / de wyl hy duchte dat om de Vervolgingh aen d' Evangelise ghedaen/ men hem in wederwraeck onverhoedts in d' Erflanden sou vallen. De Stadt Hamborgh om de gunst die zy Denemarcken toe droegh / wiens Burgeren oock genegen warē om Koning Fredrick in hare stadt te hulden/ stelden haer van binnen bestandt om een Belech af te keeren. De Gulicks/ Berghs en Kleesse Landen wetende dat den Sweedtschen Koningh de Erffenis van die Landen waende te eighenen / waren seer beducht/ want de Rycke Lieden / selfs den Vorst van Nieuborg vluchten met hun beste goederen uit 't Lant na Ceulen. De Staten Generael deden oock de steden by haer in 't besit / en voortydts aen 't geslacht der Kleesse Hertogen behoorende/ sterck besetten / en alle de Frontuyr-plaetsen na den Duitsen Bodem geleghen/ wel bewaren. Die van Pruissen twyffelden niet het soude haer gelden om den Tol Pillaw: Dantzich waende 't allersekerst dat de Sweed haer mette Vloot ter Zee/ en met 't Leger uit Pomeren te Lande op de Weyssel sou besluiten / alsoo hy nergens anders geen Schepen toe van noode had/ dies willen zy de Pontkamer sluiten / en alle vreemde Vorsten tot hulpe noodigen: Zy werven van Volck/ en versterken de stadt/ den Havelbergh/ de Schants op den Weyssel / en Termunde / etc. De Croon Polen die op eenige zyner Waywoden mistrouden/ hood nu van selfs 'tgeen hy voorleden Jaer niet wilde/ de Kronen [synde 't Sweedse Schilt] uit 't Pools Wapen te schrabben / om alle moeite te schuwen/ maer nu wilde Sweden niet daer mede vergenoegt syn.

Denemarcken om de Sont verlegen / duchte dat men hem te lijf om de Vaert van dien wilde / dies schrijft hy by de Vrienden om hulp / en rust selfeen Vloot van veel Schepen met weinich Volck uit. Dus zijn alle Vorsten om d'ongerustheit der Sweden ongherust: Want sy wisten wel dat hy den Protector in Engelandt bekent hadde ghemaeckt hoe hy een gewichtigen Aenslagh van groot ghevolgh voor hadde / die (so hy hoopte) tot 't voordeel der Protestanten wesen sou: dat men in Sweden alles tot geldt maeckte / den Tol / het Yser / etc. verhoogde / de vreemde Coopluiden tegens beloften beswaerde / den verbannen C. Vlefelt by Ysedom een Vestinge om gelt verkocht / en de Rijcks-raden selfs onverschoont / mosten 3. Regimenten uit maken / patenten wierden in Finlant / Lijflandt / Pomeren en Bremen gesonden / Canon gegoten / Vendels gemaeckt / Schepen gebouwt / en op een aengestelde Rijcksdagh tot Stocholm sach men te gemoet een wijsende Hant werwaerts sich dit aenghestelde Onweder soude heen wenden.

De Sweden selfs en loochenden 't voorsz. niet: Maer onderwijl ontledichden sy hun oock mette Begraefnis van d'Heer Axel Oxenstern / Graef te Zuidermeer / Vrij-heer in Kymitho en Nynaes / Heer ten Fijholm en Tydon / Ridders / zijn Coningl: Majestit. en 't Rijck Swedens Raedt / Groot-Kantzelier ende Opper Lant richter over Wester Norlant / Lapmarcken / Jemptlant en Heerdalen / etc. die den 8. Septemb. 1654. te Stocholm was overleden / en den 28. Maert Anno 1655. aldaer in de groote Kercke begraven / met een groot gevolgh van Menschen: Van waer hy na Frijholm is gevoert / ende aldaer in een Tombe geset. Dits zijn Graf-schrift:

Zur Leid und Traurigkeit drey Vrsachen die sein
Begraben und gelegt hie unter diesen Stein:
Der Kirchen freud und nutz, des Vatterlandes ehr,
Der Weltberuhmte Held, des Reiches Kantzeler.
Die Leser recht bedenck, geh hin und sage frei,
Das Schweden seiner zier hier durch beraubet sei.

De waerdicheit des Verstants van desen Heer meinen veele dat weergadeloos in Europa / ten minsten in Sweden zy geweest: Hy wierde oock geteIt omtrent 't Jaer 1632. onder de Ses Wijste persoonen van Christenrijck / de welcke waren

In Yrlant, Den Viceroy Mylord Deputé van Wentworth. *Naderhant ongeluckigh te Londen gehalt*.

In Nederlandt, Den Heer Prince Fredrick Hendrick, van Orangien, Opperste der Krijgs benden van 't Vereenigde Nederlant, &c.

In Vranckrijck, Den Heer Kardinael van Richelieu, Opper-Raet des Rijcx, en Voogt van Koning Louis de XIII.

Den Ambassadeur Hugo de Groot, swermende in Vranckryck over d'onkusten der Relige in syn Vaderlant. Storf op d'Oost-zee, ende is te Rostoch begraven.

In Sweden, Den Heer Axel Oxenstern, Kantzelier des Rycks.

In Italien, Paus Urbanus de viij. die regeerde met goede lof 21. Iaren.

Den Soon van Oxenstern quam in zijns Vaders plaets: Ende op den 22. deser is den Rijcks-dagh tot Stocholm gehouden/aldaer bedechtelijck dese Voorslaghen zijn gedaen:

1. Hoedanigh men 't Koningryck en de Fronturen om de groote Krygswervingen der Nabuyrighe Vorsten, van alle gevaer mochte versekeren.
2. Hoedanigh men daer toe Soldaten mocht werven.
3. Waer uit men de Middelen der voorsz. Onkosten zoude vinden.
4. Een Scheeps-vloot uit te rusten, en al 't Volck uit Sweden met beslaghen Schepen over Zee op de Vergader-plaets te voeren.

Dese saken (alhoewel van een gheheel andere Verruwe als van haren Christina) jeuckten al-om de Ooren der Sweden/ voornamentlijck die by den Duitzen Oorlogh tot Staet/ en sy en hare Geslachten Machtigh/ Rijck en opgheblasen * verquistende waren gheworden/ doch nu by den Vrede van Munster alles verteerden: Dies stemdt men seer lichtelijck om na gewoonte harer † Voorsaten den Nagebuyren als een dullen Hont op 't Lijf te vallen/ ende een roof te halen daer 't hun gevalt/ [En dit wert hedensdaegs genoemt voor de Relige te strijden/ een poinct daer men de Gemeente alderbest mede op 't hollen kan helpen: Dits de Stock die de Vorsten deser Weereldt om sich te behelpen in haer woeden/ stracks aenvatten en versieren om andere mede te slaen;] Eenige verreslende onder de Sweden vreesden uittermaten dat dese Aenslaghen soo niet en souden volghen als die van Gustavus Adolphus/ alsoo haer voorspoockten den schrickelijcken brant te Nykopingh op den 2. Februarij 1655. toen 't Slot en de Woo-

* De pracht der Jonckers in Sweden is soo groot gheweest in alle kostelickheit/ datse in weinigh tijts weer kael en beroit syn geworden: Dat is/ soo gewonnen soo verteert.

† De Noormannen/ die voor duisent Jaren de gantse Weerelt doorstroopt en geroost hebben/ self tot 't Eilant Rhodis en Griekenlant toe.

de Wooningh der Oude Koningin gants door 't Vuyr verteerde / die men hout dat van schrick sommige daghen daer na stierf / also daer veel kostelijckheit (want daer wiert niet geberght) verslengt wiert. Den 21. April is 't Doode Lichaem op een Bedde met Swart Laken behanghen / ghebracht / boven de selve een Swart Fluweelen Hemel / daer aen 12 Kristale Kroonen hongen met brandende Keerssen / rontsom 't Bedde sachmen ontallijcke Silvre Kandelaers met Wasse Lichten.

IN Hollant kreegh den Vice-admirael M. de Ruiter last de Koopvaerders na de Straet te geleiden / en d'onlusten met die van Salee (door 't misverstandich plonderen van een haver Schepen ontstaen) by te leggẽ. Sigismundus Schop wiert door zijn Rechters om 't overgaen van Bresil gants vry gesproken / (mits d'Onkosten van Justitie betalende): ende dit was 't leste Gezangh datmen van de West-Indies had.

De Rovers van Algiers omtrent 40 zeylen sterck deden in dese maent seer groote schade aen der Christenen Schepen in de Levant: Sy name in korten tijt veel heerlijcke Schepen / sommige zijn door hun aen de gront gejaecht / andere verbrant en vernielt: Onder de genomen worden dese getelt / waer van 't Bootsvolck in Barbarije tot Slaven zijn gemaeckt:

1. De Drie Schelvissen met 400. Balen Wolle van Venetien na Alikanten gaende, op hebbende 36 stucken en soo veel Eters. *elck man een stuck.*
2. De Ioseph van Hamborgh van Genua na Livorne gaende.
3. St. Maria van Hamborgh, gaende als vooren.
4. 't Rat van Avonturen, met 34. stuc, 44. Eters, 3. Verdecken, van Cadis na Livorne met 25000. Realen en Rogge gaende.
5. St. Maria van Genua, geschat op 25000. stucken van Achten.
6. De Sevensterr met Vygen. 7. Een Fluyt uyt de Condaet.
8. De Bonten Haen van Hollant, met Corinten.
9. Een Venetiaens Scheepje met Teer.
10. d Orange Boom van Villa Franca, met Zout.
11. De Fluyt Someren van Hoorn, met Noortze Last gesoncken.
12. Een met Suycker en Taback. En meer andere.

De eigenaers en beschadighde moghen hun troosten met 't veersjen van den Koningh Demetrius,

My dunckt niemant onzaliger als die noit tegenspoet gehad hebben.

April

April 1655.

TE Romen waren de Kardinalen noch in 't Conclave over een nieuwen Paus twistende; *Carpegna*, F*iorenfola* ende *Capponus* quamen onder andere seer in bedencken, want *Capponus* ontsach hem geen gelt te verspillen, waer door hy eens 28. stemmen kreegh; Dit verstelde sommighe hun Compas niet weinich, en saten *Aßalli* en *Asolini* malkander dieshalven lustigh in 't hair; Onderwijl is den Kardinal *Colonna* (Protector van Duitslant) te Romen gekomen, en met 60. Carossen na Vatican gereden, daer hy in den Ingangh van 't Conclave by al de Cardinalen is verwillekomt, en zyn Geloofs brieven over leverende, ontfangen, en binnen getreden, als mede *Durasso* en den *Lantgrave van Hessen*; Pater Oliva Iesuijt verdrietende dit langh vertoeven van kiesinge, gaf een *Boeck* uit daer in hy Innocentius leven seer prees, seggende, dat Gode

het noodich had geacht op dese tyt hem uit de Weerelt te verlossen, &c. 't welck die nu na syn Kroon staken, oock soo verstonden; De *Medicis* drongh endelingh deur met *Chisius* d'aldejongste Kardinael, dit behaeghden de meeste om dat hy een geschickt en deughdigh Mensch was, en de stemmen braken op den 7. April voor hem uit, dewyl alle Factien in hem een einde hadden, en elck op dese Mans goet leven en geschicktheit zagh; Soo ras was de Verkiesinge niet geschiet of men hoorden al 't Geschut van Engelenburgh af-donderen, en soo losten oock al de Soldaten die op de Marckt van St. Pieter stonden; Cardinael *Trivultius* als Eerste Diaken quam met het Kruis op de plaets die men de gezeghende Zale noemt, en riep uit de Verkiesingh des Paus; Toen quamen alle de aenwesende Ambassadeurs des Paus Voeten kussen. Men hernoemde hem met den Naem van ALEXANDER de 7. ende daer na is hy in St. Pieters Kerck gesalft, gekroont, en by 't Canaille uitgeroepen *Langh leeff Paus Alexander de Sevende.* 's Anderdaeghs bewal hy in allen Kercken Geestelyck en Weereltlycke te bidden voor syn goede bestuyringe. Dry daghen langh heeft men te Romen gevuyrwerckt al der Cardinalen en des Ambassadeurs Huisingen. Hy dede stracks alle Eet-waren af-zetten; Verboot syn Vrunden geen Geschencken aen te nemen; Begeerden oock geen Vrouwen op 't Hof, En korts daer aen bevredichden hy den ouden haet die tusschen de Huisen *Medicis* en *Barbarinus* was geweest: Begeerden oock niet dat de Kardinalen anders als in hun Roode Rocken hun souden kleeden; Hy scheen door syn grooten yver in het begin Spanjen en Vrankryk te willē vereenigē, en Venetien tegens den Turk by te staen, maer van dees twee goede saken en volghden niet: Zelfs, als hy had voorghenomen sich simpel te Kleden, tē gaen in plaets van sich te doen dragē, en noit syne Voeten om te kussen toe te reicken, so wiert hem dat van de Kardinalen afgheraden, alsoo hy de voorgaende Vaders met sulck doen sou schandaliseren, en sich in pericul brengen van niet langh te regeren; Dus voegden hem ALEXANDER na de Wereldt; Noghtans hy was en toonde sich Godtvruchtich: Want hy maeckten vry alle de Gevanghens op den Bergh van Barmhertigheit; En begiftichde den Armen van sommige Kercken met 40000 Kronen; Noch gaf hy 50000. Kronen aen den Prins *Borghese*, te besteden aen Godshuisen; Alle Geschencken weigerden hy; En vergolt syn deughdtsame Vrienden na syn vermoghen: Als Cardinal *Carrodo* maeckten hy Datarius, en Mr. *Ranconi* desselfs sub-Datarius, Mr. *Rispiglioso* Secretaris van State, Mr. *Piccolomini* Secretaris der Memorialen, Mr. *Alteriti* Secret. der Cypher-brieven, Mr. *Mellio* Gouverneur van Romen, ende andere meer, 't welck veel uitghoweken Engelsen en Royalisten waren. Dus heeft sich ALEXANDER aengestelt: soo schielyck opgeklommen als yemant van al 't Gesellschap, want Paus Innocentius maeckte hem den 9. Febr. 1655. Cardinael en Secretaris vā State; Te vooren was hy Bisschop van Permola, Vice-Legat van Ferrare, Inquisiteur van Malta, ende Nuncius tot Ceulen en Munster op d'algemene Vrede-

handelinghe.

handelinghe; Daer hy seer gemeen was met Monsr. Boulangier, Secretaris van Duc de Longevile, overmits die voorseggens wijs Anno 1648. ront uit zeide dat *Chisius* noch Cardinael zoude worden, en eintelyck tot de Pauselicke waerdigheit geraken, doch als andere en selfs oock *Chisius* daer mede lachten, zeide Monsr. Boulongier, *dat hy wel wenschte dan syn vrunt te syn, om van hem begunstiche te mogen werden*, Daer *Chisius* weder op antwoorde, *Ia, Ia, ick sal dan 'k Vrient syn, maer ghy most soo lang wachten, &c.* Dus schertsende hebben zy beide geprofeteert; Want *Chisius* (nu ALEXANDER) sondt stracks na dat hy Paus geworden was een Bode en Brief na Rouaen aen Monsr. Boulangier, hem noodigende na Romen te komen, en de vol-eindinge syner Profecye te sien, en daer t'ontfangen de gedane Beloften, uitte hant van die 't niet geloofde, doch nu in der daet waer te syn had bevonden; 't welck men ghelooft niet minder is geweest dan een Cardinaels Hoedt.

IN Hooghduitslant was 't nu tamelijck in rust: De stadt Munster had sich ten behage van den Bisschop mette selve bevredicht: De Keurvorsten (alhoewel noch mager) poogden te begsten hunne Vrede met d'Ondersaten: Keiserl. Maiest. des Rijcks standen insgelijcks vernoeght hebbende / yverden om Ignatius den Aerts-hertogh Coningh van Hungarijen te doen kroonen: Alhoewel selfs onpasselijck / en meer na een warme Badstoof als yets anders wenschende: De Oude Keiserin Eleonore op den groenen Donderdach 12. Bessjes de Voeten hebbende gewasschen / storf / en maeckte meest al haer goet by Testament aen de Aertshertog Leopoldus Wilhelm / die om te beter tot de possessie van dien te komen / om de slechte stant der Oberheerde Nederlanden / voor nam aen den Koningh van Spangen de ontslagingh zijns Gouvernements der voorsz. Nederlanden te versoecken.

VRanckrijck toonde sich dese Maent veel vinniger als oit om de Engelse te hoonen: Alsoo men in Engelant tot soo wijde kennis was gekomen / dat al-eer 't laetste Verraet tegen den Protector ontdeckt was / den Kardinael Mazarini by de Koningin van Engelant tot laet in de nacht was geweest / en haer aldus aengesproken: Dat CAREL STUART haer Zoon voorseker in Engelant was, ende alreede geproclameert, doch sich noch bedeckt ende vermomt houdende, &c. Doch meende men Vranckrijck daerom [illegible] opgestane haat bekomen sommige [illegible] in dese Letteren stonden H. D. G.

't welck men ontwijffelbaer hielt Henrick Hertoge van Glocester te wesen: Dese voorsz. Vendelen zijn den Protector gepresenteert / en te Withal opgehanghen: Sulcks dat 't Hof te Parijs daer over/en oock omme de demandes van den Protector in te wilghen/te weten: Wederslijts Rebellen t'expulseren en niet t'assisteren; De Protestanten alsoo wel door geheel Vranckryck in hooge Ampten en Functien t'admitteren als de Papisten; Ende een breeder verklaringhe op andere difficulteyten te doen, Alle 'tselve de Francoisen soo dapper heeft ontstelt / dat den Koning zijn Gezant stucx weer na huis van London ontboodt / begeerende van geen vorder Handelingh te hooren: Doch alhoewel Monsr. de Bordeus Frans Gesant Paspoort om te vertrecken versocht / soo is hy even wel binnen London gebleven. Maer de Francoisen hebben strack alle Engelse Goederen in geheel Vranckrijck verseeckert/ daer onder 6. seer rijcke Koopvaerders / die van London na Rouan wilden/ die men te Havre grace beslaegh: Dit doen veroorsaeckte dat den Protector in 't Kanael insgelijcks met alle Franse Warren dede: Als dit den Koningh van Vranckrijck hoorden / heeft hy terstont alle der Engelse goeden ontslaghen / 't welck toen oock in Enghelant met de Franse Waeren wierde gedaen. Dus hielt het eene Swaert d'ander in de Schee; En korts daer aen dede den Protector in 2. Barcken na Dieppe over-schepen 24. Enghelse Tellen ofte Ry-paerden/ die hy (soo de Overbrengers seiden) aen den Koningh van Vranckrijck vereerden.

Op diergelycke voorvallen plach Koning Iacobus van Engelant te seggen:

Die sich na de gelegentheit niet een weinich stellen kan, is onvermogens sijn Gemoedt *te regeren, en diesshalven onbequaem om Landt en luiden te gebieden.*

In den aenvangh deser Maent trock de gewapende Borgery van London (tot bewaringhe der stadt gelicht) buiten na Moorfielt / Gen. Major Skippon was haren Geleider; Den Protector/ zijn Raet en twee Soons/ d'Ambassadeurs van Hollant en Genua/ den Lord Major/ d'Officiers van 't Legher en veel andere Grooten verscheenen aldaer; De voorsz Borgers 5000. sterck trocken rontsom een Houte overdeckt Theatrum / daer op den Protector met de zijne sat/ omringht van lontere uitgeruste Benden Ruiters; Dit en de

meenichte

meenichte der opgeschmuckte Kyckers/ soo in Karotsen/ te voet als te paert/ vertoonde op syn Engels een geheele Jaermarckt van Sinte Germain. 's Nachts verbranden wel 20. Huisen by de Nieuwe Beurs. Ende men sach veel Pasquillen 's morgens door de stad geplacht/ schimpende op den Protector en syn Regeeringe: Doch also men wel konde bevroeden uit wat gemoederen dit sproot/ soo wiert Harrison/ Mr. Carew/ Capit. Courtney en andere wech gevoert op Windsor/ 't Eilandt Wicht/ 't Kasteel Pendennis en Poortlant; Jan Lilburn op Jarnsei geknevelt sittende/ meinden een groot pack Schriften na Vranckrijck te senden/ doch den Brenger in een Boot verspiet zijnde/ wiert achterhaelt/ maer de Schriften had hy met een steen in Zee doen sincken. Te Oxford waren d'Ingesetenen so verbittert op Lord Wilmot om dat hy Koningh Carel soo onbeschroomt in Engelant aen de Croon meinden te helpen/ datse syn Huis aldaer gantschelijck af-wierpen/ en 't Huisraet plonderden.

Doch dit alles en hinderde de Protector niet in 't voltrecken der vrede met Vranckrijck: De zijne spraken als de Francoisen/ yeder Natie malkander verwijtende datse oorsaeck waren van 't belet des Pais/ daerse toch beide schuldich aen waren/ overmits niemant van 't sijne wilde wijcken; Onderwijl was van Brussel te Duinkercken ghekomen den Marquis de Lede/ om indien moghelijck yet goets voor de Kroon Spangien te verrichten/ 't sy om op te houden de Handelinghe met Vranckrijck/ ofte hulpe voor des selfs Nederlanden tegens de Fransen t' obtineren: Hy verkreech den Tijtel van Ambassadeur Extraordinaris/ doch verrichte meer in 't op-proncken van zijn Gevolgh als in de saken van syn Meester/ om dat men wel wist dat hy nergens anders by den Protector door een Oorloch-schip uit Vlaenderen in Engelant wiert gehaelt/ dan om de Francoisen jelours te maken van dat hy mette Spanjaerden yets bysonders tracteerden: doch ghelijck den selven Marquis de Lede niet vruchtbaerlijcks te London en dede/ soo en is oock tusschen Vranckrijck en Engelant in 't minste niet gevordert 't gunt waer aen men een trou Verbont mogt verhoopen: Van de rooveryen op Zee bleven noch tot groot nadeel des Koopmans echter duyren.

Dyonysius Halycarnassensis zeit. Zedert de Weerelt gestaen heeft en zult gy niemant vinden die 't alles na wenschen en begeeren gegaen heeft.

HEt was oock in dese Maent datte gruwelycke Moort aen de Protestantē in Piemondt wierde begaen, door de Iesuiten te Turin onder den Tytel van *Raet van de bevorderingh des Catholycken Geloofs*, in 't werck gestelt, en door Yrse en Franze Soldaten [illegible] uitgevoert, [illegible] schantvlek der Roomsgesinde in dese [illegible]. Ick [illegible] 't Verhael, alsoo aen de zekerheit van dien niet [illegible]: Tusschen Italien, Vranckryck, Duitslant en Switzerlant grenst Savoyen en Piedmont, in de zelve leggen 2. Valeyē als Lucerne en Angrone, vervatende de Kerck van St. Ian, den Burgt Lucerne, Bubliane, Fenil en Bucheras, dese leggen ten zuiden. Noordelyck is de Kerck van Angrone; Ten westen die van Tours Villar en Boby; Roras, St. Bartholomeus, Prarustin, en Rocheplat zyn kleinder Valeyen [illegible] van 't dal van Perouse, welck Perouse [illegible] de Kercken van Pramol, S. Germain, Villers, Pinache, la Chapelle en Pommaret, de Revier Cluson loopter midden deur, en scheit aldaer Vranckryck van Savoyen; Ten westen legt de Valeye St. Martin, Macel, Prals, Rodoret, Riclarret, Faêt, Bovil, Traverses, Chabret en Zalse; Alle seer Volckryck en tot de toppen der Bergen bewoont, om datte Gereformeerden aen de Piemontoise zyde hun niet mochten uit-breiden, bestaende in wel 22000. Zielen, meest Protestanten, eenige weinige Roomse [illegible] van dese af-woonende. Dese voorsz. Valeyen den Hertoch van Savoyen van ouds en nu behoorende, syn altoos bescherminge geweest, en begiftricht met veele Previlegē; Daer zy zedert de Iaren 1100. en vroeger hebben ghewoont onder de vreedzame bescherminghe haerer Souverainen soo Princen van Savoyen als andere: Van Onrooms gevoelen: Dese Luiden hare Vour-ouders hebben altoos onderdruckt geweest van de Roomsgesinde, om dat zy oock niet in-volgen wilden de nieuwicheden en groote [illegible] der Kercke Christi, die uit gierichheit en lust tot Heerschappye, gewelt en macht, 't Weerelt lycke Swaert aen namen, de Christelycke plichten van Vrede, Lytsaembeit, &c. also verwerpende, en vervolgende ja doodende dese Protestanten om datse den Paus, de Mis, 't Vagevier, 't aenbidden der Heiligen, en de ydele Sacram. verwierpen, dingen die zy wel wisten dat de Papen neffens 't gebruick der Beelden uit hun pooten hadden gesoghen, mette Christel. Relige noch de H. Schriften geen gemeenschap hadden, en dieshalven leden veel liever [illegible] als de ware Christelijcke Religie; en storven [illegible], en in 't vuyr als ware Martelaren om de name Iesu. 't Welck weder om niet weynich bitterheyt der Roomse op hun geladen heeft, al soo men byna tot tet Iaer 1300. weynich Natien vont die soo resoluyt tegens des Paus dwingelandy gingen als dese: Maer als nu in Ianuary lest dese voorsz. Luyden om de vernieuwing van hare Previlegien [illegible] met den Hertoch van Savoyen [illegible], hebben de [illegible] slach waer genomen, en gedacht eenmael uyt [illegible] al de Protestanten sich beroemen: Van datter ware Licht altoos onder de Roomse Kercke gebloncken heeft; De voorsz. Iesuiten onder de Tytel van *voortsetters*

van 't

van 't *Catholijck Geloof* maeckten een Collegie tot Turin, en mette Moeder en den Iongen Hertoch (maer 12. Iaren out zijnde) hebben zy ingebracht, hoe, datte Yren door den Protector uyt hun Vaderlant waren gejaecht, en om hun *Religie* verdreven, deselve waren nu klaghende, alsoo 2. Regimenten uytter Spaense dienst tot Franse overgheloopen waren, datmen haer soo weynich de hant boot, en denoterende op de Protestanten in Pignarol, en de Ketters in so bequamen plaets dulde, als leggende tusschen, Italien, Spangien, en Duytslant: Soo wierde in consideratie gebracht oft men dese Yren konde plaetsen in Pignarol, mettet uyt stoten van de Protestanten aldaer, 't welck geensins by eenige smakelick zijnde, zijn naderhant door de Iesuiten andere Tentativen gedaen, te weten, om de Misse onder de Protestanten in te voeren: 't Welck niet willende gelucken, hebben dese onder beschuldigingh van dat dese Luyden haer te wijt hadden verspreyt in 't Lant, en tegens hare Souvereyn rebelleerdē, onder 't gesach van den Marquis Pianese, dese Arme Luiden eerst bedrogen, daer na overvallen, en ongenadelick vermoort; Het was den 21 deser dat desen Marquis met 6. Regimenten Francoisen, 2. Regimenten Savoyaerts, ende een Regiment Yren aen de passage van 't Gebergthe quam, daer hy om de stercktē sonder verlof van dese Protestanten niet in noch door mocht, maer hy voorwendende dattet den wille synes Hoogheidts den Hertoghe van Savoyen was van eenige verswackte Regimenten in hunne Valeyen te Legeren, om daer wat Adems te halen, onder Belofte, Eede, en Hantschrift des voorsz. Marquis eñ de andere Officieren van in 't minste aen yemanden eenigh gewelt oft overlast te doen, soo wort hun dat toegestaen om niet ongehoorsaem te schynen aen haren Wettigen Souverain, soo verre van daer was 't dat zy (gelyck men te Parys en te *Turin*, en te Romen onder de Pausgesinde uit-stroide) ongehoorsaem oft rebellich waren geweest tegens haren Prince, alhoewel zy nochtans ongehouden waren volghens hunne verleende Previlegen eenighe Inquartieringhe van Krychs-volck in hunne Valeyen toe te staen.

Dus trecken zy dan in van de syde van la Tour, en toonen stracks aen noch een anderen hoeck van 't Geberghte datse ghewelt en overlast wilden doen, by de voorsz. Troupen was een Franciscaner Monick en een Priester, dese staken met eighen handen aller-eerst de Kercke van St. Ian en de treffelickste Huisen in Angrona en tot La Tour in brant, en daer geen vlam en was schoot dē Priester met een daer toe bereide Carabine; De Soldaten vielen op de Menschen, en stelden hun aen de wegen van 't Geberghte daerse versloegen de geene die 't meinden te ontvluchten; Te Taillereta (een klein Gehuchtje op een der hooghste Bergen van La Tour) bedrevense duisentderleye gruwelen aen 150. Vrouwen en sommige Kinderen diese daer na alle de Hoofden af-hieuwen, daerze mede bolden en speelden; Ia de sommige beten en slingerden in de Hersenen deser vermoorde Kindertjes, maer hielden wel haest daer van op als sy voelden datter haer Mage ghelyckse selfs seiden] niet en konden verdouwen; Andere kerfden en sneden zy als warent Visschen; Zy namen van een Arme Vrou die

nu noch leeft en hun ontvlucht is, na datse haer wreedelyck mishandelt hadde, haer Jongste Kintje in Luyren gewonden, en wierpen't met veel andere van een steile Rotze; Andere namen met hun tween een Kint, en dat by yder Been vattende, scheurden't van malkander, en sloegen malkander mettet 'tselve om d'ooren. Eenen Pieter Symonde van Angrone over de 100. Iaren out, en zijn Vrou 95 hebbense in hare Huysen verbrant, weygherende de selve 't leven alvoorens te benemen. Andere sneden sy de schamele Leden af; De Borsten, en anders, en staken daer Buspoeder en Sout in, niet ander e gruwelijcke stucken aen Vrouwen en Dochters, die so lang martiliserende, tot se neder vielen, en den geest opgaven. Sommige wierden by een Been aen Bomen gehangen; Andere door haer Fondament gesplitst, en op de Turckse maniere aen staken in de Aerden en op pennen gesteken; Tot la Tour hebben sy 4. Ouderlingen daer onder Mr. Paul van Rossane, en veel andere aen en Galgh ghehanghen; 't Huys van Angrona hebben sy verbrant daer al de Protestanten versamelt waren, en die metten Swaerde gedoot: Nemende de Gedeputeerde van St. Ian en Angrona die om met haer te handelen quamen gevangen: In Lucerne voerden sy alle 't Vee wech: Op eenighe plaetsen joegen sy de Menschen in haere Huysen, diese dan met alles deden verbranden: En die uytte Kercken na haere Huysen en Steden vluchte, ofte van hare Huysen over 't geberghte, wierden van de Soldaten overvallen, die op alle hoochten liepen soecken en verspieden oft oock yemant mochte wech komen: Evenwel zynder ontallijcke in de Holen en Spelonckken der Bergen verscholen, andre naeckt, bloots-voets, en bevruchte Vrouwen, Kinderen, oude Menschen den doot ontvlucht zijnde, boven op de Berghen in de Sneeu neer ghevallen, gestorven, en jammelijck omgekomen zijn: Hebbende niets om te kleeden, om te Eten, oft te voeden; Ende noch vervolgde men dese ellendige veel dagen langh: Andere vloden na Grenoble in Daufine, na Switserlant, en de aller-woeste plaetse van 't gheberghte: Daer van veele neder ghevallen, doot gebleven, vergaen, en verongeluckt sijn, sulckx datmen ghelooft over de 7000. Zielen om hals zijn ghekomen; van de Protestanten; Zy namen Mr. Tomas Marger 95. Iaren out, dese om dat hy weigerden ter Misse te gaen, snedense de Neuse af, daer na staken hem beide de oogen uit, en toen beide de handen afgesneden hebbende, vraegdense hem weder oft hy ter Misse woude gaen, hy volstandich blyvende, hebbense hem op gehangen, doch hy als een Vat aller Lijtzaemheit en voeghde dees Benlen in al syn Tormenten niet anders toe als dese woorden, *Quelt myn lichaem soo veel het u gelieft, ghy en kont toch aen myn Siele niet komen, noch en hebt geen Gevanckenisse noch Ketenen die de selve van ten Hemel te varen konnen weerhouden, &c.* Eenen Ian Pailas (een Armen Boer, hebbende de Galgh gekoren, liever als Papist te worden, wiert opgeknoopt beneffens Mr. Paul Clement, die op 't hooghste van den Ladder synde noch ernstich afgevraecht wiert oft hy Papist wilde worden, dan hy seide neen, en tot den Hangman, *Wat toeft gy, gaet met u werck voorts.* Zy voerden de Predikanten Kros, en Agir van Villars en Boby met 18. andere na

Turin,

Turin, daer se siende de volstandicheit van dese gesterckte gemoederen, oock volgens getuigenisse van Franse Officieren die 'tzelve gesien hebben, hun bloedige handen aen hun geslaghen hebben. Ende die sy niet en kosten bekomen heeftmen gelt op der selver Hoofden geset, gelyck als d'onderstaende Personen die volgen;

• Jan Legiere/ soon van Jacob van Fastio/ Bartholomeus en broeder Gispert van Pramollo / op yder Hooft 600 Ducaten.

Jan Michielino di Bobbio / Isaac le Prayr / Giosue / broeder van Gandelli della Vighna van Lucerne/ Paulus Bachero /op yder Hooft 300 Ducaten.

Frans Laurens van Chiotti upere Valeye van St. Martin / Jan Menolotto van de voorsz. plaets/ Daniel Grigila van Pragelas/ Abel/ Jan/ Anthony/ Philips/en Jan Pierotty van Pralep / op yder Hooft 20. Ducaten.

Paulus Fontaniel / Carle Frontier / Bartholomeus Jimberto d'Angrona / Steffano Grassioldi Bobbio / Laurens Buf van Angrona / Pieter Chianforano van Angrona / Jan Pietersz. en Jacob gebroeders / soonen van Janneken van St. Marten / Bartholomeus Bonose en Jacob Petronelle van Richaretto/op yder Hooft 150 Ducaten.

Daniel Arbacia van Angrona/ Bartholomeus Gianolato van St. Gio / Willem Malovino van St. Gio / Giovanne de Gianori van Angrona / David de Wit van St. Gio / Josue Mordone van Bobbio / Daniel Pelenga van Villar / Paulus Granata van la Torre/ Jan Willemsz. Jan en Frans Meruscani van Traverse/ gebroeders / Paulus Bernards van Roboretto/ Michiel Bastia (ghesegt Chiagia) op yder Hooft 100 Ducaten.

Het jammeren, vluchten en de Ellende van dese vervolghde Protestanten is af te meten uitte verbolgentheit haerer Vyanden, die by de 4. Weken langh niet deden als Villen en stroopen, en soodanighe gruwelen aen te rechten aen welckers ick myn Pen noch des Lesers Oor niet wil vervuilen: Tot in Meye, wanneer de hevighste furie wat over synde, de geweken Protestanté van Lusern Perouse en St. Martin vergaderden, en besloten den volgenden Brief te zenden aen Monsr. de la Bertoniere, Luitenant en Gouverneur zyns Maiesteits tot Pignarol, en Monsr. de Corselles Capitein van 't Regiment van Navaro, met een *Petitie* aen den Hertogh van Savoyen daer in gesloten, luidende aldus;

Allerdoorluchtichste Heeren,

U Ettrouwende dat uitte oneindelicke goedertierenheit van Syne Coninckl: Hoocheit voor ons syn arme en troostelose Onderdanen op 't verootmoedigen van onse schuldighe onderwerpinghe voor hem/ mochte komen eenighe genade en erkentenis / soo hebben wy aen hem gesonden ons versoeck op de beste forme / dat hy ons van de huidige verstooringen wil bevryden / ons geheelyck onder zyn welbehagen stellende/ ende beloven dat wy sullen ons selfs quyten in al wat hy ons sal voor-schryven/ al wilde hy maer alleen ons toestaen de vryheit van conscientie/ sulcks / datwe Godt na syn Woort mogē dienen: Onderwyl bidden wy syn Hoogheit dattet hem beliebe dese bittere vyantschappen te doen op-houden / die teghens syn intentie

in't werck sijn gestelt/ als oock van uwe Excell: / waer van wy niet alleen dachten het onsen plicht te zijn uwe Excell: daer van t'advisee-ren/ maer oock van dit/ daer wy volle macht en authoriteit toe heb-ben/ en waer aen soo wy geinformeert sijn alles gereferreert sal wor-den/ wy doen aen u die self de versoecken ende beloften / desirerende uwe genade ende bescherminge. Gegheven in't Dal Cluson/ den 13. Mey 1655. Onderschreven by meenighte handen.

Uwer Exell oetmoedichste, Onderdanichste en Godtvruchtichste Dienaren, de Gedeputeerden der Valeyen van Lucern, Perouse, en St. Martin.

De Cantons van Switzerlant dese zaken beswaerlyck te gemoet siende, hadden in April desen Brief aen de Staten Generael geschreven,

HOGE MOGENDE HEEREN,

NU terstont verstaende de tydinghe vande Ellendighe staet der Bontgenoten des Geloofs in Piedmont/ gelijck kan gesien worden by de copie vande Brief geschreven van eenige Predikanten ende Ouderlingen die na Geneve gesonden syn/hebben wy niet willen in ghebreke syn van wegen die Heylighe eenicheydt ende ghemeenschap des Geloofs/ Uwe H. Mog. de selfde mede deelachtich te maken : Vastelijck vertrouwende dat uwe Ho. Mo. dese scheuringhe van Joseph t'eenemael ter herten sult nemen na hare gewoonelijcke Godt-vruchtichheydt ende Christelijcke yver : Onse partye geeft voor een schoone aengheduane pretext van dese vervolginghe / maer die ghene welcke vande Wercke Christi wel gevoelt/ hoe sal die konnen twijffelen van de Loos-heden die onse tegen partye in't werck stellen ? Wy bedroeft ende beweecht synde door een ware hertlijcke ende heete yver/ bidden uwe H. Mo. eenmael ende andermael/ dat hare ghelieve de sake van die bedroefde menschen soo seer ter herten te nemen ende gunstich te zijn/ datse na hare voorsienicheydt ende Macht / nevens hare gebeden aen den Vader der Barmhertigheydt op middelen willen dencken / tot verlichtinghe ende behoudenisse van de arme bedroefde menschen/ het zy om haer eenige Aelmoessen daerse om bidden/uyt te reycken/ ofte haer by haer Prins te verbiddigen/ ofte dat hy haer wil laten vertrecken/ gelijck wy na ons vermogen sullen doen. Den opperste Regeerder der dingen/wil zijn Wercke over al Barmhertich zijn/sijne sake uytregten/ ende alle tegenspoeden met zijne krachtige arm afwenden : Wiens Goddelijcke protectie Wy uwe Hog. Mog. bevelen : Geschreven inder haest den 30 April 1655. ende gesegelt met het Segel van de Stadt Tigurin.

Uwe Ho. Mog. wel geaffectioneerde

De Burgermeesters ende Raden vande Evangelise Cantons van Switzerlandt : Te weten van Tigurin/ Berne/ Glaron/ Basel / Schaf-huysen/ ende van den Abt van Cella.

Hier op hebben hare Ho. Mog. desen tot Antwoorde gesonden;

WY hebben met groote droefheydt des gemoets verstaen / de beklaeghelijcke ende bloedige massacre/ die uwe Nabuyrighe Kercken vande Valeyen in Piedmont / die nu soo veel jare langh professie hebben gemaeckt van de Gereformeerde Religie/ nu onlangs geleden hebben ; Soo datter perijckel is / soomen haer by tijts geen bystant doet/ datse uyt haer Vaderlant ende hare woonplaetsen verdreven sullen worden/ ofte (het welcke Godt verhoede) dat de droevige ende miserable overblijfselen van soo veel volckx van een wreede ende Barbarise vyant vernielt werde : Het welcke gelijck het geen kleyne wonde soude geven voor de Gereformeerde Religie / ende seer droevigh vallen voor de Bontgenoten van die Religie/ soo hebben wy gedacht dat door de eenicheyt ende gemeenschap des Geloofs het onse schuldighe plicht is/onse groote sorghe des gemoedts / die wy voor het welvaeren van allen degenen die vande gesonde Religie deelachtigh zijn / trouwelijck in U E. schoot te gieten / als die door vele getuygenissen weten/met hoedanich gevoelen van Godtsalicheydt / ende affectie Gy de saecke vande Gereformeerde Religie gewoon zijt voor te staen/ende haer bedroefde saken te bevorderen. Ende

 alsoo

alsoo het nu een sake is die het welvaren treft van den genen die uwe aldernaeste gebuyren zijn/ende ver-haelden van U E. best bekent/ hebben wy goet gevonden U E. met alle affectie te bidden/ dat Gy om Christi wille voor des Kercks yver / ende voor de eere Godts daer toe ternemael wilt arbeyden / ende alle uwe gedachten daer toe te dirigeeren / dat de ongeluckighe Kercken inde voorsz. Valeyen moghen in haer Lande blijven. Wy groote sorgh daer voor draghende/ hebben goet ghedacht aen den Hertogh van Savoyen daer over te schrijven/waer van wy de copie U E. oversenden/biddende/dat soo Gy yets anders bedencken kont om soo een goede sake te promoveren/Gy ons met den eersten daer van deelach-tigh wilt maken; Waer mede eyndigende/ bidden wy Godt/dat hy U E. godtsalighe/ gheluckige ende heylsame raedtslagen wil ingheven/ ende teghens alle teghenspoeden ende Vyanden vande Christelijcke waerheydt bewaren.

Den Heer Protector in Engelant sich ten hooghsten verplicht vindende om dese Arme menschen te helpen, schreef daer over oock desen Brief aen de H. Staten Generael,

WY ghelooven dat uwe Ho. Mo. alreede verstaen sullen hebben soo uyt de geruchten / als mede uyt di[illegible] versche brieven die uyt verscheyde naburyghe plaetsen geschreven zijn/ van het Placcaet het welcke den Hertogh van Savoyen onlanghs heeft gepubliceert teghens sijne Ondersaten de welcke woonen in de Valeyen van Lucerne/Angrogne/ ende andere plaetsen van zijn ghebiedt: Door welck Placcaet sy geboden werden datse binnen de tijdt van veertich dagen het Roomsche geloof sullen aennemen / op de verbeurte van alle hare goederen / ende haer Vaderlandt te verlaten: Als mede met hoedanigen wreetheydt de authoriteyt van dat Placcaet geexecuteert is gewerst tegens de onnoosele en arme menschen / ende onse Broeders in Christo / daer ons aldermeest aen gelegen is: Eenige van haer zijnde doodt geslagen van een gedeelte des Legers 't welck teghens haer gesonden was / de resterende zijnde beroost ende van hare wooninghen verdreven/ van waer sy met hare vrouwen en Kinderen lij-dende grooten honger ende koude/ nu een tijt langh genootsaeckt zijn geweest te leven in de scherpe ge-berghten ende gestadige sneeuw. Met wat beweginghe des gemoets desedingen na het gehoorlen van de vroederlijcke ellende Uwe Ho. Mog. outsteit hebben / konnen wy verstaen uyt onse droefheyt / de welcke voor waer seer groot is: Want die met een selfden bandt van Religie verknocht zijn / waerom souden wy niet bewogen worden met die selfde affectien in een soo groote ende onweerdige ellende van onse Broeders? Ende uwe oprechte godtvruchtigheydt bewesen tegens de Rechtgeloovige die op eenige plaetsen verdreven ende verdruckt zijn geweest/ende in dese swaricheyt van de Kercken / ende tegen-spoeden is alreede menighmael bewesen. Wy voorwaer souden eerder lijden dat wy overwonnen worden in eenige andere saken als inde affectie ende liefde teghens dese Broeders / ende die om de Reli-gie wille geviolecrt ende verdruckt worden: Aengesien wy het welvaren ende de vrede van de Kerck-gemeene prefereeren voor ons eygen: Derhalven hebben wy aen den Hertogh van Savoyen geschreven/ hem seer ootmoedigh biddende dat hy een vreedsaem gemoedt ende wille wil aennemen tegens dese on-noosele menschen / ende syne ootmoedighe Ondersaten/ dat hy hare woonplaetsen ende goederen aen de arme luyden weder om wil geven / ende de oude vryheyt van haer Religie laten genieten: Wy hebben oock geschreven aen den Doorl. Koninck van Vranckrijck / die hy den Hertogh van Savoyen voor haer wil verbidden.

Daer-en-boven gelijck wy aen Uwe Ho. Mog. doen / soo hebben wy oock geschreven aen andre Princen ende Magistraten van de Protestanten / die wy oordeelen dat aen dese sake meest gelegen is/ datse haer devoir willen doen neffens ons/ om den Hertogh van Savoyen te verbidden: Want indien dit seer periculeus exempel de autheurs wel gelijckt/ is onnodich Uwe Ho. Mo. voorsienicheyt te ver-maenen in wat perijckel de Religie gebracht sy: Ende indien hy door onser aller gebeden laet bewegen/ sullen wy een schoone ende rijcke vrucht van desen onsen vereenichden arbeydt genieten: Maer indien hy in dat sijn voornemen persisteert/ dat hy tegens dat die Persoonen by de welcke onse Religie van de Eerste Leeraers van het Evangelium, door de handen overgelevert ende onbevleckt bewaert is / tot de uyterste desperaetheydt souden gebracht worde/en so ternemael uytgeroeyt ende geruineert: Ver-klaren Wy/ dat Wy bereydt sijn neffens Uwe Ho. Mog. ende andere Gereformeerde Broeders en Bondgenooten een gemeene Raedt te nemen / waer door wy ten minsten sullen mogen voorsien het welva-ren ende de Vertroostingh van soo veel menschen. Gegeven in ons Hof te Westmunster den 25. Mey Anno 1655.

Uwe Ho. Mog. Goede Vrient:

OLIVIER P.

Insgelycks sont den Protector syn Gezant *Mr.* Moorlant over Vranckryck na Savoyen, om dese Vervolgingh te doen vergoeden; En tot dien einde oock een ernstigen Brief aen den Koningh in Vranckryck gesonden hebbende, wort van den zelven weder dusdanigh beantwoort:

Mijn Heer de Protector.

Soo ras ick verstont dat den Hertogh van Savoyen d'occasien had waer ghenomen van de passage van mijne Troupen die ick in Italien had ghesonden / om den Hertogh van Savoyen te assisteren / tegens den inval die de Spangiaerden hadden gedaen in zijnen Staet / om te verjaghen (soo hy ons mijn daer na heeft doen verstaen) de rebellige / en ongehoorsaemheydt van eenighe zijner Onderdanen die professie doen van de gepretendeerde Gereformeerde Religie / en dat dese Luyden my gebeden hadden om haer te beschermen van de Vervolginghe / die se seyden haer aenghedaen wierde uyt haet van de Religie diese beleden / soo depescheerden ick terstont (om te getuygen dat ick niet approbeerden dese proceduren die men met mijne macht gehouden hadde / in een sake van dusdanighe nature / sonder mijn konsent / hoe wel men het ghedaen heeft met dat pretext) om haer te doen vertrecken uytte Valeyen van Lucerne / en ick sont verscheyde Officiers recht na den Hertogh van Savoyen / om 't te doen op houden de vervolginge waer in men seyde gecontinueert wierde tegens die noch in zijn Landt gebleven waren / en belaste aen den Hertog van Les Diguieres Gouverneur van mijn Provincie van Dauffine haer te beschermen / en door een goet onthael hun te houden in mijn beschermingh: En voornamelijck als door Uwe brief van den 25. Juny ick geinformeert was dat gy ghevoelen naemt over 't ongeluck van dese arme Menschen aldaer / soo ben ick seer blyde geweest U begeerte te verstaen / en ick sal mijn devoiren vervolgen by desen Prince tot hare verlichtinghe: Ende dat hy toe-sta dat se hersteld werden in de goederen en huysen in zijnen Staet / 'twelck haer altoos by de Hertogen van Savoyen is vergunt geweest / en zijne voorsaten: Ick heb selfs verantwoort hare ghetrouheydt en onderdanicheydt / sulcx dat ick niet vertrouwe dat mijne versoecken te vergeefs wesen sullen: Voorders Gy hebt wel geoordeelt in dese sake dat je niet geloofden dat ick last aen mijne Troupen aen een sodanighe executie had gegeven / en voorwaer sodanige gedachten kan in geen Menschen over my komen / om toe te staen in 't straffen van eenige Onderdanen des Hertoghen van Savoyen / die van de Gereformeerde Religie zijn / en die ick in mijn Coninckrijck Tollerere / dewijl ick sodanighe preuven van mijn goede wille geef / soo heb ick my oock te bedancken van hare Liefde / en getrouheyt in mijne dienst: Sullende geen occasien versuymen om te doen sien 'tgheen behooren sal / dit is al 'tgeen ick op Uwen brief seggen kan / dan ick eyndighe niet sonder U L. te bidden van te willen verseeckert te zijn dat in alle ghevalle gy sult sien d'estime die ick make van U persoon / en dattet uyttet binnenste mijns Harten is den Almachtighen te bidden dat hy U bewaere mijn Heer den Protector. Geschreven en in la Ferte den 12. July Anno 1655.

Geteeckent

L O U I S.

Den Koningh van Vranckryck siende dat behalven den Protector, oock de Heeren Staeten Generael hun met de intrest van de vervolghde Protestanten bemoeyden, door 't afzenden van haren Gezandt den Heer van Omeren, soo bevlijtichde Zyne Maiesteit dat door *Abel Servient* syn Gezant tot Turin sodanighe ordre mocht volgen, dat eerst alle vijantschap wedersijts mocht op-houden, want die uitte Valeijen door de Gereformeerde van Vranckryck met wapenen, gelt, en Volck gesterckt, hadden alreede op verscheiden plaetzen ende tijden hun handen soo dapper uitte mouw gesteecken, datte Savoyaerts begonden te gevoelen datze wackere Mannen geterght hadden, die (alhoewel niet prijsselyck) den rooden haen over al lieten krayen, 't Vee wech stroopten, ende in wederwraeck sommige gekapte Geestelycken neder sloeghen: Dies heeft den Coningh desen Brief aen syn Gouverneur in Dausinee geschreven:

Monsr.

M Onsr. In mijnen lesten van den 16. passato hebt gy Instructie ontfangen/ om expressclijck te verbieden mijne subjecten van de gepretendeerde Gereformeerde Religie binnen u Goubernement/ haer te vergaderen in de Wapenen/ en te onderstaen eenige Vyantlijcke Actien binnen de Valeyen van Piemont/ 't sy met sich te vervoegen by die van daer gevlucht zijn ofte andersints/ als mede dat d'een en d'ander mochte verstaen de hope die ick hadde omme van mijn broeder den Hertogh van Savoyen te verkrijgen een goede Vrede met dese Onderdanen van de voorsz. Religie: Ende hebbende zedert ontfangen nieuwe klachte van wegens mijn voorsz. Broeder/ dat sommighe van de vluchtelingen van de Valeyen van u Goubernement/ verscheyden invallen Gewapenderhant hebben gedaen inde voorsz. Valeyen van Piemont/ mette hulpe van eenige mijn'er subjecten van de voorsz. Religie/ die haer voorsien hebben met Wapenen/ Amonitie en andere nodigheden/ haer verselschappende in haer aenslagen. Derhalven willende daer in voorsien na de gewichtigheyt van die sake/ soo sende ick u desen Brief/ u te bevelen om met alle vrintschap dese saken te brengen tot een verdrach/ volgens de verscheyden versoecken gedaen uyt mijnen name aen mijnen voorsz. Broeder/ ende siende datter niet meer en is betrettende als de Actien van Vyantschap/ soo begheere ick dat ghy die van de voorsz. Religie sult laten weten/ (gelijck mede d'Onderdanen van mijnen voorsz Broeder die binnen u Goubernement zijn) de goede progressen die ick alreede hebben gemaeckt tot een vreedtsame vleggingе/ sulcks dat ick van haer verwachten sal datse haer stil sullen houden geduurende de Handelingen: Doch indiense in haer Vyantschap volharden/ sullen sy mijn Mediatie in ongunst hebben/ en sal dan last aen mijn Ambassadeur tot Turin senden en hem verbieden yets in faveur van haer uyt te wercken: Wyders/ sal ick sorgh dragen datter niemant van hun en werde ontfangen ofte beschermt in eenige plaetse van mijn gebiedt: En gy sult oock doen verstaen/ dat waer eenige mijner Onderdanen der voorsz. Religie in de voorsz. Valeyen/ continueeren te assisteren de gheseyde vluchtelinghen met sich ghewapent in Picom onte te geven/ dat ick hun sal doen straffen na verdienste haerer misdaet: Boven dien gebiede ick u/ dat op conditie de gedane waerschouwinge so wel aen d'een als aen d'ander van dese dingen/ dien ick tot hun eygē beste en voordeel van hun begeere/ so sullen sy geen satisfactie krijgen dan voor gy sult verhindert hebben dat die van mijns Broeders Onderdanen/ die nu gewapent loopen om yets te attenteren op zijne Landen/ in 't wederkeeren niet mogen ontfangen te werden in eenige plaetse van u Goubernement/ gelijck oock niet alsulcke uwe Onderdanen/ die hun met haer personen geassisteert sullen hebben/ met Wapenen/ en Amonitie/ maer hun te versekeren en gevangen te stellen inde Coninglijcke gevangenhuysen van Pignerol/ om tegens haer geprocedeert te werden volgens de qualiteyt van hare verdiensten: De sorgh van welcke sake ick u aen bevele metten gevolgh van dien: Dien gy wel sult verstaen/ en verwachte dat gy my rekenschap geve van uwe Proceduren in 't vervolghe van mijne Instructien, Ende ick sal Godt bidden/ dat hy u beware in zijn H. protectie.

Geschreven voor Soisons den 12. Julp 1655. geteeckent

LODYS.

Onderwyl heeft men in Engelant over de Twee Tonnen Gouts by Collecte voor dese Vervolghde Protestanten gedaen; In de Geunieerde Provincien is insgelyckx geschiet, alwaer Hollant in miltheit uitmuntende, vry dapper uitte Beurs schudde, siet hier maer een klein staeltje van 3. a 4. Steden:

De Gereformeerde Kercken tot Amsterdam, - - - - -	54000. Gulden.
De Luttersse Gemeente t' Amsterdam, - - - - - -	12000 Gulden.
De Waterlantse, en vlaemsche Mennoniten. - - -	20000. Gulden.
De Gereformeerde Kercken tot Haerlem, - - - - -	4500. Gulden.
Een kleine Stadt als Enchuysen, - - - - - - - - -	2600. Gulden.
Een gemeen Dorp als Velsen, - - - - - - - - -	80 Gulden.

Ende soo voorts over 't geheele Lant naer advenant.

'tGeen wijders in desen is voorgevallen, tot 't einde van 't Iaer, sal hier naer volghen.

De machtige Vloot van Engelant / onder de vlagghe van Adm. Willem Pen / en den Vice-admirael Goodson / onder 't beleydt van Generael Major Haynes / van Plemuyen in 't begin van January lest uytgeloopen zÿnde / op hebbende een ongeloofelÿck getal Witte-broots kinderen / en Royalisten / daer van sommige vrywillig en andere (gelÿck veele Conings-gesinde) gedwonghen en gebannen waren / had veel toe stels eer zy konden 't Zee komen / en dat over de veelvoudighe swaricheden die de Officieren tot Jametsis (daerse dagelÿcks op de nature van dit groot Desseyn hadden gehandelt) te gemoet sagen: Doch door Colonel Venables soodanich gedebatteert / dat hy als opperste Exploicteur in dese Vloot wierde bestelt / neffens noch eenighe ervarene die zedert veele Jaeren lang op de West-Indise Cust omtrent d'Eylanden hadden geswozven: De moet wil die het varende Volck uyt dartelheyd bedreven gedurende dese Vloot in alle Zee havenen van Engelant uytgeruft wiert / is nau te schryven / dewÿl hare oogen / ooren en gedachten te gemoet sagen den Rÿcken buydt van alle de Silver Mÿnen in West-indien: En dese in beeldinghe was niet alleen op treckende de ghemoederen van de slechte Bootslupdē / maer oock selfs van de voornaemste des Lants / so uyt den Adel / als oock voorname Coopluyden / en Borghers kinderen van Londen en elders: Dese en wisten niet te uyten de geluckighe stant der Engelsen / als nu gekomen zÿnde tot de uytvoeringhe van een sacke die haer ontsachelÿck en geacht soude maken by de gantse Werelt / en lockten malkander op hoop van groote rÿckdommen te verkrÿgen op dese Tocht: Het getal der schepen die in dese eerste uyttocht waren / bestont in 20. groote Oorloch schepen / 22. van gemeene monture / en noch 15 a 16 kleyn Vaertuych / tot na by de 60. Zeylen met malkander: Daer op waren 24000. zielen / soo Bootsvolck als Soldaten / en 4000. Vrÿwilligen: Daer onder gereeckent veele eerlÿcke Luiden die om schult in de * Gebangenis geset / daer uit op de Vloot wierden gebracht / ende verdeelt onder een groot getal Dobbelaers / Vagebonden / Bedelaers en Deughnieten / die men over geheel Engelant by een geschraept had / soo uitte Kroegen / Ael-huisen / Hanematten / vande straet als elders; Voorsien met groot getal wapenen /

* In Engelant is een Wet datmen alle schuldenaers mach in den Kercker sluyten indiense niet en konnen betalen / al ware de schult maer een Kruis-gulden: En zÿn dickwils eerlÿcke Luiden die om andre quaa betalinge in ongelegenheit raken: En somwÿlen van stanck en ellende 6 / 10 / 20 Jaren en meer gesloten hebbende geseten / miserabel wech sterben of uit 't Lant versonden worden.

venen / nootdruft tot de Vloot / Menschen / en Beesten / schepen met Paerden / met Kleederen / Brandewijn / Vivres / en anders. Maer dese na 3 a 4 weecken in den Oceaen gezworven hebbende / in groote stormen / en harde Tempeesten / zijn oock veele siecke geworden / principael die uitte benaude lucht der Gevanghen-Kelders nu in een erger en ongestuim Climaet quaemen / dies raeckten zy ellendich aen de Scheur-buick ende Roode-loop / waer aen meenichten zijn ghestorven / sommige schepen vergaen / als die de Wapenen in hadden / Capit. Jones smeet men buyten boort / dewijl hy oock storf / 2 schepen als de groote en de kleyne Lief de quamen achter in Yerlandt aen. Eyndlingh na langh dwalen zijn sy den 8. Februarij aen de Barbados by articulen aengekomen / daer de siecken by 80 / 100. en meer te lande gebracht / en op de Taback en Lanthoeven der Engelsen verdeelt wierden / verteerende en aldaer op etende alles watter was.

Op die tijt lagen aen de Barbados Eylanden inde 20 Hollantse schepen om te handelen / waer van d'Engelse 18. namen / onder decsel / van dattet Parlement alle Natien had verboden aen de voorsz. Eylanden te trafiqueeren / alhoewel sy wel wisten / dat nu gheen Parlement / maer een Protector in Engelant regeerde / die de voorsz. ordre van verbot in 't minste niet en had geconfirmeert : Ende ten waren datte Engelse Facteurs aen de Barbados selfs de Hollanders niet en hadden gewaerschout / men soude alle de voorsz. Handelaers wech genomē hebben / sonder eenig respect van de soo onlangs gemaeckte Alliantie mette Heeren Staten : Als Pen en Venables hoorden datte Ingesetenen van de Barbados tegen haer begosten te mutineeren / waren sy seer gestoort / alhoewel dese Luyden seer wettige reden van ongenoegen hadden : Want men benam hun de Commercie mettet roven der Holl. Schepen / en so verbood men hun oock van alle levens middelen die op d'Eylanden waren / hoven dien / stelden men een nieuw Reglement ende Court op / buyten de welcke niemant mochte Handelen / om te beletten het aencomen van alle vreemde Natien : Ende men dwongh de Luyden het bloet en sweet ten Nagelen uyt / daer mosten 1200. Hantgranaden verschaft worden / 1600. Vierwercken van wolle bereyt / en meenichte Halve-piecken met scherp Yser oft Spijckers : Dan sy mochten villen en stro-

pen

pen soo sy konden/ door dien de schepen met Wapenen gebleven waren/ soo en wiert het derdendeel der Engelsen niet geharnast om te te strijden: Men sont na Angola om slaven/en andere plaetsen om Wilden/doch bequamen weynich/alsoo hun wel 4000. koppen manqueerden die sieck en gestorven waren op den tocht.

Alsoo sy nu sagen datter Vivres op de Barbados begost te gebreecken/ en dat aldaer voor hun niet langher raetsaem stonde te blijven: hebbē sy in de Kercken van de Barbados opentlijck gebedē: Dat God de Heere d'Engelse Wapenen beliefde te zeghenen op d'Eylanden Espangola, Cuba, en in de See van Mexico. &c.

Daer wierdē 1200. Matrosen uytgekorē/ondert geleyde van Cap. Goodson/Blake/Blag/Mill/en andere aller-eerst souden Landen/ om d'eerste bespringinge te doen/ waer toe men soodanige redenen gebruyckte om 't Volck te courageren/ dat veele van die hun al lieten voorstaen/ datse totte buyck toe in de Spaense Realen spanceerden/ en de sleutels van de Silver-Mijnen van West-Indien aen haere riemen en gordels van Gierichept hadden hangen.

Der Engelsen wedervaren in Espagñola.

OP den 17. April liep de Engelse Vloot voor by St. Christoffel, daer sy met consent van Mr. Points die daer wegens de Francen eenighe Colonien heeft, sommich Volck en verversinge kregen: Maer van andere plaetsen was weynich hulpe gekomen, selfs tot een Regiment Ruyters hadden maer 39. paerden bekomen: Evenwel het Desseyn gingh voort, met Trommelen en Trompetten zeylden zy na Espagnola, daerse in 't leste van April ten Oosten van 't Eylant anckerden, en Krijgsraet ghehouden hebbende, Lande metten donckeren in hare genomen Babadosvaerders en andere kleyne Barcken, alsulcke Troupen die daer toe verordineert waren: Sy quamen aen een lagezijde benoorde de Stadt Domingo te Lande: Onderwijl waren de meeste Oorloch-schepen voor St. Domingo gaen legghen, om de Spangiaerden binnen de Stadt na de See-cant te locken, en alle achterdocht te benemen van het Landen der Engelse Troupen, ende alsoo hier in de Baye d'Engelse simuleerden oock eenig Volck te willen Landen, soo hadden de Spanjaerden hun Canon op de Strant en de ankomens geplant: Sulcks datte Engelsen daer geen kans hadden, selfs wierden hare Schepen die te na quamen dapper doornaghelt met Spaense Cogels: Aen de andre zijde warē de Spangiaerden al van het Landen harer Vijanden verwitticht, eer dat deselve

sulcks,

sulckx dachten, Hebbende uit de Bosschen vergadert een groot getal halve Ren'en, onvervaerde Mannen die den *doot* noch niemant vreesden, af-komstich van Spaense Bandijten, Mooren. Wilde Indianen en beestelijcke Menschen: Dit mette Dieren gemeen hebbende, dat zy niet voorder dan op des Lijfs noodruft saghen: Hun bedrijf synde in de Bosschen en woeste plaetsen te jagen de gruwelycke woedende ongheteemde Ossen en Stieren, en de Huiden daer af aen de Borgers van St. Domingo (dat Bastert Specken syn) te verkoopen; Dese half naeckt, en nochtans gewapent met Spietsen, Lancien, en Iavelynen, hebben sich mette ged. Specken samen gerot, ende hun in de Bosschen, op de Bergen, ende bedeckte wegen geleit waer langst de Engelsen van't Strandt na St. Domingo mosten passeeren, 'twelk den 23 April was, op dien dach dat oock d'Engelsen met eē gedeelte omtrent 4 myl van St. Domingo sonder eenige tegēstant lande: hun eerste ongeluck was dat 't meeste gros van de 14000. man die op Espagnola traden, door seker Piloot wierden verleyt, die aangenomen had d'Engelse een bequame plaatse om te landē aan te wysen, maar hy voer aan lant, en quam noyt weder, latende d'Engelse te vergeefs op hem wachten: Venables en Haynes waren dan ghedwongen omtrent 30. mijl verder van St. Domingo hun Volck op strant te setten, daar de Benden in hoopen verdeelt, 'tlant in trocken, doch tot haar groote verwondering vernamen noch Beesten noch Menschen, dan eenighe bespeurden ghenoechsaam (alhoewel swijgende) daar nyt datte Spanjaarden van de Aanslag genoech verkuntschapt waren: d'Engelse dus in treckende raken door Bosschen, Bergen en Wildernissen, waar meenichte schoone Orange en Limoenen hongen: Waar aan dese nieuwelingen soo gretich begosten te eten en te plucken, vermits de geweldige scheurbuyck haar allesints na verversinge porden, dat veele van hun de Loop kregen, swack wierden, nedervielen, en noyt weder opgestaan sijn: Dus huysen de bespringers van America, en begaan in deses twee uytnemende fauten, eerst, met datse haar eygen gesontheyt soo verwaarloosden, op een plaats daarse niet als Vijanden hadden, die sterck ende wreet waren, daar tegens zy maar half en slecht gewapent, ten tweeden, datse hare Schepen waar mede zy ghelandt sijnde, en waar onder de 18. Barbados schepen waren, diese van de Hollanders genomen hadden, soo slecht beset lieten, datte selve vande Spanjaarden zijn wech genomen, vernielt, en eenige inde gront en inde brant ge set: Want onderwyl d'Engelse 't lant in trocken, quamen de Spanjaarden op de voorsz. schepen by nacht, die licht over vallende en wech voerende. De Engelse macht door t lang deurtreckē vermoeyt vindende, sloech sich den 23 van Grasmaant savonts in 't gesicht vā St. Domingo op een nauwe wech ter neder, in meyninge mette Dageraat de geseyde Vestinge te overrompelē, achtende, datte Spanjaarden in't minste van hare Tocht niet en wisten: Maar dien Nacht deed hun anders gevoelen, wanneer tusschen duyster en het

het licht, als sy sich een weynig tusschen sommige struycken en Bomen te rusten hadden geleyt, van alle kanten uytte Bossen en 't Kreupel-bos een geweldige Hagelbuy van Lancien, Pylen, en Kogels op d'Engelse uytghestormt wiert, soo datte selve als neder geslagē verschrickt op malkander nedervielē: Haren Aanleyder van de voorsz. Benden Adjutant Generaal Iackson in plaats van staan, liep als een gejaagde Haas, dese van Generaal Major Hayne in zijn loop gestut, als die de middelste Bende voerde, en de Spanjaarden en Stier-Indianen onder d'oogen pooghden te komen, vermocht nochtans Iackson niet te houden, alsoo die sach dat Haynes met een Lancie midden door sijn Buyck wiert ghereghen, daar hy doot van neder stort; Desselfs Zoon daar over gestoort, meynde sijn Vaders doot te wreecken, maar had werckx genoech dat hy 't doode Lighaam bergde. Dus vochtmen soo hier en daar beyde 2 uren, maar te vergeefs voor d'Engelse, also het hun niet anders dacht dan datte Bosschen en Bomen vol Vijanden lagen, ia dat elcke Tack en struyck een Lancie was, zy wierden dan soo verschrickt datse niet tot stant waren te brengen, maar vlogen als Ree-harten voor de Honden, honderden wierden so al lopende van 160 Stierjagers te peert met lancien gevelt, en vielen door verbaastheyt 3, 4, en 5, op malkander al eerse noch getroffen waren, van de welcke de Indianen naderhant 3 en 4 met een Pijl en Lancie door regen hebben: Eenige Engelse Matrosen aan strant meenden de Spanjaarden te keeren, maar sy en alle die niet Swemmen kosten, mosten inde booten, en in See, oft 't golt haar leven, daar veel van hun geschoten, en door verbaastheyd verdroncken zyn. Men weet voorseker dat in dese Tocht van de Engelse tusschen de 7. en 8000 Zielen zyn ghesneuvelt: Daar onder veel brave Cavaliers, en ervare Mannen. Van verre sagen sommige van de hare van de Oorloch schepen dien handel en quade sprongen van hare Lantsluyden op de strant, welcke van de Reede omtrent 3. mylen ten ancker waren gaan leggen, dan vermochten de hare niet helpen, om de verhaalde disordre, en 2. uren verloop van 't getye, en datse te wijt af waren: Dus bleven de tyding brengers alleen behouden, die in sommige booten weer aan hun voorsz. Oorloch-schepen geraackten: Ende bevonden hun de geluckighste te wesen, welcke binnen boort ghebleven waren, voornamelijck sekere 30. Huysgesinnen Engelse, die met Vrouw en Kinderen, sich mede van de Barbados op dese Vloot hadden begeven, om als Espagnola ghewonnen soude zyn, en men Cuba dan soude bespringhen, zy op dat Eylant woonplaatse mochten nemen, dan zy waren nu van die moeyte ontslagen, alsoo het juyst niet wilde volgen als sy wel gegist hadden. Soo schandelijck het beleyt van dese Aenslach was, soo erbarmelijck is oock den aftocht geweest. Van dese onheyl en gaf men strack Colonel Venabel de schult, als die de ordre wel gegeven, maar sels niet na gekomen had: Adjutant Iackson die eerst gheloopen had, wiert 't Swaert over 't Hooft geswaeyt,

swaeyt, de Deegen gebroken en voor Schelm verklaart: De Notitien vande Predicant Tomas Gage, die tot Deal in Kent sijn beroepinge had, doch om dat hy eenichsins kennis van de West-Indise Eylanden hebbende, sich mede uyt liefde op dese Tocht had begeven, en tot Londen dienthalven had doen drucken *de Beschrijvingh van 3300. mylen langte Lants: Van de groote der Stadt Mexico: Ende een ontdeckinghe vande Spaanse Scheep-vaert aldaer, van haere Heerschappyen, Gouvernementen, Religie, Forten, Kastelen, Havenen en Vruchten*, Daer hy 15. Iaren met reysen doorgebracht had: Quam hier nu weynich te pas, als alleen om te raedslaen werwaert men sich alderbest (soo qualyck ghestelt zynde) sich soude keeren; Want alhoewel die overgebleven Engelse soo ghequetste als and're, met oock die op de Schepen gebleven waren, geen hinder van de Spanjaerden en Stier-Iagers hadden becomen, evenwel bleven zy niet onbesocht van een by hun ongewoonlijke plage, sijnde sekere Wormen wit van Coleur, en sommige een vinger breet, die sich tusschen Vel en Vlees van d'Engelse vertoonden. dit was de derde plaghe: Want hier waren sy soo dapper aen vast dat die dese Wormen in de Voeten hadden, gelijckse veel quamen, konden gaen noch staen: Diese in de Lendenen hadden, konden niet leggen noch sitten. De voorsichtichste openden hare Huyt, en het eynde van dese Wormen gevonden hebbende, wonden deselve allengskens op sekere houtjens uyt, gelyck men de Kloentjes Sijde doet; Boven dien warender sommige Schepen die van 3. en 400. koppen diese op hadden, waar van de 2. derde op Espagnola waré gemarst, de meeste hoop die aen stercke Coortsen en Roo loop vervielen: Soo datte geheele macht als machteloos en borgers van een Hospitael geleken; 't Welck men hout hun overgekomen is door 't onversadelijck plucken en eeten van de Pijn-appelen en Limoenen: Dieshalven wort gheraetslaeght wat in desen gelegentheyt te doen stont: Vorder te proeven waren sy onvermogende. Achterwaerts te zeylen na de Barbados, waren sy niet magtich om 't Malon en de cours der See: Voorwaerts hadden sy niet als Vijanden, en van meerder stercke als die van Espagnola: Sy settent dan na 3. a 4. dagen toevens West op, na datse sommige Hollantse schippers daer in om raet gevraeght hadden, die sy neffens sommige Franse tot overvoeringhe van hun Volck van St. Christoffel gedwongen hadden: De 20. van Bloeymaent dreven sy aen Iamaica, een Eylant tusschen de Barbados en de Honduras, tusschen Carragena en Cuba gelegen, daer luttel als Water wat Ebbenhout en Salpeter te vinden is: De Spangiaerden sich aldaer in een gehuchje St. Iago onthoudende, vloden by de Indianen in Bosschen, en schickten terstont al haer Vee en and're beesten na Cuba over: Ende alsoo sy wel by de 3000. sterck waren, quamen sy dese versmachte Nieulinghen by alle oorden bespringen, soodanich, datter veele vermoort en wech gehaelt zijn; waer door sulcken schrick onder d'Engelse is ghecomen: Datse van de Indianen een af-

keer begosten te kryghen, gelijck de Kinderen sich voor de Kaboutermannekens vervaren.

Op dit Eylandt Iamaica staen sommige Huysen ende Vlecken, waer uyt de Spanjaerden na 't Geberght en in de Bosschen vloden, soo haest zy van der Enghelsen aenkomst kennis kreghen, voornamenlyck die van St. Iago de la Vega, daer eenige Buyten Huysjens staen, 'twelck meest al Enghelse Gasthuysen wierden, alsoo sy hier aengetast wierden met Puysten, Duyvels stof, Wormen, quade Sucht, geswellen, en and're plagen, gemeenlijck ontstaende uytte schielijcke veranderingen van Lucht, en Wint, en Weder: Het Volck versw ackte dagelicks, dies wiert Capiteyn Grover op de Fregatte Cardiff na Engelant met brieven aen den Protector gesonden: Van inhout: *Hoe d'Engelse Vloot op Espagnola den 17. en 20. van Grasmaent sijnde gelant, aldaer seer wreedelijck van de Spaniaerden waren bejegent, en niet als vrunden maer als bittere Vyanden onthaelt: Waer door, als mede de doordringende ende swevende Siekten onder de Engelse, veel volcks sijnde verspilt, ende geen vrucht op Espagnola te doen in't gemoet siende, hadden sich na Iamaica gewent, en haer van dat Eylant den 20. van Bloeymaent bemachticht, sijnde tusschen de 18. en 19. graden gelegen, maer 20. Engelse mylen van Cuba, vruchtbaer in 't voortteelen van Ebbenhout, Salpeter, Vee, en anders: Alleen op datmen in de Weerelt niet en soude seggen, datte Engelse in de West-Indies niet en hadden konnen verrichten met veroveren. &c.*

Dese tyding ontstelde niet weynig de gemoederen in Engelant, dewyl men dus langh te London had uytgestroyt, datte Spangiaerden op Espagnola geslagen, en de Stadt St. Domingo verlooren hadden: Hier lach al den hoop van de Silvermynen: Ende in plaets van de gedachten op d'en buyt en Silver klompen te hebben, jammerden elck om zijn Vrienden, en Bloetverwanten, die op de Vloot waren: Men besloot wel eenige hulp na Iamaica te senden, maer niemant had lust, elck had nu een schrick van de Spaense Silvermynen, dat Metael blonck wel, maer het beet oock: De Colonels Segwits en Humphride waren wel korts achter 't afgaen van Pen, oock uyt Engelant na West-Indien geseylt, d'een met 18. en d'ander met 12. zeylen, doch die quamen aen de Barbados als Pen al na Espagnola was, konden der halven van die geen dienst hebben, ende als Pen van Espagnola na Iamaica was gheseylt, quamen de Schepen van Segwits na Espagnola, oock te laet, als oft het noodtlot den Engelsen voor beschickt hadde, in alles ongeluckigh te zijn.

Den Krijchsraet besloot eyndelijck voor Iuly van daer te vertrecken, om datter geen voordeel voor de Vloot te doen was, het volck veel Sieck, ende noch in duchten van te verslimmen, als mede de Schepen, daer geen goede Bay toe was om te Anckeren, want de Herfstmaende (nu voor de hant) dreigden haer met gruwelycke Winden en stormen, die daer veel vallen: Dies wort Colonel Fortescu met 8000, soo gesonde als siecke Engelse op Iamaica gelaten, en de Vice-Adm Godson met elf schepen, zijnde dese volghende,

1. De

1. De Torrington/ Vice-admirael Goodson.
2. Glocester/ Cap. Gen: Blaeck/ Commandeur.
3. Dover/ Cap. Sanders/ Commandeur.
4. Poortlant/ Cap. Neubury/ Command.
5. Laurier/ Cap. Hurby.
6. Selby/ Cap. Klaccke.
7. Grantham/ Cap. Lichtvoet.
8. De Galey Martin/ Cap. Vassey.
9. Vaelmuyen/ Cap. Wolgijs.
10. Den Hont/ Cap. . . . .
11. 't Wapen van Hollant/ Capit. Augustijn/ een Proviantschip.

De resteerende schepen, die met Pen na Engelant zeylden, waren dese navolghende:

1. De Swiftsuer/ Gen. Willem Pen.
2. Lion/ Capit. Lambert.
3. Indiaen/ Capit. Terry.
4. Matthias/ Cap. Catcher.
5. Beer/ Cap. Ruth.
6. Halve Maen/ Cap. Haman.
7. Vesterveur/ Cap. Story.
8. Gillislour/ Cap. Fen.
9. Convertin/ Cap. Hauwart.
10. Marigold/ Cap. Felsted.
11. Tulpa/ Cap. Dare.
12. Kleyne Liefde/ Cap. Wilckx.
13. Haen/ Cap. Whetston.
14. Hartsenlust/ Cap. Wricht.
15. Sampson/ Cap. Hubbart.
16. Parragon/ Vice-adm. gesoncken en verbrant.
17.
18. } 3. Na Nieu Nederlant.
19.

Noch sommig kleyn Vaertuych.

Door de Strate, van Bahama zeylende, geraeckten den Vice-admirael, met 40. stucken 't schip de Parragon, op een Sant te stooten, en borste aen veele stucken, van 300. Sielen die daer op waren, zijn stijf 80. geberght: In groot ongemack quamen sy in den sevende September in Engelant aen drijven, het Volck van dien meer schimmen als Menschen gelijckende: Metten eersten voet die vele op 't lant setten, seyden zy, *The Thevil take the instructor of this Dessing*: Andere spraken seer smadelijck van Pen, wilden noyt weder heen, al woumen hun pressen. De geruchten van de P. zijn aenkomst versekerden tot Londen den slechten stant in 't voornemen van den Aenslach op West Indien: Ende men had seer quaet gevoelen van de Crijchsoversten en gebieders: Venables veynsde hem sieck, dan hy wiert te London ontboden, daer hy beneffens Pen verhael van al zyn wedervaren gedaen hebbende, door believe des Protectors inden Tour zijn gevangen geset: Als hebbende niet alleen veele eerlijcke Menschen op den Vleysbanck ghebracht, maer oock alle de groote onkosten over 't toestellen van dese Vloot verspilt, en de groote eer die d'Engelse Natie in haer laeste Oorlogen hadden verkreghen, schandelijck besoetelt en besmeurt; met een bloothartichheydt tegens half ongewapende Menschen, in een Lant van geen de minste stercktes, in een tijt de alderbequaemste die sy om voordeel te konnen doen in hondert Iaren hadden mogen wenschen.

Alsoo is die geweldighe Tocht vergaen, daer soo veel op gestoft, en geroemt was, en die ingevolghe van geluck een bederf van de gantse handel in Europa, en verder veroorsaeckt soude hebben.

Doch Admirael Pen wiert na eenige dagen weder uyt den Tour vry gestelt, om dat de schult meest op Venables wierde geschoven: Den welcken oock op nader order in den Tour bleef: Even wel de sake daer door niet verbetert, en eer versuymt wordende, bleeff'er een algemeyn ongenoegen over de weder gekeerde Bootsluy, en een gemor over de sware Lasten by al de Onderdanen.

In dese Maent zijn eenige Gedeputeerden van Stadt Groeninghen en Ommelanden in 's Gravenhage gekomen / over leverende seeckere Deductie ende minuten / daer in hare Ed. klagen van ongelijck ende gewelt: Waervan dit onderstaende een uytgetrocken en beknopte inhout van haerer Ed. Papiere-schriften is;

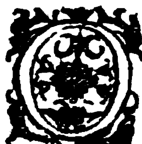
DEn Adel in de Provincie van Groeningen in Februario 1655. haren St. Pieters Lantdach houdende / sterck omtrent 150. persoonen / zijn in de selve hare by-een-comste door eenighe onvernoechde Leden sich met den Stadtholder gesterckt hebbende / daer in belet / selfs zijn Jebbo Aldringa en Alsbront Jan Reingerts / twee van de outste en opperste uytte Ommelanden / bnde Stadtholder uytte Vergaderingen geset / een sake in 55. Jaren niet geschiet: Den 15. Februari op 't gemeene Lants-huys weder door de Gedeputeerden van Groeningen heroepen zijnde: Heeft eenen vreemdelingh Gerloif Vois met sommighe van Leeuwaerden geassisteert / vande tegenpartye begosten a-port te vergaderen: Tavonts ontboot Graef Willem Stadholder de Heeren Aldringa en Reingerts by hem / pogende haer te doen af staen van te compareren inde Vergaderinge. Den 16. smorgens ten 9. uren waren dese geinteresseerde Leden wel 200. sterck inde Kerck vergadert / en gingen van daer na 't gemeene Lantshuys / daer gecomen zijnde / is de Secretaris van 't Hof Vegelin / geassisteert van Capiteyn Mullert en een Sergeant met 16. Soldaten / gewapent met Musquetten en halve Piecken / op de Gallerye van 't voorsz. gemeene Lantshuys gekomen / en de Heeren ontmoetende / seyde gy Heeren en meugt alhier niet vergaderen / om dattet Hof alsoo gelast heeft: Hier op poogden Mr. Orebrant en Reingers door te dringen / en Muller wiert zijn stock uytte hant gewrongen / waer door hy riep steeck / sla / waer op de Soldaten meynden hun Wapenen te gebruycken / maer door de gemeente zijn belet / die haer vermaenden / niets te onderstaen tegens hare Meesters en Betaelsheeren: Soo dat alle bloetstortinge noch voorgecomen wiert. De Vergaderinge verwondert / deden aen Capiteyn Mullert vragen uyt wiens last hy dit Exploict had ondernomen / seyde hy voor ordre van 't Hof: daer op men de Gedeputeerde

Heeren

Heeren Staten van Stadt en Lant dede af-vragen/ of sy tot sulckx hadden bevel gegeven/ die daer op neen antwoorden. Dus sontmen weder daer over aen Muller / die versocht doen eerst met 't Hof te spreken : Waer na hy van sulckx Taminga en Lutsborg chargeerde: Ende alsoo den Adel voorsz. hier door verstaen ten hooghste te zijn gegraveert / en in hare Previlegien en Souverainiteyt geledeert : So hebbē hare Ed. sich na den Hage gewent/ en in een lang relaes en Deductie aen hare Ho: Mog. geklaegt: Dat hare Ho. Mo. soude gelievē middel en ordre te stellen tot reparatie van alle d'Injurien en violentien hare Ed. aen gedaen. Datter mede suffisante ordre werde gegeven dat soodanige gewelt en infractie door misbruyck van des Generaliteyts wapenen, en den Stadthouder mochte werden verboden. Als oock om de boven gestelde oorsake de Heeren Taminga en Lutsborgh, mede Capiteyn Muller mochte gestraft ende gecorrigeert werden. Onderteekent uytte naem van de geinteresseerde Heeren.

I. Aldringa. T. Starckenborgh. I. Leeuw.

Meyus 1655.

f wel den Heere Protector in Engelant de Politijcke/ civile/ en Militaire tot zijn believen had/ en oock selfs veel Geleerden/ nochtans was hy geen meester over de gemoederen van veele Predikanten/ die als in haer eyghen willekeur waenden te besitten een vryheyt om alles te mogen seggen wat haer lusten en geliefden: Van dese ontsach hy hem niet sommighe voor hem t'ontbieden/ ende haer soodanige Weerelt-geestelijcke Lessen te gheven/ dat sy daer aen om hun profijts wil wel mochten dencken mette 3. Advocaten / dat in dien 't gemoet niet uytterlijck en kan bedwongen worden / even wel de Tong moet buygē voor d'Aertse Machten/ die / indien sy over de affecten niet en hebben te gebieden/ nochtans over d'effecten willen heerschen. Tot Cyon lagen noch veele in den Kercker van die hun te vooren goet Konings hadden getoont/ dese als vergetelingen/ zijn godtvruchtich by d'Ingesetenen met Spijs en Dranck begunstight/ 'twelck indien 't tot geen proffijt van den Cipier had geweest/ genoeg soude

souden veel ghebeden gewogen / als hebbende noch niets ghenoech op hun geladen over de menichte Pasteytjes / Wijn / en Water die men hun sont / waer onder dickwils verborgen waren Brieven van aenslagen / van 's Konings gheheymnissen / ooch Versoeck-schriften tot haerer verlossinge / sonder dat 'tselve belet konde worden.

Dit gingh te grof / Eenige poogden de Raden des Protectors te vermoorden / leyden daer op sommige dagen in vermomde kleeden ernstich toe: En bespronghen de Koetse van Sir Gilbert Pickring / met sulck een hevicheyt / datte Voerman metten eersten torn van sijn plaets neer rolden: Doch in de Koets en was niemant / waer over zy als dol van spijt / sloegen den half levenden Voerman heel doot: en souden indien Pickering daer geweest ware / 'tselve hem gedaen hebben / dan was tot sijn groot geluck toen op een ander. Dus mosten sich dese Boeven verghenoeghen met den roof die zy van de voorsz. Koetse haelden.

Vranckrijck beoochde seer wel in dese tijt de ellendige armoede der Spaense Nederlanden / die nu met het opsetten van een Tol op de Schelde / ten laste der Antwerpenaers / en dan met het verswaren van Imposten in Vlaenderen en kleyn Brabant / seer groote murmuratien in de Ingesetenen veroorsaeckten: Sulckx dat eenige van dien seyden liever 't Lant te willen verlaten / dan meer te geven als men had en gelijck men eyschten; Te Cortrijck en elders rotte het Grau samen / en voerden periculeuse redenen: Andere wyser als dese begaven hun stilswygende na Ceulen / ooch eenige na Gelderlant / maer noch veel meer na Hollant / Utrecht / en Vrieslant / werwaert het selfde gemoet weder quam te rusten / dat in 't Jaer 1648. en 1649. na Brabant uytte Geunieerde Provincien was vertrocken / met al haer goetjen / alleen om der vryheyt de Roomse Religie te gebruycken; En die doen niet ontsien hadden al haer vastigheyt onder 't gebiedt van hare Ho: Mog. tot gelt te maken / 'tselve aen desen Staet soo wel niet gunnende als aen de Catholijcke Coningh: Dese segh ick zijn genoodtsaeckt geweest met half ydele handen weder te keeren / hebbende hun goetjen veel in Brabant / Mechelen en Vlaenderen verspilt aen Rentelose Landen en onvruchtbare

Ackers

Ackers / noch bleyde datse verseckert door d'Oorlog in haer uytghe-
weecken Vaderlant mochten komen schuylen; Doch Vranckrijck had
voorwaer oock niet te pocchen op haer groote overvloet van Pen-
ningen en welvaert / dewijl sy seer tragelijck kost komen tot het toe-
stellen van een Leger na de waerdye van soo een machtich Coning-
rijck en na 't Harte van een Jongh moedich Coningh / noch te meer
opghewecket door de verhaelde swackheydt haerer Vyanden in
Nederlant; Want het was in yders oogen dat Vranckrijck kael en
seer uytgeput was / soo dat verscheyden Provincien half woest ende
volckeloos waren geworden / 't welck niet op eenen dach maer jaer
op Jaer heeft toe-genomen soo langh dat Rijck heeft getracht door
Wapenen en Verbonten de Christen- wereelt in balance te houden /
daer in altoos dit ooghmerck hebbende / dat Spangen haer afgun-
stigh en te machtich zijnde / met Italien en Duytslant gheduyrich op
de hielen souden sitten / en poogen haer en d'andere Europise Staten
te bemeesteren ofte dwingen als Tributarien de Spaense Scepter
(als voortijdts aen Karel de Groote) t'erkennen: Ten was dan geen
wonder dat zy noch de Cronen Sweden / Engelant / de Geunieerde
Provincien / en de Switsers daer toe wacker maeckten / en dat dick-
mael op haer eygen kosten / dat zy na soo langh gevens mager ende
arm wierdt / dewijl zy noch in den Oorloch en de Lasten bleef vol-
harden / als Neerlant / Sweden en Duytslant door hare bevredinge
te Munster in 't Jaer 1648, genootsaeckt waren te rusten. Des
onaengesien werter te Parijs van een Nieuwen Oorloch der Swe-
den gesproken / middelen beraemt / en beloften van hulpe gedaen / in
geval die Kroon besuyden d'Oost-see mocht verrichten / onder eenige
belofte nochtans van de Roomsche Geestelijckheyt / Kloosters ende
Conventen soo veel mogelijck over al te verschoonen; Hier most nu
gelt zijn / dies stelt men een Impost op 't Papier / daer Vranckrijck
veel van uyt-levert / en als 't naeste neffens den Wijn-stock / duysen-
den hun broot mede winnen: Dies tast Jan-Hagel de Pachters
Huysen aen / smijten die met bewilligingh der Borghers om ver /
en verbranden te Rochel alle des selfs Boecken en Registers / roe-
pende langhs der straten / [Datse geen Tol meer en wilden betalen:]
Te Parijs sach men veelderleye Pasquillen geplackt / meest al van
bysondere Makers / doch meest op desen sin draeyende:

Dat de Ministers van Vranckryck niet dan Oorlogh mette Na-ghebuyren sochten: Den algemeynen Vrede belette: Oorsaeck van d'Impoosten waren: Tot ruyne van den Koningh en syn Volck, en tot hun eygen verrijckinge; Dat zy en den Duyvel de Tax op 't Papier hadden ghevonden, om al 't quaedt dat daer uyt volghden, &c.

Des onaengesien men poogt alles om gelt te schrapen te verdichten/ en men ontsiet niet 't geen den Schepper 't Rijck als een zeegen gegunt heeft/ 'tselve den Inboorzelingen af te tossen/ om daer mede den buytenlantse uyt eygen quaetwil te beoorlogen: 't Selve mocht nu als geoorloft geschieden/ de wijl den Koning een Kint maer sijne Dienaers besaerde Mannen waren/ die sich op desselfs naem oock soo wel van den tijt hebben gedient/ dat indien Vranckrijck uyt der borst had konnen spreken/ zy soude getuyght hebben/ dattet haer al veel verdragelijcker was een besadicht Coningh en zijn gevolgh te onderhouden/ dan soo veel gierige Dienaers die slaven van hun eygen gemoet waren.

Spangien hier-en-tegens zieltoochden immers so seer als yemant van swackheyt/ en volghens haer natuyr kropte dat met sulcken gedult in/ datmer niet aen bespeurde als eenige weynige staeltjens soo te Sevilien/ t'Antwerpen/ als t'Amsterdam/ 't welck was een versoeck van penninghen op credijt en interest: de Spansaerts dat afslaende/ so wilden de Brabanders daer oock niet aen/ seggende/ dat die van Castilien en Andalusien beter op hun guarant konden sien/ en noch veel min waren de Hollanders gereet om gelt te schieten/ die hun af-keerden om dat d'eyghen Onderdanen des Koninghs sulcks deden/ en derhalven slimmer hadden te duchten als de Spansaerts/ die over 3 en 4. Jaren in diergheliijcken geval met Koper-gelt wierden betaelt; 't Geviel oock/ dat als men in West-indien neerstig by een schraepte de Platen/ Contanten en Indigo/ dat de Facteurs seecker Gaillioen en een kleynder Schip so over vol kropten/ datter geacht wiert by de 14. Millioenen silvers in hun beyden te zijn/ want daer binnen waren oock restanten van de Jaren 1650/51/52/53/ en 54. en dese tusschen Peru en Panama in de zuyt-see komende/ is 't groot Gallioen gesoncken/ doch met dit geluck/ datter by de 3. Millioenen

aen-

aenstonts upt geberght wierden / benessens oock dattet daer niet bo- ven 3. ofte 4. vademen diep was : Den Viceroy van Peru hier af verwittight / spoepde sich met veele Duyckers derwaert / en dewijl het daer noch ebt noch vloept / oock weynich stroom maeckte / wiert de meesten hoop gevonden en geberght. Een ander Onweder al veel grooter als 't voorgaende / scheen Spangien van over Zee te dreygen / te weten / een nieuwen Oorlogh met Engelant / want men poochde te Londen niet alleen te bewijsen datte Spanjaerts Ame- rica onwettelijck besaten / maer datse die onwettelijck gewonnē had- den / door 'tverjagen en dooden der Inboorelingen / en dattet de En- gelsen niet alleen vrij stont sulcks te wreecken / maer oock de Span- jaerden alsoo te mogen handelen gelijck sy de Indianen hadden ge- daē: De Silver klompē die men upt Otte Juriaens en sijn mackers schepen in den Towr over 2. Jaer ghebracht had / en waer by Don Alonso de Cardenas gedwongen faveur aen den Protector dede / en had nu geen kracht meer / als / dattet de Engelse dede dencken dattet een seer goet Lant most sijn daer soodanigh kruydt wast / ja sy ghe- loof den tooch / en om de waerheydt te weten geloof ick dat de Vloot van Pen geordineert was / doch gelijck alreede is verhaelt / met al veel grooter hoop als effecten. De doot van Ascham Gesant van 't Parlement : De Spaensche Inquisitie / en andere ouder wrocken draeyden d'Engelse als een weevel in de sinnen / en verweten sulcks de Spaensgesinde dagelijcks / die nu eerst begosten te mercken datte Penningen by Spangien tot Westmunster seer qualijck besteet wa- ren geweest / om die van Hollant onrechtvaerdich te beoorlogen / ge- lijck die weten / die Giften daer op gegeven hebben soo aende Leden des Parlements als hare Vrouwen : Dit was oock de danckbaer- heyt der Engelsen aen Spangien voor dat die Croon d'aldereerste van geheel Christenrijck Engelant voor een Vrije Republijck erken- den / en dat bynae in 't gesicht van Koningh Carel / aen wien hy ver- maechschapt sijnde soo trouwloos niet en had behooren te handelen / dan om te verwachten soodanige belooninge gelijck hy nu bequam.

Een sal ons dan niet ondienstich duncken verbolgens te verhalen de geheele Zee-togt van Admirael Robbert Blaeck na de Middel- lantse Zee : Die sich van daer ghekeert heeft / nae dat hy by naer

met

met alle Natien aldaer gekrackeelt/ gewoelt/ beschadicht en moeyte gemaeckt had/ oock de Spanjaerden (doch gebeynst) een geweldige neep meynden te geven/ doch voer niet veel beter als Pen/ en zijnen roem wiert alsoo kleyn onder de Christenen/ als zijn Verbondt met de Turcken onbetamelijck wierde geacht.

Zee-tocht der Engelzen onder Admirael Robbert Blaeck, *na de Middellantze Zee.*

ALs Admi. Blaeck den Toskaense Vorst met gelt af te persen gedemoedigt had, is hy van Livorne over gesteecken na de Barbarise Stranden: In't begin van Grasmaendt ten Ancker voor Tunis komende, eyschte aldaer vergoedinge van de Engelse Schepen en Goederen, als mede vryftelling der Engelse Slaven. Den Dogue een spijtich Zarazijn, antwoorde, *Het minste hem niet te willen toestaen, selfs geen vers Water*; Blaeck hier over verstelt, was gedwonghen na Sardaigne te loopen om daer Water te halen; Hy hier komende, versach sich van vers Water, en liet vier schepen van de Vloot na Majorke loopen, die dus danigen avontuyr ontmoeten.

Den 23. van Sprockel smorghens met 't opgaen van de Son bevondt sich den Ridder Valbelle met syn Schip de Perseus a 30. ysere stucken en 250. Eters, tusschen d'Eylanden Cabretes en Maiorke, 6. mylen van 4. Engelse Fregatte, genaemt Longport a 60 metale stucken van 36 en 24 ponders, de Robin, den Dyamant elck a 44 stucken, en de Peerle met 36 stucken; Dese vervolgden hy na een uur 'tvoorsz. Frans Schip, en op datse door kalmte niet en souden verliesen dedent tot op een Pistool-schot vervolgen door hare Boots, die 't zelfde op-hielden tot datte 4. Fregats naby waeren, die met geheele Lagen hem beginnende te groeten, altoos die gewoonte hielden dat soo ras den lesten hadde gelost, weder om den eersten schutvaerdigh was, sulcks datmen niet dede dan lossen en laden, 't Constapels wetenschap hier weynich geldende, vermits de Schepen malkander soo naer quamen. Na 3. uren vechtens keerde de wint N. W. waer door Valbelle de wint van syne Vyanden kreegh, en ten ware dat hy soo veel Vyanden had gehad, en dat de Robin hem de groote Ree af schoot, hy soude boven Cape blancq gelopen hebben, dan was nu geperst achterwaert te deysen na Cape de Salines, In die tyt verwachte hy niet anders als dat de Engelsen hem souden enteren, om datse meester van syn zeylen waren, en gestadich voor de Boechspriet over liepen, voornamentlyck Capiteyn Kottes op de Robin; Maer d'Engelse bemerckende de wackere resolutie der Francoisen, die gedurich riepen, Kom aen boort, dorfden niet aborderen. Tot na 13. seer furieuse stormen de Perseus begon te sincken, de Besaens mast, de Mersch, de groote Ree, Besaen, en groote Mast quyt synde, niets als 't Voorseyl hebbende,

bende, de reste aen flarden verbrandt en geschoten; Noch bleef Valbelle even moedich met al syne in-hebbende Officiers en gemeene Maets, als wel afgericht in Zee-slagen; Dus setten zy het Schip metten Avont in de Haven van Kampos daer goe grondt is, teghens de Wal, om in den Nacht 't vermorselde Tuych weer zaem te klutzen, of door de duysterheyt de Vyanden t'ontsnappen, en oock om te verder af gescheyden te leggen van de 3. grootste Enghelze Schepen, die nu uyt vrees van stranden soo naer omtrendt de Wal niet dorfden komen, en om 'tkleynste Engels Schip (de Peerle) dat hun wel 't dichst navolgden, den wech bequamelyck af te snijden en t'overrompelen; Dan alsoo daer niemant graech toe was, soo en dede Perseus die gantze nacht niet anders dan met syn 4. voorste stucken op de Peerle te vieren, soo dat die gedwonghen was voor wint deur te gaen; En gelyck dit in't gesicht van Majorque geschiede, so was de Strant in't kort met een onnoemelyck getal Kijckers belet, dat selfs de Viceroy in syn Carosse met veel Adels om een uyr datter noch aen dien Dagh resteerde, wel 100. Canon-scheuten op de Robin met syn stucken dede doen, die van voor tot achter door dat Enghels Schip vloghen, sonder dat den zelven het alderminst schot weerom dede, alhoewel dese 2. Schepen maer een halve Musquet-schot van elckander lagen; Endelingh raeckte de Robin in brant, soo dat de Gentilmans daer uyt vloden, en door 3. Chaloupen van d'andere schepen meynden geholpen te worden, maer Valbelle bracht terstont 2. steene Stucken op't voorste van syn Perseus, en een op syn Kampagne, daer neffens Thien Vierpijl-werpers en 24. Bootsgesellen, om dese Chaloupen den wech af te snijden; Den Capiteyn van de Robin sich alsoo benart siende, en door 't ophouden der voorss. Chaloupen van hulp ontbloot, verloor onderwyl syn gants Achter-Schip, en door 't gheduyrigh Canoneren uytte Perseus voor noch slimmer bedacht, sont syn Chaloup aen Valbelle met een Trompetter en een Wit Vaentje, versoeckende dat hy toch niet meer op syn Schip en wilde schieten, noch ghenenchte nemen dat zy beyde vergingen, maer datse elckander quartier mochte geven, en yder syn Schip soude calefateren, op dat d'een sich nae Tunis (daer hy bescheyden was) en d'ander na Toulon mocht begheven.

Den Ridder *Valbelle* en vont dese aenbiedinge niet ongerymt, als hebbende over de 1200. Canonschoten door 't hol van syn Schip, behalvens de ontallicke kogels door Masten, Seylen en Treylen, die slenterende door malkaer aen flarden hongen en wispelden; Hy neemt dan de voorss. conditien aen, en also syn Monsr. de Vincheguerre en Olivier van Marseille voor Ostagiers op de Robin gegaen, met eenen Abraham van 't Eylant Iarnsay die voor Taelman en Constapel op de Perseus voer, en in hare plaets quamen weder twee Engelsen op de Perseus. *Valbelle* sont tot meerder versekeringhe van dit Accoort terstondt syn Lieutenent Ishard aen boort van de Robin, en versocht in geschrift het geaccordeerde, soo van wegens hem als van d'andere 3. Capiteyns, of seyde niet te willen gebonden syn aen syn woort: Maer onderwyl quam den Lieutenant

van den

van den Engelsen Commandeur (die met syn 3. Schepen nu genadert was) aen Boort van de Perseus, seggende, dat syn Meester niet en konde onderhouden het geen hem den Kapiteyn van de Robin belooft hadde, om dat hy syn minder was; Dattet oock schande sou syn indien sy de Perseus niet en namen, doch beloofden de Francoisen vry te stellen wouden sy hun op-geven en binnen zyn Boort komen, daer hy hun oock beloofden voor 't plonderen te bevrijen.

Middeler tyt begost de Perseus langsaem te sincken: En *Valbelle* door den Viceroy van Maiorke op syn woort genoodicht, liet hem aen Lant halen door den Ridder Don Michiel en Capiteyn Kanale, en groete dẽ Viceroy heusselick, na 'twelck hy een bondich verhael des Gevechts met d'omstandigheden verhalende, oock daer na protectie voor hem en syn Volck versocht, 't gunt hem den Viceroy niet alleen toe-stont, maer seyde oock dat syn Vroomheydt meerder eere en deftiger onthael waerdigh was: Doch voechde daer by, dat hy van dẽ Koningh syn Meester seer scherpe order had om den Engelsen in alles waer hy konde, gunstigh te syn, en dies halven niet en soude konnen weygeren het landen van 6. stucken Canon, datse alreede versocht hadden; Even wel soo bleef *Valbelle* met syn Maets noch 3. dagen op syn Schip, daer hem den Engelse Commandeur en d'andere Capiteynen quamen besoecken, en dickmael bidden dat hy binnen haer Boort soude komen, maer schoon zy hem swoeren alles wat hy op Papier sou setten, t'ondertekenen, en dat men hem en de syne met al hun toe-behooren Victualie en een Barck om mede naer Vranckryck te varen soude verschaffen, soo en wilde hy na hun Beloften niet horen: Sulcks dat dit Frans Schip de Perseus, vervallen op eens Vyants Kust, door 't Canon rontsom stucken, omcingelt van 4. Engelse Fregatten, overlopen en besnuystert by die van Majorke, aldus 3. dagen als in onderhandelingh leggende, t'elckens met hoop om 's Nachts deur te gaen, in dien (gelyck het niet en dede) hun de windt had willen dienen, en alsoo te stoppen de 83. scheuten diese onder water hadden: eyndelingh soo machteloos wiert dat d'Enghelsen dat om te slijten, met al wat daer in was, aen de Spangiaerden verkochten voor 3500. Schilden.

Ick heb geseyt het Schip sonck, en ja het sonck juyst op die tyt als de boven verhaelde Koopmanschap tusschen de Engelsen en de Spaensche over 't zelfde Schip wiert gesloten: Dies begaven hun al de Francoisen daer af te Lande: Den Ridder *Valbelle* door den Viceroy van Malorque ghenoodicht, van op syn woort by hem te komen, spoeyde Sr. Isuard derwaerts, versoeckende een vry geleyde en een Schip om na Vranckryck te keeren, 't gundt hem den Viceroy beleefdelyck toe-stont. d'Engelsen Commandeur dit vernemende, al hoe wel hy sich hier op van datmen hem geen woort hielt aen de Srs. Vincheguerre en Olyve beklaghende, en liet daer om niet naer desen Ridder oock een Pasport te geven, met versekeringe, dat soo hy binnen syn Boodrt begeerde te komen, hy hem syn Kamer soude geven, en schreef oock aenstonts aen den Viceroy dat hy hem soude ontfangen, 'tgunt hem sonder dit niet sou toe-gekomen hebbẽ,

Den

Den 27. is *Valbelle* mette 2. voorss Passeporten en syn Volck aen Maiorke gevaren, wordende gelogeert in de Haven van St. Catharine, doch d'inkomste der Stadt hun alleen verboden synde om dat d'Engelsen daer op de Rede waren, en oock om voor te komen alle ongemacken tusschen d'Enghelse en Francoisen. Dus voeren d'Engelse na 3. dagen weder na Tunis, maer *Valbelle* dede den Viceroy in syn Carots halen, tracteren, en hem met Wapenen teghens de Mooren in een Barcke hebbende voorsien, liet hem den 3. van Dorre maendt (na dat hy voor 3. Napolitanen die op syn Schip hadden gevangen geseten vryheyt hadde verkregen) na Vranckryck varen, komende den 7. te Cieutat, alle wel gemoet, bevindende van 75. Mannen over de 60. gequetst, daer onder Sr. de Bart die 40. Iaren ter Zee had gecommandeert; *Valbelle* toogh stracks na Parys, alwaer 't gerucht van syn doot alreede was verbreyt, en 't geloof by de Parisianen albereeds van dat de Perseus met al het Volck was ghesoncken, doch *Valbelles* komst openbaerde alles, en dē Coning en't Hof maeckten meer wercks van dees onverschrocken Ridder om syn vroomheydt voor d'eer van Vranckryck met een Schip tegens 3. bevochten, dan sy dede aen't Koninglycke Bloet den ongeluckige Hertogh van Guise, als hy voor 3. Maenden 4. mael stercker als de Spangiaerden, seer schandelyck tot Castelmare by Napels hem had laten af-smeeren. *Siet hier van op ons 5 deel Folio* 144.

Admirael Blaeck quam van Sardaigne weder voor Tunis, daer hy de vorige eysch weder verniende, dan kreech geen sachter maer een veel vinnigher antwoorde, het gros van dien bestont in dese woorden: *Siet daer syn onse Kasteelen van Goleta, mette Schepen en kasteelen van Porte Ferino, doet wat ghy kont*: *Ende en denckt niet dat ghy ons verschrickt met 'tgesicht van uwe vloot, &c.* Blaeck sich alsoo bespot siende, hielt Krijghsraedt, en besloot de Negen Turckse Proviantschepen daer in de Haven leggende, en vol laden met provisie om na Canea te gaen, in brant te setten, dan vonden daer in veel gevaers, diesbalven hieltmen op dat sulcx wel gelucken mocht een Bedach binnen boort: Den 14. van Grasmaent smorgens by 6 uren quamen d'Engelse dicht onder Porto Ferino, daer 20. stucken op lagen, met hun gantse Vloot, daer neffens meer andere Forten, waer op omtrent de 40. Canons lagen: Blaeck sijn Vice-admirael en sijn Schout by Nacht settent dicht onder 't Casteel, op een Musquet schot na, elck een Fregat achter hun hebbende om haer te seconderen: 't Geluckte in dese d'Engelse datte Wint van haer af recht op de wal de Turcken in 't gesicht vlooch, waer door zy gevoeglijck sekere Booten af sonden onder de 9. Turckse Proviantschepen, die onder de Roock en Kogels van Blaecks Vloot den brant soo wel in de voorsz. 9. Turcken hechten, dat die alle tot het water verbranden: De Turcken uytte 9 Proviant-schepen siende de voorsz. Engelse boots aen komen, meenden datse wilden landen, sprongen van haer schepen in See, swommen aen landt, daer de strant vol Turckse Musquettiers beset stont: In dit bestel verlooren d'Engelse 27. man, en hadden 45. gequetsten: Nader hant vielen sy met

sy met eenich volck te lande, daer geen stucken waren, de Turckse Harders hun siende namen hun Tenten op en vloden te lantwaert in. Blaeck spoeyde hem van hier weder 't Zee, en ontfongh van denn Bassa de na volgende Brieff:

Myn Heer. Alsoo u E. in de Haven van Farino hebt verbrant 9. schepen/soo gelieft te weten/ dat dese niet ons maer den Grooten Heer toe behooren: En soo zijn mede de Kasteelen/ daer in wy voor Garnisoen dienen. De schade die gy gedaen hebt raeckt niet ons/ maer den Grooten Heer als Meester van deselve: Sulckx dat gy aen de selve sult moeten verantwoorden 't beschadigen zijner Casteelen/ en 't verbranden zijner schepen. Doch indien de Grooten Heer daer mede te vreden zy/ wy sullen ons daer mede oock laten vergenoegen. Wy hebben ons onderhout van 't Lant/ en de Zee niet van nooden: Maer die met ons willen handelen/ mogen op strant komen/ en die daer niet doen en willen/mogen vertrecken/ en van hier gaen.

Blaeck wel siende dat met sulckx schrijven niet anders gedaen wiert als d'Engelse Coopluyden in Turckyen gedreyght. schreef stracks een Brief aen Tomas Bendisch Engels Gesant tot Constantinopolen, die alles soo wel beleyde dat voor 2. Schepen Pick en Teer alles by geleys wierde, en liet daer voor Consul Mr. W. Wood in plaets van Mr. Broun, die met dese onlusten sich uyt Tunis op de Vloot van Blaeck hadde begeven.

Van Tunis na Argier zeylende, anckerden daer sommighe daghen, en was hier vry beter getracteert dan te Tunis, want den Bassa ontboodt hem te gast, en accordeerden van voortaen mette Engelsen in vrede te Leven, hun ghevanghens vry stellende, met toe-segginghe, (de Turcken sweeren soo lichtveerdig niet dan sommighe Christenen,) van voortaen egeene Enghelse Schepen meer aen te randen, te roven, ofte wegh te voeren, &c. en vereerden boven dien aen Ad. Blaeck Ses brave Barbarise Paerden voor den Protector, die naderhandt in een Fregatte na London afgescheept wierden; 't Gebeurden dat wanneer de Nederlanders dus d'Engelssche slaven saghen ontslaen. dat by de 40. van hun na d'Engelse Schepen vluchten, soeckende aldaer beschermninghe: Stracks waren de Sarazijnen hun achter, en pooghden de voorss slaven weder na Landt te voeren: Maer Blaeck besloot in ghehouden Krijgsraet hier over met d'Eyghenaers der slaven te tracteren. en over quam met hun voor 13050. florijnen, dese Somme wiert by d'Engelse Officiers uyt Liefde uytgheschut: Doch een der voornaemste onder de Hollanders, oock een der voorss vry-ghekochte slaven boodt hun aen by Wissel-Brieven hunne uyt-geschoten Penninghen weder om te vergoeden: Maer d'eene edelmoedigheydt hier d'ander trotsende, soo hebben d'Enghelsen dit heussselyck geweygert.

Te Tripoly en Biserte maeckte men soo veel wercks van d'Engelse niet, dan sy poogden met Lakenen en Enghelse Manefacturen daer hun slaven te vrijen, doch effectueerden even soo weynigh gelyck zy te Tunis hadden gedaen.

Van hier wende Blaeck na 't nau van de Straet, en op de Ree van Gibralter anckerende, genoot aldaer eenige verversinge, dewyl niet alleen veel volcx van de Vloot sieck was, maer oock de Kinder-pockjens graseerde dapper onder hun: Wederom in See stekende, beoochden een Vloot Rovers van Zale, 12. sterck, dese verstroyende, kregender vijf of, en sont die na Engelant: Geen beter geluck hadden de Rovers van Algiers, die om dat Blaeck de Straet ruymde

de, nu onbesorgt met 33. schepē, 2. Galeyē, en veel kleyn Vaertuyg in See warē geloopen, en randen in't nau twee Hollantse Schepen met een Hamborger aen, die in Engelant Tarw geladen hadden, maer die bliesen soo lustich uytte stucken op 5. Turcken, datte selvē selfs door dropen, met meerder ongenoegen als ick seggen kan: Dese Turcken (alhoewel van de grootste Schepen sijnde) voerden maer 16 a 18 stucken, en seer weynich volck, om dat wel 5000. van haer beste Seeluyden in den Oorloch te lande teghens die van Trannisen dienden. Den 4. Iuny is Blaeck op de Reede van Cadix ghecomen, daer hem de Spanjaerden alle verversinge aenboden, dan hy weygerde dat en toonde sich soodanich, datte Graef van Lindres Admirael van de Spaense Galeyen daer over aldus aen 't Hof te Madrid heeft geschreven:

MYN HEER.

HEden legghen wy hier in 't gesicht van 30. Engelse Oorlochschepen / die 3. mylen buyten dese Baye leggen: Ende dit ist selfde Esquadron waer af ick schreef uyt Alikanten in November 1654. Doen seyde my des selfs Admirael dat hy gingh om de Franse te verjaghen / maer nu sy de Franse in Catalonien niet en konnen hinderen komen sy hier: Als de voorsz. Engelse schepen hier eerstmael quamen waren sy seer vrundelijck tot ons / maer nu toonen sy haer voor ons schu en verbaest / 't welck ons doet presumeren (ende ick geloof het vastelijck) dat se eenich rampsalich Dessein voor hebben op onse Silver Galjoenen die wy verwachten. Ende 'tis te bevresen dat een ander Esquadron veel grooter als dit sich gewent heeft na de Indies / en ons aldaer sulcken treck sal spelen dat men in Spanjen voortaen wel wat meer werck van een stuck van achten sal maken: De verstandige konnen wel bevroeden wat het zijn sal indien dat Dessein op de Indias geluckt / en soo sullen alle Capitalen en Renten tot niet loopen in geheel Spangien.

Geschreven op de Reede van St. Lucas den 20. Iuny 1655.

Het gevoelen der Spanjaerden van datte Engelse niet veel goets daer mede in den sin hadden, wiert versterckt, om dat eenen Mr. Iacob Wiltson, Coopman en Resident van Engelant tot Cadix, met een van zijn Facteurs en alle zijn Wissel en veel goets by nacht over de Muren van Cadix op de Vloot van Blaeck was gevlucht, na dat alvoorens sijn Credit aldaer geen once meer en woegh, en van hem geseyt mocht worden dat hy als een volkome Banckerottier uyt de stad vluchte: Op dat gerucht raeckt gants Andelousie in de Wapenen, en men hout een ooch in 't zeyl: Den Coningh van Spangien hier van verwittight ghebruyckte geen slaepdrancken, maer geboot op't spoedichst 30. Oorlochschepen te bemannen, daer elck Onderdaen strack vaerdich toe was, en begaven haer tot dese uytrustinge veel soo Adelijcke als Coopluyden Kinderen, geresolveert te gelijck haer goet en leven te wagen: Dese Vloot is in 6. weken tydts volvaerdicht, en was als dese Lijste uytwijst:

1. St. Philippus / Admirael Paulus de Contareda / groot 500. last / met 60. metale stuc. 800 man.
2. 't Goet geluck / Vice-adm. den Hertoch van Molina / 450. last / 54. metale stuc. 600. man.
3. De Gekroonde Maria / 400. last / 46. metale stuc. 500. man.
4. 't Welvaren der Vloot / 370. last / 40. metale stuc. 500. man.
5. St. Catalina / 300. last / 36. metale stuc. 450. man.
6. Capiteyn van de Vloot / 375. last / 40. metale stuc. 500. man.
7. d'Admirael van de Vloot / 375. last / 40. metale stuc. 500. man.

8. De Galeyboot/150. last/ 24. metale stuc 300. man.
9. 't Vlieboot/150. last/8. metale en 16. ysere st./300. man.
10. Mevrou van O/200. last/10. metale 20. ysere st./250. man.
11. St. Juen/250. last/20. metale 20. ysere st./350. man.
12. St. Jan Baptist/250. last/20. metale 20. ysere st./350. man.
13. Onse Vrouwen Vader ons/225. last/9. metale 19. ysere st./300. man.
14. Groote St. Jacob/400. last/25. metale 25. ysere st./600. man.
15. 't Vader ons/150. last/9. metale 19. ysere st./300. man.
16. 't Kleyn Vaderons/150. last/12. metale 12. ysere st./450. man.
17. Vremde Vogel/300. last/20. metale 20. ysere st./450. man.
18. Onse vrou vande Kaerse/250. last/11. metale 21. ysere st./350. man.
19. Des Meyds hulp/275. last/26. metale 12. ysere st. 370. man.
20. St. Jacob van St. Malo/195. last/15. metale 15. ysere st. 300. man.
21. St. Franciscus van Paulus Gallan/400. last/25. metale 25. ysere st. 600. man.
22. 's Conings Vrou/175. last/10. metale 20. ysere st. 300. man.
23. St. Augustijn/200. last/8. metale 18. ysere st. 300. man.
24. Jesus Josep en Maria/400. last/46. metale st. 600. man.
25. 't Galjoen de Draeck/425. last/30. metale st. 600. man.
26. Mevrou van Duyven/200. last/30. metale st. 400. man.
27. Heylige Sondach/150. last/20. metale st. 300. man.

De Engelse Coopluyden en Facteurs door heel Spangien, en voornamelijck inde See-plaetsen woonende, trachte hunne goederen voor het toekomende onweder te versekeren, dan te vergeefs, de Spanjaerden waren haer veel te gauw en te loos, want het pogen der Engelse maeckten de Spanjaerts wacker om sich te versekeren van alle der selver effecten, soo dat in Oeghstmaent een algemeen beslach uyt last van den Coningh door gants Spanjen over alle Engelse goederen en Persoonen wiert gedaen: Blaeck onderwyl sich seer schaers van levens middelen te Algiers voorsien hebbende, begon gebreck te lyden, so datter op de kistjes van Jan rap aenquam, alhoewel d'Engelse te Londen malkander wys maeckten, datter soo grooten overvloet op Blaeckx vloot was, datte Bootsluy van dartelheydt en te veel hebbens Taback en provisie over boort smeeten: Dan 't bleeck anders, alsoo Blaeck na Portugael most om sich te ververssen; Den eersten van Hoymaent in Logus bay anckerende, wiert Blaeck daer uytte naem van Don Jan Coningh van Portugael verwillekomt, door een Ridder van Malta daer gebiedende: Snachs kreech Blaeck brieven van den Protector, begeerende dat eenige van sijn vloots schepen na Engelant soude keeren, daer op door gemeen advys 6. Fregatten na Plemuyen seylden: Capit. Sucheverel op de Perel bejegende d'Admirael van Algiers, voerende 30. stucken, dien hy beval te stryken, dan die niet willende, gaf Sucheverel den Turck een heele lage, waer op hy streeck, en quam aen boort van d'Engelse, daer eens omgedroncken wierde, alsoo sy vrienden waren. Den 9. van Hoymaent quamen 4. Engelse Coopvaerdy-schepen uyt Spangien gevlucht onder de Vloot van Blaeck, daer op waren 29. Engelse Coopluyden, die hun avonturen aen Blaeck verhaelden, blyde sijnde datse 't lyf daer af gebracht hadden. Savonts sont den Koning van Portugael een schip met suycker bancket, pasteykens, hoenderen, en ander gevogelt, oock schapen, wijn, orangen en lemoenen; Wanneer de

Maltese Ridder oock byde 4. uren langh op een Collation van Blaeck vergast wiert, en aldaer seer hooch den dienst van de Croon Portugael en ghenegentheyt van den Coning aen Blaeck op dischte, na welckers hy met alle heusheyt weder na Forobay is geseylt; Ende van daer sich weder op de Kust van Spanjen wendende, gebeurde nt dat een Spaens schip door d'Engelse Vloot heen quam drijven, 'twelck eenighe dagen te vooren zijn Mast had gekorven in een geweldich Tempeest datter uytgestaen had; Blaeck dede den selven een nieuwen Mast aen bieden, maer de Spangiaerden weygerden dat, om datse soo na nu aen haer eygen Kust waren; Maer zedert die tijt geviel het dat de Lucht en See met malkander samen gesvvooren hadden niets te doen als te treuren en bolderen, waer over Blaeck en menich Engelsman dat tobbelen moede wordende, na Engelant genoegsaem verlangden, eenige van hun vry uytter borst schryvende, datse daer als op hun Kerck-hof waren; Dies zeylden Blaeck na Lissebon, latende de Fregatte Diamond omtrent de Bare van Cadix verspieden oft de Spaense Vloot sich oock van daer soude wenden; Te Lissebon vonden d'Engelse weynich te bancken, haer schepen Ancker en Touloos waren dapper ontreddert, en de Spijse by na op; Dies sent Blaeck de Fregatte Merlin na Portsmuyen, met advijs dat ingevalle men in 5. weken hem geen Proviant en sont, hy genoodsaeckt soude sijn weder na Engelant te keeren; Sich uyttermaten beklagende datmen hem zedert Mey gheen ververshinghe uyt Engelant had toegesonden: Dat hy 7. dagen lang onder de Spaense Vloot had gedreven voor Cadix, en door een van der selver Capiteyns versekert, dat de Cathol. Majesteyt nerghens anders dan om de Silver-Galjoenen te bewaren dese uytrustinge had gedaen: Dese voorsz. Fregatte Merlin in Engelant aen comende wiert dadelijck weder met noch 3. andere vol Vivres gepropt, en na Blaeck gesonden; Als mede een open bevel van alle Spaense schepen te veroveren en op te senden; Alsoo den Protector een grooten Brief vol klachten van d'Enghelse Coopluyden uyt Spanjen had bekomen, vervatende een generaele beschrijvinge van hare ellendige staet, en 't verlies haerer Goederen, datmen haer in hare Huysen bewaerden, en alles afgenomen had; Dese schreef den Protector weder een troostelijcken Brief tot Antwoort.

Maer onverwacht quam Blaeck den 19. van Wijnmaent met al sijn schepen te Chattam op de Temse, daer hy te lande trat, ende hoorende dat Pen en Venable inden Tour waren geset over hare ongeluckige Voyage; Bedacht sich eer hy sich na Londen begaf oft sijn saken beter van conditien waren, en difficulteerden daer in tot den 28. eer hy hem in Londen dorsde begeven, hy komt dan te Withal, daer hy verhael doende van sijne Reys, betoonden meer glorie te hebben in zijn daden by de Turcken als by de Christenen; Doch hy heeft sich alsoo gedragen in alles dat hy buyten den Tour bleef, maer overmits den Oorloch met Spangien scheen te sullen aen gaen, was hem 't bewint van een Vloot ghewaentrouwt, alsoo Monck uyt Schotlandt wierdt ontboden om daer over te ghebieden; Ende Aiscue noodichde men uyt Yerlandt, op dat die

na West-Indien de verpeuterde aenslagen van Pen en Venabel mochte verbeteren: Sulcks dat Blaeck overmits de ghespilde onkosten aen zijne Vloot oock meest vruchteloos waren, en datmen vry meerder opinie van zijn verrichtingen als hy uyt liep had gehad, dan wel gevolgt waren, in kleyne estime by den Protector quam. Ende na sijn thuys zijn luttel had te roemen als dat hy weynich Engelsen tot Argiers had verlost: Ende men gelooft dat indien hy in't lest van sijn Voyage soo wel als in't eerst te Livorno had gekomen, hy soude de Toscaner Vorst soo veel Ducaten niet af geperst hebben als hy doen wel dede, &c.

Soo is de eer, de staet en 't goet,
Niet anders dan een Eb en Vloet.

In Tessel arriveerden op 't lest van dese Maendt uyt Guinea de Schepen Graef Enno, de Blaeuwe Eenhoorn, en Prins Willem, die alhoewel door een Zeeus Oorlochschip by de Sorlinghs om den ouden Adam tusschen Amsterd: en Zeelant, vyantlijck aengetast wiert, gonsende in plaets van eer-schooten dese Guinees-vaerders verscheyden Kogels nae 't hooft: Onaengesien (seg ick) die grooten yver van Maetzeeu, soo deden de Hollanders soo geluckich en spoedich haer reys, als men van hun mocht verhoopen: Mede brengende beneffens goede partye Huyden oock 1600. Marck Gout: En advijs, dattet in Guinea seer wel stont, hebbende aldaer een particuliere Lorrendrayer van Amsterdam op de Cust na 3. dagen vervolgens vermeestert, die oock een partye Gout in hadde: Den Heer Generael Jacob Ruychaver (diemen in Nederlant sieck en doot had gespelt) was gesont en wel te pas, door wiens goede directie de Inboorlinghen tot voordeel der West-Indise Compagnie sich aen boden. In't Canael waren d'Engelse verkontschapt van een Rijcke Coopvaerdijer, die van Rouaen na Spangien soude zeylen: De Francoysen hadden om de huydighe onlusten met Engelant daer toe gehuyrt schipper Jan Rienne van Middelborgh, die als hy nu van Havel de Grace af stack om na Cadix te loopen, door d'Engelse lichtelijck aen geranst en vermeestert wiert, die hem na Portsmuyen op brachten, daerse een schat van over de 6. Tonnen gouts aen Ly-waten binnen dessels boort vonden, tot een onvergoedelijcke Part-seer der Coopluyden van Vranckrijck, Nederlant en Spangen.

De

De Coninginne Weduwe Maria Elonora van Sweden op 't Casteel van Stocholm na haer overlyden gebracht zynde / wierde totter eynde van den Ryckxdach in een Camer gestelt rontsom met swart behangen/ haer doode Lichaem lach onder een decksel van swart Fluweel/ de Kist met een gout kleedt over deckt / had rontsom meenigte brandende Toortsen nacht en dach staen / met 12. Kandelaers van Cristal en Wasse Kaersen: Den 26. deser heeft men het Lyck in volghende ordre ter aerden ghebracht: Den Coningh met alle zyn Staet in de voorsz. Camer gekomen zynde/ begosten de Musicanten aldaer eenige Treur sangen te speelen: Waer na de Cancelier een treffelycke Oratie dede over de deughden van de overleden Coninginne/ middeler tyt hielden 3. Senatoren de Croon/ den Scepter/ en de gulden Appel van 't Keyserryck/ welcke dingen gebruyckt waren in hare Krooninge/ die den Cancelier daer na wech nam/ legghende die ter rechter hant van de Vare op drie kussens: Daer noch lach een goude kroon die gewit was/ een Scepter en een Appel/ die alle met haer in de Kist gesloten en begraven zyn: Waer na de Musyck weder begost/ tot datte Kist met een groot Fluwe kleet was bedeckt / over al beschildert met Wapen/ daer na heeft men de Ceremonyen ge-eyndicht met een goede partye Luyckier Banket dat aen de Coningh gepresenteert / maer onder de Hovelingen uyt ghedeelt en gebroocht wierde. Haer Lyck-Statie was aldus: Voor aen marcheerde de Compagnie Ruyters van Graef Gustavus Wainer/ daer na wiert de Ryckx-Appel gedraghen/ metten Scepter en de Croon door diverse Raetsheeren die dicht voor 't Lyck ginghen / dat onder swart Velours lach / en daer op laghen veel geborduyrde Kroonen / de Franse wiert van dat kleet op gehouden door verscheyde voornamen Heeren: Kort achter 't Lyck quam de Coningh mette Grootste van 't Coninghryck / en daer na den Adel en de Geestelickheyd in grooten ghetaele: Na dese wierde de Coninginne Regente ende de Princesse haer Suster door 2. Raedts heeren geleydt / gevolcht van al de Jonckvrouwen van 't Hoff in 't wit gekleet nae 't Lanis ghebruyck / ten weder zyden stonden des Conings Guarde en de Borgers van Stocholm in de Wapenen: Men wierp gelt onder 't volck van Silver / waer op des over leden Coninghs naem stont / met die

advijs Terra cœloque beate. En op d'ander zijde de eerste Letteren
van de naem van den Coningh Gustavus Adolfus en Coningin
Christina / ende dese Letteren daer rontsom Conjuge & nata sine
pari. Aldus 't Lijck ter aerden zijnde gebracht zijn weder in volgen-
de maniere gekeert / en savonts vrolijck vergast geweest.

Junius 1655.

DE geduyrighe toe rustinge by Water en Lant der Sweden ver-
minderde geensins de vreese en kommer van alle Duytse en Na-
buyrige Vorsten: Ende alhoewel de Resident van Sweden tot Pa-
rijs aen den Hollantse Gesant Willem Boreel verseeckerde dat de
voorsz. toe rustinge op geenige van hare Ho: Mog. Landen oft Ter-
ritorien was aen gesien / nochtans soo en waren die van Nederlant
in 't algemeyn niet veel goets van dese nieuwe Oorlochs bereydselen
verwachtende / selfs niet den Algemeenen Staten / want daer wier-
de ordre gegeven aen den Stadholder van Vrieslant en Groeninger
een wakende ooghe omtrent de Bourtange te houden / en op nieus
met 1600. koppen voorsien: Den Veldtmarschalck Johan Wol-
phard van Brederode / Graef Johan Maurits / en den Heer van
Beverweerd waren geschickt met een vliegent Leger omtrent den
Rhijn / Maes / en Wael en Ijsel / op te passen: Men brack buyten
Deventer sommighe Huysen buyten de Stadt af: Ende in die ghe-
westen scheen het den 29. deser / dat door een gruwsaem Onweder
veel onheyls was beschoren / dewijl een storm uytten W. Z. W. van
Hagelsteenen als Eyers en Ockerneuten / tot Emmerick over de
1000. Rijckxdaelers aen glasen in joech / slaende met Donder en
Wint veele gebouwen en schoorsteenen ter neder: Die van Waer
(welcke van outs meer in de Lucht hebben konnen sien als al de
sterrekijckers van Arabien) wisten veel te vertellen van de gesich-
ten en Krijchslegers / en Mannen diese boven de Mase dien dach
hadden gesien: Dan wy sullen haer niet meer in desen geloven dan
een ontnuchterden Bleker in den Hage toekomt: Doch het was
aennemelijcker 't gheen een Sweedse Resident (nieulijcks in den

Hag

Hage gekomen van zijn Meester) aen d'algemeenen Staten
Gehoor uyt verhaelde/ te weten: Dat hy haer Ho: Mog. qu
ken maken de Resignatie der Sweedse Croon van Christina op
haren Cousijn, nu sijn Heer en Meester, die ghesint was de oud
maeckte Alliantie met desen Staet opgerecht te continueren, en
goede Nabuyrschap mette selve te houden. Op alle 't welcke
Ho: Mog. sich mochten versekeren, &c.

Daer tegens quam een stemme uytte Zont/ dat men om der
tel der selver te bewaren gantsch verleghen was: Ende van
sen aensoeck van hulpe teghens Sweden/ waer teghens den
Resident in den Hage wel bescheydelijck seyde: Dat zijn M
ongenoegen soude scheppen in dien men zijn Vyanden wilde h

De Stenden van Oranganghe Leopoldus Ignatius des Ke
Soon tot haren Coning eendrachtich hebbende beroepen/ zij
27. Juny om hem te Kroonen tot Presborgh verschenen/ en sma
ten 8. uren van 't Kasteel aldus getrocken: Eerst quamen al de
en Ridders soo Hooghduytzen als Hongaren in groote meenichte/
uytgerust te paerde/ de Hongaren wel 'tkostelickste/ hadden hun pa
met gout geborduyrde kleeden behangen/ en hare Parnassen met
koppen en Robinen verciert en andere kostelicke steenen: Achter
volgden de Spaense Ambassadeur van Spangen ter rechter die va
netten/ ter lincker hant van des Paus Nuncius/ doen quam den C
omringht van meenichte Hongaren met de Officieren der Croon
paerde: Doen de Keyser en de Keyserinne in een Karotse/ met har
ficieren te paerde/ en daer na alle Boochschutters in goede ordre
marcherende hadden sy de Walle der stadt ter rechter hant/ en om
3000. man soo Duytsen als Hongaren ter lincker/ traden soo inde
daer de gewoonlijcke ordre met Kroonen in de Hooft-kercke wierd
daen/ waer na den Keyser en Keyserinne weder in haer Carotse
Casteel reden/ maer den Jonghen Koningh metten Adel te voet o
wech van plancken gemaeckt/ bedeckt met roodt wit en groen laken
Franciscaner kerck/ daer hy na eenighe devotie sommighe tot Ri
slegh/ doen reed hy te paert uytte stad met sijn gevolgh gelijck hy d
gekomen was/ essen buyten komende was daer een Theatrum op
recht/ waer op hy de Eed dede in handen van den Aertsbisschop i
sentie van den Palatin van Ongarijen/ en alsoo heeft hy het Conin
met een groot gejuych des volcks ontfangen. Van daer is hy aen
en Bergh Coningsbergh genoemt ghereden/ daer de Palatin ee
pingh/ doen den Coningh reed daer met een galop op/ en rontso

top van den Bergh gereden hebbende maeckten hy 3. kruyssen in de lugt
met zijn bloot swaert/ ten oosten suyden en westen/ zijnde een seer out ge-
bruyckt by d'Ongarise Coninghen/ om te beteekenen des Conings belofte
en resolutie te beschermen 't Coninckrijck teghens alle Vyanden. Dit
ghedaen zijnde/ heeftmen al de stucken en Musquetten gelost/ door alle
straten daer den Coningh passeerden dede hy silvere en goude penningen
strooyen/ waer op d'een zijde den dach en Jaer van zijn Krooninge stont/
op d'ander zijde des Conings devijs Consilio et Industria.

By 3. uren na noen de Ceremonyen op Coningsbergh geeyndicht zijn-
de/ keerden weder na 't Casteel/ daer was een groote Feest bereyt/ de
Keyser/ Keyserinne/ de Coning/ Aerts bisschop en Palatin van Ongarijen
saten aen een Tafel/ maer d'andere aen een ander Tafel/ als nu de vreug-
de seer groot was/ is die gematicht geworden door de tijdinghe des doots
van de oude Keyserinne Eleonora.

GEnerael Major Middelton begaf sich uit Schotlandt wede
over Zee/ soo om dat die Natie hem te trouloos scheen/ als oo
om dat de geringheidt zijnes machts door de opgaende sonne de
Protectors wierde verduyst: Hy en had van niets van zijnen Ko
ningh te verhoopen/ noch oock op de Vrienden te sien/ die ghewoo
waren hun te keeren by de voorspoedighe: Die hem de hant bode
waren meest woeste Burgers uit het Geberghte/ sonder wapenen
gelt en levens middelen/ onbequaem tot eenige krijghs-vorderingh
en meer vernoecht om somwijlen een Corn op de Gebuyr-Landen
doen/ als steden en Landen te winnen; Dit dede Middelton wede
keeren na zijnen verlaten Koningh Carel/ die hy de leste snick van
zieltogende Rijck te Keulen over bracht/ wanneer hy by Abberdee
met 3 a 4 Ridders in een klein Scheepsjen gestapt/ na Embden ov
was ghevaren: Hier mede was den Standaert des Koninghs u
Engelant na geheel wech/ ende wierde alsoo vervult de Propheci
voor meer dan 30. Jaren tot Roomen in een Spiegel aen den Doe
maels daer Gesante van Enghelandt gedaen/ bestaende in dese R
meinse woorden:

CAROLUS I. Rex ultimus Angliæ.

Dus loos den Engelandt haer onrust: Juist op die tijdt als d
Protectors groote Vrient en Raedsman Hendrick Vaen Ridder

3!

zijn Lant-huis in Kent overleedt: Desen Heer is geweest de rechter hant en den uitvoerder van de roet-slaghen sijnes Hoogheidts / die van den begin der Inlantse Beroerten altoos na een Vrij Gouvernement hebbende gehaecht / korts als hy daer toe gekomen was / het selve most verlaten / om elders te russen.

Ce qu'on ne peut tenir, il fault laisser courir.

Noch wasser een woesten hoeck over gheblebеn die den inwendighen Oorloch van Engelant mede op't lest smaeckten: Dit waeren d'Eilanden St. Maria / noortwaerts op 35. en 40. graden gelegen: Den Heer Baltemore 't bewinde hebbende over d'Ingesetenen / dat meest Roomse Engelsen en Bandijten waren: Dese verstaende hoedanigh den Protector met de Roomsgesinde in Engelant handelde / wilden in vergeldinghe alle Protestanten woonende in d'Eilanden van St. Maria niet alleenlijck uit-stooten / maer de Roomse Priesters aldaer hebben die van hare Bende schandelijck * opgehitst / om op sekere tee alle d'opghemelte Protestanten te vermoorden / en als een Blixem op't lijf te vallen: Maer tusschen de wil en de daet van de boosdoenders komt veeltijts de Almachtighe Hant Godes: En hier geviel het / datte Roomse die hun Aenslagh meinden seer heymelijck aen-gericht te hebben / al tijdelijck ontdeckt waren / en dat door de hitticheit der Roomse selfs / die te vroech een Godtvruchtigh Man doot sloegen / sulcks dat die hun verraderye alsoo aen de Protestanten geopenbaert / middel gaf om op hun hoede te zijn: Want dese onder 't ghelcide van een wackeren Hooftman Fuller geheten / ende weinich minder in ghetal als de Roomse / verweerden haer soo wel op hun Vyanden / dat 50. van de selve doodt bleven / meenichte gequetst en gevanghen / de rest waren gedwonghen te luisteren naer die / die zy meinden te vermoorden; De Protestanten nochtans bedachte datte Roomse [die men niet viets vertrouwen mach dewijl sy de Ketters geen geloof moghen geven] t'eeniger tijt van buiten ge-

 helpen

* Ziet hier watte Wolven in Schaeps-Kleeren. Dese leeren gewelt, doot-slagh ende Verraderyen; Noch heeten sy Priesters, Gewyde, en die macht hebben de gepasseerde, tegenwoordighe en toekomende Sonden te vergeven, 't geen de Maget Maria die sy met Goddelycke Eere aen-Bidden, niet heeft konnen doen.

holpen ofte mette Bandyten aenspannende 'thooft weder op-steken mochten/ sonden stracks een Expressen naer Engelant / met een alghemeen Verhael van het gepasseerde/ versoeckende zyn Hoocheits Beschermingh / en verkoozen hem tot Protector over de selve Eylanden. Maer de Huisvrou van den Hooftman Stones die over de Roomse Mannen had gecommandeert/ schreef desen onderstaenden Brief aen den Heer Baltemore Gouverneur van Mary-lant/ doen te London sijnde/ ende van desen handel onbewust / daer in zy genoechsaem bekent maeckten wat slechten loon dat de Verraders toekomen / niet tegenstaende de Roomse op 't † Princen moorden en and're schelm-stucken aen arme Waech-halsen den Hemel beloven.

Seer Eerwaerdigen.

ICk ben bedroeft op heden u te doen verstaen onse quade ghestalte in u E. Provincie: Dewijl myn Man mette rest van uwen raet sich wende met een partye omtrent de Contryen van Anna Arundel, om aldaer de factieuse tot gehoorsaemheyt te brengen. Myn Man sont Dr. Barber en eenen Mr. Cortley, als met een boodschap aen haer. dan sy quamen niet weder voor datter gevegt begost. desgelijcken sont hy oock een Mr. Packer met een boodschap die insgelijckx achter bleef, dan alsoo den 5 April d'onse met dat volck van Anna Arundels Provincie een battalie hazardeerden, soo sijn d'onse daer geslaghen, datter geen 5. van d'onse wegh quamen, veele gevangen ende gequetst, daer onder oock myn Man, die niet en had ghedacht datse haer soo stout teghens d'onse aenghestelt souden hebben, en tot zyn en onser groote schade sijn wijs wel ghewaer gheworden: Want sy waren beter voorsien als 't volck van myn Man, alsoo sy gehuyrt hadden den Capiteyn van de Gonde Leeuw, een groot Oorlogschip, sijnde een jong stout man Rogier Hemans genoemt, die met sijn broeder groote schade onder d'onse heeft gedaen: Zy waren oock onder haer Crijchsraet, en dese wilden datmen alle gevangens soude op hanghen. doch na verleent quartier, veroordeelden sy al onse Raedsmannen door een sententie des Crijchsraets, en was myn Man ghedoemt om doorgheschoten te werden, maer wierde noch behouden by des Vyants eygen Soldaten, en de rest door bidden van hare Vrouwen, en andere vrienden die sy aldaer vonden, alleen Mr. Willem Ebtonhead, Willem Lowys, en Mr. Leggat een Hooghduyts zyn i

koele

† *Gelyck Balten Gerrits Moorder van Prins Willem, dese hebben de suyvere Broeders van Gorcum in hun Martelaers Boeck geset. Francois Ravalliack, Moorder van Koningh Henrick de 4. was gebiecht en geabsolveert. &c. Om dat sy vroome Princen hadden vermoort.*

koelen bloede door schoten : Een Barbarise Acte : Sy hebben al myn Mans goet geconfisqueert, doch segghen, daer van yets voor my en myn Kinderen sullen over laten, 'twelck ick vrees weynich genoech zijn sal. Sy houden myn Man en d'andere soo strickt gevanghen, datse niet begeeren hy een brief ken my schryven sal, oft willen alles weten. Dan ick hope dat Godt myn en myn Mans bedroefde conditie genadigh sijn sal : Den Protector doetter dan in wat hem belieft : Myn Heer gelieft dese niet te verduysteren maer kundich te maken, eer onse tegen partye door haer af senden ons lasteren, en ick sal u metten eersten meerder toe senden, &c. U E. onderdanigste

VIRLINDA STOON.

DE Francoisen den 18. Juny voor Landrechie komende/ waren neerstigh om die sterckte te winnen : Om hun meerder aen te moedigen toogh den Koningh selfs uit Parijs naer 't Legher / en tot la Ferte komende / bleef sommighe daghen daer / overmits de noodigheit / want de Francoisen als dulle Martelaers / achten't al veel heerlijcker in't Velt met 't Rapier in de Vuist voor haren Koningh te sterven / dan Burgerlijck en Christelijck geleeft hebbende t'huis op hun Bedde Godtvruchtich t' ontslapen. 't Gebeurden op den 10. deser dat den Coningh met zijn Moeder / Broeder / de Princesse Palatijn / in den Marquis van Senece sabondts in zijn Carotse soude uit-rijden / ende omtrent een Brugge komende / begosten de Paerden in't af-loopen te hollen / ende om-slingherende / gheraeckten in 't Water / sulcks dat een yder stracks voor den Coningh beducht / toe liep / de Carotse hielden en de strengen af-sneden : Dadelijck sprong den Koningh / sijn Moeder en al d'andere uit de Carotse / wijckende in een kleene Bosschage / onderwijl de Karotse van den Marschalk Grammont by hare Maiesteiten wierde ghebracht / die mette selve weder wegh rijdende / van duisenden Lantsaten wierde naer geroepen : Dieu soit loüe, le Tourpuissant beni, & vive le Roi, & le guaranti.

Te Toulouse geviel het dat een Jonghman ende een Dochter sich aen malkander verlooft hebbende teghens haerer Ouders wil / elckander in de Minnebroers Kerck bescheiden : Den Jongman had nu al langh gewacht / middelertijt was sijn Vrijster by een van de Monicken die sy kenden / ende aen wien sy openbaerden d' oorsaeck van hare komst in de voorsz. Kercke / ende dat haer Vrijer ongetwijffelt

 noch

oock in de Kerck was; Den Minnebroeder en 3. zijne Gesellen verlockt op dese Dochter/ onteeren haer met hun vieren/ en na hare genooten wel-lust/ hebben syse vermoort: Den Jonghman zijn bescheiden Lief niet vernemende/ set sich in een heimelijcken hoeck van de Kerck neder/ daer hy in slaep valt / en onwetende in de Kerck opgesloten wiert: Te midde nacht wacker wordende/ en bekommert datmen hem als een Kerckdief mochte aentasten ingeval hy daer gevonden wiert/ verstack hem in den Predick-stoel: Van waer hy in den Na-nacht verspiede dat de voorseide Minne-broers een Doode Lichaem heimelijck in de Kerck brachten / ende in een kuil staken: 's Morgens de Kerck geopent sijnde/ gaet daer uit na huis/ ende na zijn Vrijster vernemende/ wist men die nerghens te vinden: Men hangt hem op enckel vermoeden/ en hy wort beschuldigt de Dochter vermoort te hebben: Hy hem bedenckende/ segt hoedanigh hy in de Kerck gevaren was/ men opent de plaets die hy aenwijst ghesien te hebben van de Minnebroers openen / en men haelter de vermoorde Dochter uit / dies wort hy vrij gekent en beklaecht/ maer 2. van dese Minnebroers vernemende watter gaens was/ gingen deur: De andere twee wierden levendigh verbrant.

TOt Coppenhaven quam in dese Maent een Sweedse Gesant: Die aldaer den Coningh en de Stenden met schoone praetjes socht te bewegen tottet verlaten van d'Alliantie mette Hollanders/ seggende Sweden en Denemarcken behoorden 't gesach over de oost zee / ende geen vreemde Natien / en van ter zijden af/ versweech hy niet datte Dessepnen van zijnen Meester daer op lagen: En indien niet met Denemarcken / dan alleen de Meester op de oost-zee te speelen: Van hare Ho. Mog. van dese herre siende dreygementen bewust / sonden hare Schout by Nacht Cornelis Tromp met acht schepen na de Sont: Ende Coning Fredrick rusle oock een kloeck vloot uyt/ waentrouwende den Sweden soo seer als yemant / dede alle ordre tot bewaringhe van 't Landt bestellen / te meer om datte Hertoge van Holsteyn / wiens Dochter aen de tegenwoordighe Coning van Sweden was geecht/pretense op de Deense Croon was makende/als beyde Neven zijnde/ van den Coning Christianus de

ouden

orden : Men versamelde van al-omme volck/ en om wapenen en gelt uyt te vinden heeft den Coningh dusdanighen Placcaet afghekundight :

WY Fredrick den 3. Koningh by Godes genade van Denemarcken/ Noorwegen/ der Wenden en Gothen/ Hertoge tot Sleswick/ Holsteyn/ Stormen/ en Ditmarsen/ Graef tot Oldenborgh en Delmerhorst: Doen te weten/ aen alle die onder ons zijn woonende/ alsoo wy tot voorkominge van alle aenstaende gevaer/ (niet meer als andere verseker zijnde van de aenwas der begeerlicheyt) in onse Lande zijn hebbende veele zegeningen en nootdruften door Godes genade oock lieve Ondersaten/ die wy in Vrede soecken te houden/ ten ware onvermoedelijck in dese seltsame tijden yemant die socht te verhinderen: Soo hebben wy in onse lieve Rijcks-Raden bedacht om tijdelijck middel aen te wenden om noodighe voorsieninge te Lande tot onse verseckeringe te laten doen/ op dat niet versuymt en soude worden/ alles wat tot onser behoudenisse mocht strecken: Ende aengesien wy het volkomentlijck daer voor houden dat onse lieve trouwe Ondersaten in Denemarcken/ Noorwegen/ en Vorstendommen/ so wel geneghen zijn om tot bewaringhe van haer en haeres Heers Vaderlant trou en oprecht met lijf en bloet voor te staen/ bekennende daer toe verbonden te zijn/ als konnende wel bespeuren hoe noodich het zy dat wy in tijts op middelen en credijt zijn bedacht tot defensie en onderhout/ soo vertrouwen wy dan dat elck na zijn gelegentheyd en believen tot des Vaderlants stut en welvaert nu zijn eer sal bewaren : Ende waer toe wy mette samentlijcke Rijcks-Raden hebben goet gevonden en besloten/ om sich van 't oogen schijnlijck gevaer te behoeden/ een extraordinary Armatie aen te stellen tot 's Lants bescherminge/ waer toe dat alle van wat conditien sy zijn na haer goet willich verklaren en na den noot dringt om [illegible] na te komen/ met hare Middelen en credit ons en ons [illegible] sullen onderstutten/ en daer voor willen wy en onse Rijcks-Raden borg in staen/ van des Croons middelen als God de Landen met Vrede wil zegenen wederom redelijck en oprecht na de waerde betalen/ en dat op een billijcke ordre sonder af kortinghe aen d'een soo wel als d'ander na yder quota en na dat hy betaelt sal hebbẽ: En op dat niemant soude dugten dat sij een goetwillige contributie anders als tot bewaringe van onse trouwe Ondersaten soude gebruyckt worden/ soo hebben wy goet gekent in [illegible] vier van onse goe Mannen en Rijcks-Raden te ordonneren/ om gelt te ontfangen en uyt te geven/ indien de contributie voort gaet/ sullen sich alleen daer mee bemoeijen en daer van goede rekenschap doen soo set [illegible] verantwoorden/ en op dat een yder van wat conditie hy zy kan versekert zijn dattet tot gheen ander middel sal aenghewent worden als tot

na West-Indien de verpeuterde aenslagen van Pen en Venabel mochte verbeteren: Sulcks dat Blaeck overmits de ghespilde onkosten aen zijne Vloot oock meest vruchteloos waren, en datmen vry meerder opinie van zijn verrichtingen als hy uyt liep had gehad, dan wel gevolgt waren, in kleyne estime by den Protector quam. Ende na sijn t'huys zijn lutter had te roemen als dat hy weynich Engelsen tot Argiers had verlost: Ende men gelooft dat indien hy in't lest van sijn Voyage soo wel als in't eerst te Livorno had gekomen, hy soude de Toscaner Vorst soo veel Ducaten niet af geperst hebben als hy doen wel dede, &c.

Soo is de eer, de staet en 't goet,
Niet anders dan een Eb en Vloet.

In Tessel arriveerden op 't lest van dese Maendt uyt Guinea de Schepen Graef Enno/ de Blaeuwe Eenhoorn/ en Prins Willem/ die alhoewel door een Zeeus Oorloghschip by de Sorlinghs om den ouden Adam tusschen Amsterd: en Zeelant/ vyantlijck aengetast wiert/ gonsende in plaets van eer-schooten dese Guinees-vaerders verscheyden Kogels nae 't hooft: Onaengesien (seg ick) die grooten yver van Maetzeeu/ soo deden de Hollanders soo gelukkich en spoedich haer reys/ als men van hun mocht verhoopen: Mede brengende beneffens goede partye Huyden oock 1600. Marck Gout: En advijs/ datter in Guinea seer wel stont/ hebbende aldaer een particuliere Lorrendrayer van Amsterdam op de Cust na 3. dagen vervolgens vermeestert/ die oock een partye Gout in hadde: Den Heer Generael Jacob Ruychaver diemen in Nederlant sieck en doot hadt gesegt/ was gesont en wel te pas/ door wiens goede directie de Inboorlinghen tot voordeel der West-Indise Compagnie sich aenboden. In 't Canael waren d'Engelse verkontschapt van een Rijcke Coopvaerdyer/ die van Rouaen na Spangien soude zeylen: De Francoysen hadden om de huydighe onlusten met Engelant daer toe gehuyrt schipper Jan Kienne van Middelborgh/ die als hy nu van Havel de Grace af stack om na Cadix te loopen/ door d'Engelse lichtelijck aen geranst en vermeestert wiert/ die hem na Portsmuyen op brachten/ daerse een schat van over de 6. Tonnen gouts aen Rywaten binnen dessels boort vonden/ tot een onvergoedelijcke Hartseer der Coopluyden van Vranckrijck/ Nederlant en Spangen.

De

De Coninginne Weduwe Maria Elonora van Sweden op 't Casteel van Stocholm na haer over lijden gebracht zijnde / wierde tottet eynde van den Rijcksdach in een Camer gestelt rontsom met rou behangen/haer doode Lichaem lach onder een decksel van swart Fluweel/ de Kist met een gout kleedt over deckt / had rontsom meenigte brandende Toortsen nacht en dach staen / met 12. Kandelaers van Cristal en Wasse Kaersen: Den 26. deser heeftmen het Lijck in volghende ordre ter aerden ghebracht: Den Coningh met alle zijn Staet in de voorsz. Camer gekomen zijnde/ begosten de Musicanten aldaer eenige Treur sangen te speelen: Waer na de Cancelier een treffelijcke Oratie dede over de deughden van de overleden Coninginne/ middeler tijt hielden 3. Senatoren de Croon/ den Scepter/en de gulden Appel van 't Keyserrijck/welcke dingen gebruyckt waren in hare Krooninge/ die den Cancellier daer na wech nam/ legghende die ter rechter hant van de Vare op drie Kussens: Daer noch lach een goude Kroon die gewit was/ een Scepter en een Appel/ die alle met haer in de Kist gesloten en begraven zijn: Waer na de Musijck weder begost/tot dat de Kist met een groot Fellip kleet was bedeckt/ over al beschildert met Aert-Wapsen/daer na heeftmen de Ceremonyen ge-eyndicht met een goede partye Tapsken Banket dat aen de Coningh gepresenteert / maer onder de Hovelingen uyt ghedeelt en gebroecht wierde. Haer Lijck-Statie was aldus: Voor aen marcheerde de Compagnie Ruyters van Graef Gustavus Wainer/daer na wiert de Rijcks-Appel gedraghen / metten Scepter en de Croon voor diverse Raetsheeren die dicht voor 't Lijck ginghen / dat onder swart Velours lach / en daer op laghen veel geborduyrde Kroonen/ de Franse wiert van dat kleet op gehouden door verscheyde voorname Heeren: Kort achter 't Lijck quam de Coningh mette Grootste van 't Coninghrijck / en daer na den Adel en de Geestelickheydt in grooten ghetaele: Na dese wierde de Coninginne Regente ende de Princesse haer Suster door 2. Raedtsheeren geleydt / gevolcht van al de Jonckvrouwen van 't Hoff in 't wit gekleet nae 't Lants ghebruyck / ten weder zijden stonden des Conings Guarde en de Borgers van Stocholm in de Wapenen: Men wierp gelt onder 't volck van Silver / waer op des over leden Coninghs naem stont / met die

aubijs Terra cœloque beate. En op d'ander zijde de eerste Letteren van de naem van den Coningh Gustavus Adolfus en Coningin Christina / ende dese Letteren daer rontsom Conjuge & nata sine pari. Aldus 't Lijck ter aerden zijnde gebracht zijn weder in volgende maniere gekeert / en savonts vrolijck vergast geweest.

Junius 1655.

DE gedurighe toe rustinge by Water en Lant der Sweden verminderde geensins de vreese en kommer van alle Duytse en Nabuyrige Vorsten: Ende alhoewel de Resident van Sweden tot Parijs aen den Hollantse Gesant Willem Boreel versekerde dat de voorsz. toe rustinge op geenige van hare Ho: Mog. Landen oft Territorien was aen gesien / nochtans soo en waren die van Nederlant in 't algemeyn niet veel goets van dese nieuwe Oorlochs bereydselen verwachtende / selfs niet den Algemeenen Staten / want daer wierde ordre gegeven aen den Stadholder van Vrieslant en Groeningen een wakende ooghe omtrent de Bourtangete houden / en op nieuws met 1600. koppen voorsien: Den Veldtmarschalck Johan Wolphard van Brederode / Graef Johan Maurits / en den Heer van Beverweerd waren geschickt met een vliegent Leger omtrent den Rhijn / Maes / en Wael en Ijsel / op te passen: Men brack buyten Deventer sommighe Huysen buyten de Stadt af: Ende in die ghewesten scheen het den 29. deser / dat door een gruwsaem Onweder, veel onheyls was beschoren / dewijl een storm uytten W. Z. W. van Hagelsteenen als Eyers en Ockerneuten / tot Emmerick over de 1000. Rijcksdaelers aen glasen in joech / slaende met Donder en Wint veele gebouwen en schoorsteenen ter neder: Die van Waert (welcke van outs meer in de Lucht hebben konnen sien als al de sterrekijckers van Arabien) wisten veel te vertellen van de gesichten en Krijchslegers / en Mannen diese boven de Mase dien dach hadden gesien: Dan wy sullen haer niet meer in desen geloven dan een ontnuchterden Bleker in den Hage toekomt: Doch het was aennemelijcker 't gheen een Sweedse Resident (nieulijcks in den Hage

Hage gekomen van zijn Meester) aen d'algemeenen Staten in een Gehoor uyt verhaelde/ te weten: Dat hy haer Ho: Mog. quam bekent maken de Resignatie der Sweedse Croon van Christina op Carel haren Cousijn, nu sijn Heer en Meester, die ghesint was de oude ghemaeckte Alliantie met desen Staet opgerecht te continueren, ende alle goede Nabuyrschap mette selve te houden. Op alle 't welcke haere Ho: Mog. sich mochten versekeren, &c.

Daer tegens quam een stemme uytte Zont / dat men om den sleutel der selver te bewaren gantsch verleghen was: Ende van Pruyssen aensoeck van hulpe teghens Sweden / waer teghens den selven Resident in den Hage wel bescheydelijck seyde: Dat zijn Meester ongenoegen soude scheppen in dien men zijn Vyanden wilde helpen.

DE Stenden van Orangarshe Leopoldus Ignatius des Keysers Soon tot haren Coning eendrachtich hebbende beroepen / zijn den 27. Juny om hem te Kroonen tot Pres borgh verschenen/ en smorgens ten 8. uren van 't Kasteel aldus getrocken: Eerst quamen al de Heeren en Ridders soo Hoogduytzen als Hongaren in groote meenichte / fraey uytgerust te paerde/ de Hongaren wel 't kostelickste/ hadden hun paerden met gout geborduyrde kleeden behangen / en hare Harnassen met Turckoysen en Robinen verciert en andere kostelicke steenen: Achter hun volgden de Spaense Ambassadeur van Spangen ter rechter die van Venetien/ ter lincker hant van des Paus Nuncius/ doen quam den Coning omringht van meenichte Hongaren met de Officieren der Croon al te paerde: Doen de Keyser en de Keyserinne in een Karotse/ met hare Officieren te paerde/ en daer na alle Boochschutters in goede ordre: Dus marcheerende hadden sy de Walle der stadt ter rechter hant / en omtrent 3000. man soo Duytsen als Hongaren ter lincker/ traden soo inde stadt / daer de gewoonlijcke ordre met Kroonen in de Hooft-kercke wierde ghedaen / waer na den Keyser en Keyserinne weder in haer Carotse nae 't Casteel reden/ maer den Jonghen Koningh metten Adel te voet op een wech van planchen gemaeckt/ bedeckt met roodt wit en groen laken/ totte Francistaner Kerck/ daer hy na eenighe devotie sommighe tot Ridders sloegh/ doen reed hy te paert uytte stad met sijn gevolgh gelijck hy daer in gekomen was / effen buyten komende was daer een Theatrum op gherecht / waer op hy dē Eed dede in handen van den Aertsbisschop in presentie van den Palatin van Ongarijen/ en alsoo heeft hy het Coningrijck met een groot gejuych des volcks ontfangen. Van daer is hy aen sekeren Bergh Coningsbergh genoemt ghereden / daer de Palatin eerst opgingh / doen den Coningh reed daer met een galop op/ en rontsom den

top

top van den Bergh gereden hebbende maeckten hy 3. kruyssen in de lugt met zyn bloot swaert/ ten oosten suyden en westen/ zynde een seer out gebruyck by d'Ongarise Coninghen/ om te beteykenen des Conings belofte en resolutie te beschermen 't Coninckryck teghens alle Vyanden; Dit ghedaen zynde/ heeftmen al de stucken en Musquetten gelost/ door alle straten daer den Coningh passeerden dede hy silvere en goude penningen stroyen/ waer op d'een zyde den dach en Jaer van zyn Kroonínge stont/ op d'ander zyde des Conings devijs Consilio et Industria.

By 3. uren na noen de Ceremonyen op Coningsbergh geeyndicht zynde/ keerden weder na 't Casteel/ daer was een groote Feest bereyt/ de Keyser/ Keyserinne/ de Coning/ Ertsbisschop en Palatyn van Ongaryen saten aen een Tafel/ waer d'andere aen een ander Tafel/ als nu de vreugde seer groot was/ is die gematicht geworden door de tydinghe des doots van de oude Keyserinne Eleonora.

GEneraal Major Middelton begaf sich uit Schotlandt weder over Zee/ soo om dat die Natie hem te trouloos scheen/ als oock om dat de geringheidt zynes machts door de opgaende sonne des Protectors wierde verduyst: Hy en had van niets van zynen Koningh te verhoopen/ noch oock op de Vrienden te sien/ die ghewoon waren hun te keeren by de voorspoedighe: Die hem de hant boden waren meest woeste Burgers uit het Geberghte/ sonder wapenen/ gelt en levens middelen/ onbequaem tot eenige krychs-vorderingē/ en meer vernoecht om somwylen een Torn op de Geburr-Landen te doen/ als steden en Landen te winnen; Dit dede Middelton weder keeren na zynen verlaten Koningh Carel/ die hy de leste snick van 't zieltogende Ryck te Keulen over bracht/ wanneer hy by Abberdeen met 3 a 4 Ridders in een klein Scheepjen gestapt/ na Embden over was ghevaren: Hier mede was den Standaert des Koninghs uit Engelant na geheel wech/ ende wierde alsoo vervult de Prophecye voor meer dan 30. Jaren tot Roomen in een Spiegel aen den doenmaels daer Gesante van Enghelandt gedaen/ bestaende in dese Romeinse woorden:

CAROLUS I. Rex ultimus Angliæ.

Dus loosden Engelandt haer onrust: Juist op die tydt als des Protectors groote Vrient en Raedsman Hendrick Vaen Ridder op

zyn

zijn Lant-huis in Kent overleedt: Desen Heer is geweest de rechter hant en den uitvoerder van de roet-slaghen syner Hoogheidts/ die van den begin der Inlantse Beroerten altoos na een Vrij Gouver-nement hebbende gehaecht/ korts als hy daer toe gekomen was/ het selve most verlaten/ om elders te rusten.

Ce qu'on ne peut tenir, il fault laisser courir.

Noch wasser een woesten hoeck over gheblieben die den inwendighen Oorlogh van Engelant mede op't lest smaeckten: Dit waeren d'Eilanden St. Maria/ noortwaerts op 35. en 40. graden gelegen: Den Heer Baltemore 't bewinde hebbende over d'Ingesetenen/ dat meest Roomse Engelsen en Bandijten waren: Dese verstaende hoedanigh den Protector met de Roomsgesinde in Engelant handelde/ wilden in vergeldinghe alle Protestanten woonende in d'Eilanden van St. Maria niet alleenlijck uit-stooten/ maer de Roomse Priesters aldaer hebben die van hare Bende schandelijck * opgehitst/ om op sekere ure alle d'opghemelte Protestanten te vermoorden/ en als een Blixem op't lijf te vallen: Maer tusschen de wil en de daet van de boosdoenders komt veeltijts de Almachtighe Hant Godes: En hier geviel het/ datte Roomse die hun Aenslagh meinden seer heymelijck aen-gericht te hebben/ al tijdelijck ontdeckt waren/ en dat door de hitticheit der Roomse selfs/ die te broeck een Godtvruchtigh Man doot sloegen/ sulcks dat die hun verraderije alsoo aen de Protestanten geopenbaert/ middel gaf om op hun hoede te zijn: Want dese onder 't ghelcide van een wackeren Hooftman Fuller geheten/ ende weinich minder in ghetal als de Roomse/ verweerden haer soo wel op hun Vijanden/ dat 50. van de selve doodt bleven/ meenichte gequetst en gevanghen/ de rest waren gedwonghen te luisteren naer die/ die zy meinden te vermoorden: De Protestanten nochtans beduchte datte Roomse [die men niet viets vertrouwen mach dewijl sy de Ketters geen geloof moghen geven/] t'eeniger tijt van buiten ge-

** Ziet hier watte Wolven in Schaeps-Kleeren, Dese leeren gewelt, doot-slagh ende Verraderijen; Noch heeten sy Priesters, Gewijde, en die macht hebben de gepasseerde, tegenwoordighe en toekomende Sonden te vergeven, 't geen de Maget Maria die sy met Goddelijcke Eere aen-Bidden, niet heeft konnen doen.*

holpen ofte mette Bandijten aenspannende 'thooft weder op-steken mochten/ sonden stracks een Expressen naer Engelant / met een algemeen Verhael van het gepasseerde/ versoeckende zijn Hoocheits Beschermingthe / en verkoozen hem tot Protector over de selve Eylanden. Maer de Huisvrou van den Hooftman Stones die over de Roomse Mannen had gecommandeert/ schreef desen onderstaenden Brief aen den Heer Baltemore Gouverneur van Mary-lant/ doen te London sijnde/ ende van desen handel onbewust / daer in zy genoechsaem bekent maeckten wat slechten loon dat de Verraders toekomen / niet tegenstaende de Roomse op 't † Princen moorden en and're schelm-stucken aen arme Waegh-halsen den Hemel beloven.

Seer Eerwaerdigen.

ICk ben bedroeft op heden u te doen verstaen onse quade ghestalte in u E. Provincie: Dewijl myn Man mette rest van uwen raet sich wende met een partye omtrent de Contryen van Anna Arundel, om aldaer de factieuse tot gehoorsaemheyt te brengen. Myn Man sont Dr. Barber en eenen Mr. Cortley, als met een boodschap aen haer. dan sy quamen niet weder voor dattet gevegt begost, desgelijcken sont hy oock een Mr. Packer met een boodschap die insgelijckx achter bleef, dan alsoo den 5. April d'onse met dat volck van Anna Arundels Provincie een battalie hazardeerden, soo sijn d'onse daer geslaghen, datter geen 5. van d'onse wegh quamen, veele gevangen ende gequetst, daer onder oock myn Man, die niet en had ghedacht datse haer soo stout teghens d'onse aengheftelt souden hebben, en tot zyn en onser groote schade sijn wijt wel ghewaer gheworden: Want sy waren beter voorsien als 't volck van myn Man, alsoo sy gehuyrt hadden den Capiteyn van de Goude Leeuw, een groot Oorlogschip, sijnde een jong stout man Rogier Hemans genoemt, die met sijn broeder groote schade onder d'onse heeft gedaen: Zy waren oock onder haere Crijchsraet, en dese wilden datmen alle gevangens soude op hanghen, doch na verleent quartier, veroordeelden sy al onse Raedsmannen door een sententie des Crijchsraets, en was myn Man ghedoemt om doot gheschoten te werden, maer wierde noch behouden by des Vyants eygen Soldaten, en de rest door 't bidden van haere Vrouwen, en andere vrienden die sy aldaer vonden, alleen Mr. Willem Ebtonhead, Willem Lowys, en Mr. Leggat een Hooghduyts zyn in koelen

† *Gelyck Balten Gerrits Moordt er van Prins Willem, dese hebben de suyvere Broeders van Gorcum in hun Martelaers Boeck geset. François Ravalliack, Moorder van Koningh Henrick de 4. was gebiecht en geabsolveert, &c. Om dat sy vreemde Princen hadden vermoort.*

koelen bloede door schoten: Een Barbarise Acte: Sy hebben al myn Mans goet geconfisqueert, doch segghen, daer van yets voor my en myn Kinderen sullen over laten, 'twelck ick vrees weynich genoech zijn sal. Sy houden myn Man en d'andere soo strickt gevanghen, datse niet begeeren hy een brief ken my schryven sal, oft willen alles weten. Dan ick hope dat Godt myn en myn Mans bedroefde conditie genadigh sijn sal: Den Protector doetter dan in wat hem belieft: Myn Heer gelieft dese niet te verduysteren maer kundich te maken, eer onse tegen partye door haer af senden ons lasteren, en ick sal u metten naesten meerder toe senden, &c. U E. onderdanigste

VIRLINDA STOON.

De Francoisen den 18. Juny voor Landrechie komende/ waren neerstigh om die sterckte te winnen: Om hun meerder aen te moedigen toogh den Koningh selfs uit Parijs naer 't Legher/ en tot la Ferre komende/ bleef sommighe daghen daer/ overmits de noodigheit/ want de Francoisen als dulle Martelaers/ achten't al veel heerlijcker in't Velt met 't Rapier in de Vuist voor haren Koningh te sterven/ dan Burgerlijck en Christelijck geleeft hebbende t'huis op hun Bedde Godtvruchtich t' ontslapen. 't Gebeurden op den 10. deser dat den Coningh met zijn Moeder/ Broeder/ de Princesse Palatijn/ in den Marquis van Senece savondts in zijn Carotse soude uit-rijden/ ende omtrent een Brugge komende/ begosten de Paerden in't af-loopen te hollen/ ende om-slingherende/ gheraeckten in 't Water/ sulcks dat een yder stracks voor den Coningh beducht/ toe liep/ de Carotse hielden en de strengen af-sneden: Dadelijck sprong den Koningh/ sijn Moeder en al d'andere uit de Carotse/ wijckende in een kleene Bosschage/ onderwijl de Karotse van den Marschalk Grammont by hare Maiesteiten wierde ghebracht/ die mette selve weder wegh rijdende/ van duisenden Lantsaten wierde naer geroepen: Dieu soit loüe, le Toutpuissant beni, & vive le Roi, & le guaranti.

Te Toulouse gebiel het dat een Jonghman ende een Dochter sich aen malkander verlooft hebbende teghens haerer Ouders wil/ elckander in de Minnebroers kerck bescheiden: Den Jongman had nu al langh gewacht/ middelertijt was sijn Vrijster by een van de Monicken die sy kenden/ ende aen wien sy openbaerden d' oorsaeck van hare komst in de voorsz. kercke/ ende dat haer Vrijer ongetwijffelde

oock in de Kerck was; Den Minnebroeder en 3. zijne Gesellen verlockt op dese Dochter/ onteeren haer met hun vieren/ en na hare genooten wel-lust/ hebben syse vermoort: Den Jonghman zijn bescheiden Lief niet vernemende/ set sich in een heimelijcken hoeck van de Kerck neder/ daer hy in slaep valt/ en onwetende in de Kerck opgesloten wiert: Te midde nacht wacker wordende/ en bekommert datmen hem als een Kerckdief mochte aentasten ingeval hy daer gevonden wiert/ verstack hem in den Predick-stoel: Van waer hy in den Na-nacht verspiede dat de voorseide Minne-broers een Doode Lichaem heimelijck in de Kerck brachten/ ende in een kuil staken: 's Morgens de Kerck geopent sijnde/ gaet daer uit na huis/ ende na zijn Vrijster vernemende/ wist men die nerghens te vinden: Men vangt hem op enckel vermoeden/ en hy wort beschuldigt de Dochter vermoort te hebben: Hy hem bedenckende/ segt hoedanigh hy in de Kerck gevaren was/ men opent de plaets die hy aenwijst ghesien te hebben van de Minnebroers openen/ en men haelter de vermoorde Dochter uit/ dies wort hy vrij gekent en beklaecht/ maer 2. van dese Minnebroers vernemende watter gaens was/ gingen deur: De andere twee wierden levendigh verbrant.

TOt Coppenhaven quam in dese Maent een Sweedse Gesant: Die aldaer den Coningh en de Stenden met schoone praetjes socht te bewegen totter verlaten van d'Alliantie mette Hollanders/ seggende Sweden en Denemarcken behoorden 't gesach over de oost zee/ ende geen vreemde Natien/ en van ter zijden af/ verswecch hy niet datte Desseynen van zijnen Meester daer op lagen: En indien niet met Denemarcken/ dan alleen de Meester op de oost-zee te speelen: Van hare Ho. Mog. van dese verre siende dreygementen bewust/ sonden hare Schout by Nacht Cornelis Tromp met acht schepen na de Sont: Ende Coning Fredrick rusté oock een kloecke vloot uyt/ waentrouwende den Sweden soo seer als yemant/ dede alle ordre tot bewaringhe van 't Landt bestellen/ te meer om datte Hertoge van Holsteyn/ wiens Dochter aen de teghenwoordighen Coning van Sweden was geecht/ pretense op de Deense Croon was makende/ als beyde Neven zijnde/ van den Coning Christianus den

onden:

ouden : Men versamelde van al-omme volck/ en om wapenen en gelt uyt te vinden heeft den Coningh dusdanighen Placcaet afghekondight :

VV Y Fredrick den 3. Koningh by Godes genade van Denemarcken/ Noorwegen/der Wenden en Gothen/Hertoge tot Sleswick/ Holsteyn/ Stormen/ en Ditmarsen/ Graef tot Oldenborgh en Delmerhorst: Doen te weten/ aen alle die onder ons zijn woonende/ alsoo wy tot voorkominge van alle aenstaende gevaer/ (niet meer als andere verseker zijnde van de aenwas der begeerlicheyt) in onse Lande zijn hebbende veele zegeningen en nootdruftten door Godes genade oock lieve Ondersaten/ die wy in Vrede soecken te houden / ten ware onvermoedelijck in dese seltsame tijden yemant die socht te verhinderen : Soo hebben wy in onse lieve Rijcks-Raden bedacht om tijdelijck middel aen te wenden om noodighe voorsieninge te Lande tot onse verseckeringe te laten doen/op dat niet versuymt en soude worden/ alles wat tot onser behoudenisse mocht strecken : Ende aengesien wy het volkomentlijck daer voor houden dat onse lieve trouwe Ondersaten in Denemarcken/ Noorwegen/en Vorstendommē/so wel geneghen zijn om tot bewaringhe van haer en haeres Heers Vaderlant trou en oprecht met lijf en bloet voor te staen / bekennende daer toe verbonden te zijn / als konnende wel bespeuren hoe noodich het zy dat wy in tijts op middelen en credijt zijn bedacht tot defencie en onderhout / soo vertrouwen wy dan dat elck na zijn gelegentheyd en believen tot des Vaderlants stut en welvaert nu zijn eer sal bewaren : Ende waer toe wy mette samentlijcke Rijcks-Raden hebben goet gevonden en besloten / om sich van't oogen schijnlijck gevaer te behoeden/ een extraordinary Armature aen te stellen tot 's Lants beschermінge / waer toe dat alle van wat conditien zy zijn na haer goet willich verklaren en na den noot dringt om dat see ienselijck na te komen / met hare Middelen en credit ons en ons Rijck halen weder stutten / en daer voor willen wy en onse Rijcks-Raden voor in staen/ van des Croons middelen als God de Landen met Vrede wil zegenen wederom redelijck en oprecht na de waerde betalen/ en dat op een billijcke ordre sonder af kortinghe aen d'een soo wel als d'ander na yder quota en na dat hy betaelt sal hebbē: En op dat niemant soude duchten dat sy een goetwillige contributie anders als tot bewaringe van onse trouwe Ondersaten soude gebruyckt worden / soo hebben wy goet gevent tot sulckx vier van onse goe Mannen en Rijcks-Raden te ordonneren/om 't gelt te ontfangen en uyt te geven/indien de contributie voort gaet/sullen sich alleen daer mee bemoeijen en daer van goede rekenschap doen soo set willen verantwoorden/en op dat een yder van wat conditie hy zy kan verseckert zijn dattet tot gheen ander middel sal aengewent worden als tot

's Lants nodige bewaringe en tot defencie / soo zijn wy Genadige te vreden/ dat die van de Ridderschap en van de Geestlickheydt/ oock Borgers standen elck een uyttre haren moghen verkiesen om rekenschap daer van by de Rijckx-Raden doende/ die te hooren/ op dat door al de Weerelt oock de gantse gelegentheydt macht openbaer werden/ en alle Patriotten haer over te meer mach blijcken.

DE Protestanten wierden in dese Maent op verscheyde plaetsen van Christenrijck leelijck mishandelt: Te Metz in Lotaringhen heeftmen de Borgers willen dwinghen totter Jubileren van zijn Heylicheydts verkiesen/'twelck sommige goede luyden niet dan met groote ergernisse bespeurende / zijn in groot geltboeten gedoemt bewijl zy de Ceremonyen niet en hadden by gewoont. Een voornaem Gereformeert persoon een eerlijck Ampt bekleedende / wiert daerom af ghesett / en bespot. Tot Langers in Vranckrijck / heeft men alle Gereformeerde die in die stadt niet gebooren waren / doen vertrecken binnen sekeren tijt / op groote straffe / 'twelck met soodanighen ghewelt wiert uyt ghevoert / dat een armen Kramer in een der Voorsteden wonende/ om dat hy niet haestich genoeg was weg ghetrocken / soo verbranden sy voor zijn ghesicht alle zijn roerende goederen en boecken / totten Bybel selfs. De Roomse Switsers namen haer behagen 3. a 4. Mennisten om de Religie te dooden: En de Nieuborgse Vorst bande al de Mennisten voort uyt zijn Lant die daer noch woonden tot over de 100. Huysgesinnen: In Gelderlandt behoorende onder de Spaense wierden al de Gereformeerde door een Placcaet uyt geset. Maer boven allen stack den Keyser sijn wreedtheyd uyt in 't verbannen en verjagen en moeyelijck vallen der Evangelise en Onroomse Christenen.

IN Nederlant zijn ghearriveert den 11. Juny de Oost-Indise wederkeerende schepen/ 1. Muyden/ 2. Weesop/ 3. der Schellingh / 4. de Vergulde Draeck/ den 7. November 1654. van Batavia vertrocken: Niets in hebbende/ als peper/ Suycker / en Sappanhout; Ende in 't voorste van September daer aen zijn gearriveert 1. de Peerle/ 2. de Princes Royal/ 3. de Dolfijn/ 4. Gideon/ 5. Henriette Louyse/ 6. Tertolen/ 7. de slupt Coningh van Poolen / 8. Dordrecht/

8. Dordrecht / 9. Breda / den 8. January 1655. van Batavia vertrocken: Mede-brengende gesamentlijck met hun 13. schepen / dese onderstaende Carga:

Generale CARGA van 13. Oost-Indise Retour-schepen.

6502803 pont Peper,
2982320 pondt Suycker,
287890 pont Sappan Hout,
200000 pont Noten Muscaten,
70000 pont Giroffel Nagelen,
111681 pont Foelie,
138320 pont Kaneel,
81600 pont rouwe Persiaense Zijde,
55350 pont rouwe Bengaelse Zijde,
125027 pont diverse Indigo,
75555 pont Surats Cattoene Garen,
[illegible] pont Salpeter,
22905 pont geconfijte Gengber.
10451 pont Iapanse Campher,
50611 pont rouwe Chinese Sijde,
13 Leggers Tamarinde,
102810 stuckx diverse Baftas,
10000 stucx Chiaunters Derrabadi,
2000 stucx Mamoedis,
500 stucx Semianen,
920 stucx Chiquua ofte Gaurijn tot een monster,
500 stucx Suratse Cannekyns tot een monster,
4734 stucx diverse Gingans,
1290 stucx Cassa Bengala,
3320 stucx Caperias en negros kled.
3900 stucx Salampouris,
6200 stucx Percallen,
3500 stucx Garras,
17680 stucx diverse Bethillies,
984 stucx Malemoles,
1300 stucx Hamans,
2000 stucx Chavenyns,
852 stucx Saenen,
31 stucx Bengaelse Dekens,
3340 stucx Guinees Lywaet,
2988 stucx Adathys,
6700 stucx Mouris,
900 stucx Seyldoeck,
123 stucx Iapanse Sijde Rocken.
Eenighe Diamanten, Peerlen, Besor steenen, Muscus, Caneel olye, een Pedro porco.

Na deses is den 26. September in Tessel voor de Camer van Amsterdam gearriveert het 14. Oost-Indis schip de Prins te paert / den 2. April 1655. van Batavia vertrocken / in hebbende de onderstaende Carga,

[illegible] pont Poeyer-Suycker,
[illegible] pont Sappan Hout,
[illegible] pont Peper.

Den staet van de Compagnie was na den tijdt en gelegentheyde noch

noch in goeden wesen: Edoch bleeffer een kostelijcken Oorloch met den Coningh van Makassar noch al duyren. De schadelijcke Maximen van 't Neerlants gelt af te setten op Batavia / en de brunden van de Bewinthebbers in plaets van erbare Mannen tot Opperhoofden te stellen: Als mede 't vervreemden en onthouden van Weduwen en Weesen goedt / waren de Staet soo schadelijck als opt 't schadelijckste aen de West-Indise Compagnie was ghe-weest: Den Generael Maetsuycker en zijnen Raden even pryzich tottet 'tgemeene best: De Portuysen welck met 5. Galjoenen vol behoefte en volck die van Makasar hadden geassisteert / waren el-lendich in de klem gheraeckt / dewijl die selfde Galjoens langhs de kust d'een een dach 2 a 3 na malkander komende / na Goa meenden te keeren / aldaer van onse Schepen zijn ontmoet / en alsoo sy alsoo verdeelt quamen / zijn sy alle in de keers gevlogen / 1. stranden / 1. verbranden / 2. soncken / en 1. wiert verovert: Op Goa hadden de Hollanders noch in de 40. Barcken en Canoes van de Portuysen genomen. De Peper beloofde veel goets: En de Suycker meer ponden / als China porceleyne schotels / op Batavia was een ma-nier van een hooge Schoole / ende de handel op Japan als voren.

Tot Suratte was den Engelse Resident Mr. Spillar in haest gepasseert / om te gaen na 't Hof van den Coningh van Persien / tot Khasbien / aldaer nieulijcks aen gekomen eenen Harry Bard / doch noemde sich L: Bellamont / Gesanter van Coningh Carel van Schotlandt / sich onthoudende tot Ceulen / om d'Enghelsen Compagnie haren handel in die ghewesten soo veel doenlijck was te vernielen / ofte ten minsten van haer sien te verkrijgen het Recht van de Constumen van Ormus / vertoonende daer toe brieven van Recommendatie / hem (soo by leyde in tijde van den Oorloch met den Protector) by de Staten van Hollant verleent / op dat alle Neder-landers in d'Indias hem behulpsaem mochten zijn: Ende hadden daer over al reede met den Spahim van Khasbien in schrifte wisse-linge geweest: Ende ooch gehoor by den Coningh gehad: Daer hem den Coningh totten Spahan weeg / die siende dat desen Gesant soo arm was / hem uyt 's Coninghs gelt met 50. Tomans / dat zijn 1140. gulden / vereerden / om zijn onkosten te betalen.

De

De Engelse Compagnie desen Jaere insgelijckx 4. schepen uyt Oost-Indien krijghende / sonden de Jonathan recht na Livorno / daerse de Peper voor 12. groot het pont verkochten : Korts daer aen heeftmen tot Londen den handel open gestelt / doch is de courage daer so groot niet toe geweest als die in't voor-jaer met Pen (om Silver) na West-Indien voeren.

Sophocl. Cato, Quod nimium est fugito, parvo gaudere memento.

DEn nieuwen Paus Alexander de 7. nu in 't besit van zijn voorsaet Innocentius de 10. tredende / toonde sich in alles seer heusselijck / en metten aenvanck van zijn regeeringe wiert den stoel van een deuchdich man bekleet/en de partijdichept der voornaemste Cardinalen wech genomen : Hy was oock soo nedrich dat hy weygerden met die Croon daer de voor-Vaders mede gecroont waren sich te laten verhoogen : Ende hy schaemde hem niet te volharden int uyt deelen van veele middelen aen Godshuysen/ Armen / en behoeftigen/ 'twelck veroorsaeckte dat uyt een seker degelijck Convent hem in Vatican vereert wierde een kostelijck gewerckt Kofferken / waer in met letters en beelden seer aerdich alle de deughden van Alexander af geteken stonden : Daer in oock gedacht stont / hoe dat hy al het gelt dat hy in zijns Cardinaels Ampt vergadert hadde/ aen den Armen had geschoncken. Hy was gedwongen den 18. passato hem na de Kerck van St. Pieter te laten dragen / hem volgden al de Geestelicke Bende tot by de Capelle van't H: Sacrament: Dus sette hy sich neder voor St. Peter en Pauwels Altaer / daer hem al de Cardinalen de voet kusten : Onderwijl had den oppersten Ceremony-meester seker werck tuych aen 't eynde van een lang riet in brandt gesteken/ en dat op heffende / hielt het voor Alexander / en riep drymael met een luyde stemme : * Siet Allerheylichsten Vader, alsoo vergaet de glorie van dese Weerelt.

Hier na heeft Alexander in Priesterlijck gewaet Misse gedaen : Ende van daer op het Portael van de Kerck gedragen wordende / is door den Cardinael Tribultio gekroont: Daer Alexander stracks de zegeninghe op gaf aen de meenichte toe kijckers / die vast riepen/

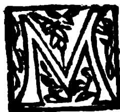
L Lang

* *Sic transit gloria Mundi.*

Lang leve Paus Alexander. Op dit gelupdt losten die van 't Casteel St. Angelo al haer Canon / en de soldaten hare Musquetten : Dit duurde tot des avonts / wanneer hy noch veel 1000. kroonen Aelmoessen upt deelden / soo aen die binnen als buyten de stads Armen.

Den 21. heeft hy den Eed gedaen, en belooft de Bullen van Paus Pius de 5. en Sixtus de 5. weghens de verbreemdinge der Kerckl. goederen te observeeren. Korts daer na heeft hy aen Vranckrijck en Spangien Bononia in Italien voor geslagen om vrede te maké / met aenbiedinge dat hy daer selfs wilde verschijnen.

Julius 1655.

Men trock in dese tijt op de goede apparentie van Vrede met Vranckrijck / alle Commissien van Kaepvaerders te London in / met die clausule / dattet roben van Christenen op malkanderen ongeoorloft was. Dan het was in Vranckrijck even wel aenghenaem / of wel aen 't Hof meer geloof wiert gegeven / van dat den Protector dat pretext gebruickte om drie voorneme oorsaken / 1. om te bedecken zijn swackheit van Schepen door 't af-sijn der Vlooten van Blaeck en Pen / ten 2. dat hem geen oorloch met Vranckrijck diende / als te naer geleghen / en vermaechschapt aen de Stuarts / oock van outs hitsich ten krijghe op malkander / de Francoisen d'alderbequaemste konden zijn om de half ontfonckte Engelse gemoederen tot den Koningh op te wecké / 'twelck zijn Hoogheit meer dan yets anders achte / en ten 3. om de robers van Brest / die ongelooffelijcke schade aen d'Engelse deden / om hare wel geleghentheit. Dus sagh men dan oock van Vranckrijck (door den raet van den Cardinael Masarini) genegentheit om de Handelingh te voltrecken : Om 't welcke te verhinderen men by Spangien schier meer hadde aen-gewent dan hun reputatie mochte lijden. Doch daer en is niet aen te twijffelen / oft de Castiliaense Ministers hebben gesocht wech te nemen den gierigen yver daer de Engelsen mede beseten waren om der Spansaerdē Lapis philosophorum uit West-Indien te halen / en 'tgeen Vranckrijck om den ouden haet met Spangen / wel had mogen sien.

Den

DEn Zaar MICHAEL FEDROWITZ, Keyser en Groot-Vorst van Moscovien, nu out byde 65. Iaren, scheen sich te willen vergenoegen mette winst van Smolensko, gelijck in ons 5. deel Fol. 137, 38, en 39. is aengewesen: Doch onaengesien de Poolen selfs soo weynich order hielden om hem te stuytten; Maeckt het hem te stoutter dieper na Littauwen te komen: Het

grootste ghedeelte van Poolen sijnde: Ende daer niet alleen den Hertogh Iohan Radzevil, maer de meeste Ingesetenen van de Gereformeerde en Euangelise Religie waren: Dese door een verwonderens waerdige bitterheyd der Iesuiten aen 't Poolse Hof, waren door inblasinge van de voorsz. Patres beschooren het grootste Schelmstuck dat oit Goddelose guiten bedachten: Want het heftich argumenteren tusschen de Roomse en Onroomse in die ghewesten had niet voort gebracht dan een loutere bitterheyd tusschen beyden: De Iesuiten dan om haer van de Calvinise te ontslaen, hebben door Iohan Casemijr Coning van Poolen (voor desen een van haer Bende) soo veel uyt ghewerckt, dat men de Moscoviters bedecktelijcken in Littauwen soude laten domineren, om alsoo de Calvinise gantsch te ruyneeren: Hier af waren de Russen so haest niet versekert, door de Littauwers selfs van de Roomse Religie zijnde, oft sy trecken 't Lant in, en sparen niets oft verdelgen en roeyen Menschen, Vlecken, en Wooningen gants wech: Iohan Radzevil slaen sy in route, en vallen mits dien voor de geweldige koopstadt Vilna (der Wilde)*: Daer nacht en dach gestormt, en op gedondert wiert: Sonder dat de Poolen de minste pooginge by brachten deselve te ontsetten: Iohan Radzevil onderwijl bespeurende wat hem beschooren was by de Iesuiten, treedt in onderhandelinge met Graef Magnus de la Garde, doen te Rijga sijnde, en begeeft sich met zijn gants Hertochdom onder der Sweden protectie: Meynende door dien middel oock te behouden sijne Hertochdoms Hooftstadt der Wilde, die tot op 't uytterste gekomen was: En overkomt met Graef Magnus de selve stadt in sijn geweld te leveren: Dan als die met alle macht daer toe op getrocken was, had sich der Wilda twee dagen te vooren van de Moscoviters laten overweldigen: 't Welck voorwaer dese beyde Potentaten seer ontstelde: Te meer om dat de Barbaren aldaer gruwelijck aen gingen: Een Poolse opperhooft hielt sich vroom aen d'oversijde van de Reviere, tot den den 8. Augusti 's morghens tusschen 7. a 8. uren, wanneer de Russen door een algemeenen storm de stadt op verscheyden plaetsen overvielen: De Borghers staken een Huys in brant by een Poort waer door

* Der Wilde een Volckrijcke en Bisschoppelijcke/ oock Hooft-Stadt van gants Littauwen/ is genoemt na de Rivier de Wilde daerse op legt: Heeft Muyren en Poorten die men zelden sluyt. Alle de Huysen zijn van Hout/ laegh/ en seer slecht/ sonder Kamers/ nochte af-gheschepdene Koocken ofte Stallinge/ (hoewel datse veel Bersten queecken)/ uytgesondert de Hof-straet en de Duytse straet/ daer de vreemdelingen schoone steene Huysen hebben gebout. Daer zijn 2. Paleysen/ d'een machtige groot/ en vol Camers en Zalen: D'andere is een Bergh met Toorens/ onder den selven is een seer wel gestoffeert Wapen-huys/ alhoewel men in 't gantse Landt egeene Metael-mijnen vint. De Kercken zijn meest van steen/ oock eenige van Hout: Daer is een schoon Bernardijten Clooster van gehouwen steen getimmert: Gelijck mede het Russise Hof/ daer die Natie hun Koopmanschap uyt Moscovien verhandelen/ als Wolfs-vellen/ Vossen meest wit/ Enchoorens/ Zabels/ Luyperts/ Elants/ etc. In meest al de straten zijnder Fonteynen die hun oorspronckneemen uyt een grootte Borne by de Duytse Poort. Voorsteden zijn hier niet/ en niet te min sietmen buyten de Muyren so veel Huysjes/ Hutjes en houte Kotjes/ datse niet telbaer sijn/ confuselijck/ als waren sy daer gereghent ofte gesaeyt by de Barbarise Boeren/ die na hun fantasije sich aldaer neer geset hebben/ na datse te vooren in Troncken van oude holle Pijn-boomen hadden gewoont/ ende also siet men rontsom der Wilde niets dan een Voor-stadt.

Voor-stadt: d'Inwoonders zijn dienst daer en meest Slaven/ soecken geen vryheydt/ ja/ bevindmen die haer meest af-toffen/ en loopen wech van die hun niet en tuchtigen/ seggende/ dat die haer niet en beworpen om hunne Knechts wacker te maken. Zy respecteren den Adel en hunne Heeren seer. Ende alhoewel sy geen Wijn hebben/ nochtans zijnt groote Dronckaerts/ suppende Bier en Mee/ en veel Brandewijn: Koken seer in hunne Huysen die geen Schoorsteenen hebben/ sulcks dat sy hun gesicht bederven/ en daer van daen komt het dat men soo veel Blinde Menschen door de stadt siet. Hunne Huysen zijn ongeciert/ en men siet 's Winters de Ouders/ Kinderen/ Beesten ende Voghels in eene stinckende Stove by malkander/ daer een Kraem-vrou op een harde planck te leggen hun geen ongemack en schijnt/ ja die nā 3. en 4. dagen hare weer soo binnen als buyten 's Huys aen 't werck begevē; Door al de stadt gebruyckt men geen Bedden/ ja 't soude groote schande zijn/ dies slapen d'Alderrijckste maer op een Banck met een Beeren-huyt overtrocken/ soo datte Rijcke daer niet uyt-munten in kostelijcke Tapeeten Bedden/ maer wel in Gout/ en Silver/ daerse als bedeckt mede over der straten gaen. De Borgers sien hare Vrouwen geern moy opgeschickt/ die hun alle van een couleur en van een fatsoen kleeden. Men vint hier sonderlingh geen Godts huysen noch Armen Huysen. Dit Volck dronckaert zijnde/ vechten en quetsen malkaer seer licht: Indiense een Vreemdelingh dooden/ moghen se die Doodslagh met 40. guldens versoenen: Maer een Inboorlingh doodende/ valsemen de Vrunden 't vermoorde Lichaem/ indien den Moorder gevlucht is/ om als den selven weder keerdt den geb. vermoorde den Moordenaer te vertoonen/ die sonder dat anders niet gestraft wort/ en so den nedergeslagen alreede begraven is/ wert den misdager maer met Roeden gegeesselt. Buyten de stadt woonen meest Tartaren/ gravers/ en Karrelup/ die de Coopluyden 's Winters gebruycken om hare goederen na de bygelegene Plaetsen te vervoeren: Want men kan 's Somers niet wel in dese Stadt komen/ om dat Lithauwen vol Maras en Bosschagie is/ maer 's Winters is alles hart bevrooren ende met Sneeu bedeckt/ dan reyst men niet langst den gemeenen wech/ maer recht toe recht aen op 't gesicht der Sterren. De Jock-Ossen en Paerden diese tot arbeyden ghebruycken/ zijn grof en sterck gelijck hun Meesters. 't Volck gebruyckt meest swart Broot/ Sout/ Peper/ en Water. De Beesten en hebben anders geen Voeder dan als sy den arbeyt gedaen hebben/ jaecht men haer in een besneeuwt Bos/ daerse dan met hun Hoornen en Klauwen de Kost moeten soecken. De Inwoonders meest Russen hebben een seltsame Religy/ sy hooren devotich de Mis/ en sien gheduyrich op den Priester die 't selve door een gespannen Linne kleet doet/ en als hy dat somtijts wech nemende hem een weynich laet sien/ so en slaen sy niet alleen op hare Borst maer oock op hun mondt: Die 's Nachts met Vrouwen in Echt oft anders hebben omgegaen/ mogen den naesten dagh niet binnen de Kerck komen/ maer blijven buyten in een Portael staen/ daerse door een ghemaeckt Gat in de Muyr de Bedieninge moghen sien/ dit onderhouden sy soo strickt/ datmen daer uyt kent de Jonge Maets en Meysjes van een ongebonden leven. 's Jaers houden zy verscheyden Processien/ in de welcke sy de Beelden van St. Pauwels ende St. Nicolaes om-draghen/ dat hare Patronen zijn: 't Gepeupel volgt in groote meenichte dese Processie/ yder van hun een Paer Schoenen ofte Pantoffels dragende/ door 't selve betekenende de groote dienstbaerheyt die se den Adel schuldich zijn. Die sterven worden begraven wel gekleedt/ en met Geldt/ en Brieven van de Priester en van hun Ouders en Vrunde aen S. Pieter geschrevē versien/ op dat hy als Portier des Hemels desen sonder eenich tegenseggen in late in d'Eeuwige Vreuchde. Meest alle de Russen zijn hier Kroegers/ en alhoewelse luy en grof zijn/ even wel is 't Lantrijck in Koorn/ Was/ en Honich en Vlas/ de Vreemdelingh beschenckense met Honichraten/ diese tegens September 5. en 6. Maenden te voren daer op nooden/ ja lopen de Passagiers daer mede na/ seggende/ indiense dat niet en deden sy souden 't naeste Jaer geen geluck hebben. In stadt selfs gaetmen vrij in huys en aen 't huys treden/ en zy presenteeren u Bier/ Mee of Brandewijn/ sonder yets daer voor te betalen/ ende dan noch als men wech gaen wil is men gehouden metten Hospis te drincke en te eten/ en dan betaeltmen/ maer seer weynich/ want om een halve stuyver kooptmen meer Broot dan een Boer in een dagh sou eten.

door dese Barbaren meinden in te komen; Den Roock verbijsterde haer, dan niet te min eindlingh meester wordende, ende een open siende, heeft men hun opgehouden met den Brant in seeckeren Tooren te brenghen, op datte Vluchtelinghen in tijdts souden wech raken, die even wel seer verbaest elck om een goet heen komen siende, vielen over de Muren door, veel verdronckē int Water de Wlie, andere sijn door de Russen doot gesmeten: Vele Vrouwen hadden haer mette kostelickste Meubelē op een kane of gehechte balkē inde Rivier begevē,

daer sy door de grooten haest, en swaerte van al'tgoet en menschen gesoncken en al 't volck verdroncken is : Den Zaar quam selfs binnen de stadt, en na dat de Soldaten 2 a 3 uren geplondert hadden, waren de Trompetten gesteken, en gelast yder zijne Winckels te openen en vrijelijck sijn Neeringe te doen, 'twelck geschiedende, heeft den Zaar met groote pracht sijn intrede gedaen, rijdende door de Stadt en straten die vol dooden van alle soorten lagen, want men had alles sonder yemand te spaeren in d'eerste furie neder gehackt, ende een Paep en een *Iesuyt wierden onthooft, en al de Roomse gedoot die men vont ; Al de Luterse op die tyt in hunne Kerck gevlucht, syn vermoort; Van de Roomse Kercke maeckten dese Barbaren strack hun Paerden-stal. Maer soo ras den Zaar zelfs binnen der Stadt gekomen was, had men al 't Canon uyt de Toorens los gebrant : Ende als hy even binnen de Poorten was gereden, beval hy gene Mans meer te dooden, maer al de Vrouwen neder te slaen, 'tgunt de soldaten vlijtich volbrachten, na datse de jongste en beste voor haer versteken hadden : dit alles wiert op een morgen beschickt. Des namiddachs ging den Zaar in de Russise kerck, maer de Luterse, Gereformeerde, en Tartarise Kercken dede hy mette voorsteden tot den gront af branden : Wanneer de Russen onder den smoock van dien brant als een victorie riepen : *Godt heeft ghebolpen en sal noch meer helpen.* De Littauwers hier van verkundschapt, schrickten en beefden, want men had de Kinderen, Maeghden, en Iongens die niet vermoort waren, gekoppelt na Smolensko gevoert : Ende sy vervaert voor dese slavernije, voeghden over de 8000. hun by de Vorst Iohan Radzevil, als mede den Bisschop van Vilna. Veele van de Stenden quamen den 2. October tot Riga, versoeckende aen Graef Magnus om gehoort te worden : Als nu 'tselve hun toe gelaten was, sijn sy in soo grooten meenichte op des Graefs Zale ingedrongen, datte Balcken die out en verrot waren, gebroken sijn door de groote swaerte der Menschen, die na beneden in een Kelder sijn ghevallen, sonder nochtans datter yemant tot hun groote verwonderinge, hun beseerden : Zy stellen hun dan geheel onder dienstbaerheyd der Sweedse Croon, en gaven tot meerder versekeringe, daer van dese verklaringe uyt :

Wy Lants-Heeren ende Staten van 't Groot Vorstendom van der Littau.

DOen te weten en betuygen aen allen ende een yegelijck die desen sullen sien ende lesen ter eeuwighe ghedachtenisse. Dat wy het meerder deel van't Groot Vorstendom van der Littauw / ons liefste Vaderlant / van den Moscoviter in genomen ende verdruckt zijnde : Oock het alder-grootste perijckel ons over 't hooft hanghende van Sijne Coninckl ijcke Majesteyt van Sweden / na dat de selve den Oorlogh tegen ons verklaert hadde : Wanneer daer toe noch gebreck van raed hulp en bystant ende van alle noodighe middelen van den Allerdoorluchtichsten Coningh van Poolen Iohan Casimiris ons klaerlijck drongen en de nood druckten tot onse be-

* *Chacun est Fils de son Oeuvre.*

se behoudenisse te waken/ ende toe sien op wat maniere wy onsen gemeynen Staet bevrijden mochten/ ende na de gunst en bescherminge van den Alderdoorluchtichsten ende machtichsten Prins ende Heer/ Heer Carolus Gustavus Coninck der Gothen en Wandalen / Groot Vorst van Finlant / Hertoch van Estonien/ Carelien/ Bremen/ Stathn/ Pomeren/ Casubien/ ende Wenden/ Prins van Rugen / Heer van Ingren en Wismaer / ende Palatijn van de Rijn/ Hertoch van Bayeren/ Gulich/ Cleve en Bergen/ te trachten: En de selve Syne Kon. Maieste. van Swedens genadighe gunst en bereyde goetwillicheyt om ons van de periculen te bevrijden/ en onder syn Beschermingh te nemen verklaerde/ en de goedertieren aenbiedinghe zijnes Gevolmagtichde den Doorl. Voortreffel: Heer Magnus Gabriel de la Gardie / Graef in Leckoe ende Arensbergh/ Vrij-heer in Eck-holm/ Over-Heer in Habsal/ Magnus-Cof/ en Hopentorp / Raedt en Tresorier van Syn Koninghl. Maiesteyt / ende van de Rycken van Sweden/ Gouverneur Generael van Lijflant en de Stadt Riga / Lieutenant Generael des Krijchs handels in Lijflant / Estonien en Ingren/ Cancelier der Academie van Upzal / als oock Wetghever van Westergotten en Dalen: Mitsgaders den Doorl. en Voortreff. Heer Benedictus Skytte / Vrijheer van Duderhof / Overheer in Gronsio / Norby / Skytteholm/ en Stermsrum/ Ridder van de Ordre/ Raed van zijne Koninckl ijcke Masesteyt ende van de Rijcken van Sweden / Gouverneur van Esthonien/ Casteleyn Generael van de Stercksten Rewalle en Wittesteyn/ Cancelier van de Academe van Dorpa / ende Afgesante tot de Legers: Wy dan verklaren ende betuygen nu opentlijck by desen/ hoe wy ons en alle onse nakomelinghen in dathe van de maend Julius deses loopende Jaers onder de subiectie van zijne Conincklicke Maiest. ende alle toe komende Koningen van Sweden / metter daed begeven hebben: Het welck alsoo de natuyr self ende de behoudenisse van ons welvaren en leven ende de ghelegentheydt van ons niet toe en liet te versuymen / ende gantsch onmogelijck was te gelyck onder twee Heeren/ vyantlijcke Wapenen tegen malkander voerende te staen/ oock die Goddelijcke schickinge door sulck een onvermydelijcke nood ons verklaert met behoorlijcke eerbiedinge erkennende / en onder de Hemelsche ordonnantie reverentelyck buyghende / daer en boven oock de sonderlinghe Genade ende goedertierentheydt van syne Koninckl. Maiest. van Sweden daer mede hy ons Vaderlant aen neemt en belooft te omhelsen/ en uyt't verderf daert tegenwoordich in vervallen is/ te verlossen/ danckelyck over wegende. Soo Ist/ dat wy uyt onser ende aller onser Nakomelinghen Name / willens en wetens/ uyt eygene beweghenisse en voorbedachten rade / Voor eerst/ de gehoorsaemheyt en onderdanigheyt van de bovengeseyden Alderdoorluchtichsten Coningh van Poolen Johan Casimyr t'eenemael opseggen/

alle syn recht over dit Groot Vorstendom Littau vernietighen / ghelyck wy dese Getuygen verklaren: Daer en boven belooven en verklaren oock heylichlijck by desen op alle trouwe/ eer/en conscientie in plaets van eede/ dat wy en onse Nakomelingen alleen zijne Coninckliјcke Majesteyt van Sweden / ende alle de na volghende Coninghen van Sweden / voor onse wetteliche Coninghen ende Vorsten van 't Groot Vorstendom van der Littauw / onse Genadichste Heeren als nu erkennen / ende voortaen altijts erkennen sullen/ ende den selven schuldige onderdanicheyd/trouwe/ Eerbiedinge ende diensten / heylich en onverbrekelick gedurighlick bewysen. Dat wy alle schaden ende ongheleghentheden / die de selve Syne Conin: Majesteyt ende alle de Coningen van Sweden/ende haren Staet/ waer van daen het mochte over komen / oock met gevaer van goet en bloedt altijt en over al voor komen ende na ons vermoghen verhinderen sullen. Dat wy oock geen Verbonden / Alliantien / Gemeenschappen / etc. met eenigen Monarch/ Koninck/Vorst/ Republijck/ of eenig andere Macht of met der selver Landen of Ondersaten maken sullen: Alle de welcken soo daer eenige voor desen bevesticht zijn / wy mits desen op seggen/ en verklaren die alleene voor Geallieerde en Bondgenooten/ Vereenichde en Vrienden te erkennen ende te sullen erkennen / dewelcke Syn Kon: Majesteyt / ende alle na komende Koningen / ende het Rijck van Sweden nu voor soodanige houden/of na desen houden sullen: Daer en tegen alle die geene Vyanden verklaren ende verklaren sullen/ de welcke de selve of nu Vyanden verklaert hebben of na desen verklaren sullen. Daer en teghen wederom bedinghende / dat alle stucken van't Accoort / 'twelck tusschen de voorseyde Doorluchtichste ende Voortreffelijckste Heeren / Volgemachtichde van zijne Konin: Majesteyt van Sweden met ons Lantsheeren ende Staten van 't Groot Vorstendom van der Littauw besloten ende onderteyckent is / precys onderhouden sullen. Ende en sullen gants geen Pausselike Bisschoppelicke / Ecclesiastijcke of eenige and're dispensatien/protestatien/absolutien/ noch eenighe Resolutien van Lantdagen of Vergaderingen de boven geseyde alle of eenighe der selver artijckelen mogen contrarieeren noch int minst self niet ophouden. Waer toe wy desen tegenwoordigen tot meerder sekerheyd met onse handen onderschreven zijnde/oock met onse eygene zegelen bevestigt hebben. Datum tot Keidar den 10 October Anno 1655.

I. S.

De om legghende stedekens, voornamelijck Kawen, hebben mede de verwoestinge moeten smaken, soodanich dat noch menschen noch beesten, huysen noch boomen van plaisantie waren te vinden: Ende hier mede heeft den Zaar sich weder na Smolensko gewent, dewijl Graef Magnus door een Expressen

aen

aen hem dede weten, niet verder op Littauwen te onderstaen, alsoo tselve nu Sweeds was geworden: Dese gaf hy goede replicke: Als mede een Gesanter van de Ceurvorst van Brandenborch sont hy weder met versekeringe van niets op Pruysen voor te hebben: Doch niet te min hebben sijne volckeren 't Landt rontsom tot op 12. a 16. mijlen van Coninghs bergen in de gront geraseert, en alle Vlecken en stedekens verwoest.

Naderhant syn zy in de Maent van November gevallen in't zuyder Polen; De Cosackse, Zevenbergse, en andere Barbaren daer by loopende, bemachtighden zy * Lemburgh, oock plonderden zy Lublin; Daerse al de Ioden doot sloegen: En de Roomse Geestelickheyt uyt bittere haet wreedelyck mishandelden; Alleen om dat soo sy seyden de Poolen voortijdts de Russise Priesters sooqualyck hadden gehandelt, met de zelve twee en twee aen Ysere Slooten aen de Beenen door 't Lant te laten bedelen, daer onder Mannen van 80. Iaer, wanneer zy door 't in nemen der voorsz. Steden de zelfde hadden gevanghen; Dat de goede Godt de klagende Gebeden van dese Heylighe Priesters hadde verhoort, ende den Zaar met syn Heyrkrachten opgheweckt, om te vergelden met onbarmhertigheydt die geene die de onbarmhertigheyt hadden gepleegt over die zy billyck (indiense verdoolt waren) hadden behoren te onderwijsen.

Cruauté engendre haine commune.

Coningh van Swedens Tocht naer Poolen.

GAnts Christenrijck stont met open oogen en ooren te wachten op den † op-treck der Sweden / die tegens den 5. July aengestelt was / maer den tijt overliep om dat den Coning niet over quam: Men vernam geen Sweedse Oorloch-schepen op d'Oost-zee als drie/ die by sommige Hollantse koopvaerdyers komende/de selve weder om met wenschingh van gluckige reyse lieten varen; Het gelt uyt Vranckrijck

6. Deel. M

* Lemburg leyt in 't best van Polen/ is 1250. gebout / en de Hooft-stadt van 't Zuyder-Russen; leght 50. mijlen van Krakau: Heeft dobbele/ breede/ diepe Grachten/ en een Muyr vol Torens/ en 2. Kasteelen/ daer 't eene van buyten de stadt op een hogen Bergh leyt/ van 't welck men by klaer weder 10. mijlen ver kan sien: Is (om datse eertijts van Hout in een uyr af-brande) nu van treffelijcke steen opgebout/ dewijl daer seer veele Konstenaers van alle Natien zijn / en vol Coophuyden voor 't Koophuys/ als Ongaren/ Moldaviers/ Turcken/ Tarters/ Duytsen/ Italianen en Joden/ die benefen de stadt woonen: De Griecken brengen hier 's Jaers wel 50. Vaten Malvesepse Wijn: Hier marckt men veel Zijde Lakens/ Tapijten/ en Reuck-werck; De stad heeft 2. Poorten / leght op het Waterken de Polteru: De Voorsteden verwaren behalvens Kercken wel 1500. Huysen.

† De Sweden/ Gotten/ &c. hebben al lang voor Christi geboorte de Weerelt met roven geplaeght;

Zy

Vranckrijck tot ettelicke tonnē Gouts na Hamborgh overgemaeckt:
om de geworven soldaten onder Sweden te betalen/kreeg dat onge-
luck dat de Wissel-brieven met protest te rug wierden gesonden: En
onderwijl liepen veele Soldaten wech / dies bouwde men Galgh en
Rat op alle Wegen / om hun by een te houden: Zy vermoorden op
de Lant-straten veel eerlijcke Luyden/onder andere den Secretaris
van den Lunenborger Vorst / die zy beestelijck deurstieten / en al sijn
Papieren en gelt stroopten: Dies vluchte de Boeren voor hun die in
Embderlant en Oost-vrieslant woonden; Tot den 25. Juny / dat
sy uyt 't Bremer sticht 8000. sterck onder Generael Coningsmarck
optrocken / en den 26. te Saxenlauwenburgh over d'Elve gingen /
treckende door Pomeren (daer de Boeren voor hare komst alreede
met Goederen en Beesten in de Bosschen waren gevlucht) na Ste-
tijn op de Oder. Den Coningh van Sweden te Stocholm op den
Rijcx-dach met een goede gracie nu zijn Aenslagh op Poolen ende
Pruyssen ontdeckt hebbende/ soo waren de Stenden daer wel mede
vergenoecht: Ende men nam het seer qualijck dat niet alleen by de
stadt Dantzich de Neutraliteyt met Sweden was geweygert/ maer
dat oock door den Brandenborgse Vorst den doortocht in Pruyssen
voor des Croons Legher was ontsept: Derhalven wiert raetsaem
gevonden de Sweedse Vloot van 32. zeylen voor de stadt te senden:
Dies packt hem den Sweedse Resident by nacht uyt Dantsick weg.
De Volckeren van den Ceurvorst van Brandenborg dus langh op
den Cleefssen Bodem gelegen hebbende/ verstaende den optocht van
Coningsmarck na Pomeren/ soo zijn dese oock na Brandenborgh in
haest op getrocken. Die van Dantzick hun versekerende dattet op
haer was gemunt/hebben den Bisschops/den Havelberg/de Guar-
de en den Neider beginnen te fortificeren: Aen de Staten Generael
om

Zy bemachtichden eerst Ongarijen/ en dus moedich wordende / togen na Italien wel 200000. sterck/
maer zy wierden verslagen/ haer Opperste bleef doot / en so veel gevanghen dat yder voor een Dukaet
verkocht wiert. Anno 394. Hebbense Roomen geplondert. En daer na Italien / en Spangen ver-
woest/ daer de voornaemste Geslachten uyt de Gotthen zijn ghesprooten. Alsoo hebben zy mede de
Griecken besprongen/ Carthago bevochten / en de Stadt en 't Eylant Rodis overweldight / niet
veel..., weerende des Philosoops Xantippi Huysvrouwe.

A nouveaux affaires, nouveaux Conseils. Mais,
Celui qui est sage jouit paisiblement du sien,

om hulpe aen gehouden : De Borgers onder een nieuwen eed op 't Stadhuys ontboden : 't Canon op de Wallen gebracht: Soldaten geworven/ en hun gantschelijck tot defencie gestelt : Wel wetende dat hare slavernije haer bederf soude zijn : Hier teghens quam den Coningh van Sweden half Julij te Wolgast aen / ende met hem 40 kleyne scheepkens vol soldaten : Stracks wierdẽ alle schepen in Pomeren beslagen / maer dat verdween 'tgeen hy daer mede voor had : Den Gesante van Poolen/ was mede van Stocholm over de Oost-Zee den Coningh gevolght / dewijl die onder decksel van tot Stetin hem te hooren / tot Stocholm had doen aen seggen daer gheen geleghentheyd om handelen te hebben/ dan soude in Pomeren met hem tracteren : Maer daer komende / wiert niet verricht : Want den Coningh had alreede metten Cancelier † Radzicousky over den Intocht in Poolen / over de Weywodschappen Posen en Celisien heymelijck gehandelt : Ende desen Cancelier door den Poolsen Coning gehoont / had in wederwraeck den Sweedse Coningh in Poolen te trecken genoodicht / sont dieshalven zijn Veldmarschalck Wittenbergh voor af/ die niet alleen by de stadt Posen/ maer oock by andere Poolse Heeren en Waywoden wierden aen ghenoomen : Ende daer en tegens waren de Poolse soldaten die daer omtrent tot besettinge waren gelaten door gegaen sonder een schot te schieten / alhoewel op nieus met Sabels/ Pistolen/ en Carabinen louter toe gerust/ die sy als de Sweden by hun quamen / van hun wierpen. Siet dese zijn de minuten van 't Contract / waer mede den Koningh van Sweden een voet ende een open deur in Poolen wierde gegeven :

NA dien onses Coningl. Majesteyt in Sweden, onsen aldergenadighste Heers Macht en Wapenen onder 't beleyt van den Heer Veltmarschalck Syn Exell. de Graef Wittenbergh, de stadt Vrcia geluckigh verovert, en den Adel der Graef en Weywodschappen Posen en Calisien in hun Leger aengetalt, soo hebben die vergaderde Ridderschap op 't in laten ende aenraden des Pool-

* Posen Bisschoppelijcke Hoofdstadt van Groot Poolen/ leyt op de Warta en Prosna/ tusschen het Geberghte : Heeft dobbele Grachten/ en Mueren van uytgehouwen steenen/ ende een Kasteel op een hoogen Bergh/ met schoone Voorsteden/ Dorpen/ en 2. Meerties. Den Bisschop heeft vrye Munte/ en de Jacht/ om dat zijn Voorsaet d'eerste Christen in Polen wiert : Op dien dach den 7 Maert houdẽ de Inwoonders daer noch Jaerlijcks een Processie/ daerse eenige Afgodebeelden in om-dragen/ en die dan in een Poel van hun werpende, lopen haestelijck van daer : Den Koophandel op Polen/ Pruyssen en Saxsen floreert hier. De Jesuyten hebben hier een schoon Convent : Daer is oock een Academie.

† Dees Cancelier (Protestants zijnde) was van den Kon: van Polen verstoten/ om dat zijn Vrouw had geseyt/ datter den Koningh niet vry stont zijn Broeders Huys-vrou tot een Wijf te nemen/ of den Paus door een Bulle sulcks geconsenteert had/ hy en kon zijn Macht daer toe niet bewijsen / &c.

sen Onder-Cancelier den Heer *Ieronimus Radsiouſky*, na voorgehouden rijpen Rade met sijn Exell. den Heer Graef *Wittenbergh*, onder Ratificatie van Syn Coningl. Majeſtt. is in volgende maniere verhandelt en geſloten.

1. Datte Weywodſchappen Poſen en Caliſien onder zijn Coningl. Majeſtt. in Sweden/ onſen genadichſten Heers Protectie blijven ſullen/ aen wien ſy oock ſoodanigen Trou en in dier voegen ghehoorſaemheyt beloven/ gelijck ſy de Poolſe Coningen gedaen hebben.

2. Sullen aen Sijn Majeſtt. alle Regalien/als de vrije diſpoſitien over de Geeſtelijcke en Werelijcke goederen/Tollen en alle Inkomens/ſoo als voor deſe de voorige Coningen gehad hebben/hebben.

3. Sullen zy de ſtadt Poſen/ Caliſien/ en Meſerits/als oock andere in de Coninglijcke goederen gelegen paſſen na alle billickheyt te beſitten/ en tot haer zekerheyt voorſien en beſetten.

4. Geven zy Sijne Coningl. Majeſtt. vry over de Militie der beyde Weywodſchappen te diſponeren: Daer teghen verſpreken inde name van zijn Coningl. Majeſtt. in Sweden/ den Heer Veldmarſchalck zijn Excell. de Graef Wittenbergh by trou en geloof/ eerſtelijck/ dat een yder in Groot Polen van wat ſtant en Conditie hy oock zy/ ſeker en ongeturbeert daer in woonen/ en de Godſdienſt in zijner Kercken verrichten ſal mogen. 2. Dat elck by zijne in de vrijheyt door Coningl. Ede en bevele geapprobeert ſal verblijven. 3. Dat egeene Winter-quartieren op Adelijcke goederen geaſſigneert/ veel weyniger plonderinghe en dierghelijcke inſolentie daer op gebruyckt/en daer dierghelijcke geſchiet/ 'tſelve ernſtelijck geſtraft ſal werden. 4. Dat alle Rechtbancken en Jurisdictien onder zijne Coninckl. Majeſtt. name gaen/ daer door een yder het zijne gegeven werden en behouden mogen: Als oock dat alle Raedtſheerſchappen en andere Eeren Ampten/ ſoo voor deſen by de Coningen in Polen plachten vergeven te werden/ voortaen werden by zijn Coningl. Majeſtt. in Sweden geconfereert.

5. Dat een yder van de Inwoonders deſer Weywodſchappen deſer Tranſactie/ſoo dat ghemeyne beſte en die ſekerheyd aengaet en betreft/ contradiceren/ ofte de Coningh van Polens factie aenhangen/ hare Erffelijcke goederen van Sijn Koninglijcke Majeſteyt van Sweden vry gediſponeert/ en de Fiſco in handen gegeven en aen hem verballen ſal.

In Oirkonde, beveſting en meerder bekrachtinge ſoo hebben ſoo wel de Heer Veldmarſchalck ſijn Excell. den Graef *Wittenbergh*, als die voornaemſte Senators en Proceres des opgemelde *Weywodſchappen* deſe onſchreven en verzegelt. Aldus gedaen in 't Leger by Vicia, den 24. Iuly Anno 1655.

Chriſtopherus de Bram Opalinſky, uytte naem des gantſe en ſynes *Weywodſchap Poſen*. *Paulus Gembeſky.*
Andreas Carolus Godſienky, uyt zijne naem en de gantſche *Weywodſchap Caliſien*. *Maximilianus Miaſkonaſky Caſtellan Knetecke.*

Des Konings tocht van Stetin na Polen is voort dus geweeſt:

ALs 't Sweedtſe Leger ſterck by de 22000 Ruyters en Voetknechten, te Dam in Pomeren was gemonſterde, zijn ſy van daer den 31. Iuly opgebroken, en hare wech over Stargard en Arenſwalde na Polen ghenomen, tot Forſtena trocken ſy over de Drahe, en van daer na Teupitz oft Duyts, den 8. Auguſti togen ſy door den Pas over de Netze by Czarukaw. Onderwegen tuſſchen Furſtendau en Teupitz quamen haer te ghemoet twee Churbrandenborgſe Geſanten, den Heere Schwerin, en Heer Dobrzinſky, om de tot Stetin begonnen doch onvoleynde Tractaten te reaſſumeren, en heeftmen met haer oock ettelijcke dagen gehandelt, na 'twelcke zy den Coning van Sweden van Teupitz en Czarukaw op Ragozna zijn gevolght, van waer

waer sy om van alles aen Churbrandenborgh te ontdecken weder na Berlin sijn gekeert. De Koning van Sweden toogh voorts van Ragozna verby Polen op de Aertl bisschoppelijcke Stad Gniessen, en van daer na Conin, daer den Veldmarschalck Wittenberg met zijne Benden in slachorden Syne Majest. verwachten. Tot Gniesen zyn by den Coning gekomen de Weywoden van Posen en Calisch, d'Heer Oppolinzky en de Heer Chrusinsky, en tot Conin 'tLeger na gevolgt. daer haer de Coning treffelijck feesteerden. te meer, om dat sy die geen waren die het voorighe Tractaet met en Graef Wittenberg hadden gemaeckt, welck Verbont sy nu wedersyden niet alleen versekerden, maer hebben oock over al waer Syn Majest. van Czarnkau tot Gniesen en Conin passeerden, mede aen der Netze, en de Pomerse en Pruyssische Grensen in Bramberg, Krusewits, en andere kleene plaetsen en passen Guarnisoenen verordineert, en mette Commissarissen de Legerplaetsen en sorge met vlyt op haer genomē totter oprechten van Magazijnen, soo te Bromberch als elders in Posen ende Calisien. Den 18. Augusti sijn beyde Legers van den Coningh en Wittenberg by Conin met groot gejuych van Trommels en Trompetten samen gevoecht: Ende met vreugde en salvo schieten uytte stucken en musquetten hun vreugden betoont, onderwijl den Treyn met gemack voorts quam.

Den 17. over de Warta passeerende toogen na Colo, hier voegden hun alle de Troupen tot een: Van waer diverse partyen op kundschap uyt gesonden wierden om den Vyant te verspieden, die soo veel wetenschap door gevangens als and're kregen, dat den Coning van Poolen omtrent Lowits met sijn Leger was, aldaer den Pospolite Russine ofte den gemeenen op-bodt verwachtende: Als mede dat hy by het Stedeken Pijanteck noch een kleyne Leger versameldē, op alle kuntschappen ende zeeckerheydt Syne Coningl. Majest. van Sweden, ongeacht dien selven dach by Colo uyt 't Leger van den Coning van Poolen den oversten Priesinky als een Gesant met een geloofs brief was aengekomen, en den 18. mondelingh zijn Voor-stel in een openbaer gehoor dede, en Vrede en Stilstant van wapenen met dese woorden begeerden, *Pacem petimus, Bellum autem deprecamur*; Zyne reden luyden aldus: *Also den Koningh van Polen hem geintereßeert vont om dat den Koning van Sweden door den Gen. Maior* Wittenbergh *in Polen was gekomen, niet alleen die, maer oock den Coning selfs*, Derhalven bad den *Poolse Maiesteyt met consent syner Senatoren badacht, door een Gesant den Sweedsen Coningh af te vorderen*, Waer om hy quam, en wat hy op syn Heerschappy had te zeggen, indien 't ware om een Vrede te maken (gelyck hy voor gaf) soo en was 't niet noodigh dat hy zelfs met zulck een Macht quam: Dan ofte hy op den Koning, ofte op 't Koningryck verbittert waer, oock oft hy verhoopte grooten Buyt te maken, of een algemeyne Lof te verkrygen, &c. *Soo en had de Poolse Coningh geen oorsaeck tot eenige verbitteringe ghegheven, ende soude Polen in den Duytsen Oorlog als* Gustavus *met den Keyser in onmin was, oock wel in Sweden hebben konnen vallen, doch soo en heeft de Poolse Kroon tot sulcks noyt willen luysteren,*

insysteren, alhoewel by Vremde Princen daer toe opgeweckt, maer veel liever als dat te doen, hebben verscheyden Poolse Inghesetenen de wapenen onder Sweedse Dienst aengenomen om haer Gebuyr te helpen; Soo kan Syn Maiest. van Polen hem oock niet erinneren dat den Koningh van Sweden die gesegt wert Rijck ende Machtigh te syn, den Oorlogh soude aen nemen tegens so een lant als Polen om Buyt en Schatten te halen, dat inge-valle hy die rekening maeckte, sich wel bedrogen sou vinden, also gants Europa wel wist dat boven de schade die de Sweden aen Polen gedaen hebben, de Moskoviters, Cosacken en andre Barbaren die so ellendich en op t uytterste hadden verwoest, dat zelfs tot onderhout der Beesten de Vrugtbaerste Ackers onvermogend waren, als gants bedorven zijnde, dat zelfs t Sweedse Leger (daer komende) uyt ghebreck zou moeten verhuysen, &c, En presenteert echter den Koning van Polen aen der Sweden Coning, Dat in dien het hem zy om door zo een Daedt een groote Naem te verkrijghen, dat de Poolen niet anders verhopen als Bystant van Sweden, om te helpen hanthaven een Coning zo wettelijck verkoren, veel eer, dat vast stellende, dan te geloove dat Sweden zou komen om haer eygen Vrinden te ruyneren.

Den Koningh van Sweden antwoorde daer op, Dat hy seer verwondert was dat den Koningh van Poolen seyde onwetende te syn waer om dat Sweden den Oorlogh had aengenomen/ daer hy 't selve nochtans al de weerelt door een Manifest had geopenbaert: Doch even wel was bereyt om een Verbont met sijn Neef den Koningh van Polen te maken/ ende nadien desselfs Gezante daer toe geen last had/ooc geen Instructien / en vondt uyt bekende / dat hy maer alleen van synen Meester gesonden was om te bidden / dat syne Maiesteyt van Sweden ghelief hem niet verder in te treckeu/ en datmen in 't open velt 12. Mylen tusschen beyde Legers soude handelen/ &c. Soo was hy nu ghekomen met die begeerte van soo verre om syn Neve selfs te sien / ende met hem te handelen/ &c.

Met dese Antwoorde is den Poolze Gezant weder te rugh getoghen, wel siende dattet swaer was Vossen met Vossen te vangen.

Den 22. tot Kutno gerakende, alwaer den Coningh om de Vyanden in haest te overvallen, goet vont met 32. Troupen te paerde en 12. stucken a 6. pont, en 1000. voet gangers in 3 benden selfs voor uyt te ylen: Dus is hy den 23. metten dageraet op gebroken na den Pas Sowata, latende de rest van 't Leger, onder den Rijckx Artillerymeester Graef Steenbock volgen: Den Koningh nu van Kutno op den wech sijnde, raeckte door verscheyden Poolse partyen in alarm, en dan van vooren en achter besprongen wordende, voornamelijck aen den Pas Urla, vertoonden haer sommige Troupen, waer door den Coning moest stille staen, om den volgendē heyrtogt te beter te bedecken, en oock tot dat men meerder sekerheyd van des Vyants sterckte mogten hebben: Waer door een gants uyr verliep, ende den Coningh eerst ten een uyren des middachs na Sowata toogh: Alwaer Syn Majestt. in 't af dalen van een hoogen Bergh wel soo veel vermerckte dat des Vyants Benden om her waren, en onder and're den Powyade van Warsou met 4 Vendelen

den

den Pas over 't water bewaerden, waer op stracks eenige Sweden in gevoert wierden: Doch begost den gedachten Powyaden stracks te vluchten, latende de plaets voor de Sweden ruym en open, latende in de vlucht schandelijck veel van sijn volck sonder sich om te keeren, neder schieten; Selfs 200. Bagagie Wagens, 2. Herpaucken en 1. Vendel den Sweden tot buyt. Den Koning van Poolen dit hoorende, besloot sich niet langher tot Pyanteck te verhouden, maer vluchte noch dien nacht na Swada, daer op Syn Coningl. Majest. goet vont met 't gants Leger tusschen de behoedinge van ettelijcke stercke uyt gesonden partyen tusschen het Pools Leger en Warsau in te gaen, en de Powiaten die als noch na 't Pools Leger souden willen, te verstroyen en te verjagen: Den Coning beval totte op tocht der voorsz. verspiedende benden den Paltsgraef van Sultsbach met 2000. Ruyters, hier tegens hadde den Vyant al geswint 1000. Ruyters tegen geschickt, maer den Coning van Sweden sulckx hoorende, beval stracks den Generael van de Ruyterije Graef Douglas neffens den Heer Paltsgraef op den Vyant los aen te gaen, en is de Coning alsoo mette overige Ruyterye in haest gevolcht: Waer door de Vyanden verbaest te ruch, sijn geweken, vluchtende weder seer schandelijck, latende over de 200. dooden en 2. Herpaucken de Sweden hun af torsen; Syn Majests al hoewel gemeynt den Vyandt te vervolghen, soo wiert sulckx om de aen komende nacht als andre gewichtighe oorsaken gelaten, vernoeghende sich de Vyanden van Warsauw af gesneden te hebben, daerom is goet gedacht achterwaert na 't Huys en Dorp Wallewits te gaen, digt by Sowoda gelegen; Den 24. metten dageraedt maeckten sich 't gantse Leger met pack, sack, en Treyn op, en sijn daer weder over een Pas dicht neffens een Moolen ghegaen, om den Vyant het vuir wat nader aen de voetē te leggen, latende onderwijl de Bagagie waghens met eenighe Ruyters en voet gangers by de Pas Wallewits blyven; Als nu den Koning soo op 't Pools Leger aen trock, dede hy door sijn voorste Troupen metten Vyandt schermutseren; Doch heeftmen uyt de Inwoonders van Pyanteck vernomē dat den Coningh van Poolen noch den voorigen avont, na dat sijne Troupen by Wallewits ghestuyt waren, en niemant meer van de sijnen te verwachten hadde, in groote confusie van daer was gevlucht met alle de sijnen: Deshalven heeft sich 't Sweeds Leger weder na Wallewits begheven, daer het twee daghen stil lach, besettende de Pas Lamptsich met guarnisoen; Maendachs den 27. Aug. brack den Coning van Wallewits met een ghedeelte op, gemeynt recht op Warsaw te gaen, latende den Veldtmarschalck Wittenberg met 't meeste gros tot bewaringe van de Artillerije, om te beter den Koning van Poolen die sich op den wech na Krakaw had begeven, te soecken en te vervolgen, sich begevende aen den Pas Wolbertsz. 12. mylen van Wallewits, van daer tooch den Coningh na d'Aertsbisschoppelicke stad Lowits, die haer daechs te vooren goet willich over gegeven had, hoe wel bequaem om een belech uyt te staen, als wel geleghen, en met een Casteel en Wallen voorsien;

voorsien: Hier liet Syn Majestt. den Oversten Raducken voor Gouverneur te gebieden over 't Garnisoen en d'omleggende plaetsen, en verloste 30 gevangen Moscoviters, die sijn Majestt. alle treffelick dede uyt rusten en kledē, in meyninghe om die selfs aen den Grootvorst te senden: Naemiddachs al voort spoeyende, sont den Coningh als hy op een paer mylen van Warsaw was gekomen, een Trompetter in de selve stad, datse haer op geven souden: gelijck oock strack eenighe voorname Heeren uyt Warsaw den Coning een myle buyten de stadt te gemoet quamen, en haer onder gehoorsaemheyd van Syn Majestt. stelden: Daer op is den Coningh strackx na Warsaw gereden, ende heeft de voorsz, stad sonder eenige moeyten beset: Den Coningh selfs nam sijn Herberge op 't Coningl: Slot Iasdowa: Ende bevont in het Poolse Magasyn huys al gereed om te vervoeren 50. metale halve Kartouwē, 12. groote Moscovise stucken, en oock eenige van 6. pont schietende, die den Poolsen Coning na sijn Leger meinden te versekeren, doch wiert daer in door den haestigen Tocht des Sweedse Conings verhindert, die nu hier meester van al 't voorsz. Canon wiert.

Den Coning tot Warsaw sijnde verstont aldaer de quade avonture van de zyne onder Wittenbergh: Daer de Poolen het gantse Regiment van den Graef Pontus de la Guarde hadden neder gehackt: Benessens over de 300. Ruyteren, ende den overften Luitenant Forghel en den Major Coningsmarck ghevangen, waer van Coningsmarck seer gequetst door den arm was geschoten; Hier op is den 1, Sept. den Coning van Warsaw met 3. Regimenten te paerde, beyde de Lyfguarden, en een Esquadron Dragonders op gebroken, latende den Graef Steinbock mette Infantery en Artillery tot Warsaw, gemeynt na den Veldmarschalck Wittenbergh die te Oppoitzno was, te gaen, gelyck hy dan alsoo de Poolen scheenen dito Wittenbergh te willen tegen staen, mette selven den 4 en 5 deser is geconjungeert. Den 7. dito is den Coningh metten dageraet over den Pas getrocken, en als sy nu omtrent een vierendeel myls daer over waren gekomen, hebben sy eenige van des Vyants Troupen vernomen, waer van den Coningh van Sweden bericht zijnde, marcheerden in goede ordre en vlyt den Vyant na, sulckx dat als hy over een hooghen Bergh sijnde getrocken, en weder in 't afdalen van de selven was gekomen; heeft hy 's Vyants heele Leger staende ghesien omtrent een sekere Bosschagie: Hier op diverse Benden op de Poolen sendende, schermutseerden, datter van beyde eenighe sneuvelden: Ende schoot Graef Coningsmarck een voorname Pool met een Carabina, datte Dienaers hem wech droeghen: Het Sweeds Leger haer t'eenemael tot een Slach schickende, begosten met een stuck van 12. pont op de Poolen te schieten, waer door deselve alle in 't Bos sijn gheweken; ende alsmen met eenighe Regimenten door de Bomen op hun los branden, sijn sy gants wech ghevloden: Doch vervolghden den Coningh tot den avont, by de 2. mylen: Aen sekerē Pas komende verdeelden haer in 3. partyen: Hier lieten de Vyanden by de 2000, bagagie wagens

gens in de slick steken, en sy selfs over hals en kop vluchtende, wierden by de 4 a 500. van hun neder gehouwen, en bleven veel braef-gemonteerde Ruyters met hun Paerden in 't Maras steken, die alsoo met schimp als Vijanden van de Sweden doorschoten wierden. Des anderen daechs (dewyl men hun om 't vallen van de Nacht niet konde vervolghen, noch vorderen,) is den Koning met 't geheele Leger na Krakaw getogen, na dat men den Vijandt die soo de gevangens seyden, over de 16000. Ruyters sterck waren, niet had konnen aen doen. Den 15. Septemb. op 3 myl na by Crakaw komende, verstonden datte Poolse Coningh mette Pospolite Ruffine daer op een hoogen Berg hem verschanste: Maer op een half myl na Crakau zijnde genadert, heeftmen vernomen datte Poolen over de Wysel waren ghevloden, en men sach al omme veele vuyren opgaen: Oock als 't Sweedse Leger tot op een quartier uyrs aen Crakau was gekomen, heeftmen de schoone Voorstadt Clepart in lichter brant ghesien, aen gesteken uyt last van den Poolse Coningh: Den 16. is de Sweedse Ruyterye een quartier uyrs van Crakaw door de Wysel ghevoert: Ende daer na is 't voet Volck mette Artillery gevolcht: Hier heeftmen 't Poolse Leger weder van een hoogen Berg in Batalie gesien, maer de Sweeden haer na jagende, hebben sy als Hasen geen stant gehouden: De Sweedse Coning vervolghden haer met een Regiment, en gelijck Carel Gustaef de voorste onder de naer-jagers was, soo is Iohan Casimyr de voorste onder de vluchtende Poolen geweest: In dese Tocht bequamen de Sweden noch 200. wagens en den Paltsgraef veroverde 't stedeken Casimyrus, doorslaende 400. Heyducken. Hier door heeftmen 't geschut over d'ander zyde van Crakaw gevoert en aen gevanghen die Coningl. Hooftstadt te belegheren, daer binnen den Oversten Czerniezky Gouverneur was, en den Oversten Wolf over 't voet Volck: Dese alsoo sy de Sweden dapper met stucken vexeerden, veroorsaeckten datte selve de Voorstadt Stradan in brant staken, daer onder het schoone Clooster van St. Anna, en veele Huysen in asse geraeckten, doch de Brugghe over de Wysel wiert behouden. Den 19. Sept. heeft den Grave Douglas het sterck en hooghe Slot Lants-kroon in genomen, op een hoogen Bergh geleghen: Wanneer de Sweedse Koning verstont dat de Polen 8. mylen van daer, aen den Vloedt Doniez stant hielden; Dies ijlt hy met eenighe Regimenten Ruyters en 400. Voetknechten na Bocha 5. mylen van daer, last ghevende aen Douglas hem met syn Benden stracks te volgen, dan die quam eerst 4. dagen daer na by dē Koning, alsoo de Poolse Boeren al-om de Weghen met diepe Kuylen hadden opgegraven, en met afgekapte Bomen beset. Den Koning veroverde in dese Tocht het geweldighe Slot Weisnitz, daer hy 35. groote en kleyne Metaele stucken in vant. Sondachs vroech, als Douglas savondts te vooren by Syne Maiesteyt was gekomen, syn sy voorts na den Vyant getogen, zendende den Oversten Bretzlach en Rossen voor af, om te verspieden aen wat zyde van de Doniez hun de Polen onthielden, doch dese wierden onvoorsiens van de selve

geslagen, en een ure wijt vervolgt, tot aen't gros van't Sweedse Leger, 'twelc seer traech voort quam, overmidts de Weghen vol Kuylen en quade gaeten waren; Den Poolsen Koningh stelden hem hier in postuyr om te slaen, met een corpus van oude quartiänen, vier Compagnien Hussaren, 5. Compagnien van de Pospolite Russine, een Regiment Dragonderen, ende ettelijcke Compagnien Wallacheren, dan het was om de Sweden te bedriegen, want hy had hem geset recht over een diepen gegraven en hollen wech: Doch de Sweden togen behendig ter rechter zijde door de wech, en vielen op de Hussaren, diese soo schandelijck op de vlucht joeghen, niet tegenstaende die met hun Lancien wel beter sich hadden konnen defenderen, waer door de Battaillie verloren, vluchtende de rest in groote confusie over de vloet Donies, daer veel 100. verslagen en gevangen wierden, onder de ghevangens was den Overften Hendrick Deenhof, en andere Officieren, 20. Herpaucken, des Coningh van Polens eygen Lijfstandart, en veel Vendelen, mitsgaders alle de Bagagie, alsoo men hun wel 5. mijl wijt vervolghden: Waer na hun dese Poolse volckeren van een hebben verstroyt, en de rest mutineerden, seggende, datze van dē Poolsen Veld-heer Landscronsky niet en wilden gecommandeerdt syn, maer verkooren des Kroons Vendrich Conniespolsky tot haren Oversten. Boven dien floegen op die tydt de Cosacken den Poolsen Veld-heer Podolzky dry mael op eenen dagh, de zelve wel 14. mylen vervolgende, zulcs dat Podolsky hem te nauwer noot met 20. Ruyters in Iaroslaw salveerden.

Na al dese Zegeninghen, keert den Sweedse Koning op den 25. Septem. weder in 't Legher voor Crakauw, in welckers gebied syne Volckeren over de 10. Tonnen gouts aen Voor-raedt hadden gevonden; Alle 't welcke den Sweden dapper aen-gemoedigt, maer den Crakawers uyttermaten verstelt hebben; Czernitzky nu hopeloos van ontzet, dondert evenwel lustich vande Toorens en Muyren, en hout syn Vyanden, die in 3. hoopen om de Stadt lagen, Nacht en dagh in a l'Arm, tot hy eyndling met een Koghel door zyn rechter Kaeck, en 't slincker Oor weer uyt, geschoten synde, en datte Poolse Coning en Coninginne 't Ryck verlaten, en ter Neys in Silesien aen gekomen waren, oock Bresse in de Muyren van 2. Bataryen geschoten, 't Volck tot den storm bereyt, en 2. Mynen vaerdigh waren, heeft hy den Trommel om te accorderen doen slaen, want het vertzaechde hem oock dat 2. daeghen te vooren de Aerdts-bisschoppelycke Stadt Lowitz sich oock aen de Swedē over gegeven had; Hy geeft dan op den 19. Octob. Crakaw op dese Conditien aen de Sweedse Kroon over:

1. Sal de Catholijcke Religie/ de Geestelickheyt/ Kercken en Kloosters by hare vryheydt blyven/ doch dat sy in schot en lot den Coning van Sweden getrou blyven.

2. Den Crakausen Adel in 't beleg geweest sullen haere goederen behouden/ den Sweden den Eed doen/ oft mogen vertrecken daer 't hun ghelieft met al haer goedt. De andere Edelluyden sullen staen ter genade des Coninghs/ soo die hun sullen dragen.

3. De Borgers van Crakau sullen al haer privilegien behouden.

4. d'Academie

4. d'Academie sal al hare inkomsten behouden.

5/ 6. Den Gouverneur Czarnitzky/ en den Commandant Fromholt van Ludinghausen (geseyt Wolf) sullen met hare onder hebbende Regimenten/ 12. Veld-stucken na Krijchsgebruyck sonder bedrogh uyttrecken/ en te Zator/ Oswiecy/ Krosnogien/ Bedzin en Severnen sekeren tijt blyven geleggert/ en daer van een scheyden/ en als sy den Coning van Polen niet en soude konnen te dienen/ haren dienst voor alle de Sweedse Croon te prefereren.

7. De Boeren sal men nae huys laten gaen/ en niet weder tegen de Sweden mogen gebruycken.

8. Des Poolsen Conings Dienaers/ Huysgenoten en Soldaten/ sullen door een Trompetter seker uyt geleyt werden.

9. Alle Sweedse gevangenen salmen los laten/ en daer tegens oock soo veel Poolen. De ghevanghen Mosconiters sullen op 't Slot en in de Stadt blyven.

Ten 10. sullen alle Archiven/ Brieven/ en versekerheyd van datter geen Mynen bedeckt zijn: Ende sal de Wysel om het Slot door de stadt geleyt werden/ om die onwinbaer te maken.

Daer op is Czernitsky den 20 Oct. met 't Guarnisoen bestaende in 3000. meest Hoogduytzen en Hussaren uytgetrocken, en den Koning van Swedē daer in, doende stracks op 't Slot een Luyterse Predikatie doen, Alwaer Cemelinsky (Overste der Cosacken, opgeruyt door een Grieckse Abt, die een Iaer geleden in Sweden was geweest,) syn Gezant had afgevaerdicht, sich de Sweedse Croon onder stellende, en de onlangs gedane Eed aen Polen buyten noot verachtende; Doch is even wel desen meyn-edigen by Sweden aengenomen. Wyders liet den Koning de Stads Muyren van Crakaw na de zyde der Verbrande Voorsteden af-werpē, daer men veel gelts tusschen de steenen gemetselt, gevonden heeft: De Wysel om het Slot te leyden wierdt begonnen: Gen. Maior Wurtzen wierdt in Crakaw voor Gouverneur gelaten, met 28. Compagnien Voetganghers,

N 2 en

* Crakou legt op de Wysel en op de Rundare/ legt op 50. graden/ en in een schoone Lantsdouwe de wateren vol Vis/ en vrucht baer: Den Somersen dach is 16. uren langh: De Locht isser seer gesont/ de Borgers frap/ en men spreeckter meest al Latyn en Pools: Daer zijn fraye Fonteynen: en een treffelijck Casteel op een hoogen Bergh/ de stadt is in 3. verdeelt/ ten suyden legt de stadt Casimirius/ aen d'oostzijde van de selve woonen de Joden/ daerse in besloten plaetse hare Sinagoghen hebben: Tusschen 't Casteel en de Brugge legt 'este deken Stradonie: Ten westen legt de Voorstadt Cleoparda/ doch niet ghemuyrt als Casimirius/ ten noorde is de Voorstadt Carbonum Biscum/ daer meest Duytse woonen/ hebbende een Magistraet op haer selven. Anno 1285. hadden de Duytsen 't bewint van dese stadt/ en eer sy op ghemaeckt was hadden 12. Raeds heeren de Regeringe/ maer een Cracus van Bohemen tot Coningh gekozen/ om dat hy den Draeck die 't lant verslicktde met practijck had gedoodt/ heeft de stadt bemuyrt/ en geregeert. Anno 1200. heeft sy eerst 't Christen geloof aen ghenomen. Daer is soo treffelijcke Academie als ergens in Europa: Ende men vint de Studenten daer seer frap in de Geometria en Astronomia. De Geleerde Mannen die sy voort gebracht heeft/ verbaten wel een gantz boeck. Voor de Poorten van Crakou leestmen dese Versen.

Ama osurus. Odi amaturus.
Nequid nimis,
Cunctis esto benignus; nemini blandus
Paucis familiaris: Omnibus æquis
In adversis fortis: in prosperis cautus.
Memorare novissima: et nō peccabis.

Voor de Coninghlijcke Camer-poort.
Digito compesce labellum.
Occasionem nosce.
Nosce te ipsum,
Tecum habita.

Hier is het Koninkl. Hof/ en veel levens/ Coophandels/ en veel volckx/ van allerhande Natien. 's Coninckx Hof gelijckt veel eer een stadt dan een Slot: Kercken en Godshuysen sijnder 72 binnen muren.

Op de Marckt van Crakou staen dese Letteren.

Non bene si Domus. Hæc cuiquam frabrica videtur.
Sic sinat hanc nobis, corrigat ille suam.

Voor 't Huys van Prins Radzevil.

Minus in parvis fortuna furit.
Rebus parvis parva lætitia.

en eenige 100. Ruyters. En 't Legher is voorts na Warzow getogen, daer de Sweedsen Coning den Adel van gants Polen met schoone woorden noodichden, om als op een Ryck-dag met haer over de Coustumen en Previlegen van Poolen te raedt-leven, &c.

Gants Christenryck hoorden mette grootste verwonderingh al dese Victorien, en een gants Koningryck (synde een out Bolwerck tegens d'Ongelovighe) alsoo in 8. Weken met al de Stedē sterckten en heerschappyen overwonnen, tot het uytstoren des Konings roe; Denemarckē wenschten 't wel anders, Hollant duchten voor moeyte, Pruysen vreesde Schip-breuck te lyden, de Keyser wiert jelours, en den Moscoviter voorsichtigh, doch Engelant was om zekere reden wel te vreden; Doch had den Sweedse Coningh aen alle de Nagebuyren syn Gezanten gesonden, als Graef Benedictus Oxensteen naer Denemarcken, Guldenklau na Portegael, Christiaen Bondt ende Niellius Brache na Enghelandt, oock mede een Gezant met een Brief aen den Keyser daer in 't Manifest en andere omstandicheden deses Oorlochs oorsake begrepen waren, luydende aldus:

Wy en twyffelen niet ofte uwe Majesteit heeft al van over lang door zijn Resident in ons Hof / onderstaen een wat insichte wy vercepstelen van oorloghe in onsen Rijcke en Landen zedert eenige Maenden hebben aenghevangen: Chevwel gebiedt de vrundschap/dat wy uwe Majesteit, de gelegentheydt en de oorsake der dingen / waer om wy nu tegens den Coning van Polen aen gaen / door brieven openbaren: 't Is al van over langhe datte onlusten tusschen onse voorsaten de Coninghen van Sweden ter eenre en Coningen van Polen ter andere/ zijn geweest: Die alsoose in 't begin niet kosten geslist worden/ hebbense by de Natien/ met genoech bloedige en swaere Oorlogen in gewickelt: 't Welcke noch [illegible] op ons gekomen is mette Scepter van Sweden/ maer nochtans met eenige op houdinge van Wapenen/soo dat doen wy het Coningrijcks Regeringe aenvaerden/ noch 6 Jaren bestaet daer / so waren wy [illegible] als wy in Sweden gekomen waren [illegible] tusschen beyde Coningrijcken [illegible] / en [illegible] beyde zyden [illegible] / op dat [illegible] / en na [illegible] Stuim dorf [illegible] ter [illegible] van de [illegible] / en om een [illegible] bestant te maken/ [illegible] in een onderhandelinge [illegible] Oorloch [illegible]: Maer op datte selver [illegible] te beter verstaen wierde/ [illegible] dat [illegible] 1. Datter uyt 't Rijck van Polen en 't groot Hertochdom Littauen [illegible] Heerlijckheden van Poolen geene Vyantlijcke [illegible] souden gedaen worden tegen de Coningen en de Croon van Sweden. Ten 2. datte Coning en het gemeen volck van Polen [illegible] den Coning en de Croon Sweden [illegible] en souden gebruycken/ ofte andere te hulp senden. Ten 3. [illegible] 't bestant soude [illegible] van een Eeuwige Vrede. Maer nochtans op sodanigen manier / dat indien dese handel rechte niet voort en gingh/ 't bestant vast en onverbreeckelijck soude blijven. Datte Coning van Polen Wladislaus tegens de uyt gedruckte Articulen [illegible] een Vyantlijcke [illegible] in Lijflant [illegible] hulpe heeft [illegible]: In op een ander plaets de Wapenen van onse Vyanden heeft geholpen: In ondertusschen heeft 't Eylant Oesel / datte Sweden [illegible] gegeven / heeft soecken te ontrecken / en op allerhande manieren onse [illegible] heeft gesocht Vyanden te maken: [illegible] tot [illegible] te verwecken. Dese dingen zijn soo bekent van alle onse Naburen [illegible] der saken en openbare schriften/ dat sy [illegible] van doen en hebben. Wy sullen met [illegible] den verhalen dinghen die nader aen onse tijden komen/ ten deele [illegible] en [illegible] die ons self en 't Coninckrijck van Sweden zijn [illegible] van den [illegible] Coning van Polen / onder een schoon [illegible] van Vrede / en noch de [illegible] felijcke [illegible]/ die ons nu over 't hooft hangen. Als onse alderweerste Moeder en Nichte de Doorl. en machtigste Coninginne van Sweden Christina/ naer de doodt van Wladislaus versocht wierde dat sy de Broeders van den overleden Prins Johan Casimir en Carel Ferdinand soude recommanderen aen de Raden en Staten van Polen / en 't groot Hertochdom Littau / datmen doch voor alle dinghen in de verkiesinghe van

den

van Nieuwen Koningh, om dese soude beracken; Die geeftse wel voor alle beyde met een sonderlinghe seggen gedaen / en in 't bysonder voor den Prins Jan Casimir die de outste was/en sy heeft met al haer vlijt en meesstichheyd tot zijn verkiesinge gearbeydt/ [illegible] hier uyt dit [illegible] of self Johan Casimir totte Coninclicke Hoocheyd gekomen zijnde/ soo veel te opgechter in het maken van een eeuwige Vrede [illegible] conditien soude op gebracht worden / oft / indien hy dat versueyde / datter nochtans aen de gantse werelt sou bekent worden hoe [illegible] gemoet ghevaen hadde om haer bloet [illegible] : Maer die [illegible] de [illegible] van Prins Jan Casimir om haer recommandatie soo [illegible] / heeft hy daer nae gekomen zijnde totte Croon / tegens 't Articulen van 't Bestant / [illegible] aen haer Croon [illegible] : In 't Articulen van 't Bestant / is [illegible] uyt-gedruckt hoe men malkander soude [illegible] / [illegible] als het Fondument [illegible] van 't Wapen gelegt zijn / [illegible] moeten gehouden worden / en dit [illegible] Commissaris in het Tractaet van [illegible] van de zijde van Polen [illegible] Commissaris aen de Sweedsche [illegible] / volgende nach hier op die Conferentie [illegible] van den Coningh van Engelant / en de Staten Generael maer ooch het [illegible] : [illegible] Coning van Polen [illegible] het Fondament van dese ontrechtighe [illegible] / ofte en heeft niet ghe[illegible] van de Hooghwaerdighe Cardinale / die [illegible] van de Articulen / [illegible] de Fransche Taal / die van de selve [illegible] haer niet gegeven in zijn [illegible] en schrijven den tijtel van het Coninghrijck Sweden / en dat nu in zijn [illegible] in zijn geheele Segels of in haer Wapen. Als de tweede [illegible] tot Lubeck was [illegible] / door middelaers om een eeuwige Vrede te maken/ doen heeft den Coningh van Poolen [illegible]/en het principaelste [illegible] door 't ghebruycken van de Tytels van Sweden die hem niet toe en quamen/ maer behalvens datte Poolse Commissarissen [illegible] voor den dach brachten haer volmacht die vol fauten waren/soo heeft den Coning van Polen ooch in de selfde volmacht den tytel van Sweden sich gegeven. Ende al ist genoech gesegt [illegible] dat sodanige dingen een voor[illegible] soude [illegible] de by-een komste/ in de [illegible] stijl en het begin en voortgangh van het tegenwoordige Tractaet/ de Commissarissen van Polen [illegible] belemmerde [illegible] aen den Gezant van Vranckrijck datment de Commissarissen van Sweden soude satisfactie geven binnen 3. ofte ten langhste 4. weken / maer het isser soo ver af / datse na haer belofte de volmachten gecorrigeert weder gebracht hebben / dat sy na verloop van een langhen tijt dese oorsake hebben in ghebracht / datse haren Coning niet en hadden durven aen spreken over de na latinge van de Sweedse tytel : Maer dese vergeefse by een komste is gekomen een ander van de selve maniere en uytkomst/ want doen liet den Coning van Polen de Tytels wel uyt 't geschrift/maer hy behielt de selve en de Wapenen van Sweden in het Segel selve/ 'twelcke aen zijn volmacht vast was. Als de Commissarissen van Sweden bereyt waren de verbeteringe van het Segel te verwachten dat sy dan met goede procuratie de voorghenomen saken mochten aenvaerden / soo is daer op noch te leesen geantwoort/ datte Coning van Polen besig was de Cosacken te beoorloghen/ en dat hy dese veranderinge van 't Segel nauwlijck sou toe laten : Ende oft hy daer al toe gebracht wierde/ soo was nochtans op die plaets niemant die een nieu Segel konde maken : Soo dat de tweede samenkomst door dese uytvluchten is verhindert : En dit heeft genoech gebleken aen onse eerwaerdighe Moeder en Nichte/doen Coninginne van Sweden/datte Coningh van Polen den tijt maer socht te verlanghen met veranderinge van dusdanighe voorwerpselen / en dat hy die occasie sochte om een ooch op Sweden te hebben terwijl hy vrede in zijn Rijck behielt : Als de voorn: onse eerwaerdigste Moeder voorleden Jaer noch in Sweden regeerde/ en den Agent van den Coning van Polen/ uyt de name van zijn Coning getuyghde / dat zijn Coningh en de Republicke van Polen in den sin had volmachtige Ambassadeurs na Stockholm te senden/ die de gantse saken soude af handelen/ sa hebben wy terstont aen desen Poolsen Afgesant / na dat wy het Rijck aengenomen hadden / door onsen Cantzelier laten weten / dat wy groot verlangen hadden om dese langduyrighe en bloedighe Twisten neder te leggen/ maer dat wy gekeert uyt de voorige voet-stappen/ noch vreesden; De ged. Affronten en injurien en bespottelijcke uytvlugten/ ende datter van Sweden ten vollen ghenoegh gedaen was van 'tgeen dat ter in 't Bestandt was besloten/en datmen so dickwels in de Lubeckse byeenkomst d' Injurien van den Poolsen Koningh had geleden/ maer datten selven Koning in d'eerste by-een-komst so solemneel vermaent sijnde / echter wel niet-af en liet tot 't eynde toe in de selve uytvluchten te volherden/soude 'tgemoedt van den alderheylsamelijckste Prins wel versetten : Indien den Koning een vast en geduyrige Vrede in de sin hadde/ so soude hy tot de sake komen sonder d'onnodige voor-oordeelighe besendingen / [illegible] / sonder om-wegen by zijn Rijcx-raden en Volmachtige

So soude hy in alles ouse re billickheyt bevinden: Maer so hy in sijn Desseyns voort gingh / met eenige Agenten te senden om ons en de hele Weereldt te bedriegen / en eenige Brieven die onse Rechten en Koninghlijcke waerdigheden verminderen / dat wy dan niet anders van zijn handelingh konnen oordeelen / als datte Poolse Maiesteyt niet en gaf om het H. ghesloten Verbont; Nochtans dese dinghen veracht zijnde / is evenwel voor leden winter in Sweden gekomen een Poolsen Ambassade met een volle Macht / maer gelijck hy selfs seyde een voorloper eens Ambassade was / 'twelck was Morsteyn 's Coninghs Camerlingh / die na bereysich van tijt en plaets de toekomstige samenkomst soude bereyden: De brief van Credentie die van den Coningh van Polen aen ons gestuyrt was / had wel de tytels die ons alle beyde toe quamen / maer den Coning van Polen dat hy 't ingebeelde recht 't welck hy op onsen Coninghrijck pretendeert noch behield / soo had nu 'teeniger manieren de tijtels van Sweden daer wel uyt gelaten / maer in 't eynde van de Brief had hy sich meer Coningrijcken toe geeyghent / daer hy nochtans over een maer regeert. Op dat men hier noch niet by doe van een seker Etcetera / de welcke uyt het voorschrift van het Verbont was uytgelaten / door welcke uytlatinge de gelijckheydt van beyde de Coningen was vermindert / so hebben wy ons seer moeten bedroeven dat wy na sulcke sincere vermaningen waer mede Canasiles is wech ghesonde / noch so bespot is geworden: Die de sake sonder voor oordeel door ziet / sal bevinden / dat hier niet gesproken wert van een nijdige uytvaginghe / maer dat onse Coningl. Croon en het Fondament van 't Verbont door de onrechtvaerdige toe eygeninge van meer Coninghrijcken / gelijck als met een swaren slach beweecht wiert / na datte hoye geheel af gesneden was van het Verdrach / derhalven hebben wy toe gestaen dat onse Rijcks-Raden by de Raden van Polen hier over soude klagen / middeler wijl dit gehandelt wiert / hebben wy uyt verscheyden plaetsen verstaen datte ged. Coning van Polen niet alleen zijn best gedaen had in de voorsz. rebellitie van de Sweedse Onderdanen in Lijflant / maer dat hy oock om de Cosacken te vrede te stellen / Lijflant aen haer presenteerde tot een roof en sedenbelli: Ende 'tgeene ons Coningrijck / Provincien en Onderdanen allermeest bewecgt / op de selve tijt datte Coning van Polen by ons ernstich van Vrede scheen te handelen / heeft hy onse Nabuyren en Vrienden / voornamelijck die aen de Oostzee woonen en bevaren / tot een gemeyne verbintenisse (ons uytsluytende) soecken te locken / en een vremde Vloot op de selve See te brengen / als de Formulier van 't Verdrach al gemaeckt was / tot een openbare en onverbeterlicke schade van onse recht en Interest. Die geen die hier van willen oordeelen sonder overlegginghe van saken van beye partyen / en d'omstandicheden van de selve / ofte die Polen toe gedaen zijn / brengen hier op in / dat sulcke groote klachten na uytwysen van het Verbont / sonder 't gemaeckte bestant te quetsen van wederzijts Commissarissen mosten af gehandelt en geslist werden / in een plaetse op de grensen van Lijflant: Dese hare tegenwerpen soude steunen op een schijn van recht / indien Polen doen als de Rijcx-raden ofte Generaels van Sweden en Dienaren geklaecht hebben van de Vijandtlijcke Attentaten van de Koninghen van Polen teghen Sweden / sodanige Commissie bevorens hadden geprocureert om dese klachten te remedieren. Wy en willen nu niet ondersoecken oft den Koningh dese klachten voor zijnen Raed en Dienders van 't Rijck heeft verborghen gehouden / even wel so is dit seker / dat men op de klachten van Sweden tot verkleyninge van 't Feyt ofte uyt onwetentheyde heeft geantwoort / en somwijlen isser oock gheheel niet geantwoort; Niemandt die onpartydigh is sal oordeelen datter profijtelijck en eerlijck soude wesen voor de Koninghen van Sweden (terwijle de raedslagen en gemoederen van de Polen so gestelt zijn) de Commissien van de Koninghen van Polen te bedelen; En wie soude konnen seggen dattē Commissien die op de grensen van Lijflant in gestelt souden worden / een andere uytkomste souden hebben als beyde de Lubeckse by-een-komsten: Want in sodanighe Commissien kan niet sonder Volmachtige ('twelck het principael van de sake betreft) gehandelt worden; En te Lubeck hebben de Polen de selve seer qualijck gestelt voor den dagh gebracht. Derhalven also den Koning van Polen verachtende de wettelijcke Handelingen vā Verdrach / Affronten op Affronten ons aen doet / en niet en acht de schade die Sweden te vooren aen gedaen is / en nu sich bereyt om onsen Staet tot het uyterste te verderven soo geven wy het te bedencken aen uwe Majesteyt / wat gy selfs sout oordeelen noodich te zijn te doen in sodanighen staet van saken; Soo hebben wy / na dat we ondersocht hadde / alle sachte remedien / en die met den inhout van het Verdrach accordeerden / eyndelijck moeten by der hant grijpen 't geen dat dienen tot de bescherming en hanthoudinge vā onse rechtē / tot conservatie onser reputatie / en bevrydinge onser Onderdanen en Landen / die de Goddelicke Majest. ons heeft toe vertrout / welcke dingen alle in 't bysonder wy u Majest. nu wat wijtluftiger verklaren / op dat hy niet alleen sou de voorsien de reden van ons tegenwoordig bestaen tegen Polen / maer op dat hy oock versekert wierde dat wy niet alleen willen datte Vrede die te Osnabrugghe en Munster in Westfalen gemaeckt is / hoedanigen sorghe de gegeven trouwe en de Verplichtheyd van de verbonden vereyscht te onderhouden: Maer daer

in

en boven / dat wy oock niet willen achter laten egheene dient tot goede Vrundtschap en Correspondentie, hier op bevelen wy uwe Majesteyt seer minnelijck aen de Goddelijcke beschermige. Gegeven te Wolgast den 28. July 1655.

Uwe Maiesteits goede Broeder,
Neef ende Vriend

CAROLVS GVSTAVUS.

M. Bierenklou.

Maer onderwyl heeft den Keyzer in plaets van sich op de Sweden te versekeren, sterck Volck aengenomen, Magasynen opgherecht, Silesien en al de Lant-straten na Poolen doen besetten, mette Duytse Vorsten geraedpleeft, en den Paus verweckt tot eenige 1000 Ryckxdalers tot onderhout van den Koning van Polen.

Die het nu na den sin gingh, waren beneffens de Sweden oock die van den Huyse van * Holsteyn, de Stenden van Pomeren, die den Koning 1400 Paerden op desen Tocht hadden beschickt, en een Belofte van 80. duisent Ryckxdalers: Die van 't Sticht Bremen, de welcke op dat zy van 't in-legeren der Sweedse Soldaeten mochten bevrijdt blyven, en die elders de Boerē mochten plaghen, en een Bede-dagh in hare Lant-palen gehouden hebben.

Middeler tydt is den Ceurvorst van Brandenborgh van Berlin na Pruyssen getogen, mede voerende een Legher van 14000. Koppen en een treffelycke Artillery, die over de Wyssel hun om Marienburgh neder slocgen; Soo om syn Pools Pruyssen te beschermen als de overige tot een Verbont te brengē; Zyn pogen was om niet, dewyl die vā Toren en Elbingh (opgheweckt door Sweedze Vrunden) straeckx den huyck na de wint begosten te hangen; Niet te min, wort hy tot Bescherm-Heer van den Adel en sommighe kleyne Steden aengenomen, 't welck Dantzich weygerden, vermits zy den Vorst om vele oorsaken billyck mis-trouden; Het gemeene Volck in Pruyssen was oock seer verscheyden, de Gereformeerde begunstichden Cur-brandenborgh, de Roomse den Koning van Polen, maer de Luterse neyghden tot den Koningh van Sweden, doch even wel soo niet, ofte die van Dantzich mede Luters, en droegen geen gunst tot Sweden, zelfs dorsde een Pfarher der zelver Religie wel voor de Magistraet van Dantzich in een zekere Aen-spraeck openbaer uyt-seggen, *Dat alsoo Dantsich een kruis in haer Wapen voerden, soo mochten sy hun wel voor het tweede Kruis wachten,* (*'tgeen de Sweden in haer Banier voeren.*) Dus oneenich wort 't gemeyne Besten verwaerloost; Zy mis-trouwen elckander, en onder dies waeyt de Windt styf en gunstigh voor Sweden, welcke den 27. Novemb. met 8000. Ruyters en 4000. Voetganghers by Toren komende, hun op eyste; Zy die 't aengebodenBrandenburgs guarnison hadden gheweyghert, en maer sommighe nieu-ghewornen Soldaten in hadden, zenden Commissarissen na 't Sweedze Leger, met welckers Oversten sy niet konnende accorderen, hielden 't Leger 8. dagen op, tot den Koning in 't selve ghekomen synde, zy hunne Stadt aen hem over gaven, sonder een schot van defencie te doen, alhoewel hun Wallen met overvloedich schoon Geschut, en de Stadt met brave Grachten was voorsien; Dan zy scheenen benart, also

den

* Maer aen de Sweedse Maiesteyt is gehuwelijckt.

den Koningh op den 28. Novemb. het versterckte Stedeken Straelburg had in genomen, en door dẽ Graef Leeuwenhoost ooc het stedeken Grandens, waer door zy van Pruyssen afgesneden en van onder en boven meester waren; Dus wort op deñ 4. Decemb. Toaren aen den Koningh in gheruymt, onder beding, dat zy 1200 man tot hun Garnisoen zouden moeten in nemen, en de gheworven Soldaten af dancken en in 8. dagen uytte Stadt setten: Wyders behielden zy al hunne Previlegen. Eñ quam den Koning op den 5. daer binnen, gaende stracx na de Kerck, daer Danckzeggingh gedaen, en fray ghemusiceert wiert; Van daer gingh den Coning na 't Stadthuys, vindende aldaer de Tafelen gedeckt en de Magistraet heerlyck gekleet, bequamer in Brasseryen als hun Eed te betrachten, en hier deden zy 40. Canons afschieten die op de Wallen laeghen, als die Persoon dronck welcke haren gesworẽ Koning door gewelt en list had uytgestoten, in plaets van datze mette selve Canons haren Coning eñ Stad haddẽ behoren te verdedigen. Hier quam Pater Daniel Moskovise Gezant voor den Sweedsen Coningh, oock Lizola van den Keyzer, een Sevenbergse, eñ de Brandenburgse Gesanten Somnits en Dobbelsinsky, die aen Oxenstern en Gen. Maior Tot gewesen wierden, mede had hem Komecpolsky Vendrager van Polen onder de Sweedsen Koning gestelt, seggende, *Het was een Casus mirus den Poolse Coning so syn Ryck sonder noot en bekentmakingh te verlaten; en dat hy nu rechtmatige oorsaeck had een ander Bescherm Heer te soecken, &c.* De Palatins Sondecki en Sandomyrs met den Groten Tresorier Lessinsky hadden hun oock onder Sweden begeven, en alrede na Warzow met Vrou, Kinders en Clenodyen gheweest, daer zy en al den Poolsen Adel by dẽ Sweedse Koning op pene van confiscatie waren ontboden, om hem (als op een Ryczdagh) te huldigen, en op 's Rycx Wetten te komen raedslaen, &c.

Graef Fredrick van Hessen (getrout mette Suster des Koninghs van Sweden) tot Stetin versekert vande gelockigen Tocht syns Swaghers, daer hy nieu uyt Sweden angekomen was, begaf hem met 3. Troupen Ruyters op wech om den Koning te volgen, dan onbeschroomt tot aenden Slachboom van't stedeken Costen rijdende, word hy van de Muyters met een Musquet doorgeschoten, (want Costen wiste hy niet dat de Poolse Boeren weer van de Sweden hadden ghewonnen,) hy Rom van syn Paert, 't welck savonts te Berlin met al syn toe-rustingen quam geloopen, waer over yder verwonderde, nau wisten waese souden gissen; De Polen namen des Graven doode lijck en wierpent in een stinckenden Poel, want de Sweedse Ruyters die by hem waren renden stracks wegh; Toch zy rucken al de naeste Guarnisoenen by een, en overvielen Costen met den 4. storm, daerze in weder-wraeck 500. Polen neder sloegen, en al die sy wistẽ datte Polen tegen de Sweden in't laest in nemen hadden geholpen, hebben zy buyten de stadt aen Bomen op gehangen. Even wel lieten de Polen niet na alle Duyts-gekleede te doorschieten. Zy priemden een Sweeds Officier die

40000.

40000. guld. voor syn Leven bood, als mede vele andere om datse zekere Altaer ontwijt en de Offer-kist stucken geslaghen hadden, daerse wel 80000. Rijcsdalers aen Buyt hadden gekregẽ By 't Stedeken Gurichen marsten de Polen eenige 100. Sweden, waer om de Sweden gestoort, wel 3000 sterck te Gurichen d'Inwoonders dwongen al de verslagen Sweden die men buytẽ in Kuylen had geworpen, uyt te halen, en in hare Kerck te begraven: Daer na hebbense al de roomse geplondert, en dwonghen de Borgers noch 4000. Francken af: Zoo hebbense oock tot Coblin. en Krorasc hin gehuyst, en by de 5000. Francken bekomen; Rocrasenky een Croaets Heer verbrandẽ zy al zyn Sloten, ontwapende syn Onderdanen, en beroofden hem van dẽ sleutelen al zyner Goederen.

Soo krayt den Oorlochs-haen, den scherpsten Geessel, het gruwsaemste Monster, en grootste Plaghe van alle *Plagen.

Den Koningh van Sweden, gelyck gezeyt is Toren verovert hebbende, toefden daer niet lang, maer na dat hy Maior Mardenvelt daer tot Commandant had gelaten, mette Regimenten van Gerfelts, Neeren en Fintinghofs, en dat hy aen den Keyzer hadt doen weten, dat hy goede Buyrschap wilde houden, versoeckende daer by dat de Keyzerl. Maiesteyt wat gracelick met de Euangelise in syn Erf-Landen wilde handelen; so ontfoong hy tot Toren de Antwoorde des Keyzers, synde desen Brieff:

WY hebben uyt handen van uwen Rijcks-Raedt/residerende in ons Hof/ uwe Majesteyts. brieven ontfangen/ gedatheert te Casimirz by Crakau van 22 Octob. lest: Mitsgaders alle particulariteyten dito saken aengaende heeft hy beyde met monde en geschrift ons gecommuniceert: Wes halven hebben wy gedacht door een Gezant die wy in't kort sullen af senden/ nu eer en klaerder onsen sin en meyninge van dese dingen uwe Majest. te doen verstaen: Wy zijn genegen in vrundelicke maniere ons te betonen beraekende in dese voor de hant zijnde affairen: Wyders bevestigende onse Keyserl. goede wil en affectie tot uwe Majesteyt/ en wensche u van onser gantser Harten overvloet van alle geluck. Gegeven in onse Stadt Weenen den 26. November 1655.

Dus van die kant versekerdt, treckt hy na Pruyssen, schoon datte Brandenborgse Gezanten genoechsaem bedelden om Paix, maer om dat die *De onmaetighen Eysch der Sweeden niet wilden in-volgen, van Termunde, Elbing, Pillau, en Memel met Sweeds Krijgs-volck te laten Besetten, en datten Brandenburgher Vorst het opgerecht verbont mette H. Staten soude verlaten, geen Sweedse Vijanden assisteren, en tot desen Oorlogh tegen Polen contribueren, oock Pruyssen te Leen van Sweden besitten, &c.* so stroyden de Sweden uyt datte voorn. Gesanten geen Volmagt om te handelen hadden; Dus gaet dẽ Koningh zelf op Elbingh, en Hertoch Iohan Adolf syn Broeder zent hy naer Marienburgh, die daer meer slagen als roem halende, by den Poolsen Commandant Weyer sodanich wierde bejegent. datte Sweden na 6. weken belech, Marienburgh mosten verlaten; Maer Elbing (genoechzaem verraden by een meynedich Burgermr.) treckẽ als die van Toren den Koning in't velt te gemoed, en bieden hem hare Stadt genoechsaem aen, schoon zy stercker dan Marienburg, de Vijanden genoeg hadden konnen uyt-keeren; Dan zy al vroech hun eygen Coning verraden hebbende, hadden geduyrich afgesla-

* *Quand la Guerre commence, l'Enfer s' ouvre.*

gen Brandenburgs Guarnison in te nemen; Bezwangert met zuyvre jalousie op Dantzich en Coningsbergen, tusschen welcken zy gelegen, en de selve Steden hare Commercie benijdende, poogden nu aen dese steden een Verraderlycken Treck te spelen, (quansuis so veel hangt aen my) en geeft haer op dese Conditien aen Sweden over:

1. Elbingh sal den Poolse Coningh af / en den Sweedse Coningh aen sweeren,
2. Den eed salse doen als 't den Coning belieft.
3. Sullen al hare Privilegien behouden.
4. Moeten tot desen Oorloch teghen Poolen contribueren,
5. Doch niet boven vermogen beswaert worde,
6. De Coning sal dese stad met meerder handel beneficeeren,
7. En na mogelickheydt van alle swarigheydt verschonen.
8. De Voor / Nieu / en Oude stadt samen met Konings volck en Packhuysen met Soldaten besetten.
9. Die van d'Oude stadt sullen van d'in quartieringe bevrijt zijn.
10. De Ambachtsgesellen onder stads soldaten staet vry te vertrecken.
11. De gevluchte goederen en persoonen salmen ongemoeyt laten.
12. En der Coop-luyden effecten ongheneglisteert,
13. De Muren / Thorens / en Wallen sal de stad onderhouden
14. 't Canon sal tot stads defentie blyven,

Dus treckt Oxenstern ('s Coninghs rechter hant) binnen Elbing, en steldt daer alles na syn sin, alhoewel in weder wil van vele goede Borgers, die haren wettelycken Coningh getrouwer waren als des zelfs Regenten.

Na dat hy even van ‡ Warzou gekomen, daer insgelycx de Wet had verset, de Borghers ontwapent om datze hun natuyrlicke Coning getrou waré; en vele by de Soldaten gheplonderdt heeft men ter stadt uyt gezet, ooc des zelfs Huysen afgesmeten om de Stadt te fortificeren en toe te Bolwercken, 's Conings van Polens Meubelen ende kostelyckheydt tot noch toe op 't Slot verschoont, wiert geplondert, en des Burgers Wapenen en 't Geschut uyttet Arssenael daer op in de plaets gevoert.

Nu sag al de Weereldt wat Sweden in syn Schilt voerden, datte Oorlogh in Polen (alhoewel op frivole en kinderachtige ghesochte pretensen ghegrond,) by hem echter aengevangen, doch de eygentlycke oorsaeck van syn Tocht Pruyssen is geweest, waer op hy loerden om meester van de Tollen en d'Oost-Zee te worden, alhoewel geen pretense noch Declaratie op Pruyssen hebbende; Nu waren den Brandenburger Vorst en die van Dantzich de oogen geopent; Nu sagen zy waer om Sweden so onbeschroomt Pruyssen ingetrocken quam. Waer om Elbing gheen Soldaten had willen in nemen; En de Luterse veel soo goedt Sweedts waren. Even wel Dantzich hielt sich manhaftigh, niet tegenstaende zy de Sweden met 32. Schepen aen de Zeekant, en 's Conings Leger te lantwaert had; Putsko by de Hel versterckt, gaf

‡ Warsou leyt in Masovia / een gedeelte van Poolen / op de Wyssel / ontrent 40. mylen van Posen / en soo veel van Crakau op de hoochte van 42. graden 20. minuten: Als soo out datmen haer begin niet weet: Daer is een treffelijcke steene Casteel: De stadt heeft van outs 2. Muren / en 3. gragten gehad / de Wyssel al hoewelse diep en seer breet voor by de stadt loopt / soo heeft Sigismundus en zijn Suster Anna die meest al hun gelt daer aen besteede / een ongeloofselijcke steenen Brugge over de Wyssel getimmert van 1150. passen langh / doch Sigismundus voor 't volvoerde werck sterbende / dede Anna dat op maken / en een steenen Toren daer by met eenen koperen Tafel daer in gesnaden /

de

[illegible] van dese timmerage: Die na veele Jaren door 't Ys en den sterchen loop van 't Water gants versleten en vernielt is. De stadt is vol Cloosters en Godshuysen: En de Borgers [illegible]: En so wel van alle nootdruft voorsien datter wonder is. Anno 1575. als de Staten tot Warschou [illegible] en een Koningh ghekooren wiert / waren daer over de 30000. Edelen / sonder hare [illegible] te tellen / en Ruyterbenden / die 4. mylen buyten de stadt plaets hadden / daer noch [illegible] Bisschoppen / Abten / Paltsgraven / Casteleyns en Proosten / als mede over de 100. duysent [illegible] / alle met haer paerden / sonder nochtans in 40. dagen die se daer waren, [illegible] minste gebreck aen voerage te hebben: Veel min aen Vleys / Broot / ofte Bier / noch aen Wijn. En 't is nochtans ongeloofelijcker dat so groot en getal volcks in al die tijt geen de minste querelle / ontrust ofte moeyte met malkander hadden / maer als Leden van een Staet seer vrede hebben gehouden.

de Swedse Vloot alleen so veel goedmissen, dat zy daer over de 1600. mannen in verscheyden Landinghen lieten sitten, en dat voor een Zeedorp! Toch als den Sweedze Coning sag dat de Dantzickers haer in postuyr hielde, trachte hy door list te winnen dat door geweldt niet en was te dwinghen, en mennde dat hy te swack was Dantsich te Belegeren, verkleed hem nu in Soldaets en dan in Boere Kleeren, doorsnuffelt also de Discoursen des gemeenen Mans, tot dat hy Elbing den 22. December met 600. Man hebbende beset, schielyck na * Coningsberghen tuckt, daer men uyt strooyde dat eenige Swoedsghesinde de Magasyns hadden gewilt verbranden; 't Geen vele verrebende meynen maer een stratagema geweest te syn, op het gene korts hier na is gevolgt, zelfs, datte sorgvuldigheyt van Churbrandenburgh soo om de Steden als den Adel van Pruyssen tot hem te trecken, Sweedse concepten waren, alhoewel Brandenburg met de H. Staten aen een Nieu Verbondt in Septemb opgherecht, was verbonden; Doch so machmen sodanige dinge op een Treffelyck Vorst der Gerefor. Relige, gelyck dan den Heer Curvorst is, gheensins presumeren; Te meer, om dat hy noch onlangs over tafel sittende aen den Resident van hare Ho. Mo. tot Dantzich hadde gesegt, *Niets met yemanden tot nadeel van hare Ho. Mog. en derselfs Ingesetenen te sullen aenvangen, &c.* Daer zyn 250000 Ryckxdaelders per Wissel over gemaeckt uyt krachte van het opgherecht Verbondt.

Toch, hoe en waer om de Sweden eerst na Koninghspergen toghen, de Werder en alle kleyne stedekens uytplonderden, en door schoone beloften of andere maximen Curbrandenburg aen hun snoer kregen, verhopen wy in ons 7. Deel opentlycker te seggen.

* De Pruyssen zijn van outs Heydenen en ongeloovighe geweest / die gedurich in Bohemen en Pomeren stroopten / en Duytslandt in roeren hielden: Anno 1254. heeft den Paus een Kruysvaert om haer te bevechten geordonneert / daer toogh den Coningh Ottogarius met een groot heyr na dese Barbaren [illegible] Masovia wel de stoutste waren / ende sloeghen deselve in route / soo datte 2. Hertogen die Pruyssen regeerde in een bemuurde stadt vloden / in dese vlucht wierden veel Heydenen gevangen / die den Coning tlieden schonck als sy haer lieten doopen en aen Christum geloofden: Voorts wiert de stadt besprongen / en die van binnen siende onmogelijck was 't geweldt te wederstaen / seyden tot haer 2. Hertogen dat se liever Christen wilde worden / dan met vrou en kinderen om 't leven komen: 't Welck de 2. Hertoghen niet alleen consenteerden / maer bekenden datter Godts werck was [illegible] niet en konden wederstaen. Dus gaven sy de stad 's anderendaegs op / en wierden beyde Hertogen door Bisschop Bruno gedoopt / en soo volghden oock de gemeenen man / die soo veele waren datten Coningh Ottogarius daer een stad fondeerde / die noemende na hem Coninghsbergh / en stichte daer

ook een Slot om die van Pruysen in dwangh te houden. Doch zy Anno 1260. rebellerende / wiert de stadt verbrant / ende een nieuwe by 't Slot begonnen / die nu noch staet by St. Niclaes Kerck / daer na isse mettet 2. deel die Lebenicht vergroot / en doen met het 3. deel Kniphof / welcke laeste veel op Maras is gebout. De stadt heeft veel fraye gebouwen / en Kelders / daer 5/ 6. ja 10. Huysgesinnen in woonen. Heeft schoone Kercken / en brave Huysen van steen: De stad wort door Raden / maer de Voorsteden door Amunaus geregeert. Hier valt machtigen handel in Cooren / Asse / Vellen / Teer / Sout / Lijnsaet / Kennip / Was / Wagenschot / Honich / en Soethout: Men spreeckter Hoogduyts. De Reviere Cron oft Vegel looptet door / die voor groote schepen diep en visrijck is / daer leggen 7. Brugghen over: By 't Casteel zijn 2. Meertgens / loopende in de Katzbach. Het Lant rontsom is op zijn Hollants seer vruchtbaer / vlack / en met schoone Hoven voorsien.

Den 26. deser begaf sich den Edelen Heer Iohan Wolphard van Brederode, Veldmarschalck der Nederlantse Krijchs-benden met drie Carossen upt zijn Zetel-stadt Vijanen naer 't Spa / overmits de waterachtige en gravelige humeuren zijn Ed. al-om zedert eenighe tijt herwaert uyttermaten hadden versswackt: Hy komt dan tot een gebruyck der koele af-veegende Spa-wateren / en gheboeldt in den eersten Dronck soo veel ontlastingh / dat zijne Ed. goedt vondt oock de tweede Fles te drincken: Maer die en dede niets als de levendige geesten verminderen: Nochtans poochden zijn Ed. met yver en gedult om tot verbetering te komen: Verblijvende noch sommige dagen in die gewesten / wachtende op zijn Soon die upt Vranckrijck van zijn Heer Vader alhier beschepden / sich in 't Franse Leger had begeven om den Krijchs-handel te gewennen / dewelcke den 18 deser * Landrechie hadden belegert: Doch nadien sijne Ed. langhs soo onlijcker wiert / toogh hy van 't Spa na Maestricht / daer hy den 3 September op 't Huys te Petersum storf: En soo volgde oock zijn Jongste Zoon noch in die selfde weeck / (in 's Gravenhaegh zijnde) die na datmen eenige weecken te vooren op alle plaetsen onder zijne Ed. gesach de klocken hadde ghelupt / tot Vijanen seer statelijck met Princelijcke toe-stel is begraven.

Den 29. July heeft de E. Magistraet van Amsterdam de eerste mael zit-plaets genomen in hun Nieu-gebout Stadthuys / 't welck met algemeen gejuych der Borgers / en gheklanck van Trompetten wiert bygewoont / daer om / om dattet een Intrede was die Heerlijck in yders oogh / en eerelijck geschieden mocht / en met Trompetten verselt om dat de Kermis toen d'eerste mael den 1. Augusto was verscheenen / 'tgunt van outs in 't laest van Septemb. te wesen plag; Dat in Hollant diergelijck Gebou nopt is geweest / getuygen de seer loffelijcke Steene Konst-stucken / en Bogen en Vertrecken / om die

na

* Landrechie lecht in Henegauwe 3. wijlen van Quesnoy / op de Sambre / is een sterck nest met 5. Bolwercken / en sloech Keyser Karel de 5. Ao. 1543. seer manlijck van hun Wallen.

na waerdije upt te beelden ons gants Werck te kleyn sou zijn / wy seggen/dan/ dat daer de Konstrijcke handt met meerdere eyghenschap veel eer hare uytnementheyt heeft moghen upt-wercken / als aen 't gheraemte van een Wercke [redacted] de wijle men over hondert Jaren die veel eer daer upt [redacted] sou hebben.

Hannibal Zeestadt / Vicerop van Noorweghen / voor een wijle uit nieusgierige genegenheit en andere oorsaken na Engelant over gescheept sijnde/ wiert daer soo hy van Dover na London soude rijden/van ettelijcke vermomde Gasten besprongen / die hem van alle zijn Bagage/ Gelt/ en Papieren beroofden/ selfs oock de Ridderlijcken Olyfant/ daer van hem eenige dingen naderhant weder om wierden behandicht/ niet sonder vermoeden van datte jalousije van sommige dit hadden aengestelt/ op hoop/ van eenige bysondere Papieren by hem te vinden. Na dat ged. Vicerop alle besienswaerdige plaetsen in Engelant hadde besocht / is hy over Hollant weder na huys gekeert in Noorwegen.

Augustus 1655.

De Staten van Utrecht reduceerden in dese Maent de gelden/ staende tot laste van hare Ed. Gr. Mog. Comptoyren / van 5. tot 4. ten 100. Korts daer aen wort sulcks mede gedaen by de Bewinthebbers der Oostindise Compagnie / by de respective Weeskameren in Hollant de penningen op 4. upt geset : En by de H. Staten van Hollant insgelijcks gereduceert.

Desgelijcks wiert by de Staten Generael mette Gevolmachtigden des Ceurvorsts van Brandenborgh / binnen den Hage de volgende minuten van een Verbont getroffen.

1. Sal tusschen hare Ho. Mog. en den Keurvorst zijn een oprechte trouwe Vrundschap ende correspondentie.

2. Dienende om elckanders beste te vorderen/ en deszelfs schade en nadeel na vermogen te helpen weeren/ sodanigher voegen hier na verklaert wert.

3. Specialijck sullen hare Ho. Mog. verplicht zijn den H. Kurvorst te helpen defenderen de landen van Cleve/Gulick/Berg/ Marck en Ravensberg/ ofte van die daer af den Kurvorst nu 't besit heeft/ of hier na wettelijck sou mogen krijghen/ en mede alle Landen/en plaetsen ofte Havens die den Keurvorst heeft aen d' Oost-see gelegen/ tegens al die deselve vijandtlijck met openbaer gheweld bespringen ofte invaderen.

4. Also sal mede den Kurvorst hare Ho. Mog. in de Nederlanden / en hunne aenhorige plaetzen/ ofte die met hun guarnisoen besette plaetzen in de selve Nederlanden / en in de bejegeninge der Zeevaert en Trafijcke op d' Oost-see / helpen defenderen

deren/ en beschermen tegens alle Vyantlijcke Invasien ende openbaer geweld.

5. Dies weghen sullen Partijen Contrahenten uyt kracht van dese wederzijts Bescherming gehouden zijn elckander getrou [illegible] te helpen/ tegens al die een van beyden in zijn [illegible] Heerschappyen/ Erfvenuen/ oft eenige andre rechten onwettelijck souden willen beswaren oft verongelijcken/ om sodanige onwettelicke beswaring en ongelijck te helpen weeren/ en niet gedogen dat elckanders Commercie en Zeevaert of op de Rivieren en stroomen omtrent de ged. oft de Geuni. Provincien gelegen/ werde versparret/ ofte door Licenten/ Imposten/ Tollen/ ofte andere nieuwicheden werden beswaert.

6. Sal mede dees mutuele defencie plaets nemẽ als in elckanders Landen t'Euangelis wesen by publijcke oorlog wert bespronge/ sulex datte vrije Exercitie der Euangelise Relige daer by wierde geturbeert en belet/ insonderheyt als in de Kleefse/ Gulicks/ Bergse/ en andere byhorige Landen den Cours van de op-gemelde Religie souden werden ghestupt.

7. Wel verstaende datte gheene van Parthijen die eerst sal werdẽ geataqueert ter plaetse ende ten regarde als voorzen/ gehouden sal zijn sulex te notificeren aen den anderen die niet sal wesen gheattaqueert/ dewelcke al voorens secours te doen/ hem sal mogen imployeren om door minnelijcke wegen te osen reparen de Troublen eñ Distronbiers/ die door de voorsz. Attaque soude mogen zijn gedaen/ eñ dervolgens mojeneeren een Accommodement tusschen den Attaquant eñ geattaqueerde/ binnen de tijt van 3. Maenden naer datte voorsz. Notificatie sal wesen gedaen/ dan in kas d'Attaque ofte Troubles/ niet promptelijck en souden worden gerepareert/ eñ datter geen Accomodement tusschen den Attaquant eñ geattaqueerde soude wesen gebonden binnen den voorsz. tijdt/ ofte dat daer toe andersints of weynich apparentie was/ ofte oock de gelegentheydt van tijden eñ saken geene verschuyvinge/ ofte dilay van de voorsz. te presteren Defencie konnen lijden/ sonder groot pericle van de geattaqueerde/ in sodanigen kas/ sal den geenen/ die niet sal zijn geattaqueert/ datelijck na d'expiratie van de voorsz. 3. Maenden/ ofte eerder wel van stonden aen datte geattaqueerde souden komẽ te lijden/ ende over sulcks na nood eñ vereysch van saken/ het voorsz. secours aen Parthijen geattaqueert moeten sturen sonder eenich langer uytstel ofte dilay.

8. Desen handel sal den Staet der Vereenichde Nederlanden eñ de Leden van dien/ in genen deelen prejuditieeren/ in der selver Hoocheyd/ Recht/ ende Gerechticheyd/ waer eñ op wien sy de selven mogen hebben/ nochte oock zijne Keurvorst. Doorl. in des selfs Hoocheydt/ Recht en Gerechticheydt/ waer ende op wien hy deselve mochte hebben/ gelyck oock niet in het respect eñ de plichten/ daer mede de selve zijne Koninckl. Majestr. eñ 't Roomse Rijck/ als mede zijne Koninckl. Majesteyt eñ de Kroon Poolen is verobligeert/ maer sullen de selve alles'sins respectivelijck in haer geheel/ en onvermindert blyven/ gelijck oock dese Alliantie/ in geenen deele en sal prejudiceeren aen voorige Tractaten/ Contracten/ Verklaringen ofte Verbintenissen/ 't zy aen/ ofte tusschen Parthijen Contrahenten onderlinghe/ 't zy aen ofte met andere Koningen/ Princen/ Potentaten/ Republicquen/ ende Steden yet aen ofte gemaeckt.

9. Ynaldien d'een ofte de andere van de Contrahenten/ door yemant met geweld/ quame aengetast ofte andersints in zijn Commercie/ Landen Recht/ eñ Gerechticheden/ ofte in vrye Exercitie van de Evangelische Religie/ als voorzen/ gheturbeert te werden/ ende t'selve haer Ho. Mog. souden mogen over komen/ so sal zijn Keurvorstelijcke Doorl. hare Ho. Mog. assisteren met twee duysent Man te voet: Ende by so verre zijn Keurvorst. Doorl. in voegen als boven soude moghen werden aengetast/ beoorlooght/ ofte geturbeert/ so sullen hare Ho. Mog. zijn Keurvorstel. Doorl. te hulpe komen en by springhen met vier duysent Man te voet/ des sal oock so d'eene als d'andere van Parthijen Contrahenten in dese/ die voorsz. Secoursen sal moeten furneren/ gehouden wesen die t'onderhouden na behooren/ sulcks datte geattacqueerde/ beoorlochde/ ofte geturbeerde/ daer van geene lasten/ en sal komen te draghen/ doch sullen inquartieringen ende logeringen werden besorgt by de geassisteerde Partije/ ende sal de partije die den anderen te hulpe komt/ over zijne secours sodanig Over-hooft mogen gebruycken als hem goet duncken sal/ in desen verstande nochtans dat in kas geassisteerde partije liever soude geholpen wesen met Ruyteren/ Gelt/ Schepen/ ende Amonitie van Oorloge/ ende Scheeps-volck/ so sal de Assistentie/ na advenant van het verhaelde Secours van de geassisteerde Partije werden gereduceert/ ende gecomposeert/ sulcks dat duysent Soldatẽ op vier duysent Rijckxdaelders ter Maent sullen moeten gereekent en aen geslagen werden/ nemende 't Jaer op twaelf Maenden/ ende sal de voorsz. betalinge ofte prestatie respective gedaen werden/ ten in ganck van yder Maent by eguale parthijen/ ende dat in specie van Rijckxdaelders tot Amsterdam en Hamborch respective maer in kas de voorsz. prestatie quame te geschieden ten deele/ ofte in 't geheel in Amunitie van Oorloge/ in Schepen/ ofte and're waren ten Oorloge dienstig/ so sal den Assistent wel gehouden wesen alle mogelijcke sorge te dragen/ dat sodanighe Amunitie van

Oorloge

Oorloge/Schepen/ofte waren/ ter goeder trouwen/ende ten overstaen van yemant/ by den geassisteerde daer toe te kiesen moge werden in gekogt/ maer de geassisteerde de selve Ammunitie van oorloge/ofte Schepen moeten ontfangen/ ende selfs af halen binnen 'slants/ onder 'tgesach van den Assistent/ die 'tsecours sal furneren: Doch sal het secours hier boven uyt gedruckt ter eenre/ ofte ter andere zyden/ die assisterende partye/ in geenderhande maniere Neceßiteren ofte verbinden/ tot eenige rupture tegens die gene/ die de gesecondeerde partye souden mogen attaqueren.

10. Ende by so verre het boven geexpresseerde/ van 2. en 4. duysent Mannen respective/ ofte het equivalent van dien/ niet bestant mochte werden geoordeelt/ tot volkome afweeringe vande expressien ofte beswaernissen/ daer tegens 'tselve wert geexpresseert/dat in sulcken kas/de niet geopprefsseerde ofte niet beswaerde der Geallieerden/ gehouden sal zyn de geoppresseerde/ ofte beswaerde/ ten dien eynde met sodanige verdere Macht ende Middelen by te springen/ als tot volkomen afweeringe/ vande voorsz. oppreßie/en beswaernisse geoordeelt sal worden van nooden te wesen/ wel verstaende dat Partyen Contrahenten t'elckens daer over ende op wat conditie 'tselve sal geschieden/ particulierlijck sullen hebben te verdraghen/ ende dat nochtans de besoignes/daer over aen te stellen van nu af aen/ sullen aen gevangen en by de hant ghenomen werden.

11. Syne Keurvorst. Doorl. Cleefsche/ende alle andere Landē/sullen met inlogeringe/Marcheren/ende Tochtē/so veel als mogelijck verschoont werden.

12. Dat indien de Soldatesque van hare Hoogh Mo. hare marche door de selve noorsakelijck souden moeten nemen/ so sal onder haer sodanige ernstige disciplijne werden onderhouden/ dat de Onderdanen van zijne Keurvorst. Doorl. door den voorgeroerden door-tocht niet en mogen werden beswaert/ en sullen de Contraventeurs van dien rigoreuselijck werden ghestraft/ oock de Marche van de Soldaten soo veel immers mogelijck is bespoedet.

13. d'Heeren Staten Generael sullen de Steden ende Forten/die de selve jegenwoordigh in de Landen van Cleve beset houden/ met soodanich Guarnisoen versien/ dat deselve voor alle overval genougsaem mogen verseker wesen/ ende sullen hare Ho. Mog. Syne Keurvorstel. Doorl. van Brandenburch in de voorsz. Landen/ noch oock in de voorsz. Steden ende Forten/ egeene indragt doen in des selfs bekende en gerechtichde Lants Hoogheden/Regalen/en Domeynen/ noch ook gedogen dat sulcks by d'Officiers ende Gouverneurs/ 'tsy Militair/ 't sy Politicque/onder eenigerhande pretext/ondernomen werde/ maer zijne Keurvorst. Doorl./ mitsgaders desselfs Erfyenamen/gerust/ en ongeturbeert/by sodanige lants Hoogheden/Eminentien/Regalien/ende Domeynen/ende 't gewoonelijck gebruyck van dien laten verblijven/ende daer by in sulcker voegen mainteneren dat daer jegens by niemant yets ondernomen moge werden/ en in kas daer jeghens yets mochte werden geattenteert/dat 'tselve sal wordē tegen gegaen/ende gecorrigeert/als na behoren.

14. Gelijck oock door 't onderhouden van de Guarnisoenen/in de ged. Steden/ Forten/ ende Plaetsen/haer Ho: Mog: Recht/ofte Gerechtigheydt sullen komen te acquireren/veel min sal zijne Keurvorst. Doorl./ ende des selfs Nakomelingen eenige prejuditie daer uyt komen te ontstaen/maer sullen alle dese Steden/ Forten/ en plaetsen/ wanneer hare Ho. M. en den Kurvorst samen nut sullen vinden die niet langer met besetting te versien/ ofte die daer in te continueren/ in handen des Kurvorsts werden herstelt/ in conformite als dien aengaende by de vorige Tractaten/ Accoorden en Verbonten tusschen hare Ho. Mo. en den Kurvorst gemaeckt belooft en bevesticht is: Middeler wijl sal aen den Gouverneurs en Commandeurs in sulcke Forten en Steden wel expresselick en scherp belast werden niet meer af te eyschen vā d'Onderdanen des Kurvorsts dan in de Vereenichde Provincien gebruyckelijck is/ noch dulden datte Kurvorst ofte zijn Onderdanen in hare Gerechticheden en Goederen directelijck noch indirectelijck met Extorsien werden beswaert.

15. Sullen mede de Contrahenten elckanderen/ oft yders Onderdanen en Ingesetenen met geene Tollen/ Licenten oft andre Nieuwigheden/ Imposten en Ongelden/ hoe die genaemt werdē mogen/ verder belasten of beswaren als d'eygen Ingesetenen (uytgesondert sulcke Inghesetenen die speciale Previlegen van Exemptien oft meerdere Vryheyt in't particulier souden mogen hebben) of te mede met andere de minste Lasten de Vremdelingen beswaren: Noch eles Landen en Volck met eenighe feytelijcke Proceduyren/ Onderdruckingen/ Retorsien of Represalien/ so en daer die na beschreven Rechten niet valideren en sal incommoderen nochte aen hare Onderdanen sulckx te doen toestaen/ maer een yegelijck aen d'ordinaris Justitie renvoyeren/ ende deselve Justitie haren vollen Cours laten houden.

16. Ende heeft syne Keurvorst. Doorl. belooft gelijck de selve belooft by desen/in de ged. Havenen op de Oostzee responderende/ d'Onderdanen van hare Ho. Mog. ende d'Ingesetenen van de vereenigde Provintien/ over haer Persoonen/ Schepen/Waren/ende Coopmanschappen onder geenderhande Pretext sonder hoogste noot/ gemeenen

Intrest, ende van oock niet anders/ als met onderling goet vinden van beyde Geallieerde verder oft hooger te sullen beswaren/ als deselve tegenwoordich beswaert zijn / oock niet gedoogen dat aldaer door yemant anders eenighe beswaernissen geen-tradiceert oft [illegible]geven werde / en sulcks voornamentlijck de ged. Haevenen aen niemant anders te sullen overgeven/ Verpanden/ ofte yemant daer op eenich Recht ofte Macht cederen ofte vergeven.

17. De Navigatie/ Trafique/ Commercie/ sullen tusschen d'Onderdanen van weder zijden sonder eenich hinder oft belet / gedreven en gecontinueert werden/ en sal dien volgens beyder Rijcken oft Onderdanen Schepen vry staen en geoorloft zijn/ wederzijts Havenen / uyt en in te loopen en Statie daer in te nemen.

18. Indien eenighe andere Christelijcke Koningen/ Potentaten/ oft Steden haer mede in dese Alliantie wilden begeven / soo sal sulcke een yegelijck vry staen / edoch / dat daer door gheen van beyde Contrahenten eenichsints werden gepræjudiceert/ oft dessels Staet en Conditie beswaerder ghemaeckt/ ofte verminderd / in desen verstande dat de voorsz. inlatinge sal moeten geschieden/ met onderlinge Communicatie en wederzijts bewillinghe/ zijnde ten wederzijden van nu af aen bewillight/ dat hy soo verre den Heere Protector van Engelant/ Schotlant/ en Yerlant/ etc. gedisponeert konde werden / sich in dese Alliantie mede in te laten / oft te laten in begrijpen/ dat zijn Hoogh. daer toe van beyder zijden sal werden geadmitteert.

19. 't Recht van Issue ofte Decimatie/ 'twelck by vertreck van Familien oft verval van Heridityten komt t'ontstaen/ daer van sullen wederzijts Onderdanen vrij en exempt zijn/ en blyven ghedurende d'Alliantie.

20. Dese Alliantie Defensive sal duren en cours hebben/ oock houden den tijdt van acht Jaren: met intentie om ter expiratie van dien tijt weder vernieut te werden/ en sal tot dien eynde twee Jaren voor d'expiratie van de voorsz. tijt daer over een by een komst werden aen gestelt/ met dien verstande nochtans dat by so verre als dan by d'een ofte d'andere der Geallieerde/ oft by beyde/ tot sodanighe vernieuwinghe niet en soude konnen werden verstaen: in sulcken ghevalle de Contrahenten ten wederzijden sullen weder komen te treden in 't Recht van verbintenis die tegenwoordig tusschen haer beyden is/ ingevolge van de Tractaten en Verklaringen die over veele Jaren tusschen de selve zijn opgeregt en gemaeckt/ zijnde wederzijden gestipuleert/ dat deselve Tractaten / Contracten en Verklaringen door dese Alliantie niet te sullen zijn gecasseert/ maer ter expiratie van desen Tractaet blijve in hare volle vigeur en kracht/ gelijck deselve soude zijn ghewerest en gebleven/ by aldien dese nader Alliantie niet en ware opgerecht.

21. Daer sullen ten wederzijden elc na sijn vermogen en ghelegentheydt/ behoorlen gheconttribueert worden/ dat andere Princen/ Potentaten/ Republijcquen en machtige Steden / en sonderlinge die van de Westphalischen en Neder-Saxischen Creytz mede onder dese Alliantie werdē gebragt.

22. Men sal geen lighlinghe van Volckeren te Paert/ te Voet/ oft te Water toestaen/ aen d'een of d'anders Vyanden / teghens de welcke men uyt kracht van dese jegenwoordighe Alliantie Defensive sal moeten Secours presteren.

23. Maer de werbinge van Volck van Oorloge/ te water oft te lande mitsgaders de inkoop/ inhuyringe en Equipage van Schepen van Oorloge/ sal altoos toegelatē worden en vry staen/ voor en ten behoeve van beyde de Contrahenten te doē/ ten ware dat die gene/ in welckers Landen en Havenen die ged. Werbinge/ in huyringe/ in koop/ oft Equipage werden versocht/ selfs tot zijn'er defensie/ 't volck ofte schepen van nooden hadden/ oft dat om andere Obstaculen sulcs soude moeten werdē geexcuseert / welcke aen gaende volkomen geloof gegeven sal worden aen dessels verklaringe.

24. De Contraherende partijē sullen de passagie so ter zee/ revieren en and're wateren/ als te lande/ elc in sijn districkt respective wel en na behooren met alle mogelickheyd moeten bewaren en veylig houden/ tegens alle ende een yegelijcke/ die de selve soude willen infecteren/ oft anders bekommeren.

En heeft zijne Keurvorstl. Doorl. aengenomen allerley goede Officien te sullen aenwenden / ten eynde de Vorsten en Stendē met sijne Keurvorst. Doorl. by 't Tractaet van den Jare 1613. insmers de meeste/ en aen sienlickste van dien dese Alliantie defensive mede sullen aen nemen / oock alle andere Vorsten en Steden/ onder de Westfaelsche en Nedersaxische Creyts resorterende. D'Alliantie sal van weghens den Staet der Geunieerde Provintien/ als oock by sijn Keurvorst. Doorl. Respective geapprobeert en geratificeert worden binnen de tijt van twee Maenden/ na 't besluyt/ ofte eerder/ so sulcks eenigsints doenlijck is.

Aldus gesloten en gearresteert den 27. July 1655.

Dus verre door de Ratificatien van wedersijdē/ hebben in Sept. 1655. daer aen beyde partijen hun aen een verplicht en ghebonden.

September

September 1655.

CHRISTINA, Coningin van Sweden, nu een Iaer in Brabant sich verlustigt hebbende, niet alleen in't Weereltlycke, gaende of somtyts ter Iacht, of in de Franse Comedien (daerse in verscheyden Gedaenten en Kleederen met een Hoofse gewoonte of wel de Marottinne oft oock de onbeschroomde speelde) te Brussel, maer oock in 't Geestelycke, dewyl de Religieusen soo wel met hare teghenwoordigheyt als zy mette Religieusen voorsien scheen, zy besocht meest alle

Abdijen, Cloosters en Collegen, daer zy veel of om of mette Geestelycke ter Maeltijt is geweest, mette zelve heeft gesongen, of gemusiceert en gedanst, of de Geestelycke waer zy quam, dedent zelver om haer te behagen; Zulx dat noch moeyte noch onkosten om haer te vleyen, achter gehouden wierden; De Brabanders zelfs wisten niet te bedencken waer om de Spaense Ministers haer so onthaelden, en de Hovelingen die so langh niet wachten mochten tot datme 't thun zeyde, stroyden uyt, dat Coningsmarck met eenighe 1000. Sweden om de Spangiaerden in Nederlant te helpen, sou komen: Dat Christina met Don Ian, of Koning Filippus zelfs met Christina sou trouwen; en and're sulcke gefabriceerde deuntjes meer. Maer zy die noch mette Weerelt speelden, had al beschickt na Italien ooc te gaen sien oft al waer was datmen van Romen seyde, dies als zy nu Brussel, Antwerpen, en de Kloosters niet weynich had * gekost, is zy den 22. Septemb. 2. mylen buyten Brussel van den Aertshertog Leopoldus begeleyt, haer mede gevende 2. zijner Lijf-compagnien, die Christina tot aen de Poorten van Ceulen geleyden; In haer Gevolge na Italien waren Don Antonio Pimentel, D. Antonio de la Cueva en Sylva, D. Fracisco Deza Napolitaen, en eenige Dames en onbekende. Zy had 30. Ruyters tot haer Bewaringh, en nodige Bagage. d'Eerste nacht sliep zy te Loven, van daer Montaigu passerende, omhelsde en kuste zy daer 't wonderdoende Beelt vã Maria; Den 25. quam zy te Ruremond, zijnde gheherbergt by den Graef van Isengien Governeur van 't Spaens Gelderlant. Den 27. at zy te Caster op den Gulickzen Bodem, daer haer een Edelman wegens deselve Vorst quam begroeten: Den 28. voer sy over Ryn door de Keyserl. Stadt Keulen, daer haer de Magistraet de Wijn presenteerde, snachs sliep zy tot Siegborge een Abdye van St. Benedictus orden, hier verbleef sy 2. dagen om haer Bagagie in te wachten. Den 2. van October quam sy te Hasieborgh, daer zy om haer ongesontheyts halven haer in een Littier dede dragen: Den 5. is sy te Coningsteyn door de Ceur vorst van Ments besocht, daer quamen haer ooc de handen kussen de Residenten van Engelant en van Sweden: Na datse hier halte gehouden had, quam sy den naesten dach te Franckfort, daer haer de Coningin van Schotlant ende den Hertoge van Glocester met Coninglijcke Ceremonien quamen besoecken: Als mede Keurpalts en sijn broeder Prins Robert, die haer hartich nooden, en by blyvende tot na by den Conings wech, soo en wilde sy daerom haren wech na Inspruch niet verhinderen, selfs, door 't nooden van den Ceurvorst van Ments, mogelijck achtende, dat oock der Princen woorden meer complimenten, als hartelicke meyningen waren: Den 7. passeerden de Coninginne door Franckfort en sliep snachts te Steynheym, een stadt in 't Keurvorstendom Ments, daer quam haer by Monsr. Vanbolt, Colonel van een Regiment van hare guarde, haere Majestt. bidden den naesten dag te willen komen in 't Keurvorstel. Kasteel Off-Schaffenborgh, op welckers wech verscheyden om loopen sijn, waer door sy haren wech derwaerts nam, groot vernoegen en verwonderinghe scheppende in dit machtich Gebou, als mede over de beleeftheydt, van datmen haer tot op de Fronturen

* Men verhaelt dat terwijl zy in Brabandt was / de onkosten voor den Koningh grooter waren om haer te onderhouden / dan al de Spaensche Soldaten die hy in Nederlandt hadde.

Fronturen door een Colonel en sijn guarde dede geleyden. De 9. quam hare Majestt. te Miltenborgh, en te Summeringen en Francken passeerende, wierd daer van de Keur-palts en de Keur-vorstinne begroet en de handen ghekust; haer alle courtesie getoont hebbende, met sijn 2. broeders scheyden tot Ap van haer in 't stift Ments, hier bleef de Coninginne een dach, en gingh tot Rotemborgh daer de Magistraet haer verwellecomden, slapen, de Gravin van Hohenlo, den Marquis van Anspach, uytten huyse van den Bourgh, quamen haer hier de handen kussen: Van hier toogh de Koninginne na Feuchtuan, daermen haer rustig opschafte van Stads wegē: De Graef van Oetingē sont haer te Adonausen een Colonel tegens om de Coninginne na Nordlinge te geleyden, alwaer noch gesproken wierdt van den Notabilen slach by hare Majestt. voorsatens Leger aldaer gehouden. Den 18. trock hare Majestt. over den Donau tot Donawaert, daer den Hertoch van Nieborgh niet alleen haer de Wijn aenboodt, maer nessens andere Caressen oock des Coningins gevolgh seer liberael tracteerden: Den 19. wiert de Coninginne op den wech ontfanghen uytte name des Keyzers, van den Graef Montecuculi, en den 20. tot Oberhausen een halfmijl van Augsborg, van waer sy een expressen na den Aerts hertoge van Inspruck sont. Den 22 passeerden de Coningin door Augsburg om snachts tot Lantsbergen te rusten, daar haar wegens de Ceurvorst van Bayeren de Baron Halslangh met veel complementen quam begroeten: Hier ontfongh sy oock antwoorde van den Hertoge van Inspruch: Den 26 quam de Coninginne op de Alpes, en den 29. in Tirol: Tot Seharnits wiert zy de eerstemael wegens de Aertshertoge begroet door den Baron van Freybergh Den 30. toog sy door Sirla, daer haer quamen spreken Ferdinandus Aertsbisschop van Oostenrijck, en Sygismundus Aertsbisschop van Augsburg; Van Sirla dede haer de Koninginne so om hare gesontheyt en om den harden steenen wech die na Inspruch loopt, sich in een Littier dragen; Op de Wech bejegende zy Anna de Medicis, (Suster des Hertochs van Florencen) en hare Man Ferdinandus Aertshertoge van Inspruck, en syn Broeder d'Aertsbisschop, die hare Maiestt. verwilkomden, anderhalf uyr van Inspruch, zy trat uyt haer Littier, en de Savoyarts van hunne Paerden, elckander kussende, soo bliefen ondertusschen 12. Savoise Trompetters, 50. Savoyse Ruyteren en een onnoemelyck getal Onderdanen braef uyt gerust, omringden hun, juist 20. Iaren na dat hy haer in Sweden besocht had: tot aen 't Kasteel komende schoot men twee reysen salvo, passerende door de Gewapende Burgery, so hielt sich D. Pimentel hem geduyrich nessens des Coningins Littier te Paerde. Tot na den Avondtmael men haer om te rusten op 't Kasteel van Inspruck bracht. Den 1. Nov. Trat de Koningin metten Aertshertoch in de Kerck van St. Franciscus ter Mis, en mede met Donna de la

 Cueva,

* Inspruck legt tusschen 't gebercht in Tirol/ heeft schoone valeyen/ bemden/ wateren/ en Dieren/ ook Hartsen en Swynen. Heeft een seer schoon Casteel vol groote Salen/ Kamers/ en Galderijen/ Tapijten/ en Schilderijen/ uyt nemende Fonteynen en Lusthoven. In een groote Sale daermen

gewoon is te eten ſietmen 't gantſ geſlacht van den Huyſe van Oostenrijck / geschildert door de vermaerde Titiaen. Daer ſietmen d'Aertſhertoge Ferdinandus met Anna zijn gemalinne ſeer levendig K. Carel de 5. Eleonora Dochter van Emanuel / en ſijn ſoon Philips / met Maria dochter van Coning Hendrick van Engelant / Maximiliaen en Maria mede dochter van K. Carel de 5 / Sigiſmundus Coning van Polen met een geboerden Rock: Alexander groot Hertoch van Toſcanen als een Curaſſier. In 't Arſſenael dat lange Galderyen zijn ſietmen veroverde Turckſe wapenen / en ſtandaerde van Barbariſe Princen te paerde / als Mauré / Parthers / Tracters / Teſſalonicers / Hongaren / en Duytſen alle gewapent. Inde Kercke legt Keyſer Maximiliaen begraven / omhangen met ſeer vele beelden / wapenen en Hiſtorien van zijne daden: Aen de pilaren van deſe Kerck ſtaen kopere beelden van 10. voeten hoogh / alle van den Huyſe van Oostenrijck / yder met zijne beschrijvinge / kleedinge / en tytel; daer onder oock Godefroy de Bouillon / eerſte Coning van Jeruſalem / hebbende een Dooren Croon op zijn hooft. De Voolyoven / water loopen / en alle treffelijcke Vrouwen-huyſen / oock een Boeck-kamer in 't geberchte gemaeckt die hier te ſien zijn / en alle 't ſwaer geschut / en anders is ongelooffelick: Onder vele luſt prieelen die daer zijn / is op den naeſten Berg / op een platte form een ronde Draay Tafel gemaeckt / daer yder ſo rat mee ombaert als hy ſelfs wil. Hier dicht by is een diepe rotſe daer men Bachus plach t'aenbidden / en daer neffens noch een al veel dieper die met Trappen na beneden gaet / ſeer doncker zijnde / beneden komende vint men de Vreemdelinghen groote Wijn vaten / die in dienſt aen den proef van den dro 3 komen / vergeten haer ſelfs om opt weer van daer te keren: De beelden van Bachus prieſters ſietmen daer noch met grote Glaſen in de hant / en haeren Souverayn hout een out Boeck in ſijn hant / uyt te welcke hy de Romienſe wet leeſt / by de Duytſen wel bekent en aldus luydende:

Hoſpes aduena Liberi P*atrum aditum ne Prophanus egreditor, Tauri Cornus*
Dei *iram non prouocato. At ejus ſacris lubens initiator*
Meri optumi craterem ac ratophorum.
Hauſtu pollenti potenti polluceto initiatus, Nomen; *tuum in Orgiaſtarum Tabulis adſcribito.*

Cueva, aen wien zy al hare ſecreten had geopenbaert. Daer wiert treffelyck gemuſiceert, daer na heeft Lucas Holſteyn (Canonick van St. Pieter, Apoſtoliſe Opper-Notaris en Boeckbewaerder van Vatican,) afgeſondē by den Paus, hem by de Koningin vervoecht, na ſommige Redenen, begoſte hy te zeggen dat de Koningin Rooms geworden was, volgens haer Verklaeringe aen D. Ant. Pimontel gedaen, doch hem zulcx te verſwygen op 't hoogſte aenbevolen had. en vermits zy in hare Staet en conditie niet en had gehad d'occaſie om ſulckx bequaem te doen blycken, ſoo was zy nu daer om tot Inſpruck gekomen, om alles te vol-trecken, (een zake noyt geſien, diergelycke men in geen Hiſtorien vont geſchreven,) Deſhalven maeckten hy uyt ſyns H. name bekent al de nodige omſtandigheden om de daet te bewaerheden, &c. Daer na heeftmen de Koningin op 't Kaſteel luſtigh vergaſt, koſtelyck Bancket opghediſcht, by veele gelubde doen bedienen, en heerlyck Muſyck doen horen, daer een Engelſman Mr. Iong (geſeyt den beſten in Europe) wonderlycke treflyck op de Baſſe-Vyool ſpeelden. Den 2. Novemb. bereydē haer de Koningin met Broeder Ian Baptiſt Guemes haer Biechtvader totte Ceremonien van den naeſten dag, en inſgelycks is zy weder getracteert, doch gelyck te voren by gelubde, alſoo nu niet dan by Dochters bedient wordende. Na Noen reed de Koninginop een Wit Paert na een Caſteel anderhalf myl van Inſpruck, daerſe meenichten

van

van Rycke Wapenen, Rariteyten, Iuweelen en Antiquiteyten bezach, meer dan men in soo een kout en Rotzachtigen Gewest soude soecken.

Den 3. Novemb. 'smorgens ten 10. uren leyde d' Aertsbertogh en d'Aerts-Bisschop de Coningin by de hant na Franciscus Kerck, D. Ant. Pimontel leyde Anna de Medicis die hy onder d'Armen had, gevolgt van menichte Staetjoffers: Op d'eerste Trap vande Kerck aenbat de Koningin een Crucefix, voortgaende knielde zy voor 't Hooch Altaer, ter rechter hant gingen zitten d'Aertshertog en syn Vrou en Broeder, en daer tegen over D. Antony Pimontel in een stoel bysonder: Toen quam Lucas Holsteyn ter hooger hant van de Coningin staen, voort-brengende een Volmacht van den Paus aldus luydende: *Beminde Zoon, zalicheyd en Apostolise zegeninge, Dewyl wy het niet sonder geestelycke vreugde onses gemoets hebben verstaen dat* Christina *d'alderdoorl. Coningin van Sweden, van Ketterse Ouders geboren, en in Kettery onderwesen en opgevoet, met Goddel. genade is verlicht geworden, bekennende den Weeh der Waerheyt, versakende al hare Ketteryen, en (God sy Loff) bereyt haer te keeren in de schoot der Roomse Kercke. Wy die onder den Herder-dienst het geen van de minste sorghen houden, die Schapen van den Weeh der Waerheyt afgedwaelt synde, weder in den wech der zaligheyt te brengen, en van u bysondere Godvruchtigheyt, wijsheyt, Cathol. Religie, en u veel in God-getuygden yver voor 't Huys Gods versekert, so hebben wy na ryp overwegen uyt eygen bewegen en zekere kennis, en uyt Apostolise Volle-Macht* U aē de ged. Coningin Christina gesondē/ 'tsy om door een geoordeelde of ongeoordeelde Af-sweeringh/ oft sonder voorgegane Af-sweeringe/ maer in plaets van dien van haer t'ontfanghen een soodanighen Belijdenisse des Cathol. Geloofs / volghens d'Artijckelen ingestelt van d'Apostolise stoel/ ende haer te absolveren van hoedanigh de Excommunicatien mogen zijn/ van dilapen/ interdicten en alle Kerckelijcke Sententien/ oordeelen/ en straffen/ om deses ghedaen/ haer niet alleen na de forme door boeten in te lijven/ maer oock de ged. Coninginne Christina tot harer zielen zalicheyt eerst te ontbindē/ en geabsolveert hebbende/ de ged. Christina in de schoot der voorsz. Roomse Kerck ontfangē/ en versoenen / en 't selve door een publijcke Notariale Acte inhoudende de gants geheele/ vrije en wijdluftige faculteyt / ombeelende: Begeerende als van geen andere maer alleen uwe getuygenis/ benessens uwe gants getrouwe Onderteekeninge. Niet tegenstaende der Apostolise/ algemine/ Provinciale / en Synodiale Concilise Ordren / alghemeene of bysondere Wetten Decreeten/ usantien/ stijlen/ Tribunalise Officien / en algemene Inquisitien/ en andere ter contrarie/ hoe sy moghen zijn. Gegeven tot Romen by d'Allerhoogste H. Maria / onder den Vissers Ringh den 10. October 1655. in ons eerste Jaer des Pausdoms. G. Gualterius.

Na dat dit een Notaris had gelesen wierde haer des Paus Brief overgelevert, luydende aldus:

Paus ALEXANDER de 7.

ALlerliefste Dochter in Christo/ u zy Salighept/ en Apostolischen zegen. Toen ons eerst aen gebrocht wiert hoe uwe Majestt. upt het vergaerde slijm der oude dwalingen geraeckt/ en de wijsheydt/ met niet onsuyvers gemengt door den H. Geest in haer nu eerst uptgestort zijnde/ zy het Roomse Catholijck Geloof te Brussel/ hoewel niet openbaer/ hadde omhelst; so konden wy geene woorden bedencken die krachtich genoegh zijn om upt te drucken hoe groot een in vloet van blijtschap wy in het binnenste van onse harte gevoelden. Dese overgroote blijtschap/ die niet scheen te konnen vergroot worden/ is ten hoogste vermeerdert/ door uwe voor genome reys/ om der Apostelen Triomfgraven en het Geloof/ door der Apostelen mont aen geprezen/ en oock ons/ dien Christus in Petrus en dien volgens in zijne stede/ hoewel onverdient/ op d'aerde heeft believt te stellen: Waer in gy niet alleen sult gelijck staen in d'onsterffelijcke eere der doorluchtigste Princen/ die het sich tot glorie reeckende hun triomfante Scepters en Kroonen voor de voeten des Visschers en der Pausen van Rome te vernederen; maer sult oock upt de Stadt/ een Meesteresse van het geene men recht gevoelen en leeren moet/ scheppen de warachtige grontwetten der Hemelsche leeringe. Dewijl nochtans niet sonder eenige schade der geenen/ die sich selfs in ydele waenwijsheyt in ghewickelt hebben/ en alleen in hun eygen oogen kloeck zijn/ so groot een licht tot noch toe onder een koren maet verborgen waert/ so behoort het evenwel endelijck ten toon gestelt/ voor een yegelijck te lichten/ op dat sy lieden oot volgende dit exempel/ en op dese voet stappen mogen in gaen. Wy sende aen uwe Majestt. Lukas Holstenius/ onsen beminden zoon/ en huys-genoot/ en Apostolische Oppernotaris/ Canonick van St. Peters Hooft-kerck/ en Bibliothecaris van onse boeck-kamer op Vatican/ eenen man om zijne geleertheyde in alle Talen/ en zijne bysondere godtvruchtigheydt ons ten hoochsten aen genaem/ die u 't Catholijck geloof na d'oude en gewoone wijse der Roomse Kerke in 't openbaer belijdende sal by staë/ en ten vollen verklaren met welcke eene oneyndighe blijtschap en liefde wy t'uwaert genegen zijn. Wy worden van den selven/ die so genadich in u de salicheydt uytghewrocht heeft met een vaste hoope ghesterckt/ dat uwe Majestt. sal betonen dese overgroote weldaet niet onwaerdich te wesen/ en met d'allergrootste gewillicheyt en ernsthaftige gehoorsaemheyt aë de H. Stoel voor een yegelijck betuygë sal/ dat gy yvrig en vierich de Catho-

lijcken

lijcken Godsdienst begeert en aen genomen hebt. Deselve sal onsen Vaderlijcken en minnelijcken zeghen/ en meer saken/hier toe streckende/ door mede deelen aen uwe Majesteyt. / wien wy van Godts weghen ghelucksaligheydt toewenschen/en dat hy de kracht/door zijne hant in u ghewrocht/ bevestige. Te Rome by de Hooftkercke van St. Maria onder des Vissers Ringh/ den 10. van October 1655. in het eerste jaer onses Pausdoms.

Onder stont Natalus Rondoninus.

't Opschrift was, Paus Alexander de Sevende, aen d'Alderliefste Dochter in Christo, Christina de Doorluchtige Coningin van Sweden.

Toen sprack Lucas Holsteyn: Nadien dese zake in 's licht onder d'ooghen ende 't gesicht der Kercke wiert gedaen, soo versoecken wy d'Aldereerw. Aertsher-togen en den Gezant van d'Alderdoorl. Catholycke Koning, op datter vã haer Geloof en yver geen twyffel zy, tot naeste getuygen, en de Professie met hare hant ondertekent, te bevestigen, op dat door sodanighe voorname Getuyghen d'Apostolise stoel en d'algemeyne Kercke Gods, hier absent en alle nakomelingen namaels van de waerheyt des Daedts mogen versekert syn.

Daer na sich tot de Coningin keerende, zeyde hy: Dit is 't besworen en gebruyckelyck publyck Begryp des Cathol. Geloofs, soo 't de H. Roomse Kerck gebruyckt. *En begon het overluyt te lesen, van desen Inhout synde*:

ICk CHRISTINA, in vast betrouwen geloof en belyde alles en bysonder 't geen het Symbolisse Geloof vervat, en datte H. Roomse Kerck gebruyckt, te weten: Ick geloof in een Godt den Vader Almachtigh, Schepper van Hemel en Aerde, alles sienelyck en onsienelyck: En in een Heere Iesum Christum, Gods eenich geboren, ende uyt den Vader geboeren voor alle Eeuwen, Godt van Gode, Licht van 't Licht, Ware Godt van den Waren Godt, gebooren niet gemaeckt, medeselfstandich van den Vader, waer door alles ghemaeckt is; Die om ons Menschen en onser Zaligheydt van den Hemel is ghedaelt, en van dẽ Heyligen Geest geincarneert uytte Maget Maria, en is Mensch geworden: Is mede voor ons gekruyst onder Pontio Pilato, heeft gheleden en is begraven; Is nader Schriftuyren ten derden daghe weder op gestaen; Ende opgevaren ten Hemel sit ter rechter hant des Vaders, En sal van daer wederom komen met Heerlijckheyt om te oordeelen de levende en de dooden; Wiens Rycke sonder eynde wesen zal. Ende in den Heyligen Geest Heere, en levent makende, die uyt den Vader en den Sone gegaen is; die met den Vader en Sone te gelyck aengebeden wert, ende mede verheerlyckt; Die gesproken is by de

Propheten,

Propheten. En in een Heylighe Catholycke en Apostolise Kercke. Ick belijde eenen Doop tot vergevinge der Sonden, en verwacht d'Opstandinge der Dooden, en een Eeuwich Leven. *Amen* In d' Apostolise en Kerckelycke Traditien, en hare andere Kerckelycke Insettingen en gewoonten gelove en omhels ick vastelyck. Bekenne de H. Schriftuyr na hare sin, die men hout en gehouden wort by de H. Moeder de Kercke, die toekomt te oordeelen den waren sin en Interpretatie der H. Schriften. Ick belyde oock datter syn 7. ware en eygentlycke Sacramenten des Nieuwen Wets, in ghezet van Jesum Christum onsen Heere, doch tot zalicheyd des Menschelycken Geslachts alle niet nodich, en syn, te weten, den Doop, Confirmatio, Mis, Boete, Laetste Oly, d'Ordre en 't Houwlyck, door die verkrycht men genade, en van dese, den Doop, Confirmatie en d'Ordre, syn niet te verlaten dan met heylich-schendery. Ick stem toe, ende neem aen d'aenghenomen en geapprobeerde Catolyckse Kerckelycke usantien in 't bedienen van al de voorsz. solemnele Sacramenten. Neem aen en belyde al'es en wat in 't H. Concilium van Trenten is uytgesproken en besloten van d'Erf-zonde en de rechtveerdighmakinge. Desgelycks geloof ick dat in de Mis wort geoffert den waren, eyghen Godt, tot een versoenende Sacraficie voor Levenden en Dooden; En dat in't Sacrament der Alderheylichste Eucharistie berust de ware, gantsche, en substantielen Lichame en Bloedt met samen de Siel en Goddelyckheydt onses Heeren Iesu Christi, en de veranderinge van al de substantie des Broots in't Lichaem, en al de substantie des Wijns in 't Bloet, welcke omkeeringhe de Catho. Kercke noemt Transsubstantiatie. Belyde oock onder beyde Specien gants en gheheel Christum en een waer Sacrament t'ontfanghen. Ick houde voor vast datter een Vaghevier is, daer de Sielen gesloten, door der Geloviger Gebeden worden geholpen: Desgelyckx dat men de Heylighen die met Christus regeren, moet aen-roepen en eeren, om door hare Gebeden Godt voor ons te ghewinnen, en dat men hare Reliquia in eere houden moet. Ick versteker oock vast, datte Beeltnissen Christi, en der Godlycke altoos Maget, en van alle andere Heyligen mogen gehouden en bewaert worden, ia, dat men haer schuldich is te eeren, en ghebieden te Eeren. Datte macht der Aflaten by Christus in de Kercke is naergelaten, en bevestige datter ghebruyck van dien het Christen-Volck seer heylzaem is. Ick erkenne datte H. Catholycke en Apostolise Roomse Kerck is de Moeder en Meestresse van alle Kercken. Beloof en sweere ware gehoorsaemheyt aen den Roomsche Paus, des gheluckzaligen Pieters (Prins der Apostelen) Navolgher, en Stedehouder van Iezus Christus; Ick neem aen en belyde ontwyffelyck de anderen en al der H. Canons, vergaerde Concilien. doch voornamentlyck het besluyt de Traditien en Verklaringhen des H. Conciliums van Trenten: Insghelyckx verwerp en versoeye ick al 'tcontrarie, alle Ketteryen hoedanigh zy dan by de Kercke verdoemt, verworpen en versoeyt mach syn. Belyde en houde warachtelyck dat dit is het ware Catholyck Gelove, buyten 't welck gheen zaligheyt is, als in dien het geen ick nu belyde. en belove het zelfde onbevleckt en

suyver

suyver totten uyterste mijnes levens volstandich te behouden, en te belyden, (so waarlijck helpe my Godt) en belove mijne onderhebbende, ofte die in mijn onderdanicheydt staan, deselve te houden, doen leeren, predicken, so veel ick kan. Dat belove ick Christina, verbinde my en sweere (daar toe helpe mijn God en sijn Heylich Evangelie) dat ick daar voor sorg dragen sal.

Hier na heeft Christina dat geschrift selfs onderteekent, en Lucas Holsteyn heeft haer met dese Woorden geabsolveert, sprekende aldus:

Heere God bekeert ons in deughden. Vertoont u Aensichte/en wy sullen behouden wesen. Staet op Christe en helpt ons. En verlost ons om uwes naems wille. Heere uwe genade koome over ons/ gelijck wy in u hoopen. Heere verhoort mijn Gebedt/ en mijn stemme koomt tot u op. Sy de Heere met uwen H. Geest.

Doen bad hy overluydt dese woorden.

Heere die de dwalende u licht der waerheydt vertoont/op datse wederkeeren in den wegh der gerechtigheydt / geeft degene die de Christelijcke Religie belijden en deselve verachten / en des selfs Vyanden zijn/ datse [illegible] mogen wenschen te volgen. Godt dien de sancten verbetert / en de verstrooyde by-een vergadert [illegible] uwe genade des [illegible] Christenheydt [illegible] uwe Kercke in eenicheydt [illegible] en u daer in mogen waerdich zijn geacht.

O: Eeuwighe Almachtighe Godt / geliest die u schaepken van de loosheden des Wolfs tot uwer [illegible] te trecken/neemt se aen in Vaderlijcke Godtvruchtigheydt/en herstelt u Gemeente na uwe heylsame barmhertigheydt: Duldet niet dat van u huysghenooten den schadelijckste Vyant yemant uytrucke/ maer verlost en behoet ons uwe Kercke/ als een Godtvruchtige Moeder aen hare beminde Dochter.

Heere ghy die den Mensche na uwen beelde genadelijck ontfermende voortbracht / dien gy wonderlijcke [illegible]/ die sich over zijn Dienaers ontfermt heeft/ op datse verlost soude worden van de Vyantlijcke en Duyvelse valscheydt en ontrouwheydt / vergeeft en schelt haer quyt na de mate uwer goetheydt/op datse Heyligheydt uwer Kercke door 't ontfanghen van u mededeelinge weer en vereenight, door Jesum Christum onsen Heere uwen Sone / die met u leeft en regeert in eenheydt en den H. Geest Godt/ van eeuwe tot eeuwe/ Amen.

Godt vergeve en ontsla u van alle uwe sonden/ en hy leyde u ten eeuwigen leven.

Ende ick uyt de Apostolische Macht die ick eensdeels ende specialijck bediene wegens den last des Allerheylighste Heere onsen Paus Alexander de 7. / absolvere u van alle machten van Excommunicatien/suspensien/en Interdicten/ van alle andere Kerckel. sententien/en straffen/hoedanich die mogen zijn/ en neme u aen in den schoot der H: Moeder der Christelijcke Roomse Kerck / en in hare H: Sacramenten/herstelle u in de eenheydt en 'tgebruyck des Geloofs/ in den namen des Vaders/des Soons en des H. Geests: Amen.

Hier op sprack hy dese navolgende Segeningen.

Bevestight Heere dat wy gewerckt hebben / in uwen heyligen Tempel 'twelck Jerusalem is. Siet also wort den Mensche gezeghent die den Heere vreest. Gezegent zy de Heere die daer woont uyt Sion/ die Hemel en Aerde ghemaeckt heeft.

De zegeningen des Almachtigen Godts/des Vaders/des Soons en H. Geests dale op u / en blijft daer altoos/ Amen.

Dit alles soo afgeloopen synde heeft stracks daer aen een Iesuyt in't Hoogduyts een fraye Predikatie gedaen, syn Text uytten Psalm Davids nemende, daer hy zegt, *Hoort mijn Dochter, neyght oock u Ooren, en vergeet alsoo u volck en uws Vaders Huys, so sal den Coningh behagen in uwer Schoonheyt hebben, &c.* En daer naer is het *Te Deum* gesongen, oock wierden de Trommels in de Kerck gheslagen, en 't Canon van 't Casteel tot 50. stucks af-ghebrant. Savonts is de Koningin met alle Heerlyckheyt op een Groote Zael vergast: Haer wiert een kostelyck Kruys met Dyamanten vereert, 'tgeen zy op hare Borst hong. Men speelde en men sach Acht Rycke Vertooningen: De vordere Ceremonien aldaer soo aen Spijs, Kleeding en Toe-stel waren te kostelycker om dat den Paus aen d'Aerts-Hertoch had bevolen geen Onkosten te spaeren om Christina wel te tracteren, 'tgunt in effecte volgden, so dat geacht wert dat wel 15. Tonnen gouts in dese Ceremonien zyn versmoort. Self Christina verwondert als sy in dese pompeusheyt zat, barste in dese woorden uyt, *O che Bella!* 's Nachts isser hups gedanst, den Wijn wiert voor 't Volck ontsteken, en de Vreemdelingen in-ghelaten, met Spijs en Dranck aen de Tafelen onthaelt. Daeghs daer aen wierden Masquerades van * Pages aengerecht; Zy maeckten oock een Theatrum rontsom met Toortzen bezet, hier speeldense de Comedie van Mars op. Toen gaf de Koningin gehoor aen den Graef Strossy, die haer 2. Brieven van den Keyzer en de Keyserin bracht, behelzende een Geluckwensching in haer Rooms worden. In't Convent der Iesuyten hoorden zy een Predikatie van P. Broer Ian, (Preeckheer van d'Aertshertoch Leopoldus,) uyt 't Euangelie te pas brengende 'tgepasseerde van de vorige dagen; 's Nachts songh men de groote Comedie van Largia, gestelt by 3. de voornaemste Note-voegers van Europa.

Christina in al dese Feesteryen ontledichden haer noch dit Briefken aen Coningh Carolus van Sweden te schrijven:

Myn Broeder. Ick ben geluckigh hier aen gekomen/ alwaer ick verlof en last gevonden heb van zijn Heyligheyd om te belijden het geene ick langen tijt gewenst ben / ick heb mijn geluckigh geacht hem te mogen gehoorsamen: En hebbe het heerschen over so machtige volckeren/en die landen die gy nu besit verre te boven gestelt. Dit werck behoorde u te behagen/ alwaert dat gy oordeelden ick qualijcken hadde verkoozen/aen gesien het u so voordeelich en eerlijcken is. Ick belijde nochtans dat mijne genegentheydt en vrientschap die ick u drage ende de liefde waer mede ick aen Sweden verplicht ben altijt by my sullen bewaert werden/ende ick sal blyven.

Na Ruremonde schreef zy aen den Graef van Isengien, Gouverneur des Conings in Gelderlant, desen volgende Brief:

Myn Cousijn, Wetende 'tgene my aengaet u niet al een eens en so /ende dat alle 'tgene my betreft by u in grootachtinghe is/ so heb ick derhalven u willen laten weten / dat ick eyndelijcken openlijcke de ketterye af gesworen en belijdenisse gedaen hebbe/in dese plaets van de Catholijcke Apostolische en Roomsche Godts dienst; ick en twijfele niet ofte dese geluckige tijdinge sal ten minsten so wel aen u als aen alle mijne andere vrienden vernoeginge by brengen/ dewijle ick geloove gy een der gener zijdt die my de alder genegentste zijn: ick bidde u oock te gelooven/ dat ick groote achtbaerheydt t'uwaerts hebbe/ende wenschende gelegen ben u teekenen te geven van dat ick ben mijn Cousijn/ &c.

Christina

* *Sulcke Heeren sulcke Knechten. So de Prins doet, dat volgt een yder.*

Christina te Insprück nu moede synde, ijlden na Romen; Zy wiert dan soo als zy in-gehaelt was, weder Feestelyck uytgeleyt, eerbiedelyck van d'Aertshertogh, &c. Afscheyt genomen hebbende, toogh den 8. Nov. na Trenten, en so op Ferrare, over Mantua en Bologna op (‡) Lorette, 't geen haer so ras niet gewesen wiert mette ronde Kap van des zelfs Kerck, of zy weende, en uyt haer Koets op d'Aert neder knielende, dede zy een Gebedt; Aen de Trappen van de Muyr komende, omhelsde haer den Bisschop en syn Geestelycke, en soo tot de Kerck gebracht wordende, heeft zy een Gout Beeldeken en Croon en Scepter voor 't Beelt van Maria geleyt, en haer dat offerende, willen betoonen, dat zy haer gulden ftant, haer Ryck en Gebied had verlaten om een beter Ryck. Midtsgaders dat de 368. Dyamanten en Honderdt tsestigh Paerlen die aen de Croon en Scepter gehecht stonden, wel schoon waren, doch datte glans van dese Gesteenten by die van 't Nieuwe Ieruzalem te dof waren, &c. Van hier is Christina den 25. December te Romen gekomen, daer menichte Broot en twee Vaten Wijn voor 't Volck ghestort wierdt, de Cardinalen de Medici en Hessen waren des Paus Gezanten die haer in-haelden met so veel pracht en kostelyckheyt, dattet by na ongeloofiyck is, tot Oliate wiert zy ontfangen, en beneden aen de Trap omhelst. zy gingh by de 2. Cardinalen in de Koetse sitten. en is zavonts ten 7. uren binnen Romen met meenichte Flambeaux gekomen, door een expres gemaeckte Poort, genaemt *de Goede deurgebroken deure.* Men leyde haer achter door den Tuyn Belvidere in een Paleys voor haer bereydt, daer zy een weynich is stil geweest, en toen ghebracht by den Paus, die zy de handen kusten, met wie zy meer als een uyr van den gemeenen Vrede heeft gediscoureert, en daer na heeft den Paus haer vertoont veel Fraye Schilderyen, Tapitê, Gesteenten, &c. Donderdaegs daer aen heeftmen haer in des Paus Koets ghehaelt, en aen desselfs Tafel in den Wyngaert van Iulius getracteert, en hier is zy by den Paus vereert met een Schoone Stoel, Littier, en een rycke Koetze, waer achter de Koningin Christina in Silvere Beeltenisse uyttermaten konstich stont afgemaelt. Van hier gingh zy haer openbare Intrede door de Poorte des Volcks-doen, die wel dick-behangen en geciert was; Hier ontfong haer den Onder-Dyaken Barbarinus uytte Naem van 't Geestelycke College, Christina zat op een Genette seer slecht gekleedt, evenwel ronts om met Peerlen bezet,

‡ Lorette legt in Ancona tusschen de Steden de [illegible] Musen. Oude boecken seggen/ datte Engelschen gebracht hebben het Camerken/ waer in de maget Maria zy gebooren : Elck geloove soo veel hy behagen kan : Het is nochtans seker dat alle Jaren in de [illegible] in 't hooghste van de Herfst [illegible] van Menschen in Pelgrimmage komen/ waer toe ontrent de Kercken niet als Herbergen en Taverniers gebouwen worden : Ende de [illegible] goude/ silv're en and're geschoncken [illegible] die aldaer hanghen toonen genoegh hoe Mirakelen de H. Maget dagelijcks doet : In 't midden der Kercke staet dit 't voorsz. Camerken/ en contsom de kercken is een bysondere Muer gemaeckt ; en binnen de Kercke hanget vol offensive en defensive wapenen/ en daer staet oock veel geschut/ op dat dese H. plaetse niet weder van eenighe Turcken worden gepilleert/ gelijck voortijts geschiet is van Saraszijnen/ die de Pausen Alexander de 6. en Julianus daer toe hadden aen gehitst.

hebbende een Reys-hoedeken op haer hooft, sy reedt tusschen de Cardinalen Ursino en Costaguti, voor haer droech een Page een Scepter ende Kroon, aldus de straten St. Marco, Iesu Cæsarine, Parione en Borgo passeerende, na de St. Pieters Kerck, omringt van Curassiers, gevolght van hare Maiesteyts Carabiners gekleedt met roode Rocken, voor en achter met Swarte kruyssen, doen 12. karren met Fulp overdeckt, en Muylen met Silvere klocken en groote menighte zijde Quasten. Toen volghden de Grooten, den Adel, de Gezanten, de Pages en Trompetters, Prins Pamphilius in Gout en Syde, 't Roomse Hof, &c. Over al loste men 't Geschut, de straten en Huysen waren oock behangen, ende groote Vuyrwercken ontsteken. By Vatican wiert Christina van Scenarola (als een Bisschop gekleed) en de gantze Clergie ontfangen, die haer 't kruys te kussen gaf, en leyde haer so in de kerck, die rontom met Tapyten en Sweedsche Wapenen was behangen; Op 't choor songmen de Musyck *Ista & speciosa, &c.* toen zong Vicarius Scenarola het *Te Deum*, Onderwyl was Christina op de trappen van 't Hoogh Autaer neder geknielt, kussende aldaer des Paus Voeten en Handen, die haer van de Trappen op-richten; Waar na sy by al de Cardinalen vergast is geweest. Op Kers dagh heeft den Paus aen Christina selfs 't Sacrament uyt gedeelt in de Capelle van Vatican; Ende daer heeft sy de confirmatie ontfanghen, den Cardinaal de Medici representerende den Coningh van Spangen, was haar gevader, en men noemde haar *Maria Alexandria*: Namiddachs besach sy de Krebbe I. Christi: Ende daar na heeft sy in 't Hof van Farnese de meeste eere ontfangen die men bedencken mach: Den Paus selfs haar te gast hebbende, gaf haar de hooger hant, zulckx dat Christina te Romen sijnde, haar veranderende geest wel heeft konnen versadighen, sonder nochtans te verhinderen datter dagelijckx veele vuyle discoursen van haar liepen, selfs aen den quylebaert Pasquin: Daer den Paus soo wel als zy zijn deel hadde: Wy willen haar te Romen laten, en tot op een ander Iaer sien hoe sy vaert: Ons keerende nae Piemont.

De Protestanten in Piemont bleven noch in hunne Holen ende schuyl-hoecken verborgen: Veele van hun waren nauwlijckx tot de knien bekleet, en de Aerde hun Bedde het rau groen kruyt hun Spijs sijnde: Sulcks dat den Hertoch van Savoyen selfs scheen medelijden te hebben met dese desolate Menschen: Dies biedt hy haer 't onderstaende Pardon aen, oock eenichsins gedwonghen door den Koningh van Vranckrijck, en oock door dien de Geestelijckheit hem waerschouden dat de Staten Generael, den Protector, ende de Switzers hun mette sake deser Arme Luyden meer en meer scheenen te willen bemoeyen.

Carel

Carel Emanuel by Godes genade Hertoge van Savoyen / Prince van Piedmont / en Coningh van Cyprus. Alsoo het de goedertierentheyt van een vroom Prins is / een medelydent ooge te slaen op d'ellenden en calamiteyten van soodanighe die door hare inorme offencien hun selfs hebben schuldich ghemaeckt om gestraft te worden ; Gelijck als dese / die van den beginne hebben afgeleyt alle trouwe / onderdanicheyt en plicht / of sy al liever willen voort gaen in hare faulten omme meer straf waerdich te worden / dan om pardon te verkrijghen : Nochtans wy daer om genegen zijnde op 't versoeck van d'Alderchristelickste Mayesteyt / die door veel middelen ons daer toe heeft versocht : Soo verklaren wy aen de gantse Wereldt voor soo veel het bysonder respect aen gaet / en aen onse Onderdanen van de gepretendeerde Gereform. Religie / die nu onlangs hebben gerebelleert tegens onse ordre / alleen streckende tot verbeteringe van eenige mesusen en violatien der Edicten en Decreten van onsen allerdoorluchtighste Voorsaten / gelijck aen yder Mensche bekent is die hare autentyke Declaratien lesen van tijt tot tijt uytgegeven / waer in sy verbieden hare Wapenen tegens onse macht te gebruycken / en te volharden hare Actien van Vyantschap en wreetheydt tegens onse Catholijcke Onderdanen / 'twelck aen yder Mensche bekent is / wy door dese tegenwoordighen / na onse sekere kennisse / volle macht en Souveraine Authoriteyt / en met advijs van onsen Rade / geven en verleenen aen alle particuliere persoonen uytte Valeye van Lucerne en Angrona pardon en vergiffenisse van alle corporele straffe / die sy wel verdient hebben / om datse de Wapenen teghens ons hare Souverayn hebben ghenomen / gelijck oock voor alle daden / wercken / en gewelden van Rooven / Branden / en schenden van Kercken en Huysen / Moorderyen en andere actien / ingevolghe van dien by hun begaen : Mits datse hun retireren binnen de beschreyden Limiten voor haer om te woonen en haer Religie te gebruycken ; Te weten ; Angrona / Villar / Bobby / en Rorata / gevende hun volle genade en vergevinge van alle maniere van Confiscatie van Goederen die haer behooren in dese 4. plaetsen / en de Landen haer toebehoorende / daerse met alle sekerheyt in mogen woonen / en hare Religie exerceren sonder eenige verstooringe / volgens de voorgaende van dese genadige Concessien eertijts aen hun verleent door onse Voorsaten / zijnde gedatheert den 2. Juny Anno 1653. Behoudens dat sy van dese quartieren sullen onderhouden de conditien in de voorsz. Concessien vervaet / sonder daer teghens directelijck oft indirectelijck te doen : En by sonder datse hun niet en sullen tegen stellen / nochte aen niemant oorsake geven van verstooringe die de Misse sullen celebreren / maer sullen 't ghebruyck van de Catholijcke Religie moeten toestaen / 'twelck in conformiteyt der voorsz. ordres alsoo is besloten / in alle dese plaetsen alwaer 't gebruyck vande gepretendeerde Gereformeerde Religie is toeghestaen / sonder dat hier mede gemeent zy / datte geene die 't anders verstaen gehouden souden wesen te helpen / oft de hant te bieden aen die de Misse celebreren. Wy sluyten uyt ons Pardon voorsz. eenige plaetsen oft partyen van Huysen die gedemolieert in yder van dese 4. plaetsen 'twelck behoorlijck sal zijn / ofte sulcke die wy daer toe sullen verkiesen om te timmeren Kercken oft Huysen tot 't gebruyck van de Catholijcke Religie / in gevalle het niet beter inde voorsz. plaetse wiert gheoordeelt te timmeren op de oude Fondamenten van sulcke Catholijcke Kercken als verdestrueert zijn. Boven dien consenteren wy datse sullen mogen soo veel nieuwe Kercken maken als in de voorsz. getollereerde plaetsen zijn geweest / mits dat die elf die buyten de Limiten leggen sullen blyven gedemolieert / volgens de procedure daer over gehouden ten tyde van zijn Coninglijcke Hooght. Victor Amadeo hoogl. memorie / mijn Heer en Vader / dewelcke beval / dat allerwegen middel soude gesocht werden om de onbehoorlijckheden van die van de gepretendeerde Gereformeerde Religie te berechten / volgens onser voorsaten Concessien van den 2 Juny Anno 1653.

Aengaende onse Onderdanen in de Valeyen van Perouse en van St. Martin / St. Bartholomeus / Perustin en Rocheplat / die sonder eenige offencie van onser zijde gegeven te hebben / de Wapenen inde hant hebben genomen in faveur van dese van Lucerne en Angrona teghens ons / en die al-eer sy eenige schade aen Lijf of Goet door onse Soldaten hadden geleden / (uytgesegt alleen / d'inquartieringe van eenige Soldaten voor weynich daghen) begosten eerst te Branden de Kercken en neer te smyten de Huysen der Catholijcken / mette Casteelen en Paleysen van de Heeren / en met groote wreetheydt slaende een goede partyen der Catholijcken uytte voorsz. Valeyen van Perouse en St. Martin / die haer noyt eenige ingebeelde schade deden. Wy in ghelijcke maniere vergeven hun dese misdaden / en bevryden hun van alle Doot-schult en Confiscatie harer Goederen / gelijck mede de geene die inde Lijst der Banditen zijn geregistreert : Doch op voorwaerden / datter eenighe middel werde ghevonden voor het zeker woonen en vergaderen der Catholijcken in de voorsz. Valeyen : Boven dien sullen sy onderhouden de Conditien en Edicten van onse Allerdoorlucht. Voorsaten : Ende het sal bedonghen zijn / datse niet en sullen mogen eenich vry Mensche moeyelijck te vallen om te omhelsen en soecken de Catholijcke professie / en dat soo wel binnen de Valeyen van Lucerne en Angrona als in die van St. Martin en Perouse / en an-

dere plaetsen voor gerert: Onse geseyde Onderdanen sullen gehouden zijn/ dese onse favorabele genade en pardon aen te nemen binnen 8 dagen na de Publicatie deses.

Ende sal gepubliceert werden binnen de voorsz. gestelden tijt / en datter sal zijn het leste dat haer gepresenteert sal werden door onse goetheyd / om alle Vyantschap ten eynde te brengen/ 'twelck wy van onser zijde bereyt zijn te doen / en daer na sullen wy procederen tot een geheele uytvoeringe van de materie/ hier in begrepen/ en tot een lossinge der Gevangenen/ met bequamen spoet en waer-borgh. En ingevalle datte voorsz. Onderdanen van de gepretendeerde Gereformeerde Religie liever gesint waren te maken een generale Lijste van hare goederen die sy in onse Landen hebben/ alsoo wel als die sy aengenomen hebben/ en die sy buyten de Limiten besitten/ soo wel als binnen/ en daer se niet en willen hun verobligeren volgens dese ordre te continueeren in haer tollerancie en Concessien / en tot 't geen sy meer verbonden sullen wesen door de presente Ordonnantie / maer hun selfs gantschelijck onsen Gebiede willen retireren/ soo en sullen wy haer niet alleen gheven geleyde sonder eenighe Confiscatie hoese mag wesen / maer sullen boven dien gereed zijn op te leggen en te betalen den prijs en waerde van alle haer Goederen/ in goede en gereeden gelde:

Gegeven tot Rivoli den 27. July 1655.

CHARLES EMANUEL.

Vincenzio Marozzo. *Caroli.*

Maer dit namen de Piemontoisen niet aen / om datse wisten dat verscheyden Gezanten op wech waren na den Hertog van Savoye tot haerer Voorspraeck: Oock om datter hoop van een vaster en beter Accoort wiert gegeven: Eenighe der voornaemste schreven juyst op die tijt als dit Pardon voorts quam / eenen grooten Brief aen den Protector/ uytte naem van al de Protestanten/ behelzende/ Dat zy wel versekert zynde van Syn Hoogheyts goede genegentheyt, niet en quamen versoecken yet onbehoorlycks, maer datte deugden, de lijtzaemheyt en dese hare geleden Ellende Syne Hoogheyt en alle andere Protestante Staten mochten verwecken om haer te onderstennen, was haer wenschen: Versochten dat Mr. Moorlant voor haer by hunnen Souverain mocht gaen spreken: Ende bedanckten Syn Hoogheyt voor 'tGelt dat hy eerst uyt syn eygen Tresorie, en daer na van 'tgemeen tot hun onderstant versamelt had. Datte Papisten onder geen ander pretext als om datze zo out in Religie altoos mette Protestantse Gemeente en nu Europise Catholycke (algemeyne) Gereform. Kercken, hun van d'eerste tijden teghens der Pauselycke Tyrannie, en Wolf-achtighen aert hun aengesteldt hadden, nu by de Papisten vals beschuldicht wierden, van vremde Macht tot hun Hulp te hebben genodicht, en datze oock Rebellige en Verraders waren geworden, &c. (Datze noch die zelfde waren die verklaerden *Dat men geen Beelden mocht Eeren, Geen Maria noch andere Menschen aen-bidden, Aen geen Bullen noch Vage-vier noch Mis te gheloove n, Belijdende 't Apostolise Geloof, biddende met 't Vader Ons, En gebruyckende den Doop en 's Avontmael, &c.*) Verklaerden dat het Edict by Guastaldus den 25 January tegens hun uytgegeven (waer op al dat Bloedigh Vervolgen en Moorden en Verwoesten is gevolght) by 't Verbitterde Iesuyts College te Turin ingestelt, die hun 'tGeselschap van de Voortplanting des Geloofs lieten noemen, dat dat Edict was puyr vals en geheel vol Logens, Dat Mr. Stoup tot London residerende van alles soude pertinente Verklaring

konnen

konnen doen, en oock geauthoriseert wesen met Syne Hoogheyt weghens de voorsz. Protestanten en hare zaken van tyt tot tyt te besoigneren, Geschreven by de verstroyde Discipulen Christi onder 't kruys Iezu, wegens al de Kercken uyt de Valeyen te Pinasche by Pignarol, den 7 Augusti 1655.

Eyndlingh is Abel Servient (na dat hy zijn Coningh een kleyne Fregat van playsantie 'twelck hy in Hollant had doen maken/en op de Seyne wel beschildert en Vergult / en met Wimpels behanghen/ had bereert) tot Turin als Gezant wegens Vranckrijck by den Hertogh van Savoyen en 'tvoorsz. Geestelijck College gekomen: Dese hebben sonder eenige andere Buytenlantse Gesanten van dese vier Stockhart/ Leger/ Michaelin en Lepreux te gedoogen / op den 28. Septemb; het volgende Accoort tot Turin genoechsaem gedwongē/ hun te doen onderteekenen/ dewijl men hun in cas van non acceptatie dreygde met af-snijdingh van alle ghemeenschap met Savoyen als oock met Vranckrijck: Dese zijn de puncten in't kort:

1. Wert van alle 't gepasseerde een Amnestia by den Hertogh van Savoyen vergunt.

2. De Protestanten sullen moeten verlaten hare woningen en goederen aen d'ander zijde van Pelice/ in hare Vlaggen/in Biane/en Lucern en Sant Campiglion en Bessano/en Bourge/ doch sullen 't hare aldaer aen de Roomse voor Allerheyligen mogen verkoopen.

3. De Protestanten sullen mogen woonen met de Roomse te St. Jan / maer sullen de Kerck aldaer niet mogen hebben.

4. Tot Latour moghen de Protestanten als voor desen woonen.

5. Tot St. Secondt sullen de Protestanten niet moghen woonen als op de ordinaris plaetsen van Pierusschi/ St. Bartholomeus/ Rocheplat/ en genieten de gewoone vryheyt van Religie.

6. Voorts sullen de Protestanten om hun van de geleden schade te beter te verhalen/ de Jaeren 1656./57/ en 58. vry zijn van alle winter-quartieren/ [illegible]/ [illegible] van [illegible] Imposten/ en de Jaeren 1659. en 1660. sullen sy van alles behalven het Impost bevrijt zijn: Ende moghen [illegible] al hare [illegible].

7. Als mede geven wy hare vryheyt van [illegible] in al de voorsz. plaetsen.

8. Sullen mogen handelen met de Roomse/ Commercien/ en participeren/ sonder moeyte van hare Religie.

9. Maer sal onderscheidt in alle onse Staten de Misse en Roomse Godsdienst celebreren/soo wel in die plaetsen welcke aen de Protestanten toe gestaen zijn/ doch sullen de Protestanten aen d'eene zijde daer toe niet behoeven te gaen/ noch te contribueeren/ noch aen d'ander zijde den selven dienst eeniger manieren te stooren oft te verhinderen.

10. D'Onse sullen die van de 3. Valeyen geen moeyt mogen doen over hare eerste bereydtschap tot dese handelinge/ maer hun in conscientie en Religie vrije laten blijven.

11. Alle gevangens en [illegible] so mannen vrouwen als kinders / sullen sonder onderscheydt vry en los gelaten worden.

12. Sullen oock de Protestanten hebben d'exercitie van publijcke officieren.

13. Vergunnen die van La Tour hare versoeck van een Marckt.

14. En sal in de boven ghenoemde plaetse/ en de legitime successie niet weg genomen mogen werdē uyt pretext van de Religie.

15. Geene Protestanten sullen totte Roomse Religie mogen gedwongen worden/noch de kinderen van hare genomen worden/of de knechjes sullen wesen 12. en de dochters 10. jaren out zijn.

16. De Protestanten sullen wel in getuygen der waerheyd als anders geloof meriteren: En sullen gheen Protestanten moghen beschimpen ofte injurieren.

17. Ende staen toe de Privilegien en vrydommē hare van outs gegunt/ so die van de drie Valeyen als van d'andere plaetsen.

18. De

18. De Ministers en Predicanten over criminele saken ondersocht werdende/ dese sullen als d'ander niet ten eersten voor ons ghecitéert moghen worden/ maer eerste en tweede Jurisdictie mogen laten dienen.

19. Die buyten de confiscatie sullen gesloté zijn/ sullen alsulcke goorden en erven wesen van gedemolieerde huysen/ daer men Catholijcken Kercken en huysen sal willen bouwen.

20. Dese puncten willẽ wy van onse Officiers ende Dienaers geobserveert hebben/ en sonder betalinghe ge-enregistreert.

De Buytenlantze Ghesanten tot Bern by een vergadert om een goede middel te beramen tot Accoort/ horende van dees afgedwonghen Articulen/ waren seer misnoecht/ en protesteerden of dat het buyten haer consent geschiet geen stant en soude grijpen/ of datse indien daer yets onbehoorlijcks uyt na volgden/ dat sy daer geẽ schult aen wilden hebben; Doch is't Accoort nochtans ghebleven/ en de gevluchte quamen uyt hare Holen/ toen nam een van hunne Predikanten de moeyte om te versaemelen der vermoorde Lichamen om die te doen begraben/ en onder de selve waren 2278. Lijcken die hy kenden: Jammerlijcke Reliquien van Christenen liefde aen hun even naesten/ en slechte aenlocksel en voor Joden en Heydenen om Rooms Christen te worden. De Brabanders spottende met datte voorsz. Protestanten en den Protector so yverden om stil en vreedsaem dese Luyden in hun Valeyen weder te doen woonen/ songhen in hun Landt dusdanighen Tael:

Depuis l'accomodement des paisans des vallees rebelles, dans lequel le Duc de Savoije n'a pas voulu permettre aux Deputes de Berne de se soubscrire comme Mediateurs ainsi quil leur estoit ordonne par leurs Superieurs, l'Ambassadeur de Franse est retourne a Turin avec lesdits Deputes, aupres desquels sont ausi venus 3. desdits paisans, qui ont charge des autres d'aller en Angletérre, rendre conte de leurs affaires au Protecteur, lequel on asseure avoir dessein de se faire eslire chef universel de tous les sectaires et Heretieques qui sont en divers lieux de la Chrestienté.

Naulijcks en was in Piedmont de onrust dus wijt gestist/ of den selfden roocker sweef den over Switzerlant: Te ‡ Swijts waren wel 40. Roomse Personen/ daer onder Adelijcke/ die ghehoort hebbende wat bedroch en wreetheyt de Jesuyten aen d'Arme Vaudoissen hadden gedaen/ vielen af/ en wierden eenighe Mennist maer de meeste Gereformeert: Hier over heeft de Roomse Geestelijckheyd de gestoort/ al die 't niet ontvluchten doen vangen/ poghende die in den Kercker

‡ Swijts is een kleyn Gehucht en Rooms/ van haer heeft Switserlant de naem.

Kercken tot haer opinie te brengen/ maer te vergeefs: Wies doen sy eerst de Mennisten/ en daer na d'andere dooden/ en dese en de ghevluchte al hunne goederen confisqueren: Daer door hebben de geinteresseerde by d'andere Cantons geklaecht/ die tot verscheyden Byeenkomsten haer yver toonende/ die van Swijts noch tot reden/ oft tot observatie van 't ghemeen Verbont konden brenghen/ 't elckens met seer spijtich onthael de Mediatoors bejegende/ onder desen sin: Wat moeyt ghy u met onse zaken, elck koockt aen zyn haert so hy't eten wil, wy moeyen ons met uwer Steden zaken niet, gaet als wy, blyft en doet binnē u Limiten wat u gelieft, en doet met ons gelyck wy met uw, men moet daerme komt geen Wetten maken, maer vinden, en sich daer na reguleren, &c.

Toch seyden de Protestantse Cantons daer op/ Dat soodanighe generale Termen niet met al waren/ en oock datse niet anders van hun eyschten als soodanige handeling aen de afgevallen Roomsche/ gelijck sy voortijts aen afgevallen Protestanten hadden gedaen/ etc. Maer de Mediatoors klopten by die van Swijts voor een Doofs Mans Deur/ also die eyndlingh zeyden/ Zy waren Souverain/ en het waren maer Ketters daer men voor sprack/ die wilden sy straffen soo het hun geviel/ etc. Hier op raeckt gants Switserlandt in de Wapenen/ en yder schrijft aen zijn Geloofs-genooten om hulp/ dies keeren uyt kracht van 't Verbont al de Switsers in vreemde Landen sijnde naer huys: In somma/ dese oude Krijchs-helden waren seer op malkanderen verbittert/ so dat in weynigh dagen het doorslaen en verwoesten onder hun begost.

Prins Tomas van Savoyen den 25. July met 't Franse Legher de befaemde en stercke stadt Pavia hebbende belegherde/ wiert van den Gouverneur Graef Galeasse Trotti so wel verantwoort/ tot dat het Spaens ontset uyt Milanen by Gedua aengelant/ de Francoysen soo verschrickten/ dat sy tusschen den 13. en 14. Septemb. snachts 't Belegh verlieten/ schandelijck veel Treyn/ siecken en gesonde in de handen harer Vyanden latende/ Prins Tomas kreech den derden daechse Koorts/ daer hy te Turijn af storf/ den Hertogh van Modene wiert in zijn schouder gequetst/ en in dit Belegh verloren de Francoysen wel 8000. Man/ daer onder die 3. Regimenten Soldaten die de Protestanten in Piemont soo barbarisch hadden vermoort ende gehandelt.

DEn 16. Sept. 1655. quamen d'Indianen voor 't Fort Nieu-Amsterdam omtrent 5 a 600. sterck/ seggende sy wilden uyt vechten teghen de Noortse Wilden : d'Ingesetenen verwonderden hier over / te meer den Generael Stuyvesant na de Zuyt Rivier was om de Forten van de E. Compagnie te bemachtighen / die de Sweden aldaer van de Hollanders hadden geoccupeert / onder and're het gedemolieerde Fort Casimirus / doch als Stuyvesant daer quam hebben sy op 't eerste schot haer over gegeven / en so deden oock die van d'andere plaetsen / so dat alles wel is gesuccedeert / en verricht sonder eenich bloet vergieten : Derwaert waren al de Soldaten en kracht van 't Lant / mede de beste Wapenen / en insonderheyt so misten men 't goet beleyt van Generael Stuyvesant : Over dach verspreyden haer d'Indianen / en deden groot ghewelt aen eenige / in sonderheyt aen Mr. Isaac Alberton / en scheelden weynich oft hadden hantgemeen geworden / maer eenen Capit. Scharborgh voor 't huys met zijn Schip op de Reede legghende / haelde zijn geschut te boort / en doe de Wilden dat sagen verlieten sy het Huys : Van haer wiert door ordre van den Raedt ghelast niet in 't Fort oft binnen de Stadt te komen met haer Geweer / en mede dat sy mosten voor Sonnen ondergangh vertrecken na 't Noten Eylant / 't welck sy seyden te sullen doen / dan naderhant wilden zy niet : Waerom de Borgery in 't Geweer quam : Middelertijt wiert Capit. Paulus Leendertsz. ghedreyght met een Pyl / doch wiert den Indiaen belet / evenwel alles raeckten in rumoer / een weynich daer na wiert de ronde ghedaen / en vonden de Indianen stil / de meeste Burgery wiert ghelast na huys te gaen / daer op quam een geroep van Vrouwen en Kinders / Och Borghers staet ons by, help och help, waer op een goede partye met haer Geweer strackx by d'Indianen geraeckten / gevende vyer op malkanderen / in welcke Charges 2. van de Nederlanders doot bleven en 2. gequetst / daer mede vluchten d'Indianen / en staken aen de zijde van Nieu Amsterdam verscheyden huysen in brant / vermoordende veel volcks / den E. Sr. Johannes van Beeck was in 't wederkomen van van-der Doncken / in 't Witte Paerts Jol / d'Indianen haer siende sloegen dees ondergeschreven in 't voorn. Jol doot / Joh: van Beeck / den Schipper van 't Witte Paert / en noch 4. andere / die zy so in haer bloet na die van 't Fort toe lieten dryven / onder de voorsz. dooden lach een Negrin die swaerlijck was gequetst / dan was noch levende / sy namen uytte boot gevangen Maria Verlet met haer kint / Judith en Sara Verlet / voortgaende sloegen noch 28. Menschen doot tot A. v. Doncken / 2. dagen daer na namen sy het Staten Eylant in / schooten 7. man doot / en namen de rest gevangen : Onderwijl is den Gen: Stuyvesant van de Zuyt Revier weder gekeert / 't welck d'Indianen vernemende / begonden sy te spreken / gaven de Dochters van Verlet wederom met d'andere

dere gevanghens/die sy alreede ten Bosschewaert in't Lant hadden gevoert: Ende wyders beloofden zy haer stil te houden: (Hier door mogen de Nederlanders in die ghewesten leeren / hoe quaet het is de Indianen selfs te wapenen/ en haer Rapiers en Roers te verkoopen : Dat al zijn deselve maer Barbaren/ zy nochtans de macht hebbende / bequaem zijn veel quaets te konnen doen.) Den 3. Novemb. vertrocken van Nieu Amsterdam de schepen de Vergulde Beer / de Bonte Koe / en 't Witte Paert/ seylden van daer in 48. dagen tot Plemuyen/ mede brengende de Sweedse Commandant en Soldaten diese op de Suyt Revier gehaelt hadden/ en in Hollant komende hebben elck zijns weegs laten gaen.

Den 18. Sept. snachts zijn in den Hage op de gevanghen-poort gebracht Jan van Messen/ Opper-klerck van den Heer Raet Pensionaris van Hollant Mr. Johan de Wit / hebbende nu achter een drie Raedt-Pensionarissen van Hollandt bedient: Als mede den Rentmeester van Prins Willem genaemt Dirck van Ruyven met zijn Huysvrou: Men heeft hun seer nau met Soldaten bewaert / soo langh tot eenige Gecommitteerden uyt 't Hof Provinciael hun ondersocht hebbende / zy dees genadighe sententie ontfinghen / sijnde met eenen daer in verhaelt de somme van hare Valscheden.

ALsoo Johan van Messen / geboren alhier in den Hage/ eerste Klerck van den Heere Raed Pensionaris van Hollant ende Westvrieslant / jegenwoordich gevangen op de Voor-poorte van desen Hove/ den selven Hove buyten pyne ende banden van ysere bekent heeft / dat alhoewel hy gevangen Jaerlijckx tractement van Hollant is genietende/ ende in het Collegie van de Heeren Gecommitteerde Raden van de Ed: Groot Mog: Heeren Staten van Hollant hem is afgenomen den Eed van getrouwicheyd ende secretesse / ende hy dien volghende acces heeft gehad tot alle so secrete als publijcke Resolutien / ende andere Acten / oft geschriften van Staet / mitsgaders tot alle Minuten van Brieven by gemelten Raedt Pensionaris/ volgens zijne Instructien aen andere geschreven / als mede tot de originele Brieven/die wederom by anderen aen den selven Heere Raedt Pensionaris / gheduerende den tijt vande voorsz. zijne functie geschreven zijn/sulcks dat op hem alle vertrouwen wierde ghestelt / oock so verre dat hy gevangen onder hem heeft gehad/en den selven mede toe vertrout zijn geweest honderden/ofte menichte van Blancos/daer onder geschreven stont/ Uwen dienstwilligen dienaer/ofte uwer Excel. ootmoedigen dienaer/met den datum van dien in margine / mitsgaders ondertekeninghe van de naem van de voorsz. Heer Raedt Pensionaris/ sonder dat hy nochtans de selve buyten ordre ofte kennisse soude ghebruikt ofte gecommuniceert hebben / als aen de Leden van Hollant/ofte andere confidente Vrunden/ aen de welcke d' selve gemeenlijck wierden geaddresseert : Hy gevangen dies niet tegenstaende/uyt een misnoegen/ 'twelck hy tegens den selven Heer Raedt Pensionaris/sonder reden hadde op genomen/nu omtrent over de twee Jaren geleden/aen Dirck van Ruyven/ mede gevangen alhier/gecommuniceert/ ende bekent gemaeckt allerley secrete Resolutien van de Regeringe ende andere Acten/ende geschriften/ soo den Staet als den voornoemden Heere Raedt Pensionaris ampts halven concernerende/ sonder nochtans daer van oyt eenighe recompense te hebben genoten/niet tegenstaende hem 't selve by den voornoemden van Ruyven wel soude wesen gepresenteert/ ende aen geboden. Dat hy gevangen dien volgende aen den selven van Ruyven oock heeft gecommuniceert den inhoude van verscheyde Brieven van de meer genoemde Heere Raed Pensionaris / aen de Heeren van Beverningh ende Nieupoort/Ambassadeurs in Engelant geschreven/oock somwijlen aen den selven heeft vertoont de Minuten der selver. Dat hy gevanghen op verscheyden malen/ so wanneer de Vergaderinghe van de Ed: Groot Mog: Heeren Staten van Hollant en West-vrieslant gescheyden was / aen den selven van

Ruyven heeft open gelegt ende vertoont alle Resolutien / die by de handt van den selven Heer Raedt Pensionaris / ofte wel by hem gevangen / geschreven waren / ten eynde hy [illegible] wanter gedurende de selve Vergaderinge al gepasseert was / rakende den Heere Prince van Orangien / ofte die op den selven / ofte op de bewuste seclusie eenige reflexie hadden ; ende specialijcken die waren concernerende des selfs Heere Princens geallieerden ; als namentlijck den Coninck van Schotlant / den Heere Cheurvorst van Brandenburgh / den Heere Hertogh van Gloucester ; als mede het Tresoriersschap Generael van de Vereenichde Nederlanden / ende dat hy den voornoemden van Ruyven alles heeft laten uyt trecken / selfs oock in syne absentie. Dat hy gevangen sedert eenigen tijt bevonden hebbende / dat den voornoemden van Ruyven de voorsz. gecommuniceerde Resolutien te veel divulgeerde / ende daer mede zijn profijt dede / de voorsz. correspondentie heeft beginnen af te snijden / ende dat van consideratie was / selfs gecommuniceert heeft aen seeckere hooge staets Persoon / buyten de Provincie van Hollant. Dat hy aen den gemelten hooge staets Persoon / by Missive zijn misnoegen daer over betoont / ende des selfs faveur ende intercessie in sekere sake imploreerende / inde selve Missive geschreven heeft / dat hy door het beneficie aldaer vermelt / verplicht soude blijven met hasard van lijf ende goet / ja met perijckel van de ruyne van zijnen gantsche familie / 'tselve faveur t'allen tijden met noch te doene diensten danckbaerlijck te sullen erkennen. Dat tusschen hem gevangen / ende den voornoemden van Ruyven eenige voorslaghen gedaen zijn / om Meester te werden van seecker Koffer [illegible] van de ghemelte Heere Raedt Pensionaris / daer inne onder anderen was op gesloten seeckere secrete Missive by de Heeren Beverningh en Nieupoort / op den 15. Aprilis des voorleden Jaers 1654. aen opgemelte Ed: Groot Mogende Heeren Staten van Hollant ende West-Vrieslant geschreven. Dat hy gevanghen met indignatie van sich heeft gesproken uyt de voorgeroerde Missiven van den 15. April voorsz. (die hy oock verklaert dat in de Vergaderinghe van de ghemelte hare Ed. Groot Mog. is voorgelesen) [illegible] blijcken / dater noch eenighe reflecterende Articulen waren / daer yets achter machte schuylen: Ja dat selfs den meer ghemelten Heere Raedt Pensionaris / by Missive daer over de voornoemde Heeren van Beverningh ende Nieupoort van onvoorsichticheydt soude hebben getaxeert / met by voeginghe / dat eenighe Leden van de Hoochgemelte hare Ed. Groot Mog. Vergaderinghe / daer uyt ombrage nemende / soude hebben geoordeelt / dat daer yets / als boven / achter schuylen moeste / daer nochtans de selve Missive na gesien / ende hem gevangen voor gehouden zijnde / bevonden is / niet ter werelt te contineren / waer door eenighe soodanige suspicie soude kunnen werden veroorsaeckt. Dat op den sesten Mey 1654. ten huyse / ende ten overstaen van hem gevanghen / by den voorsz. van Ruyven is geconcipieert / ende in ee zijne communicatie geschreven seeckere Missive van wylen den Heere Pensionaris van Haerlem / inhoudende dat op den 25. van de selve Maent / ofte op den tweeden Pinxterdach / de Heeren Gecommitteerde Raden op het Huys te Swieten te gast ghewerst zijnde / nevens den Heere Raedt Pensionaris / aldaer een scherpe aenteyckeninge soude getoucheert zijn / raeckende het meer genoemde werck van Seclusie / omme tegens die van Haerlem te Vergaderinghe van Hollant in gebragt te werden / ende op dat de Gedeputeerdens van de selve Stadt daer tegens geprepareert mochten komen / in allen schijn / als of het selve inder daet op den voorsz. Huyse was voor gevallen. Bekennende nochtans hy gevanghen / 'tselve alleen in dier voegen met den voorsz. van Ruyven uyt presumptie te hebben ghediscoureert / ende dat den voorsz. Brief naer voorgaende lecture by hem geapprobeert / ende door zijne dienstmaeght bestelt is geweest. Dat in de voorsz. Missive eenighe Leden van de Regeeringe alhier in Hollant genoemt werden ondanckbare ende verbasterde / die hare onchristelijcke / verdoemelijcke / ongehoorde / ende by alle Koningen ende Potentaten veroordeelde passien / ende sucht-regeeringe dagelijcks met eene dangereuse executie exerceeren. Datter in tegenwoordicheyt van hem gevangen in 't groot soo nu soo dan eenighe discoursen zijn voor gevallen / om den meer genoemde Heere Raedt Pensionaris om te brengen / datmen den selven in syne Koets wel soude konnen doodt schieten / sonder daer van nochtans yet aen de Regeeringhe ofte Justitie / ofte oock aen den gemelten Heere Raedt Pensionaris te hebben bekent gemaeckt. Alle 't welcke wesende saecken van consequentie / die in een Landt van Justitie niet en behooren getolereert / maer anderen ten exempele gestraft te werden. Soo ist / dat 't voorsz. Hoff met rijpe deliberatie van Raede deurgesien ende overwoghen hebbende / alle 'tgeene ter materie dienende is / doende recht in den name ende van weghen de Ho. Overicheydt / ende Graefflijckheyd van Hollant / Zeelant ende Vrieslant / den voornoemden gevanghen verklaert heeft / ende verklaert hem midts desen / meyneedich / eerloos / ende infaem. Bant hem voorts ten eeuwigen dage uyt den Landen van Hollandt / Zeelant / Vrieslandt / en Utrecht / t'te ruymen de Haegh en Haegh-Ambacht binnen vier ende twintich uyren / en d'andere Landen binnen drie daghen daer naer / sonder daer langer binnen te blyven / ofte immermeer weder te komen / op peyne van aen den lijve gestraft te werden. Condemneert hem in de kosten syner ghevanckenisse / mitsgaders in mysen van Justitie / tot taxatie ende moderatie van den voorsz. Hove. Gedaen in den Haghe / by de Heeren ende Meesters Johan Dedel President /

President / Hugo Block / Frederick Dorp / Heere van Maesdam / Diederick Sixti / Gualther de Raed / Aelbrecht Nierop / Willem Goes / Jacob vander Graeff / Pieter Ockerssen / ende Adriaen Reimande / Raedsheeren van Hollant / ende gepronuntieert den 27. Octobris 1655. In kennisse van mij.

Adr. Pots.

Alsoo Dierck van Ruyven / geboozen alhier in den Hage / tegenwoordich gevangen op de Voor-Poorte van desen Hove / den selven Hove / buyten pijne en banden van yserе bekent heeft ; dat niet tegenstaende hem Gevanghen (wesende een Ingesetenen / ende geboozen Onderdaen van de Ed. Groot Mo. Heeren Staten van Hollant ende West-Vrieslant) wel bekent was dat Johan van Messen / eerste Klerck van den Heere Raedt Pensionaris van den selven Lande / was in dienst / ende onder eede van secretesse ; hy Gevangen den voorsz. van Messen echter daer toe heeft bewoogen dat hy omtrent / ofte metten beginne van den Jare 1654. van den selven heeft weten te bekomen alle Resolutien van Staet / soo secrete / als andere / die hy heeft begeert / ende meynde considerabel te wesen : Dat hy gevangen tot dien eynde somwylen ten huyse van den voornoemden van Messen is gegaen / (sonderlinge geduerende de handelinge in Engelant / en voornamelijck des Vrydaechs (als wanneer de Post van hier ghewoon is derwaerts te vertrecken) blyvende oock dickmaels den selven van Messen vergasten / ende dat alsdan aen hem gebangen vertoont zijn allerley Minuten van Resolutien / geschreven by de hant van den wel gemelten Heere Raedt Pensionaris / die geduerende / als dan gehoudene Vergaderinghe van de boven-ghemelte Heeren Staten ghenomen / ende de voorsz. negotiatie concernerende waren ; Dat hy gevanghen dan wederom de voorsz. Resolutien gecommuniceert / ende bekent gemaeckt heeft seeckeren hoogen Staets persoon buyten dese Provincie. Dat al hoe wel hy gevangen verklaert / ende bekent / niet te kunnen segghen / dat het poinct van seclusie / raeckende het employ van den Heere Prince van Orangie / hier te Lande soude zijn gefabriceert / ofte gepractiseert ; ende den voorsz. van Messen insgelijcks heeft bekent / dat hy sulcx uyt de brieven van den wel gemelten Heere Raedt Pensionaris aen de Heeren van Beverningh ende Nieupoort / Ambassadeurs in Engelant / ende wederom van de selve Heeren aen den ged. Heere Raedt Pensionaris geschreven / noyt en had konnen bemercken : Maer dat hy ter contrarie uyt de selve brieven wel gesien heeft / ende den Hove oock ten vollen / ende ten genoegen is gebleken / dat den meer gemelten Heere Raedt Pensionaris aen de voorsz. Heeren van Beverningh ende Nieupoort iteratidelijck heeft geschreven / ende seer instantelijcken geinsisteert / dat sy by den Heere Protector van de Republijcke van Engelandt soude uytwercken / dat hy sich van den eysch van de Acte van seclusie mochte laten diverteren / ende hem het Temperament by de Ho. Mo. Heeren Staten Generael op den negenthienden Februarij 1654. gearresteert / wel soude willen laten gevallen ; ende dat insgelijcks oock door de gemelten Heeren van Beverningh ende Nieupoort / by den hooch-gemelten Heere Protector met gedurige bekommeringe daer toe seer is gelabourcert : Hy gevangen nochtans onderstaen heeft aen den Heere Jonghstal / mede Ambassadeur aldaer / in sekere zijne Missive te schryven / dat men alhier een schelm-stuck jeghens op-gemelte Heere Prince voor hadde. Dat hy gevangen den gemelten Heere van Beverningh openlijck / ende genoechsaem met groote exclamatien is nagevende / dat hy de bove genoemde Acte van seclusie aen den hooch gemelten Heere Protector van de voorsz. Republijcke van Engelant soude hebben over gegeven ; niet tegenstaende hem neffens de anders Heeren Ambassadeurs 't selve by Resolutie van de hooch-gemelte Heeren Staten Generael van den sesten Juny 1654. soude zijn geinterdiceert / daer nochtans de voorsz. Resolutie onder den Hove geexhibeert / ende hem gevanghen vertoont zijnde / bevonden is / dat de selve geen de minste prohibitive last en is continerende : maer alleen tenderende / ten eynde de gemelte Heeren Ambassadeurs aen de hoochgemelte Heeren Staten Generael / souden hebben te senden Coppe van de bovengenoemde Acte van seclusie / met de by voeginge van 'tgunt in de voorsz. sake verhandelt soude mogen zijn / ende voorder niet. Dat hy gevangen op den iesten Mey des voorsz. Jaers 1654. met zijn hant ten huyse van den voornoemden van Messen / ende met des selfs communicatie / geminuteert ende geschreven heeft seeckeren brief aen wylen den Pensionaris der Stadt Haerlem / in houdende dat den Heere van Swieten / op den tweeden Pincxter-dach des selven jaers de Heeren Gecommitteerde Raden / met den Heere Raedt Pensionaris op den huyse van Swieten te gast genoodicht hebbende / aldaer een scherpe aenteyckeninge / rakende het werck van de voorsz. seclusie / geconcipieert soude zijn / om by de Heeren van Amsterdam tegens de Heeren van Haerlem ter Vergaderinghe van de Ed: Groot Mo. Heeren Staten van Hollant ende West-Vrieslant in gebraecht te werden ; daer by voegende / dat het nootich was / dat de Gedeputeerden der gemelte stadt Haerlem / daer tegens geprepareert souden hebben met sodanige vigoreuse verklaringe / tegens het gemelte Amsterdamse Protest / als de selve tot justificatie van haer voorgeande aenteyckeninge bevinden soude te behooren / hy seyende met e specialijck in de voorsz. M. is-

stoe, dat hy alle 't selve uyt eene van de Heeren Vroetschappen der Stede Amsterdam (wien de Wijn-meester was) onder het glaes ken soude hebben getapt, alhoewel hy gevangen (als boven) bekent heeft 'tselve alleen uyt presumptie, ende uyt den mont van den voornoemden van Messen te hebben geschreven, ende noyt dies aengaende uyt eenige van de Vroetschappen der voorsz. Stede yets te hebben verstaen, gelijck oock den Hove volkomentlijck is ghebleecken, dat ten voorsz. tyde op den voorsz. huyse van Swieten niet diergelijcken is voor gevallen ofte gepasseert. Dat hy gevanghen by de voorsz. Missive, sommighe Leden van de Regeeringe alhier in Hollant is noemende Ondanckbare, en Verraederde, die hare onchristelijcke, verdoemelijcke, ongehoorde, ende by alle Coningen ende Potentaten verfoeyde passen, ende sucht-regeringe, dagelijcks met eene dangereuse executie exerceeren. Dat hy gevangen aen seker hooge Staets persoon voor geslagen, ende daer op geinsisteert heeft, dat men op den naem van den Coningh van Schotlant een Galjot soude uyt senden, oock op den bodem van den Coningh van Hispanien eenighe Soldaten, ofte ander Volck uyt maecken, om de brieven van de voor-gemelte Heeren Ambassadeurs van Engelant af te setten, ende te intercipieren, daer toe oock by hem gevangen, eenighe persoonen genomineert, ende voor geslagen zijn; hoe wel midts d'absentie van de selve, daer op geen verder vervolgh en is geweest: Dat tusschen hem gevangen ende den voornoemden van Messen, oock voorslagen zijn gedaen, om Meester te werden van seecker Koffer, ten huyse van den hooch-gemelte Heere Raedt Pensionaris, daer inne sy meynden te berusten de secrete Papieren ende Negotiatie van Engelandt concernerende, hoe wel hy ghevanghen verklaert, niet goet gevonden te hebben daer op te insisteeren, alsoo zijne correspondentie daer mede af ghebroocken soude zijn gheweest. Dat hy ghevanghen, gheschreven ende in ghestelt heeft seecker Geschrifte, 'twelcke hy noemt een Journael, ghetrocken uyte Brieven van de ghemelde Heeren van Beverningh ende Nieupoort, ende den Heere Raedt Pensionaris, als mede uyt 't geen hem verders by den voorsz. van Messen is gecommuniceert: Dat hy van den inhoude van 't selve Journael, van dach tot dach omstandich heeft gedient aen seker hooge Staets-persoon in employ en bedieninge van andere Provincien. Dat hy daer inne in 't lange heeft verhaelt, en met zijn eyghen hant geschreven, dat den gemelten Heere Raedt Pensionaris op den twaelfden Juny 1654. (alhoewel hy daer na voor geeft, dat het selve soude voor gevallen zijn in de Maent Mey daer te voren) door den ordinaris Post ofte Bode, aen de boven gemelte Heere van Beverningh ende Nieupoort soude hebben geschreven, dat men den hooch-gemelten Heere Protector soude in de mont geven, dat hy alle de Scheeps-macht van Engelant, voor 't Eylant Walcheren wilde senden, de Zee-gaten al sulcks besettende, dat daer geen schip nacht ofte noch uyt en koude komen, alle de Zeeusche Schepen op vangende, waer door de Commercie t' eenemael stille staende, de Heeren Staten door hulp van de Gemeente geconstringeert souden zijn, om haer met de Heeren Staten van Hollant te conformeeren, ende dat sy Ambassadeurs daer benevens by den hooch-gemelten Heer Protector souden soecken uyt te wercken, dat hy verklaringhe soude doen, van niet te kunnen gerust zijn, ten zy hem toe gestaen wierde, om Engelsch Guarnisoen in eenige Steden van Zeelant te leggen, ende 't selve geeffectueert zijnde, dat men alsdan na de comportementen van de andere Provintien, ende na den gerequireerden mode, verder soude delibereeren, om eenich Krijchs-volck van de selve Natie, onder een Engelsch Generael, alhier in Hollant te brengen. Al hoe wel hy gevangen bekent sulcks op geen ander fondament in 't voorsz. Journael gestelt te hebben, dan alleen, dat hy 't selve van de voorsz. van Messen soude hebben verstaen, ofte uyt geschreven uyt een Extract, 'twelcke hem de voorsz. van Messen gesegt soude hebben, uyt de voorsz. Missive getrocken te zijn, sonder dat hy gevangen, daer van oyt eenige Brieven gesien hadde: Daer nochtans den voorsz. van Messen op de confrontatie jegens hem gevanghen gedaen, niet alleen heeft verklaert, sulcks aen hem gevangen, niet te hebben, ofte gesuppediteert, maer oock bekent, dat hy daer van noyt yets verstaen, noch eenige Brieven gesien heeft. Dat hy gevangen in 't voorsz. Journael mede geinsereert, ende gestelt heeft, dat den voorgenoemden Heere Raedt Pensionaris op den 28. Augusti des Jaers 1654. aen de voorsz. Heeren van Beverningh ende Nieupoort geschreven soude hebben dat de selve den ged. Heere Protector souden in den mont geven, om van de Croone van Vranckrijck te eysschen, dat den Koningh van Schotlant met zijne twee Heeren Broeders, ende eenich ander gequalificeerde Persoonen, die hen in Vranckrijck bevonden hebben te retireeren, ende daer uyt te houden, of dat hy anders met geen Tractaet met den ged. Coning en wilde in gaen, niet tegenstaende hy gevangen, ende oock den ged. van Messen op de voorsz. confrontatie gesamentlijcke hebben bekent, en verklaert dat sy beyde uyt de Brieven van den Heere Raedt Pensionaris hebben bespeurt, dat hy alle devoiren heeft aengewent, ten eynde de Negotiatie van den Heere Ambassadeur van Vranckrijck in Engelant mochte werden geavanceert, en het Tractaet tusschen deselve werde voltrocken, en dat sy verscheyden Missiven, by de ged. Heere Raedt Pensionaris geschreven, gelesen hebben, daer uyt blijckende was dat hy alle verhinderingen in den voortganck van het voorsz. Tractaet, heeft soecken wech te nemen;

onaengesien

onaengesien den voorsz. van Messen op de voorsz. confrontatie wijders mede heeft verklaert / noyt aen hem gevangen geseyt te hebben / dat den gemelte Heere Raedt Pensionaris 'tgene voor geschreven is aen de gemelte Heeren van Beverning en Nieupoort soude hebben geschreven; bekennende daer benevens mede den ged. van Messen / dat den selven Heere Raedt Pensionaris zijns weten / sulcks noyt geschreven heeft/en oock uyt de Missiven van de boven genoemde Heeren van Beverningh en Nieupoort van den 7. Augusti met de hant van den selven van Messen ontcijffert / en aen hem gevangen vertoont/blijckende is/ dat al voor date van de selve Missive/en sulcks lange voor den 7. Augusti voorsz./op het ged. poinct seer instantelijck by den ged. Heere Protector was geinsisteert : Dat hy gevangen den ged. Heere Raedt Pensionaris so by monde als by geschrifte na gegeven heeft/dat hy aende Heeren van Beverning en Nieupoort/soude geschreven hebben sekere Missive/mede brengende dat het Haerlems Garen in Engelant mochte werden verboden/seggende daer van de Minute by den gemelten Heere Raedt Pensionaris selver geconcipieert/ ofte by den ged. van Messen uytgeschreven gesien te hebben / daer nochtans de voren geallegeerde Missive in 't ged. Journael coppelijck geinsereert/ in voegen als de selve aldaer met de handt van hem Gevangen is geschreven/ (die hy verklaert heeft also van woorde te woorde uyt de Minute te wesen gecopieert) sulcks niet en is continerende. Dat mede hy gevangen in het ged. Journael gestelt en geinsereert heeft / dat seker notabel Officier by hem aldaer genoemt/ aen den ged. Heere Raedt Pensionaris soude hebben geschreven ende hem voor den Hove van Hollant verklaert/met presentatie van aldaer te willen komen als 't noot dede/ niet tegenstaende den origenelen brief aen hem vertoont/en voor gelesen zijnde/ diergelijcke woorden of discoursen mede niet en is continerende/maer alleen eenighe complimenten ofte bedanckingen in generale termen/sonder verder; dat hy in 't selve Journael de Deductie by de Ed: Gr. Mog. H. Staten van Hollant en West-vrieslant op den 25. July des voorsz. Jaers gearresteert/ is noemende met den naem van Monster/traducerende daer by oock verscheyde Heeren uytte Provincien/ter Generaliteyt gedeputeert / noemende eene der selver een Guyt / een Hollander in zijn huyt/diffamerende en accuserende daer by oock Ministers van Vorsten / en Princen / oock notable Dienaers van den Heere Prince van Orangien/ende generalijcken allerley Staets-persoonen/Burgermeesteren en Regenten in de Steden van de and're Provincien/ Predikanten/Officieren van Militie/en andere: Zijnde 'tselve Journael wyders noch vervult met veele andere versierselen/ verdraeyingen/lasteringen/ en calumnien van gelijcke stoffe / ende nature. Bekenende hy gevanghen mede van intentie geweest te zijn/om 't selve Journael aen den Heere Prince van Orangen/ als hy tot zijne Jaren gekomen soude wesen / te communiceren/ hoewel hy is voorgevende/ het selve tot noch toe aen niemant / als aen sekere hooge Staets persoon/ en den ged. van Messen bekent gemaeckt/en gecommuniceert te hebben/seggende alhier geresideert te hebben als Agent/ van de Provincien van Vrieslant/ Over-Yssel en Groeningen. Alle 'twelcke wesende saken van quade consequentie/evidentelijcken alleen tenderende/omme de Regeeringe alhier Odieus/eenige notable Ministers te traduceren / en verdacht te maecken / oock den ged. Heere Prince van Orangie/ ende andere hooge Staets-persoonen/ tegens de Persoonen in de ged. Journael gementioneert op te hitsen / daer uyt t'zijner tijt groote ende droevighe onheylen souden hebben kunnen ontstaen/ en te verwachten stonden / tot ontrustinghe van den Staet / 'twelck in een Lant van Justitie niet getolereert maer andere ten exempele dient gestraft te werden. Soo Ist/dat het ged. Hoff met rype deliberatie van Rade deurgesien en overwogē hebbende/alle 'tgeene ter materie dienende is/ doende recht in den name en van weghen de hooge Overicheyt ende Graeffelijckheyt van Hollant/ Zeelant en Vrieslant/ den ged. gevangen gebannen heeft/ende bant mitsdesen voor den tijt van thien Jaren uytten Lande van Hollant / Zeelant / Vrieslant ende Utrecht / te ruymen den Hagh en Haegh Ambacht/ binnen 24. uren/ ende d'andere Landen binnen drie dagen daer na/ sonder daer langher inne te blyven/ ofte gedurende den selven tijt daer weder te komen/op peyne van aen den lyve gestraft te werden/ ende condemneert hem mede in de kosten van zijne gevanckenisse/ mitsgaders inde misen van Justitie / tot taxatie ende moderatie van den ged. Hove. Gedaen in den Hage/by de Heeren en Meesters Johan Dedel/ President/Hugo Block/ Fredrick van Dorp/Heere van Maesdam/Diederick Sixti/Gualther de Raedt/Aelbrecht Nierop/ Willem Goes/Jacob van der Graef / Pieter Ockersz./ende Adriaen van Aelmonde / Raeds-luyden van Hollant/ende gepronunciëert den 27. October 1655. In kennisse van my/

Ad. Pots.

Den 27. Octob heeft 't Hof van Hollant 't voorsz. Iournael by D. v Ruyven verdicht, verklaert te wesen vals, schandaleus en seditieus, verbiedende 't selve in 't geheel oft ten deel aen yder onder hem te houden, op pœne, als Pertur. &c.

De

De Protector gaf in Sept. een Manifest tegen Spangen uyt/ behelsende een Verhael van al de schade en injurien in West-indien over 60. jaren d'Engelse aen gedaen: En of wel d'Engelsen niemant daer tot eygenaers kenden als hun selfs/ dewijl Westindien hun by de Paus by gifte was gegeven/ so en erkende den Protector nochtans sodanighe macht des Paus niet / maer vont veel eer hem schuldich het Engels (en oock het Indiaens bloet) by de Spangiaerden vergoten/ te wreken: De wijl de Spangiaerden soo onrechtveerdich en Barbaris daer haddē geleeft; Was het te meer onverdragelijck: Na dien Godt alle Natien en Menschen van een bloet gemaeckt heeft/ om op 't Aengesicht der Aerden te woonen / en de tijden en woonplaetsen te vooren gestelt en geordonneert: Dat oock Spangien de oude Verbonten met Engelant op gerecht niet en heeft ghe-observeert: De moort van den Engelsen Gezant Ascham niet gestraft: Ende nu eyndelijck selfs mettet arresteeren van de Engelse Koopluyden hare Goederen en schepen door geheel Spangien/ alser eerst had begost een querelle en Oorloch te stabileren/ met hare verder aen tekeninge in't Manifest selfs te sien.

October 1655.

En geduyrige Regen van 6. Weken lang beangste Engelant en Schotlant soodanigh / datter groot ghebreck van Levensmiddelen en schade op 't Lant geschiedt/ principael in Northumberlant/ daer 't Lant en de Revieren vol water swalpende/ endlingh de Vloet met een schrickelijck gedruys na de Zee stortende/ eenige schepen te gronde sloegh: Het gewas/ Cooren/ en Hop/ dat door al den Reghen noch onverrot was gebleven/ wiert van 't Velt in groote meenichte mette sterche stroom in Zee gevoert: Waer uyt een grooten hongersnoot onder Menschē en Beesten is ontstaen/ daer op volgden sterfte en Dierte / want het Graen sloegh de gantse helft op.

Den 4. Octob. heeft den Keurvorst van Brandenburgh te Duysborgh ingevoert de H. Professoren tot een Academie of Hoge school.

Den 7. dito hebben die van den Gerechte van Utrecht verklaert/ dattet gedruckt Geschrift ghemaeckt en uytgegeven in Junio laetst/ tot

tot laster van Carel de Maets en Gysbert Voet/ is vals/ en by een ander doleuselijck gefabriceert Libel/ ordonnerende dat een der ghedruckte Exemplaren door een stadts Deurwaerder in d'Audientie des Gerechts sal worden gescheurt.

Den 20. deser is de Princesse Emilia (komende van Berlin) tot Amsterdam by de E. Achtb. Magistraet treffelijck verwillekomt/ wordende langst den Amstel met gecierde Koet-Jachten ingehaelt/ onderwijl langhst den Wech de Kuyterije / op de Bruch en Wallen het Geschut/ en rontsom duysenden van Kyckers ooch den In-tocht verheerlijckten: Hare Doorl. wierde met Jachten rontsom het Y gevoert/ besach ooch 't Nieu Stadthuys/ etc. En alhier wel getracteert zijnde/ toogh na Haerlem/ wordende daer ooch van de Achtb. Magistraet verwillekomt/ ende op 't Princen Hof lofflijck getracteert: Van hier na den Haghe keerende/ is zy by zijn Gen. Prins Willem in 't Bos te gemoet gereden/ en gesalueert.

Den Vice-Admirael Michiel de Ruyter was nu de straet in gezeylt/ daer hy de Koopvaerders met 12. schepen gheleyde/ en van de Vloot eens versteken zijnde/ gebeurdent/ dat hy na sommige dagen by Nacht onder een Esquadron verviel/ dien hy oordeelden Turckse Rovers te zijn/ overmides hy door de duysterheydt by hem was omcingelt eer hy 't wist: En hem wort uyt 't grootste schip terstont een Yser door de langte sijns schips geschoten/ sonder yemand te dooden/ even wel de Ruyter hier over gestoort/ benessens noch dat hy een seer yverich Bespringer en Opsoecker van Turckse Rovers is/ beveelt de Geschut-poorten te openen / op hun te vieren / en de Turck op zy te komen/ stracks gilt yder te werck / en om datmen door de duysterheyt geen schepen kon kennen/ soo meenden d'andere dat het schip van de Ruyter ooch een Turck was / te meer / om dat zy hem soo by Nacht door haer Vloot sagen zeylen sonder te roepen / 't welcke die ordinaris op den Roofvaren door een maxime hebben om de schepen eerst op hun hoede zijn t'overvallen: Doch Godt de Heer bewaerde hier de Nederlanders voor ongeval/ en verweckte datter van de Ruiters Schip yemand tegens d'andere riep / Van waer 't Schip / daer terstont op geantwoort wiert/ Capiteyn Verburgh van Amsterdam/ bodelijck roept de Ruyter hou dragende / en gebiedt niet te schieten/ en hy bevint dat dit zijn Esquadre was waer van hy was gedwaelt:

flucks worden de Lichten ontsteecken / en yder was verblijdt dat zy dit na zijnde ghevaer van elckander te vernielen dus ontquamen: Zy hebben hun in 4. Esquadres verdeelt / en na de Barbarise ende Spaense Kusten gewent / daerse in 2. Maenden d'onderstaende Rovers namen en vernielden / weshalven de Hollanders dappere eere in-leyden / en voornamelijck wiert te Cadix / Alikanten / Genua / Livorno en Venetien den Vice-Adm. de Ruyter hoog gepresen.

1. Een Turckse Barck met 2. stuckjens / tusschen Mallegom en Alikanten / daer 20. man op waren / den Capit. Amaro Dias een Renegaedt wiert aende Ree van Ruyters schip op geknoopt / om dat hy bekende soo veele arme Christenen uyt Spangien in slaverny te hebben wech ghevoert zedert 12. Jaren herwaerts.

2. By Zale de Roode Fortuyn van Hamborgh met 36. stucken / daer op waren 300. Zielen / doen stranden / verlossende Christen slaven 10.

3. By Algiers een Turckse Fluyt aen strant gejaecht die gants vergingh.

4. Den Coningh van Polen a 36. stucke 300. man / by Lacazzo doen stranden / en in brant ghesteken / de Turcken salveerden hun met de boot / Christen slaven daer van verlost 32.

5. Een Turckse prijs te Cadix op ghebracht / Christenen verlost 20.

6. Een Portugijs schip de Turcken ontjaegt.

7. 't Rat van Avanturen by Algiers aen strant gejaeght.

8. Een Fluyt met Vis verovert.

9. Een schip met Hout en 200. eters in de gront geschoten / Christen slaven verlost 50.

10. Een groot Portugijs schip / daer op verlost Christen Slaven 200.

11. Een schip met hout verovert.

12. Den Harder / a 32. st. 400. man / Christen slaven verlost 60

13. Den Swarten Arent a 36. st. by Algiers aen strant gejaeght.

14. De Verguld en Arent / a 340. Turcken / verlost Christen slaven 30.

15. St. Catharina in de gront geschoten by Algiers / daer van Christenen gebercht. 200.

16/17/18. Drie Turckse scheepjens verovert.

Verlost samen 602. slaven.

In die tijdt wiert 't schip St. Chatarina van Genua by een Turcks schip met 42. stucken op de Spaense kust aen getast / soo datte Genevoiser van 50. man maer 10. meer in 't leven had: En de Turcken enterende / vermeesteren 't boven schip daerse wel 2. uren Huys hielden / maer de Christenen van onder waechden de verdecken met sackjens Cruyt te doen op vliegen / 't welck so wel geluckte / dat al de Turcken daer mede op vloghen: de and're Turcken verlieten 't schip / en alsoo is den Schipper met 9. man te Alikante in gelopen / daer hy stracx van yder de behulpelijcke hant kreech.

Een Engels schip strande onder 't gebiedt van Salee / de Mats begaven hun te lande / daerse alle aen quamen / en sich pooghende na Marocco te wenden / wierden alle gevangen en tot Slaven gemaeckt: Maer door goede voorspraeck zijn sy alle dese Maent weder te Londe gekomen / na datmen hun alreede doot en verlooren had geschat.

Als op den 27. deser de Spaense Vloot sterck 9. schepen van oorloge / 3. Duynkerckers / 6. Fregatten / 3. Branders / en veel kleyn Vaertuych / de Franse Vloot onder Duc de Vendosme op de Kust van Catalonien aentaste / hielden sy beyde om de stilte maer schutgevaer: Maer de Francoisen den naesten dach met 10. schepen versterckt / deden toen de Spanjaerden onder Barcelonien retireren: Sonder datter meer schepen vernielt wierden / als alleen den Vice-Admirael vande Fransen. Tot St. Lucas quamen drie Galjoenen met Silver uyt Peru / de andere dorf dent om d'Engelse die omtrent

treent de Havana kruysten niet wagen; en ten ware indien zy niet een dach te vooren waren gewaerschout geweest/souden op de Kust van N. Espagne in der Engelsen handen gevallen hebben. In Vlaenderen wonnen de Fransen noch Landrechie / St. Gislain en Conde / en bedorven de Troupen van wederzyden voorts 't gheheele Landt.

November 1655.

DEn Graef van Fuensaldaigne 't Opperste Bestier der Krijgs-Benden in 't Spaense Nederlant hebbende / selfs boven 't Bewint van den Aertshertoge Leopoldus / wiens naem wel ghespelt wiert/maer Fuensaldagnes woorden golden. Dit bracht den Prins van Condee in jalousie: En weder om Hertoch Francois van Lorainen kon niet lijden dat Condee boven hem geestimeert was/ [dit Out en quade heest van jalousije onder de Krijchs-Oversten is den slimsten kancker gheweest van veele Staeten / waer door niet alleen veel Landen en Steden / maer oock geheele Coningrijcken zijn verlooren: Vraecht niet waer en op wat tijt/ Spangien sal't u tot haer leetwesen getuyghen /] 't En behaechde Hertoch Francois oock niet dat nu de Condeese en dan de Spanjaerden hem voor een Koujon te Brussel hielden/ somtijts onverstandigh noemden / maer het dede hem de meeste injurie/ dat dit zijn danck was van sulcken Croon en hare Ministers die zijn Broeder schandelijck hadden weg gevoert/ hem noch gevanghen houdende / en depossiderende van 't gunt men aen hem Francois beloofden/doch de belofte niet gehouden had: En wijders dat men de Soldaten onbetaelt en onvoorsien tot Dieven en Bedelaers maeckten/ so datte braefste Mannen t'Antwerpen voor de Jesuijte Kerckdeur mette Pluymen op de Hoedt liepen bedelen/ uyt louter gierichheyt der Spaense Pagadoors/die meer Silver voor hun te Duynkercken in een Jaer naer Spangien uyt het Lant deden voeren/dan als den Koningh uyt West-Indien daer binnen sont/etc. Dus ijlt Hertoch Francois om een beter Heer te dienen na de Fransche kant: Fuenseldaigne hier van de lucht krijghende/ waerschout den Aertshertogh/ die dadelijck na Floret rijt/en be-edichte daer de principaelste Officiers der Lorreynse Knechten op den 17. deser: Doch het wiert strack bekent dat Hertoch Francois Prins Carel sijn jong-

sten soon den 19. 'snachts over Breda op Ceulen had wech geschict/ hy selfs met Ferdinandus zijn outste soon toghen na Vranckrijck/ daerse in dienst van die Croon met al de Loreynse knechten aenghenomen zijn: Hier over is groote opspraeck en ontsteltenis in Brabant en Vlaenderen geweest: En 't ongheneoegen der Ingheseténen wiert noch meer vermeerdert / om dat dien selven Avondt als men te Brussel de tijdinge kreegh datte Loreynoisen over gelopen warē/ soo quam D. Alonso de Cardenas uyt Engelant/ hebbende sijn Paspoort van den Protector gekregen/ aen d'Aertshertoch berichten dat Engelant niet meer was te paeyen met West-indise Vruchten / maer datse selver wilden gaen sien waer die blinckende Vruchten groeyden/etc. En dat Spangen sich getroosten most die bal af te kaetsen.

Toch om dese Tempeesten te stillen / versochte den Koningh van Spangien door bemiddelingh van den Paus een Eeuwighe Vrede met Vranckrijck / te meer / overmits die Croon met den Protector op't punct van Accorderen stont: Den Paus wel bewust hoe seer Spangien de rust diende / versloste niet totte geheele Bende der genoemde Geestelijcken in Christenrijck te schrijven / hun beveelende Godt te bidden om geluck in't tenteren der Algemeene Vrede onder de Roomse Prinsen: Dewijle Christenrijck groot perijckel liep / Door de Turcken tegens de Venetianen in't Oosten, van d'Afrikanen en Moren in't Zuyden, van Cromwel in't Westen, en ten Noorden van de Sweden en Moscoviters,&c. Dat Maria de Alderopperste Coninginne der Hemelen de Alderheyligste Maget en Moeder Gods diende gebeden om Vrede tusschē de Groote Monarchen Vranckryck eñ Spangen, welcken Vrede men moeste vertrouwen ende hopen door intercessie van de voorsz. MARIA, &c.

En den Paus sondt oock op dese tijdt zijnen Nuncius te Parijs/ die wegens den selven Drie Geschriften aen den Coningh leverden/ de welcke behelsden:

1. Dat Syne Maiesteyt van Vranckryck beliefden t'assisteren de Republick van Venetien, ende de Kroon Poolen.

2. Bedanckte den P. Syn Maiesteyt om dat hy de Duellen soo strict hadde verboden. En ten Derden,

Dat Syne Maiesteyt wilde consenteren tot een Vrede met Spangen.

Hier op voechde den Koningh tot Antwoort:

Dat hy tot volbrengingh van soo een Heylich Werck genegen was, Spangen mocht (gelyck de Paus voorstelde) syn Gezanten te Bononien ofte een andere Neutrale Plaets schicken, hy zoude insgelycks doen. *Des Paus Nuncius sich*

van

van hier na den Cardinal Masarini wendende, versocht, dat Syn Eminentie dese saecke met synen goeden raet geliefden te begunstigen, Die antwoorden, dattet syn schuldt niet en was dat Vranckryck geen Vrede had gemaeckt: Niettemin alsoo haer d'occasie nu weder daer toe gunstich aenboodt, soo soude hy alle Middelen bybrengen om 'tzelve tot een geluckigh eynde te helpen uytvoeren.

December 1655.

DEn Heer Protector continueerde noch al geduyrig in syne sorg tot rust der Republicke: En siende dat noch veel oproerighe hun tegens zijn Gouvernement stelden / heeft in de meeste Provincien soldaten gelegert / en de navolgende Officiers gelast de rebellige op te soecken / te dempen en te straffen volgens den eysch ende de Wetten:

Colon. Kelsey over Kent en Surrey.
Colon. Goffe over Sussex, Samptshire, Berckshire.
Gen. Desbourg over Glocester, Wilts, Dorset, Somerset, Devon, Cornwal,
Deputé Fleedwoot over Oxon, Bucx, Harfort, Essex, Nord Folk, Suffolc, 't Eylandt Ely.
Gen. Skippon over London.
Gen. Walley over Lincoln, Nottingam, Darby, Warwich, Licester.
Major Butler over Northampton, Bedfort, Rutlant, Huntington.
Col. Berry over Worchester, Herefort, Salop, Nord-Walles
Col. Worsley over Cheshire, Lancashire, Staffordshire.
Heer Lambert over Iorck, Bisdom Durhan, Cumberlant, Northumberlant,
Lutenant van den Tour, Westmunster, Middelsex.

Maer Cornet Day en Jan Simpson (twee stoute gesellen) verstouten hun evenwel te London in sekere Kerck predicksweys opden Protector en zijn Raet lustich te schelden / noemende hun Dieven en Geweldige / dies wiert den eersten verseckert / maer de lesten die wel wist dattet benout was in den Kercker / ontsprongh den dans. Den Jode Menasse Ben Israel uyt Amsterdam na London treckende / poogden hun Synagogen daer te planten / dan den Protector hielt sich af van desselfs onredelijcke Voorstellen / dewijl hy versocht een Eed en Belofte van zijn Hoogheyt om de Joden in Engelant tegen de Christenen te defenderen.

Den 8. deser wiert in Engelant en Vranckrijck gepubliceert den

Nieu getroffen Vrede: Zo langh gewenscht en bearbeyt: Die verstant van verre-sien hebben konnen wel bevroeden waer om nu dit Tractaet soo spoedich ten effect is gekomen: En also eenighe hun onderwonden hebben uyt Engelse en andere onperfecte Exemplarē de Articulen van dat Tractaet seer verbalscht en geextraheert te divulgeren/ so hebben wy de originelen van woort tot woort over geset/en hier na gevolght/ luydende aldus:

ALso in dees laatste tyden d'Intelligentie en vrijheydt des Coophandels sijn verbroken tusschen Vranckrijck en Engelant, en om het een en 't ander te herstellen d'Allerchristelickste Coningh Louijs de 14. van Vranckrijck en Navarre had na Engelant gesondē d'Heer Antony van Bordeux, Ridder, Heere van Neufville, Raedsheer des Conings in sijn Raedt van State, ordinaris Mr. der Requesten van sijnen Huyse, en President in sijnen grooten Raadt, en hem verleent hebbende Vollemacht tot alle nodige Handelingen: Ende overmits de Serenissime en seer machtighen Heere den Protector der Republick van Engelant, Schotlant, en Ierlant tot voldoeninghe van so Heyligen werck hadde gestelt Commissarissen om mette voorsz. Gesant te handelen, soo sijn ten eynde gesloten en geaccordeert dese navolgende Articulen.

1. Daer sal van nu voortaen zijn een vaste Vrede/ vrientschap/vereeniginge en Verbont tusschen 't Coninckrijck Vranckrijck en de Republijck van Engelant/ Schotlant en Yrlant/en alle de Landen/ Provincien/ Steden en plaetsen die haer toe behooren/en het Volck en d'Onderdanen van d'een en d'ander Staet/sullen mogen vry en seker gaen/ komen/ en blijven binnen alle de Havenen/ Bayen/ en Steden die haer goet duncken sal/sonder dat hun eenige schade oft nadeel sal aen gedaen werden/ maer veel eer alle gonste en Justitie: Waer toe de Rechters en Officiers der plaetsen order sullen hebben daer in de hant te bieden.

2. Dat geen van beyde partijen directelijck noch indirectelijck en sal helpen ofte assisteren sodanige persoonen/ als alreede voor Rebellen ofte Vyanden verklaert zijn/ noch hare Adherenten: Ende indien een van beyde partijen Vrede ofte Treves make met sodanighe als alreede hare verklaerde Vyanden zijn/sal die partije die alsoo Vrede ofte Treves sal maken/geen hulpe ofte assistentie doen aen de voorsz. Vyanden ofte Adherenten/ tegens de andere partije.

3. Dat alle Vyantschap soo ter See als te Lande en op de Revieren voortaen sal ophouden/ende alle Commissien ende Brieven van Marck ofte Repzesalien/ die aen beyde zyden tegens het Volck ofte Onderdanen van yder partye uyt gegaen zijn/ in geroepen/ gecasseert en vernietigt sullen worden: En al wat soude mogen genomen worden op eenig pretext van yder zijde/ na veerthien dagen tijts achter de publicatie van dit tegenwoordige Tractaet/sal wegen 't voorsz. Coninckrijck ofte de voorsz. Republijck ter goeder trouwe wederom gegeven worden. Ende indiender eenich ongelijck soude moghen ghedaen worden door het Volck van de eene Staet aen het Volck van de andere/ tot prejudice van dit Tractaet oft het gemeene Recht/en so sy of onbekent waren oft verschillen/sullen sy ondersocht en vervolgt werden door die staet en d' Ambassadeurs en Ministers/van die/ daer aen de schade geschiet sy: En so men in 3. Maenden na 't versoeck geen Justitie verkrycht/ soo sal men moghen Repzesalien uytgeven: die niet anders geexecuteert sullen mogen werden als aen de goederen/ schepen/ en persoonen die in de Havens/Bayen/ oft Reeden zijn/dan tegens die begaen hebben het delict.

4. Daer sal volle Vryheydt van Coophandel tusschen 't voorsz. Coninckrijck van Vranckrijck en de ged. Republijck van Engelant/ hare Volckeren en Onderdanen zijn/so te Water als te Lande/ en Revieren in alle hare Landen/ Jurisdictien/ Territorien/ Provincien/ Steden/ Vlecken/ Dorpen/ en sonder onderscheyt in alle plaetsen van Europa/ daer de Koophandel voor dese is ge-exerceert/en sullen d'Onderdanen zijns voorsz. Majesteyts en die van de ged. Republijck/ sonder paspoort noch verlof generael of particulier/ vryelyck mogen handelen/gaen/komen/verblijven/ sonder onderscheydt met hare schepen/

re schepen/

te schepen/ geladen ofte ongheladen/ ende inkomen/ soo te Water als Lande/ op de Wateren binnen alle Havenen/ Kusten/ Reeden/ Districten/ en andere plaetsen: Gelijck sy in alle sekerheydt hare Koopmanschappen sullen mogen brengen/ die verkoopen / and're koopen/ hun voorsien in alle de voorsz. plaetsen van Victualien en andere dingen/ en vry weder vertrecken met hare Coopmanschappen en Goederen daer 't hun goet duncken sal / sonder eenich belet / altoos betalende de rechten en Imposten die men schuldich is aen d'een en d'ander Staet/ en sonder schade van de Wetten en Coustumen van d'een en d'ander.

5. Desgelijcx is geaccordeert dattet Volck en d'Inwoonders der voorsz. Republ. van Engelant/ etc. vry mogen over voeren en verkoopen in alle Havenen/ Steden/ en Dorpen van Vranckrijck/ alle wolle Manifacturen/ en van Zijde/ die inde voorsz. Republ. gemaeckt werden / sonder confiscatie ofte andere boeten hoedanich die zijn subject te wesen: Niet tegenstaende alle Wetten/ Ordonnantien / Coustumen/ ofte andere dingen ter contrarie: Met die Conditie nochtans dattet 23. Artikel van't Tractaet van 1606. tusschen Hendrick de 4. Coningh van Vranckrijck en Navarre / en Jacobus Coningh van Groot Bretangen / betreffende de valse Lakenen sal geobserveert werden na zijn forme en teneur: Gelijck oock d'Onderdanen van Sijn Majesteyt sullen mogen vryelijck over voeren en verkoopen in alle Havenen/ Steden/ en Dorpen der voorsz. Republick/ allerhande Franse Wijnen / en Manufacturen van Zijde en Linnen die in Vranckrijck ofte de Landen daer aen gehoorende werden ghemaeckt / sonder subject te zijn confiscatie ofte eenige andere boeten/ niet tegenstaende alle Wetten/ Edicten/ Ordonnantien/ Coustumen ofte andere saken ter contrarie/ en beyde d'Onderdanen soo van zijne Majest. als de voorsz. Republick sullen gunstich getracteert worden en sich d'een van d'ander mogen dienen / met de selve privilegien die de andere vreemdelingen genieten.

6. Op dat de Rechtē en Imposten die in beyde Staten geheven sullē zijn/ van een yder bekent mogen wesen/ en de Coopluyden mogen weten wat se betalen sullen/ so salder gemaeckt en opgehangen werden een Lijste van de voorsz. Rechten en Imposten/ soo te Rouaen als in andere Steden van Vranckrijck/ en te Londen als in andere plaetsen van de Engelse Republick / om des noots daer van sich te konnen dienen/ wanneer eenige different over dese sake mochte voorkomen.

7. En voor so veel als eenighe Steden en plaetsen van beyde Staten pretenderen te hebben eenighe rechten/ Imposten en Privilegen tot particulier voordeel van hare Inwoonders/ so is verdragen/ datte Magistraet en Officieren der voorsz. plaetsen sullen gelast werden/ datse helpen versorgen datter geen andere rechten gevorcht werden als dientien wettelijck schuldich is.

8. Ooch daer om/ dat binnen eenige Havenen van Vranckrijck en Engelant zijn in gevoert geweest door sekere Coustumen sonder eenige wettelijcke authoriteyt/ te doen betalen by een yder voor inkomē/ en voor uytgaen een Tribuyt/ in't Frans genaemt du Chef/ in 't Engels Head-money/ (dat is hooft gelt) so is men verdragen/ dat voortaen dese Tribuyt niet en sal geeyscht werden / en sal 't inkomen en uyt gaen een yder vry zijn wie datse zijn/ sonder yets ten desen insicht te betalen: En dat in de plaetsen en in alle and're dingē de vreemdelingē sullen getracteert werden gelijck d'Inboorlingen des Lants.

9. Men is oock van weder zijden verdraghen datte Franse Coopluyden in Engelandt handelende geen and're verseeckeringe sullen behoeven te gheven in 't verkoopen en ghebruyck van hare Koopmanschappen als met haren gestaefden Eede/ noch behoeven eenighe prolongatie ofte ontlastinge noch te om dese eenige andre moeyten hebben/ meer als de Ingeboorenen des Lants.

10. De Franse schepen sullen vryelijck moghen varen tot aen de Kaye van Londen en andere Havenen en Bayen van Engelant / Schotlant / en Yrlant / en d'aenhorighe plaetsen / daer laden en hun voorsien/ sonder datmen haer eenichsints sal mogen beletten / selfs sullen niet behoeven hare schepen te ontladen in andere. Alsoo sullen oock d'Engelse schepen sonder belet vrylijck moghen varen binnen alle Havenen van Vranckrijck/ en de genieten deselve privilegen en voordeelen die de Franse schepen genieten in Engelant: Ende in alle anders dinghen sal de gelijckheydt in de vryheydt des Coophandels bewaert en geobserveert werden soo veel mogelijck is.

11. De Koopvaerdyschepen van t'Onderdanen en Inwoonders der voorsz. Republick die sullen gaen na Bordeaux/ ofte binnen de Reviere de Garonne willen komen/ sullen niet gehouden zijn in passant aen 't Casteel van Blaye haer Canon/ Wapenen / en Munitie van Oorloghe te laten: Ende de Onderdanen van Sijn Majest. en sullē oock diergelijcke verhinderinge aen gedaen werdē in eenige Havenen der voorsz. Republijck van Engelant/ Schotlant/ en Yrlant; 't Welcke gelijckelijck geobserveert sal worden in alle plaetsen van Vranckrijck/ tot faveur der Onderdanen der voorsz. Republijck: Ende int generael de Volckeren/ Onderdanen/ en Inwoonders van beyde Natien sullen sich van malkander mogen dienen/ soo in saken van gemeene rechten als voor d'Admiraliteyt met de selve privilegien/ vryheden / assurantie en voordeel als genieten en hier na genieten sullen de Volckeren en Onderdanen van andere Staten hun Geallieerden.

12. Om

12. Om den Coophandel tusschen 't Volck en d'Onderdanen van beyde zijden aen te wackeren/ soo is noch verdragen/ datte Coopluyden en Inwoonders der voorsz. Republicke van Engelant vryelijck sullen mogen getuygen en disponeren na haer believen/ 't sy tusschen levende/ oft ter sake des doods/ van hare Coopmanschappen/ Silver/ Gelt/ schulden/ en goederen/ meubelen diese besitten/ oft sullen besitten in Vranckrijck ten tijde van haer overlijden: Ende 't sy dan datse ghetuyght hebben ofte niet/ haere Erfgenamen ofte Executeurs genoemt ofte wettelick/ sullen na de Wetten van Engelant met die goederen mogen omspringen in wat plaetse van Vranckrijck dat sy overleden mogen zijn/ niet teghenstaende het recht van Aubaine/ 'twelck hier geen plaetse hebben sal: d'Onderdanen van Sijne voorsz. Majesteyt, sullen oock genieten die selfde privilege in de gantse Staet der voorsz. Republicke van Engelant: Mits datte Testamenten en naeste Successien/ so by de Subjecten des Conings als der voorsz Republick wettelick geapprobeert sullen moeten worden by die plaetsen daerse overleden sullen zijn/ 't sy in Vranckrijck of in Engelant.

13. Dat de Inwoonders van de Eylanden van Jersey ende Guernsey sullen in Vranckrijck genieten de selfde privilegen ende vryheden als de Fransen hebben in die Eylanden/ de gewoonelijcke imposten ende rechten zijnde aen beyde zijden betaelt.

14. Om voor te komen d'abusen en Roverijen ter See/ is verdragen/ datte Capiteyns en gewapende al eer sy uyt eenighe Bayen oft Havenen vertrecken voor d'Officiers der Admiraliteyt oft andere Magistraten der plaetsen/ sullen stellen suffisante borge dat hare wapenen niet strecken tot Intrest/ en de dobbele waerde van 't schip en zijn Equipage diese soude mogen nemen op See; en datse niets sullen onderstaen teghen d'onderdanen/ schepen en goederen van beyde Staten/ noch te haer eenich belet ofte hinder doen: En by faulte van dien datmen de borge voor de gedane schaden by de voorsz. Admiraliteyt en Magistraten sal aen spreken/ en gehouden zijn daer voor te haberen.

15. En op datmen eenige sekere ordre mochte stellen om de ongelucken op See te verhoeden/ is verdragen/ dat in 4. Jaren/ te rekenen van den dach der Ratificatie van dit Tractaet/ de schepen behoorende de Volckeren en Onderdanen van d'een en d'ander zijde/ die handelen op de Middelantse See/ ofte inde Levant/ op de Oceaen/ sullen vry zijn/ als oock hare Ladingen/ selfs al waerent oock Koopmanschappen/ ja Granen en Erweten/ behoorende de Vyanden van d'een oft d'ander/ uytgesteyt goederen van Contrebande/ te weten/ Bos kruyt/ musquetten/ en alle slagh van wapenen/ munitie/ paerden/ en scheeps-tuych ten oorloge/ sullen oock gheen volck moghen overvoeren ten behoefte der Vyanden/ in welcke geval so schepen als goederen en equipage voor goeden prijse sullen zijn: 't Welcke bysonderlijck sal gerekent werden tegens die volck overvoeren/ oock Koorn en Vivres na een plaetse die by d'een oft d'ander belegert is.

16. Daer sal van beyde zijden by de Commandeurs der Vloten ofte hare Lutenanten ordre gestelt worden/ en aen alle Capiteynen van schepen/ voerende de Vlagghe van beyde Staten/ van hun Commissie hebbende ofte in desselfs dienst zijnde/ gheen schepen te nemen/ noch goederen noch Coopmanschappen van d'een oft d'ander Volckeren ofte Onderdanen/ noch haer eenig belet ofte schade doen/ maer veel eer obserberen de inhout van dit Tractaet; en sullen de tegenstrevers aen den lijve gestraft werden na eysch van saken/ en indien sy konnen sullen de schade moeten vergoeden: Anders sullen die aldaer sy Onderdanen zijn satisfactie aen de beschadigde geven: Ende dat in 3. Maenden na datse daer van kennis hebben ghehad en de voorsz. satisfactie is geeyscht: Ende sullen de Convoyers de schepen van d'een ofte d'andere ontmoetende/ tegens een yder die haer bespringen willen beschermen/ so langhe tijt als sy samen varen.

17. Indien de Capiteyns der schepen van d'een oft d'andere Staet/ haer volck oft Onderdanen op See eenighe prijs krijgen/ sullen sy gehouden zijn binnen 24. uren na datse binnen de Haven zijn gekomen/ alle de rekenboecken/ papieren/ vrij brieven/ en geschriften diese in de voorsz. schepen gevonde hebbe/ te brengen voor de Rechters ter Admiraliteyt/ op datte geinteresseerde daer van copye konne bekomen/ en so daer geen Rechters ter Admiraliteyt zijn/ salmen dese papieren en geschriften leveren in handen van de Officieren der plaetsen/ om gesloten en bezeghelt aen des Admiraliteyts rechters ghesonden te worden: En salmen de Schippers en Bootsgesellen der genomen schepen/ niet moghen wech jagen noch eenich van hun goet te lande brengen/ sonder voorgaende last van de Admiraliteyts Rechteren/ en Inventaris in presentie van de geinteresseerde/ welcke Copye by den voorsz. Rechter gegeven sal worden.

18. De scheeps Capiteynen en Schippers die op See eenighe prijsen genomen hebben/ en sullen de Capiteynen oft Bootsgesellen niet uytte schepen moghen lichten/ ten ware om hun te verhooren en te examineren: In welcken ghetal sy niet boven 2. a 3. sullen nemen/ en die gehouden zijn binnen 24. uren te verhooren voor de voorsz. Rechteren ter Admiraliteyt/ ofte by faulte van dien/ voor de Magistraet en Officier van de plaetse: Na welcke den voorn. Rechter of te Magistraet haer sal moeten in vryheyd stellen/ om de sake te bevorderen: En sullen de tegenstrevers aen den lijve gestraft werden.

19. De

19. De Piraten en Zee-rovers sullen niet mogen ontfangen in eenige Havenen, Steeden/ Steden/ en Dorpen van een van beyde de voorsz. geconfedereerde; noch te dulden dat hun volck en onderdanen hun eenige herbergingh geven/ secours noch vivres: Ter contrarie sullen de voorsz. Piraten/ hare medestanders en hoeders vervolght werden/ versekert en ernstich gestraft werden ten exempel van andere: Gelijck oock de Goederen/ schepen en Coopmanschappen by hun ghenomen en in de Haven van een van beyde de geconfedereerde gebracht/ al warense schoon verkocht/ indiense noch in hun waerde zijn/ sullen weder gegeven en gerestitueert werden aen d'eygenaers ofte die van hun geauthoriseert zijn/ mits datse voor de Rechters der Admiraliteyt hebben doen blijcken hun wettelijcke eyghendom: In welcken has de goederen by de voorsz. Piraten genomen zijnde/ sullen gebracht werden in de Haven van d'een ofte d'ander geconfedereerde/ en in bewaringe van d'Officier der plaetse gestelt werden/ die gehouden sullen zijn in hun eygen en bysonderen naem te verantwoorden/ soose niet sonder uytstel aen haer eygenaers weergegheven zijn/ na datse hun recht hebben ghetoont voor de Rechter van die plaetse daerse die voorsz. geroofde goederen hebben geladen. Behoudens altijt/ de beschuldigde hare gerechtige exceptien en defencien.

20. Men sal niet geoorloft noch geleden werden datte schepen en goederen ghenomen by de Rebellen van d'een ofte d'ander uyt kracht van eenige commissie so 't dan is/ en zijnde gebracht in de Haven van d'een ofte d'ander/ soude ontnomen worden de wettelijcke eygenaers/ maer sullen aen haer ofte hare Procureurs gerestitueert werden/ so haest sy hare eygendom vertoont hebben: Ende dat op datte voorsz. Eygenaers aen de Procureurs het oock hebben te erhalen: Soo sullen d'Officiers van de plaetse daer de schepen en goederen opgebracht zijn/ deselve vlijtich bewaren en conserveren/ beletende/ datse in gheene wyse beschadicht werden.

21. Indien storm/ ofte vrees van Vyanden/ ofte andere avontuyren der Zee/ dwingen het Volck en d'Onderdanen van d'een ofte d'ander Staet/ hun ancker te laten vallen in eenighe Havenen/ soo sullen sy de vryheydt hebben daer uyt te vertrecken sonder eenich recht te betalen/ noch voor inkomen noch uytgaen/ mits datse hare Waren niet en veylen: En datse op haer aenkomen daer van de weet doen aen de Magistraten en Officiers der plaetsen/ daerse inkomen/ en daer weder uyt begeven als het vorighel voor by is.

22. 't Volck en d'Inwoonders der voorsz. Republijck sullen vry/ seecker/ en liber moghen varen en handelen in de Coninckrijcken/ Landen/ en plaetsen die met haer in Vrede en Vrientschap ofte neutraliteyt zijn: Ende hun en sal door de schepen ofte Onderdanen des Conincks van Vranckrijck geen belet noch moleste daer in ghedaen werden/ schoon datter Vyandschap en onmin waere tusschen zijn Majesteyt, en des Coningrijcken/ Landen en plaetsen/ ofte eenige van dien/ 't welck insgelijcks by de ged. Republijck geobserveert sal werden omtrent d'Onderdanen en Volckeren van Vranckrijck/ uytgheseyt datte voorsz. trafficke niet ghedaen werde op eenige Haven ofte belegerde Stadt door d'een of d'ander der geconfedereerde: Ende dat noch d'een noch d'anders Volckeren noch Onderdanen geen goederen van Contrebande en sullen mogen voeren inde voorsz. Coningrijcken/ Landen en plaetsen die in Vyantschap en onmin met een van beyde zijn: Met dien verstande datter 15. Artickel beroerende de verboden Waren van Contrebande/ en de belegerde plaetsen/ van bey de kanten geobserveert sal worden.

23. Daer sal van wederzijden order gestelt worden datter na de Wetten en equiteyt goede en korte Iustitie gedaen werde aen de Volckeren der twee Staten/ in alle saken die te richten zijn/ ofte die hier na komen afgedaen werden: Ende d'uytspraken voortijts verleent tot voordeel van d'een ofte d'ander/ selfs d'appellen sullen valideren/ mits datte Richters de hant aen de Executie sullen houden/ sonder van 't Recht te wijcken door de geen die vervolginge doen.

24. En vermits zedert 't Iaer 1640. veele prijsen op Zee genomen zijn/ en verscheyden schaden geleden by beyde Natien/ hare Volckeren en Onderdanen/ soo is verdragen/ dat strack na de Ratificatie van het tegenwoordige Tractaet genommeert sullen worden van beyde kanten 3. Commissarissen/ met volle macht om te besien/ t'examineren/ te waerderen/ en te liquideren de ged. prysen/ en schaden/ en op te nomeren en stellen de betalinge/ de compensatie ofte vergoedinghen/ op de eyschen die van hun ghedaen sullen worden/ door d'een of d'ander Staet/ hare Volckeren ofte Onderdanen: Drie Maenden na de publicatie van dit Tractaet: Daer om 6. weken na de voorsz. publicatie by een komen sullen binnen Londen/ en aldaer de differenten/ so sy konnen/ termineren binnen de 5. volghende Maenden: Binnen welcken tijt van 6. Maenden en 2. weken indien van ged. Commissarissen niet veraccordeert zijn/ soo sullen de overighe differenten getransporteert werden/ gelijck sy by desen doen ter uytspraecke van de Republijck van Hamborgh/ om geterminneert te werden/ in 5. Maenden te rekenen van den dach datte voorgaende Commissarissen hare tijt van sitten geeyndight was: Tot dien eynde sal de Republijck van Hamborgh/ gelijck sy by desen doet/ gebeden worden de voorsz. arbitrage te willen aen nemen/ en

T Commis-

Commissarissen deputeren die hun oordeel sullen geven op dit subject/ in een plaets die haer bequaemst duncken sal: Ende al watter by de ged. Commissarissen oft Arbiters geoordeelt wert/ sal beyde partyen verobligeren/ en in 6. maenden daer na getrouwelijck uyt gevoert werden. Soo 't evenwel gheheurde dat binnen den voorsz. tijt de voorsz. genomineerde Commissarissen van beyde zijden/ als oock de Arbiters niet en konnen beslissen dese differenten/ so salmen niemant mogen beschadigen/ noch brieven van Reprezalie te werck stellen/maer men sal op nieuws accorderen 4. maenden langh/ te rekenen van den dag van de 4. maendē verleent aen de voorsz. Stadt Hamburch/ om dese differentē te beslissen.

25. Daer over datten Heer Ambassadeur van den Alderchristel. Coningh oock eyscht de restitutie van de 3. Forten (Pentacoet/St. Jan en Porto Royal onlangs mette goederen in America genomē) en de Commissarissen van zijn Hoocheyt in contrarie sustineren gerechtight te zijn die te houden/ soo is veraccordeert dat dit different/ gelijck het by desen onder ged. Commissarissen en Arbiters van het bovenstaende Artikel gestelt worden om binnen de voorsz. tijt mede af te doen.

26. Men is oock verdragen uyt gunst van den Koophandel/ dat in dien daer oorlogh tusschen het ged. Coninckrijck en Republijck ontstont/ dat aen de Cooplupden in de Steden en buyten waerse zijn mogen/ verleent sal worden den tijt van 6. Maenden na datten Oorlogh is verklaert/ om hare goederē te vervoeren/ en soo haer yets over quame in den selven tijt/ ofte dat haer door een van beyde Staten hun Volck ofte Onderdanen eenige schade waer geschiet/ men sal haer geven geheele satisfactie.

27. Indient gebeurde dat gedurende dit Verbont/ vrintschap en Confederatie/ eenige der Onderdanen en Inwoonders van d' een ofte d'ander Staet voorname ofte onderwont eenige saken te Lande/ ter See/ ofte op de Revieren/ tegens 't geen in dese Tractaet is gespecificeert/ so sal dese Alliantie/ Verbont/ en Vrientschap der 2. Natien door het selve niet gebroken zijn/ maer in zijn geheel blyven/ en alleen die welcke tegen dit Tractaet en geen ander hebben misgaen/ sullen gestraft werden: En men sal recht doen en satisfactie gheven aen alle die 't behoort/ beschadicht zijnde door die yets hebben tegens 't ged. Tractaet te Lande/ ter See/ of op de Revieren geattenteert/ en dat binnē een Jaer/ na datter Justitie versocht is: En soo de misdadige niet en verschijnen en haer ter Rechtbancke presenteert/ ofte ter gestelde tijt geen satisfactie geven/ soo sullen sy Vyanden van beyde Staten verklaert werden/ hare goederen en Inkomen versekert en aen getekent om gebruyckt te werden tot profijt van die sy beschadigt sullen hebben/ en sullen daer en boven na de misdaet is noch gestraft werden.

28. Daer is oock besloten en geaccordeert dat dit Tractaet en den inhout van dien van beyde zijden geratificeert sal werden/ door verleende en gesegelde Brieven met het Groot Segel binnen 15. daghen ofte eerder soo men kan/ en datte Instrumenten deser Confederatie van beyde zijden soo haest niet en sullen uytghewisselt zijn in voorsz. tijt ofte deselve sullen gepubliceert werden op de gewoonelijcke plaetsen op de ordinaris gewoonte.

In waarheyt van dien, wy Gevolmachtigde Ambassadeur van d'Allerchristelijckste Majestt. hebben desen teghenwoordighen uyt krachte onser macht en Commissie onderteyckent, en 't selve doen verseghelen met 't Segel onses Wapens. Ghedaen te Westmunster op Woensdach den 12. Novemb. 1655.

By gevoecht Artijckel.

Boven dien is by de twee parthyen verdraghen/ datte Hoog. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Provincien sullen begrepen zijn in 't Tractaet dat besloten is tusschen Vranckrijck en Engelant te Westmunster den 13. Novemb. 1655. gelijck als sy doen by desen: En oock mede alle de Heerlickheden en Territtorium die haer behooren: Met alle de Geallieerde en Geconfedereerde van beyde Staten/ die 't selve versoechen en begeeren sullen binnen de naeste 3. Maenden/ te rekenen van desen dach af.

Ainsi publié par ordre du Roi.

De

De Pestilentiale kranckheden in dit Saysoen over Polen/ ende Duytslant/ oock Engelant en Nederlandt regnerende/ soo hadden d'alderbevolckste Hollantse steden oock die bedroefde besoeckinge/ waer door den Coophandel stil stont: De schepen na Spangen gevaren mochten niet ontladen/ en quamen eenige weder tuys: De Francoisen/ Schotten en Engelsen verboden scherpelijck het in komẽ van alle Hollantse Manefacturen/ en mochten na datter vertoont was mette Passagiers en getuygen van de Magistraet deselve uyt suyvere plaetsen te komen/eerst in 40 dagẽ maer Practica krijgen.

Register der Dooden in de 4. swaerste Maenden/ tot Haerlem/ t'Amsterdam/ ende te Leyden. Anno 1655.

	Haerlem	Leyden	Amsterdam
14 Augusti,	21	642	400
21 Augusti,	25	723	500
28 Augusti,	35	724	648
4 September,	44	903	758
11 September.	42	810	745
18 September,	41	714	794
25 September.	45	829	896
2 October,	35	611	798
9 October,	34	596	748
16 October,	53	484	807
23 October,	46	430	703
30 October,	47	350	681
6 November,	51	301	635
13 November,	45	287	601
20 November,	33	237	535

Te Leyden zijn dit gantse Jaer gestorven 13088. Menschen.
Tot Amsterdam in 6. Maenden/ 13508. Menschen.
Tot Utrecht/ binnen en buyten 1724. Menschen.
Dort/ Haerlem en Rotterdam omtrent 1500. Menschen.
Samen 29820. Menschen.

Hare Ed. Groot Mog. bleven noch al continueren in de goede Voorsorghe van 's Lants Welvaren, in't vergenoegen en voldoen van alle Wtheemse Staté, altoos die Loffelyck en Christelycke Maxime hebbende om niet alleen hare maer oock andere buyten hare gheleghen Staeten metten anderen in Vrede te behouden, Op datte Christen Weerelt en hare Ed. in den zelven door Trafycke en 'tgeen yder by den Schepper alles goets verleendt is, in't aensien van Ioden en Turcken mochten genieten ende bloeyen. Tot dien eynde had men den 21 Mey een Bedach in de Geunieerde Provincien ghehouden; En dewyl dat den Staet veel aen de Zee-vaert en Coophandel dependeerde, waren dit Iaer soo na de Oost als Middellantze Zeen twee kleyne Esquadrons ghesonden, om de Koopvaerdyers te beschermen, waer van dat na d' Oost-zee, in den Winter na 't Vaderlant gekeert synde, so waren hare Ho. Mo. tegens d'aenstaende Lente bedacht de Koopvaerders deser Landen weder om na d'Oost-see met goedt Convoy te voorsien, dewyl Syne Maiesteyt van Sweden albereyds de principaelste Havenen van Pruyssen hebbende geconquesteert, en den Curvorst van Brandenborgh (waer van noyt rechte ouuertures syn ghedaen) met de voorsz. Maiesteyt door vrundlyck tusschen-spreken des Canteliers was vergeleken, so konde het onderwyl sorgelick voor den Koopman, alsonoch geen Consumen op de voorsz. Havenen ingevoert synde om sich na te reguleren: En oock om den aldaer noch duyrenden Oorloch tusschen beyde Cronen Polen en Sweden bleven fluctueren, en de Landen gedreycht by de Moscoviters en Tartaren, so wierde het raedsaem geacht onder 't Bewint van den Vice-Admirael de Ruiter de navolgende Schepen, Capiteyns en monture neffens de Koopvaerdyers te laten Zee kielen, op dat zy alsoo aen niemant eenige ombrage souden gheven.

Drie van d'Eerste Charter a 64 en 60. Stucken, en 350. Man.

Vice-Admirael Michiel de Ruyter op 't Schip de Prins.
Schout by Nacht Cornelis Tromp op 't Schip Coevorden.
Commandeur Gideon de Wilde, op 't Schip Hilversum.

Twaelf van de Tweede Charter, a 44. en 40. stuc. en 250. Man.

Evert Antonisz. op het Schip Stavoren,
Lapper, op Marseveen,
Brakel, op Tergoes,
Verveen, op Gouda,
Van der Hulst, Lantmã,
Verburg op Gelderlant,
Schaef op Omlandia,
Van der Saen, op Duyvenvoorde.
Sweers, op Doesborg,
G. Kampē. Wterse Dom,
Ooms, op Leeuwardé,
I. v. Kampen, Iaersvelt,
Schey, op't Zuyerhuis,
Huyskens, opde Trom,
Schatter, op de Burght van Leyden,
Ewout Ieroens. de maen
Adelaer, op de Son,
Cramer, op Haerlem,
Van den Bos, op Campen,
Van Zalingen, op de Provincié,

Van de

Van de Derde Charter, a 32. 30. en 28. Stuck, 200 en 180 Man,

Sonck, op Zeelandia,	Caulery, op Wtrecht,	Richewijn, op Leyden,
Pr. Salomons, de Fesant,	Boogaert, op Edam,	Hend. Ariaens, de Star,
Marrevelt, de Maegd,	Graef, op Zutphen,	De Vries, Westvrieslant,
Trounckoy, op Bommel	Roetring, op Overysel,	Waerdenburg, de Iager,

De Fortuyn. *Noch vier Iachten.*

Arent Warrenaers, op de Bruck,	Burgher, op de Kaeter,
Iacob Swart, op de Winthont,	Admirael, op de Kat.

Van d'ander syde hebben haer Ho. Mog. Gesanten af-gheveerdicht aen beyde Croonen Denemarcken ende Sweden: Op dat in dese Troubelen omtrent d'Oost-see gheen bekommeringh in de Zee-Vaert mochte vallen: En d'Inghesetenen deser Landen niet meer dan andere Natien beswaert werden; Als mede in goede Confidentie en Vrede de Oude Verbonten t'observeren. Op dat yder zyn Wyngaert met gerustheyt bebouwe: Tot Godes Eere/dienst syner Kercke/en Vreughde van alle Godtzuchtige Zielen.

A M. E N.

REGISTER.

AVonturen ter Zee. 24. 60.
Alexand. Chisius wert Paus, 33.81
Soeckt Vranckr. en Spanje te veree. 140
Ad. Pens Vloot na West-Indien, 46
Adm. Blaeckx Vloot na Barbarien, 60
Anibal Zeestats avontuyr, 109
Accoort tusschen de Ho Mo. en Chur-Brandenborgh. 112

Coning Carel treckt van Ceulen, 21
Coningin vā Swede sterf. wert be. 32.69
Coning van Ongeren gekroont, 72
Coning van Vranckryckx ongeluck, 75
Coning van Denemarcken armeert, 76
Christina treckt uyt Brabant na Italië, en wort Rooms, 113
Coning van Swedens armatura, 28.31
Sijn optocht na Polen, 70. 89. 92.

Guineesvaerders komen binnen, 68

Handel tussē Engel. Vranckr. 24.35.82
Hertoch van Venetien gekoren, 27
Holl. Gesant eyst te Parijs restitutie. 28
Heer van Brederode sterft, 108

Innocentius, Paus, sterft, 3

Keyser Ferdi. vervolgt d'Euangelise, 8
Keyser van Moscovia valt in Littau, 85
Kurvorstin van Brandenb. gelegt, 14
Klercken in den Hage gevangen, 131

Lotaringers worden gestraft, 13
Landrechie belegert, 75

Moorderyen in Piedmond, 38
Bedrogh aldaer, 124
Middelton komt t'Embden, 72
M. de Ruiter domineert inde Leuant, 137

Nanning Keyzer sterft, 12

Oxenstern wert begraven, 30
Oost-Indise Schepen komen in, 80
Onrust der Switzers, 128
Onrust in Nieu-Nederlant, 130

Protectore set 't Parlament af, 17
Verklaert Oorlog tegen Spangen, 136
Pavia belegert en ontzet, 129
Princesse Æmilia keert van Berlin, 137

Rovers van Barbarije nemen Sche. 32
Roomsgesinde Procedurē, 8.38.73.78

Reductie der Gelden in Nederlant. 109
Staet van Oost-Indien, 10. 80
Staet van Engelant, 14. 20.25.36,56. 136. en 141.
Staet van Vranckryck, 56
Staet van Duytslant, 29. 35.
Staet van Spangen, 58. 142.
Staet van Brabant, 57. 139.
Staet der Geun. Provincien, 11. 54.
Stadhuys t'Amsterdam eerst gebr. 109
Turckze Keysers Antwoordt aen den Resident van hare Ho. Mo. 11

Vreemt geval te Toulouse, 75
Vrede tusschen Vranckr. en Engel. 141.

FINIS.

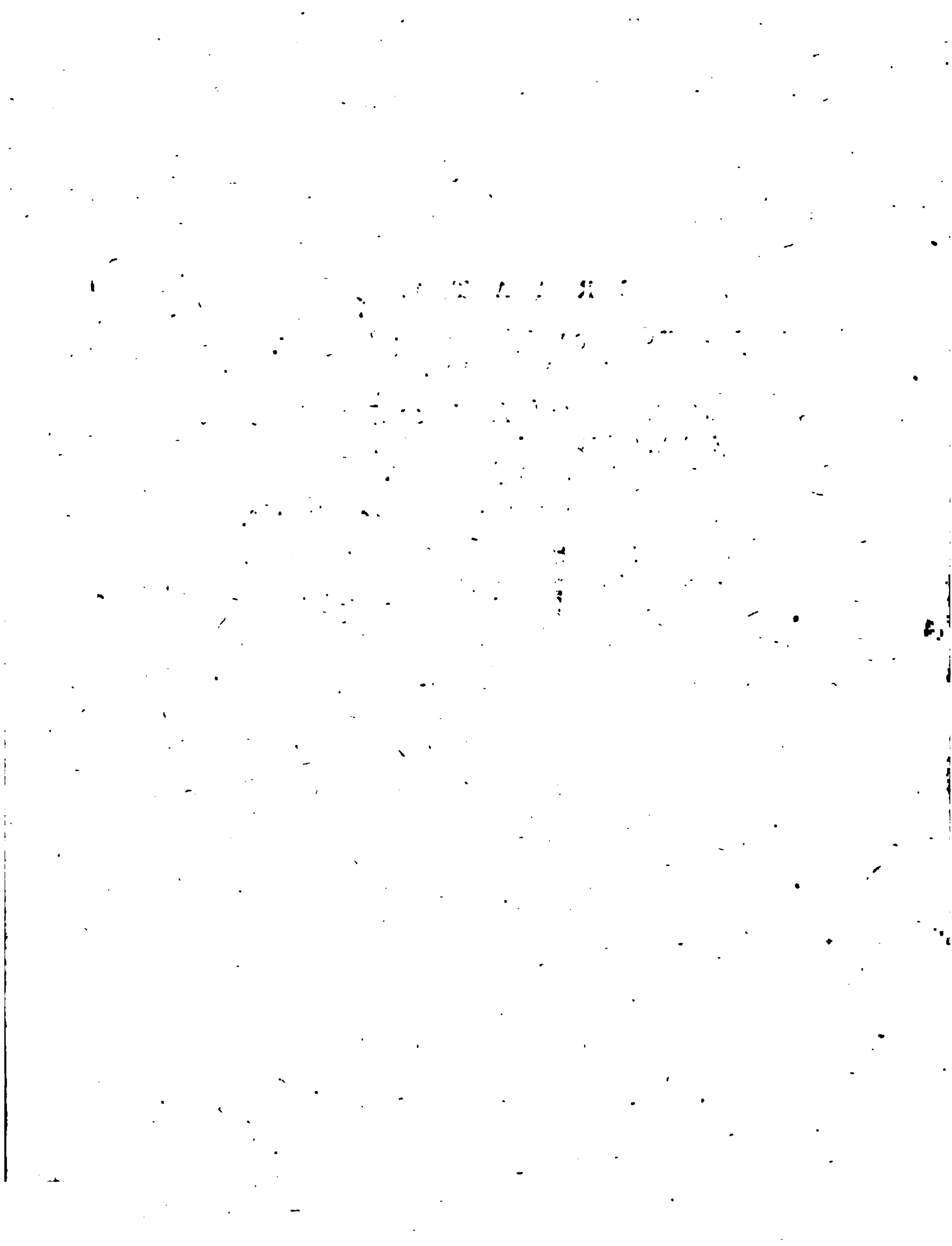
ERRATA.

Folio 85. staet/ Den Zaar Michael Fedrowitz/ etc.
Leest in de plaets:

Alexei Michailowitz/ Keyser en Groot-vorst van Moscovien/ Zoone des overleden Keysers Michael Fedrowitz.

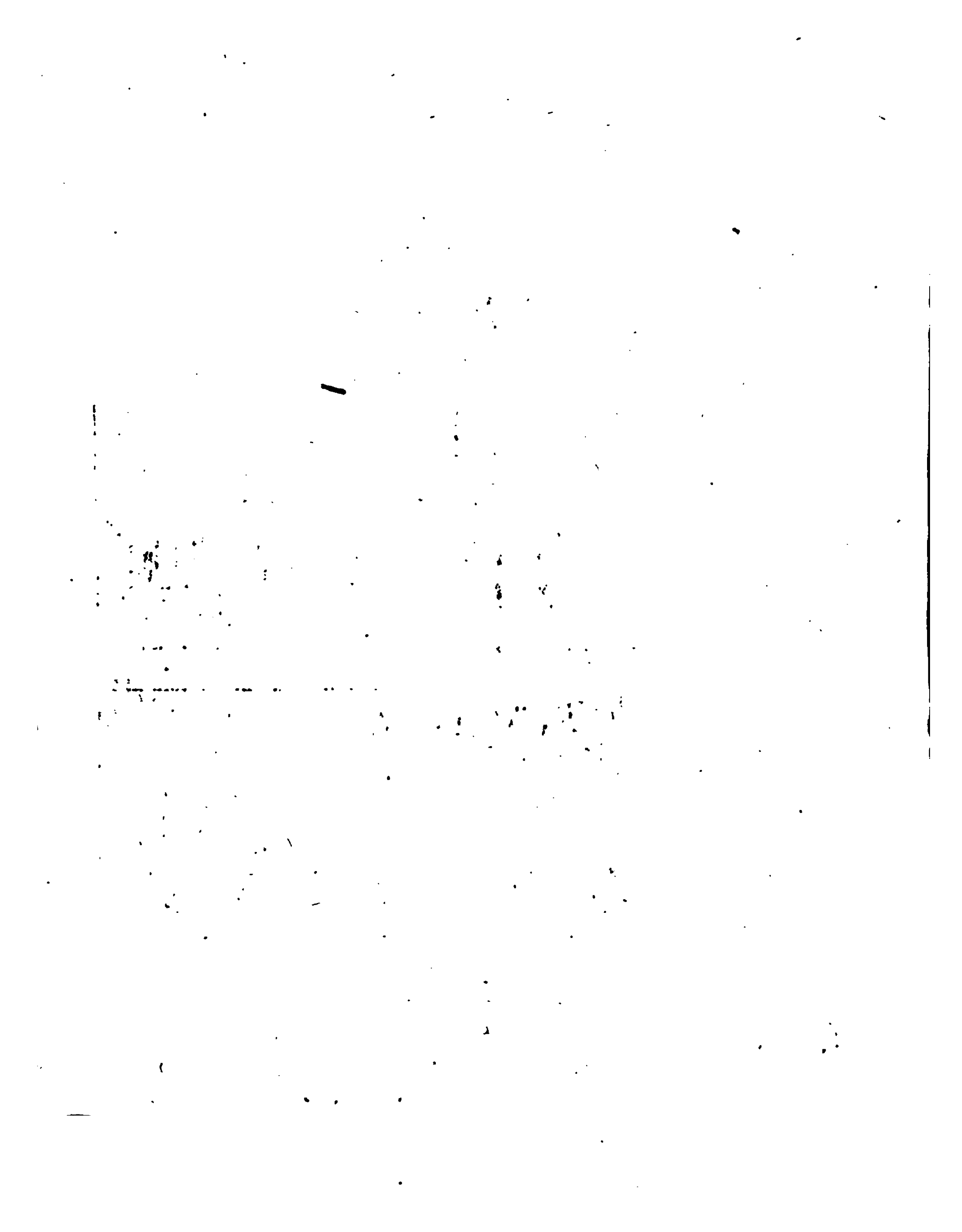
Folio 109. staet/ Aen 'tgeraemte van een Kercke.
Leest/ Aen 't geraemte van een Jesuyte Kerck.

En in't generael leest wel voor qualijck.

Tot Haerlem, by Pieter Casteleijn A°. 1657.

HOLLANTSE
Merkurius,

Behelzende

De voornaemste Geschiedenissen in CHRISTENRYCK:

In 't Jaer 1656.

Het Sevende Deel.

fama obscurat,

Omnia que

Tempus illustrat.

TOT HAERLEM,

Ghedruckt by Pieter Casteleyn, *Boeck-drucker op het Zandt, in de Keyzers Croon. In 't Jaer* MDC.LVII.

Aen de deugtlievend' Nederlantze Patriotten,

Wenscht MERCURIUS *de errinnering deser Voor-reden, neffens alle heyl en Zalicheyt.*

DE dagen die altoos loopen, en hare ordre na Gods bevel onderhouden, beschuldighen de Menschen van traecheyt, en datse als rebellen syne Goddelycke Wetten (als Turcken) verachten: Zijn Hemelsche Zeegen en ghenade die ons tot al geheel wat anders nodighen als wederspannicheyd, verdient wel om van ons met danckbaerheyt aengenomen, en in ernst overdacht te werden; *Ten is niet uw (o! yd'le Mensch) die Godt van node heeft, maer ghy, die sonder den wille Gods niet en vermeught, en kond sonder d'Almachtighe niets:* Dit weten de Heydenen, de Joden en Mahometanen, hoe sal dan een Christen in syn beroep so sloffigh syn dat dese Vijanden Gods hem van onbedachtheyt en ongehoorsaemheydt overtuyghen sullen! dat verhoede Godt: Ick sie nochtans al te veel in ons Nederlant van dese sonder Relige en achteloose Menschen, die een ander register dan zy behooren te doen, trecken: Doch also sommige met schijn-reden mochten komen te dencken, *Mercurius dit is uwe vocatie niet de Weerelt te vermanen: Indien men u eens in 't harte sien mocht, ten soude daer ook licht al niet heel volmaeckt zijn*; Dese antwoorden wy, dat niet myn, maer Godes wille en Woort yders Wet is, dat ick zegh is so wel voor mijn rekeningh als voor andere. Dies laet ons verder gaen: Siet hoe de goetheyt Gods met ons Nederlanders handelt, en wat gy ô Mensch daer tegens uyt-werckt: Wat Lant isser in dees beroerde Weereld uws ghelyck na zyn groote in welvaert, rust, goede Poliçye, en overvloet van leeftocht: Wie onder u Gebuyren heeft niet een beter Aerde, maer ghy allerhande Vruchten: Sweden om een tijtel te winnen, stelt sich in ghevaer van sich zelfs te verliesen, verweckende de gantze Noorder Weereld in 't harnas, en boven dien de Russen, Barbaren, en Turcken in Christenryck lockende, veroorsaeckt het moorden, branden en in Slaverny-wegh voeren van onteellycke zielen: En 't verwoesten van Lijflant, Litthauwen, Poolen, Pruyssen, ende Brandenborg: Landen, die so zeegbaer als eenige immermeer waren. De Duytsen naulycx hun Adem gehaelt hebbende uyt hare Dertigh-Jarighen Oorlog, schricken, nu zy een diergelycken Brant in Polen sien op-gaen, en duchten datte vlam in 't Keyser-rijck sal over-wayen. Vranckrijck by-na altoos vol onrust, en spoelende gelijck een woeste Zee aen d'een zijde af, en

d'ander aen, voltoyt nimmer hare groote Concepten, om dat Spangen en 't Huys van Oostenrijck haer te doorslepen, den bal lustig wederom keert, alhoewel somtijts genoegh met lamme handen. Engelant door alle hare Verand'ringen, rolt noch al in verscheyden paden van gevaer, want schoon hare Ingezetenen veel goets door Jamaica en West-Indien beloven, nochtans ervaren zy, dat de Spangiaerden (alreede kael en machteloos) nu met schrale Herssenen door geestelijck en weereltlijcke Oorlog hun verweeren sullen: Brabant zieltoocht in haer druck: Vlaenderen voed een verlaten Coning: En dese alle jammeren over quade Negotie, ondraechbare Lasten, quade betalinge, kleyne winningh, groot onvermeugen, dierte, en andere ellenden daer my de ooren vol af zijn.

Alleen gy ô HOLLANDT, (als een verkooren Sion) verschoont van so veel onheylen, smaeckt de goetheyt Gods in u kleyn begrijp: Den verstooten Vremdeling, en speciael de gevluchte Brabanders, Vlamingen, en Hoogduytzen, welcke noch in uwe schoot rusten, konnen 't getuygen: Wilt gy op 'tgepasseerde sien, wel, *Wie heeft u in den Oorlog met Spangien doen zegepralen? En u Vijanden als sy midden in 't Lant waren, uytgekeert? Als gy u Republijck aen Vranckrijck en Engelant opofferden, den Graef van Licester u in so een groot gevaer bracht, wie redderde toen u gescheurde Staet? En insgelijckx ten tijde van d'Arminiaense onheylen? Als Amsterdam beleghert was, wie maeckte in eene Weeck dien Inlantze Oorlog ten eynde?* Immers 't is d' Almachtige geweest, en siet hy komt noch, en toont sijn uytdruckelijcke Liefde, met zorghen ende noodige hulp: Behalvens met het scheydē uyt een noodelose oorlog, gelyck nu lest met Engelant; *Nu weder met het vertrecken van Graenen, en dat in een tijt wanneer geen gedachten van Oorlogen in Polen (daer gants Europa uyt gespijst wort) by yemand was. En dat in sulcken overvloet, dat in de Geunieerde Provinçien geen Pack-huysen genoegh zijnde, heeft men Kelders, Galderijen, Logies, Tuyn-huysen, ja Zaelen en beste Pronck-Kamers daer mede vervult: Hier by hebben Pomeren en and're Voor-Landen, oock selfs Moscovien en Engelant Duysenden Lasten Cooren ingebracht, so dat alles seer goe koop wordende; even wel de Kooren-koopers hoe meer datter quam, so veel te meer in-kochten: Ende daer is ghesien teghen aller Menschen opinie, dat in dit Jaer 1656. niet een Last Graen uyt Polen te Dantzich is aen-gekomen, daer 's Iaers over de 200000. Lasten af te komen plachten, dat des niet te min het Cooren hier te lande niet een stuyver is geresen, blijvende noch op dese uyr pal staen, alles voortkomende uyt Godes goede voorsorge, en geen menschelijck vernuft.*

Wy die dit sien, sullen wy 't als ongeacht en onwaerdig over slaen, ofte slimmer als Turcken Gods weldaden verachten? dat zy verre: Dies wilt

u ernsthaftige

u ernsthaftige Nederlanders tot Danckbaerheyt op-maken, prijst God die onse Zielen en Lichamen bewaert en voedet, dat Sijne Goetheydt in 't gesicht van alle de Werelt so voor ons gesorgt heeft: Voor ons die in een veracht en seer kleyn Lant daer luttel wast, en half Water en Dijcken, woonen: Een stip op de Werelt: Daer uyt wy over 't gants Aerts gebou heen sweven: Geacht onder de Christenen, bekent by d' Jndianen, en ontsien van onse verongelijckers. Op dat alles wat wy door syn genade hebben, in rust mogen besitten: Vermenghende onsen Godts-dienst met Gebeden voor ons lieve Vaderlant, de STATEN GENERAEL en alle Regeerende Vergaderingen, op dat hare Ed. Ed. met Wijse Raetslagen, en d' Ingezeten met vrijwillich respect mogen gezegent worden. Dat zijnde, soo moghen wy ons toe-eygenen een goede hoope, besloten in dees weynighe woorden,

Si Deus pro nobis, quis contra nos?

Onse dagen die dagelijcx lopen, sullen ons dan leeren in Danckbaerheyt den Groot en Alleen Wijsen Schepper met opmercking te dienen, op dat wy op een ander Jaer stof moghen vinden onse Jaer-geschiedenissen wat aengenamer op te dissen.

Vaert wel.

In HAERLEM, den 11. Maert 1657.

IN

MERCURIUM BATAVUM.

Rospicit in rabidum tranquilla Batavia pontum,
Dum fera tempestas proxima quæque quatit.
Concitat Hispanas acies hinc Gallus & Anglus;
Illinc Sarmaticos Suecia vastat agros:
Anceps assumtis Moscovia nutat in armis;
Nobile Dantiscum libera jura tenet:
A Venetis Thressæ minuuntur cornua Lunæ:
Omnia Mercurio dat referente liber.

T. A. V. F. G.

Euripides: *Mortalium opes mortales sunt.*

Hollantze Merkurius,

Verhaelende de voornaemste Geschiedenissen van Europa, in 't gantze Jaer 1656.

Het Sevende Deel.

Eenich dagen na Nieuwe-Jaer hebben d'Algemeene Staten van de Vereenichde Nederlantse Provincien tot Gezanten verkoozen de onderstaende Heeren, om (met Godes Zegeningh) den Oorloch tusschen de Koningen van Poolen en Sweden te bevredigen, en den Koophandel omtrent Dantzich en elders hare voortgangh te bequamen: te weten,

G. van Slingerlant, *Pensionaris van Dordrecht,*
Fredrick van Dorp, *Raedts-Heer in den Hoogen Raedt.*
Wegens de Provincie van Hollandt.
P. de Hubert, *Wegens de Provincie van Zeelandt.*
Iohan Isbrantsz. *Wegens de Provincie Groeningen.*

Ende aen den Coning van Denemercken zijn om deselve in te sichten insgelijcks afgesonden de onder volgende Gezanten, als

C. van Beuningen, Pensionaris van Amstelredam, uytte Provincie Hollant.

Godaert van Reede, van Amerongen: uyt de Provincie Utrecht.

M. Viersen, wegens de Provincie Vrieslant.

Hare Excellentien alle noodelijcke Characters / Monumenten en vordere ommeslach vaerdich hebbende / togen op de Reys in Carotsen te Lande: Begeleydet door een goet aental Staten-Ruyteren; te weten / de Gezanten na Denemarcken: Den 8. January uytten Hage rydende / zijn den 14. Februarij tot Coppenhaven in gereden en statelijck ingehaelt / getracteert / en den 16. Audientie hebbende / hare Credentialen overgelevert: Vindende al om het respect aen de Staet en de Ministers van haere Ho. Mog. als men had moghen wenschen: (Dat de tijden en de Princen / en gantze Coningrijcken somtijts in verandering vallen / is so seker als yets / en sichtbaer in yders oogen. 't Is oock bespeurt in dese Noorder gewesten / daer beyde Engelsen en Sweden dobbelden om 't bewint van d'Oost-zee / mogelijck waengunstich op der Hollanderen Scheepvaert / voornamelijck op d'Amsterdammers / daer na de getuygenis van een braef Heer de Sleutelen van de Zont berusten.) Den derden Paeschdagh hadden de ged. Gesanten wederom gehoor / daer den Koningh omringt van zijn Cantzelier / Rijcks-hofmr. / Rijcks-raeden en andere Grooten / confidentelijck handelde omtrent de Vrundtschap en Verbonten met den Heere Protector zijn Kon. Maiesteyt vã Sweden en andere dinghen / die wy sullen verby gaen / om dattet beter is te swijgen dat men weet / dan te seggen 'tgheen men niet en weet. De opgemelte Gezanten van zijn loffelijckende Coninglijck in hare demandes door den Coningh in dese woorden beantwoort:

Dat het Syne Koninglycke Maiesteyt van Denemarckens eenighste geneghentheyt was om met hare Ho. Mog. in vertroude vrundschap te verblijven, Ende der zelver Intreste voor inseparabel mette zijne te achten, mitsgaders de Alliantie necessair te houden, &c.

Na de verrichte besoignes zijn d'opgemelte Gezanten van den Koning gescheyden / doch van Syne Maiesteyt aen des selfs Tafel ghenoodight synde zijn hare Ed. met groote demonstratie van civiliteyt ten reguarde van hare Ho. Mog getracteert / zijnde beneden den Coningh ende hare Maiest. de Coninginne ter hoogher handt de voorsz. Gezanten / ende aen d'ander zijde den Hertogh van Holsteyn Sonderburgh / zijn Gemalinne / den Rijckx-Hofmr. / den Cancelier / Rijckx-Raden en andere Officieren der Croon, &c.

CHRIS-

CHRISTINA, gewesen Koningin in Sweden, genoodt te Romen soo veel eer, dat noit meerder onthael voor een sterffelyck mensch mochte bedagt werden: Den Spaensse Gezandt vereerden haer een uyt muntende rycke Carots, vol Turckoisen en edele Gesteenten beset, met 6. wackere Paerden, op 60000. Croonen geschat; Al de Princen, Cardinalen, Prelaeten en Grooten van 't Hof quamen haer dagelycks spreken: Men speelde haer te gheval veele Comedien, daer hare Maiesteit de genoechte nam oock somtyts wat kluchtigs te bedryven; En om den Paus te behagen veranderden zy meest al hare Dienaers in Italianen. Toonde meerder lust in den ommegang der Cardinalen als met Edel-Iuffers, en versocht eens 't gans College te moghen sien; Zy besach seer neerstigh de Rariteyten der Kercken en Cloosters, en voornamentlyck der Iesuyten, die neffens andere Geestelycke Ordens heerlyck Musick deden hooren en Banckettten en kortswylicheden aenstellen. 't Gebeurden in Ianuary dat den Cardinael Colonna, geplaeght mette straelen van Minnejanckei, niet konnende in 't Paleys van de Koningin komen, reed daghelycks in syn Carotse daer verby, om maer 't gesicht van Christina te mogen hebben: Toch als hy na sommige dagē in de Capelle neffens den Paus staende, soude consacreren, in 't bywesen van veele Prelaten, soo quam onderwylen Christina daer verby, seer heusselyck den Paus groetende, Colonna haer siende versuchte seer, en al suchtende vol-cyade hy syn dienst, waer in den Paus soo groot mishagen schepte, dat hy Colonna beval wech te gaen, en sich uyt Romen te retireren, indien hy niet wilde ophouden van soodanige grillen: Hier antwoorde hy den Paus, Gy kond my wel vrijheydt gheven, maer blyft by my, soo wil ick gaen: Den Paus zeyde, Al u doen is sottelyck, en de gantse weerelt siet het: Maer Colonna antwoorde weder, Neen, neen, indien myn doen sottelyck is, wat sal men dan seggen van de grillen van die van 't Colegie en andere Edelen van 't Hoff, &c. dit zeyde hy in 't wech gaen; Maer den Paus van dese reden verwittight, ghebood hem terstont Roomen te ruymen: Colonna hem meynende te verontschuldigen, met, dat Christina een Vrou was die aen niemant dependeerde, so repliceerde den Paus, Sy is alle Eere waerdigh, en is daer toe hier ghekomen, maer niet om geschandaliseert te werden.

Na twee Maenden veranderde de Coningin gants van de genegentheyt die zy nu dus lang tot de Spanjaerden had gehad, en schafte den sleep van D. Antonio Piemontel en del Queva af, dewyl die hare Maiestt. wel 40. gulden daegs

 kosten;

‡ In 't Jaer 1649. den 23. October / was Christina (toen noch Coninginne zijnde) tot Upsalen in Sweden / ende schoot aldaer met een Roer met een Koghel een vlieghende Zee-Swaluwe in de Locht / zijnde uyt de Witte Zee / ende had een Swart Croontjen op haer hooft: Daer curieuse Speculateurs acht op namen. Wy vernoegen ons met dit seggen:

Futuros eventus expectare oportet unumquemque Hominem: Nihil enim stabile permanet. Menander.

koften: Daer en tegens nam zy weder verscheyden Francoisen aen, waer uyt sy soo grooten haet van de Spanjaerden op haer verweckten, dat zelfs al haere Datten op't papier en in druck quamen: In Spangien gaf men twee groote Volumen uyt van het Leven van Christina (soo men het noemde) hier over zyn te Romen twee Castilianen gevangen, die men als Autheurs van 'tzelve betichte; Toch zy en is zelfs te Romen niet vry geweest van qua na-spraeck: En aen de Poorten van Belvedere, en 't Hof van Farnese (daerse thuys lach) oock aen Pasquyn heeft men geplackt gevonden vele Italiaensen Satyr-dichten;

Dan wy zullen swygen van dese en andere dinghen die de Spanjaerden haer naer gaven, toch evenwel zond Christina een van haer Edelluyden na Spangen, sich aen dien Koning beklagende over d'injurien die hare Maiest. door de Ministers van de Cato. Coning aengedaen wierden, &c. Als ghenoech bewust dat al dese Satyra en duysent andere niet dan uyt Spaense kokers quamen, welcke het moeyden soo veel Onkosten aen haer in Brabant en elders gespilt te hebbē, en datze nu de gunst van hun tot hare Vyanden zagen voort komen.

In April wiert Christina sieck, men gaft de naem van te veel Fruyt eten, dan overmits den Paus noch moeyten, onkosten, Medikamenten, en oock syn Lyf-Docters voor haer niet spaerde, soo genas zy spoedigh, en quam zelfs den Paus op 't Hoff met courtesie bedancken.

Naderhand most den Franse Gezant Monsr. de Lion uyt Romen, overmits den Paus en den Kardinael Mazarini in onlust om de Geestelycke kluckeelen van den Fransen Cardinael de Rets, elckander begosten te honen: Waer over ghemerkt Christina groote ongenoecht schepten.

Toch gelyck niemant sonder Haters 'tleven slyt, soo oock had Christina veel ongenoechte in dingen die haer Coninglyck gemoet contrarieerden: Ende terwyl ydereen haer gheruwelde wat hy wilde; Soo seyde sy oock onderwyl, dat sy wilde 't gheen sy dede, soo wel om datet haer goet dacht, als oock om hare haters de mont te stoppen. En gelyck zy weyt en manqueerde in yder te voldoen, so was zy oock verdraghsaem in veel ongelyck te lyden. Liever willende datmen uyt onkunde qualyck van haer sprack, als datet wet. Waer haer mocht gesegt werden, en sy 'tzelve haer aenmatigende, mocht trachten te waeren. Als genoechsaem bewust, datet een groote Lepel soude moeten zyn, die alle wilcyns klappers de mont zou stoppen.

Don Francisco de Sousa Ambassadeur van Portugal quam met 't Nieu-jaer te Romen, om by den Paus gehoort, aengenomen, en synen Koning wettigh verklaert te werden: Maer de Spanjaerden waren hem over al hinderlyck: Des went hy hem by den Franse Gezant, en versoeckt desselfs hulp, vereerde

hem

hem tot dien eynde een Schotel vol Dyamanten, waer door hy in de Maendt van Mey Audientie kreegh, en den Tijtel van

Don Francisco de Souza, Ambassadeur van

DON JOHAN DE BREGANCE, DE IIII, Wettich Koninck van PORTUGAEL.

Hier over waren de Gespanjoliseerde Ministers soo gestoort, datze alle uyt Roomen togen, op datze dessels Audientie en Prachte niet en souden sien: Zy trocken dan veel na Loretten, onder schijn van haer devotie aldaer te pleghen, Doch meest om den Paus van die zijde af te trecken, die in der daedt veel spul mette jalousie deser Twee Natien hadde.

Den 1. April dede den Paus (na gewoonte van andere) hem in Processie in een Littier dragen van Vatican tot de Kerck van Minerve, ghevolcht van 22. Kardinalen, yder op't heerlyckst: Naer gehouden Ceremonie, vereerden hy aen 300. Arme Dochters yder een Bruyts-gifte, &c.

Kort daer aen ontstont binnen Roomen groote schrick; alsoo de gheruchten quamen dat een Engelse Vloot Schepen de Straet ingezeylt, en omtrent Sardeigne gesien was, datze na Romen quam, met ordre, om by Civitavecchia te landen, en de Kerckelycke Staet te beoorlogen. Dit wantrouwen wiert versterckt, dewijl omtrent die dagen eenige Enghelse Conspirateurs wierden ghevanghen, by de welcke men d'aftekeninghen van verscheyden Zee-Havenen daer omtrent heeft ghevonden; Hier door wiert den Paus sorgvuldigh, ende besette al de Zee-plaetsen met Krijghsvolck; zelfs oock Romen, welckers oude en vervallen Muyren hy dede op-bouwen, en Ruyter-wachten aenstellen, want het Geestelyck College had het vermoeden, dat Vranckryck en de Turcken oock Medestanders en Helpers van dit Desseyn waren.

Chascun ha son gibet a l'huis.

WY sullen ons uyt Italien na Duytslandt en Poolen wenden; daer zedert ons leste verhael op Folio 105. in 't 6. deel verandering voort-quam: Den Koningh van Sweden toogh met het Nieuwe-Jaer voorby Elbingh, en legerde sich voor Koningsbergen met al zijn Macht: 't Ghebiel dat sijn gasten hun te wijt verschepende, dapper genepen en sommige gebraveert binnen Dantzich en Coningsbergen gehanghen wierden gehaert: Ondertusschen sondt Koningh C. Gustavus verscheyden Trompetters tot den Ceurvorst

 Fred.

Fred. Wilhelm van Brandenborgh / dese wierden t'elckens geblint op't Slot en so weder uyt geleyt: Dan 'twas om dese te doen sien en andere te blinden / overmits men seyde niet te konnen accorderen / so quam Oxenstern selfs by den Keurvorst / seggende / dat zijn Meester niets dan 'theste voor Pruyssen in den sin had / dat hy Elbingh ende Cooren (sulcks nodich zijnde) geern wilde cederen / etc. alsulcke sente Historien maeckte men de Burgers wijs / en veel van den Pruyssen Adel en Stenden geloofden't / en noch daer en boven / datten Keurvorst na Sweden niet en souden luysteren / noch de minste verbintenis ingaen sonder de stadt Dantzich; Doch de Danzickers waeren heel anders van gevoelen / ja seer swack in dat gheloof / sy mistrouden niemant meer als den Keurvorst / en waerom / den tijt heeft sulcx geleert. Na dattet Sweedse Leger 7. dagen om Coningsberghen gehuyst had / was het gedwongen by gebreck van Leef-tocht na het stedeken Friedlant 12. Mijlen van daer te retireren / 't welck sy in den gront raseerden / so datte Ingesetenen daer uyt vloden / ghelijck in't generael door gants Pruyssen op't Lant / Dorpen en in de stedekens elck † vluchte; Oxenstern na weynich dagen weder tot zijn Koningh keerende / sag als hy de straten te Coningsbergen passeerden seer veele Sweedse Soldaten op de selve ellendig neder leggende bedelen: Na zijn vertreck dede den Keurvorst der Pillau besetten: Daer tegens over op de Neder wiert het gewesen Fort gedemolieert. Den Syndicus van Dantzich nam oock seer nauwe kennis op het geen Oxenstern by Ceurbrandenborgh mocht verrichten / en voorwaer hy heeft zijn Meesters toen gedient / maer so niet / of men wist voor hem seer wel te mesnageren 'tgunt sy secreet oordeelden gehouden te worden: Den 7. January ontfong den Keurvorst van de H. Staten Generael expresse Brieven / en Oxenstern vertrock daeghs daer aen uyt Koningsbergen. Yder had nu een goede hoop datten Keurvorst sich voor zijn be-edicht Pruyssen en de Croon Polen [van dien hy dit te Leen besat] soude gestreden en de Sweden uyt gekeert hebben / als aen wien gelegen was 't behout of 'tbederf van Pruyssen: hebbende een schoone Artillerije van 80. brave Canons / een Legher van 23272. koppen effective / en wijders veel brave Oversten Officiers en Hooftmannen by sich: Maer in't tegendeel heeft men

gehoort

† In Hollant zijn doen veele van die Nederlandtsche Boeren weder gekeert / die Anno 156[illegible] om de Troubelen in Nederlandt in Pruyssen waren gheweecken. Selfs zijn eenighe Schepen met Joden t' Amsterdam aenghekomen.

gehoort datter een Verbondt tegens Poolen tusschen Keurbrandenborgh en Sweden is opgerecht / waer van de minuten secreet wierden gehouden voor alle de Christen-weerelt / selfs aen de Bontghenooten en Religions-Verwanten : Ja oock heeft men de Staeten Generael daer van geen rechte openinghe gedaen / of wel hare Ed: Ho: Mog: daer over sich gegraveert vonden te doen verscheydene doleantien / etc. Den Sweedsen Resident Appelboom hoorende dat men in Hollant onder 't ghemeen ongeerne sach datte Sweedtse Wapenen soo voorbatich in Polen waren ghelijckse deden / niet om datment Sweden misgunde / maer om datte commercie getroubleert wierdt / en dat men om sulcks te remedieren wel licht een Oorlochs-Vloot tot versekeringh der Coopvaerdyers op d'Oost-zee soude senden : Halvelingh beduchs dat d'effecten [en meerder als ghesept is] daer op souden mogen volgen / gaf dit volgende Geschrift in aen de Staten Generael op den 4. Januarp 1656.

DEn Resident van Sweden wenst hare Ho. Mo. alle geluck en voorspoet, so in't publyck als particulier, in dit nieu en alle volgende Iaeren. En vernemende uyt d'algemeene geruchten, hoewel hem vanwegen haer Ho. Mo. geen communicatie daer van al noch is ghedaen, dat aen de Koningh synen Heere een extraordinaris besendinge in dese syne Maiests. beginnende legering en genoortdrongene Oorlochs-expeditien van hier is gedecreteert : Kan niet onderlaten haar Ho. Mo. mits desen bekent te maacken, de geluckighe progressen daar mede Godt Almachtigh. Coninck der Coningen, oock in Pruyssen de Sweetsche wapenen heeft belieft te segenen, staande, wat daar noch overich is, in sulcken termen dat geen sonderlinghe bloet-stortingh of verwyderingh te vreesen zyn : Want tot noch toe tusschen allerhoochst gedachte Sijne Maj. en Sijn Keurvorst. Doorl. gheen de minste hostiliteyt, maar goede vrientschap en neutraliteyt is geobserveert: Met ontwyffelijcke apparentie dat deselve door een expres tractaat sal naarder en duydelijcker werden vast gestelt. 't Welck alreede soude zyn geschiet ten waare door sodanige nagebuyren, die de rust, so wel van desen Staat, als van zyne Keurvorst. Doorl. soecken te contramineren, de voet divers daar in werde gestelt : Als doende spargeren, dat haar Ho. Mo. souden voor hebben een machtighe Vloot Oorlogh Schepen ter See, en een Legher te Lande te senden, oock alderhande devoiren te doen aanwenden om Syne Keurvorst. Doorl. te engageren in een labyrinth, daar men licht in, maar seer beswaarlyck kan uyt geraacken. Ende dat in teghendeel van Syner Maj. geduyringe vrient-nabuyrlycke bejegeningh, daar van haar Ho. Mo. nu noch een versche preuve sien, door den gecanse teerden uytvoer van Canon, soo nu als voor het toekomende, Synde oock de boven verhaalde uytstroyinghen soo

contrarie

contrarie de natuyr van eene Ambassa: aen een Koninck, die door Godes bestier, in soo victorieu'en Staat is, en aan hare Ho. Mo. soo notabele teyckenen van wel genegentheydt toont: dat de ghemelde Resident de convenientie van dien niet kan begrijpen, gelyck oock niet, dat van wegen Syn Keurvor. Doorl. door der selver hier aan wesende Ministers tot voortsettinghe van soodanighe equipage, gelt, secours, wervinge van Krijchsvolck, ende instigatie van andere Potentaten teghen Sweden, souden werden gedaan, en noch veel weyniger dat soodanighe petitien by haar Ho. Mo. in eenich de minste overleg souden werden genomen. Stellende in der selver eyghen hoochwys bedencken, of niet de gemelde Resident, expresselyck gelasticht om alle goede correspondentie, en vermeerdering van dien, tusschen Syn Maj. en desen Staat te bevorderen, groote reden heeft te versoecken, gelijck hy derhalven doet mits desen, dat des selver goede geliefte sy, volgens wel hergebrachte en tusschen vrienden altijdt geobserveert gebruyck, den gemelde Resident getrouwelyck te communiceren wat van de opgemelde uyt-stroy selen, om niet te seggben dreygementen sy: Om wech te nemen alles wat de hoochgemelde Ambassad. min aangenaam, en des selver handelingh *difficil, ja vruchteloos* soude mogen maacken: van alle 't welcke, gelyck oock van dit officie, de gemelde Resident aan Syne Maj. sal doen getrou rapport.

Haegh den 4. January 1656.

Insgelijcks zijn in den Haghe eenen Daniel Weyman/en Jan Kopes verschenen/ die als Ministers van Keurv. Brandenburgh de navolgende Notificatie aen hare Hoogh Moog: over het ghehandelde met Sweden hebben gedaen:

GOdt heeft zyn Keurvor. Door. onsen Mr. van Oorloch, zynen Staet van Verderf, en zyn Bontgenooten verlost van noodsakelyckheydt hem te assisteren met vele periculen en kosten, door dien het hem belieft heeft na syne oneyndelycke goedertierenheyt de onderlinghe Tractaten dusdanigh te zeghenen, dat wy Vrede hebben bekomen met Sweden: Twijffelende zyn K. D. niet of U Hoge Mogende participerende vande effecten, sal het so aengenaem wesen als Zy na hare gewoonelycke wysheyt sullen oordeelen, dat het zekere voor het onzekere, ende een tamelycke Vrede voor alle Oorloghen te praefereren is: Immers dat het tegenwoordighe niet wert geincurreert om de vrese van een quaet dat maer in apparentie is, konnende den tydt altemet dinghen heylen die voor dien tydt niet schynen buyten peryckel te wesen, sonderlyck tusschen partyen die den anderen niet konnen overwinnen, sonder schade te doen aan het publyck, ende met de welcke V. Ho. Mo. geduyrich zijn geweest in soo egalen Vrientschap, als beyde genegen zyn de selfde te continueren in alle oprechtigheydt. Het was te beklagen, dat droevige onlusten waren ont-

staan

staan tusschen soo na gebuyren, ende sijne Chur-Vorst. Doorl. en konde geensints verdacht worden, sich met alle macht te defenderen van gewelt, nademaal Sy geen Vrede of Neutraliteyt konden verkrygen, midden onder de Wapenē. Dan soo haast sijne Majesteyt van Sweden presenteerde redelicke Conditien, waar door zijne Churvorst. Doorl. niet alleen zyne Landen, Layden, Havenen, Vestingen, Gerechticheden, ende toebehoringhen behielden, maar de selve in allen gevalle oock grotelyckx versterckte ende vermeerderde: Soo cesseerden alle redenen van sich langer te pericleteren, zynde gejustificeert door de wettē der nature ten minsten zyn selven te redderen, als het niet mogelyck en is een ander te helpen. Polen weeck de victorieusheyt van Sweden, ende de leden van soo een machtigh corps, haar eenparigh begevende onder de gehoorsaamheyt van een ander hooft; sulckx dat geen Coningh van Polen in het Ryck, noch het Ryck inden Coningh bleef; toonden aan zyn Cheur-Vorst. Doorl. door onverwachte Exempelen de reden, waarom Hy hem niet langher soude stellen tegens soo een geweldighe hant, dewyl hen alles daar toe voeghde, dat Hy van zyn Leen-Heer langer geene protectie hadde te verwachten, als te late: Eñ dat zyn Churvorst. Doorl. van zyn Bontgenoten in Pruyssen ende Polen meest verlaten zynde, van andere geen hulpe te gemoet sach, die niet ofte te langhsaam, ofte vermenght was met meerder perikel als sekerheydt. Suicks is het dat zyne Churvorst. Doorl. op het bittere smeecken van soo veel duysent verdorven onderdanen, ende het hertelyck remonstreren van sijne Standens de aangeboden conditien aan genomen, en de Vrede heeft ingegaan, zynde daar mede hersteldt de Vrientschap van soo na Princen, ende de baane gemaeckt, ten allen zyden wederom te treden in een universelle intelligentie tusschen d'oude Bontgenoten, tot versekering van de gemeene rusle, beveilinge der Commercien, ende de onderlinge welstant van iegelyck een in't particulier. Ende also zyne Churvorst. Doorl. wel berecht is van V. Ho. Mo. goede ende loffelycke genegentheyt hem te assisteren, als hy gheen Vrede hadde bevochten met zyn eygen macht: Soo hebben sy sulckx met alle teeckenen van Danckbaarheydt willen erkennen, ende Ons voor afghelast, V. Ho. Mo. niet alleen het voorsz. behoorlyck te notificeren, maar oock te versekeren, dat Sy by het gemaackte Tractaat niet minder regard hebben ghenomen op het Interest van dese Staat, als op haar eygen: Ende dat Sy niets hebben inghegaan, 't welck Haar soude konnen beletten te presterē, waar toe Sijne Cheurvorst. Doorl. in voldoeninge van het Tractaat van Alliantie is verbonden: Ende dat Sy oock in toekomende genegen zyn, Hare goede inclinatie in het bevorderen vande Welstandt van desen Staat, by alle Gelegentheyt te toonen, gelyck Sy versekert zyn dat der selver Interessen niet en konnen werden getoucheert, sonder daar inne te participeren: Wy en twyfelen niet ofte het selve sal V. Ho. Mo. aangenaam wesen, blyvende, &c.

Men most sich met dese Verklaringhe behelpen/ en dewyl men geen naerder en had die canonyck was / de selve op nemen voor soo veel men geloven konde / overmits het gheen kleyne ombrage onder de Ingesetenē der saem-gevoegde Nederl. Provintien gaf/ datmen al een wyl te vooren uyt Pruyssen hadt sien af-komen de minuten van een formeel Tractaet/ met bysvoegingh/ van dat 'tselve tusschen de Croon Sweden en Keurbrandenborgh in dier voegen was gecontracteert: Den Inhout is als volght:

1. Kurbrandenborgh sal niet gehouden syn den Eed van getrouwicheyd te houden aen den Coningh van Sweden, voor ende aleer dat hy in de publycke Ryckx-daghen gekroont ende verkooren werde.

2. Den Eed des Keurvorsts aen de Croon Poolen, en zal den Coningh van Sweden niet veranderen, dan mette gantze toestemming der Poolse Stenden.

3. Ten tijde van des Coninghs afwesen sal den Ceurvorst een Nieuwe Vierschaer constitueren, bestaende uyt 6. Raets-Luyden, waer van men appellerē zal tot dat den Coningh van Polen of tot syn voorgaende staat hersteldt werde, ofte dat eenen anderen verkooren worde.

(Nota) Op dit Poinct hebben de Sweetse Gesanten hert gedrongen.

4. Ten insichte van de Militie, dat des Keurvorsts Armee sal moeten afghedanckt worden, ende aen den Sweedsen Coningh over gelaten.; De welcken belooft de zelve niet anders te gebruycken dan teghens den Koningh van Poolen, en sullen by de voorsz. Sweedse Koning betaelt en onderhouden werdē.

Hier op hebben de Sweedse hun oock seer swaer gehoud.

5. Voor de schade die d'Armee van den Koningh van Sweden gecommitteert heeft, zal den Keurvorst ghenieten het Bisdom Pruyssen.

6. Den Keurvorst heeft aen den Sweedse Coning toe-ghestaen de helft van den Tol in der Pillaw.

7. De voorgemelde Pillau sal d'een helft met Sweeds Guarnisoen beset word.

8. Vorder is geaccordeert en toegestaan, voor die genaamt van de gepretendeerde Gereformeerde Religie, de vrije exercitie en oeffeninge van hun Godsdienst, en vorders ghe consenteert een nieuwe Kerck te bouwen in de Stadt Coningh sbergen.

9. De Stadt Dantzick wort in dit Tractaet niet vervanghen noch gecomprehendeert.

10. Dat den Keurvorst binnen 4 eerstkomende weecken na de Ratificatie desselfs Guarnisoen uyt te Stadt Marienburgh sal lichten, en deselve aen zyne Maj. van Sweden overleveren.

11. De Tollen inde Pillau en sullen niet verhooght en beswaart werden, op conditie, en met dien verstande, dat alle Waaren en Coopmanschappen uyt en

in

in Polen gaende, alleen over Elbing gebracht sullen werden.

12. De Oorlochschepen van Syn Maj. van Sweden is toegestaan vry en ongemolesteert in cas van noot, inde Haven van Pillau in te moghen loopen.

13. Wanneer tusschen den Keurvorst en zyn Maj. van Sweden dit Tractaat sal geratificeert syn, sal 't Verbont tegen de Croon Sweden en geconfedereerde, mette Vereenighde Nederlanden gebroken sijn.

Men heeft van al 't verhandelde de Staten Generael belooft satisfactie te geven/ 'twelck men naderhant heeft gesien dat niet ghevolgt en is: Maer wel een niet onredelijck ghevoelen isser by den Nederlanders gheblleven/ van/ dat de belovers van satisfactie door hunne Actien hebben betoont het spoor bijster te sijn.

Toch wy sullen dat aen 't oordeel der Regenten en Staetskundige laten: Seecker is 't/ datte Dantzickers hun met den Keurvorst soo seer niet bedrogen vonden als wel de Geun. Provincien: Men gaf in 't begin de jalousije tusschen Keur-Brandenborgh en Dantzich de schult dat Pruyssen sich niet eendrachtich tegen Sweden aenstelden/ maer nu sachmen waer om Dantzich so sorchvuldich was geweest: 't Geheym en de grontslach van dit Nieu Verbont tegens Poolen en Dantzich daer buyten/ tusschen dese Twee Vorsten/ is soo diep/ en van sulcken gevolghe/ dat (mijns beduenckens) eenighe Landen vry meer daer aen gelegen is dan Poolen selfs.

Keur-Brandenburgh nu verplicht aen Sweden/ liet korts na zijn af-val van de Croon Poolen (daer hy een be-edicht Vasal af was) dit Mandaet af-kundighen:

WY Fredrick Wilhelm/ &c. Doen een yder weten/ principael die daer aen gelegen is/ dat alsoo wy naest Goddelijcke Voorsienicheyt en genade met zijn Coningl. Maiesteyt van Sweden om onse getrouwe Onderdanen ende Landen in ruste en vrede te setten/ en voor geheele ruine te conserveren/ ons in Verbont en Accoort ingelaten hebben: En ons niet onbekent is dat van meenigerley Volcken en Landen teghens welcke syn hoogh ged. Con. Maiesteyt tot noch tot openbare Oorloch ghevoerdt heeft/ by dese huydighe occasie vele Menschen hun in dit Hertoghdom Pruyssen begeven/ 'twelck wy oock niet verbieden willen haer daer in op te houden: Maer even wel begeeren datte selve Vrede en Contracte in zyn volle kracht blijve: Also ordineren en bevelen wy hier mede/ dat alle en yder Vremdelingh die sich by dees huydige ghelegentheydt in dees onse Landen begeven en hem neder geset heeft/ ofte/ die sich niet neder geset maer Goederen gh esonden heeft/ dat de selve na 5. weken van de publicatie deses af te rekenen/ haer by ons aengeven/ en met Eede tot billijcke onderdanicheyt en trouwe hun aen ons verbinden/ ofte/ datse binnen de selve tijt onse Landen ruymen/ hunne Goederen wech voeren/ ende oock/ datze hun binnen de selve 5. Weecken van alle vyandtlijcke en verdachte Correspondentie sullen onthouden/ en die binnen die tydt resolveren hun in dese Landen nyt te houden moghen hun in tijdts aen geven/ en men sal hun met noodige Sauvegardes voorsien: En so yemand gevonden wiert die hem in tijts niet aengegeven hadde/ en over den Inhout deses geen vergenoeghen vint/ teghens die sal men met Confiscatie harer Goederen (na 't inhouden van ons opgherecht Accoort) procederen/ waer na sich yder mach reguleren en hem voor schade behoeden.

Koningsbergen den 31. January 1656.

Fredr. Wilhelm.

Als nu den Kurvorst weder binnen Koningsbergē was gekeert/ zijn verscheyden Grooten onvernoecht geweest over de Tractaten/ gelijck den Graef van Waldeck en andere/ sommige geen vertrouwen op dien handel hebbende/ verlieten 't Brandenborgse Hof/ ende togen over Zee na Stetin: Andere/ waren seer swaerhoofdich/ dewijl zy hun inbeelde/ datter noch yet heymelijcks achter die Tractaten schuylde/ reflexie nemende/ op 't goet vertrouwen dat de Keurvorst op den Coningh van Sweden had / dewijle hy om dese handelingh te volvoeren op den 20. Janu. met weynich Ruyters uyt Koningsbergē na Brandesteyn reet/ sich latende een half uyr buyten 't Sweeds Leger van den Koningh in-halen / daerse beyde uyt hunne Carotsen tredende/ elckander omhelsden / en samen in des Conings Carots na 't Leger rijdende / hebben sy alleen Maeltijt ghehouden/ en (gelijck eenige seggen) isser in 't eerste eenigh ongenoegen geweest/ 'tgunt evenwel niets bysonders moet geweest sijn / om datse in 't gesicht van een yder korts daer aen † Broederschap droncken/ ende beyde dees Potentaten scheyden den 25 Janu. minnelijck van een. Veele Adel hielden sich oock gemiscontenteert/ om dat alles buyten hun weten ghesciede. Boven dien was den Keurvorst seer bedroeft om dat op die tijdt als hy handelde met Sweden so wierdt de Keurvorstinne tot Coninghs-berghen aen de Kinderpocxkens sieck/ ende gingh haer door d'ontsteltenis een onvoldraghen Vrucht af: Ende om dat oock door de veelheyt des Volcks contagieuse sieckten ontstonden/ heeftmen de Soldaten uytte stadt doen gaen: Oock wiert verboden geen Graen uyt te voeren. Graef Magnus de la Garde (Swagher des Conings van Sweden / ende ghetrouwt aen des selfs Zuster) wiert met 1000. Zoldaten na Riga gesonden / om Lijflant teghen de Moscoviters en Littouwers te beschermen. En Prins Bogislaus Radzevil Vorst van Littouwen in possessie der selver Landen tredende door 't sterven van zijn Neef en Voorsaet Janus Radzevil/ komt te Koningsbergen/ daer hem Kurbrandenborg treffelijck vergast.

Dus verwart stont het nu in Pruyssen / daer de Stenden en Ingesetenen seer yverich op den Keurvorst begonden te fulmineren / zy noemden hem ongetrou ende meyneedich om 't aenspannen met de

† In Duytslandt is sulcks veel een gewoonte.

Sweden tegens sijn wettich Coningh/ zy presen daer en teghens die van Dantzich: Toch/ beklaechden den jammerlijcken toekomstige bederf van Pruyssen/ 'twelcke (indien Kurbrandenborgh aen Polen waer getrou gebleven) geen noot soude hebben gedaen/ etc. Doch soo en kreunde hem den Ceurvorst sulcks niet/ als wel wetende / dat het onmogelijck is yder van pas te maken.

Che posse dilettare à ciascuno.

Op dese tijdt wierden de Sweden voor het Zee-dorp Putsko te Lande afgedreven/ sulcks/ dat hunnen Generael Stepnbock siende geen voordeel/ deur gingh: Dubald (ghewesen Commandant in de Dantswijcker Fortres Termunde) liep tot den Sweden over / ende dreyghde met 10000. Vyanden de Dantzickers te bespringhen/ toch hy doet niet beter dan Stepnbock voor Putsko / en gelijck Verraders/ selfs tot by de geen daerse overloopen / noch geacht noch vertrouwt worden/ soo raeckten hy ooch geheel buyten respect.

Die van Dantzich onderwijl branden hunne Voorsteden af / dan gelijck men in't eerst sochte te verbloemen en naderhant de uytkomste geleert heeft / meer uyt afgunst als nootsakelijckheyt / vermits veele Gereformeerde en Doopsgesinde Protestanten niet alleen daer hunne Kercken hadden/ maer oock soo treffelijcke Huysen gebouwt als binnen de stadt mochten staen/ en hier bevrijt van het Burger-recht / deden de Vreemdelingen meer voordeel als de Danzickers met scheele oogen konden verdragen: Dies waren zy nu te gereeder alle dese seer heerlijcke Gebouwen te vernielen/ en beginnen eerst met Schotlant/ daer nae met de Nieuwe gaerden/ Schidlis/ St. Petershaghen/ de Huysen aen Stoltenbergh/ de Bisschops Berg/ den Dam / en elders meer/ soo datter scheen een tweeden Roomse brant/ aengesteken door de afgunst/ en verbrant met een Neronis behagen: Want / niet dat alleen/ maer den jammer der Vluchtelingen binnen de stadt / bleven daer met Kas/ Matras/ Bet en Bulster op der straten leggen/ ende met soo weynigh compassie waren veele toen ingenomen/ datse dese Luyden die over de 3. Millioenen door dit branden hadden verlooren/ naulijcks huysvesting wilden vergunnen/ tot dat beter ordre op de selve onordentlijckheden quam.

Chasque maison. ha sa passion, & chasque Montagne ha sa Valée.

Wy sullen ons na Hollandt weder keeren: De Princesse Royal nu sonder Gemael/ in een vremt Lant / en buyten 'tgeselschap harer eygen Bloetmagen/en bysonder neffens hare Moeder en Broeders verbannen uyt hun Vaderlandt / onterft van hun Vaders Kroon/ verstooten van hare goederen en Vrienden in Engelant / toogh den 18. deses uytten Hage / wordende een stuckweeghs uyt-gheleydt by Prins Willem van Vrieslant/ Hendrick van Brederode/ ende veele Grooten/ latende het Jonge Prinsken van Orangen tot Honslaerdijck: Den 21. quam hare Koningl. Hoocheyt met 3. Koetsen yder van 6. Paerden/ veele Wagens en 3. Troupen Ruyters t'Antwerpen: Rijdende langst de Vest door de Stadt / quam den 22. binnen Mechelen: Verby Brussel treckende/ toog door Artois na Vranckrijck/ en wiert op de Fronturen van hare Broeder den Hertoge van Jorck verwillekomt/ en arriveert den 28. dito te Parijs/ daer hare Coningl. Hoocheyt in't Palais du Cardinal wiert gelogeert / daer sy van den Koning/ de Conninginne/ zijn Eminentie / hare Moeder/ Broeders/ Monsr. de l'Estrade/ Sanguin / en andre Groote meer is ontfangen/ geabouchéert/ en heerlijck is getracteert: Komende aldus weder onder hare Bloetverwanten/ soo is sy daer een geruymen tijt gebleven.

Een weynich te vooren ghebeurdent / dat den Coningh met sijn Moeder alleen in hare Camer sijnde / aldaer veele Vrouwen verscheenen/ klagende over d'insolentien die d'Officiers van den Luytenant civil hun aen dede / mettet oneerlijck aen-tasten van sekere rocken tot op de schoenen rontsom hangende / op straet af te trecken/ en alsoo die van Taffa gemaeckt (zijnde toen sulcks de nieuwste mode) selfs oock by Edel-Juffers gedraghen wierden / waren veel Dieven en Vagebonden te Parijs / die onbekent met sulcke Rocken liepen/ en onder pretext van dese te ondecken/ verscheurde men veel eerlijcke Juffers de kleeren/ om dat ghemelte Rocken verboden waren/ etc. Den Koning beloofde daer order in te stellen/ alhoewel verscheyden Gaudieven daer door ontdeckt waren / die in Winckels en Huysen waren gekomen/ en de Borgers by Nacht en anders veel goederen hadden ontstoolen.

Tout le monde vit avec art.

IN Engelant heeft de veranderingh weynich gedomineert / alsoo het scheen dattet woelen daer op sijn hooghst had gheweest: Men besorghde alleen tegens Spangen een Vloot in Zee te brengen: oock heeft den Protector de saken der Onroomse in Switserlant en Piemond beblijticht / en voor de leste de achterstallige Aelmoessen doen in-vorderen. Een Gesant van Kurbrandenborgh te Londen komende / versocht (soo men seyde) des Protectors bemiddelingh / en hulp / in den Oorloch tusschen Polen en Pruyssen / komende met dese Maniere [Dat de Protestante Religie mette onlusten tusschen Brandenborgh en Poolen groot perijckel soude loopen.] Zijn verrichting is geheym gebleven. Tomas Pride en Jan Barckstead Lieutenant van den Tour heeft den Protector tot Ridders geslaghen / om datze haer voor hem in verscheyden gelegentheden seer getrou hadden gedragen. Sekere Koordedansser te Spalding in Lincoln was so gheluckich niet / vermits hy op den 26. deser een groot getal Kijckers op een ruyme Zael vergadert hebbende / en in 't best van zijn kromme sprongen zijnde / stort de Vloer in / en onsen Goocheloer yder bedriegende / wort oock bedrogen / mits hy pogende na 't hooge te springen most voor 't Element des Luchts de Aerde kiesen / gedwongen sijnde te vallen / met alle die daer kijckers waren: 't Ongeluck wilde dat dit Gaep-spel in een doodelijcke Tragedie veranderden / want sekere Oude Muyr neffens dese Zael staende / storte in / waer door groote menichte Darp / Veen en Modder quam te stolpen over dese inghevalle Vloer en Menschen / waer van alreede door den Val 23. verplettert en seer veel gequetst laghen / wordende dese en andere vande voorsz. Modder versticke ende gesmoort.

D'Engelse in Jamaica wierden catijvich / kranck en swack / haren Major Generael Fortescu en veel andere storven wech: Hare Vice-Admirael Goossen was met 9. Schepen by Cape Tebella in die Braed-bay geweest / meynende aldaer een Fort om te Trafickerẽ op te rechten / en de Paerel-visscherij (die daer heel goet valt) by der hant te vatten / toch alsoo zy saghen dat de Inboorlinghen hun op de hacken saten / soo wenden sy 't na St. Marta / en stroyden uyt dattet Lant by Braed-bay onghesont was. Tot Sint Marta vonden zy 2. Forten op d'waterkandt / met 14. en 9. Canons / oock een Borst-

weringh

weringh tusschen bey de Forten: Na 1. uyr vechtens vloden d'Indianen in de Bosschen / uytgesept 8. oft 10. die d'Engelse vonghen: Wel bedrogen van hun Christelijcke goedtdadigheydt / alsoo d'Inwoonders 6. uyren voor datte Engelse Schepen in de voorsz. Baye waren ghekomen / 4. Mannen uyt den haren hadden af-gheschickt met aenbiedingh van hunne ongheserckte Stadt / en de 2. Forten/ als oock 20000. stucken van Achten voor de plonderingh/ dit namen d'Engelse geveynst aen/ houdende de 4. Mannen by sich/ duchtende dat anders d'Inboorlinghen met Sack en pack in't wilt souden weg loopen: Maer soo haest de Verraderye voort quam/ hebben d'Indiaense Spanjarden 'tkostelijckste verborghen/ waer door d'Engelse verstoort staken 't stedeken St. Marta (bestaende in 200. Huysen en sommighe Kercken [overmits daer een Roomsche Bisschop Sitplaets hadde] gants in brandt/ slichten oock de 2. voorsz. Forten/ en trocken 8. oft 10. mijlen te Lande in/ en verbranden alle Huttekens Wooninghskens / Cellen en Loges die zy vonden: En aldus zijn sy sonder Paerlen en Silver weder te Jamaica gekomen.

Een ander gedeelte der Engelse Vloot vielen te lant aen Puncte Pathera: Colonel Ward d'Aenleyder wiert van d'Inwoonders soodanigh geslagen / dat ten ware sy van de hare in tijdts geholpen waren/ soo datse een bree diepe Revier tot hun beschut hadden/ zy en souden met geen 13. dooden en gequetsten (ghelijckse nu wel deden) die reys vrij geraeckt hebben: Want sommige Engelse Swemmers en andere die met een Canoe de hunne quamen helpen / vielen op de Indianen die in de Bosschen vloden: d'Enghelse verbranden daer oock al hunne Hutten en Wooninghen: Aldus sijn d'Engelse weer na Jamaica gekeert/ daerse uytstropden datse de Spanjaerden over de 4. Tonnen Gouts schade hadden gedaen.

Maer Jan-hagel met sulcke smalle Tochten niet voorsien / en in plaets van de Boren vol Buydt het Lichaem vol siecktens en zeeren halende/ en verhongert/ (want men vint hier geen gebraen Schapebouten/ Wijn-tint noch Poddingh by der Zee geplant) mosten hier lustich de leckere tant uyt-trecken / alsoo de Vivres of op / of stinckens out was. Toch Humfride na lang doolen/ quam van Enghelant aen de Barbados/ en so op St. Christoffel/ Porterico / Espagnola/ en so te Jamaica/ hun met vers Vrouvolck en Vivres ontsette.

Februarius 1656.

Spangen beoochde seer wel in dese tÿt de loutere practÿcken van Vranckrÿck / soo met Christina te Roomen op hare zÿde te trecken / als oock den Hertogh de Modena/ om door desen laetsten Italien te bestormen / en gelÿck sy de Savoyarts aen hun snoer hadden gekreghen / oock also den Hertogh van Mantua tot hun te trecken / die vergenoecht met zÿn staet [en kennende aen d'een sÿde de groote lichtvaerdicheydt der Francoisen/ en van d'and're kant de swackheyt der moedige Spanjaerden] bedacht sich om hem Neutrael te houden / maer Modena sich na Parÿs gewent hebbende / wierdt daer van den Coningh en 't Hoff pompeus getracteert / met Geschencken / Ampten/ en alle Staets-voordeelen meesterlÿck gelief koost/ soo dat elck dit Heylich-dach-houwen van buyten aensiende en onkundich van d'oorsaeck in duysent opinien verviel. De Vrede die Vranckrÿck metten Protector had ghemaeckt / beviel Spangien oock weynigh. Toch om niet alleen dese maer oock and're opmerckinghen in bedencken te nemen/ beval den Catolÿcken (dats algemeene) Koningh zÿn Ministers by den Paus t'arbeyden tot een generale Vrede/ specialÿck onder de Roomse Princen/ dewÿl de Roomse Kercke in groot perÿckel in't oosten beoorlocht wiert van de Zarazÿnen/ Turcken en Moscoviters/ in't zuyden van de Barbaren en Zee-Roovers / in't westen van Cromwel / en in 't noorden van de Nordmannen en Sweden: Dit subject was den Paus aenghenaem/ en om een voorbereydingh tot soo een groot werck te maken/ ordineert in de Landen welcke syn Groote Macht erkennen/ sekere dagen van devotie en tot Bidden/ endlingh worter ghesproken dat by Vapone [daer een Bergh leydt van de welcke men Vier Koningrÿcken kan beoogen] beyde Koningen van Vranckrÿck en Spangen om te handelen souden verschÿnẽ/ 'twelc daer na op Avignon en eyndelick op Boulogne in Italië verschoven wiert/ om dat den Paus beloofde op dees leste plaets selfs in persoon te verschÿnen: Middeler wÿl genaeckte den Somer/ en de Son maeckten 'tbloedt der Francoisen wacker / soo dattet scheen

als of Vranckrijck geheel Italien / Catalonien en Nederlant soude afgeloopen hebben/ desgelijcks / dat Sweden gheheel Poolen en het bewindt op d'Oost-Zee sonder moeyte soude geobtineert hebben: Maer die den Eersten van dit Jaer ‡ 1656. beleeft hebben / moghen getuyghen van d'ydelheyt der Menschen gedachten / dat sy wel yet voornemen/ maer dat sonder believen / toe-latingh / oock zegeningh des Alderhooghsten hier by ons niets te verrichten zy. Ende den Paus om niet te versuymen hielt sterck aen om de Franse gemoederen tot Vrede te bewegen/ doch soo hy rontsom merckte / heel te vergeefs/ ick en weet niet door wat al visevaseryen: P. Alexander nu eerst bevindende dat Christus [den Vorst des Vredes] zijn Rijck niet van deser Weerelt was / schept van die / en keert tot de Geestelijcke/ die hem beter gehoor geven: Dese ontfonghen van Roomen in 't Latijn desen Duytsen Brief:

Aen onse seer Eerwaerdige Broederen,

Den AERTSBISSCHOPPEN

BISSCHOPPEN, ende andere van de Geestelijckheyt van VRANCKRYCK, der vergaderinghe van Parys.

Paus ALEXANDER, VII.

ZEer eerwaerdige Broederen, De groetenisse en Apostolise gebenedydinge duyren en vermeerderen t'uwaerts. Desen H. Stoel heeft sulcken achtinge van u godvruchticheyt en deugt, so dat wy niet en twyffelen of wy zullen u in alles bereyd vinden wat ten dienst der Kercke belanght, en tot voordeel van de Eere Gods is dienende. Wy hebben sodanige ervarentheyd van de getrouwe functien, bedient by yder van de uwe in u respective Charges bevonden, dat wy krachtigh syn gepersuadeert te ghevoelen dat ghy tot geen ander eynde vergadert zyt dan om eendrachtigh te beraedtslaen en zaem te binden al uwe vermoghen, om uyt te voeren dat geene 'twelck meest streecken mocht ten besten van de Kercke en tot voordeel der Religie. En ghelyck wy verstonden uwen brandenden yver en affectie welcke ghy betoonde tot beschermiinge van 't Huys Gods, en dat die so groot was, soo hebben wy voornamentlyck ghewildt u te doen weten, dat gy daer in zult recommanderen allen Persoonen

‡ De Fransen worden voor Valencijn gheslaghen/ en den Sweeden Oorlogh in Pruyssen gaet den kreeften gangh.

Persoonen, op een byzondere maniere, als synde de schijnbare en eenighste middelen om te conserveren de Catholycke Relige, van so veel jammeren daer sy nu mede omcingelt is : En specialyck, dat ghy zult persuaderen den Alder-Christelyckften Koningh, (die * wy verstaen dat uyt synen gemoede reelyck zy gheneghen tot Vrede,) aen te wenden alle yver en bequame raedslagen, op dat door de geduyrige Gebeden van u alle, dat goet waer na wy so ernstig hebben verlanght, (en in wiens macht het is ons sulcks te communiceren) niet meer en mach lyden eenigh uytstel na soo lange verwachtinghen , op dat hy door dese middelen verkryge een waerdige Erffenis van de Doorluchtige Stijl en Tijtule die voortyts syn gegeven by gantsch Christenryck aen al syn Voorsaten.

Daer en boven , den uytgangh zy dan soose wil, soo sal ten minsten voor de moeyten die ghy in deses zult onderstaen, onse vrundtschap en Liefde meer tot u verplicht syn; Ende wy sullen (soo haest mogelyck) den Alder-Christelickste Coningh doen verstaen met wat een yver wy desen Dienst van u onse Broederen begeerdt hebben. Onderwyl blyft volhardende in de zaken des Kercks, en alle goede Menschen. En wy met affectie gheven u onse Apostolise Zegeninghe. Gegheven te Romen in St. Pieters Kerck, onder des Vissers Ringh, den 20. Maert 1656. In't 1. Iaer onses Pausdoms.

Maer den Koningh van Vranckrijck jelours over de Geestelicheyt/ om de krackelen van den Card. de Rets/ den welcken geweest synde oppersten te Parijs / oock den Koningh met een Pauselijcke hovaerdy de voet op den neck trachte te setten / echter te vergeefs / also zijn Eminentie hem daer in stuyten / hy ghekerckert zijnde uytbreeckt/ en vlucht na Romen/ daer hy (onder decksel van God meer te ghehoorsamen als de Menschen) veel waters vuyl maeckt/ tot laster van den Card. Masarini en Vranckrijck / ende schande van Christenrijck: Dies was den Koningh in nae-bedencken als hy verstondt dat zijn Geestelijckheydt een Brief van den Paus (die hy

* Als desen Paus Alexander Anno 1649. binnen Munster eenighe Presenten van't Franse Hoff waren gesonden over den ghemaeckten Vrede/ soo heeft hy toen al sijn yver betoont / alhoewel hy seer weinigh qualiteyt hadde/ want hy weygherden de voorsz. Presenten / segghende / dat den ghemaeckten Vrede de Roomse Relige te nadeeligh was om over te gauderen / als hebbende doen verliesen de considerable Bisdommen van Halberstadt/ Osnabrugge/ Verden en Minden : Beschuldighende seer den Cardinael Masarini/ dat hy d'oorsaeck van al het bloet-storten was zedert den Jare 1647. En dat die van Venetien siende hun selfs om d'onlusten tusschen Vranckrijck en Spangien tegen de Turcken ongeholpen/ delibereerden om de 5. Millioenen en 500000. ponden die den Card. Mazarini daer in de Banck had/ te confisqueren/ en teghen den Turck te gebruycken.

desselfs Nuncius aen den Vice-President d'Aerts bisschop vã Narbon behendich was bestelt / makende in't overleveren van den selve een heel ander Discours als den Brief was behelsende) had ontfangen / tegens d'ordre van 't Hof / vermits die de communicatie alvoorens daer van toe-komt / of wel dese dingen niet uyt den Koker van den Cardinal de Retz mochten komen / etc. Den Koninck dan om sulcks op dese ongehoorsame te verhalen / resolveert om Italien met Macht te beoorlogen / en ontbiet de Geestelijckheydt voor hem om Geldt te schieten / eysschende ettelijcke Millioenen tot voortsettinge van den Oorlogh: Zy voor den Koning in 't leste van Maert komende / dede den Bisschop van Sens het woordt / bestaende meest in desen sin:

De Geestelyckheyt van Vranckryck versoecken aen de Koningl. Maiesteyt (als eerste Soon van de Kerck) dat hy gelieve met al syne Macht en Middelen te mainteneren en doen doen de Roomse Relige, diensvolgens oock af te snijden en te verbreken die Alliancien, Verbontten, en Vrundschappen gemaeckt met Ketterse Princen en Republycken, specialyck mette Heretycken in Duytslant, de Vereenichde Provincien, Engelant, Sweden, Denemarcken en Switzerlandt; Ter contrarie syn Authoriteyt en Macht bestedende tot voorstandt der R. Kercke, en tegens alle Onroomse die de zelfde op Aerden tegenstrevẽ: Ten 2. dat den Coningh wille in-tomen die van de Gereformeerde Relige in Vranckryck, met hare execessen, en contraventien, tegens d'Edicten en ordres des Rijckx; Vermidts zy veele Kercken en Tempels incompetentelijck hebben gheusurpeert. ende uyt eyghen authoriteyt geappliceert: Datze (indient soo wesen mocht) maer simpelyck getollereert mochten werden. Ten 3. dat den Koningh aen de Hugenooten so veel Authoriteyt niet geliefde te geven, die Syn Maiestt. had in-ghelaten in de hooghste ja de alderhooghste Charges van 't Ryck, inzonderheyt in 't Militaire, waer toe men zach geadvanceert ẽ ordinaris gebruyckt Personagen van een verkeert gevoelen, (*Qu'ils ont nomme par leurs noms propres,*) en aen wien de geheele Macht en directie van 'sConings Legher en Wapenen, oock de principaelste Gouvernementen van importante Steden waren vertrout, niet (*comme ils disent*) buyten groot peryckel van het Rijck en de Roomse Relige, &c. Ende indien Syne Maiesteyt haer versoeck wilde na-komen, beloofden zy van Iaer tot Iaer extraordinaris Sommen gelts te verschaffen, tot seer vele Milioenen bedragende.

Hier op antwoorde den Coningh niet / (want dit Verhael was met een lieffelijcke welsprekentheydt doorstrengelt / doch onder 'tselve lach de bloetdorstichste afgonst / te weten / den Haet der geern ghe-
noemde

noemde Geestelijcken/) Zijn Maiesteyt sich van haer omkeerende/ antwoorde den Cardinal Masarini hun seer destich/seggende: Dat den Coningh soodanighe Deductie en vertooninge niet van nooden had/ maer wel een considerable somme van des Geestelijckheyd is gelt/ die gants gerequireert waren om d' eere van den Koningh en 't Rijck/ en dat men de Catholijcke Religie wel soude maintineren.

Over dese Antwoort hielt sich al de Geestelijckheyt van Vranckrijck geoffenseert / en staken de hoofden seer vyrich by een/ te meer/ om dat binnen Parijs een klucht gebeurt was / daer al de weereldt om lachten/ te weten op den Trou-dach van den Prins d'Harcourt met Madam. de Bouillon/ wanneer op de Louvre in presentie des Conings en zijn Eminentie / den Cardinal Antonio [als Grooten Aelmoessenier van Vranckrijck] met gewelt heeft gescheurt het boven-kleedt en Supplis van de Curee van St. Jan de l'Auxerrois/ in wiens Parochie de Louvre leydt/ sustinerende den voorsz. Cardinal dat geen Curee voor hem in soodanigh Gewaedt alous mochte verschijnen: Welck affront al de Curee van Parijs hun ten hooghsten hebben aen-ghetrocken.

Alexand. Una domus non alit duos Canes.

Den Coningh en zijn Eminentie hadden dagelijcks oock veel te doen mette Gouverneurs der Zee-plaetsen / die na hun quade ghewoonte liever hare roofachtige Natuyr plaets gaven met de Schepen der Bontghenooten aen te halen / 't welck haer verboden was/ als haren Coningh te gehoorsamen/ en den Eet die sy hem en 't Rijck hadden † gesworen/ religieus te observeren. Behalvens de Roovers van Toulon begosten oock die van Calais op de Nederlanders te Vrijbuyten: Den Gouverneur was daer de Wet / die alhoewel de billijcke klachten van den Nederlantsen Consul C. de Glarges/ even wel des Conings expresse Brieven en Arresten van den Raedt dorst de achter houden/ sy brochten dese navolghende Schepen op/en confisqueerden de Ladinge van d'eerste vijf/sijnde by d'Amsterdammers bevracht op Duynkercken/ een by de Franse verongeluckt/en de rest heeftmen opgehangen aen 't Vonnis van de Spijcker.

† *Euripides,* Lingua iuravit, sed iniurata mens est.

1. 't Schip de Vergulde Hoorn, Schipper Ian Cornelisz. van Hoorn.
2. Den Eycken Boom, Schipper Ian Thijssen van Hoorn.
3. St. Pieter van Amsterdam, Schipper Abbe Sybouts van Frieswaerderen.
4. De Meester, Schipper Willem Tymonsz. Meester, van Hoorn.
5. De Zickel, Schipper Claes Claesz. Zickel van Zardam.

Alle met Sout, Wijn, en Brandewijn.

6. De Ionge Walvis van Vlissinghen, Schipper Cent Cornelisz. die moetwillich doorsteecken is.
7. De Witte Swaen van Vlissingen, Schipper Iacob Claesz. met Wijn.
8. de Fenix van Middelburgh, Schipper Adriaen Verbrugge.

Den Graef de Charost (welcke de justitie voortijts plach te hanthaben) was nu mede een Hooft-participant van de Zee-roberij geworden, en diesweghen nu afgetoghen van de gunst tot de Nederlanders, dede tot Calis Persoonen en Goederen aen-houden. Men geeft de Vrijbuyters den vollen toom / ende om 't profijt deses goddelose dieften / dreyght men te doorsteecken de beroofde die vrundelijck versoecken hun saeck te vertoonen. Voorseker slechte preuven van Gouverneurs en Staets-persoonen / die in plaets van 't gemeen wel te regeeren / hun laten regeren door 't gelt / de gierichept en hoogmoet / vergetende † Godt en den Keyser t' zijne te geven.

Den 18. Febr. was te Parijs oock een groote Vergadering over de Schriften van Dr. Arnoud / hebbende ghedreven de Leere van Iansenius Bisschop van Yperen. Heel Vranckrijck verlangde hoe dese Censure sou af-loopen. De Iesuijten en andere hun streng bij sterck aengedraept hebbende / proponeerden / condemneerden en declareerden Dr. Arnouds Schriften / en al die van sijn opinie waren / zijnde eensdeels haer doen dwaesheyt / schande / en injurie voor den stoel van Romen en hare Bisschoppen / ten anderen godloos / lasterlijck en Ketters: Daer op vonnisten zy dat hy uyt 't ghetal der Doctoren soude uytgeschrapt werden / en degradeerden hem van alle privilegen en functien eens Docters: En men heeft wijders vast ghestelt /

† *Franc. Quarly Epigr.* Het Gout is des Keysers Schat: En u Goudt draeght het Keysers Beelt: Maer gy Godes; Derhalven so geeft dan dese dingen den Keyzer die den Keyser behoren. En die dingen Gode die Gode toe-behoren.

* Dits een contrarie Vonnis als Ao. 1619. in 't Dorts Synode, daer de Prædestinateurs d'overhant hielden, maer hier verliesen zy 't.

stelt/ dat voortaen niemandt tot Docter sou gepromoveert werden/ als die dees voorsz. Censuren soude hebben onderteekendt. Korts daer aen heeft men alle de Boecken van Jansenius in Vranckrijck verboden.

Den Keyser van Moscovien versocht in dese Maent sommighe Schepen van Oorloge/ 't welck by veele groot nabedencken gaf/ dat die Vorst door wapenen Semper Augustus sou willen worden: In den Hage wiert op den 3. deser by de respective Admiraliteyten aen hare Ho. Mo. genotesiceert / datter een notabile Vloot Schepen in dese Landen gereet was/ waer toe die van Amsterdam het Canon uyt lief de hebben aengeboden/ sonder een stuyver daer voor te ghenieten/ mits vergoedende die stucken welcke op den Tocht vermist/ verminckt/ of onbruyckbaer ghemaeckt mochten worden. Men heeft oock tot Pedagogue over 't Jonge Prinsje van Orangien gestelt den geleerden D. Triglandus. Doch de doot nijdich over de Doorluchtige Mannen onses Vaderlants / gelijck sy 't voorgaende Jaer hadde wech-gherucht Mr. Aelbert Ruyl Pensionaris van Haerlem/ soo heeft zy oock nu insghelijcks ons berooft van den ongemeen deftighen Raedts-heer Heemskerck / die ons door sijn Batavische Arcadia heeft doen sien dat hy waerdich was met een kostelijcke stijl den Hollantschen Burgeren hunner steden Previlegen op te dissen: Welck werck wy met verlangen (nu door hem self vergroot en geamplieert) eerstdaechs op nieu in druck te gemoet sien.

DEn Koningh van Sweden (om veele redenen) Pruyssen verlatende / had metten aenvangh deser Maent veel Artillery en Treyn de Wijssel op voeren laten, om daer door de uytterste Gewesten van Polen te door-kijcken/ en den Coningh Johan Casimyr (van wien de tijdingen hun langhs soo meer verheften dat hy een geweldich Leger te Leopolis versamelden/ en de zijne diverse Sweedse knechten te Crakau hadden binnen gejaecht) uyt sijn Koningrijck geheel te verdrijven: Den 18. Febr. komt dan de Sweetse Majesteyt by Casymyr over de Wijsel / en den 21. te Wostdwix by Lublin/ omtrent Rodom / hier vindt hy Zarnetzky met 80. vendels Polen/ dies geeft hy zijn Broeder Johan Adolf de rechter/ en Gen.

Major

Major Wittenbergh de lincker vleughel / en selfs de Battalie voerende / slaet mette Polen / die Jan Adolfs vleugel ooch ruyneerden / by J. Adolf dickwils omringt / redderde sich / doch viel van 't paert en brack zijn been / hebbende zedert dien tijt noyt rechte deeg gehad : Douglas hier als een muyr staende / hoe-wel de Polen hestigh aenquamen / so mosten sy toch self 't velt * ruymen / en in de Bossen wijcken / latende 12. Poolse Standerden inder Sweedse handen / welcke te Warzau zijn gebracht met sommige gevangens : Toen begaf den Adel van Sandomyrs sich onder 't Sweedse Jock : Den Coningh van hier na † Lublin treckende / nam 'tselve sonder moeyten in / zy beloof den 30000. guld. voor de plonderbuyt : De Quartianen onderwijl wilden geen Sweden dienen / toch eenige hun door beloften van vrijheyt lieten hun tot 't Belech van Samosi gebruycken : Een ander gedeelte van 't Sweedse Leger beroberden Sandomyrs / daerse luttel tegenstant en grooten Buyt vonden / ooch Jarislau / doch met eenige resistentie : Terwijl 't belech van Samosi duyrden / ruckten Carnetzky veel Poolen by een : De Jesuyten self maeckten de Boeren na Silesien / by de Wiper en omtrent de Saen op : Dus treckẽ zy onder Lantscrononsky de Sweden tegen / en slaen eenige Trouppen van ‡ Wittenbergh en Douglas op den 9. Maert : Carnetzky verstropden insgelijckx eenige hulp-benden Lijf-landers / die Graef Magnus

* De Iesuyten in Warzau divulgeerden door gheheel Europa dat dese Battalie by de Sweden verlooren was, Douglas en Wittenbergh adviseerden zy doot en gevanghen te syn, en den Coningh van Sweden met een Zabel in syn hals gequetst.

† Lublin heeft seer hooge Muyren en diepe Grachten / 'twelck deselve seer sterck maeckt / als mede de meenichte Moraessen die daer rontsom en vol bis zijn. De stadt is vol Geestelijcke ordens / daer onder die van St. Brigitta van Triumfe / van 't welcke maer 3 Cloosters in Europa zijn : De Jesuyten hebben hier een seer heerlijcke en kostelijcke Kercke / gebouwen en Schoolen. Buyten dese sietmen daer oock noch een seer oude Kercke van hout getimmert / daermen noch de Godsdienst op de Griekse en Moscovise maniere doet / van die hun gemeenlijck nomen Czerlieun. Op de Marckt staet een braef Stadthuys en schoone Toren / hier vergaderen de Stenden van 't gantse Rijck / in 5 maenden Somers beschicken sy alles daerse om komen. Daer doet den Hertoch van Pruyssen den Eed van Onderdanigheydt en getrouheyt aen den Coning van Polen / en 't Rijck / en die maniere wort noch geobserveert. Aldaer beslichtmen al de ontstane verschillen tusschen de Grooten van 't Rijck. Hier hebben de Polen en Littauwers haer oock aen malkander verbonden. Drymael 's Jaers houtmen hier Jaermarckt / yder een geheele Maent durende / daer alle Natien om te handelen komen / selfs oock Joden / die inde Voorsteden aldaer haer Synagogue hebben. Het Casteel van den Prince Sobiesqui leyht seer heerlijck op een hooghte binnen de Stadt. Voorts is de Hoogh-stadt met seer treffelicke Huysen ghebouwt : ende is 't Lant daer omher overvloedigh in 't gewas van Koorn.

‡ In dit slaen stroyde men uyt datte Con. van Sweden was doorgebleven.

Magnus den Koningh had toe-gheschickt; Waer door de geheele Maent Maert door liep / sonder dat de Sweden yets profitabels konden verrichten: De Sweedse Maiesteyt seer gefatigeert door de quade Wegen/ had al zijn Macht nu voor Zamosci / maer siende datte stadt sterck en met een brave Gouverneur voorsien was/ ondernam die met mooye woorden te winnen/ dies beloofde hy den Commandant en Prins van † Zamosci 2 Tonnen gouts en 't Gouverne van Lublin/ soo hy 't Casteel en de stadt Zamosci wilde over geven/ maer desen hoorde aen dat oor niet / dan sprack als een Soldaet van niet als Kruyt en Loot te hebben / waer door de Sweedtse Maiest. gedwongen was op te breken / also hy op die tijt noch sekerheydt bequam van de nederlaech die sijn 2. Generaels Douglas en Wittenbergh voor de Polen hadden geleden.

Maert 1656.

HEt Sweeds Legher toogh na de Saen / en voegende Jarislaw te fortificeeren/ so hadden de Polen dat beset: Dus waren de Sweden versteldt / en trocken in groote confusie weer te rugh: Den 2. Maert smorgens by 9. uren de Saen passeerende / komt den Koningh te Warta / van waer hy een Expressen aen den Marckgraeff van Baden sont/ die eenige dagen te voren uyt Pomeren met 3000. Man secours uyt Pomeren by Warsow aengekomen / doch by het Kasteel Czirskou totaliter van de Polen geslagen en uytgeseyt eenige die haer metter vlucht in Warsaw salveerden / alle doodtgeslagen wierden / eenighe Duytsen stelden hun onder/ en den Marckgraeff van Baden/ den Graeff van Slippenbach en des Coninghs Secretaris Philosomus ontvluchten met weynich Ruyters die geheel goede Paerden hadden alleen in't Casteel Czirsko: Hier over sond

† Dien Zamosci legt op de Reviere de Wieprzec/ in een vermakelijcke plaets/ is heerlijck met acht Bolwercken/ ende 3 schoone poorten ghefortificeert/ ende als onwinbaer. Daer is een Academie: Dese Stadt heeft haren naem van Jan Zamosci/ welcke deselve nieu heeft doen timmeren / tot een verminge van de oude stadt / daer zijn te sien een gantsch Arsenael met Wapenen / die den voorsz. Jan Zamosci van de Tartaren heeft verovert: Men siet er oock het Beelt van een Coninginne staen / met dese Letteren

Salve Mater alma Poloniæ: tu non solum mœnibus, sed etiam profusione vitæ nobis defenda es; O Sydus nobilitatis et libertatis Polonicæ salve.

den Coning zijn Expressen derwaerts/ met advertentie/ dat d'opgemelte Oversten hun in vaste Plaetsen souden retireren/ dewijl het Conings Leger haer versterking seer noodich hebbende/ nu niet en was gestelt om hun t'ontmoeten: Toch die Post quam te laet/ alsoo de Polen wel 8. dagen te vooren gemelte Troupen hadden geslagen: En daer op aenstonts Sandomyrs belegert; Den Graef van Slippenbach/ Baeden/en andere ge-eschappeert by Nacht van 't Kasteel Czirsko/ quamen op den 30. Maert seer avontuyrlijcken en slecht bestelt tot Warzow.

Den 12. Maert verliet het Sweeds guarnison Jarislaw/ [verder konden de Sweden in Poolen niet komen/] en de Poolen die terstont dese stadt weder bemachtichden/ waren oorsaeck dat het leger der Sweden niet dieper konde in trecken/ maer ghedwonghen waren den 14. Maert na de Wijssel met kleyne dachreysen op Sandomyrs ruggelings te wijcken/daerse vande Poolen beset wierden: Hier quam den Sweedtsen. Commandant uyt Sandomyrs door de Poolen geslagen/ gevlucht over de Wijsel by den Coning van Sweden/ hebbende onder 't Kasteel een brandende Lonte ghestelt/ om dat te doen springen/ vermits daer op veel gheroofden Buyt/ Canon/ Artillery/ Sweedse siecken/en doode Lichamen waren/ daer onder des Koning van Swedens Secretaris/ die sy niet konden salveren/ om datte Poolen als een blixem in † Zandomyrs synde gevallen/ de stadt [en voornementlijck daer de Joden woonden] in brant staken/ oock dadelijck na 't Kasteel traden/ dat seer hooch lach: De Poolen den Vyant daer uyt/ en al den Buyt daer in vindende/ begonden te triumpheren met Trompetten en ontwonden Vendels uytte venste-ren van 't Kasteel/ doch de aengheftelde Lonte dede stracks daer aen die geheele Fortresse met wel 160. Poolen/ en vele Sweden die daer opge-

† Sandomyrs legt in kleen Polen op een Berg aen de Wysel/ 22 mijlen van Crakau: En alhoewel het sterck uytter naturen is/nochtans zijn daer Muyren om/heeft oock een sterck Casteel van steen buyten de stadt/ op een kleenen Berg/ waer af den op en afgangh seer eng en periculeus is: Aen den voet van den Bergh daer houtmen marcktdagh/ en dese voet bewaert de stadt voor 't ovver vloeyen des Wyssels: Onder dese stadt behooren Nieu Corcin een stadt van hout/leggende tusschen de Marassen aen de Wysel: Oock Wissicia van hout aen de Nida gelegen/ noch Pilsnovium/Rodom/ Polonicum/ Zauichostium/Tarnovium/ Malogostum en sommige andere, Sandomyrs heeft veel uytgestaen in de voorighe Oorlogen mette Tartars en Moscoviters.

op gevangen saten/ in 1000. stucken in de lucht vliegen / 't welck den Sweedse Maiesteyt selfs aen-sach van d'overzijde des Wijssels/die gemeynt had met zijn Heyr sich binnen die stadt te verseekeren: Dan was nu gedwongen weer na Jarislaw te keeren in groote angst/hy marcheert dan traech/ en met korte dachreysen/ 's nachts altoos in een Wagenburgh omringt/ vertroude sich niet: En by Jarislaw komende/ bevont dat de Polen daer meester / en 't gat voor hem vernagelt was.

De Poolse Boeren (door de Jesuijten opgehitst) hadden middeler tijt de Wijssel onder/ en de Zaen boven beset / soo datte Sweedse genoechsaem beslooten waren: Toch den honger deed hun oock op hun hoede wesen: Den Coningh verbaerdichde in weynich tijt een Bruch over de Zaen/ die vast hechtende op een Eylandeken dat in 't midden der Revier lagh: Maer den Poolsen Palatijn met 7000. Man van d'overzijde stuyten de Sweden/ en verspilde hare nieugemaeckte Brugge: En onderwijl wierden oock alle andere Passen beset/ soo dat den Koningh van Sweden anders gheen open en had dan als na Crakaw/ 't welck een ongangbaren Wech was/ so door Marassen/ Geberghten/ Bosschagen/ en kreupel-bos/ alwaer ooc Carnetsky met veel Poolse Ruyters lach.

Tot den 30. Maert had sich het Sweedse Heyr aen de Zaen gelegert/dagelijcks pogende aen d'een of d'ander sijde door te breken/om den Poolse Coningh/ die sich te † Lemburgh [alias Leopolis] ont-

† Lemburgh is de Hooft-stadt van 't Zuyder Russen/ 't welck een gedeelte van Polen is/de Stadt heeft dobbele en diepe Grachten. Des stadts Muyren zijn vol Toorens/ voorsien met alle oorlogstuych. Heeft twee Kasteelen daer d'een van binnen de Muren legt/d'ander legt buyten de stadt op een hooge Rots. De Tweede Aertsbisschop heeft hier zijn sitplaets/met 2 Bisschoppen / als een van Paapsen/ en een uyt Armenien. Eertijts stonden daer noch veele houte huysen/maer na datte Stadt behalvens de Muyren in een uyr eens af branden/ soo heeftmen daer niet als steene huysen geset/ van marmer/albaster/arduyn/van plaester/en grauwe steen/so datse haers gelijcke niet en heeft: In 't ooste van dese Stadt woonen veel Joden / welcke daer veel Privilegien genieten door Casimirus Coningh van Polen/vermits die in zijn tijt op een schoone Jodinne Hester genoemt verlieft was/so zijn de Joden hier van alle kanten des Weerelts samen gekomen/sy hebben daer 2 Sinagogen: In een hoeck woonen oock ettelijcke Moscoviters / die een treffelijcke Kercke hebben doen bouwen/en aldaer de Gods-dienst na de Griecxse maniere doen: Voorts is de stadt in 4. Secten verdeelt/als Joden/ Latijnen/Griecken en Armeniers/en willen geen Luterse noch Gereformeerde in hare stadt dulden. Daer is geen stadt in Polen waer de Turcken en Armeniers meer zijde en Orientaelse Coopmanschappen 's Jaers verhandelen/oock Tapisserijen/Honig en Was. Dese stad heeft oock een Boeckdruckerije die met Moscovis/Grieckt/Armeniers/Pools en met Latijnsche Letteren is versien: Uyt dese stadt zijn de voortreffelijckste geslachten van Polen gesproten. Om de stadt groeyt oock eenige Wijn: Maras/Bosschagen/Bergen/Valeyen/Wilt/Vis/Vogels/ 't is hier alles seer aboudant, De Moscoviters

hielt/ te gaen besoecken/ en met hem Mondeling te spreken/[gelijck wy Folio 94. op ons 6. Deel aengewesen hebben/] Toch sulcks is te sorgelijcken reyse voor 't Sweedse Leger geweest / en mits groot gebreck aen veele Eetwaren/ oock door het geduyrich bespringhen der Poolen/ en dat meest by nacht/ waren sy soo afgesloofd/ en die Landen soo wars / dat hun veel eer een Bed om te rusten dan verder in te trecken noodich was.

Maer middeler tijdt den Koningh van Sweeden buys benardt en als van de Poolen beset/ door de quade Wegen vermoeydt / oock van honger/ onlust/ en vreese bestreden wiert/ soo bleef gheheel Europa versteken van de rechte geschapenheyt zijnes Legers / te meer om dat Poolen groot / woest / en de Wegen onreysbaer waren/ die ontbeplicht door de Poolse Boeren/ de Bomen en de heyrwegen lieten pronken met alle die in Duytse Kleederen of lang hayr by hun betrapt wierden/ soo/ dat niemant als Waech-halsen door raecten: Toch om dat men gehoort had dat Prins Adolf gequetst was/ ende dat Graef Woldemaer (die te Sandomyrs van een Koorts sturf) doot was/ soo schreefmen van Warzau/ Toorn en Dantzich wel 3. weken achter een/ datte Coning van Sweden doot was/ 't welck de Poolsgesinde over al seer halsterrich aen elck wilden doen geloven/ soo dat daer over in Duytslant etelijcke Tonnen gouts zijn verwet/ brenghende dese voorredenen / niet anders als dese volghende schaduwen:

Datter eenige Tinnen Kisten tot Elbing wierden geprepareert, die na Warsau wierden gevoert.

Dat te Gottorp in Holsteyn geen Brieven van den Coning in lang waren gekomen, daar te vooren alle weken een Hant-brief van hem quam.

Datte Rijckx-Cancelier Oxenstern te Elbingh: Noch den Cheurvorst van Brandenburgh selfs geen advys kregen oft de Coningh doot of levende waar: En verscheyden Sweedse Ministers van alle plaatsen seer duysterlyck daar af begonden te schryven.

Toch de geaffectioneerste tot Sweden al vertrouden sy met beter fonda-

hebbende door desen de stadt gewonnen/en naderhant weder Pools wordende / is daer een Wet gegeven datse deselve Previlegen souden genieten als de Polen/ en oock datte mans na 't afsterven der vrouwen twee der de van al 't goet mochten houden/ maer een vrou haer man verliesende/ maer een derde. Anno 1352. isser tot Lemburg en daer omtrent grooten honger en gebreck aen Koorn geweest: Drie Jaer daer aen begosten sy gelt te slaen/ daer op d'een zijde een Leeu/en op d'ander zijde een Arent stont. De Hoogduytse hun derwaert veel begevende/en de Poolse maniere lerende/hebben de Roomse Religie daer dapper aenghesorkt/soo dattet nu een Thuyn van Romen is/ door veel Previlegien by de Pausen begiftight. Doch in dese tijt van haere Commercie en trafijcke seer vervallen/ en ten deele verwoest.

fondament dat den Koning leefden / soo en hadden sy echter by niemant geloof: Ja dese opinie van des Konings doot was niet alleen seer diep in de gemoederen der geringe Luyden / welcke daer om eenige middelen meer dan sy hadden/wilden ver wedden en verpandẽ/ maer oock de grootste van Europa lieten dese versierselen in haer gemoet woonen: De Geestelijcke gaudeerden daer over/ en onder andere heeft een Capucijn te Praeg 'tselve op den stoel gebracht: De gekapte in Vranckrijck/ speciael t'Orleans / triumpheerden over de doot des Sweedse Konings/sy tracteerden neffens de Borgers elck ander/ en dronchen op't goet succes der Poolse Wapenen: Selfs is't gebeurt dat tusschen Rooms en Luterse koopluyden de disputen van des Conings doot soo hoog liepen / datse eens op de Beurs en eens by't Hamborgs Post-Comptoir elckander daer over aen't lijf wilden. Maer/ indien dese doot-seggers hadden ghemerckt op de ongestadigheyt van hare opinie/ en datse hadden geseyt/ wy wildẽ wel datten Coning doot was/ in plaetse van/ hy is doot / sy souden waer geseyt hebben/ en so veel spot en schande niet opgehoopt hebben/ als sy nu gedaen hadden: Aengesien al haer fondament van seggen hier in bestont: Datter Personen te Purmerent / te Warsauwen elders waren te vinden die den Koning van Sweden ghebalsemt hadden: Datter Soldaten uytte (versierde) Battalie gekomen waren/ die de Coning hadden sien doot smijten: Andere seyden / hy was met een Sabel in den hals gehouwen : Andere / hy was met een Poolsche Buyst-hamer de Borst te morsselen geslagen/ en van achter doorstoten : En weder andere / hy was over de Zaen met zijn Paerdt gheswommen/ (hier deelt sich een logen in tween) daer d'een seyde datte Coning verdronchen was/ en d'ander dat hy in een Kelder gevlucht van de Boeren gebonden en dootgeslagen was.

Weder keerende van den versierden dooden / doch ware levende Koning: Zo was die den 30. Maert de Revier Wiper gepasseert/ en sont van daer de Heer Saxonicus Borstel met een Brief na beneden/ verhatende / datten Poolse Palatijn hem tusschen de twee Revieren beset had : En met patientie had moeten sien dat zijn Vijandẽ hem aldernaest waren/ te weten/ de Poolsen Adel die hem allereerst waren toe-gevallen/ en op een verraderse manier waren ingevallẽ/

metten Saphia Commandant der Quartianen: Den Jonghen Kronosnspolsky bleef oock tuys in zijn stedeken Brodi/ seggende/ wanneer hem de Sweedtse Maiesteyt had bevolen mede op te trecken/ dat hy niet en vermocht tegen zijn Vaderlant te dienen. Dus van siende aen d'een zijde dat hy met soo een vermoeyt/ verswackt/ en onbestendich Leger (nu alree gebreck aen Fourage hebbende) in een woest wijt Lant/ teghens millioenen Vyanden weynich konde uyt-rechten/ de Poolen niet anders gewoon zijnde dan hun Vyand nimmer in't vlack/ maer wel langst Bosschagen/ Marassen en Bergen te bespringen/ ten anderen/ dat veele Hoogduytse Soldaten/ die 't Leger verlieten om datse wat Buyt gemaeckt hadden/ deur gingen/ toch (als geseyt is) meest van de Poolse Boeren doorgesmeten zijn/ dusdanich 't Sweedse Leger verswackten/ datter slimmer af te duchten stont: Dies soeckt men in stilte alle de Kaenen by een die op de Wyssel waren/ en 't Legher daer in schepende/ dreven alsoo de Rivier af tot aen de Wiper/ daerse van 20. der selver schuyten een Bruch maeckten/ en trocken over de Wiper/ daer den Koning weder andere Kaenen en Vaer-tuych krijghende/ zijn vermoeyde Soldaten daer in scheepte: Toch mosten af-schutten de meenichte Pijle die de Poolen over al langst de Wyssel leggende/ op hun af-schoten. En die als kaboutermannekens met hun † geschooren Kruynen en Bonte Rocken uytte Ruychten sprongen/ en de Wyssel van wedersijden hadden beset. Al hortende en stootende/ vermits de Wyssel over al met hoecken diep en ondiep is/ rakende somtijts nu d'een en dan d'andere Kaen aen de gront/ quamen sy den 24. April te Clodouwa/ den 26. te Rorschow/ den 27. te Lesla/ en den 28. te Paltszkroch/ en te Warsou/ daer 't Leger te Lant getreden en in de Voorstadt Praeg geinquartiert is: Den Coning liet Gen. Maior Wittenberg mette meeste macht te Warsou/ en trock met eenige Ruyterije na Pruyssen/ quam den 1. Mey s'avonts binnen Thooren: Het gerucht van Sijn Maiesteyts komst aldaer wiert by geheel Europa byna voor logen geoordeelt/ en voornamentlijck dreven die van Dantsich

† Yder Pools Edelman is als een Souvereyn: En laet al sijn onderhebbende Boeren al-eens het hayr af-scheeren/ 'tsy kael/ met kruynen/ knyven/ of Locken/ dit is sijn Levrije: Hy vermach haer oock te dooden. Te Velt treckende/ macht self de Coning dese Boeren/ veel min den Edelman gebieden. Maer gelijck de meenichte Boeren/ moet oock den Coningh sich van den Adel laten ghe seggen.

Wantſ ich haren ſpot daer mede: Toch den Keurvorſt van Brandenburgh (wort geſegt) ſelfs twijffelachtich van alles ſijnde / ſoude gereſolveert hebben den Koning te gaen ontmoeten / altoos ſeker iſt dat als de geruchten te Koningſberghen quamen van het af-komen ſijnes Maieſteyts / ſo zijnder ſtracx Poſten en Ruyters na Tooren geſonden om te ſien wat van de ſake was / want dien Vorſt aen het leven oft de doodt van den Coning veel meer als andere Potentaten gelegen was. Van Thooren quam den Coningh den 7. Mey tot Elbingen / daer hy ſtracks metten Rijckx-Cancelier Oxenſtern op de preſente gelegentheyt raet-leefden.

Toch de tijt (die een goede Leer-meeſter is) betoonde wel haeſt dat de Sweedſe Maieſt. ſeker leefden / dewijl den Coning dadelijck van Toorn door Pruyſſen op Elbingh gekomen / daer metten Rijcx-Cancelier Oxenſtern raedleefden / gaende den volgenden dagh over der ſtraten te voet / op dat niemant langher aen het leven van Zijn Coninglijck Perſoon en ſoude twijffelen. En de wijl oock de afgeleghene Rijcken / Landen / en Republijcken hier aen gelegen was / ſo hebben alle de aenweſende Geſanten van vreemde Potentaten in de Audientie aen hun by den Coning verleent / wel geſien dat ſelfs den Coningh Carolus Guſtavus haer toe-ſprack / beantwoorde / en zijn handen te kuſſen gaf / en ſommige van hun tot aen de Deure van de Audientie-Kamer uyt-geleyde: Gelijck aen de Moſcobiſe Ambaſſadeur / de Keyſerſe / Franſe / Deenſe en Nederlantſche Geſanten is geſchiet / waer van onder andere den Heere Jull / Geſante van Denemarcken in zijn Brief aen den Coning ſchrijft: Dat hy tot Elbing by den Coning van Sweden was gheweeſt / ſoo als den ſelven daer metten Prince van Darmſtadt en Croy even uyt Polen in een Vertreck-Camer was aengekomen / ſchrijvende wijders / dat hy Zijne Maieſteyt aldaer geſproken hadde / ende noch fris ende geſont was: Wat de Nederlandtſche Geſanten hier van aen hare Hoogh Mog. hebben bericht / ſal den Leſer hier na verſtaen. Den Keyſer liet ſelfs een Expreſſen van Weenen gaen / om de ware ſekerheyt te weten / en dieſe oock bracht / alhoewel daer als in Duytſlant vaſtelijck wierde vertrout datte Sweedſe Coning al lange doot was.

Maer gelijck dit van d'eene zijde ſeker is datte Sweedſe Coning leefde / ſoo is't aen d'ander ſijde oock gewis / dat des ſelfs Leger / het welcke

welcke nu met den Coning af-quam / ende dat 27000. effective koppen te Stockholm gemonstert en te Steryn aengelant / van daer na Polen met 8000. toe-gevoechde Soldaten / een Keyserlycke Artillerye / [alles soo treffelyck als opt gesien is] in-ghetrocken was : Dat nu dat selve Heyr weder af-komende in Pruyssen / soo jammerlyck gestelt was / dattet derdendeel niet en was over gebleven : 't Gasthuys was veele haer voor-lant / de beste (gelyck de Finnen die tegen honger en ongemack wel een tocht uyt-staen konnen) waren kreupel / lam / en dat belacchelyck is / men heeft bespeurt dat als sy in de Pruysse Lant-stedekens hun verspreyden / veele sonder Poock / Rapier of Swaerdt waeren / sommighe waren de Rapieren soo aen de Schepde gegroeyt / datse die niet konden uyt-trecken / andere sagh men met halsen met gebroken Geweer / met schede / onbruyckbare en Hanelose Roers en Pistolen / insomma / als waren zy in een vagevyer / met Poolse Pekels geroskamt geweest.

Den Coningh van Poolen aen d'ander zyde was so ras niet verkundtschapt van der Sweden aftocht uyt zyn Ryck / oft hy schickt in aller yl nu de een / en van de ander partye de Sweden naer / en overviel alles wat op de Poolse Bodem verspreyt mocht zyn: Selfs noch wel vreesende / dat de Bontgenooten seer weynigh sekerheyt van zyn toestant in langen tyt hadden gehad / vermits de Wapenen en Heyrkrachten soo diep na Sevenberghen waeren ingevoert / dat selfs die van Dantzick seer luttel en gants onsekere minuten van de Poolse hoedanicheyt hadden konnen bekomen: so heeft zyn Majest. sich bemoeyt desen onderstaenden Brief aen de Staeten Generael te schryven / die wy / om dat het origineel Latyn was / in zyn eyghen tale om redenen hebben gelaten / sy luyt als volght :

Johannes Casimyrus Dei gratiæ Rex Poloniæ, Magnus Dux Litthuaniæ, Russiæ, Massovie, Samonitiæ, Livoniæ, Smolenskæ, Cherniechoviæque, nec non Suecorum, Gotthorum, Wandalorum, Heridatarius, Rex.

Celsi ac prepotentes Domini, amici nostri charissimi, non potest latere celsitudines vestras quod cum superiori anno Moscus rupta perpetua pace, bellum nobis injustum intulerit, insuper pretera etate Suecus violtus contra omne fas, inditijs celsitudine vestrarum et aliorum Christianorum Principum, authoritate

authoritate. stabilitis armis suis nos distendos alijs bellos preciere, est infestoq, excita ditiones nostras ingessis omne Hostilitatus genus in nos exercuerit, sed in hac belli tempestate hostiumque nostrorum conspiratione adest, nostre cause auxilia tot Deus, qui talia nobis subministrat subsidia, quod divini freti auxilio brevi regnum populosque nostros ex his calamitatibus nos liberaturos confimimus, non solum cum omnes excercitus nostri ad obsequium nostrum redierunt, verum etiam Tartarorum hanc ita Deus ipse conciliavit, ergo nos animum ut sponte sub finem periti autumni in auxilium nobis cum omnibus suis copijs venerunt, et iterum brevi se reversurum cum tanto quanto voluerimus exercitu pollitiatur, & jam huc usque advenisset, nisi Hyemne populi inopiæ prohibuisset, exercitus quoque Cosaccorum Sapporaviensium in gratiam nostram receptus, ferrumque contra Militos nostros per aliquod annos usus est nunc in Hostos nostros parat, intra paucos dies copias nostras validis viribus aucturus: Hec igitur significanda putavimus celsitudine vestris, tum Celsitudinus Vestras quas propone vicinitate semper nobiscum optime culta casibus regni nostri indolere, novimus, de meliori successi ac spe quæ nobis postperiorum inventurum corta affulget, facimus certiores quam ut Celsitudinus Vestras inviaremus ad ferendum nobis, & imprimis civitati nostri Dantiscane, quanto tums auxilium contra communa vere Hosten ad Mares Baltici Dominium adspirantur, ex quo in unijs imperium redacto, quid Celsitudinibus vestris incommodi evenire possit, ipsis considerandum relinquimus, aget pluribus ea de re cum Celsit udinibus civitas nostra Dantiscana, qui in communicanda ne Celsitudines vestra deesse velint, rogamur, policemurque quod quidquid cum eadem civitatem nostra constituent, ratum gratiumque habimus, et omni gratitudinis genere compensabimus, quod reliquium est, Celsitudinibus vestris velicissime quævis ex animo precamur: Datæ in civitate nostra Leopoli die 2. mensis Martij Anno Domini 1656. Regnum nostrorum Poloniæ et Sueciæ 8. anno.

Eorundem Celsitudinem vestrarem bonus amicus et Vicinus.

Iohannes Casimyrus.

Boven dien schickt de Poolse Majest. zijn Veltheer * Carnetsky met de weerbaerste Poolen de Sweedse naer / en souden door haere furie de stadt Toorzen overrompelt hebben / so niet de Sweedse Commandant Wardesselt de Brugghe een tyndt seer spoedich had doen afbranden: De gewesen Onder-Cancelier Radsiusky vlughte toen seer haest van Toorzen na Elbing / alsoo hy vreesde in de Poolse handen te raken. Evenwel sloech Czarnetsky al ter neder wat hy vont / en

E liep

* Czarnetsky is een Pool van geboorte, heeft in Nederlant en voornamelijck de hooge Schoole te Leyden gefrequenteert: Den Wapenhandel was hy soo kundich / dat selfs een Sweedts Capiteyn te Stettijn onder seeckere eerlijcke geselschap over Tafel van hem getuyghden / dat hy een vroom Krijghsman was, en alle de rusten van den Oorlogh seer wel ervaren / segghende 't selve aen hem verjoorst / en een Wonde in zijn Schouder van hem te hebben ontfangen; die doen noch niet genesen was.

liep 't geheele lant tusschen Pomeren en de Wyssel door: Zijn Volckeren verschoonde niemant/en also sy self hare woonplaetsen in Polen niet en hadden ontsien te verbranden / op datte Sweden daer gheen Huysbestingh souden vinden/ veel min ontsaghen sy nu oock desgelijcx te doen aen de geen die met hare Vyanden geheult hadden: De † Masuren en Samoyte aen hare kant/ die de Poolse Croon getrou waren gebleven/verwoesteden oock alles waer sy quamen/en deden veel afbreuck aen de Sweden / alsoo sy om de Bosschagen niet wel vervolght konden worden. En de Poolse macht in Hoogh-poolen sat oock niet stil/ maer 't Lant door rennende/ quamen tot op de grensen van Silesien tegen 't Gebergte/aen een stedeken Pools Lissa genoemt/ 'twelck om zijn onlangs opkomen by veele niet bekent / en evenwel seer treffelijck van veele groote Gebouwen versien/ en van Rijcke Cooplupden bewoont is/oock eenigsints sterck: Hier laghen op die tijt 400. Sweden binnen : De Poolen by de 400 Ruyters quamen den 27 April daer voor/ dreygende alles selfs kinders inde Wiege te vernielen/ ingevalle zy eenige teghenweer deden: Niettemin soo stellen de Borgers mette Sweden haer ter weer / alhoewel seer onvoorsichtigh/want het Swertse Volck merckende datter seer weynich voorraet en by na geen Buspoeder binnen was / vloden snachts daer uyt/ latende de Borgers alleen daer binnen / dewijl de Polen de gantse dagh hadden getockelt om de plaets te gewinnen: De Ingesetenen haer dus verlaten siende / en haer selfs onvermogende vindende de stad en haer lijf en goet te beschermen/resolveren aenstonts den selfden nacht liever 't leven te behouden en alles te verlaten/dan in 't grootste gevaer onder de Poolse handen te vervallen. Dies vlucht yder uytte stadt naer 'tgebergte/selfs oude Luyden met stockjes/ en alles wat maer wech vlieden mocht: 's Morgens quamen de Poolen daer binnen/vonden niemant/als sommige krancke en bedlegerige/ die sy alle sonder onderschept vermoorden: Tot den avont deden sy niet als plonderen: wanneer sy de brant in de Huysen staken: Hier wort verhaelt dat de Sweden het doode Lichaem van

den

† De Masuren zijn hart en arm van leven/woonen veel inde Bosschen: komen tweemael 's jaers met hun Karren te Breslau/ hebbende op yder Karre 1 a 2 tonnen Talck/die zy daer verkoopen: Gedurende haer verblijf te Breslau/ houden sy hun Leger op de Marckt/ in 't midden der voorsz. Karren/daerse haer mede afschutten/verbranden alles watse van hout mede gebracht hebben/tot hare karren inclups/haer spijs is gort daerse 't vet van een Kaers laten in druppen/ en eten daer seer smakelijck af/als ware het met boter doormenght: Sy verkoopen haer paerden die de karre getrocken hebben/en dus met 't gelt daer af en van de Talck/ gaen sy weder te voet na haer lant: Men heeft bevonden dat een Masuyr een gantse Kar van een Boom heeft gekluyst.

den Lantgraef Frids van Hessen in de Kercke hadden ter aerden bestelt/ in een Tombe: En datte Polen 'tselve gebonden hebbende/upt de Kerck op de Marckt hebben gebracht/en het doode Lichaem nessens de gantse stadt tot Asse verbrant. Op gelijcke voet handelden de Poolen met Lowiecz/Ploska/Dobrzin/Leska/Bromberg/Tachel/Pyla/Lupdemoolen/Mosch/Costian/Fraustadt/en Lupn. De bedruckte ghevluchte Borgers van Pools Lissa alsoo sp dien nacht op 'tgebergte waren/sagen van verre de brant van haer Vader-stad/ en de ruyne met een van soo veel treffelijcke Famillien en kostelijckheden als daer binnen waren. Elders toonden den Poolen haer seer bitter met alle Sweden en Hoogduytsen / soo dat die in vergeldinge insghelijcks handelende / specialijck op de Jesuyten / gheen kleene wreedheyd alomme bedreven: Sy vonden dan op een hoogh Casteel in Poolen 12 van de Patres Jesuyten ghevlucht / daerse haer vermaeck namen niet alleen deselve alle upte Vensteren beneden in de gracht af te werpen / maer hebben noch als na Endvogels soo lang met haer Roers onder de selve geschoten/datse den geest gaven. Een Sweeds Ritmeester willende in Groot-poolen een Jesuyt met zijn pistool nederschieten/ misluckt 'tselve/ hy neemt zijn Byl en kapt dē selven als een Vis / van welcke daedt hy sich te Stetin over Tafel dorst beroemen.

De Sweedse Majesteit. onderwijl wiert scherp aengemaent om gelt/zijn Officiers hadden niet te geven / en sommighe spraken den Coning seer ernstigh aen/ dewijl eenige Poolse Onderdanen aen de Sweedse Majesteit. geklaegt hebbende over de ongebondenheyt zijner Volckeren/ soo had den Koning geantwoort sy mosten patientie hebben/'twelck de voorsz. Poolen so jaloorigh maeckten/ datse alle Sweden nederhielden: sulcks datte Officieren veel deur gingen/en de soldaten die konden deden insgelijcks.

In Littouwen deden de Boeren niet beter: Want de Sweden aldaer soo van Riga als elders dickmael op hazardt uytgaende/ hebben dese Samoptse Boeren de sweden tot in de Bosschagen gelockt/ en als sy die binnē 'tgeboomte hadden/vielden sy over al op hun aen/ betoonende / dat sy niet onghewapent maer kloeck en wel afgerecht waren: Op dese wijse hebben sy wel 4000. van de sweedtse soldaten

weder gemaeckt. Den sweedse Generael Steenbock sat oock niet stil/ want als hy sagh datte Poolen Brambergh qualijck beset hadden/ alhoewel nieuwlijcks by hun gewonnen/so ruckt hy met eenige hulp-benden van den Graef van Zultsbag derwaert/en neemt de plaets in/ daer hy al de gevangen Poolen met een Brantmerck op 't voor-hooft doet tekenen: In vergeldinge/van datte Poolen in January lest tot Wielun het Regiment van den gemelten Steenbock ('twelck ontrent Stetin geworven was) gantschelijck vernielt hadden: Daer de Polen een ongemeene wreetheyt bedreven/ de vrouwen sneden sy de Borsten af/ en hieuwen de lichamen daer na in vier quartieren/ eenige Theologanten kapten sy handen en voeten af/en daer na 't hooft/en 't lichaem in veel stucken kappende: Andere sneden sy 't Ingewant half uyt/stropten daer Graen by/en joegen de Verckens op hun/ die het voorsz. Ingewant de soldaten levendich uyt 't Lijf aten.

Gants Pruyssen door/ en speciael die de Sweedse zyde gekoosen hadden/ siende dat hare saken soo spoedich niet voort en wilde/ als 't begin daer van wel vertoonde/wierden verbaest: De gherebelleerde Quartianers en Cosacken warē de Pool weder toegevallen: De leste Sweedse volckeren en Artillerye daer en tegens in de loop gebleven; Dies laet de Ceurvorst zijn 107. Compagnie Voetknechten onder 89. standaerden verdeelen/en 34 Compagnie Ruyters op 100 koppen brengen. Van de Fransse Croon in dese Oorloch de Swedē behulpich en mede gaende/ sint 2 Secretarissen/ neffens 8 Tonnen gouts aen den Coningh van Sweden/ nevens een Cabinet van seer heerlijcke waerdye/waer aen men te Parijs lang gearbeyt/en veel onkosten gemaeckt had: Eer dese penningen over quamen/versochtē de Sweden gelt te leen/oft onder Borge te Hamburg/ dan obtineerden niet: Den Protector scheen oock de sake van Sweden te begunstigen/ dewijl in 't lest van Maert den Sweedse Resident Coyet met groot genoegen weder van Londen na Sweden tough/ hebbende de belofte van een seker getal Schotten dienen tot dienst van Sweden na Bremen soude overschicken/waer uyt een algemeene opinie ontstont/dat Sweden daer voor de stadt Bremen aen de Protector soude transporteren/waer voor de Borgers en Ingesetenen al wat vreech vervaert toonden te zijn. Gedachte Coyet wiert oock van den Protector vereert met een kostelijcke keten daer aen de Beeltenisse zijns Hooghts.

Hooghts. vol Dyamanten beset.

Den Heer Ceurvorst van Brandenborgh onderwijl sat oock niet stil / maer versamelden alle macht in zijn Erflanden die hy mocht: In 't Lant van Cleef had hy den Oversten Spaen en Sonderbeeck/ die hun Volck in de Dorpen verdeelden: Een partije te Calcar zijnde/hadden twee Spangiaerden oock dienst genomen/maer sy meynden daegs voor den optocht mettet ontfangē gelt deur te gaen/ wanneer haer een Duyts Luytenant met sommige vervolgden/de spangiaerden sprongen over een Hegge/ daer de een in de voorsz. Hegge haperende gegrepen / en sonder in 1. dagh of 2. eten te geven / in een Kercker wiert ghesloten / tot dattet geworven Volck uyt Calcar op trock/doen brachtmen desen armen spangiaert voort/men stelde hem by de poort op een hooge ton aen een Pael mette handen ruggelings gebonden/ de uyttreckende soldaten daer verby passeerende / waren gehouden hem elck een Loot te gunnen/ en schooten den armen bloet soo ter neer.

De Ingesetenen van 't Stift Ceulen en Gulick en waren niet gerust over al dit Volck werven/ alsoo oock den Ceurvorst van Ceulen een Brief van den Ceurvorst van Brandenborg was gekomen/ geschreven den 5. Maert 1656. Vermeldende: Dat alsoo hy langen tijt te vergeefs gewacht had door wegen van Iustitie een eynde van sijn strijdicheyt nopende de Landen van Gulick en Berge, te bekomen, dat hy echter wel sach genootsaeckt te sullen wesen door and're middelen sich selfs tot sijn goet recht te bevorderen: Verhoopende dat Sijn Ceurvorst. Doorl. mettet welcke hy altoos cordiale broederschap en correspondentie had gehad, hem daer in geensints hinderlijck en soude sijn.

Maer soo ras dese minuten ter ooren van den Vorst van Nieuburgh quamen / heeft hy Dusseldorp doen versterken/en Volck te Ceulen geworven.

Den Sweedse Resident heeft den 21. deser aen de Staten Generael zijn klachten ghedaen/teghens de Geoctroyeerde West-Indise Compagnie / met veele ongefondeerde redenen willende bewijsen/ dat de Nederlanders eenighe Sweeden die op de Zuydt Rivier van Florida in Nieu Nederlant/ hare Wooninge hadden ingenomē ten onrechte/ en op 't onversienste gewapenderhant waren aen ghevallen/der selver Forten hadden verobert / de Ingesetenen hadden

verjaegt/en de Sweedsche Compagnie alsoo van haer District ghedepossedeert/allegeerende/dat de Sweden die plaetse van de Wilden hadden gekocht / als rechte eygenaers alsoo veele Jaren beseten: Versoeckende/dat hare Ho: Mog: daer prompte ordre in geliefde te stellen: Maer hier teghens gherupchden ervaren en oude geloofwaerdighe Luyden/ die de selve Gewesten/ en oock dese Zuytrevier voor langhe Jaeren gefrequenteert ende bewoondt hadden / Dat de Sweden noyt eenige eygendom daer ofte ergens in Nieu Nederlant hadden gehad / en datte Nederlanders langhe Jaeren te voren de Zuyt Rivier hadden gepossedeert / oock daer Forten gemaeckt / speciael 't Fort Casymyrus / doch de selve om sekere redenen en ordres weder gedemolieert / en dat nu zedert eenighe jaren de voornoemde Sweden op een strowis aen de voornoemde Zuyt Rivier met een scheepjen of twee komende / haer neer geset hadden / by gedogen der Engelse en Nederlanders daer sy tusschen beyde lagen/tot nu/dat de voorsz. Nederlanders haer met een schip sonder eenige vyantschap van daer gehaelt/en de Sweedse Ingeboorne in een schip na huys gesonden hadden / als ongerechtige Besitters van de voorsz. plaetsen.

Iustinianus Imp: Multi habent nimium nemo satis.

De Staten van Hollant hebben den 19. deser/by Placcate verboden / voortaen egheene Druckers ofte Boeck-verkoopers de Bybel te mogen drucken anders als de leste oversettinge van Ao. 1619 op peene van 1000. gl./die eenige veranderinge maeckt/en die de selve begeeren te doen drucken/sullen aen de Staten voornoemt oft aen hare respective Magistraeten daer toe versoecken consent. Haere Ho: Mog: hebben oock alle vreemde Werbers in hare gebiet verboden volck aen te nemen/gelijck eenige alreede hadden onderstaen/en daer over in moeyten geraeckten.

Het toestel van sommighe Wapenrustige by den Ceurvorst van van Ceulen/gaf groot nadencken by de Nageburen / sulcx datter een gheruchte liep / hoe dat den selven ghemeynt was de Stadt Rijnberck te bemachtighen: Maer den selven Vorst hier van verwittigt: Heeft zijn sinceriteyt door een Brief aen hare Ho: Mo: betoont dat hy in sulcx onschuldigh was/siet dese is den selven:

Onse

Onse guaftige groetenis ende geneychden wille te bevoorens.Ho.Mo. Heeren bysondere Lieve Vrienden en Nabuyren, wy moeten met ons hoochste verwonderinge vernemen, dat de Heeren het bericht gedaen sy,als of wy bedacht en voorhebbens souden geweest sijn, door eenen heymelijcken aenslagh onse stadt Rhijnberck te occuperen,ende met gewapent Volck te besetten,dat oock de Gouverneur aldaer,bestaen de Burgerije tot ons geen gering geschimp ende verachtinghe te disarmeren ende weerloos te maecken, nu comen wy by ons Cheurvorstelijck woort, de Heeren wel verseeckeren dat diergelijcke gedachten ons noyt in de sin ofte ghemoet gecomen sijn, maer gelijck wy van het begin onser Regeeringe ons altyt bevlyticht hebben,goede nabuyrige vrientschap met de Heeren te onderhouden, gelijck ons oock niet meerders aengelegen is, ende daer by noch voorts heenen bestendigh te continueren, en twijfelen oock niet de Heeren in 't ondersoecken aldaer selfs wel sullen bevonden hebben, dat dit een gants dwalent vals, en onwaerachtigh aenbrengen geweest is, ende dewyle dan een aenvanger desselfs sonder twijffel hier door niet anders gesocht heeft, als tusschen de Heeren ende ons een misvertrouwen en quaet verstant te verwercken, soo sal ons tot sonderlingh welgevallen strecken als de Heeren teghens de selve sulcken onbedachten aengheven naer behooren, andere in dierghelijcke voortaen voorsichtighlijcker te gaen sullen doen ghedencken, gelijck dan oock voor geroerde disarmeringe der Rhijnbergse Burgerschap tot anders niet, als tot onse Verkleyninge en schimpelijck traductie strecken kan, soo versoecken wy de Heeren Vriendt-Nabuerlijcken, de selve het gheene des valsch voor-ghevallen is, willen believen te laeten prepareren, ghelijck wy dan onse nu in den Haghe teghenwoordighe Ghedeputeerde bevolen hebben by de Heeren deses halven hun aen te melden, ende indien noodigh meerdere openinge te doen.

Bonni den 20. *Marty* 1656.

Het geluck wilde/dat d'Engelse Vloot onder Admirael Blaeck in 't midden van dese Maent uyt gheloopen / en gedestineert op de Spaense cust en de Silver Galjoenen te passen (daer men te Londen een Expressen Bedagh tot gehouden hadde) datte Spaense Vloot na Nova Spangen onder 't gebiet van Diego de Eguas Pheaumont met 27. schepen van Cadix den 10. deser niet alleen in zee raeckten: Maer dat oock den 21. dito de verwachte Silver Galjoenen tot Cadix behouden arriveerden: Op welcke dagen juyst de Hollantse Vice-Admirael Michiel de Ruyter oock aldaer op de Reede quam/ en het Silver in Nederlant behoorende over nam/en met luttel schepen

pen na Hollant brocht/niet tegestaende d'Engelse in de Canael hem geern hadden gevisiteert/ en in hare Havens genoodicht: Soo datte Engelse van dat Cargesoen niet en kregen: Wies gebiet zijn Hooght. aen Monsr. de la Barriere Gesant van den Prins van Conde/dat hy stracks most vertrecken/ en als die een Fregat versocht om over te mogen varen/ soo wiert hem 't selve geweygert / derhalven was hy ghenootsaeckt met een Zeeus Oorloch-schip weder naer zijn Meester te keeren.

Constanter. Si prosperos vivis dies, inprosperis
Paratus esto. Singulæ Æstates suas
Brumæ sequuntur: qui secundus non ferit,
Non invenit quod rebus adversis metat.

Binnen dese Maent hebben de Duynkerckers weder begost tegen d'Engelse te kapen/en brachten aller eerst een Schots scheepse in Vlaenderen op.

In Switzerlandt bleven de onlusten noch al smoken: Zeeckere Pachter Jan Saterdagh / met veel Ghelts van Amsterdam deur gegaen zijnde / en te Geneve in de kercke komende wiert door een Nederlander bekent/en alhoewel hy sijn naem eerst loochende / soo wiert hy evenwel gevangen: By hem wiert maer 80000 gulden gebonden: De rest is

April 1656.

WY hebben metten aenvang van dit Jaer geseyt / dat hare Ho: Mo: verscheyden Gesanten na Pruyssen hadden gesonden om aldaer te conserveren alles wat tot behoudt van desen Staet ende die twee Coningen en Princen mochte dienen: Hare Excell. vertrockẽ in Februarÿ uyttren Hage/ en alhoewel sy by na een ongeluck mette Wagen in Over-Yssel hadden gehad/ niettemin/ zy vervolgden seer wel hare reyse/ wordende tot Hamburgh en Lubeck/ en voorts in de Sweedse Pomerse steden over al seer magnifijck onthaelt / soo met eerbiedigheyt der Magistraeten/ als andere uytwendighe tekenen meer. Daer op men toch in dese tijt niet veel Fondament maecken mach: Tot Stetijn waren sy oock deftigh getracteert / en van den Legaet

Legaet Oxenstern wel ontfanghen/ die hun met een Koets met 6. paerden weder uyt geleyd dede : Togen soo over Golnoe/ Plato/ Corlijn/ Corslijn/ Slag/ en Stolpe/ daer de Weduwe Hertoginne van Croy/ zijnde de laetste Princesse uytten Huyse van de Hertogen van Pomeren/ met veel beleeftheyt door haren Hofmeester de voornoemde Gesanten heeft doen begroeten / en vereert met een Back met verscheyde soorten van Rivier Visch / welcke gift gelijck oock alle and're de voornoemde Gesanten seer heusselijck volghens de order van hare Ho: Mo: hebben geexcuseert/ en den 14. April quamen zy te Lauwenbergh in Cassuben / hun seer haestende om noch haere Pascha binnen Dantzich te houden / hoewel te vergeefs / want als hare Excellentien haren Trompetter voor uyt haddē gesonden mette Paspoorte die haer van den Legaet Oxenstern aen den Commandant om spoedich voort te komen / mede gegheven was / soo is de voornoemde Trompetter omtrent de Poorte de Gesanten soo sy de stadt in reden / tegen gekomen / seggende datten Commandant seer ernstelijck versocht dat hare Exel. daer wilde blijven/ vermits de incommoditeyten / sobere gelegentheyt van de Dorpen daer omtrent/ en insonderheyt het manquement van fourage voor de Paerden/ met vorder aenbiedinghe van zijnen dienst : Dan den Trompetter uyt last van hare Ex. ging alle 't selve excuseren/ en de voorsz. Commandant voor zijn beleeftheydt bedancken / en alsoo zijn de Gesanten voorts door de stadt gereden / gemeynt haer nergens op te houden ; maer als sy nu aen d'andere Poorte gekomen waren/ is by hare Ex. aen de Carotse gekomen een Capiteyn uytte naem van den voorsz. Commandant / die na eenighe Complimenten hare Ex. nochmaels versocht aldaer te willen blijven/ doch van hare Ex. afgeslagen zijnde / soo versocht den Capiteyn dat dan hare Ex. den Commandant de eere gelief den te doen en hem te hooren spreken / sulcks datmen wel mercken konde datte intentie was de Gesanten daer op te houden : Stracks daer op quam een groote meenichte van Volck rontsom de Carotse / soo dat hare Ex. goet vonden daer uyt te treden / gaende in een Herberge daer dicht omtrent / alwaer oock terstont gekomen is den meergemelten Commandant / verselt met eenighe

Officieren / seer courtoiselijck de Gesanten groetende / en het meer-gemelde versoeck doende / dat hare E. weder afsloegen / 't selve met veele redenen expresseerende / hy siende dat hy niet en obtineerden / seyde eyndelijck / datmen hem dan niet qualijck wilde afnemen dat hy sich genootsaeckt vonde hare Ex. bekent te maken den last en precijse ordre die hy van den Rijcks Cancelier als Gouverneur in Pruyssen en Pomerellen had ontfangen / van niemant hoedanich ofte van wat qualiteyt ofte conditie deselve mochten wesen / aldaer door te laten passeeren / maer alle op te houden / tot dat hy daer van aen den Cancelier advertentie gesonden / en weder ordre ontfangen had: Waer over de Heeren Gesanten ten hoochsten verwondert en gealtereert waeren / alsoo sy hier saghen wat civiliteyt de Sweedse Ministers aen de Caracters van haere Ho: Mo: waren makende / alhoewel sy niet en twijffelden oft souden by de Subjecten van een geconfedereerde Prins / en aen de welcke dese Ambassade van haere Ho. Mo: was gedecerneert / dat respect gevonden hebben / omme over al te passeeren en te gaen daer het den dienst van haere Ho: Mo: soude vereysschen. De Gesanten hebben dan niet konnen gelooven datte Cancelier hem sulcke ordre had verleent / versochten sijn schriftelijcke ordre te mogen sien / 'twelck hy geweygert heeft / daer op hebbē hare Exel. vertoont hare qualiteyt van Ambassadeurs en het recht der selve Jure gentium competerende / mitsgaders de dangereuse consequentien die by gevolghe uyt dese bejegeningen soude konnen komen te resulteren: Maer desen Commandant sich meer op 't feyt van den Oorloch als op saken van dusdanige nature verstaende / wilde na geen reden luysteren / so dat hare Exel. niet tegenstaende wat moeyten / daer mosten blyven / alsoo den Commandant op de precise ordre van den Cancelier hem beriep / sonder datte voorsz. Ambassadeurs volghens haer versoeck toeghelaten wiert weder te rugh te mogen gaen / ter plaetse daer haere Exel. dien dagh hun middaghmael hadden gehouden / ofte oock datse yemant van haer Gevolgh mochten affenden aen den Resident van hare Ho: Mo: Paulus Pels tot Dantsich / omme te contramanderen de advertentie aen den selven te vooren verleent op wat dach hare Ex. binnen Dantzig meynden te zijn / waer toe oock de Magistraet der selver stadt ten

selven dage haer vaerdig haddẽ gestelt om de Ambassadeurs te ontfangen: Toch haere Exell. sonden stracks over nacht en dagh een rijdende Post na Elbingh aen de Sweedse Cancelier / om op 't spoedigst gedemitteert te werden: Die in plaets van 't selve te doen Jan Kock (gewesen Sweedse Agent te Dantzich) aen hare Exell. affont / versoeckende sy wilden niet na Dantzich maer by den Heer Cancelier eerst komen / seggende ordre te hebben om met hare Exell. te tracteren: Doch also hare Exell. in sulckx niet wilde geconstringeert zijn / heeftmen haer na Dantzich laten rijden / daerse treffelijck na de Poolse wijse in gehaelt zijn / aen 't Clooster ten Oliven stont veel Krijchsvolck / de Officiers hadden de bloote Deegens in de handen / als nu de Karotse van hare Exell. quam / deden sy alle de selve reverentie / la pointe en bas / en alhoewel het seer nat Weder was / evenwel krioeldent van duysende Menschen: Hare Exell. in haer Logement geleyt zijnde / wierden van de Raedts-Heeren Kelmer en Roosenbergh verwellekomt / en savandts over Maeltijt voerde men discoursen over den stant des Oorlogs / en speciaelijck op 't behout van de Commercie en de Zee-vaert op de Oost-zee / tusschen de Nederlanders en die van Pruyssen: Men heeft haere Exell. veertien daegen langh op kosten vande Stadt treffelijck ghetracteert: Als nu hare Exell. verstonden datten Koning van Sweden de 7. Mey van Tooren tot Elbingh was gekomen / zijn den 8. Mey oock na Elbing vertrocken / en daeghs te vooren de Sweetse Coningin met 6. Oorlogschepen van Stocholm in der Pillau aen gelant / quam oock dien dagh te Elbing / daer hare Majesteyten elckander verwillekomden / werdende de Koninginne door het Haf met Roey-booten op gevoert: Maer den Koningh van Sweden scheen niet seer genegen tot eenighe Feesteryen / vermits de slechte stant zijns Legers / dat door gebreck van Vourage soo versmolten was / dat de Poolen hem rontsom na Sweesden / alhoewel hy zijn Broeder Hertogh Adolf te Warzou met de meeste macht had gelaten.

Onderwijl hebben de Nederlantse Coopluyden tot Dantsich haer by de voorsz. Ambassadeurs vervoeght / overleverende aldaer het

 volgende

volgende papier:

Vertoogh aen hare Excell. de Heeren Ambassadeurs van hare Ho. Mog. de Heeren Staten Generael der Vereenigde Provincien, sich teghenwoordigh in Dantzich bevindende, roerende dese beswaernisse der Nederlantse Natie in de selve Stadt residerende.

MYne Heeren, Het Interest van de Nederlantse *Natie alhier bestaet voornamentlijcken in drie deelen:*

1. Dat zy bevestigt en versekert worden hier als een Vrije Natie te moghen komen woonen, huys-houden, oock weder om gaen ende keeren voor haer en hare Nakomelingen, sonder met soodanige scherpe Placcaten en ondoenlijcke Eeden, (daer van hare Excel. de Copyen vertoont syn) beswaert te werden, en dat sonder onderscheyt van eenige Relige ofte Gesintheden.

2. Wert onder het vry gaen ende weder keeren van de Nederlantse Natie verstaen, dat zy vry sullen syn ende blijven van den 10. Penning, die men hun voor desen in 't vertrecken afghenomen heeft, oock in cas van Erffenisse, als den eenen Nederlander van d'ander komt te erven.

3. Is 't versoeck van dese Natie, dat sy hier in gelijcke vrijheyt en respect mogen getracteert worden als eenige andere Natien alhier residerende, so als de meeste, niet als de minste, daer toe dese Natie acht met goede redenen bevoecht te syn, soo om 't geene sy door haren grooten Handel ende Negotie contribueren, als oock wegens de civiliteyt die sy over het stuck van de Toelage boven haer goet recht, tegens de Borgerschap der selver Stede gebruycken.

Het Caduc voor desen in Poolen verleendt over de Goederen van vreemde Natien, oock over Nederlanders, verstaen wy, dat tusschen de Croon Poolen ende hare Ho. Mog. soude afgedaen syn: Dat hare Exell. apparent bekendt sal wesen, soo niet, bidden wy daer in beschermt te mogen worden.

Hare Exell: hebben daer over aen hare Ho: Mo: geschreven / en soo veel uyt gewerckt datte voorsz. Nederlantse Cooplupden seer goet vernoegen en beneficie hebben ontfangen.

Daer en tegen hebben d'Engelsen tot 10. a 11. Huysgesinnen uyt Dantsich moeten vertrecken / om datse neffens andere Vremdelingen tol en schattingh weygerden te geven.

Op die tijt waren oock binnen Dantzich van den Coningh van Poolens weghen Drie Afghesanten afghevaerdicht by de Generalen Lubomirsky en Carnetsky / by sich hebbende de volghende Instructie / om met die van Dantzich te handelen:

Instructio

Instructio Illustr. & Magnificis Dn. Dn. Nicolao Ostroreg Drokeriensi, Alexandro Dersnick Rodosiensky, Capitaneis, & Alexandro Bynienski, Gladifero vielunensky, ad inclytam Dm. Gedanensium urbem ablegatis, data.

1. UT glorioso constantis infractæq; fidei exemplo ante actis bellis urbs hæc claruerit, tum quum non dispari R. elo & presenti armorum tempestate inconcussam fidem S.R.M. Reip. Polon. servabent, non communis Patriæ tum sed totius Christiani orbis profitetur, Dominium: Hoc igitur Domini Legati præ capite ponent, atq; a Ducibus & ordine Equestri Exercituq; quam id memori gratitudino acceptum sit, declarabunt.

2. Atque hanc sinceram rationem admoti (post tot felices cum hoste successus) has in Provincies Exercitus edocebunt, scilicet & mutuus consilijs iam pene Tyrannidi raptoris subiecta Prussia, ejusq, sedes, totius Regni ocellus, juvanto supremo minime erigatur, prestineq, reddatur felicitati, an vero Excercitus isto propius urbi admovendus sit, arbitrio illorum permittur.

3. Cum vero ceolo suffragante pluribus ex locis Castellisq; pulsi vel cæsi sunt hostes, in id assiduam intendi curam subiti pericula, ut opportunera loca, passasq; ab hoste liberentur, Excercitus vera a S. R. M. præmissus Equitum tantummodo volent robore pedites enim tormentasq; bellicarum voli diori, Excercitus cum R. M. subsequi ihibunt modus D. D. Legati, quæ ratione præsidijs firmari possunt.

4. Si vero ante S.R.M. adventum cum hoste prœlio congredi fortuna foret, Duces Excercituum requirere, ut ex promisso Domi. Gedanensum tam predicatu quam tormentis bellicis acies nostra roboretur

Cum ex ipsis Dn. Dn. Gedanensium constet Literis ordines Belgijs Confœ. ad incundem Fœdus Bellumq; contra communem hostem assumendum inclinasse, hac in re plenam informationem adferent, neve tam utilis & necessarij utrinq;, pariter abrumpatur Tractatus curabunt, & cum tot Regni Senatores presentes in Castris sint e Republica esse docebunt, ne quid sine sorta illorum ac deinceps S. R. Maiest. concludatur.

Elector Brandenburgionis pro hoste an amico sit habendus, & tum a modis reducendi cum ad debitum fidem ablegni, nunq; in Regni remq; publicam reperiri virabunt, informati.

Ut cum Mercatoribus potissimum vero qui Pannos tam Militarem suppellectilem Urbs Gedanensis agat, ut ad fidem Ducum, Excercitus scripto firmandam, pro summa unius quartalis Excercitui debitu præmissa procurentur millium, inde damnum privatis quinimo lucrum desultaturum in publicum vero ingentes fructus ex eo emanaturos, declarabunt.

Atque hæc sunt quæ D. D. Ablegati exponent, & ut quam celerrime responsum adferunt, procurabunt securitatem: D. D. Gedanensium cordi esse Reip. quotus intincantes,

De Nederlansche Ambassadeurs trocken door 't Dorp Gnosau/ daer hare Excell. bleven / om datte Coningh van Sweden van Elbing de Visite was gaen doen omtrent Dirschau en de Wyssel op zijn quartieren : Syn Majesteyt sont een zijner Hof-Jonckers/ doende hare Excell. begroeten/ en versoecken datse dien dagh daer geliefden te patienteren / en datmen daeghs daer aen ordre soude stellen om hare Excell. te ontfangen: Gelijck oock de Heeren Baron Stena Bielke en Sack Hof-Marschalck des Coninghs/verselt met eenige Adel en seven Karossen yder a ses Paerdē/ daer onder de Lijf-Karosse van de Koninginne/ waer in de Ambassadeurs teghens den avont te Marienborgh in reden / haer bereyde Logementen waren met des Conings eygen Meubelen gestoffeert / alwaer sy door den Coning van Swedens last treffelijck zijn getracteert: Den 15. Mey hebben de voorsz. Heeren de Ambassadeurs met ses Karossen ter Audientie gehaelt / voort Slot uytte Karotse tredende / ontmoete haer des Conings Hof-Marschalck onder aen de Trap / op gaende ontmoeten hare Excell. omtrent de Antechambre de Rijcks-Marschalck / met veel Adels / welcke hare Excell. samentlijck brochten in de presentie Camer des Conings / so haest waren sy niet binnen de Deur getreden / oft de Coning op haer eerste reverentie is van sijn stoel op gestaen / gaende drie a vier treden na d'Ambassadeurs / die verwellekommende/en gunstelijck versoeckende dat haer Excel. sich geliefden te decken / wanneer haer Excell. in 't Nederlants hebben gehatangueert 'tgunt op hare Excell. ordre en gelegentheyt des tijts was passende / 't selve geeyndight zijnde / dede Sijn Majeste. door den Rijcks Raedt Rosenhaen in de Sweedse Tale antwoorden: Na 't welcke den Coningh in 't Hoogduyts de Ambassadeurs verseker- den en toe sprack dat Hare Excell. aenkomst hem aen genaem was : als mede zijn affectie tot de Geunieerde Provincien/ excuserende dat hare Excell. niet beter getracteert wierden : Geduerende dese redenen waren by den Coning den Prins Radzevil / den Vorst van Hessen / de Vorst van Baden / Croy / en den Vice Cancelier Radsiusky / en veel and're/toch meest Krijchsoversten : Na dat zijn Majest. de handen gekust waren / scheyden hare Excell. van den Coningh/ wordende geleyt nae 't Quartier van de Coninginne / by de welcke oock was de Huysvrou van Graef Magnus de la Garde / Suster des

des Conings / hier hebben hare Excell. de Coninginne oock aen gesproken/en de Koninginne haer door den Ryckx-Raedt Spar weder in 't Sweedts doende antwoorden: Na 't welcke aldaer heerlijck getracteert zijnde / heeft den Coning hare Excell. in hare Logementen oock doen tracteren. De vlijt van hare Excell. dede soo veel / dat den Schipper die te Straelsont op ghebracht was / om dat hy de Package daer 't Wapen vande Poolse Croon op stont/had ingenomẽ/ en de selve na Denemarcken meynden te voeren/doch by 2. Sweedse ‡ Galjoots in Februario laest by Bornholm neffens noch een Conninghser Scheepje dat oock van Dantzich met Asse na Amsterdam wilde/ ghenomen / en te Straelsont voorsz. ontladen en gedetineert wiert/ om dat hy niet schoon genoeg sprack/ segge den selve schipper en sijn Schip wiert ontslaghen / maer de Poolse Package bleeff tot Straelsont in 't Packhuys van de Sweedse Maiesteyt versekert.

De Sweedtse Macht had onderwijl 't Casteel van Marienborgh geblockeert gehouden / maer alsoo daer binnen den Poolsen Helt Weyer sich wel queet / scheen de Sweden alle hoop verloren 't Casteel te winnen / zy leggen dan alle listen aen / doch te vergeefs / noch beloften/ noch Conditien mochten gelden: Die van Dantzich resolveerden hem met 1200. Voetgangers en 2000. Ruyters te ontsetten / als desen op den Weg waren / hebben de Sweedse haer met een loutere stratagema tot haer voordeel beholpen: Sy schickten dit Dantzickse Crijchsvolck een Trompetter tegen/ met advertentie dat Weyer 't Casteel al op gegeven had: De Dantzickers dat gelovende / daerse voort treckende 't selve ghewis ontset hadden gehad/ vermits op die tijt juyst niet geschoten wiert/ togen weder na huys: Weyer die van 't Casteel dese omkeeringe van de Dantzickers sach / geloofden doen 't geen datte Sweden hem wijs maeckten / te weten/ datse mette Swedẽ veraccordeert waren/ die geeft daer op 't Casteel over / en komt met zijn Volck binnen Dantzich / daer hy en oock de Dantzickers mette Traenen in de Oogen niet wisten wat datse van spijt souden doen / als soo behendich bedroghen zijnde: 't Schoon Clooster ten Olyven namen de Sweden oock in: Maer de Dantzickers

‡ Dit nemen der Schepen is d'eerste violentie der vrije Zee-vaert op de Oost Zee geweest: Daer nochtans contrarie de waerheyt/ den Sweedse Resident in den Hage aen hare Ho. Mog. dorfde verklaren/ dat tot noch toe de Commercie op d'Oost-zee was ongetroubleert gebleven.

zichers floegen hun weder van daer: Dies wenden de Sweden na Putsko / en koopen den Commandant die 't voorleden Jaer sich soo wel queet / door groote aenbiedinghe om: Hy luystert en breeckt zijn trouwe/doet al de Borgers voor hem komen/ en houdt haer voor dat Sweeden nu alles uyt gesept Dantzich hadde vermeestert / 'twelck oock als de rest sou moeten volghen / en dat hy nu voor haer goede Conditien konde krijgen / etc. De Borgers waren over dese woordē soo gestoort / dat sy den Commandant handen en Voeten bonden/ en te Dantzich binnen brachten: Daer hy soo lang sat tot den Coning van Poolen hem weder bry stelde: Onderwijl stonden de Sweden op 't versoeck van den Vorst van Courlant den selven een Neutraliteyt toe van 26. Jaren. Ende den Poolse Gesant Godlodowsky welcke te Coningsbergen aen den Ceurvorst versocht had Volck en Gelt / quam onverrichter saken weder te Dantzich / alsoo men hem antwoorde: Datte Poolse saken nu al te wijt vervallen waren / en al eerder de Poolse Macht had moeten by der hant wesen / om dese veranderingen te resisteren / etc.

Den Generael Wittenbergh had onderwijle die van Dantzich door het volghende schrijven / aldus vermaent:

Wel Edele Eerentfeste Heeren.

ICk ben seer verwondert, dattē Eerbaren Raedt en Gemeynte van Dantsich, siende dat Syn Majestt. van Sweden 't geheele Lant onder sijn macht heeft, uyt gesëydt dese Stadt, niet alleen soo halstarrigh blyven de aengheboden ghenade te versmaden, nemaer oock selfs met alle wrevel teghens de Sweedse Wapenen haer aen stellen, allereerst pogende 't Slot van Marienborg (hoewel te vergeefs) te ontsetten, endaer na onse Ruyters in 't Clooster ten Olyven gevanckelyck in haere stadt voerende: Daer wy in 't tegendeel dese Stadt en hare Jurisdictie van alle Krijchs lasten altoos hebben verschoont. gelijck daer toe den Oversten Winter als hy Dirschauw veroverde, speciael is aengeschreven, alhoewel wy wel anders konden: Dan wy gelooven datte geen die hier toe aenraders sijn, soo groote Vrienden van hun eygen selfs als Vyanden van de Sweedse Majestt. sullen zijn, en tis te bedroeven datter soo veel onnoosle sijn omgekomen, en de Coopluyden in haer Trafijcke, en de Ambachtsluyden in hare Neeringhe moeten lyden, en de in ghevalle de Heeren als noch hier by willen opiniastreren, staet te besorghen dat alle de ellenden deses Oorlogs op u sullen aen komen, en wy met alle macht op uwe Mueren aen setten: Maer om u te toonen dattet de Sweedse Majestts. meyninge niet en zy

dese

dese Stadt in 't verderf te brengen, soo voert hy u te gemoet datte Conditien u aen geboden als dan niet en sullen in consideratie komen, derhalven salveert uwe Stadt, alsoo niemant u. en uwe Commercie beter als de Sweedse Croon gelegen is die wel te conserveren: Hier op ghelieven de Heeren een rijpe antwoort ons te laten toe komen. Actum den 29. Meert Anno 1656. Onderstont der Heeren Dienstwillige.

Gustavus Otto Stenbock.

Hier op heeft den Raedt van Dantzich d'opgemelte Grave geantwoordt 't gunt is volgende:

Hoogh wel-geboren Graef,

WY hebben den uwen schrijvens, Maert wel ontfanghen, in een Ed. selve [illegible] Raedt en Hondert Mannen vergaderden, daer op geresolveert [illegible] ghemerckt de hedige conjuncture van tyden: Door wie en hoedanigh den Oorloch in Polen en Pruyssen is gestabileert, en also veele Luyden ellendelijck bedorven: Oock dese Stadt genadert, die sich als een Lit van Poolen heeft moeten defenderen, dewijl sy genoech bewust waren datter soo wel op hun als yemant anders gemunt was, welcke intentien al waert het dat wy daer van selfs nyt [illegible] van voornaeme Sweedse Ministers niet en waren versekert. Is openwel is 't voorsz. in effect gebleken, met uytbesetten van onse Haven door Sweedse Schepen, met hoog en onverdragelijcke Brantschatten, Krijchs excercitie, &c, over onse Ingesetenen, soo datse selfs de Kercken en Orgelen hebben berooft, de Predicanten geplondert, en grusaem ter doot hebben geslagen: Oock onse Borgeren knevelende, de Boeren 't Vee af rovende, en verscheyden Personen vangende; Waer over wy (Amptshalven) wegens den Eedt aen onsen Koning verplicht synde, hebben alles aengewent door Besendinge aen onse Bondtghenooten, om alsoo hier lucht te maken, ende onse vryheyt also te beschermen: Ende wy geven u Ho. Graef selfs te bedencken, offe ons sulcks niet oirbaer was? 't Ga dan soo het mach, wy achten niet meerder wat ons overkome; als dese Stadt (die wy trouw gesworen hebben) haere vrijheydt te conserveren, ende stellen te rugge ons particulier, beter achtende voor Godt wien wy alles bevelen, een goede conscientie en eerelijcke naem en een Genadigen Godt te hebben, Aen wien wy sullen continueren te bidden, dat hy believe de Harten van alle Potentaten te neygen tot Vrede, op datte ellenden van hier gekeert en de Evangelise Religie geconserveert mach blyven, Waer mede wy blyven, &c.

Op dit schrijven is anders niet gevolgt als een meerder verbitteringe tusschen beyde partyen. Doch staet hier dese wel te bemercken

dat die van Dantzich aen alle Vrome Princen en Rijcken hier toe een voorbeelt van getrouwicheydt strecken / vermits sy (aenghesien de Sweedse Majest. de Luterse Religie soo wel als sy embrasseerden) nochtans niet na gelaten hebben aen Poolen daerse aen verplicht waren / hoewel een Konings Prins zijnde, getrouw te wesen / ende haer belosten en eed gansch te mainteneeren: Leerende oock daer neffens aen alle Christen Potentaten / dat het onderscheyden van d'eene of d'andere Religie gheen vroom Prins en maeckt / maer wel het voltrecken van Beloften / het volherden in getrouheyt / en 't presteeren van zijn Eed.

Die van de Protestantse Religie behooren hier oock by te bedencken / dat Dantzich soo wel Luters / als Sweden is / en derhalven beyde Protestants / geen verkiesingh te maken uyt insicht der Religie tot d'een oft d'ander.

Tot Constantinopolen wiert door de Sultane tusschen de Janitsers en de Saphy soo groote onlust verweckt / datte geheele stadt ettelijcke weken lang als in oproer was: Eyndelingh wert den Bassa van D[illegible] was, een man van groote courage en aensien tot Primo Visier gekoozen / hy had noch maer 35. Jaren / en door zijn beleydt wiert de Oproer gestilt / en de voornaemste gestraft: Den Grooten Keyser verstoute hem dies niet alleen te Paert / maer oock te Voet langst de straten te passeeren: En de Sarazijnen by Mahomet tot ruste en onderdanicheydt vermanende. Op sekeren dagh in 't Arsenael houwende / sag datmen seer weynigh vorderde aen de scheepsbou en Oorlogs-toestel / dies vaert hy gestoort uyt / en seyde totte Ministers: Men en acht langer niet datte Venetianen ons te machtig werden / men laet alles in 't wilde heen loopen / etc. Hy wist oock wel datter veel op zijn Regeeringe by zijn Onderdanen en voornamelijck te Constantinopolen geschempt wierdt: Om dan de discoursen en praetjes soo wel van de gemeene man / als van Borgers en Coopluyden te doorsnuffelen / begeeft hy sich nu in Coopmans ghewaet / dan als een Portugijse Kramer die Toeback verkoopt / en wederom als een leeglooper / luysterende / en lettende watmen van hem seyde: Waer door sulcken schrick onder de Borgers ontstont / dat hy in korten tijt meer quade Tongen genas / als de Medicijnen

Doctors

Doctors hem wel souden mogen toe betrout hebben.

In Candien / de Pouille / Calabria / en te Napels begost in dese tijt de Pest sterck te grasseeren: Sulcks dat al de Turcken in Candia meest wech storven: In de Pouille wierdt niet ghesept / en in Calabria was niemandt die van d'een tot d'ander plaets mocht reysen.

Den 1. van April wiert de Paus van Vaticano totte Kercke van Minerva in een Littier gedragen / hem volgden 22. Cardinalen / en heel Volck in een Processie / yder op 't meest pronckende: In de Kercke verscheenen na gewoonte 300. Arme Dochters / die hy yder een Bruydtschat tot een Aelmoesse gaf. Op die tijt wierde tot Romen gevangen eenighe Engelse Conspirateurs / die by hun hadden de afteekeninge van Civitavechia / en andere Italiaense Zee-plaetsen / waer door de Paus vast stelde datte Protector voor had de Landen van St. Pieter te komen bespringen: Dies worter Volck geworven / de Zee-plaetsen beset: De oude Muyren van Romen gerepareert: Jae de vreese was aldaer soo groot / dat men publijck langhs de straten riep / dat de Engelse Vloot alreede de Straet was in geseylt / om mette Turcken saemen te spannen / en Romen te beleegheren / etc. Maer de tijdt heeft alle dese dingen geleert maer fantasijen te zijn. Tot nu toe hadde Don Francisco de Sousa Portugijs / door hart teghenwercken der Spangiaerden by den Paus te vergeefs gearbeyt om Audientie te hebben / als Ambassadeur van een wettigh Koningh / maer als hy in dese daghen den Fransen Gesant voor zijn Koningh had vereert een schotel met Dyamanten / so drong die sake sodanig uyt kracht van zijn Dyamanten deur / datte Paus verklaerde dat Don Francisco most te Audientie komen / als Gesant van Don Jan de Breganse / de Vierde / wettigh Koningh van Portugael: Dit speet de Spangiaerden soodaenigh dat sy alle op die tijt uyt Romen weken / en op dat sy de Ceremonie van syn Audientie niet en souden sien / stropden zy uyt datse na de Lieve Vrouw van Loretten ter devotie waren ghewee st.

VAn Italien in Spangien tredende: Vertrock van Madrid den Deense Resident Cornelis Lercke; Tot Cadix wiert den 19. en 20. April een Placcaet af-ghekundicht / van den volghenden Inhout:

Dat al de geene die eenighe Enghelze Goederen hebben, die in 14. daghen sullen opteckenen, en in ses Maenden daer na hun quijt maken, ofte dat die nae die tijt gevonden werden, Contrabande Goederen sullen syn; De Goederen van Nederlant welckers gelijcke in Engelant gemaeckt worden, sullen moeten komen met autentijcke getuygen; Alle Engelsen, Schotten en Yren, die niet Catholijck syn, moeten hun uyt dese Stadt retireren, ende uyt het Rijck in 30. dagen, sonder eenige Goederen te mogen mede nemen, om dat de selve worden gehouden voor Represaillie, ende sullen op peene van 't Leven niet weder in 't Rijck mogen komen; Ende alle Engelse die met Spaense ghetrout syn, moeten binnen 30. daghen in een Stadt trecken die 30. mijlen van der See is leggende, &c.

Op dit Placcaet wilde Don Andrea de Corñera wegens d'Admiraliteyt tot Cadix alle Nederlants en Hamborgse Schepen visiteren: Waer op den Nederlantse Consul verklaerde wegens zijne Meesters te sullen protesteren. In dese Maendt quam den Eng. Admirael Blaeck met 56. Schepen de Baye van Cadix besetten/ so datter niet uyt noch in en mocht: Waer over doorgants Spangen groote verbitteringh tegens d'Engelsen ontstack. Den Hollantse Vice-Admirael de Ruyter was weynich dagen te vooren van daer vertrocken: Na dat hy aen den Koning van Spangien klachten gesonden had/ hoe dat tot Cartagena een Nederl. Coopman Huybert van Gageldonck en Schipper Jan Dauwes in qualitee als Roovers daer op de kust aengehaelt/ en van den Gouverneur in Cartagena groote schade aengedaen was: Van waren oock de Schippers Cornelis Tijssen en Adriaen Philipsz. door een Spaens Capiteyn Ponteois in vier vorgen wech genomen/ sonder dat de klachten daer over gedaen aen den Marquis de Monte Allegre Generael der Galeyen/ daer op yets hadden konnen vorderen.

DIergelijcke staeltjes sagmen oock in Vranckrijck ghebeuren: Want die van Toulon verleckert op haer voorige snoeperijen/ tasten op nieus 't Schip Apollo aen: En twee Holl. Schepen met Laet na Napels gaende/ sleepten sy in de Eylanden d'Hyeres: Boven dit roven der Christenen onder malkander/ schieten de Turckse Roovers het Rijcke Schip St. Pieter en Paul in den brant/ soo als 't selve van Alikanten na Lissebon was zeylende; De Roovers van Toulon/ haren Oppergeleyder Paul eerst wat afgerost zijnde/ brengen

gen in weynich dagen de volgende Schepen in haer Vaye op:

1. De Gekroonde Leeuw van Hoorn, van Venetien na Amsterdam gaende, lossende in passant eenige goederen te Cadix.
2. De Eendracht van Amsterdam, van Alikanten na Venetien gaende, in hebbende twee Siciliaense Heeren, om te Messina aen lant te setten.
3. De Baers van Hoorn, van Genua na Lissabon gaende.

Den Hertogh van Vendome (Admirael van Vranckrijck) heeft de Ladinge der Twee bovenste Schepen geconfisqueert / onder pretext van datter Spaense Goederen in waren / doch de Schepen vrij stellende met betaling van Vrachten: De uytspraeck van het derde is na Parijs gerenvoyeert; Dus aengemoedight / loopen de ged. Roovers weder met 5. Fregats in Zee: Omtrent Sicilien namen sy een Rijck Schip van Venetien komende / als mede 't Schip de Koning Salomon / geheel vrij synde / en van tot vrije plaetzen seylende. Den Nederl. Gesant W. Boreel hier over te Parijs by de Graeff de Briene klaghende / so heeft die 't selve in den Raet des Konings gebracht / die terstont ordre op dese Roovers stelden / en mede aen den Gouverneur van Calais / over diergelijcke aenhalinge van Nederlantse Schepen: Oock de strooyende Francoisen omtrent Maestricht so ingetoomt / datter consent wierde gegheven so wanneer sy weder in 't gebiet van hare Ho. Mog. quamen moeskoppen / men hun als publijcke Vyanden soude attacqueren.

Den 20. deser naer de Noen had den voorsz. Heer Boreel by den Koning van Vranckrijck Audientie / oock daer na by de Coninginne Regente / ende heeft aldaer wegens hare Ho. Mo. verklaert:

Aen te nemmen het Separaet Artijckel van den 23. November voorleden, te Londen gesloten, en nemen dien volgens aen, en treden in het Tractaet van Accomodement tusschen Vranckrijck en Engelant, &c.

Gelijck 't selve in ons 6. Deel Fol. 146. is opgestelt.

De Franse Kroon met groot misnoegen aensiende dat den Keyser veel van zijn Krijchs-volck overliet tot dienst van de Milanesen / hielt daer over den Munsterse Vrede gebroken; Den Hertoge van Modena kleede hem geheel in 't Frans / maer den Savoyaert trock een Italiaens Pack aen: Den Mantuaense Hertog en hielt van Spaens noch Frans / maer veel van Duytsche Kleederen; Elcke

Staet pooghden van dese Drie Vorsten een Broeck na hare Mode aen te trecken. Onderwijl haspelden men te Parijs lustig om * gelt/ [als het middel waer mede niet alleen gheringhe maer oock groote en na der Weerelt verstandige Luyden tot Vrienden gemaeckt werden/ ja daer een Soldaet te weten om 6. stuyvers daeghs sijn leven om verpant/ en de groote om weynigh waerdije meerder] den Koningh wilde de Goude Louijs op 11. setten/ daer 't Parlement ende 't gheheele Rijck teghen was/ makende verscheyden Arresten hier teghens/ doch het mocht niet helpen/ daer most gelt zijn/ den Koning dringtet na 8 weken deur / en doet de Arresten uyttet Parlement hare Registers scheuren / als eenige hier onwilligh in waren / dede hy verscheyden Heeren vanghen/ende den 8. April met Trompetten uytroepen/ datte Goude Louijsen soude gaen op 11. de Goude Lijs op 7. en de Silvere op 1. gulden.

In Switzerlant staken de Roomsgesinde dapper 't hooft op/ en die van de Relige daer tegens elck hun streng trechende: Men accordeert wel/ maer tottet demolieeren der sterckten wilde niemant verstaen: De Heere van Ommeren Gesant van hare Ho. Mo. enckel derwaerts gesonden om de Switserse onlusten te bevredighen/ wort gerejecteert: Ende de Roomse onder Colonel Sweyer arbeyden te Munchen in Beyeren / te Inspruch / en te Weenen / om tegens de Swaben en Switzers een Leger te vergaderen: Maer de Keyser was Vredenkebender als de Geestelijcke: Die van Milaen 5000. Switzers in hare dienst hebbende / laten die alle na huys trecken / uyt puere genegentheydt totte Roomse Relige / op datse haere Geloofs genooten soude helpen: De Protestanten waren seer te onvreden over het vijfde Artijckel op de vryheydt van Arau / zijnde 't voornaemste subiect van den Oorlogh/ datte Roomse niet alleen 'tselve hadden geobtineert / maer noch alle de Roomse pretensen geconfirmeert / ende daer en boven waeren de 5 notabile puncten tusschen die van Zurich en de vijf kleyne Cantons noch ongedecideert; Dus treckt dan den Heere van Ommeren uyt last van hare Ho. Mo. na Parijs / alsoo hy niet vruchbaerlijck sagh uyt te wercken: Even/ wel is by de Franse Gesant de volgende Oratie in 't Frans gedaen/ aenwijsende zijn welsprekentheyt / en quade conditie der Switzers/

en de

* Nazianzen: Auro loquente irrita est oratio, persuadere enim novit & solet, non loquens.

en de [illegible] der Vrede / en de periculen van den Oorlogh/ sy luydt aldus :

Mijn Heeren.

ICk hebbe u in dese plaetse in u Vergaderinge eer desen Oorlog begost vertoont de quade gevolge des Krijchs, en de zegeningen des Vredes, op dat gy het eene sout vast stellen, en t'ander behouden ; Maer tot mijn groot leetwesen heeft mijn yver toen geen vrucht gedaen, sulcx dat gy door de ervarentheyt hebt waer te sijn bevonden, 'tgunt ick u hadde gespelt. 't Selve is geschiet door een hoog effect der Goddelijcke voorsienicheydt, die u soo veel Oorlogs heeft willen doen smaken, alleen om u te doen beproeven met er daed, datter geen zegeningen over een Republick zy sonder Vrede. Maer wie isser die daer minder werck van maeckt dan gy lieden, als sijnde een strijtbare Natie, en aldaer de menschen (gelijck men seght) Soldaten gebooren worden, en nu met de Wapenen in de handen over een sake soo wrevelachtigh als dese, hebt gyse maer om u te bevredigen, weder soo ras weg geworpen, dan gy hebt seer wijselijck gedaen. Dit is voorwaer een slag van den Hemel welck u seer soetelijck maer geraeckt heeft, want de Goddelijcke goetheyt is seer wel bewust van de wijsheyt der lofwaerdige Cantons : Dies laet ons met goe mannen besaden, d'een met d'ander, en de Oorlog van sijn begin af uyt blussen, en met een alle roverije en ruyne die te vresen staen. Gelijck de Coningh 't selve seer ernstelijck begeert heeft, so heeft hy oock tot grooter droeffenisse gemaeckt van uwe Wapenen d'een tegen den ander, alsoo hy de Switsers als sijn eygen Onderdanen achtende, en soo veel vreugden heeft hy weer ontfangen als hy hoorde dat de rust weder had begin genomẽ onder u, dit heeft hy my aen u te getuygẽ bevoolen, gelijck ick oock van gantscher harten doe, &c. Hebbende dat hier in gesproken volgens de last zijnes Majesteits, en mynen plicht, en na de ordre voor datte Oorlog begonnen was, hebbende geen moeyte in 't selve gespeert, noch gebeden, noch Voyagen, noch arbeyt, noch waken, om tot vernoeghen uyt te wercken 'tgeen soo geluckelijck af geloopen is. God sy geloost, en onderwijl Hooge Heeren herstelt gy de rust in u lant, verwerpende de Wapenen van een Borgerlijcken oorlogh, waer af de vruchten ordinaris doodelyck ofte seer gevaerlyck zyn : Wat valter nu te doen tot vastigheydt der Vrede, alsoo de een de ander nu oordeelt als Vrienden, als Broeders, als Leden van een Lichaem, en verrijckt sonder passie, uytgeseyt de liefde tot u toebetrout Vaderlandt, als voorstanders daer men u ofte tot Rechters ofte scheyd-mannen houdt. Godt gheleyde uwe saecken, indien sy u nu is ghelyck sy verseeckert, met de aldergrootste segeningen die te Segenen is. En dit ist geen ick u machtige Heeren had te seggen in de name zyns Majesteyts op de tegenwoordigen tyt. Blyvende volherden in het aenpresseeren mynes diensts en officien in alle voorvallen, &c.

De

De Arme Protestanten in de Valeyen van Piedmont hadden nu geen andere Wapenen meer als de Requesten en Supplicatien/ die sy den Hertogh van Savoyen aen boden: Doch in plaetse van meerder securiteyt te verkrijgen / heeft men dees weerelose gewaen-trout: 't Nieu Fort St. Jan met Volck en Geschut en Krijghs-volck voorsiende/ waer door 't geheele Lant in groote benautheyt ende vreese wiert gebracht: Die van Geneve over dese ende hun eyghen saken/ schreven aen hare Ho. Mo. desen volgende Brief:

T*Res-hauts & Tres-puissants Seigneurs*,

La consideration des temps dangereux aux quels nous sommes, nous ayant fait prendre la liberté de representer à vos Altesses par nos Lettres du Mois de Novembre dernier, les necessitées de nostre Estat, & les dangers aux quels nostre Ville est exposee, & les supplieer treshumblement de nous continuer les effects de la liberalité & beneficense qu'il auoit pleu cy deuant a Vos Altesses de nous faire sentir, pour fournir aux frais de la munition & fortification de nostre ditte Ville; Nous auons appris auec grande ressentiment de recognoissance que Vos Altesses ont receu gracieusement nosdt. Lettres & tesmoigné la continuation de l'honneur de leur bienvueillance envers nous. mais comme l'affaire n'a peu estre mise en declaration, sans l'auoir pas un praealable communiqué a toutes les Provinces. ainsi que nous auons sceu de *Monsr. d'Omeren*, Deputé Extraordinaire de Vos Altesses, & scachans de combien grandes affaires Vos Altesses sont surchargez, nous auons receu qu'elles n'auroyent pas desagreable que nous leur ramontevions par la presente, quil leur sera rendue par *le Seigneur Ezechiel Spanheym, nostre Citoyen & Proffesseur en eloquence en nostre Academie*, la priere treshumble, que nous leur auons faicte de considerer selon leur haute & exquise prudence, les raisons des nos iustes apprehensions que nous leur auons representé, lesquelles l'Estat present des affaires va augmentant de iour a iour, & que nous auons ordonnez auditte *Seigneur* Spanheym de leur retirer, & selon leur grand zele a la conservation de l'Eglise de Dieu en general, & des tous les membres qui la composent user de leur beneficence pour la subsistance de nostre Ville, dont Vos Altesses acquerront une gloire immortelle, & par nos prieres ardentes a Dieu, & celles de toutte la Chrestienté Reformeé attireront sur leurs Personnes & leurs Estats la continuation de toutes sortes de benedictions spirituelles & temporelles, que nous leur souhaitons comme estans *Tres-hauts & Tres-Puissans Seigneurs*,

De Vos Altesses, *Treshumble Serviteurs, Les Syndycus & Conseil de Geneve*, Signé DU FOUR.

DEn Protector stont in dese Maent toe/ dat den gevangen Gen. Maior Harrison van 't Kasteel Carisbrooth in 't Eylant Wicht

tot Higgate 4. Mijltjes van London/ souden mogen komen: Ende dat Mr. Carew insgelijcks uyt den Kercker op sijn Lant-goederen soude mogen gaen woonen. Te Dublin in Yrlant gebiel de Vrou van Hendrick Kromwel in 't Kinderbed van een Jonge Soon: Den Kinderlijcken Doop gecelebreert wordende / heeft men 't kindt den Naem na zijn Grootvader Olyvier Kromwel gegeven: De Gunstelinghen van dit Gheslacht waren dien dagh van de Ouder op het Kinder-Mael genood / daer deselve in vergeldingh den Vader yder met een Silveren Penning verrijckten/ ter geboortvermaning sijns Zoons geslagen. Seker Engels Capiteyn Welsch geheeten/ voerende d' Endimion/en Capit. Green/beyde met Represalie Brieven tegen Hispagnen varende / roof den tusschen Blanckenbergh ende Oostende 't schip de Jonge Tobias van Vlissinghen / schipper Jan Symonsz./ gaende na de Rome / diese te Queensborgh opbrachten: En schipper Jacob Jacobsz. Wert/ varende met Schotse Koolen op Oostende: De schippers wierden in 't eerst door de Capiteyns vast gehouden/ daer na los ghelaten/ en met de schepen na de Teems ghesonden/ alwaer de sake ondersocht sijnde / heeft men de voorsz. schepen ontslaghen / naer dat de Reeders seer veel Interest hadden gheleden: En de Kapiteyns (alhoewel sich mis-tast hebbende) bleven by haer Commissie/ en ongestraft.

Coningh Carel van Schotlandt quam van Ceulen te Brussel den Aertz-hertog Leopoldus spreken: Alwaer geraden wiert/dat gemelde Coning niet weder na Keulen soude keeren/ maer te Brugge/ en omtrent de Vlaemse Zee-kusten sich outhouden / omme soo niet voor sich selfs/ ten minsten voor Hispangen dienstigh te zijn.

Op die tijt quamen in den Hage veele en verscheyden Afgesanten uyt Hooghduytslant/ om te onderstaen oft desen Staet genegen waer met de Standen van de Nedersaxise Kreytz/ ende de Vorsten aen en omtrent den Rhijn geleghen/ een Verbondt op te rechten/ toonende hun oock gheneghen om de Tollen op den Rhijn merckelijck te verlichten; Ged. Vorsten hadden den voorleden Somer van het voorsz. Verbondt dese onder volgende Articulen geconcipieert;

1. Sal een besendinge van Ceulen door Doctor Johan Rpentel na Brussel sijn, omme aldaer de ongevoegheyt met Thor te remonstreren, ende de Logeringe van 't selve te bevorderen, soo in tegendeel de restitutie niet en soude sijn

te verkrijgen, salmen na gelegentheyt de plaets met gewelt soecken te recouvreren.

2. Men sal alhier delibereren over de Alliantie voor een Iaer gemaeckt, of men oock den selve voor een tyt vorders sal extenderen, ende wat totten gemeyne defensie noodigh sijn mochte.

3 Is deswegen en voor goet aen gesien in toecomende soo men geattacqueert wierde de hooghe Crychs-Officieren te bestellen, ende sich van dien met waertgelde te versecckeren, ten eynde men des noot, met een goet Corps d'Armee haer op de Beenen konde komen.

4. Tot soodanighen eynde, is die van Ruyssenburgh tot Generalen uytgesien, dewelcke voorts de particuliere Nieuburgse plicht verlaten, ende den gemeenen Eed van alle Regeerende tegenwoordigh in toekomende presteren sal.

5. Sal oock yder van de Geallieerden op alle occurentien met Stucken en Amunitie versien sijn, oock sijne Vestingen ende plaetsen wel bewaren: Tot Generale Wachtmr. te Paert, sal sijn den Oversten Crats, ende den Oversten Ratz in gebruyckt werden, te Voet, als 't in de Overquartieren te doen is, sal den Oversten Lucas Spich, in de Onderquartieren de Generaele Wachtmr. Remont Golsteyn, ofte Weersen, provisioneel de plaets betreden, effectivelijck syn bestelt ende ontfangen, Waertgelden by Cheur Ments, Lucas Spich, Herison ende Tongen, by Cheur Thrier Metternich, Ratzin Leer, ende Haetsteyn, by Cheur Ceulen Schrots, Sunous, Kugghe ende Korff, by Palts Nieuborgh, Golsteyn, Meerssen, Veldtbrugge, Saxe ende Landtsberch, by Munster Remont, Crats, Westerholt, Wilich ende Nagel.

6. De Directie vande Alliantie, sullen hebben den Oversten Pijser, en Dours, by wien nootwendige Edelhoden van 't Geschut, onder Officieren en Constapels geadjungeert sullen worden.

7. Het gemeene corps d'Armee sal in 't eerste Lit bestaen in 9000. te voet, ende 3000 Paerden, in 't tweede Lit sal dit corps ten anderen soodanigh geduppliceert ende in Tertio tot 30000. getripliceert werden.

8. Edoch is hier vergeleecken alsoo de aenslach van de Churvursten in des Rijckx Matricul seer hoogh loopt, dat deselve by het dupliceren ende tripliceren, maer op het drie vierendeel totte verhooginge, maer de andere pure op het Duplin schuldigh sullen sijn.

9. De Regiments Officieren, als Quartiermeesters adjutanten, auditeurs, ende geweldighers, Waghen ende Proviantmeesters syn oock neffens andere effectivelijck bestelt.

10. Als yets in 't Velt te doen is, sal een yder Gealhieerde een Crychsraet senden, t'advys van den welcken de Generalen attenderen, ende in wichtige Hoofsaecken, niet licht buyten der selver kennis, yets voornemen sal.

11. Aengesien dese verbintenis *ex exemplum* van 't Huys van Bronswijck, Hessel, Cassel, ende andere Nedersaxische Creyts Standen, soo sich in ghelycke maniere voor drie jaren tot Hamel hebben vergeleecken, opgericht is geworden,

geworden, salmen daer over uyt sijn, deselve, als oock de Chur-Over-Rhijnsche, ende Franckische Creyts, des noot, aen sich te trecken, ende met den selven *al pari* sich te verbinden.

12. Met Spangien ende Vranckrijck, als oock Sweden ende alle die geene die inder daet in Hostiliteyt sijn, salmen sich neutrael verhouden, ten sy datmen van den selven teghens de constitutien van 't Rijck geattacqueert wierde.

13. Met de Heeren Staten Generael, alsoo men voor als noch anders niet en weet als dat die selve met geen Potentaet in eenige bedenckelijcke Alliantie staen, ende verhoopt dat de selve tot goede Nabuyrschap; insonderheydt in consideratie van haere Commercie, ende ten eynde andere conquestanten niet te machtich en werden, oock haer selfs in finalimlijcken verslinden, genegen sijn, salmen sonderlingh goede Vrundtschap soecken, om oock wel op seeckere wijse ende mate sonder prejuditie van beyder syden status *Ecclesiastici* & *Politici* ende defensive Alliantie te sluyten; Eyntelyck wat alhier gesloten is daer van sal zyn Keyzerl. Majestt. part gegheven, ende in alle ghevalle sijn assistentie versocht werden: Verder wert teghenwoordigh gedelibereert over Voorraedt van Amonitie, Proviant ende Gelt, tegens alle onverwachte occurrentien.

Oock heeft den Syndycus van Dantsich by hare Ho. Mo. versocht een Nader Verklaringe/ noopende de Auxiliatie aen de geseyde stadt/ tot veyligheyt der Commercie te doen.

De Condeese Volckeren (onder Spaense dienst) liepen in dese tijt seer sterck uytgebonden in 't Lant van Overmaes en Valckenborgh/ daer se met groot gewelt een geheele Gebuchte uyt-plonderden en af brandden. Den Gouverneur van Maestricht hier af verkundschapt toogh met 140. Ruyters en 100. Schutters uyt/ maer de Condese dit vernemende/ vloden als Ree-herten. Tot Steyn aen de Maes hielden sy oock al de schippers aen die met sauvegardes van hare Ho. Mo. vaeren: Capiteyn Goldsteyn toogh op dese uyt met 300. Ruyters en 100. Lantsknechten/ sy deden de schepen passeeren: En als de Condeese ghevraeght wiert waerom sy de selve hadden vast ghehouden/ soo antwoorden een van hun Officieren/ dat se niets en hadden/ niet en wonnen/ noch te niets en kreghen als 't geen de eerlijcke Passanten haer gaven. Toch alhoewel dese schippers oock onder dit getal behoorden/ soo beloofden sy die voortaen met vreden te laten vaeren.

Hare Ho: Mo: hebben in dese tijt een Vloot van in de 40. schepen ten Oorloghe toe gerust / onder 't geleyde van den Lut. Admi. Opdam:

vant : De [illegible] daer van wierde aen gestelt in de [illegible].

Daer en tegens is den 26. deser een algemeene Bede en Danck-dagh in de Geunt. Provintien gehouden / om dat God de Heere dese Landen soodanigh van de Peste had verlost : En wijders deses Lants [illegible] gelief de te zeghenen : Ende dat desen Staet en alle Potentaten in goede Vrede mochten komen/ en elckander verstaen/ ende de misdaeten daer toe by hare Ho. Mo. aen ghewent werkstellen gedijen/ etc.

In dese Maent arriveerde op de Weser in 's Sticht Bremen, van [illegible] 4 à 500 Schotten/ seer ellendigh ghestelt/ en meest Jongers/ [illegible] gepresst waren: Dit waren de gasten tot secours van Sweden / en eenighe weken daer na zyn noch 800. van de selve slag gevolgt : Die soo [illegible] als de voorgaende; Dan arme gesellen zyn de rechte kriggers / de rijcke en vechten niet : Maer om de Rijcke vecht men.

Meyus 1656.

Den Hertogh van Gloucester was noch te Ceulen gebleven / om de gemaeckte schulde van zyn Broeder den Coningh van Engeland te voldoen : De Magistraet [illegible] : Die behaegde de Roomsche : En oock dat den [illegible] in de stadt [illegible] inde [illegible] de Magistraet [illegible] voor de eene helft Roomse Heeren in. [illegible] Grave het ongheluck / soo hy met zyn Carosse naer Brussel was ghereden / dat hy by een Bosschage ontmoete een seker persoon [illegible] een Koets sittende / mette welcke hy eenighe tijt te vooren binnen Brussel in questie was gheweest / sy elckander siende / spronghen stracks beyde te Paert / en met Pistoolen op elckander lossende / heeft de Grave het ongeluck getroffen / dat hy [illegible] viel : En den anderen als zyn saecke [illegible] beschickt hebbende / reed zyns weegs / sonder wroeging zyner conscientie waer en wie den Grave sou laten begraven.

Dat was een ongeluckigh persoon : Maer [illegible]

op dit

dingen/ heeft al meerder onheyl/ en is grooter erbermeniſſe weerdig/ 'k Meen het groot ongeluck van † Ach ofte Aken / een groote ſtadt/ ſoo * out als de Weygh / ſoo rijck als de Keyſer / en ſo gheruſt en vredigh/ dat ſy in alle dien tijt dat Vranckrijck/ den Keyſer/ Sweden en Nederlandt ſo geboesdaeſt / en elckander door Oorloghen bedorven hadden/ en als ſinneloſe gebrant/ geblaeckt / gedoot / en beſchadigt/ geen byſondere aenſtoot heeft geleden : Maer nu den 2. dagh der lieffelijcke Mey is haer ſchrickelijck verſcheenen : Zeker Backers Huys in de Nieuwe ſtadt by de Poorte gheraeckte 's Nachts [men en weet niet hoe] in brandt / en vermits de Houte en Lichte Daken oock des Backers Oven/ Hout en Koolen / verſpreyde den brant by de Windt geholpen/ ſoodanigh/ dat de Voncken en Brandende kolen in de Lucht vertoonden als quame het Vyer uyt den Hemel gevallen/ 't gunt oock by eenige geſeyt/ en met ſtijve kaken ſtaende gehouden is/ alhoewel dit / noch oock 't ſelve daer men de Rijp in Hollant mede beſchuldigt/ noyt bewaerheyt kan worden. De kleyne order/ en houte Pumpen die veel in Aken zijn / en gaven geen kleyne voortgang in deſe brant / en voor den Avont ſtont het beſte deel der Stad in Vlammen / ja lieber al tot Aſſe : In de oude ſtadt bleven maer twee Huyſen overich / waer van het eene ſeer ſlecht/ en 't ander ſeecker Coopman van de Gereformeerde Religie toe behoorende / die om yder tot zijn hulpe aen te moedighen / een Rijckxdaelder vereer-

Y 3 den/

† Aken heeft hier met haer eygen Naem haer ſelfs beklaegt, want Ach is in Hooghduyts Aken, maer in Neerlants (o wee my) geſeyt.

* *Men wilt ſo out, datſe voor d'outſte van Duytſlant geacht werdt, want Granus een Romeyn en Prins, ende broeder van den Keyſer Nero, vondt hier aldereerſt de koele Wateren, toen 't Roomſe heyr onder Caeſar Duyts-lant beoorlogende, hier haer Rendevous hielt, En hier boude Granus ſyn wooningh en een Fortreſſe, dat by Veterra noemden; Heden worden de Badſtoven daer noch de wateren van Granus geheeten. Seven laer daer na quam Carolus Magnus uyt Vranckrijck hier een ſtad (nu Aken) en een Kerck bouwen.*

‡ Aken is een Keyzerl. Stadt gelegen tuſſchen de Maſe en den Rhijn/ op de Frontieren van Gelderlandt / hier plachten de Keyſers van outs ghekroont te worden / ende om het Graf van Carolus Magnus dat aldaer veruſt/ iſſer alle ſeven Jaren een Pelgrimage : De Stadt leght tuſſchen 't Geberghte in een Valeye / ſoo ſchoon van locht / dat de luyden daer ſeer out en ſelden van de Peſt beſocht worden : De Boſſchagen en Hout en Steen iſſer alomme veel om te bouwen/ en te branden : Fonteynen zijnder veel in en door de ſtadt loopende / vette Landen omher : In 't Geberghte ten weſten deſe Stadt vintmen een ſoorte van aerde Calaminar-ſteen geheten / daer men 't Goudt Leer mede vergult. En niet wijt van daer vintmen oock Mijnen van Loot en Yſer. Twee ſpring-Aders genaemt de Coningl. Fonteynen zijn daer van een heel ander kracht als de gemeene Fonteynen die men Cornelianus noemt / toch beyde door een verborgen kracht ſeer geſont.

ven/ aen alle die de hant wilde aenslaen / en soo wiert zijn Huys behouden: 't Stadthuys / Kercken / Cloosters / en treffelijcke Gebouwen raeckten al door het Vuyr ter neer: De nieuwe stadt hielt maer bijde 400. Huysen onbeschadicht. De Borghers vluchtende in plaets van den Brant te weeren uytte stadt / met al wat zy ghereedst konde bergen / alsoo het Vuyr haer te machtig was: Menschen zijnder weynigh gebleven / als alleen al hun welvaren: Men heeft seer wijt desen Brant wel ses daghen konnen sien. De voornaemste der Magistraet hebben oock het haere verlooren: Zulcks datte Gereformeerde meest van daer na Maestricht/maer de Roomse na Ceulen zijn gheweecken / gevende als noch seer kleyne apparentie dat die ghewesen treffelijcke stadt oyt weder op ghebouwt sal werden.

De Jalousye van veele Princen / veroorsaeckten datmen in de Keyserlijcke Erflanden/in de Franckise / Swabise/ Creytzen / veel soldaten worf: Zelfs de Geestelijcke Prelaeten van Zultsbach / Euch/ Zit/ Elvangen/ Wurtsborg en Brambo rgh deden 't selve/ en den Catholijcke Keurvorsten meer als yemant: Desselfs Officieren wierden seer baldadig: Enige Hollanders door die Gewesten treckende / wierden in de Herberghe verweten datte Heeren Staten te veel Volck af gedanckt hadden / derhalven gheen Militie als voor desen: Doch sy kregen tot antwoort/ datter nu in Hollant beter soldaten / en fraeyer Politici waren als veele wel mochten lyden.

In 't begin van dese Maent quam den Vice Admirael de Ruyter met 7. Oorlogschepen en vijf Coopvaerdyers (met veel Silver) door 't Canael na Hollant: In de Hoofden wiert hy van ses Engelse Fregatten verzocht / die hem wel noodigh hadden te spreecken/ versoeckende dat hy gelieften in Duyns te komen: Maer de Ruyter seyde tot Amsterdam te moeten zijn / hebbende in Duyns gheen boodschap: Soo dat d'Engelse hem met eenige schooten van salutatie lieten vaeren: Men was op die tijdt te Londen seer verwondert datte Galjoenen in Spangen ghearriveert waeren; En dat de Ruyter den Buyt soo over bracht / dat Blaeck 't selve niet had belet/ die juyst op die tijt op de Cust van Portugael was / om te sien of het Tractaet van Anno 1654. door Mr. Meadon Envoy van Engelant

lant te Lissabon mocht stant grijpen. Want men had liever gesien dat Blaeck in tijts ghekomen had / om de swarigheydt der Galjoenen te verlichten. Den Heere Lockhart / getrout mette Nichte van den Heere Protector / vertrock op dese tijt over Zee na Vranckrijck / so men voorgaf om de saecke der arme Piedmontoisen: Ged. Lockhard had in zijn Credentialen desen tijtel: Cousin van den Heere Protector, Raedt van Schotlandt, en Opper-Bailliuw van de Provincie van Fife.

Don Jan van Oostenrijck Soone van den Cathol. Coning / was op 't begeeren van zijn Majesteyt. den 4. Maert van Barcelonien met zijn Meubelen in drie Galeyen na Italien 't seyl gegaen / omme voorts na Nederlant te vertreysen / aengesien den Aertshertoge Leopoldus by den Coning zijn versochte demissie weghens 't Gouvernement in de Spaense Nederlanden / was toegestaen. Ged. Don Jan bejegende eē Esquadron Turckse Galeyen van Biserte / die gemeen wel bevolckt zijn / en dewijl het seer stil was / raeckte zijn Galeye machtigh in de klem / want seker Slave van zijn schip de keten los geschotē zijnde / swom over op een Galeye van Biserte / en verkundtschap daer / dat Don Jan met seer luttel volck op zijne Schepen was / dies vochten de Turcken als Furien om desen Buyt te winnen: Maer Don Jan toonde hier zijn moedicheyt / hy beloofden al de Roeyers vrijheydt soo sy haer wel droegen / en al de Soldaten eenighe 1000. floreijnen / waer door hy dese Rovers handen ontsnapten / hebbende wel vijf Tonnen gouts schade aen zijn Meublen geleden / oock waeren veel brave Basen doot gebleven / daer onder den Marquis Serra: Dus komt Don Jan te Genua / maer wilde daer geen onthael hebbē: Van daer naer Milaen treckende / sprack met de Cardinael Tribultio Gouverneur van dien Stado / welcke binnē luttel dagē daer na storf. Van daer met groote spoet door Duytslant treckende / quam in 't begin van Mey op den Nederlantse Bodem / over Ruermonde: Van waer Don Jan een courtoisen Brief aen den Prins van Conde schreef. Leopoldus / om geen bewint aen de Graef van Fuensaldagne te laten / vertoog niet van Brussel / voor dat hy vā Don Jans komste versekert was: Latende zijn schulden die veele waren met beter ordre als men waende / afdoen /

af doen / dewijl de Heeren van de Duytse Ordre / welcke hy behoorens daer toe aen gesocht hadde / 'tselve weygerden / verstaende niet gehouden te zijn te betalen sulcke schulden die hy onder een Prins buyten 't Duytse Rijck had gemaeckt. Hy vertrock den 8. Mey uyt Brussel / alle de Grooten deden hem uyt geleyde / den uyttocht duurde van smorgens ten negen uren tot vijf uren na middagh / datmen niet en sach als Karossen / Koetsen / Paerden en Wagens / savonts quam hy te Loven / en den 9. deser te Scherpenheuvel: Don Jan quam van Diest / en tusschen dese twee plaetsen was versproken elckander te verwellekommen / den Aertshertoch wachte op den halven wech wel een groot uur eer Don Jan quam: Alle de Cavaliers waren hier soo kostelijck uytgestreken / dattet Velt door haere kleederen niet dan met Gout scheen bewassen. Als nu dese twee Princen elckander besegende / zijn sy beyde uyt hun Carossen gesprongen / gelijckelijck de Hoeden af doende / en elckander met gelijcke nederbuyginge begroetende: Den Aertshertogh sprack Don Jan met achtien a twintigh woorden toe / welcke Don Jan met vijf a ses woorden repliceerde: Hier na nam de Aertshertogh Don Jan by de handt / en leyde hem aen zijn Koets / daer Don Jan in trat / sich ter hooger hant stellende / sonder eenighe Complimenten / en reden soo weer na Scherpenheuvel / daer sy de Mis gingen hooren / en smiddaeghs by de Patres van 't Oratorium hun middaghmael hielden / wordende van Vlies-Heeren over de Tafel ghedient; den Aertshertogh bracht het eens op de gesontheydt des Coninghs aen Don Jan / † maer Don Jan en dede 'tselve noyt aen den Aertshertogh: Na de maeltijt bleven dese twee Princen wel een geslagen uur by malkanderen / sonder yemant by haer te hebben / daer gaf den Aertshertogh den Stock van Gouverneur aen Don Jan: Onderwijl waeren de Brabantse Cavaliers seer vrolijck / alsoo den Aertshertoge een seer heerlijck Bancket had laeten bereyden: Als nu den selve van Don Jan uyt quam / en sich voor den Prince vertoonde / nam hy van hun alle af-scheyt / 't welck seer weemoedig om aen te sien was / want veele sagmen de traenen uytborsten / en den Aertshertoge veranderde oock seer in zijn aengesicht. Toen ging

den

† *Meerdere brengent wel aen mindere, maer minder aen meerder niet.*

den Aertshertogh in de Koets van Don Jan sitten/ wordende van den selven uytgeleyt tot die plaets daerse elck-ander verwillekomt hadden; Daer sprongen sy beyde uyt de Koets / en na een Compliment met de Voedt/ traden elck in hun Koets/ elck syn Wegh nemende/den Aertshertoge met luttel gevolgh na Hooghduytslandt/ en Don Jan met by na een geheel Leger na Brussel; 's Avondts quam den Prins de Condee Don Jan niet wijt van Loven verwillekomen/ reden binnen Loven / daer hy Don Jan Princelijck onthaelden met veel Succaden en ongemeene Frutage /expres daer toe uyt Vranckrijck doen komen / 't welck veel duysenden gekost heeft ; Op den 11 Mey quam Don Jan te Brussel/met sulck een pracht en vreugde/ dat de Borgers nau wisten wat te bedrijven / sy vierden 3. dagen en soo veel Nachten/ sy waechten alle die tijdt/ niet om haren Vyant diese buyten mochten hebben/ maer om haren Vrient en Beschermer nieuwlijcks in-gekomen; Een van zijn Triump-bogen telden en sprack aldus:

SereaIssIMo InDoLe PrInCIpI
JOANNI AUSTRIACO,
PHILIPPI IV. HISPANIARUM, INDIARVMQVE
VeneranDæ MonarChæ soboLI,
BELGARVM, ET BVRGVNDIONVM PRO GENITORE
Colendo seMper gVbernatorI,
DIffICILe IMperIo ——— AffLICTos reDeMptVro
FortIssIMo DIsCIpLInæ heroI,
DeCorI beLgarVM, ——— gaLLorVM DoLorI,
CLeMente DeI faVore ——— CæLItVs ManDato
fIDeLIssIMo patrIæ atLantI,
NosCenDo oLIM frVge, ——— frVenDo oLIM faCto,
DILeCtIssIMo patrIæ sospItI,
DebeLLata MaVrI Labe, ——— profLIgato TVrCæ DaMno,
InCreDIBILI reMIgIo, ——— CoMIte LaVDe
gLorIosæ aD portVM aLLapso,
tanDemqVe beLgICæ ——— speCtanDo paLaM IngressV
terno ab oCtaVo MaI spLenDente phœbo, fVLgente LatonIæ LaMpade
auLaM DeCorantI,
pubLICo ManDato, ——— CLIentVM Dono,
DeLeCto trIVMpho ——— DIgno affeCtVs syMboLo
aMorIs LVCet teDa.

Eenige dagen daer na aen de Staten zijn Commissie toonende/ in den selven voerden hy desen tijtel/ Don Ian van Oostenrijck, Groot Prior van Castilien, Ridder van St. Ian, van Ierusalem, Raedt van Staten, en Luten. Gouverneur en Capiteyn Generael des Coninghs in Nederlandt en Bourgondien, &c. Bevonden tot groot misnoegen dat hy geen Wisselen mede bracht/ teghens alle oude gewoonten: Den Presi-dent Rosa had dagelijck secrete Conferentie met Don Jan: En de Magistraet van Brussel vereerden hem met 25000. Guldens/ vol-ghens gewoonte aen Gouverneurs die van 't Coninckl ijcke Huys zijn.

Toch het behaegden de Brabanders wel dat Don Jan vrij meer Geest en Wackerheyt betoonde als den Aertshertogh/ en oock seer wel ter spraeck was/ niet alleen Spaens en Latijn/ maer oock Ita-liaens en Frans/ en tamelijck Nederlants spreeckende: Dat hy wel koste depescheren/ ende een goet Mathematicus was/ teeckenende met tamelijcke kennis/ en de Fiool de Gambe seer wel handelende/ in somma/ hy waer volmaeckt geweest had hy gelt mede gebracht/ 'twelck hem in zijne Chargie een groote hinderpael is geweest.

Den Aerts-Hertogh Leopoldus nu by na verlaeten van al de Weerelt/ was oock bevrijt van desselfs moeyten/ hy passeerde den 19. deser Won/ daer hy by den Bisschop van Ceulen seer wel ont-haelt en getracteert wiert/ gaende metten selven op de Jacht: Van hier op Argeselt gaende/ logeerde hy den Graef van Isenborgh/ en toog soo op Cobelens/ en van daer wijders op zijne Erffelijcke goe-deren/ en Geestelijcken Staet in Silesien.

Aristonijs: Boni gubernatoris est ventorum se mutationibus accomodare, Viri autem fortunæ.

Doch wiert te Brussel seer gelachen over geestigh antwoorden vā Don Jan aen den Rectoir der Jesuyten te Ruremonde/ als hy door die Stadt passeerde/ en den selven hem quam bidden sich een uurtjen te verontledigen/ om de Scholieren een Comedie te sien speelen/ die sy daer toe expres geleert hadden/ dat Zijn Hoogheyt tot zijn intrede toen antwoorden: Ick en ben in dese Landen niet gekomen om Come-dien te sien speelen, maer, om 's Conings gebodt, tot welstant der zelver, te gehoorsaemen, &c.

Den

DEn 22. deſer heeft men de eerſte Baeckens gheſtelt tot de nieuwe Treck-vaert tuſſchen de Steden Haerlem ende Leyden/ van welcke d'eene partye *linea recta* op Leyden aengingh / en d'andere tot den Aerden-hout door de Oude Delft loopende/ wiert om diverſe redenen (gelijck oock aen de Laghe zijde door Heemſtede eerſt voorgedraghen) insghelijcks verworpen.

Ende op Dingſdagh den 26. September 1656. daer aen volghende, 's morgens omtrent 8. uren, hebben *Hugo* ende *Johan Steyn*, beyde Soonen van den Heere ende Mr. MATTHEUS STEIN, *Ontfanger over de gemeene Middelen tot Haerlem*, mitſgaders mede Commiſſaris van de voor ghenomene Treck-Vaerdt, tuſſchen de Stadt HAERLEM ende LEYDEN, in preſentie van de andere Heeren Commiſſariſſen, het Eerſte Spit gheſteecken van den voornoemden voor ghenomene Treck-Vaerdt, omtrendt het Qua-Laentje, in de Duynen: Zijnde de voorſz. twee Sonen voorſien, yder met een Nieuw Spaedtje, ende te ſaemen met een Nieuw Kruy-wagentje, daer toe verordonneert: Het voorſz. Gereedtſchap ende zy zelver gheſtrickt ende verçiert met verſcheydene Roode en Witte Sijde Banden ende Snoeren, als het Couleur ofte Levrije van beyde de reſpective Steden: Ende ſijn alſo by hen de twee eerſte Wagentjes ſelfs gevolt, ende buyten de Baeckens gekroon; Waer naer de verdere Arbeydts-Luyden ſo van Spitters, Kruyers, ende Karre-Luyden, het voorſz. Werck aenſtonts hebben vervolght. *Tot Voltreckinge van 't welcke, ende dienſt der Ingezetenen, Godt zijnen Zeegen geve.*

UYt Nederlandt ons na Pruyſſen wendende / bevondt het daer gants woelende: Alſo den Koningh van Sweden Dantzich rontſom quam beſluyten/ gemeynt / door tweedracht der Burgers/ de Magiſtraet tot Accoort te dwingen: Want hy was te moediger om dat de Dantzickers van Dirſchaw ('t welck ſy hadden getracht de Sweden weder t'ontweldigen) ſo ſchandelijck waren afgeſaeght/ ſelfs geſlagen en veel volcks achter latende; Waer op dan den Koning met 5000. Man in de Warder quam/ in nemende 't Hooft/ daer de Wyſſel in tween ſchept/ 't welck de Sweden uyttermaten hebben verſterckt: Vermeeſterende voorts alle Poſten omtrent Dantſich/ uytgeſept de Bergen en Termunde: Graef Steynbock ruckten in de Neyder/ pooghende door 't op-werpen van een ſterckte het Slot

Termunde van Dantzich af te snyden / doch 't wilde niet gelucken/ also de Kogels van die stadt toen liete sien hoe wijt haer gebiet was streckende: In de Schans te Stibelon lagen 2 a 300. Dantzickers/ die neffens hun Hopman geen Sweeds wilden verstaen / so dat den Koning een Regiment Finnen daer op liet stormen / in welcke furie den voorsz. Hopman doot bleef / dies riep de rest (nu hoofdeloos/ zijnde) om Accoort / de handelingh gaet aen / en onder dies wort'er tegen billijckheyt uytte Schans met een Valckonet geschoten/ so het scheen bedachtelijck gemunt op den Koning van Swedens Persoon/ doch 't miste / en trefte alleen een Trommel-slager die dicht achter Zijn Maiesteyt stont; Hier over den Koning verschrickt en gram/ gebood aenstonts gemelte Schants te overvallen / 't welck geschieden/ en wierden 150. Man neder geslaghen/ de rest kreegh genade/ mits Sweedse dienst nemende. Hier door nam den Sweedse Resident in de Sont d'occasie/ den Deense Licentmeester te seggen/ dat hy alle Schippers na d'Oost-zee loopende / soude aen dienen niet na Dantsicht te lopen/ als van zijn Meester belegert zijnde/ en volgens dien onaendoenelijck. Ondertwijl poogden de Sweden van 't Gebergte meester te worden/doch saghen gheen kans/al-hoe-wel den Koning selfs den 14. Juny de visite quam nemen: Middeler tijdt bracht men te Dantzich dagelijck veel gevangens in.

Te Coningsberghen sat men oock niet stil / want den Ingenieur Cloot wiert gebruyckt om het gantse Clapperweeg en oock het Ponthuys te Fortificeren/ waer over de Borgers seer misnoegende op den Cheur-vorst wierden: Ende evenwel was het raedtsaem/ dewijl dese groote Stadt voor alle aenkomende Barbaren gants open leyt: Ende oock allesints vol gevluchte Littauwers / Lijflanders/ Masuren / Samijten/ en and're Natien zijnde / waer deur 't oock gebeurt is op den tweede Pinxsterdag als de voorsz. vreemde Volckeren den Ceurvorst hadden moeten Eed doen/men doben dien haer Geweer heeft willen afnemen / sonder het welcke dese Natien meenen geen Edellupden te zijn / en daer by de saecke noch niet blyvende / zijn eenighe Soldaten in de Roomse Kercke gegaen / daerse Mannen / Vrouwen en Kinderen de Kleederen uyt getrocken hebben / haer selfs het Hembde niet latende / wech rovende alle de goe-

deren

deeren die gemelte vremdelinghen daer hadden / in somma zy begingen Heylig en Kerck-schenderye : Waer over Monsr. des Lombres by den Ceurvorst ging dese baldadigheydt vertoonen / die 't selve in 't minste niet en heeft geprezen / maer 's anderendaeghs met Trommelslagh doen uytroepen/ datmen aen dese Luyden in't minst gheen molest soude doen. 't Welck de Tartarise Gesant op die tijt daer zijnde / wel geviel.

Dit aldus staende/ komt den Poolsen Velt Carnetsky na Pruyssen / wint Brambergh / en biet aen Dantzich zijn hulpe / versoecht eenigh Canon en Kleeren / dat hem gesonden wort : Hier door de Boeren in Groot Polen aen gemoedigt / revolteren tegen de Sweden / en steken haer eyghen Huysen in de Brant / op datte selve daer niet langher souden dancken / en rotten sich met groote Benden by een/ 'twelck de Sweden noemden een stratagema by de Jesuyten en Papen gepractiseert : En of wel op dese tijt in Denemarcken was uytgegaen een Antwoort tegens 't Sweedse Manifest op den Oorloch in Polen / so hebben boven dien oock dese Boeren / Adel ende Poolse Starostey/ siende 't bedroch der Sweden / sich weder onder haren Koning begeven / en daer nevens met dees onder volghende Declaratie betoont wat gevoelen zy van de Sweden hadden:

MANIFEST, der Poolse Heeren, tegens Sweden.

HEt is byna de gantse Weerelt niet onkundig, hoedanig het kostelijck ende voortreffelijck Koningrijck Polen (als synde een Voor en Bescherm muyr van gants Christenrijck, en voor veel hondert Iaren der H. Roomse Kerckes Schutplaets en vastigheyt,) nu by na zeven achtervolgende Jaren met geduyrigen Oorloch is besich gehouden, en door Barbarise Natien en andere invallen byna is omgekeert en bedorven. En des niet te min so heeft in't voorlede Jaer de Sweedse Koning Carolus Gustavus met syn onrechtveerdige Wapenen het beste deel des voors. Rijcx dat noch in goede stant en conditie was, mede aengerant en bedorven, om geen ander oorsaeck als uyt eer en geltgiericheyt, 'twelck hem so wijt gebracht heeft, dat hy onder decksel van een rechtveerdigen Oorloch dese occasie heeft waergenomen, om ons van 't onse te berooven, alhoewel den Treves met hem gemaeckt noch ettelycke Iaren duyrende was: Hy hadde wel voor en van hem selven so stout niet geweest, nochte oock zijne Macht ende Wapenen so veele toe-vertrout, indien hem niet een meyneedigh ende uyt ons Vaderlant verbannen Lit, onder dit schoon, doch heel bedrieglijck voorgeven, als oft dit alles tot des gantzen Landts welvaert en bescher-

minge was streckende,) en elders met alderhande practycken en valse raetslagen tegens syn eygen Vaderlant en Koning aengevoerdt en opghehitst hadde; Als nu den voorñ. Koning door desen * Lant-verrader gelyck als met eygene handt in Groot Poolen wiert in-geleydt, ende hy desen vals ende schoonschijnende Tijtel voerden, dat hy quam 't Coningrijck Polen beschermen, so heeft hy voor eerst de Twee Waywoodschappen Posen en Calisch bemachtigt, ende eenige so verleyt, datse sommige Articulen (niet so veel uyt ontrou als slechticheyt en lichtgelovicheyt) hebben ondertekendt. Daer na is dese met een Schaeps-huyt bekleede Wolf in't Grootvorstendom Litthuanien gevallen, daer hy juyst op die tijt is ingekomen (niet so seer met gewelt van Wapenē als door vleyery, soete woorden en Beloften,) wanneer 't Poolse Rijck van 't oosten de Cosackenen van 't noorden de Muscoviter bevreesden. So heeft desen plotselycken inval dan niet anders als een grooten schrick gemaeckt, so dat d'alderstantvastighste mensch sich sou verbaest hebben; Daer om is selfde Koninckl. Maiesteyt Iohan Casimyrus onser alderghenadigste Heer, uyt dees schielycke en valse Sweedse protectie en ontstane gevaer, beweeght geworden sich in de naest geleghene Silesiger Frontuyren te begeven; Wy oock by dese occasie op middelen gedocht hebbende hoe wy ons onder dese Sweedse Protectie mochten begeven, midts dat wy onse Cathol. Relige, Rechten en Vrijheyt mochten behouden; Want wie soude niet aen zyn eygen, en te gelyck op eenmael met so veel en machtige Vijanden benaude Vaderlant niet byna moeten desperaet worden? Wie soude niet een sulcken enckele Vrede en beschermingh-medebrengende sacht-stekenden Scorpioen by-vallen? Wie soude wel aen so heyligen toe-zeg en beloftenis een mis-trouwen gehad hebben? Wie hadde niet op dat Koninglyck Woordt een vast gheloof ghestelt, om syn Vaderlant te beschermen, en onder Koningl. hant en zegel gepasseert, en versekering-brieven eenige twijffel gehad hebben? Maer, dese verloochene, geltbehoeftige, Geestelycke Goederen en Koningrycken opsnappenden en bedriegelycke Sweedse Natuyre, heeft haer niet lang konnen verbergen: Want dese troulose Koning heeft haest zyn Beloften verbroken, en syn bescherminge Vijantlyck tegen de Cathol. Religie teghens de Landts-rechten en Vryheden geexecuteert, door dien hy hem so ras hy Cracaw had in bekomen, liet voorstaen dat hy nu gants Poolen in syn gewelt had, aenvangende te Tyrannyseren: Gelyck oock in de overgave van die Stadt met den † Kiovischen Casteleyn gemaeckt Accoort dat hy met eygene hand onderschreven en bezegelt had, terstont heeft gebroken, en de Stadt Cracaw, de Kercken, al haer Schatten, niet alleen aen Gout ende Silver, maer oock wat van slechte Meubelen is gheweest, gantschelyck heeft beroofdt: Tot behoudenisse van de Clocken heeft hy een onverdraghelycke Schattinge opgeleyt, en Kercken en alle andere Gods-huysen diefachtig doorsnuffelt, en of schoon yets was verborgen, so hebben zy 't evenwel door haere duyvelse Konst haest konnen vinden, en wegh gestoolen. De Geestelycke en Weerelt-

* Den Onder-Poolschen Cancelier Radsieuzky / die daer na / om verradery teghen Sweeden / van de selve ghevanghen is,

† Den Poolse Commandant in Cracau Wolf / dese in plaets van hem na Silegen te laten trecken / tracteren de Sweden tegens 't Accoort qualijck / houden hem 22. weken op een Kasteel gevangen / sonder yemand te mogen schrijven / en voeren hem daer na te Stettin. Wetende dat hy een dapper Soldaet was / mits syn goet oordeel Polen grooten dienst in dese tijt konde doen,

Weereltlycke Priesters, en wat van Clerefie is geweest, heeft hy in gruwsame Kerckers laten zetten, en haer met vuyr-branden gepijnicht, en so langh gemarteliseert, datse hebben moeten bekennen waer hare Kerck-schatten warẽ, en door sulcke bekentenis is hy mede wijs gheworden hoe rijck yder Kercke was, die sy daer nà hebben moeten ranssoeneren. De Adelycke Huysen zyn gespolieert, de Borgers heeft hy voor de plonderingh afgeparst 600000. Poolsse Guldens, terstont te betalen: En tot volvoeringh deser zyne giericheyt, heeft hy gebruyckt een seer bequaem Instrument, te weten, den vremden Finlander *Arfwed Wittenbergh*, dese als de arme Borgers (die toch meest Euangelis waren) ootmoedich hare onmogelyckheydt van so een groote somme gelts voorhielden, so hebbense noch boven de voorige somme 30000. gulden aen hem apart moeten geven, en heeft terstont tot een *Deo gratias* den gantsen Raet in de Gevangenis laten setten, en niet eer los gelaten, tot dat hy de voorsz. 600000. en oock syn 30000. daer by contant betaelt kreegh.

Maer wat is nu buyten en rontsom dese Stadt geschiedt? Hoe veel schoone Kercken, Geestelycke Ordens Kloosters en Arme-huysen heeft hy geraseert? d'Arme Luyden daer uyt gejaegt, en d'Aerde gelyck gemaeckt! In andre Steden en plaetzen heeft hy de Kercken om te plonderen prijs ghegeven, ia oock so grouwelyck, dat der Soldaten Hoeren en Wijven van de Mis-gewaden hun hebben laten Kleederen maken, en dat slimmer is, de Heydens en Waerseggers die doen ter tijdt by haer waren, hebben de Cassubelen en andere Geestelycke Kleederen aenghetrocken, en opentlijck daer mede gebraveert, en dat alles tot spijt van de Cathol Kercken-Ceremonien: De doode Lichamen inde Kercken en op de Kerck-hoven (die maer alleen het laetste Oordeel en de toekomste Jesu Christi in ruste verwachten) hebben zy verontrustet, op gegraven, doorsocht, en met haer goddelose handen berooft: De Bisdommen, Abdijen, en andere Geestelycke Goederen (van onse Godsalige Voor-Ouders tot weereltlycke profyten geordineert, en daer af den meeste part de Ketters toe ge-eygent waren) syn onder de Soldaten uytgedeylt. De Adelicke Goederen die voor desen van alle Beswaringen gants vry waren, zyn met ondragsame Schattingen beswaert, van de Sweedse Soldaten prijs ghemaeckt, uytgeplondert, en tegens alle Christelycke Krijgs-gebruyck en beloften de zelve en ons gheheel Vaderlandt met Vuyr en Swaert te vernielen prijs gegeven. Dan hier by en ist niet gebleven, want men heeft de Geestelicke en Adelicke Personen aen ghemeene Galgen opgeknoopt, gerabraeckt, laten doorschieten, en met Vuyr verbranden, en dese Executie is sonder verhooringe toe gegaen. In somma alles wat den *Sweedt* heeft beloofr, gecapittuleert, en met eygen hant onderschreven, en met een Coninglick geloof bevestigt, heeft hy gevioleert en gebroken. Het Groot-Hertoghdom Litthuania heeft hy tegens 't Accoort met den Vilnischen Palatijn gemaeckt, erflick aen hem getrocken, en het Coningryck Sweden toe-geeygent, en heeft haer alle in d'eerste Trans-actie toegeseyde Previlegen Rechten en Vrijheden teghens trou en beloften heel en gants benomen. Alle

Steden

Steden en Casteelen in dit Koninghrijck Poolen die hy met List, beloften, en aenghebboden doch erlogene Protectie heeft in bekomen, heeft hy so berooft, dat hy oock (allser niet meer overich was te plonderen) de Marmer-steenen uyt de Muyren heeft doen wegh nemen en na Sweden voeren, gelyck hy ghedaen heeft aen 't Marmer-steen geschildert Beeldt dat hy te Warzow in 't Koninglick Paleys gevonden heeft. Het Kasteel Wiesnicz heeft hy effen op dien dagh als 't hem over gegeven wiert, en waer van hy 't Accoort met eyghener handt had onderschreven, laten plonderen : Al de Paerden, grof Geschut, en wat maer in 't Arssenael en ergens in 't Kasteel te vinden was, heeft hy met 150 Wagens laten wech voeren, en tot een Sweedse Danck-heb den Burg graef tegens toegeseyde Trouw en Beloften mede gevangen doen weg voeren, en de meeste part van 't Kasteel noch laten verbranden. Sijn Krijgs-Officieren heeft hy zulcken vrydom om te rooven ghegheven, dat yder van hun meynden dat zy Sweedtse Koninghen waren, insonderheydt met opleggingh van ondraghbare sware Contrebutien en Executien der selver, na elcks behaghen. Die van ons Polen het geluck heeft gehad dat hy een Levendige Sauvegarde verkreeg, ofte onder 's Konings hant een Schrift of Zegel, die heeft hem zelven het ongeluck gekocht, want daer is geen geloof gehouden, maer alles wech genomen, en de rest geruyneert. De eenigste troost van 't Coningryck Polen 't gunt geweest is 't Clooster der zalige en altyt reyne Maget Maria tot Crenstochau, alwaer het over de gantse Weerelt vermaerde mirakel geschildert Beelt is te vinden, dat van den H. Euangelist Lucas is geschildert geweest, en ter eeren gande Moeder Gods aldaer bewaerdt wort, heeft hy onderstaen in te nemen, te verbranden, en te ruyneren, 'tzelve een gantze Maent met grof Canon beschietende, en met konstighe Vuyr in-werpen nacht en dach benaut, hoewel te vergeefs : En dat alleen daerom, op dat hy dese grontvestingh van de Cathol. Relige, en den dienst en eer die sy d'Alderheyligste Moeder Gods doen, uyt dit Catolijck Koningryck en de Christen-herten mochten uyt-roeyen, en dat Volck die syn Secte aen-hangen, tot een teken van zyn trouw moch na-laten en in-planten. Op dat hy nu tot dit syn boos voornemen te beter komen mocht, te weten, de Cathol. Relige binnen 3. Iaren uyt Poolen te roeyen, so heeft hy de geloof lose en ondanckbare Vazalen van 't Koningryck Polen den Ceurvorst van Brandenburgh (die oock voor desen al van de Roomse Kercke is af-gevallen) tot een Mede-macker tot hem getrocken, en hem van syn nieuwe Kercken-roof met een Bisdom in Pruyssen begiftight.

Uyt al dese voorsz. oorsaken konnen en willen wy getrouwe Poolse Patriotten onder so een godlosen Conings beschermінge nimmermeer blyven : Ontseggen daer om en verklaren deses godlosen Konings Caroli Gustavi der Sweden Koning protectie en troulose beschermінge, en al zyne Helpers en helpers helper, en gantsen aenhang, voor ons en onses Vaderlants, en der H. Roomse Cathol. Kercke openbare Vijant : En sweeren eendrachtelyck dat wy al te samen tegens den zelven en die hem na volgen, tot op den lesten snick toe, met

op-settinge

opsettinge van goet eñ bloedt strijden en vechten zullen. Derhalven wenden wy ons weder tot onse Croon, de welcke wy (naest Godt) al ons leven en heyl toe te schryven hebben, ende willen van de zelve niet af-wijcken noch rusten, voer en al eer wy uyttet zelve als ons bemint Vaderlant den Vyant verjaeght, ons aen hem gewroken, en onser aldergenadighsten Heer en Koning *Iohannes Casemyrus* weder in syn voorige Staet en Besit herstelt hebben. En gelyck wy nu hier toe de Godlicke hulp onderdanigst versoecken, so protesteren en getuygen wy oock voor syn Almachticheyt en 'tgroot Hemelsche Heyr, ende al de Weereld, die wy oock begeeren dat deses kundig zy. En leggen dese onse verklaringe en protestatie tot een een eeuwighe gedachtenis in onse deses Landts Archiuen. *Gegeven in Zembrow den Juny 1656.*

Den 6. Mey sloegh Carnetsky met Sapihia by Gniesen tegens 5000. Sweden onder Hertogh Adolf en Generael Wrangel / 'tghevecht duurde van drie tot acht uren na middaeghs / soo dat over de 1000. dooden ten wederzijden verslagen bleven / en alsoo de Polen geen Canon hadden / mosten sy wijcken / achterlatende eenige Bagage Wagens: Hertogh Adolf dede sommige van de Poolen diese gevangen hadden / voor hem komen / vraghende / waer om sy de Croon Sweden niet getrou waren gebleven / en nu de Pool weder toe gevallen waeren: Eenighe seyden / dat Carnetsky haer daer toe had gedrongen/en had de weygerige aen Lijf en goet gestraft: Over dit vechten liet den Coningh van Sweden te Elbingh in de Kercke Danckdagh houden / ende in alle zijn Guarnisoenen salvo schieten. Middeler tijt quam d'een Post aen d'ander datte Poolse Majesteit. tot Lemborg een groot Leger versamelde / hy selfs begrootte zijn Leger over de 50000. man / en had wel 12000. Tartaren tot hem ghekregen / men hielt aldaer een Bedag over 'tgeluck van haer Tocht/ en specialijck riepen de Maget Maria daer om aen tot hulpe tegens de Ketters/'twelck by de Evangelise tot Dantzig niet wel en klonck/ en de Poolse Gesanten daer over aen gesproken zijnde / verexcuseerde dat / seggende 't selve waer een Religions drift te zijn; etc. en niet tot nadeel der Evangelise.

Juny 1656.

De Keurvorst van Brandenburgh liet onderwijl te Coningsbergen afkundigen / uyt wat reden hy met Sweden tegen Poolen

sich geengageert had: Evenwel in dier voegen/ dat zijn Doorl. sich als Mediateur tusschen beyde wilde stellen: Daer toe zijn Gesant Georgie Bonnin te Marienborg sendende/ om daer neffens der H. Staten Ambassadeurs mede gaende totte Vrede te zijn: Ende aen zijn Majesit. van Poolen schreef den Ceurvorst desen Brief:

WY hebben meenichmael gewenst een beter fortune te hebben, ende dat onse Provintien ende Poolse Landen meerder geluck souden hebben, maer de uytkomste der saecken heeft tot noch toe getoont dat God vertoornt is, ende dat de oorsake van dese quaden noch niet genoech versoent is. Wy hebben ondertusschen gedaen 't geene scheen in onse macht te sijn, ende hebben niet na gelaten 't welck wy gedacht hebben dat yets soude konnen contribueren tot vrede, ende de Wapenen te stuyten: Maer dat is mede te vergeefs geweest. Den Oorlogh is neffens de perijckelen dagelijcks vermeerdert, daer was niet sekers ontrent ons ende onse Provincien, ende het Hertoghdom van ons Pruyssen als belegert, ende boven ons hooft hingen de uyterste perijckelen, indien wy met vasten Raed de selfde niet by tijts hadden voorghekomen. Wy hebben onse gedachten altoos van den Oorloch afgetrocken, ende ons herte verschrickt van der menschen bloedt, ende wenschen niet meer als de Vreede ende versekertheyt, ende wilden wel dat alle dese dingen konden verkregen ende geconserveert werden sonder Wapenen: Maer indien wy de oorsaken selfs ende de gemeene Staet der saken wat dieper insien, ende 't welck het voornaemste is, indien wy acht nemen op onse ende onse Ondersaten welvaert, worden wy aen alle kanten omcingelt van seer groote perikelen, ende ons is in dese onrustighe ende onseker staet van saken geen and're wegh om de Vrede te verkrygen voor gekomen, als dat wy niet alleen het verbont met den Doorl. Coningh van Sweden door nootsakelijckheydt (als sijnde van uwe Koningl. Majestt. verlaten, ende van de Poolen selfs bestreden) gemaackt stantvastelijck houden, maar oock ons nauwer conjungeren met de voorsz. Koning, voornamentlijck om dat niet alleen de geruchten maer oock het bevel selfs van uwe Maj. in schrift gegheven aen sijn Generael Carnetsky, gelijck mede and're Brieven die van de onsen geintercipieert sijn, aen ons en aen onse Provincien de tyding van gewelt en hostiliteyt mede gebracht hebben. Het welcke wy gedaen hebben, ende goet gevonden het selfde uwe Koninckl. Maj. te kennen te geven, versoeckende dat uwe Maj. versekert zy van onse ernstige begeerte om de vrede te promoveren, ende dat nu wy noyt yets na gelaten hebben, waer door dit gewenste goet mochte weder om gereduceert worden: Indien maer uwe Maj. oock in der daedt betuycht, 't selfde meer te begeeren, als onseker ende twyffelachtige Wapenen, die men anders nae desen sal moeten beproeven. Gedatheert in ons Slot tot Coningsbergen den 18. Iuny 1656.

Ceurvorstelijcke Doorl. Gesanten hebben oock op den 12. deser aen hare Ho. Mo. bekent gemaeckt / en versocht hoe dat zijn Ed. in de Cleefse Landen eenig Krijchs volck had doen Werven tot beschermingh van zijn Staet en Landen / soo soude de Cleefse Heere Stadhouder en Geheym-Raedt op 't af vorderen van Hoogstged. zijn Ceurvorst. Doorl. deselve gaerne op 't gevoeglijckste te Water doen transporteren na de Kusten en Landen van Pomeren / en oversulcks de Waelstroom doen afgaen / door de Vereenigde Provincien / doch met dese voorsichtigheyt / dat 't yder tijt meer niet als 100 man wierden gescheept / en over eenen Bodem aen de Zee gebracht / om voorts in bequame schepen overgeset en getransporteert te worden. Maer men verstaet dat hare Ho. Mo. 't selve op het allerminnelijckste hebben geexcuseert.

Daer tegens quamen tot Amsterdam drie schepen in / met 300. Joden uyt Poolen om den Oorlog gevlugt / seer miserabel gestelt: De Joden t' Amsterdam hebben haer eerst in twee Packhuysen gelept / en daer verschoont / naderhant zijn sommige met Wooninghe en gelegentheyt voorsien / and' re hebben haer elders verspreyt / eenige togen na Engelant / met hoop aldaer te mogen woonen.

In de Sont waren eenige Hollantse Schepen blyven leggen / op 't taendienen van dat Dantzich belegert was / deselve verstaende datter versierselen waren / vorderden haer Reys. In der Pillau waren 3 a 4 Hollantse schippers door een Sweets Oversten Lute. aengemoeyt / om met hare schepen ten dienst van den Coning van Sweden eenigh Volck van Calmar over te voeren: Maer als sy des weygerden / zijn deselve toe gelaten haere schepen te laden / en haer voor genomen Reyse te bevorderen.

Als nu de geruchten langs soo stercker liepen datte Coning van Poolen alreede voor Warzou aen gekomen was / sterck 40000. Poolen en 30000. Tartaren / en andere Natien / bestormende deselve stadt met groot ghewelt: Soo verliet zijn Majesit. Dantzich: En men stroyde uyt dattet was om neder te legghen den twist die ontstaen was tusschen Hertogh Jan Adolf / en Generael Wrangel: Maer in der daet was 't om de Poolen te stuyten / want den Coning toog terstont na Elbingh / en soo na den Ceurvorst / met wien 't ghe-

aen 't Gebergte fortificeren/ en sich reghens Sweden schroomende te reppen/ geboodt alle Poolen in Zilesien geblught/ te vertrecken: Ende in 't tegendeel geen Sweden te offenseren: Insgelijcks wierde den Boogh van Vervolgingh in 's Keysers Erflanden neder ghelepdt / en men bevondt meer vrucht upt de Luyden te laten woonen/ mits den Keyser schattingh gevende / als met de selve te verjagen.

By onderschepdelijcke hoopen was de Nederlantse Vloot upt-geloopen en in de Zont gearriveert/ waer over den L. Admir. van Opdam (oock aldaer komende) dese regulen aen de Alghemeyne Staten schreef:

Ho. Mog.

Even boven het Slot Croonenborgh, hebbe met mijn aenkomste alhier gevonden den Vice-Admirael de Ruyter, *met 28. Schepen van oorloge, makende met de 3. die voor Coppenhaven leggen 31. te saemen, ende met ons 3. die daer nu by komen 34. in 't getale. Soo haest den wint goet is, ben geresolveert van Coppenhaven te gaen met de Vloot, om des te beter by der hant te wesen, indien op de Oost-See yets voor ons te doen mocht wesen. &c.*

Hoog-ged. Lupt. Admirael heeft seer vrundelijck mette Koning in Denemarcken gediscoureert/ sulcks dat Zijne Majestt. oock zijn gunst tot den Staet der Geun. Provincien willende betoonen / den voorsz. Lt. Admir. mette Orde des Ridderschaps / zijnde den Elephant van Denemarcken heeft gelieft te begunstighen. De Vloote van hier schepdende/ seplden de Oost-see in: Waer door in Sweden en voornamentlijck te Stocholm soodanighe schrick ontstont/ dat op het geruchte van dat de voorsz. Vloot omtrent hare Holmen gesien was / de rijckste Burghers met hare ghereedtste Meubelen upt de stadt na 't Geberghte vluchten/ van waerse weder na hups keerden soo haest men hun verwittighden datse van sommighe vreesachtige schippers/ die de tijdingh ghebracht hadden / mis-lepdt waren gheweest. Diergelijcke schrick ontstont oock tot Riga/ overmits men by na in alle sweedse plaetsen op d' Oost-see geloofden dat dese Holl. Vloot upt geen andre oorsaeck was op d' Oost-see ghekomen als om den Moscoviter te helpen / en 't Eylandt Oesel te bevolwercken/ insgelijcks der Pillauw te stoppen / en den meester te spelen op Zee/ 't welck selfs by d' Hamborgers aengenomen wiert/ dewijl sy wisten dat

dat de Sweden om sulcks te voorkomen over al lustigh gestoft hadden: dat den Protector eens so veel schepen daer tegens op de Oost-Zee soude senden/etc. Nu/ 'tgebeurde/dat 2. Holl. Koopvaerdyers voor Riga op komende/de selve by den Sweedse Commandant voor Oorloch-schepen geoordeelt wierden/ dies brengtmen 't Canon op de puncten/ de Burgery in 't Harnas/ en elck tot defensie: Doch als de voorsz. Koopvaerdyers onder de stadt quamen/ is yder mette staert tusschen de beenen beschaemdt na huys gegaen / latende 't Geschut weder stillekens af-voeren. Doch/ om niet so veel de menschelicke macht als wel hare ydele vrees te vertoonen/ siet/ dese Vloot die elck verschrickt/ wort/ op d'Oost-zee komende / van den Donder aengetast/ toch alleen 't Schip van Capit. Schatter geraeckt/wiens volck toen meest boven/ wel gevoelloos en sommige als doot waren/ dan by Goddelijcke ghenade weder bekomen; Dus komt de gantse Armade op den 27. July voor Dantzich/ gelijck dese Lijst verhaet:

Lijste der Hollantze Vloot op de Reede voor Dantsich.

van Rotterdam.

Den Heer Lt. Admirael van Opdam op 't Schip d'Eendracht/ 68. stucken/ 350. Man.
Vice Admirael de Wit / Brederode / 54 st. 225 m.
De Munnick/op Prins Hendrick/ 42 st. 155 m.
Haecksswant/op Utrecht/ 42 st. 155. m.
Van Nes/ op Prins Willem/ 42 st. 155. m.
Jan de Liefde/ op Hollandia/ 42 st. 155. m.
Mich. Frans. vā dē berg/ Pr. Maur. 42. st. 155. m.

Ut Zeelandt.

Joris Block / op Terveer/ 40 st. 130 m.
Cornelis Kuyper/ op Utrecht/ 35 st. 150 m.

van Amstelredam.

Vice Admir. de Ruyter/op Tydtverdrijf/50 st. 230
Schout by Nacht Tromp/Toevoorde/54 st. 200
Evert Antonisz. / op Stavoren / 42 st. 155 m.
Jan de Lapper/ op Marssevean / 42 st. 155 m.
Dirck Ver. Verveen/ op Gouda / 46 st. 155 m.
Abrah. vander Hulst/op de Lantman/42 st. 155 m.
Gillis Thysz. Campe/ Vrerse Dom/42 st. 155 m.
Isaac Sweers/ op Doesburgh/ 42 st. 155 m.
Jan van Kampen/ op Jaersvelt/ 42 st. 155 m.
Hendrick Huyssens/ op de Croon/ 42 st. 155 m.
Gerbrant Schatter/Burg vā Leyd. 42 st. 155 m.
Ewout Jeroensz. / op de Maen / 38 st. 155 m.
Barent Kramer/ op 't Suyckerhuys/48 st. 155 m.
Paul Egb. Sonck/ op Zeelandia/ 30 st. 120 m.
Adriaen v. d. Bos/op Duvenvoorde/42 st. 155 m.
Pieter van Salingen/op Gelderlant/44 st. 155 m.
Nicolaes Marrevelt/op de Maegt/ 32 st. 120 m.
Joris de Caulery / op Utrecht / 30 st. 120 m.
Dirck Boogaert/ op Westvrieslant/ 26 st. 105 m.
Jan Roetering/ op de Star/ 30 st. 105 m.
Jan Michelwijn/ op Leyden / 28 st. 105 m.
Jacob Swart/ op de Winthondt/ 21 st. 95 m.
Arent Warnaertsz. op de Barck / 22 st. 95 m.
De Commandeur Adelaer/Zutfen/ 34 st. 120 m.

Noordt-Hollandt.

Vice Adm. Pieter Florisz/op Josua/54 st. 230 m.
Gerrit Femmisz. op de Goude Leeu/48 st. 155 m.
Adriaen Houttuyn/ 't Kast. Medebl. 42 st. 155 m.
Dirck G. Pomp / op d'Eendracht / 48 st. 155 m.
Claes Allertsz/ 't Wap. van Hoorn / 30 st. 120 m.
Jan Sampson/de Hollantse Tuyn/39 st. 120 m.
Arnout v. Volck/Burg vā Alkmaer/36 st. 155 m.

Harlingen.

Albert P. de Boer/op Vrieslant / 42 st. 155 m.
Andries Stellingwerff/ 't Prince wap. 30 st. 120 m

Somma { 42 Schepen.
8683. stucken Canon.
16425. mannen.

Men wiert dese Zeylen en Vlaggen soo ras in de stadt ende van

Termunde

Termunde niet ghewaer/ oft de Magistraet sondt haren Syndicus met Wijn en and're ververssinghe aen Boort van den L. Admirael van Opdam / met versoeck / om binnen Dantzich te komen: Die oock na sommige dagen quam: De blijdtschap over dese Vloot onder de Dantzickers is so groot geweest/ dat zy by daegh niet wisten wat onthael en vreugdt aen te rechten / by Nacht de Lucht rontsom met Vuyrwercken vervullende. Hier teghens waren de Sweedsgesinde uyttermaten rouwigh: In Pomeren oordeelde men dat nu Dantzich niet licht by hare Vyanden aenghevochten soude worden/ als geholpen van so een uytmuntende Republijck gelijck Hollandt/ die nu eerst toonden hoe veel hare Staet aen den Koophandel ghelegen was / en derhalven nimmer souden consenteren dat een Vrije Stadt als Dantsich (aen niemandt dependerende als aen Godt en hare trouwe Ingesetenen) by yemand verkracht soude worden. En oock/ dat men nu bespeurde den trouwen yver van hare Ho. Mo. in 't maintineren van dē * Koopman/ als het eenigste subiect dat heden beoogt wort / zijnde de allerzeeghaerste volheyt van alle conquesten. Het gants Sweedts Compas wierdt door dese Vloot versteit / al de schepen in der Pillow leggende / die met de Koninginne over gekomen waeren / ende met 5 ofte 600 Soldaeten ghemant bereydt voor Dantzich te komen / wierden ontscheept / en neffens de toerustingh in Sweden daer 18. schepen toe-gestelt wierden / gantschelijck achter ghehouden/ ghelijck 'tselve den Sweedse Vice-Admirael Johan Borhorn (die de Sweedtse Coningin in der Pillow over ghebracht had) selfs bekenden.

En des niet te min verhooghden de Sweden alle Tollen in hun Coninghrijck / waer door groote klachten ontsprooten: Twee schepen hadden sy 200. Rijcksdaelders boven d'oude gewoonte af-ghenomen: And're waren beswaert: In summa / de Negotianten mosten hun quartier te voer staen.

De

* 't Zijn de gesegenste Landen daer de Coopmanschap en Seevaert Bloeyen; Daer de selve rechtmatigh werdt gedreven ende gehanthaeft; Overvloeds, Neeringh en welvaert sijn hare vruchten; Indien niet door ongeoorlofde middelen ofte der naghebuyren Ialousije en nijdigheyt dese Segeningen verontwaerdight worden.

Pythagoras, Sed omnis honestæ rei malus iudex est vulgus.

De Sweedse Resident Appelboom/gaf op het uytloopen der Holl. Vloot dit volghende Papier aen hare Ho: Mog:

DEn Resident van Sweden ontfangen en̄ gesien hebbende wat de Ho. Mog. H. Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, onder date den 11. January lestleden, heeft belieft te resolveren, en hem den 19 te doen overhandigen, dancket van wegen den Coning synen aldergenad. Heere voor de vruntbuyrlicke aenduydingen in de selve Resolutie gestelt: En̄ in d'erkentenis van sulcx, houwt alhier voor gerepeteert de verklaringen van benevolentie die Sijne Majest. by Missive van den 4. Aprilis, en der selver Extraord. Afgesan̄ter d'H. Bar. Spaar in syn propositie in Iunio beyde des voorleden Iaers hebbē gedaen, Dat namentlick niet alleen de confidente vrundschap deur so langen tyt gestabileert, mocht worden geconfirmeert, maer oock tot satisfactie en voordeel van beyde deelen vermeerdert, om also hare Ho. Mo. gerust te stellen, in reguarde van zyn Maiesteyts bewapening en armatura tegens Polen, met welcke syn Maiesteyts verklaringhe hare Ho. Mo. by der selver antwoort van den 4. Iuny daer op volgende, door verscheyden demonstratien van affectie te kennen geven; Ongeveer den zelven tijt is oock door den druck gemeen gemaeckt een præleminair Manifest oft Verhael der oorsaken waer om Syn Maiestt. gedwongen was tot den Oorlog tegen Polen, in 't welcke onder andere te sien is een klachte van dat onlangs van wegen Polen gepooght was, *Een vrvemde vloote op de Oost-see te doen komen, omme de opsicht der gemelte See, van outs onder Sweedsche souverainiteit, te turberen.* Weynich daer na de ghemelte Resident vernemende uyt de algemeyne geruchten, dat van hier een Extraord. Oorlochsvloot soude gaen na d'Oost-Zee, vont sich geobligeert voor den mutuelen dienst en gerustheyt, so van syne Maiesteyt, als van hare Ho. Mog. om by Memorie van den 26 Augusti daer van te mentioneren, gelyck oock in dat van den 27 Septemb. Dat namentlyck van de zyde van Polen getracht wiert hare Ho Mo. quade impressien en aenradingen tot onrust te gheven, derhalven den Resident niet wel kan begrijpen, wat elucidatie de woorden van syn jongste memorie van den 4. January deses Iaers (van Na-gebuyren die de rust van desen Staet contrarieerde) van nooden hebben, de Heer Baron Spar in zyn propositie spreeckt oock de malevolorum fomentionibus, op't welcke, hoewel geheel generael ende doncker, haer Ho. Mo. nochtans geen esclarcissement beliefden te versoecken: Geen Staet is soo geluckigh, die niet heeft zyne misgunstige, ende men gelooft niet dat haere Ho Mo. sich daer van meer soude konnen exempteren, als yemandt anders: Soo dat het niet vreemt was, dat oock andere, behalven Poolen de rust aen haer Ho. Mo. misgunden, daer aen te twyffelen, soude zyn na de kondige weg vragen, ofte alsmen segt nodum in scirpo te soecken. die saecke komt oock daer op niet aen, de questie is niet, of aenraden tot het senden van Oorlochs-Vlooten te Water, en Crijgsvolck te Lande, of het oock van andere, en̄

 meest

meest als van Poolen, binnen oft buytens Lants geschiet, maer of sulcks aengeraden werr, ende of men intentie heeft sulckx te doen, dat kan niemant beter weten dan haer Ho. Mo. selfs, de ghemelte Resident refereerde sich alleen tot de algemeene geruchten, deur die alhier gelicentieerde ende gedruckte wekelijcke Tijdingen bevesticht, met wydere gedienst vriendelijcke betuygingen dat hy om te onderhouden de goede correspondentie (volghens mutuele Expressie tusschen syne Maj. wel-ghemelte Exc. Heer Agglsanes, secundum praesentem apud Extraord. in viciniitate Nationes ... gheliick de formalia sijner laestleden gedaen) niet had konnen onderlaten te doen de gepasseerde officien ende getrouwelijcke waerschouwinge, en verhoopende, dat de selve haer Resolutie van den 11. deser sich sulckx wel laten gevallen, en daer op genegen sijn te vigileren en by tyt de noodige remedien te appliceren, dienvolgens te doen avanceeren alle materien van defencie, tot meermalen gememoreert, waer door de contraminées tegen wedersijts rust sullen werden krachteloos: En wanneer den Resident occasie heeft om tot onderhoudinge van de mutuele goede correspondentie vorder dienst te doen, sal noyt bevonden worden in zyn devoir te manocqueren, ghetekent

A. APPELBOOM.

Hage, den 17 Iuny, 1656.

Den Ceurvorst van Brandenborgh wiert ondertusschen besocht van een Moscovise Ghesant / en ghelijck die Natie seer hooghhertigh is / vont sich datelijck gehoont / dat men hem in een gemeen Logys sonder eer had bestelt / den Ceurvorst vernemende daer over zijn misnoegentheyt / behal hem op 't Slot te tracteren / en gaf hem daer satisfactie / doch wiert meer met soldaten bewaert om van hem versekert te zijn / als om hem te eeren : In zijn eerste Audientie was hy veel eysschende / dan men betaelde hem met schoone woorden : Dies vertrock hy van daer onbenoeght / meynende op Dantzich te gaen / maer men maeckte hem te † Coningsbergen wijs / datte Coning van Sweden die stadt belegert had : (Gelijck 't selve de Sweedtse Resident den 15. Juny in een papier aen hare Ho. Mog. noch dede verstaen / dat hare Ho. Mo. gelief den ordre te stellen dat geen schepen derwaerts liepen / alsoo men Dantzich wilde dwinghen / die na geen reden (soo hy seyde) hadden willen luysteren / maer ter contrarie de Sweden seer qualijck getracteert / etc.) Toch desen Moscobisen Gesant na Denemarcken zeylende / was gedwongen door contrarie Wint onder Heel ten Ancker te komen / daer hy aen een wel-bekent Coopman

† Hy is oock te Marienburgh by den Koningh van Sweeden gheweest / maer men hielt zijne boodtschap secreet.

Coopman van Dantzich seer vrolich beval de Magistraet te begroeten/ en oock te zegghen/ datte Vrede tusschen Moscovien en Poolen voorseker was getroffen: Indien de voorsz. Magistraet hem yets particuliers hadden aen te dienen / hy soude haer Gecommitteerde in de Sont afwachten / hebbende nu geen tijt sich langer op te houden/ als zijnde op gehouden door de Sweden/ die hem hadden gesegt dat Dantzich rontsom besloten was: Gemelte Gesant in de Sont arriverende/ versocht stracx Audientie by dē Coning/ in 't welcke hy een Memoriael en een Brief van den Grootvorst ondertekent over leverden/ 't welck na hare wijse met Franse en anders seer kostelijck geciert was: 't Geen hy vorder mondeling seyde / wiert of niet wel verstaen/ of by zijn Tolck qualijck vertaelt: De zin van zijn woorden waren als volgt: Mijn Heer den Grootvorst estimeert seer hoogh de Vrundschap van zijne Majesteyt van Denemarcken, den welcke u doet verstaen, dat op 't versoeck van den Duytschen Keyzer, zijn Victorieuse Wapenen tegens Poolen in getrocken heeft, en dat om dat hy sedert eenigen tijt van den Coning van Sweden en sijn Ministers soo veel notabile affronten ende moeyelijckheden heeft moeten lijden: Soo was hy dewijl geen satisfactie wiert gedaen, genootsaeckt de selve te soecken, &c. Den Coningh van Denemarcken alles wel geapprehendeert hebbende/ sont Herman Reas Deens Edelman voor Gesant na Lyflant aen den Grootvorst: Ongetwijffelt om te handelen van sodanighe dingen welcke tot geen voordeel van Sweden souden strecken.

Op die tijt quam tot Coppenhaven uyt Hollant voor den Jongen Koning van Denemarcken een nieu gebout schip/ lang sestien voeten/ volgens de Charter van 't Schip van de Heer L. Admirael Opdam/ hebbende 42. Metale stuckjes/ en andere behoeften na zijn begrijp.

Alsoo wy in ons vijfde Deel folio 121. hebben verhaelt hoe dat twee Visschers scheepjes van Bergen in Noorwegen op 68. graden om de Noort eenige onbekende † Menschen hadden gevonden/ spre-

† De Hollantse Groenlantsvaerders hebben over 15 a 16 Jaren een diergelijcke wonderen Man uyt 't Noorder gewesten gebracht/ die niemant konde verstaen/ hy had oock een kleyn schuytje van Visschen vellen: hy wiert aen zijn Hooght. Prins Frederick Hendrick hoogl. memorie vereert/ die hem eens met zijn schuytje in den Hage in de Vijver tot vermaeckt liet varen/ hebbende een Javelijn in de hant/ met 't welck hy heen en weer seer ras voort voer/ in dit vaeren schoot hy met zijn Javelijn een grooten Ael op de gront van de Vijver/ die hy heeft konnen sien/ en at deselve also levendigh op.

kende een Tael by niemant kennelijck/ noch zy oock andere konnende begrypen/ zijnde 3 persoonen/ een out Man / zijn Vrou en Dochter : En datse tot een vremdigheyt aen den Coning van Denemarcken waren gesonden : Zoo heeft zijn Majest. dese voorsz. Luyden alle in Groen Laecken doen kleden / en de Deense Tale laten onderwijsen / mitsgaders and're oeffeningen / haer somtijts tot haer vermaeck in des Conings Karotse uyt rijdende : Doch onderwijl is de Man gestorven / en de Moeder mette Dochter heeftmen leeren naisen en spinnen/ en eedbare spijse bereyden : Zijnde (soo men verstaet) de intentie van zijne Majest. dese voorsz. Luyden weder nae haer Vaderlant te doen voeren / om alsoo door deselve van die Gewesten meerder te weten/ en yets voordeelichs uyt te wercken.

De Koopluyden van Nederlant op de Middelantsche Zee handelende/ gaven den 2. Juny een geschrift aen hare Ho. Mog. klagende over de groote Roverye op dat Vaerwater door Turcken en ghenaemde Christenen gepleegt / specificeerende daer in dit volgende :

Datte Rovers van Tripoly ontrent de Capa Spartavena de St. Pieter komende van Smirna na Venetien, geladen met 250. Baelen Syde, en andere Coopmanschappen, samen op acht Tonnen Gouts geschat, benessens noch drie andre Rijcke Schepen, van andere Natien; hadden wegh genomen. Datte Rovers van Toulon in de Straet van Messina vier Nederlantsche Schepen, van Livorno na Smirne met seer Rijcke Waeren gaende, hadden besprongen, en een geheelen dagh bevochten. Dat een Nederlants Schip van Lissabon na Livorno zeylende, door een Rover van Toulon was aen gerant, die daer uyt lichten 5000. Realen van Achten, mishandelende den Schipper seer Tyrannelijck. Dat noch wel 26. schepen uyt Algier op den Roof waren uytgeloopen: Ende dat tot Livorne het Schip de Rosekrans was komen vluchten, tot onder de Moglio aldaer vervolgt door ses Corsarise Rovers. Diergelycke vertooninge hebben die van Seelant oock den 3. deser aen hare Ho. Mo. gedaen, daer by voegende de groote onveyligheydt der See ontrent de Franse Bochten in de nauwe See: Versoeckende dat daer voor de Koopvaerders eenige Kruysers mochten werden bestelt, &c.

Op dese tijt was in Zeelant groot rumoer over eenighe Dijckage Meesters : Daer de Boeren veel op te seggen hadden : Ende waer door oock eenige van hun na aen gestelde oproer / te Middelborgh

vast

vast raeckten: Doch wederom door sekere loosheydt ontslaghen: Die hier meer bescheyt af wil / kan het tot Ziriczee vragen.

In dese Maent is oock de Enghelse Court van Rotterdam tot Dordrecht over gebracht: Ende publicatie van haer Reglement te Londen gedaen. Tot groot misnoegen van veele. Toen geviel een bittere strijt tusschen de twee Enghelse Fregatten de President en 't Advijs / en Capiteyn Erasmus Brouwer een Vlaemse Kaper met 27. stucken / hy vloegh seer fel van smorghens ten negen uren tot savonts ten sessen / wanneer zijn schip sonck / hy had sestien gequetsten en drie-en-veertig dooden / en hondert en vier-en-vijftigh man wierter gevergt: d'Engelse Capiteynen bleven hier doot / en veel van de hare: Sy brachten Brouwer met reputatie in Engelant / hem estimerende voor een van de braefste Zee-Capiteynen die op Zee mochten wesen. Het geviel dat de Heere Protector met sommige Coopluyden te Londen een Accoort maeckte om 2000. man na Jamaica te senden: Doch als men een gedeelte daer van uyt Schotlant soude afschepen / speelde in Bruyns Eylant een Soldaet daer den beest / hy wilde zijn Gelach niet betalen / dies veeght hem den Waert mettet Mes zijn gantse Neus af / en spotte mette rest / datse nu wel samen na Jamaica mochten gaen / etc. de andere hier over geaffronteert / rotteerden hy een / d'Ingesetenen daer teghens / soo datter eenighe doot en wel seventigh gequetst wierden. In * Cornual waren de Predicanten beter bedocht / dese versochten de protectie van den Protector en zijn gunste van beter gage / en versekerden hem van de hare.

Men was te Londen oock t'onbreden om datte Biscayers omtrent de Capo St. Vincent 't Wapen van Ceulen / een Engels schip gaende met verscheyden secrete Instructien aen den Adm: Blaeck hadden weg genomen: En datte Engelse Resident Mr. Meadow te Lissabon / na datte Vrede daer met Engelant was gepubliceert / en 5 Tonnē Gouts toe had bedongen / en Adm. Blaeck getelt / so als hy op een avont met zijn Littier van den Graef van Mira quam / door twee vermomde Personen te Paerde wiert aen gerant / en met een Pistool schoot zijn arm en lincker hant getroffen / sonder datmen de misdadige had konnen binden en straffen.

* Dien selven dagh isser een voncke vuyrs in de Schoorsteen van de Citadelle te St. Jonston tot de volghende nacht verborgen gebleven / die snachts 'tganse Casteel dede af branden / waer deur de met groot gevaer de Amonitie daer uyt geborgt.

d'Engelse Vloot onder Admir. Blaeck poogden op verscheyden plaetsen in Spangien te landen/ doch te vergeefs: Sy liepen een gedeelte na Barbaryen om vers Water/ alsoo groote onlust en sieckte onder 't Volck ontstont.

Die van Genua omtrent hare Kusten eenige Galeyen van Malta besegghenende/ begeerde datte selve voor het Pavillioen en Standart van Genua soude strijcken/ 'twelck dese niet willende/ dwongen haer de Geneboisen met gewelt: Hier over warf die van Malta soo gestoort/ dat sy Rafael Spinola/ Genevois Ridder uyt haere Bende schrapten/ onaenghesien hy haeren Generalen Ontfanger was/ en oock het steunsel harer geheele Ridderschaps: Eenen anderen te Genua legghende/ Lucianus genoemt/ hebben sy in geroepen/ willende haer saecke by wederwraeck verdedigen.

Tot Venetien sturf den 5. deser haeren Hertogh/ het doode Lighaem wiert gedragen op de plaetse van St. Paulo en St. Jan/ daer het Volck hem drie dagen achter een mochte sien/ hy lagh/ en wiert in een kist van Cederen Hout begraven: Hy was heel bemint/ en van goede faem: In zijn plaets heeft men na de ghewoonte gekoren den treffelijcken Ridder Valier. Maer 'tgeen de Venetianen in dese tijt oock toe viel/ was een sake sonder weerga/ en in hondert Jaren niet voor gevallen/ zijnde een Scheeps strijt/ waer in sy (niet sonder Goddelijcke hulpe) een seer machtige Victorie verkregen/ op dat geslacht/ welcke met al haer doen den Heylandt des Weerelts pogen te hoonen: Dan hoort aen dit verhael hoe sy tegen den hoeck-steen gebotst en haer selfs tot schande gemaeckt hebben:

Scheeps-strijt tusschen de Venetianen en den Turck in de Dardanelle.

D'Eerwaerdige Republick van Venetien (na 12. Iaren voor 't Christen Geloof tegens den grootsten Potentaet des Weerelts Oorlog gevoerdt hebbende, onaengesien door de groote Onkosten hare Schatkisten uytgeput, ende den Oorloch vele Borgers en Ingezetenen verspilt hadde,) was den 23. Meye 1656. voor de Dardanelli (een engte der zee by Constantinopolen) met hare Scheeps-vloot gekomen, sterck 28. Oorlochschepen, 24. Galeyen, en 7. Galleassen, onder 't bewindt van den Admirael *Laurens Marcello*: Blyvende daer een Maent op de Turckse Armade wachten, die van Constantinopolen in Zee soude komen: Onderwijl syn oock de Maltezer Galeyen onder de Vlagh van den Prior van Rochel, by de Venetianen ghekomen; De Turcken daer en tegens

erdel van venetia B. Maltese galeyen
t t'lant van troyen in malcanderen verwert.
Schepen en galleyen be vochten ende verbrant
vlucht met 14. galleyen naer de dardanelle E. de twee Casteel
G. notolia of asia H. europa I. het eylant Lemno

Castellen

tegens waren sterck 28. groote Oorloghschepen. 60. Galeyen, daer onder 22 van By, en 9. Galeassen: Dese vol Volck en Amunitie, quamen den 23. Iunij voor de Dardanelli, pogende na de Grieckse Eylanden (*alias Archepelles*) door te breken, toch hier tegens stelden de Venetianen hun in goede postuyr, alhoe wel op die tijdt de Maltezers riepen, datse onder de Vlagge van Venetien niet en begeerden te schuylen. Den 24. Iuny bleven de Turcken noch onder de Wal, onder 't faveur der 2. Castelen die gheduyrigh op de Venetianen vierden; Toen wierpen de Turcken noch 2. Baterijen op, d'een recht op den hoeck van Barbarijen aen de sijde van Natolia, en d'ander op de sijde van Griecken: Hier begosten sy de Venetiaense Schepen mede te beschieten, om so de Christenen te verspreyen, en openingh te krijgen om door te raken: Dry daghen duyrden dit Canoneren, waer in het Venetts Admiraels Schip voor andere uyt-stekende, als voerende den Standaert, de meeste schade ontfong, vermits onder 3. dooden getroffen met 1. Canon-kogel, den Admir. *Marcellus* een was; Toch alhoewel dit niet goets scheen te beloven, nochtans hielt sich de gantse Christen Vloot in goede ordre, met courage der Turcken uytkomst verwachtende. Den 26. Iuny ten 14 uyren (alsoo telt men in die Gewesten) quam dat krachtige Heyr van Millioenen Zarasijnen, Turcken en Mahometaten, den windt haer t'eenemael gunstigh, blies uyt 't Noorden al den roock op de Christenen, die nochtans hier af so blint niet wierden, oft zy werden stracks na de Wal meer van de stroom als Wint voortghe set, alhoewel beyde hun tegen: De Schepen van *Marcus Bembo* donderden grouwlyck op 't in-seylen, en die van den Admiral *Lasarus Mocenigo*, *Ierolymo Malipiero*, geassisteert van de Benden van den *Prince van Parma*, maer voornamentlyck droegh sich vroom *Bernard Brugadin*, op zyn welbekende Fregatte *Contarini*, en neffens haer oock verscheyden ghehuyrde Nederlantsche Schepen: De Turcken die men verwachte tot een generalen strijdt, mits boven wint synde, in plaets van gants in Zee te komen, zackten in een Bocht van 't Canael, geleghen tusschen 't Kasteel van Natolia en den hoeck van Barbaryen, hier wierpen zy het Ancker, meynende aldaer in versekerheyt te leggen onder faveur van 't Fort: Gelijck van d'ander zyde der Christenen Schepen dapper tegens stroom en wint arbeyden om by de Turcken te komē, toch langh te vergeefs; Maer Godt de Heer (die den Christenen als sy zelfs meest over hoop leggen, en zynen Zegen minst waerdigh syn,) komt hier weder als voortijts syn gunst bewijsen, en byna op de selve maniere als over 100. Iaren in den geweldighen Scheeps-strijt van Don Ian, en draeyde in een omme sien den Wint gheheel om, sulx dat sy nu zuydt-westelyck, der Christen Vloot boven Wint brachte: De Turcken hier over verbaest, en siende de Venetianen voor wint op haer af-komen, spronghen van schrick in Zee, vele liepen bot tegen de Wal aen, en brachten sich alsoo met Schepen en Menschen om hals, sonder de minste Sabel aen hare Vijanden te toonen: Dit courageerden de Venetianen uyttermaten, wiens Admirael *Marcello* hem geduyrigh boven Wint

hielt,

hielt, om op de vluchtende Galeyen te passen, en dat so dicht onder de Twee Turckse Kasteelen, als oft die hem niet raeckten; Den Heer *Mocenigo* op de Sultane belette allereerst aen de Turckze Galeyen de passage, sulckx dat maer 13. van de selve en een Bassa (haer Admirael) den Dans ontsnapten; *Anthonio Barbaro* de Venetiaense rechter Vleugel voerende, sette soo hevigh totte Zarasijnen in, dat nu haer geheele Vloot was bespronghen, sulckx dat de stoutheyt der Christenen en de vrese der Ongelovige de Nederlage der Turcken te groter maeckten; *Barbaro Capiteyn van de Golf* zeylden deur en deur de Turckze Galeyen, ende alsoo dede oock den Vromen *Pieter Contarinus* met zyn lincke Vleugel: Ende daer op het gantze Corpus van de Maltezer en Venetiaensche Galeyen onder *Ioseph Morosino* volghende, benamen de Christenen de Turcken de Wal, alsodat geen Zarasijnen meer aen Lant konden vluchten; Den Veneetse Admirael *Mocenigo* over al de voorste en in 't heetst synde, had verovert een groote Sultane met haer Galeye, en doende synde met het bevechten van een ander, kreegh een Canon-schoot in syn zyde, welcken kogel den Admirael, oock *Nicolaes de Meso*, en noch twee andre doode; Dan synen Lieutenant *Zuanni Marcelli* hielt des Admiraels doot gheheym, om geen confusie onder der Christenen Vloot te maecken, tot hy in 't leste van 't Gevecht het zelve allereerst bekent maeckten aen den Provideur der Malteeze Galeyen *Barbado Badoer*, die strackx op de Galeye van den Admirael quam, en continueerde in de Directie der geheele Armade in 't voors. Gevecht, sodanigh, dat den avont verzelt was met de gehele Nederlage der Turckse Vloot; Aen een bysonder oort sag men op 't hevighst der Battalie 't Hollants Schip de *Goliath* soo diep onder de Galeyen van By, dat hy endlingh in de Lucht vloog, ('t Kruyt apparent geraeckt synde) en met hem noch 5. Turckse Galeyen, jammerlyck was 't ghekerm der menschen, schrickelyck de krakende Elementen, van 144. Nederlanders wierden maer 22. Maets behouden. Den aenkomende Nacht belette oock niet te verbranden al de Turckze Schepen die tegen 't Lant aengeloopen waren, 'tgunt een yssélyck ghesicht was. 's Morghens sach men verscheyden Schepen hun hier en ginder noch defenderen, die al mede overwonnen wierdē. Den Turckzen Admirael wilde hem niet opgheven, maer vocht hartneckigh, dan vermits hy gedreven wiert tusschen de Schepen die tegen 't Lant geloopen waren, schoten de Venetianen hem daer in de gront, neffens de andere Schepen die daer noch laghen. De 14. ontvluchte Galeyen, daer onder 4. van By, met haren Gen. Bassa, konde men ghemacklyck tellen, en onder de Kasteelen sien leggen van 't begin der Battalie af.

In desen Scheeps-strijdt verlooren de Venetianen 3 Schepen, als de *Publycke Sultane*, die onderwyl *Lazarus Mocenigo* de vluchtende den wegh stopten, aen Strant verviel, en door Canoneren in brant wiert ghebracht: Dito *Mocenigo* verloor hier syn een Ooge van een Musket-koghel; D'andre Twee waren de *Goliath* en '*t Wapen van Nassau*, door de Turckze Galeyen in brant ghebracht: Omtrent 300. Dooden bevontmen op der Christen-Vloot, den Adm. *Mocenigo* daer

daer onder gerekent; Hier tegens veroverden de Venetianen 18. Galeyen, en die van Malta 11. Schepen; Sulckx dat van de gantze Turckse Armade die 57. Schepen sterck was gheweest, 29. Schepen syn verovert, 54. Verbrant, en 14. ontvluchtent: 5000. Christen Slaven wierden verlost, en de Dooden der Zarasijnen waren so ontallycke veel, dat men in de See en na de punct van Troien op't strant de Doode Lichamen seer hoog opgeworpen sag, so dat men nau See ofte Lant mocht bekennen. Den Avont van den tweeden Dagh waren noch sommighe Turckze Galeyen onder 't Casteel van Natolia, derwaerts *Zuanne Marcello* wiert gesonden, om een van die op te halen en de rest te ruyneren, het welck hy gemacklyck dede. En hier mede besloten de Venetianen dese Victorie, hare Vloot gingh sich verversſen, en *Marcello* voer na Venetien met eenige veroverde Schepen en het Doode Lichaem van *Mocenigo*, over wiens Doot de Venetianen wel rouwich waren, maer de blytschap der opgemelte Victorie dede die seer verminderen: Doch *Mocenigo* wiert treffelyck begraven, maer *Marcello* is noch al veel treffelycker begunstigt, hy ontfong van den Raedt een Grooten Goude Keten, om hem daer mede te vaster aen den dienst der Republyck te binden, en daer neffens het Admiraelschap der Vloot; Dus afgericht, was niet alleen *Marcello* verblyt over al dese Successen, maer oock den Paus en gants Italien en Christenryck riepen met Dancksegginghen ten Hemel aen den Opperſten Godt en Heylandt aller Gheloovigen.

Maer hier tegens stont het op die tyt seer ontroert binnen Constantinopolen / mits men daer het donderen van 't Geschut op des Grooten Keysers Hof konde hooren: Alle uren van den dag wiert de ruyne van hare Vloot verkundicht / door de ghevluchte Turcken die hun in tijts te Lande uyt hare Schepen begheven hadden. Op't eerste gerucht sprongh den Turckse Keyser selfs te Paert / en begaf sich langhs de straten der stadt om de Burghers te courageren / die alreede hunne Winckels gesloten hadden / dan te vergeefs / hy en vermocht so veel niet dat hy de Vluchtelingen wederhielt / en noch al veel min die tot den strijt weder om te doen keeren: Zijn sorge veranderden in een brandende furie en gramschap / so ras hem gheseydt wiert dat sijn Generael Bassa allereerst met 14 Galeyen ghevlucht was: Hy gebiet den selven te halen en strack te verworgen / (dan ick ben bericht dat den Bassa so lang niet wachte tot mē om hem quam / maer vluchte na sijn Vaderlant [Griecken]) Maer over den Turckse Keyser sich alsoo van den selven als Herodes van de Wijsen bespot siende / meynde sijn toorn op de Christenen binnen Constantinopelen uyt te storten / die oock seer beangst hun verschoolen / want veele zijn

in dese commotie gedoot: Hy ontboodt den Veneetse Gesant Bellarino by hem/ maer die gewaerschout/verstack hem in de Kelder van den Franse Ambassadeur/en na eenige dagen van daer by nacht uyt de Stadt na Adrianopoli wijckende: Den Turckse Keyser sloegh oock in zijn Divane voor al de Christenē in sijn gebiet uyt te roepen/ maer de Gesanten van de Christen-Princen (aldaer sijnde) hadden hem doen verstaen/ dat diergelijcke exploicten oock by hare Heeren en Meesters in vergeldinge aen de Turcken onder haer gebied souden konnen in 't werck gestelt worden/etc. so dat hier 't eene mes het ander in de Scheede hielt. Even wel swoer ged. Keyser seer ernstigh by Mahometh/ dat hy de Christenen den naesten Somer met 3. machtige Legers wilde beoorlogen/ en in een van de selve teghenwoordigh zijn: Ter See beval hy 100. Schepen uyt te rusten/ en daer toe soo veel Schattingen in-voeren/ als noch oyt onder de Ongeloovighe was geschiet.

Pindar. Animi perturbationes vel sapientum virum seduxerunt.

Den Paus dede zijn Ontfangher (welcke sich mettet inkomen van St. Pieters Landen wat te seer gezeghent had / in den Kercker sluyten: Ende met een verbieden een Boeck dat te Romen gedruckt en genaemt was contra Papisticos/verbatende so veel/datte Paus daer van toonde geaffronteert te zijn: Ende men oordeelde dat de voornaemste van Vranckrijck 't selve hadden doen drucken / dewijl die Croon gants onlustigh mette Roomse Stoel / meer vyantschap als onderdanigheydt dede bespeuren.

Den Hertogh van Modena van Vranckrijck voortgeset / meynde met een groot gewelt Vercelli te omringhen: Dan 'tgebiel juyst anders / zijn Leger viel voor Valenza / een kleen doch stercke stadt: Hier leerdemen Oorlogen / en alle dagen wat nieus practiseren / op kosten van menschen bloedt nu d'een en dan d'ander glorierende / selfs datte belegerde de belegeraers eens wanhoopigh maeckte die plaets opt te winnen/want sy sloegen de Franse uyt hun beste wercken: Daer-en-boven quam Gen. Enckefort met 13000. Hoogduytse Soldaten over 't Gebergte tot hulpe der Milanesen by den Keyser afgesonden: En daer nevens een Herault/ om den Hertogh van Modena in den Ban te doen / om dat hy een Leen van het Duytse Rijck

se Rijck [zijnde Milaen] Vijantlijck aentaste : Dan die achte dien Recht soo weynig / als den Keyzer te Weenen de Discoursen van den Franse Gesant achte / welcke daer van Parijs gekomen was / om te klagen dattet teghen de Vrede van Munster streedt / datte Keyzerl. Majest. met Krijgs volck die van Milanen assisteerde.

In Brabant wiert totte naeste Campagne met het Voor-Jaer het Opperbewint aen den Prins van Conde toe betrout / die op den 16. Juny van Bruxel na Bergen in Henegou treckende / daer 9000 zijner Volckeren Monsterde : Dese gevoecht mette Spaense Benden / scheen in 't ghetal de Francoysen wel gewassen / maer haeren knapsack was soo mager / dat veele het Ampt van Soldaet en Bedelaer te gelijck moesten waer nemen : Wederom die van Vranckrijck scheenen wat groots te beooghen / door dien sy alles wat doenlijck was by een schraabdē / en om de hoope te vergrooten / stropden sy uyt datten Coningh selfs mede te Velt wilde / om daer door veel Volontarisen op te wecken : Men gaf oock voor dat eenige Engelse en Schotse Volckeren in Franse dienst souden overgescheept worden / daer and're by voegden / dattet voorseker op een Zee-plaets aengesien was / dan dit leste was soo seecker als het eerste / want het een bleef achter door de jalousye der Engelse / die Vranckrijck niet geern veel voets aen de Zee en gunnen / en 't ander bleef achter door de jalousye der Francoysen / welcke vreesden / datte als de Schotten en Engelse al in Vranckrijck overgekomē waren / dat sy totten Coning van Schotlant in Vlaenderen souden overloopen / en also met groote ondienst het Franse Leger dissiperen. Dies treckt den 11. July het Franse Leger op / onder 't Gezach van den Veldheer Turenne / sterck 16000. Man / die metten Heere Cardinael over zijn Desseyns hebbende gesproken / daer door den Coning verweckten omme mede in de Tocht te zijn / maer Turenne ontraede zijn Majest. sulckx / soo dat die stracks naer Guyse keerden : En Turenne ghebood hooft voor hooft sich voor twaelf dagen te voorsien / behalvens noch dat hy Backovens tot Condee en Quesnoy had verschaft : Marcheert alsoo door Arthoys / zijn Leger door de meenighte Voeren beslaeg wel drie mijlen Lants : Den 14. togen 3500. Franse Ruyters na Doornick / waer door de Spaense denckende dattet daer sou gelden /

den / brochten uptte naeste plaetsen alle huys van Vivres en Volck daer binnen / selfs die van Valenchien : Het scheen wel datte Franse hier hun ooghwit hadden / maer alsoo oock de Resolutien seecker executien hebben / ghelijck sy hier betoonden / soo wierden sy ghediverteert dewijle Don Francisco de Solis met twintigh Regimenten tot bescherminghe van Doornick dicht onder de Stadt begraeven lagh / dies volghen dese Ruyters hare commissie (welcke was / de eerste plaetse die geseconderet wiert / door by te gaen) en komen den 15. Juny voor Valenchijn : Doende aenstonts door 3000. Boeren uyt Artois de circumvalatien afsteken / en dat soo spoedich als opt gesien is : Turenne had zijn quartier na de zijde van Conde en Quesnoy / den Lorainosen boven de Rivier / en La Ferte Senneterre nae Doornick.

Julius 1656.

DOn Jan en den Prins van Condee daer tegens / versamelden alle Heyr-kracht om dese grootte stadt van hare Vyanden te verlossen : Weder om waren de Fransen in 3. weken met alle hare Begravingen vaerdigh / selfs in noodelijcke Vychage teghens de opgestopte Wateren van Valenchijn / Camerijck / en andere Nabirighe Spaense Steden : Men beschoot terstont met 36 halve Cartouwen de Wallen der stadt / en in 2. dagen zijn 40. Granaden daer in geworpen : Den Gouverneur Paultijn en den Graef van Bournevílle hadden binnen Valenchijn veele Vrywillige onder Benden van 70 te Paert en 200 te voet op hun eygen Borse aen ghenomen / behalven noch 4000 wel geoeffende Borgers : Sy stopten de Poorten / en defendeerden hun tot 't uytterste gants wel / nochtans waren de Francoisen ter halven dese Maent al aen des stadts Gracht op dry plaetsen ghenadert / 't welck Don Jan dede haesten / wiens Leger te vergeefs gepoogt hebbende de Francoisen alle toe-voer af te snyden / doch sonder vrucht / was nu den 15 July boven Valenchijn de Schelde gepasseert / om t'ontset door louter geweldt uyt te wercken : Hier toe had den Prins van Conde een plat Schip geinventeert / 't welck 's Middernachts vol steenen geladen door 't openen der Sluysen / soo op de Fransche Brugh wiert aengeset / dat de

selve

selve gants geruyneert/ en daer door de Franse Quartieren van een gescheurt wierden: Waer op Don Jan op 3 plaetsen te gelijck ten half tween 's Nachts de Francoisen attacqueerden: Daer van de Spangiaerden afgeslagen/ maer de Condeese wacker doorgebroken zijn/ dringhende met een dapper gewelt midden door de Franse Linien/ en so door Valenchijn treckende/ vielen aen d'ander sijde uyt/ daerse 'tgants Franse Leger versloegen/ uytghesept 6000. mannen die met Turenne tijt hadden sich na Quesnoy te verseckeren/ vermits den Prins van Condee wel een uyr voor de Poorte van Valenchijn opgehouden wiert/ eerse van 't Puyn (daerse mede gestopt was) had konnen geopent worden: Voor 9. uren 's morgens was 't Fransche Leger als wech ghevveecht/ ende in hare wercken sach men niet als Lijcken/ 12000. raeckten te schande/ daer af ruym de helft doot/ en veel gevanghen/ een ontallijcke meenichte Wagens/ Karren/ Tenten/ Amonitie/ Servis/ Wijn/ Vivres/ Vendelen hebben de Spanjaerden gekregen/ benessens 33 stucken Canon/ 3 Mortieren/ negen Schip-bruggen/ 16 Schepen/ 20000 Brooden en 40000 Sacken Meel: De gevangene van qualiteyt zijn dese:

Den Marschalck de La Ferte Seneterre, Gouverneur van Loraine.

Den Graaf van Grandpreé, (waarlijck in sijn Buyck met een lang Rapier ghequetst, den 17. deser is hy te Valenchijn gestorven, als sijnde vande Medicijns op ghegheven.

De Graaf van Sardagne, Luitenant Generaäl.

Den Heer van Cardonniers, Luitenant Generaal en Commandant van den Cardinaal Mazarini Regiment.

Den Graaf d'Estreé, Veltmarschalck.

Den Ridder van Rohan.

Den Marquis van Renel,

Den Veltmarschalck de La Royne.

Den Oversten Ponsegust van 't Regiment van Piedmont, en al de Officiers van dit Regiment doot of gevangen.

Den Commandeur Poulert.

Noch 37. Graven, Marquisen, vijf Capiteynen, en veel Groote Heeren meer.

Dese heeft men stracks in de Vlaemse Steden verdeelt/ toch also de Spangiaerden seer schaers by gelde waren/ soo hebben de voornaemste gelijck (La Ferte) terstont hun Rantsoen gemaeckt: Ende

de overgelopen Lorainoisen heeft men hier sonder genade doot geslaghen/ 't welck de selve oock des te vromer dede vechten. Over dit slaen en ontsetten was de gantse Weerelt van Spangien soo blijde/ datse God danckten en Don Jan/ en al was men so geweldigh verarmt/ de vreugdehuyzen evenwel wierden aengesteken/ de klocken gelupt/en de Taefelen gedeckt: Te Madrid is den eersten Bode by Zijn Majesteyt Coninglijck vereert/ selfs heeft den Spaensen Gesant D. Estafana de Gamara in 's Gravenhaeg oock gezegepraelt/ (niet teghenstaende zijn Soon in den dienst des Coninghs was ghesneuvelt/ beneffens Hendrick Verkest/ een Boeren Soon upt 't Lant van Waes/ doch om zijn gau belept Mr. del Camp in dit ontset:) schenckende opentlijck den Wijn/ en aen den Armen ettelijcke Contanten/etc. Men heeft te Brussel boven 't Sacrament dese Incarnatie gestelt:

MIraCVLose Deo. 1656.

Tot Parijs was men seer verschrickt over dit verlies van 't Leger: Soo dat verscheyde Grooten den Coningh en Coninginne quamen beklaghen over haer schade: Van hier mede en wierden niet weder levendig/en herstelt de Weduwen/ Weesen/ en Vrienden der geene die hier verslagen waren/het gekerm van dese was seer groot: Toen lachte de wangunstighe van Vranckrijck: Evenwel den Coningh prest in haest weer soo veel Francoysen/ dat Turenne bestant wiert het Velt niet te verlaten: Doch Gelt wasser seer gebreck/ dies gaet men scherp op de Pacht van 't Sout/ waer over in Picardijen wel 6000. Menschen op stonden/ trocken na Monstreuil/ daerse een Collecteur Neus en Ooren afgesneden hebbende/ voorts met voeten doot trapten: Tot Boulonge zijn de Borghers ten Huyse van den Gouverneur d'Aumont in gedronghen/ hem of vragende oft hy de nieuwe belastinghe des Volcks goet vont/ dan hy listich/sprack schoon/en ontquam haer handen. Toen begostmen op Vrede te dencken: De Heere de Lione wiert spoedich na Madrid aen den Coningh om te handelen gesonden/ en alhoewel hy sich by Don Louwijs de Haro wel veertien daghen onbekent had gehouden/ nochtans viel van die Handelinge niet/ dewijl Spangen de Prins van

Den Prins van Tarante/ die om een discours door den Cardinael Masarini gedisgradeert en gedetineert was/ doch daer na op emendatie ontslaghen.

Conde wilde herstelt hebben / en Vranckrijck * Hertogh Karel van Lorainen / des quam de Heer de Lione van daer weder thuys.

In dese Maent zijn in 't Vaderlandt onder den Commandeur Weenbogert en de Vice-Commandeur Pelgrom gearriveert de navolgende Oost-Indise Retour Schepen / mede brengende veel kostelijcke Speceryen / te weten:

1. 'tSchip MALACCA.
2. 'tHOF VAN SEELANT.
3. De WALVIS.
4. De PHENIX.
5. De PROVINTIEN.
6. De GEKROONDE LEEUW.

Naer dese zijn in September noch vier Schepen uyt Oost-Indien in 't Vaderlandt ghearriveert.

Brachten mede datten Heer Generael Hulst met een Vloot schepen de Stadt Colombo in 't Eylant Ceylon (eensdeels dese Natie en andersdeels de Portugijsen toekomende) had beleghert / doch met geen gewenscht succes / alsoo 't geweld was misluckt / en d'onse welcke al eens binnen waren / doch te vroegh aen 't plonderen / weder uyt geslaghen / werdende den E. Hulst selfs gequetst / die zedert die tijt daer toe had aen geleyt om de voorsz. Stadt door uythongeren en Beleg te matteren. In andere Gewesten was weynigh voorghevallen / als datmen noch al practiseerde hoe best om de Zuyt nieuwe Landen te ontdecken : De Negotie met Japon en met vreemde Coningen te versterken / en wijders de Portugijsen over al de voet dwers te setten.

De Bewinthebbers hadden in dese Maent tot Amsterdam verkocht aen verscheyden Cooplupden alle de Nagelen / bestaende in drie duysent quarteelen / voor 70 stuyvers 't Pont / beloopende omtrent

M 4 de

* Gedachten Hertogh Karels Gemalin Madame de Cheureuse was nu in Mey lest te Parijs gestorven / sy dede haer in een Capucijnen Kleet leggen / en van acht Broeders van die Orden sonder eenige Ceremonien ter Aerden brengen : Tot een teecken datse berouw had van al de ydelheden by haer gepleegt in de bloem hares levens.

Hartspiegel: Waar misverstant de Siel ruymt, daar krygt Godt 't gebieden.

de 38 Croonen gouts: De Caneel op hoop van goet succes in Ceylon / begost te rijsen: Ooch hebben de respective Kameren groote quantiteyt Peper verkocht / die 17 en een quart/ een half/ en 18 golt: De Actien stonden 380 / en daer omtrent.

D'Engelsen hadden dit Jaer in de 20 so groot als kleyne schepen uyt Oost-Indien ghekreghen / meest door particulieren uytgherust/ waer van sommighe seer goede profijten ende uyt-deelinghe van 54 per Cento hebben gekreghen: Doch d'Engelse Compagnie al een wijl voor heen door haer diefachtighe Dienaers bestolen en vervallen/ kreech nu voorts de doot-steeck/ dewijl sy geen prolongatie van haer Octroy konden bekomen/ hier door het Vaerwater open / hebben veel particulieren met al veel beter geluck als men wel had moghen hoopen/ dese Seevaert begost / sulcks / dat der selver Schepen in Indien wel genegotieert hebbende / de Compagnie daer door in de gront is geseylt/ die in de Winter hier aen alle hare Effecten ende Plaetsen/ Logien/ Comptoiren en Eyghendommen hebben te koop gestelt / daer onder oock het Eylant Pouleron / nu lest by verdingh in't Tractaet van Vrede van de Hollanders geconquesteert/'twelck de particuliere Koopluyden in Enghelant soo aenghemoedigt heeft/ datte selve weder 27 Schepen na Oost-Indien hebben uytgheset: Dan of de selve met gheluck alle sullen weder keeren/ moeten sy afwachten / vermits buyten 't pericul der Zee / des Luchts ende de Saysoenen/ hun omtrent de Capa bona Esperanse verscheyden Rovers uyt Vranckrijck onthouden / (soo men meendt) met bestellinghe van den Koning van Schotlant/ende die op de leste inghekomen Enghelse Schepen al jacht ghemaeckt hadden / doch door de holle Zee weder om hebben moeten verlaten.

Insgelijcks arriveerden op die tijdt oock mede in Texel 't Schip Graef Enno/ den 26. January 1656. uyt dese Landen in Guinea gekomen / ende van daer nu mede brenghende 800 Marck Gouts/ 17000 ponden Olifants Tanden en 10 Last Greyn: En advijs/ dat den Heer Generael van Guinea Jacob Ruychaver op't Kasteel de Mina den 28 January was overleden/ wiens plaets by provisi Monsr. Valckenborgh bekleeden. Met dit Schip quamen noch Twee andre Schepen van Guinea/in hebbende 360 Marck gouts: Zy liepen na d'Elve/ om datter Sweedse schepen heeten.

Den 31. deser heeft den Spaense Gesant in 's Gravenhaghe het volgende Geschrift aen hare Ho. Mo. ingelevert:

Ick ondergeschreven Ambassadeur van Spangien, hebbende verstaan datmen in de vergaderinge van de Heeren Staten Generaal voor gestelt heeft, dat in dese gheleghentheydt, de macht van Vranckryck ende Engelant soo considerabel is, goet soude sijn voor de versekersheydt van de Vereenighde Provintien een nauwer Alliantie te maken met de voorsz. twee Koninckrijcken, ende met haar een offensive en defensive Ligue aan te gaan, acht sijn devoir te vereysschen, aan hare Ho. Mo. te representeren, dat hy nootsakelijck geloven moet dat dese Propositie procedeert van eenighe gemoederen die preoccupeert sijn van schadelijcke maximen, ende meer dependeren aan hare particuliere avantagen, als aan het ware welvaren van dese Staat, nadien sodanige Liguen sonder twijfel van seer quade consequentien souden sijn, ende die genoeghsame fondamenten souden konnen geven tot een groot mis-intelligentie ende scheuringe tusschen de Koningh sijn Meester ende hare Ho. Mo. door oorsaecke van het engagement daarse in souden komen, van sijn gedeclareerde Vyanden te defenderen ende assisteren, het welcke sijne Majest. niet anders souden konnen verstaan als een openbare contraventie van het Tractaat van Vrede soo solemnelijck gesworen, ende van de goede correspondentie die altoos na de publicatie geobserveert is geweest van sijnen 'twegen: Soo dat de voorsz. Ambassadeur sich verobligeert vindt hare Ho Mo. soo veel hy kan te bidden ende te versoecken, de schadelijcke effecten die daar uyt souden spruyten door hare wijsheyt rijpelijck te overwegen, ende te considereren met behoorlijcke aandacht het ware interest van haar Staat in dese tegenwoordige gelegentheydt, het welcke volghens alle goede Polisie eerder soude sijn een Ligue te maecken met sijn Maj. tot de gemeene defensie van alle de Nederlantse Provintien, die van alle kanten door verscheyde Alliantien ende toerustingen van de Nabuyrige Landen gedreycht worden, waar over hare Ho. Mo. geen minder oorsake van mistrouwen hebben als de Koningh sijn Meester, niet konnende onwetende sijn van het openbaar perijckel daer in dese Provintien souden geraken, indien de Provintien die sijn Majest in Nederlant besit (die haar een vast bolwerck souden sijn teghen de groote desseynen van Vranckryck ende Engelant) quamen te vervallen onder Wapenen van d'een ofte d'ander van die Koninckrijcken, welckers buyrschap na alle apparentien soude veroorsaken de gantsche ruine van haar Staat: Sijnde niet waarschynelijck, dat de selfde de macht van Vranckrijck ofte Engelandt souden konnen resisteren, voornamentlijck indien hare macht quame te vergrooten door een considerabel conquest, als is dat van de voorsz. Provintien, ende veel minder, datse sich souden konnen versekeren van een goede buyrschap van die twee Natien, die door-broodranckenschap ende sonder eenighe wettelijcke oorsake noch fondament met sijn Maj

af gebroken sijn, ende die apparentelijck veel minder consideratie souden hebben voor hare Ho Mo. dewijlse af gelegen sijnde niet na en laten de onderfaten van dese Staat gestadigh te molesteren, gelijck hare Ho. Mo. dagelijcks verstaan door de geduyrige klachten diese daar van krijgen ter oorsake van de prysen die de Fransen doen op de schepen van dit Lant met de selfde Vyantschap als offe in openbaren Oorlog waren ; Ende de Engelse procederen oock niet veel moderater, nemende insgelijck, ofte ten minsten molesterende alle die in haar handen vallen ende alle pretexten soecken om die te confisqueren, het welcke niet alleen tegens de reputatie van dese Staat is, maar oock een groote schade voor de commercie : Oock en is het wit van de Engelsen anders niet als den handel van dese Provintien te ruineren, wel wetende dat het de eenigste middel is om hare macht te verswacken , ende door alderley manieren en prackticken de selfde aan haar te trecken: Het welcke hare Ho. Mo. genoegsaam beproeft hebben eenighe jaren herwaarts , ende het weynigh vertrouwen datse konden hebben van de Vrientschap van de Engelsen , die haer met de selfde ontrouwigheyt getracteert hebben als sijn Majest. ende haer den oorlog aen gedaen hebben sonder de selve te declareren , ofte eenige rechtveerdighe pretext daer toe te hebben : Ende het is te vresen dat hare Ho. Mo. het selfde noch meer sullen beproeven , indien de saken van Poolen ende Pruyssen na haer desseins uytvallen , gheen twijffel sijnde datse seer naeu met den Koninck van Sweden verbonden sijn, ende dat alle haer oogmerck niet anders toe en streckt als door sijn middel haer meester te maken van den handel van de Oost-See, die de fondamentale gront is van de commercie van dese Provintien , van het welcke sy al voor desen seker advysen aen hare Ho. Mo, gegeven heeft, die hy van de voornaemste Ministers by de voorsz. ontfangen , ende over twee dagẽ door bevel van zyn Maj. vernieuwt heeft. Hare Ho. Mo. weten oock wel de nauwe intelligentie dieder is tusschen de Koningh van Sweden ende die van Vranckrijck, welcke hem seer considerable sommen gelts toe geschickt heeft om sijn Volck te lichten, gelijck hy hare Ho Mo. over veele maenden geadverteert heeft, ende hoewel der doen eenige waren die dit advys gheen geloof wilden geven, hebbense nochtans de waerheyt daer na bevonden. Haer is mede bekent, dat in de secreete articulen van de handelinghe die onlanghs gemaeckt is tusschen Vranckrijck ende Engelandt, een is waer door sy onder haer partageren de See-plaetsen van Vlaenderen , ende apparentelijck de rest van de selfde Provintie. De voorsz. Ambassadeur moet verder aen de Heeren Staten Generael in consideratie stellen, dat dese nieuwe ligue met Vranckrijck den Oorlog eeuwig soude maken, dewijl de selfde sich belooft door dese middel de ontwyffelbare conqueste van gants Nederlant , waer toe sy gemickt heeft van het Iaer 1634. af. De partage diese als dan ghemaeckt heeft nemende voor sich de Walse Provintien , ende haer latende de Vlaemse , is niet anders gheweest als om haer te abuseren en in slaep te brengen onder dat specieus advantage, eñ sich te lichter meester te maken van beyde, hebbende een Leger ghesonden

souden van 30000. in plaets van 10000. diese dese Staet moest toebrengen, om de zelve een Wet te geven indien de zake volghens hare Desseyns had uytgevallen, synde gants seker dat in die gelegentheyt hare Ho. Mo. maer de gracie van *Poliphemus* souden hebben, in plaets datze, indiense haer vereenighen met Syn Majesteyt, voor haer defensie en conservatie sy geen Vyant ter See noch te Lande souden hebben te vreesen, en daer en boven van alle Christenen een onsterffelycke eere en obligatie verkrijgen, haer procurerende het goet datse soo lange verwacht en na gewenscht hebben, eñ een goede eerlycke Vrede tusschẽ de Cronen Spangen en Vranckryck, geen twyffel synde ofte den Coningh van Vranckryck soude daer toe ghebrocht worden, indien hy zach dat door dese Unie syn hope verdweenen was van de 17. Provincien te winnen, (waer mede men hem pluymstrijckt) 'twelck de eenige fondatie deses langduyrige hartneckicheyt is, die men siet in de Ministers van Vranckryck, dewelcke refuseren alle eerlycke Accomodatien met zyne Maiesteyt; Hare Ho. Mo. syn genoegsaem geinformeert door het geene dat in de zamen-komst tot Munster is gepasseert, alwaer zyn Maiesteyt haer gedefereert had de Arbitrage van d'ongedecideerde poincten, hebbende aldaer vernomen de lichticheyt waer mede de Plenipotentiarisen vande Coning syn Meester haer gecomporteert hebben om toe te staen alle het geene dat men menschelycker wyse konde doen om d'alghemeyne rust van 't Christendom te procureren, en de tegenheyt die die van Vranckryck altoos getoont hebben, niet tegenstaende so veel advantagieuse presentatien die haer gedaen wierden om haer daer toe te disponeren, ja so verre, dat men haer wilde laten houden alle die plaetsen diese van Syn Maiesteyt afghenomen hadden, hoewel datte Fransen seer impertinent eñ door loutere begeerlyckheyt vã syne Staten te usurperen, den Oorlog hem eerst aengedaen heeft: Eñ dat het een ongewoone sake tusschen Christen Princen is, eñ contrarie so considerable restitutien, die de Koningen van Spangen aen Vranckrijck in alle de voorighe Tractaten ghedaen hebben, waer van de Historien volkomen gheloof geven: Maer d'onverfadelycke Ambitie der Franse Ministers heeft sulcx versmaet, eñ voor het seeckere doen prefereren d'onseeckere hoop diese formeren van haer meester te maken van Nederlant, sonder eenig recht daer toe te hebben als dat van geweit, niet tegenstaende dat sy het contrarie de Werelt hebben te kennen gegeven door verscheyde Boecken diese gepubliceert hebben, en om een verwe te gevẽ aen hare onrechtveerdige usurpatien door vele geaffecteerde redenen, ende eenige oude pretensien getrocken uyt het Rijck van Carolus Magnus, waer uyt hare Koningen fonderen haer in gebeelde recht op byna alle de Staten van Europa, seer weynige daer by voegende, de welcke geexcuseert worden van haer gepretendeerde dominatie: En dese Staet en is niet vryer daer van als de andere, zynde gants seker, dat indiense de Nederlantse Provintien Syn Maje. toekomende kosten conquesteren, sy geẽn tijdt souden verliesen de Vereenigde mede aen te tasten, ende daer soude geen pretexten voor

 dese

dese afbreking maekten, haer selven behoudende dat indiense gants Nederlant kosten krygen, sy lichtelijck soude komen tot de algemeene Monarchie, welck desseyn sy valschelijck de Koningen van Spangen op geleydt hebben gehad, de welcke niet anders als met seer wettelijcke titels van successie ende erfenisse besitten hare Staten, uytgenomen die van Indien, ende eenige plaetsen in Africa diese de Barbaren ende ongeloovigen af genomen hebben. Dat is wel bekent door de genereuse restitutien van die van Genua, Florense ende Sienne, hebbende aen de eerste de libertcyt wederom gegeven, diese Vranckryck afgenomen hadden, ende de twee andre gegeven aen het Huys van Medicis: Ende sonder te loopen tot de voorgaende eeuwen, door de restitutie van het Casteel van Plaisance aen den Hertog van Parma, ende van de Steden van Vercelli en St. Germain aen den Hertog van Savoye, ende van de Fortresse van Casal in 't Iaer 1652. aen de Hertogh van Mantua, van de welcke Vranckrijck de selfde over veele Iaren af genomen hadde, onder pretext van Vrientschap ende protectie, hoewel dat zyn Majest. de selfde koste houden met goede recht tot versekertheyt van den Staet van Milan, ten minsten tot de conclusie vande Vrede; Dat sy nimmermeer eenige gedachten gehad hebben om de Staten van andere te usurperen, als hebbende niet anders van noode als te conserveren die welcke God en de nature haer gegeven hebben, om te zyn de grootste Monarchen van de Weerelt: Ook salmen niet bevinden, datse den Oorlog eenige Iaren herwaerts gedaen hebben als om de selfde te defenderen teghens de onrechtveerdige aenvallen van hare Vyanden: Waer op de voorschreven Ambassadeur hoopt dat hare Ho. Mo. behoorlijcke reflexien sullen maken, ende sodanighe resolutien nemen als men van haer wijsheydt behoort te verwachten, tot het meeste goet ende avantage van alle de Leden van Nederlant, ende datse deselde hem sullen met den eersten communiceren, om sijn Meester daer van volgens sijn devoir wederom te dienen, ende dat Syn Majesteyt daer op sijne voorsorge mach nemen; ende disponeren 't ghene dat goet sal gevonden worden tot versekertheyt ende conservatie van sijne Monarchie. Gedaen in 's Graven-Hage den 31. Iuly 1656 onderteken t.

GAMARRE.

Hier tegens heeft den Heere Protector hare Ho. Mo. dese Missive te gemoet gevoert:

Ho. Mo. Heeren, seer Beminde vrienden en Bontgenooten,

WY en twyffelen niet, ofte alle menschen sullen ons die getuyghenisse geven, dat in het contracteren van uytheemsche Vrientschappen, geen redenen ons meer bewogen hebben als de waerheyt van de Religie te beschermen, ende dat ons niet meer ter herten heeft gegaen, als te vereenigen de gemoederen van den ghenen, welcke ofte Vrienden ende beschermers, ofte ten minsten

minsten gheen Vyanden van de Protestanten sijn : Waer over wy met soo veel grooter droefheydt des herte bewogen worden, soo menichmael als ons aen gedient is, dat de Princen ende Steden van de Protestanten, de welcke onder malkander seer vriendelijck ende eendrachtig behooren te sijn, onder malkander suspect sijn ende geen goet hert toe draghen : Voornementlijck dat uwe Ho. Mo. ende den Koning van Sweden, boven de welcke het ware geloof geen machtiger beschermers, ende onse Republick geen nauwer Bontgenoten heeft, malkander niet schijnen te vertrouwen als voor desen, ja datter eenige tekens van een aen gegroeyde tweedracht ofte een waggelende vrientschap klaerlijck gespeurt wort. Wy bekennen dat wy niet en weten welcke de oorsaken van beyde zyden zijn, ende hoe verre de vervreemdinge der gemoederen geprocedeert is; Nochtans hebben wy niet konnen na-laten groote moeyelijckheyt te ontfangen selfs uyt de beginselen van de alderkleenste tweedracht tusschen Broeders geresen; uyt de welcke hoe grooten scheuringe voor de Protestantse saken nootsakelijck moet spruyten, ende so deselfde aengroeyt (dat God verhoede) hoe grooten peryckel de Gereformeerde Religie soude naken, ende hoe grooten oorsake van triumpheren aen onse Vyanden, ende voornementlijck de Spangiaerts soude gegeven worden, en kan Uwe Wijsheyt door experientie der saken seer groot sijnde, niet onbekent zyn. De Spangiaert voorwaer heeft daer door so grooten vertrouwen en couragie gekregē, dat hy niet ontsien heeft door zyn Ambassadeur by uwe Ho. Mo. residerende, zyne raetslagen aen uwe Ho. Mog. aengaende de hoochste saken van uwe Republick, stoutelyck voor te werpen, ende eensdeels door vreese van een Oorloghe wederom beginnen, te verschricken, ende eensdeels toonende een valsche gedaente van profijt, gedorst heeft uwe gemoederen te sollicitèren, dat uwe Ho. Mo. verlatende door zyne vermaninghe de oude en de getrouste Vrienden, de Fransen, die Engelsen, en de Sweden, souden willen een naeuwer alliantie maken met die eertyts u Vyant is geweest, die nu versoent is. ende 't welck aldermeest te vreesen is, smeeckt. Voorwaer die een seer oude Vyant geweest zynde, so kleyne occasie neemt, ende sich terstont voor uwen Raedts-Heer op werpt, wat sal hy niet derven op sich nemen, waer toe sal de stoutigheyt niet voortgaen, indien hy eens met syn oogen konde sien 't gunt hy nu in syn herte concipieert en in 't werck soeckt te stellen, te weten, *Een tweedracht onder de Protestanten, ende eenen Onderlingen oorlogh?* Wy weten wel, dat uwe Ho. Mo. na uwe wijsheyt menigmael in uwe herten over dencken, hoedanich de Staet van gants Europa zy, en hoedanich de conditie voornamentlyck van de Protestanten sy :. Dat de Switsers die het ware geloof volghen, in suspensie ghehouden worden, door het verwaghten van nieuwe beroerten die hare Lantsluyden, welcke het Pause geloof volgen, eerstdaeghs haer sullen aendoen, zynde naeuwelyckx uyt den Oorlogh geraeckt, het welcke van de Spangiaert, die aen hare Vyanden Oversten gegeven, ende gelt toe geschickt heeft, begonnen en aen gesteken is geweest om de Religie wille : Dat de Spaense Raetslagen aen de Inwoonders van de Alpische

Valeyen deselfde moorderijen ende verderffenisse soecken aen te doen, diese voorlede Iaer seer wredelyck aengedaen hebben. Dat de Protestanten in Duytslant onder het gebiet van de Keyser swaarlyck gequelt worden, ende hare Vaderlycke woonplaetzen ter nauwer noodt konnen houden: Dat den Coningh van Sweden dien God gelijck wy hopē, verweckt heeft als een stercken beschermer van de ware Religie, met alle de macht zyns Rijckx een twyffelachtige en swaren Oorlog voert tegens de machtigste Vyanden van het Gereformeerde Geloof: Dat de vyantlycke verbonden van naburige Papisten onlangs gemaeckt uwe Provincien dreygen: Ende dat wy met den Oorlog tegens den Koningh van Polen besich zyn. Indien in dese geleghentheyt der saken eenige oneenicheyt tusschen uwe Ho. Mo. ende den Koningh van Sweden soude komen te ontstaen, soude de conditie van de Gereformeerde Kercken van gants Europa seer jammerlyck zyn, dewelcke t'enemael souden geworpen worden voor de wreetheyt en dolligheyt van de Vyanden. Wy zyn daer over niet weynigh bekommert, ende vertrouwen dat uwe Ho. Mo. van het selfde gevoelen zyn, eñ Raetslagen volgens uwe gestadigen yver voor de gemeene sake der Protestanten so sult schicken, datter een goede Vrede tusschen Broeders, die een selfde geloof ende een hoope hebben, volghe, het welcke voor alle dinghen behoort gedaen te werden, ende niet achterwege sult laten, 'twelck soude mogen dienen om de Vrede onder u ende den Koning van Sweden te stabileren: Waer in, en indien wy yets konnen doen, so veel als wy het sy door autoriteyt of door gratie by beyde vermoghen, wy onsen arbeyt geerne presenteren: Synde bereyt den selfde aen den Coning van Sweden oock aen te bieden, aen den welcken wy voor genomen hebben een Ambassade met den eersten te senden, waar door onse meeninge sal verklaert worden aangaande dese sake: Ende wy hopen dat God uwe harten sal buygen tot moderate raatslagen, ende u so disponeren dat van beyden niet gedaen werde, het welcke verbittertheyt soude mogen geven, eñ de sake tot het uytterste brengen: Maer dat ter contrarie yder zijde aen de kant wil setten al 't gunt dat d'een oft d'ander soude mogen offenseren of suspect syn: 't Welck, indien ghy 't doet, zult gy de Vyanden van hare hoop frustreren, en uwe Vrunden vertroosten, eñ eyndlyck 't Welvaren van uw Republyck allerbest besorgen: Wy bidden oock dat u Ho. Mo. ten vollen gepersuadeert willen zyn dat wy sullen arbeyden soo dickwils de occasie sal presenteren, dat onse hoogste affectie eñ goeden wille tot de Vereenighde Nederlantze Provincien moge blycken. *Ondertusschen Godt gestadigh biddende dat hy uw Republick altoos wil conserveren bloeyende met vrede, rijckdom, vryheydt, ende voornementlijck mette Liefde van het Christen Geloove en de Ware Gode-dienst. Wt ons Paleys tot Westmunster den 1 Augusti 1656.*

Vwe Ho. Mo. Vriendt,

OLIVIER.

De Staten Generael hebben daer op desen tot Antwoorde gesonden:

DOOR-

DOORLUCHTIGE,

ONS is niet aengenamer geweest als den Brief van uwe Hoogheyt, gedatheert te Westmunster den xxxj. Augusti laestleden, die wy op huyden ontfanghen hebben: Want nadien wy uytte Zelfde meer en meer geconfirmeert worden, ghelijck wy door openbare tekenen ende getuygenissen gelert hebben, dat uwe Hoogheyt in dat loffelick en waerlijck Christelijck voornemen volhart ende neerstigh arbeyt, dat een ware en ongeveynsde Vrede moghe-ghebonden worden tusschen de Prinçen en de Steden die de ware Relige volgen, ende daer om niet weynigh bewogen wort so meenighmael als zy vermaent wort, dat de selve Prinçen ende Steden malkander geen goet hert toe-dragen, voornamentlijck wanneer sy verstaen heeft datter eenighe klare tekens van een aengroeyende Tweedracht ofte waggbelende Vriendtschap tusschen den Coningh van Sweden ende Ons verschynen, de welcke, alsowy Ons vastelijck laten voorstaen, indien het so in der daedt ware, dat de Zelfde aen Uwe Hooghеydt volgens zijne Godtvruchtigh gemoedt geaffectioneert tot alle Protestanten, ende voornementlijck tot den Doorl: Coning van Sweden ende Ons, geen kleyne moeyelijckheydt soude ghemaeckt hebben, als, die soude sten eenige verschillen tusschen den Coning ende de Republijcke die met de selve seer nau verbonden sijn: Soo hebben wy niet konnen na laten Uwe Hoogheyt voor so goede affectie tot Ons, ende so een Godtvruchtige ende Broederlijcke Zorge voor beyde, te bedancken, ende met eenen de selfde te laten weten, dat het soo verre is (so veel Wy weten) datter te vreesen zijn eenighe verschillen tusschen den Coningh van Sweden ende Ons, dat wy vertrouwen dat onse Extraordinaire Ambassadeurs aen de voorsz. Coningh gesonden, met hem alreede een Verbondt gemaeckt hebben, ende d'Articulen des Zelfde neffens de Ministers van den Coning onderteeckendt hebben: De Copie van welck Verbont sullen Wy so haest als Wy de Zelfde ontfanghen hebben, aen onsen Ambassadeur Nicupoordt senden, op dat hy een Copie des selve aen Uwe Hoogheydt over levere, ende Uwe Hoogheyt (volgens het gemaeckt Accoort) moge delibereren, ofte de selve daer in begrepen begeert te zijn: Ende Wy bedancken oock Uwe Hoogheyt datze gewilt heeft met soo goede affectie zijne mediatie te presenteren, om by te leggen de verschillen die tusschen den Koningh van Sweden ende Ons souden mogen sijn. Doorl: &c. Wy bidden Godt dat Hy uwe Hoogheydt lange in Gesontheyt wil sparen, tot het gemeene goedt van de Christelijcke Republijcke, ende het Waere Geloof. In 's Gravenhage den xxij. September M D C lvj.

Men continueerden noch gedurigh in Engelandt mette Nederlantse Spaensvaerders aen te halen / selfs als die maer eenighe Passagiers op hadden: Met een schoon praetje kregen sy oock in Duyns

Duyns Capt. Cornelis Evertsz. (die wijser had behooren te wesen) soo hy van Bilbao drie schepen na Zeelant Convoyeerden: De geintercesseerde hebben door de Heer Ambassadeur Nieupoort stracks versocht zijn voorspraeck by den Heere Protector/die terstont op des selfs aen geven de voorsz. schepen weder dede ontslaen / te weten:

1. Het Zeepaert van Vlissingen/ Schipper Jacob Bier.
2. St. Jan van Vlissingen/ Schipper Adriaen Vergoes.
3. De Aldeman van Middelburgh / Schipper Willem Antonisz.

Ten selven daghe zijn verscheyden Spaense Passagiers van de voorsz. schepen in Duyns af gehaelt/mede ontslagen: Ende de Heer Protector beschreef een nieuw Parlement tegen September naest.

Tot Calais in Vranckrijck heeftmen 't Schip de blaeuwe Boer gerestitueert / om datse selfs apparent niet veel voordeels daer van sagen/hebbende t'selve tegen 't hooft aen te borsten geloopen/so datte meeste goederē daer in nat en bedorven waren: In de Middellantse Zee strooptē de Franse Rovers 't schip de Concordia/van Alikanten met Wolle/ omtrent de twee Tonnen Gouts waerdigh/ na Hollant komende: De Spaense kust was selfs niet vry van Rovers/en dat van Turcken / die dese daghen daer op de kust een Tooren-wachter met zijn Vrou en Kint weg haelden: Een van dese stroopers wiert te Cadix met 23. ters op gebracht. Toen arriveerden tot Lissabon een Vloot schepen van 95. zeylen/van Brazil/in hebbende 45000 kisten Suycker: 't Welck die van Genua soo wel aen stont dat sy een Gesant aen den Portugijsse Coning sonden/om met hem te handelen/en op te rechten een bysonderen Vaert op Brazijl.

Den Keyzer van Moscovien was nu met drie Legers in Lijflant in gevallen / in de Maent Junio nam hy de Schants ter Nye in / daer drie-duysent Last Graen in was: Hy wint oock Dunaburgh aen den Duna/en Kakenhausen/daer den Gouverneur alte halstarrigh/ de Borgers om 't leven bracht / 't welck den Czar niet wel ghenoegde/ en betoonde dewijl hy dito Gouverneur daer over bestrafte van een medelijdent humeur te zijn / nochtans qualijck 30. Jaeren out/en niettemin seer wacker en vigelant/een lief hebber van de wapenen / en brave Luyden / hy had den Overste Leslie en verscheyde Schotten en Engelsen tot Oversten van zijn Leger gemaeckt / ende een gedeelte voor Dorpt daer een Academie is / gesonden hebbende/ kregen

kregen daer een Burgermeester op haer zijde: Terwijl stierf den Commendant/ die men seyde vergeven te zijn/ en so wierden sy meester van Dorpt: Maer voor Notenborg wierden sy manlijck gestuypt/ en door de Sweden alle Vivres rontsom vernaghelt zijnde/ mosten te rugh keeren: De Grootvorst selfs bleef in der Wilda/ van daer aen de Hanseatse Steeden schrijvende/ datse haer onder zijn gesach souden begeven/ om alsoo een voet aen d'Oost-zee te krijgen: Maer dese hebben daer niet in geconsenteert/ en aen zijn Majest. van Poolen des aengaende geschreven.

By de Hollantse Vloot voor Dantzich arriveerden oock neghen Deense Oorlochschepen/ om de Commercie der Oostzee te beveyligen: Hier over ontstont binnen Riga/ Revel/ en Wijborg groote alteratie/ meynende het soude haer gelden/ en wenscheen liever als onder den Moscoviter ofte Denemarcken te zijn/ datte Hollantse Vloot daer quam/ en sy haer onder bescherminge der Heeren Staten mochten begeven. Tot Dantzich quam uyt Hollant den Ingenieur Parceval/ die nu anders als voor desen daer onthaelt/ oock zijn studie daer op toe leyde om de Magistraet van die Stadt in het Fortificeren te raden: Latende het afbranden van verscheyden plaetsen/ en noch dat men tusschen Termunde en de Stadt een Fort had willen afsteken: Prees daer en tegen de Wercken op het Geberghte/ en in 't gevolge dede veele goede diensten aen gemelte Stadt: Toen liep van Termunde een Galjot met 4 stucken/ en noch een Boot/ in zee welcke dat onder de Roo Leeu eē schip vā Elbing na Colberg met Sweetse Officiers gaende/ sach/ hebben 't selve besprongen/ en te Dantzich op gebracht/ daer in waren een Secretaris van den Koningh van Sweden/ en een Secretaris van den Hertogh van Holsteyn/ die veele Brieven by hun hadden/ en deselve in Zee wierpen/ maer eensdeels weder gevist zijn/ daer waren een Cornet/ een Ritmr./ een Oversten Lutenant in/ met soo veel kontanten als tot Werbinge van ses Cornetten Paerden ver-eyschen: Hier teghens kroopen de Sweden over de hondert stucks Beestiael onder de Stadt wegh: Desgelijcks bedreven twee Dantzicker Soldaeten een triumphs stuck/ dese hadden by nacht in de Neringhe twee oude ysere stucken gebracht/ die vol schroot geladen waren/ die gestelt hebbende/ maecten een groot rumoer/ so datte Sweden twee hondert sterck op hun

aen quamen / dese los brandende / deden een groote moort met het schroot/ twintigh Sweden waren seer ellendig gequetst / en hondert en twintigh doot geschoten: Waer mede dese Gesellen weder binnen keerden.

De Nederlantse Gesanten en den Heer Admirael Opdam hielden onder dies eenmael Conferentie in 't Slot Termunde : Alsoo 1200. Nederlantse Soldaten binnen Dantzich gelecht souden worden/ 't welck in 't eerste af geslagen/ doch daer na in gewilligt wiert/ in 't welcke de voorsz. Soldaten in de Eedt wat gedifficulteert hebben/ doch als men haer soo veel gage als des stadts Soldaten heeft belooft/ zijn sy binnen Dantsich als eygene geemployeert.

Hare Ho. Mo. hebben oock in dese tijt het navolghende Verbont met de voorsz. Stadt Dantsich opgerecht:

AAn allen den geenen die dese tegenwoordige sullen sien ofte lesen saluyt. Nadien de Ho. Mo. Heeren Staten Generael van de Vereenichde Provintien in dese staet van saken ende tyden, door gestadig ende ernstigh aenhouden van de Ministers van de Croon van Polen ende Stadt Dantzigh bewogen zynde geen weynigh raedslagen genomen, ende oock eenige alreede te executie gestelt hebben om te vervorderen het profijt van den Doorluchtigen ende machtigen Koning ende Republyck , ende om te conserveren ende te beschermen de Stadt Dantzigh, in dese benautheyt van hare saken, ende van de andere sijde tot het beste ende voordeel van de voorsz. Heeren de Staten, is besloten en geaccordeert tusschen de Ed. Heer Nicolaes de Bye, Resident van den Coningh en de Republick van Poolen aen de eene sijde, ende de Ed. Heeren Willem van Linteloo, Heere van Eza, ende Burg-Graef, Ian de Wit, Raets Heer ende Pensionaris van Hollant ende Westvrieslant , ende Horatius Knijf, alle in de Vergaderinghe van de Ho. Mog. Staten Generael van de Vereenigde Nederlanden, ordinarise Gedeputeerde wegen de Provintien van Gelderlant, Hollant ende Vrieslant, als Procuratie hebbende van de Staten Generael, aen d'andere sijde, de Heere Resident de Bye, met approbatie van de Koninck ende Republyck van Poolen vastelyck belooft aen de voorsz. Heeren Staten Generael door dese tegenwoordige , dat de Ingesetenen ende ondersaten van de Vereenigde Provintien varende na de stadt van Dantzig en de Riviere de Wysel , ende hare Coopmanschappen aldaer doende, het zy in 't gaen ofte wederkeren, met gheen and're Haven gelden, Psund-Zol , ofte Impoften , gemeenlyck ghenoemt Zulage, ofte eenige and're lasten sullen beswaert worden, ofte beswaert blyven, meerder als de inwoonders ofte ondersaten van de plaets, ofte andere uytheemsen aldaer woonende, die op 't minsten beswaert sijn geweest (indiender aen yemand van de uytheemsen minder als de inwoonders ofte ondersaten

op ge-

op geleyt is geweest) op desen tijdt beswaert sijn, ofte beswaert sullen worden. Daer-en-boven dat de voorsz. Inwoonders ende Ondersaten van de Vereenigde Provintien, noch in hare goederen, noch in haer Schepen, Coopmanschappen, ende Waren, voortaen niet meer beswaert sullen worden alse nu beswaert zyn; Noch dat toe gelaten sal worden, dat aldaer ofte in and're Rivieren, Versche Wateren, Poelen, ofte stilstaende Wateren, en de Frisch-Havens (door de welcke de waren uyt Polen, Lijflant, Pruysen, ende andre plaetsen na de Wijsel ende de stadt Dantzich gevoert worden) van yemandt anders eenige andre lasten tegens de oude costume sullen op geleyt worden. Voorts belooft de Heere de Bye, dat hy sal procureren, dat alle de dingen in dit instrument begreepen, ende wat voorts op dese sake dienende veraccordeert is, tusschen de voorsz. Heeren Procuraters van de voorsz. Heeren Staten Generaal aen de eene zyde, ende de Ed. Heere Christianus Schroder Gedeputeerde van de Stadt Dantzich aen d'andre zyde, soo haest mogelijck is, geapprobeert en geratificeert sullen worden. Actum den 10 July 1656.

Den Ceurvorst van Brandenburgh en den Coning van Sweden lagen nu noch aen de Riviere de Buck / hebbende een Brug over de Wijsel geslagen/ op dat sy beyde tot elckanderen souden komen/ doch wiert deselde verscheyden malen gebroken / alsoo de Polen te Warzou veel gekapte Boomen de Wijsel hadden af laten drijven / en soo op de Sweedse Brugge aen setten : Dese Legers hier/ en de Polen by Warzou leggende/ had den Ceurvorst van Brandenborg den volgenden Brief aen de Poolse Majest. uyt Coningsberghen geschreven al eer hy in 't Leger quam.

Doorluchtige, Grootmachtige Koningh, Heer Oom, en Swager oock Hoogh-ge-eerde Broeder.

WY hadden wel een anderen toe-stant gewenscht/ en dat in de Provincien en Heerlijckheden in Polen geringher toe-vallen waren overkomen/ dan den uytgangh der saken heeft bewesen dat Godt door de Sonden vertoornt/ noch niet versoendt en is: Ondertusschen hebben wy al wat in ons vermoghen is gedaen/ en niet gemanqueert al wat wy tot Vrede en op-houden van bloet vergietende Wapenen dienstelijck te zijn geacht hebben: 't Selve is oock te vergheefs geweest/ want den Oorlog en 't gevaer is van dag tot dag toe genomen/ sulcks dat wy en onse Heerlijckheden in onsekerheyt sweefden/ ons Hertogdom Pruyssen als omcingelt zijnde/ staende ons 't uyterste gevaer boven 't hooft/ ingevalle wy dat door tijdigen rade niet af gekeert hadden. Wy zijn noyt tot den Oorlogh geneyght geweest/ ons gemoet heeft oock een gruwel en afschrick van bloetvergieten/ nergens meer dan na rust en Vrede wenschende/ hebben getracht om 't selve sonder Wapenen te bekomen. Als wy dan d'oorsaken selfs en den gemeenen toestant wat nauwer insien/ zijnde 't voornaemste onse en onser Onderdanen welvaert te betrachten/ so zijn wy met groot gevaer allenthalven omringt/ en hebben wy dese omstandigheden en twijffelachtige toestant geen anderen wegh om Vrede te krijgen te gemoet gesien/ als dat wy niet alleen de gemaeckte Vrede mette Sweedse Majest. (welcken wy in dringende noot/ wanneer wy van u Coninckl. Majest. verlaten/ en van de Poolen selfs bestreden wierden/ hebben in gegaen) volstandig te houden/ maer oock ons metten selven Coninckl. Maj. [alvoorens

 wel

wijl niet alleen het stadigh gerucht / maer ook u Coningl. Maj. door [illegible] bekende [illegible] ons Landen [illegible] dens van Vrientschap aenkundigende / [illegible] te vaster verbinden mochten. 't Welck wy dan oock / schoon het in 't werck is gestelt u Coningl. Maj. hier door hebben te kennen te geven hebben geacht: Ende met een den selven te gelijck te verseeckeren / dat wy tot bevorderingh van Vrede [illegible] hebben [illegible] niet [illegible] laten blijven / wat tot soo heylsame [illegible] mogen [illegible] u Coningl. Maje. in der daet bevinden dat hy daer oock alsoo insgelijcks tot geluck sy / en sich aen gelegen laet zijn / meer als aen de onsekerheyt der Wapenen / etc. U.C. Coningl. Maje. wenschen wy voorts goede gesontheyt. Gegeven op ons Slot te Coningsbergen den 1. July 1656.

Frederick Wilhelm, Ceurvorst.

Daer op heeft de Koningh van Polen de volgende Brief aen den Ceurvorst gesonden:

Johannes Casimirus aen den Doorluchtige Vorst, Heer Frederick Wilhelm, Marck-Grave tot Brandenburgh, Rijcks Camerling van 't H. Rooms Rijck, en Ceurvorst, Hertog te Maegdenburg, in Pruyssen, Gulick, Cleef, Berg, Stetin, Pomeren, Cassuben en Wenden, Crossen en Cassou, Burg-graef te Norimbergh, Vorst te Halberstat en Minden, Grave van der Marck en Ravensbergh, Heere van Ravestein, &c. Oom ende Swager, oock onsen seer geliefden Broeder.

GEluckige welvaert en alles hoogen toestant Doorl. Vorst Heer Oom en Swagher / als onse seer geliefden Broeder / [illegible] en by goede verstande is heeft ons niet van [illegible] 't Verbont [illegible] door 't Hertoghdom Pruyssen metter Republick Polen vast verknocht is / te behouden wy ons altoos aen gelegen hebben laten zijn. Te meer wy ons verwonderen en bedroeven dat u Doorl. om gheene oorsaeckes wille van een [illegible] en trouwen [illegible] ons en [illegible] Coninghs Vyandt zijt [illegible]: 't Welck wy by gemeene geruchten niet hebben willen aennemen / oock niet gedacht / als een geheel andre meeninge van u Doorl. hebbende / en daer tot noch toe deels met schrijvens en deels met [illegible] u [illegible] Doorl. [illegible] ne / die ons en onse Coningrijcke geswooren trouwe meer als eenige andere ofte ongewisse hope souden in acht nemen / en de voorgaende staet in Pruyssen door [illegible] geraetslagen niet verruckt sou moghen werden. Dan daer en heeft geen middel noch wech bedacht konnen werden daer door gy tot de [illegible] hadden moghen [illegible] worden / alsoo dat drie van onse Afgesanten oock geen schriftelijcke Antwoorde waerdigh zijn geacht / en de vierde heeftmen zijn Credentialen naulijcks aen genomen. Van dese verkeerde actien is eyndelijck daer toe gekomen / dat u Ceurs. Doorl. uyt Coningsbergen den 1. July aen ons heeft geschreven hoe dat gy met u [illegible] sich metter Sweden hadt [illegible]: Wat soude ons meer als dese [illegible] voorschreven so wel Goddelijcke als Wereltlijcke Rechten ons bewegen ofte wat hebben wy ander voor middel ter hant te nemen als dat wy voor God en de Werelt [illegible] trouwe tot getuyghen roepen; want wy zijn in 't geringste niet bewust 't geene u Doorl. tegen ons en de Republijck van Polen met reden moghen in brenghen. Het Poolse Leger welck de schade van de voorgaende Winter [illegible] toe gerekent wert / is niet ons doen geweest: Ende waerlijck wy hebben ons in alles niet als een [illegible] maer als een Vader getoont / soo met overredingen / met langmoet / ja met bidden. Dan ons en den wel-gebooren Carnetsky / [illegible] Castellan [illegible] schrijvens, [illegible] wy door de gantse Werelt / dattet een privaet schrijven is geweest / en niet Vyandtlijcks begin / veel eer hebben wy Carnetsky als hy in Pruyssen meer genadert was / sich daer van [illegible] zijn [illegible] verboden. Dat Godt de Heere over ons vertoornt en de straffe der sonden noch niet ver-soent zijn / moeten wy [illegible] met eerbiedigheyt tegens de Goddelijcke Majest. bekennen. 't Is evenwel niet ghenoegh dat u Doorl. op de Sweedsche zijde vervallen / en alsoo tegen ons als u Over-Heeren en tegen de Croon Polen aen gevangen hebt te rebelleren. Ende voorwaer niemant die onpartijdig en by verstant is sal gelooven dat sulcke Acten tot nederlegging der bloedige Wapenen (gelijck u schrijven

u schrijven inhout) en tot wederbrengen der Vrede aen gestelt zy: Sekerlijck het is te vergeefs dat u Doorl. hem met eenen verborgen vredens naem bekleet en daer mede speelt : Ende indien u begeerte meer tot Vrede als tot Krijg ware geweest/ gy mocht u Armee in Pruyssen gehouden hebben. Hoe konnen wy van soo een welcke in 't Rijck tegens zijn Overicheyt ingevallen / en die sich beroemt met de Vyanden vaster verbonden te zijn/ en die oock te gelijck zijn persoon aen de selve verpant heeft/ een verlangen van Vrede toe voegen: Uwe Doorl. dreyght ons swaer mette onsekere en twyffelachtigheydt der Wapenen/ maer de Vyant en heeft oock sulcken macht niet/ dat hy soude mogen geseyt werden vry te zijn van een vallende Fortuyne. Dewijl door het schrijven van den gemeenen Staet en de Onderdanen/ en oock gy u eygen welvaren voorstelt / soo ware het een lichter wegh en middel geweest dat gy op dese aenwijsinge u Doorl. de sake wat nouwer bedocht had/ waer door men sich uyt dit groot onheyl en by dese onsekere oproerighe toestant 't Hertogdom Pruyssen in Vrede had konnen behouden: Te weten door en voor ons in gerechtigheydt en trouwe vast te staen / oft indien het u en uwe Onderdanen niet gevoechlijck achten mochten / te ruch gaen/ en op de Pruysse grensen den uytgangh af te wachten : En hier door had u Doorl. u staet allerbest beschutten konnen. De Trou kon niet gebroken werden daer niet te gelijck alle Verbonten geabandonneert en de Staet om gekeert wierden: Wyders met wat voor een koenheydt u Doorl. de gehouden conjunctie mette Sweden ons aen te dienen geacht hebt/ also even op deselve maniere/ doch evenwel met recht en in gevoechlijcker maniere doen wy u te weten dat gy binnen drie dagen u uyt onse Coningrijck mette gantse Armade sult weg geven: En indien sy na de voorsz. daghen op des Vyants syde hun bevinden/ soo verklaren wy van alle Verbonten vry en los te zijn/ en alsu u Doorl. zijne Wapenen midden in ons Coningrijck hebt gevoert/ als tegen ons/ en tegen onsen wille/ soo sal dat een exempel zijn dat uwe onderhebbende Landen 't selve sullen hebben te verwachten / en de tegenwoordige en toe komende tijt sal oordeelen dat alle onheyls begin en voortgangh van uwe Doorl. gesprooten sy: Welcke wy een beter sin en goe gesontheydt van God toe wenschen. Gegheven in Warzouw den 25. July 1656. In onses Coninckrijcks Poolen het achtste/ en van Sweden het negende Jaer.

Uwe Doorl. goede Swager en Broeder JOHAN CASIMIR *Koningh.*

Ende op die selve tijt heeft gemelte Ceurvorst aen de Staten Generael tot zijn verontschuldiging waer mede de Polen hem betichte desen Brief geschreven:

Onse Vriendlijcke groetenis, &c. Hooge Mogende Heeren, bysondere lieve Vrienden ende Naebuyren.

O [illegible] gedragen hebben/ om het Poolse Rijck weder [illegible] publijck ende [illegible] een bekent is / in de voornamentlijck U Ho. Mo. [illegible] soo wel uyt de besendinge / die wy tot de Lubeckse Tractaten [illegible] hebben [illegible] gelegen zijn/ als de [illegible] : Soo hebben wy echter geacht noodigh te wesen / om dat de [illegible] onses Staets [illegible] heeft [illegible] met Syn Majest. van Sweden [illegible] / ende u Ho. Mo. [illegible] en de particulierder informatie te [illegible] ; Ende [illegible] / [illegible] wy [illegible] voor eenighe Jaren den dissoluten toestant des [illegible] hebben [illegible] / [illegible] hoe dat het selve van soo veele machtige Vyanden [illegible] om den Crijgh te voeren geanimeert / de [illegible] soo wel [illegible] in [illegible] ende seer dangereuse [illegible] ver- [illegible] ; [illegible] ghesustineert wierde / dat [illegible] Wapenen / [illegible] Poolen tot [illegible] ghe- [illegible] openbaren Oorlogh tusschen beyde [illegible] / [illegible] door andere vreemde Natien / die [illegible] / deselve by aldien zy door de Sweedsche Wapenen niet waren [illegible] / noch wyder om sich getast hadde tot het grootste [illegible] van Christenheyt/ [illegible] mogen [illegible] : Dat wy daerom soo wel [illegible] eygen interesse/ als oock [illegible] opsichte/ dat wy achten van onse plicht te zijn/ sorghe te dragen [illegible] het restablissement van de Vrede / ende dat gheen meerder Christen bloet/ twelck sonder dat ver-

mits de Cosackische ende andere Oorlogen al te seer geschiet was/ mochte vergroot werden/ alle mogelijcke devoiren hebben aen gewent/ niet minder by zijn Maj. van Polen/ als de Republijck selve/ om alle swaricheden voor te komen/ stellende deselve voor ogen de evidente periculen/ ende de onvermydelijcke verstoringe van het Rijck/ mitsgaders de middelen ende wegen om sodanigen onheyl voor te komen/ radende met eenen uyt een getrou gemoet/ met presentatie van onse mediatie/ dat het diende/ met de Cosacken/ dewelcke geduyrigh van d'eene ende d'andere die de Vrede hatende/ wierden op gemaeckt/ een bestandige Vrede te treffen ende te besluyten: Dan het sy dat van de selve Croone die maligna fata zijn onoverwinnelijck geweest/ ofte datmen hem andersints tegens soo veele trouhertige ende welgemeende waerschouwinge met opset heeft verhart; so hebben wy tot ons groot leetwesen ende verwonderinge geen gehoor gevonden/ maer in teghendeel allerhande differentie ende mistrouwen moeten bespeuren. 'Tis waer/ dit alles waer capabel geweest/ om ons tot andere ende sulcke resolutien te bewegen/ dat wy by soodanigen irresolutien van 't Rijck maer hadden gesocht ons eygen Staet gevaer ende onse Landen uyt het ontvonckende vier des verderfs door bequame middelen te redderen/ hebbende daer toe in den beginne betere gelegentheden in handen gehad als nu laest: Wy bekennen mede/ invoegen het notoir is/ dat de harde proceduyren/ diemen teghens ons ende onse Hoochl. Voorouders dickwils gepleegt heeft/ tegens soo veele heldere verdragingen/ ja gelijck als om te vertoonen/ datmen sich hadde voor genomen/ ons van Landen ende Luyden t'eenemael te verdringen/ waer van ter gelegener tijt naerder informatie volgen sal/ ons geenig reden hadden gegeven/ dat wy by sodanig desperaten ende verlaten toestant in Polen/ ons welvaren te vergeefs hasarderen/ ende neffens hun ons oock in perijckel van uyterste ruyne souden gaen precipiteren/ sonderlick/ nademael sulcks mede niet geschieden konde/ sonder te vervallen met een Coninck/ met dewelcke wy ons veel eerder verbonden vonde Vrede en vrientschap te onderhouden/ ten opsichte van bloet/ nabuyrschap/ goede intelligentie ende andere hooge ende considerabele respecten; soo hebben wy die ongeacht van noch liever alles willen wagen ten dienste vande Croon Polen/ als ons/ ghelijck als overgeven aen eenich nadeelich oordeel van yemant anders: Ende zijn oversulckx met onse Armee/ die wy met groote kosten ende beswaernissen van onse Landen ten dien eynde hadden op de beene gebracht/ niet alleen in Polen gegaen/ maer hebben den Coninck alvorens oock van onse oprechte ende wel meynende intentie verwitticht/ versoeckende zijn Maj. tot alle prompte assistentie ende hulpe; dan in plaetse/ datmen ons in soo loffelijcken voornemen hadde hooren by te springhen ende bevorderlick te zijn/ soo hebben wy met de grootste consternatie moeten ervaren/ ja met ons ooghen aenschouwen/ immers niet sonder merckelijcke schaden gevoelen/ datmen ons veel eerder in ons desseyn is hinderlijck geweest/ ende datmen getracht heeft ons Crijghs-volck te ruyneren/ werdende de Soldaten heen en weer doot gesmeten/ ende niet anders gesocht als sich selve te verrijcken/ door dien men voor de hulpe/ soo veel gelt van ons heeft geeyst/ als ware het hare/ niet het gemeene/ maer puyr ende alleen ons werck geweest/ ofte dat wy de Croone met geldt hadden aen ons behooren te koopen/ van 't welcke gelt sy dan oock wel een deel uyt onse Landen hebben genoten/ maer om daer mede voor te gaen: Dan 'tis waer/ dat wy nochtans zijn eyndelijcke wel met eenige tot een accoort gekomen/ maer is ons van de ghedane beloften het weynighste gehouden/ ende in allen deelen soo mistrouwens betoont geworden/ dat het ons onmogelijck is gevallen met hun yets vruchtbaerlijcks uyt te rechten; ende bevindende alsoo soodanighe fundamenten/ waer op wy anders ons desseyn gegrondest hadden/ so lubricq ende onseker; soo hebben wy eyntelijck niet anders sien of van 't geheele werck oordeelen konnen/ als dat niemant op het algemeene welvaren/ maer yegelijck een op zijn particulier en conservatie reflecteerde. Alsoo het nu noch verder daer toe quam dat den Coninck ende een gedeelte der Senatoren het Rijck verlieten/ sonder ons de minste kennis te geven en datmen sich in eenich postuyre van defensie soude hebben te stellen: Een deel van de selve Senatoren haer begevende onder de protectie van de Sweden/ met schriftelijck versoeck/ dat wy haer exempel wilden volgen: Het gantsche Heyr Quartianers onder 't Beleyt der voornaemste Poolse Heeren hun voor den Sweedsche Koningh niet alleen verklarende/ maer oock onse Landen overvallende/ om door ongehoorde Roverijen/ moorden/ Branden/ en ander onchristelijck gewelt/ ons al te gevoelijck te doen begrijpen nadien 't Pools Rijck van zijn Hooft ontbloot was/ dat wy den selven weg (N. B.) die sy en andere Leden der Croon hadden ingegaen/ mede wilden goet vinden/ en alleen door dese oppositie niet veroorsaken dat het Landt tot verder verderf en ruyne geexposeert wierde: Boven/ dat onse Standen ons op 't beweeghlijckste versochten/ dat wy in so sorgelijcken occasie/ daer geen Coning in 't Rijck/ en geen Rijck in den Koning en was/ staende de uyterste ruyne des Lands en desselfs onweerdeerlijcke schade yegelijck een voor ogen/ ons wilden over de conditien van Vrede/ by zijn Maj. aen geboden ende de Standen gecommuniceert/ met den Coninck van Sweden vergelijcken/ ende mits desen haer Landen tot eenighe Vrede ende ruste verhelpen: Soo ist dat wy de hant Godes ende de noodsakelijckheyt niet langer hebben mogen

[illegible]

obimmeteren/ maer hebben geraden gevonden/ na dat wy ons beste voor de Croon Polen so getrouwelijck hadden gedaen / ende van haer selve in ons voornemen meer belet als geholpen / ende over sulcks/ het Rijck van hem selve was geabandonneert geworden/ ons op sodanigen voet / als wy V. Ho. Mo. voor desen getrouwelijck hebben laten communiceren / met zijn Maj. te vergelijcken / ende pacta perpetua op te rechten. Hoewel wy nu in onse conscientie ons genoegsaem versekert vinden/ dat wy niet anders als geschiet is/ hebben verbaren/ nochte onse getrouwe Standen ende Onderdanen/ welckers heyl en welvaert ons van God op 't hooghste is aen bevolen/ door geen ander middel als door dier gelijcke transactie voor de uytterste ruyne ende haren gantschelijcken ondergang hadden konnen beschermen: Hebben wy dien aengaende/ oock by oordeel van alle onpartydighe genoegsame byval gekregen / zijnde ons van diversche Potentaten in ende buyten het Rijck daer over wel hartelijck gheluck ghewenscht / sulcks dat wy vertrout hadden dat zijn Maj. van Polen soude niet minder alle 't selve ter harten genomen/ ende ons die wy andersints oock met den Poolsen Oorloch weyniger als niets te doen hadden / by sodanige opgerechte pacta ende verdraghen / ongemoeyt hebben gelaten/ gelijck wy dan goede ende seeckere naricht hebben/ dat deselve in den beginne hebben moeten bekennen/ dat wy het onse gedaen/ en dit niet veranderen konnen/ sonderlick geconsidereert zijnde / dat wy ons van dien tydt af gantsch neutrael gehouden / ende niet weynig moeyte gedaen hebben / om alles tot een goede ende bestondige Vrede te bemiddelen / hebbende ondertusschen veele van de Poolen ende onder deselve verschepden voorname Senatoren ende Ministers / de welcke tot ons haer toevlucht hadden genomen / vriendelijck geprotegeert/ ende met alle goethept ende genade bejegent/ sulcks dat oock niemant in ons gebiedt het geringste leet/ immers niet met onse kennis/ is wedervaren / ende als een diergelijcke gebeurde / wy het selve met rigoureuse straffe exemplaerlijck hebben geresenteert : Soo hebben wy doch een tyt lang herwaerts met verwondinge moeten vernemen/ dat de meergemelte pacta aen de zijde van Polen na dat sy meenden wederom tot eenige krachten ende vermoghen gekomen te zijn/ so qualijck zijn uyt geduyt/ dat sy deselve over al voor een defecte ende afval hebben uyt gekreten/ ende ons door harde bedreyginge aen gemaent/ wederom daer van af stant te doen / trachtende onse Onderdanen / alhoewel wy ons van der selver bestendige getrouwichept meer als genoegsaem versekert houden / van ons af te trecken / gelijck sy onse Officiers met geheele Troupen hebben gedebaucheert / en over sulcks om in 't kort te seggen / in der daet ons voor Vyant gaen verklaren/ in voeghen wy het selve niet alleen uyt de ordres gegheven aen den Generael Carnetzky / maer oock uyt verschepde andere geintercipieerde brieven klaerlijck hebben gesien. Ende alhoewel wy dien aengaende tot diverse reyse alreets zijn gewaerschout / ende de selve waerschouwinge billijck souden hebben gegeven/ om dat wel gemerckt hebben / dat die Poolsche Ministers / die onder onse Protectie leefden / gestadigh heymelijcke correspondentien / waer van sy nochtans by seer zware reversen hadden belooft hun t'onthouden / onderhielden/ ten langhen lesten contra datam fidem sodanig zijn ontweken/ dat daer mede ons Cheurvorstelijck woort/ 't welck wy voor hun aen zijn Majest. van Sweden hadden ghegeven/ niet weynich is ghekrenckt ghewoorden/ soo hadden wy ons doch noyt konnen inbeelden/ datmen tegens die geene / die haer in geenen deele hadde beledight in sulcker voegen soude hebben willen aengaen / ende over sulcks / dat men ons gants onverschuldertwijse vijantlijck soude hebben willen tracteren; Wy houdent oock voor als noch daer voor/ dat Syne Majestept van Polen noyt van voor eenige bedriegelijcke persuasien/ de welcke van langer hant alreets hebben eenige appetijt tot onse Landen van sich gegeven/ daer toe soude resolveren.

Dan nadien in onse Landen van Pomeren/ die sonder dat / metten Poolsen Oorlogh geen ghemeynschap hebben/ en in allen gevalle hunne bescherminge van 't Rijck en den Creyts hebben te verwachten/ den aenvang van sodanige hostiliteyten wierde gemaeckt/ vermidts de Poolse Armee daer in vielschrickelijck te werck ging/ eenige van Adel verbrande/ ende buyten twijffel soude volgens hare genomene communicatie hebben verder gegaen/ by soo verre niet eens deels Swedise/ eens deels onse Troupen daer toe gekomen/ ende haer geobligeert hadden van daer te retireren : Werdende over al nu openbaerlijck geseyt dat sy al die geenen / die eenighe gemeenschap met Sweden hebben / ende haer niet voor der selver openbare Vijanden verklaerden / met Moort / Vier ende Sweert wilden vervolgen / zijnde de selve dreyginghe alreets oock aen allen plaetsen / daer sy haer meester van hebben gemaeckt / seer onbarmhertigh ende wreedelijck te werck gestelt/ gelijck daer van konnen getuygen de grouwelijcke moorderijen die sy ter Lisse en andere meer plaetsen sodanigh hebben gepleecht tegen onschuldige Borgers/ Predikanten/ ja tegens jonge onnosele Kinderen/ dat diergelijcke in geene Historien gelesen / ende het Exempel oock van de alderbarbarische Natien/ wert gedesteert/ te gezwijghen / dat uyt de solemneele beloften/ de welcke den Coning van Polen neffens zijne Senatoren onlangs heeft gedaen/ genoegsaem is blijckende hoedanig in het Poolse Rijck / waer onder nochtans een groot gedeelte van Evangelische Inwoonders gehooren ; de Roomsche Religie sal werden voort geplant en gepropageert.

Ende also ons dienvolgens geen ding met meerder apparentie te vermoeden stont/ als dat ons / onse

Landen

Landen ende getrouwe Onderdanen / so haest Polen soude de overhant gekregen hebben / diergelijcke vervolginghe / moorden / branden ende andere / by hunlieden gewoonlijcke wreetheden / souden werden toe gepast / tot een loon voor so veele weldaden ende goede diensten / die wy de Croon ten allen tijden hebben bewesen / sulckx dat wy daer en tegens geen andere middelen wisten te employeren / als die ons God heeft verleent / tot bescherminge van onse Onderdanen. So hebben wy eyntelijck sodanighe irreparabele extremiteyten niet langer derven inwachten / maer hebben in Godes Name / onse Landen ende so veele onnosele Sielen te redderen ende de Vrede die te eerder te helpen procureren / ons tot de Wapenen gekeert / ende deselve met zijn Coninckl. Maj. van Sweden tot vereyckingh van sodanigen oogmerck geconjungeert / niet twijffelende ofte de Heere onse Godt sal seghen geven tot ons voornemen / op dat over sulckx de lieve Vrede gerest abileert / onse bezwaerde Onderdanen tot ruste geholpen / ende een eynde van bloet vergieten / metten eersten moghe gemaeckt werden. Alde wijlen nu u Ho. Mo. uyt het voorgaende genoegsaem hebben gesien / hoe ende in wat voegen wy tot sodanigen noot-weer en werck van defencie zijn gedrongen geworden: so konnen wy niet twijffelen / ofte u Ho. Mo. sullen ons in kas van noot uyt krachte ende in gevolge van 't Tractaet van Alliantie / die wy onsdeels verder ten allen tijden genegen zijn behoorlijck na er te komen / met raedt en daet assisteren / ende ons interesse by alle geleghentheden seconderen / by de teghenwoordighe constitutien van saken haer in sulcker voegen gedragen / als wy het selve van u Ho. Mo. als onse Bont genooten / oude Vrienden ende Nagebuyren / met een vast vertrouwen billijck verwachten. Actum in onse Residentie Stadt Koningsbergen in Pruyssen / den 6. July 1656.

Gedachten Heer Ceurvorst voegde sich den 28. July by Nowowoord mettet 't Sweedts Legher / doen wiert tot een Velt-scheen [illegible] genomen / het woort was God met ons / en trocken over de Weyssel de Buck / na Warzou / halver weegh quam een Trompetter met eene beneffens [illegible] Brief van den Coningh van Poolen aen den Ceurvorst: Doch om datte Brief soo spijtich was / apparent om dat daeghs te vooren noch 20000. Tartaren by de Poolen gekomen waren / soo hieldense den Poolse Trompetter by hun / en quamen [illegible] de Poolse voortroupen / dadelijck wiert den Rijxheer Spar met eenige Sweeds en Brandenburgse brigaden voor uyt gesonden / en 't heele Leger in Battalie gestelt. De Poolen dit siende / begosten lustigh te Canonneren / en schooten den Oversten Rannenbergh / en eenen Seigler een Schots Oversten te Paerde doot: 's Nachts hielmen krijghsraet / en 't Kanon geplant hebbende / trock 't Sweeds leger in Battalie metten uchtent op de Poolen aen: Toen stont de Koningin van Poolen aen de Brugge van de Wijssel haer Volck couragerende: De Poolen hadden op een hooghe schantse sommighe Stucken / daerse groote schade onder de Sweden mede deden: De Sweden die schants meynende te bestormen / quamen de Tartaren haer van achteren bespringhen / doodende veele met haer Pijlen / en den Heer Ceurvorst stont selfs in groot ghevaer: Boven dien vielen de Quartianen / en de Poolen noch elck met een groote forse op de Sweden aen / en doen noch twee mael de Poolen / alle 't welcke de voorsz. Poolen /

den buyten haer Retrenchementen met een groote furie deden: Den Coningh van Sweeden siende dat hy dus de Poolen niet en konde beschaedighen / trock door een Bosch / ende quam aen een Heyde/ die ter zyden af lag: Hier vielen de Tartaren strack op uyt/soo datte Sweden haer als een Vos in moesten houden/of raeckten ter neder: De Tartaren vielen oock eens van achteren in: Totten vier en vyf uren na Noen quam 't Sweedsch Leger dicht aen de Poolse wercken/ de Poolen dat siende / waden oock uyt haer voordeel / ende met een kloecke resolutie/vielen met een grouwelijck geschreeu op de Sweden aen: Hier stonden de Sweden verbaest / want zy waren omringht van meer als 180000. Poolen/Tartaren/ en andere Natien/ het hagelden van Pylen / en Kogels : De Hussaren met Lancien ghewapent / reden seer fel op de Guarde van den Coning van Sweden/ brekende door de gheleden: Hier wiert den Coningh van Sweden selfs met een Lancie van de Hussaren onder den rechter arm door zyn kleer gestoken, en ten ware hy de voorsz. Lancie met zyn Rapier gepareert hadde / de loop was op zyn lyf aen gelegt : Hier naer quamen de Tartaren en Haydamaken: En aen de kant van den Ceurvorst en over al bleven de Poolen pal staen/ vechtende langh seer dubieus/ en couragieuselijck/en hier was den Ceurvorst seer na gevelt/ want hy was gesien en alreede op hem gelost/ maer wonderlijck bewaert: Een ander gedeelte bevocht het overig gros de Sweden: En de Tartaren in 't generael vlogen rontsom als furien: En dit totten avont alsoo durende / waren de Sweden niet weynigh beschadicht: De Polen trocken met triomfe weder in haer wercken: Alsoose de Generael Hannenbergh op de vlucht sloegen/ en hy selfs door zyn Oge/ en zyn Paert met een Falckonet Kogel doot schieten-de/ sulcks datte Poolen toen een groote Victorie op de Sweden hadden bevochten: Doch snachts brachten zy de voornaemste Artillerye wegh/latende eenige ysere stucken op sommige puncten / daerse de Sweden soo lang mede gaende hielden / tot datte Poolen met 12. van de beste stucken met gemack over de Brugh marcheerden/ ende na datse den Coning van Sweden selfs die haer met sommige Benden meynden te vervolgen/ vroom ghestuyt hadden / braken zy ettelijcke plancken van de Brug/ en de rest in brant stekende / mosten de Sweden hier door in hun oude Legher blijven/alsoo sy hadden gesien en ondervonden datte Polen geen Gesellen waren om te verrassen/

en (als even geseyt is) de Sweedtsche Koningh was daer ontrent de voorsz. Brugge met verlies van 600. der zijnen was gestuyt/ ende oock tot aen de Kemper-heyde te rugh gejaegt/ daer veel Heggen en Kreupel-bos is/ doorgaen langs 't welcke de Sweedtse Majest. weder by de sijne quam. De Polen even wel/ verlieten Warssouw/ meest om de sterfte en stanck der doode Lichamen daer binnen: Sy bleven hier sommige dagen in 't open velt/ sonder dat de Sweden hun dorsten by-komen: En in dese [illegible] waerdigh was uyt Warssouw hadden gelicht/ [ooch den Heer. Essen/ maer Oxenstierns Neef was te kranck] zijn sy Poolen in getrocken. De Magistraet quam daer op haer dienst aen de Sweden bieden/ (veelen hadden sy niet/ dewijl sy Poorterloos waren) doch wilden niemant om den verpesteden stanck daer binnen/ alleenlijck sommige Brandenburgse Soldaten in Praeg/ d'overzijde van Warssouw. De Sweden bedanckten hun dit daen niet/ mits hier slagen en geen buyt viel/ de weynige Pferde stucken op eenige puncten/ waren haer roof/ sulcks dat veele Brandenburgers daer liepen/ die 't verwijten der Sweden dagelijcks mosten hooren/ dat sy beter betaelt wierden/ en meerder gelt ontfongen als de Sweden. [illegible] dat door de vuylicheyt en stanck in Warssouw/ de sterfte/ Rode loop en Pest in 't Sweden Leger ontstack/ de Ruyters Paerden storven als geslagen/ selfs terwijl de berijders daer op saten: Van hier brachten de Sweden de Pest binnen * Thoren en Elbing/ sonder dat die behoef de siechte in Pruyssen regens als te Coningsbergen (daer den Keurvorst van Brandenburgh was/ doch om dierstwil die stadt verliet) regneerde: Thoren storf bynae gantsch uyt/ en mits 't gebreck aen Backers ende Brouwers/ die neffens al de Doctors ende Medici wegh-storven/ en hunne huysen toe-gesloten stonden/ volgden gebreck en Honger: Te Elbing daer 't Sweedtse hof was/ en seer scherp t'inkomen (voor die van Thoren en Warssouw quamen) was verboden/ begost de Pest

* Dit syn de Steden die hare wettige Koningh afghevallen, en de Sweden ingehaelt hebben; Waer door Pruyssen en oock zy selfs geruyneert syn, hare Ingezetenen verdorven, en de gantse Weereldt haer voor trouloos heeft doen kennen,

HOMER. *Non prospere succedunt mala opera, assequitur etiam tardus velocem,*

de Pest oock seer t'ontsteecken / sulcks / dat vele weg-[illegible] / en de Sweedse Ministers (om lucht te scheppen) die stadt verlieten.

Crakow bleef ondertusschen door de Poolse Boeren geblocqueert / dan eenmael te slot op-passende / wierden door 't Sweedts guarnisoen [illegible] afgesmeert / en soo beschadigt / datte Poolen (die op die tijdt dronchen waren) vele het weder opstaen vergaten / en de overgebleven verschrickt / in langh niet weder quaemen: Weder om / raeckten de Warschause Bisschop daer door / en besloot het Sweedts guarnisoen soo nauw / dat den gantsche Somer hun 't uytloopen verboden was / waerdende in de [illegible] van Europa selfs met Hongher aengetast / de welcke sy so onrechtvaerdigh met hun Wapentuych hadden besprongen.

Desgelijcks oock geraeckten de [illegible] Officiers en Benden van de Sweden op and're plaetsen van Poolen in 't onderspit / (alle byp [illegible] van een langdurigen Oorlogh) gelijck voor het vaste Slot Lantskronska / op een seer hoogen Berg geleghen / want den Poolse Heer [illegible] Mierzynsk [illegible] (wiens goederẽ daer meest ontrent leggen) sont aen den Sweedse Commandant daer in een schoon Turcks Paert / met versoeck / dat hy zijne goederen wilde verschoonen / en indien hy welgevallen in dat Paert had / men soude hem voor geld aen meer dierglijcke konnen helpen: Den Sweedse Commandant nam dit Paert in danck aen / en versocht oock d'andere te mogen sien / dan alsoo op 't Slot daer toe geen gelegentheyt en was / wilde hy die op 't vlack sien berijden / dies gaet hy met eenige Officiers en soldaten van 't slot na de stal / sijnde een weynigh van de Bergh af-geleghen: Als hy nu den Paerde-loop soude besien / sijn uyt 't Geberghte 30 Poolse Ruyters ghekomen / die hem overvielen / doch hy (hebbende hooren seggen datte Polen maer windbrekers en geen Krijghs-lieden waren) wou hem verweeren / maer worp gesabelt / doch niet doot als al d'andre / sleepten hem met een houw in de Kop gevangen weg / en bekloommen 't Slot / dat sy beneffens al d'andere [illegible] van de Sweden suyverden / sonder yemand van de selve in 't leven te laten / alsoo sy de selve een hellich in Polen den doot gesworen hadden.

Euripid: Declinat & fortuna similiter ut flatus ventorum.

De Koningl: Majesteyt van Denemarcken heeft in desen tijdt sijn Outste Soon in 't Coninghrijck Noorweghen laten huldighen/ op dat daer door d'oude Coustuymen onderhouden / en de successie der Croon soude vast gestelt worden. Na dat nu alles wel/ en met vreughden af-ghelooopen was / heeft den Koningh met een Vaderlijcke blijtschap desen Brief aen hare Ho. Mo. (als sijne Oude en vertroude Bontghenooten) afghesonden:

WY FREDRICK de Derde, van Godts genade tot Denemarcken, Noorwegen, der Wenden ende Gotthen Coning, Hertoge tot Sleswyck, Holsteyn, Stormarn en der Ditmarsen, Grave tot Oldenborgh, en Delmenhorst: Hooge ende Mogende Heeren STATEN GENERAEL, Bysondere goede Vrunden ende Geallieerde Nabuyren: Wy stellen buyten twijffel of sullen als noch in versche ghedachtenisse houden, hoe dat Wy aen de selve in 't voorleden Jaer vrund-nabuyrlycken hebben genotificeert, dat door sonderbare directie van den Alderhooghsten ende Doorluchtighen Vorst, onsen vrundelycken seer Beminden Soon Heer CHRISTIAEN, tot Denemarcken, Noorwegen, der Wenden en Gotthen, Prince Hertogh van Sleswyck, Holsteyn, Stormarn, en der Ditmarschen, Graef tot Oldenburgh en Delmenhorst, op eenpaligh believen van alle des Rijckx Ingezetenen, de Huldinge solemneliter heeft ontfanghen: Wy hebben oock doenmaels uyt U Ho. Mo. ontfangene Antwoort en gratulatie der zelver sonderlinge gheneghentheyt, ende daer tegen betonende blydtschap met alle danckbaerheyt vernomen: Weshalven Wy oock ten opsichte van de wel hergebrachte oprechte vruntdschap, niet hebben konnen na-laten vorders bekent te maken, hoe dat wy alhier in onsen Coninghrijcke Noorweghen over weynich daghen gelucklgh syn gearriveert, ende dat op gisteren aen de voorhooghged. onsen Heere Soon den Prince alhier in onse Stadt Christiana, den Eed van Homage ende Huldinge van de Ridderschap ende Geestelycke, de Gedeputeerden uyt alle Steden, ende de gesamentlycke Ingesetenen van 't opgemelte onse Rijck Noorweghen, met behoorlycke solemniteyten, ende groote blijtschap ende geneghentheyt in Volckrijcke versaemelinghe met onderdanighste devotie, publyckelyck is gepresteert geworden: Soo hebben Wy aen de selve dese onse van Godt verkreghene gheluckzaligheydt, mede willen deelachtigh maecken, blijvende de Heeren met Vrundt-nabuyrlycke ende goeden wille gheneghen ende toe-gedaen. Op het Slot Aggerhuys, in 't Rijck Noorweghen den 24. July 1656.

Augustus 1656.

Ende op den 28 Augusti hebben de Gesanten van hare Ho. Mo. ende den hooghgedachten Coningh in Denemarcken / een nieu Verbondt en mutuele Ligue Guarantie tot bescherming van Dantsich / te Koppenhaven gemaeckt / luydende aldus:

Alsoo den Doorl. en Grootmachtigen Vorsten Heere *Fredrick de 3* tot Denemarcken, Norwegen, der Wenden en Gotthen Koningh: Ende de Ho. Mo. *Heeren Staten Generael der vereenighde Nederlanden*, ter handen nemende de violente proceduren, met de welcke de Navigatie ende Commercie op de Oost-Zee, ende zonderling op de Stadt ende Haven van Dantsich na jongst ontstane Oorlogen, tusschen de Kroonen Sweden ende Poolen in verscheyden manieren gekrenckt, geturbeert en benaut is gheworden, en met so gants bedenckelycke Desseynen door allerhande machinatien en openbaer gewelt die geene die de voorss. Oorloge aengevanghen hebben de voorsz. Stadt en Haven te oppresseren, en in haer macht te brengen: Om de groote ende seer rechtveerdighe redenen tot hanthoudinge van de Navigatie ende Commercien, ende tot conservatie van een Stadt met de welcke de Croon Denemarcken, ende de Staet der Vereenigde Nederlanden van oudts seer goede Vrientschap, nabuyrschap ende correspondentie hebben gehad, geoordeelt hebben geobligeert te sijn om met toegenegentheyde te bejegenen de instantien ende versoecken by ende van weghen Borgemeesters ende Raedt van de voorsz. Stadt soo aen Hooghghedachte sijn Koninglijcke Majesteyt als aen hare Ho. Mo. gedaen, om in tegenwoordige haere Stadts ongelegentheyt geassisteert te worden: Ende dat dien volgens Hoogged. zyne Koninghl. Maj. ende hare Ho. Mo. met ghemeen concept hebben goet gevonden ende geresolveert, de voorsz. Stadt op sekere equitable conditien gesamentlijck te hulpe te komen, ende tot dien eynde niet alleen provisionelijck vast gestelt dat wegen Hooghged. zyne Koninghl. Maj. ende hare Ho. Mo. serieuse devoiren sullen werden aengewent, op die gene, die de voorsz. Stadt gemeynt schijnen te onderdrucken, daer van af te manen, als mede dat in de Tractaten so by d'Hoog ged. Syn Coningl. Maiestr. als by hare Ho. Mo. mette Croon Sweden ghesloten souden moghen worden, de voorss. Stadt sal moeten worden geincludeert: Maer daer en boven een Navale Macht gecomposeert uyt Schepen van Oorloghe, van Hoogh ged. Syn Coningl. Majesteyt en hare Ho. Mo. sal worden geimployeert om de Navigatie op de voorss. Stadt en Haven vry en open te houden: En dat meer Hoogh ged. Syn Coningl. Majest. en hare Ho. Mo. voorsichtelyck hebben gedacht, dat om de Resolutien met meerder gemeyne gerechtigheyt in 't werck te stellen, voornamelyck is vereyscht, dat daer op een bondige en vaste Guarantie tusschen Hoogst ged.

De Koningl: Majesteyt van Denemarcken heeft in desen tijdt sijn Outste Soon in 't Coninghrijck Noorweghen laten huldighen / op dat daer door d'oude Coustuymen onderhouden / en de successie der Croon soude vast gestelt worden. Na dat nu alles wel / en met vreughden af-ghelooppen was / heeft den Koningh met een Vaderlijcke blijtschap desen Brief aen hare Ho. Mo. (als sijne Oude en vertrouste Bontghenooten) afghesonden:

WY FREDRICK de Derde, van Godts genade tot Denemarcken, Noorwegen, der Wenden ende Gotthen Coning, Hertoge tot Sleswyck, Holsteyn, Stormarn en der Ditmarsen, Grave tot Oldenborgh, en Delmenhorst: Hooge ende Mogende Heeren STATEN GENERAEL, Bysondere goede Vrunden ende Geallieerde Nabuyren: Wy stellen buyten twijffel of sullen als noch in versche ghedachtenisse houden, hoe dat Wy aen de selve in 't voorleden Jaer vrund-nabuyrlycken hebben genotificeert, dat door sonderbare directie van den Alderhooghsten ende Doorluchtighen Vorst, onsen vrundelycken seer Beminden Soon Heer CHRISTIAEN, tot Denemarcken, Noorwegen, der Wenden en Gotthen, Prince Hertogh van Sleswyck, Holsteyn, Stormarn, en der Ditmarschen, Graef tot Oldenburgh en Delmenhorst, op eenpaerigh believen van alle des Rijckx Ingezetenen, de Huldinge solemnelijck heeft ontfanghen: Wy hebben oock doenmaels uyt U Ho. Mo. ontfangene Antwoorden gratulatie der zelver sonderlinge gheneghentheyt, ende deswegen betonende blydtschap met alle danckbaerheyt vernomen: Weshalven Wy oock ten opsichte van de wel hergebrachte oprechte vruntdschap, niet hebben konnen na-laten vorders bekent te maken, hoe dat wy alhier in onsen Coninghrijcke Noorweghen over weynich daghen geluckigh syn gearriveert, ende dat op gisteren aen de voorhooghged: onsen Heere Soon den Prince alhier in onse Stadt Christiana, den Eed van Homage ende Huldinge van de Ridderschap ende Geestelycke, de Gedeputeerden uyt alle Steden, ende de gesamentlycke Ingesetenen van 't opgemelte onse Rijck Noorweghen, met behoorlycke solemniteyten, ende groote blijtschap ende geneghentheyt in Volckrijcke versamelinghe met onderdanighste devotie publyckelyck is gepresteert geworden: Soo hebben Wy aen de selve dese onse van Godt verkreghene gheluckzaligheydt, mede willen deelachtigh maecken: Blijvende de Heeren met Vrundt-nabuyrlycke ende goeden wille gheneghen ende toe-gedaen. Op het Slot Aggerhuys, in 't Rijck Noorweghen den 24. July 1656.

Augustus 1656.

Ende op den 28 Augusti hebben de Gesanten van hare Ho. Mo. ende den hooghgedachten Coningh in Denemarcken / een nieu Verbondt en mutuele Ligue Guarantie tot bescherming van Dantsich / te Koppenhaben gemaeckt / luydende aldus:

ALsoo den Doorl. en Grootmachtigen Vorsten Heere *Fredrick de 3* tot Denemarcken, Norwegen, der Wenden en Gothen Koningh: Ende de Ho. Mo. *Heeren Staten Generael der vereenighde Nederlanden*, ter handen nemende de violente proceduren, met de welcke de Navigatie ende Commercie op de Oost-Zee, ende zonderling op de Stadt ende Haven van Dantsich na jongst ontstane Oorlogen, tusschen de Kroonen Sweden ende Poolen in verscheyden manieren gekrenckt, geturbeert en benaut is ghewordên, eñ met so gants bedenckelycke Desseynen door alderhande machinatien eñ openbaer gewelt die geene die de voorss. Oorloge aengevanghen hebben de voorsz. Stadt en Haven te oppresseren, en in haer macht te brengen: Om de groote ende seer rechtveerdighe redenen tot hanthoudinge van de Navigatie ende Commercien, ende tot conservatie van een stadt met de welcke de Croon Denemarcken, ende de Staet der Vereenigde Nederlanden van oudts seer goede Vrientschap, nabuyrschap ende correspondentie hebben gehad, geoordeelt hebben geobligeert te sijn om met toegenegentheyde te bejegenen de instantien ende versoecken by ende van weghen Borgemeesters ende Raedt van de voorsz. stadt soo aen Hooghghedachte sijn Koninglijcke Majesteyt als aen hare Ho. Mo. gedaen, om in tegenwoordige hare stadts ongelegentheyt geassisteert te worden: Ende dat dien volgens Hoogged. zyne Koninghl. Maj. ende hare Ho. Mo. met ghemeen concept hebben goet gevonden ende geresolveert, de voorsz. stadt op sekere e[illegible]uitable conditien gesamentlijck te hulpe te komen, ende tot dien eynde niet alleen provisionelijck vast gestelt dat wegen Hooghged. zyne Koninghl. Maj. ende hare Ho. Mo. serieuse devoiren sullen werden aengewent, op die gene, die de voorsz. stadt gemeynt schijnen te onderdrucken, daer van af te manen, als mede dat in de Tractaten so by d'Hoog ged. Syn Coningl. Majestt. als by hare Ho. Mo. mette Croon Sweden ghesloten souden moghen worden, de voorss. Stadt zal moeten worden geincludeert: Maer daer en boven een Navale Macht geemployeert uyt Schepen van Oorloghe, van Hoogh ged. Syn Coningl. Majesteyt en hare Ho. Mo. sal worden geimployeert om de Navigatie op de voorss. Stadt en Haven vry en open te houden; En dat meer Hoogh ged. Syn Coningl. Majesteyt en hare Ho. Mo. voornementlyck hebben gedacht, dat om de Resolutien met meerder gemeyne gerechtigheyt in 't werck te stellen, voornamelyck is vereyscht, dat daer op een bondige en vaste Guarantie tusschen Hoogst ged.

Coningl,

Coningl. Majeſt. en hare Ho. Mo. werde opgerecht; So iſt, dat Hoogſt ged. Syne Coningl. Maieſt. van ſyn ſyde geauthoriſeert ende gecommitteert heeft den Heere *Ioachim Gerſdorff*, tot Fradbiholm. Ridder, Ryckraet, en Ryckhofmeeſter: *Chriſtiaen Tomaſſen* tot Stugard, Ridder, Ryckraedt, en Syn Coningl. Maieſteyts Cancelier: En *Andreas Bilde* tot Dapeſlo, Ridder, Ryckraet ende Ryck-Marſchalck, reſpective Syne Coninglicke Maieſteyts Ampt-Heeren op Borriackholm, St. Canuyt Clooſter en Schauntburgh; Ende de Hoogh-ghemelte Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden van hare ſyde, *Coenraet van Beuningen*, Raedt en Penſionaris der Stadt Amſterdam, *Godaert Adriaen van Rheede*, Heere van Amerongen ende Guickel, Gecommitteert van wegen de Heeren Edelen ende Ridderſchap ter vergaderinghe van de Staten des Lants van Uytrecht, ende *Mauritius Viersſen*, oudt ende eerſte Raet van 't Hof van Vrieſlant, alle Gedeputeerden weghen de Provintien van Hollant, Uytrecht ende Vrieſlant ter vergaderinge van zijne Hooged. Koninckl. Maj. van Denemarken, en hare Ho. Mo. daar over in onderhandelinge te treden en te convenieren: Ende is uyt krachte van dien verdragen ende geaccordeert, dat by aldien nu ofte t'eenigher tijden mochte komen te gebeuren, dat op de executie van 't gunt voorſz. is, ofte over verdere ende ſupport van de voorſz. ſtadt Dantzick met gemeene communicatie ende concert te nemen reſolutien ende over 't uytvoeren van dien, Hoog-ghed. zijne Koninckl. Majeſt. van Denemarcken, ofte hare Ho. M. in haer reſpective Rijcken, Vorſtendommen, Landen ende plaatſen, de Onderdanen te water of te lande eenig geweld aan ghedaan ofte ghevaar toe gebracht ſoude moghen werden, dat in ſulcken gevalle Hoog ged. zijne Koninckl. Maj. ende hare Ho. Mo. den anderen tegens ſodanigh ghewelt ende ghevaar ſullen aſſiſteren, ende 't ſelve den anderen met alle macht ende na haar uyterſte vermoghen ſullen helpen afweren, ende d'een den anderen Rijcken, Vorſtendommen, Landen, plaetſen, ende Onderdanen ſo te water als te lande daar van getrouwelijck ſullen helpen bevryden. Wijders is veraccordeert ende verſproocken, dat de ratificatie des ſelfde Tractaat van Guarentie, van Hoog-ged. zyne Koninckl. Majeſt. ende de Croone, ende de Rijckx-Raden, als oock van hare Ho. Mo. binnen twee maenden in debita forma hier tot Coppenhaven ſal uyt gebracht en teghens den anderen verwiſſelt worden. Aldus gedaan in Coppenhaven den 26. Auguſti 1656.

Dit Jaer zijn uyt Hollant 74 Schepen na Moſcovien gezeylt/ waer van de helft gedeſtineert was om 3000. Laſten Rogge over te halen: Behouden en ſpoedigh zijn ſy alle met geheel moy Weer te Archangel gearriveert: En hare Trafficke met veel beter voordeel als ſommighe wel meynen/ verricht hebbende/ zijn den 3 October weder van daer vertrocken/ en in 't Vaderlant gearriveert: Doch hadden aen dees zijde de Noorthaeck eenen grooten ſtorm gehad / die

't ſchip

't schip de dwalende Boer van haer af scheyde: Quam na dese weken oock in Tessel/ hebbende ('tgeen ongelooffelijck schijnt / en nochtans waerachtigh is) achter Hitlant / Schotlant en Yrlant om gheweest / en soo 't Canael en de Hoofden deur langhst de Nederlantse Kust thuys komende/ dat was de mijl op seven. Onder dese Hollantse Vloot waren noch twee Engelse schepen / en alhoewel deselve Hollants Bootsvolck op hadden / nochtans hadden sy bynae Russen nochte nergens in Muscovien eenig Credijt/ en liepen groot gevaer om datse haer eygen Coningh vermoort hadden / soo het die Luyden noemden.

De Hollantse Groenlantsvaerders leden door 't Ys in haer Reyinge groote schade / soo dat sommige schepen zijn vergaen: Vis wasser veel/ maer door 't opgeschoten Ys konden niet aen komen: d'Engelse verlooren seven schepen in die ghewesten / soo dat die Reeders oorsaeck hadden in plaets van Traen te branden/ tranen te schreyen.

De Spangiaerden dwongen de Fransen 4000. sterck den 17. deser 't Belegh van Condet te verlaten: Met die conditie datse in vier jaren tegen Spangien niet souden moghen dienen: Oock wierden de Fransen in haer aenslag op St. Venant soo ontfangen/ datter bynae 600. van de Stormers doot bleven / want sy hadden in seven uren viermael de Storm herhaelt: doch lieten al haer gereedschap en negen Pontons in de loop.

Tusschen den 15. en 16. deser is der Lipstadt door een grooten Donder in brant geslaghen aen seven verscheyde hoecken / en nademael de Vlam soo krachtigh (en soo men seyde) onuytblusschelijck was/ geraeckten 't meestendeel der voorsz. stadt in d'Assche.

Gants Italien scheen in dit saysoen ontsteken te zijn door de Pestilentie: Gants Calabrien/ de Poulle/ te Genua/ te Napels/ Romen/ en die gewesten ging het hevig aen/ want de Italiaense lucht/ andersints seer suyver zijnde / schijnt te vehementer haer vergaerde vuyligheden te openen: Doch had in dese Napels de meeste last/ aenhoort dit Register van ellende en bedroeftheydt:

Napels gelijck yder weet, een groote stadt vol menschen, heeft noyt grooter ruyne onder hare Ingesetenẽ gesien als dit Iaer: De Son op sijn hooghst sijnde, begon met haar dalen de Peste te verheffen: Sulcks, dat niemandt ver-

schoont

schoont was, het wiert alles aenghetast, en dat so gheweldich, als oft de Doot sich aen allen had willen leeren kennen. Den stanck der meenigte onbegraven Lichamen wederhielt dat men de straten van Napels niet dan in groot ghevaer mocht ghebruycken; Nochtans waren d'uytghestorven Huysen met Balien af geschooten: Over sulcks was de stadt niet meer kennelyck als aen hare deftighe Gebouwen; Levende Menschen zach men weynich, als alleen die geene welcke hun Knechten, Dienstboden en Familien af ghestorven waren, en zelfs langst d'een oft d'ander plaets hun begaven, om wat Hout, Meel, Broot ofte Water te halen, ofte indien 't er was, eenighe andere verversinge; Des Stads Poorten die ghesloten stonden, veroorsaeckten alle ghebreck, sulcks dat den honger so groot wiert, dat Adelycke Iuffers (ongepareert en als Schimmen) sonder schaemte uyt noodt neder buckten na prijen en vuyle Aasen; ja ontstelden die noch malkander; De meeste Kercken bleven open staen, overmits sy doodt waren die de zelve plachten te sluyten: Vele begaven sich met wat Olye in de voorss. Kercken, om ten minsten een eerlycke Begraef-plaets te hebben, en niet sonder Licht te syn; De Cloosters storven meest uyt, en bleven de Geestelycke zelfs in hare Cellen onbegraven; De voornaemste konden niet vluchten, de Ryckste hadden gheen bystant van hare middelen, en oock de Krancke, mits geene Priesters, Doctors, noch Apothekers meer te vinden waren, storven als Beesten daer henen; Vele van de Pest aengetast, daer onder van de deftichste Ionck-vrouwen, heeft men als dolle menschen in 't Hemde langst de straten ghesien loopen, terstont daer aen plotselyck neder vallende, sommighe met een gruwsamen brant en pijn, en and're met een flauharticheyt wegh stervende; De * Iammeren waren boven mate, want zelfs de Lucht die soo licht beweeght, en waer in wy alle den Adem scheppen, was benevelt en vol droeve Duysterheyt, vervult met Gieren en Grijp-voghels, die haer op de Doode Lichamen neder wierpen, en de selve tot hun Spijse maeckten, soo dat de ghene die sich met een Touw om den hals nae de See liet sleepen, ofte nae de stads eynden om te verbranden, hem gheluckigh mocht achten; De Honden ende Katten ontbloot van hunne Onderhouders, liepen by Dagh ende Nacht als rasende door de Stadt, sich voedende van de Doode Lichamen; Tot in July had men 60 Karren gebruyckt, en by de 200 duysent menschen in Kuylen en Graven ghesmeten, wanneer selfs de Karre-voerders ghestorven waren, heeft men

* *In sekere Missive uyt Napels is aldus gheschreven: In een Huys by mijnent heeft Sondagh voorleden een Edelman van al syn Dienaers en Huysgesin ontbloot, alleen nalatende syn Moeder en Grootmoeder, die daer na beyde mette Pest bevangen wesende, eenige uren daer aen van haer Bedde op de vloer gerolt, in haer eyghen vuyligheyt Doode gevonden syn: Mijn Gebuyrt heeft meer als Duysent Edelen en seer Rijcke Persoonen gehad, daer nu niet meer als 5 van in 't Leven syn, 1. Priester, 1. Vrou en 3. Kinderen, en dese leggen tegenwoordich alle aen de Pest: mijn Huys staet in 't midden van dese 5. Siecken, en ick ga en sta, echter door Gods genade, &c.*

men de Slaven der Galeyen genomen, en de dooden in zee by meenigte doen smyten ; Eens zijnder op sekere Brugghe 60000. Lichamen in haer Kléderen verbrant ; Die aen de See-kant woonden hadden de meeste vertc ooninghe, maer elders in de stadt, selfs de voornaemste straten waren alle Winckels ghesloten ; en d'een liep tot d'ander in, de rijckste wierden door dieven in haer eygen Huysen uyt gechut ; Alle Rechtbancken sweghen, daer was geen Magistraet ; En mits datter soo veel gebreck was, sijn de meeste menschen door honger gestorven, en verwaerloost ; men sach niets verhandelen, noch Vis, noch Broot vente, Water wasser overvloedig gebreck ; by stinckende Riolen heeft mē treffelijcke Dochters gesien nederbucken ; Eenighe straten storven gants uyt ; In somma, eer de Herfst tijt naeckte, waren over de achtmael Hondert duysent menschen gestorven ; De Herbergiers waren alle doot ; En niemant wasser thuys als de doode ; Den Viceroy dede alle nachten van de Casteelen grote Vuyren ontsteken om de quade lucht te verdryven ; Dese ellenden duyrde tot in September, doen begost de sterfte op te houden, en noch meer in October, doch de reden daer by, mits datter oock soo veel niet te sterven waren ; Men begost straeks tot suyveringe der straten, en der Huysen te komen ; Edele Persoonen sagmen naeckt van haer bedde gerolt in slijck door legghen, andre verrot en stinckent laghen onkenbaer op malkander, d'een in sijn Winckel, d'ander op Camers, Solders, Keuckens, langs de Trappen, seer seltsaem, en op alle manieren ; Men heeft deselve, haer Clederen, Matrassen ende Bedden die door de vochtigheyt der doode Lichamen te seer stinckende waren, op de Brugge van St. Magdalena verbrant, en de rest in See schoon gewassen ; De Viceroy beslooegh strackx veel Goederen, van Familien die geen Erfgenamen naeghelaten hadden, en bequam een groote Schat voor de Coningh ; En seer veele Officien warender te vergeven ; Alle Ampten waeren meest vacant ; In somma daer was groote veranderinghe. Stracks daer aen heeftmen de Maget Maria gedanckt, wie de eer van 't ophouden der Pest is toe geschreven ; Oock heeftmen het Beelt van Caetano in 't midden der Stadt op gerecht, als mede neffens de M. Maria hare aen alle Poorten gestelt met dese inscriptie : *Ob urbem a Peste liberatam* 1656. Ende eyndelijck hebben de Coopluyden en Schippers weder begonnen voorts te komen, en men heeft in 't Iaer daer aen weynig konnen sien, dat * Napels soo veel van haer Borgers verlooren had.

* Napels is de Hooftstadt van dat Coninckrijck/ heeft de forme van een drie-hoeck/ aen de zeekant leggen als een halve Maen/ sy wijckt met een woort niet een stadt in Christenrijck/. gy vint het daer van als/ heeft drie Forteressen die de stadt beschermen/ 't Nieu-Casteel als een quadraet aen de Zee/ soo alsmen hier komt daer in is een [illegible] zale/ waer de Staten van Napels vergaderen/ en den Viceroy tweemael ter weeck Audientie geeft ; de poort van dit Casteel is van Marmer ; 't Our-Casteel staet [illegible] dienen passeert alsmen van Capoue komt/ hier sietmen veel oude Wapenen en Schilderijen/ als mede een gantsch Arsenael : Het derde Casteel leght op een hogen Bergh/ dat over de gantse stadt commandeert/ is gebout in een [illegible]/ heeft verscheyden gangen onder der aerden/ waer door men soldaten uyt en in laten kan/ is genaemt St. Elmo. Het vierde ist Casteel del Ove/ wat afgelegen van de stadt in 't Eylant Megeri. Op de Wech van Napels is een Grotto/ daer men onder den Berche [illegible] hier segtmen heeft Julius Cesar een [illegible] gehad/ daer hy een [illegible] had die 60. Jaren out was/ desen weg is ruym twaelf voeten breet/ en soo veel hoogh/ en lang 17000. voeten/ dat van de helft bedeckt is/ hier en daer zijn eenige gaten daer men licht door siet/ anders quamen die [illegible] al duncker.

Romen (alhoewel grooter als Napels) had so veel besoeckingh niet: Even wel de Onkosten die 't Collegie der Gesontheydt aen de Siecken in 't gantsche Iaer 1656. hadden gedaen, beliep ruym 8 Tonnen Gouts, de Dooden waren stijf 14000. en besmette die genesen waren ruym eens so veel; Vele vertrocken, andere schuwden de Menschen, en de Cardinalen dropen deur, d'een op syn Lanthoeve, d'ander na een eensaem gehucht: Selfs den Paus liet sich in syn Camer op-sluyten, en voor een ruymen tijdt met Spijs en Dranck voorsiende, schaften alle Audientien af, selfs de Intrede syns Paleys, het celebreren der Feestdagen, en 't verkoopen van d'omlopende Snoepkramers; Doch de wyl hy om goede ordre te houden, dit verbiedende was als menschelycke middelen tot weeringe der Peste te gebruycken, dies te meer begonden de verdraeyde en slinckse gemoederen hun te openbaren, want sommige Priesters, Doctoers en Apothekers als zy de Krancken na yders beroep souden bystaen, in plaetze van te dencken hoe onseker haer leven was, bestalen de Luyden van hare kostelyckste Meubelen en Clenodien: Zeker Priester bracht al den Buyt die hy op sodanige wyse veroverden, terstont aen syn Hoer; And're met het gestolen Goedt syn op de straten doot gevonden; Sommige hebben so verschrickt van dese Sieckte, datse door inbeeldinge syn gestorven. In Calabria, de Pouille, en Sicilien storven meest al de Inwoonders, Genua, Boulogne, en d'Archipellis wierden maer simpel vermaent.

In dese Maent had den E. van Renswoude / Gesant van haer Ho. Mo. te Madrid by den Coningh en Coninginne van Spangen Audientie / en in 't Hooghduyts verscheyden civiliteyten gedaen hebbende / was bedanckt over grootenisse en geluckwenschinge van alle beyl: En kreeg oock tot antwoorde dat zijn Coninckl. Majesteyt / haer op alle respect en gunst aen hare Ho. Mo. beloofde: En keerde de ged. Gesant weder te rugge / na dat hy de Coninginne in 't Spaens de complimenten van afscheyt had gedaen / en soo oock voor de Infante noch eens in 't Castiliaens afscheydt nemende: Doenmaels over leverende het voorschrijven van hare Ho. Mo. wegens 't schip d'Elisabeth / schipper Pieter Jorisz. Wannis van Rotterdam / door een Yrs Kaper genomen / toebehoorende Coopman Gerard van den Hove / van Haerlem / mette zijne: En meer andere papieren van geinteresseerde hier voren gemelt.

De Engelse Armade voor Cadix verloor op dese tijdt door storm veel Cabels en Anckers / die sy gedwongen waren te kappen: Van hier zeylden sy na Lissebon / hun gelt tot andre voorraet en Anckers (diese niet genoegh bekomen konden) besteedende: Een Holl. schip van Venetien op Cadix gebracht met Buspulver / liep hun in den

mont/

mont/ 't welck sy ontlade / en den Schipper zijn Vracht betaelt hebbende/ lieten hem varen. Terwijl dus de Christenen elckander ter Zee bederven/ worden de Turcken stout/ self de slaef-aerdige Barbaren/ tasten met hun 8 Galeyen de Schepen van Jan van Hoesen/ 't Schip de Poolse Koopman aen: de Witten Eenhoorn en noch 2. andere daer by zijnde/ sloegen lang tegen 5 Galeyen in 't nau vande Straet/ tot sy met hun Schepen by Gibraltar tegen 't Lant lopende/ de selve in de gront hackten/ en 't Lant in-loopende / hebben de Roovers haer met 800 Man een stuck weghs vervolght. Tien andere van dese Barbarise Galeyen quamen toen oock dicht voor Malga met Prinse Vlaggen braveren/ so dat men van 't Kasteel op hun los branden/ sonder datse daer om eenichsins weecken.

Den Protector om dese Gesellen wat te toomen / ordonneerden/ dat sommige Schepen van Blaeck na Tripoly en elders souden lopen/ om d' Engelse Slaven (als voorleden Jaer te Tunis) te verlossen/ en de Engelse Natie aldaer tot Handelinge in te voeren. Oock 9 Fregatten uyt Duyns quamen op de Vlaemse Cust/ 3 voor Duinkercken/ 3. voor Oostende/ en 3. in de Hoofden kruyssende/ om de Kapers van Vlaenderen in te houden / over welcke de Engelse Zeeluy en Negotianten byna moort en brant schreeuden / oock met oorsaeck/ want de beste Matroosen van Europa verhuerden haer om den Buyt op dit Vaer-water / doende in dit Jaer aen Enghelandt soo veel quaets/ datse als meester ter zee de Noorder/ Yrs/ Engels/ Frans en Spaense Zeen door-swermden/ en ettelijcke hondert schepen/ Barcken/ en Kolyers in diverse plaetsen op brachten.

September 1656.

ALs den Heere Protector nu sach / dat hy aen Spangien begost een schadelijcken Oorlogh te krijgen / en een Vyant verweckt had die hem loos genoeg was om door behendige middelen vele afbreuck te doe/ en door de verscheydentheyt van Relige eenige quade Castanien in Engelant onder d' Asse sou te braden leggen/ resolveerden hy met Macht dien Oorloch voort te setten: Hier most gelt toe wesen/ en sonder Lasten op 't Volck te leggen wasser geen gelt te bekomen: Lasten te heffen kon niet sonder een Parlament geschieden:

Dies treet hy daer toe / niet sonder wangunst van vele / mits 't gebiel dat de geene die hier tot Leden toe verkoozen wierden / zijn grootste en bestendichste Vrienden waren / gelijck zijn Hoogheyts twee Sonen / zijnen Raedt / de uurste Officiers van 't Leger / en [illegible] Bloetverwanten : Eenen Mr. Carew (mede gekoozen zijnde) wierdt om dat hy niet en wilde beloven sich vreedsaem onder de tegenwoordige Regeringe te stellen / op't Casteel Windsor gebannen : Een opperste der Quakers (mede gekoozen) wilde alst op een sweeren gingh zijn hant niet op steken / noch belofte van getrouheydt doen / dies wiert hy oock af geset : De gewesen President Bradshaw stont oock wel in't oogh / doch soo en wiert die voor dese mael niet gemoveert : Den 27. na 't Reglement ginghen de nieuwe Parlementarissen d'eerstemael sitten : Den Protector reedt dien morghen oock in een Carosse na Westmunster / in d'eene poorte van de selve sat den Heer Fienne / by hem sat in de poorte een die een groote Fluweele Beurs in beyde zijn handen hielt / daer in lach het Groot Zegel van Engelant : Op dese Beurse stont in Goude gewercht de Wapenen van Enghelant / Schotlant en Yrlant / en in't midden het Wapen van den Heer Protector / zijnde een Silveren Leeuw op een Swart Velt : In de Abdye van Westmunster komende / stonden aldaer oock stoelen voor de vreemde Gesanten / en daer wiert een Predicatie gedaen uyt Esa. 14. leste vers / streckende tot onderlinge liefde tusschen de Regenten en Onderdanen : Die geeyndigt zijnde / ging den Protector na de gheschilderde Kamer op een verheven stoel sitten / en sprack in substantie tot het Parlement / welcke by de 300. sterck waren : Gy Lieden zijt hier geroepen om veele oorsaecken , op datte sorge van den Staet niet alleen op mijn soude rusten, maar gy oock deelgenooten daer in soudet worden : Om welckers versekeringh wy hebben ghestelt in verscheyden en de voornaemste Provincien van dese Republick Generaels Majors , so tot gerustigheyt van den Staet, en onderhouding der wrevelmoedige menschen , die niet en hebben ontsien verscheyden aenslagen so teghens onsen Persoon in't bysonder , als de Ingesetenen in 't gemeyn voor te nemen : Waer van de leste in Schotlant was genuut omme te massacreren den Gene. Monck , welckers onheyl was geketent aen veele andere , die haer in Engelant dan geopenbaert souden hebben : Hier tegens hebben wy 't zijner tijt dese verraderijen ende commotien onder onse Policie tot welstant gebracht : Maer

na dese

na dese hebben wy van Spanjen veel injurien verdraghen, dewelcke na hare veelvoudighe usurpatien teghens ons, sich publijckelijck mettet Huys van Stuart en den Paus tegens ons heeft verbonden, annexerende alsulcke Princen die van haren rangh sijn, niet anders als om de Protestante Vorsten en Staten en hare Religie te bequamer te dempen, indien niet andere daer teghens op ghewerkt en wierden: Ick ben dan ghenootsaeckt gheweest een kostelijcke Vloot altoos in See te houden; desgelijckx in Engelant het Leger te verbeteren, sonder dat nochtans de Gemeente daer door in 't minste is beswaert geworden, in 't tegendeel is de maentelijcke Schattinge van 12. Tonnen Gouts op ses gebracht, alleen door goet beleyt, sonder nochtans eenige Geestelijcke Landen te confisqueren van Malignanten, ofte bysondere Domeynen daer toe te hebben aen geslaghen, gelijck die van 't Lager-Huys eertijts gedaen hebben: De Schatkisten sijn oock veel beter gestelt dan ick waende: Derhalven sal ick noyt toestemmen datter eenighe lasten op 't Volck geleyt worden, als die ten hooghsten noodigh sijn: Hier toe recommandere ick u te considereren sonder de minste vooroordelinge, en dat uwe raetslagen den Staet moghen salutair zijn, waer toe voor al u eenstemmigheydt veel sal dienen, en de ruste der Volckeren daer uyt vloeyen: De Heylige Godsdienst laet overwoghen worden datse mette allerheylsaemste en Godtvruchtichste gedachten gemainteneert werde, 't welck ick verklare mijne suyvere intentie te sijn, en oock dat ick wensche alle uwe besonges mogen strecken tot lof en heerlijckheyt van Godes Heylige name, 't Volck des Heeren en 's Lants welvaren.

Zijn Hoogheyt keerden van Westmunster met een Koey-Jacht weder om na Withal. Maer 't Parlament op hare ordinaris Vergaderplaets hun neer stellende / hebben daer Tomas Widdington tot haren Speaker ghekoren; Stracks begost men te confirmeren datte aenhangers van de Stuarts Vyanden en Verraders in Engelant geestimeert souden worden: Omtrent 40 Leden wierden by de Soldaten (uyt bitterheyt en jalousie) uyt de Vergaderinghe ghehouden / maer als sy door een Geschrift daer over aen de Protector klaechden / heeft men hun mede plaets gemaecht: Andere daer tegens niet koomende verstaen 'tghene by 't Parlament geresolveert wierde / verlieten Westmunster en keerden na huys: Teghens dese is een scherpe in-roepinge uytgegaen. In October besloot 't Parlament den Protector in den Oorlogh teghens Spangien te assisteren/

ren/ en approbeerden/ dat den selven rechtmatigh gegrondtvest/ ende tot dienst van den Staet noodigh was/ maer de Middelen hier toe/ daer over soude men daeghs daer aen resolveren: Juyst een uyr oft twee naer het nemen van dese Resolutie isser een Expressen van den Admirael Blaeck en Montaigu aen den Protector ghekomen/ het goede nieus brengende/ dat op den 19 Septemb. 7 Engelse Fregats (onderwijl d'Enghelse Armade een weynigh in zee gesteken was) 9 myl van de wal bevochten en geruyneert hadden 6 Spaense schepen en een Portugijsse Prys: De stilte hier in den Enghelsen seer gunstigh / belette / datte Spaense swaere Schepen door haer na believen aengheborchten / oock niet en kosten wegh komen: Die van Cadix welcke met hartseer dit gevecht in den uchtent Son van hare Wallen konden sien/ sonden een Galeye uyt / om de aenghebochten Spangiaerden na mogelijckheyt te salveren: Dit Gevegt duyrden tot den Middagh/ wanneer d'Enghelse met twee Schepen die sy verovert hadden/ door gingen / mette rest liep het af soo als dese onderbolghende Lyst mede brengt:

1. Het Spaens Gallioen van Don Francisco de Hayes, hy selfs gevanghen, zegt, Twee Millioen Pieces in te hebben, In dit Schip syn oock ghevanghen Don Diego de Villa Alva, Gouverneur van de Havana, en veele Spaense Edelluyden, Koopluyden ende Factoors.

2. Capiteyn Ian la Torre, geladen met 12000 Huyden, en sommige Kisten Suycker, is oock by d'Engelse genomen.

3. 't Gallioen van Don Marco del Porto, is in de Baye van Cadix gestrandt, in-hebbende 300000. stucken van Achten.

4. Het Vice-Admiraels Gallioen, Don Francisco d'Esquevel, is verbrandt, en gesoncken, in-hebbende 600000. stucken van Achten, behalvens de waerdije der Iuweelen ende Paerlen van den Marquis de Baydex, 500000. stucken van Achten waerdigh. Neffens den voorts. Marquis waren noch in dit Schip syne Huysvrou, Kinderen, en Huysgesin, die alle mede verbrant syn, uytghesleyt syn outste Soon Don Francisco de Lopes, en een jonger Soon Don Ioseph de Sunega, en twee Dochters Donna Iosepha en Catalina, en een kleyn Kint van een Iaer out, die geberght, en in d'Engelse Schepen over genomen wierden. Maer den Marquis (welcke Gouverneur van Lima in Peru geweest was) dede het Schip in brant steken, toen hy sach dattet niet langher houbaer was, als d'ordre van synen Coning genoech bewust, van geene Silverschepen op de verbeurte van Lyf en Goet aen yemand over te geven, maer 't selve veel eerder te verbranden oft in de Lucht te doen vliegen, behalvens dat hy wist dat dit syn Schip Vierdehalf Millioen Flor. waerdigh was; Syn Outste Dochter met den

Hertoge

Hertoge de Medina in Spangen de Bruyt synde, en om te trouwen na haer Vaderlant quam, (datse al in 't gesicht hadde) is hier mede ongeluckigh verbrant.

5. 't Schip van Ian Rodrigo Galderon, aen Silver, Taback en Suycker 600. duysen Pieces waerdigh, 't zelve is tegen 't Lant gesoncken.

6. Een Schip met Silver raeckten te Cadix binnen. 7. 8. Waer van 't eene een Portugysse Prijs was, liepen na Gibraltar.

Dese verseekerden dat in Peru een gruwsame Aertbevinge was geweest, en dattet Vuyr uyt den Hemel gevallē was, so datte Bergen waer uyt men 't Gout en Silver plach te trecken, neffens de Potosi gantsch omghe worpen waren; De groote Stadt Lima was geheel vergaen en opgeslockt, als mede de Stad Calao, in welcke twee steden over de 11000. natuyrlycke Spangiaerden om hals gheraeckt syn: 't Hemels Vuyr had seer wonderlyck in gedaente van een Reghen de Potosi en al de Silver-mijnen verdestrueert, en alles tot Vlackten gemaeckt. In Lima was alleen een Schadt van over de hondert Millioenen aen Silver ende Gout vergaen, waer af de meeste part gereed was om na Spangē te schepen; In somma, de Spaense Monarchye kreegh hier van ver en na-by niet als geheel bedroefde en schadelycke Nieu-maren.

Over al dese Victorien heeft den Protector een Danckdagh ghehouden: Den Buyt op anderhalf Millioen gheschat / is endlingh te Plemuyen aengekomen / wordende het Silver van daer op Waghens te lande door Soldaten begheleydet / te Londen in den Towr gebracht. De Spaense Gevanghens zijn op goede plaetsen bestelt / doch haer ongeluck hebben sy te lieber gheleden / om dat sy rekenden 'tselve by Godt voor 't Rooms gheloof / en by den Coningh als getrouwe Dienaers t'eeniger tijt beloont te sullen worden.

Terstondt heeft den Protector nieu Geldt van zijn Plaeten doen slaen: En zijne Gunstelingen mette selve gedenckende / vergat niet Mr. Maynard / die in de Handelingh met Portugal grooten dienst met over en weder gaen dede / selfs tot d'admissie van vrije Godsdienst voor d'Onroomse in Portugal. Daer om is Mr. Maynard gemaeckt algemeyne Consul van d'Engelse Natie te Lissebon: En op datte correspondentie tusschen dese twee geresulteerde Staten te beter mocht gehouden worden / heeft men 3 Rocy Fregatten geordonneert / op dat wekelijck een (behoudens vaerbaer water) sonde ter zee gaen / ooch tot gerief van Cooplupden in hare Brieven. Diergelijcke practijcke is na sommighe weken mede tot Amsterdam in 't werck gestelt / ende voor 12 Jaren Octroy vergunt aen Sr. Johan Rombouts (cum socijs) om met Galjots de Brieven en Juweelen na en van Portugael te bestellen.

Vijf

Vijf Engelse Fregatten liepen toen in de Baye van Mallaga/ daerse onder de Moolje vonden 2 Galeyen en 7 a 8 Koopvaerders: D'eene Galeye (mits de stilte) gingh deur/ de overige hebben d'Engelse alle verbrant/ of in de grant gheschoten: Sy vermeesterden oock een Barcatje op 't Hooft / vernaghelende de stucken / doch die van 't Casteel dreven se haest van daer: En schoten verscheyden Fregatten hare zeylen/ takel en masten schadeloos. Elf andre Engelse Fregatten quamen stoutelijck binnen de Baye van Vigo in Galissien/ daerse een Yerse Caper/ welcke een Prijs by hem hadde/ in den brant geschoten/ doch de Maets waren al te lande gevlucht/ en hadden de schepen ontladen: d'Engelse meenden hier te landen/ en dan na Bajonen te gaen/ maer de Casteelen waren hun veel te warm.

Christina van Sweden had om de Pest Romen verlaten / en alhoewel sy in haer verblijf aldaer grootelijcks ghemesnageert had / evenwel om haere Reyse voort te setten / heeft sy by de 10000. Ducaten op hare Juweelen gelicht: Haer meeninghe was een keertje na Vranckrijck en Duytslant te doen/ om ware het mogelijck hare trage Renten gewilliger te doen voortkomen: De Paus gaf haer de benedictie / en een versoeck datse weder wilde komen soo haest de gelegentheyt mocht dienen/ 'tgeen sy beloofden: Dies is sy met hare Bagage na Civitavechia getoghen / en in vier Pauselijcke Galeyen gescheept: Veele Cardinalen en Geestelijcken gaven haer de uyt gheleyde / wanneer de Coninginne op een Paert sat op zijn Heers met een swarte fluyer om den hals/ en een lange Buffelse Colder bekleet: Van Civitavechia vertrock sy op Vranckrijck / onderwegen eenige Turckse Galeyen siende / maer niet aen doende: Eer de Koninginne van Romen vertrock / had sy een paspoort van de Coning van Vranckrijck ontfanghen. Den 29. wierde sy te Marseille wel ontfangen uyt expres gebot van den Coning/ na dat sy te Genua gerefuseert was / mits de smettelijcke plaetsen daerse van daen quam: Maer de Francoysen soo vervaert niet / lieten de Coninginne met een Galeye binnen komen / d'andere drie moesten aen 't Eylant If blyven: Den Bisschop van Marseille dede haer groote eer: Sy sat ghekleedt als een Sweedtse Ruyter op een stoel/ met een blaeuwen Hemel gedeckt vol silvere passementen/ die haer droegen / hadden de Levreye van de Stadt. Van hier na Aix rijdende/ in de Carosse

van

van den Cardinael Grimaldi/ en soo na Montelimart / Orgon / A-
vignon/Lions/daerse negen dagen bleef. Van Lions in een schip tre-
dende om na Marsten te varẽ/ seyde de Coningin tegen een van haer
vertroude op 't subject van haere reyse/ Lions heeft my den Hemel niet
gegunt (meenende 't verhemelte dat andere boven haer gestoelte deden dra-
gen) noch de Sleutelen van hare Stadt niet gepresenteert, noch voor my ge-
knielt, het Tempeest heeft de Masten van mijne Galeye gebroocken, en de
Turcken hebbẽ my na gejaegt, den Groot Hertog van Florence is uyt vrese
der Pest tot my verkoelt. Ende Genua maer seven Galeyen hebbende om
my t'ontmoeten, soo en mocht ick nochtans daer in de Stadt niet komen.

Den 27. Augusti quam de Coninginne te Dion/ den 1. Septemb.
te Auxerre komende / ende den 4. te Fontainebleau / daer Madame
d'Orleans hare Majest. quam begroeten : Den 7. quam sy ten elf
uyren smorgens te Parijs / van al wat hoofs was ingehaelt / daer
waren over de 10000. Borghers in't gheweer/ de Coninginne om-
ringht van veel Franse Adel / sat op een groot Wit Paert / wiens
hooft bedeckt was : Den Toom en 't Harnas van Brokar/ op een
root Carmosijn Fluweele Sadel / vol gout en silver geborduurt/ de
Pistolen in de Holsters / en de Cappruynen insgelijcks geborduurt :
De Coninginne had op haer hooft een Hoed vol swarte Pluymen/
en in de hant een Spaens Riet/een Scharlaken Rock aen 't lijf over
de knien hangende/ en een silvere en gout geborduurt kleet : So ras
sy de Marschalck de Hospital buyten de Stadt ontmoete / en hem
van't Paert sag stijgen/ om haer te verwillekommen/ beval sy desel-
ve strackx weder te Paerde te klimmen / uyt vreese van eenig onge-
luck/ seggende : Dat de Astrologijnen te Romen haer hadden voorseyt,
dat sy onder een groot getal Volcks soude sterven : Daer om was sy nu
bevreest/ mits de menichte van menschen / die rontsom en over al
op de wech waren : Aen de Poorte van St. Anthonie komende /
stont daer wat stil / lesende eenige advijsen die daer nevens eenighe
Figuren/Arcke Triumfalis/ende Sweedse en Franse Wapenen ge-
hecht waren. Voort rijdende tot aen 't Kopere Beelt van Coning
Louijs de 13. te paerde : Is aldaer begroet van de Coninginne van
Engelant/ van de Princesse van Orange/ van Conty/ van den Her-
tog van Yorck/ en and're Grooten. Voor de L. Vrouwen Kercke
komende / gaf de Deken haer het Wy-water en 't kruys te kussen :

In de Kercke het Te Deum gehoort hebbende : Wiertse van den Deken uyt geleyt/daer een Carotse stont/ op zijn Romeyns met ses Paerden/ van Isabelle couleur/ hier ging Christina in sitten/ en begeleyt van duysende Toortsen / passeerden de nieuwe Marckt/ de Kap van de Gout-smits/ Pont Neuf/ de straete l'Arbre sec/de Graggen van St. Germain/ en so na de Louvre / daerse gelogeert wiert. Hier zijnde/bracht de Coningin de tijt meest deur met haer in't begin van alle Grooten van 't Hof te laten besoecken : En daer na ging sy selfs alle Kercken en Kloosters besien : Oock de Bibliotheken van de Cardinael Masarini en van den Coningh van Vranckrijck : Die nieuwicheyt over zijnde/ kreegse een kleene siechte/wiert gelaten/en bestede doe den tijt mette Louvre te besichtigen/en de Misse te hooren/ toch nae de Cummunie ging sy savonts nae de Comedie. Onder andere fraeyigheden / sach sy in de Thullerye de vreugde vieren die den Veneetse Ambassadeur aldaer had aengerecht ter eeren van de Victorye teghens de Turcken / den 26. Juny lest by de Dardanelle verkregen : Op een hoogh Teatrum sagmen de geheele vertoning van de Zee strijt/ en alle soorten van schepen/ die men sag nemen en verbranden / en sincken : In 't midden was den * gevleugelde Leeu / houdende 't Swaert in d'een en een Schilt in d'ander clau / ter neder slaende een Turckse Reuse/houdende noch twee Turcken onder zijn klauwen leggen : De Dardanelli wierde daer mede als na 't leven vertoont / en de maniere van de plaetse waert 't gevecht geschiede / men sach twee verheven Torens op 't Theatrum / van een wonderlijcke structure / want daer stonden in 't Griecks / Latijns / Italiaens en Franse Veersen de gantse Historye verhaelt : Als nu de strijt volbracht/ de schepen genomen/ en gevecht en schieten was gesien en gehoort / verbranden alle het werck/ uyt ghesepdt de Leeuw/ die bleef staen / stootende den Grooten Turck/en lustigh knodsende op de kop. Van Parijs vertrock de Coninginne na St. Denis / daerse groot vermaeck nam in't sien der Tombes en Begraef-plaetsen der voorige Coningen van Vranckrijck. Den 15. vertrock de Coninginne na Chantilly/den Coning te Compegne wesende/ quam met zijn Broeder aldaer/ en begaf sich in een bysondere Camer / als nu yder toedrongh in de Camer daer de Coninginne met zijn Eminentie was/ versocht Christina datte meenigte Adel wat mochte vertrecken/

* Het Wapen van Venetien.

treckhen/om te vepliger mette Cardinael Masarini te spreke/t'welck voor een ghedeelte geschiedende / seyde zijn Eminentie / dat hy eerst aen hare Majesteyt had te presenteren twee Edellupden van groten Huyse / die hare Majest. sochten den Rock te kussen / waer op terstont den Coningh van Vranckrijck met zijn Broeder den Hertoge van Anjou (die te vooren onbekent waren) in de Kamer traden / en Christina met Koninckliјcke beuscheydt groete : De Coninginne haer siende/seyde onder andre /datse yder waerdigh waren een grote Kroone te dragen; de Coningh vertrock met zijn Broeder na een quartier uurs weder in een bysondere Kamer/ daer een Collatie bereyt was/rijdende nae 't selve weder naer Compeigne/ daer hy in de Nacht aen quam. Den 16. ging Christina wandelen in de Galderije/besiende alle vreemdigheden/ die daer veel zijn/ onder andre sagse de Visscherije van de Carmorans / (dat Egyptise Vogels zijn) die de Serpenten eten : Van hier is zy na Compeigne getoghen / en daer heeftmen ooch veel onthael gemaeckt / onder andre Triomfboghen was daer een Anagramma op haer naem/ Christine de Suede — Nee de Iesus Christ. Dese Letteren waren ondersteunt van twee groote Pylaren / daer de Boogh op rusten / en op de eene Pylaer lasmen dese woorden/ Regnum deserit, terrenum, quid fortius? En op d'andere Pylaer / Regnum reperit, æternum, quid melius? Te Compeigne wiert sy door den Coning treffelijck getracteert / met Comedien verlustigt / en op de Swijne Jacht vermaeckt : Den 18. sach hare Majest. neffens den Coning/zijn Broeder/den Cardinael/en 't gantse Hof de Jonghe Jesuyten een fraije Comedie speelen/ genaemt de Getrouwicheyt tot de Coning/diese met een groote gracie in de Zale des Gardes speelden/en daer in Coning Carel de eerste Coning van Engelant gebijlt wierdt : Den 23. na datse seer deftigh in het Bos/ en over al getracteert was/heeftse haer afscheyt genomen/wanneer den Coningh haer met een Geschenck van dertigh duysent Rijcksdaelders had vereert tot haer Voyage na Italien/verseeckert dat haer twintigh duysent Rijcxdaelders 's Jaers souden volgen: Anders soude sy na Pomeren gekomen hebben : Den 24. vertrock sy na Savoyen / daerse van den Hertog over al treffelijck ontfangen / en na Boulonge en Sena geleyt wiert/verblyvende in die steden/tot datte Pest tot Romen soude gecesseert zijn.

Onderwylen vergatmen † de arme Protestanten in Piedmont / duysenden heeft men aen dese Coninginne verspilt / die selfs Rijck ghenoegh was / alleen om datse Roomsch was ghewoorden / ende duysendē arme zielen om datse Onrooms waren heeftmen op nieus verjaegt: In Pignarol zijn al de Gereformeerde / in Piedmont de Protestanten vervolgt / verbannen / uyt geput en wreedelijck mishandelt / O! Christenrijck / o! Romen / hoe sal dit voor de Opperste konnen bestaen? Zijn zy en belijdē sy alle Christum den Heylant / en segt haer dien Heylant de Zaligheyt daer op toe / vervolght gy alsulcke? Voorwaer gy zijt ellendiger als de Piedmontoisen / en u staet is ongeluckiger: En men behoort voor u te bidden / als voor die geene die de schaepstalle Jesu Christi in plaets van te volgen / vervolgt. God open u de oogen.

Valensa in Italien niet langher konnende teghen houden al het nieu secunderen van Vranckrijck / aen hare Belegeraer den Hertog van Modena / alhoewel genoech hare devoiren en vroomheydt ghetoont hebbende / so met het contramineren / uytvallen / als mede door swemmers door de Rivier de Pos / hare helpers van haer gestalte van binnen te adverteeren: Tot dat endling den Hertog van Modena boven 't Water een lijn met klockjes dede spannen / en na beneden tot op de gront een net / onder met swaer loot behanghen / waer door de Spaense schippen onder water gevangen wierden: Ende ten laesten den Gouverneur siende datte Spaense niet vermogende waren hem te ontsetten / gaf Velenza den 15. deser aen Duc de Modena over. Elf dagen daer na winnen de Francoisen in Nederlant noch Casteelet / waer mede sy desen Somer besloten / haer Wapenen noch in 't eynde met glorie bekroonende: Daer ter contrarie de Spanjaerden schenen te zieltogen / haer Leger in Vlaenderen liep wech: En in Italien deden de nieu ghekomen Hoogduytsen niet beter / selfs de Spangiaerden daer onder van de grootste Officieren passeerden na Spangien / laetende Milan in een slechte standt / (wiens haeren nieuwen Gouverneur Fuensaldagne daer niet wel gesien / maer gehaet was) en de jalousye der Grooten / veroorsaeckte disordre / en daer uyt voelden d'Ingesetenen alle ellenden / selfs is den Expressen met al de secreten van den Staet van Milan nae Spangien gaende / om alles den Coning te vertoonen / by de Fransen gevangen / en neffens zijn Papieren na Parijs gesonden. Den

† Die aen hare Hoogh: Mog: hebben laten weten dat de Aelmoessen van hier wel ontfangen waren; maer dat de Roomsche hun van alles ontbloote / en zy by nae te zaepen noch te maelen hadden.

Den Keyzer van Moscovien/met groter Heyrkracht na de Oost-zee treckende/quam den 16. Augusti voor Riga / sterck over de hondert en tachtigh duysent zielen/daer onder veele Boeren en Kinders/ spannende zijn Tenten in 't open Velt ; toch als dit Graef Magnus de la Garde (Gouverneur in Riga) vernam / viel hy met omtrent twee duysent man uyt/ den wiert soo rustigh ingedreven / dat veele van ham den hoop niet bedanckten / onder de geene die de Moscoviters hier gevangen kregen/ was den Sweedse Grave van Thurn / die in't Russise Leger wiert onthooft/ en 't Hoof deloos Lichaem na Riga tot een spot gesonden; toch de Gemalinne des gemelte Grave van Thurn in Pruyssen zijnde / sont een schoone Karots met ses Paerden aen den Grootvorst tot een vereeringh / en versocht het Hooft van haren Man; den Grootvorst de liefde van dese Edel-Juffer merckende/weygerde de Karosse/maer gaf den Bode 't hooft van den Grave in de Carosse / latende hem daer mede wederom na de Gravinne ryden.

Binnen Riga was op die tijt den Heere Rodenburg, een Hollants Ingenieur, die om syn kloeck oordeel en grote kennisse in de Fortificatien, over eenige Jaeren by den Moscoviter in hoogh aensien geraeckt synde, aldaer goede profijten dede, en een treffelyck Capitael door d'Ingenieurie verovert hebbende, poogde weder na Amsterdam (syn Geboorte-stadt) te keeren, en daer (als rijck genoegh) voorts in stilte te leven: Maer in syn Reis door Sweden treckende, is met groote Beloften van den Coning versocht sich in Syn Majesteyts dienst te willẽ latẽ employeren, gelyck gemelde Rodenburg hem hier toe hebbende laten ghseggen, de voornaemste Sweedse Steden op de Fronteyren en aen d'Oost en Finnise Zee heeft gefortificeert, doch de Gagie en beloofde Præmien syn hem niet gevolght: In 't teghendeel heeft hy al syn geconquesteerde Middelen die hy uyt Moscovien mede gebracht had, bestaende in 60000. Rijcxdaelders, t' eenemael binnen 26. Iaeren (synde so langh in Sweden in dienst van den Coningh geweest) verteert: Ende vermits men nu in Lijflandt voor een Inval der Moscoviteren vreesden, is ged. Rodenburgh (die vast om betalingh aenhielt, doch noyt konde bekomen) versocht geworden de Stadt Riga te fortificeren, onder Belofte, dat men hem dan d'oude mette nieuwe schult ghelijckelijck zoude betalen: Hier op vangt den Heer Rodenburgh dat Werck aen, maer als nu de Moscoviters voor de Stadt quamen, is Graef Magnus de la Garde die in

Riga commandeerde, met d'Heer Rodenburgh in krackeel geraeckt, seggende, dat het begrijp van zyn Werck de helft te groot was, en sulcks met voordacht gedaen hadde, om Riga (mits geen Volck genoech om te besetten hadden) den Muscoviters als in handen te gheven: Roodenburgh ter contrarie, bewees met d'Instructie, dat hem de ordre tot zulck een Werck en grootte was aenbevolen, en dat hy die ordre ghevolght had: Toch als hy bemerckte dat men in placts van te betaelen, hem na 't leven stont, soo vluchte hy by nacht uyt Riga in 't Moscovise Leger, daer hy welkom was: En de Sweden oock apparent blyde datse nu verlost waren van hem sijn gelt te betalen.

Op't eerste aen komē vluchte al wat konde over Zee na Lubeck/ selfs des Coning van Swedens Zuster en andre Grooten: Als nu de Stad onderwijl uyt Pomeren met 1200. Sweedse soldaten wiert beset/ kregen die van binnen courage; doch door al de Granaden en 'tgedurich schieten wierden de Belegerde soo mat/ datse by na zieltoogden/ de beste Huysen lagen om geschoten ofte geslaghen/en alle waren sy dakeloos: De Sweedse Benden in der Pillau gescheept tot haer ontset onder Douglas/lagen wel drie weken zeylreed/maer de wint was hun altoos teghen. Soo dat al de Weerelt was verwachtende dat Riga haer aen de Moscoviters soude moeten overgeven hebben.

Onderwijl quam schipper Jacob Joltsens van Narva met zijn schip voor de Rivier van Riga/meynende daer in te loopen/'t welck de Moscoviters hem beletten / want sy hadden aen de zeekant een sterckte op gewor pen/en met Struysen (kleyne scheepjes) de Rivier toe geschakelt/ dan soo vast niet / oft sommige raeckten in het vluchten daer deur: 't Gebeurde datte Borgers dit Hollants schip voor de Revier siende / in vier Galjoten vielen / en meynden alsoo uytte stadt te vluchten / een van de Galjots raeckten deur / maer d'andere drie kregen de Moscoviters/ in't een was Coopman Herman Been met 17000. Rijcksdaelders; oock waren veel Adelijcke Juffrouwen in de voorsz. Galjots/ die in de Zee sprongen en verdroncken/liever dan van de Moscoviters onteert te willen zijn; Dit maeckte groote schrick in de Stadt/ 't welck den Czar vergroote / also hy korts daer na Riga op-eyschte/ met belofte van behoudenis der Previlegen en een Kerck met vrije Gods-dienst voor de Luterse/ oft by weygering/ stont na desen geen genade te hopen/ en roemde/ dat hy om de stads

Grachten

Grachten te vullen 30000. Man in zijn Legher had / en wilde als dan met 70000. Man stormen/en de Hogelingen niet verschoonen/ doch die van binnen gesecondeert met 't Regiment van Ge. Koningsmarck uyt Pomeren/ oock door een Schoet van Narva met Spijs/ en wel 6000. weerbare Mannen soo Burgers als Soldaten sterck zijnde/ bleven kloeckmoedigh/ alhoewel seer vermoeyt door 't geduerigh waken/ en door swaer Canon en veel Granaden hare meeste Huysen bedorven waren/ dan stormen zijnder noyt gedaen: So dat de Russen na 6 weken belegeringh weynigh gevordert siende/en het saysoen voor haer als byna verloopen om na huys te keeren / behalvens noch dat de Reviere de Duna van de zee door een storm opgeswollen/ en van boven door seer grooten Reghen dapper gheperst/ hun Legher onder liep / so begosten sy den 28 September op te kramen/ 'twelck die van binnen siende/ vielen uyt/ en sloegen de Russen op de vlucht / die so verbaest den rugh toonden / dattet schande was een weynigh te voorzen soo op zijn grootmeesters te pocchen / en nu (daer 't op slaen aen komt) als hackhielen te loopen: Tien joeghen huysent/ de verslagene beliepen by 8 of 900. en de victorieuse hadde soo veele dooden niet als sy Vendels verovert hadden / te weten 17. die tot Triumphe op de Wallen van Riga omgedraghen zijn: Den Czar selfs verliet den 1 October het kleyne Juster Hof/ daer hy gelogeert was/ en toogh na boven / latende zijn Generael Kneese Jacob met d'Achterhoede hem naer-volghen: En van 180. Struysen die hy afgevoert had/ seer weynigh mede voerende/ zijn Legher door Roo-loop (soo door 't swaert als eten van rouwe Spijs veroorsaect) is (soo die van Riga seggen) by de 60000. Man vermindert/ sulcks dat dit Belegh een groot Moscovijs Kerckhof is geweest.

Den Courlander Vorst/ die schoon hem de Neutraliteyt van den Czar toegeseyt was/ most in dit Belegh even wel het Moscovische Legher somtijts spijsen / ende des te min was hy oock nu over haer vertreck bedroeft: Doch van d'ander sijde sach hy de vlamme van 40 Dorpen/ tusschen Memel aen Pruyssen gelegen / uyt revengie aen-ghesteecken door Krispijn Kersteen Edelman / en de Samijten/ daer hy hem by begeven had/ om dat zijn Goederen te Koningsbergen door desen geconfisqueert waren.

Het Vuyr der Pestilentie dede den Ceurvorst van Brandenborg uyt Koningsberghen na Libaw wijcken/ en den Koning van Sweden

den uyt Elbingh na Frauwenbergh : De Gesanten van hare Ho. Mo. en ged. Majesteyts Commissarissen hebben den 11 deser dit Contract binnen Elbingh ghemaeckt :

SErenissimi ac Potentissimi Principis ac Domini, Dn. *Caroli Gustavi*, Suecorum, Gothorum, Wandalorumq; Regis, Magni Principis Finlandiæ, Ducis Esthoniæ, Careliæ, Bremæ, Verdæ, Stetini, Pomeraniæ, Cassubiæ & Wandaliç, Principis Rugiæ, Domini Ingriæ & Wismariæ, nec non Comitis Palatini Rheni, Bavariæ, Iuliaci, Cliviæ & Montium Ducis, &c. Regis ac Domini clement. Regniq; Sueciæ Senator, Cancellarius, Gubernator Generalis Borussiæ, Præses Collegii Commerciorum, & Iudex Provincialis Norlandiæ Occidentalis, Lapmarchiæ, Tempelandiæ, Hertadaliæq; *Ericus Oxenstierna*, Comes Moreæ Australis, Liber Baro de Kimitho, Dn. in Tydcó, Vibri & Iulistad, &c. S. R. M. Admiralis locum tenens & Consiliarius Admiralitatis. *Steno Bielky*, Liber Baro in Korpo, Dn. in Geddeholm Gressoon & Tonga, & S. R. M. bellicus & aulicus Consiliarius. *Gustavus Baner*, Liber Baro in Gamble, Karlby, Dn. in Orbii, Krockeram & Verpel: Nec non Celsorum & Præpotentum D.D. Ordinum Gen. Fœderati Belgii, ad S. R. M. Sueciæ Legati extraordinarii, *Godefridus a Slingelant*, Consiliarius & Assessor Urbis Dordracenæ Primarius, ad Conventum Ordinum Hollandiæ & Westfrisiæ Deputatis Ordinarius. *Fredricus v Dorp*, Masdami Dominus, Consiliarius Ordinarius in Curia Hollandiæ, Zeelandiæ, & Westfrisiæ. *Petrus de Hubert*, Consiliarius Urbis Medeoburgi Zeelandorum. *Iohannes Ysbrandt*, Hoveling in Ruygerwald, respectiue Deputati ad Concilium D. D. Ordinum Gen. Fœderati Belgii, nomine Provinciarum Hollandiæ, Zeelandiæ, ac Urbis Groningæ & Omlandiæ. NOTVM testatumq; facimus omnibus & singulis, quorum interest, aut quomodo libet interesse potest, quod sicut à multis retro annis inter S. R. M. antecessores Reges Regnumq. Sueciæ & Celsitudinem D. D. Ordinum Gener. Fœderati Belgii intimior amicitia & correspondentia integerrime culta fuit, eaque fœderibus aliquod superstructis eum in modum corroborata, ut ad firmitudinem suam nihil nisi continuationem & renovationem subinde requisiverit, Ita S. R. M. Sueciæ & Celsitudo D. D. Ordinum Gen. Fœderati Belgii nunc vicissim ob oculos sibi posuerunt fœdus, quo ab anno 1640. se invicem obstrinxerunt, & illud, quo anno 1645. ad reciprocam conservationem se mutuo strictioribus conditionibus devinxerunt, simulq, ad idem fœderis prædicti institutum, tanquam ad normam revocantes presentium temporum circumstantias: Nobis supra nominatis Commissariis & Legatis utrinq; constitutis injunxerunt, & in mandatis dederunt, ut inspectis sæpe indigitati fœderis tabulis earundem observantiam stabiliremus, atque insuper si quid præsens utrinq; status requireret, id communi bono ac usu adparemus. Hoc itaq; proposito congressi post commutata utrinque Procuratoria, favete Deo, de comissis nobis negotiis, sequente ratione convenimus.

Initiò quidem, Quemadmodum fœdus anni 1640. die 1. Septe. Stocholmiæ conclu-

conclusum, ut & ejusdem confirmationem anno 1645, die 15. Augusti Sudenrobrae factam, atque extensas & astrictas ibidem pro conservatione mutua leges pervidimus; Ita omnes in utroque foederis instrumento comprehensas conditiones hisce renovamus, redintegramus, & in pleno vigore suo firmamus, non aliter ac si singuli articuli hic verbo tenus inserti essent, firmiter promittentes à S.R.M. Regnoque Sueciæ & Celsitudine D. D. Ordinum Gen. Foederatis Belgii supra praetactum foedus in omnibus suis articulis & clausulis inviolabiliter observandum & religiosè adimplendum fore. Imò ad scopi ipsius, qui articulo primo praedicti foederis indigitatur, clariorem intellectum declaramus, eundem directum esse, & in posterum fore contra turbatores omnes & quoscunqui adversus perspicuum ipsius foederis sensum quicquam agere susceperint: praeterea examinantes saepe dicti foederis intentionem, deprehendimus illam non alio collimasse, nisi ut simul cum defensione respective Regnorum & Provinciar. utriusq; confoederati & conservatione Dominiorum, jurium, libertatum, immunitatum, pactorum & receptarum consuetudinem, libertas commerciorum & Navigationis in Mari Baltico & Septentrionali ad angustias Canalis Anglo-Gallici exclusive asseratur; Ideoque considerantes, quantum intersit utriusque, ut hoc institutum inturbato hocce Europae statu integrum & illibatum servetur, eo cogitationes & consilia nostra direximus, ut non tantum respectu aliorum praedictam navigationis & commerciorum libertatem tueremur, sed & invicem certas statueremus regulas, quibus omnia impedimenta adversus supradicti foederis leges inter foederatos & eorum respectiva Regna, Provincias, Ditiones, & subditos admoverentur, Imo, si quid huic contrarium post tempus initiorum foederum irrepserit, id vicissem ad priorem observantiam revocaremus, In huic itaque finem convenimus, quod neq; occasione praesentium bellorum atq; motuum in Polonia, Prussia, & regionibus vicinis, neque aliis de causis, quae in posterum exoriri poterunt, alteruter foederatorum sui foederati aut ejus subditorum libertatem navigationis & commerciorum in Mari Baltico & Septentrionali & in fluminibus praedictis maribus influentibus ullo modo directe vel indirecte adversus clarum foederis annorum 1645. contextum impediet, aut a subditis suis impediri permittet, vel aliquam ipsis remoram injiciet, aut a suis injici curabit, quin potius cum nobiscum reputamus qua ratione inter utriusque foederati proprias ditiones ac subditos, commerciorum usus quam optime provehi possit, & pro experimento egregie comprobatum est, vectigalium moderationem non parum eo conducere, eamque tempore conclusorum antehac foederum atque annis quibusdam id tempus immediate subsequentibus in utriusq; foederati ditionibus commodo satis huic instituto adoptatam fuisse, promisimus, atque hoc ipso promittimus & spondemus, quod uterque foederatorum, salvis Regalibus & Iuribus suis, circa vectigalium constitutionem & dispositionem, ad parem circiter modum & taxam; atque tum temporis constituta vectigalia fuerunt, eadem de hinc in suis respective regnis, Provinciis ac ditionibus, quas nunc possidet, vel in posterum possessurus est, accomodabit, adeo, ut quam moderatissima vectigalia, telonia & onera commerciis & navigationi utrinque imponantur.

Huic etiam adjicimus & per expressum convenitur, quod neuter fœderatorum aut ejus subditi in sui fœderati ditionibus circa vectigalium solutionem aliter haberi aut magis aggravari debeat, quam conjunctissima quæq; gens peregrina, quæ potissima fruitur, ibidem aut in postremum posterum fruetur, a vectigalibus immunitate; Quod si vero contingat, certas ob causas & urgente necessitate nova majora gravioraque vectigalia in alterius fœderati Dominiis imponenda esse; tum eo casu majus graviusque a fœderato aut ejus subditis non exigetur, quam ipsi proprii incolæ ac subditi pendunt; Sub qua tamen æqualitate nullatenus intelligi debent peculiarium societatum & subditarum personarum specialia privilegia; Ut vero omnibus liquido constare possit, quod hoc tractatu tum S. R. M. tum Cels. D. D. Ordinum Gen. Fœderati Belgii nihil aliud sibi proposuerint, quam observantiam piorum fœderum & conservantiam suorum utrinque Dominiorum & jurium ut & libertatis commerciorum, & navigationis, atque ut palam pateat, id utrinque agi & intendi, quo cum omnibus suis respective vicinis, amicis & confœderatis firma stabilisq; pax colatur, & pacta conventa fœderaque jam iis rite constanterq; conserventur, convenit atq; conclusum est, quemadmodum hisce convenit atq; concluditur, quod Reges Galliæ & Daniæ, idem Protector Angliæ, Scotiæ & Hyberniæ, tum etiam Elector Brandenburgicus huic presenti Tractatui includuntur, cum omnibus eorum respective Regnis, Provinciis atque Dominiis, & incomprehensas ibidem conditiones recipiuntur, si includi & comprehendi velint ac desiderent, atque quod omnibus iis conditionibus & commodis, de quibus presenti Instrumento inter Confœderatos convenit, gaudeant. Civitas quoque Gedanensis comprehendatur & includatur, quemadmodum hisce comprehenditur & concluditur cum omnibus suis juribus, privilegiis, immunitatibus, libertatibus, & legitime receptis consuetudinibus, salva atque integra fide, quam prædicta Civitas Regi Poloniæ debet, & salva incorporatione ejusdem in Borussia, ita ut ab hoc die cesset inter S. R. M. & Civit. Gedanensem omnis hostilitas; Proinde neque altissime præmemorati Reges Galliæ & Daniæ, Protector Angliæ, Scotiæ & Hyberniæ, Electorque Brandenburgicus, neq; prefata Civitas Gedanensis ullo modo ab alterutro fœderatorum impedientur in navigatione atq; libero commerciorum usu in prædictis maribus et fluminibus, ut nec in Regnis, Provinciis, Ditionibus, Urbibus, Dominiis, juribus atque libertatibus suis directe et indirecte ullum iis incommodum vel injuria nunc vel in posterum ab alterutro fœderatorum creabitur, sed e contra vera firma amicitia et bona correspondentia mutuo et reciproce cum iis coletur; Ut vero hæc quæ supra scripta sunt tanto firmiora maneant, ac religiosius observentur, quemadmodum a die conclusi hujus Tractatus illa religiose observanda fore suscepimus et promisimus ad S. R. M. et Celsit. D. D. Ordin. Gen. Fœderati Belgii ulteriorem ratificationem et ratihabitionem, quæ intra tres ad summum Menses abhinc invicem reddenda et commutanda erit, bina hujus Tractatus Instrumenta ejusdem tenoris confici curavimus, quibus subscripsimus propriis Manibus, eaque sigillorum nostrorum impressione roboravimus. Dabantur Elbingæ, die 11 Septembris, 1656.

[illegible] alsse Denemarcken en voornamelijck die van ‡ Dantsig diffi-culteerden om dit Tractaet aen te nemen/ soo is [illegible] geratifi-ceert nochte voltoyt/ want al-hoe-wel den Raedt van Dantzich wel genegen waren tot Vrede/ so en konden sy niet verstaen de woorden/ Salva alij integre fide, quam predicta civitas regi Poloniæ debet. Als mede de woorden: Omnis hostilitatis inter Regem Sueciæ et Civitatem Gedanensem cessabit: Ende ten laetsten oock de woorden: Ita ut vera firma amicitia et bona correspondentia mutuo et reciproce coletur. Als seker zijnde dat dit leste niet practikabel en in plaets van verlichtinge/ voor Dantzich soude zijn een gevolge om den Coning van Polen te hebiger te beoorloghen: De neutraliteyt verklaerden sy al van over lang te hebben konnen krijgen/ en van restitutie van 't Hooft/ Grebbin/ de Warderen en de Neringhe en was niet gedacht/ en onversekert van eenighe welvaert daer door te genieten/ verklaerden haren Coning om veele redenen liever getrou te willen blijven. En alsoo is dit daer by gebleven.

De Tractaten tusschen Poolen en Moscovien wierden soo het scheen met beter vrucht op twee Maenden ratificatie in der Wilda gesloten: Op conditie dat d'eene den ander soude helpen teghens Sweden/ en niet mette selven sonder elckanders kennis Vrede maken: En soo de Croon Polen sonder manlijck oir quam te sterven/ soude de Soon van den Keyzer van Moscovien dat Rijck by [illegible] [illegible]/ [illegible] in de [illegible] Religie (soo men voorgaf) op gevoert worden: Wijders soude Moscovien en Polen door de Reviere Borysthenes gescheyden blijven. Eenighe Poolse Senatoren begaven hun op die tijt na Weenen/ daer den Keyser van Prage aen gekomen was/ die daer op den 14. deser als Coning van Hongarijen en Bohemen was gekroont: Dese voorz. Heeren [illegible] [illegible] Coninckrijck Poolen aen des Keysers Soon [illegible] [illegible] zijn Majest. haer wilde aen nemen te beschermen/ maer de Keyzer al had hy de Stadt Bremen in wederwille der Sweden/ tot een Vrye Rijcx-stadt verklaert/ dorst nochtans aen dat [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Sweden

‡ Den Ceurvorst van Brandenburgh vertoonde aen de Magistraet van Dantzich dit Tractaet soude aen nemen/ schreef een Brief vol [illegible] en [illegible] aen den Raet/ [illegible] daer nevens haer Guarnisoen voor gelt en goede woorden/ maer 't een noch 't ander is niet gevolcht.

Sweden op ghelucht zijnde / het als dan op zijn Croon aen gemunt soude zijn/ gelijck de Sweden over al ront uyt dorsten seggen.

Op die tijt was Pater Daniel / by den Coningh van Sweden handelende weghens hulpe der Cosacken / en zijn Majest. maeckt hem Edelman van Sweden : Hier teghens wiert een verraet van Buspoeder tot Braunsbergh ontdeckt/ den Bisschop was selfs in't oogh/ en de Borgers wierden de Wapenen afgenomen : Dan slechter voeren de Ingesetenen van Warzou / datse Sweden gants verlieten / naer datse eerst geplondert / en daer na alles in brant hadden gesteken/ het treffelijcke Conings Slot latende springen/ alle het getimmerde van het heerlijck Lusthof des Konings in d'Asse legghende : De Wallen/ de Poorten en wat eenighe hooghte had/ 't most op zijn Jerusalems verdestrueert : En dus wort die Coninckl. Stadt soo ellendig verwoest / welckers heerlijckheyt verwonderens groot voor hondert Jaren is geweest/ gelijck gy folio 106. op ons 6. Deel kont lesen.

PINDA. *Dulce bellum inexpertis, expertus vero accedens ei animo vehementer horret.*

Toen was te Coningsbergen wedder een Moscovise Gesant aen gekomen/ die begeerde/ datten Ceurvorst sich van de Sweden soude afscheyden/ en Pruyssen te Leen + van synen Czaer ontfangen. In zijn Audientie [illegible] als hy den Heer Ceurvorst sach staen op een stoel met twee a drie trappen van der aerden verheven/ soo groete hy alleen met een kleene buyginghe des hoofts/ daer sy gewoon zijn altoos de knien te buyghen. Beginnende te spreken/ sach hy datte Ceurvorst bleef sitten/ en zijn hoed op hiele / doen swoegh hy plotselijck stil. Ende als de Ceurvorst hem vraeghde waerom hy niet verder en spraeck/ antwoorde hy [illegible] met een trotse en hooghmoedige stem: Ick hebbe by den Keyzer, by Coninghen en andere Vorsten in sulcker voegen als hier ter Audientie geweest, die soo lange als ick, hare hoofden ongedeckt hebben gehouden ten respecte van mijnen Heere: Seyde wijders/ dattet hem verwonderde dat hem die eer noch van wegen van den Ceurvorst niet gedaen wiert/ dat hy dan gesint was sonder vordere opening van zijn last te doē/ van daer te vertrecken : Den Tolck dat een Onderdaen van den Ceurvorst was / verbaest over sodanige reden / en vorstte soo vreemde en ongemeene Tael

den

+ By brengende dat Pruyssen wel twee hondert jaren onder Moscovien had gesorteert.

den Ceurvorst niet overdragen: Maer den Cancelier dees verstaende/ gaf den Ceurvorst 't selve te kennen/ die daer op stracks op stont/ en zijn Hoedt af nam / en toen gaf den Gesant zijn last in geschrifte over: Hier na vraegde den Ceurvorst hoe het met te Czar al gingh / die antwoorde/ hem in goede voorspoet tegens de Sweden te hebben gelaten; En daer mede weg gaende / geleyde den Cancelier hem in zijn Logement/ maer de Gesant schudde zijn kop van quaetheyt/ achtende dat hem de Heeren Ceurvorst noch niet genoeg gedaen hadde; doch vertrock eer langh / en den Ceurvorst vereerde hem met een Keten en een Medaille / verbatende zijn Contrefeytsel.

Onderwijl stont de Commercie over al seer sorghelijck: De Deense Majest. begeerde van de stadt Straelsont den Tol/ van so lang die onder de Sweedse Dominie was geweest: En daer begonnen soo eenighe vreemde spoocksels tusschen Denemarcken en Sweden haer te vertoonen. Men lachte 't Amsterdam met eenighe Cooplup die den 14. deser aldaer smiddaeghs op de Borse gaende wandelen/ verschrickten/ om dat een Pylaertje van d'ommegangh van 't Torentje van de Borse neder viel/ sonder nochtans yemant te quetsen: En sommighe verdrongen malkander/ om datte meeste partye niet wist watter geschiet was: Dan 't was een goede opmercking/ alsoo meer Pylaertjes los waren/ die vast gestelt wierden. God geve datte vaststelders van de Pylarē der Borse/ en vanden Staet mogen groeyen ende bloeyen.

Toen heeft Don Jan d'Austria te Brugghe tot beneficie van den Coning van Schotlant doen af kundigen het volgende Placcaet:

AEn gesien de meyninge van zijn Majesteyt mijn Heer en Coning is om den Coning van Groot Brittanjen over al waert dienstigh zy te assisteren: So staen wy toe, aen alle onse Ondersaten met hare Schepen in al onse Havenen te mogen inkomen, en alle Capiteynen mogen aldaer haer Prijsen opbrenghen die zy van de Rebellen des voorsz. Coningh hebben genomen, als mede onse andere Vijanden, en die aldaer verkoopen en verhandelen volgens de Coustumen daer van gemaeckt.

October 1656.

ALle Yren en Schotten in Vranckrijck vertrocken met admissie van 't Hof met dit saysoen na Vlaenderen / also Coning Karel te

Brugge een Leger versamelde/van 4 a 6000 man: En den 20 November begaf de Princesse Royale haer oock van Parijs na Brugge tot haren Broeder; insgelijcks den Hertoge van Jorck: Daer tegens quam tot Parijs een Persiaensche Gesant/ door voorspraeck van den Venetiaense Ghesant kreegh ghehoor by den Coningh van Vranckrijck/ meynende van daer na Engelant ofte Hollant te gaen/ om metter selver Oost-Indise schepen na Ormus te vertrecken: Oock quam een Gesant van Portugael by dē Con: van Vranckrijck 't Huwelijck aenbieden mette Dochter van Don Jan de Breganze/ en een Bruydschat van 8 Millioenen / en een Vloot van 30. Oorlogh-schepen tegen Spangen in Zee te houden. Toen sont den Coningh van Vranckrijck een Expressen na Weenen/ aen zijn Gesant M. du Plessis Besanson/ en aen den Gesant van Venetien/ welcke te Munster 1648. Mediateur op de Vredehandelinghe was gheweest/ dat zijn Majest: het Tractaet van Vrede mettet Huys van Oostenrijck door den Keyser hout als gebroken, over het secours senden in Italien. Dit geleeck na gheen Vrede: Ende noch min met Spangen/ want Monsr. de Lion quam van Madrid weder te Parijs/ t'huys ontboden zijnde: want nu was Velenza en Chastelet ghewonnen / maer toen men hem na Spangien sont was Valenzijn ontset en 't Frans Leger geslagen: Gemelte Lions in zijn Rapport aen den Coningh soude verklaert hebben datte Intresten van Portugal en den Prins van Conde het sluyten van de Vrede hadden achter gehouden. Toen heeft Mr. Poincy met believen van zijn Koningl. Maj. het Eylant Sint Christoffel aen de Barbados tot een vrye gifte aen de Ridders van Maltha gegeven: De Kooplupden van Parijs mosten in dese Maent tot hare groote schade sien voort komen een verbodt van het dragen van alle Goude en Silvere Passementen / Boordursel op de Kleederen/ Zijde Nestelen/ witte gaerne Kanten/ behalvens aen dessen en Ponjetten / Kastoor-hoeden boven 40 a 50 gulden geldende. Vergulde Carossen zijn in ses Maenden alle verboden/ de Kosbaren met Boordursel / Goude Franjen/ ofte Passementen / op een boete van 1500. gulden: Sy boden den Koningh twee Tonnen Gouts wilde hy dit Placcaet in trecken, dan 't mocht niet helpen: Want seker Edelman daer teghens pecerende/ is stracks in de Bastille gesloten: De eerste veranderinge aen de Kleederen ('twelck te Parijs seer seltsaem te sien is) heeftmen aen des Koninghs Broeder den

Hertoge

Hertoghe van Anjou bespeurt/ zijnde de plaetse van zijn Lijf-Rock daer de Passementen plachten te staen / nu met Diamanten verbult/ so men achte over de veerthien Tonnen gouts waerdigh: Die Mode konden de Suijers niet na volghen. Alle de Boecken van Jansenius zijn toen door geheel Vranckrijck verboden; om dat hy tegens de ordinaris stijle van de Roomse Stoel en de Patres Jesuiten/ wat te driftigh in zijn schriften was.

Enige Astrologijns hebben in Engelant speculatie genomen op de Riviere de Tems/ die den 13. deser in drie uren tijts tweemael met een merckelijcke kennis heeft gevloept en ge-ebt: 't Geen d'Engelse seggen niet geschiet is zedert de doot van Koning Eduard.

Toen nam de Colonel Vabazone omtrent Londen krijchsvolck aen voor den Koning van Sweden/ tot 5 a 600. man.

Den Heer Admirael Obdam by de Magistraet van Dantsich met een heerlijck Bancket vereert zijnde/ vertrock den 8. deser / door den Pensionaris Fabritius geleydet/ na Wijsselmunde/ in een overdeckte Chaloupe / daer een Collation aen bestelt / en de gesontheden van beyde Republijcken niet vergheten zijn / 's avonts voer den Heer Admirael aen boort / en raeckten met 30. schepen den 12. met een Oosten Wint verby Bornholm / Valterdorn: In de Sont raeckten vier schepen vast / die drie wierden strack los / maer dat van Capi. van den Bosch liep groot perijckel / dan endling spoelden oock deur/ en van daer is den Heer Admirael den 6. November in de Haven van Helleboetsluys / en de resterende schepen in 't Vlie gearriveert.

Den Schout by Nacht Tromp voor Dantzich gebleven / kreegh oock van hare Ho. Mog. last na 't Vaderlant te keeren/ 1100. Soldaten aen Lant geset hebbende/ die nae eenigh molest over den Eed/ hun lieten gesegg en/ vertrock ged. Tromp van de Reede / en schreef desen Brief aen hare Ho. Mo.

TErwijl hare Ho. Mog. mette Resolutie van dato den 9. October laestleden nrijn hebben gelieven aen te schrijven, dat wy alle de Soldaten op onse Schepen zijnde souden Landen, tot besettinge van de Stadt Dantzich, en 't selve gedaen zijnde, ons op 'tspoedichste na 't Patria te begeven, soo'ist, dat wy achtervolgende de ordre, op den dertichsten October lestleden zijn 't zeyl gegaen, alwaer daegs te vooren den Generael Coningsmarck is op gebrocht, met een Fluyt Schip, en twee dagen te voorē een Schoet, in welcke twee Vaertuyghen waren omtrent twee hondert Schotse Soldaten; en is in deser

*deser voeghen toe gegaen ; De Soldaten in de voorsz. Schuyt wesende, hebben teghens hare Officieren op gestaen, seggende niet voor den Coning van Sweden, maer voor de Stadt Dantzich aen genomen te zijn, leggende diemaels door harde wint, onder de Vlackte van Heel ten Ancker, hebbende de voornoemde Officieren en Schipper ghedwongen, haer tot Dantzick te brengen : In de Wyssel komende, hebben verklaert den Generael * Coningsmarck door lach, waer datelijck drie Galjoten uytgengē, en voor de middagh in actie geraeckten, soo dat naer eenich gevecht, in't ghezichte van onse Vloot, verovert is : Savonts hebben hem selfs neffens den Overste van der Stadt, in't Fort Termunde wesen begroeten, seggende te komen van Stetijn, en willende na der Pillau : In dese rencontre is een man doot en vijf gequetst.*

Den Koning van Polen was nu alreede in Groot Polen aen gekomen/ en nam Conits en Cerhoingh in / op de leste plaets dede hy eenige Raedtsheeren onthoofden / over haer bewesen trouloosheyt : Konits daer dē Vorst van Anhalt in was/ aen die schreef de Poolse Majest. een vrundelijcken Brief / verhalende / dat hy seer verwondert was hem in Actie tegen Polen te vinden/ dat hy hem noyt leet gedaen had / doch geloofden zijn Maj. dat hy 't meer dede om zijn strijtbare Nature te oeffenen/ als uyt Vyantschap/ en derhalven so hy begeerde alle goede conditien/dat hy die konde bekomen; dē Vorst antwoorde/ dat hy de gunstige presentatie van zijn Maj. van Sweden neffens andre niet en had begeeren af te slaen : Den Koningh van Polen dwongh desen Vorst Konits op te geven / en most teghen zijn danck na Pomeren met zijn Guarnisoen uyt treckē: Doch vereerden hem de Poolse Majesteyt noch met een schoon Paert/ 't welc hem tot Stetin na gesonden wiert.

Men

* Gemelte Koningsmarck was by de Magistraet van Dantzich aen gebracht/door seeckere 130. Schotse Soldaten/die neffens zijn schip mede van Wismaer na der Pillau waren geseylt/en door quaet weder tien dagen op zee geweest/en hun schip leck geworden zijnde/ dwongen haren Officier en Schipper hun binnen Dantzich te voeren/ 'twelck aldaer aengenaem was / want hun schip had twee metale stucken en hondert centener Pulver in ; op't verklaren van dese soldaten/ wiert stracks 'voorsz. schip weder verbaerdicht/ neffens twee Galjoten/ den 29. October metten dagheraet uyt lopende / quamen sy tusschen 9 en 10 uren / soo als Coningsmarck de Predicatie op zijn schip hoorde / by zijn schip : den Pfarher dat siende/seyde aen Coningsmarck/ die terstont tot den schipper riep men sou't Ancker kappen/ en 't zeyl op halen / die daer op antwoorde beyde hem onmogelijck te zijn / dies gaf hy strack last voor sich te verweren : maer eer hy in postuyr was/ liep hy in de Kajuyt/ en riep daer om goet Duyts quartier/ dat hem en de zijne verleent wiert/ en alsoo wiert hy (die op Zee niet veel vechten had gesien) te Dantzich gevangen gebracht / maer also men hem daer niet vertroude/ is hy op't Slot Wijselmunde gevoert ; Hy had alreede 800000. Rijckxdaelders aen den Koningh van Sweden op eenige Koper-Mijnen in Sweden verpandt / waer van den Jonghen Vorst van Wismaren om Volck te werven/ alreede 30000. Rijcxdaelders had ontfangen.

Aen de Ach. Magistraet van Dantzich schreef Zijn Maiesteyt desen onderstaenden Brief :

IOhan Casimir by der Gratie Gods Koning van Polen/ etc. Liebe getrouwe/ uwen Brief is ons geworden/ op dien dach/ wanneer de blijde boodtschap van't verslaghen Brandenburgse Leger ons gebracht wiert : 't welck hoewel wy vertrouwen dat u E. van na by verstaen hebt/ advisereu wy u evenwel dat na wy na Oorlogs gelegentheyt een groot gedeelte van ons leger/ tegen onsen rebelligen Vasael den Cheurvorst van Brandenburgh / met 15. Vaendelen Polen/ ende de macht der Tartaren/ onder het beleyt van den Veltheer Gonsiuskey/ in Pruyssen gesonden hadden/ het geluck ons ten eersten so mede geweest is/ dat de Vyandt de ‡ nederlaeg gehad hebben/ behalven de meenigte verslagenen/ zijnder veele by de Tarters gevanghen / onder welcke de voornaemste de Generael Waldeck / Valrot/ de Sweedse Generael Israel/ Colonel Brunel/ Podlisfok ende andere; 't geluck is Bogisla Radsevil gunstiger geweest/ mits hy in de Polen handen ghevallen is ; op dit succes gaen d'onse voort op Coningsbergen/ ons leet zijnde dat Pruyssen soo verwoest wert ; maer dese ellende is dien veracl,ter van 't Goddelijck en Menschelijck Recht / den Hertoch van Pruyssen te wijten/ die door zijne versoetelijcke rebellije onse authoriteyt en waerschouwinge verachtende/ de ellendige Inwoonders in sulck verderf gestort heeft. Aen de andere kant vallen wy met ons Legher elders in/ in de marsch innemende de stercke stadt Lantschut/ het Guarnisoen met haren Gouverneur/ de Brandenburgse Commissaris Bouw/ en de Commandeur Shueck/ in sauvegarde genomen hebbende. Aengesien nu V. E. tot wiens bescherminge wy haesteden/ wy uyt uwe Brieven met blijtschap verstaen hebben buyten perijckel te zijn/ sullen wy den Raedt onses voornemens / na de occasie en voordeel van het ghemeene best dirigeren/. etc. Gedateert in 't Velt/ by 't Dorp Sedzinij/ den 12. October 1656.

Onderwijl liepen de Poolen tot by Stetijn en Kustrijn in Pomeren/ brandende en alles vernielende ; soo dat selfs de oude Keurvorstin van Brandenburg te Custrijn sauvegarde van hun versocht : zy sloegen verscheydenmael de Dantzicker Post ter neer ; by Tanchel verbranden sy alles ; te Rummelsberg sneden sy de Luyden Neus / Ooren en Wangen af/ en wierpense levendich in 't vyer/ sonder datse op haren Koning ofte Officieren pasten / als meest een woeste hoop Barbaren/ Turcken/ en Cosacken zijnde.

‡ Op de Fronturen van Littauwen laghen neghen Regimenten Brandenborghse Soldaten en vier Sweedtse onder den Grave van Waldeck sluymerende in haer Quartieren : Dese heeft Gonsieuskey een Pools Oversten den 8. deser by de Vlecke Lieke overvallen / en totaliter geslagen/ Waldeck quam ter nouwer noot weg/ maer Bogislau Radsevil/ den Oversten Israel / en veele Bagage met seven stucken bequamen de Polen : Toch desen buyt is haer schadelijck geweest/ want Radsevil die alrede zijn Rantsoen voor 80000. Rijcxdaelders had gemaeckt/ wilden de Tartaren niet los laten / en so sy hem uyt de Koetse van Gonsieuskey aen een Boom hadden staen/ in haer krackeelen komen de Sweden onder den Grave Waldeck de Polen en Tartaren overvallen/ hun weder afnemende alle de Buyt en het Canon : Radsevil en Israel de handen ruym hebbende / ontweldigden sich uyt hare Vijanden handen / en quamen behouden te

Coningsbergen / 'twelck de Polen seer gespeten heeft / alsoo sy op dat liebe gelt soo seer geblamt hadden.

Gonsieusky die als hy Victorije bevochten had / terstont door een Gesant meende af te parsen datte Keurvorst van Brandenburg sich tegen Sweden soude verklaren / most nu vluchten : En zijn Huysvrouw wiert tot Coningsbergen vast geset / en nau bewaert.

't Guarnisoen van Putsko veroberde toen een † Schoet / komende van Elbing / in de Weyrke door contrarie wint ten Ancker ; daer in sy vonden tien swaere kisten van den gewesen Poolsen Onder-Canselier Radsieusky / waerdigh over een Millioen florijnen / en drie kisten van den Jongen Koningsmarck : Die van Dantzich brachten oock noch twee schepen op / komende uyt der Pillau / in 't een waren eenige beslooten Brieven / mette Sweedse Secretaris Courtijn / met een koffer secrete Brieven / daer in gedacht wiert van de onderlinge Alliantie tusschen Engelant / Sweden / en Vranckrijck / en dat zijn Majest. wel wilde accorderē / dan niet sonder een voet in Pruyssen te behoudē: Dat hy nodig Volck en Gelt van doē had ; en onvermogende was de Franse Kroon in de saken van Elsas te seconderen.

De Vorsten aen den Rijn / waren in dese tijt seer oneenigh over het Tolwesen / en yders vrijheydt / tot slaens toe : Onderwijl storf tot Dresden den oudē Hertog ‡ Johan Georg Keurvorst van Sacxsen / out 73. Jaren : Zijn drie Soonen hebben alle haer Vaders Domeynen vrundelijck ghedeelt. Toen quam Hertoghe Johan Adolf in Hollant / toogh na Utrecht om te laten cureren zijn gebroken knieschijve : Van daer nae den Haghe reysende / is van hare Ho. Mog. treffelijck getracteert : En daer na van de Magistraet van Amsterdam. Daer tegens quam uyt Pruyssen den Ambassadeur van hare Ho. Mo. G. van Slingerlant : Vindende zijne Gemalinne voor zijn aenkomste binnen Dordrecht alreede overleden.

November 1656.

DE Achtbare Heeren Burgermeesteren der Stadt Amsterdam / volgens 't ghemaeckt accoort mette West-Indise Compagnie / en d'approbatie van hare Ho. Mo. de Staten Generael / hebben in dese Maent sekere Conditien en presentatien aen een yder gedaen / die

† Een soorte van Schepen op de Oost-Zee ghebruyckelijck.

‡ Den oudtsten Soon en Cheurvorst Johan Georgius behoudt neffens zijn Cur-landen / oock die om Dresden / en oock de Ampten aldaer : Den Aerts-Bisschop Hertogh Augustus geniet de 12 Ampten in 't Stift / en al watter in Turingen is : Hertog Christiaen geniet het Stift Morsburg / oock dat aen Voitlant / ende eenige Ampten by den Geburgh : Hertogh Mauritius geniet het Stift Naumburgh en Zeits : oock het Churvorsten deel der Heerlijckheydt Hennenbergh / en sommige Ampten in Voitlandt : De Jachten en Bosschagien hebben sy onderlingh ghedeelt.

die als Colonniers ofte Inwoonders sich na Nieu Nederlant souden willen begeven : Waer toe dan hun veele van de Protestanten uyt Piedmont hebben geopenbaert : zijnde hare Achtb. ghemeynt so men verstaet omtrent de Zuyt Revier twee Steden te laten bouwen : De Conditien spreken breeder van alles ; gelijck mede een bysonder gedruckte beschrijving van Nieu Nederlant.

Don Jan van Oostenrijck te Brussel sieck wordende / is gepurgeert en gelaten : Daer op vereerde hem de Nuncius van den Paus met verscheyden welrieckende Flessen Water / oock Hantschoenen/ en Franschepane / Succaden / en and're Italiaense rarieteyten : 't Welck Dr. Chiflet aen zijn Hooght. bracht / die 't selve met genoegen en wel-bekomen op nam.

De Cleefse Landen waren toen seer beangst voor inlegeringe van de Condeese Soldaten; derhalven vertrock Graef Johan Maurits Stadhouder van Cleef na Brussel / die de Besseynen van alsulcke Winterquartieren / in consideratie van hare Ho. Mog. welcke de Cleefse Landen onder haer Canon sorterende / in protectie hadden ghenomen / heeft doen veranderen : Evenwel hebben de Staten Calcar gefortificeert / en met Canon voorsien : 't Casteel te Goch wiert gedemolieert ; en de voornaemste binnen Cleef huerden eenige Woonhuysen binnen Emmerick.

Vranckrijck metten Somer uyt gevoorlocht / begost na haer oude gewoonte haer Hovelingen besich te sien in raedslagen op den naesten Somer : En ooch in 't maken van Houwlijcken / ten besten van de Houwlijck makers : Onder andre wiert ghetroffen de Trouwe van Prins Eugenius van Savoyen / mette Nichte Mancini van de Cardinael Masarini : Om de Oorloghs saecken / quam den Hertog van Modena te Parijs / mette Coning raedplegen : En na alle goede vertroostingen van Gelt en Volck te hebben ontfangen / toog weder na Italien.

De Rovers van Barbaryen begosten weder seer sterck in Zee te komen met Esquadrons van tien/twaelf en twintigh Schepen / soo datse by Napels verscheyde buyt/oock te Sicilien van 't Lant weg haelden : Haer stoutheyt was soo groot datse voor Livorno liepen kruyssen ; en in veertien dagen tijts brachten sy tot Algiers dese volgende schepen van de Christenen op :

1. 't Schip Salvador, ſchipper Balthaſar Balde.
2. St. Pieter, ſchipper Pieter Goutjes.
3. St. Ioris, ſchipper Harman Louritz.
Alle drie van Lubeck.
4. 't Fregat de Witte Eenhoorn, ſchipper Ian Voeſe, die met al 't Volck in de Boot is ont-roeyt, en met een ander ſchip in Seelant aen gekomen.
5. St. Ian Baptiſt, ſchipper Ian Stevenſz. van Bremen.
6. De Fregatte Alexandrette, ſchipper Dirck Pieterſz. van Amſterdam.
7. De Hoop, ſchipper Ian Ianſz. Verſtraten, van Amſterdam.
8. De Witte Engel, ſchipper Fredrick Hendrickſz. van Amſterdam.
9. De Coopman van Polen, ſchipper Leendert Ianſz.
10. De Iuffron Katrijn, van Aken.
11. Een Frans ſchip ſonder naem.
12. 13. 14. Drie Engelſe Schepen,
15, 16. Twee van Biſcaijen.

Hier over ontſtont een groot geklaegh onder de gheintereſſeerde; dieshalven hebbẽ hare Ho. Mo. den Vice-Adm: de Ruyter met acht ſchepen van Oorloghe gelaſt na de Straet te gaen / om met noch een ander Eſquadron ſich te voeghen / en deſe ſlaefmakers te breydelen ofte vernielen; 't welck indien deſen Ruyter ter Zee wat meer magts hadde / wat meer effecten ſou voortbrengen; waer na veel Coopluyden van Chriſtenrijck / en ſelfs Gekroonde Hoofden zijn verlanghende.

De Venetianen hare Victorijen vervolgende / bemachtigden verſcheyden Eylanden in de Archipelles / als Tenedos / Stalimine / Scio / en andre: Eenighe Turckſe Galeyen metten Tribuyt van Barbarijen na Conſtantinopolen willende / veroverden ſy: Sulcx dat in alle den Oorlog tegens de Turcken / de Chriſtenen noyt meerder voorſpoet hebben gehad als dit Iaer; ſelfs in Candien / daer de meeſte Turcken van de Peſt wegh gheſtorven zijnde / veroorſaeckte den Admirael van Venetien derwaerts te komen met eenighe duyſendt Soldaten / om de Stadt Canea en het gantſche Eylandt van de Turcken voorts te verloſſen.

Den Grooten Heer / dorſde uyt Conſtantinopolen niet gaen / om dat eenige zijn jongſte Broeder / andre zijn twee Suſters meer liefden als hem; hy eens te Adrianopolis getrocken zijnde / maeckten de Ianitzers groot rumoer / ſoo datte Borgers alle haer deuren ſloten / eenighe fulmineerden op den Grooten Heer / andre riepen om

gelt /

gelt/ in somma daer was grooten onlust / endlingh quam van't Hof tijdinge datte Persianen voor Babilonien waren/ en datte Moscoviter 't Ottomanse Ryps den Oorlogh wilde aen doen / waer op eenige riepen / wil onsen Keyzer teghen de Venetianen optrecken / soo hebben wy hem niet van nooden / wy moeten een ander hebben/ etc. van Adrianopolis is den Grooten Heer subijt weder gekeert/ tot hem ontbiedende den Veneetse Gesant/ die te Adrianopoli geblegt was/ metten selve en den Persiaense Gesant heeft hy eenige saken geconfereert/ waer van wy in ons naeste Deel 't vervolg hoopen te tonen.

In Engelant wiert toen schipper Hans Plat op de kleyne Hulck van Middelburgh/ so hy van Biscayen quam/ op gebracht/ men beschuldighde hem dat hy na Duynkercken wilde : Maer den Heer Nieupoort heeft alles ten besten upt gewerckt / en boven dien noch seer vrundelijcke toeseggingen gekregen/ van alle de Gouverneurs en Officiers der zee-kusten in Enghelandt de Nederlantse Natie in 't stranden ofte verongelucken de hant te bieden / 't welck naderhant oock gebleken is aen verschepden Nederlantse geblebven schepen/ gelijck dat van Nieu Nederlant en andre ; alsoo het Enghels Canallie aldaer op de strant van outs niet anders gewoon is/ als terstont de aen gestrande Goederen te beroven / en ghelijck ten tijden der Koningen van Engelant hun altoos sulcx met ooghuyckingh was toegestaen/ konde men toen noyt te recht komen/ sy staken 't goet wech daer de Eygenaers by stonden.

Toen heeft het Parlement de Crooningh en de Tijtel van Karel Stuart door een Acte vernietigt/ de welcke des ongeacht evenwel te Brugghe voort-vaer met versamelen van een groot Leger/ die op de Boeren ghelogeert/ drie stuyvers daegs wierden gegeven.

De Conquesten in West-Indien waren noch in eenen doen / Colonel Segwits was aldaer overleden / en begosten de Enghelse op Jamaica te planten en te zayen : Voor de Havana kruysten eenighe schepen / doch sonder eenige de minste vrucht ofte schade aen hare Vyanden te hebben gedaen.

Den 8. deser Maent is Don Johan Bregance de vierde Coning van Portugael op zijn Hof binnen Lissabon overleden / na latende een Schat van tachtigh Millioenen aen zijn Successeurs / bestaende in gelt en Juweelen: het doode Lichaem is in de Kercke St. Vincent

cent de Forta geset / en van daer na de Universiteyt van Conimbra vervoert: Ged: Majesteyt verklaerde op zijn doot-bedde/ dattet hem seer aengenaem was/ datte Paus Alexander hem voor een wettigh Koningh verklaert en aengenomen hadde : Johan Alfonsus zijn outste levende zoon is hem gesuccedeert/ en Gekroont / oock gehult op een groot Theatrum / doch mits hy maer 15. jaren had/ is zijn Vrou Moeder tot Regente/ en den Bisschop van Olivenza/ den Prins Avero/ met twee andre tot Bestierders van 't Rijck gestelt / tot den Jongen Coning soude mondigh zijn, van den welcke om zijn kloeck vernuft veel gesprooken wiert ; want als Lowijs de Haro Raedt en Opperbestierder des Con: van Spangien/ vragende hoe eenige Portugijsse Edelluyden op dat Rijck mettet af-sterven des selven Konings yets voor te nemen/sich verijdelt sach, voeghde die daer by/ dat desen Soon een grooter Doorn aen de Spaense Croon van zijn Vader soude zijn: Desen Jan Alfonsus noch een kint zijnde/ toen zijn ouder Broeder noch leefde / seyde eenmael / Frere ick hoop immers/ of Vader 't hooft quam neder te legghen/ dat gy niet en sult weeren datte Kroon van Portugael my op 't hooft kome; aenghesien ghy niet en kondt ontkennen te zijn een ghebooren Soone van den Hertogh van Bregance, doch ick die van een Gekroonde Koningh van Portugael : 't welck beyde waer was : Tot Goa in Oost-Indien was groote confusien onder de Portugijsen / en de voornaemste met verraderijen besmet / zijn by de kop ghehadt / selfs des Conings Viceroy den Graef Sarzedas / en Don Diego de Castras/ waer van de eerste alreede doot zijnde / in een Krake wiert over gebracht ; latende tot Goa der Portugijsen conditie maer in een tamelijcke conditie / en een Krake achter / die van daer mede in compagnie/ maer op die Guineese Cust door storm af gedwaelt was.

DEn Coning van Polen wiert den 15. deser binnen Dantsich treffelijck in gehaelt, geleyt door een Burgermeester, over de Bergen rijdende dede verscheyden sprongen met een schoon Paert daer zijn Majest. op sat, wanneer een dicke Nevel viel, soo dat men nau van hem sien konde : De Magistraet, de Borgers, het gemeen, en alle de Soldaten waren op de been : Men bespeurde terstont datten Coning lust had de Fortificatien der Stadt en de Bergen te sien, daer hem den Ingenieur Percheval geleyde, die met een Hollantse vrymoedigheyt, den Coningh somtyts yets wijsen willende, op de Schouder klopte, en na gemeene maniere van spreken, ja of neen Heer Coningh, beantwoorde : Ged. Percheval

Percheval wiert van den Koningh met een treffelijck Paert vereert: Sijn Maj. ging daegs daer na door de Kramergas in de Pfarkercke, van daer in de Swarte Monicke Kerck, en dat al te Voet: Eenighe verwonderde haer hier over; en meynden, datte Coning die van Dantsich hier door wilde leeren, dat zy die so dicht by hare Kercken woonen, daer toe geen Carotsen van nooden hebben: Ten selven daghe was zyn Majest. oock by een particulier Borgher zynde een Boeckverkooper ten eten: Savonts meynden de Dantzickers 't Hooft te verrassen, doch misluckte: De Gesanten van alle vremde Prineen hadden terstont Audientie, en voornamelijck die totten Vrede waren arbeydende, gelijck die van hare Ho. Mo. en Vranckrijck, die groote moeyten en kosten hebben ghedaen om dese twee Koningen te bevredigen, sonder nochtans eenige apparentie van succes tot noch toe te konnen bespeuren.

De Poolse Officiers wierden savonts met Trompetten uyt Dantsig geblasen; met last sich na 't Poolse Leger, dat haer te Proest begoef, te schicken: Syn Maj. van Sweden hier teghens pooghden te Grandents de Wijssel te passeren, maer de Bruch door 't Ys spillende, sloegh by Darsou een ander, en sich ter optocht vervaerdicht hebbende, beval zyn Hopmannen by hem te komen: Pruyssen wiert in drie quartieren afghedeelt, en opsicht gestelt over het Marienburgse gebiet den Generael van der Linde, Steenbock over het Pomerellische, en Graef Bent Oxenstern over het Culmise: Den Ceurvorst van Brandenburgh bescheydende in 't stedeken Hollant, trock met sijn Bende op; Onderwijl meynden de Coningin van Polen mede te Dantzich te komen, maer als sy nu tot Conits met den Oversten Carnetsky was aen gekomen, en op de Sweedtse Sauveguarde haer niet en dorsde vertrouwen, is sy weder na Polen geretireert. 't Gebeurde doen dat eenige Rijcke Koopluyden van Dantzich, met sommighe Poolse Troupen die de Koninginne souden gaen halen, eenige Wagenen met kostelijcke Waren na Poolen meenende te senden, deselve maer acht mijl van Dantzich van de Sweden genomen, en de Polen daer afgejaegt zyn, tot groot hartleer der geintereffoerde.

December 1656.

MAer onderwijl wiert den gewesen Onder-Cancelier van Poolen Radsiensky (daer de Sweden in haer Manifest oock over klagen) door de Sweden by de kop gevat, en te Marienburg vast geset, alle zyn Dienaers, en wat hy hadde versekert, de oorsaeck wiert heel divers geseyt; seker was het dat hy ergens een grooten Schat verborgen had, en men vont oock veel gelts by hem; De Sweden seyden opentlijck dat hy mette Poolen had gecorrespondeert, om selfs den Sweedtse Majest. in der Poolen handen te leveren, want het gaf grote jalousije, datte voorsz. Radsieusky te Braunsbergh in 't Klooster der Iesuyten hem altoos had onthouden, en mette selve en andre seer doende geweest: Men heeft al zyn goet verkocht, en 25000. Rijcxdaelders daer afgemaeckt.

Boven

Boven dien hebben de Sweden over al Contributien in gevordert, waer toe de Doopsgesinde binnen Elbing alleen 40000. Gulden hebben moeten geven, en andre na advenant.

Den Koning van Poolen wiert onderwijl heftigh aen gemaent met Sweden te verghelijcken: Na veele moeyten der Heeren Mediatores/ verklaerde de Poolse Majesteyt wel genegen te zijn mette Coning van Sweden te handelen, doch moste voor eerst vast stellen geheel Polen en Pruyssen te abandonneren: Sweden daer tegens verklaerden niet te sullen doen, sonder plaetsen en vastigheyt in Pruyssen te behouden: Sulcks datte Vrede lievende gemoederen hier uyt genoegsaem konde voorsien/ wat van die Handelinge waer te hoopen; wel is waer datte Poolse Majest. aen de Pruysse Stenden had geschreven/ datse haer oft Vrient oft Vyant van Poolen souden verklaren/en die daer op vergaedert zijnde/ hebben haer voor de Keurvorstin van Brandenburgh op hunne knien mette tranen in de oogen neder geleyt/ en gebeden/hare Doorl. geliefde den Heere Keurvorst totte getrouheyt van Poolen en afscheyden van de Sweden te disponeren/ alsoo sy seyden geresolveert te zijn Poolen getrouw te blijven/ dan de goede Keurvorstinne haer hart bedwelmt/ antwoorde insgelijcks met betraende oogen/dat hare Doorl. alles soude sien uyt te wercken; doen gaf men te Coningsberghen voor datter by den Koningh van Polen eenige Brandenborgse Gesanten souden gekomen hebben/hadden in de Paspoorten die men deselve/ wegen Poolen aen haer sont/niet gestaen/ Onse Rebellen, &c. Daer na strooydemen uyt om de Gemeente te contenteren/ dat den Bisschop van Ermerlant quam om te handelen/ maer die door 't Flerecijn ghepijnight/quam niet als om zijn eygen saken: Dach is alles te vergheefs geweest: Nochtans oordeelden de Sweedtsche Ministers selfs datten Heer Cheurvorst niet min als het Sweedtsche Leger in slechten stant was/ door sterfte en moeyelijckheydt de beste Troupen seer verswackt: Boven dien had den Heer Cardinael Masarini noch onlanghs het ghedane versoeck van gelt aen de Sweden gerefuseert/ onder de woorden: Dat daer mede niet alleen het Huys van Oostenrijck en Spangien met recht de France Kroon te beschuldigen hadde, datse de Wapenen teghen de Catholijcke Princen met Gelt favoriseerden: Maer oock de Paus en alle de Geestelijckheyt souden reden hebben te dencken, dat Vranckrijck de Cathol.

Relige

Relige ſocht te dempen,&c. Tot Hamburgh waren geen gelden meer te fourneren: En de Kassen over al soo kael/datten Grave Tod/die na Vranckrijck dieswegen soude gaen/gheen Reysgelt had om zijn Voyage na behooren te voltrecken.

Doch al de teghenspoeden van Sweden/ geduyrende haren Oorlogh teghens Poolen/ waren so considerabel niet/ ofte/ zy waren te over-komen en te verwinnen: Maer het vangen van den Generael Koningsmarck/ en de doot van den Sweedse Cancelier Graef Erick Oxenstern / dat verlies was onoverwinnelijck: D'een was tot Elbing seer schielijck aen 't Graveel (andere seggen aen de Pest) ghestorven / om dat des Canceliers Gemalinne oock weynigh daghen daer na aen een heete Koorts wegh gherukt wiert: als me de Jan Kock/ gewesen Sweedse Resident tot Dantsich: En d'ander sat te Wijsselmunde vast: D'een was geweest een bloeck Raed-gever/en d'ander een ervaren Krijchs-helt: en sy beyde hadden ten dienst der Sweedse Kroon hun Vaderlant verlaten/ en op 't goet-vinden van den Koning hun na Pruyssen gewent/en van dese twee seer noodige en krachtighe Pijlaren wiert Sijne Majesteyt van Sweden in een Maent berooft: In Sweden selfs storven oock in 6 a 8 dagen den Finnise Generael Leeuwenhooft/ den Rijcks-Admirael / sommige Rijcx-raden/ Juffrouwen en and're van Staet: Soo dattet scheen als oft de doodt al de Groote van Sweeden had willen af-maeyen.

't Gebeurde dat Schipper Broer Jansz. Duysman van Amsterdam met Stuckgoedere na Coningsbergh gaende/en door storm onder Heel ten ancker komende/vande Dantzickers op gehaelt wiert/ men bevant 320 Vaetjes Bospoeder/vier paer Pistolen/ en een Karabijn in zijn schip/doch wierde by de Magistraet van Dantzig gekeuert bij man/goet/en schip: Doch den Kon: van Polen oordeelende dat dit Bospolver soo wel hem als zijn Vyanden soude vueghen/ dedet ontladen / en den Schipper betalen: Hier teghen hebben de Nederlantse Ambassadeurs geprotesteert/ dattet hare Exell. niet konden toeſtaen de vrije Negotie alſo te turberen: Dat hare Ho. Mo. haer Vloot op d'Ooſt-zee hadden geſonden om dat Dantſich van hare Trafijcke niet ſou berooft worden, en niet om der Coophandel voor andere te beletten; konnende derhalven niet verſtaen, datmen de Goederen uytte Schepen van d'Ingeſetenen van hare Ho. Mo. ſoude lichten, al waer het datte ſelve goe-

deren aen den Koningh van Sweden ofte den Ceurvorst van Brandenburgh waren toe komende: Doch alsoo zijn Majest. van Poolen verklaerden zijn Magazijn soo slecht versien te zijn / en datte Sweden oock des gebreck hadden / had hy 't Bospoeder in zijn Amonitie Huys doen brengen / en den schipper daer voor betaelt / alhoewel 'tselve aen particuliere Koopluyden behoorden: Hier over was den Keurvorst van Brandenburgh seer onvernoegt / arresterende verscheyden van hare schepen.

Na eenige dagen ging den Koning van Polen op 't Slot Termunde den Gene. Koningsmarck vergasten / die hy groote eer bewees / drinckende zijn Maj. op de gesontheyt van den Koningh van Polen / en Koningsmarck op den Koningh van Sweden / en beyde elckanders; van Tafel op staende / was den Koning by na een uur met Koningsmarck in een Kamer / na 't welcke gemelte Koningsmarck soo groote Fluyten op den Koning uytdronck / datter niemant meer en was die hem bescheyt wilde doe: Waer na was den Koning ter predicatie by een Grau Monnick / de Senatoren daer mede present zijnde / hadden gheen gevallen in zijn Sermoen / om dat hy zijn Majest. by een Boom met veel Tacken vergeleeck / daer de Voghels wel op quamen rusten / maer alser wat stormwint quam / ginghen sy deur / 't welck hy seer wijt extendeerden: doch het behaegden den Koningh wel: Middeler tijt sich alsoo de Poolse Majesteyt te Dantsich onthielt / versamelden den Koning van Sweden weder 10000. man by een / grootelijcks door de Brandenburghse gestijft / en trock den 26. en 27. deser over de Wijsel te Warzou: De Polen toonden hun eerst wacker / en hielden hun quartier in / maer den 27. na hun oude ghewoonte / sonden haer Kanon en d' Artillerye diese uyt Dantsich ghekregen hadden / weder binnen de stadt / en toghen alle deur / 't Voet-Volck onder Dantzick wijckende / en de Ruyterye hier en daer; die toen niet loopen konde / wierden van de Sweden gemaeckt / tot dier a vijf hondert; dit mishaegde de Dantzickers seer / en seyden opentlijck uyt totten Coning van Polen / datte Pospolite Russine niet alleen gelijck had dat hy klaeghde dat hy buyten in 't Velt most met onghemack blyven, en daer tegens sijn Majesteyt sich binnen de Muuren van Dantsich hielt: Maer oock seyden sy / Nu het op een Vechten gaet loopen sy deur, die ons alreede kael ghemaeckt, en wat omher is bedorven hebben,

sijn dit

sijn dit onse Vrienden: Den Coningh van Poolen antwoorde / dat hy sulcke woorden van haer niet verwacht hadde, en sy/ datse sulcke Krijghsluyden niet van doen hadden die haer quamen bederven; sijnde de Rogghe door haer alreede tot 130. gulden gheresen: Doch dit onweder gingh haest over/ Carnetsky by Coren sloegh de Sweden uytter Velt/hun afnemende verscheyden Vendelen/ en veranderde de Dantzickers klachten/ alsoo hy meer dede als al des Croons Officieren: Veel Pruyssen schrickten voor hem/ en alsoo 't Jaer hier mede uyt is/ sullen wy van't verbolgh in ons 8. Deel met Gods believte desen Oorlog vervolgen.

Als de Huysvrou van Corfits Ulefelt (gewesen Rijcks-Hofmeester van Denemarcken) haer met een Karots met ses Paerden na Jutlant had begeven/ en haer Moeder Vrou Kiste besocht/ soo is sy te rugh de Belt over door Funen getrocken / meynende te Coppenhaven te komen, maer zijn Maj. van Denemarcken hier van verkuntschapt/heeft haer Vrou Wibekes Soon tegen gesonden met last haer de vier Paerden van de Waghen te spannen/ en bevelen haer datse met de overige twee paerden terstont na Holsteyn most retireren; 't welck ghesChiede: Dit Geslacht van Vrou Kiste heeft zijn Majest. oock al de Wapen in Denemarcken doen uytschrabben/ en hare Tytels diese voerden af geschaft.

Engelant ontrust door hare ongeruste Ingesetenen in 't Polityckе en Geestelijck / had in dese tijt wat te bestellen: De Leden van 't Parlement begosten te disputeren/ ofte de digniteyt van den Protector Hereditair ofte Electif soude blyven, daer toe verweckt door seker Acte/ waer in stont/ datte Validiteyt van Transport gehouden sou worden onder de beschermiinge van de Protector, sijne Erfgenamen en Successeurs: Veele van hun seyden / alsmen dit las / dattet abusivelijck was gestelt/ en het woort Erfgenaem daer niet in te doen had: Soo dat daer een a part Collegie over wiert gehouden: Toen spelden eenen Colonel Gibson in't volle Parlement voornoemt/ Datmen om veele gewichtige redenen de successie van den Heere Protector soo onseker niet behoorde te laten: Ende datmen deselve tot gerustigheyt van den Staet Hereditair behoorde te maken.. Maer de considerabelste Leden en Officieren in't Parlement daer geē behagen in hebbende/so is dat punct met stilswijgen voor by gegaen. In't Geestelijck wiert gants En-

 gelant

gelant beroert van een Secte die men Quakers noemden / hun Opperste Leydsman was James Naylor/ van Anderslou/ en Yorck / voor desen Quartiermeester van een Compagnie Ruyteren onder Generael Major Lambert in Schotlandt/ ende als Soldaet onder Fairfax gedient hebbende : In November 1656. quam hy oock op een Paert na † Bristol ryden/een Jongman leyde zyn Paert bloots-hoofts by den toom/ een ander oock bloots-hooft liep voor uyt door de Modder totte Broeck toe/achter hem quamen noch twee Mans te Paerde/ elck een Vrou by sich hebbende/ en noch een Vrou die op de Voetwech ging ; eenen Jurian Witherley riep haer toe datse op het droogh uytte Modder souden komen/ en dat God met sulcke gemaeckte arbeydt niet ghedient was/ dan sy haren wegh vorderende/ riepen Hosanna, &c. Heyligh is de Heere Sebaoth, welck roepen duurden tot datse inde Voorstadt van Bristol by 't Armenhuys quamen, daer trat een van de Vrouwen van 't Paert / en gingh met d'ander Vrou soetelijck aen wederzyden van Naylors Paert : Dus leelijck singende / en totte knien in de Modder quamen zy aen de Poort van Ratelif; een Timoth Wetlock van Devon/bloots-hoofts en † Marta Symons hielden den Toom met Hanna Stranger/de stadt in rydende / traden in tot een Huysghesin van twee Quakers / daerse de Magistraet dede vangen / en bevont veel sinnelose brieven by hun / ja eenighe hadden de kleederen voor hum op den wech gespreyt ; van Bristol zyn sy na Londen gevoert / geexamineert / en gemerckt James Naylor gestraft / by 't Parlement verklaert / schuldigh te zyn aen verschrickelijcke Godts lasteringhen/ een grooten bedrieger en Imposteur des Volcks/hy wiert seer gegeesselt en met een gloeyende priem door zyn Tong gesteecken/ en met een B. op zyn voorhooft gebrantmerckt/ een van de Quakers satte by hem op 't Schavot/en troostte hem / hielt hem by de hant / en als hy gebrantmerckt wiert / soogh

† Bristol / de naeste plaets aen Londen in Engelant / [illegible] 5000. [illegible] de Zee/ aen het Water d'Avon/ daer over een steene Brugh legt / bebout met Huysen/ hier vloeyt de Zee [illegible] wel tsegen en tien ellen hoogh/ de kant van dese [illegible] [illegible] der selver zyn vrucht baer van sekere Dyamanten / [illegible] een [illegible] soude [illegible] / en dese [illegible] in 't binnenste der steenen / bequaem om glas mede te snyden en te schryven / alhoewel so hart niet [illegible] als de Orientaelse : De stadt is wel [illegible]/ en wel bewoont / daer is grooten handel met [illegible] / Fransen Spanien : [illegible] 's Jaers gaen daer af [illegible] de Vloten na nieu Engelant.

† Dese Marta Symons is de Huysvrou van Tomas Symons/ van Londen/ [illegible] : Dese was het die riep/ Hosanna/ etc.

soog het bloet met zijn Tong af: Naylor daer na binnẽ Bristol gesondẽ/ wiert door de gantse stadt op een Paert gegeesselt/ weder te Londẽ gebracht zijnde/ in't Tuchthuys geset/ met ordre aldaer niet te eten als dat hy met wercken soude winnen / en voorts sonder yemant by hem te laten komen/ sonder Pennen/ Papier ofte Inckt; ter tijt hy sich bedacht / en beter besint mochte zijn. Eenighe half geraeckte siende dat Naÿlor soo een halve Martelaer gemaeckt was / vernamen na zijn Leer/ en vondense soo schadelijck niet alsmense wel schilderde/ gelijckse in't eerst voorwenden / maer grondigh hebbende ondertast alle hare Leerstucken/ hebben bevonden/ datse onder deksel van den Geest alles deden watse wilden / en dingen in voerden / die tegens Godt/ zijn H. Woort/ en alle Christelijcke verstanden waren strijdende: Doch seer na gelijckende na de Geest van Jan van Leyden/ en de Naecktloopers Anno 1530.

In Schotlant dede men verscheyden creaturen der Stuarts versekeren/ om dat men duchte voor eenighe Aenslach/ mits te Brugge alreede 8000. Soldaten voor den Coningh van Schotlant ghereedt waren/ en van Don Jan vier Tonnen gouts daer toe beschickt.

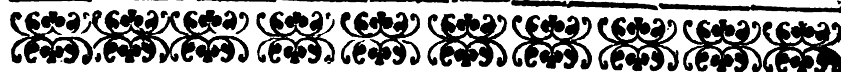
In dese Maent heeft den Coningh van Vranckrijck de Roomsgesinde seer ghefavoriseert teghen die van de Relige in Langedock / daer de Magistrature t'eenemael onder de Roomse is gebracht: En als de Gereformeerde haer verantwoort hadden teghen de bittere Oratie die den Aertsbisschop van Sens voor den Coning gedaen had, soo versochten de Geestelijcken/ dat die verantwoordingh door den Beul mochte verbrant worden. Op die tijt ontboot den Coning by hem den President van't Parlement van Pau in Berry/ om dattet selve Parlement had gevanghen en gedoot den Marquis Lusignan/ uyt Bourdeaux / die beschuldight wiert / van te hebben mette Spanjaerden gecorrespondeert / en van die Croon jaerlijcks genooten een halve Tonne Gouts; zijnde nu over ghekomen om haer luyder Provintie noch in rumoer te stellen: En wilde zijn Majesteyt over de precijsheyt van die Justitie satisfactie hebben. Noch is in de Bastille gebracht een Raedtsheer in 't Parlement van Parijs Chenaille / en een Luten. Rasseur/ beyde beschuldight van St. Quintin te hebben willen overgheven aen den Prins van Conde. Sijn Co-

ninckl. Majest. heeft oock den Heer President Thou Commissie verleent om na Hollant te gaen / als ordinaris Ambassadeur by hare Ho. Mog: Heest oock door 'tgantse Rijck in alle Zee-Havenen sterck doen toerusten/op een bysonder Desseyn: Zijnde niet wel te vreden datten Coningh van Poolen zijn Kroon aen den Keyzer had laten aen bieden/ mits dan 't Huys van Oostenrijck soo veel te aensienlijcker tegens hare Vyanden soude zijn.

Wy sullen dese mael ons Jaerboeck besluytē met Brabant/ daer de Steden en Leden met Don Jan over 't schietē van Gelt niet konden accorderen: d'Antwerpenaers wildē niet gevē/ten ware de Geestelijcke insgelijcks deden; men dreyghde haer scherp/ dan sy spraecken stijf/ onder anderen een Apoteker tot Antwerpen/ Cobbens genoemt/had seer breedt gegaen in 't beroepen op der selver Stads Previlegen/ sulckx dat ged. Apotheker daer over met Don Jan en metten Raedt van Brabant heeft gesproken: Vlaenderen beloofde niet veel: En onder dies was het slecht Soldaet te zijn in die Landen/ gelt kreghen sy niet / steelen was verboden/ bedelen was haer voorlant: De braefste Officiers van 't Leger quamen te Brussel voor 't Hof van den Prins van Conde mette plumē op den hoed bedelē/ en seyden opentlijck uyt/ Il faut qu'on nous donne du Pain, ou nous chercherons auste Maistre et meillieure condition: De Commandeurs / en al watter was klaeghden / dies wort den Heer van de Piet/ een man van sestig Jaren/ na Madrid gesonden/ om den Coning van Spangien den Staet van Nederlant te vertoonen: Alsoo men duchte dat gelijck wel meermalen was geschiet / de Missiven van haer luyden door een Minister van 't Hof voor den Coning verduystert wierden. Drie dagen voor Nieu-Jaer storf te Brussel den Graef van Bossu / Ridder des Gulden Vlies: Toen hebben hare Ho. Mo. te Mechelen door de Chambre Mipartie aen Don Jan doē versoecken/ datte Protestanten in zijn Majest. Nederlanden een eerlijcke Begraefplaets voortaen mocht verschaft werden. En hier mede bevelen wy den goeden Leser God: Danck heb zijn patientie: Van uyt lijtsaemheyt komt kennisse/ en uytte kennisse wijsheyt. Vale.

FINIS.

REGISTER.

A

Ambassadeurs van hare Ho. Mo. werden na Denemarcken en Pruyssen gedeput. 1
Haer Excel. wedervaren in Pomeren/ 40
Admirael Blaeck loopt na Spangien/ 39
Aken verbrant/ 60
Ambassad. van hare Ho. Mo. te Madrid/ 122

B

Brandenb. Gesanten haer opening aen de Stat. 8
Bedevaert in de Geuni. Provintien/ 60
Brabant in slechten staet/ 158

C

Christina Coningin van Sweden haer leven te Romen/ 3
Haer reyse na Vranckrijck. 128
Coning van Sweden komt voor Coningsb. 5
Treckt in Poolen/ 23
Wort doot te zijn/ geschreven/ 28
Wort weder levendigh. 31
Coning van Polen schrijft aen hare Ho. Mo. 32
Sent Gecommitteerde binnen Dantzich om van een Verbont te handelen/ 45
Antwoort Ceurbrandenburgh. 108
Coning Carel van Schotlant komt te Bruss. 57
Sijn toestel te Brugge/ 141
Coning van Portugael sterft/ 149

D

Dantzich brant haer voorsteden af/ 13
Don Jan d'Austria komt in Brabant/ 63

E

Engelse Coopluyden moeten uyt Dantzich/ 44
Engelse Goederen worden uyt Spang. geba. 52
Engelse Vloot lijt schade/ 123
Verovert eenige Silver-schepen/ 126

G

Generael Steenbock schrijft aen de Stad Dantsich/ 48
De antwoort daer op/ 49

H

Hare Hoogh Mog. senden een Vloot op d'Oost-See 23/76
Komt weder thuys/ 143
Heeren Staten van Hollandts ordre op 't drucken van den Bybel/ 38

I

Joden komen t'Amsterdam uyt Polen/ 75
James Naylor/ hooft der Quakers/ 156

K

Keur-Keulen ontschuldicht sich van de saecken van Rijnberck/ 38
Keurbrandenburg Placcaet te Coningsbergh/ 11
Schrijft aen den Coning van Polen/ 74
Idem noch eens/ 107
Idem noch eens aen Heeren Staten/ 109
Koopvaerdy-schepen werden aengehaelt/ 52
Koningsmarck wort op d'Oostsee gevangen/ 144
Keurvorst van Saxen sterft/ 146

L

Lipstadt verbrant/ 119

M

Moscovien armeert/ 23
Marienborg winnen de Sweden/ 47
Moscovisse en Groenlantse Schepen/ 118

N

Nederlantse Coopluyden geven een versoeck aen de Ambassadeurs te Dantzigh/ 44
Nieuwe Treckvaert tusschen Haerlem ende Leyden/ 67
Nieu Nederlantse Colonien/ 146

O

Oost-Indise Schepen arriveren/ 95
Oxenstern Ryck-Cancelier van Sweden sterft binnen Elbingh/ 153

P

Paus erkent Don Jan voor wettich Coningh van Portugael/ 5
Verschrickt over eenige Conspirateurs/ 51
Paus schrijft aen de Geestelijckheyt in Christenrijck over een generale Vrede/ 18
Parlement te Londen disputeert over de successie van den Protector/ 155
Princesse Royael vertreckt uyt Hollandt na Vranckryck/ 14
Pools Manifest/ 69

Prins

Prins van Denemarcken wert gehult/ 110

R

Roberche ter Zee/ 84/ 148
Riga werdt belegert/ 133

S

Sweetse Residents papier aen haer Ho. Mo. 6
klaegt over de West-Indise Compagnie/ 37
Zyn Schrift op 't uytloopen der Hollantsche Vloot/ 81
Staet van Engelant/ 15/ 56/ 85/ 123
Staet van Spangien/ 17
Staet van Vranckryck/ 19/ 91/ 94/ 142/ 156
Staet van Turckyen/ 50/ 89/ 148
Staet van Italien/ 53/ 80/ 89/ 119/ 149
Staet van Denemarcken/ 82/ 155
Staet van Polen en Pruyssen/ 67/ 73/ 75/ 105/ 112/ 135/ 139/ 144/ 150
Staet van Switserlant/ Piedmont/ 54/ 132
Staet van Duytslant/ 57/ 02
Schotse Soldaten komen in 't Stift Bremen/ 60

Spaense Gesant zijn Deductie aen hare Hoogh Mogende/ 97
Den Prorector daer op/ 100
Antwoort van hare Ho. Mo. 103

T

Tractaet tusschen hare Hoogh Mooghende en den Coningh van Sweden/ 136
Turckse Vloot by de Dardanelli geslagen/ 86

V

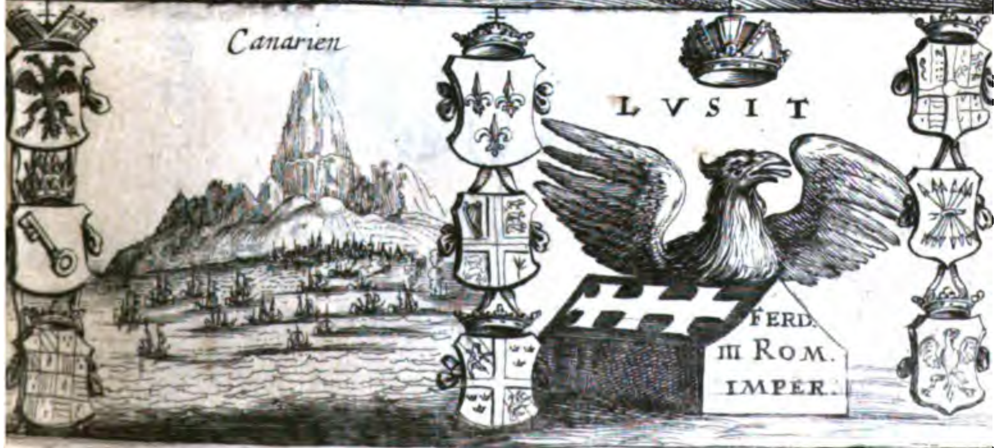
Vrouwen te Parijs klagen over 't aftrecken van hare Rocken/ 14
Vlamingen beginnen op Engelant te roven/ 40
Vice-admirael de Ruyter brenght uyt Spangien het Silver/ 60
Valencijn beleghert/ en ontset/ 92
Verbont tusschen hare Hoogh Mogende en Denemarcken/ 117
Verbont tusschen hare Hoogh Mogende/ Polen en Dantsich/ 106
Valenza belegert/ 132

Eynde van 't Register.

t'Welvaren.
HOLLANSE MERCVRIVS

Cracou
Mardÿck
Scheurtgen

Canarien
LVSIT
FERD.
III ROM.
IMPER.

Hollandtse
MERCURIUS;

Brengende,

Het aenmerckelijckst omtrent de gebeurde Oorlogen ende Verbonts-Actien, voorghevallen in den ontrusten Ommekringh van EVROPA.

Binnen 't gantsch gepasseerde Jaer 1657.

Het Achtste Deel.

CLAVD. Si voluere

priscos Annales libeat.

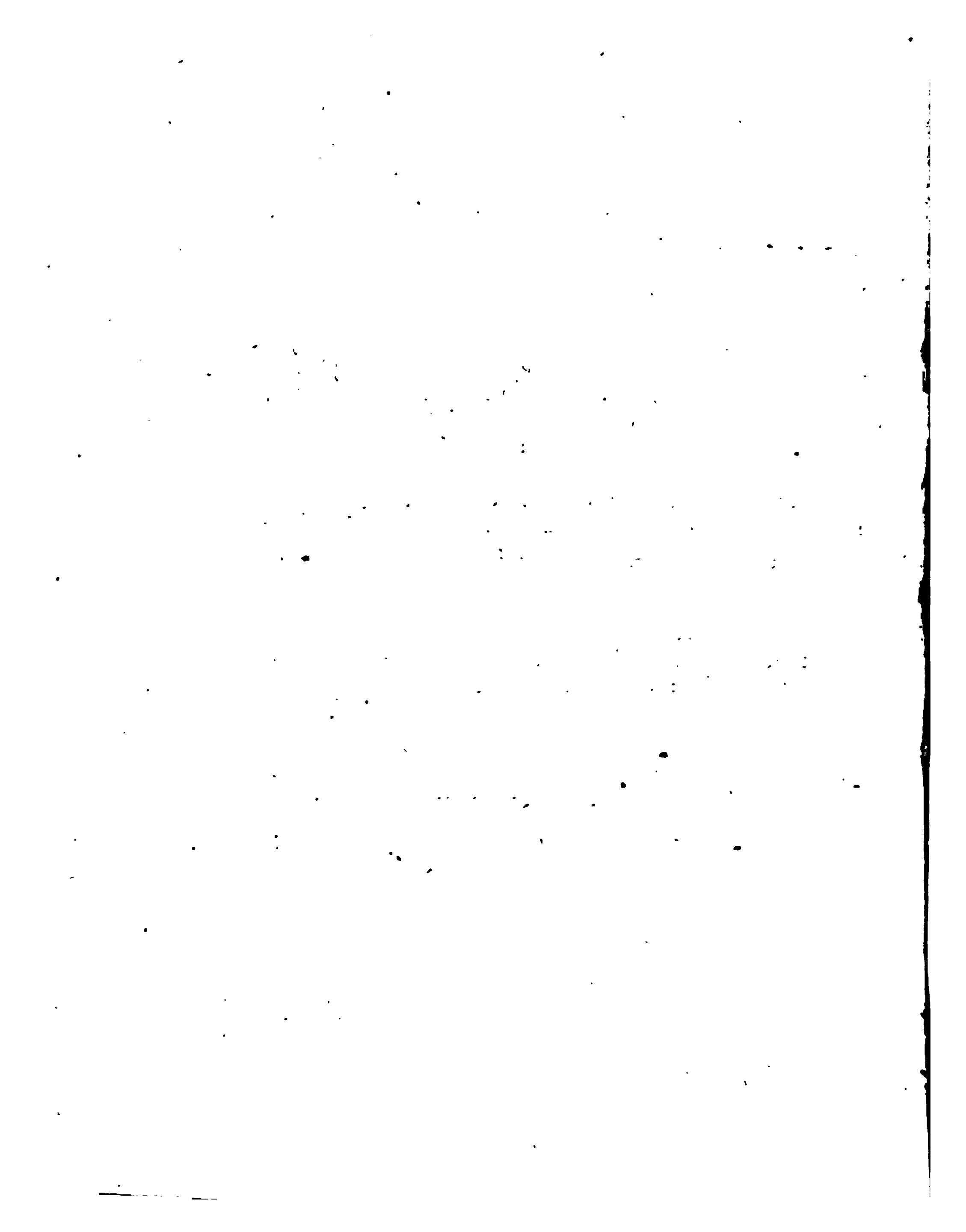
TOT HAERLEM,

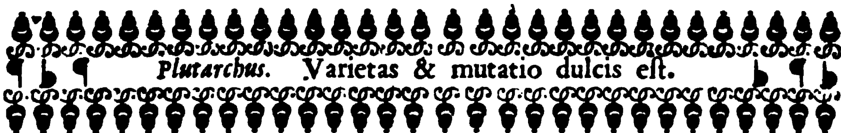
Gedruckt by Pieter Casteleyn, Boeck-drucker op de Marckt, in de Keyzers Croon. ANNO MDCLVIII.

Aen den Leser.

HEt is my leet (Achtbare) dat ick u patientie soo lang uytgherekt heb, al-eer ick van achter de Tapyten voort-ghekomen ben: Veele redenen hebben sulcks veroorsaeckt, daer nae ick my te vougen, gedrongen voelde, sonder meer te seggen: Als alleen dit, dat by soo verre ick niet en hadde aenghemerckt de verloopen tydt van myn gewoonlyck voortkomen, behalvens noch het observeren van behoorlyck respect aen Vorsten en Illustre Regenten, en het begrooten van myn Boeck tot uwe Achtb. kosten, daer ghy toch soo qualyck aen wilt, Ick hadde hier oock by ghevoecht yets bysonders van Denemarcken en Mardyck, waer van het laeste uwe Achtb: en alle Politici, soo om den Inhout als om den pryssselycken styl groot vernoeghen, en 't ander open oogen gegeven soude hebben: Welck beyde wy tot een ander occasie sullen sparen, of Godt door de tydt gave dat de gelegentheyt hier na beter als nu daer toe wierde; Ons wenschen is, dat U A. op een ander Jaer levens genade hebbende, voor d'aenmerckelyckste zaken aensiende 1. *Het verloop des Deens en Sweedsen Oorloghs.* 2. *De effecten van 't Tractaet tusschen Engelant en Vranckryck.* Ende ten 3. *De uytkomste van den Ryckx-dagh tot Francfort omtrendt de Verkiesinge van een Nieuwen Roomsche Keyser,* de selve soodanigh mooght bevinden en beleven, datse d'een tot geen smaedt, den anderen tot geen te laet berouw, en de derde tot gheen bedroefde confusie en bederf en komen te ghedijen: Geluckt dese myne wensch, het Jaer 1658. sal heylzamer voor Christenryck zyn als de Zarasynen waenen, die voorseker gheraedslaeght hebben, ende voornemens zyn door noch een anderen wegh als Venetien Europa te bestormen, en ('twelck Godt verhoede) in diepe Ellenden en Barbarise Slavernye te leyden en te overheeren.

Vaer wel.

Het Achtſte Deel

Van den

Hollantze MERKURIVS, op 't Jaer 1657.

Wenſchelijck ſcheen deſen Winter aen 't Spaenſe Nederlant by alle middelen den Oorlog met Vranckrijck te ſtuyten/ of ten allerwinſten een wyl te ruſten / vermits ſy niet vermogens veel min beſtendich was om twee ſo geweldige Rijcken als Engelant en Vranckrijck gelijckelijck af te weeren : Even wel om den ouden ingebooren haet mette Francoiſen/ en de Religions verſchillen met d' Engelſen/ ſoo wiert hare onmacht luttel aengeſien/ en de raedſlagen tot Bruſſel en Madrid ſtreckten ſich derwaerts / Om beyde Vranckryck en Engelants deſſeynen te verydelen : Don Jan wiert van zijn Koningh belaſt den Koning van Schotlandt al-omme t'aſſiſteren / en den ſelven om de Vlaemſche Zee-kuſten te voorſien / met gelt/ſchepen/ volck en wapenen uyt te ruſten: Dit ſag op Engelant; Tegens Vranckrijck moedichden men aen den Prins de Condee / De Borſe van Antwerpen/ en de Geeſtelijcken : Den eerſten was volveerdigh / de tweede ſlooten met Caracena een partije van Vijff Tonnen gouts/ maer de leſte wilden niet geven : Eyndelijck zijn de ſelve veraccordeert / Dat de Clooſters van 't gundt zy boven ſeker getal conſumeerden, ſouden Schatting geven, en maer alleen de Bedelmonicken van alle Laſten bevrijt blyven, &c.

Dit en de Armatura die den Graef Pignorande tot Cadix in't uytsetten van een Oorlogs-vloot voor nam/ scheen der Spaenschen yver uyt te drucken/ te meer sy naer schepen vraegden om tot Vranders te gebruycken.

Maer de Fransen (hare ingeboozen Vyanden) waren so vigilant en groot van oogen als yemand/ verre sien was haer waerdigher als 't wel observeren der Verbonten met Oude Vrunden: Ongelijc tracteerdẽ sy hare geallieerde/ en gedachtẽ veel eer de nieuwe vruntschap van een jongelingh/ als de oude weldaden van nu alreede een bejaert statigh Patroon: Op Hollant was men vol jalousye/ om dat hare Regenten niet blint genoegh waren sich na de gunstelingẽ van Vranckrijck te neyghen/ en veel meer betrachteden om sonder wangunst van yemand de Christen-weereldt in balance/ in vrede/ en rust tot beschermingh der Commercie t'onderhouden/ als yets anders: En onaengesien dese so loffelijcke als Christelijcke maximen had Vranckrijck even wel liever gesien datte Hollanders met Engelant/Portugael en Sweden de overige Vorsten van Europa hadden beoorlocht/ en gesegt met d'Engelsen Dat zy het deden om de Relige, en tot voorstandt der Protestanten. Met de Francoisen/ Om de onverdragelycke Conjuratien des Huys van Oostenrycks, en d'opgeblasen hoovaerdye der Spaignaerden te dempen. Met Portugael/ Om haere Vrijheydt te conserveren. Met Sweden/ Datze alles tot bescherminge der Euangelise Kercke, en tranquilliteyt van Duytslant, &c. en tot maintenue der Bontgenooten waren doende. Doch/ hebben hare Ho. Mo. veel liever gewilt de billijckheydt die hare Ed. op hare zijde hadden/ plaets te geven/ dan dat hare Ed. andere in hare onmatigheyt navolgende/ redenloos ten appetijt van onbesadigde in de stricken van ‡ onbetamelijckheydt souden vervallen hebben; En nochtans zijn d'Onderdanen van hare Ho. Mog. hier over benijt/ gelastert/ vervolght/ berooft/ en belogen: De Fransen namen een schip van Amsterdam en een van Hoorn/ de Bootsghesellen wierpen sy te Calais in de Gevangenis/ en waren niet geoorloft eenige Brieven aen hare Vrunden te schrijven/ wegens hare stant en conditie. Te Toulon publiceerde men een Placcaet/ verbatende De rigoureuse ordonnantie van

‡ Plato, *Sapientem maximè decet sibi sapientem esse.*

van Koning François en Hendrick de III. *Dat genomen Goederen van de Vijanden maeckt verbeurt de Goederen van de Vrienden.* Sy dreyghden oock opentlijck de Nederlantse schepen en goederen die sy op see mochten ontmoeten/ als een sekeren buyt tot hare gierichheyt. Ettelijcke gingen met dreygen noch verder: In somma hare Ho. Mog. namen dese publicatie/ etc. seer in bedencken/ te meer/ om dat na andere Havenen van Vranckrijck oock last gegaen was daer diergelijcke publicatie te doen/ en dat by dit Placcaet die van Venetien/ Genua/ Engelant en d'Anze-steden van de voorsz. confiscatie waren bevrijt/ sulcks dattet alles om de Zeevaert der Hollanders te beletten of te ruyneeren [gelijck Engelant te vergeefs oock onderstaen had] scheen aengeleyt te sijn. De Geestelijcke in Vranckrijck deden 't hare daer by/ want/ als op den 7. deser de Gereformeerden uyt hunne Kercke te Charenton weder na Parijs keerden/ hebben ettelijcke Papisten hun als sy aen de Voorsteden St. Antonie/ etc. waren gekomen/ met hart-gewrongen sneeu-ballen beginnen te gooyen/ soo datter diverse qualijck getracteert en ghequetst wierden/ een Man bleef doot/ en een doorsteken/ 't Canallie riep: Laet ons de Parpelotten quijt maken, en een nieuwe Feest van Bartholomei daer over aenstellē. Maer/ gelijck de macht der Coningen uyt-steeckt boven die van de arbeyders/ alsoo toonde hier oock de Coninginne hoe veel meer reden en billijckheyt hare Maiesteyt boven de verbitterde Cruynen had/ want den naesten sondagh was 'er wel andre ordre/ en de gooyers na gespeurt wordende/ togen haes op. Boven dien kan ick oock niet verby gaen/ wat gunste Vranckrijck weder om in dese dangereusen tijt de Hollanders dede/ te weten/ dat binnen dese Maent wierde gesmeert in 't Conseil d'Enhoult het Proces van Markus Broen van Amsterdam/ over de successie van David l'Hermite van Leyden/ te Parijs gesustineert door den President Pontak/ alwaer is te niet gedaen en gecasseert het doen van den voorsz. David l' Hermitens successie (als gepretendeert au bain) by de gemelte Pontak subreptivelijck geobtineert: Toen is mede geconfirmeert ten voordeel van alle Nederlanders in hare Naerlatenschap/ Dat de Onderdanen van hare Ho. Mog. niet als Vreemdelingen, maer als naturele Françoisen zijn aen te nēmen in de Taxes Estrangeres. Den voorsz. President Pontak

siende alſo zijn Proces onder de voet / beklaeghde ſich over al zijne onkoſten en moeyten / en verſocht ten minſten tot vergoeding zijner ſchade uyt den boedel een ſecours van 4000. guldens / daer voor en David l'Hermite in de Taxes Eſtrangers was aengelaſt geweeſt/dan 'tſelve is by den Raedt hem oock geweygert / alſo de Nederlanders daer af in voorige tijden waren bevrijt geweeſt.

Op die tijt had men in 't Franſe Hof ſeer groote Concepten / men handelde ſecretelijck met Engelant en Sweden tegens andre Staten en Rijcken: 't Huwlijck voltrockmen te Parijs tuſſchen Prins Eugenius van Savoyen (nu genoemt Graef van Soiſons) en Damoſelle de Manchiny/ Nichte van den Cardi. Maſarini: De Hertogin van Savoyen begiftigden hem met 40000. gulden Clenodijen: Met dit Huys en dat van Modena wierde geraedpleeght hoe men 't profijtelijckſt Italien ſou beſtoken/ daer toe wiert den Modeniſe Hartog ſo aengedreven/ dat hy om op Milan te donderen / ſich ter halver deſer Maent hem uyt Parijs begaf / de hoop van glorie die maeckten hem byna ongevoelijck van het Flerecijn dat hem dapper pijnichden/ want hy dede hem in ſtoelen over 't Geberghte na Pignarole draghen: Hem volgden 4000. ſoldaten over Genua. Elders poogden de Francoiſen Rokroy te bemachtigẽ/ daerſe een ſergeants Vrou toe gebruyckten/ die onder 't inbrenghen van ſommighe veraverde Franſe Carotſen / het Volck al dicht onder de ſtadt verborgen hadden/ en even wel wiert dien Aenſlagh geſtuyt. Nu begoſt men oock in diverſe Havenen te ſcheepſ-timmeren / als te Breſt / daer 4. ſchoone Fregatten yder tot 60. ſtucken gebout wierden/te Brouage te St. Malo en Toulon geſchiede insgelijcks/ in ſomma / de ordre was tegens April 32. Oorlochſchepen t'Zee te brengen / daer onder 't Admiraels ſchip Vedoſme/ dat over de 100. ſtucken voerde.

Dit toe-ruſten koſte gelt: 'tſelve mancqueerde: goe raet om krijgen was dier: De Franſe Kooplupden waren uytgeput / alle goederen te overdadigh beſwaert / den gemeenen man als ſonder winſt en welvaren: Des niet te min daer moſt gelt ſijn/ dies gaet men de Geeſtelijckheyt aenſpreken/ en men voegt haer toe/ Dat Sijn Koninglijcke Majeſteyt in tien Jaren van hun niet en hadde ontfanghen, te weten, de laeſte mael maer 5. Millioenen, en Anno 1646. eens 6. Millioenen, dat

den

den Koning nu geheel noodigh geldt van doen hadde, en begeerden 8. Millioenen guldens: 't Welck nochtans so niet heeft willen volgen/ en is syn Maiest. by haer met een al veel kleynder somme gepayt/ dan hy was eysschende.

Van Lissebon seylden na Brasilien 56. schepen/ daer onder 8. a 9. ten Oorlogh. Toen is aldaer ontslaghen 't schip Pameria/ behoorende Jan Pennekins en de syne tot Rotterdam/ was beschuldicht te zyn een Zee-roover/ doch is vals bevonden.

Op die tyt quam tot Livorno een Moscovise Gesant/ wiert van den Groot-hertogh van Toscanen destigh getracteert/ en toog met een gevolgh van 50. knechten na Venetien/ daer hy wel onthaelt is/ en met die Republycke Omme gesamentlyck het Ottomannise Huys by Zee en Landt te beoorlogen, handelden: Na goede verrichtinghe in zyn affairen/ is hy/ syn Secretaris en Edellupden door den Venetiaensen Raedt so met goude Ketenen als anders begifticht/ en alle de vremdicheden dier wonderlycke stadt getoont. Van hier is hy door Duytslant ghetoghen/ daer hem die van Francfort met Rynse wocht en Brandewyn beschoncken: Hier huyrde hy een schip/ daer hy den Ryn mede af dreef/ verliesende onder wegen zyn Tolck/ die door den dranck van 't schip gevallen en alsoo verdroncken is: Dit was geen wonder/ alsoo de voorsz. Gesant boven op 't schip op wat stroo lach/ hebbende maer sommige weynigh plancken/ die als een verckens kot t'saem ghespyckert waren/ daer lach hy soo onder den blaeuwen Hemel/ en syn volckje buyten dat hutje/ sonder de minste beschuttingh voor reghen of wint/ dese saghen uyttermaten vuyl/ en sommige trocken 't schip voort: Waer nu maer een Steenbackery/ of een Aertwerckery/ oft yets anders omtrendt den Rhyn stont/ daer most het schip aen/ en den Gesant te Lande/ gingh alles naukeurich besien/ nam een klompjen aerde mede/ packte dat wegh/ en tekende in zyn Memorie-boeck op al wat hem na syn vraghen wiert geantwoort/ daer hy oock wel fyntjes opgestelt had sommige gierige Tolenaers aen den Ryn/ daer hy dapper op ghestoort was/ om dat die contrarie 't Alghemeyne Recht van Ambassadeurs hem niet alleen den Tol/ maer oock daer boven afgevorderdt hadden: Gelt had hy kutten/ maer gaf Pelterye en Hermyntjes aen zyn goedthebbers:

Aldus

Aldus is hy t'Amsterdam gekomen / en van Hoorn met een Schip naer Archangel vertrocken.

Op die selve tyt zijn de P. Paters Iesuyten tot Venetien op sekere voorwaerden door voorspraeck van den Paus weder gekomen en vergunt te mogen woonen/ na datse om hare al te groote wereltse duplicheyt en onderwindingh daer 50. Jaren uytgehouden waren.

In dese Maent sette d'Oost-Indise Compagnie tot London te koop alle hare effecten in Oost-Indien / te weten:

Haer gesach over Maeraton.

Alle hare Huysen en Pack-huysen van Mesulapatan, Rerusfhron, Pettepole, en in de Baye van Bengala en Regne, met de Previlegien ende immuniteyten daer toe behoorende.

Als mede de Huysen ende Pack-huysen tot Bantam, Mackasser, Iambé, en Comberge.

Met alle hare Intrest tot Iapara en Benjarmazij.

Als mede het Eylant Pouleron, met alle haer Rechten en Previlegen tot en op het zelfde.

Dit scheen een desperaet werck van de Bewinthebbers / doch sy hadden haer reden / den Protector wilde hun Octroy niet prolongeren/ en also daer door den handel op Oost-indien voor yder wiert open geset / saghen sy wel dat wilden sy de Participanten voldoen/ men eer alles verliep te gelde most maken: Sommige oordelden/ dat den Protector tot dese openstelling door eenige die haer bysonder profijt daer by beoogden/ hier toe aengeraden was: Altoos den tijt heeft geleert / dat dat vrijhandelen in 2. oft 3. Jaren de ganse Commercie der Engelsen op Indien soude geruyneert hebben/ want men heeft gesien dat in dit Jaer 1657. omtrent 30. Engelse schepen op de Custen van Indien hebben wesen handelen/ die meest welgehandelt en geladen behouden tuys gekomen sijn / doch / de vervullingh van so veel Manefacturen/ Peper/ etc. dede de prijs daer so verminderen / en de profijten der Commercie neer leggen / datter vele desen vrijen handel als een lichaem dat and're bedorf en sich selfs ook wel haest soude ruyneren/begonden te versoepen: Dē Protector sag toen eerst dat door sulck doen alle vastichepdt van Trafijcke in Indien souden verloozen gaen/ dies verleent hy in October prolongatie van

Octroy/

Octroy / en doet in d'Artijckelen sodanige veranderinge ontwerpē/ dat selfs zijn Raed niet anders konnende oordeelen of het selve was ten besten der Trafijcke/ profitabel voor de Compagnie/ en noodigh voor den Staet: Dies hebben sy als een toegestemde saek het Zeegel van Engelant daer aen gehanghen.

Wy hebben in ons 7. deel folio 156. verhaelt de rusien der Quakers in Engelandt / ende de eerste straffe aen James Naylor haren Patroon: De tweede voor de hant sijnde/ hebben veele Ingesetenē in 't Parlement Requeste gelevert/ versoeckende/ Dat alsoo I. Naylor van d'eerste Executie noch seer swack was, men de tweede Executie noch 8. a 10. dagen wilde uytstellen. 't Welck hem vergunt wiert/met ordre Dat middeler tyt eenige der geleertste Predikanten met J. Naylor souden confereren, en alle Christelycke middelen aen te wenden om hem van zyn dwalingen te doen af-staen, de waerheyd en syne faulten te bekennen, &c. Maer hy in plaetse van schult bekennen was so halsterrich / dat als hy van Westmunster tot d'Oude Beurs wierdt gegeesselt / hy sijn handen aen de Kar (daerse los aengebonden waren) so vast hiel/ dat overmits 't hart aensagen der voorsz. Karre/ het vleys sijner handen tot het been toe af-sleet. Dese Secte is terstont onder d'eenvoudigste door gants Engelant voortgeloopen/ so datter aen 't Parlement groote klachten quamen / en groote onheylen uyttet selve beoogt wierden/ alsoo hun de onbenoeghde hy desen hoop voegden / behalvens noch / dat dese Quakers over zee tot in Nieu Engelandt hare ketterije door afgesondene poogden aen te voeden: Ettelijcke die te Parijs gekomen waren sijn met al hun kranckſinnige schriften terstont weder na Engelant gesonden: Andere met grooten ijver tot Hamburgh op de Borse prekende met een Tolck/zijn als verdoolde menschen door ordre der Magistraet weder na huys gesonden / die van Boston in Nova Anglia deden insgelijcks: In Zeelant stelden 2. Quakers den Godsdienst in oproer/ sy quamen op de bedieninge van 't H. Avondmael in de Kerck sluppen/ riepen overluyt dat den Predikant onwaerheyt leerden / sy hadden den onfeylbaren geest/ men soude haer hooren/ sy hadden oock wat te seggen/ etc. Den eene wilde op den Preeckstoel/ en niet tegenstaende sy door de Diaconen uytte Kerck geleyd/ stoutelijck weder inquamen / so mosten de Dienaers

naers der Justitie hun in een schip vast setten / daer mede dese geestdrijvers weder na Engelant voeren. Tot Rotterdam begosten hun by de Quakers sommige Borgers (swack van Hersenen) te voegen / dese bedreven veel sotteklughten / en gelijck sy meest alle luyaerts en Arm waren / poogden sy de rijcke wijs te maken / Datze de Weereld behoorden te verlaten, en al hun goedje aen die niets en hadden, mede deelen; Waer op eener haer dese Antwoort wel bescheydentlijcke toevoechden: Het ware u l. een deugt indien ghy middelen had, dat ghy dan so praette en mede deelde, maer dewijl niet ghy de weereld maer zy u verlaten heeft, so en konnen wy u leere niet verstaen, aengesien gyluyden segt dat men de weereld moet verlaten, en ghy wilt dat u de goederen sullen mede gedeelt worden. Zy begosten samenkomsten te houden / daer over 't grauw te been raeckte / want die hadden goet behagen in den Text der Quakers / Dat alle Goederen gemeen behoorden te zyn: En souden indiense kans ges en hadden / wel een goedt Burghers huys hebben willen plonderen: Doch de voorsichtichheyt der Magistraet voorquam dat / want als dese oock de straten begosten te ontrusten / syn 7. a 8. in het Dolhuys geset / die na datse daer sommige weecken hare sinnen vergaderdt hadden / met een Ladder over de Muyr ghe-klommen / en alsoo wegh gheloopen zijn. Wat James Naylor aen gaet / zijn Leere wiert in Engelant goddeloos en schadelijck geacht / om dat hy alle Kercken-ordre en de Magistrature verwierp: Doch 'tgrootste onheyl dat men hier uyt beduchte / was / eenig ongemack 'twelck den Protector over 'tstraffen van J. Naylor nam / het Parlament op dese wijse daer over toe-voeghende: Dat alhoewel hy seer detesteerden de dwalinghen en verleydende practijcken van J. Nailor, hy echter hadde ghedacht, dat alsoo het Gouvernement nu aen hem was vertrout na den inhoud van sommighe Articulen, dat in die saecke sonder hem niet en soude gedaen syn geworden: En dat hy over sulcks ten spoedigsten verwachte, dat men hem daer redenen af soude gheven. Toen heeft den Protector zijn Raed Henr. Vane uytte ghevanckenis te Wicht ontslagen. Men vondt onder zijn Hoogheydts Capelle te Withal een gegraven kuyl / daer in een Mande vol Buspolver / en een brandent Lont / 'twelck op zijn Hoogheyd en zijn Raedt / als sy ter Predikatie souden zijn / scheen aengeleyt / en stonde geschapen om Withal gans te verbranden / en London in verbaestheyt te stellen.

Op die tijt schepte den Protector groot ongenoegen op de Nederlanders / om dat sommighe Commissie-vaerders van den Koningh van Spangien (waer onder ettelijcke Zeeuwen dienden) op de kust van Guinea hadden wegh genomē een †Engels Oost-Indis schip/ twee schepen van Guinea/ ende een Barbadosvaerder: De klachten hier over waren soo groot/dat men daer over aensprack den Gesante van hare Ho. Mog. / die tot een goede replijcke doemaels het sijne tot genoegen heeft gecontribueert.

Philemon, Qui verò omnia apud se ratione considerat,
Is malum adimit, & bonum capit.

OP ons 7. Deel folio 154. en 155. hebben wy den standt der Poolen met het ongenoegen der Dantsickers verhaelt: 't Welck in plaets van verminderen so toe-nam / datter een meerder quaet uyt gebreest wierdt: Want sy meynden dattet haer selfs veel heylsamer was datte Poolen en Sweeden door een Veldtslagh en ondergangh van d'een oft d'ander den Oorlogh eyndighden/ als/ dat door langh duyren sy dus Neeringhloos uytgeteert en van hare eygen Vrienden opgegeten souden worden: Te onverdragelijcker was het hun dat de Sweden 18. Caros-paerden van den Koningh van Poolen/ die dicht onder Dantzich op stal stonden / wegh haelden / sonder dat 800. Poolse Ruyters die daer omtrent lagen / hun eenichsins tot herneminghe der selver beweeghden / dies riepen sy teghens de selve / datse de 40000. guldens die de stadt maentelijck tot onderhout des Poolsen Legers verschafte / niet waerdigh waren / veel min de 10. Tonnen Gouts die men alreede aen hun verspilt hadde: Al hare hoop stont nu op de uytlantse Gesanten / dat die tot d'algemeyne Vrede yet profitabels souden uytwercken: Maer Vranckrijck (seyden sy) was niet te betrouwen: De Hollanders waren hun suspect/ om dat die over 't afnemen der Luterse Kerck door de Gereformeerde over eenighe Jaren hadden gesproken: En daer en was niemant als den Keyser van de welcke sy yets goets waren verhoopende: Die oordeelden sy hadden met Poolen en haer een Intrest / maer Vranckrijck een groot Bontgenoodt van Sweden meynden sy dat veel eer sach op de Doorchtije van 't Keyserrijck en d'Oost Zee / als op 't behout van hare Stadt: En de Hollanders die niets om niet en deden/ en over al sich mede bemoeyden/ gelijck sy het die selve Natie in hare stadt wel al te brijpostigh dorf den toe-voegen / sagen meer op het particulier welvaren haerer Coopluyden als op der Dantzickers / etc. Ja sy (die we 't Canallie noemen) schrolden oock op de Hollantse Gesanten/ seggende dat hare Exell. met den Coningh van Sweden in een Carotse hadden gereden/ en sich van den selven laten tracteren/ op die tijdt als den selven met zijn Legher soo dicht onder Dantsich de Poolen wegh joech: Voegende de

† (N.) 2. Nederlantse Schepen namen aen de Cape Don Lopes Gonsales op de Guinese kust op diverse tijden 4. Engelse schepen / 1. de Fortuyn komende van Nieu Calabar met 122. Negros/ 2. de Providentie van London/ Cap. Timote Craven met 160 pont gout en eenige Negros / om die in Oostindien neffens andere waren te verhandelen. 3. De Sarach / Cap. Arthur Perckins met 160. Negr. na de Virginie. 4. Een Londenaer met Negros. De nemers waren Capi. Jan Schael op de Marp van Amsterd, a 36 st. en d' Eenhoorn a Middelb, 18 st. Ca. Depouteus/ te Cadix gemonteert.

Poolen die te Dantzich waren / noch dese verwijtinghen daer nevens / Dat Anno 1627. Legati Ordinem Fœderatorum Hollandia clara inditia dederint se rationibus Sueciæ magis audere. In somma / sy murmureerden op de Vrienden om dat het de Vyanden niet na hare sin en maeckten.

De Coningin van Poolen onthielt haer op die tijt te Gnesna / een stedeken by Posen / seer out / en daer voortijts den geestelijcken stoel van 't geheel Coningrijck Poolen te wesen plach: Van hier meynden haere Majesteyt naer Dantzich by haren Koning te komen: Doch als de Polen sich al so hadden laten wegh jagen als ghesepdt is / en datter een gros van die wechloopers by Conits van de Sweden geslaghen wierden / soo retireerden de Coninginne achterwaerts in Poolen / niet teghenstaende haer door den Franse Gesant en den Ridder Gustaef Banier (by den Sweedse Koning daer toe afgesonden) de groetenisse en veele Complimenten wierden ghedaen / met versekeringhe / dat het Sweedtsche Legher hare Majesteyt geensins en soude hinderen / etc. Maer toen kreegh de Coninginne nadencken / en bleef noch sommige daghen binnen de stadt eer sy dorf vertrecken / te meer / om dat verscheyden Poolen van aensien om hare achterstellige gelden spraken / en door gebreck van geldt hare Majesteyt scheenen te dreygen.

PERIAND. Rem omnem considera, bona res quies.

Toen wierde Radsieusky Vice-Cancelier van Poolen te Marienburgh op het Slot gevangen zittende / om dat hy tegens Swede wierde geacht pets voor te hebben / by eenige gevonnist na Sweden in eeuwigher gevanckenisse te senden: De Poolen / die om sijn verraderije oock nu voor hem niet en wilden intercederen / gaven dese sententie over hem / Iusto Dei malum consilium consultori semper esse pessimum. Den Oversten Kosa wierdt oock by de Sweeden binnen Elbing gevonnist onthalst te worden / wegens mutinatie en seditieuse Discoursen teghens de selve Croon: Maer de ghetrouwe Stadt Dansich wierde van de Poolse Majesteyt vereerdt met de eyghendom van Putsko: Tooren daer 't voorleden Jaer 8209. Menschen aen de Pest waren gestorven / was ongeluckiger / want de Sweden dien sy so trouloos in gehaelt hadden vielen haer niet alleen seer moepelijck / maer ontvoerden hun alles / so dat de Burgers door gebreck van vivres / naer de sterfte in groote honghersnoot vervielen / jae dat de Speceryen die daer en door gants Poolen seer ghewilt sijn / tegens silver en gout opgewegen wierden.

Onderwijl dus in Poolen en Pruyssen de Steden van Heeren verdeelt / en de Ingesetenen vol ellenden waren / soo en sweegh daer om den Krijghstrompet in 't minste niet: Conitz overrompelden de Sweden den 14. deser: Wederom togen de Dansickers met 8. stuckjens en 4000. Mannen na 't Huys Grebin / 40. Finlanders daer op leggende / en door een Boer sommige uren te vooren van de hoedanicheyt der Dansickers verkundschapt / weerden sich treffelijck / en twee stormen afgheslaghen hebbende / wierden met den derden overweldicht: Dese Finnen seggen de Dansickers datse meest ghehart waren /

ren/ en met Degens noch Carabijnen waren te quetsen / soo datter sommige van die 's anderdaegs als met kolven van Musquetten op 't hooft geslagen/ zijn doot gebonden/ dat by een Finnise Capiteyn / Lieutenant en Vendrich/ die de Dantsickers binnen hare stadt gevanghen brachten / oock bevestight wiert/ daer noch by voeghende / datse hun alle aen den Duyvel hadden over gegeven / etc. Onder dese zijn gevonden 6. Finnen en 1. Hoogduyts / die so machtigh gehart waren/ dat als men haer naeckt hadde uytgekleed / sy met geenige Rapieren noch Poolse staele Pin-hamers hebben konnen ghequetst worden/ stuytende alle gewelt op haer af als van een aenbeelt / soo heeft men eyndelijck haer met buysthamers en houte Paelen de Hooft-panne in gheslaghen en gedoot. De Dantsickers 't voorss. Huys verbrant hebbende / zijn den 24. deser met den dageraet voor 't stedeken Nieuwendijck ghekomen/ eenige Sweden met de Burgers verweeren hun/ dan te vergeefs/ want hunne bespringers ruckten de Pallissaden wegh / sloegen de Poorten op / en dreven haer tot binnen de Huysen/ daerse wel hevich uyt deuren en vensters schoten/ maer wierden even wel overmeestert : Alsoo is het stedeken uyt geplondert/ ende veel gelds op 't Stadthuys ghevonden : In 't weder keeren hebben sy oock veele Dorpen uytgeplondert/ en tot Grosllichtnau over de 1000. schone Paerden bekomen/ treckende voorts op Koselitsky/ hebben in 't gesichte der Sweden van Marienburg 8. a 9. van des Koningh van Swedens Spanpaerden wegh genomen : Kregen oock een Sweeds Ruyter gevanghen / die met eenige Packetten Brieven uyt het Hooft na den Koning reedt / onder de selve was een Brief daer in den Sweedtsen Resident uyt Zevenberghen aen de Sweedse Majesteyt soude geschreven hebben / Dat Sijn Majesteyt van Sweden geen gedachten behoefden te hebben, dat den Vorst van Zevenbergen dese Winter met eenige Krijgsmacht hem soude komen seconderen, &c. Daer was noch een Brief by van Graef Tot uyt Parijs aen de Coning van Sweden/ en meer andere gewichtighe schriften/ die gesecreteert sijn : Doch voorsichtighe Verstanden hebben veel waerschijnelijker geacht dat desen Sweedse Ruyter met gefingeerde brieven voorwetens sich onder de Dansickers heeft begeven/ om so niet tot eenige groote Aenslagen/ ten minsten voor Spion te kunnen dienen / gelijck niet lang hier naer diverse Sweden in Poolse Kleederen/ sittende met Eyeren op de Marckt binnen Dansick te koop/ als Verspieders sijn ghekneveIt : Men was boven dien oock genoegsaem verseckert dat Ragotsky met den Sweedse Envoy Weelinck was verdraghen Sweden met een Legher te helpen/ mits dat hy Crakouw en al wat hy van 't Poolse Rijck bemachtigde/ wettigh besitter soude blijven : Dat hy volghens dien noch desen Winter in Poolen is ingevallen/ niet tegenstaende den Keyser door den Cantzelier van Ongarijen hem van 't Oorlogs wesen socht af te manen/ maer die antwoorde hy/ dat hy niets vijantlijcks teghens 't Huys van Oostenrijck voor en hadde / en trock alsoo voort : Gemelten Heer Weelinck trock voort na den Tartarise Cham/ om die Vorst van alle goede Sweedse Nabuerschap te verseckeren.

Doch hier en tusschen yverden den Koning van Sweden langhs soo meer om beyde Poolen en Dansich te matteren / poogt de Wijssel met Paelwercken gesoncken schepen vol zant en steen te stoppen / van Dantsich te verleyen/ en Elbing alsoo te beneficeren / doch te vergeefs / want het Ys spoelden twee van vijf gesoncken schepen tot voor Dantsich / alleen brack den Dijck deur/ van 't Warder/ waer door veel Landts onder liep : Als de Dansickers nu sagen dat de Sweden met 2. Ingenieurs op 't Hooft niet anders practiseerden/ als om hare stadt door 't verlep des Wijssels van 't Poolse Rijck en dien volgens van alle hare aengebooren Commercie af te scheuren / so deden sy de Sweedse Coning en de stadt Coningsbergen dit verstaen / Ingevalle men wilde volharden in 't stoppen van de Wijssel, dat men dan het diep van der Pillau in vergeldinge met gesoncken Schepen insgelycks soude sien op te stoppen. Doch heeft het een nochte het ander in desen geen voortgangh gehad.

Binnen Dantsich stont het onder de Poolsgesinde wel / want men sag wel dat die stadt en de Poolse Majesteyt eens waeren om de Sweden te stuyten : Den 22. was den Koning ten Avondtmael by zijn Jaghermeester de President Burghermeester Nataneel Smieden / daer 't eerste gherecht in Vis bestont/ het tweede in loutere Gebradens/ en voorts in Gebach/ en eyndelijck in Confituyren/ waer onder veele Zinnebeelden/ Vertooningen en Sententien en Jaer-rekeningen op des Koninghs hoedanicheyd toe-gepast waren : Hier onder hoorde men heerlijck Musijck/ daer door des selfs konst en nieuw gemaeckte Italiaense Versen Zijn Majesteyt gewellekomt en verheerlijckt wiert / waer door den Koningh verweckt wiert de partijen selfs in handen te nemen/ en soo langh op den Text te sien tot dat alles uytgesongen was : De Maeltijt in alle delicatesse eyndigende / scheyden eerst den Koning omtrendt de naer-middernacht met een groot vergenoegen.

Op den 25. deser hielt men binnen Dantsich een Vast en Bede dagh/ daer seker Luters Predikant het woeden en rasen Sauli appliceerden op de geene die hedendaegs sonder oorsaeck Oorloch voeren/ en op die qui magis delectantur bello quam imperio: Dese (seyde hy) wierden in de H. Schriftuyre Bloetsonden genoemt / en soodanige waren onder de Heydenen geweest Alexander Magnus/ Cyrus/ Attila/ Abbaricus/ etc. Voorts vermaenden hy de Borghers tot stantvastige getrouheyt aen haren Coninck/ seggende/ datter geen succes uyt eenige Tractaten met Sweden te verhoopen waren.

Op die tijt waren tot Labiau by Curbrandenburgh hare Ho. Mo. Afgesanten/ daer de selve seer wel sijn onthaeldt/ en in een Oratie voor dien Vorst dusdanige redenen voerden : In wat ellenden Pruyssen en Poolen door een noodelosen Oorlog syn ghebracht , ghevoelen de Onderdanen , druckt de Vremdelinghen, en ervaren de Vijanden, daer nochtans al de jammeren niet genoegh en schijnen omme eenmael desen Lant verderffelycken Oorlogh te doen ophouden, daer schynen zy veel eer als door den Toorne Godes, sich wyder te extenderen: Dieshalven bieden Wy uyt last van onse Principalen aen, om met, neffens, door en omtrendt uwe Keurvorstel. Doorl. dese onheylen, ellenden, en het Oorlochswesen door goede officien, debuoiren, mediatien en moeyten weg te nemen, op dat

daer door Gode verheerlyckt, alle de Weerelt verblyt, de Vorsten verghenoecht, de Landen; Commercie en d'Ingesetenen weder om welvarende gemaeckt mochten werden, &c.. Dese woorden (als naer hartgrondelijcke wensch gesprooken.) verblijde soo seer 'tgemoedt van den Ceurvorst/ dat zijne Doorl. daer op de substantie van dese redenen tot antwoorde gaf: Dat hy seer groote genegentheyd hadde tot Vrede, en een hartgrondighe begeerte om zyne Landen van Pruyssen weder omme te sien herstelt in vorighen fleur ende welstandt, willende daer toe van syner zyde alles wat immers moghelycken was contribueren, bedanckende hare Ho. Mog. datse haer die importante sake also lieten ter harten gaen, wenschende, dat die goede Christelycke intentie van hare Ho. Mog. mochten van den Alderhooghsten werden gezegent, &c. En vervolgens betoonde Zijn Doorl. met veele beleef de uytdruckingen en bysondere oprechte genegentheden ende hoogh-achtinge tot de Ho. Mog./ achtende/ dat der selver aensienelijckheyt tot bevorderingh van Vrede veele souden konnen doen: Lastende oock eenighe zijner Raden om mette Heeren Nederl. Gesanten te confereren over alle goede Confidentie en vertroude Communicatie/ &c. op dat zijne Ceurvorstelijcke Landen en Onderdanen mochten werden geconserveert. Op het Noenmael van dien dagh dede den Ceurvorst niet alleen d'opghemelte Gesanten noodighen/ maer wierden oock aen zijn Doorl. Tafel op de twee eerste plaetsen geset/ ende waren nessens den Heer Ceurvorst oock ter Maeltijt den Paltsgrave van Zimmeren / Prins Radzevil / en andere van qualiteyt.

Het is den 15. deser oock gebeurt / dat een hongerige Wolf op een Schiltwacht die te Ros op de Memelse strant Sentinelle perdu stont / is aen ghevallen/ die hier over verschrickt/ vreeslijck om hulp roept / de naeste Schiltwacht hem hoorende/ komt zijn macker te hulp/ den Wolf hem siende/ ruckt een stuck des arms van den eersten Schiltwacht / en hem verlaetende / valt op den tweeden/ die hy de Kake gants opscheurden: Van hier is hy nae der Memel geloopen/ springt over des stadts Pallisaden/ en onaengesien alle de Menschen die daer waren / valdt op de Soldaten aen / en werpt een Vleyshouwer die hem ontmoete / ter aerden / quetst oock 2. Soldaten / waer door de Hooft-wacht in a l'arme raeckt/ en vallen den Wolf met aller kracht aen/ die na dat hy 7. Soldaten doodelijck gequetst hadde / met een Carabijn daer 2. kogels op stonden/ ter neder is gevelt/ en wegh gesleept.

Februarius 1657.

Vranckrijck volharde noch al in haer geweldighe Concepten/ waer over de Spaense Nederlanders eyndelijck leerden/ datte Franse Vrede-praetjes maer dienden om hun te bedriegen/ want of wel de Hovelingen van Parijs voor-gaven dat hun Koningh datelijck soude sluyten indien Spangen Hertogh Carel van Lotaringen wilde:

wilde restitueren/en den Prins van Condee buyten den Vrede sluyten/ so nochtans volgden geen effecten: Dies begonden de Luyden in Vlaenderen bal-oorich te worden/ tot vechtens toe: Scheldende nu op den Cardinael en dan op de Coninginne/ hun noemende met seer vuyle benamingen Ketters-gesint te zijn/om datse liever als hun met den Catolijcken Coningh van Spangen te vereenigen/ den selven met hulpe van alle Heretijcke Potentaeten sochten te verderven: Weder om de Fransen om haer van desen laster te suyveren/ deden alle fielonie de Protestanten aen waer sy konden/ waer van de Roomse Geestelijckheyt wel de voorbatigste/ te meerder ghehoor aen 't Hof hadden/ om dat den Koningh op de gedane eysch een notabile somme gelts van henluyden was verwachtende/en des te gereeder was men den 6. deser niet alleen aen de Greve/ maer door geheel Parijs om de Verantwoordinge der Protestanten tegen de bittere Remonstrantie des Aertsbisschops van Sens/ door de beul te doen verbranden: En daeghs daer aen door de Justitie seecker Hospital te pilleren/ 't welck de Gereformeerden tot soulagement van hare Krancken en gequetsten hadden op-gebouwt/ de Siecken daer uyt nemende/ en brenghende in een Paeps Gasthuys la Charitee ghenaemt/ berovende voorts het gemelte Huys van alle zijne Meubelen; Sonder dat de voorsz. Geestelijcken daer om een mijte te meer van hare overvloedige Prebenden ten dienste des Konings hebben willen missen/ maer hebben in 't teghendeel van de 12. millioenen die men hun eyschte/onbeschaemdelijck als spottende met haren Koning durven een millioen presenteren: Daer over 't Hof oock ten hoogsten is onvernoecht geweest/ de wijl men so noodig alomme geldt gebreck hadde: Want de Piedmontoisers die alles by den Oorloch voor Vranckrijck verloren hadden/waren nu met geen ander kruyt als dese metale zenuwen des Oorlochs te stillen: De Switzers riepen/ sonder gelt sonder ziel/ maer de Princen en hoge Officieren spraken hooger/ want eenige seyden doof in getrouheydt te wesen indien Lowijs langer sonder klanck verscheen.

Dit waren alleen de Doornen niet die Vrankrijck druckten: de voorgenomen concepten met Engelant/Vrankrijk en Sweden hadden behalvens de geltmiddelen oock vele voeten in de aert: En hoe-

wel dese

wel dese desseynen wonderlijke successen scheenen te belovē/ sō warē nochtans Duc d'Orleans en andere daer seer swaerhoofdigh in/ particulieren op eygenbaer siende/ seyden opentlijck sonder eenighe de minste dissimulatie/ Dat haer oogemerck was op de Nederlantse Schepen en Commercie, die men dreef tot voordeel van de Spaense, &c. Men scheen hier van eensdeels verseeckert/ om dat de Coopluyden woonende op de Zee-havenen van Vranckrijck / door 't Hof belast was alle materialen tot den Scheepsbou/ Amonitie ende Schepen uyt Nederlant te negocieren/ daer op veel particuliere armeerden/ waer by men sprack noch 15. Engelse Schepen souden komen/ om soo de Hollanders hare Spaense Handel te beletten: Den Nederlantse Gesant Boreel (volgens de last van hare Ho. Mo.) versocht hier over by den Coning en zijn Eminentie ghehoor te hebben/ doch wiert van tijt tot tijt uytghestelt / onder decksel dat den Cardinael siech was/ oft andere beletselen hadde: Maer den tijt heeft al vrij wat anders geleert/ te weten / datter Vijanden tusschen Vranckrijck en 't gezegent Nederlant waren arbeydende / die oude Vriendtschap voor andere Alliantien af te snijden/om alsō die oude Bontgenooten die als Man en Vrou in Huwelijck aen malkander passen / van een ghescheyden sijnde / als dan tot hun proye lichtelijck te verscheuren: Hier toe scheen te strecken de Handelinghe tusschen Lockart de Engelse Gesant te Parijs/ en die van den Franse Monsr. de Neufvile tot London / wiens secrete Papieren dese Maendt over en weder gaende/ is een voornaem Packet met alle de secreten in der Spaense handen vervallen/ te Duynkercken opgebracht/ en soo aen 't Hof te Brussel gesonden/ van waer het de gehele Weerelt is overgeraeckt: Een ander ongeluck quam'er noch by / dat seecker Gespansoliseert Hovelingh te Parijs in 't Cabinet van . . . . berovende / sich insgelijcks met veel secrete Papieren na Brabant salveerden/ doch den Coningh van Vranckrijck (seytmen) dat over dese gaudievery verscheyden Posten over al uyt sont / belovende een Tonne gouts voor die den Dief sou achter-halen oft die hem in handen wist te leveren; Doch te vergeefs: Dan wy [die buyten de geheymnissen der Princen verre genoegh esloigneren] hebben nochtans in desen tijt sien uyt komen eenige Articulen/als waren de selve tusschen Engelant ende

Vranckrijck

Art. 17-24 letter uit

Vranckrijck gecontracteert / luydende in 't korte soo ghelijck als volght:

I. Verbinden Vranckrijck en Engeland elckanderen geen Verdrach met Spangen oft eenigh Potentaet die Vijand van beyde zy, te sullen maecken, anders als met tijdelijcke waerschouwinghe aen malkanderen.

II. Indien een van beyde met hare nu zijnde Bontghenooten in Oorloge raeckte, sal den andere op d'eerste aenmaeninge gehouden zijn sich insgelijcks partije te stellen van die geene daer Vranckrijck ofte Engelant mede in Oorloghe komt.

III. Daer toe verobligeren haer Vranckrijck ende Engelandt, omme door hulpe van Volck, Schepen en Amonitie, malkander te assisteren, om die voorss. Vijanden te helpen ruyneren en te bederven.

IIII. Vranckrijck sich beleedicht vindende, door het nemen van twee haerer Koninglijcke Schepen, verraderlijck en bedrieghelijck aengetast op de Middellantsche Zee door den Hollantzen Viçe-Admirael Michiel de Ruyter, en sich daer over geaffronteert vindende, wil haer resentement en gevoelen toonen. Om sulcks t'effectueren sal Engelant hulpe moeten bewijsen met Volck te Lande en Schepen te Water: Op dat andere Coninghen en Republijcken een spieghel en voorbeeldt moghen nemen om Engelant en Vranckrijck (nu soo machtigh door hare Conquesten en Alliantie) niet meer soo onbedacht en vermeeten te affronteren en te injurieren.

V. Om sulckx uyt te wercken op de Hollanders, sal Engelant aen Vranckrijck een goet aental kloeck-gemonteerde Oorlogh-schepen over doen: Edoch Engelandt die weder van noode hebben, sullen haer weder toe-gevoeght werden.

VI. 't Getal der voorss. Schepen sal zijn xxxvj. a xl. van Bootsvolck en Soldaten wel voorsien: Om te kruyssen voor Duynkercken, Oostende, in de Hoofden, ende 't geheele Canael tot Heyzant toe, op dat alle Nederlantze Schepen op de name van Vranckrijck aengehouden en opgebracht werden.

VII. Vranckrijck meerder Schepen als voorss. van Engelant begeerende, sullen die moeten verschaffen: Mits oock dat Vranckrijck aen Engelant parate sal tellen de gage-gelden van alle de Militaire ende Zeevarende Persoonen die op de gemelte over gedane Schepen souden mogen zijn.

VIII. Om den Oorlogh die Vranckrijck teghen Spangien heeft, geluckigh ten eynde te brenghen, sal Engelandt in Vranckrijck over senden ten minsten een secours van Twaelf Duysent wel geoeffende Engelse Soldaten, die onder Fransen Eede sullen staen, en blijven tot de volvoeringhe der Desseynen, ten ware Engelant die uyt dringende noot ondertusschen weder begeerden.

IX. De

IX. De Koningh van Vranckrijck en den Protector van Engelandt beloven malkander met Volck, Schepen, Geldt, en alle andere behoeften te assisteren, om te veroveren alle de Vlaemse Steden en Zee-havens als Oostende, Nieupoort, Duynkercken, Grevelingen, &c. Daer toe sal Vranckrijck een suffisante en machtighe Armade te Lande brenghen: En den Protector een bequaem ghetal Schepen, soo om de voorss. Steden als Havenen te stoppen ende oock te dwingen.

X. De verdeelinghe der Conquesten tusschen Engelant en Vranckrijck zijn ghemaeckt aldus: Dat alle de Havens en Steden, soo als Spangen die nu in Vlaenderen besit, sullen toe-komen den Protector van Enghelandt, met alle der zelver Vrijheden, Tijtulen ende Previlegen.

XI. Waer teghens Vranckrijck sal behouden alle de andere Steden ende Havens die in Nederlant gewonnen sullen worden, egeene uytgezondert, 't zy wie de selfde besit, ofte oyt soude mogen bezeten hebben.

XII. Een van beyden het zy Vranckrijck ofte Engelandt tot dese hare gepartiseerde Conqueste gekomen ende vernoecht zijnde, en sal daer mede niet mogen ophouden, maer in den Oorlogh moeten continueren, tot oock d' andere partije vergenoecht sal zijn.

XIII. En alsoo den Koning van Denemarcken (soo het eygentlijck schijnt) sich opentlijck begint te stellen tegens Sweden, soo beloven Vranckrijck en Engelant tegens te staen de Desseynen van Denemarcken, daer en teghens Sweden in haer voornemen by te staen, te helpen en te protegeren, gelijck mede tegens Poolen en de stadt Dansick.

XIIII. Engeland belooft oock daer toe te arbeyden, dat de Keure van een Keyser op de Koningh van Vranckrijck kome: Ofte ten minsten helpen weeren, dat die niet en kome op yemand van 't Huys van Oostenrijck ofte hare Geallieerde.

XV. Hier teghens sal Vranckrijck geldt-middelen verschaffen, op dat de Stadt Dantsich Sweden onderdanigh gemaeckt werde, als mede de Deense Kasteelen ende Fortressen in de Sont, en andere Landen der Deense Kroon: Tot veroveringhe van dien, en om de Sont te besetten, en Krijchs-volck over te voeren, sal Engelandt ghenoechsame Schepen van Oorloghe verschaffen.

XVI. Om de Commercie met Sweden te faciliteren, sal Vranckrijck Gelt versorgen of volck om beyde te winnen en te besetten alle sterckten aen de Belt ofte Oost-Zee, daer Engelant Schepen, volck en Amonitie sal by voegen.

XVII. Indien eenighe Landen, stercken of Plaetsen onder Denemarcken, ofte van andere Potentaten zijn party houdende, soo in de Belt oft oock de Sondt wierden verovert, sal Engelant daer af de alleene vrije dispositie en possessie hebben.

XVIII. En belooft als dan Enghelandt, dat alle Françoisen willende om hare Trafijcke op de Oost Zee de Sont oft de Belt passeeren, alsoo vrij als de Engelsen sullen mogen door varen, sonder eenighe molest of bekommeringe.

XIX. Engelant sal oock Vranckrijck assisteren tot wederwinste van Catalonia, Porta Longona, Piombino, &c. welcke Spangen in die Gewesten besit.

XX. Die alsoo ghewonnen plaetsen, zullen in vrije eyghendom en dispositie van Vranckrijck staen, tot welckers possessie oock Enghelant helpen sal.

XXI. Alle Schepen van de vijanden op Zee genomen, sullen toe-komen de eerste Nemer: Alsoo sullen alle Françoisen met soodanige Prijsen en veroverde goederen in Engelant, &c. mogen in komen, en niet meer als d'Enghelsen selfs aldaer werden beswaert: En sullen d'Engelse diergelijcke vrijdom in Vranckrijck hebben.

XXII. Indien eenige Potentaet, Steden ofte Landen sig mede tot destructie der hoovaerdighe Spaense Tyrannije in dese Alliantie wilden begeven, sullen alle 't geene die van Engelant en Vranckrijck contribueeren en genieten, oock desgelijcx ervaren.

XXIII. Yemand 't sy Vijand of Neutrale, Steden of Provinçien sich in dese Alliantie willende begeven, sullen te samen een vrij Lichaem ofte Republijcke moghen maecken, en alsoo en daer voor aenghenomen werden.

XXIIII. Op dat geen wanordening in so goeden Desseyn door de begeerte van eerst te winnen van de gepartiseerde Plaetsen, en werde veroorsaeckt, so is besloten, dat Vranckrijck gesterckt met Engels volck eerst een Plaets van zijn Partisatie aentasten sal, op dat Engeland dan met minder pericul een der Zee-havens bemagtige.

XXV. Indien d'Enghelsen een plaets in de partisatie der Françoisen quamen te verovren, sal den Enghelse Overwinnaer provisioneel een Franse Commandant ende Guarnisoen van die selfde Natie daer binnen stellen, tot nader ordre uyt Vranckrijck komt: Insgelijckx sullen in dat geval oock de Françoisen doen.

Veele verresiende Politici in Hollandt hebben dese Articulen geoordeelt vals/ en uyt een Spaense koker geschoten te zijn: Om dat de positiven daer in beyde onchristelijck en buyten observantie waren: Andere (gelijck 't waerachtighst schijnt) hebbent gekeurt voor een Libel/ verdicht/ om Nederlant jelours op Engelant en Vranckrijck te maken/ en na de Spaense sijde te doen hellen/ [voorwaer een Jesuijtse Quinck-slagh]: Andere/ versekeren dienthalven datt'er nochtans yets bysonders tusschen Engelant en Vranckrijck secretelijck zy besloten/ daer op dan dese effecten in de voorsz. Articulen aengeroert/ dit loopende Jaer sijn gevolgt. 1. Dat

1. Datter secretelyck tusschen Engelant en Vranckryck is gehandelt.
2. Datze hun gesamentlyck na die tyt teghens Spangen hebben geengageert.
3. Is oock gevolght een Vijantlyck en ongehoort procederen van Vranckryck teghens de Geun. Provinçien, over de loffelycke Acte van den Viçe Admirael de Ruyter.
4. Het Engels secours a 6000. man voor Vranckryck, is in Vlaenderen gelant.
5. Montmedy in der Fransen partisatie is eerst gewonnen, en daer na Mardyck.
6. 30. Engelse Oorlochschepen en veel kleyn Vaertuygh hebben terstondt de Vlaemsche Zee-havens beset, behalvens noch een tweede Vloot diese voor Cadix hielden.
7. Vranckryck besit als eygen Montmedy, soo Engelant Mardyck.
8. De gunstelingen der Sweden tegens Poolen en Denemarcken syn genoegh bekent.
9. Den yver van Vranckryck na den Keyserlycken Scepter, kennen de Keurvorsten.
10. De Sweedse Wapenen betoonen watse op Denemarcken en Dansich vermeugen.

Het sy dan soo 't wil/ elck behoude syn gevoelen: De uytterlijcke teyckenen nochtans die Vranckrijck en Engelant op die tijt aen hare Ho: Mo: betoonden / en gheleecken na geen onlust: Want als den Heer Ambassadeur Boreel by zijn Eminentie maer alleen onderstonde/ Of tusschen Vranckryck ende Engelant was beslooten, te observeren, dat de Goederen van Vijanden souden verbeurt maecken de Goederen der Vrienden? Soo antwoorde Zijn Eminentie serieuselijck hier op: Dat is vals! dat is vals! Selfs heeft den Heere Protector van Engelandt versocht, dat men soodanighe observantien teghens d'Inghezetenen van hare Ho: Mog: ende der zelver Schepen ende Goederen niet en soude practiseren. En vermits Engelant oock geen andere tekenen gaf/ sagen veel Vijanden van dien ongeern dat geen vorder vervolg upt die saken daerse hare staet op maeckten/ effectueerden.

Sophocles: *Viciſſim illos etiam volens audiat, quibus ipſe volens maledixerat.*

Op die tijt wasser geen kleyn misnoeghen tot Brug in Vlaenderen/ tusschen Coning Carel van Schotlant en syn Broeder Jaems Hertoge van Jorck: Welcke twist korts daer na door de Princesse Royale (soo sy upt Vranckrijck na Hollandt keerde) voorsichtelijck is by-geleydt.

Op den 27. deser nam Don Jan tot Brussel syn vermaeck in den Stier op de Spaense manier te doen loopen in de Warande van het selve Hoff: Den Graef van Clemare Capiteyn van zijn Hoogheits guarde toen meer als andere syne genereusheyt willende betoonen/

brack op den Stier twee Lancien / waer door het beest in furie gerakende / wierp den voorsz. Graef van 't Paerdt ter neder / 't welck seer gequetst / en den Grave dapper gestooten en gequetst wordende / sulcks / dat hy aldien niet terstont alle de Honden waren los gelaten en al de Edelluyden met 't Rapier in de vuyst den Stier hadden omgebracht / den gemelten Grave aldaer zijn leven soude hebben ghelaten / dan nu verlost / wierde alsoo in een Littier t'huys gebracht.

Den Coning van Hispagnen socht op die tijt de Geestelijckheydt onder sijn gebiedt Penningen tot de naeste Velt-tocht te doen schaffen / die van Castilien consenteerden tot 8. Millioenen / in Neerlant waren de Papen aen dat oor doof / meynende / dattet haer soo veel niet en differeerde of Vranckrijck of Spangen over haer heerschte: voornamentlijck de Jesuyten binnen Antwerpen / en dewijl men van hun als de vermogenste groote opinie had / en sy dus onghereed waren om den Catolijcken Coning te assisteren / soo begost men dusdanige sententien over haerluyden te pronuncieren: Dat men haer behoorden uyt te stooten als schadelycke menschen, die geen andere professie maeckten, dan om ¶ alles in te slocken en na haer te trecken, &c.

Op die tijt wiert door voorspraeck van den Prince de Condee tot Brussel by den Vicarius Generael van den Aertsbisschoppelijcken stoel / de sententie uytgesproken tegens sekere Fransman / zedert eenighen tijt aldaer op Treurenbergh gevangen hebbende geseten over het maken van seker Werck genaemt Præ-Adamite: Een abusivelic Boeck / strijdende tegens 't Out en Nieuwe Testament / Zijn vonnis luidt aldus: Dat hy in plaetse van den Bisschop van Mechelen, voor den

¶ Hier klaghen veel Ingezetenen en Burgers van Antwerpen, Brugge, Yperen, &c. over, vermits de selve niet alleen de beste Pacht-hoeven en Landeryen, maer oock de voornaemste Erven, Gronden en Huysen der voorss. Steden incorporeren, af-breecken, ofte binnen hunne Conventen en Cloosters trecken, daer men siet hoe hare Kercken en Schoolen als Prinçelycke Cabinetten opgesmuckt, van de Kribbe Iesu wijt verschillen, en alsoo door hare wercken getuygenisse geven, datse hovaerdige Liefhebbers des Werelts syn, ofte datze 't Christen geloof versaecken, daer mede, datze de Armoede verachten, ende den Mammon (een teghenbeelt Godes) beminnen en omhelsen.

Lucæ 12. v. 9. Qui autem negauerit me coram hominibus, negabitur coram angelis Dei.

Lucæ 12. v. 33. Ubi enim thesaurus vester est, ibi & cor vestrum erit.

den Internuncius des Paus soude compareren, ende aldaer professie en Belijdenisse doen van 't Catholyck Geloof, in presentie der voornaemste God geleerden: Dat gedaen hebbende, sich voorts na Roomen te begeven, en 'tselve aldaer te vernieuwen, en met eenen aldaer te retracteren de quade Leeringhen die hy in de Weerelt gesaeyt hadde, &c.

ERASM. Animo egrotanti medicus est oratio.

Toen wierde binnen London een Sindercomb gevangen/ die nevens diversche Complicien oock eenen Cicil beklapten/ om te samen den Protector te vermoorden: En dat eenen Bois haer uyt Vlaenderen met krijchs volck soude seconderen/ om eenighe see-havens te bemachtigen. Den Spaense Gesant Don Alonso de Cardenar is by d'Engelse in geen kleyne suspicie ghekomen/ van een hant tot dit Desseyn geleendt te hebben. Immers heeft Sindercomb sich op syn Bedde 't leven benomen/ soo hy op den Tour ghevanghen/ seer nau was bewaert/ en 't selve tusschen de gordijnen die hy toeschoof/ byna in een oogenblick verrichte: Onder zijn Hooft-kussen had hy een Brief geleyt/ daer in hy zijn selfs gedoot te hebben beschuldigde, alleen om de schande des Weerelts te ontgaen: Zijn sententie luyde aldus: Dat hy Miles Sindercomb (alias Fisch) in den Tour gevanghen, daer hy na sich ontkleed te hebben, in syn Bedt springende, een uyr daer na by de Wachters op een ongemeene manier is gehoort snorcken, dat alles na dat hem aengeseyt was, dat hy daeghs daer aen soude worden geexecuteert, ende daer op een Bybel geeyscht hadde, waer in hy sommige Bladeren had doorloopen: Sulcs, dat hy by de Doctoren en Chirurgijns geopent, wierde geoordeelt, eenich krachtigh Vergift-poeyer door zijn neus te hebben ingesnoven, dat op de Harssenen gewrocht, en also syn selven vermoort heeft, Is gevonnist, dat syn Lichaem aen een Paerde-staert ghebonden, onder het Schavot van Tourhil werde ghesleept, en aldaer in een ghedolven kuyl een Pael door syn Lichaem geslaghen, &c. Welcke sententie also is achtervolgt. CICERO, Ita viuere, ut non sit vivendum, miserrimum est.

Op die tijt woelden d'Oost-Indise Compagnie tot London noch al met ongenoegen tegens de oorblasers/ die den Protector onsmakelijck hadden ghemaeckt de prolongatie van haerluyder Octroy: Wiens stelle sy nevens de voorgaende/ oock dese hare effecten te koop:

Haer Recht, Titel en Intrest in de Costumen oft Tollen tot Gameron. En hare Logien en Packhuysen tot Spahan, Busseran, Tutta, Agra, Amadavad, en Suratte; Met alle de Previlegen, Rechten en Vrijdommen in eenighe der zelver Plaetsen: Oock het Fort St. George, met 't Canon, Amonitie, en wat daer toe behoort, &c. Maer gelijck wy hier voor aengheroert hebben / na dat sijn Hoogheyd de Koopluyden van weder-sijden daer over hadde gehoort / heeft hy den 20. deser doen af-kundighen / dat sy weder als in een Compagnie souden handelen / en hy haer Octroy wilde verlanghen.

De Vrye Zeevaert en Koophandel der Nederlanders wierdt op die tijt in Spangien oock seer geturbeert / onder schijn als oft die tegens 't Verbot in dat Rijck Engelse Waeren en Manefacturen waren inbrengende: Den Nederl. Gesant had deshalven veel moeyten mette pretensen die de Spansaerden maecten op de schepen de Paes in 't Velt / 't Jacht Dockum / en de Jonghe Tobias: Niet teghenstaende hem de Spaensche Ministers Don Lowijs de Haro / den Marquis de Monte Allegro / en Don Pedro Zappata daer in behulpsaem beloofden te zijn.

Daer en tegens quam den Engelsen Admirael met 22. Oorloghschepen voor Cadix: Genegen al het geen uyt West-Indien daer omtrent mochte aenkomen / sonder Spaense admissie weg te sleepen.

Tot Venetien begosten de Jesuyten eerst by avont / en daer na by daegh te verschijnen / alsoose hun onder d' Ingesetenen mistrouden: Wetende / dat haere Conscientien en de memorie der ghemeente noch niet vergeten hadden waer om sy uyt de voorsz. Republijck waren gebannen: Even wel was den Paus over dese hare weder intrede tot Venetien soo vernoecht / dat hy sich niet en konde onthouden van blijtschap te weenen als hy hoorde dattet Accoort met haer getroffen was: Ja * hy scheen niet te voelen de 8. Tonne gouts die hy tot een Pap-penningh daer over uyt St. Pieters gelt-kist aen de Venetianen most betalen: In tegendeel heeft men in alle Rooms en Jesuytse Kercken daer over het Te Deum laudamus, &c. ghesongen. En aldus vergat men de droefheyd die binnen Roomen om de Pest toe nam / so dat niet alleen veele Grooten / Cardinalen en Prelaten uyt de stadt weken / maer oock diverse uytte Conventen begaven hun na

buyten

* Boven dien moeten de Iesuyten aen de Venetianen gheven 800000. Dukaten: En den Paus moet 2000. Soldaten tot hun dienst onderhouden, soo langhe den oorlogh teghens den Turck duyren sal.

huyren in Tuynen en Landthoeven/ daerse in plaetse van penitentie te doen/ hun in de verderffelijcke cortesane dienst verliepen/ soo grof/ dat 't gerucht daer af in des Paus Camer quam / die dese stoute Hovelingen (waer af sommige uyt vermetenheyt in Carossen langs de straten van Roomen sijn gesien rijden: Een baldadicheyt onder de voorgaende Pausen noyt gesien/) daer over met gefondeerde redenen op verscheyden manieren heeft gestraft.

Den 10. deser 's Nachts by 1. uyren is de Keyserinne te Weenen gelegen van een Jonge Prins / en den volgende Sondagh naer de Roomse wijse in presentie van de Spaense en Venetiaense Gesanten gedoopt / Ferdinans Joseph Aloisius: Wierde ten voorsz. Doope gheheven by den Aertshertoge Leopoldus Wilhelm / wegens den Koningh van Ongarijen en Bohemen / en wegens Hispangen van desselfs Ambassadeur in groote pracht.

Cato Maior, Malorum esca, voluptas, qua homines capiuntur, ut hamo pisces.

Hier teghens is 't doode Lijck van Johan Georg Ceurvorst van Saxen (voorleden Jaer in Novemb. overleden) den 12. deser binnen Dresden begraven/ en geschiede in deser voegen:

De staoye was van het Keurvorstel. Slot in de Kruys-kerck. Voor aen traden 3. geleden uyt den Ouden Adel. Toen volghden den Hof-baes Ienas Kittel met het Cruys. Toen 200. Schoolieren in Roumantels. 31. Geestelycke. Daer na alle die van 't Ceurvorstelyck Altaer leven. 3. Camerdienaers te Paert. 1. Herpauck en 12. Trompetters. Den Hofmarschalck, Camerling, en Marschalcks Staf, Kock, en 9. Hof-Ionckers. Toen des Cheurvorsts Broeder, en de vreemde Gesanten en hare Ionckers, drie en drie, alle met visiren. Toen den Adel van Meyssen, Duringen, Overlausnits, Nederlausnits, en des Ceurvorsten Pagies, alle 3. en 3. En vervolghens des selfs Camerdienaers, Barbiers, Lyfknechten, en Lackeyen, &c. in Roumantels. 3. Kamer-Ionckers te Paerde. 3. Marschallen. 1. Herpauck. 12. Trompetters. En so voorts alle de resterende Keurvorstel. Kamer-Ionckers en Heeren, 3. en 3. met visiren. Toen den Grooten Standaert, en 23. geblomt-damaste Vendels met de Wapenen, elck gevolgt van een met Rouw behangen Paert, die yder van twee Heeren geleydet wierden. Des Keurvorsts Wapenstandert, daer nevens 2. Switzers. So oock het Vreuchden-Paert, dapper opgepotst. En den Hofmarschalck met het Keurvorstel. Swaert. Den Cantzelier met 't Groot Zeegel. Den Stalmeester mette Keur-Hoedt. Dese elck met 2. Switsers nevens. Hier aen volghden den Boumeester, Tuychmeester, en Lantboumeester. En toen het Keurvorstelicke Lijck, ghetrocken van 8. Paerden, elck door een Edelman geleydt. Hier nevens gingen 24. Graven en Heeren, 16. Bosschieters. 12. Vinders der Gilden met 12. visiren. Naer 't Lyck volghden, de overighe Keurvorsten Mannen, de Kurvorstel. Afgesanten, Trawanten ende Switsers ten wedersyden.

wedersyden. De Geheym-Raedt. 't Camer-hof. 't Hof van Appel. Het Overconsistoriael en andere Raden. Den Lijf-Medicus, en Secretarissen. Het Kur en Vorstel. Vrouwegetimmer. Na een groot getal Wijven volghden de resterende Amptsdienaren, Pages en na-sleep. Toen al de Vroedschappen, Richters, Burgers, en Artillery-meesters tot 86. paer. Daer aen quamen 18. Wallachers in lange Roecken, 2. en 2. Des Ceurvorsts Lijf-Compagnie. De Hofdieners, en 't Hofgesin. Toen een seer groote bende Burghers. Ende daer aen een hoop van des selfs Wijven. Ten laetsten, des Keurvorstel. Weduws Treur-wagen, getrocken van ses Paerden in den rouwe behanghen. Ende den Hoofman Gotz besloot den gantsen Treyn met 500. Musquettiers van des Stadts Guarnisoen.

Omtrent dese tijdt begost men in Denemarcken dapper de Trommel te slaen/ en aen de Scheeps-vloot/ des Rijcks Fortificatien/ en Frontier plaetsen sterck te arbeyden/ Officieren en Bootsvolck aen nemen/ een Rijcxdagh tot Odensee in Funen uyt te schrijven / om consenten tot geldmiddelen uyt te vinden: Soo dat een swaren Oorlogh op handen scheen te zijn / dies weghen die van Hamborgh / Lubeck / Bremen / doch voornamentlijck den Hertoghe van Holsteyn en den Coning van Sweden quaedt vermoeden kreghen dat Denemarcken nu haer revengie op Sweden soude soecken / en ondertwijl des selfs Majesteyt in Pruyssen met den Poolsen Oorlogh bekommert sat/ nu Schoonen en Halant / het Stift Bremen / oft de Landen van't Hertogdom Sleswijck / oft om de questie over 't hulden die van Hamborgh/ oft eenige plaetsen aen en in d'Oost-see als Gothlant en Oesel aengetast hebben: En vermidts eenigh onghenoeghen tusschen beyde Croonen meer ende meer sich begost te verheffen/ so hielt men voorseker dat dit onweder omtrent de voorgemelde plaetsen met 't begin des Somers soude neder stooten / alsoo de aenschrijvinghe van den Coning van Vranckrijck en den Protector hier over ghedaen / gheen moderatie in dese ghewelddighe affairen konden uytwercken.

Hier tegens ontbood den Coning van Sweden zijn Broeder Prins Adolf uyt den Hage (daer zijn Excell. van de H. Staten magnifyck wierde getracteert/ en daer na by de Achtb. Magistraet tot Amsterdam/ gelijck de Coning hier over hare Ho. Mo. en Ed. Gr. Mo. heeft doen bedancké/ juyst op die tijt als in den Hage in de Klooster-Kerck het Jongste Soontje van Prins Wilhelm van Vrieslant wierde gedoopt Hendrick Casymyrus, de ghetuyghen waren de Ceurvorst van Brandenborgh en de Staten van Frieslandt en Groeningen/ d'Heer van Brederode bekilede d'eerste plaets/ en de Princesse Henriette van Orangen stont in plaets van de Ceurvorstinne:) na Pruyssen / die in 't Stift Bremen/ en aen d'Elve goede order na vermeugen stelden. Eenighe daghen waeren nu te Dantsich verloopen met handelen / oock quam op den 6. deser d'Heer Isbrants weder te Dansick van Marienborgh van den Con. van Sweden en den Ceurvorst/ met eenige so mondelinge als schriftelijcke moderatie tusschen de Croonen Poolen ende Sweden: Hier mede ginghen

ghen de Nederl. en Franse Gesanten by den Coning van Poolen / doch daer en is niet vruchtbaerlijcks op gevolgt/ ofte bleef op zijn stuck staen / ende is Zijn Majesteyt van Polen den 10. deser met den dageraet weder uyt Dantsich na Poolen vertrocken/ meest (soo men geloofde) om dat Ragotzky uyt Zevenberghen na Poolen quam: Een van Zijne Majesteyts Raden vraegden noch dien morgen / Oft oock eenighe hoop van Accomodement met Sweden was, waer op Zijn Majesteyt antwoorden/ Wat den Heer Keurvorst belanght, die sal wel licht Vrede maecken, dan met Sweden die Marienburgh, Elbing, en ettelycke Tonnen Gouts begeerden, zagh hy geen appaisatie. En wijders hem tot sijn Medikus keerende/ seyde / zijn Majesteyt: Dat Saphia de Sweeden onder Steenbock gantschelijck had gheslaghen, achterlatende alle haere Canon ende Bagagie, &c. Dus is den Koningh geconvoyeert door den Ouden Veldt-Heer Carnetzki van Dantszick / weder nae Poolen ghetrocken: De Nederlandtsche Ghesanten en den Magistraet baden den Koningh binnen de Stadt noch wat te blijve / dan die antwoorde: Langh genoegh gewacht te hebben, hadden de Sweeden yets te segghen ghehadt, sy hadden sulckx konnen doen, en gaf 't selve in bedencken van den Raedt / etc. Daeghs te vooren waren de Poorten van Dantzigh ghesloten / op dat niemant buyten eenigh kontschap van des Konings uyttocht / aen de Vyanden soude geven: De Magistraet van Dantzigh hadden aen haeren Koningh dusdanige condition / als een postelata voorghebracht / ende daer over geconveneert / luydende aldus:

1. Den E. Raedt is bereydt, sijn Koninckl. Majesteyt te verstrecken boven de voorsz. vrywillighe vereeringh, 900. duysent Poolse Guldens, daer over begeeren wy in pandt, Putsko, Marien-burgh, Schlochau en Dirschauw, den tijt van 30. Iaren.

2. Het Hooft sal op Koninckl. onkosten beschanst en versterckt, en van de Dantzickers beset werden, en guarnisoen onderhouden werden, met vergunt Tol-recht, darse invorderen sullen.

3. In 30. Iaer salmen Schotlandt niet weder opbouwen mogen, noch daer van spreken.

4. De derde ordre sal geen macht hebben, om haer eygen Heeren te verkiesen.

5. De vryheden de werckers sullen met rijpen verstande verandert werden, soo als 't den E. Raedt voor haer en by gemeenen nut best duncken sal.

6. Waeren, diemen uyt en invoert, sullen van de Regeeringh, oft een daer toe gheordineerden gevisiteert werden.

7. Den Eed die van de Burghery genomen wert, sal voór goet en recht sonder tegen-spreken gehouden werden.

8. Op de plaets genaemt 't oudt Slot, daer men 't Koninckklijck Palleys soude timmeren, sal nu 't Munt-huys gemaeckt worden.

9. Alle Ambachts-luyden van wat staet, oock Geestelijcken hoedanigh die zijn, sullen aen sekere Imposten verobligeert zijn.

10. Den Raedt sal niet gehouden zijn de derde Ordre rekenschap te doen.

11. De Heeren van Dantzick sullen een stemme op de Rijcks-dagh in den Senaet gegeven worden.

12. De oude schulden die den Koningh voorwent, sullen vergeten en achter de mast worden gesteldt.

13. Van de Landt-rechten sullen sy vry zijn, en hare Privilegien evenwel genieten.

14. Dan sal niet tot den Koningh geappelleert mogen worden, ten zy een sake van 2000. guldens.

15. De betalingh der Soldaten sal de kleyne Burgherschap niet opgeleyt werden, dan sullen gehouden zijn deselve te alimenteren, en tot hare kleedingh te contribueren.

16. Niemandt sal sonder consent des Magistraets Burger werden.

17. De begonnen Schantsen sullen alle voleynt werden, en blijven tot des Stadts sterckte met Pruysse besettingh.

Met dit vertreck waeren vruchteloos de conferentie der Ghesanten van Dorp en Jsbrants, by den Koningh van Sweeden tot Marienburgh, niet tegenstaende die 2. a 3. dagen duerden: Ende dat de Sweedse Majest. als hy de uytterste resolutie vanden Koningh van Poolen en des selfs Senatoren verstont, seyde: Dat hy wenschte datter van die kant wat meerder intentie en affectie tot Vrede ware betoont geweest. Doen maeckte den Sweedsen Majesteyt sijn Broeder, Hertogh Adolf Gouverneur van Pruyssen, Pomerellen en Pomeren: Dede oock de Burgheren, van Marienburgh en Elbingh, aen de Sweedse Kroon sweeren, 'tgeene noyt in Pruyssen by yemant is gepractiseert geweest.

Den 19. deser is den Nederlandtschen Krijghs-heldt Petro van Perchebal, Major en Kapiteyn vande Guarde, der H. Staeten van Hollandt en West-vrieslandt, en Commandeur der Hollandtsche Soldaten binnen Dantzigh aen een wech-sleepende Koortse en Pleuris binnen de voorsz. stadt overleden, out 50. Jaeren, zijnde een groot Mathematicus Krijghs-kundighe, wiens Vader Adriaen de Perchebal Anno 1626. In 't belegh van Oldenzeel 't Landt groote diensten hadde ghedaen, als oock Anno 1627. in 't belegh voor Grol, maer meest voor 's Hertogenbosch, Anno 1632. In't belegh van Maestricht zich dapper heeft getoont, daer hy 2. zware scheuten ontfingh, en Anno 1633. in't Rijnberghse belegh Anno 1636. In't veroveren van Schencken-schans, alwaer Petrus Vader voort Huys te Bylandt, dat door Graef Willem doen ingenomen wiert, is gebleven; latende sijn Soon in alle desselfs qualiteyten naer, die in 't belegh van Breda hem als sijn Vader quytende, soo getreft wordt, dat hy 3. etmael langh als doodt lagh, en al op stroo was geleydt, doch weder bekomende, heeft Anno 1641. in't belegh van Gennep zijn vroomheydt ghenwegh betoondt, naderhandt by de Princen van Orangien hoogel: Memorie, en de Staten Generael seer geliefst geweest, en tot het algemeen Lants nut Generael Ingenieur over al des Lants fortificatien gemaeckt: Endling door een tweede versoeck des Magistraets van Dantzick aldaer gekomen zijnde, om die Stadt meer en meer te ver-

te versterken / en met alle kloecke raedtslaghen / daer hy oock niet weynigh toe en heeft geholpen / en daer over soo geacht en gemeensaem by alle Poolen (die anderzints seer hooghmoedigh zijn) is geworden/datte Poolsche Majest. hem selfs gheern sagh / en met hem op de Bergen reed / en aen dessels zijde: Monsr. Percheval dan na gelegentheyt der reden totten Koningh seyde: Ja Heer Koningh / en klopte sijn Majesteyt wel op de schouderen: Betoonende voorts in alle zijn discoursen een wonder ervarentheydt en groote kennisse/ so in Fortificatien/als in de Disciptine der Soldaten/ Troupen / en gantsche Leghers. Dies te meer was den Magistraet van Dantzick nu over zijn subijt afsterven met reden bedroeft: En hebben dien Helt soo ten insichte van haer Hoog: Mog: als oock de diensten aen hare Stadt gedaen/ op volghende wijse hem seer pompeus als een Prins den 26. deser doen begraben/ in voegen als volght.

Voor aen reden 300. Curasiers te Paerdt, voerende 3. swarte zijde Standaerden, en de Trompetters met swarte Wimpels, en de Trommels in den rou: Daer op volghden 600. Dantzickse Musquettiers, alle met Helmen op 't hooft, en 300. Pieckeniers in 't blancke Harnas. Toen 3. Swarte open Vendelen. Daer aen 600. Hollantse Musquettiers, 15. Trommel-slagers, hare Trommelen met swart Laken bedeckt. 3. Pijpers, aen yder Pijpe en swarte Leverey, en daer nae het gantsche School. Toen 5. Trompetters, 1. Herpauch oververtrocken mette rou. Dese Trompetters en de Scholieren verpoosden elckander, den rou met Singen en met Speelen te celebreren, tot sy in de Kerck quamen.

Toen volghden den Marschalck met een langen staf inden rou bekleet.

Dese hadden lange Rou-mantels en Banden aen.	Een Officier dragende de vergulde Spooren. Een Officier met 2. ghepolijt ysere Handt-schoenen. Een Officier mette Regiment-stock, aen beyde enden Verguldt en verzilvert.

Een Officier met een Helm, daer op een staende Pluymagie.

Een Officier met 't Wapen-schilt.

Een Curasier in blanck Harnas te Paerdt, met des Overleden Degen, op sijn Helm dessels Pluymagie, 't Paert met een Pluym op den Kop.

Een Curasier met een Vrede Vaen.

Toen volghden 't Lijck van 6. Paerden getrocken, by yder Paerdt een Knecht in langhe Rouw-kleeden, soo aen de Paerden en 't Lijck totter aerden: Op 't Lijck een vergulden Arm, houdende in de handt een Staf met Baey overtrocken: aen d'enden verguldt: Rondtsom 't Lijck hongen 10. Wapens, en aen elcke zijde van 't Lijck ginghen 10. Officiers.

Hier op volghden Twee Treur-paerden en hare Leyders in den rou.

Ende toen den Soon Monsr. Meynait de Percheval, gevolght van sijn 2. Dienaers.

Daer na de naeste Bloedt-verwanten en Rouw-dragende Persoonen.

Daer aen den Raedt, Burgery, en andere van Dantzick.

Voor de Kercke komende, hebben de Officieren bezijden 't Lijck gaende, onder 't ghespeel van Herpauken en Trompetters, en 't ghesangh en veel ceremonien 't Lijck van den

waghen in de Pfarkercke, voor't Altaer ghedraghen, en neder-gheset: En nae dat daer over 't selve een Lijck-predicatie was ghedaen, voorts in Reynholds Capel nederghesedt. Daer op de Dantzickse Soldaten hun op de Lange-marckt in ordre ghesteldt hebbende, 3. Salvo deden. De 600. Hollantse Soldaten stonden roadtsom de Kercke, die insghelycks Salvo schooten. Hier nae is de vrede Vlagh, en de Krijghs-wapenen die voort Lijck ghedraghen waren, inde Kerck boven de voorsz. Capelle op-ghehanghen: In de Vrede Vaen. stondt het Conterfeytsel van denHeer Percheval, en sijn Stam Wapen daer nevens, aen d'ander zijde is dese inscriptie opghehanghen gheworden.

GENEROSUS ET STRENUISS.
DN.
PETRUS DE PERCEVAL.

EXERCITUUM FOED. BELGII METATOR GENERALIS. ORDD. HOLL. ET WESTFRIS. MAIOR VIGILUM PRÆFECTUS AC CENTURIO. COHORTIUM BELGICARUM DANTISCI TRIBUNUS. SPECTATISSIMO UBIQUE DOMI AC FORIS INGENIO. IN DIFFICILLIMIS PATRIÆ SUÆ EXPEDITIONIBUS NEC NON APUD REGES, PRINCIPES AC CIVITATES EXTERAS CONSILIIS PARITER ATQUE OPERIBUS ILLUSTRIS. IDEM POLIORCETES UT MUNITOR URBIUM NOSTRO TEMPORE CORDATISSIMUS. INTER EXTREMA OMNIA FORTIS SEMPER AC FORTUNATUS. DANTISCI MORBO FINIIT XIX. FEBR. CIƆ. IƆC. LVII. ANNOR. ÆTAT. L. MERITIS ET MEMORIA IBIDEM NUNQUAM MORITURUS.

IN dese maendt quam den Sevenberger Vorst Ragotzki met 5000. Wallacchers / 5000. Moldouvers / 10000. Cosacken/ en 20000. soo Sevenberghers als andere Natien in Poolen vallen / zijnde op Kers-dagh uyt sijn Landt ghetrocken: Nessens 30. stucken Kanon / 1000 Wagens / yder van 6. Ossen ghetrocken / welcke Wagens oock yder van 10. Man konden voort ghevoert worden: Hy liet de regeeringh van Sevenberghen aen sijn Moeder en Soon / met behoorlijcke ordre en defencie voor't Vaderlant. So haest den

den Poolschen Marschalck Lubomyrsky van Ragotzki komst verseeckert was / verliet die sijn Koningh / en liep tot den selven over. Ende nu desen Vorst in Poolen was gheavanceert / schreef hy aen den Koningh van Sweeden dese Twee volgende Brieven:

VOlgens 'tverspreck mynes Briefs van December aen U Coningl. Majesteyt gedaen, ben ick in Ianuario met Goddelycke hulp in groot gevaer met myn Heyr in Poolen aen gekomen. Dat ick my een wyl in Stry heb opghehouden, was, om dat ick der Cosacken aenkomst verwachte, daer ick oock eyndelyck mede tot Pramisl ben gekomen, gaende van daer recht op Poolen, om onse voorgenomen desseyns te bevorderen. Dat door myne aentocht 't Belegh van Crakau ('twelck den Brief van Marschalck Lubomirsky aen Gen. Maior Wurtz betuygt) is verydelt, verheugt my dapper, hoopende, dat de andere Poolse Heeren met Godes hulpe desgelycks hun omwenden sullen. Den Ongarisen Rycx Cançelier Bisschop tot Nitritz was van den Keyser aen my gesonden, 't is nu drie dagen dat hy by my quam. Dese Tocht is my door Godes bystant na wensch vergaen, twyffel oock niet oft het toekomstighe sal noch geluckigher syn, wanneer U Koningl. Maiesteyts hulp daer by kome. Nevens dit wensch ick U. K. M. geheele lichaemlycke gesontheyt, dat u alles wel gelucke, en beveel my in u sonderlinge gunst. Gegeven in 't Veldt-Leger te Iaroslau, den 27. February 1657.

Uwe Koningl. Majesteyts bereydwilligste Dienaer

G. RAKOCZY.

ICk en twyffel niet oft U Koninghl. Majesteyt is myn aenkomst in Poolen, dat den 27. Frbruario was, wel bekent, door reghen, stercke Passen en groot onweder niet weynigh verhindert gheweest synde: Dit alles om onse Verbintenis te voldoen, op dat Crakau van haer belegh verlost werde, 't welck oock door Godts ghenaede is gheluckt, ghelyck dan den Heer Veldt-maerschalck Lubomyrsky, in sijn schrijven aen den Generael Major Wurtten sich verklaert, ende hy en sijn Volck daer hy Crakau mede beleght had, haesteden haer, om ons te ontmoeten, die ick daer over heb bejeghent, ende van hem wel ben ontfanghen: Hy heeft hem nae Sandomir en Samosch ghewent, daer hy hem metten Generael Potosky samen voeghen wil, die niet alleen den Palatinus, maer aen alle de Soldaten desweghen te saemen brenght, om ons voor Vyandt te verklaren, en ons te wederstaen, waer op ick geern aengaen wilde, indien in die ghewesten, gheen groot ghebreck aen Victualie waer, en de Revieren sich vergroot hadden: Dieshalven heb mijn Mars noodtwendigh nae Crakou moeten nemen, om dat wy de opghemelte niet konnen aentasten. Dit en bekommer in Koninckl. Majest. niet, ick sal metten eersten laten vernemen van hare hoedanigheydt, met voorsorgh datter gheen conjunctie van de Littausen Heeren met Podosky ghescheiden: Keyserlijcke Majest. heeft den Ongarise Cancelier aen my afghevaerdight die met veele reden, aenrade den Vreede metten Coninck Casimyrus te sluyten, daer by voeghende, datte Tractaten tusschen uwe Coninckklijcken Majest. en de Croon Poolen in goede hoope stonden ten ghewensten eynde te gheraken. Dan wy willen ons des niettemin in gheen Tractaten (schoon de noodt sulckx al vereysche) in laten, sonder uwe Coninckklijcke Majesteyt,

En ten lesten, souden geern weten hoe verre de Tractaten tusschen u Coninckl. Majest. en de Poolen ghekomen zijn.

Uwe Coninckl. Majest. bereydt-willigen Dienaer.

G. RAKOCZY.

En oock desen Brief aen den Cheurvorst van Brandenburgh.

OP dat onse langhe stilswijgentheydt (waer over wy met ware woorden moghen schrijven, dat desen intocht, en des tijdts onsekerheydt, als oock de verre afghelegentheydt oorsaeck zijn) eens uytbarsten, soo heeft hier toe ons desen intocht in Poolen ghenoeghsaem occasie ghegheven, en oock hier toe bewooghen, dat wy uwe Doorl. onse oude coustume ende vrundtschap hier mede betuyghen. In 't welcke wy (ghelijck voor desen) alles ten ghemeenen besten voor hebben, ende U Doorluchtig. bekent willen maecken. Wenschende U Doorl. daer nevens langhduurige ghesondtheydt en welvaren, met aenbiedinghe van onsen dienst en ghenade. Ghegeven in ons Veldt-legher te Iarislau den 27. Feb. Anno. 1657.

U Doorl. Dienstwillighen Vriendt.

G. RAKOCZY.

Onderwijl heeft desen Sevenbergher Vorst / alomme in Poolen dit Universael doen publiceeren / ende onder de Ghemeente verspreyden laten.

GY Georgius Ragotzki, van Godts ghenade, Vorst van Sevenberghen, &c. Doen kondt ende te weeten alle ende een yder, insonderheydt alle Standen des loffelicken Koninghrijcks Poolen, die desen teghenwoordighen sullen sien ofte lesen: Nae dien de Stenden des Koninckrijcks by desen ghetribuleerden en van daghe tot daghe toenemende ellendighen toestandt, daer in zy hulp en raedt ghesocht, en ghelijck voormaels, alsoo oock onlanghs door eene aensienlijcke Legatie, de Kroone op seeckere voorwaerden aengheboden hebben; Soo zijn wy nae onse aengheboren toeghenegentheydt tot de Poolsche Natie, en om nae haer begeerte ons by den selven te verplichten, benevens een Christelijcken medelijden, bewoghen gheworden, selfs in Persoon met onse Krijchs-macht te verschijnen, met voornemen, den verwerden standt met Goddelijcke hulpe te rechte te brenghen. Alsoo hebben wy noodtwendigh gheacht allen ende een yder in desen tijdt te doen weten en vermanen, dat zy, nae dat zy dese sullen ghelesen hebben, soo lief als hen haere welstandt ende behoudingh harer Goederen is, sich in tijdts by ons, als wy aen de Grensen des Koninckrijcks sullen ghekomen zyn, begheven, ende sich onder onsen schut en protectie stellen, belovende by onser trouwe en gheloofwaerdigheydt, dat wy alle die onsen

onsen schut niet verachten sullen, met ghenaden aen nemen sullen, hem van allen overlast, dewelcke de krijgh en boose tijden mede-brenghen, soo veele moghelijck, bevryden; maer insonderheydt de vryheydt der Ghewisse beschermen. Wy willen met Goddelijcke hulpe alle vlijdt aenwenden, dat de ghewenschte Vreede als te vooren bloeye, en de alghemeene ruste des Landts verkreghen werde. Tot bekrachtinghe deses hebben wy dees met eyghener handen ongheschreven, en met den Zeghel onses Vorstendoms afghevaerdight.

Maert 1657.

ALs nu in Pruyssen de tijdinge quam datte Sevenberghers dus in Poolen waren ghevallen: En dat 't belegh van Crakau daer op aenstondts van de Poolen was verlaten / begost yder te vreesen / dat voorts alles verwildert en bedorven soude worden / alsoo dese Sevenberghers en haere ghebueren / Barbaren en Tributarissen van den Turck zijn / die niet van han Sabelen en alderhande gruwelen weeten: Ende nu begosten de Rooms Catholijcken op den Luytersche dapper uyt te vaeren / dat haren Zweedschen Koningh het Euangelie mette Turcken wilde mainteneeren / dewijl hy de Zarazijnen in Europa voerde om de Christenen mee te bedorlooghen: Die van Dantzick waren oock seer mismoedigh / ziende nerghens gheen open / ende haere Stadt van alle welvaert berooft: Eenighe Poolsche Heeren den Koningh uyt Dantzick ghevolght / brachten gheen andere vertroostingh weder te rugh / als dat op den eysch der Sweeden van Elbingh en Marienburgh voor haer in Pruyssen te behouden / hy haer niet een voedt landts in Poolen noch Pruyssen wilde laten / maer datse alles souden moeten quiteeren: Maer de Landtsaten van 't groot Warder wierden toen vande Poolse Soldaten oock soo bedorven / dat hun by-nae alle 't overschot van Beestiael wiert berooft: De Poolen roofden wel 3000. Paerden / en vele Sweeden ghevangen nemende / brachten die te Dantzick / meynende die als hare Paerden te verkoopen / zy gingen by alle Luyden / presenteerden een Sweed voor een Poolse gulden / maer niemandt wilde daer aen: Soo datse deselve weder lieten loopen. De Stadt Koninghs-berghen begostmen op die tijdt formeel te verstercken / ende alle Thuynen en Hooven buyten af te breecken. Doch wierde korts daer aen den handel mette Littauwers open ghestelt. Maer de bedroefste waren de Pruysse Steden / die nauw wetende waer haer te wenden / totte keel in benautheydt saten: Endlingh hebben sy haer den 27. Febzuary. tot den Keurvorst van Brandenburgh ghewent ende aen sijn Doorl. oude statighe Gecommitteerden ghesonden / die mette Tranen in de ooghen / in deser voeghen hebben ghebeden:

Voor

VOor uwe Ceurvorstel. Doorl. ghenadighe ooghen verschijnen wederom uw' getrouwe Landts-raden, die uwe Doorl. selfs met diere eden en plichten by haere Hooghevdt en 't Slants welvaert soo veel in hun is verbonden hebben, en bidden in diepen ootmoet dat U Doorl. ghelieve te erinneren, hoe wy voor desen niet alleen soo rechtmatigh gheklaeght hebben, waer over dat U Doorl. tot deses Landts on-uytspreeckelijck ongheluck, sigh vande Poolse Croon had ghesepareert, maer oock speciael met goede intentie gheraden, dat dit Hertooghdom Pruyssen, weghens de doen gemoveerde oorsaecken in 't minst niet in vreede noch seeckerheydt bestaen konde, soo niet het voorigh goet voornemen tusschen U Doorl. en den Croon Poolen door een generale Vreede wierde uytghevoert en bevestight: Ghelijck U Doorl. sich daer op als een hoogh-beroemt dapper en vredelievende Landt-vorst teghens u ghetrouwe ondersaten soo loffelijck en ghenadigh verklaerde, niet meerder te wenschen, als dat sijne van Godt verleende Landen en Luyden in bestendighe Vreede mochten sitten, ende oock den edelen Vreede na alle vermoghen bevorderen, ende vande voorghewende Tractaten de Landt-standen kennis doen hebben. Het is nu buyten twijffel, dat U Keurvorst. Doorl. van sijn hooghe zijde sich niet heeft erwinden laten de treffelijcke Vreden begeerte voor al de Weereldt te betuyghen, en de hooghnodighe Vreedens-handelingh soo veel moghelijck te bevorderen. Maer den gherechtighen Godt, over ons noch niet ernstigh ghenoegh bekende sonden, ofte dat in 't soecken der Vrede zijn Goddelijcke Majest. eere niet en zy bevordert, en de Onderdanen welvaert gesocht, oock veel licht de recht Vredens-middelen noch niet aengegrepen, tot noch gheen zegen heeft gheven willen, want alles is in onrust, alarme, en jammerlijcke destructie: Onderwijl is de helft deses edelen Landts met veele Kercken en Schoolen, daer d'eere Godts rijckelijck woondt ellendigh in Roock en Damp opghegaen, de menschen, meer als ommenschelijck neder-ghehouwen, en veel verbrandt en wegh-ghevoert, d'andere helft is uyt vreese en beven en vluchten, meest verwoest, en de overighe Inwoonders door de sware inquartieringhe, maentlijcke contributien en andere landt-plaghen soodanigh verschopt, dat voorseecker veel Luyden in huylen en kryten haer leven beklaghen, en gheen Broodt hebben om Wijf en Kindt te spysen: Daer by komt van alle zyden het onuytspreeckelijck ghevaer, dat alreede voor ooghen sweeft, 't welck tot U Doorl. onwederhalighe schade, en endlijck tot totale ondergangh deses Landts van dage te dage vermeerderen, de Croon Sweeden soo sy voorgheeft herwaerts, tot bewaringh uwer Doorl. Landen volghens ghemaeckt verbondt, al-hoe-wel die meer teghenstandt dan sy meynden van de Poolse en de Stadt Dantzick ervaren: Soo ist oock kennelijck, dat alle hoope van Vrede metten Moscoviter is verdweenen, ende wie weet hoe verre den Coningh van Denemarcken, den Roomsche Keyser, oft oock den Staeten Generael, die alle in stercke uytrustinghe zijn, by open Water en dese occasie, daer de Croon Sweeden sich van een ander zyde engageert, elck sijn intrest hier by sal soecken te bevorderen. Ter zyden gheset alle andere periculen, indien maer den Moscoviter sigh mette Croon Poolen vereenight, hare Vyanden Pruyssen vervolghen, ende alhier den Stoel des Oorloghs planten, soo en sal nae Menschelijck aensien hier niet een Steen op den anderen blijven, maer de Religie en Poilcije (voortijdts soo loffelijck by U Doorl. met vlijdt ghecultiveert) in een ooghenblick beyde te gronde gaen: Met onderdanigh respect te verswyghen U Ceurvoorst. Doorl. eyghene Persoon, U Doorl. Gemalinne de Ceur-Princen, en alle Ingheboorne wat grooter ghevaer die daer uyt te verwachten

hebben:

hebben: Soo soude het voor uwe ghetrouwe Ondersaeten deses Hertoghdoms Pruyssen, als by hare Ceurvorstel: Haven Lijf ende Leven af-setten, die (uwe Doorl. sy ghetuyghe) naer vermoghen alles ghedaen hebben, en wat ghetouwe Onderdanen oyt gebeurt oft overkome, het noch een bysonder geluck by haer soude gheacht werden, wanneer sy dan met Wijf ende Kinderen aen de hand, en een Bedel-stock uyt den Lande mochten gaen, ende dat niet anders dan om hare ghehoorsame standtvastighe trouwe sy van 't hare wierden verdreven, ende haer ongheluckfaligh Leven eenighsins in andere Gewesten bekendt maecken, ende alsoo voor uwe Doorl. Fata (desseyns) en beter gheluckfaligheydt vlieden en suchten konnen, en van sodanighe jammerlycke gruwelen en eyndelose hartenwee de overighe ghetrouwe Onderdaenen gelyck als uyt den vuyr rucken: Aen des Allerhooghsten Godes barmhartigheydt heeft het nimmer ontbroken u Doorl: noch op dit moment de middel in handen te geven, de Armee is noch in goeden aensien, de Wapenen syn noch in balançe, de Gesanten soecken noch goede handelinghe, de tydt en ghelegenheydt, die alreede verloopen, sullen niet licht weder komen: 't Geringste ongheval dat het Legher ('t welck Godt verhoede) overkomen mocht, soude de Tractaten veel bekommelycker maecken, en 't is hooghelyck te besorghen dat uwe Doorl. over een wyle dat gheene niet soude bekomen wat hem noch met beyde handen aengheboden werdt: En daer omme hervatten u onderdanighst ghetrouwe aenwesende Landts-Raden uwe Doorl. plicht, ghenaede en goedtheydt, ende bidden in diepe ootmoet ende bescheydentheydt, om dat bittere Lyden Christi wille, die alleen den vrede-soeckende helpen kan, dat uwe Doorl. wil syne arme Onderdaenen en dewyl het noch tydt is, en datter noch menschen in 't Landt syn, in ghenaden erbarmen, en niet meer naer-dencken hebben om den lieven Vrede ter eeren Godes en verschooningh veler Christen bloedt, aen te nemen en te besluyten sich aengeleghen laten syn, insonderheydt, by aenwesende hooghwichtighe Gesandtschappen syne genadighe Verklaringhe alsoo te dirigeren, dat daer door de hoogh gewenschte Vreede mette Kroon Poolen veel meer ghevorderdt als af-ghesneden oft verhinderdt mochte werden, alsoo dat u Doorl. een onsterffelycken roem by de Christenen soude maken, wanneer hy voor al de Weereldt betuyghe dat hy ongeern de Wapens aen neme, begeerich om die neder te leggen, want niemands Landen werden beter bevolckt, als die de selfde wel en Christelyck regeren, niet die syn Vyand door d'af-schuwelycke Wapenen dwingt dat hy Vrede soeckt, en sich buycht, maer, die in syn voorspoedt selfs Vrede aen-biedt, en daer na tracht, de sulcke werden van Godt en alle eerlievende Nakomelinghen gepresen. 't Is mede buyten twyffel, als u Doorl. nu eenighe aensienlycke Vredens middel by bracht, dat dan oock de Sweedtsche Kroon met dese Gewesten sou Vrede maken, en d'alghemeyne rust van Kristenryck bevorderdt werden. Hoedanich den hooghnodighen Vrede te sluyten sy, moeten daer en boven u getrouwe Landts-Raden hartelyck klaghen, dat u Doorl. als noch gene middel aen-wendt, noch van begin noch van voortganck des Krychs mette Kroon Polen, veel min van de Tractaten, oft om dit Landt daer in als een honorabele Provinçie te vervatten, hebbende tot noch geen de minste na-richtingh gegeven, die men aldus niemand heeft communiceren konnen, maer, erinneren nu met vele Eerlycke Luyden, speciael alsulcke die het ghetrou en wel met u Doorl. meynen, dat sy by desen Oorlogh van uwer zyde meer verliesen als ghewinnen, ende dat d'allergeringhste Vrede desen gruwsaem onmenschelycken Oorlogh van Kristelycke Potentaten langh bevoorens af te sien is, en bidden in aller onderdanighe ootmoedt uwe Doorl.

dat hy in d'aenstaende Vredens-handelinghe, Besendinghen, Verbintenissen, en alles wat deses Landts welvaren aengaet, met syne onderdanighe Landts-Stenden (als syne in Eer, Goedt, en Bloedts verplicht en meest geinteresseerde) wil communiceren, en hare onderdanighste consideratien daer over hooren, en dan ex plenissima informatione te bestendigher te concluderen, en daer op syn deses Landts Wetten eygentlyck gegrontvest, en van uwe hoogl. Voor-Vaderen en van u Doorl. selfs dapper gemaintineert, en dat tot welvaren deses Landts en hare Regieringhe, als nu in de laetste Vredens-tractaten tusschen beyde Kroonen, en zederdt van onheugelycke tyden also geluckelyck gecultiveert. Behalvens dit, is 't oock in alle Oorten van Christenryck, ja in de gantsche Weereldt by alle Monarchen, Keyser en Koninckrycken gebruycklyck en in observantie, dat des Landts Regeeringhe in so hooghwichtighe handelinghen, speciael by Vredens Tractaten, hun alle met hare getrouwe Stenden tot meerder voorsichticheydt en hare intrest, beraden hebben, ende des selfs goedt duncken altoos hebben willen hooren, sulcks, dat die Potentaten de welcke dit uyt quaedtheydt en hare interesse niet waer ghenomen hebben, hun alle seer ongeluckig daer door hebben bevonden. Het is onmoghelyck dat u Doorl. eenigh mistrouwen op syn onderdanighe ghetrouwe Landts-Raden soude setten, vermits hare menichvuldighe trouw en goedtwillicheydt (sonder roem) overvloedich is bekendt, en noch heden alle eerlycke Inghesetenen liever duysendtmael hun leven verliesen wilden, als teghens hare plichtschuldige trouw, onderdanicheydt, secretesse, en bysonder teghens u Doorl. in 't allergeringste te handelen oft te na te gaen.

Als u Doorl. sich dese ootmoedige Bede aengenaem zy, en syn getrouwe Raden en Stenden in wichtige Lants affairen te rade neemt, dan sullen zy tot u wel vernoegen in alle respect en eenvoud dat contribueren, 't gundt sy uyt conscientie na Godes Woordt tot uws Doorl. en 's Landts Welvaerdt Christelyck, reputatieus en pryslelyck sullen bevinden te behooren: De barmhertighe Godt sulcke ordentelycke deliberatien tot d' algemeynen Vrede so veel te meer zegenen en succes geven: En soo dese demoedichste Voetval by u Doorl. niet aenghenomen wert, de hooghnoodighe Vrede uyt andere onbekende insichten opgeschort, de Landtstenden alvoorens daer over niet gehoordt, en de Gesanten onheylsaem wegh gheschickt werden, soo moeten de teghenwoordighe Lants-Raeden met grooter angst en bekommeringhe voor den hooghsten Godt u Doorl. en d'eerbare Weereldt voor allen onheyl bewaren, op dat die aen 't onuytspreeckelycke ongheluck dat (Godt verhoede het) dit arme Lant dreycht, gants ontschuldigh moghen syn, en datse met 't geen door raden, smeken, bidden en voetvallen by uw Doorl. tot uwen besten gedaen hebben, al wat ghehoorsame trouwe Raden en Dienaers toekomt, sy niet ten Iongsten daghe over u Doorl. en veel onnoosele zielen klaghen, en van hare ongeachte sorgen en stilswygen reeckenschap geven, en dan noch u Doorl. over sulcken val, wanneer nu dat schrickelycke branden altoos duyren sal, veel liever u arme Onderdanen die genade doen wil, dat dewyl 't vremde Krychsvolck door manghel aen Vivres by hun niet langher kan onderhouden werden, en sy dat gruwsaem invallen daghelycks subject moeten syn, dat sy d'alghemeyne Op-bodt tot bewaringh deses Lants Grenson en reddingh harer onschuldighe Vrouw en Kinderen in goede ordre de bestelde Lants-Oversten, Hooft-luyden, en Inheemse Onder-Officieren mochten licentieren, op dat niet ellendigh d'een na d'ander onnosel nedergehouwen, verstickt of verbrant werde, alhoewel u getrouwe Onderdanen liever een Ridderlycke doodt wilden sterven, en haer Vaderlant so veel sy konnen, trouwlyck bewaeren.

De

De barmhartighe Godt die aller Potentaten harten in syne handen heeft, wille u Doorl: alſo regeeren dat hy de algewenſchte Vrede acceptere, en ſyn ghetrouwe Onderſaten na geledene ſmartelycke Krychſ-ellenden onder u hoogl. Regeeringe, in beſtendigher ruſt en Vrede bewaren: Oock u Doorl. over ſulcke genade en goet tegens uwe onderhebbende Landen ende Luyden, van den Opperſten Godt hier tytelyck tot u onſterffelycke roem gezegendt, ende in eeuwigheydt met onuytſprekelycke Heerlyckheydt moge verçiert worden, ſulcks is de onderdanichſte herten-wenſch van

Uwe Keurvorſtel. Doorl. onderdanichſte getrouwe Landtſ-Raden des Hertoghdoms PRUYSSEN.

Toen arriveerden tot Dantſich den Schotſen Generael Middelton / met een Brief van condoleántie van den Coninck van Schotlant aen die van Poolen / over den bedroef den ſtaet van dat Koninckrijck / neffens een ſerieus verſoeck / dat ged. Middelton binnen Dantſich ſoude mogen aen nemen al de Schotſe ſoldaten die door de Protector tot ſecours van Sweden over geſcheept / in Pruyſſen geſonden / tot Dantſich quamen over te loopen: Gelijck veele van die Natie op die tijt uyt 't Sticht Bremen door Hollant na Vlaenderen tot haren Coningh togen.

Den 4. deſer heeft den Coningh en de Rijckx-Stenden van Denemarcken een Vergaderinghe tot Odenſee op 't Eylant Funen ghehouden / en gheraedpleecht hoe beſt beſtendighe Oorlochſ-middelen teghens den Somer uyt-ghevonden mochten worden / dewijle men van den Reſident Durilly weghens Sweden geen ſatiſfactie konde bekomen / die oock in plaets van aen Denemarcken te contribueren alle paiſible debuoiren / als een daer toe onbequaem Inſtrument ſich uyt Coppenhaven na Sweden heeft begeven / ſnijdende alſoo af alle correſpondentien / waer door yets heylſaems tuſſchen beyde de Croonen hadde uytgewerckt konnen werden / etc. Als nu de Stenden tot Odenſee in beſoignes waren / is aldaer een and're Sweedſen Envoy verſcheenen / die met grooter ſtoutigheydt uyt laſt ſijnes Conings antwoort heeft begeert op ſijn vraghen / te weten / Of Denemarcken ſich tot Vrundt oft Vyandtſchap met Sweden wilde begeven, dat men hem in xxiiij. uren daer op cathegoris ſoude antwoorden, &c. Hier over is de gheheele Vergaderinghe ſeer moeyelijck en verſtoort gheweeſt / ſoo dat aen den voorſs. Sweedſen Envoy geen Antwoort is

gegeven: Een Kurbrandenburgse Gesant is mede aldaer verschenen/ en versocht te weten/ Of de Deense toe-rustinghen teghens Sweden gemunt waren, daer hem op geantwoort wiert/ Dat den tydt sulcx wel soude leeren: Daer mede is hy vertrocken/ wel verwondert dat zijn Majesteyt van Denemarcken in twee dagen tijts toegestaen wiert al 't geen hy begeerden/ te weten/ 400000. Rijcxdalers 's Maents een Jaer langh in 4. terminen/ 15. Edellupden beloofden yder op hun beurs een Regiment te werven/ op Ploegen/ Rosdiensten/ Koren en Rente-gelden zijn imposten geset/ in somma/ Denemarcken maeckte staet op de 70000. man te zee en lant in dienst te hebben/ en boven dien een Vloot Oorloghschepen van uytmuntende monture. Eerstondt daer aen is door ordre van Zijne Majesteyt van Denemarcken t'Altena/ even buyten Hamborgh/ op de Cantzel in de Kerck af-gelesen/ 1. Dat alle Manschap van 16. tot 60. jaren sich souden hebben van Wapens te voorsien/ die geen Musquet hadde en macht ontbrack/ mocht een Pieck draghen. 2. Dat den Hertogh van Holsteyn sich aen-matighende eenighen Tytel en Wapens te voeren van seker Lant oft Ampt in 't Vorstendom/ en daer van alle expeditien dirigeert/ welcke depesches sijn Majesteyt een yder verbiedt te pareren/ maer die aen sijne daer over ghestelde Ministers moesten behandighen. 3. Dat niemandt Haver uyt 't Rijck mochte vervoeren. Hier over is stracks een groot vluchten omtrendt die Gewesten en in 't Bremersticht ontstaen: Tot Hamborgh quamen op een dagh 200. Wagens met Meubelen ingereden: In die stadt begost het aen Werck-volck te schorten/ dewijl veele Deense Wervers de beste Knapen aen namen/ waer door hier en te Dantsick het selve aen hun en alle andere verboden wiert.

Den 2. deser quartier na 4. uren is tot Weenen Keyser Ferdinandus Tertius aen een natuyrlijcke swackheyt overleden: Eenige uren te voren is in den Burght schielijck een groote brant ontstaen/ sulcks datte selve in groot gevaer was/ doch met arbeyt geblust sijnde/ is daer over voorseyt/ Dat alsoo veel onrust over 't Keyserryck soude ontstaen, eer d'Electie eens Nieuwen Keysers soude effectueren. Dadelijcke wiert aen Kur-Mentz een Expressen afgeveerdight/ op dat die uyt kracht der Goude Bulle den Waeldagh tot een ander Rooms Key-

ser

ser en andere Rijcks-affairen soude beschicken: Den Aertshertoge Leopoldus en den Coningh van Ongaryen hebben aenstonts alle de sorgen van 't Keyserrijck op sich genomen / en 30. Patenten uytgedeelt om 't Keyserl. Leger tot 32000. man te completeren: Den Hertoge van Mantua die de Spaense syde in Italien hadde gekosen / met belofte / van 2000. man op syn beurs tegens de Francoisen in 't velt te brengen / wierde geconfirmeert in 't Generaelschap voor 't Huys van Oostenrijck in Italien. Het doode Lichaem van den Keyser is stracks op de Nieuwe Marckt in de Cappucijne Kercke geset / en den 5. in de Hof-kercke der Augustijnen in de Sarck ghelegt / en by 8. uren weder gedraghen in de Cappucins voorss. / gevolght van den Aertshertoge Leopoldus / den Coningh van Ongaryen / alle de vreemde Ambassadeurs / Geestelijckheydt / Vorsten / Graven / Heeren / en Hof-dienaers / en is alsoo 't Lijck in de Keyserl. Kelder neergeset. De Keyserinne verviel oock aen de Kinderpocxkens. En den vorigen opinieusen Jesuyt Ket is toen mede te Weenen overleden. Stracks na de doot des Keysers begosten de Ceurvorsten van Beyeren en de Pfaltz om het Vicarisschap te twisten: Vranckrijck die wel uyterlijck den rouw over 's Keysers doot aen nam / begost met syn Lelien en Louijskens na 't Keyserrijck te neyghen / en sich versekert wanende van de gunste van Kur-Beyren / begosten Spaense rodomontados na Duytslant te senden / dat de Coningh in persoon met een Leger na Elsas soude komen / om de Kur-Vorsten te doen Frans spreken / en Kur-Beyeren teghens syn tegenstrevers te helpen / [onderwijl die van de Pfaltz / Ments / Trier en Ceulen over 't gepretendeert Stapel-recht van Tollen op den Rijn / onder malkanderen in desen tijt veel onlusts hadden / soo dat selfs te Ceulen een Keyserl. Werver op-ghesehort / en meenichte Wapenen opgekocht om na Oostenrijck te voeren / te ruch gehouden sijn] van zijn dese dreygementen eyntelijck daer op uytghekomen / datse twee Gesanten Monsr. Lion en Grammond na Francfort en aen alle de Ceurvorsten hebben gesonden / die niet anders deden als den grootmeester te speelen / veel onnodighe kosten te maken / en sich eyntelick noch met Chur-Beyeren bedroghen vonden / dewijl den Spaense Gesant Graef Pignoranda selfs Kur-Saxen en andere Vorsten des

Rijcks met ware bewijs-reden wiste in te scherpen/ Dat Vranckryck niet anders en focht als het Duytse Ryck te troubleren, de Ceurvorsten en Princen van een te scheuren, om daer nae alsoo 't Huys van Oostenryck na welgevallen t'occuperen, en ten laetsten sich van Spangien en geheel Europa te verseeckeren, door behulp van Sweeden en Enghelandt, die niet anders en practiseerden dan om alle Coopsteden, Traficke, en Catholycke Staten en Landen te ruyneren, &c.

TERENT. Nam fortes fortuna adjuvat.

In Nederlandt was men in Overyssel noch al morrende: En te Groeningen meenden die van de 18. Gildens dat men haer verongelijckte/ speciael het Backers Gilde (daer veel Roomsgesinden onder waren) verstoutten hun den E. Heere Tjassens so hy uyt de Vergaderinghe quam/ waer te nemen/ ende soo ruwelijck aen te tasten/ dat eener met ontsachlijcke stoutheyt hem een touw over de Bonette meynden te werpen/ en sloegen de goede Heer ter aerden/ doch van and're gereddert/ vlucht in de Kerck/daer 't Canaille hem verbolgt/ doch alsoo Prins Willem Stadthouder van Groeninghen met zijn Guarde en sommige soldaten binnen de stadt was gekomen/ die hun te Paert langst alle straten begaven/ soo dede zijn Exell. selfs in gevaer sijns levens/hier grote dienst aen de E. Tjassens/die hy voor de Kerckdeur beschermt/ en in salvo brenght/ onder 't welck men verhaelt/niet alleen dapper na sijn Exell. wierde gegopt/ maer sekeren onverlaet soude met een stock sijn Exell. swaerlijck gequetst hebben/ soo hy niet in der ijl met sijn Paert hadde ghewent/ en den slagh op de bil van 't Paert afgheschut: Dit gespuys ontwaependen oock de Guarde van sijn Exell./ en plonderden 't Huys van den Heer Tjassens: Doch als zijn Exell. de Ruyters in Groeninghen had gekreghen/ raeckte alles in stilte/ en de rebellighe kickten niet een woort. Niemand had doen quaet van de Prins geseyt.

Te Tergoes in Zeelant was den Baillju en de Magistraet oock hart om 't gesach teghens den anderen/ sulcks dat oock de Burgery daer door in onrust/ wapen/ en mis vertrouwen op elckander raeckten/ want/ gelijck het in soodanighe voorvallen ghebeurt/ d'onredelijckste partye krijcht oock altoos wel aenhanghers: 't Gebeurden dat

dat dewijl sy aldus wantrouwende gewapent op malkander gingen / den 24. Martij hun veel Canaille (alle Gasten die het mette Balliuw hielden) by troupen op de straet teghens d'ordre van de E. Magistraet t'samen rotteden / waer tegens sommighe Adelborsten uyt de Burghers schutterye wierden gecommandeert / om dese Vergaderinghen te stuyten / en yder belasten thuys te gaen / dan waren te swack / en kreghen quade antwoordt / keerende alsoo weder om: De Achtb. Magistraet ongerust / en dat eenigh onghemack uyt dit samen-rotten mochte komen / alsoo oock veel Wapens / Kruyt / Lont en Loot in 't Huys van Schepen van de Steene (een favorijt vanden Balliuw) waren verborghen / soo hebben hare Achtb. terstondt uytgecommandeert den E. Gillis van der Nisse / Capiteyn van een Vendel Burghers / met 40. Man / om t'samen-rotten te stuyten en 't Canaillie te doen vertrecken: Gekomen sijnde voor 't huys van dito van de Steene / waren daer sommighe die pooghden te beletten den ingangh voor dito van der Nissen in 't huys van den E. van der Steenen / hy selfs niet maer sijn Vrouw met sommighe Gasten doen thuys sijnde / soo wort schielijck uyt 't Kelder-gat / als mede van boven uyt de Venster des selven Huys geschooten / met welck schot uyt 't Keldergat den Capit. van der Nissen door de Knecht van Schepen van de Steene is doodt-gheschooten: De Burgherye hier over ontstelt / om dat ged. van der Nisse een wel bemint / rijck / en goet Heer was / worden op van der Steene verbittert / en met dommekrachtē en Canon 't voorsz. Huys van achter en vooren openende / gaven 't selve ten besten / sommigh Canaille daer binnen tot defencie zijnde / wierden gevanghen / en de voorsz. Wapenen gevonden: Hier na is 't voorsz. Huys door ordre van de E. Magistraet tot den grondt afgesmeten / als een Gebouw 't welck onwaerdigh was om langher te staen / sijnde misbruyckt teghens den Staet en d'alghemeyne rust en welvaert; Terwijl men hier mede doende is / komt dito van de Steene na huys / hebbende gheweest in den Hage / en voor Tergoes komende / sach na sijn Huys / dat de Pannen van 't Dack waren / soo riep hy tot den Schipper / ten is hier niet wel / en wel duchtende watter te doen was / soo wilde hy weder om keeren / doch niet konnende (alsoo 't ghety verloopen was) soo raeckten hy voor de stadt /
daer

daer de Burghers van sijn komst soo ras gheen advertentie kregen/ of sy haelden hem uyt 't Schip/ sommighe te onmatelijck verbittert/ sloegen/ schopten en stieten hem/ als ware hy een hondt/ sulcks/ dat hy 't hem een groot geluck had te achten/ dat hy doen (hoewel ghequetst) noch levendig inde gevanckenis raeckten: Als men nu door de Achtb. Magistraet hem af-vorderden/ wat hy met dat voorsz. Krijchs-tuych en Amonitie in sijn huys had willen doen/ antwoorde hy/ Dat hy't bewaerde tot syn gerief, maer niet om quaet mee te doẽ, &c. Het af-breken van dit Huys gingh te spoediger toe/ om datter by yemandt van de ernstichste was beloofdt 100. guldens voor die den laetsten steen daer af brenghen soude: Dit was een der alderkostelijckste Huysen van Tergoes/ vol kostelijcke Meubelen en waerdigheydt/ die neffens Carotsen/ Paerden/ gemunt silver en gout onder jan rap en sijn maet sijn gheraeckt/ en daer is nacht en dagh gearbeydt om dit Huys te raseren. Daer na is oock den Baillium gevanghen/ en in 't Voetboogen-hof ghebracht/ daer hy na protesterende woorden sijn Rapier over gaf. Van der Steenes Knecht is ghestraft/ en de Burghers wilden dat men de Galghe op den gront van 't vernielde Huys soude oprechten. Naderhand heeft de Baillium door een Apologia in druck sijn recht vertoondt/ doch hebben de Achtb. Magistraet hare sake mette daet van 't ghemeyne best te soecken gejustificeert.

Claudianus: Regnum non capit duos.

De Spaense veroverden den 21. deser St. Gislain/ 5 a 600. Yren onder Franse dienst daer binnen legghende/ begaven sich in dienst van den Coningh van Schotlandt: Van dese winst had den Prins van Condee groote lof/ alsoo hy selfs door 't water tot onder d'armen met het Rapier in de vuyst de Troupes tot den storm hadde aen gevoert/ daer hy oock twee reysen door zijn hoedt wierde gelopt.

Engelant spoockten noch al met de Theologie (een kruyt dat sich altoos tegens de Policye op-heft)/ sommighe Coninghs-geneghene Predikanten die voor desen door 't Parlament afgeset en hare goederen verbeurt waren/ gaven den Protector een Request over/ daer hy sy versochten/ Soo veel van hare gesequestreerde Goederen te mogen genie-

genieten, datſe matelyck konden leven: Datze weder geadmitteert mochten werden om te prediken, en de Sacramenten van den Doop en 't Avondmael bedienen, &c. Waer op den Protector haer toe-voeghden/ Dat hy niet onbewuſt noch onghevoelyck was van hare conditie, doch, dat hy oock wel wiſt wat drift onder haer altoos was gheweeſt, ende dat zy over ſulcks voor af ſouden weten, wat verſekeringhe men van hare ſyde ſou kunnen hebben, datſe hun ſoo ſouden draeghen datter gheen aenhitſinghe ofte opruyinghe tot nieuwe onruſten ſouden ſyn te vreeſen; Als nu de voorſz Predikanten hier op een generale belofte te doen aen-boden / ſo antwoorden den Protector/ Dat hy met ſyn Raedt daer over ſoude ſpreken. Den geweſen Vice-admirael Lawſon opgeruyt door eenige ſectariſen/ begoſt weer tot de Regeringh te neyghen: De Vloot van Ad. Blaeck door ſtorm by Cadix verraſt/ ontquam het vergaen door een der kleynſte ſchepen die tydelyck 't hooghe Landt ontdeckte/ ende de Vloot waerſchouwden: Een Conſtapels maet had oock alrede het Buſpoeder geſtropt en aengeſteken/ om een Fregat van dito Vloot in de lucht te doen vlieghen. Chriſtoffel Pack (geweſen Lord Major van London) ſtelden in 't Parlament weder voor: Wat periculen d'Enghelſe Republycke by de teghenwoordighe Regeeringhe over 't hooft waren hanghende, ('t ſelve met diverſche onlanghs gheledene Exempelen vertoonende, gelyck als de ſuppreſſie die men leet door de geconſtitueerde Generael Majoors, &c.) en dat door 't Parlament een beter Regeeringhe konde werden geſtabileert, tot verghenoeghen des Volcks. 't Parlament begoſt daer op te diſputeren/ oft ſoodanigen Voorſtel in conſideratie behoorden te werden geſtelt / daer op wel 58. Leden verſtonden van Neen / maer 147. Leden ſeyden daer en teghens van Ja: Sulcks dat ſy met grooten ernſt daer over begoſten te handelen/ en alhoewel ſy oock een expreſſen Bede-dagh hier over hielden / ſoo en hebben ſy nochtans in langhen tydt met den Protector daer in niet konnen accorderen.

SENECA: Quem ſæpe tranſit caſus, aliquando invenit.

VRanckryck volharde noch al in hare Zeerooveryen: Onderwyl dat oock des ſelfs Onderdanen ſchade leden: Een Frans ſchip uyt de bocht met 150. zielen na Madagaſcar om te roven ſeylende/ wiert van de zee ingeſlockt/ uytgeſeyt 11. man die hun bergden/ daer

onder een Monick strande / die seyde / dat hy op 3. plancken 2. Etmael in Zee had ghedreven/ en syn kap tot een seyl gebruyckt. Omtrent die tydt storf tot Parys de Hertogin van Lorreynen / makende al haer goet by Testamente aen haren Soon Francois. Capi. Raison van Marseille na Malta seylende/ wiert 3 dagē lang door stilte van 2. Algierse Rovers vervolgt/ genomen/ en na Barbaryen ghevoerdt / daer hy by de rade van Bone met ettelycke Malteser Ridders en Commandeur Mons is vergaen. In die Zee joegen de Zee-roovers toen het schip Sint Salvador / maer als zy wisten dat het Christiaen Kloppenburgh van Hamborgh was / lieten sy hem weder varen. De Nederl. schepen daer 't oog op was/ haelde men aen/ en na des Conings ordre wierde niet meer ghelupstert: Calais en hunnen Gouverneur Charost met syne Medestanders, exerceerden onaenghesien syns Majesteyts Mandaten, Arresten van Iustitie, &c. even wel gheduyrighlyck hunne Rooveryen, ende als somwylen eenighe Iustitie geobtineert wierde, soo dorsde niemandt die ter Executie stellen, om dat den Gouverneur selfs een groot Protector ende Parteçipant van alle Equipagie binnen Calais was: En wanneer eenighe Schepen (die nu al in groot aental waren) opghebracht wierden, soo syn onderweghens Twee Schippers van dien (d'eene syne Papieren uyt syn kas ghehaelt, en d'ander die aen het Roer stondt stuyrende na de Haven van Calais,) in koelen bloede door de Roovers vermoort, ende boven dien den Capiteyn Ram (in dienst van hare Ho. Mo. synde) te vooren tot Vlissinghen doodt ghesteecken door de Roovers van Calais, tusschen beyde de Hoofden, ende in effecte binnen de Haven van de Stadt, in het excerceeren van syne Charge. Den Nederlantse Gesant hebbende versocht Justitie, doch te vergeefs. Als de Nederlantse Schippers en Bootsghesellen binnen de Haven van Calais wierden op ghebracht, soo en leyde men die niet voor de Commissarissen van d' Admiraliteyt aldaer, maer by den Lieutenant van den Gouverneur, (een gesustineerden Parteçipant van al dese Rooveryen) desen doet hun in 't Casteel brenghen, en examineert die door Françoisen die wat Duyts spreecken, en hout hun wijders aldaer ghevangen, hun soeckende met felle dreygementen te doen segghen alles wat dese Roovers mochten eyschen, en by aldien zy weygherich syn, worden sy Gevanghens soo langh met harde slaghen ghepijnicht, dat de arme Luyden niet meer lyden konnenden, tot valsche depositien

positien werden geforçeert: Onder anderen, een Stuyrman niet willende verklaren na dese Roovers sin, wierde seer jammerlyck ende barbarisch geslaghen en getormenteert, sulcks, dat hy in Ses daghen daer aen gheen Leden hadde konnen roeren, ende om het leven te bewaren ende van de pijne verlost te wesen, hadde een ghedwoughen valschen Eedt ghedaen, en was alsoo daer op ontslaeghen en na Zeeland vertrocken, ende terstond op dese geextorqueerde valsche depositien syn Schip ende Goederen verklaerd geweest van goeden prinse, &c. Dusdanighen taele sprack in 't begin van Maert den Nederl. Gesant voor den Koningh / daer den Cardinael Masarini by was / en over alle dese particulariteyten hem wel verwondert toonden/ seggende/ dat hy alles seer wel apprehendeerden en de iustitie begreep. Maer daer en is gheen de minste satisfactie op dese nochte andere klachten des voorseyden Ghesants ghevolght/ want als men de Rovers met naem en schip noemden/ so antwoorde den Conigh/ Dat hy 'tselve niet konde gelooven, &c. Waer op van hare Ho. Mog. met den aenvangh deses Iaers hebben goet gevonden haren Onder-Admirael met een geselschap van verweerelijcke Schepen na de Middellantsche Zee te senden / en daer op te soecken en uyt te vinden soodanighe Piraten/ waer of Vranckrijck den onwetende pretendeerden/ en de Commercie van hare Ho. Mo. Ingesetenen niet alleen getroubleert/ maer oock den Staet ende des selfs Ministers als daer door veracht ende bespot wierden: Waer op van eyntelijck gevolght is/ dat den voorss. Vice-Admirael Ruyter twee befaemde See-roovers Capiteyn la Lande en Daignac op de schepen de Coningin en de Jagher ten roof varende / in zee heeft verovert/ en na Cadix gevoert / welcke Acte soo absurd in Vranckrijck wierde opghenomen / als ware daer door een der grootste Ministers / ofte die buyten weten van den Koningh dese Piraterijen in Toulon/ Bretaigne en Boulonnois handhaefden / daer door geirriteert ghewoorden/ ten scheen niet anders / de wijl Sijn Majesteyt van soodanighe teghens de Nederlanders wierde opghemaeckt / so dat die/ in plaets van de waerheydt aen te nemen / sich met sijnen Raedt liet misleyden/ en soodanighe onheylsaeme resolutien nemen/ dat de Croon/ 't Rijck en d' Inghesetenen in 't grootste gevaer wierden gebracht / om niet alleen hare outste en beste Bontghenooten te

verliesen/ maer oock/ om voor een Onchristelijck Coningh by alle de Weereldt uytgekreten/ ende by syn eyghen Ingheseetenen verfoeyt te worden / vermidts noch recht noch reden meer by de selve te vinden waren/ want/ op d'eerste tijdinghe die Vranckrijck kreegh/ van het nemen der twee hare Hoof-schepen/wierden terstont Posten na alle Havenen van 't Rijck ghesonden/ en door de selve alle Nederlandse Schepen en Goederen gearresteert / op soo ongheWoonen rigureuse manier/ dat men (gelijck te St. Malo) heeft ghesocht 't Canaillie op de aldaer sijnde Nederlanders aen te hitsen/ hoewel te vergeefs. De Zout-pachters te Rochel wilden dit gebodt niet ghehoorsamen/ dies halven hebben sy boven 't Arrest omtrent de 20. Nederlantsche Zout-schepen laten vertrecken/ wetende / dat by stilstant van Commercie / sy / en alle die van de Zout-pannen geruyneert souden wesen: Die van Bordeux sonden tot twee reysen hun Gedeputeerden aen 't Hof/en vermits sy wel wisten dat de onkosten van 's Conings Tafel wierden betaeldt met het in-komen van hare Provincie / soo spraken sy dies te stijver / met dese woorden hun adieu van den Cardinal Masarini nemende/ Inghevalle men niet en ontsla de ghedane Arresten op alle Nederlandse Schepen ende Goederen, &c. soo sal onse Provinçie onvermoghende syn om een Penning ten dienst des Coninghs voort aen te contribueren. Maer sijn Eminentie voeghden haer wederom toe/ Datter meer aen den dienst en reputatie des Koninghs ghelegen was, dan aen de Provinçie van Guienne. Den Nederlantse Gesant soo ras hy van dese Arresten was bewust/ stondt verstelt / de wijl zijn Exell. niet en konde begrijpen/ hoe dat Vranckrijck noch so rigoureus soude handelen aen de Bontghenooten die men alreede over langh hadde veronghelijckt / en aen de welcke men in plaets van te offenseren/ veel eer billijcke satisfactie hadde behooren te doen: Dies versocht hy terstondt audientie voor den Coningh / 't welck sijn Exell. in presentie des Cardinals ghenietende/ sprack aldaer de substantie vande navolghende woorden:

SIRE,

ICk heb gheleerdt van de geene die in groote verrichtinghen syn ghebruyckt gheweest, en oock van myn eyghen ondervindinge, dat d'Am-

bassadeurs

bassadeurs van de Prinçen geern ghesonden worden in 't Hoff van uwe Majesteyt en and're Prinçen welcke Vrunden syn. Hier toe, als, om goet verstand en conrespondentie t' onderhouden, en alsser eenigh twyffelachtigh gheval voorts quain, dat eenige difficulteyt of abuys veroorsaeckte, dat dan de voorss. Gesanten terstond daer tusschen mochten komen, en door hare schuldighe plicht en ampt van een goede onderrechtinghe, en aenbiedinge om de ged. difficulteyten te doen ophouden, ende 't periculeus gevolgh te doen achter blyven. Ick ben daer om aen uwe Majesteyt van myne Meesters ghesonden gheweest, en met admissie Sire, sal ick seggen, dat ick seer verslagen was, wanneer den Graef van Brienne my nu Saterdagh lest quam segghen ende geven een Resolutie by uwen Rade genomen: Maer Sire, wat was 't daer over uwe Majesteyt heeft believen misnoeghen te nemen? over 't gund in de Middellandsche Zee gheschiedt is tusschen Twee Franse Schepen en den Hollandschen Viçe-Admirael de Ruyter? Men had oock met der haest in uwen Raed geordonneert, dat door gheheel Vranckryck alle de Schepen en Coopmanschappen de Nederlanders toekomende, aenghehouden ende beslaeghen souden worden, sonder dat men my daer over eens aen ghesproocken had, of dat my door yemande van uwen Raed daer van waerschouwinghe of kennisse verleend was: En 't geen 't welck noch vreemder is, is, dat wanneer dien Graef my de ged. Resolutie door uwen Raed ghenomen, te kennen gaf, men vernomen heeft datmen al drie dagen bevoorens de ordre daer van albereyds aen de Provinçien van u Koninckryck ghesonden hadde: En insghelycks Sire, dat te Rouaen daechs te vooren eermen my zulcks te kennen had ghegheven, te weten, den Sesten dach van dese Maend, men 't Beslach der Hollandse Schepen al in 't werck ghesteld hadde, en dat men aldaer en op een ander voort-ginck om met de anderen insghelycks te doen; Indien het uwe Majesteyt had weten recht en billyck te vinden, dat ick daer op staende voet af ware verwitticht geweest, en hoe men 't selve nam, ende dat uwe Majesteyt geresolveert was gheweest daer reden van te hebben, ick soude myn selvē seer ootmoedelycken aengeboden hebben om sich te draghen tot der selver verrichtinghe, alle ondersoeck en kennisse de welcke ick daer van soude hebben konnen weten: Of soo ick dat niet ghenoech en hadde konnen doen, soo soude ick met alle eerbiedicheyd verlof ende tyd versocht hebben, om my door myne Meesters daer van breeder ondersoeck en onderrichtinghe te doen geven. En

misschien soude ick op dien dach van de Resolutie tot het doen of nemen in uwen Raed dat licht aen ghebracht hebben, 'twelck eenige moderatie uytghewerckt soude hebben: Ten minsten soodanich en vaerdighen Resolutie vertraecht hebben, en dat door den waren oorspronck van de brabbelingh tusschen de Twee voorss. Franse Schepen en den Vice-Admirael de Ruyter voor ghevallen, ghelyck ick oock tot dien selven eynde by den ged. Heer Graef van Brienne aengehouden hebbe, myne gebeden aen uwe Majesteyt te willen draghen, op dat de ged. Resolutie oft des selfs uytvoeringe op-gheschordt ende te ruch mochte ghehouden gheweest syn, tot dat ick myne Souverains daer van mochte verwittichdt hebben, ende haerluyder ordre ende instructie ontfanghen, welck de levendighe kracht van die daed en des selfs oorsaeck raeckten, ende hoe ick my daer in soude hebben te draghen, soo voor de rechtvaerdighmaeckingh des zelfs, of voor des selfs ontschuldinghe, ende alsoo door 't selve alle billycke ghenoechdoeninghe te gheven, en als met redenen: Maer Sire in plaets van dit, ben ick bericht dat men daghelycks aller-weghens voortgaet, ende dat men sich niet verghenoecht met het aen-houden der Hollandsche Schepen, ende ingheladen Goederen, maer oock door de uytterste strengicheyd sich in de Huysen en de Comptoiren der Hollanders werpt, ofte van anderen, welcke men vermoed onder haer eenighe dinghen en Geld te hebben, welck de Onderdanen van myne Souveraine Heeren toe-komt: Dat men hare Papieren en Boecken, Reeckeninghen en Wissel-brieven aen-houd, ja zelfs oock haerluyder Cassa of ghereed Geld, ende de selve bewaerdt onder 't Zeeghel der geener welcke dese voornoemde Executie doen, het welck een seer ongewoone en straffe zaecke is: En uwe Majesteyt late my toe soo 't hem belieft, daer en boven te moghen seggen, dat myne Heeren de Staten een 80. Jarighen Oorloch ghevoerd hebben, maer gheduyrende desen Oorloch en heeft den Coninck van Spangien sulck een saeck niet ghedaen noch toe gelaten, hoe wel met meerder apparentie soude konnen segghen, dat hy daer groote redenen toe ghehad heeft om 't zelve te moghen doen, welcke (onder een ootmoedighe eerbiedicheyd) niet soude hebben weten te nemen over een byzonder toe-val, daer alles niet geheelyck van blyckt, het welck buyten alle vergelyckingh is.

En op dat Sire, uwe Majesteyt eenichsins soude konnen weten het oorspronckelyck begin en de voortganck van 't voorseyde toe-val,

Waer op heeft den Ambassadeur mondelingh by-ghebracht dese achtervolgende Extracten van Advysen:

Extract van de opene Missive van Livorno, gheschreven den 28. February 1657. En gesonden aen de Heeren Raden ter Admiraliteyt in Hollandt.

HEt Hollandts Schip ghenaemdt den Swarten Arendt, wesende ghesonden van de Stadt van Livorno, en aldaer willende op de Rede leggen, is 't aengevochten geweest van een Fransche Roover, de welcke sonder te vraghen wie de selve was, oft waer 't van daen quam, noch niet eens zijn Chaloup gesonden te hebben, ghelijck hy schuldigh was te doen, terstondt aen Boordt leyde, nam, en maeckten sich meester van 't voorß. Hollands Schip. Op d' eyghen tijdt vertoonden sich den Heer Vice-Admirael de Ruyter met zijn Esquadron Oorlog-schepen, de welcke eenige disordre siende, een loop na 't voorß. Hollands Schip dede: 't Welck den voorß. Roover siende, heeft terstondt zijn Prijs laten varen, treckende zijn Volck in zijn Boordt, en heeft sich in Zee begheven: Den Vice-Admirael heeft terstondt (na dat hy by hem ghekomen was) zijne Commissarissen ghesonden, de welcke naer 't Feyt hier boven vernamen, 't welck den Heer Vice-Admirael de Ruyter vernomen hebbende, begaf hem met vier van zijne Schepen hem te volghen, en nemende zijnen Cours derwaerts alwaer men gesien had dat den voorß. Roover heenen geweken was.

Als nu den Ambassadeur tot hier toe gesprooken hadde / so antwoorde den Coningh daer op met dese woorden / Ick weet dit altemael wel: 't Welck den Ambassadeur oock wel begreep dat Syne Majesteyt sulcks ghevoechlijck konde weten uytte mondt van den Graef van Briene / de wijl hy 't op saterdagh den 6. April aen dito Graef had verhaeldt. Voorders versocht den Ambassadeur te moghen syne redenen vervolghen / ende dat hy jongher tydinge hadde / als het Relaes aen den gen. Grave ghedaen / 't welck indien 't zijne Majesteyt ghelief den / seer veel soude konnen dienen tot verklaring der waerheyt van 't gepasseerde / daer hy sich op hadde geinformeert: Den Koningh nam hier op de patientie / en luysterde door een rechtvaerdige affectie na den Ambassadeur / die aldus vervolgde:

Extract van een open Brief, gesonden van Livorno den 8. May 1657. over den wech van Marseille.

DEn Vice-Admirael de Ruyter scheepde met zijn 4. Oorloch schepen den 27. laetstleden/ op een Dingsdagh / ende daeghs daer aen volgende / te weten Woensdagh/ in 't krieckien van den dagh ontdeckten hy terstont dicht by 't

by 't Eylandt van Gargona di nolo de Twee Franse Roovers / wesende bekiendt door de Coninghin en de Jagher / hebbende den gheheelen Nacht ghejaeght naer een Hollandts Schip genaemdt St. Salvador / en den Meester N. Cloppenburgh : Ende de welcke alle het geene gedaen hebbende dat hem moghelijck was om met ghewelt te ontseylen / ende de Roovers allenghskens op hem winnende / soo dat hyse op de daedt selfs kreegh / welck soo veel deden als 't moghelijck was om met seylen te ontkomen en bij te raken / en de onse met haer te vervolghen / 't welck omtrendt anderhalf uur duyrden / doe den Vice-Admirael haer aen-kreegh / om dat hy beter seylden als de Fransen: Alle 't selve was ons aenghedient ghewest van den voorss. Capiteyn Cloppenburgh / ghelijck een die 't selve ghesien had : Daer noch bijvoeghende gesien te hebben / dat de Chaloupen soo wel van den Vice-Admirael van Hollandt als van de Fransen verscheyden reysen of ende aen ghevaren hebben / dewijle de schepen niet verre van malkander dreven : Ten laetsten seyde den voorn. Capiteyn Cloppenburgh noch ghesien te hebben / als oock alle Officiers en scheeps-volck van sijn schip / dat omtrent den middagh van den voorverhaelden 28. Februarij / de ses schepen te saemen / soo wel de Fransen en de Hollanders te samen seyl gemaeckt hebben / met een stoocker uyt den westen / gaende van hem af / alsoo dat den gheseyden Cloppenburgh haer uyt het ghesicht verloor.

Een ander Extract van den selfden dathum.

DEn Heer Vice-Admirael de Ruyter door ons onderricht zijnde / dat de andere Roovers sich oock aen de zijde van de Levant hielden / de kusten van Italien ende Sicilien : Heeft terstondt den Commandeur Brakel met 3. schepen daer na toe ghesonden : Zoo oock om 4. Hollandtse Koopvaerdyschepen (die welcke gheladen waren) onder hare beschuttingh te ghelevden na Venetien / als oock om haer gheluck te soecken / om meere voorss. Roovers op de kusten van Sicilien te bevechten : Daer was een goedt getal van Zee-Roovers / en wy hebben sekere tijdinghe / datse onsen Hollandtsen Capiteyn Schep na ghejaeght en langh vervolght hebben / maer om dat hy wel seylde / hebben hem niet weten te krijgen.

Extract van een Brief, geschreven te Marseille den 20. Martij Anno 1657.

HEt Franse schip de Apollo is op 't wederkeeren na Toulon / hebbende op Zee ghenomen en na de selve Haven gheleydt een Hollants Schip / ghenaemt de Roode Haes / komende van Alexandrijen / willende na Livorne gaen / rijckelijck gheladen zijnde : Wy kosten niet ghelooven dat het voorss. schip voor de Spaignaerden Negotie ghedreven hadde van Alexadrijen nae Livorno /

Livorno/ om dat in eenighe van die voor-verhaelde steden ghéen Spaensche Facteurs en Coopluyden bevonden worden.

Den Heere Ambassadeur dese demonstratien alsoo gheeyndight hebbende/ heeft den Coning daer op geseyt / Al dat en is niet genoech, maer de uwe hebben haer te buyten gegaen, om datse myn Schepen hebben durven nemen in myn Ze'en, alwaer myne Souverainiteyt streckt, ende die selfde durven mede leyden: Indien sy quaet ghedaen of haer te buyten gegaen hadden, ick zou op uwe klacht daer verbeteringhe en recht over hebben laten doen. Doen heeft den Ambassadeur syne redenen met admissie des Coninghs aldus vervolgt:

MAer SIRE, die Franse Schepen hadden alghereeds vyandlyck een Hollands Schip den Swarten Arent genoemd, ghenomen, en dat in't gesicht van den Viçe-Admirael de Ruyter voor Livorno, (so 't alghemeyn seggen is:) De Schepen de Coningin en de Jagher (daer teghenwoordich questie van is) syn noch gesien geweest door den Viçe-Admirael van Holland en syn gantsche Esquadre, ende syn op de daedt selfs overloopen, te weten, dat sy op den nacht tusschen den 27. en 28. Februarij laestleden na gejaecht en vervolght hebben een ander Holl. Schip genaemt S. Salvador, onder Capi. Cloppenburch, en na 't af-leggen des voorss. Capiteyns, syne Officiers en 't Scheepsvolck, most het Schip St. Salvador sich aen de Fransen over gegeven hebben, ten ware dat den Hollandschen Viçe-Admirael daer tijdelyck by ghekomen was met zyn 4. goede Oorloch-schepen, die dit alles voor haer sagen, en 't ooch na der Fransen jacht hadden, die met de Schepen de Coningin en de Iagher 't voorss. Hollandts Schip in syn teghenwoordicheyd meynden te nemen: Ick bid uwe Majestsyt ootmoedelyck, dat ick dit met respect aen uwe Majesteyt mach voorstellen, ende van de Coninckly cke rechtveerdicheyd en voorsichticheyd een antwoord mach verwachten, en soo uwe Majesteyt ten laesten dan siet: *Oft in de See ('t welck een ghemeyn Element voor alle menschen is) de Hollandtsche Schepen sich door de Roovers aenghetast vindende, die haer wouden nemen, de Hollantse Schepen haer moeten laten nemen en haer over geven? Of wel de Hollanders stercker mochten zijn: Zelfs als sy door d'Oorlogh-schepen van den Staet geconvoyeert wierden? En oft dan den Staet van de Vereenighde Provinçien en de Schepen alsoo ghenomen, haer alleenlijck sullen moeten te vreden houden met die schade en Schepen alsoo ghenomen,*

nomen, en datze daer over vergoedinghe en satisfactie hier te Parijs moeten komen soecken?

Den Coninck op dit Voorstel niet antwoordende/ soo vervolgde den Ambassadeur (na behoorlijck gedane respect aen zijn Majest.) zijne redenen aldus:

Dat zoude wel een droevige sake syn, en,die myn Heeren de Staten niet souden kunnen begrypen: Misschien ghedenckt syn Majest. noch wel dat het ses Iaren en langer is dat ick de eer gehad heb als Ambassadeur in u Hof te Bourdeaux te komen, alwaer ick onder andere poincten van myn Commissie mede vertoont heb 't groot misbruyck en Roverije gedaen by eenighe Franse Onderdaenen aen de Hollandse Schepen, Goederen en Coopmanschappen, aldaer gheladen synde: Waer over (Sire) ick doen ter tyd recht en billycke vergoedingh eyschten, alwaer ick was om de particuliere schade gefundeert op d'Arresten van uwen Raed, de Brieven van u Majest. en op de judicature van den Zeé-Raed, de welcke oordeelden, dat de Schepen ten onrechte ghenomen waren, en dat daer vergoedinghe over moste gheschieden: Het ghetal der ghenomene Hollandse Schepen doe ick daer quam was CLXVIII. en 't geseyde ghetal is zedert myn verblyf in Vrancryck noch vermeerdert gheweest met CLX. andere Schepen, 'twelck over de drie Hondert Schepen maeckt, die by de Piraten den Hollanders afghenomen en beschadight zyn, sonder datter op alle 't vervolgh van de schade ende alle ghedaene neerstigheyd uyt den name van de Staeten heeft kunnen verkreghen werden billycke satisfactie en herstellinghe van schade, ja zelfs niet op het vervolgh van de Arresten van uwen Raedt, Sire, en van 't ghewysde 't welck de Vergoedinghe geordineerdt had, daer ick'er LVIII. van onder my hebbe, ick segge LVIII. Vonnissen ofte Arresten teghens de Piraten, ghewesen door den Raed van uwe Majest.: En des niet te min heb * ick over dese altemael niet met allen kunnen verkryghen, na so vele ontelbare en gheduerighe aenhoudinghen, so by syne Majest. als anderen. De verboden Rovers hun so dapper gesteund vindende, dewyl het niet meugelyck was te kunnen gheraken tot d'effecte van eenighe uytwinninghe: En wanneer 't syne Majest. in syn rechtveerdigheyd hadde goed gevonden een expressen Commissaris met syn Ordre na Toulon te senden, om authoriteyt en kracht te gheven aen d' Executie van eenighe Arresten en Sententien, syn de Rovers so stout geweest (vergeeft het my Sire) datse den selfden

den Commissaris uyt de Stadt ghejaechd hebben, en daer authoriteyts genoegh ghevonden hebben, om hem niet daer in te laten komen, noch geen Hollants ¶ Consul meer in te nemen, die by admissie van uwe Majesteyt in Provençe was, en de commissie van myne Meesters voltrock, die, om dat hy op myne ordre dersde geven aen den ged. Coningl. Commissaris de gesl. Arresten, Vonnissen en nootwendige Papieren, op den klaren dag en volle straet van de Rovers van Toulon is bespronghen, en in't publyck malitieus getracteert, gesteken en aen 't hooft en and're plaetsen gequetst, en als doot op de plaetze gelaten: Sonder dat selfs op de klachten door my ghedaen, van de ged. bespringingh tegens een publick Minister, en by uwe Majest. gemachticht, ick eenigh gevoelen daer over in 't Hof gevonden heb, noch eenige satisfactie van recht. De Arresten en Vonnissen hebben zeder die tyt gebleven als krachteloos en begraven, sulcks dat de Staeten myne Souverainen Sire, in 't toekomende haer gheensins sullen kunnen verseeckeren indien 't u Majest. niet en belieft, (gelyck ick seer ootmoedigh bidde) daer over andere krachtigher ordre te geven, en dan sal men alles goets in't toekomende verhopen, als d'Executie der Arresten, Vonnissen en and're Provisien eenighsins in faveur gedaen sullen wesen, en bysonder voor d'Onderdaenen der Geun. Nederl. Provinçien. Maer Sire, onder de Sommen die men tot betalinghe eyscht, zijnder oock 100000. Escus welcke de Finançien (onder respecte) schuldigh syn: Ick heb de selve dickmael geeyscht, en by diverse soo mond als schriftelycke tentativen versocht, maer ick heb nimmer de betalinge der Somma weten te bekomen, de welcke uyt dingen spruyten die tot uwen dienst aengeleyt zyn, onder recipissen en klaere ondertekeninghen: En om dat uwe Financien selfs in so langhen tyt niet voldaen hebben aen d'Onderdaenen der Geuni. Provinçien, 't gheene haer so deughdelyck en sonder teghen-spreecken toe-quam, so trecken de Rovers *
**

 (alhoe-

Den Heer Cardinal in d'Audientie tegenwoordig (een saeck noyt te vooren gehoort) viel den Ambassadeur in syn Propositie, en sprack over de materie met [illegible], aldus: * 'tSchijnt dat gy hier den Sweeser soeckt te spelen. Doen keerden den Ambassadeur hem na den Cardinal/ en seyde/ Myn Heer ick heb d'eer van Audientie by den Coning te hebben: En den Cardinal verlatende/ keerden hem weder na den Coning/ biddende dat hy [illegible] mochte: En zijn Majest. [illegible]:
** Hier viel den Cardinal weder [illegible] den Ambassadeur / en seyde: Maer ghy weet dat men toeghestaen heeft, dat d'Heeren Staten de Sommen betalen souden uyt d'Interessen en kortinghen der Somma, die zy (te weten de Staten) aen den Co-

(alhoewel sy gecondemneert syn by de gesf. Arresten van uwen Raed, ende van d'Admiraliteyt Sire,) daer een krachtigh exempel uyt om van gelycken te doen: En dewyl dat het ghebeurde dan den oorspronck van de presente swaricheden syn, so bidde ick noch om uytvoeringhe ende Voldoeninghe, daer ick soo veele Jaeren om ghebeden heb, en dat vervolghens gedurende myn verblyf in dit Hoff.

Wat de rest belangt, ick bid ootmoedelijck, dat my noch den tyt werde vergund dat ick aen myne Heeren de Staten, myne Meesters, de reden mag laten weten, waer op uwe Majesteyt syn misnoeghen fundeert, op dat ick door de selve mach onderwesen en belast worden hoe ick my sal hebben te draghen aengaende de verwerringhe in de Middellantze See: En ick bid u Sire, dat ondertusschen de gedane Arresten mogen verlicht worden, en de aenghestelde Resolutie sonder daer meer in te doen: Ende ick en wil niet twyffelen oft uwe Majesteyt sal op alles een seer redelyck verghenoeghen bekomen. **Den Coninck antwoorden daer op:**

Ick hebbe den Heere de Thou in Hollandt ghesonden om vergoedingh te versoecken, ende als dat verkreghen is, weet ick wat ick op u versoeck doen sal: Maer voor 't tegenwoordighe (Zijne Majesteyt de lincker handt twee oft driemael slingerende,) *sal ick niet doen.*

Hier op seyde den Ambassadeur/ Dewyl Sijn Majesteyt op myn versoeck ainck schuldigh syn: **Daer op den Ambassad: antwoorde/ Ick heb te dier tijd gesept dat mijne Heeren niet schuldigh en waren/en dattet de Heeren Staten niet waren die op de 100000. Escus van de Finantie te seggen hadden: En dat men dan had konnen vergoedingh nemen: Maer het zijn de particuliere Onderdaenen van de Vereenichde Provincien welcke die van de Financien eysschen. Sijn Emin: liet het hier steken/en d'Ambassad. ging voort.**

*** **Hier schreende sijn Emin: wel overluydt teghens den Ambassadeur/ seggende/** Laet den Coningh, laet den Coningh spreken: **Daer op den Ambassadeur repliceerde/ Sire ick ga een eynd maecken / ende sijn Majest. hoorde genadelijck toe/ tot dat den Ambassadeur beslooten hadde.**

¶ **Dese Acte dorsde Gentillot by den Ambassad. Boreel te Parijs wel komen ventileren als oft daer niet aen en ware/ niet teghenstaende des Ambassadeurs Soon 'tselve met eygen oogen gesien hadde/ (doemaels van sijn Vader na Provence afgesonden:) te weten/ dat den Consul van hare Ho. Mo. Daniel de la Feur / tot Toulon door de Franse Roovers by klaren daghe op de strate wiert overvallen/ in 't Hooft en elders tot der doot toe gequetst.**

versoeck en bidden niet believt te doen, sal ick'er Advijs van gheven: Soo heb ick my ten minsten voor myne Meesters gequeten, en oock voor uwe Majesteyt, door myn bidden 't welck tegenwoordigh hier gedaen is.

In plaetse van moderatie in Vranckrijck/ gingh men langhs soo harder met de Nederlantse Coopluyden en Facteurs: In de Geun: Provincien wierden oock alle der Fransen Goederen / Wisselen en Effecten dadelijck op 't eerste Advijs gearresteert / oock den Koophandel en Zeevaert met Vranckrijck verboden/ sulcks/ dattet hem bitterlijck tusschen dese twee so lange goede Bontgenooten liet aensien: De eenige hoop van bevredigingh was nu op den Franschen Ambass. de Thou / dewijl zijn Excell. van goeden inborst/ treffelijck oordeel/ vredelieventheyd en jonste tot de Geun. Nederlanden niet te vergeefs en was berucht/ maer had nevens de daedt oock meer andere genereuse qualiteyten: Zijne komst wiert dies te meer by alle vredelievende en geinteresseerde in Hollant te gemoet gesien: Eyntelijck is zijn Excell. van Diepe met een Hollands Oorlogh-schip op't versoeck des Conings daer toe over gesonden/ na Hollant gevaren/ en in de Mase over Rotterdam den 23. April in den Hage in ghereden/ en uyt last van den Staet Coninghlijck ontfanghen en getracteert: Den 25 April is zijn Excell. met 25 Carotsen in groote pompeusheyt by hare Ho. Mo. ter Audientie gereden/ daer hy sijn brieven van gelove in qualite van Ambassadeur extraordinaris vanden Allerchristelijcksten Coning/ (alhoewel eerst pretendeerde maer als Envoy te verschijnen) over gaf: Na de Complimenten/etc. is van den Coningh desen Brief aen hare Ho. Mo. overgelevert:

SEer lieve en groote Vrunden, geallieerde en Bontgenooten: Den Heere de Thou Grave de Melay, Raedt in onsen Rade van Staten, die wy verkoosen hebben om by u l. te wesen in qualiteyt van onsen Ambassadeur, alghereeds uyt ons Hof vertrocken zijnde, doen wy onderricht gekreghen hebben van 't geene den Vice-Admirael de Ruyter heeft dorven bestaen, en door door een verwaentheyd sonder exempel de zeylen van onse Schepen doen strijcken, vraghende, tot wat eynde sy in zee waren: En dat zy gedaen hebben 'twelck men van de Coopvaerdy-schepen plach te vereysschen: Hadden wy konnen geloven datter door u l. ordre en last ware geschiet gheweest, wy

 souden

souden den voorß. Heer de Thou belast hebben weder te rugh te komen, maer zijnde inghenomen van u l. voorsichtigheyt, en dat ghy-lieden niet gaerne yets soodanighs en soudt wenschen, soo hebben wy onsen Ambassadeur belast sich met alle vlijt na den Haghe te begheven, ende eer dat hy van eenighe andere verrichtinghen spreken mach, te versoecken vergoedingh van dat stuck wercks, 't weder-gheven van de Schepen, van haerluyder qualiteyt en voltoyingh van hare last, om dattet onse Onderdanen zijn die dese toerustingh toe-behoorden, hun vrijheyd, en der gener die haer commandeerden, en een Exemplare Straffe van den voorß. de Ruyter, die teghens de wetten twee Engelse Vlaggen opgeset heeft, en daer na de selve af-genomen, en d'uwe in de plaets gestelt; En daer-en-boven heeft hy d'eenvuldigheydt van den Capiteyn de la Lande noch willen overrompelen, hem noodende als een Vrundt om hem te komen besoecken. Wy hebben den selven Brief aen Monsr. de Thou ghesonden, met last om de zelve aen u l. te vertoonen, de welcke niets byzonders sal inhouden als te bidden hem volle ghe-loof te gheven in 't gund hy u van onsent weghen over dese verrichtinghe voor-stellen sal, met ons te belooven, dat in bekentenis van soo vele ghetuyghnissen van goetwillicheyd die ghyluyden van ons ontfanghen hebt, en van de Coninghen dat onse Voorsaten geweest zijn, ghy-luyden ons recht doen sult, 't welck wy van een geallieerde Republijcke verwachten moeten, en van de grootheyd tot welcke Vranckrijck so veel gegeven heeft. Wy sullen Godt bidden dat hy u L. seer lieve en groote Vrunden geallieerde en Bontghenooten in sijn H. en waerde beschermingh neme.

Geschreven tot Parys, den 4. Aprilis 1657. **Lager stont** U L. Bontgenoot, en verbonden goede Vrund LOUIS.

En wat lager DE LOMENIE.

Den 18. April heeft zijn Excell. oock de navolgende Propositie in de Vergaderingh van hare Ho. Mog. gedaen:

MYn Heeren/Het is veel droeffenis en ongeneucht dat ick my door al te nau en herhaelde last van den Coninck mijn Mr. verbonden vind te verand'ren d'ordre van d'eerste Audientie / en dat ick in plaets van de selve tot onderlinghe verseekeringh van goetwillicheydt en in de bepalinghen van Vastigheyt en Vrundschap te besteden (gelijck men gewoon is) my met alle teghenstrijdinghen moet behelpen om u de klacht uyt te legghen / welcke ghy uyt den Brief van zijne Majesteyt hont te verstaen.

En hoe wel mijn Heeren dese klacht door den Brief van zijn Majestt. ghenoegh schijnt uytghelegdt te wesen / gheloof ick nochtans datter aen ghelegen is dat ick u Heerlijckh. d'Overtredingh van u Vice-Admirael klaerder doe

der doe verstaen / van de welcke zijn Majest. ongetwijffelt ghevoelen heeft/ nademael daer niet een omstandigheyt is welcke de selve daet niet een exemplare straf waerdigh maeckt: Want mijn Heeren / hy heeft voor 't eerst tegens de Wetten der Zee en grootachtingh en eer van uw Staet / als 't Hooft van een aensienlijck getal Oorloghschepen zijnde/ valsche Engelse Vlagghen gevoert/ 'twelck een saeck is die by niemant gepresen kan worden/ als vande Barbarise Roovers als die de Christenen overvallen willen: En daer na u Vlagge voerende/ heeft hy de Schepen van sijn Majest. ghedwonghen hare Commissie over te geven/ en des Coninghs Vlagh te strijcken (welcke schepen ghekomen waeren om eenigh Voet-volck tot dienst sijns Majesteyts na Villa Reggia te voeren/en aldaer t'ontladen om in 't Leger daer by leggende gebruyckt te worden / en dan weder om na Toulon te zeylen) haer Chaloup aenboort sendende / als oft hy Coopvaerdy-schepen voor had om daer over sulcken macht te ghebruycken: En dat noch meer is mijn Heeren / na datte Chaloup met den Lieutenant aen boort gekomen was/ hielt hy hem niet geweest ghevanghen / en woud hem mette Pistool aen 't hooft dwinghen dat hy schrijven / raden en belasten sou dat d'andere hem souden komen besoecken/ 'twelck den ged. Lieutenant geweygert hebbende / met protestatie liever te willen sterven als sulcken Verraderye te doen/ heeft onder decksel van vrientschap en Verbant 'twelck hy met den Ridder de la Lande had/ den selve aen zijn Schip doen komen met een Brief aen hem te schrijven / daer sijn Maje. my de Copie af gesonden heeft: Die op geloof van den Brief aenkomende/ en in 't begin eerlijck en beleefdt onthaelt sijnde / heeft hem van sijn Persoon versekert: Den Vice-admirael wijders sijn Officiers en Bootsgesellen in des selfs twee Schepen sendende/ om haer te geleyden als tot een triumphe: En om dese tragedie t'eyndigen/ na dat hy 80. Personen met gewelt uyt den hoop genomen had neffens dese twee Hoofden / so heeft hy de resterende 350. Persoonen aen de sijde van Catalonien uytgeset/ maer na datse eerst uytgheplondert waren en haer niet overigh gelaten was als 't geen men haer niet en koste benemen.

Maer mijn Heeren wat hadden dese ongeluckighe menschen in dese occasie voorsiger te verhoopen als op de Galey geworpen te worden van eenigh Op-machtigh Prins/ wiens Officiers nochtans gebonden wierden hun alle menschelijck en mogelijcke gunst te bewijsen/ en hebben de daet van u Vice-Admirael versoeckt/ hoewel een Legher van 22. Compagnien hun anders soude konnen doen gevoelen hebben.

Sie daer mijn Heeren 'tgunt in dese daedt gebeurt is/ volghens het Verhael dat den Coningh mijnen Mr. my ghesonden heeft/ en daer ick u de Copije van laten sal: Over welcke Daedt Sijn Majeste. my belast heeft van u een spoedighe Justitie te versoecken/ en dat den genen die dese Acte bedreven heeft van u we H. met de uytterste strengigheyt gestraft mach worden.

Ick stel aen 't verstant van uwe H. en aen de wijsheyd van een soo Voor:

Ver ja:

Vergaderinghe te doen 't ghεen tot dese Daedt behoort/ en te bedencken/ wat ghevoelen van gramschap en verontwaerdigingh dese Daedt heeft konnen verwecken in 't ghemoedt van een grooten Koninck/ welcke te dien tijde als 't selve geschiede/ een Ambassadeur verkoren had om by u mijn Heeren te laten resideren/ om aldaer t' onderhouden en weder te bevestigen de heerlijcke Vriundschap die soo glorieus voor Vranckrijck en so profijtelijck voor desen Staet geweest is: Ten tijde segh ick mijn Heeren/ wanneer ick last had hier te komen om alle klachten over ende weder t' ondersoecken/ en recht te maken welc d' Onderdanen van d'een en d'ander Staet mochten komen te doen; En 't geen noch moeyelijcker in dese ontmoetinghe gheweest is mijn Heeren/ is/ dat u Ambassadeur die te Parijs is/ op de tijdingh van dit ongheval met dringingh gehoor versocht hebbende/ in plaets van dese daedt te versoeten en den Koningh eenige voldoeningh te geven/ sich met termen van soodanighe qualiteyt heeft beholpen in de reden die hy tegens zijn Majest. voerde/ dat hy sich daer over gequetst vindende/ my belast heeft aen u daer over te klaghen/ en by u aen te houden dat hem mocht gelast worden voortaen in zijn affaires termen van meer respect te ghebruycken: Want hoewel den Persoon eens Ambassadeurs van een Souverainen Staet heyligh en ongeschent behoort te zijn/ is de selve even wel verbonden niet te gaen buyten de palen van de behoorlijckheyt en 't respect der Persoonen waer aen hy de selve bewijsen moet: En ghy mijn Heeren hebt daer wel een heusselijck Voorbeeldt in dese Vergaderinghe: 't Welck ick niet breeder uytleggen wil: Alsoo dat mijne Heeren my nu niet meer overich is als u te bes weeren om op nieuws wel t' overwegen 't Vervolgh van dese Handelinghe/ en aen sijn Majestt. een spoedige satisfactie te geven/ ordre hebbende/ dat ick my met geen andere dingen bemoeyen sal/ oft eenigh ander Voorstel ontfangen voor dat ick van u mijn Heeren precijs Antwoort op den Brief van zijn Majest. ontfangen sal hebben.

Wat my particulier aengaet mijn Heeren/ ick en kan dese Audientie niet eyndigen sonder u uytte grondt mijnes harten te bedancken voor de sorge die uwe Commandeurs so op 't water/ als op mijne aenkomst tot * Rotterdam over mijn Persoon ghenomen hebben/ in de welcke soo u niet ontmoeten alle heerlijcke en uytstekende qualiteyten die die ghehad hebben welcke voor my met d'eer van soodanighe verrichtingh voorsien gheweest zijn/ sult ghy ten minsten alle goede trouw en oprechticheydt vinden die ghy van een Dienaer eens grooten Koninghs te verwachten hebt/ de welcke tot noch toe voor u mijne Heeren soo generael als particulier alle affectie en moghelijck verband gehad heeft.

Men

* Syn Exell. in de Mase aenkomende, quam met 't Oorlochschip dat hem uyt Vranckryck gehaelt hadde, voor Rotterdam, sonder over te gaen op 't Iacht datte stadt Rotterdam hem tot dien eynde by den Briel tegen ghesonden hadden: Voorts mette Chalouppe aen de Oude Haven optredende, wierde daer in 't ghesicht van ontellycke menschen door de Achtb. Magistraet in Carotsen gereçipieert en onthaelt: Van daer sich na den Hage wendende.

Men oordeelde in Hollant / als dese Propositie voort quam / dat indien den Coningh niet geabuseert was / men ten minsten socht om desen Staet en twee van hare getrouwste Dienaers te affronteren / en vervolghens met des selfs Coopluyden Schepen en Goederen om te springen als de kat met de muys: Waer uyt dan eyndelijcke een generale verachtinge over den selven Staet by alle de weerelt soude gevolght hebben. Wel is waer datte Francoisen dese proceduren daer op waren funderende / Dat het haer niet te lyden stond dat de Hollanders Waren van Contrebande naer Spaense plaetzen brachten: Maer de jalousie en afgunst op de Nederlantsche Scheep-vaert was daer noch onder / schoon de Francoisen selfs uyt Bretaigne met gheheele Vlooten na Spangien voeren / en gingen handelen met diverse goederen. Verwonderens waerdigh was het dat op die tijt verscheyde Persoonen in Hollant dese Franse proceduren waren lauderende en voorspreekende / niet met reden / want sy sagen wel dat dese mishandelingen gaepten als een oven: maer om datse onbeleeft en onweerdigh voor hun eygen passien (en mogelijck interessen) verboort waren om hun Vaderlant te vertreden: Indien sy waren redelijck en maer van leech begrip geweest / sy hadden van de Francoisen geleert voor haer Vaderlant te spreken / die het wel in een ongerechtige saeck doen / hoe veel te meer dese † Bastert-Hollanders in een gerechtighe handelinghe. Hoedaenigh hare Ho. Mog. hebben verstaen uit voen van Vranckrijck / hare Arresten / en den Brief en de Propositie / blijckt aen dese daer op verleende Declaratie:

DE STATEN GENERAEL der Vereenighde Nederlandtse Provinçien, Verstaen, ondersocht, en in rype overweginghe gestelt hebbende de Voorstellingh mondelingh ghedaen en vervolghens by Geschrifte ghegheven den 28. des voorleden Maendts, door d'Heer —— de Thou Graef van Melay, Gesant des Alderchristelyckstén Coninghs, op de Naem en van wegen Syne Majesteyt, uyt krachte van zyn Geloofs-Brieven geschreven tot Parys den 4. April 1657. Aen de gheseyde Heeren Staten Generael, inhoudende eenige klagten en rechts-vorderinghen over de Voorval van onlanghs ghenomen Schepen in de Middel-

† De grootste Vijanden die de Vorsten, Prinçen en Staten hebben, zyn hare eygen Inlanders die malicieuslyck en tegens de reden niet alleen qualyck van hun Regenten spreken, maer oock anderen hunne verkeerde oordeelen pooghen in te scherpen. Coningen stoten zulcke uyt.

landtse See, door den Viçe-Admirael de Ruyter, en bysonderlyck over de maniere en beleydt welcke hy gebruyckt soude hebben in dese daedt: Van welcke de voór-ghesseyde Gesandt op de naem ende van weghen als boven versoeckt vergoedinghe en wedergevinghe der ghesseyde Schepen, en straffe over de Persoon van den ghesseyden Viçe-Admirael, anderen tot een waerschouwingh: Vorders daer by voeghende, dat de Heer Boreel, Ghesandt van desen Staet, by den Koninck in Vranckrijck, op de tydingh van dese voorval met dringingh gehoor versocht hebbende, in plaets van de saecken te versoeten, en aen zijne Majesteyt eenighe vernoeginghe te gheven, soodanighe woorden in zijn verhael ghebruyckt heeft, dat de selve sich daer door verstoort bevonden heeft: Waer van zyne klachten doende, aen de ghesseyde Heeren Staten, versoeckt hy, dat hare Hoogh Mog: ghelieve, de ghesseyde Ghesant te bevelen, in toekomenden tijdt woorden te ghebruycken van meerder ontsagh, daer 't sal behooren. De selve Heeren Staten nae eene ernstelijcke achtnemingh op den inhoudt, van de ghesseyde Brief en voorstellingh, als mede op het verhael daer by ghevoeght, met het gheene daer aen vast is. Hebbende oock ten rauwsten overwoghen, de verliesen ende onwaerdeerlijcke schaden, die de Inwoonders en Onderdanen der Vereenigde Provincien eenige Iaren herwaerts geledé hebben, door de plonderinghen en zeerooverijen der Franschen: En daer nevens de insicht ghenomen hebbende op de alghemeyne aenhoudingh van alle de Schepen, Koopmanschappen, Gelooven ende Goederen, hare ghesseyde Onderdaenen toebehoorende, de welcke door bevel van zyne Majesteyt onlanghs gheboden ende uytghevoert is gheweest, in alle Havens ende Zeeplaetsen van het Koninckrijck van Vranckrijck; geloovende sich te moghen inbeelden, sonder tegenspraeck, dat de klachten en voorverhaelde rechts-vorderinghen van weghen zyne Majesteyt, niet voorghestelt zijn tot anderen eynde, als (indien't moghelijck ware) eenighsins te bedwelmen de klare waerheydt, van de onghelijcken en ghewelden, die de ghesseyde Onderdanen den tijdt van vele Iaren gheleden hebben: bestaende in dieverijen, plonderinghen, moorden ende andere dusdanighe onghelijcken door bysonderen ghepleeght; en daer boven nieuwlijcks in een saeck soo buyten gewoonte, en gantsch vreemt voorkomende, als is, 't ghesseyde beslagh. En alhoewel de Heeren Staten Generael (siende dat soo veel rechtveerdighe klachten en aenhoudende versoecken op de Naem van hare Hoogh Mog: aen zyne Majesteyt ghedaen, om de herstellinghen, belettingh van de ghesseyde ongheregelde onmatigheden, te vergeefs en vruchteloos zijn gheweest) souden konnen ghebracht hebben gheweest tot wanhoop, om dat alle dese voorsorgen altoos krachteloos waren en niet verkreghen de soo noodighe hulpen, tegens hare gheleden ongherechtigheden. Soo ist evenwel, dat hare Hoogh Mog: liever willende alle ander middel versoecken, als de feytelijckheydt (met vertrouwen, dat soo loffelijcke gherechtigheydt van zyne Majesteyt ten laetsten hartlijck gheraeckt soude werden, en het Oor open doen voor de rechtmaetigheydt der voorseyde klachten en versoecken, nieuwe last hebben gegheven, aen den geseyden Heer Boreel, harer Hoogh Mog: Gesant, aen het Hof van Vranckrijck, om aldaer nochmaels, en seer ernstelijck voor te stellen de volharding der zeerooverijen, plonderinghen, bloedtstortingh en andere onlydelijcke gewelden hier vooren verhaelt, welcke ghesschieden sonder ophouden, door de Fransche Hooftmannen, die sich in Zee begheven uyt de Bayen ende Havens van de Fransche kust, ghemeynlijck en in't bysonder van die van Provence, uyt de welcke ghekomen zijn de twee selve Schepen, die ghenomen zijn gheweest door den tweeden Zee-Hooftman de Ruyter. Met de welcke onder anderen oock den Ridder de la Lande

la Lande en zyne legher Bevel-hebbers ghepleeght hebben, al 't gheen hier voor verhaeldt is. De Ghemelde Heeren Staten Generael verhoopende dan dat zyne Majesteyt de goedtheydt ghebruycken sal, van behoorlijck te overweghen de onbehoorlijckheden van zyne schrickelijcke verwerringhen, en dat het zyne goede wille sal zijn de selve te doen ophouden, door de ghereede en krachtighe middelen. Bevelende dat aen harer Hoogh Mog: Inwoonders ende Onderdanen gheschiede, vergoedingh en boetingh van de onghelijcken ende schaden die zyluyden gheleden hebben. En dat men sal mogen by-een-komen, over de redenen die de loop van dese onmatigheden doen stil staen: en den wegh schijnen te zijn tot de herstelling van een volmaeckter kennisse ende versterckingh der oude verbonden, vertrouwingh en vrientschap, die altijdt ghehouden is gheweest tusschen Vranckrijck en desen Staet. Om waer toe te ghenaecken, houden zigh de Heeren Staten verseeckert, dat den ghesyden Heer Ghesant de Thou een Man van een bysondere oprechtigheydt, sonder swarigheydt sal by brenghen zyne goede plichten, als tot de allergerechtighste saecke van de Wereldt. En op dat de klaerheydt van soo een rechtveerdighe saecke suyverlijck blijcke voor de ooghen van den ghesyden Heer Ghesant: sullen de ghesyde Heeren Staten altijdt bereydt zijn door gantsch seeckere bewysen, en die eene volkomen verghenoegingh konnen geven, waer te maecken al 't ghene harer Hoog Mog: Gesant desen aengaende tot Parijs voorghestelt heeft. Maer aenghesien dat de ghesyde Heeren Staten seer onlanghs en met een onghemeyne verwonderingh bemerckt hebben, dat zyne Majesteyt zyne beveelen heeft willen senden, om in alle de plaetsen van zijn Koninckrijck aen te houden, al de Schepen en de Goederen desen Staet en zijn Onderdanen toebehoorende; en dat in ghevolghe van dien de ghesyde Schepen met hare volle ladinghe ende Koopmanschappen niet alleenlijck metter daet beslagen zijn gheweest in al de Havens van Vranckrijck: maer dat de Bevel-hebbers van zyne Majesteyt, soo tot Rouen als over al, elders inghenomen hebben de huysen der Koop-luyden van dit Landt, sich meester maeckende van alle hunluyden Waren, Goederen, Gelden, Wissel-brieven, Reecken-plaetsen, Aenteyckeninghen en Papieren, en in't ghemeyn alle hunluyden Goederen: vinden de Heeren Staten sich volkomelijck verplicht om aen den Heer Ghesant kortelijck te vertoonen een klaer vertoogh van dese handelinghen: hem versoeckende aen zyne Majesteyt te vertoonen der selver onbehoorlijckheydt, en dat hare Hoogh Mog: gheoorloft zy alsoo te spreecken: der selver ongherechtigheydt. Dewijl openbaer is, volghens 't Recht der volckeren, dat men dese manieren van doen niet en mach pleghen, teghens volckeren die sich ten wederzyden sonder vyandtschap toonen, en minder teghens Bondtghenooten, sonder seer wettighe redenen te hebben, en om gantsch dringhende oorsaecken: maer oock selfs niet wanneer de ghesyde oorsaecken souden moghen ghegheven zijn (ghelijck noyt blijcken sal dat van desen Staet ghedaen is) sonder alvoorens daer over klachten voorghestelt te hebben, aen die gheen die het ongelijck ghepleeght heeft, daer van vergoedingh versocht te hebben, en geweygert te zijn de selve te doen, tegens alle billickheydt en gherechtigheydt. De Heeren Staten Generael zijn dan ten vollen verseekert, dat den ghesyden Heer Ghesant, de gantsche Werelt en zijn Majesteyt in dese ontmoetingh bemercken sullen de naelatigheden van de voorgaende noodtsaeckelijcke en voorverhaelde redenen. Want de ghemelde Heeren Staten zijn noyt overwonnen van 't minste ongelijck aen den Koninck of het Koninckrijck van Vranckrijck ghedaen, veel min van daer van gheweyghert te hebben de vergoedinghen nae haerluyder overwinningh. De Staten Generael

rael sullen oock segghen, dat voor de gheseyde aenhoudinghe soo wreedelijck ghepleeght, men gheene openingh ghedaen heeft van yets (noch terstont aen desen Staet, noch daer nae aen der gemelde Heeren Staten Gesant tot Parijs) waer op de gheseyde manier van doen gegront kan zijn. En hadde sulcks gheschiedt: de Heeren Staten souden niet naeghelaten hebben, billicklijck te handelen, ten aensien van zyne Majesteyt: en de selve vergheноeghingh te gheven. Hebbende dan alhier seer klaerlijck verhaeldt, de onbehoorlijckheydt van de voorseyde maniere van doen, des selfs strijdingh teghen de Goddlijcke en Wereldtlijcke Wetten, als mede het Recht der Volckeren: en dat door deselve alle Coopmanschappen ende onderlinghen handel der Onderdanen van d' een en d' ander Staet, en by gevolgh de Vriendtschap, soo noodigh tusschen beyde de Landt-volckeren, en soo swaerlijck ghedreyght, sal stil staen: en dat der selver verwerringh by naelatigheydt van de selve haestelijck te recht te helpen, ongetwijffelt met sich sal slepen eene vervremdingh der ghemoederen van beyde de Volckeren: jae soodanighe, dat daerom te vreesen staet (blyvende de saecken in haerluyder tegenwoordighen staet, dat is: de geseyde alghemeyne aenhoudingh geduerende) dat een sorghvuldigh en nauw ondersoeck der daedlijckheden in de voorseyde Gheloofs-brieven van zyne Majesteyt, en de voorstellingh van den geseyden Heer Gesant gestelt, veel meer veroorsaecken sal, eene onderscheydenheydt der ghevoelen, en twoedracht tusschen de beyde zyden, als de herstellingh van de noodighe vertrouwingh en de wederoprechtingh van de oude vriendtschap. De reden vereyscht dan, dat het gheseyde alghemeyne beslagh te niet ghedaen werde, voor alle saecken: en de vrye Coophandel wederom vernieuwt. Dat alle verhinderinghen ten wederzyden voorgekomen, met der haest wech genomen en te recht ghemaeckt werden. Hierom versoecken de Heeren Staten Generael wel ernstelijck, dat het zyne Majesteyt ghelieve de bevelen te gheven, tot desen eynde noodigh sonder eenigh uytstel of vertreck. Nae welck de Heeren Staten niet sullen nalaten een behoorlijck acht te nemen, op de klachten en versoeck van zyne Majesteyt: en by ghevolgh met de Heer Gesant t' samentlijck te treden in het ondersoeck van de voorslaghen, in de ghesеyde Gheloofs-brieven, voorstellingh, verhael, en al 't gheen daer aen vast sal zijn, begrepen: als mede van de eerste beginselen die veroorsaeckt hebben de noodsaeckelijckheydt van de handelinghen van desen Staet. De Heeren Staten beelden sich in dat dese vriendelijcke t'samen-spraecken vruchtbaer sullen zijn in goede uytkomste: dat de selve heylsame middelen sullen by-brenghen voor het quaedt, ende dat de selve sullen voortbrenghen bequaemheden, door welcke de teghenwoordighe verhinderinghen niet alleen wechgenomen sullen werden, maer oock voorghekomen in allen toekomenden tijdt: daer toe t'samentlijck stellende vaste grondtvesten, op welcke men sal konnen bouwen een ware vernoegingh voor de klachten van zyne Majesteyt, in alle billickheydt ende gherechtigheydt. Middelertijdt konnen de Heeren Staten niet twijffelen of de Heer Gesant van zyne Majesteyt sal met hare Hoogh Mog: oordeelen, over de ondersoeckinghen van zyne Majesteyt selfs, dat de t'samen-spraecken die behooren gehouden te worden over de saecke die te verhandelen is, waer over tweedracht is, niet sullen konnen ghevolght werden van een ghewenschte uytkomst, noch voorval, nae de sin van zyne Majesteyt, over de overwegingh van de twee ghenomen en beklaeghde Schepen: Ten zy dat de Inwoonders en Onderdanen van dese Vereenighde Landen, die door den ongetoomden loop der ghesеyde Zeerooverijen soo buyten-mate beschadight zijn, daer over oock buyten schade ghestelt zijn. En dat de uytspraecken en beslaginghen van de Hoven van Gherechtigheyt

tigheyt

righeydt in Vranckrijck, alreedts ghegheven, tot voordeel der gheseyde Inwoonders en Onderdanen, over de saeck van de ghenomen Schepen en gherooste Koopmanschappen, en alle bevelen des Koninghs en van synen Raedt, desen aengaende, tot desen eynde metter daedt zyn gherecht, ghehoorsaemt, en van haerluyder uytwerckingh ghevolght zyn. En dat de saecken van de selfde natuer, waer over noch rechts-handel, ende gheen uytspraeck is, of die daer toe noch souden moghen ghetrocken worden, ten eynde gheraecken, sonder daer toe te brenghen eenighe langhsaemheydt ofte uytstel inden handel van Gherechtigheydt. En dat volghens den reghel en de instellinghen van de Zeehandelingh, vast ghestelt en besloten, den 18 des Maents April 1646. Tusschen de Kroon van Vranckrijck ende desen Staet: en 't Ghebodt van zyne Majesteyt, ghegheven den 30 des Maents Mey 1651. beyde hier byghevoeght met een klaer uytgheschreven besluyt, van den 25 des Maents February 1635. Maer dat men voor al over een kome over een vaste en gheduyrende handelingh, die de Koopmanschap en handel van de Zee manierlijck stelle, soo het behoort: om in toekomende tijdt voor te komen alle soodanighe rooveringhen en ghewelden. En alsoo den ghesevden Heer Ghesant in zyne voorstellingh betuyght, bestemt gheweest te zijn, om in dese Vereenighde Landen te vertoeven, en de lieflijcke vriendschap te vernieuwen, die soo voorderlijck, soo beroemt, en soo hooghachtbaerlijck gheweest is voor Vranckrijck en desen Staet. Verklaren de ghemelde Heeren Staten, dat den wegh daer toe bereydt zynde, door de voorverhaelde middelen, hare Hoogh Mog: seer wel ghesint sullen zijn om de t'samen-spraecken diens aengaende te beginnen, ende van harer Hoogh Mog: zyde daer toe by te brenghen al het gheen dienstelijck sal zijn, tot een soo ghewenscht goedt. Van al 't ghene dan welck de ghemelde Heeren Staten Generael hier voor gestelt hebben, spruytende van de oorspronck des billickheydts, en de gherechtigheydt selfs, hebben hare Hoogh Mog: recht om de uytghewerckte eynden te verwachten, van een Alder-Christelijcken Koninck. Versoeckende den ghesevden Heer Ghesant, daer toe te willen bybrenghen zyne goede plichten. Ghedaen in 's Graven-haghe, in Hollandt, den Sesten des Maendts Mey 1657.

Hare Ho. Mo. hebben op die tijt oock verboden het in-brenghen van alle Fransse Gewassen en Manefacturen: Waer door Vranckrijck seer benaut wiert: De Wijnen/ Papieren/ Stoffen en de Parijsse mopscheptjes bleven onverkocht: Monsr. die ghewoon was van den Boer t'ontfangen als hy met en van 't Legher trock/ vondt niet dan berooyde beursen/ hier uyt volgden armoede en stilstant van welvaerdt: Ende 't Hof alhoewel uyt Parijs om 't Belegh van Montmedy getrocken/ volgden naer een gheschrey van ontallijcke klachten der gheener die uyt alle Provincien begeerden dat den Coningh de gedane Arresten op d'Hollanders maecke ontslaen/ oft dat sy anders in 't kort alle Bedelaers souden worden/ etc. En voorwaer Vranckrijck voelde noyt meer schade als doen door hare ingebeelde jalousije op d'Hollandse scheepvaert/ en nu sag sy eerst datter

 niemant

niemant quam hun Hout/ Wijn en Papier halen / gelt en Oosterse ja alle noodige Waren brengen / datte Parijsse Winckeliers gebonden/ den Koophandel door waren / en 't Rijcks inkomen stil stondt/ ja nu sag sy haer in pericul om van hare outste/ beste en gedienstighste Bontgenoot af te scheuren/ die haer so groot had helpen maken/dat sy voortijts te samen aen Spaignen de wet stelden.

Men hielt den 18. April in de Geun. Provincien noch een Danck en Bede-dagh/ Om dat God de Pestilencie had laten ophouden : Dattet hem beliefde te zegenen de Vredensmiddelen die hare Ho. Mog. tot weghneminghe der Oorlooghen in verscheyden Rijcken waren aen wendende: Datte voorsz. Geun. Provinçien noch langh in rust en vrede mochten blijven,&c. Op die tijt quaemen wel 30. Fransvaerders in Tessel die boven 't Arrest door de Fransen selfs waren laten varen : Cornelis Evertsz. onthielt sich in 't Canal met een Esquadre/ waerschouwende Vranckrijck aen te doen/ hy verviel door een leck te Walcheren/ daer een Seerover met een Holl. Prijs lagh/ die ontslagen wiert. De 2. Franse Capiteyns Daignac en la Lande sont de Viceadm. de Ruyter na 't Vaderlandt / die t'Amsterdam door de Admiraliteyts Gecommitteerden zijn geexamineert/ en des selfs ondervindingen aen hare Ho. Mo. over gelevert : Toen heeft den Spaensen Ambassadeur zijn occasie waer genomen / eensdeels door favorable discoursen en andersdeels by Geschrifte dit Memoriael aen hare Ho. Mo. over te leveren :

LE soubsigé Ambass. d'Espaigne estant hier arrivé de retour du Voijage qu'il a fait a Bruxelles, pour y informer Son Alteze le Sereniss. Prince Dom Juan d'Austriche de l'Estat des affaires presentes, vient asseurer Messieurs les Estats Generaulx par ordre des susdits Alteze, qu' ayand appris les violentes resolutions ausquelles on s'est emporté de la part de Franse, contre leurs Subiects, au grand prejudice de leur Commerçe & Nauigation. Elle auroit eü un extreme resentiment de les voir si mal traictez, tant pour la grand convection que toutes les Provinçes du Corps Belgique ont ensemble, & auroit incontinent resservy le Roi de cest Accident si inoppiné esperant de Sa Royale Affection, & du desir que Sa Majesté à tousjours tesmoigné pour le bien de cest Estat, & l'obseruance d'un parfaict voisinage, qu'elle envoyera ausi tost les ordres propres à apporter le remede necessaire

necessaire à un mal si dangereulx, & quoy que Son Alteze desiroit extremement que ce different se peut accomoder au contentement de L. L. S. S. & de leur Subiects, qu'elle prefera volontiers à tous aultres Intrests. Elle vient cependant leur offrir tout ce peut dependre de son pouuoir, & leur promettre toute faveur & Assistence des forces de Sa Majesté, si par hazard ces Affaires passoient à de plus grandes extremités, estant prest à receuoir toutes les Propositions que L. L. S. S. aurent agreable de faire pour le benefice & liberté du Commerce, dans la seureté duquel les Subiects du Roy & de L. L. S. S. sont si interessez. Sa Majesté desirant de le fauoriser & advantager auec la mesme passion que ses Ennemis taschent par toute sorte de moyens & de pretextes de le troubler & destruire, comme tout le monde le cogneut par leur injuste façon d'agir depuis tant d'annees, au dommage irreparable des Subiects de L. L. S. S. Fait à la Haye le 7. Iuin 1657.

Signé GAMARA.

Dese en diergelijcke dinghen beswangherden de Francoisen weder met een geheel andere jalousije als die daer wy te voren af gesproocken hebben: Eyntelijck na veele en ernstige debatten zijn alle onlusten bygelegd en verdragen in sulcker voeghen en tijde/ als by dese achtervolgende stucken zijn te sien:

PUBLICATIE,

Van ter nederlegginghe der geresene Onlusten tusschen den Coningh van Vranckryck ter eenre, en de Staten Generael, ter andere zyde.

DE STATEN GENERAEL der Vereenighde Nederlanden, Allen den genen die desen sullen sien ofte hooren lesen, salut: Doen te weten, dat aengesien op den 20. Iuny lest-leden tusschen den Heere President du Thou, Grave van Meslay, &c. Ambassadeur van den Coningh van Vranckryck alhier residerende, ter eenre: Ende eenige Heeren Gedeputeerden uyt onse Vergaderinge ter andere syde, alle Differenten gheresen ter oorsake van de Executie der rigoureuse Ordonnantien ende Edicten van Vranckryck, tegens d'Ingezetenen ende Onderdanen van dese Vereenighde Nederlantsche Provincien ter See trafficquerende, ende van 't verovren der bewuste 2. Fransche Schepen die den Vice-Admirael de Ruyter den 28. February lestleden inde Middellantse Zee heeft genomen gehad, in der minne ende

ende tot onderlingh contentement zyn opgeheven ende ter neder ghelegt, volghens ende in conformité van 't Memoriael van den geml. Hr. Ambassad. de Thou, gedatteert den 16. der voorss. Maent, ende Ons Antwoordt den voorss. 20. Iuny daer op gevolght: Welcke beyde met het Tractaet van Marine tusschen den Coningh van Vranckryck en d'Hanse-Steden den 10. May in den Iare 1655. gemaeckt, breder in 't voorss. Memoriael geroert, mitsgaders de Missive van den hooghstgeml. Coningh, gheschreven tot Sedan den 9. deses, gisteren by Ons ontfangen, houdende onder anderen speciale confirmatie op nieuws, van dat alle 'tghene den ged. Hr. Ambassad. de Thou Ons heeft verseckert plaetse te moeten hebben, sinceerlyck sal worden geobserveert, daer voor Syne Majesteyt engageert syn Coninghlyck Woort, alle te samen hier naer volgende geinsereert.

Volgt het voorsz. Memoriael van den welgemelten Heer Ambassadeur de Thou / van den 16 Junij 1657.

DEn ondergheschreven Ambassadeur van Vranckrijck, Hoewel hy kan ghelooven, dat hy met zijne drie laetste Propositien of Memorien, van den 25. Mey, den 2. en 10. van dese Maent, alle 't geene raeckende 't versoeck van weghen den Koningh zijnen Meester, omtrent de restitutie vande twee Oorlogh-schepen, met den aenkleef van dien, breedt genoegh heeft verklaert, ende de verdere intentien van zijne Majest: voor soo veel als sijne Ordres hebben konnen toeluiten, doen verstaen: Niet te min om ten overvloedt te voldoen aen de scrupulen van haere Ho: Mo: op alle poincten daer in vervat, ende in verscheyden termen uytgedruckt, verklarende dat hy seeckere kennisse heeft van de intentie van den Koningh zijn Meester, ende belooft onder desselfs welbehaghen (dat alsoo haest mijne Heeren de Staten Generael geresolveert sullen hebben, de schepen in questie, met den aenkleven van dien te restitueren, voor soo veel als van weghen hare Ho: Mo: kan gheschieden, ende daer ordre daer toe vereyscht ende noodigh, sullen sijn geexpedieert ende gedepescheert) te doen ordonneren de generale ontslaginge van alle 't ghene in Vranckrijck ter deser occasie is beslaghen, ghedueright te arbeyden op een Tractaet van vernieuwinghe van Alliancie, ende van de Marine, in 't reguard van de Onderdanen ende Inwoonderen van de vereenighde Nederlanden, te doen accorderen ende onderhouden het Tractaet 't welck by Zijne Majesteyt aen de Duytsche Hanze-steden is gegeven in date den tienden Mey 1655. om te dienē tot een interim, *gheduerende den tijdt van drie Maenden, ende daer nae, tot dat dies aengaende anders sal zijn gheconvenieert, te verleenen zijne protectie ende bescherminge, ende sijne Koninckliijcke authoriteyt t' interponeren, om aen de Onderdanen van hare Ho: Mog: te doen administreren eene prompte, goede ende volkomen Justitie, in de interessen die zy in Vranckrijck souden mogen hebben raeckende de prijsen ende andere saecken, ende in alle occasien haer te betuyghen zijne Koninckliijcke affectie, naer het exempel van de Koninghen sijne Voor-vaders loffelijcker memorie. Ghedaen in den Haghe den sestienden Junij 1657. Gheteyckent,* De Thou.

Volght de voorsz. Antwoorde van hare Ho: Mo: van den 20. der voorsz. Maent Junij 1657.

DE *Staten Generael van de Vereenighde Nederlanden, gheconsidereert hebbende de gereitereerde instantien van den Alder-Christelijckxsten Koningh, by den Heer President* de Tou, *Grave van Meslay, &c. zijnen Ambassadeur, in des selfs Propositien ende Memorien van den 28. April, 25. Mey, ende den 2. 10. ende 16. van dese loopende Maendt, ghedaen, om te hebben restitutie van de twee Oorlogh-schepen van zijne Majesteyt, ghenaemt* la Regine *ende* le Chasseur, *met hare equipagie, Officieren ende Matroosen, die in hare handen ghebleven zijn, ende daer van haren Vice-Admirael den 28 Februarij lest-leden in de Middelantsche Zee sich meester heeft ghemaeckt, hebben wel willen verklaren, ghelijck hare Ho: Mo: verklaren by desen, dat hare intentie noyt en is gheweest eenighe Acte van hostiliteyt of injurie, aen den Koningh of aen de waerdigheydt van zijn Kroon te doen, veel minder in ghebreecken te blijven aen 't defereren van de eer de welcke zijne Majesteyt toekomt, ende die haere Ho: Mo: aen de selve altijdt hebben ghegeven, wesende in teghendeel t' eenemael ghedisponeert om met een volkomen cordialiteyt met zijne Majesteyt t' onderhouden alle soorte van goede vrientschap, ende correspondentie, ende selfs die te vernieuwen, ende meer en meer te versterken door nieuwe Tractaten ende Alliancien. Waeromme de hoogh-ghemelte Heeren Staten haere ooghen slaende op de voordeelen van de oude vriendtschap, die van allen tijden is gheweest tusschen Vranckrijck ende desen Staet, gheresolveert hebben de restitutie van de boven-genoemde Schepen, met haer Geschut ende andere toebehooren te doen, ende tot dien eynde de Officiers die haer Ho: Mo: in hare macht hebben ghehad, ghestelt in handen van den wel-gemelten Heer Ambassadeur, gelijck oock een Copie van de ordres, addresserende aen den voornoemden haren Vice-Admirael, om de voorsz. Schepen, met hare equipagie ende toebehooren, dadelijck ende sonder uytstel in de naeste Haven van Vranckrijck weder te senden. Ende alsoo het bloote Schip ghenaemt* la Regine, *tegen haer Ho: Mo: intentie verkocht is, ende dat deselve jeghenwoordigh noch niet en weten, of men het wederom heeft konnen bekomen; Zoo beloven hare Ho: Mo: het selve aen zijne Majesteyt te restitueren binnen drie maenden naer date deses, of indien het nae alle neerstigheyt albereyts gedaen, ende noch te doen, niet en soude konnen gheschieden, daer vooren, het equivalent aen zijne Majesteyt te laten toe komen, waer over hier naer sal werden geconvenieert tusschen den meer-wel-gemelten Heer Ambassadeur, ende hare Ho: Mo: Gedeputeerden: Welcke resolutie de meer-hoogh-ghemelde Heeren Staten geerne hebben*

willen communiceren aen den selven Heer Ambassadeur, Zijne E. versoeckende, die aen Zijne Majesteyt so promptelijck ende favorabelijck, als het doenlijck sal zijn deelachtigh te willen maecken, ten eynde hare Ho: Mo. metten aldereersten mogen erlanghen de effecten van Zijne Majesteyts goede meeninghe, vervat ende verklaert in alle de memorien hier boven gespecificeert, ende particulierlijck in de laetst-genoemde van date den 16 deser maent, die haere Ho: Mo: aen nemen, ende daer op haer vertrouwen. Ghedaen in den Haghe den twintighsten Junij 1657.

Tractaet op het stuck van de Marine, gemaeckt tusschen den Koningh van Vranckrijck ende Navarre, ende de Duytsche Hanze-steden, in den jaere 1655.

DEn Koningh willende te kennen gheven aen de Duytsche Hanze-Steden, dat hy tot haer heeft de selve affectie ende goede wille, de welcke de Coninghen zijne Voorsaeten haer hebben bewesen, ende dat hy begeert, met hun soodaenighe sincere Vriendtschap ende intelligentie te onderhouden, als die gheene die zy soo veele Iaren herwaerts geobserveert hebben, tot voordeel van de Onderdanen van zijne Majest: ende die van de voornoemde Steden, heeft seer aenghenaem gehouden de instante beden ende supplicatien, de welcke zyne Majesteyt van harent weghen zijn ghedaen, door de Heeren Penshorn ende Moller, Raden der Stede Hamborgh, hare Ambassadeurs aen dit Hof ghesonden, om haer te accorderen de confirmatie van de Privilegien, die haer toegheftaen zijn gheweest, door de voornoemde Coningen zyne Predecesseurs, selfs mede om die te expliceren ende te vermeerderen, op dat hare Onderdanen in alle liberteyt hare Commercie soude konnen exerceren, met allen den ghenen die 't haer goet duncken soude, namentlijck met de Vyanden van desen Staet, sonder daer in belet te moghen worden, door de Capiteynen van zyne Oorlogh-schepen, ofte andere Oorloghs-Capiteynen, onder wat pretext 't selve soude moghen wesen. Ende om met de selve te examineren de conditien onder de welcke zy dese graetie souden ghenieten: heeft de selve ghecommitteert den Heere Grave van Brienne, Commandeur van zyne Orden, Raet ordinaris in alle zyne Raden, ende in zijn Hof van het Parlement van Parijs, ende eerste Secretaris van Staet, ende van zyne beveelen; den Heere d'Aligre, mede Raedt in zyne voornoemde Raeden, ende in zijn voorsz. Hof van 't Parlement, Directeur van zyne Finantien; ende den Heer Bignon, mede van zyne Raden, ende zynen Advocaet Generael in zijn voornoemde Hof van 't Parlement, de welcke naer veele ende verscheyden conferentien, ghehouden met de voornoemde Heeren Penshorn ende Moller, gesamentlijck uyt krachte van hare respective Pouvoirs, waer van de Copien hier achter zijn geinserreert, het naervolgende hebben geresolveert ende gearresteert.

1. DAt de Inwoonders van de Hanze-Steden in alle seeckerheyt sullen moghen varen ende trafiqueren/ so in Vranckrijck/ als in andere Rijcken/ Staten/ Landen ende Zeen/ Plaetsen/ Havenen/ Kusten/ Rivieren ende dependentien van dien/ om aldaer te gaen/ komen/ passeren ende repasse-

passeren/ so te Water als te Lande/ met hare Schepen ende Koopmanschappen/ sonder dat de Onderdanen van zijne Majesteyt / de welcke Schepen ten Oorlogh uytgherust ofte andersints souden moghen hebben / de selve sullen moghen beletten/ arresteren ofte aenhouden/ onder wat pretext het soude moghen wesen/ jae selfs al ginghen zy nae eenighe Steden/ Havenen ofte andere Plaetsen dependerende van de Vyanden van zijne Majesteyt/ ofte die het in't toekomende souden mogen zijn/ ten ware de selve gheladen waren met Koopmanschappen van Contrebande/ hier nae gedesigneert/ om gevoert te worden naer eenighe Landen ende Plaetsen van de Vyanden van de Kroon.

2. Welcke Koopmanschappen ende Contrebande werden verstaen te wesen/ Munitie van Oorloghe/ Vuyrwercken/ namentlijck/ Canon/ Musquetten/ Mortieren/ Bussen/ Petarden/ Granaden/ Saucisen/ Peck-kransen/ Affuyten/ Forquetten/ Bandeliers/ Kruyt/ Lont/ Salpeter ende alle andere sorten van Wapenen/ als Piecken/ Deghens / Stormhoeden/ Casquetten/ Curassen/ Hellebaerden/ halve Piecken/ ende andere Wapenen dienende tot den Oorlogh/ als mede Paerden/ Tou-werck ende Zeyldoeck/ de welcke nerghens toe dienen komen als om Zeylen te maecken ; Niet te min sullen zy vermogen te voeren allerhande sorten van Koren ende Granen/ ende andere Aerdt-ghewasch/ als Erweten/ Boonen/ ende andere Levens-middelen/ ten ware dat de Steden ende Plaetsen waer nae toe zy die sullen voeren / door zijne Majesteyt geattacqueert waren/ ende dat zy de selve vrywilligh daer na toe voerden/ sonder dat zy van de Vyanden van zijne Majesteyt daer toe ghedwongen wierden/ haer dienende door gewelt van der selver Schepen in hare Havenen ofte elders ghevonden/ in welcken ghevalle de Commandeurs van de Schepen van zijne Majesteyt/ de voornoemde Granë ende andere Waren/ tot onderhoudinghe van het leven dienende/ sullen moghen ophouden/ midts betalende de rechte waerde van dien/ volghens de estimatie die daer van ghemaeckt sal worden/ maer soo niet/ ende by faute van estimatie ende betalinge met ghereedt gelt/ sullen de Onderdanen van de voornoemde Hanze-Steden haer met hare Schepen ende Koopmanschappen vrijelijck mogen retireren/ ten ware de selve mochten zijn van de boven-ghespecificeerde sorte/ namentlijck van Contrebande. Zijne Majesteyt niet willende dat de Capiteynen van zijne Schepen/ eenige Schepen toebehoorende de Inwoonderen vande voornoemde Hanze-Steden/ sullen moghen arresteren/ als die gheene/ de welcke sullen bevonden worden met Waeren van Contrebanden gheladen te zijn/ die gheoordeelt sullen worden volgens de Ordonnantien van Francoys den eersten / in den Jaere 1554. ende van Hendrick de derde Anno 1584. Ende soo eenighe van de voorsz. Contrebande Waren bevonden werden inde Schepen der voorsz. Inghesetenen/ geladen by versamelingh in een/ ofte op verscheyde Plaetsen / de selve sullen puerlijck ende simpelijck gheconfisqueert worden ; sonder dat in't reguard van andere Waeren nochte het Schip sulcks sal moghen ghescheiden/ ende die gheene die de selve gheladen sal hebben/ sal gehouden

den zijn in alle de onkosten/ schaeden ende interesten/ ter dier oorsaecke door de Geïnteresseerde in de Schepen gheleden/ ende dit voorvallende / sal daer van volgens de rigeur van het teghenwoordighe Artijckel / ende niet volghens de voornoemde Ordonnantien gheoordeelt werden / ende dit ghedaen zijnde/ sal naer het uytghesproken oordeel/het Schip met de rest van zijne ladinge vryelijck moghen vertrecken / ende tot dien eynde sullen de Officieren van de Admiraliteyt gheduerigh ghehouden zijn te procederen / tot het oordeel van de voornoemde Prijsen.

3. Ende of wel de selve Ordonnantien vande ghemelde Coninghen Francoys den eersten/ende Henrick de derde/ mede brenghen/dat/soo de Onderdanen van Zijne Majest: in tijdt van Oorlogh/ Prijsen in Zee mochten komen te maecken/ van eenighe Schepen/ toebehoorende aen de Ghealliëerden ende Vrienden van zijne hoogh-ghemelde Majesteyt/ in de welcke Goederen ende Koopmanschappen van de Vyanden mochten geladen zijn/ofte oock wel van vyantlijcke Schepen/in de welcke Goederen of Coopmanschappen mochten zijn van Vrienden/Geallieerden ofte Geconfedereerden/ ofte in de welcke de voornoemde Ghealliëerden ofte Vrienden participanten waren / dat alle het selve van goeden prijse verklaert sal worden / Soo is 't nochtans dat in't reguard van de Inwoonderen ende Onderdaenen van de voornoemde Hanze-Steden/ ende in consideratie van hare Privilegien : Zijne Majesteyt derogerende de selve Ordonnantien/ wil ende verstaet/dat de voornoemde Inwoonderen sullen bevrijdt zijn van de rigeur van de selve/gheduerende den tijt ende termijn van 15 Jaren/ in voeghen dat het kleedt van den Vyandt de Waren van den Vriendt niet en confisqueert/ende dat de Schepen haer toebehoorende vry zijn/ oock alle hare ladinge vry maecken/ schoon datter Koopmanschap in was de Vyanden toebehoorende/ ten ware daer inne eenighe van de Contrebande mochten ghevonden worden / ofte dat de Schippers van de voorsz. Schepen/ hare Papieren hier nae ghespecificeert/in Zee hadden geworpen/ ofte hadden bevochten de Schepen van Zijne Majesteyt/de welcke van ghelijcken verstaet dat de Koopmanschappen in de Schepen van de Vyanden ghevonden / die men gherechtelijck sal bewijsen aen de Inwoonderen van de Hanze-Steden toe te hooren/ hun sullen worden gherestitueert.

4. Indien het gheheurde dat yemant van de Franse Capiteynen een schip gheladen met de voorsz. Waren van Contrebande/ mochte komen te nemen/ Zoo en sullen de voorsz. Capiteynen geene Koffers/ Malen/Balen/Bougetten/ Tonnen/ ofte andere Kassen moghen openen ofte op-breecken/ nochte de selve vervoeren / verkoopen ende verwisselen / ofte andersints veralieneren/ voor dat die selve aen Landt zijn ghebracht / in de presentie van de Rechters van de Admiraliteyt / ende nae dat by de selve een Inventaris van de voorsz. Koopmanschappen in de voornoemde Schepen gevonden/gemaeckt sal zijn.

5. Van ghelijcken sal verboden zijn/ op de peenen verdat in de Ordonnantien/ ende de confiscatien van goederen/ aen alle Persoonen/Kooplyden ofte

anderen

anderen / te koopen / verwisselen / ter gifte te ontfanghen / ofte onder andere preterten / hoe die selve zijn / nochte te versweyghen of verberghen / door haer of door anderen / directelijck of indirectelijck de Koopmanschappen ofte Goederen van Contrebande / in de selve Schepen ghevonden / ten zy de Prijsen door de Rechters van zijne Majesteyt voor goedt verklaerdt zijn / in welcken gevalle de Capiteynen van de Schepen / op de welcke de voornoemde Koopmanschappen sullen zijn ghenomen / de selve wederom sullen moghen in koopen / in dien zy begheeren voor den prijs van haere adjudicatie / ende sullen zy voor alle andere ghepreferceert worden.

6. Ende op datmen niet en moge twijffelen vande qualiteyt vande Koopmanschappen ende voornoemde Schepen ghеladen / sullen de Capiteynen en Schippers van de selve in Zee gevonden wordende / gehouden zijn te vertoonen aen de Capiteynen vande Oorlogh-schepen van Zijne Majest: een Pas-poort oft Zee-brief / en een certeficatie oft Police van de ladinghe / by welck Paspoort sal blijcken dat het Schip toebehoort aen d' Inwoonders der ged. Hanze-steden / 't welck op haren Eed geattesteert sal worden door de Magistraet van de Plaets daer van daen 'tselve sal zijn / en gezeghelt met haer Zegel / en de selve certeficatie sal inhouden de ladinghe van 't Schip / de Plaets van waer 't uytvaert en na toe gaet / en geen contrebande waren daer in sijn.

7. En om te vermijden d'ongelegentheden die souden mogen gebeuren als de schepen van d'Onderdanen der gel. Hanze-steden sullen ontmoet worden van d'Oorlochschepen zijnes Majesteyts / en om wegh te nemen alle de preterten van overlast die haer soude komen aenghedaen werden / sullen de selve na het strijcken van de Vlagge soo haest sy die van Vranckrijck verkent hebben / ofte daer van ghewaerschoudt sullen zijn door het teycken dat hun by de Fransen sal gegeven worden met een Canon-schoot sonder koghel / haer een Canon schoot van daer blijven ophouden / haer op 't Schip vertoonen / ende verwachten de Chaloupe die haer by 't Oorlochschip van sijne Majesteyt sal toegesonden worden / met 2. oft 3. mannen der gel. Oorlochschepen / boven de Equipage van de Chaloupe / die in de gel. Coopvaerdyschepen sullen gaen / aen de welcke de Capiteynen ende Schippers daer op wesende gehouden sullen sijn te vertoonen de gel. Passepoorten ofte Zee-brieven / mitsgaders de Certeficatien ofte Police van de ladinge / daer aen volkomen gelove sal gegeven worden / sonder dat (na dat de selve by haer gesien en daer door bevonden sal wesen datter geen Waren van Contrebande in en sijn) syluyden na ondersoeck in 't schip te doen / oft eenigh ander geschrift af vorderen / noch eenighe Koffers / Balen / Malen / Tonnen ofte andere Kassen van wat natuyre die souden mogen sijn / openen / de schepen ophouden / nochte eenighe soorten van rechten onder pretext van salaris / vacatie / oft presenten oft giften sullen vermogen te nemen. En om te beletten dat gedurende 't visiteren der gel. Papieren geen gewelt aen d'Officiers der gel. Conings schepen die in de voorsz. Coopvaerdy schepen gedaen sullen sijn / gedaen en werde / sullen de Capiteynen

nen en schippers der voorsz. schepen in de gesz. Chaloupe doen over gaen 2 oft 3. van hare onderhebbende principaelste Officiers/ om aldaer so lang te blijven tot dat de gesz. Visitatie der Papieren gedaen sal sijn / en de gesz. Mannen van zijn ged. Majesteyt weder om in de voorn. Chaloupe zijn gekeert.

8. De Reders van sijne Majesteyts schepen/ sullen conform des selfs Ordonnantien gehouden sijn voor haer vertreck suffisante borghe te stellen voor d'Admiraliteyts Rechters ter somme van 10000. Ponden / om te caveren voor de malversatien die souden mogen werden begaen in hare courssen ende contraventien in 't gunt hier boven is gecontvenieert.

9. Dat d'Hanze-steden met hare Borgers/ Inwoonders en Landen sullen genieten so vele 't stuck der Navigatie en Commercie by zee en lant treft/ alle en de self de Rechten/ Vrijheden/ immuniteyten/ en Previlegen die geaccordeert sijn oft sullen worden aen de Staten der Vereenighde Nederlantsche Provincien/ en andre Natien die zijn oft wesen sullen in Vrundschap/ vrede/ en Correspondentie met Vranckrijck: Edoch/ datter in gheenderley wijse gederogueert en werde aen de Tractaten/ Accoorden en Previlegen vergunt by de Coningen van Vranckrijck/ Voorsaten van zijne Majesteyt/ die sullen blijven in hare kracht en waerde/ en die sijne Majesteyt voor soo veel het noodigh soude moghen zijn/ vernieut en ratesiceert.

10. Tot dien eynde so verstaet zijne Majesteyt dat alle d'andre Tractaten van Vrundschap/ Alliantie en Confederatie gemaeckt tusschen de Coningê sijne Majesteyts Voorsaten en de ged. Hanze-steden / en selfs mede alle de Previlegen en Voordeelen aen haer geaccordeert/ namentlijck/ by de Coningen Lodowijck de 11. in 't jaer 1464. en 1483. Carel de 8. van 't jaer 1489. Francois de 1. van 't Jaer 1536. Hendrick de 2. van 't Jaer 1552. Hendrick de 4. van 't Jaer 1604. alhoewel die hier niet en zijn gespecificeert/ nochtans door het tegenwoordige Tractaet blijven geratesiceert en geconfirmeert/ als oft die van woordt tot woordt daer in waren geinsereert / om by hun 't effect ghenooten te werden. Gelijck oock des Coninckx Onderdanen sullen genieten de selve Previlegien in d'Hanze-steden / en so favorabel getracteert werden als d'Onderdanen van andre Coningen/ Princen en Staten/ met de selfde Liberteyt en Vrijheden die voor desen zijn geaccordeert geweest.

11. Na dat dit tegenwoordighe Tractaet ten wedersijden sal zijn geratesiceert/ sal 'tselfde in sijn Majesteyts Parlementen geregistreert/en in alle Havens en steden daer noodigh is/ gepubliceert worden / op dat 't selve niet gecontravenieert werde: En sal soo wel aen de copijen als originelen gheloof werden ghegheven.

Indien in die tijt datmen af wacht 't uytwisselen der Ratesicatien / sijnde 2. maenden/ mocht gebeuren dat eenige schepen behoorende d'Inwoonders der ged. Hanze-steden door d'Uytreders van dit Coningrijck genomen wierden/ sal daer over geoordeelt worden in conformiteyt van 't tegenwoordighe Tractaet.

In reyc-

In teycken der waerheyd hebben wy Commissarissen voorn. ende gedeputeerde Ambassadeurs uyt krachte van onse respective Volmachten, dese tegenwoordige met onse ghewoonelycke Signature ondertekent, ende daer op doen drucken 't Cachet van onse Wapenen. Gedaen tot Parijs den 10. May 1655. Was geteeckent De Lomenie, d'Aligre, Bignon, D. Pensshorn en Th: Moller.

Volgt den Brief van den Koning van Vranckrijck / in dato den 9. Augusti 1657.

Seer waerde groote Vrienden, Gheallieerde ende Bondtghenooten, Wy hebben seer verwondert geweest, doen Sr. Gentillot, *(de welcke onse wel-beminde ende getrouwe Raedts-heer in onse Raden van State, ende van geheym, den Heer* de Thou, *Grave van Meslay, President in ons Hof van't Parlement van Parijs, ende onsen Ambassadeur by u, versocht had ons te komen vinden) ons te kennen ghegheven heeft, dat de ordren die wy voor desen hebben ghegheven, de welcke aen uwe Onderdaenen een volkomen vryheyt toelieten, om hare goederen ende effecten die aengehouden zijn gheweest, te ghenieten, ende daer van te moghen disponeren, noch niet en waeren ghe-executeert: Want hebbende de selve expresselijck ghegeven, hebben wy geloof dat die sonder uytstel souden zijn ge-executeert gheweest. Ende hoewel wy nu versekert zijn, dat het selve in alle de Jurisdictien van onse Admiraliteyten van Vranckrijck is ghedaen, ende datmen de geintereseerde partijen geen salaris en heeft afgevordert, 't zy van acten van Justitie teghens haer ghepleeght, ofte tot haer faveur ghedaen, nochte voor Packhuys-huer, in welcke de partijen van hare goederen hebben ghestelt geweest, willende echter noch naerder daer van zijn geinformeert, ende maecken dat die gene die onse ordren sullen hebben teghen ghegaen, strengelijck sullen werden ghestraft: Zoo hebben wy gewilt, dat den genoemden* Sr. Gentillot, *de ordren die wy addresseren aen den eersten President van het Parlement van Rouen selfs soude gaen brenghen, by de welcke hem wort ghelast dat hy by uwe Onderdanen, die in de selve Stadt zijn, soude gaen ondersoecken, of haer yets onbehoorlijcks is afghevordert, op dat hy 't selve niet alleen en doe restitueren, maer dat hy die Persoonen die niet ge-executeert hebben 't ghene haer gheboden was, doe aentasten ende ghevangen setten, ende de selve aldaer houde, soo langh dat wy anders sullen hebben gheordonneert. 't Welck wy doen om voor al de Wereldt te toonen, wat werck wy van uwe affectie maecken, ende de voldoeningh ende vernoegingh die wy hadden, doen wy uyt de Brieven van den ghenoemden Heer* de Thou, *ende uyt de Brieven by u aen ons ghesch reven, verstonden, den goeden wille die by u is om de nauwe correspondentie die tusschen ons ende u, de*

Konin-

Koninghen onse Voorsaten ende uwe Republijck altoos is gheweest, soo 't moghelijck is te conserveren ende te vermeerderen. Ende wy hebben daer en boven met desen Brief u op nieuw willen confirmeren, dat de saecken de welcke u by den ghenoemden Heer de Thou *verseeckert zijn, plaets moeten hebben, sinceerlijck sullen werden geobserveert. Tot verseckeringhe van welcke wy ons Koninghlijck Woordt verbinden. Ende alsoo ghy de ervarentheyt hebt, dat wy daer jeloers van zijn, ende dat wy altijt punctuelijck hebben geobserveert 't gunt u was beloofst: Soo blijven wy by die meyningh, dat ghy niet alleen gheloof sult gheven aen desen Brief, ghelijck ghy voor desen hebt ghedaen aen de Ratesicatien die wy hebben gedaen expedieren op de Tractaten die gearresteert zijn geweest tusschen onse Gedeputeerden en de uwe, maer selfs oock 'tgunt de voorsz. Hr. de Thou u onsenthalven dese saken rakende, sal seggen.*

De jegenwoordighe tot gheen ander eynde dienende, bidden wy God dat hy u seer waerde groote Vrunden, Geallieerden en Bontghenooten wil houden in syn heylige en waerdige bewaringe. Geschreven tot Sedan den 9 Augusti 1657. U goede Vrunt en Bontgenoot,

Lager stont Getekent LOUIS.

De LOMENIE. 't Opschrift was,

Aen onse seer waerde, groote Vrunden, Geallieerde Bontgenooten de Staten Generael van de Vereenighde Nederlanden.

Alsoo zijn alle d'onlusten afgedaen/ d'Arresten ontslaghen/ mits yder in 't syne d'onkosten compenserende/ en de Sententien en d'andere noch ongevonniste Roberyen/ soude men na behooren en recht executeren/ dat volgens de verklaringe van den Allerchristelijcsten Coningh * plaetse most hebben: Dit verschilde wijnt van des Coninghs eersten Brief/ daer men de Kaper ghestraft wilde hebben ende noch meer/ etc. Doch is boven al in dese saecke uytermaeten te lauderen de loffelijcke maintenue van hare Ho. Mog. aen dese hunne twee getrouwe Ministers/ die van hare syde in desen so deugdelijcke preuven van oprechtigheydt hebben bewesen/ dat Vranckrijck daer over verbaest stont: Engelandt de Staten groot ghelijck gaf/ en Spangien en 't Keyserrijck hoopten doen datte tijt gebooren was dat Godt so een onrechtvaerdigen handel als dat van Vranckrijck

* Op dit segghen (devoir avoir lieu,) plaetse te moeten hebben, viel eenigh dispuut onder de Staten: Maer als den Fransen Ambassadeur Monsr. de Thou hier af volle versekering van sinceriteyt beloofden, bleef de Franse Rateficatie in amplissima forma.

rijck soude straffen / en dat selfs met die Republijck die haer eertijts soo groot hadde helpen maecken / ende als haere Erf-Vriendt omarmt hadde: Dan nu dese twee oude Vrienden aldus weder gereconsilieert zijnde / so verblijden hun de Coopluyden wiens goederen gheklupstert laghen: La Lande en Waignac van de welcke men niet goets profetreerde indien Vranckrijck geen satisfactie had ghedaen / en die geseyt worden dat d'een schreyden als men hem t'Amsterdam binnen bracht / sprongen nu cabriolen / en also oock hunne 2. Schepen gerestitueert souden worden / togen sy terstont na Vranckrijck: De Bontgenooten als Denemarcken / Sweden en Engelant verklaerden oock daer over verblijt te zijn / maer Spangien in hare hoop bedroghen / bevont dattet oude Hollantse spreeck-woort al vrij seecker gaet: Goede Vrunden moghen kyven, maer Vrunden moeten Vrunden blyven.

Den Holl. Vice-Admirael de Ruyter weder van Salee gekeert zijnde tot Cadix / schreef op sijn wedervaren aen hare Ho. Mo. dese Brief:

Edele Mogende Heeren,

Zedert myuen laetsten van Cadix den 12. April, so syn wy op dato buyten de Purkus gezeylt, en masten door contrary wint ten ancker komen en tot den 13. blyven legghen: Wanneer wy 's morgens met de Voor-Ebbe onder zeyl gingen, en geraeckten dien dach met seylen en drijven in Zee: 's Avonts kregen wy de wint N. w. wy seylden s. s. w. aen: Den 14. sagen wy 3. Zeylen daer wy jacht op maeckten en namiddachs by quamen, waren 3. Engelsen komende van Genua, die den 13. by den Command. de Wilt, Cap. van der Saen en de Franse Prijs waren gheweest, vertroiwende datte selve dien dach wel tot Cadix souden arriveren, dat Godt geve. Den 15. 's morgens waren wy by Out Mammóron, en 's Avonts voor Mammoron. Den 16. namiddachs quamen wy voor Zalé ten ancker, daer wy vonden een Enghels Handelaer van London, met een groote Fluyt van Zalé, toe behoorende zyn Excell. Sid Abdala: Den Capiteyn bracht zyn Paspoort geteyckent van den Consul de Vries, aen Boort, dito Fluyt was geladen met Tarruw en ander stuck-goedt, en gemonteert met 28. stucken: Het was hooghe Baer, soo dat gheen Barck uyt konden komen tot den 18. dito, doen was de Baer redelyck: Daer deden twee Barcken haer best om uyt te komen, doch was noch te vergeefs, en mosten met perickel weder te rugge keeren: Tegens den avont quam een van den selven buyten aen ons Boort, hadden maer 6. Riemen, de rest was in de Baer aen stucken geslaghen, soo dat sy met perijckel aen Boort quamen, ende brochten een Brieff mede van den Consul de Vries, met de Vernieude * Articulen van Vrede, daer van de Copy hier nevens is gaende. Den

* Waer by de Nederlanders liber en vry op die Barbarise Cust mogen handelen: Siet hier af de voorige Articulen op ons 2. Deel Folio 25.

19. 's morgens goede Baer doen quam een Gecommitteerden van de Stadt aen boort om ons veel geluck te wenschen mette gemaeckte Vrede-Articulen, ende bracht voor my mede twee Ossen, en voor yder Capiteyn een Os en een Schaep: Het was een Schelvis uytgeschoten om een Cabelliau te vangen: Namiddach is d'Heer Consul de Vries aen boort gekomen, die my van alles mondelingh berichte, en is dien Nacht tot den 20. aen boort gebleven: En hebben te samen een schriftelyck Versoeck aen syn Excell. gedaen om seker recht van een Zeeus handelaer te hebben, die Anno 1652. tot Zalé is aengehouden, door eenighe differenten en questien die de Steden Out en Nieu Zalé teghens den and'ren hadden, dat den Consul wegens hare Ho. Mo. ernstelyck is aengeschreven syn best te doen dat d'Eyghenaers aen haer recht mochten geholpen worden, als mede 't Schip van Zeelant in 't voorleden Iaer 1656. by die van Zalé ghenomen, daer myn mede gegeven Instructie van is meldende, hebbe derhalven aen Zyn Excell. Sid Abdala seer ernstigh versocht om in 't korte dese boven gemelte geinteresseerden behoorlyck recht te doen genieten: En hebbe soo afscheydt van den Heer Consul genomen, gaende met Sonne onderganck t'seyl met een N. windt, mosten W. N. W. seylen. Den 21. 's morgens wenden wy O. N. O. over, 's Avondts wenden wy van Mammoren. Den 22. de wint noch N. Den 23. dito 's avonts de wint noch Noordelyck: Wy wenden 't Zee van omtrent Out Mammoron, en hieldent soo al kruyssende de wint N. Den 27. 'smorgens quamen wy voor Arçilla te lant, daer wy in teghendeel gissinghe hadden ghemaeckt om boven Caep Trafalger aen de Spaensche Kust te komen, de oorsaeck is om dat de stroomen seer hardt om de Zuyd vallen. Den 29. dito 's morghens quamen wy boven de gemelte Caep Trafalger, en laveerden soo langst 't Landt tot dat 's Avonts met Sonnen onderganck Cadix in 't gesicht N. O. van ons hadden. Den 30. 's morghens vroech waren wy voor Cadix. doch de windt N. O. synde, mosten met d'Ebb teghens stroom laveren; Na de middach quamen wy in de Bay van Cadix, en seylden eenslaegh achter 't Punctael, daer wy vonden den Commandeur de Wilde, de Capiteynen van Sanen en Schatter mette Franse Prijs de Iager: Den Command. de Wilde had syn Fockmast al in en zijn Boeghspriet lach klaer, waren mede al schoon ghemaeckt: En sal de selve metten eersten in Zee seynden als die klaer sullen vallen: Wy sullen mede alle devoir doen om op 't spoedighste schoon en klaer te maken, en sal niet nalaten hare Ed. Mo. van tijt tot tijt te adviseren: Ick hebbe hare Ed. Mo. van den 12. April gesz. noopende Monsr. de la Lande, dat ick de selve mette Command. Frans Mangelaer soude over-seynden ter judicature van hare Ed. Mo. de welcke na gedane Voyage na Zalé alhier noch hebbe vinden leggen, als mede de Franse Prijs, zederdt myn vertreck na Zalé alhier gearriveert, de welcke bevinde geheel en t'eenemael onbequaem te syn om met het Zeeuws Convoy te konnen over gaen, hebbe derhalven mette gem. Krijchsraet besloten de selve Prijs tegens de aenkomste van den Command. of Capit. Hoeckboot soodanigh te voorsien, als dat na vermoeden bequamelick Zee kan bouwen, om als dan onder beschermingh van den gem. Hoeckboot mede na 't Vaderlant te seylen: En hebben vorder mette gem. Krijchsraet goet gevonden den and'ren Capiteyn Monsr. Daignac van de Prys de Iager, en syn Lieut. Bernard de Ceur, nevens de Lutelaest gewesen ordinaris van Monsr. de la Lande, hare Ed. Mo. met Capt. Leyn Picke van Seelant daer nevens over te seynden, om nevens den voorn. Monsr. de la Lande door hare Ed. M. ter Examen gestelt te werden, gelyck de nevensgaende Brief met den Command. Mangelaer aen hare Ed. Mo. breder is meldende, daer de gem. Monsr. de la Lande by is continuerende, te weten, om met den Commandeur nevens syn Dienaer over te gaen. In 's Lants Schip Amsterdam, in de Bay van Cadix den lesten April 1657. Getekent

MICHIEL ADRIAENSEN de RUYTER.

Maer alsmen den 16. Augusti tot Rouaen al d'Arresten af dede/ quam terstont een contra-ordre van Duc de Vendosme (Admirael van Vranckrijck) om dat den Vice-Admirael de Ruyter op nieus had gejaeght 6. Franse Roovers van Toulon / daer onder 't Schip Apollo/ dat veel roverye en quaet den Hollanders had aengedaen / toe-behoorende den Chevalier Paul: Dese Franse schepen hielt hy te Porto specchie in 't gebiedt van Genua soo nauw beset / datter niemant uyt noch in mocht/ selfs weygerden hy sommige Barckjes te laten passeeren die met Vivres van Toulon quamen om dese Franse schepen te spijsen: Doch als den Brief van hare Ho. Mo. tot den Vice-Admir. de Ruyter was gekomen/dat alle onlusten met Vranckrijck waren afgedaen/ liet hy dese Franse schepen varen/ quam selfs te Toulon/ daer hy 't Canon van 't genomen Frans schip de Jagher bracht / en van daer na Cadix seylende / herstelde van daer de 2. opgemelte schepen volgens 't bedongen Accoort.

Op die tijt vond Capit: Brakel oock 2. Franse Roovers omtrent Monte Christ/ die met sy hem vernamen/ alles by-setten watse hadden om t'ontloopen/doch verviel een Barcke met 20. koppen in dito Brakels handen/waer uyt hy verstont datter noch 3. andre Rovers onder Sicilien lagen. Toen overweldigden den Ridder Paul 't schip de Roo Haes Adriaen Aertsz. van Rotterdam / komende van Bicherp by Alexandrijen na Livorno/ hy vocht 22. uren lang/ en Paul had alreede 22. dooden en 40. gequetsten / en indien den Hollander beter waer bemant geweest / Paul en soud hem niet na Toulon gesleept hebben gelijck hy nu wel dede.

Na dat nu den 6. Maert tusschen Engelant en Vranckrijk was voltrocken en gesloten Een Tractaet offensive en deffensive, voor den tydt van drie Jaeren, Dede syne Majesteyt alle d'Ambassadeurs en publijcke Ministers van uytheemse Potentaten te Parijs bekendt maken/ Dat hy den Engelsen Gesant Lockardt ontfangen ende erkennen soude voor een Coninckleycken Ambassadeur, ende den selven in dier qualiteyt zoude tracteren. Gelijck dito Lockard daer om na St. Denijs was gereden/ en aldaer een schoone Levrye en een gevolgh van 80. Persoonen toe-ghestelt hebbende / van daer door den Marschalck d'Estampes en Graef de Brulon tot in Parys seer triumfantelijck

is ontfangen : Daer na hebben den Coningh en speciael den Cardinael Masarini dito Lockard soo ongemeen onthaelt / begroet / en gefesteert / dat selfs de Francoisen / daer onder Princen en Geestelijcken dapper jelours wierden.

Daer en tegens verbont sich den Hertogh van Mantua gheheel voor Spangien / op conditie / Dat hy aen den Cathol. Koninck met toestaen des Keysers de Stadt Cazal en alle andere plaetsen in 't Montferrat by hem beseten, nevens de Titulen soude over leveren: Waer teghens weder om ged. Coninck aen hem met admissie des Keysers soude over leveren, de Stadt van Cremona, het Cremenois, en alle steden, en gerechtigheden daer toe behoorende, mede 't Prinsdom van Tarente, een gedeelte van Napels, en 60000 guld. inkomen van 't zelve Prinsdom, 't gunt hy soude recognitie van Spangien als Souverain soude besitten van den stoel van Roomen, en boven dien noch 30000. gulden 's Jaers, idem noch soo veele innekomens als de goederen van den Hertoge van Nevers in Vranckryck waren opdiepende, en dat soo in baren gelde als andere Goederen, &c.

Den Paus woelde in dese tijt ongemeen met veele Staten : De Francoisen stonden hem teghen uits d'Onroomse procedurren van den Card. Masarini / en 't uytsloten van den Card. de Retz : En om dat Portugael met die Croon heulden / soo en wilde hy die Coningh oock niet erkennen : Selfs Spangien vernoeghden hem niet / also die Koningh den Paus met 't innehouden der geestelijcke inkomens meynden te dwingen : Voorwaer miserable gemoederen van den Catholijcken en Alderchristelijcksten Coningen deser Weerelt. 't Bedroefde den Paus oock niet weynigh / dat Pater Oliva Proviser vant Apostolise Palleys een brief aen hem had gesonden / vervatende / Dat het Ampt van den Apostolise stoel naer de meyninghe ende insettingen der Apostelen niet en wierde waer ghenomen, nochte oock by de mindere Dienaers van den Stoel. Boven dien was by de Doctors van de Sorbonne / de Jansenijsten en meest alle de Geestelijckheyt van Vranckrijck een Boeck uyt gegeven / daer in sy vast stelden ende verklaerden / Dat de Pausen geen macht noch auctoriteyt hadden om een ¶ Artyckel in 't Christen Geloof by te voeghen, gelyck Paus Innocentius nu onlanghs hadde gedaen, &c.

Spangien verheughden sich in dese tijt meer als yemand / dewijl den

¶ Siet op ons 6. Deel Folio 119.

aen de Canarise Eylanden op den 13. Maert arriveerden de Silver
Vloot/ weerdigh omtrent de 48. Millioenen guldens: 't Silver is
terstont te lande geset/ en sommige and're koopmanschappen/ maer by de
190000. Huyden/ veel Couchenille/ indigo en Taback bleven scheep.
Doch als den Engelsen Admir. Blaeck die voor Cadix op dese buyt
den gantsen Somer gewacht had/ verstont dat hem alsoo den selven
ontlept was/ verliet hy de Spaense kust/ en na Canarien seylende/
bestormt daer in de Haven St. Cruz op den 19. April de ged. spaense
schepen/ die hun neffens sommige opgeworpen Waterchen te Lande
ordentelijck genoech defendeerden/ maer 't ongeluck treste de Vice-
Admirael der Spaignaerden dat 't buyr hem met een gruwelijcken
slagh dede op vliegen/ waer door dertien soo Gaillioenen als Sche-
pen in brant gheraeckten/ waer om de Spanjaerden hunne overige
schepen om die te behouden/ teghen het Landt deden sincken/ ende al
de t' scheep gheblieven goederen verbrandt oft bedorven zijn/ en oock
veel volcks doodtgeschooten: 't Engels Fregat de Speeker was tot
sinckens toe doorgenagelt/ en most Blaecks Vloot door de [illegible] die
onder dit Eylant altoos is/ vier dagen tegens zijn danck tegens de
stroom aen kabbelen/ waer na sy soo gruwelijcken langhduyrighen
Tempeest kregen/ datse alle meynden te versincken: Den Protec-
tor vereerden Adm. Blaeck voor dese Acte met 5000. gulden/ alhoe-
wel geen Prijsen verovert noch yemand van de zijne aen ges. Eylant
hadde durven landen: De spaense hebben nochtans al hun silver dat
sy aldaer in de stadt Arragon hadden gesalveert/ by articulen naer
Spaignen over gevoert/ onderwijl hare Vijanden in Portugael in
geloopen/ blijde waren datse die Havenen hadden konnen krijghen
om hun te calefateren.

Engelant [illegible] langs soo meer in de golven van ongestadig-
heyd: Den Protector wien 't geluck noch volghde/ wiert in April
door 't Parlement niet simpelijck opgeoffert de Coninckliche weer-
digheyt/ maer selfs ghebeden dat hy die Titul soude believen aen te
nemen over geheel Engel/ Schot en Yrlant: Toen scheen hy den al-
derhooghsten trap van staet te sullen bekleeden/ en de resterende Ko-
ningen van Europa te leeren datoock alsoo sy door veranderingh/
daer d'allergeringste dinghen in bestaen/ souden konnen groot wer-

 den:

den: Maer de wijl over dese aenbiedinghen den Protector d'eene dagh aen d'ander tot uytstel nam/ om sich over dese gewichtigheden te bedencken/ soo scheen hy van d'een zijde als bestreden van regeerlust/ te consideren oft hem dien Tytel diende: Van d'ander zijde/ wetende dat niet den tytel maer d'effecten/ die hy alreede genoot/ de begeerte van een Verstandigh Politicus behoorden te voldoen/ soo beooghden hy niet goedts uyt 't aen nemen van de Koninckliicke weerdicheyt/ ja hy schrickte van die naem/ wel wetende/ dat hy alle de weerelt met 't accepteren van de selve/ oorsaeck soude gheven om met reden te seggen/ Dat den Protector nu genoegh betoonde dat al syne practycken gegrontvest waren niet om Engelant, maer om syn selfs te beneficeren: Niet om de Vrijheyd, en Eenhoofdige Regeeringh te dempen, daer toe men Carel Stuart de 1. wegh geruckt had, maer om onder sulcken schyn selfs de Croon, Scepter en de macht sich aen te matighen, &c. Dat dit eerst een voet soude gheven om Vyanden te maken/ en die nevens de Stuarts gelegentheyt te geven om aen hem met reden te ſtatueren 't geen voortijts die opgeworpen Legers-rechters aen hun wettighen Koningh hadden gedaen. Waer op dan syn Hoogheyt den 17. April 't voorss. Parlement in 't Bancket-huys hebbende doen komen/ in dusdaniger voegen tot haerluyden gesproken heeft: Dat niemand het Versoeck en Advis des Parlements hoogher konde achten als hy: Aensiende de zaken daer in begrepen voor gewichtigh, en voor de principaelste poincten die by de Natien konden werden overdocht, en dat hy deswegen een hooghe estime en reverente opinie had van hun Advisen, en van hun Versoeck, doch verklaerden sonder complimenten met oprechter herten, dat hy oordeelden, dat soo wel hy als 't Parlement nu meer als oyt reël behoorden te wesen, en datse in dese zaecke een last wilden legghen op een Man die niet onkundigh en was van syn eyghen infirmiteyten en onbequamigheyt, dat hy hun Advis daer tegens wel most overwegen, bemerckende dat het een groote reflexie op de Conscientie had, dat hy daer om God had ghebeden om te moghen weten wat hy in soodanighen tijdt, occasie en beproevinghe als dese na schuldighe plicht soude moeten doen: Dat, indien hy in syn gemoet overtuycht synde, echter door wangeloof het mochte aen nemen, dat hy den onprofitabelsten Dienaer soude wesen die immer eenich Volck hadde ghehad; Versochte deswegen raedt, bereyd zijnde reden te gheven,

gheven van zijne insichten, bekennende, dat weghens de vrijheyd beyde in 't geestelyck en civil, de grootste voorsieninge was gedaen die oyt bedocht was: Dat hy oock de liberteyt versocht om syn eyghen twijffelinghen en bekommernissen te moghen voorstellen, alhoewel de weereldt moghelijck heeft geoordeelt dat men in sodanighe geleghentheyd geene bekommernis behoorden te maken: Dat behalvens het Articul beraekende den Naem en Titul, noch andere considerabile poincten in 't gepresenteerde Instrument waren, daer men nader openinghe van dienden te doen, &c. Maer als men zijn Hoogheyt sommighe daghen daer aen op alles meynden te voldoen, en datter niet alleen door geheel Engelant maer over gans Europa wierde verwacht dat men den Protector soude kroonen, en voor af de geruchten heen liepen, dat de Nieuwe Croon, den Scepter en 't Kleedt te London al verveerdight waren, soo aessemde den Protector eyntelijck tot groote verwonderingh van de geheele weereld, dese onverwachte woorden tot 't Parlement, Dat hy de Regeeringhe van Engelandt onder den Titul van Coningh niet en konde aen nemen. 't Welck self als een orakel in d'ooren des Parlements klonck, het verbaesde alle regeer-suchtige, en 't misbaechde zijne Vyanden, maer 't verschrickte die die hem van den Throon sochten of te schoppen, daer onder de swermgeesten der vijfde Monarchie, een Volck die pretenderen door 't swaert het 1000. jarige Rijcke Christi te willen oprechten, van welcke soorte Gen. Major Harrison, Rogers, en andere de Opperhoofden waren: Een groot getal van dese op de 19. April in seker Huys in de Fleetstraet vergaedert, wierden ghevangen na den Cour gebrocht, waren meest Ambachtsluyden met Viercroers en Rapieren voorsien, spreekende met een groote animositeyt op ende jegens de teghenwoordighe Regeeringe, waer van een onder hun Willem Medley, een bitter libel den Standert genoemt had doen drucke, en oock de Banier die God aen syn arm verstropt volck had gegeven: Waer in sy yder tot hun opinie nooden, om soo te samen met 't Swaert in de vuyst na de openbaringhe die sy seyden te hebben, hun oordeelen te geven, soo over de Machten, Wetten, Gouvernementen, usancien der Magistrature, Rechters, en Previlegen: Noemende alle Aertsche Machten (behalvens de hare) Babylon, en 't groote Beest, etc.

Als nu dese gepretendeerde Christi-Yveraers wierden ondersocht/ bevont men/ datse gereet waren ghewéest om dien Nacht een Myl van Londen by Whytechappel te vergaderen/ om soo voorts na Essex en andere Provincien te ryden/ ende daer met die van hare opinie sich te vervoeghen/ en geheel Engelandt in oproer te stellen/ onder dit voorgeven/ Dat zy wilden de Oppermacht in Iesus Christus herstellen door oprechtingh van een Raedt, welcke by hun gekooren, souden weghens Iesus Christus representeren 't Corpus der Heylighen, en dat het nu dien dagh was, en deswheghen zy nu alle sich in desen als Prinçen onder Iesus Christus moesten quijten, en gouverneren volghens haer Licht, &. Begeerdē oock geen vast-gestelde Predikers onder hun/ maer yder stont vry volghens zyne opinieuse drijften te spreken: Soeckende soo een eynde van Policye/ ordre en Regeeringh. Veele Pack-manden vol Wapenen zyn in dit Huys gevonden/ en hun Nieuwe Standert/ waer in geschildert stont een Roode leggende Leeuw/ met een reden ghenomen uyt Genesis 49. Wie zal hem doen op staen? 't Welcke sy seyden het geslachte van Juda beteyckende: Korts hier na is Gen. Major Harrison/ de Vice-Admirael Lauwson/ Colonel Rich/ ende Major Danvers versekert/ dewyl alles op den Protector was aengheleyt/ maer hier teghens wierde zyn Hoogheyts Secretaris grootelijck bedanckt/ om dat hy dese Oproerige Geesten tijdelijck hadde ontdeckt.

THEODOS. Arma ne capias dum pacem habere potes.

Men heeft omtrent dese tijdt in Schotlant ghesien een out Man Jan Macklain van Lesbury uyt Northumberlant gheboortigh/ en nu woonende 8 oft 10. mylen van Nieukasteel/ out 114. Jaren/ die met vele getuyghen konde verklaren/ hoe hy zedert 40. Jaren herwaerts niet sonder Bril heeft konnen lesen: Ende nu is desen stock ouden Man syn gesicht weder om alsoo verjonght/ dat hy lichtelijck den kleynsten Druck leest sonder Bril: Zyne Tanden had hy meest al verlooren/ in der selver stede heeft hy weder om Nieuwe ghekreghen: Zyn hayren was hy geheel quyt/ de selve heeft hy ghelijck 't hayr der Jonge Kinderen weder om gekreghen: Hy is oock lange tijdt teeder en swack geweest/ doch weder vernieut synde in krachten/ studeert en predickt weder alle Sondagen/ tot verwonderingh van die hem kennen.

De Vlaemse Rovers deden aen Engelant in dese tijt meer schade dan sy opt ghedaen hadden/ onder Wicht vermeesterden sy een Fregat met 36 st. en op diverse plaetsen noch 9. and're. Dit nochtans en belette de ongeluckighe Ingheseetenen van Vlaenderen en Brabant niet/ die al omme grooten overlast der soldaten leden: In Gulicker Landt wierden door 31. Franse Ruyters hunne Kercken ende goederen gespolieert/ daer oock 2. Spaensche Wervers die met vele Contanten na Ceulen reden/ by ghekreghen wierden. Tot Lier in Brabandt onderstonden 6. Ruyters een der voornaemste Winckels op de Marckt te spolieren/ d'eerste Ruyter quam onder schijn om wat te koopen/ waer op d'andre vijf oock terstont volgden/ sy sloten 't Huys toe/ bindende de Man en Vrou vast/ en begosten te plonderen/ doch de Meyt en een van de Kinderen achter door den Thuyn op straet komende/ riepen a l'arme/ daer de Burgery terstont op in 't Geweer quam/ en alle straten besette: Hier op quam [illegible] Colonel voort uyt de Herberghe de Walch op de Marckt/ desen wiert van een Burgher door sijn Capoot geschooten/ vliegende den Kogel voorts door de Huyve van de Waerdin inde Walch die in haer Deur stont/ de soldaten mosten retireeren/ en de 6. Ruyters [illegible] aen een Galge opgeknoopt. Tot Diest besatte 't guarnisoen oock de Marckt/ en meynden de Stadt te plonderen/ doch wierden door de Burgers 16. soldaten doot geschooten. Te Turnhout en elders is oock veel spoockens geweest/ sonder dat eenige effecten van [illegible] by den gemeyne man stonden te verhoopen.

Euripid. *Nullus plane sine vitia aut calamitate vivit.*

In April gaben de Staten van Hollant een Placcaet uyt tegens de Duellen. De Bewinthebbers der Oostindise Compagnie syn omtrent die tijt door Brieven uyt Gameron adij 21, Novemb. 1656. verseekert/ dat de Nederlanders onder den Generael Gerard Hulst de stercke stadt Colombo op 't Eylant Ceylon hadden vermeestert/ op den 12. May 1656. met Accoordt/ waer van d'Articulen al een post te vooren na Nederlant afgesonden/ dan noyt te recht gekomen sijn: (mogelijck by Vyanden opgehouden:) Men had tot Gameron over dese Victorie vreughdevieren aenghesteken/ en 't Canon gelost/

op datte Persianen/ Engelsen/ en Portugijsen hier af kennis mochten hebben: Den Koningh van Ceylon (soo goeden Bedrieger als den slimsten Portughys) was achter 't Geberghte ghewecken/ onder schijn van te willen Accorderen: Doch hadde de Nederlanders noch dit ongeluck/ dat den Heer Ger. Hulst in 't begin des Beleghs in d'Approchien in zijn been gequetst wordende/quam te sterven: men estimeerde dat de rechte liefhebbers der Oost-indise Compagnie gewichtighe redenen hadden over dien Helts doot hun te bedroeven.

(N. b.) *Voor op Folio 44. is geseyt dat Keyser Ferdinandus den 2. deser is overleden, moet verstaen werden 'tzelve den 2. Aprillis te zijn.*

May 1657.

De lieffelijcke Maent May begost nauwlijcx/ of de meeste Princen in Europa begosten hun ten oorlogh te verveerdigen/ midts de Lucht en d'Aerde hier toe ghelegentheyt contribueerden: Niet om tegens d'Algemeynen Vijand oft tot verweeringe zijns Rijcks/ oft in een opghedrongen Oorloch te strijden en hun te verweeren/ maer/ indien het niet en was uyt jalousye/ wrevel/ en onrecht/ het was altoos ten minsten om over anderen te heerschen ende den geweldighen Semper Augustus te speelen: In plaetse van de swackste tegens alle geweld en ongheluck te helpen: Dit leste plach wel eer het Schildt en de Lebrije der Christen Prinsen te zijn: Doch besiet nu de Weereldt en hare maximen / by aldien sy u Leser niet en verwondert/ soo sal sy 't ten minsten d'Ongelovige Barbaren doen/ die reden hebben van ons te seggen: Dat wy maer syn genoemde Christenen, die ons eygen geloof niet gelooven: *Sijnde de Liefde tot Godt en zijn even naesten 'thooghste Gebodt.* Wy hier en tegens vervolghen, bederven, en vermoorden elckander in 't tegendeel, &c. De Croon Poolen alleen op haer gerechtigh oochwit staende/ hielden tot Czenstochow ten besten van 't algemeyn een Rijcks dagh / de Poolse Senatoren die aldaer verscheenen/ waren dese:

1. Den Overften Cancelier,
2. Den Onder-Cancelier,
3. Den Littaufe Onder-Cancelier,
4. Den Crakowfe Woywode,

5 Den

5 Den Woywode Lubelſzky,
6 Des Kroons Marſchalck,
7 Den Woywode Plotzky,
8 Des Kroons Onder-Thezaurier, die aen den Keyſer is geſonden,
9 Den Kujawiſchen Biſſchop,
10 Den Woywode Swacki,
11 Den Heer Micoznik Koronnus,
12 Den Caſteleyn Wonitzky,
13 Den Caſteleyn Knowsky,
14 Den Erts-biſſchop van Gnieſen,
15 Den Biſſchop van Poſen,
16 Den Biſſchop Milezky,
17 Den Littauſe Referendarius.

't Begin en eynde deſer Vergaderinghe liep na wenſchen uyt, de wijl ſy eendrachtigh beſlooten de Croon getrou te blijven en 't Rijck teghens alle Vijanden te beſchermen (voorwaer twee de allerheylſaemſte Reſolutien om naeſt Godt alle bederf van zijn Prins, Vaderlant en eyghen ſelfs af te weeren) en dat geen by te brenghen dat ten gemeynen nut mochte dienen: Lubomirſzky des Kroons Marſchalck wierde vereert met de kleyne Bullave: Aen Carnetzky is het Ruſſiſe Waywoodſchap gegeven, niet alleen om dat hy als een Voorvechter der Poolen tot noch toe ſoo geluckigh als vroom had geſtreden, maer oock, om dat hy noch voortaen ſijn devuoiren ſoude doen den Coningh en 't Rijck voor de roofgierighe Vijanden te beſchermen: Dieſwegen wiert hier goet ghevonden dat Carnetzky en de Poſpolite Ruſſine na de Wijſel met hun Legers ſouden optrecken om de vereenigingh der Sweden met Ragotzky te beletten: Lubomirſzky ſoude recht op Ragotzky aentrecken om hem ſlag te leveren: En den Heer Potocki ſoude ſich mette Tartaren voegen, om 't Leger van Ragotſky in den rugge te beſpringhen. Op die tijt heeft oock den Coning van Poolen met zijne Senatoren (alhoewel altoos ſeer ijverich den Roomſen ſtoel geneghen) ſich wijſſelijck bedacht, Dattet Godt de Heere alleen toe quam en gene Menſchen om over de conſcientie zijnes even naeſten te gouverneren: Dat oock alle Menſchen nergens min dan in hun gemoet wilden ghedwonghen weſen, als ſynde een ingeſchapen eyghenſchap die ſy alle met malkander ghemeen hadden: Dat alleen dat poinct van Conſcientie-dwangh ghenoegh was om d'aldergheluckighſte Rycken ongheluckigh te maken, 't welck gebleken had aen 't gheweldighe Ryck van Keyſer Carolus Quintus, die alſo hy de bitterſte Papen (behoudens de vredelievende hunne eer) Placcaten inwillichden, die de Luterſen,

 Calviniſe,

Calvinise en Mennisten te vier en te swaert vervolghden, hy daer door syn Ryck in onrust van een gescheurt had: Dat Spaignen daer door niet alleen de Geunieerde Provinçien van Nederlandt hadde verlooren, maer dat sich die Croon noch in peryckel stelden van sich selfs te verliesen, door 't mainteneren der Inquisitie in alle syn Domeynen: Ende dat in 't teghendeel het Franse Ryck door de vrijheyd der conscientien was gezeghent: Nederlant was groot geworden, ende had om dat poinct alleen dus langh met zeghen ghestreden: Den Protector sich daer door formidabel maeckende, had de ghemoederen van yder man tot sich ghetrocken, en gedaen 't gheene hy begeerden, &c. **Dies weghen heeft men geresolveert de Vryheyt van Relige in Poolen en Littauwen te doen af-kundigen / waer van de Copye des Universaels is gelijck hier onder volght:**

VINCENTIUS CORVINUS GONSIEWSKI, Opperschatmeester des Groot-Hertoghdoms Littauwen, Wielisische en Punischer Velt-hooftman, Staroste, en Administrator des Olitisen Gebiedts, Doen ick allen in 't ghemeyn en yder in 't byzonder, nevens myne willighe dienst aenbiedinge, weten, dat het Sijne Coningl. Majesteyt myns ghenadighen Heers Wille en bevelen zy, dat de Verschillende in de Relige sullen moghen hunne Vrijheden en Previlegen der Kercken die hun opgesloten en afghenomen syn, genieten, en die openen ende gebruycken, sullende daer uyt voor zyne Coningl. Majesteyt, volghens des selfs Patenten en gunstighe beveelen een geheel vergenoeghen volghen, door 't gebruyck der Vrijheyd in de Relige en Ordonnantien, en dat die in hare kracht blijven, sonder in 't geringhste verkleynt ofte veraltereert te werden: En vermane mits desen ernstelyck uyt kracht des beveelens mynes Koninghs nae den last van hem my opgheleght, alle Onderdanen der Littause Republick hoedanigh sy gequaleficeert moghen syn, hun daer naer te reguleren, sonder hun in 't minste (onder wat pretext het oock soude moghen wesen) te onderstaen om de Vryheyd der Kercken en der Verschillende in de Relige te breecken ofte te verstooren, op poene van te vervallen in de straffe 'tgeen alle Verstoorders der gemeene rust is verordonneert. Gegheven in Birsen den 2. Maert 1657. (L. S.)

Vincentius Corvinus Gonsiewski.

Den Koningh van Sweden ter contrarie / trock uyt Pruyssen in Poolen/

Poolen/ om volgens 't Compact Crakow aen Ragotsky in te ruymen/ en zijne met 't Sevenberghse Legher te voeghen: Maer als Ragotsky den 28. Meert tot Crakow quam/ bevont men syn volck seer onbequaem en ongewapent / den tiende man had nauwlijcks een Pistool of Rapier: Geene Cosacken waren by hem/ alsoo Chmielnitzki nevens de rechte geregistreerde Cosacken den Moscovischen Czar be-edicht bleven/ 6000. Russise Opriszken waren alleen onder den naem van Cosacken by hem: De Sweden selfs lachten met dit Volck / dewijl sy onbequaem ten roof en tot vechten waren / en estimeerden hun seer luttel / seggende een Sweedt beter als 10. Sevenbergers te zijn. Maer den grooten Heer (aen wien Ragotsky verbonden en des selfs Tributaris was) vergramde sich machtigh op Ragotzky als hy van dese ende andere Nabuyrige Volckeren Tocht na Poolen hoorden/ hy bestrafte der selver Residenten in syn Hoff/ en swoer dese Bondtbrekers die Poolen mette Sweden teghens syn ordre beoorloghden/ andere ten exempel te castijen: Van diergelijcke inhout is de Brief van hare Ho. Mo. Resident te Constantinopelen in dese Maent over gekomen/ luydende aldus:

Illustrissimi & Potentissimi Domini, Domini mei Clementissimi,

NOn diu post ea quæ vigesimo quarto Januarij perscripsi, cognitum hic fuit, de sociali fœdere Transylvanorum, Bugdanorum & Cosacorum, ac conjunctis illorum copijs quas in Poloniam essent educturi: Quæ commotio cum mirum in modum displiceret magno Vesiro convocatos Residentes gravissimè cœpit increpare & accusare eorum Dominos, quod contra datam fidem inscijs atque inconsultis Ottomannis tale negotium essent aggressi: Transylvanus respondit, secundum pacta mutua se minimè obstringi, ut in ejusmodi facto hinc peterent consilia, ideoque fidem suo loco illibatam constare: Valachi & Bugdani sese purgaturi affirmarunt, consensu Principum, nullum omnino militem ibi fuisse collectum; Illos qui transeunti Exercitui se adjunxissent, factiosos & refractarios fuisse, qui in disciplina contineri non potuerint. Quæ ipsa cum parum solida & fucata sunt visa, severa mandata Regia illuc fuerunt missa, quibus jubentur & monentur ut à proposito desistant: Si minus iram Regis cum ferro & flamma esse expectaturos: Quo fine iam ad Bassam Budensem, Silistriensem & Di-

misvarensem serio fuit scriptum; ut in Armis sint, & Regiones illas adoriuntur, si in incepto perseverent: Tartari quoque ijsdem interpositis conditionibus in mandatis habent, ut vires suas contra eos convertant. Atque hæc inpræsentiarum tantum occurrunt. Quod super est, &c.

Illustriss. & Celsiss. Potentiæ D. In Pera Constantinopolis,
20. *Febr.* 1657. *Signat.*
LEVINUS WARNERUS.

Doch is desen Tocht van Ragotsky seer ongeluckigh afgelopen/ en 't Sweedse Leger groote schade van de Poolen hebbende geleden/ quam weder nae Pruyssen/ daer de gebleven Sweden door 't Wyssel water den Dantsickers seer incommodeerden/ soeckende noch als voor desen die stroom van Dantzick op Elbingh te leyden / waer om de Magistraet van Dantsich aen hare Ho. Mo: versochten/ dat alsoo men door dit verleyen des Wijssels sochte te ruyneren den Koophandel van die Stadt, ende van d'Ingezetenen van hare Ho. Mo. daer inne dan oock Sijne Majesteyt van Poolen niet stil soude staen, om door 't stoppen van der Pillaw syn revenge te soecken: Dat hare Ho. Mog. geliefden debvoiren te doen om den Coningh van Sweden hier van te diverteren. Gelijck dan hier in geen vordere pooginghen naderhant by de Sweden is gedaen. In 't tegendeel heeft Hertogh Adolf te Marienburg de Nederlantse Gesanten bekent gemaeckt / Dat 4. Sweedtse Oorloghs-Schepen in de Oost zee waren gekomen, om langst de Custe van Pomeren en weder om tot der Pillaw te kruyssen, ende de See van alle Piraterijen te bevrijen, met scherpe en expresse ordre, om gheene Schepen van hare Ho. Mo. ofte anderer Onderdanen in hunne voorghenomene Reysen eenigsins te verhinderen of te beletten. Toen geloof de men te Koningsbergen een ongemeene saeck/ die uyt Courlandt en van Mittaw voor waer geschreven wiert/ te weten/ dat omtrent het Courlantse Haf ende de strant nu lest in Februario Manna als Meel van den Hemel was geregent/ 't welck by diverse Luyden is opghenomen en tot koecken gebacken en gheheten / ooc schoon Broot als 't beste Wittebroodt daer af gebacken. Den Ceurvorst van Brandenburg beerdighden in dese Maent met 11. Carossen en vele Complimenten den Moscovise Gesant af/ den selven met een Silver Lampet en een Ry-paert de Bene Valete gevende.

Maer

Maer Denemarcken scheen al yets anders als complimenten te beooghen; Want als Sijne Majesteyt oock het Holsteynse Hof tot Gottorp hadde beroert, was dien Vorst seer ontstelt, dewijl Denemarcken eyschten, De Steden Lunden en Tonningen met Deens guarnisoen te besetten: Verstaende, den Hertogh van Holsteyn wegens 't Vorstendom Sleswyck een Vazal van Denemercken te zijn, en dieswegen niet Neutrael soude konnen blyven, indien het tusschen de Twee Noortse Coninghen tot een feytelyckheyd uytbarste. Doch hier teghens presenteerde die Vorst zijne Mediatie tusschen beyde Kroonen, maer te vergeefs: Denemercken was met reden jelours op Sweden, die nu over Staden op d'Elbe de Schants op 't Swingh weder begosten op te bouwen, bekomende 2. schepen met Bospoeder uyt Engelant tot hun secours: Des weghen Sijne Majest. over sijne toerustinge dese Declaratie heeft uytgaen laten:

Junij 1657.

WY Frederich de 3. van Godes ghenade tot Denemarcken, Norweghen, der Wenden ende Gothen Coningh, Hertogh tot Sleswigh, Holsteyn, Stormaren ende Ditmarschen, Graef tot Oldenburgh ende Delmenhorst, &c. Ontbieden allen ende eenen yegelijcken, die desen sullen sien ofte hooren lesen, nae der selver standts gheleghentheydt, Onse besondere Vriendtschap, welgheneyghten willen en Koninckliјcke genade, doende hier mede te weten, hoe wy uyt aengeboren inclinatie het hooghstloffelijck, werelt-kondigh exempel der Christelijcken vreedsaemheyt van onse Koninckliјcke Voorvaderen, en specialijck van onsen gloorwaerdighsten Heere ende Vader continuelijck hebben nae geyvert, ende onse raedtslaghen en ghedachten gherichtet tot de hooghstgewenste onderhoudinge des dieren ende waerden Vredes, gants gesint zijnde van soodanige ghenomene resolutie, sonder hooghdringhende oorsaken noyt af te staen, na dien den Alderhooghsten Ons aen Koninckrijcken ende Landen, ende Onse gehoorsame Onderdanen aen voorspoet sonder noodigh te hebben yemant te molesteren ofte t'opprimeren soo mildelijck ende ghenadelijck heeft ghesegent, dat de selve sonder andere te misgunnen, met het hare vredelijck ende gerustelijck leven konnen. Hebbende oock nu gheruymen tijdt het nadenckelijck bestaen van onse naebuyrighe Kroon Sweden met patientie aenghesien, in meyninghe van veele swarigheden eenige oversiende te tolereren, and're door behoorlijcke maniere ende minnelijcke mediatie wech te nemen, verwachtende dat Godt de onaerd der Vrede harende ghemoederen versachten wilde; op dat se eenmael het bloedtstorten in hare Conscientie souden detesteren, en hare Nabuyren onoverlast laten. Wy hebben oock eyndelijck na Onse gheduyrighe instantie ende hare continuele tergiversatie, de ghepasseerde

seerde onbehoorlickheden tot Tractaten bevordert, en daer toe van aenvanck Onse wichtighe Gravamina ingebracht; billicke herstellinghe teghens de klaer ende ooghenschijnlijck blijckende Tol-defraudatien, en Ons contraire de solemnise Verbonden toeghevoeghde spot ende schade rechtmaetighlijck ghe-eyscht. Maer het heeft den Sweedschen Gedeputeerde en Resident alhier Magno Durelio aen volmacht, ende zynen Coningh aen goede wille ende equiteyt gemangelt, om de voorseyde satisfactie den Sueciis juribus Majestatis, ghelijck hy het noemt, disreputeerlick te achten, ende die op welghemeynde onderhandelinghe van Onsen vriendlicken lieven Nevé d' Heer Cheurvorst van Brandenborgh L.D. aengheftelde Tractaten overhoopt ende trotselijck af te trecken, ende uyt de voorgheslaghene goedernierentheyt Onse vredelijcke ghedancken nochte uyt de ghodane representatien ons ernst af te nemen, maer veel meer haer Vrede hatende gemoet te verherden, en intraitables zijn en te verblyven. Waermede zy aen de gheheele Wereldt onbeschaemdelick toonen hoe se sich verargert hebben: ende vermidts Godt na syn alwijse beschickinghe eenighe van hare blinde attentaten heeft laten ghelucken sich tot gheene equiteyt bequamen, maer alles op de scharpte ende hare bloedtdorstighe Wapenen setten willen. Wy hadden liever de laetste, gelijck oock den val des Hemels, onverhoopte verrassinghe, ende het afnemen van onse Ertz en Stiften, benevens veele aensienlijcke Provincien ende Eylanden gantsch willen vergeten, als door hare nieuwe gheweldadigheydt ende onbillijcke Proceduren daer aen ghedachtigh te werden.

Als nu de Vrede en ongherustheyt, naest Godt door moeyelicke onderhandelinghe des Coninckx in Vranckrijck L.D. was herstelt, en een Verbondt tot Bremsebro op de Frontieren met vaste ende bondighe Brieven opghericht, hebbende daer-en-boven van onsen Hooghstsaligen Heer Vader des te swaerder versekeringhe ende assecurantie met het inruymen van de onschatbare, ende met drie Vestinghen versien zynde Provincie Hallandt ge-eyscht, ende ghe-obtineert, echter noyt van ghevoelen gheweest haer daer aen te verbinden. Soo hebben wy met groot leedtwesen, en seer smertelijck vernomen, datse de uytnemende schoone middelen tot observatie des Noordischen Vreede, in de Bremsebroische handelinghe begrepen, tot onse hooghste verkleyninge uyt oogen en hert gheset hebben, ende alle van ons vergheefs vriendlijck ghesochte vergoedinghe verachtelijck afgeslagen. Ende hebben zy Ons daer door t'eenemael vrye handt gelaten om met onbeswaerde Coninckllijcke Conscientie volgens alle Godtlijcke ende Wereltlijcke Rechten, in den name des Alderhooghsten, de Heere der heyrscharen, tot zyne eere tot ghedwonghene resistentie, protexie ende handhoudinghe der Ons van Godt toe vertroude Rijcken en Vorstendommen, en billijcke reparatie der gheledene onwedersprekelijcke schaden, de gherechte Wapenen aen de handt te nemen, om ons daer door betere gherustheydt ende een bestandige redelijcke Vrede, door Godes ende der hooghe Geallieerden hulprijcken bystandt te weghe te brenghen. Ghelijck wy dan by voorgaende advijs van Onse aensienlijcke Rijcks-Raden, ende eenparighe willighe assistentie Onser ghetrouwen Onderdanen den Doorluchtighen Vorst ende Heere CARL GUSTAF, der Sweden, Gothen ende Wenden Koningh, mitsgaders der Kroon Sweden, en der selver Onderdanen openbare Krijgh ende veede te Lande ende te Water volghens het recht der Volckeren hier mede door onsen Herault behoorlick aenkondighen, ende alle naburylicke vriendtschap doen ophouden. Dewyle wy dan onse Wapenen niet alleen voor Godt ende Onse goede Conscientie (met de welcke wy eerst ghedelibereert hebben) onschuldigh houden aen al 't jammer, ongeluck, ellende,

lende en bedroefde gevolgh, soo desen Krijgh soude konnen nae zich trecken, maer oock voor d'eerbare Wereldt ende ghemeene Christenheydt te verantwoorden vermeynen, willen Wy Ons van alle onverschulde suspicie van eenigherhande wraecke ende toenoodinghe, door volghende wichtige oorsaken suyveren ende bevryden.

1. 't Is dan de gheheele Wereldt bekent, hoe dat ons de Sweden Anno 1643. in Onse Erts en Stiften, teghens die met groote moeyte van hunlieden dier geobtineerde, en by Koninckelijcke ware woorden, trouwe ende gheloove, van alle de Sweetsche Rijcks-Raden vastighlijck mede gestipuleerde Neutraliteyt ende exemptie, sonder sulcks eenigher maten te hebben ghemeriteert, met gheweldighe Krijghs-macht hebben aenghetast, ende de voorseyde Stiften vyandtlijck gheoccupeert. Ende als wy voorts daer nae de vaste Residentie Voerde wederom hadden verovert, is met de Sweedtsche Generaliteyt een stilstant van wapenen ghesloten, ende tot onderhoudinghe van onse daer in leggende Garnisoenen geaccordeert en toegestaen sekere pleghe uyt het Landt in te brenghen, maer het is qualijck naghekomen, ende sulcks is in dese eenighe sake voor de tweedemael de trouwe ende gheloove gebroken geworden. Ten derden was in het Bremsebroische Verdragh het weder inruymen ende de restitutie van de Erts ende Stichten, vermits de onderhandelinghe des Franschen Mediateurs, nevens staetlijcke vertroostinghe der Sweedtschen Gevolmachtighden, tot nadere Tractaten na Stockholm voor Onser vriendelijcke lieve Meuye Coninginne Christine tot Swedē L. D. geremitteert en gedifferecrt. Des niet teghenstaende wierden Wy als doenmaels Erts-Bisschop, als mede Onse Officieren en Dienaers met haer toebehoorende goederen in de Vrede Artic. 38. geincludeert. Wasse dan onder de toegeseyde restitutie en securiteyt t'effectueren hebben gemeynt, toonden zy openbaerlick, alsse jeghens die van haer geobtineerde Neutraliteyt ende Exemptie, tegens het geslotene Armistitium, jeghens de Bremsebroische Vrede-handelinghe, selfs geduerende die van den Franschen Ambassadeur tot Stockholm geintroduceerde Tractaten, de Residencie Voerde vyantlick attacqueerden, met sware belegeringhe veroverden, ende eyndelicken in plaetse van de beroemde restitutie, de voornoemde Schriften, hare tot Munster ende Osnabrugh voorghedraghene satisfactie incorporeerden, datse 't gheene met gheweldt was ghenomen, met ghelijcke onrecht behouden ende mainteneren mochten.

2. Als dan oock Artic. 35. nuttelicken voorgesien, dat om de goede confidentie ende ghestabileerde vrientschap te onderhouden, al 't gunt tot naedeel des eenen Persoon, Regeeringe, Rijcken ende Landen strecken konde, sulcks den anderen afwenden soude, hebbense dit ongeacht ende daer mede directelijck strystende Corsidts Ulefeldt alhier ghewesenen Rijcks-Hofmeester in zyne aentreckende ende tot meerder affront van Onse Koninckllijcke, onsen eerstievende Onderdanen inviolable Persoonen, ende d'onstraffelijcke loffelijcke Regeeringe in verscheyde Talen uytgestroyde fameuse Schriften onverantwoordelijck ghetolereert, ende na ons billick, specialijck op het Serinsche verdragh gefondeert versoeck, dat soodanige injurien met lijf-straf souden ghecorrigeert werden, weynigh gheluystert, maer gantsch sonder hulpe ghelaten, hebbende in teghendeel hem in zyne booswillighe intentie ghesterckt, nae dien men hem in presentie van de Coninginne Christina en de Sweetsche Rijcx-Raden tot verantwoordinghe teghen Ons heeft toegelaten, ende tot sulck versmaedelijck verhooren Onsen doenmaels daer aen wesende Ambassadeur, tot Onse hooghste verkleyninghe, opghevordert, omme aen te hooren, dat hy uyt de selve boose apologie, met de welcke hy als hooghstrafwaer-

digh teghens Ons ende Onse Rijcken gepecceert hadde, zyne onverantwoordelijcke actiones justificeren, en eenen voorspronck in desen leelijcken Proces ghewinnen mochte. Ghelijcke oock andere aen Ons weghen haer Eedt ende Ampt verbondene ende beschuldighde Dienaers Onse teghenspraecke ongheachtet ghe-employeert hebben, ende haer noch teghenwoordigh ghebruycken willen.

3. Kondense haer onversadigh begeeren met de overgelatene ende in conformité van het Bremsebrosche accoort ingheruymde ende afghetredene Provintien niet voldoen; wantse boven dien drie voorname tot Aggershuys ghehoorende Parochien Irne ende Zerne teghens het verdragh inghenomen hebben, ende vervolghens, alle wel ghefondeerde ghedane reclamatie ongheachtet, onder Sweeden behouden, hebbende die van Ons derhalven gheurgeerde en van haer aenghenomene daghvaerte geen anderen eynde geraeckt, als doen d' Onse als 't behoorde compareerden, zy als haer recht niet vertrouwende tot onsen onlijdelicke spot zijn uytgebleve.

4. Hebbense die in de Bremsebroische Vrede-handelinghe aenghewesene ende met voorgaende groote consideratie uytghevondene richtighe vertollinghe in Onsen Orisondt gheheelijck ghevioleert; haer die directie van den Tol aldaer in ons Rijck jeghens het rechte verstant toeghe-eyghent; ende vervolghens in onrichtigheydt, listigheydt, ende defraudatie van den Tol met alle naerstigheydt ghestelt; dese gheweldadighe administratie, om ons te meerder by vreemde Natien te bespotten, door onervarene Ionghens, ja selfs door Vrouws-persoonen bedienen laten; met die tot Bremsebro gheobtineerde vryheydt van den Tol voor hare Schepen ende goederen, andere Tol schuldigh zynde door gheholpen; die volghens 't Tractaet constitueerde Convoy-maen ende pondzedelen (uyt de welcke onse Tolbedienten van de vrye ofte te vertollen schuldighe ladinghe ende Schepen konden naericht hebben) den vreemden, ende t'eenemael Ons ons hooghe regael af-handigh ghemaeckt, ende daer en tegen hare profitable notulen, daer in een gheringhe deel van Waren was ghespecificeert, wederom ghegeven. Ende is uyt de Tolboecken onwedersprekelick te bewysen, dat Anno 1642. als der Kroon Sweeden Onderdanen noch vertollen moesten, van de twee Steden Riga ende Revel voor hare Borgers ende Onderdanen goederen aen Geldt 10000 Rijcxdaelders beloopende aenghegheven zijn. Maer Anno 1655. in dat eene Iaer, de Sweeden na het Bremsebroische verdragh Tolvry gheweest zynde, zijn vande voornoemde beyde Steden alderlande goederen wel ses mael hondert en vijftigh duysent Rijcxdaelders weerdt, daer onder buyten twijffel veele Tolschuldige gheweest zijn, met onverlochentlijcke fraude doorghelaten gheworden. Dusdanige defraudatien tot haren profijt, onaenghesien wy daer teghens gheprotesteert hebben, continuerende, hebbense de voorseyde incertificatien daghelijcks ghemultipliceert ende vermeerdert, jae selfs geduyrende die daer over hier tot Koppenhaghen met den Sweetschen Ghevolmachtighden, op de Chur-Brandenburgische onderhandelinghe, aenghestelde Tractaten, soo spottelijck daer mede ghespeult ende ghehandelt, dat het eyndelijck Ons insupportabel is ghevallen. Wy hebben Ons oock niet anders van haer vermoeden konnen, vermitse soo datelijck nae het opghe-richte verdrach in hare ghedachte soo dwalende ende verbystert worden, ende, niet te min, by den Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden aenghebooden hebben alle doenlijcke hulp ende assistentie, dat hare Onderdanen mede gantsch van den Orisondischen Tol geeximeert werden mochten. De welcke liever hebben uyt de welgheecultiveerde trouw ende gheloove, eere ende bestandighen roem, als uyt desen voorslagh eenigh voordeel met groote

achter-

achterspraecke soecken willen. Ghelijckse haer altoos in alle tusschen Ons ende onse naesten, lieven Aenverwandten voorvallende strijdigheden reprochabelijck hebben ingemenght, hare Armee (de saecken niet eens ondersocht zynde) tot geweldige executie, als sulcks maer soude gedesidereert werdé, presenterende, om ons daer door van onse hebbende rechté af te schricken.

5. Hebbense het 42 Articul noopende de Stadt Dantsigh ende de vrye Commercie wech ghenomen; om hare ghepretendeerde Dominio Maris Balthici den onghehinderden cours te laten, de Schepen onser Onderdanen voor Danzigh onbehoorlijcken Tol opgheleydt ende afghenomen, eñ haer onderstaen de Wyssel gants van Dantzich te diverteren, en de nature nevens de Commercie gewelt te doen. Waer door wy onse Coningl. Authoriteyt mette welcke wy die in Bremsebrose Vredens medebegrepen Rycken, Republicken en Steden sullen en willen beschermen, seer gepræjudiceert aen onse welherbrachte weereltkondighe Rechten op de Oost-see, van onse Coningl. Voorvaders op ons sonder eenige reclamatie der Nageburen gekomen synde, en finalyck aen ons Intrest in den Orisont (dewyl door geweldighe verhinderinge der Commercie de ghewoonlycke Inkomsten van den Tol achter blijven) soo veel als hun mogelyck hooghbeschadight wierden, om jegenwoordigh van and're ontallycke ongheregeltheden, soo metten eersten nevens de daer toe behoorende By-laghen sullen uytgegeven worden, gene mentie te maken.

Als wy dan eyndelyck gemerckt hebben datse door onse sachtmoedicheydt meer en meer tot ons aengedrongen, de Vrundschap soo tusschen Nabuyren behoordt eerlyck en redelyck gehouden te werden, in secrete vyantschap veranderden, die Ons en d'Heeren Staten Generael der Geun: Nederlanden volgens 'tBremsebroos verbont, afgedwongene redding der benaude en nootlydende Stadt Dantsich, mitsgaders der Commercien voor een openbare rupture ende Vyandschap op-namen, en byna niet hooren noch gedooghen wilden dat over de reparatie en vergoedingh der aengedane schaden en affront gesproken of gehandelt wierde: Sulck hoochtoegelaten versoeck alleen salvo Majestatis jure aen namen, als waren de Sweden conform het recht der Volck'ren tot geen Iustitie ghebonden: Hebbende voorts ons daer over met harde en menighmale erhaelde dreygementen met gants vuyl en calumnieuse voor vele Christ'lycke gehouden Discoursen, met onbillycke in des Rycx en Craits Accoort hoog verboden ende ongenotificeerde door-tochten door onse Hertochdommen Sleswyck en Holsteyn, oock het Graefschap Pinnenbergh, als oft wy albereyds onder hun Gebied saten, ten hoogsten veracht; 'twelcke alle Christen Opperhoofden tot onse excuse vrundlyck indachtich syn, vande welcke sommige ons in dese sake hoochgewenscht toestemminghe geven, en door hare aensienlycke Besendingen Vrundnabuyrlyck voor 't gevreesde gevaer gewaerschout hebben, ghelyck oock anderen als wy vertrouwen met hun sullen toe-stemmen: Nademael uyt haer periculeus desseyn in 't Ryck Poolen oogenschynlyck blyckt dat haer door 'tgeluck gesteunde stoutigheydt over alle palen der eerbaerheyd en æquiteyt tot roof en gewin tendeert: Dat sy oock in dese hare blintheydt niet waernemen konnen hoe dat de Croon Poolen soo wel van ontallycke in als uytlandtse strytbare mannen vervuldt was, trachtende alleen dat sy door 't verov'ren van 't Vorstendom Pruyssen d'Oost-see en de Commercie meer en meer onder hare macht brengen en soo vast stellen mochten, op dat hun niemant versetten, maer sy daer tegens hun Nabuyren in pericul en ongeluck brengen, en daer door 't H. Roomsche Ryck met Heyrtochten na de occasie mochtén bespringhen en overrompelen.

 Soo

Soo moeten wy dan by soodanig hare onaert onse getrouwe Onderdanen in beter protexie nemen, alsoo wy ons op oude noch nieuwe accoorden vorders niet en konnen verlaten, die sy ten gronde toe uytgeroeyt en in hun verdwaesde gemoederen met verderffenis der Naburen en verlies hunner eygen Onderdanen en onnoodige bloetstortinge t'obliteren en ganitsch gemeynt syn uyt te lesschen. Onse ghetrouwe Ryck Ingesetenen en Onderdanen hebben selfs door sonderlinge toelating des Hoogsten sulck hun dreygende gevaer (belieft het Godt) tydelyck in acht genomen, ons met soodanige alderootmoedigheyd bejegenende, dat wy nessens Godes hulp niet alleen onse Rycken en Vorstendommen te beschermen, maer oock onse Eer, Trou en Vredelievende goede Naburen in rust en vrede sijn gemeynt te houden, indien sy tot dit vorderlycke werck maer gelieven te contribueren: Vermits hare, der Sweden en Duytze Onderdanen (die om 't algemeyne Vaderlant in rust te brenghen, aen der Sweden moetwil en Tyrannye over gelaten syn) soo vyandlyck van haer getracteert worden, datse om hulpe tot Godt ende ons schreeuwen.

Wy sullen ons oock na vermogen en plicht als een getrou Vorstelyck Lit des H. Roomse Ryck benaerstigen des selfs voorspoet, rust en vrede te bevorderen: Alsso wy vast ghelooven, dat wy ons nessens onse Coningl. Voorvaderen tegens ons bemint Vaderlant 't Ryck so vruntnabuyrlyck gedragen, dat sy sonder suspicie van een ver uytsiende vernieuwing te hebben aen gevanghen, sullen gelieven onse afgedwonghen Resolutie gunstich toe te stemmen, de selfde met raedt en hulpe t'ondersteunen, en daer tegens alsulcke Vredebrekers, met ons ghesamentlijck te stuyren, de rouwe aert by tyts te gemoet gaen, om met Godes hulpe hare hooghmoet en stoutharrigheyt te dempen en te breken: Dewyl sy niet anders practiseren dan hoe sy het quade en sware mogen appliceren, om onder 't H. Roomse Ryck den Keyser, Coningh, Kur en Vorsten en Stenden, en de Nabuyrige Rycken in misverstant te brengen, het quaet argher te maken, om soo aen Landen en Ryckdommen op te klimmen. Dierghelycke vorderlycke assistentie en affectie sullen wy t'allen tyde danckbaerlyck erkennen, en door bysondre vruntschap en goede wille ons billyck verbinden willen, en dese hooghwichtighe motiven met den eersten uytvoerlycker tot beter narichtinghe uytgeven.

Den Alderhooghsten (in wiens protectie wy de selve hartelyck bevelen) geve dat onse wapenen het voorghestelde oochmerck bereycken, en tot syner Eere, beschermingh der onderdruckte Nabuyren, tot restitutie en 't floreren der ontruste Koophandel, en eyndelyck tot onser end'omleggende Christel. Vorsten en Republycken goede, sekere en bestandige rust ende Vrede gesegent moghen syn.

Ten oirkonde onder onse Coninghlijcke hant-teyckeninghe en secrete segel/ gegeven op onse Residentie stadt Coppenhagen/ den 3. Junij Anno 1657.

(L.S.) FREDERICK.

Met dit Manifest is een Herault na Stocholm gesonden / die in dier voegen den Oorloch aende Croon Swedē heeft geannuncieert.

De Swedsghesinde oordeelden over dit Manifest / Dat Denemercken syn occasie socht, om door wapenen 'tgundt sy by de leste Vrede te Bromsebro aen Sweden moste over gheven, weder te recouvreren, ende onderwyl

onderwyl 't Sweedse Leger in Poolen met luttel voordeel woelden, deselve een dapperen neep te gheven, en door den Keyser en Spaignen opghehitst, oock alsoo sochten den Coningh van Sweden te dwingen om den Oorloch van Poolen te verlaten: Doch, dat men oock nu van Denemercken soude moghen seggen, 't gheen men van de Sweden seyde wanneer die den Oorloch met Pooken begosten, te weten, *Dat zy gheen reden tot Oorloghe hadden, dewijl daer geen fracture noch eynde in de Tractaten was: Dat Godt soo ghesochten onnoodighen Oorlogh veel meer straffen dan zeegenen soude: En Denemarcken harè eyghen rust veel eer behoorden te houden, en met hunne Wapeninge thuys blijven, als zijnde naer hun eyghen Verklaeringhe in tranquilliteyt, en kennende van haer selven bestaen. &c.*

Den Franse Envoy riedt den Coningh van Denemarcken op die tijt den Oorlogh tegens Sweden af/ waer op zijne Majesteyt dede antwoorden/ Dat hy lange satisfactie van den Coning van Sweden hadde, verwacht, maer alsoo des selfs Resident met syn scheyden afgebroken had most Syne Majesteyt mette Wapenen satisfactie en securiteyt soecken, &c

Men hielt toen 2. Hollantsche schepen in de Sont aen/ om dat sy met 200. Canons en ander Koperwerck na d'Elbe en Bremen seylden/ en in Julio noch een schip met Teer: Maer also dit leste t'Amsterdam thuys hoorden/ en hare Ho. Mog. Gesanten te Coppenhaven beloof den datte 2. eerste Holl. schepen na Hollant souden gaen/ syn sy alle ontslagen: Tot beveylinghe der Navigatie konden hare Ho. Mog. Ghesanten op die tijt op de Chiartre en grootte van yder schip/ oock wegens den Noorweeghse Tol met Denemarcken niet convenieren: Doch amplieerden het Oude Verbont: Versoeckende hier nevens dat als vooren de Brieven uyt Sweden onverhindert door Denemercken mochten passeren/ 't welck toegestaen is: Ende om de Nederlanders te behagen/ heeft den Koningh met dese Verklaeringhe de Zout-Compagnie in zijn Rijck afgheschaft:

SYne Coninckljjcke Majesteyt van Denemarcken, Noorwegen, &c. Naghedaene verscheyden instantien van de aldaer wesende hare Ho. Mo. Extraordin. Heeren Ambassadeurs, aengaende de te niet doeninghe van de opgherechte Sout-Compagnie, heeft eyndelijck (niet teghenstaende dat hooghstgeml. Syne Majesteyts Rijcken ende Landen groote nut en profijt daer door toe-gebracht wierde, ende in weynigh Jaeren een goet getal van goede nieu-ghebouwde Oorloch-schepen tot defensie van de voorss.

Rijcken ende Landen konden te wege gebracht werden,) uyt sonderlinge confidentie en vrund-nabuyrlijcke affectie tot hare Ho. Mo. om haer daer door te meer te obligeren ende de Commercien te bevorderen, de voorsz. Compagnie doen cesseren, ende dat d'Ingesetenen der Vereenighde Nederlanden niet hoogher als zijne Majesteyts eyghen Onderdanen hier naemaels met den Sout-Tol sullen beswaerdt werden, aen de Tollenaers al-omme in Zijne Rijcken en Landen serieuse ordre toe-gesonden.

Naer dat Sijne Majestt. van Sweden in May 4. mijl van Crakaw met de Ragotsise macht was gevoecht/ eñ 4000. Ragotsise Soldaten onder Eed der Sweden in die stadt neffens ettelijcke Sweden tot besettinge waren gelaten/ en den 16. May ghesamentlijck voor Birse (een treffelijcke sterckte op de Frontuyren van Littauwen) waren ghekomen/ 'twelck den Gouverneur na 2. Canonschooten (daer d'eene van door sijn Huys ginck) stracks op gaf/ 'tguarnisoen sich onder stellende/ en daer Zevenbergers in geleght zijn: So wierde hy daer gewaerschout van de Deense Armatura: 't Welck zijn Majesteyt seer ontroerde / dewijl hy nu eerst de Poolen meynden te sullen dwinghen: Ten ontstelde hem soo seer niet dattet Keysers Legher den Poolen tot hulp quam: Dat Antonio (een Overste der Cosacken/ en de derde aen Chimilinsky) de voorss. Casacken van de Sweedtsche sijde had afgewent: Eñ noch veel min dat den Turckse Keyser op hem en Ragotsky ghestoort was/ om dat die beduchte (ghelijck 't oock schijn van reden had) dat Ragotsky met hulpe der Sweden sich Coningh van Poolen ghemaeckt hebbende / als dan de Tributaire subiectie van Sevenbergen lichtelijck van den hals soude schuyven/ en sich neffens andre Christen Vorsten teghens 't Turckse Keyserrijck aenstellen: Ten vernoegde hem oock niet dat Potoszky en Lubomirski (2. Poolse Generalen) twisteden/ willende selfs hun by Ragotsky voeghen/ en hem opwerpen / dewijl zijn macht soo groot niet en was voor Poolen als die van Oostenrijck / ende oft hy wel van and're Relige was/ de Princen die toch veel om de macht en om een naem in den Almanack te krijghen/ doen/ souden hem oock licht van Religie doen verwisselen/ als hy maer verhooght wierdt: Dies resolveert de Sweedtse Majesteyt de Poolsen Oorloch te verlaten/ en in Pruyssen soo luttel besettinghe als noodigh gelaten hebbende/ mette best en outste Regimenten na Pomeren te gaen: Latende zijn Broeder Hertogh Johan Adolf in Pruyssen teghens de Dantzwijckers/ Steenbock tegens de Poolen/ en sijn Swager Graef Magnus de la Guarde tegen de Littauwers en Russen kampen.

Van Birse is Ragotsky (onverwacht) met sijn Leger weder opwaerts na Samos getrocken / bedanckende alvoorens de Joden in Birse / die hem uyt Birse tegen getrocken / en door verraderije de stadt aen gegeven hadden: Op die tijt storf Chimelinsky den Opperste der Cosacken/ wiens Soon den Vader succedeerde: Dit behaechde de Dantsickers/ hoopende eenighe verandering

andering onder dat wilde Volck: 't Was hun oock aengenaem datte Moſcoviſe Czar d'Evangeliſe in der Wilda nu vergunt had vrijheyt van Relige/ en dat in beyde Talen Pools en Hoochduyts / daerſe op de H. daghen ſelfs met Orgelen en muſicale Inſtrumenten hunne Godſdienſt verheerlickt hadden: Van de miſluckte Aenſlagen op de Hooft en Warderſchanſen/ oock d'Aertbevinge onlangs geweeſt in Noorwegen/ en de gifte van 7. in des Cardinals Maſarini Kamer heymelijck ghepackte Balen / die den Ridder Trelon wegens de Franſe Croon aen Sijn Majeſtt. van Sweden dede / miſhaeghden haer: Sy ſchepten hun grootſte vergenoeghen dat Graef Waldeck ſieck/ en t'Elbing de uytvaert des Rijckx Canceliers Oxenſtern gehouden/ en 't Lijck mette 4. ſweedſe Oorlochſchepen na Stocholm geſeylt waren: Oock datte Poolſe Veldt-heer Sapiha met 3000. Ruyters voor hunne ſtadt ghekomen ſijnde om 't Poolſe Voetvolck van daer weder na boven te leyden / onderwegen by Nieu-ſtatin 300. ſweden had geſlagen/ die by hun ettelijcke Wagens met koſtelijcken Roof uyt Poolen / met alle de Sweedtſche Officiers / ende wel 3. Tonnen gouts Buyt hadde gekregen: Doch boven al waren die van Dantſich lachende datte Sweden die van Elbing met Tollen beſwaerden/ nemende van 1. Laſt Rogge 8. gl. 1. Laſt Tarru 9. gl. 1. Oxhooft Wijn 9. gl. en van andere dingen na advenant: Dat Koningſbergen nu beſloot geen Graen uyt te laten/ en rontſom Neutrael te blijven: Dan de meeſte vreugde was over 't Keyſerlijck ſecours/ 'twelck op 11730. man/ 30. Canons en 34. Wagenen onder den Gen. Hatſvelt vergroot/ ſich mettet Poolſe Leger voegt en Crakaw aenvangt te beleghen: Des Koninghs van Ongarijens reden tot de voorſz. hulpe aen Poolen zijn deſe:

Om dat Sweden ſtaende Vrede met Polen dat Ryck beoorlocht en verwoeſt hebbende, nu noch inroepende 40000. Coſacken en Barbaren, om voorts alles te ruyneren, ſonder te willẽ aen nemen d'aengeboden Keyſerlycke Mediatie: Liever met Ooſtenryck ſpottende, begeerende dat als hy de gekroonde Hoofden en 't Poolſe Volck uyt hun Ryck verdreven haddẽ, dat den Keyſer die in Sileſien niet en ſoude dulden. Om dat Sweden door Vranckryck met Geldt geſtyft, ſich nu met deſſelfs Miniſters liet verluyden door Vrede oft Oorlogh met Poolen te eyndigen, om Ooſtenryck rontſom te beſpringhen: En alſo dan licht den Turck en andere Barbaren ſich oock mochten roeren en alles over hoop raken: So heeft den Koning van Ongaryen terwyl de Poolſe Macht noch in weſen, en de Sweden weynich gewonnen hadden, het Poolſe Ryck goet gevonden met 't Keyſers Leger te aſſiſteren: Niets van Sweden noch van yemanden ſoeckende oft begerende, maer om d'algemeyne ruſt t'obtineren ſich met 't gantze Keyſerryck teghens Sweden engagerende.

De Spaenſe waren deſe ſomer in Portugael met 3. Legers ghevallen/ en veroberen in Junio de Biſſchoppelijcke ſtadt Olivenſa: Dan door de groote hitte moſten ſy de vordere beooginghen ſtaken: Toen hieltmen te Madril in de Kercke van de Coningl. Garnoels des Keyſers ſterfgedachtenis/ in't midden ſtont een overdeckte vierkante

kante

kante tombe/ verheven tot 't opperste des kercks/ rondesom Wasse kaerssen en Toortsen in silv're kandelaers/ de Tombe met 't Keysers goude geschildert Wapen behangen/ in 't midden gesprept een rijck gout Lakens Cleedt met 4. quartieren Wapens van Oostenrijck/ Castilien/ Beyeren en Lotharingen behangen/ op 't Cleedt lach een geborduurt kussen daer de Keyserl. Croon/ Scepter/ met edele steenen op ghenaeyt waren/ hier by stonden tot opsichters 4. Herauten van Castillien in hun habijt: Den Coning aenhebbende een bysondre Roumantel 't Gulde Vlies en veel Ornamenten/ heeft sich 2. daghen mette grootste van 't Rijck 200. sterck aldaer onthouden: Van hier ging den Koning sich verlustigen in 't Palleys Retiro/ playsir nemende daer te varen in een Schip. In Nederlandt ontsette den Prins van Conde den 19. May Camerich/ Turenne sloeg d'eerste aenval af om dat hy at 4. voeten hoogh begraven was/ doch Conde drongh met 5000. Ruyters door in de stadt/ daer men 't Canon van de Wallen loste: 't Franse Heyr kraemden op/ en hun Wieyes die sy hier de Spaense tot buyt lieten/ weder op een ander bindende/ belegerden sy Montmedy met al minder reputatie als Camerijck/ alsoo den besten tijt/ volck en gelt hier gesleeten wiert: Don Jan accordeerden toen mette Antwerpenaers vrundlijck over de geltmiddelen/ dies schencken sy hem een kostelijcke Ringh/ een Agate Servis/ en 80000. floriinen: Trecht in 't begin van Juny te velde/ schrijft dies wegen aen den Ertz-bisschop van Ephesen/ dat hy hem in persoon een solemnele Misse soude celebreren voor 't miraculeuse Beelt van onse Lieve Vrouwe van goede geluck, op dat hy in syne Desseyns mochte gheluckigh syn. &c. Dese Misse is by de Magistraet van Brussel geassisteert geweest: Hier op vielen den Prins de Ligne en D. Gasper de Boneface 5000. sterck in 3. Benden 's Nachts den 2. July op Calais/ doch die uytte stadt dapper schietende/ stuytte van 2. Bolwercken en uyt de halve Maen aen de Lantpoort dese storm: Na sommighe granaden geworpen en schoten verlieten sy 's morgens ten 5. ueren Calais/ verbrandende de lage stad en al waer sy passeerden. Jasper Teunisz. Pachter en Inventeur van alle nieuwe Lasten wierde syn Huys op die tijt te Brussel geplondert/ en syn Carotse door honderden Jongers voor 't Stadthuys verbrant: De Magistraet moste ock alles door een Acte te niet doen. Het

Het Rooven ter zee beangste den Koopman even dapper / ſie hier een reeck dieven en dieſte ſoo Turcken als andere / die hun beter achten dan de geconſtitueerde: Den Verlieſer ſchatte even hoogh.

Schepen genomen door de Roovers van Barbarijen,

1 't Schip de Son, Schipper Cornelis Arentſz. Schanſman van Texel, met Granen zeylende van Tercera na Liſſebon.
2 Prins Willem, Schipp. Ian Harmanſz. van Alcmaar, met Vygen op Amſterdam.
3 't Vergulde Hart, Philip Laurens van Hamburg, na Cadix met diverſe Waren.
4 St. Anna Mary, Iuriaen Hartmans van Toulon, loopende na Alicante.
5 De Schel van Medenblick met Granen, onbekent waer 't opgebracht is.
6 De Croon van Majorcke.

Door genoemde Chriſtenen,

1 De Schepen van Monſr. de la Meſleray nemen by de Canariſe Eylanden een Engels Schip met 300. Pijpen Canariſe Wyn, dat na Madagaſcar voerende, en 't Volck by Caboverd te lant ſettende. Hier over is by d'Engelſen te Parijs geklaeght.
2 Nemen oock de Vloot van den Koningh van Perſſen, ſoo die na 't Roode Meyr en Mecha met grooten Offer-ſchat wilden: Bekomende na calculatie wel 8. Millioenen buyt.
3 Een Schip van Hamburgh op London met Sileſiſe Garen-vaten gaende, is by een Duynkercker genomen. Met noch 8 a 10 andere.

In May zijn by St. Malo noch 2. Franſe ſcheepjes tegen 't Lant gedreven/ daer ſtracks een Boot met ſoldaten wiert aengeſonden/ die in de voorſz. ſcheepjes komende / ſagen 362. ſo Officiers als Boots volck en ſoldaten aen de Maſten en Cabels hangen/ yder met een Briefken op de borſt geſpelt/ daer op ſtont geſchreven/ Alſoo ſullen wy alle Francoiſen die tegens de Croon Spangien vechten, en die wy op Zee ontmoeten, tracteren.

Voor de Franſche Roovers is noch te Calais een Fluyt van Rouen op gebracht/ mē voerde de ſchipper op de Citadelle/ daer ſy hem valſelijck beſchuldigden dat hy op hun geſchoten hadde. Een ander Hollants ſchip voor 't Canael na Amſterdam zeylende/ is van een Frans Roover je beſprongen/ ſchietende de Schipper doot / ſoo plonderde zy voorts 't gheheele Schip en al het volck/ die ſy daer na een Acte deden onderteyckenen/ Dat alles was geſchiet buyten gewelde, &c.

Daer tegens quam in Texel 't Schip de Coningin van Guinea/ met 607 marck gout/ 43000. pont Olifants tanden/ en 97000. pont greyn/ te ſamen waerdigh 236000. gl. Den 4. Juny arriveerden 't Schip den Arent uyt Guinea/ met 161. pont gout/ 40000. pont Olifants tanden/ etc. Daer in 't Lant ſtont alles wel / behalvens/ dat een onbekende ziecte daer en door gants Africa regneerden. Een Zeeuw bracht toen een Portegiſe Prijs te Vliſſingen/ met 450 Kiſten Suycker en 1200 Rollen Braſiliſe Tabacx. In Engelant quamen 8. ſchepen van Jamaica om te calafatteren/ ſegghende/

datse ontrent Nombre de Dios by Porto bello de Spangiaerden afgenomē hadden 't Eylant Providentia oft Catalina: 't Fregat de Garlandt met 40. stucken bleef toen op 't Jarmuyter Zant.

't Engels schip Benjamijn den lesten Octob. 1656. van Zuratte na Goa varende/ had noch een Eng. Fregatje by sich/ dat in Goa meynende te lopen van een der 12. Holl. schepen die Goa te water beset hielden/ wierde afgewesen/ en gerecommandeert weder na Zuratte te keeren/ dewijl sy Goa belegert hielden/ doch 't Fregatje met gewelt soeckende te passeren/ ontstont daer uyt een bitter gevecht/ ende wierde 't voorsz. Fregatje seer lichtelijck gestupt/ also de andre Holl. schepen het hare te hulp quamen: Tot Goa lagen toen 3. kostelijcke Gallioenen vaerdigh om na Portugal te loopen.

Schipper Claes Heeleman van Rotterdam/ rijckelijck ghelaeden op de Reede van Cadix leggende/ wiert by Nacht aengetast door een Franse Roover/ die 40. man in 2. Barckjes met Holl. Vlagghen daer toe verordineerdt had: Eenige deser Rovers Buyts kommende/ veynsden als oft sy Ladinge voor dat Schip hadden/ daer op door de Wacht aen Boort ghelaten/ hebben sy die stracks vermoort/ en sich van 't bovenste des Schips meester gemaeckt hebbende/ poogden t' zeyl te gaen/ doch door die van binnen welcke het Roer in haer gewelt hadden/ die oock door Bospolver van onder aengesteken 't verdeck met alle de Roovers dede opblieghen/ wierden de Nederlanders (met verlies van 2. a 3. van de hare) geluckelijck verlost.

Een Biscais Oorlochschip veroverden doen op de West-kust 't Frans Conings Schip Guarde-costé, daer op was den fameuse Rover Capiteyn Jacob du Quesne/ die een weynich te vooren (staende de onlusten tusschen Vranckrijck en Hollant) aen den Coningh van Vranckrijck versocht had commissie om op de Hollanders te rooven/ doch aen hem en alle andere geweygert zijn: Desen is hier doorgeschoten en meest al zijn Volck: Den Biscayer oock seer machteloos zijnde/ wort van een Engels Fregat ontmoet/ 't welck wederom den Biscayer met zijn Franse Prijs overmant/ brengende hun gesamentlijck in Engelant op.

Vijf Zeeuse Capers geraeckten op de Kust van Brasilien onder 8. swaere wel ghewapende Portugijsse Schepen/ des selfs Vice-Admirael a 52. stuc. wiert van Capit. Aldert a 34. st. en de Brack a 14. st. geentert/ doch 't vuyr in den Portugijs rakende is die met al zijn Volck en 't Schip van C. Aldert opgevloghen/ de Brack wiert daer door oock op een zy gesmeten/ en most soo met de overighe af-houden: Capit. Aldert met 10. a 12. van zijn Maets hebben de Portugijsen geberght/ die sy gepijnicht en schandelijck getravaillieert hebben/ gietende gesmolten Quicksilver in hun Lijf/ hoopende eenige secreten van hun te weten/ doch siende dat alles te vergeefs was/ soo hebben sy de voorsz. Zeeuwen mede na Portugal gevoert/ en aldaer in grouwelijcke kuylen en banden geset.

Lotharius Imperat. Germ. Ubi mel, ibi fel.

Al

De Haegse Burgery triumpheerden den 8. May in volle wapenen voor by 't Logement van den Fransche Ambassadeur/ die haer weder om met 6. Oxhoof den Wijns vereerden: Heerlijcker was d'Intrede des selven Maents van den Heer Lieut. Admiral Jacob van Wassenaer, in zijne Heerlijckheyt Wassenaer/ verkregen by transport van de Staten van Hollant/ daer de Lantsaten zijn Excell. seer magnifijck inhaelden/ ende volgens de oude Coustumen vereerden met een Gouden Kop met 400. Ducaten. Niet minder was de inhalinge den 8. Junij te Sevenberghen aen desselfs Ed. Baronesse Mevrouwe de Princesse Douagiere/ uytgevoert door de Burgery/ en getracteert by 't Casteel op 't Huys ter Lucht/ daer den Drossard Cholinx uytte naem van de Magistraet een deftige Harangue dede: Van hier is hare Ed. na Turnhout en andre hare Landen getogen.

Vrancrijck om de Geestelijcke te behaghen / onderdruckten de Protestante Gereform. langs hoe meer/ en of wel de Chambres de l'Edict tot Castres en Agen dese bitterheyt van 't Hof voor verificatie niet en wilden toe-stemmen/ nochtans sy syn voortgegaen/ en hebben verklaert/ 1. Dat een Predikant van de Gereform. Relige geen 2. oft meer Kercken by combinatie soude mogen bedienen. 2. Een Gerefor. Predikant sal hem niet meer laten noemen, *Pasteur van soo een Kercke*, want dat alleen soodanighen Titel toe-komt aen de Roomse Curéz. 3. Dat al de Geref. Religies Kercken oft Tempels die nu syn ende altoos voor desen geweest hebben in een Stadt daer een Roomsche Bisschop is, sullen werden geraseerdt, en buyten in de Fauxbourgs der selver Steden werden herstelt. Terwijl men te Parijs in dese Maent noch onbewust was/ dat den 21. in den Hage alles geeffent was/ soo quam den Enghelse Gesant Lockart by den Nederl. Gesant Boreel de Mediatie weghens den Protector tusschen beyde Staten aenbieden/ segghende/ Dat zyn Mr. den Lord Protector seer bekommert was in dese ontstaene differenten, rakende de See ende de Commercie, ende dat hy 'tselve geerne soude sien geaccomodeert, dewyl (gelyck zyn Exell. een weynigh te vooren den Ambassadeur over seecker subject verseeckert hadde) den Protector seer genegen was tot de Republicke van hare Ho. Mo.: ende dat om veele en diverse reden soo van Relige als van Staet. Ooch quam by den Heer Boreel de

Heer Justiniani Ambassadeur van Venetien/ en verklaerden / Dat syne Republycke in alle manieren seer hartelyck wenschten, dat dese misverstanden tusschen Vranckryck en hare Ho. Mo. mochten syn of niet geresen, oft met den eersten werden bygeleght: Ende dat de Seigneurie daer aen oock veele was geleghen, uyt wiens ordre hy zyn Mediatie aen-boodt: 't Welck neffens de Mediatie van Engelant by den Nederl. Gesant aengenamen wiert. Tot Rochel had men op die tijt 5. Nederl. beslagen schepen in wederwil der schippers gebracht/ om met Amonitie neffens 4. Conings schepen onder Commandeur Parcq na Portugal te seylen. Te Marseillie was 't noch slordiger / daer men om krijghsvolck na Italien te voeren/ 3. beslagen Holl. schepen als de Vygeboom/ St. Joseph en de stadt Aleppo toe gebruyckte/ en de Nederlanders door des Conings Commissaris afgeslaegt wierden/ niet teghenstaende hare Ho. Mo. Consuls klachten aen de Magistraet/ die wel strackx door beteenen de Haven van Marseille deden sluyten/ verbiedende 't uytgaen: Maer Duc de Mercuer Gouverneur van Provence verstont dat 's gebruyck daer by stont/ of wel de Ne. Consul hem tot Aix quam vinden en anders informeerden / 't mocht niet helpen/ ja men heeft geen perfecte Inventaris van 't gene op de voorsz. 5. Schepen was / moghen maken.

Iulius 1657.

DEn Coninck van Tunis aen den Protector zijn Gesant afgesonden hebbende over 't houden van vrundlijcke correspondentie/ so is de selve door 2. Deurwaerders ter Audientie geleydt/ voor Zijn Hoogheyt komende/ sprack in gebroocken Italiaens / dat hy gelast was sekere Brieven die hy onder den arm in een houte Doos droeg/ aen niemant als aen sijn Hoogheyd selfs over te gevē/ ende daer op met den eersten antwoort versoecken: Daer op hem aengheseyt is/ dat hy zijne Brieven soude doen translateren. 't Parlament versocht toen aen den Protector en zijnen Raet/ Dat zy tot aenmoediging van alle Christelycke betrachtinghen, daer toe gheliefden te arbeyden, dat alle Uytheemse Protestantse Kercken met de haere mochten vereenighen. Den 3. July is Zijn Hoogheyt in de Zale met groote stacye geproclameert

clameert tot Protector over de 3. Natien, met een Souveraine macht volgens seker nieu Instrument daer van ghemaeckt: De Bancken waren met groen Laken bekleet voor 't Parlament/ Zijn Hoogheyt sat op een overhemelden stoel/ bekleed met een Purpuren Satijnen Tabbaert vol Hermijntjes/ betekenende, dat de Hooghe Overicheydt niet altyt met de Wapenen most omcingelt wesen, maer oock met de Tabbaert van Gerechticheyd bekleed syn: Hem wiert oock een Bybel aengeboden/ zijnde het Out en Nieuwe Testament/ Om dat daer de beste Regulen voor goede Regenten in gevonden worden: Als mede 't swaert van Justitie/ en den Scepter om wel te ghebieden: Den Orateur Lenthal dede op alles een brave Reden: Den Eed bestont in dese beloften/ Dat den Heere Protector na syn uyterste vermogen soude beschermen en voortzetten de ware Gereformeerde Protestantse Relige: d'Ingezetenen by hare Rechten conserveren, en hun alle na syn beste wetenschap regeeren volghens de Wetten des Lants: Den Eedt ghedaen sijnde/ is hem de Tabbert aenghedaen/ 't Rapier op de sijde ghebonden/ en de Scepter in de hant gegeven: Zijn sleep wiert op gehouden door de Lords Cleypole/ Robberts en Rich: Na dat den Predikant Mr. Manton een kortich Gebed had gedaen/ is hy door een Herault uytgeroepen/ 't Geschut van den Tour los gebrant/ onder 't geroep des ongestadige Volcks/ Lang leve den Lord Protector: 's Avonts heeft hy te Withall aen zijn Raden/ Officiers en beste Vrunden een groot Banket gehouden: 't Parlement is doen op een reces tegens den 20 January 1658. gescheyden: 't Groot Zegel Ao. 1644. is doen in de Raed-kamer stucken geslagen/ en een Nieu den de Commissarissen Fisnes en Lisle om te gebruycken gegeven: De wangunst wiert te gelijck met de Protectors grootheyt geboren/ want syn grootste Helpers benijdde hem/ die in plaets van den Ney inde mouw te houden/ seyden wel openlijck uyt/ Datte gronden der Regeeringe teghens soodanige grootmakinghe streed, en dat men daer toe geen Souverain had uyt Engelant gheroeyt, om weder een ander in de plaets te stellen, &c.: De Heeren van zijn Raed weygerden den Eed/ sy die te vooren oock yet hadden te seggen gehad/ waren misnoeght dat men hun qualiteyt so verminderden/ doch zijn Hoogheyd beyzote de Lords Laurens, Fiennes, Lisle, Graef Mulgrave, Fleedwood, Stricklant, Desbourg, en Rous,

datse den Eed deden / maer Generael Major Lambert, en Colonel Sydenham, Gouverneur van 't Eyland Wicht, neffens veel andre ongewillich blijvende/ zijn van alle hunne diensten afgeset/ en op hare Landerijen vertrocken.

De Franse Marschalck Turenne begost den Julp Montmedi in Lutzenburgh te belegeren. Hendrick Heere van Brederode uyt den Hage na Vranckrijck getoghen om 't Leger en fraphcheden van dat Rijck te besien/ viel in Piccardijen periculeus van sijn Paert, waer op de Maselen en een gedurige Koorts volgende/ stierf te Amiens den 1. Julp: Is gebalsemdt / ende te Vijanen by zijn Heer Vader Johan Wolphart Heere van Brederode begraben. Toen wiert te Parijs voor de Deur van 't Logement des Eng. Gesants Lockart door 2. Roomse Priesters wegh ghenomen den Soon van den Yrse Graef van Insequin / die te vooren Gereformeert/ maer nu om eenige menschelijcke insichten tot de Roomse Religie gekeert was/ en wiens Soon om zijn vryhept te behouden en zijn Vader niet te moeten volgen/ was in des voorsz. Gesants Hups gevlucht/ daer hy sich al eenigen tijt verborgen hadde ghehouden/ om dat hy wist dat men oock groote moepten dede om zijn Moeder en Suster Rooms te maken: Den Enghelse Gesant heeft (alhoe wel sonder vrucht) over dit ghewelt aen 't Hoff geklaeght.

MEn verstont nu eerst den ernst van Sijne Majestept van Ongeren om Poolen te helpen en Sweden te stupten/ en dat tusschen Poolen en Ongarijen een Verbont was opgerecht/ inboegen als volgt:

1. Ut Belli offensivi & defensivi contra hostes communes, sit communio inter Regem Hongariæ & Regnum Poloniæ ad Decem Annos.

2. Ne pacta cum hostibus paganτur, non inclusa altera parte.

3. Ut summa integra in Ducatu Neopolitano Regi Poloniæ debita, cedat Regi Hungariæ.

4. Ut Salis-fodinarum Vielicensum, Bochensiumq; reditus tantisper in hypotheca teneatur à Rege Hungariæ, donec expensas bellicas ij reditus exequarint, inde Commissarius Regni Poloniæ ad Iurisdictionem tenendam manebet in ses Salifodinis, alter vero ibidem Commissarius Regij; Hungariæ aderit ad recipiendos omnes.

5. Libera Electio manebit Poloniæ Nobilitati, ea conditione ut instar Domus Ingellonicæ procedatur cum Domo Austriaca, quo semper aliquis ex Familia Austriaca elegatur in Regem Polonia.

Ragotsky daer en tegens was swaerhoofdich/ den slag van zijn nakende onheyl scheen hy alrede te gevoelen/ overmits hy in zijn begonnen Krijch / in

't volvoeren

't volvoeren en in 't eynde niet van groote swarigheyd sach. De Poolen die nits den grooten Roof en Kerck-dieste die zijn Volck in 't Rijck opgehoopt hadden, lustig op hem pasten en die hy voorby most, watertande als sy wiste dat hy de pas Carni Ostzon door ghetrocken was: Carnetzky besluyt hem stracks te volghen eer hy het Water de Bodt soude over zijn: Flucx ijlen zy heen, en sijn gheen 3. uyren op wegh oft hun ontmoet een Ragotsise Gezant, die desen onbillijck Krijch zijns Heers beklaeghde en beweende, en boot aen te doen vergoedingh van alle schade, indien de Poolen daer mede benoecht waren: Carnetzky de reden deses Mans hoorende, dacht veel eer dat sulcks diende om hun op te houden, op dat Ragotsky middeler tijt over de Bot sou gheraken: Dies hout hy Krijchsraet, en spreeckt daer op den Gesant aldus toe, Wofern Her Gesanter eure Ankunfft und anbringen uns nicht verdachtig sondern ernstlich soll vorkomen, so last vor allen dingen eure Furst Rakoczi nicht weiter fluchten, sondern stille stehn und unser ankunfft erwarten, daselbsten wollen wir mit empor gehobenen Waffen wegen des Rechts und Unrechts uns mit ein ander vergleichen. Dit nam den Gesant aen, en bekende, dat Ragotsky dien dagh niet voor er noch oock over de vloet konde komen, en ongestelt en vermoeyt om door een Battalie hun fortuyn te verbeteren, seyde, nu gedwonghen te zijn het ghelück der Poolen (van wien sy voortijts soo vele weldaden hadden ontfanghen) te aenbidden: Stracks ruckt Carnetzky voort, en ontmoet aen den boven genoemde Pas Ragotzki. Cantzelier Mikies, desen wierde afgevraeght oft zijn Vorst en Oversten genegen en bereyt waren alles wat sy gerooft en verbrant hadden te vergoeden, die weder om vraeghden in wat voeghen sulcks soude gheschieden: Daer de Poolen op seyden, met Gout en met Bloet: Hier op seyde hy, Gout willen wy u niet geven soo langh wy Yser in handen hebben: Daer Carnetzky op seyde, Vermeynet ihr etwa dasz wir nicht wissen dasz ihr numehr in letzten Zugen liget, wofern ihr nicht gesinnet seyd allen und ieden schaden den ihr dieser Krohn zugefuget, vollig zu ersetzen, so wil unser Gebluth von sich selbsten vor unsern gnadigsten Konig und Herrn, und unsere verwuste Guter sich ergiessen. Dit gesegt hebbende, begaf hy van zijn opgeheven stelling, roept sijn Volck met Trompetten t'samen en volgt Ragotzki na, wiens achterhoede a 4000. man strack bevochten wiert, datelijck quam den Heer Duysiewicz van Kimen Janus Ragotzky General by Carnetsky, biddende, men soude van vechten op-houden, en beloof den alle poincten die de Poolen souden op stellen te onderteyckenen: Carnetzky wilde hun niet ghelooven, altoos vreesende dat die fielebouden by Nacht souden door gaen: Dies wegen boodt men aen dat hy van de zijne om daer op te passen in 't Zevenbergse Legher sommighe toesienders mochte schicken: Daer op den H. Stakowski is afgeschickt, en 2. uyren tot de Handelinge vast gestelt: Hier op is den 27. July eyndelijck verdragen:

I. Dat Ragotzki Sijn Majesteyt van Poolen alleen, en niet den Coning van Ongaryen, als mette welcke hy niets te doen heeft, af-bidden sal.

II. Sal

II. Sal geven een Millioen aen 't Poolse Leger, en twee Tonnen Gouts Poolse gl. aen de Poolsche Oversten en Officieren, neffens een aensienelijcke vereeringhe aen den Tartarise Cham.

III. Sal abandonneren en af-zegghen alle Verbonten met Poolse Vijanden.

IIII. Sal alle Gevangens, Meyneedige en Perduellen over gheven.

V. Sal alle plaetsen in 't Rijck over gheven en zijn Bezettinghen daer uyt nemen.

VI. Alle Kercken-roof, Ornamenten en Buyt sal men over gheven.

VII. Sal Ragotski sich in de Alliantie tusschen Polen, Ongeren en Denemarcken ghemaeckt, moeten laten in-sluyten, inghevalle zulcks by sijne Majesteyt van Poolen wordt begheert.

VIII. Sal van sijn Volck en Treyn en Amonitie soo veel aen de Poolen over doen als die sullen behoeven.

IX. S. E. Ragotski sal in Persoon neffens zijne voornaemste Oversten dese Punten moeten besweeren, en alsulcke die Sijn Majest. begeert, so lang in gijselinge laten.

Dit is alsoo in de Czarnostrowske Velden achter volgt: Toen heeft het Poolse Legher sich in Battalie gestelt/ daer Ragotsky met zijn Legher van 30000. brave Mannen door passeren most/ hy selfs sat te Paerde/ en na dat de Poolen wat hun diende na haer genomen hadden/ heeft Sapiha de Poolse Veltheer hem tot Strij geleydet/ van waer hy voorts in zijn Lant getoghen is: Latende 27. Canons te Trebowla voor de Poolen/ en 2. hooge Persoonen die na Lemburg gevoert sijn/ in gijselinge/ tot dat het gelt soude betaelt zijn.

Vele Cosacken die Ragotzky Contrefeytsel op hare Schilden uyt affectie hadden afgebeeldt/ om hun trouwe te betoonen/ dat inder daedt niet anders als een schilderije na hun oude gewoonte oock hier was/ vluchte alle wegh/ en deden sommige hare stuckjes in de wateren sincken/ en vele Wagens en Vivres verbranden. Ragotsky nu in zijn Vaderlant gekomen/ vondt dat niet alleen jammerlijck door de Polen onder Lubomirski verwoest en verbrant/ maer oock sich in de ongunst van den Turckschen Keyser en de Grootsten des Landts/ maer aldermeest speet het hem dat hy in de tegenwoordige en in de nakomende Eeuwen alle Vorsten met een ghebeurde Acte een exempel soude wesen/ en leeren/ geen onnodige Oorloghen te voeren/ ofte datse mede terwijl sy andere Rijcken poogden te winnen/ lichtelijck hare eyghen Landen kosten verliesen.

De gruwelijck Peste verhefte sich dese Somer in Pruyssen en Courlant/ te Mittau verliet dien Vorst daer om zijn Slot/ Parnow stierf en liep by na uyt/ te Riga storven 150. menschen daegs/ en dit Jaer over de 8000. Menschen/ de ellende/ stanck en ongemaeck is daer seer groot geweest/ al de Predikers en Medicijns storven wegh/ alle Kerckhoven in de stadt vol/ en gantse Buyrten ledigh. Te Genua in Italien was 't al veel schrickelijcker/ mits

de

de meenichte des Volcks en de groote des Stads: Van 800000. zielen die gerekent wierden door de sterfte in en onder 't Gebiedt dier Stadt te zijn / en soude het seste deel niet over gebleven wesen: Leser denckt u in dat gy duysenden Lichamen van Eerwaerdige Geestelijcken / getrouwde en ongetrouwde Vrouwen / Mannen / Kinders / etc. onbeschaemtelijcke naeckt aen des stads Muyren / langst de straten / in de Deuren / op de Marckten / in Kercken / Cloosters en Portalen onbegraven vol stanck legghen siet / ghy en sult niet dan de saeck selfs sien: En met een dat de Poorten ongesloten / de stad sonder Magistraet en ordre / of Wacht / of assistentie sommigen tijt is geweest.

Den Oorlogh een feller plaech als Pestilencie / slijt oock soo veel menschen in 't Jaer meer als wy regulen meer maken in ons verhalen van Oorloghen by die van sterfte: Immers hebben de Venetianen sulcks den 27. July bewesen voor de Dardanelli / daer 33. Galeyen / 1. Galey Royal / 9. Mahonen / 22. Schepen en 150. Saicken geproyt vol Sarazijnen op haer af-quamen / vermits den wint de Turcken diende / even wel dwongen haer de Christenen onder het Landt van Troyen te wijcken / daer den Prims Visir met 20000. Ruyters en 80000. Voetknechten de strant bewaerden / hebbende 2. Forten en veel Canon op alle aenkomsten doen stellen: Den anderen dagh keerde de Wint tot faveur van de Christenen / so dat de Turcken niet van onder 't Lant kosten / en de Malteesers hun selfs daer onder de oogen gingen: het ongeluck wilde dat door de stucken te Lande den Veneetse Admirael Mocenigo inden brant raeckt / en door den val van een spriet nessens Bembo / het gantse schip en wel 400. zielen ghedoodt zijn: Den Turckse Keyser sagh van het Landt uyt zijn hoog-opgerichte Tente selfs alles aen / en mits de Christenen so dapper aendrongen / verlieten de Turcken hare Schepen en sprongen te Lande / daer vele verdroncken en door den Prims Visir in het vluchten gestropt zijn: Dien dagh zijn 33. Turckse Schepen en Galeyen so genomen als verbrant / 800 Christen Slaven verlost / en verscheyden schepen gesoncken: Bembo die nae de doot van Mocenigo den Standert voerden / draegh sich wel / en wiert Pieter Morosino daer na tot Admirael der Venetiaense Vloot ghekoren / en met een hulpe van 5 Tonnen gouts gesecondeert / om zijn getrouwe diensten.

Den 17. Julij quamen in het Vaderlandt de 6. Retour-schepen 1. 't Wapen van Hollant. 2. 't Wapen van Amsterdam. Amersfoort. Voor Amsterdam. Pr. Willem voor Zeelant. 5 Dordrecht. Voor Delft. 6. Westvrieslant, voor Hoorn. van dewelcke April van St. Helena gescheyden / onder den Commandeur Matthijs Broek / daer wat scherp op gelet en sommighe Bewinthebbers in Zee om haer te examineren tegen gesonden zijn: Brachten mede / dat den Koningh van Bantam met 60000. Man Batavia hadde beleghert / en dat den Commandeur Vlamingh (van Amboyna met eenigh secours ghekomen) de voorsz. Bantammers 6000. man had afgeslaghen / en de selve gedwonghen Vrede te begeeren / 't welck hun om datse groote Verraders zijn / is geweygert. Het Nederlands Schip de Arck hieldt men aen 't onbekende * Zuyd-lant te zijn

* Daer men Menschen gesien heeft van 14. voeten lang en seer wreet: Oock Gout, Silver, en andere Kostelyckheydt.

gebleven/van 300 zielen bergden hun 70 daer af met de Boot/daer van sommige te lande om verversing gaende/noyt weder gekeert zijn/ de overige zijn op Batavia met de Boot wel aen ghekomen: Men sprack oock van groote vryheyd den Nederlanders vergunt op Japon: Dat den Tarter China had verlaten/ en de Commercie aldaer weder toe nam/ sulcks dat Hollanders op verscheyden plaetsen van China voor omtrent de 32. Tonnen gouts hadden verhandelt/en dat seer advantagieus voor Peper/etc. De Cargo der voorss. 6. Retour-Schepen is dese:

7215 Guinees Lynwaet.	3390 stucx Chiavenijs.	88917 pont Foelie.
3800 stucx gebl. Salamporis.	134 stucx gestickte Dekens.	6000. pont Sandel-hout.
1800 Chialou Gingans.	1235 Cassa Bengale.	243000 pont Noten Muscat.
1700 stucx Moeri.	200 stucx Semianen.	170448 pont Nagelen.
6224 stucx Betilles.	2000 stucx Kannekyns.	633 stucx rauwe Diamanten
4690 stucx Percallen.	3000 stucx Basta.	20 catti Muscus.
1920 stucx Zeyl-doeck.	51577 pont Cattoene gaeren.	176960 pont Caneel.
700 stucx Zaenen.	65426 pont diverse Indigo.	479669 pont Zalpeter.
300 stucx Adatheys.	30774 pont Persiaense Zyde.	240 Mutsjes Caneel Olie.
1500 stucx Mamoedis.	4734588 pont Peper.	1 stucx Pedro Porco.
5880 stucx Chiauter Deribadi	221137 pont Sapan-hout.	
960 stucx Negros Kleeden.	937660 pont Poeyer suycker.	

Noch 4. de Rijckste Schepen als Arnhem, 'tSlot van Hooningen, d'Avent-ster en Henriette Louyze, na komende/is d'Avontster (een mijl buyten de Straet Sunda een quaet leck krijgende) weder na Batavia ghekeert: D'andere Drie 14. mijlen van de Cape de bone Esperance komende/ zijn door storm van een maendt van malkander geraeckt/ 'tSlot van Honingen was in onmacht gesien/ en soude na Madagascar om te repareren zijn geloopen: Henriette Louyse quam na seer swaere gheleden hongher en ellende den 4. Octobris voor Plemuyen/ daer 't met een Boot vol Vivres voorsien/voorts in Duyns quam/alwaer het geen 3 uren langer had behoeven te blijven of 'tsoude by d'Engelse aengehaelt zijn ghewecst/ enckel om dat d'Hollanders met een van hare scheepjes voor Goa hadden gedaen/ 'tgunt de Engelse voor Cadix aen vele Nederlantse Schepen deden/ en hier op had d'Admiraliteyt te London buyten weten van den Protector brieven van Arrest verleent aen particuliere Handelaers op Oost-indien/ die in dit Jaer over de 20. van hare Schepen van daer tuys kregen.

Dese 4. Nederl. Schepen hadden tot Ladinge dese seer rijcke Cargo:

144186 pont Bengaelse zyde.	1280 stucx Cassa Bengale.	165 stucx Surats Chelas.
34090 pont Persiaense Zyde.	5800 stucx Adatheys.	6140 stucx Guinees Lynwaet.
1833 catti Tonckinse Zyde.	1700 stucx Hamans.	500 stucx Garras.
2200 stucx Saenen.	6380 stucx Maris.	2800 stucx Parcallen.
990 stucx Malemolens.	8560 stucx Betilles Tarnatan,	3744 stucx Gingans.

1700 stucx Salampouris.
1100 stucx Chiavonis.
480 stucx cassa d'Naddia.
1254 gefigureerde Pelings.
1374 stucx Witte Thoerings.
640 stucx Tonckinse Stoffen
1378 stucx tonkinse Socquins
1118 stucx Chious.
200 Witte Raes.
4150 pont Cauris.
30 stucx Iapanse syde rockē
8452 pont cattoene Garen.
40 stucx gestickte Dekens.
18 Potten Iapanse t'Chia.
25 catti Tonckinse Muscus
200 Mutsies Kaneel Olie.
7481 pont Benjuyn.
12000 pont Wieroock.
54 stucx Besoar steenen.
594740 pont Zalpeter.
14000 pont Sandel-hout.
422627 pont Zappan-hout.
989171 catti Poeyer-suycker
314300 pont Iapans Koper.
17240 pont Indigo.
43323 pont Nagelen.
26025 pont Note muscaten.
719277 catti Peper.
50720 pont Ceylonse Kaneel.
7896 pont Foelie.
400 Moten Ebben-hout.
1 stuck Ambregris.
50 Zacken Verruwe.

Augustus 1657.

NA dat den Koningh van Sweden Dirschaw de Muyren had doen afsnijden/ is hy met 7000. man den 3. Julij na Pomeren gereden/na dat Kurbrandenborgh zijn versoeck van ettelijcke 1000. man/ (daer hy Thoren/ Elbing en Marienborgh voor beloof den in te ruymen/ mits datter Sweetse Officiers in bleven) afgeslagen had: Te Stetin komende/ schreef van daer aen alle Keurvorsten/doch speciael aen Kur-Ments/om dat die Vranckrijck toegedaen was/ beklaghende sich over de Deense Croon / dat die tegens den teneur van 't Instrumentum Pacis hem beoorloghde/ versoeckende sijn oordeel en hulpe: Te Usedom en Wismar raedleef den den Coningh mette ghewesene Deense Rijcx-hofmr. Corfits Ulefelt / die de Sweedse Majesteyt in desen so voordeeligh is geweest/ dat hy in Holsteyn/ Jutlant en d'Eylanden vele van de Grooten en den Adel door Brieven en Recommandatien op sijn zijde ghekregen/ ende de partije van Denemarcken niet weynigh daer door geswackt heeft: Onderwijl verovren de Deense Bremerveurdē/daer sy 44 metale stucken in bekomen/ oock de Bellemer Schans aen d'Elve/ en de Leher-schans aen de Weser: Toen wiert den Koning van Denemarcken abusivelijck door een Coopman van Calmar verwitticht/ als waren eenige Sweedse Schepē in de Oost zee gheloopen/ daer hare Coning te Straelsont toe af-schepen/ en met veel Volck hem by soude vervoeghen: Dies gaet Sijn Majesteyt van Denemarcken den 2. Julij 's nachts ten half elven op zijn Vloot/en 3. regulen aen de Coningin/ oock een Brief ke aen den Rijcx-hofmr. Gersdorf ghe-schreven hebbende/ dede met den morgenstont de seylen op-halen/ stack na de Pomerse Kust/ en soo den 9. dito met 20. Schepen voor Dantsich komende/. is daer op de Opvuldigheyd by den Coning gekomen Borgermr. Clart/ de Heer Rosenbergh/ en den Syndicus Fabritius/ na gehouden samenspraeck en Collations/ is den Coninck (niemant op d'Oost-see vernomen hebbende) weder na Coppenhaven ghekeert: De Stadt Bremen by de Deense Croon

O 2

door

door een Afgesant vermaent zijnde de Sweedse zijde te verlaten / wende sich scrupuleus: Keur-Brandenburgh (wiens Gemalinne te Coningsbergen den 11. Julij van een Jonge Prins was verlost) was [illegible] / dewijl zijn Doorl. niet alleen met de Littauwers maer oock mette Poolen hem [illegible]-dichden / en de Pillauw voor die van Elbing sloot: De Poolse hooft-stadt Cracau hoopeloos op ontset / accordeerden met hare Erf-Koningh den 24. Augusti / voorende Paul Wurtz Sweedse Commandant van 2300. Man tot Stetin uytgeleydt / en 't Keysers Volck onder Gen. Melchior Hatsfelde trock daer binnen: Den 25 Aug. zijn hare Ho. Mo. Gesanten P. van Dorp / P. de Huibert en J. Ysbrantsz. in drie Galjoots van Dantzich door de Heeren Syndici Schroder en Fabritius met een Collation en 12. Canonschoten van al de Fortificatien gesalueert / voorts op Lubeck vertrocken / waren genootsaeckt door Tempeest 2. van hare Exell. Paerden in zee te werpen: Onder Bornholm bejegende hare Exell. de Deense Vloot: Komende den 3. voor Travemunde / zijn met Carossen door de Magistraet van Lubeck ingehaelt: Daer hare Exell. [illegible] / hoe de Sweedse Majest. by die stadt [illegible] en over de Trave [illegible] was / 't Welck de Deenen had doen wijcken / en zijn [illegible] van [illegible] peren als [illegible] van 4. [illegible] Hanse Cou-uen gauts / herstelt hebbende / by [illegible] / doch voor der [illegible] van de Kroeger schans / [illegible] Masoes-landt [illegible] was.

De sterckte Montmedy most sich den 7. Aug. aen de Fransse over geven / na dat den Gouverneur [illegible] Melander van Jumij af in 't ghesicht van den Coning / Cardinael en de Fransse Heyr heur so lang en so vroom met Jongens / Wijven en weynigh Soldaten gedefendeert hadde / tot hy den 4. deses selfs met een Canon geschoten / 3. uyren daer na af ghestorven is / roepende sijn Broeder / droegh hy dat 't Gouvernement op / gaf hem oock d' Ordre van St. Jacob / op dat hy die weder uyt aen den Coningh van Spangen soude over ghheven / [illegible] sijn Ring / hem by zijn Hoogheydt vereert / dat hy die aen Don Juan soude behandigen / en ten laetsten sijn Neus doeck nemende / doopte die in zijn Bloet / seggende / Toont dit aen den Koningh, en seght, dat ick daer toe zijn Dienaer geweest ben, en door 't zelve zyn dienst heb moeten quiteren. Dus sterft hy / en met een de courage van 't guarnisoen / dat 350. Koppen veel sieck en gewont uyt toogh. Van hier ruckten de Fransen voor St. Venant / want haer leger dat voor Montmedy dapper gesmolten was / en 't verlopen seysoen consenteerden niet om een groot belegh aen te vangen: Een Convoy van 2500. Francoysen en Switsers met veel Bagagie-waghens uyt Vranckrijck na dit Legher komende / wiert door Monsr. de Bassevile by Liers geslaghen / 600. neder gehackt / 800. gevangen / nessens ontallijcke Wagens / Paerden / 7. Canons / en 8. Ezels met 100000. goude Lowijsen / daer veele hals van waren / brekende als sy vielen. Den Prins van Conde wint daer op Ardres:

[illegible]: Doch 't Garnisoen [illegible] stadt op 't Casteel wijckende/ defendeerden hun daer soo langh tot St. Denant sich aen de Fransen over gaf/ en Turene [illegible]/ dwongh de Spaense beyde 't Casteel en de stadt Ardres te verlaten: Daer over Don Juan seer moeyelijck was / en dede den Gouverneur van St. Denant op 't Kasteel te Gent vast setten en straffen / want in dien (gelijck hy wel [illegible] volgens de getuygenisse van den Hr. van Kobcke/ die 't [illegible] noch niet wilde onderteyckenen) de plaets noch maer weynig uyren [illegible] hadde/ St. Denant ware behouden en Ardres gewonnen geweest. Hier tegens hadden de Spaensche in Lutzenborgh Dieuce in een Marais gelegen met list ingenomen: Noch grooter was 't Ontset van Alessandrijen in 't Milanois/ want de Franse lang en sterck hebbende beleghert gehouden/ het over vol seer schandalijck by Nacht verlieten/ en hun krancke Soldaten die niet loopen kosten/ mette Barachen verbrande / en in soberen staet hun Legher dat wel half sieck en versmolten was / wijtes en zijts om te [illegible] versprepen.

Drie Turckse Galeyen hun Volck by Marseille te lant hebbende gheset/ [illegible] Nacht na hun boort/ met grooten roof en gevanghens/ alsoo sy [illegible] gehuchten en Burgeren hadden uytgeplondert. De Duynkerckers brachten doen in Biscayen op 17. Franse Terneufs-vaerders/ oock 4. schepen met [illegible] en Drogen van Lissabon op Rouaen gaende.

Tot Mallaga schaemden de Inquisitie-beulen niet tegens de Protestante Factoors in 't werck te stellen seeckere ordre die men niet van teghens Joden was gewoon te executeeren: Sy vanghen den Consul van Hamburgh/ welck werck de Coopluyden selfs versoeyden / en uyt die Stadt dede retireeren / met willende subjecten een hoop goddeloose Boeven/ die uyt de naem der Catolicke Religie hun nimmer geschaemt hebben hunne Koninck/ 't Rijck en d' Onderdanen [illegible] te bederven en te ruyneeren.

Te Lissebon arriveerden in dese Maent Monst. de Cominges / Ambassadeur uyt Vranckrijck/ en mede den Jacobijner Monick / mede brengende het Contrefeytsel van den Allerchristel. Coninck/ 't welck hy aen de Coninginne en de Princesse van Portugal secretelijck vertoonde/ arbeydende alsoo om door [illegible] beyde Kroonen Vranckrijck ende Portugael t' saemen te knoopen. Den Neder: Consul Wouter A. van der Hoeven klaeghden doen als voortijts noch al aen 't Portughijsse Hof over 't nemen van diverse Neder. schepen door d' Engelse/ waer van de goederen in Portugael sonder ordre gelost en verkocht wierden: Daer op de Portugijsen antwoorde/ Wy trecken ons het doen van d'Engelsen niet aen: Klaecht over haer in Enghelant, ende versoeckt daer justitie, &c. Den gest. Consul addresseerde hem van hier-aen voordt van den Eng: Monic: Blaeck/ doch die antwoorde hem bedechtelijck: Dat hy noit yets strijdichs tegens d'Alliantie ofte 't Recht der Volckeren dede: Sijnde noit eenich Nederlander van hem ghegaen sonder hem te bedancken. 't Welck waer was / want men weet dese so / datse blijde waren van daer te kunnen komen: Als bleeck aen Schipper Claes den Engel van Hoorn/ komende uyt 't Eylant Espagniola seer rijck en by de 300000.

Rijcxdaelders ge-estimeert / desen sonden sy in de Reviere van Lissebon op/ nemende alles wat in 't Schip was / sonder dat den Schipper te lant mochte komen om zijn saken en klachten te doen / ofte datse hem een stuyver of eenige vracht-gelden gaven/ latende 't Schip daer in de Reviere vergaen; Als mede 't Schip de Vliegende Faem van Amsterdam/ toe-behorende Jeremias van Ceulen/ komende uytte Canarie met kostelijcke Ladinge en 300 Passagiers/ welck Schip by nae by hun ghesloopen sijnde/ seyde Blaeck/ Gaet terstondt met u Schip uyt mijn oogen, ofte ick sal daer den brandt in steken. Insgelijcks staelen sy mede vijf kostelijcke Packen uyt den Straetsvaerder de Beer.

Hare Ho: Mog: by aendringinge der geinteresseerden/ daer die uyt Zeelant de minste niet in en waren/ de sake der Nederl: West-Indise Compagnie met ernst overwegende/ en bevindende hun gefundeerde redenen verselt met gerechtighept/ en dattet nu tijt was te resenteren de verraderijen/ moorden/ en bespottingen aen hare H: M: Ingesetenen door de Portugijsen in Bresilien gedaē/ en dat in recompense en op eene tijt wanneer hare Ho: M: de Crone van Portugael so gunstelijcken teghens die van Castilien assisteerden/ en een Tien-jarig Verbont hadden gemaeckt: Hebben te liever vast gestelt om de gemelte Portugalse Croon eenmael af te vorderen Vergoedinghe ende restitutie van alle de Landen ende Plaetsen by haer de Nederlanders in Brasilien afghenomen. Ofte by weygeringhe van dien/ Door de Wapenen satisfactie soecken. Hier toe hebben hare Ho: Mo: den Lieut. Admirael van Opdam met 28. Oorlochschepen/ en twee Gecommitteerdens na Portugael af gesonden/ te weten Nicolaes ten Hove, Bewinthebber van de Geoctroyeerde West-Indise Compagnie, ende Mr. Gijsbert de With, ghewesen Eersten Raedt van den Rade van Iustitie in Brasil:

Den 5. Septemb. sijn hare E: uytte Mase in Zee gelopen/ en den 25. dito te Lissebon gearriveert/ blijvende den L: Admi: van Opdam op de Kust met d'Oorlochs-vloot kruyssen / de ges. Gecommitteerdens lande by den Thoren Belem den 26. dito/ en maeckten hare E: hunne aenkomst en de redenen door een Briefken in 't Latijn den Secretaris van de Koninginne bekent/ terstont quamen 3. ledighe Koetsen / daer hare E: mede na de Stadt reden/ moetende hun selfs van Logement voorsien: Den 28. waerschouden hare E. heymelijck de Nederl: Schippers dat sy hun voor schade en onheyl wilden hoeden/ als onseker sijnde hoe dese Handelinge soude uyt-lopen: Den 29. September na de Noen ten 4. uren wierden hare E: met de Koninckliјcke en noch 4. andere Carotsen yder met 6. Paerden ter Audientie ghelepdt/ door Mr. Sala en Dom Lukas de Portugal/ naer behoorlijcke Ceremonien / deden hare E: de volgende Oratie in een groote Zale vol Graven en Heeren/ oock drie Dames van Staet/ staende de Coninginne wat afgesondert aen een eynde alleen:

Serenissima, Potentissima Regina,

A Celsis & Præpotentibus Ordinibus Generalibus Fœderati Belgij, Dominis nostris, ad Regiam hanc Vestræ Majestatis Aulam missi sumus,

nius, ut ante omnia ipsorum nomine, obitum Regis Iohannis gloriosæ memoriæ, hujus regni eiusdem nominis quartis condoleamus, quo certe obitu Regia Vestra Majest. consorte sceptri thorique Illustr. & meritissimo Reginum hoc & omnes Lusitani, & Rege & patre orbati, & Domini Ord. Generales, ut pote talem judicantes, contristati sunt.

Deinde ut Domino Alphonso Sexto ejus nominis Lusitanorum Regi, congratulemur ob successionem in regna paterna, exoptantes Ei Reginem tranquillem & imperientes salutem diuturnam, quo munere coram Regia Majestate vestra ad eam benigne hodierno die admissi, inpræsentiarum defungimur. Tertio Serenissi. potentiss. Regina mandatum nobis est, ut Majestati vestra ante oculus poneremus, quod anni non pauci præteriere in quibus Celsi & Præpotentes Do. Ord. Generales restitutionem Terrarum, & reparationem damnorum & injuriarum, statui præniciarum suarum & bonis ejusdem incolis contra omnenis fas & æquitatem per Lusitanos & defuncto nominato Rege incitatos adjutos & defensos in Bresilia, Angola, Insula, sancti Belgicæ Societatis Indiæ Occidentalis ereptarum inflictorum & perpessarum, diu multumq; expectaverunt. Et tamen, post multas & solemnes promissiones & pollicitationes, in nomine memorati Regis factas adusque hodiernum diem non tantum nihil præstitum est, sed etiam ex contrario prædicti Lusitanij, abutenes patientia Celsorum & præpotentum Do. Ord. Generalium, & ulterius procedentes pergentesq; in pervicacij suo proposito, adacti, adjuti, & defensi à Rege defuncto iam nominatio Reciffum & omnia quæ Status Provinciarum suarum etiamnum in Brasilia bono titulo possidebat invaderunt. Quamobrem licet Celsi & præpotentes Dom. Ordin. Generales incontradicibilibus rationibus & juribus muniti dictam restitutionem & reparationem vi armata à justo Deo Eis concessa & in manibus tamen antequam eo procedant, ut pacificum suum animum Orbij Terrarum testatum faciant, prius tentare viam concordiæ & remedia excogitare accomodationis super differentiis & dissidijs inter utramq; nationes & prædictis causis natis conducibilius existimaverunt. Ac consequentur revisis & summo cum judicio ea amenatis Articulis Pacificationis, quos à Legato altememorati Regis Hagæ Comitis ad diem 11. Augusti Anni 1648. expostulaverunt, quique ab eo Legato ad diem 15. ejusdem Mensis Domi. Ordi. Generalium Deputatis exhibiti sunt, eos prout mutata tempora & rerum status permittatus exigunt, secundum præsentem constitutionem forma verunt chartæ commiserunt, ut omni cum reverentia Regiæ Vestræ Majestati

haer, maer hare Ho. Mo. eyghen was. Sy seyden / Wat satisfactie sullen wy dan aen den Paus geven alsmen al in de Restitutie consenteerde? Dat Portugal onvermoghende was om so grooten Lant en dat so nodigh voor 't Rijck was, te restitueren: Dat den Gesant de Sousa sijn aenbiedinge van Geldt buyten last had gedaen, daer over oock machtich onbenoeghen in 't Rijck was geweest, ende nimmer ghene effecten af ghevolght souden hebben: Hare E: antwoorden hier op / Wat de satisfactie aen den Paus beraeckte, dat sy hare Majesteyt daer voor lieten sorgen, als haer niet rakende: Dat men tot de restitutie gheen macht, maer onmacht van node had, als behoevende maer alles t' huys t' ontbieden: Dat de Sousa niet te gheloven stonde valschelijck ghehandeldt te hebben met hare Ho. Mo. vermits hy daer over nimmer gestraft was: Dat Portugal aen de Zuyder-Capitania genoech had om haer daer van te dienen: Dat hare Ho. Mo. eender van haer eyghen, als Portugal van haer on-eyghen behoorden versekert te sijn, als niet wetende wat door veranderinge subject te kunnen worden: Eñ het konde Portugals verfekeringhe niet tegen gaen dat de Nederlanden mede verseeckert bleven: Dese redenen wierden van den Grave van Odemira wel so wel als van d'andere Twee Heeren geapprehendeert: Ende alhoewel sy scheenen in bedencken te staen / echter weerden t'elckens weder tot d'onmogheliickheydt: Hare E: seyden mede / dattet nu aen hun stonde een goet Accoort te krijghen / versoeckende / dat sy souden verklaren of sy gelast waren op de ged. Articulen te sluyten / en dat sy hare E: niet langer souden op-houden: De Portugijsen seyden gene last te hebben / maer de Coninginne alles te sullen relateren: Op den 7. dito quamen voor Lissabon 17. a 18. Engelse Oorloch-schepen die by Cadix hadden gekruyst: Daer op men binnen Lissebon uyt-stroyden dat de Protector hun teghens Hollant soude assisteren. Den 10. Octob. sonden hare E: weder een Brief ken aen den Portugijsen Secretaris / inhoudende / dat den gestelden tijt van Handelinghe vast verliep / en dat men ghelief den te komen tot de verklaringhe van 't Tractaet: Die daer op den 11. dito met een Briefken antwoorden / dat sy geen oorsaeck van uytstel waren / en wenschten / dat men op de uyterste hare Antwoorde verghewoghen wilden nemen: Na de Noen quam hare E: besoecken D. Salvador Correa, Benevides Diogo Lopes Ulhoa, en Feliciano d'Onrado, hunne discoursen waren alle van onmogelickheyt en onradelijckheyt in de versochte restitutie / protesterende van hunne gheneghentheyt die sy seyden te hebben tot den Vrede met hare Ho. Mo. Den 15. reden hare E: ten Huyse van den Graef d'Odimira, hem voorhoudende de kortheyt des gelimiteerden tijts / en versochten gedepescheert te moghen worden: Hy seyde 'tself de wel te weten / en ware zijn raedt ghevolght men had de uyterste resolutie der Coninginne aen hare E: alrede ghegeven: De restitutie en soude doch niet gedaen worden / nochtans was hy meer dan yemandt in 't Rijck geneghen tot den Vrede met hare Ho. Mo.: Hy hadde den Vrede met Enghelant alleen gemaeckt / en indien hare E: andere last hadden / hy sagh die oock met hare E: gemaeckt / en om geltmiddelen tot betalinghe der West-Indise Compagnie uyt te vinden / mits redelijcke Termijnen ghestelt wierden / en tot een vorderlijcke Commercie mette Veun: Provincien / met ende

in

in dat wist hy raet: Den Oorloch soude hare Ho. Mo. so wel als Portugael schadelijck zijn/ sach wel dat die nu voor de deur was/ doch sulcks wel ghetroost/ &c. Hare E: seyden/ niet vertrout te hebben dat men so redelijcke conditien soude verwerpen/ dat men allesins wel de vijandlijcke Actien van Portugal sach/ dewijl hare E: selfs niet hadden moghen een Brief ven aen hare Ho. Mo. moghen af-senden/ ende dat by hare Ho. Mo. niets dierghelijcks was gheplecht/ datmen 't daer op wel konde duyden/ Als oft zy gheen bequaem Vaer-tuygh tot hare E: vertreck en souden toe-staen: Dat Portugal liever in een Oorlogh wilde vallen als een hant vol Landts restitueren: Wisten wel dat Zijn Excell: den Vrede met Engelant had gemaeckt/ wenschten mede zijn affectie te sien om met hare Ho: Mo: te sluyten: Hare E: die hunne ordre met eeren hoopten te volvoeren/ hadden wel bespeurt de kleyne ghenegentheyt van den Secretaris de Silva, ende dat den Oorloch die schadelijck was/ aen hun stonde te beletten/ &c. Daer mede afscheyt nemende/ seyde zijn Excell: datse alle gearresteerde Nederlantse schepen metten eersten weder souden laten vertrecken. Namiddaghs quam by hare E: Antoio de Sousa, voor desen in Ambassade aen hare Ho: Mo: gesonden/ pogende hare E: te induceeren dattet beter waer satisfactie met Gelt te nemen/ vermits Portugal nimmer tot restitutie soude verstaen: In den Oorloch (hare Ho. Mo. so schadelijck) soude Portugael van Engelandt geassisteert worden: Dat men te Lissebon in alle Collegies d'Articulen van restitutie verwierp/ en hare E: perijckel hadden geloopen van in hunne Persoonen eenigh onheyl te lijden: En dewijl den ged. de Sousa in alle redenen seer bondigh by hare E: wierde beantwoort/ is hy van haer gescheyden. Onderwijl maeckte men in Portugal oock eenighe Branders nevens de Portugijsse Oorlochschepen bereydt/ daer wierde geleent van de Koopluyden 360000. Ducaten/ 't welck men weder vinden soude op yder Suyckerkist die men uyt Brasilien verwachte: Toen wierdt een Placcaet af-gekundicht/ Dat alle Cavalliers en Edelluyden sonder dienst, hun op die Nieuwe Vloot mosten laten in-schrijven. Den 17. quam den Franse Gesant hare E: vinden/ verhalende wat groote devuoiren hy by de Coninginne tot Vrede had gedaen: hare E: bedanckten Zijn Excell:/ die niet wel op de Ministers van de Coninginne toonden vernoecht te zijn/ oock om dat men hare E: had gesocht te diverteeren om met zijn Excell: over de Tractaten te spreecken. Den 18. Octob. reden hare E: na des Portugijsse Secretaris Huysinge/ aenhoudende/ dat hy voor haer by de Coninginne licentie wilde versoecken om mette 2. Packet-booten na 't Vaderlant te moghen vertrecken/ 't gunt hy beloofden/ en dat hare E: met noch een Conferentie d' uytterste Antwoordt van de Coninginne souden hebben. 's Middaghs sondt den Franse Gesant aen hare E: zijn Secretaris/ aendienende/ datte selve op 't ernstigh aen schrijven van Syne Majesteyt van Vranckrijck voor een dagh a twee gekomen/ om door Mediatie dese onlusten te accommoderen/ hare E: gelief den den 19. na de Noen ten 4. uren met de Portugijsse Commissarissen en Zijn Excell. in Conferentie te komen/ het

welcke hare E. gerne consenteerden. Den 19. 's morgens quam den Engelsen Consul met 6. a 7. Engelse Koopluyden hare E: beleefdelijck aenseggen/ dat sy grootelijcks geintereßeert waren en hunne Cargesoenen hadden in de verwachte Bresilise Vloot/ en gemeynt waren indien de selve door hare Ho: Mo: Vlote wierde genomen/ hunne gerechtigheyt te vervolgen/ en souden Lijsten over geven van haer goet/ versoeckende datmen hare Ho: Mo: en den Lieut. Admir. Opdam daer van kennis wilden geven: Hier op is hun geantwoort/ Dat hun alle gerechtigheyt soude ontmoeten indien 't gebeurde daer sy voor vreesden/ &c. Toen vraeghden hare E: aen den Engelse Consul oft het waer was 't gunt sterck gesegt wierde/ datter 200. Engelse Busschieters en Matrosen op de Portugijse Vloot souden gaen/ daer hy op seyde/ gene kennis van te hebben/ en dat sulcks niet gheschieden soude/ datter wel een Engels Schip voor de stadt lach dat gehuyrt was van de Portugijse Compagnie/ maer hy niet geloofden dattet selve sich ten Oorloch soude laten ghebruycken/ dat oock de Portugijsen den Admirael van de aenwesende Engelse Schepen wel hadden aen ghesproocken om assistentie/ maer dat hy die tout uyt ghewevgherdt hadde/ als een sake die sonder last van sijne Overicheydt by hem niet te doen stondt.

Ten 4. uren namiddaghs op d'aengeleyde Conferentie komende/ soo was daer in plaets vanden Graef de Catanfede nu den Marquis de Niza, den Gesant van Vranckrijck begost eerst (geseten zijnde) met een deftighe Oratie alle 't verhandelde te repeteren/ ende daer na/ dat dese Conferentie nu was aen geleyt uyt expresse ordre van den Coninck van Vranckrijck/ en op 't versoeck van den Heer Protector van Engelant/ &c. Verhalende de miserien en verkeerde uytslagen van den Oorlogh/ versocht/ oft niet mogelijck waer de apparente rupture op eenige redelijcke middel voor te komen/ 't zy met dat Portugal een Ambassadeur aen hare Ho. Mo. oft hare Ho. Mo. in Portugal/ oft sy beyde hare Gesanten in Vranckrijck sonden/ om door Vranckrijck en de Protector oft een van beyden door decisie van verblijf de sake te bevredighen/ versochte hier op Antwoort/ so consenteerden de Portugijsen op de gedane Voorslagh: Dan hare E: seyden/ Daer toe niet gelast te zijn, en genomen al ja, dat men by Portugal niet dan tijtwinninge en uytstel socht, gelijck sy nu vele Iaren gedaen hadden: Dat desen tijdt van dry Weken kort was, doch datmen licht een Treves van 10. a 12. Iaren konde maken, dat Ambassadeurs van Portugal en Commissarissen van hare Ho. Mo. aen den Koning van Portugal waren gesonden geweest: Steden in Vranckrijck gelegen als Rochel en Nantes, waren van hare Ho. Mo. voorgeslaghen om wedersijts Gesanten samen te komen, dan was by Portugal niet aenghenomen: En d'onrelijcke aenbiedinghe van satisfactie van den Koninck van Portugal hadden belet dat tot noch toe niets vruchtbaerlijcks was verricht, daer om hadden hare E. om de kortheyt des tijts de uytterste meyninge van hare Ho. Mo. te vroeger geopenbaert; bestaende neffens den inhoudt van andere Articulen daer in, dat de Ho. Mo. de restitutie van hare Noorder-Capitania begeerden, van welcke rechtmatighe begeerte sy nimmermeer souden desisteren: En waren hare E. nu wel verwondert, dat Portugal altoos op d'onmoghelijckheyd

lijckheyd van restitutie gestaen hebbende, nu de moghelijckheydt van restitutie toe-stonden, met haer te compromitteren over de openstaende differenten onder de Mediatie en voorslagh by den Fransen Ambassadeur gedaen, die sy aen namen, zijnde de restitutie het voornaemste, en stelden haer subject om daer in gecondemneert te werden, ende gecondemneert zijnde, te moeten presteren: Den Gesante van Vranckrijck verstonde seer wel dese reden/ en de Portugijsse Commissarissen revaceerden doen terstont haer voorsz. gegeven consent voor so veel het Compromis belangde/ seggende ront uyt/ Dat by Portugal tot geen restitutie verstaen soude worden: Dat hare Ho.Mo. het Tienjarigh Bestant eerst hadden gebroken met het overvallen van Negombo op 't Eylandt Ceylon in Oost-Indien, het dootslaen der Portugysen in Bengo, en 't wegh-nemen van meer als 300. haerer Schepen: Hier op seyden hare E: Niet te ontkennen darse eerst van de Portugysen verraderlijck waren overvallen, en derhalven mede van hun getast hadden, maer dat zy 't gesyde Bestant eerst en moetwillichlijck hadden verbroken, en daer stont al de swaricheyt in: Dat de Ingesetenen toen niet schuldigh waren stil te sitten als mette handen ghebonden: Het doodtslaen in Bengo was, om dat zy 't de onse sochten te doen, en also gepræveniëert wierden: Hare E. hadden oock met eygen oogen gesien dat Francisco de Sotto Anno 1645. met 2. Schepen vol Volck uyt de Bahia na Angola was vertrocken, om aldaer in 't werck te stellen 't gundt in Brasilien was voorgekomen: Zy ontkenden 't/ ende ontschuldighden seer hunnen overleden Coninck/ dat hy geen oorsaeck van al d'Oorloghen en onheyl was met Antonio Telos Gouverneur van Brasil na Portugael ghevanghen te doen voeren: Doch hare E: bewesen de daet met den geintercipieerden Brief des Konings/ en datmen nu seyde dat die Gouverneur was ghevanghen/ konde licht geschieden/ also hy onderwegen verdroncken was/ ware hy noch in 't leven soude selfs anders getuyghen/ &c. Hare E: toonden oock in 't 21. 22. en 23. Articul van 't Tractaet daer den Koningh seydt/ Daer omme dattet hare Ho. Mo. Landen waren. Als dit den Franse Gesant sach/ verwonderden sijn Exell: sulcks aldaer te sien/ en gaf te kennen/ nu te verstaen waer omme hare Ho: Mo: restitutie eyschten van Landen die sy qualificeerden hare te sijn: Hier op seyde den Secretaris/ dat die verklaringhe krachteloos was ghewoorden met het eyndigen van het Tienjarich Bestant: Hare E: seyden/ Even eens als of door de kracht van alle andere Clauselen buyten de cessatie van vijandlijcke Actien in 't ges. Tractaet uytgedruckt, quame te cesseren met 't verloop van Tien Iaren, 't welck immers absurd is: De kracht van de Verklaringhe was specialijck perpetuel, op dat alle de werelt de gerechtighe eyghendom van hare Ho. Mo. op die Landen soude bekent syn. Den Franse Gesant wel siende de ongefondeerde quaetwillicheydt der Portugijsen/ protesteerden dat hy zijn devoiren gedaen had/ wenschende en versoeckende den wech te openen tot reconciliatie/ ten spijt van alle Vijanden en vreughde der Vrienden/ doch te vergeefs: Also seyde zijn Exell: Adieu. Na een weynigh tijts quam hy weder in de Camer/ segghende/ dat hy buyten in een Vertreck als noch alle devoiren by de Portugijsse Commissarissen had gedaen/ doch tot sijn grootste verwonderinge niet konnen obtineren: Soo hebben hare E: zijn Exell: voor alle plichten bedanckt.

Daer na quamen de Portugijse Commissarissen weder by hare E: / seggende/ Portugael en soude nimmer die restitutie toe-staen, alle de Raden en 'tgantsche Rijck waren daer tegen, des Konings minderjaricheyd liet het niet toe, wilden 't leven daer by opsetten: Tot een æquivalent wilden zy verstaen: Hare E: seyden voor 't leste/ Dat sonder de restitutie niet te handelen was: Versoeckende gedepescheert te worden dewijl den tijt verloopen was / en zijn na dat dese Conferentie 2. uren geduurt hadde/ beleefdelijck van den anderen gescheyden. Den 20. Octob. namen hare E: Af-scheydt tot Alcantare van den Fransen Gesant/ hier vertoonden hare E: uyt 't Verhael by de Heeren Hans Rudolphi en W. A. van der Houven in hunne Commissie gehouden/ Hoe de selve uytte naem en last van hare Ho. Mo. Anno 1653. Rochelle oft Nantes tot Handel-plaetse tusschen Portugael en hare Ho. Mo. hadden voorgeslaghen, en by den Portugijssen Koningh 'tselve gheweygherdt was: Zijn Excell: verklaerden/ Wel verwondert te zijn, en niet te konnen begrijpen de Proceduyren van de Portugijsen, daer het nochtans de selve so nodigh was Vrienden te hebben en te maken. Dan Af-scheyt genomen hebbende/ beloofden sijn Excell. de Nederlanders en haer goederen in Portugal in zijn protectie te nemen. Den 22. zijn hare E: van Lissabon in d'Oorlogs-vloot van den L. Admir. van Opdam aengekomen/ na dat hare E: door desen Brief den Oorlogh Portugal hadden aenghesegdt:

Serenissima & Potentissima Regina,

RES est Regice Maje. Vestr. notissima, status hujus regni Lusitaniæ ignorantiam ejus prætendere non potest, & Orbi Terrarum publicatione maximi & multis omnis laboris adhibiti, reddetur notoria, Celsos & Præpotentes Ord. Gene. Fœder. Belgij, Dominos nostros multis jam annis & etiamnum his proxime præterites diebus per nos Commissarios suos, æquas amicabiles, justus & laudabiles petitiones & presentationes Regiæ Majest. Vestr. & Coronæ Lusitaniæ, fecisse & obtulisse ut jure ipsis debita restitutio Terrarum & reparatio maximorum & injuriarum a Reg: Ma: V: subditis Lusitanis societati Indiæ Occidentalis suarum Provinciarum, & earundem fidelibus Incolis, ereptarum inflictorum inflictarumq; fieret ac præstaretur. Et tamen hactenus eas impetrare non potuisse, nec etiam nos à Reg. Ma. Vest. & Coronæ Lusitaniæ post omnem adhibitam ipsorum nomine diligentiam, etiamnum hodie impetrare posse: Quamobrem cogimur ultimum membrum Mandati nostri exequi, & coram Reg. Maje. Vestr. declarare, Celsos & præpotentes eosdem Ord. General. summa cum attentione considerasse, sibi adeo Vasallorum suorum reginem & curam esse contreditum & eorum quæ bonorum & jurium defensionem ac repetitionem, esse injunctam, præcipuæ quando ij contra omne jus & fas opprimuntur, & subditis

subditis incitante adjuvante & defendenti istos defuncto Rege Iohanne 4. ejus nominis plurimos per annos multis in locis evenit & perpetratum est, ac proinde abnegatam præditam & in totum & pro parte restitutionem & reparationem, ac propriæ conscientiæ stimules, eo ad actos ut ad arma & bellum, quod deniq; restat, accingere sese constringantur: Quod nitem bellum quia sciunt fore ut omnina sunt horrandum, & calimitatibus refertum, ac ex eo uteriorem ab aliem nationem inter Reg. Maj. Vestm. & suos subditos oritarum nobis mandaverunt contra Reg. Maj. Vestram & Coronam hujus regni Lusitaniæ, reverentur & religiose protestare tanquam coram omiscio Deo & omnibus Regibus Principibus & nationibus Mundi, sese innocuos & omnium calamitatum & abalienationis ex eo proventararum esse innocentes, quippe contra ingenium suum & morem & arnem expectationem ad id coactos, & ab omni terrarum orbe ut innocentes ipsos esse agnoscat petentes & postulantes. Itaque nos Comissarij prædictorum Celsor. & præpot. Dom. Ord. Gen. Fœderati Belgij ut legitium ejus belli sit unitum, ipsorum nomine & mandato R. Maj. Vestr. & Coronæ Lusitaniæ id indicimus, decerimus & declaramus, à justo Deo prosper successu & optabili fine id benedictum iri confidentes, ac ut ita eveniat summopere, orantes, quod jam nobis restat in gratiarum actione consistit, quas tibi Serenissima & potentiss. Regina agimus quam maximas in nomine Dominorum nostrorum pro amicabili receptione, honorabili auditione, & quieta mansione nobis præstita, quod superest ut decessionem quoq; liberam largiuris rogamus. Lisbonæ 22. Octob. 1657.

Wien self den dagh quam oock den Vic e-Admir: de Ruyter met sijn Esquadre by de Vloot van den Admir. van Opdam: Hare Ex. vertrocken met 't Schip 't Kasteel van Medenblick na 't Vaderlant/ en deden den 12. November voor hare Ho: Mo: rapport van al 't gepasseerde: Doch bleef d'Oorlogs-vloot onder Portugael kruyssen/ tot den 3. Novemb: wanneer door gehouden krijgsraet best gheoordeelt wiert te vertrecken/om 't saysoen/en om datmen geloofden dat de Brasilise Vloot vande Portugijsen door twee uytgesonden Vaertuygen gewaerschout was: 's Anderdaeghs den 4. Novem. komt de voorsz. Bresilise Vloot onder 't Esquadre van den Vice-admir. de Ruyter/ die onkundigh van eenige aensegginghe van Oorlogh / by

de

de Nederlanders aengetast en 14. van de selve genomen zijn / bene-vens een rijcke Portugijsse Prijs met 350. kisten Suycker/ veel In-digo/ Tabacq en Huyden/ afgesonden by den Portug. Admirael/ de-tuen met 83. seylen 80. mijlen van lant door een Zeeus Caper ghenomen en te Middelburgh opgebracht was: Den Capiteyn van dese Portugijsse Prijs was voor af gesonden om te Vijanen te adverteren datte Brasilise Vloot voor de wal was/ doch sich en siende door een Vrijbuyter overmant/ sprong van moedelijckheyt in zee/ en verdronck: Noch 2. Portugijsse Schepen meynende met Graenen in Lissebon te loopen/ zijn mede genomen/ en alsoo 17. prijsen gemaeckt/ daer van den Lieut. Admir. van Opdam den 7. December met 10. prijsen in Goeree/ en Vic. de Ruyter mette zijne in Tessel zijn aengekomen: Korts daer aen is den Oorlogh tegens Portugal afgekondight door geheel Hollandt / en de koophandel op dat Coninghrijck gantschelijck verboden: De Portugijsen meynende datte Nederlanders gepersuadeert souden zijn hun na te loopen om 't Sout van St. Vbes/ vonden hun rekeninge geheel qualijck / alsoo de ged. Nederlanders admissie van den Coningh van Spaignen kregen omme hun Sout aen puncto del Rey en d'omleggende placetsen te mogen laden: De Portugijsen dit siende / en duchtende dat hare Compagnen geheel tot niet souden loopen/ hebben den Handel der Nederlanders open en vrij gestelt / oock de beslaeghen Schepen laten varen/ ende geresolveert eenige Gesanten aen hare Ho. Mog. te senden / en de onlusten op de bequaemste wijse te bevredigen.

't Gebeurde den 11. deser savonts by 6. uren in den Haghe in 't Voorhout dat elckander met hunne Carossen rescontreerden beyde de Spaense ende de Franse Ambassadeurs/ d'eerste met 2. en d'ander met 6. Paerden / willende malkander niet wijcken/ so geraeckten daer over veel volcks op de been/ ende alsoo de Francoisen met Degens en Pistolen / die noch wel eens soo sterck als de Spaignaerden waren/ de welcke maer Degens hadden/ hun aenstelde als wilden sy om 't poinct d'honneur kampen/ soo raeckten sy in groote versmadingh by d'Haegse Burgers/ vermits doen d'onlusten met Vranckrijck noch onafgedaen stonden/ en die indien sy de Spaignaerden aenghevallen hadden/ oock de Hagenaers tot hun partije souden gehouden hebben/ want aldus was den voys van d'Ingheseteenen/ By aldien de Francoisen hare Pistolen af-schieten, sullen hare Backhuysen aen klinckers en steenen geen gebreck hebben, &c. Doch door 't minsaem over ende weder gaen van den Heere van Bevervaert/ (die juyst op die tijt

tijt in 't Voorhout was wandelende) met en nevens d'aenkomste van d'Heeren Merode, den Raed Pensionaris de Wit, Ripperda, &c. wierde terstondt de Wacht van 't Hof contsom de voorsz. Carotsen gecommandeert, en duerde dese contestatie onaengesien vele vriendelijcke interpositien / tot savonts omtrent neghen uren / sonder dat d'een d' ander wilde wijcken of te rugge gaen: Eyntelijck is op den Voorslagh vanden Heere van Beverwaert en approbatie van den Spaense Ambassadeur de Balie van 't Voorhout op twee plaetsen geopent, waer deur ged. Ambassadeur als doen (houdende gelijck hy had de rechte hant) passeerden, en een eynde van dat twisten maeckten.

Op die tijt quam een Afgesanter van den Graef van Oostvrieslant geheeten Buchowierda Amptman tot Lieroort / aen hare Ho. Mo. versoeckende raet en bevorderinghe tot securiteyt en conservatie sijner Landen, indien den Oorloch tusschen Denemarcken ende Sweden de nabuyrighe Landen oock quamen te raken: Daer over hebben hare Ho. Mo. vrundt-nabuyrlijck soo door schrijvens als andere Christelijcke plichten ghehandeldt; Voorts zijn oock versocht Commissarissen om mette selve in Conferentie te treden over de schultvorderinge die desen Staet op de Landen van Oostvrieslant is competerende.

September 1657.

Alhoewel den Bisschop van Munster voor eenige Jaren de onlusten die hy met die stadt (zijn Bisdom) hadde, bevredigt heeft gehad, des niet te min zijn daer van haet, nijt en afgonst (die wel by de geestelijck af gheraden, doch allermeest onder hun te vinden sijn) niet alleen vonckjes over gebleven, maer de selve sijn in plaets van onder d'aerde der liefden te begraven, tot helsche vuyr-vlammen uytgeborsten, en dat om 'tgesach en 't werelts regiment, daer toe ghe holpen van andere Keurvorsten ende Bisschoppen / om dat soo sy Munster konden t'onderbrengen, oock (somen seyde) alsoo met andere Rycks-steden souden omspringen, en alsoo als kleyne Souvereynen mede den teneur in hun gebied laten hooren, Tel est nostre plaisir. Want het Ons alsoo belieft. Ic veu, &c. Doch Godt die d'hovaerdige wederstaet, zijn § bespotters haet en selfs soo sy hum niet wenden, te schande maeckt / hoorde droeffelijck aen 't ghesch rey der Weduwen, Wesen en onnosele verslagen, ten hemel doordringende over 'tgewelt der bloetdorstige papen: Ja hy had haer alreede door een voorbode den 10. Februarij namiddags ten 2. uren uytten Hemel laten hooren, door diverse Canon schooten / charges van musquetten en trommels, &c. die duysenden van menschē te Munster, Grol, Deventer en Zutfen hebbē gehoort, en laten weten, datter slagen en Oorlogen souden volgen: Gelijck dan dito Bisschop

§ Die mette geboden Gods als Atthisten schertsen: Selfs niet geloven daerse profijt van doen: En die meynen soo lang 't haer na den sin gaet, datter geen God is: Niemant hoort: En die mette grootste part der menschen liever een kruys op sijn kleet als in zijn weelde heeft.

in Augusto met 6000. Voet-knechten en 1500. Ruyters Munster aen vyf Poorten heeft beginnen te belegeren en met 27. Canons te beschieten / hebbende dit sijn Legher meest by een gheraept volck van de Keurvorsten van Ments/ Trier/ Keulen en Nyborgh: Stormende meest op een halve Maen/ en door Granaden diverse Huysen in den brant brengende. Die van de Stad lieten sich in 't begin verluyden veel liever sich onder de Franse of Swedse Kroonen te willen begeven/ als haer met den Bisschop t'accommoderen: Hier sagē sy difficulteyt/ en de verre-slenste voorwelden dat haer de Staten Generael soo wegens macht / nabuyrschap als Commercie bequaemst konden salveren / datmen hare Hoog. Mog. daer te eerder toe soude persuaderen/ wanneer men d'eerste consideratien op Vranckrijck en Sweden maer pronuncieerden/ &c. Is gevolght/ dat den Raedt van Munster in den Haghe den Heer Lion van Aitzema hebbende gequalificeert met de charge van hunne Resident / door de selve by hare Ho. Mog. hebben versocht de mediatie van desen Staet over de differenten tusschen den Bisschop en hare Stadt geresen: 't Welck niet alleen aengenomen/ maer oock so verre ghekomen is/ dat hare Ho. Mo. aen de strijdige partijen tot bevredinge hebben af-geschickt de Heeren Hendrick van de Capelle tho Rijssel, uyt Gelderlandt: A. Beveren, uyt Hollandt: R. van Langen uyt Overyssel: En I. V. B. van der Hooge, (in den Raedt van Staten) uyt Seelandt: Sonden insgelijcks een Trompetter over dach en nacht/ so aen den Bisschop als de Stad/ met aenmaninge/ Wederzijts van alle hostiliteyt te cesseren. Den Bisschop tegens alle billijckheyt/ hielt den Trompetter op/ ontnam hem zijn brieven / en uyt een ongehoorde verwaentheydt opende de Missive van hare Ho. Mo. aen de Stadt Munster geschreven/ en die ghelesen hebbende/ sondt den Trompetter met de selve weder om te rugge/ die alsoo na den Hage keerende / groot ongenoegen aen 't Hof veroorsaeckten: Terstont zijn brieven van hare Ho. Mo. aen den ges. Bisschop afgevaerdight/ af vorderende/ Of hy Bisschop soodanighe Acte approbeerden, &c. Oock wiert des Lants Militie na d'Overijsselse Frontuyren versonden/ en een vliegent Legher van 4000. mannen onder den Heer Rijngraef Gouverneur van Maestricht/ en den Oversten Pichler Commandant in Schenckenschans omtrent Grol en die Gewesten versamelt: Oock de Stadt alle goede hulpe op sekere Conditien toegeseyt/ waer door de Keur-Vorsten van Mepnts / Trier en Bayeren hunne Benden in 't Legher voor Munster last sonden/ sich tot geene hostiliteyt tegens der Heeren Staten Leger te laten gebruycken: Onderwijl wierden die van Munster door stormen/ mineren en granaden seer benaut/ veel bloedts wierde ghestort/ daer van des Bisschops volck sulck een gevoelen kreech/ datter vele verliepen: Evenwel bleef den Bisschop volharden/ en in plaetse van hare Ho. Mo. mediatie gunstelijck t'aenvaerden/ verwierp hy die met dese Antwoorde / Dat dit niet hare Ho. Mo. (dien hy seyde alle heyl en spoet te wenschen.) noch eenighe Vremden, maer des H. Roomschen Rijckx saecke was, en wiens doen en ordre dit, en niet de zijne sijnde, konde daer omme geensins de Mediatie van hare Hoogh. Mog. accepteren, te meer, om dat de Ridder-

schap

schap van Munster als de naeste Arbitres, de sake nu alreede op 't sluyten hadden gebracht: Eñ wat de Commercie en 't Krijgsvolck belangde, beloofde (dat eer lang 't een weder kortelingh soude zijn herstelt, en 't ander buyten præjudice der Nagebuyren afgevoert werden. Doch hebben hare Ho. Mo. bevonden dat dit maer schoone praetjes waren/ dewijl de Belegeraers even dapper schoten/ diverse Huysen in brant brachten/ oock een Granaet neder wierpen op een School daer 40. Kinderen waren / maer luttel schade deden/ een Ravelijn in namen / en weder uytgestormt wierden: Hare Ho. Mo. dan eyntelijck vernemende dat den Bisschop onder diversche malen dat men stilstant maeckte/ niet den vrede maer de voogdije socht/ daer die stadt nochtans volgens d'admissie des Keysers Ferdinandus den 9. Dec. 1656. binnen Weenen verleent/ te bewijsen / Hoe sy ab immemorabili tempore s' ampt de custodia seu jure clavium Portarum, Vallorum, Murorum & Symbolij seu tesseræ militaris was vergunt: Hebben op 't versoeck der selve Stad geresolveert hare Militie aen Munster te doen naderen/ en Ec. Den Bisschop die zijn Vriend op die tijt in Hollant had/ kreegh stracks een Expressen per poste van den selven/ met advertentie van hare Hoog Mo. resolutie: Waer op dito Bisschop datelijck aen de Stadt sont/ in Handelinge trat/ en den 22. Octob. accordeerden/ op Conditie/ Dat de Stadt 500. Bisschoppelijcke Soldaten souden in nemen, en daer nessens onderhouden 300. Mannen: Den Bisschop soude een Gouverneur stellen, ende niet dan in de Stadt sijnde het Woort geven: Ooek na believen met zijn Suyte uyt ende in de stad gaen: Nessens een generale Amnestie, en vrijstellinge van Gevangens: Des Stads Pensionaris Drachter en d'Heer Wittenbergh, Raet, by den Bisschop gevanghen, zijn weder vry en in hunne Functien herstelt: 't Principale different van aen wien het PRÆSIDIUM MILITAIRE in de Stadt soude competeren, is aen 't Camergericht van Spiers oft middelen van Rechten verschoven. Daer mede was dien Oorlogh uyt / de soldaten togen naer huys/ en die van de Stadt en den Bisschop quamen hare Ho. Mo. Afgesanten tot Steynfurt voor alle goede officien bedancken/ onder andere aenmerckelijcke redenen/ seyden de Heeren Keppel en Knippenberg Gecommit. van Munster/ Dat zy niemand naest Godt Almachtigh en hadden te dancken als hare Ho. Mog. over ende ter saecke van hare verlossinghe van soo sware en harde Belegheringhe. De Nederl. Gesanten zijn daer na binnen Munster Princelijck ontfanghen ende getracteert: En van daer weder nae den Haghe keerende / hebben rapport aen hare Hoogh Mog. van hare Negotiatie gedaen/ gelijck mede den Heer Rijngrave wegens de opghewesene Benden en Militie van desen Staet.

Die van Hasselt zedert eenigen tijdt schenen te beletten de Scheepvaert op Swol/ om dat die Stadt en Campen beyde Steenwijck en Hasselt niet begeerden tot stemmende Steden in Overijssel: Oock over d' Haven Accijs en Ontfangerschap van Tyman Telvoozen te Hasselt/ de Finantien/ Ec. groote onlusten resen/ sulcks dat die van Kampen en Swol tot Amsterdam quamẽ om wapenen te koopen/ zijnde op Pinxterdagh aengeleyt Hasselt te overvallen/ soo wierden die wapenkoopers t' Amsterdam gestuyt / daer hun toeghe-

verkocht wiert / Dat als men Gelt van noode had tot 't Alghemeen en den Staet, dan was by hun niet te vinden, maer om hare mede-steden, ingelanden en Bontsghenooten en Gebuyren wrevelmoedig te bevechten, dan hadden sy gelt om koffers vol Wapenen te betalen, &c. So eventwel quamen sy met eenige Benden voor Hasselt/ canonneerden op de stad en poorten/ quetsende verscheyden Persoonen: Tot door Arbitres dien twist den 29. May op den Dijck voor Hasselt wierde gemodereert: Doch partijë onvernoecht blijvende/ begaven hun na den Haghe/ daer eyndelijck door tusschen gaen der gekoozen Arbitres de Heeren Burgermeester de Graef van Amstelredam, en den Raed-Pensionaris van Hollant Mr. Iohan de With van Dordrecht, alles in 't leste van Augusto in minne is bevredight/ tot vergheneoeghen van beyde partijen/ en groote lof ende eere der ged. Arbitres: Alles is met een sumptueus Banclket in den Hage op de Doelen besloten: Scheydende de A. Gedeput. uyt den Hage/ en quamen in 't begin van dese Maent met blijtschap thuys.

De Gedeputeerden van hare Ho: Mo: hebben op desen tijt met de Afgesanten der Chur en Furstel. Hoogduytse Stenden diverse mael in conferentie geweest/ over 't oprechten van een Ligue offenssive en deffenssive. Als mede metten Ambassadeur van Spangien / over 't Accomodement der Drie Landen van Overmase: Om 't zelve buyten de Chiambre Mipartie af te doen. En wierde aldaer verboden de weder zijdige hostiliteyt. De Steden Embden / Bremen/ Ceulen en andere uyt ontsach van hare Ho. Mo. / de voorleden Maent specialijcken hebbende doen verbieden yder in zijn resort/ Het opkoopen en uytvoeren van alle soo Wapenen als Accomoditeyten naer 't Leger voor Munster, daer van hebben de Steden van Bremen, Embden, en Munster verstaen, oock by hare Ho. Mo. versocht, als Hanze-steden de protectie en vruchten van dat Verbont Anno 1646. opgerecht, te mogen genieten. Den Resident van Denemarcken Carisius / als mede den Resident van Sweden Appelboom/ versochten Subsidie van Penningen voor hare respective Koningen by hare Ho. Mo. tegens elckanderen: Martinus en Luther waren noyt heviger gescheurt als nu. Appel-boom vergiste sich machtigh / dat hy 't respect en d'eere van die Staet niet en conserveerden, aen de welcke hy gesonden en verbonden was: Denemarcken onderschepten eenige Brieven die men de zijne achte te wesen, waer in verscheyden passagies influeerden tot desreputatie van de A. Regeeringhe der Geuni: Provincien, en daer over hare Ho. Mo. oock billijck sulck een onbenoegingh schepten, dat hare E. Ed. den ged. Resident verklaerde voor inept en onbequaem tot zijne bedieninghe, doende oversulcks aen den Coningh van Sweden schrijven, dat de selve den ged. Appelboom van hun Hof wilde revoceren: Surroguerende in des selfs plaetse d'Heer Resident Aitzema, die daer op den 20. Augusti zijne Credentialen aen hare Ho. Mo. over leverden. Den Koningh van Sweden daer en tegens heeft soo door schrijvens als het non-admitteren van hare Ho. Mo. Gesanten tot de ordinaris Audientie voor zijn Coningl. Persoon/ serieuselijck ghepooght den ged. zijne Resident te maintineren: Alhoewel dat daer door bedeckte middelen en Macchiavelse streecken noyt geadvoueert zijn geworden by desen Staet, als strijdende mette beste maximen van een Politijck Christen.

Men verhooghde in Engelant noch al meer de gunstelingen van den Protector: Richard sijn Soon succedeerde (dewijl het den Protector af-stont) in 't Cancelaerschap des Universiteyts van Oxfort/ werdende met veele solemniteyten *Magistrum Artium* gemaeckt: En een inkomen van 4. Tonnen gouts 's Jaers daer nevens vereerdt zijnde/ gingh hy zijn staet houden op 't Hof van St. Jaems: Een kleyn ongeluck alleen ontmoete Richard in dese maendt/ zijnde in 't Bosch van Salisbury gereden om te jaghen/ viel van sijn Paert en brack zijn Dye-been/ gelijck oock zijn Vrouw Moeder Gemalinne van den Heer Protector op die tijt hare voet tot Hamptoncourt verstuyckte/ doch beyde sonder gevaer zijn genesen: Men hielt Bededag over geheel Engelant over een sleepende sieckte: Mr. Meadou is doen voor Envoy na Denemarcken/en Colo. Jepson aen de Coning van Sweden tot nederlegginge der wedersijts wapenē afgeschickt: Zijn Hoogheyt liet doen mede met goet contentement na huys vertrecken den Courlantse Gesant/ hem vereerende met een goude medalie van sijn Effige en een goude keten van 1200. gulden. Daer tegens quam Admir. Blaeck sieck zijnde/ met zijn Esquadre van de Spaense kust in Engelant: Hy haeckte na 't lant/ en storf soo hy de Haven van Plemuyen in-seylden: Yder gentilman beklaeghde dat verlies/ en oock/ *Dat hy waerdigh was om een Marmore Epitaphium te genieten, op datte Nakomelingen mochten gelooven 'tgheen de huydighe Eeuwe weet, dat hy is geweest een dappere Helt, en een kloecken yveraer voor een Natie die hem meer vierden als andere hunne Coningen, om dat hy hadde getoont te zijn een groote Pylaer daer de Protectorlijcke Regeeringe op steunden:* Zijn Lichaem wierde gebalsemt/ en Princelijck na Londen gevoert/ en in de Capelle van Westmunster heerlijck begraven. Zijn Hoogheyt ging korts daer aen tot Hamptoncourt de wateren uytte Fonteyne *Hibarcheard* drincken: En troude aldaer oock in stilte zijn Jongste Dochter met den Heer Rich/ Soons soon van den Grave van Warwijck. Eenen Eduard Serby medegesel van den conspirateur Syndercomb/ wiert doen so hy in een Engels scheepje na Rotterdam meynden te varen/ ghevanghen/ en by den Protector geexamineert/ bevonden/ dat hy over zijn complot lange in Vlaenderen en te Madril was geweest/ wierde by provisie inden Tour vast geset/ om naderhant eens met hem te reeckenen.

De Deense Vloot onder Adm. Bielke sterck 21. zeylen/ontmoete den 21. Septemb. de Sweedse Armade van 33. Oorlog-schepen 2. Branders 1. jacht en 4. galjoots/op d'Oost see by 't Eylant Rugen/ de Sweden alhoewel boven wint / dorsden niet aenkomen / maer hielden schutgevaert/ den nacht aenkomende/ scheyden / en met den naesten middagh elckander weer in 't oogh krijgende/ alhoewel het lustigh koelden/soo bleven de Sweedse boven wint leggen speelen/tonende seer kleyne genegentheyt tot vechten: Niet te min dede Ad. Bielke 8. van zijne schepen tot de Sweedse in-seylen/ die van de selve terstont omcingelt/ doch van de overige Deense schepen weder ontset wierden/ 't schip Fredrick a 102. stuc. raeckte reddeloos en zijn Boechspriet quyt/ sommige cononschoten gewisselt hebbende / zijn beyde Vlooten met den Nacht gescheyden/ de Deense quamē voor Coppenhaven / ophebbende by de 100. soo dooden als gequetsten/ daer onder Capit. Battery uyt Hollant/ die te Coppenhagen deftig begraven is: Hun Vloot wiert terstondt weder toe-gherust/ om de Sweden die oock vrij beschadigt onder Rugen geweken waren/ weder te soecken: Dan dien gheen lust in den kattendans hebbende/ weken binnen de Baye van Wismar / daer sommighe Capiteynen van de Vloot over hunne slapheyt wierden bestraft.

Den Coning van Sweden ruckte in dese maent voor Fredricksro/ anders Fredricx Eylant/een nieugefortificeerde Stad aen de kleyne Belt/ over Middelfar in Funen: Dan also den Oversten Lobrecht daer op die tijt 't bewint had / wiert met groot verlies der Sweden tweemael te vergeefs daer op gestormt. Corfitz Vlefelt toen mede in 't sweedse Leger zijnde/ sondt een Missive aen de Deense Rijcks-Raden/ versoeckende/ met haer in 't open velt voor Fredricx ode te handelen, als hebbende saken van grooter importantie te spreken: En alhoewel men doen te Coppenhaven seyde dat dien Brief sonder in acht te nemen was ter zijden geleyt/ nochtans heeftmen op verscheyden tijden gehoort datter al by vele een vremden haspel gedraeyt wiert/ die in 't eynt so grof en dick wierdt / datte Boeren en droncke Funen het selve begosten te mercken/ gelijck naderhant volgen sal.

Den 13. deser zijn hare Ho. Mo. Gesanten tot Gotdorp met vier Carotsen a 6. Paerden treffelijck ingehaelt / en door diverse Edelen gebracht in verscheyden daer toe bereyde Camers / daer den Vorst

van

van Holsteyn by hare Excel. quam/ en daer wierde gesprooken van de goede onderlinghe Vrundschap tusschen hare Ho: Mo: ende Sijne Vorste: Doorluchticheyt, ende dat de selve noch altoos duyren most,etc. 's Middaghs tracteerden den Vorst hare Excell. aen zijn eyghen Tafel uytmuntende kostelijck: Waer na sy den volgenden dag met vele courtesie hun afscheyd namen.

De Dantsickers uytgetogen met 1500. koppen om Dirschaw te overrumpelen/ wierden den 2. deser met den dagheraet uyt een Embuscade van 2000. Sweden/etc. aengetast/ die Hertog Adolf soo hy van dit desseyn verwittigt was / by een versamelt had / daer toe nemende sekere 900. Brandenburgse soldaten onder Graef de Waldeck behoorende/ die op die tijt daer voorby passeerden om na de Marck Brandenburg te gaen / die de Sweden by hun gehouden hadden onder pretext als oft sy die wilden convoyeren / doch daer na die persuaderende om tegens de Dantsickers te vechten/ die van de Dantsickers onvoorsiens aengegrepen en uyt 't velt geslagen wierden / so dat de selve eenlijcke Officiers en 3. Vendels veroverden / waer in een Standert dese woorden stonden/ ! Christi triumphator mortis. Tu Christe Redemptor, Tu mea, tu vitæ, spes in agone manes. Doch is dese victorie terstont gemodereert/ also de Sweden de Dantsickers weder te rugge dreven / soo dat die met verlies van 300. man hun in een Maras retireerden/ nalatende 7. stuckjes/ de Sweden en Brandenburghers verloozen hier oock over de 400. soldaten.

't Frans Leger in 't Bosch Niepe Motte au bois verovert hebbende/ quamen doen te Belle in Vlaenderen plonderen en branden/ levende mette Inwoonders als voortijts met die van Tienen: komen voor Bourborgh/ 'twelck haer de sleutelen te gemoet brenght: en soo na de zeekant treckende / nemen op den selven dach noch possessie van 't Houte Wambais dat over 't Scheurtje gebiedt.

October 1657.

Gants Vlaenderen schrickten over desen intocht / Condee weeck in Duynkercken/waer door de Fransen Mardijck aentasten/en door geduyrigh stormen den 3. deser overrompelen/ 'tguarnisoen vā 800. man bleven prisonniers de guerre, wordende na Calis versonden/ doch

doch quamen hy disordre in korte dagen weder over loopen: Daer waren volgens 't Contract tusschen Engelant en Vranckrijck nu op diverse plaetsen 6000. Engelsen in Vlaenderen gelant/ daer van de eerste 1000. al den 18. May by Calais achter de St. Jans Reede waren aengekomen/ doch d'effecten van 't selve Contract waren van die tot dese tijt getraineert soo door 't lange Beleg van Montmedi/ als oock om datte ingheboozen Francoisen difficulteyt saghen om de Engelsen een voet in Vlaenderen te geven / sy fulmineerden neffens de Geestelijckheydt op den K.I./ segghende/ Dat dit een werck was om Vranckrijck in oproer te brengen : Dat men gheen Vrede socht, maer nu d'apparentie door 't onvermogen van beyde Koningen daer toe groot was, haelde men een derde man, ja het Troyaense Paert in, om in eeuwige oorlogh te blijven. Want men wist dat het waer was/ dat de Gesanten van den Paus en Venetien by den Alderchristelijckste Koningh tot Mets in een expresse Audientie hadden geproponeert een provisionele stilstant van wapenen tusschen Vranckrijck en Spangen/ hier op wilde den Koning/ Dat alsoo men den Prins van Condee daer in wilde comprehenderen, men insghelycks Portugael en den Heer Protector daer in moeste vervangen, sonder dat eenigh succes hier af volgde/ de oorsaeck was/ om dat men seyde dat den Protector hem tegens soodanighe Handelinge aenstelden/ en op die tijt aen Vranckrijck geen genoeghen nam/ also d'Engelse Soldaten oock seer sober sonder eenige Zee-plaetsen t'attacqueren dus lang in Vlaenderen waren gehouden/ so dat sy begosten om gelt te roepen / doch alsoo den Marschalck Turenne niet meer als 800. dubbelde Pistoletten in't Leger hadde/ so liet hy zijn eygen Zilverwerck snijden tot stuckjes van 20. stuyvers/ met een Lelijtje getekent / dese gaf hy d'Engelse/ daer het dapper onder begost te sterven/ en nochtans lieten de levende niet of als sy te Bourborgh quamen schandelijck de Roomse Geestelijcken uyt blinden yver te mishandelen / (Procedupzen die de Protestantse Kerck eeuwige laster aenwrijven/en versoepelijcker als van die den Hemel daer door meenen te verdienen / want dese beter weten) : Het dede dien Minister seer / die haer de adieu-predicatie tot Dover had ghedaen soo sy na Vlaenderen overschepen souden/als hy hoorde dat de Engelsche Soldaten met sulcken crueliteyt zijn recommandatien van deugden te observeren/vergheten hadden/ daer zy nochtans als

hy

hy haer de benedictie gaf in dese woorden/ Gy gaet nu over Zee in een
ander Landt, onder vreemde Volckeren, met wiens ondeuchden Ick u L.
beveele geen gemeenschap te willen hebben, nochte om haer uwe lofflyc-
ke ghewoonte te veranderen, maer, recommandere u L. ten alderhooghsten
te blyven by uwe Militare getrouheyt, Discipline ende ordre: Op dat den
verkreghen naem ende lof der Engelse Soldatesce, by Godt soo gezeghent,
onder den Menschen soo bekent, ende by den Vyanden gevreest, door u L.
onbedachtheydt niet en werde besoedelt en bevleckt: Maer, dat wy veel
eer hooren van uwe deugdige trouwe, yver, en vroomheyd, tot vreugde van
ons, ende beminnaers uwes Vaderlants, &c. Alle belooft hadden de selve
te sullen observeren na vermogen.

So haest den Protector hoorden dat Mardyck gewonnen was/
ontboot hy Jan Reynolds die Overste der Engelsen in Vlaenderen
was/ by hem/ die terstont aen zijn Gesant Loccart en den Koningh
van Vranckrijck dede weten/ dat hy inwillichden om Duynkercken
bive force te bespringhen/ ende boven de over ghesonden 6000. noch
10000. soldaten datelijck soude oversenden: Dit leste volgden/ en
alsoo Jan Reynolds dese mael om te houwelijcken in Engelant was
gebleven/ wiert den Gesant Loccart het Souverain bewint over de
Engelse Militie gegeven: Maer 't Beleeg van Duynkercken en
gingh niet voort/ om dat Vranckrijck op Engelant jelours worden-
de/ [want Mardijck wiert den 5. Octob. aen d'Engelsen/ als hare
garnisatie/ ingeruymt] verschrickte dat alle Francoisen/ het vertoorn-
de de Princen van den bloede met een eerlijcke/ maer de Rooms-ca-
tolijcke Geestelijcke met een grootlosde gramschap: Gants Europa
verfoeyden dit transport/ den Paus dede daer tegens schrijven/ de
Vlamingen vloeckten Masarin/ en Hollant meynden te droomen als
sy dit hoorden/ de Politici geloofden/ Dat Vranckryck gedachten van
d'Engelsen moeste hebben, dat sy nu beter van nature als voor 200. Jaeren
moesten wesen, toen zy Vranckryck by Verdrach verlieten: Vergetende
met hoe veel bloet en traenen hunne Voorsaten eertyts dat Volck uyt hare
gewesten hadden gepoogt en oock eyndelyck uytgedreven. De Geeste-
lijcke in Vlaenderen die noyt en hadden willen tot den Oorlog geve/
schooten ter beurse/ en moedighden Don Jan om de naburige Ste-
den en Forten dubbelt te voorsien/ oock door 2. branders proevende
of men d'Engelsen die met 30. schepen in 't Scheurtje gekomen wa-

ren/ konde ruymeren/ van dit misnoegen / en oock den Aenslagh die men op Mardyck weder voorgenomen had/ die in een Convoy dat men op Grevelingen dede/veranderden: Onderwijl wiert de Prins van Condee tot Duynkercken sieck/ doende sich dragen na Mechelen/ doch onderweeg te swack werdende/ most te Gent blijven (alwaer den Krijghsraet op die tijt ter doot had gevonnist Monsr. de la Ferte en Commandeur in St. Venant:) Ged. Prins de Condee lach den 1. en 2. Decemb. als stervende/ doch als sijn Gemalin en Soon waren by-gekomen/en door de vorderen diligentie van 2. Franse Mediciins uyt begeerte van des Prins uyt Normandyen ontboden/en door den Hertog de Longuevile afgesonden / wierden dien Heer ba- gelijcks. Het doorsteken van sommige dijcken en openen van sluysen/ gaf de Francoisen die deses Velt-tocht versorpen/ oorsaeck om tot pretext van hare onlust aen d'Engelsen te seggen/ datter Landt onder water geset was/ en dieshalven gheen voorrage te vinden om yets vorders te beginnen. D'Engelsen bevorderen 't Lant onderwijl tot in den gront/ en eysschen contributie oft dreygen te branden: De Boeren dus beangst/ alsoo Don Juan haer 't contribueren aen de Vyanden by verlies des levens verboden had/ weecken in de steden/ soo dat daer ontrent geen menschen te vinden waren. Toen sondt Coning Carel van Schotlant sijn Trompetter aen de Engelse Gouverneur van Mardyck / met een generaele Amnestia aen alle Engelsen die haer onder sijne Majesteyts dienst souden begeven: Den den voorsz. Trompetter is seer slecht bejegent/ sijn Paert onder hem doot/ en hy in den schouder geschoten: Maer over aen den Gouverneur geklaegt sijnde/ antwoorde die/ Men soude de hantdadige aenwyssen, hy wilde die terstont doen ophangen: Maer wat het Pardon belangde, sulcks raeckten hem niet, de wyle hy voor als noch gheen andere Opperhoofden kenden als het Parlament en den Heere Protector.

Van d'ander sijde liet men in Engelandt niet af Mardyck alleen te versterckten/ maer oock scheepten Gen. Fleetwood en de Sweetse Ministers tot secours van hare Koning/ van London in 2. Engelse en 1. Hamborger schip by de 600. Engelse soldaten / die in Jutlandt aengeset werden/ en de souden van Hul noch 1000. koppen volgen: Dit Volck senden aen de Sweden heeft den Engelse Gesant Meadow tot Coppenhaven ontkendt/ wanneer de Deense Commissaris-

sen

sen daer over by hem klaegden/ sloegh hy 't met dit moy praetjen af/ Het waren maer abusive gheruchten, alsoo niets aen Sweden in Engelandt wiert toe-ghestaen, 'tgheen men oock niet aen Denemarcken soude willen accorderen. Den H. Protector was doemaels onvernoeght op den Jongen Hertoge van Buckingam/ die sich eerst by zijn Hoocheyts Dochter aengegeven hebbende/ daer na hem stillekens in Huwlijck mette eenigste Dochter van Sir Tomas Fairfax begaf: Ende considererende wat deught en dienst ged. Fairfax de Republijcke had gedaen/ recommandeerde zijn Hooght. 'tselve aen sijnen Raedt/ die onder decksel dat ged. Buckingam tegens 't Bannissement des Parlaments dus in Engelant sonder abolitie van 'tselve was gekomen/ hem in gevangenisse op 't Eylant Jarnsey hebben geconfineert/ als hebbende dit zijn Nieu Huwelijck buyten kennisse van de Regeringe gecontracteert. Beter wierden d'Oost-indise Negotianten van zijn Hoogheyt ontmoet/ want hy moedigde haer aen om hare Compagnie door een capitael van 60. Tonnen gouts stercke beenen te geven/ en men sach aen/ Dat by vervolgh van d'Engelse Commercie de Scheepvaert soo wel in Enghelandt soude accressceren als sy in Hollant gedaen hadde met d'Oost-Indise Compagny: Dat Engelant dit Jaer 1657. alreede een goet begin had genomen, syude van daer by de 30. Schepen soo groot als kleyn die alle wel gehandelt hadden, weder tuys gekeert: Datter met Portugal tot dien eynde soo nauwen Verbont was ghemaeckt, om dat zy den Vryen Handel op hare Colonien aen d'Engelsen alleen hadden vergunt, zynde hare Macht in beyde d'Indias seer aensienelyck, en d'Engelze Compagny om veele redenen dienstigh: Dat men oock bequamelyck den Handel op Gunea daer door konde tot sich trecken, om van daer het Gout ende d'Olyphants Tanden te bekomen: En dat men oock om de Zee voor Spaignen te benauwen, alleen uyt insicht der Scheep-vaert den Oorlogh soo hevigh teghens die Croon voort-geset wiert, als pogende d' aenkomst en Traficque der Engelschen in West-Indien te beletten, &c. Eyntelijck is in volgende wijse een Reglement der Nieuwe Enghels Oost-Indische Compagnie uytghekomen/ van desen inhoudt:

Den Heere Protector confirmeert aen d'Engels Oost-Indise Compagny die Previlegien welcke aen hare Voorsaten by Coning Iacobus zijn verleent: Ende sal den 29. Octob. 1657. om yder tot tekenen te encourageren, op 't Oost-indisch Huys in Leadenhal-straet een Boeck open leggen, daer yder voor soo veel by tekent de Bewinthebbers 'tselfde in 6. Terminen sullen

ren/ konde ruyneren/ van dit misslucke / en ooch den Aenslagh die men op Mardyck weder voorgenomen had/ die in een Convoy dat men op Grevelingen dede/ veranderden: Ondertwijl wiert de Prins van Condee tot Duynkercken sieck/ doende sich dragen na Mechelen/ doch onderweeg te swack werdende/ most te Gent blijven (alwaer den Krijghsraet op die tijt ter doot had gevonnist Monsr. de la Vertu Commandeur in St. Venant:) Ged. Prins de Condee lach den 1. en 2. Decemb. als sterbende/ doch als sijn Gemalin en Soon waren by-gekomen/en door de vlijtere diligentie van 2. Franse Mediciins uyt begeerte van dese Prins uyt Normandijen ontboden/en door den Hertog de Longuevile afgesonden / beterde dien Prins da-gelijcks. Het doorsteken van sommige dijcken en openen van slupsen/ gaf de Françoisen die dese Velt-tocht versorgden/ oorsaeck om tot pretext van hare onlust aen d'Engelsen te seggen/ datter Landt onder water geset was/ en dienvolgens gheen fourage te vinden om yets vorders te beginnen. D'Engelsen bedorven 't Lant ondertwijl tot in den gront/ en eyschten contributie oft wepenen te branden: De Boeren dus beangst/ alsoo Don Juan haer 't contribueren aen de Vyanden op verlies des levens verboden had/ weecken in de steden/ soo dat daer omtrent geen menschen te vinden waren. Toen sondt Coning Carel van Schotlant sijn Trompetter aen de Engelse Gouverneur van Mardijck / met een generaele Amnestia aen alle Engelsen die haer onder sijne Majesteyts dienst souden begeven: Den voorsz. Trompetter is seer slechte bejegent/ sijn Paert onder hem doot/ en hy in den schouder geschoten: Maer over aen den Gouverneur geklaegt sijnde/ antwoorde die/ Men soude de hantdadige aenwyssen, hy wilde die terstont doen ophangen: Maer wat het Pardon belangde, sulcks raeckten hem niet, de wyle hy voor als noch gheen andere Opperhoofden kenden als het Parlament en den Heere Protector.

Van d'ander syde liet men in Engelandt niet af Mardijck alleen te versterken/ maer ooch scheepten Gen. Fleetwood en de Sweetse Ministers tot secours van hare Koning/ van London in 2. Engelse en 1. Hamborger schip by de 600. Engelse soldaten / die in Jutlandt aengeset werden/ en de souden van Hul noch 1000. hoppen volgen: Dit Volck senden aen de Sweden heeft den Engelse Gesant Meadow tot Coppenhaven ontkendt/ wanneer de Deense Commissaris-

sen

sen daer over by hem klaegden/ sloegh hy 't met dit moy praetjen af/ Het waren maer abusive gheruchten, alsoo niets aen Sweden in Engelandt wiert toe-ghestaen, 'tgheen men oock niet aen Denemarcken soude willen accorderen. Den H. Protector was doemaels onvernoecht op den Jongen Hertoge van Buckingam/ die sich eerst by zijn Hoocheyts Dochter aengegeven hebbende/ daer na hem stillekens in Huwlijck mette eenigste Dochter van Sir Tomas Fairfax begaf: Ende considererende wat deugt en dienst ged. Fairfax de Republijcke had gedaen/ recommandeerde zijn Hooght. 'tselve aen sijnen Raedt/ die onder decksel dat ged. Buckingam tegens 't Bannissement des Parlaments dus in Engelant sonder abolitie van 'tselve was gekomen/ hem in gevangenisse op 't Eylant Jarnsey hebben geconfineert/ als hebbende dit zijn Nieu Huwelijck buyten kennisse van de Regeringe gecontracteert. Beter wierden d'Oost-indise Negotianten van zijn Hoogheyt ontmoet/ want hy noodigde haer aen om hare Compagnie door een capitael van 60. Tonnen gouts stercke beenen te geven/ en men sach aen/ Dat by vervolgh van d'Engelse Commercie de Scheepvaert soo wel in Enghelandt soude accresseren als sy in Hollant gedaen hadde met d'Oost-Indise Compagny: Dat Engelant dit Jaer 1657. alreede een goet begin had genomen, syude van daer by de 30. Schepen soo groot als kleyn die alle wel gehandelt hadden, weder tuys gekeert: Datter met Portugal tot dien eynde soo nauwen Verbont was ghemaeckt, om dat zy den Vryen Handel op hare Colonien aen d'Engelsen alleen hadden vergunt, zynde hare Macht in beyde d'Indias seer aensienelyck, en d'Engelze Compagny om veele redenen dienstigh: Dat men oock bequamelyck den Handel op Gunea daer door konde tot sich trecken, om van daer het Gout ende d'Olyphants Tanden te bekomen: En dat men oock om de Zee voor Spaignen te benauwen, alleen uyt insicht der Scheep-vaert den Oorlogh soo hevigh teghens die Croon voort-geset wiert, als pogende d' aenkomst en Traficque der Engelschen in West-Indien te beletten, &c. Eyntelijck is in volgende wijse een Reglement der Nieuwe Enghels Oost-Indische Compagnie uytghekomen/ van desen inhoudt:

DEn Heere Protector confirmeert aen d'Engels Oost-Indise Compagny die Previlegien welcke aen hare Voorsaten by Coning Iacobus zijn verleent: Ende sal den 29. Octob. 1657. om yder tot tekenen te encourageren, op 't Oost-indisch Huys in Leadenhal-straet een Boeck open leggen, daer yder voor soo veel hy tekent de Bewinthebbers 'tselfde in 6. Termi-

 nen sullen

nen sullen moeten betalen, haer daer mede laten gewerden, beloovende nimmer yets meer te pretenderen, als yder pro rato by winst en verlies mocht competeren: Alle 7. Jaren sal men een College uyt al de Partecipanten verkiesen, om alle openstaende rekeningen af te doen, en na 18. maenden 't Overschot aen de Partecipanten betalen: Dan sullen andere om 't capitael te vergrooten, oock mogen tekenen: Ende sal dese ordre alle 7. Jaren geobserveert werden: Niemant sal een stem in de Compagny hebben, als die 5000. guldens heeft ghetekent, en soo veel kleyne als t'samen 5000. gl. maken, sullen samen een stem hebben: En niemant magh Bewinthebber zijn of hy tekene 10000. guldens: Onderwylen dese Compagnie duyrt, sullen geene der Participanten, op verbeurte van hun capitael, particulier op Oost-Indien moghen handelen: Blijven daer en boven oock borghe voor 2. Tonnen Gouts voor al d'Intresten die de Compagny aen Effecten, Coustumen, Forten, Previlegien en Immuniteyten in Oost-Indien heeft, om 'tzelve in twaelf maenden te betalen: Sullen oock trachten om den Handel op Guinea aen dese Compagny te hechten: Werdende geen langher tijt om te tekenen vergunt als tot den 30. Novemb. 1657. Ende sullen dese Nieuwe Teyckenaers een College verkiesen, om den Staet van Indien te balanceren, staet en rekeninge te maken, soo wel, als de Bewindthebbers der voors. Compagny.

Na 't winnen van Olivensa in Portugal wonnen de Spanjerden oock Mouron/ 'twelck sy weder door d'Inghesetenen opstant mosten verlaten/ doch ten tweede mael meester wordende/ koelden toen hare wraeck-lust op de tegenstrebers/ daer d'onnosele oock onder liepen: Twee duysent Spaense Ruyters overvielen en plonderden doen insgelijcks de oude statige stadt Vallaniciosa / daer sy grooten roof uyt voerden/ alsoo hier voor de veranderinge van 't Rijck de Hertoghen van Breganse hun Hof plachten te houden. 230000. stucken van Achten arriveerde in dese maent voor den Koning te S. Sebastiaen/ zijnde neffens 24. metale Canons/ en 'tgeen aen de bewerckers hare vingers is blijven kleven/ gevischt uyt den Admirant / 't voorleden Jaer in de strate van Bahama ghebleven. Commandeur Brakel bracht doen te Mallega op een Turckse koopvaerder met 10. stuc. 2. Moozen/ 2. Renegaden en 4. Christen slaven / voor Tituan van syn Ancker gelicht / hebbende noch een grooter Turcks schip daer onder 't Landt verbrant.

Den Heere van Amerongen dede den 5. deser sommier rapport aen hare Ho. Mog. van hare Exell: Negotiatie in Denemarcken: Den Heer Ambassadeur Nieupoort versocht so om zijn domesticque als andere Affairen / te mogen een keer na huys doen. Den Heere Ambassadeur van Vranckrijck demonstreerden doen aen hare Ho. Mo. het licencieus gebruyck van Trouwen en Predicken te Parijs in 't

in't Huys van den Heer Borel Ambassadeur van Nederlant / die daer op den ged. Ambassadeur deden aenschryven / in diergelijcke celebratien sich discretelijck te dragen : De sake bleef daer by / of wel een Edelman met last van den Cancelier by den Nederl. Gesant gekomen zijnde / wilde besluyten datmen hem niet en soude toe-staen in Franse Tale in sijn Huys te doen predicken / de Predicatien waren doch en het Trouwen veele Jaren by hare Ho. Mog. Gesanten in Vranckrijck continuelijck geadmitteert geweest.

(N. B.) Den 17. Octob. begost in Nederlant een stijven Oosten wint te waeyen, daer mede de Zuyder See en andere Binne-wateren soo droogh liepen, dat men van Ens na Vrieslant konde gaen : De Oude Stadt Stavoren en de Kercke, het Huys te Britten ende andere overgolfde Antiquiteyten lagen boven water : En 't begost oock so sterck te vriesen dat men den 20. Octob. in Vrieslant over 't Ys reedt : Daer op is gevolght een bittere Winter, so dat in 12. Weken de Schepen geen vaert hadden, duyrende tot in Maert 1658.

November 1657.

De Coninglijcke Majesteyt van Poolen zedert zijne winst van Crakow zijn macht verdeelt / doch luttel geopereert hebbende / mits de Poolen weynich Artillery voeren / en dies te onvermogender om eenige Vestingen t'emporteren / was al diverse reysen by hare Ho. Mog. Gesanten uyt Marienburgh aengemaent tot bevredinge met de Sweedse Majesteyt : Onder andere heeft den Koning van Poolen de volgende Missive aen hare Excell. gesonden / die ons in desen tijt ter handen quam :

IOhannes Casimirus, Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ; Prussiæ, Moscoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Smolensiæ, Chernichoviæq; Nec non Suecorum, Gotthorum, Vandalorumq; Hereditarius Rex, &c. *Illustres & Magnifici, grati nobis dilecti, exponunt nobis gratitudines Vestr: per Literas suas, vigesima quarta Iulij Marienburgij scriptas, nobis verò nuperrime redditas, quod Celsi & Præpotentes Fœderati Belgij Ordines maximo tenentur desiderio Pacis in hoc nostro Poloniæ Regno constituendæ, eamque nobis pro suo in nos optimo affectu suadent, gratissima nobis est tam propensa in nos voluntas Celsorum & Præpotentium Fœderati Belgij Ordinum ac gratitudinum Vestrarum in eadem Pace promovenda indefessa cura & studium. Cæterum sicut nota est Gratitudi:*

Vestris ex anterioribus nostris declarationibus nostra summa ad pacem propensio: Ita non dubitamus Gratit: Vestras de hac re Celsis & Præpotentibus Ordinib. perscripsisse, nihil itaque in nobis desiderari potest, quod ad pacem faciendam pertinet, & nunc sine mora cum nostris Confœderatis Sereniss. Hungariæ, & Daniæ Regibus, ac Magno Moscoviæ Duce conferemus de pace cum hoste communi facienda: Interim Gratit. Vestras bene valere cupimus. Data in Castris ad Cracoviam, die xij. mensis Augus. Anno Domini 1657. Regnorum nostrorum Poloniæ ix. Sueciæ vero x. anno.

Subsignatum erat, JOHANNES CASIMIRVS R.

In dese Maent begaf sich Philips Pels Sone van den Nederl: Resident tot Dantzich/ uyt last van hare Ho. Mo. na Brambergh/ omme by den Heere Ceurvorst van Brandenburgh te resideren/ die sich den 3. deser aengevende/ aldaer by zijne Doorl: seer aengenaem was/ als streckende tot het onderhouden van alle vrundtschap ende goede correspondentie. Soo liestalich en was den Moscovise Czar niet aen Bradshaw/ die in Ambassade wegens den Protector over de Commercie na der Moscou gesonden/ alwaer noch orders noch accomoditeyt konde bekomen/ ja nauwlijcks versekert en spijse voor de zijne kommende krijghen (om datte Moscoviters seer hoog achten/ en gehoorsamen de geboden hares Keysers/ als van Godts wegen/ so veel te versoeckelijcker/ seggē sy/ is 't; sy willen met al sulcke Natie niet te doen hebben die hare eygen so goeden Koningh van dē troon geschopt/ eñ om 't leven gebracht hadden:) dies keert hy re infectâ na Courlant/ daer hem die Vorst zijn Lusthof Frauwenberg tot sijn retraict gaf/ tot hy van daer uyt order des Protectors na Hamburg af-quam. Wonderlijcke snel wiert de Sweedse macht in Lijflandt op dit Na-saysoen gekrenckt door de geduyrige Attacques der Russen/ Graef Magnus met zijn Sweedse Benden was selfs genoodsaeckt in een gehuchte onder Revel te wijcken/ en de Pest die aldaer sterck aenhielt/ verboot hem en zijne vijanden die stadt te naderen/ ja hy dacht veel liever na Sweden te wijcken en Lijflandt te verlaten/ indien niet de Sweedse Majesteyt hem beloofte van secours/ en waer het noodigh/ selfs in persoon te komen/ hadde toe-geseyt. De Pollantse Militie tot Dantzich (daer 6. a 8. gesellen om hare pijpestellery af op ghehnoopt waren/ keerden doen op de begeerte van hare Ho. Mo. weder na huys. Want die gewesten nu schenen te rusten.

Tot Koppenhaven was yder met den aenvang deser Maent verblijt / over de voorspoedige Actien tegens de Sweden / (so in Noorwegen / daer Knut Olefelt Command. in Lantskroon / by Mackroe 160. Sweden neder maeckten / blijvende selfs op de plaets: Als in Schoonen / daer Zijn Majest. van Denemarcken selfs present / de Sweden uyt het Landt sloegh / soo dat sy selfs uyt de stoven vloden / onder 300. Sweedse dooden waren / Generael Horn, Gen. Major Mier, Overste Ribbing, Overste Banier, Overste Lillecroy, en Graef Pontus de la Guarde, is 't been afgeschoten / de Major Bagge, en de Ritmr. Kulbar, nevens 4. standaerden syn gevanghen / de rest salveerden haer over de klippen in grooter confusie: Aen de Deense kant bleef hier den Grave van Styrum, die als Volontaris dese Actie bygewoont / en sich dapper gequeten had / begevende hem diep in des Vyants Benden / daer hy de Voortocht had / wordende door een ongeluckigen kogel op de Walstat geschooten / als mede den Overste L. Claes Kaes en de Wachtmr-Katte, dit alles geschiede by Helmstadt: Doch al was 't dat yder op dese successen sich grooter gevolghen imagineerden / soo beviel den Deensen Oorloch al geheel anders uyt / want Ge. Wrangel verkundschapt dat den Deense Rycx-marschalck Andries Bille over eenig ongenoegen van slechte betalinge den Holl. Overste Lobrecht mette Duytse besettinghe uyt Fredricrode op Funen had versonden / houdende slechts 3000. Deenen daer binnen tot besettinge / en weetende dat al hare vestingen in Holsteyn en Jutlant van kleyne consideratie en niet houdbaer waren / (ongeacht het veroveren des Eylants Samso / als mede Wensusel /) heeft den 4. Novemb. met den dageraet Fredricrode tonsomt bestormt / en na d'eerste Aenval van de waterkant door dringende / stormenderhant vermeestert: Andries Bille wiert geschoten / daer hy na sommige dagen af storf / soo men seyde van syn eygen volck / roepende datse geen kruyt meer hadden / andere smeeten hun geweer ter aerden / achtende verraden te zijn / in dese desordre zijn vele Deenen gesneuvelt / over de 2000. gevangens daer onder 180. Officiers en 33. Vendels zijn na Wismar aen den Koning van Sweden ghesonden / daer niet boven 800 koppen af te Wismar quamen / overmits sy of onderwegen weg-geloopen of van de Sweden gemaltst zijn: In Fredricrode zijn nevens 60. Canons noch veel Voorraet / Buyt / en Wapenen ghevonden: Hier over is

onder

onder de Sweden den moet dapper ghewassen / en voorwaer niet te vergeefs/ want sy wierden nu gebieders over half Denemarcken/ konnende na believen de Noort en Oost-see ghebruycken/ Funen bespringen/ en ingevolge 't gehele Rijck by vorst of met kleyn vaertuyg lichtelijck invaderen: Te Coppenhaven daer en teghens was men over dit verlies machtigh verschrickt/ yder spoogh zijn gramschap op Bille en andre Rijcxraden uyt/ pasquillerende/ Datse oorsaeck van al dese onheylen waren, en tegens 't Coningryck en Sijne Majesteyt ageerden, met andre vuyle lasteringen/ die aen de Borse geplackt waren: Den Coning van Denemarcken toogh stracx op Funen / latende de Jongen Guldenleeu met 3000. soldaten tot bewaringe van dat Eylant. Over Zee was voorn in de Zont aengekomen d' Heer Guinski Starosta van Guesna, Overste in 't Pools Leger onder Ge. Carnetski met Credentialen van de Poolse Majesteyt en dito Carnetski / meldende/ dat Ge. Gonsieusky met 10000. man in Lijflant was/ en de stadt Riga met hoope van winst * beleghert hielt: En datte Coning van Poolen selfs met zijn en het Oostenrijcks Legher om Thoren stont: Dat † Carnetsky met 22000. man was in Pomeren gevallen/ en ordre van den Koningh van Denemarcken verwachte om na Holsteyn ofte Jutlandt te naderen/ etc. Doch dat voor-spel liep soo breedt niet af / dewijl Carnetsky verby en voor Stetin in Pomeren groote schade gedaen hebbende met plonderen en branden / hoorende 't verlies van Fredricxode / toogh weder te rugh met grooten roof na Poolen/ hebbende niet bysonders uytgerecht als eenelijcke hondert Lasten Granen verbrant en vele arme ellendige Luyden gemaeckt: Hier over klaegden Hertogh Adolf aen Kurbrandenburgh / Waer om de Brandenburgse Macht aen Carnetsky niet en hadde gepooght in het overkomen van de Oder te stuyten? Willende dat men 't zelfde soude beletten, ofte anders hem in sulcken gevalle voor vijant houden. De Neversarise Treyts konde oock niet verswelghen datte Deensche voor Bremervoerden 't Duytse Rijck (soo sy 't noemden) troubleerden: Sonden een Expressen aen Denemarcken/ Begeerende dat de besettinge

* De Poolen souden Riga gemackelyck vermeestert hebben, maer voor de Peste dapper vervaert synde, lieten hun somtyts 500. Polen van 50. Burgers uyt Riga wech jaegen.

† Hy avanceerde tot aen d'Elve en d'Oost-See, plonderden en verbrande onder Stetyn Anclam, des Stadts Meulen, en over de Twintigh Dorpen.

tinge van Sijne Majesteyt uyt Bremerveurden werde genomen, of by weygeringe per force souden attacqueren, willende geensins gedoogen datmen eenige onrust op den Duytzen Bodem aenvangen sal. Dese kregen geslepen Antwoort/ soo dat zy tegens Denemarcken niet en dorsten aenvangen/ dewijl den Hertogh van Lunenborgh (Denemarckens Swager) en andre uyt den Creytz daer tegen waren: Dies trecken sy haer wijt opgeheven Legher van 4000. man weder te rugge/ die naderhandt verdweenen als hun begonnen Oorlogh: Tot excessive schade en onkosten der ghemoeyde/ die nu eerst bevonden dat dit een dagelijcks dienende Sententie is/ Besint eer gy begint.

Als Eb en Vloet had het desen gantsen Na-somer tot Francfort gewoelt/ van Ghesanten en Vorsten die meer woelden om de Keyserlijcke Electie als de Keurvorsten selfs/ (de Hooghduytschen spreken dapper): Den 6. deser is daer vast gestelt den Waeldagh des nieuwen Keysers tot den volghende Somer uyt te stellen. Een Sweedsen Envoy versochte daer op die tijt hulp tegens Denemarcken/ men antwoorde hem / Dat aldaer van soodanighe saken niet en wierde gehandelt, specterende die selfdo alleen tot de Verkiesinghe van een Roomse Keyser, &c. Oock verscheen een Gesant van den Bisschop van Trenten / desen wilde voordraghen sommighe swarigheden/ die hy seyde dat sijn Heer met het Oostenrijckse huys hadde/ dan wiert nevens sijn saeck niet geacht: Aaron soa sich geern over al om te heerschen by Moses willen voegen, van alles beschleyt willen weten, en gelyck de Pausen plachten de Kerck op't Stadthuys setten.

Wegens de Franse Croon zijn op desentijt de navolgende Gravamina tot Francfort aen de Keurvorsten opgebracht: 1. Datmen doe prompte en behoorlycke reparatie van de infractie tegens de Vrede van Munster. 2. Datmen dadelyck sonder versuijm uyt Italien herroepe het Oostenrijcks Leger. 3. Dat men in-treckt de qualiteyt van Vicarius der Wapenen van 't Duytze Rijck, in Italien aen den Hertoge van Mantua ghegeven. 4. Dat men sich verbinde de Stadt Trin aen den Hertoge van Savoyen te restitueren. 5. Datmen aen ged. Hertogh van Savoyen ghove de Investiture des Marquisaetschaps van 't Montferat, dus langh aen hem geweyghert. 6. Dat men herroepe alle gemaeckte Acten van de Keyserlijcke Camer teghens den Hertogh van Modena. Hier op is het minste niet gevolgt / ten ware men Complimenten hope volkomentlijk te bekomen. Vranckrijck konde over d'Alliantie met Portugael noch niet effenen / om dat die Croon de 15. Tonnen gouts voor Vranckrijck op vermijnen bedongẽ/ in de betalinge traeg was: Nu wiert die selve somme contant geeyscht: Portugal pleyte aen die kant met hun onvermogen / en al hoewel here Ministers lang zijn/ so suspendeerde sy daer mede het ondenhanden contract van Huwelijck / tusschen hare Princesse en Sijn Majesteyt van Vranckrijck / daer sy met een onoplegughelijcke Bruydt-schat aen Millioenen toe beloof den / wanneer sy den voortgangh daer af uytmuntend' wenschten: Maer den Allerchristel. Koning heeft sin

in 't een noch 't ander niet verhaest/ wel wetende/ dat veel te beloven/ weynig te hebben/ en op veel te steunen/ in kleyne dinghen en vrij meer in groote / een slecht eynde moste nemen. Ongeluckig wierden de Provincien van Poictou/ Aunis en Xaintogne van 't water overvallen/ 't welck door den grooten sneeu van boven so schielijck neder storte / dat 't meeste Graen bedorven/ vele menschen en beesten verdroncken / en een jammerlijcke destructie in die gewesten/ doch meest in de Valeyen/ Marassen/ en langst de Revieren is gesien.

De Coninginne Christina onthielt haer in dese tijt tot Fonteynebleu buyten Parijs: Hare Majesteyt was wel verwondert dat sy de eygen hant sagh van haren Geheym-Raedt den Marquis van Monaldesque / en dat in 't beschrijven van sulcke dingen die hem in aller secretesse waren toe-vertrout / so dat te Romen/ Ko. ged. Coninginnes secreten door hem gedivulgeert / doch so men seyde hare Majest. door den Paus selfs ghewaerschout was / waer door sy Monaldesque terstont by haer ontboot/ en zijn eygen schrift hem voor houdende/ bekende hy die de syne te zijn / als mede zijn misdaedt : De Coninginne dede terstont een Rooms Priester binnen de Zale komen/ daer hy sich tegens biechte/ d'absolutie versocht en verkregen hebbende : Hier op de Coninginne haer wendende tot een ander Italiaensch Officier die daer by stondt / seyde dat hy nu doen soude so als sy voor desen bevoolen had : Desen heeft Monaldesque / die door een andren Italiaen aen een Pillaer vast ghebonden was/ in presentie van de Coninginne (die haer oogen van 't sept keerden) met een Stilet 't hart afgesteken / en met veel andere wonden gequetst : Dese Acte is in 't begin by 't Hoff van Vranckrijck niet wel opgenomen/ doch als de Coninginne door een Expressen reden gaf / en korts daer na al d'Italianen uyt hare dienst sette/ soo was men wel vernoeght.

December 1657.

IN de voorleden Maent waren uyt de Reviere van Lissabon in See geloopen 8. Roovers / hebbende dubbelde Commissie van Portugal en Vranckrijck/ te weten/ drie tot Rochelle toe-gemaeckt/ de twee ghevoert by Charles en Justo Bils Gebroeders/ beyde schepen de Fortuyn genaemt/ en Capitein Collart het derde/ dese en d'andre 5. waren alle wel ghemonteert/ en bevolckt van veelderleye Natien die allerhande Talen spraken : Dese om haer dessaynen op de Koopvaerdy-schepen van Nederlant te bedecken / stropten uyt dat sy oock Commissie uyt Zeelant hadden : Zy waren oock met den Gouverneur van Brest overkomen om hunne Prinsen aldaer op te brenghen / en den roof samen te deelen : Doch hunne desseynen liepen ghcheel slecht uyt / want als sy in Zee quamen/ en 't Schip den Olifant op de Portugijsse Kust genomen en te Lissabon op-ghesonden hadden/ meynden sy door 't Canael te gaen moeyelijck vallen de passerende Schepen van Nederlant/ doch God de Heer heeft dese dieven/ die nessens andere roofaerdige 't gemeyne spreeckwoort dat

in

in Troubel-water goet visschen is / (tot hun profijt hier wilden gebruycken) omtrent Heysant door een gruwelijck Tempeest te gronde geslagen / Collart en Charles Bils quamen daer af / hun meeste Volck en al de schepen behalvens twee / zijn op de zanden vergaen: Bils machtigh ontreddert / seylt met zijn Schip na Rochel / daer even uytgeloopen was een Hollants Schip met Klaphout / 'twelck te Rochel was beslagen geweest om dattet van sijn ancker spillende / een ander Frans Schip had beschadigt / dan nu onder borghe ontslagen / en den Schipper te Rochel blijvende om 't Proces te vervolghen / soo meynde den Stuyrman met 't schip na Bordeaux te lopen / doch even buyten komende / is van Bils genomen / die den Stuyrman dwongh na Lissebon te seylen / maer also het mistigh weder was / settent de Stuyrman op de Franse Kust aen / en also het Roer stiet en de zeylen neder vielen / sprong Bils met de zijne in de Boot en roeyden na lant / ende op strant komende / ontmoeten daer sommige Holl. Bootsgesellen / onder anderen oock den Swager van de stuyrman diens Rock Bils gerooft en over zijn lijf hebbende / van dito swager gekent en weder afgevordert wiert / doch Bils desen een averrechtse steeck ghevende / vluchte te Landewaert de Bosschen in / latende den gequetsten ter doot na Rochel dragen / alwaer oock weder aen ghekomen was zijn Swagher den Stuyrman / die sijn Schip van 't Lant behouden hadde afgewent.

Over dese Piraterijen en de quade uytstropselen der Portugijsen / ontstont een generale vrese aen de Nederlantse Cooplupden in Vranckrijck: Dese zijn verstont door den Nederl. Gesant Boreel door voorhoudinge van een Missive in 't Latijn verseckert / Oft zy wel door sommighe quade ghenegene bericht waren als of by Engelant en Vranckrijck om de rupture met hare Ho. Mo. en Portugal, eenighe veranderinge van goeden wille soude wesen tot nadeel der Geuni: Provincien, dat (behalvens die rupture met Portugal was gefundeert op goede en rechtvaerdighe redenen, na lang patienteren,) nochtans den Koning en 't Hof van Vranckrijck nu meer als oyt met hare Ho. Mo. alle goede Correspondentie sochten te onderhouden, ende die noch gesindt waren te vermeerderen, daer men Instructien toe vervaerdighden: Dat den Lord Protector oock goede verseekeringe aen den Ambassadeur W. Nieupoort hadde gedaen van zijne Hoogheyts affectie tot hare Ho. Mo. selfs in 't ontslaen van een by particuliere aengehouden Nederl. Schip na Oost-Indien gaende: Dat zy derhalven alsulcke abusive geruchten niet en souden geloven, &c. 't Welck in der daedt oock also was: Want ged. Ambassadeur hebbende aen den Graef de Briene in conformiteyt van voorige beloften overgelevert dese poincten / 1. De Expeditie van Arrest van 't Conseil de Coning present, over d'exemptie der Taxes Estrangeres voor hare Ho. Mo. Onderdanen, nu en in 't toekomende. 2. Expeditie by Arrest als voren, tot confirmatie der Declaratie van Coningh Louis XIII. in datho den 25. Febr. 1635. Daer by verklaert wert, dat hare Ho. Mo. Onderdanen in dit Rijck in alles sullen werden aengesien en gehouden als naturelle ingeboorne Francoisen: En dat zy in Lasten en Impositien niet hooger sullen werden beswaert, anders als de naturelle Onderdanen van Vranckrijck selfs. 3. De restitutie van de Roo Haes, en de seer rijcke Inladingh, komende van Alexandryen d'Egypte, door Franse Rovers genomen en tot Toulon opgebracht. 4. Het stellen van hare Ho. Mog.

Consul Louis Magel tot St. Malo, en daer toe zijn Majesteits. Brieven van admissie en daer 't behoort. 5. De betalinge van Vracht der 4. Nederl. Schepen, tot Rochel in dienst van den Koning genomen, van Rochel na Portugal, en van daer na de Straet versonden om Roses te revictualieren, en nu tot Toulon aengekomen. 6. De nadere publicatie weghens den Coning, als dat d'Onderdanen van hare Ho. Mo. by interim, sonder limitatie van tijt sullen genieten den Inhout van 't Tractaet de Marine, ghemaeckt jongst tusschen den Koningh en de Anze-steden. Is hier over wel bejegent/ Dat noch zijn Prijs d' Olyphant in Vranckrijck daer hy uytgevaren was/ om te jugeren opbrengen: Den Coningh en zijnen Raedt sonden Verbodt aen den Lieutenant general in Bretaigne en aen den Gouverneur van Brest/ gene Robers te herbergen oft t'admitteren: Oock hare Ho. Mo. door des selfs Gesant in den Haghe verseckerende/ dat van alle dat werck tot Brest geconnivaeert/ geen quaet soude staen te verwachten/ &c. En of wel de Rode Haes was geconfisqueert/ nochtans wiert goede hoop gegeven tot de Vracht-betaling der 4. schepen. Den 12. deser is te Bordeaux door achteloosheyt van een jongen 't Magasijn/ 't best gedeelte van 't Stadts Huys/ der Jesuyten/ en nagelegen huysen-plaetsen jammerlijck opgevlogen en over hoop geloopen/ doch die in de gevangenholen daer onder/ leden niet/ overmits den slagh opwaert werckte.

Binnen Madril waren de voorgaende Maent twee Astronomijns hevich tegens malkander over 't groot gaen der Coninginne/ hunne profetijen volleden niemant/ om dat selfs hun bewijs-redenen gecklijck waren: Eyntelijck siende dat yder met hun spotte ('t welck een ondraeghelijck affront voor alle warnwijse is/ daer de Sterre-kijckers wel de voornaemste in zijn/) verdroegen sy t'samen dat d'een van een Jonghe Prins/ en d'ander van een Infante soude profeteren/ en dien het geraden had sou sich vertoonen/ maer d' andere hem een wijl verschuylen: Den 28. Novemb. 's middaghs tusschen 11. en 12. uren (als de Spaignaerden hun gewoonlijck zegenen) verloste de Coninginne van een Jonghen Prins/ die alhoewel de Moeder in groote debiliteyt lach/ nochtans in machtige pompeusheyt ter Kercke gebracht/ en PHILIPPO PROSPERO is gedoopt: Op die tijdt was den Koning gekleedt met 3. uytmuntende Juweelen/ als/ een blinckende Robijn geschat op 2. Tonnen gouts/ een Dyamantsteen op 6. Tonnen gouts/ en een Paerle/ zijnde de eenigste gevonden in hare groote en perfectie (het Weeskint genaemt) was gheschat op 2. Millioenen guldens: Dan de onkosten die in alle Hoven by de Ministers en Onderdanen zijn gemaeckt in 't triumpheren over deses Prins geboorte/ zijn niet veel min ghewest als de waerde van die voorsz. Juweelen. Bedruckt en benauder was niemant op die tijt in heel Spagnien als Hertog Carel van Lothringen/ tot Toledo op 't opperste van het ten hemel verheven Conings Palleys opgesloten: Hy bekommerde hem seer luttel met de gheboorte van den Jongen Spaensche Prins: En practiseerde geduyrich om den sleutel zijnes Kerckers te vinden: Sommighe der Wachters lieten haer (alhoewel

hoewel de Spanjaerden trou zijn) door zijn tong verrucken: Doch 't concept halveling ontdeckt/ en om dat den Opperguardiaen oock suspect was/ soo is hem Dom Juan de Velasco tot een Cipier toe-ghevoecht/ 't welck Hertogh Carel maer een grendel voor sijn hart en een spijcker aen zijn doots-kist is ghe-weest.

Daer tegens ging het in Vlaenderen slecht: Men berekende dat tet gants Spaens Leger op 2000. Koppen na was ghesmolten / de 2. outste Spaense Regimenten voor de Campagne 1300. man sterck / waren alle tot den lesten wegh geloopen: Mardijck maeckten d'Enghelse onwinbaer/ sparende kosten noch moeyten: Gen. Jan Reynolds in een Boot van hier neffens 2. a 3. andere Officiers na London over gesteken/ om den Protector over de desseynen rapport te doen/ verdronck met alle de zijne op Goodwins Sandt/ zijn Koffer en hangsel en rapier zijn op strant gevonden: Een Vlissingher scheepje niet 50. Vaten Wijn overviel daer 't selve noodlot. Den Protector ordineerde Monsr. Falconbridge (nu in Novemb. getrout met zijn Hoogheyts dochter) datelijck na Mardijck: En dede sommighe Sergeanten vast setten / om dat die hun niet geschaemt hadden Sr. Sleser/ Resident van den Ceurvorst van Brandenburgh t'arresteren en te mis handelen.

't Ongeluck wilde dat den Landt-grave van Hessen dese dagen ter Jacht rijdende/ groot gevaer des levens liep/ want staende in struyckelen om op eenigh Wildt te passen/ schiet seker Graef van Solomon / quetsende den Vorst langst den hals: Den Graef absenteerde sich hier over van 't Hof te Cassel.

Sijne Majesteyt van Sweden tot Wismar sijne 32. Schepen weder hebbende doen toe-takelen / liet de selve den 19. deser met sommighe Ruyterije na Stockholm keeren: Hare Ho. Mo. Ambassadeurs weder om ter audientie en alsoo tot het aenbiedē van Mediatie tusschen Denemarcken en Sweden geadmitteert/ gaf eenige hoop tot succes: doch van dese/ noch de Berlijnse/ noch de Lubeckse Samenkomsten is niets verricht: Oock niet van de handeling op een Hofstede buyten Dantsich/ tusschen de Commissarissen van die stadt/ en van Hertogh Adolf / weghens 't overleveren van de Hooft-schans / daer de Sweden dapper breedt ginghen in complimenten en 't roemen van hares Conings affectie tot de stadt Dantzick / daer op de Commissarissen seyden: Datse sulcks ghenoeghsaem bespeurt hadden, wanneer haren Koningh hun niet de Wapenen niet konnende beschadighen, voor het laetste zijn affectie met het doorsteecken des Wijssel-Dams hadde betoont. Welcke Acte door 't opdringent Zee-water van een N.W. storm aengeset/ joeg 't Water wel 12. en 13. voeten hoog om Dantsich/ so dat vele Menschen en Beesten verdroncken / niet tegenstaende datte Magistraet diversche Schuyten uyt sonden om die in noot waren/ te bergen. De Sweden tot-gesprek van 't Hooft komende / eyschten voor de restitutie de vrijstellingh van Generael Coninghsmarck/ en 80000. florijnen/ welck voorstel de Dantzickers te ongerijmt achtende/ scheyden sy van den anderen sonder yet te verrichten.

Van die kant had men oock geen ghesien dat het Tractaet van Elbingh/ (siet op ons 7. deel fol. 136.) by hare Ho. Mo. ware geratificeert geworden/ 't welck door 't contrarie versoeck van Denemarcken tot noch is getraineert. Hare Ho. Mo. hadden liever gesien dat de gehele Noorder-werelt niet stucks-wijs/ maer gantsch ware bevredight geworden/ hier toe deden hare Ho. Mo. door hare extraordinaris Gesanten soo veel moeyten en kosten / als immer by yemand der Bontgenoten is geschiet/ Engelant en Vranckrijck oock niet stil sittende/ doch alles sonder effect van rust: Dies bleef de Commercie op Oosten als doot: Daer uyt volghden/ datter dit Jaer weynigh Buysen ten Haringh voeren/ de consumptie om de Leghers aen d' Elve nochtans tamelijck zijnde/ liep den Haring op: En Godt gaf datter in den Herfst meenigte Haring op de Hollantse Kust wierde gevangen/ dat in vele Jaren niet en is gheschiet: De Groenlantsvaerders klaeghden datse meenichte Walvissen ghesien/ maer door 't gheweldighe Ys daer van ghedreven/ en 14. Schepen van verscheyden Natien gebleven waren: De Moscovis handelaers deden spoediger hun reyse als Coopmanschap / dewijl een langen Oosten wint de Russen die om te handelen komen/ byna tot den Vertreck-tijt op gehouden hadt/ sulcks dat de Nederlanders luttel doen konden / te meer / om dat sommighe Engelsen die 2. a 3. dagen voor hun resolveerden/ en oock vele dicke Lakene die daer wel ghewildt zijn / by hun hadden / mette meeste Moscovise Waren deur gingen: Den Granen-handel is dit jaer mits de kleyne treck in Hollant so sieck geweest/ datter ettelijcke Burgers van Vrijanen door ghewordden zijn: De Bancken van Leeninghe voeren wel. Doch Godt de Heer die wel weet datmen niet veel en behoeft/ Leert daer door, dat hy de zeeghenen van Rijckdom den Menschen niet en schenckt om te misbruycken in alle Overdaedt van 't Lichaem, maer hy geeft die om dat wy zijn groote goetheyt souden kennen en erkennen met danckbaerheyt en Aelmoessen. Hare Ho. Mo. raedslaechten in dese Maent tot het uytschrijvē eens Bede-daghs: En schepten neffens de Coninginne van Bohemen groot ongenoeghen/ om dat des selfs Dochter stil na Brabant was gevlucht/ men seyde met een Ys Priester/ gheholpen van sommige die wy om haer aensien noch wat verswijgen sullen / tot hare Ho. Mo. Commissarissen die sake sullen ondersocht hebben: Uyt sommige Brieven/ Ec. is men bericht / Dat dese Boheemse Princesse tot groote bedroeffenisse van hare Vrouw Moeder de Coninginne, genegghen was de Roomse Relige te omhelsen, die sy al een wijl had gekeurt: En sich voorts naer Vranckrijck in een Clooster begeven. Den Ambassadeur Nieu-poort quam met de minuten van 't Tractaet de Marine van London in den Hage/ noch onafgedaen. En den 6. deser wierde aldaer publijck verkocht de Heerlijckheyt van Schagen, met de andere Heerlijcke Goederen, Domeynen en Thienden daer toe specterende, voor de somme van 263000. guldens: Daer Kooper van is gheworden den Heere Cats.

'T EYNDE.

REGISTER.

A

AMbassad. van Vranckrijck en Spangens ontmoeting in den Hage, 129
d'Anze-steden en Oostvrieslants aensoeck in den Hage, 129. 132

B

Brabant stelt haer tegen Engel. en Vranckr: 1

C

Ceurvorst van Saxen wert begraven, 31
Coning van Polen vertreckt uyt Dantsich, 33
Wint Cracow, 116
Schrijft aen de Nederl. Gesanten, 140
Coning van Ongerens reden waer om hy sich met Polen engageert, 103
Coning van Sweden treckt uyt Pruyssen, 115
Coning van Denemarken komt voor Dantsigh, 115

D

Dansickers discoursen, 9
Hare conditien met Polen, 33
Dom Iuan hout een Sciere-Iacht, 27
Denemarcken armeert, 32.43.95
Segt Sweden Oorlogh aen, en schaft de Zout-Compagny af, 101

E

Engelse Oost-Indise Compagny veylt al hare effecten: En haer Octroy, 6.29.139

G

Gecommitteerde en een Vloot na Portu. 118
Der Portugijsen onbillickheyt, 125
Worden Oorlogh aengeseyt, 127
En hare Schepen genomen, 128

H

Hollanders verovren Colombo, 89
Henrick Heere van Brederode sterft, 110

K

Keurvorst vã Brandenb. affectie tot vrede. 13
Keyserinne gelecht van een Ionge Prins, 30
Keyser Ferdinandus sterft, 44

M

Moscovise Gesant komt te Venetien, 5
Gen: Middelton komt te Dansich, 43
Montmedy na vrome defensie accord. 116
Munster belegert, verdraecht: 129
Mardijck verovert, en aen d'Eng. gelev. 135

O

Ouden Man in Schotlant, 88
Onrust in Brabant, 89
Tergoes, 46
In Over-yssel, 132

P

Pest in Italien en Pruyssen, 112

Q

Quaeckers woel-drift en grillen, 7

R

Radsieuskys slechte conditie, 10

S

Stant in Pruyssen, 11.39,135.149
In Spangen, 28.140.148
Italien, 84
Engelant, - - 29.48.85.133.158
Duytslandt, 45.145
Vereenighde Provincien, 46.140.150
Vranckrijck, 83.147
Poolen, 102.110.141
Denemarcken, 134.143
Spaense verovren St. Gislain, 48
En Olivensa in Portugal, 103
Ontsetten Camerick, 104
Silvere Vloot komt in de Canarien, en wert door Adm. Blake verbrant. 85

V

Vranckrijcks vehemente Proceduyren tegens de Geun: Provincien, 2. 50.
Idem tegens de Gereformeerde, 107
Vice-Adm. de Ruyter komt te Zalee, 81
Venetianen slaen de Turckse Armade. 113

F I N I S.

[illegible]

Mar dou
Schagen
NOORWEGEN
Lesou
Den Reeff hoorn
Gottenburg
Bahus
IVTLANT
Anout
Waesbergen
SWEDEN
Helsingborg
NOORT
Samso
De Lap
De Sont
Ripe
Lantscroon
Cronenburg
Elsenor
Schonen
Cosor
Coppenhage
ZEELANT
Malmuyen
Coldingen
Belt
Niborg
Fredrixode
FVNEN
Calmer
Calmer Sont
Meuh
H: Lant
Tonninge
Husom
Langel
OOST
Falst
ZEE

HOLLANTSCHE
MERCVRIVS

Vervatende

De voornaemſte Geſchiedeniſſen, voor ge-
vallen in 't gantze Iaer 1658.

In CHRISTENRYCK;

Het Negende Deel.

Atq; in vita miraculum eſt, ſi quis

per omnem vitam ſit fortunatus.

Gedruckt tot HAERLEM,

By PIETER CASTELEYN, Boeck-drucker op de
Marckt, in de Keyſers Croon. 1659.

Aen de Vrije

NEDERLANDERS.

DE Tijdt die allês slijt, leert ons dagelijcks, dat de ydelheydt in ongestadigheyd der Weereldtse voorvallen so seker hare rol speelt, als de geene die haer uyt des selfs na-sleep sich niet en verhoeden, ghevaer loopen om met de selve te verroeckelosen: Wy hadden nu zedert eenige Jaren het selve onder den Burgerlycken stant geobserveert, achtende, dat somtydts de ellenden door onverstant of kleyn vermoghen voort quamen: Maer, als wy tot hooger stants Personen opsaghen, vonden wy stoffe om te seggen: *Het is wonder met welck Beleydt de Weereldt sich laet regeeren.* De Leser die so wel syn gevoelen vry, en moghelijck gesonder als wy, heeft, sla eens op dese volgende Bladeren, en bespeur het gesach en doen der Vorsten, en met een de redenen van yders bedrijf, en dencke dan, of indien men feylt, het zaliger zy te feylen als een Vorst, of als een vergeten Burger: Om also te bewijsen de ydelheyd, 'tgevaer, en eyntlijck so men sich al vroom quijt, den schurfden loon des Weereldts: En bevrage sich dan eens aen d'ervarentheyd, of niet alles wat wy sien, ydel is: En dat toe-stemmende, iss'er wel vaster leer-reghel voor ons, om sich daer aen niet te vergapen; Maer sich de reden te onderwerpẽ? die ons leert profijt te doen met te verbeterẽ in ons het geen wy in een ander sien qualyck staen, op dat wy langher geene slaven van ons eyghen passien blijven, maer Vorsten en Gebieders over ons breydeloos gemoedt, waer door de ghenade Gods (buyten de welcke wy niets en vermoghen) op ons rijckelyck sal dalen, en met de Outvader Lactancius doen ondervinden dese aenmerckelycke Spreuck: *Dat Godt die ons gemaeckt heeft sonder ons, ons oock niet helpen wil sonder ons.* Doet dan (alwaerde Lantsgenoten) u profijt hier mede: Godt geve dat ghy en wy uyt de ydelheyd leeren de Eeuwicheyd kennen, het goede beminnen, en de zalicheyd be-erven, 't welck u van harten wenscht, den

HOLLANTSE MERCURIUS.

In Willem-stadt den 28. Maert 1659.

MELINN. *Omnia autem quod labefactat tempus, & immutat vitam varijs vicibus rerum.*

Het Neghende Deel,

Van den

Hollandtſche MERCVRIVS: Op 't Jaer 1658.

NEderlant onder 't Spaens gebiedt/ zieltoochde meer en meer/ terwijl der ſelver Provintien noch trouhartigh bleven voor haren Koning: Weereltlijck en Geeſtelijck leet wat te lijden was/ ſelfs kleyn Brabant wierdt ſoo ſwaer met inquartieringh der ſoldaten/ datte ſtadt Leuven in een weeck alleen 80. Wagens geladen met ſoldaten Wijven en Kinderen/ ſeer ellendigh geſtelt/ binnen hunne Poorten kreech/ om daertot laſt der Burghers te verwinteren: Andere ſteden gingen in deſes niet mis; Alles wiert gedult op hoop datter eenmael tot uytkeering der vianden/ beter order op 't krijcks volck en de betalinge der ſelver ſoude volgen: Doch de wijſte ſagen wel dattet gelt in de rechte Buylen niet en quam/ ende ſy begonden nu te ghelooven/ datte reden van ſeker Nederlandts Heer tot hun onderrichting geſproken/ niet buyten waerheyt was/ te weten/ Datte Padagors en de Haven van Duinkercken alſo veel Zilver en Schat uyt leverden, als den Koningh van Spangien uyt de Weſt-indies en uyt ſyn Koninghrijck daer binnen ſont. Men oordeelden oock dat de klachten en den jammerlijcken ſtandt van Nederlandt voor ſijne Majeſteyt verduyſtert wierden/ waer over men goet vont twee Weereltlijcke en twee Geeſtelijcken Afgeſanten na Madrid te ſenden/ onder d' eerſten ſeght men den Baron van Pamele en den Heer Kortenine Penſionaris van Brugge te ſijn/ met expreſſe laſt/ om de Coning ſelfs ſonder inter-

missie van yemand te spreecken: Ende indien haer daer over yets nadeelichs mochte wedervaren/ soo soude 't Lant haer nevens Vrou en Kinderen deswegen guaranderen/ etc.

Men schraepten onderwijl alles by een/ onder pretext van Mardijck te willen bespringen/ maer het liep alleen op een Convoy uyt/ 't welck de Vlamingen in 't gesicht der Mardijckers/ binnen Grevelinghen brachten: Dit gaf onder de Brabanders en de geestelijcke die op 't wederwinnen van Mardijck veel penningen geschooten hadden/ groote onlust: Onder dies storven de Engelsen in Mardijck so geweldigh wech/ door een heete sieckte welcke wegens de benautheyt van de plaets/ en de vuylicheyt van die Natie seer aengevoedt wiert/ datte meesten deel nu zijnde gesneuvelt/ de Francoisen selfs de wacht mosten houden/ die oock door een braef Ingenieur wel de meeste vlijt deden om 't Fort met 5. puncten/ verdubbelde grachten/ en een steen-dijck over het strant te stercken: oock quam in plaets van den verdroncken * Jan Reynolds nu des Protectors Swager den Hr. Falconbridge binnen Mardijck: Sulcks dat hier door/ en mits de sieckte van den Prins de Condee/ de hoop in Vlaenderen gants verdween om d' Engelse van dees zijde der Zee te doen verhuysen: In tegendeel heeft men vernomen/ dat seker Engelsman in onbekent gewaet gingh verspieden de Spaense sterckten St. Donaes/ Blanckenberg/ 't Groot Fort/ St. Fredrick en Paulus Schans/ &c. Waer op een bysondere Aenslach scheen te sullen volgen. Doch den Prins de Conde nu weder bekomen zijnde/ toogh van Gent na Brussel/ daer hy ter eeren St. Anthony/ des selfs Vuyrdagh met een kostelijck Banket vierde/ alwaer acht mael yder met 80. Schotelen wierde gheschaft/ sulcks/ dat al de genoode Grooten daer hun vernoegen in namen. Andere/ poghende door mesnage 's Konings Borse te onderstutten/ beklaeghden den Hr. Rentmr. Generael Grimminck: Sijn Hoogheyt Don Juan delegeerden Rechteren: Dese de partyen gehoort/ en kennis van saken genomen hebbende/ strijcken 2. Vonnissen/ waer by ged. Grimminck by Provisie van zijn Rentmeesterschap/ als oock van 't Groot-Bailjuschap van Veurne/ Duynkercken en Grevelingen wierde afgeset/ met ordre/ binnen 8. dagen te voldoen de somma van 6780. guldens/ zijnde de kosten en misen van Justitie.

Christina van Sweden onthielt haer noch tot Fonteynebleu: In plaets van den gestijlleerden Monaldesqui/ was nu den Graef Castelnovo een Napolitaen/ die functie bedienende. Zijne Majesteyt van Vranckrijck verklaerden op die tijt seer geneghen te zijn/ en sont oock daer toe aen sijn Gesant Monsr. de Thou in den Haghe/ ordres/ om de verschillen tusschen hare Ho. Mo. en de Croon Portugal te effenen. Op die tijdt wierden alle Neerlantse Schippers

* Desen Ian Reynolds (segt men) soude met den Koning van Schotlant correspondentie en over notabile desseynen met den Hertoge van Iorck gesproken hebben.

Schippers tot Rochel/ St. Marten/ en elders in de Bocht gewaerschouwt uyt goede voorsorghe van hare Ho. Mo. sich te wachten voor de Portugijsse Commissie-vaerders/ die geseyt wierden sterck in Zee te sijn. Den Gouverneur op 't Eylant Rez in St. Martens Reede besprongh 2. Nederlantse Schepen aldaer ten ancker leggende/ jaghende met gewelt de Schippers en 't Hollants Bootsvolck van dito Schepen/ stellende sijn eygen volck daerop: Oock wist men dat den fameusen Zee-roover Justus Bils tot Rochel vrij en openbaer ginck wandelen/ sonder dat hy als een Rover (gelijck hy was) ten versoecke der geintereesseerden is ghevanghen/ om sich te verantwoorden wegens 't Schip den Olyfant/ &c. Ged. Bils na dat hy te Rochelle in de Kercke hadde gecommuniceert/ is daer aen met 2. wel-gemande Chaloupē aen 't Eylant St. Marten gevaren/ wanneer hy wist dat de Schippers met haer meeste Volck aen lant waren: En nam aldaer een Neder. schip/ schipper J. J. Bootsman van Broeck/ geladen met Klaphout/ willende na Bordeaux: De Rover heeft de Cabel afgekapt/ en is met 't Schip door gegaen/ maer alsoo hy geen goede Lootsluyden by hem hadde/ raeckten 't genomen Schip aen de gront/ doch J. Bils met de sijne heeft hem aen 't Eylant St. Marten gesalveert: Als hier af de klachten quamen aen den Nederlantse Gesant tot Parijs/ so versocht die dat men ged. Bils door de Justitie soude doen arresteren/ van den Gouverneur in plaets van dien protegeerden en maintineerden den Rover/ daer op Sijn Excell. goet vont aen 't Hoff te klaghen/ Door de Roverye begaen by des Konings Onderdaen, uyt zijne Stadt na Rochelle, ende op de Rede van Sijne Majesteyt, die immers voor Geallieerden wel behoorden vry te wesen, ende dat die daer tegens doen exemplarelijck behoorden te werden gestraft, &c. 't Welck den Koninck oock goedt kende. 't Gebeurde insgelijcks dat een Rover van Toulon den * Chevalier d'Aine in de Middellantse Zee sich niet en had geschaemt te rooven en na Marseillie wech te sleepen een Frans Schip/ toekomende aen den Prince van Morgues: En of wel 't Parlament tot Aix hem Rover condemneeren 't voorsz. Schip te restitueren/ soo bleef hy onwillich sulcks naer te komen: Dies wert by 't Parlament van Aix den Provoost der Coopluyden naer Marseillie gesonden/ om haer Vonnis te doen executeren: Den Rover had al zijne Vrienden by een vergadert en gewapent/ hem feytelijcken opposerende/

* Isocrat. Plus tibi curæ sit ut honestam famam, quàm diuitias ingentes liberis relinquas: Nam hæ mortales sunt, illa verò immortales: Et per famam comparari possunt opes, nunquam verò pecunijs fama redimitur: Item diuitiæ etiam improbis accedunt: At famæ gloria non potest nisi solis eximijs viris contingere.

Plutarch. Verissima Nobilitas est similitudo secundum iustitiam.

Calimachus, Neque prosperitas sine virtute promovere potest homines.

opposerende/ maer de Justitie die de sterckste was/ hebben den Rover onder de voet geschooten/ ende neffens hem ses van sijne medehelpers gedoot: Het welck voorwaer een jammerlijcke sake was/ want/ indien dus de Francoisen elckander soo roofgierich waren aentastende/ en opbrenghende/ oock hunne Piraterijen (jusq' a la mort) te lant gekomen zijnde mainteneerden/ soo konde daer uyt een Vreindelingh wel te gemoet sien wat (hy by de Franse Rovers genomen en opgebracht sijnde) in Vranckrijck voor hem stonde te verwachten. Het Hoff volharde oock noch even seer in 't onderdrucken der Gereformeerden: Zy sonden in dese Maent den Graef van Bioules Lieut. Generael des Koninckx tot Nismis/ om aldaer niet te stellen als Rooms-catholijcke Raetsluyde: Gaende daer om na 't Stadhuys/ geassisteert van den Bisschop van Nismis/ den Intendent van de Provincie/ zijne gewapende Huysgenoten en twaelf Wachters/ soo rencontreerden op sijnen wech een Man die Geweer op sijn syde droech: desen zijn zijt-gheweer niet willende quiteren/ heeft den Grave doen onder de voet schieten: De Burgherije het doode Lichaem siende/ nemen de wapenen/ en vellen drie van des Graven Wachten neder/ quetsende oock acht van des selfs Huysghenooten/ maer door den Grave de stadt Nismes most verlaten: Hy sont stracks te Lunel by Nismes het Regiment van Masarin/ bevelende onder Acte dat de Consul van de plaets soude hebben te logeren het ges. Regiment alleen in de Huysen der Burgheren die professie deden van de Gereformeerde Relige/ ende niet in de Huysen der Catholijcken/ met beveelinge/ dat sy Gereform. aen de geseyde Soldaten soude hebben te verschaffen alle noodige Vivres en onderhout/ inghevolghe van 't reglement van sijne Majesteyt: Ende na Nismes heeft men uyt ordre van 't Hof ghesonden Monsr. de Chouppes met vier Regimenten soldaten/ om de Burgherije aldaer te straffen.

Hooghduytslant begost nu Vaderloos meer ende meer te versuchten naer de verkiesingh van een nieuwe Keyser/ elck duchte voor onheyl/ want behalvens de Turcken waren de Frans en Sweedtse Ministers oock het Duytse Rijck vermoeyende: Niet te min deses/ sonden de Keurvorsten dese Maendt een Envoy na Spangien/ om daer aen den Koninck te versoecken de ontslaginghe van Hertog Carel van Lotaringen/ als een Lith van 't Rijck sijnde. Graef Ulrich van Wirtenbergh daer en teghens contracteerde mette Kroon Vranckrijck/ om 4000. Voetknechten en 600. Ruyters op den Duytse Bodem voor Vranckrijck te werven. Den Ongarise Koningh begost nu staet te maken om de Keyserlijcke Electie te verhaesten/ zijn reyse van Praghe tot Francfort zijnde 64. mijlen/ wierde op 17. daghen aenbestelt: De Franse Ministers dit siende/ quamen nu met scherper dreyghementen als te vooren teghens de Heeren Keurvorsten/ seggende: Dat Sijn Majesteyt van Vranckrijk het soo niet en soude laten heen gaen, die men socht met abusive beloften op zijn gravamina satisfactie te geven, ende dat den Koninck in alle manieren zijn resentement daer over soude toonen, &c.

vooren, &c. Oock socht den Graef van Furstemberg by 't Ceurvorst. College de Desseynen van Vranckrijck te favoriseren: Churpalts hielt oock de selve partye/ wiens Werbingen oock alle met Franse penningen geschiede: Van Cur-Beyeren ex amicitia patriæ, bleef aen Oostenrijck getrou: den Marschalck Grammont was wel tot Munchen by den Keurvorst geweest/ dan most sich van daer sonder vrucht/ onbewoecht/ en schielijck na Francfort wenden: Eenige verhalen/ dat hy Kurbeyeren soude verseeckert hebben van de Roomse Kroon/ op conditie/ dat hy de Overpaltz aen 't Huys van Heydelberg soude restitueren/ maer hier op soude sijn Ceurvorstel. Doorl. geantwoort hebben: Dat hy die Roomse Kroon niet en socht/ noch sijn Huys oock daer toe niet en was gestelt. Ec.

't Bedorven Koninckrijck Poolen lach nu op veel plaetsen als een Kerckhof besaeyt met doots beenen der gesneuvelde menschen: Tot nut der over gebleven sach men weynich uyt te wercken/ soo lang men van de Muscoviters Vrede onverseekert/ mette Cosacken twijffelachtich/ met d' Oostenrijckers te onlustig en mette Sweden in oorloch bleef: Alle des Rijcks gravamina zijn op een algemeene Rijcxdagh te Warschou verschoven. Den Keyserse Gen. Major Heyster omtrent dese tijt aen de Wijssel een weynigh van zijne Troupen met zijne Kapit. Lieut. en een knecht om te recognosceren / af-rijdende/ wiert door een kleyne party Sweden overvallen/ende gevangen na Marienburgh gevoert. Toen waren tot Nieu-brandenburgh te samen handelende den Kurbrandenburghse Heer Swerin met den Sweetsen Graef Slippenbach: Middelertwijl tracteerde men oock tusschen Kurbrandenburgh en Polen / welcke twee hooge Potentaten van die tijt af-weder om Vrienden ende goede Bontgenoten wierden / daer Sweden (alhoewel te vergeefs) dapper tegens aen woelden. Hier op volghden/ dat den Fransen Gesant de Lionne tot Francfort den aldaer Deense Gesant heeft voor gedragen: Dat indien Keur-Brandenburgh tegens Sweden aen-gingh, als dan Vranckrijck tot maintenue van de Munsterse Tractaten de Kroon Sweden met alle gewelt soude assisteeren.

Den Venetiaense Leeuw van St. Marcus bleef noch al even kloeckmoedigh met de Sarasijnen uyt zijn vertrouwde Burght van Christenrijck te keeren: Ongeloofflijcke vlijt wiert daer toe by den Senaet door aentimmering en uytsetting van Schepen aengewent/ als den eenigen stut en stijl naest Godt van Landt en water: 't Getal der Venetiaense Edeluyden desen ernst van de Vaders des Vaderlants siende / quamen met groote Beursen hare goetwilligheydt in soo grooten menichte betoonen / dat den Schat der gifte al vele millioenen flor. beliep: Want sy sagen / dat men niet als by andere Natien de gelden tot den scheepsbou voor sich selfs behielt/ of verduysterde/ of verslampampte / maer dat hun Admiraliteyten lieber als loon voor hare moeyten te nemen / noch van hun eyghen patrimoniale middelen daer by gaven / en om dat sy niet haer selfs / maer d' Algemeene Staet soude mogen dienen / daer toe gestelt waren / soo verkoor men tot de bedieninge der voorsz. Republijcke geen

geen Mannen als die erbaren waeren om met kennis te oordeelen/ bewesene lief hebbers des Vaderlants om blijtich te dienen / rijcke en geen arme Regenten/ op dat sy den Staet noch haer selfs tot geen last souden strecken: De Pauselijcke Republijck schepten soo groot en genoegen in haer doen / dat de Sleutelen van St. Pieter, de Geldt-koffers op St. Angelo opende / welck oock diverse Cardinalen navolghden/ sulcks/ dat tot Civitavecchia sommige Galeyen ten dienst der Venetianen wierden verbaerdicht: De Ridders upt Malta 't hare daer nevens doende. Den Turckse Keyser hier en teghens stont noch even pal om d' overleveringh van gants Candien / maer het misvertrouwen dat in hem tegens Ragotszky/ de Cosacken/ Tartaren en Muscoviters dagelijcks aengroeyden / benam hem de moet en de macht teghens de Venetianen niet weynigh: En om evenwel niet te toonen dat hy de selve met flauwicheyt en stil-sitten begunstichden/ soo dede hy binnen Constantinopelen aen de Hollandts en Engelse Consuls / en die van andere Christen-Potentaten belasten/ dat sy aen hare Princen souden schrijven/ geene schepen de Venetianen toe te voegen/ ofte dat hy den contrarie doenders hunner Natien Schepen en Goederen binnen zijn Keyserrijck soude aen slaen / en oock in alle Havenen arresteren en ten Oorlogh ghebruycken de aldaer zijnde Christenen Schepen/ om zijne macht te vergrooten/ &c. De Keys. Moeder Sultaninne benieut wat haer over komen sou /nam op seeckeren avont binnen hare Camer een Griecks Man/ befaemt voor een grooten Magicus/en op 't Voorseggen van toekomende dingen dienstbare geesten en besweeringe ongemeen ervaren: Desen soude dese Mahometinne als sy na 't eynde van haer leven vraeghden/ gheantwoort hebben: Dattet selve even als dat van haren Vader soude wesen. Toscanen begost nu de Engelsen te hoonen/ upt enckele jalousije van eenighe desseynen op Napels oft St. Pieters Landen. In dese Maent is Genua geheel van de Pest verlost/ waer na terstont aen de Ingesetenen is verboden het cieraet en dragen van Gout/ Silver/ oft eenige Zijde Kleederen/en alsoo daer voornamelijck de Vrouwe en Juffers een argerlijck voorbeelt van hovaerdy zijn/ heeft men hun specialijck ghelast geene andere kleederen als van Swart Laken te maken.

Het Napels Paert alhoewel dartel (dus noemdt men dat Coninckrijck) mits de lief kosery van diverse vremdelingen die haren ruch proef den t'overschrijden/ jeuckte wel eenichsins na een nieuwe meester/ maer wiert weerhouden en ingetoomt door den Viceroy/ die in zijn zael seker persoon gekleedt in Vrouwe gewaedt/ en met een Stijlet daer onder verborghen/ ghevanghen kreech/ die men seyde mette Fransen te hebben gecorrespondeert/ om 15. soo Frans als Engelse Schepen tot Ortomare hun Volck te doen landen: Oock zijn op 't Kasteel St. Elmo twee Bisschoppen gebracht/ welcke al mede getelt wierden onder de Comploicteurs: Den Paus dit hoorende/ stelden hem daer tegens/ om dat zy Geestelijcke waren. De Fransen bemerckende dat den Aenslagh ontdeckt was/ begonden in hun voornemen soodanigh te ver-

flauwen/

flauwen/ dat eyndelijck 't gheheele dessepn daer om achter bleef. Doch het Spaense Huys scheen in dese tijt nerghens meer om te glorieeren/ dan om de geboorte van haren Jonghen Prins: Onder de Juweelen daer van wy op ons 8. Deel folio 148. yets hadden aengeroert/ heeft men oock bespeurt/ dat den Cardinael van Toledo na 't gebruyck van 't Madrilse Hof den Jonghen Prins op zijnen doop heeft bedient en vereerdt met een Juweel/ waer mede den Cardi. D. Barnardo de Roias en Sandoval den tegenwoordige Coning Anno 1605. tot Valedolid heeft op gewacht: 't Welck zijne Majesteyt daer na aen den Heer Cardinal Infante sijn Broeder vereerdt heeft/ ende dese aen den Bisschop van Segovia zijn Favorit/ desen dat verkoopende/ soo heeft de teghenwoordighe Cardinael nu tot den doop van desen nieuwen Prins die in gekocht/ en met Dyamanten verrijckt. Als nu ter halve deser Maendt de Koninginne uyt 't Kinderbedde opgestaen/ door een lieffelijcken dagh uytgenoodicht was uyt te rijden/ soo wierden alle straten en wegen gesuyvert/ den Koningh en d' Infante gingen na 't Clooster d' Antocha/ daer veele Coetsen op den wegh stonden/ en de Gebouwen Vensters uytterlijck behangen/ ende van binnen met menschen beset/ oock de gantse stadt te voet en te paerde was gekomen/ om sich met hare Majesteyt over des selfs geluckich opstaen uyt het Kinderbedde/ te verheugen: Onder alle de Spaense Dons waren daer mede den Gebieder van Madrid/ den Marquis van Ceseras/ zijn Lieuten. en andere Officieré der Justitie/ nevens de Spaense en Hoogduytse Wachten/ met hunne Hooftmannen Don Louis de Gusman/ Pontius de Leon/ en Don Pedro van Arragon: Desen volgenden de Koetsen van den Koningh den Heere Don Louis de Haro/ den Hertoge van Medina las Torres/ ende Don Fernando de Boria/ daer na de Koetse van hare Majesteyt van respect leedich/ zijnde met goude en silvere stoffe uytgewerckt/ en met fijne Corael-Peerlen over geborduert/ met massif silver beset/ ende waren daer voor ghespannen ses schoone Paerden die de Coninginne Christina van Sweden aen den Coningh presenteerden: Toen volghden den Coningh/ en Koninginne/ neven malkander sittende/ ende d' Infante teghens hare Majesteyt over in de ordinaris Koetse/ ende ontfingen van alle zijden de zegeningen en geluckwenschingen des Volcks/ wordende gevolght van 12. Koetsen met Dames van 't Hof en andere: Nacht geworden zijnde/ quamen hare Majestepten weder om te rugh in 't Paleys/ daerse met vuyr-vreughden en werck en zijn onthaelt: Terstont daer aen wierden begost de Lust-feeste van Masquerade/ en verdeelden hun veele Grooten in Geselschappen/ van de welcke yeder een Hooft had/ als/ den Gebieder van Madril/ den Admirant van Castillien/ den Condestable van Castilien/ den Marquis van Priego/ den Hertoge van Bejar/ den Prins Astiliana/ den Graef van Monterrey/ den Graef van Cuichon/ en hondert dierghelijcke/ marcherende sy alle naer 't Huys van Don Louis de Haro/ alwaer sich oock behoorde den Keyserl. Ambassadeur/ sy beyde waren op eene maniere ten oorlog gekleet/ en deden ter rechter hant rydende/

rijdende/ als Peters of Padrinos/ de gantse Bende marcheren/ en liet sich den Koningh in een Stoel op sijnen Balcon toen mede sien/ omhangen ende met een hemel overtoghen/ de Koninginne en d' Infante op kussens voor haer neder sittende/ als oock dese hare Jonghe Infante: De Paerden van Masquerades waren alle behangen met silver en zijde ciersels: En hadden de vreemde Gesanten oock de vryheyt van dese masquerade te sien. Acht daghen daer na toogh den Koningh naer Aranjuez op de Wolve-Jacht sich verlustigende: Doch Spaingen had al de triumfe alleen niet/ want onder de Spaense Gezanten tot Venetien/ te Parijs/ en Weenen/ heeft die in den Hage oock niet gemancqueert zijns Konings vreughde den 29. deser met het schencken van wijn/ open tafel/ vreughde vieren/ canonaden/ musijck/ &c. te vertoonen: Daeghs daer aen tracteerden hy de Staten Generael/ te weten/ De Heere van Gent, Huygens, Merode, Lodesteyn, van Amerongen, Boetsma, Mulert, Schuylenburgh, en den Griffier Ruisch. Alsmen over Tafel de gesontheyt dronck/ wierden 30. metale stuckjes achter 't Logement des voorsz. Ambassadeurs staende/ tot acht maelen afgheschooten/ in een Vuyrwerck waren 's nachts dese Letteren afgebeelt:

Par Ve at Magne PhILIppe
prospero proCeDe & regna.

Onder de Spaense gunstelingen en Ingesetenen van 's Gravenhage heeft men oock Silvere gemunte Penningen so groot als een Rijcks oort uyt-gedeelt/ op d' eene zijde stonden in een ronde dese Letteren:

Nato feliciter Hispaniarum Principe Philippo Prospero Hispanum inter & Batavum, continuandæ Pacis votum, publicæ prosperitatis augurum.

Ende daer rontsom stont noch:

Prospere procede & regna Psal. 54.

Aen d' ander zijde stont een Olijf-boom / daer een handt mette Pen op den stam schreef / een wimpel met dese Letteren sweefden daer boven:

Crescente hac, Pacx aurea crescet.

Ende daer rontsom sagh men:

DabIt popVLIs paCeM, Anno MDCLVII.

De

De Republijcke van Engelandt was noch in den Oorlogh met Spagnien volhardende: Negen Engelse Schepen aengegroept tot 13. seylden uyt de engte van Gibraltar de Middellantse zee in/ om in te toomen de Majorkinse Spaense Zee-rovers: Dese Schepen namen in weynich maenden soo van Francoisen als Engelsen over de 4. millioenen guldens roof/ redde oock uyt de handen der Mooren een Spaens schip/ waer in een present was van 12. uytgheleson Napelse Paerden/ die den Koningh van Spangien aen Sijne Majesteyt van Ongaerien nevens andere kostelijckheden sont: In Duyns arriveerden d' Engelse schepen de Koopman van Smirne/ de Compangnie/ den Africaen/ de Benjamin/ en den Drie-hoeck/ komende uyt Oost-indien met 100. last Peper/ 350. Baelen Cattoene Lijnwaet/ en 400. balen Salpeter. Sijn Hoogheyts Secretaris Johan Turloe was in dese tijt doodelijck kranck. Binnen London quam toen van Parijs een Secretaris van de Conninginne van Sweden/ om permissie van den Protector te versoecken tot het overkomen van hare voorsz. Majesteyt/ om het Landt te besichtigen/ &c. Den Portugijsse Gesant woelde by d' Engelse Admiraliteyt dapper tot vrijstellingh van 3. genomen Suycker-prinsen/ daer de Hollanders door quaet weder mede in Engelant geloopen waren/ doch sijn windbreken dede luttel vrucht.

Den Protector sont den Schoutmeester Generael Mr. Downing met de qualiteyt van Resident aen de Staten Generael/ om in den Hage te blijven: hy vertrock met 't Fregat Nieukasteel/ desselfs bagage was in een Hollantse Hoeper: Den 18. arriveerden zijn E. in de Mase/ sendende in 12. wagens van Maeslants-sluys zijn meubelen na den Hage: Quam selfs den 20. in 't Hof/ begeleyt door de Karotse van den Heer W. van Nieupoort: Den 26. dito voormiddaechs is zijn E. met een Karotse van 4. Paerden door den E. Agent der Heyde ter Audientie van hare Ho. Mo. gebracht/ en namiddaghs met diergelijcke Karotse door den Heer Secret. van Beaumont opghelept ter Audientie by de Heeren Staten van Hollant/ hebbende alvoorens zijne Propositie in de Engelse Tael eerst by monde en daer na by geschrifte afgeleght: De poincten van zijn voorstel begrepen voornamentlijck/ Stilstant van Wapenen tusschen de Croone Portugael ende den Staet van hare Ho. Mog. ende dat men tot het nederleggen der Verschillen de Mediatie van Vranckryck ende Engelant wilde gebruycken: Ende dat wijders door deser zijdts Mediatie der Noordsche Croonen mochten gerecontilieert werden: Ende oock, dit sich desen Staet met Spangen niet verder wilde engageren. &c. Den Heere van Gent op die tijt presiderende/ antwoordt uyt den naem van hare Ho. Mog. in Nederlantsche Tale in substantie aldus: Dat hare Ed. Ho. Mog met een singuliere aenghenaemheyt hadden verstaen de goede gheneghentheydt van Sijne Hoogheydt den Heere Protector, om te continueeren goede Nabuyrschap, ende correspondentie met desen Staet: Met versoeck, dat hy Sijn Hoogheydt wilde verseeckeren, dat men van deser zijde ghemeendt is eene reciproque ende oprechte Alliantie ende Vrundtschap te cultiveren ende te onderhouden met de Republycke van Enghelant. &c. Ende daer naer is den

is den ghemelten Resident weder om uyt gelept / ende tot aen zijn Logement door d'opghemelten de Heyde geaccompagneert. Doch op dat wy den Heer Downing sijne Propositie selfs souden aenschouwen/ soo is ons desen uyt het Enghels in 't Hollants vertaelt/ dus toe-gekomen:

HOoghe Moghende Heeren,

Onsen goeden Godt mijnen Meester hebbende verkooren tot Protector van Enghelandt, Schotlant en Yrlant, en tot dien staet daer hy tegenwoordigh in is: Soo waren syn eerste ghedachten om die dinghen ernstelijck te overwegen welcke stonden tusschen zijne Staten en die aengaende uwe Ho: Mo: En hy was uyttermaten duchtende, dat de soo langh geduyrde publijcke vruntschap, die niet alleen en had verleent een mutuele hulpe in alle occasien, nemaer oock geweest een gemeyne defensie teghens de Desseyns en machten van hare gemeyne Vijanden: Dat die op 't lest teghen elckander soude geengageert hebben geworden, zy beyde verswackt, hunne Commercie geexposeert, hare Religie, Vrunden en Geallieerden ten uyttersten bederven, ende alsoo door haer selfs de deuren te openen, die hare Vijanden noch door bloedige Inquisitien, Bannissementen, Confiscatien van Goederen, noch ghewelt van wapenen hebben konnen uyt-wercken, en dat vermits dese Twee Natien waren in mutuele vrundtschap. Mijn Heeren, ick versekere u dat mijn Meester onder soo veele zeegeningen van boven op hem ghedaelt, dit een van de ghewichtighste acht, dat het den behaghelijcken wille Godes was op die tijt te zeegenen sijne plichten met die van uwe Ho. Mo. Sulckx, dat daer door ter geluckiger ure is verhindert dat bloetstorten, 't welck de doodt van beyde Staten veroorsaeckten: Oock als 't getroffene was geagreerd, die noch door noot noch gewelt is geeffectueert, maer om de selve reden soo bleeffer by zijn Hooghejt een reele en cordiale begeerte om met Uw' te continueren alle manieren van vriendtschap: Ende observerende dat den selfden Intrest van daghe tot daghe meer dan oyt werckt niet alleen door wapenen alle bedenckelijcke wreedtheden, maer speciael door sommighe jalousijen en verdeeldtheden onder die van de Gereformeerde Protestantse Relige, wiens civilen Intrest hem verplicht als religieus te preserveren en te mantineren vrundtschap: Daer om te meer, om dat onse Vijanden eenmael hier in teghens ons niet alleen hebben gepravaleert, maer oock sommighe Gereformeerde Princen in openbaren Oorlogh teghens den anderen hebben in ghewickeldt, alles daer om, op dat dese Breucke soude werden onghenéselijck, niet anders hebbende ghetracht als door alle Liguen en t' Samen-sweeringhen te verhinderen de moghelijckheyt van alle Accomodement ende Bevrediginghen.

Ende niet twijffelende ofte die selfde Listen, ofte die noch gevaerlijcker sijn (is het

maer

maer mogbelijck) sijn nu in swangh om te saeyen jalousijen en tweedracht, tusschen mijnen Meester en dese Geunieerde Provinçien, de welcke Godt boven alle andre heeft gequalesiceert soo lange toch sy goede Vrunden sijn geweest, met het allergrootste goet: En weder om, terwijlen zy Vijanden waren, ghesamentlijck toe-ghevoeght de meeste schade: Sulcks, dat wy nu alleen zijn bequaem ghebleven om door goede plichten de onlusten tusschen de Protestantse Prinçen wegh te nemen, die in desen tijdt van noode hebben dat men handele, en hulpe verleene de geene die in miserie en in noot is. Want in cas hare Desseyns door wat middel het sijn mochte, quame te ghelucken, (dat Godt verhoede,) wat isser overich dat hun soude konnen verhinderen over onse Staten, Vrijheden, Relige, Vrundē en Geallieerden te brenghen een universele Keysermacht, waer na sy toch soo lange ghepoocht hebben;

Alle dese mette and're dingen by Sijn Hooghheydt mijne Meester wel geconsidereert en overwegen zijnde, soo heeft hy daer om my aen u Ho. Mo. in desen tijt doen senden met expres bevel, u te doen verstaen, dat hy met alle sincerityteyt des harten is geneycht om ongeschent van zijner sijde te mainteneren (de besloten ende ghemaeckten Vrede tusschen dese (beyde) Volckeren: En boven dien allerweghen te ijveren, sulckx dattet selve u gelieve wel te ghevallen, en dat daghelijcks moge toe-nemen een ernstigh vertrouwen tussche beyde dese Natien: Oock om u te verseeckeren dat alle krachten van listen en t'Zamen-sweeringē die onse Vijandē om jalousie te verwecken mochtē voortbrengen, hem niet en sult vinden daer toe geneghen, als sijnde gantschelijck en geheel contrarie soodanghe impressien.

Ende Sijn ged. Hooghheyt heeft verder bevolen, dat ick de Staten Generael soude verseckeren, dat hy als noch syne affairen daer na wil schicken, ende dat alle Handelinghen die voor-ghenomen sullen worden in Negotiatien met eenigh Prins oft Staet, wie hy oock zy, men bevinden sal op alsulcke redenen, gelijck aen zijn intentien ende gedachten sal blijcken, dat hy in der daet sinçeerlijck t'uwaerts is geneghen: En ten laetsten, dat hy niets en sal vergheten al wat dat soude moghen gheven een rëele ende cordiale blijck van dien: Weshalven Ho. Mog. Heeren de Staten Generael der Vereenighde Provinçien, (wiens Intrest selfs met die van mijnen Meester een zijn) indien die sefde gedachten by u zijn, daer en sy geen twijffel of ten sijt vaa alle onser Vijants aenslaghen, onsen goeden Godt sal in Vrede en Eendracht dese Natien beschermen en behouden, d'een met d'ander, en haer in Traffijck en Commerçie doen floreren, ende dagelijcks doen groeyen in een veel strickter eenicheyt, oock in de saken van Relegie, (de Eenhoofdigheyt welcke het groot beletsel hier af was, nu uyt Engelant ghedreven zijnde) om te assisteren onse gemeyne Vrienden: En eyndelijck om ons formidabel te

bel te maken teghens alle onse Vyanden. Wat my aengaet mijne Heeren, gheeft my alleen oorlof u te seggen dat ick wensch een gantsch volle en bysondere geneghentheydt tot de welvaerdt van desen Staet. Ende ick sal trachten om ten uyttersten na mijn vermogen in alle Handelinghen van mijn Affairen goedt te maken dese professie die ick u hier doe: En waer in ick te kort mocht komen of gebrekigh blijven door ongheluck ofte onwetentheydt, ick hoope vergiffenis te vinden, ofte ten minsten een gunstighe constructie.

G. DOWNING.

Ende insghelijcks daeghs aen Nieuwe-Jaer 1658. laest-leden hadde oock voor de Staten Generael Audientie ghehadt den Heere de Thou/ Ambassadeur van Vranckrijck/ die naer vrundelijcke toe-wenschinge van een zalich Nieuwe Jaer/ toen oock voorgedraghen heeft de Mediatien van de Kroon Vranckrijck over de geresene onlusten tusschen Portugael en de Vereenichde Provincien: Welcke voorz. Propositie ghestelt is in handen van Commissarissen. Den Heer Rosewingh Afghesant van Sijne Majesteyt van Denemarcken/ gaf een Memoriael over/ waer by hy versocht subsidie van gelt en volck: Insgelijcks dede den Resident van Sweden by memoriael versoecken/ de Ratificatie van het jongste Tractaet tot * Elbingh gheslooten: Dese voorzs. twee zijn desgelijcks aen Commissarissen gestelt/ om die te examineren en daer van rapport te doen. De Staten van Hollant zijn doen ter Generaliteit geweest met dese salutaire resolutie: Dat har Ho. Mo. gelief den krachtich voort te setten de mediatie tot nederlegginghe der differenten tusschen de Kroonen van Sweden ende Denemarcken/ op dat de seer hoogh strijdende partijen mochten werden vereenicht/ volgens het Tractaet te Bromsebro Anno 1645. ende ingevalle van enige gravamina/ de interpositie van dien door eenighe geallieerde Kroonen/ Vrienden en Ministers af te handelen/ mits onderwijle te doen een reciproque en gheheele restitutie van wedersijts afghenomene plaetsen. Den 20. deser wierde binnen den Haghe publijck den Oorloch tegens Portugael afgekundight: Soo wiert oock het uytloopen van alle Schepen na Noorwegen op een boete van 10000. guldens voor yder contrarie doende schip verboden: Oock is goedt gevonden/ dat de gevangheue Portugisen uyt hunne detentie souden worden ontslagen/ soo ras hier te lande soude seker bericht gekomen zijn/ dat de Nederlantse schippers in Portugael voor desen gearresteert/ weder in vrijheyt waren gestelt: Ende alle gevangene Portugijse/ mits cautie stellende van weder in detentie te komen des gerequireert zijnde/ ofte op rantsoen gestelt zijnde/ 't selve volkomelijck te betalen/ &c. Op 's Landts Krijchsmacht/ bevepliginghe der Commercie en de Zee zijn oock diverse advijsen in gebracht. Joncker Hendrick van

* Dit Tractaet vint men in ons 7. Deel Folio 137.

van Rheede van Renswoude Resident van desen Staet tot Madril/ wierde belast wegens hare Ho. Mo. aen den Koningh van Spangien/ Ec. een compliment van congratulatie te doen/ over de Geboorte van den Jongen Prins van Spangien. Toen hebben de E. Heeren Beverningh/ Nieupoort/ ende Jonghestal ter Vergaderinge van de Staten Generael gesamentlijcke rapport gedaen van hunne Negotiatie/ geduyrende der selver Ambassade in Enghelant: Ende zijn voor de moeyte in 't doen van 't voorss. Rapport bedanckt als oock voor hunne ijver ende arbeydt gebruyckt in 't nederlegghen van den bloedige Oorloch/ tusschen beyde Republijcken in den Jare 1652. ontstaen/ mitsgaders voor 't uytwercken van den Vrede daer op gevolght: De Gedeputeerdens van Zeelant/ Vrieslant ende Groeninghen hebben de voorsz. Conclusie niet verders toe-ghestaen/ als raeckende de bedanckinghe over de moeyten van 't gedane Rapport/ dan dat de vordere poincten van deliberatie daer uyt resulterende/ souden behooren geexamineert/ ende daer van distincte Rapport dienen gedaen te werden/ omme 't selve gehoort ende gesien/ als dan solcks by ende van wegen de Heeren hare respective Principalen geadviseert te werden als de selve sullen bevinden te behooren. De Koninginne van Bohemen vertoonden aen de Staten Generael drie originele Brieven/ gheschreven by de Princesse van Hoochsolre aen de wech ghegane Princesse Lowisa: Uyt alle welcke Brieven notoirelijck blijckt/ dat hooghstgemelte Princesse Lowisa tot haer retract by die van Hoogensolre successivelicken aen gepoort ende gheraden is geworden: Waer over hare Ho. Mo. als soodanigh instigatien qualijck opnemende/ tot een resentement van dien ghereslveert hebben/ dat hooghgedachte Princesse van Hoochsolre over het eligeren ende stellen der Magistraet binnen Berghen op zoom/ niet en sal hebben nochte vermogen te disponeren/ tot der tijt ende wijlen toe dat aen hare Ho. Mog. over het voor verhaelde werck ghenoechsame purge en satisfactie sal zijn gegeven. Den tijt heeft geleert dat de ghemelte Princesse Lowisa door Brabant na Vranckrijck is getogen/ wordende binnen Antwerpen by de Teresen na de Roomse wijse onthaelt/ als meynende datse dus de Grootste hare Kinders ontvoocht hebbende/ datter niet alleen een Ziele ten Hemel is gewonnē/ maer dat de Roomse Republicke (die uyt een weerelts aen sien bestaet) daer door seer verheven en oock andere naer getrockē werden/ alles tot een onfeylbaer teecken dat hare Roomsche is de alleen ware Kercke Godts/ en een yeder deswegen soude zijn gewaerschout dat buyten de selve geen salighheyt was te vinden/ Ec. Als by haer alleen de macht zijnde van binden en ontbinden/ hebbende (want de Ketters en is de genade om dit te gelooven niet gegeven) dese aenmerckelijck toe-segginge en belofte van onsen Heylant/ Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, &c. super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: Et portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni Cœlorum. Et quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum & in Cœlis: Et quodcunq; solveris super terram, erit solutum & in Coelis. MATT. xvj. ver. xviij.

Februario 1658.

ALs binnen dese maent volgens de beschrijvinghe een Nieu Parlament tot Westmunster soude sitten/ was den Protector als den Son van dien Hemel/ al met den uchtend' berept haer tot humne plichten te komen vermanen: De Karotsen quamen daer toe al geheel vroech voor 't Hoff te Withal/ sulcks datte geene die begeerigh waren om Sijn Hooghept te sien/ hun derwaerts begaven/ doch dese vonden sich bedrogen/ dewijle den Protector hem met een Chaloupe achter langst de Tems na Westmunster dede op-roepen/ dien selfden wegh gevolght van zijn Hellebardiers/ doch de andere Officiers der Republicke vervulden d'opgemelte Karotsē/daerse mede na de Cappelle van Westmunster reden: Als nu zijn Hooghept in 't Huys quam/ was daer een kostelijcken stoel van Staet berept: Hier op gingh hy sitten/ doende een seer korte Oratie voor beyde Huysē /die op sijn aendienen gesamentlijck in de groote Zael verscheenen/ en sich verontschuldicht hebbende weghens zijne swackhept/ soo vervolgden den Spreecker Fiennes de gemelte Oratie/ bynaanderhalf uyr lang/ zijne redenen liepen meest daer heen dat hy sprack: Van den Oorlogh met Spangen, ende van de machinatien ende listen van den Paus, Daer na keerde zijn Hooghept te water weder na Withal/ en d' Officiers met de Carotsen. 't Parlament begost aenstonts hare tijt te spenderen met 't oversien van hare Previlegien/ en ordonneerden sommige Predikanten die in humne Vergaderinghe daghelijcks mosten komen bidden: Hadden oock veele Debatten over 't beroepen van een Vergaderinge der ghelecrtste en bequaemste Theologanten van Engelant / om vast te stellen een goede forme van de ware Gereformeerde Religie / dan en konden daer over niet eens woorden. Het Opper-huys hebbende geresolveert een bede-dach aen te stellen / sonden twee van hare Boden met die Resolutie aen 't Lagher-huys / met dit Opschrift: Het Huys van de Heeren, aen 't Huys van de Ghemeente: Daer op die van 't Lagher aen 't Opper-Huys deden weten / Dat zy gheen Huys van Heeren en kenden, &c. Oock waren vele Ledenen die hun om bysondere redenen bleven absenteeren: Dese sijn geroepen te moeten verschijnen/ als/ die uyt Yerlant binnen 6. weken/ die van Schotlant binnen een Maendt / en die uyt Enghelandt over de Tweed/ Cornewal/ Devonshire en Wallis binnen 3. Weken / en 50. mijlen van London binnen 8. dagen: 't Opperhuys sont doen aen 't Lagher Twee van hare Leden/ met een resolutie hehelsende / Verbot voor alle Malignanten ende Papisten, om haer niet te verstoutten binnen zekeren ghestelden tijdt te komen tot London, ofte Westmunster. Daer op d'andere door hun eygen Boden lieten antwoorden. Op die tijt hoorde men met verwonderinge/ hoe dat binnen London was geformeert/en by de 2000. persoonen ondertekent seker Versoeck-schrift om in

't Lagher-

't Lagher-huys in te gheven / verhalende onder andere oock dit: Dat zy den Protector beyde de Militie en 't Gouvernement wilden af-nemen, &c. Doch is het in leveren van dien door zijn Hoogheyt belet / wordende eenighe van d'Autheurs by den kop gevat / en vermits men aldus den Basis van de Republicke en de alghemeyne rust maer socht om verre te helpen / soo was den Protector seer onbeweeght: En alsoo hy 't Parlament niet dienstichs voor den Staet wiert uytgericht / reedt zijn Hoogheydt aenstonts na Westmunster / daer hy in het Opperhuys gekomen zijnde / stracks een swarte roede sont om 't Lagerhuys te halen: Sy gekomen zijnde / begost den Protector hun aldus aen te spreecken: Dat het hem leet was te verstaen datter soodanghe onverwachte cavillatien waren over den Tijtel van een Huys dat hy selfs geformeert hadde, ende datter niets ter weereldt over 't algemeyn tot deffencie teghens hare Vyanden gedacht wiert, maer ter contrarie veel machinatien en lagen daghelijcks aenghewent wierden om zijne rechtmatighe desseynen te stuyten ende nieuwe troublen te verwecken: Datter selfs in die gepreveniëerde Petitie van ontvoogdingh veele der geadmitteerde Leden hantdadigh waren: Alsoo dat hy beduchte dat gheduyrende hunne Sittinge, seer weynigh tot verseeckeringh des Volcks soude uytgerecht worden, maer veel eer ghelijck alreede gebleecken was, onnodige disputen op het tapyt werden ghebracht: Ende dat hy nu daer om geresolveert had tot securiteyt van de Natie en volghens zijn Eed voor het Parlament gedaen, soodanigh te ageren, als hy voor den Grooten God ten Jongsten dage meynde te verantwoorden: Ende dissolveerde dienvolgens beyde de voorss. Huysen / 't welck alles sonder eenige de aldermindste commotie is toe gegaen. Doch alle het gesach en goetwillicheyt des Protectors en konde in geener wijse voldoen de secte der * Vijfde Monarchy / van dese hadde sich in dese bittere koude als de Tems bevroren lach / den Generael Maj. Harrison Mr. John en Jan Carew / oock Major Courtney en eenighe met Vrouwen en Dienst-boden in een Rivier doen dompelen en doopen: Hebbende desen Courtney benevens de Predikant Rogers een seer vinnich Geschrift teghens den Protector ende syn Raden onder de Soldaten uytgestropt / ende als sy de selve oock meynden in alle Provincien te saeyen / syn sy belet / en in den Tower ghebracht: Dit viel sommighe teedere gemoederen so onghemackelijck / dat selfs onder de beste van 't Legher veel segghens daer over was: Syn Hoogheyt wel denckende dat men alles om hem hatig te maken / soude voortbrengen d'een valse vertellinge of d'ander / so ontboot hy al d'Officieren van 't Legher by hem / de welcke hy voor hieldt alle de redenen ende motiven waer om hy goet gevonden had het Parlement te dissolveren / &c. Ende daer by / indien yemand onder hun van ander ghevoelen was / dat die syn commissie mochte vry neder leggen / sich voortaen wegens de regeringe stil houden / ende gherust leven / &c. Wonderlijcke euvel sprack men op dese tijdt in Brabant van den Protector / om dat hy 't houden van den Kers-dagh had verboden / en binnen Leuven schold men hem uyt als een Antechrist: Want het geleeck al wat / dat

men

* Siet op ons 6. Deel, Folio 15.

nien onder die vervalle R. Kerck die onderscheit van dagen en [illegible] maecke/ niet wel inkroppen konde 't verbieden van den gedenck-dagh der [illegible] onses Zalighmakers/ die buyte de selve noch so veel onaenstendigher H. dagen in 't jaer houden: Doch heeft zijn Hoogheyt de ceremonien des Kers-daghs niet om onsen Heylant maer om de heyllose menschen verboden/ die gewoon waren in plaets van Gode met ware devotie en geestelijcke vreughde hunne danckbaerheyt te bewijsen/ in de Kercke alle soorten van onrecht te bedrijven/ waer by dan op alsulcke Feest-dagen alle soorten van Vagebonden en Lantlopers toe-vloeyden/ die met steelen en andere in dronckenschap den Godsdienst en Gode leelijck vyoleerden. De groote koude heyst de bysna in dese tijt meest al de voornaemste Revieren van Europa/ aen dees syde van d' Alpes: Men voer over de Seyne/ de Loire en Saone in Vranckrijck: De Temse in Engelant lach stijf: De Maes/ Rhijn en Schelde waren gebruyckelijck als 't vast Lant: Op de leste vermaeckten sich Koningh Carel van Schotlant buyten Antwerpen met sijn Broeder/ en diverse Groote Dames gedeguiseert/ in Ysleeden met root Fluweel/ gout en andre cieraet opgetoyt: De Heer Rich Soons Soon van den Graef van Warwijck/ onlanghs ghetrout met de Jongste Dochter des Protectors/ ende een Jonck-heer van grooter hoop/ storf seer subijt tot London/ waer over de gunstelinghen van Cromwel met reden hartelijck bedroeft waren.

Den stant in Vlaenderen vertoonden sich langhs hoe slechter/ men sprack soo veel te veel van vredes als men te weynigh dede: Don Estafana de Gamara Spaens Gesant in den Hage/ en een trou ijveraer voor den Catholijcken Koningh/ verliet den Haegh/ en quam te Antwerpen om Maistre del Camp over 't Spaense Legher te zijn: De Soldaten door qua betalingh en deden niet als gewelt te bedrijven/ alsoo sy van de Soldye die men hun gaf/ noch leven noch contentement nemen konden: De Geestelijcken binnen Antwerpen niet wetende wat gebreck te lijden was/ kreunden hun des weynigh: En met veel aenghenamer wesen beschouden sy de narreringen langhst het Schelt/ sy kronckelden hunne aensichten met bysondere affectien in het seggen/ datmen op de Ysleede neffens Koning Carel en den Hertogh van Jorck oock gedeguiseert hadde sien rijden de Koninginne van Engelandt/ de Princesse Royale en de Boheemse Princesse Lowisa en andere/ waer af sy alsoo veel seeckerheyt hadden/ als van hare gulde legenden: Sy wisten oock af te sien dat de Hertoginne van Bournevillle t' Antwerpen de Princesse Lowyse onderhielt/ ter tijt toe dat sy na Vranckrijck toog/ wordende tot Pirone van haren Broeder verwellekomt/ en met wien zy na Parijs toogh/ wendende sich vorders na 't Convent van Chaliot/ daer men verhaelt dat zy de Geestelijcke moyicheytjes van kleeden aengetrocken heeft. Den Gesant van de Staten Generael had in dese maendt te Madril particuliere audientie/ daer hy op 't versoeck/ van dat hare Ho. Mo. Ingesetenen souden mogen vergunt werden Sout te halen aen 't Eylant Punceo del Rey en andere daer omtrent

geleghen

gelegen plaetsen / door den principalen Minister Dom Lowijs de Haro in deser voegen wierde beantwoort: Dat op het selfde poinct in Sijne Majesteyts Raedt was gedelibereert, van wiens bysondere goede gheneghentheyt hy ten hooghsten zijn Ed: was versekerende, in, ende tot alles wat tot der selver dienst en welstandt mochte betreffen, &c.

Den Heere P. de Hubert geweest hebbende in Gesantschap aen den Coning van Sweden / quam nu weder in den Hage / daer zijn Excellentie Rapport dede voor de Staten Generael / weghens de Sweetse saken. Men hieldt doen in de Geunieerde Provincien een Danck / Vast ende Bede-dagh / waer van de Uytschrijvinghe was als volght:

ALsoo het Godt de Heere Almachtigh belieft heeft uyt zijne oneyndelijcke ghenade en onverdiende barmhertigheydt den Staet deser Landen het voorledene Iaer te beschutten, beschermen ende bewaren voor alle onheyl ende ongeval, ende van ons af te keeren veele swarigheden, daer mede wy scheenen ghedreycht te werden. Dat oock in plaetse van het verhoopte accomodement met de Croone van Portugael de sake tusschen de selve Kroon ende desen Staet uyt-geborsten zijn tot een openbaere Rupture ende Hostiliteyt; Ende dat het Godt Almachtigh tot noch toe niet ghelieft heeft wegh te nemen ende te doen cesseren den ruyneusen Oorlogh in verscheyden Rycken en Lantschappen, Mede-Vrunden ende Na-gebuyren deser Landen, hoe wel van desen Staet daer toe aenghewent zijn, ende noch aenghewent worden soodanige Officien ende debuoiren, als de Christelijcke liefde en plicht tot beslissinge van de oneenigheden der hooghstrijdende partijen requireert ende vereyscht: Soo hebben de Hoghe Mog. Heeren Staeten Generael der Vereenighde Nederlanden hooghnoodigh gheacht uyt te schrijven eenen alghemeenen Danck Vast ende Bede-dagh, over alle de Provintien, Landtschappen, Steden ende Plaetsen, onder desen Staet ghehoorende, teghen Woensdagh die wesen sal den xx. der toekomende Maent Februarij, ten eynde om God de Heere Almachtigh ten selven daghe van gantscher harten te loven, dancken, ende te prijsen, over ende ter sake der boven verhaelde onverdiende ghenaden ende barmhartigheyt: Ende daer benevens zijne Goddelijcke Majesteyt vyeriglijck te bidden, dat het hem ghelieve over ons voor dit Iaer, en altoos te continueren de selve sijne barmhartigheyt ende ghenade, oock sijnen Goddelijcken zeegen goedertierentlijck te verleenen over de Wapenen die desen Staet ghenootsaeckt is gheweest by der hant te nemen teghens de Portugijssche Natie, omme eenmael onder behoorlijcke reparatie ende satisfactie te moghen gheraecken uyt dien Oorlogh, die na soo langduyrige patientien en te vergeefs getendeerde middelen van verghelijckinghe, eyndelijcken van deser sijde nu onlanghs is gedeclareert: Edoch, van de zijde van Portugael nu soo veele Iaeren aen den anderen, desen Staet ende de goede Inghezetenen van dien, tot exces-

cessive schade, ja tot ruyne van veele Famillien, ende meenigte van Weduwen en Weesen aen gedaen is geweest: Dat voorts zijne Goddelijcke Majesteyt wille wegh nemen den voorß. ruyneusen Oorlogh, ende alle andere Lant-verdervende Plagen ende straffen, in de voorß. Nabuyrighe Rijcken ende Landtschappen graserende, ende tot dien eynde zegenen de middelen de welcke daer toe van weghen desen Staet werden aenghewent, alles ten besten van zijn Volck en de ware Gereformeerde Religie, ende boven al, tot verbreydinghe ende grootmaeckinghe van zijnen Heyligen Name, &c.

'tGebeurde in dese tijt dat den Gouverneur van Hesdin Monsr. de Bellebrunee/ na Parijs sijnde gereyst over d'affairen van sijn Gouvernement/ dat die [mits sijn hoogen ouderdom van 70. jaren] tot Parijs gestorven is: En gelijck men in Vranckrijck alle Gouvernementen ende Ampten om gelt verkoopt/ soo was desen Belbrune al by leven met zijn Lieutenant de la Reviere vergeleken/dat die na zijn doot Gouverneur soude zijn/en oock hoe veel hy aen d' Erfgenamen van Belbrune daer voor soude betalen: La Reviere soo haest als zijn Gouverneur was overleden/ aenvaerden de possessie/ en sont datelijck zijn Broeder na Parijs/om van den Koninck t'obtineren de confirmatie des voorseyde Gouvernements: Maer in plaets van hem te willē aenhooren/ heeft men 't voorss. Gouvernement ghegheven aen eene Grave van Moret/Capiteyn van de Wacht van zijn Eminentie: Dese na Hesdijn treckende om 't Gouvernement te bekleeden/ soo voechde hem daer by den Broeder van ged. la Reviere/die afgesondē was om de confirmatie des Konings/en nu niet verre van de stadt gekomē zijnde/ segt Reviere aen Moret: Mijn Heer ick sal met ù verlof voor af na Hesdin rijden, om ordre op uwe ontfanghinghe aldaer te bestellen, &c Sonder dat den anderen hem sulcks sach te beletten/ want hy galoppeerdē soo hart/ dat Moret hem met zijn treyn onvermeugende om naer te volgen was: La Reviere te Hesdijn by zijn Broeder komende/ verhaelt die al 'tgepasseerde te Parijs/die gestoort over so groot ongelijck/ roept terstont den Krijchsraet by een/ bestaende in 62. Officiers / en vertoont haer 't Affront dat men hem dede/naer soo langhe ghetrouwe diensten en beloften van Advancement tot dit Gouvernement als 't vacant soude zijn / &c. Dat men hun alle daer slechts hielt om te dutten/sonder gelt en provisie/ dat sy nu d'occasie hadden om hun selfs te komen betalen met het gelt van den Ouden Gouverneur / ende dat de Officiers en Soldaten elck ten minsten 2. Maenden Gagie souden hebben / waer mede sy hun onder den Prins van Condé haren ouden Heer en Beschermer konden begeven/ &c. Hier waren stracks 52. stemmen en de meeste Soldaten die hem toe-vielen / 5. a 6. daer toe niet komende verwilligen/ zijn ter stadt uytgeset/sonder gelt/om hun fortuyn buyten te soecken: Terstont heeft men aen den ged. Prins Handelaers gesonden/ die de presentatie aen nam / en door sijn wackerheydt de stadt van zijn Volck onder den Marquis de Persan beset kreegh / niet tegenstaende dat den Cardinael

dinael Masarin [illegible] bevonden had aengewent om die sterke [illegible] plaets te behouden: Hier op volgden een generael misvertrouwen op de alder-aensienlijckste Commandeurs tegens Nederlant gelegen/ en voor waer het dede sommige van hun soo om de quade betalinghe als onbenoeghen tusschen haer en zijn Eminentie/ al omsien op wat wijse sy oock best eenmael hunne satisfactie mochten bekomen.

De overmatighe Sneeuw dede seer schielijck door gants Vranckrijck alle de Wateren en Rivieren dapper opswellen/ soo dat mits de schielijckheydt die van Parijs groote schade leden/ een stuck van de grootste Bruch spoelden wegh/ het water stont niet alleen in de Voorsteden/ maer oock daer en in de Lage stadt wierden de Luyden met Schuytjens/Karren en ander vaertuyg gebracht/daer de meeste Huysen vol water stonden: De Kerck van Nostre Dame stont oock onder: Te Rouaen wierden de Koopluyden in hun Packhuysen en elders machtich verrast/ veele Koopmanschappen bedorven/ een partije Haringh op de Kay leggende/ stroomde wech. Een ander ongeluck was binnen Parijs in de voorleden maent gebeurt/ te weten/ in seeckere Huys ware by een sommige Vrunde N. Beck/ Sr. David de la Croix/ende M. Godefroy van Heydelbergh/&c. omme te handelen van sekere Effernisse onder hun/ soo heeft den gemelten Beck ontroert en als door een frenesie geraeckt/onvoorsiens dese by zijnde Vrunden met diversche Instrumenten ende Wapenen jammerlijck ghequest/ sulcks dat Sr. David de la Croix en den Mr. Godefroy den Advocaet binnen weynigh uren van hunne wonden ghestorven zijn/ noch een lach sommige daghen doodelijck kranck/ die ick noit verstaen heb of hy op gekomen is: Als Beck nu aldus geageert had/ en alle dit onheyl meest met een Vijsel-stamper had uyt gewerckt/ soo taste hy oock zijn selfs aen/en als een die niet wist wat hy dede/benam sich 't leven: Dese Tragedie bedroefde alle eerlijcke gemoederen/ om dat alle de ged. Persoonen waren bekent voor Koopluyden/&c. van goede name/ faem en credijt: Men doemde 't doode Lichaem van den rampsaligen Beck/ om na costuyme door de Stadt na 't Gericht gesleept en by de Beenen opgehangen te worden/ sijn goederen alle verbeurt/ na dat alvoorens de schulden en 30000. guldens tot opbouwinghe van Chastelet uyt zijne goederen souden wesen betaelt: Maer wegens 't Vonnis van Chastelet wierde strack geappelleert aen 't Parlement Chambre de l' Edict, en den Hollantse Ambassadeur versocht van den Koningh uyt gratie het doode Lichaem van ged. Beck/ 'twelck door de gunstige voorspraeck van zijne Eminentie aen den voorsz. Ambassadeur is toegestaen.

In Vranckrijck bleef men noch al even dapper met rooberije ter Zee den Koophandel ruyneren: Van Toulon staken nieulijcks 2. Rovers in Zee/ dese maeckten jacht op 2. Nederlantse Straetsvaerders/ die het op Italien gemunt hadden/ een der Rovers de Josep genoemt/ begost met grof Canon op hun te schieten/ doch de Nederlanders wel considererende dat visiteren/ nemen en confisqueren een en de selve sake was/ hebben hun in defencie ghe-

stelt/ soo dat den Rover met schade te Toulon weder in loopen most. Twee Nederlantse Fluyten van Rochelle feytelijck verovert en te Toulon op-ghebracht/ daer van geen de minste satisfactie ghedaen wierdt/ wilde men noch sonder accoort in nieuwen dienst vervoeren tot Proviant-schepen ofte Branders: Eyntelijck dede den Graef van Briene aen den Nederl. Ambassadeur d'Heer Boreel weten: Dat op de klachten van Sijn Exell. over de Rooveryen die ondernomen worden ter Zee op dobbele Commissien, in den Raedt des Conings was goet gevonden ende besloten, als, dat by Placcaten in alle Zee-steden en Havenen van Vranckrijck souden werden verboden aen allen de welcke Commissie hadden van den Coningh, en eenighe andere vremde Princen, om daer mede te rooven op de Geallieerden van de Franse Croon, en specialijck op d'Onderdanen van de Vereenighde Provincien: Dat Sijne Majesteyt verklaerr dat alle de gene die gevonden sullen werden met dobbele Commissien, voor Piraten, Fourbants en Rovers, en dat men de selve na de Ordonnantien van dien soude straffen: Oock dat de Koning van nu af desavoueerden, en hun niet en wilde protegeren by so verre sy in handen van de gene op welckers Onderdanen zy roofden, quamen te vervallen: Insgelijcks had den Koningh toegestaen, datmen sich tegens den Rover Iusto Bils soude informeren, wegens het overompelen van het Nederlants Schip op de Rede van St. Marten, en dat men teghens hem soude decreteren om hem te apprehenderen, om aen zijn Persoon te verhalen het nemen van 't Schip den Olifant en andere Enormiteyten tegens de Nederlanders te begaen, &c. Waer op dan oock ten laesten door gheheel Vranckrijck dit Placcaet weghens den Koningh tot voordeel des Koophandels uytgeblasen en verkondigt is:

SYn Majesteyt hebbende verstaen dat tegens de generaele Ordonnantien van de Marine, als mede de particuliere van de Maent September 1649. en anderen vervolghens ghemaeckt, ende sedert in alle residentien der Admiraeliteyt van Vranckrijck gepubliceert, eenige qualijck geintentioneerde Ze-Capeteyns sijn Onderdanen, Prefererende hun particulier intrest voor haer eygen eer en voor de goede intellingentie, die sijn Majesteyt wil onderhouden onder sijne Vrienden ende Geallierden, van sommige Princen, Geallieerden van sijn Majesteyt, Commissien nemen ende der selver Vlaggen, omme te beoorlogen sijn Majesteyts, anderen Geallieerden, de welcke teghens malkanderen in Oorlog sijn, en onder faveur van Fransche Commissien die aen haerlüyden verleent sijn, het meerendeel verjaert, of wel sonder macht ofte voorgaende toelatinge de lichting van haer Equipagie in de Havens van dit Koningrijck doen, het welck is een openbare overtredinge van de voorseyde Ordonnantien, ende daer over de Vrienden ende Geallierden van sijn Majesteyt met recht ende reden souden te klagen hebben, indien hy sulcks niet belette: HET WELCK SYN MAIESTEYT willende voorkomen, ende aen de Koningen, Princen ende Staten, sijne Geallieerde bekent maecken de groote genegentheyt die hy heeft tot de onverbrekelijcke naekominge ende onderhoudinge der Tractaten ende Aliancien die hy met haer gemaeckt heeft: Sijn Majesteyt confirmerende ende vernieuwende de geseyde Ordonnantien, ende in conformiteyt van de selve, verbiet wederom wel expresselijck eenige lichting van Bootsvolck, om ten Oorlogh te varen, in de Havenen van Vranckrijck te doen sonder sijn Commissien ofte die van de Grootmeester, Hooft ende Superintentent der Com-

mercie

mercie eñ de Scheepvaerdt van dit Rijck, ende aen alle Capiteynen en Officieren ter Zee, die voor desen in syne Scheeps-Armadt gedient hebben, ofte particuliere Armeringh op Fransse Commissien gedaen, en aen alle andre Onderdanen die haerluyder Armering in Vranckryck gedaen hebben, die uytgevaren zijn, ofte zijn sullen uyt de Havens van dit ges. Koningrijck, eenige Commissie te nemen oft Vlaggen te voeren van eenige Prins ofte Staet, Vrient of Geallieerde van sijn Majest. om Prinsen te veroveren op de gene daer mede sy gebroken souden mogen sijn, als mede 'tongelijck ofte schaede te doen aen de Schepen der geseyde Koninrijcks, Gallieerden ofte Onderdanen van sijn geseyde Majesteyt die sy sullen bejegenen, ende van haerluyden eenigh ding te nemen onder wat pretext het soude mogen sijn, ofte de Koopmanschappen, genomen uyt de Prinsen te voeren, benefieeren ende verkopen in vreemde Havenen; op pene dat de geseyde Capeteynen verklaert sullen werden Zeerovers te sijn, ende als soodanige wil sijn Majesteyt, dat haer proces extrodinarelijck gemaeckt ende voltrocken sal werden by de Officieren van de Admiraeliteyt tot definitive Sententie toe. DOET oock sijn Majesteyt wel expresse inhibitie ende verbot aen alle Gouverneurs van Steden, Plaetsen ende Kasteelen, die onder sijn gehoorsaemheyt sijn, van in de Havenen ofte op de Reeden, in haer gesicht ende onder het toedragē van haer Geschut, niet langer als vierentwintig urē te gedogen eenige Schepen ende Capeteynen, die Prinsen opbrengen, verovert op vreemde Commissie, ten waer sy daer hadden gerelacheert ende genootsaeckt wierden door quaet weder te blijven, nochte toe laeten het ontladen ofte het verkoopen van eenighe Koopmanschappen by haer genomen, hoedanigh ende in welcker voege het soude mogen sijn: en aen sijne Onderdaenen ende Inwoonders der geseyde Plaetsen, de selve aen te nemen ofte in haere Magesijnen te ontfangen, op pene van ongehoorsaemheyt in 't regard van de Gouverneur, ende te moeten instaen voor de schaede ende interessen der Reclameerders, ende in 't regarde der geseyde Ondaenen ende Inwoonders der plaetsen confiscatie der gekochte Koopmanschappen, een amende van tien duysent ponden ende exeemplare straffe. Bevelende sijn Majesteyt den geseyde Gouverneurs haer toe te laten hunne geseyde Prijsen te brenghen daer 't haer goetdunckt, uytgeseyt de Koopmanschappen die bevonden sullen werden sijn Onderdanen toe te behooren, de welcke sijn Majesteyt verstaet dat gereclameert sijnde, haer sullen werden weder gegeven ende gerestitueert, nae dat sy bewesen sullen hebben de selve haer toe te komen. Verbiedt oock sijn Majesteyt aen alle officieren der Admiraliteyt, mitsgaders die jurisdictie excerceren over Zee saken, te ontfangen eenige rapporten van Capiteynen op vreemde Commissie ten Oorloghe uytgerust, ofte ten versoecke van de selve eenighe Proceduyren te houden over de Prinsen by haer ghenomen, op pœne van suspensie van hare Ampten.

LAST ende ORDONNEERT Zijne Majesteyt aen den Heere Hertoghe van VENDOSME, Pair, Grootmeester, Hooft ende Superintendent Generael der Navigatie ende Commercie van Vranckrijck, sijn Ordre en noodige Attachie te verleenen tot onderhoudighe van de tegenwoordighe verboden, de selve te doen registreeren ende verkondigen over al daer het behoort: Mitsgaders de hant daer aen te houden, ten eynde daer tegens niet werde gedaen, hoedanigh ende in welcker voegen het oock soude mogen zijn, op de pœnen daer inne vermelt. Ende nademael men dese tegenwoordighe in meer en verscheydene Plaetsen sal van doen hebben, soo wil zijn Majesteyt, dat aen de Copijen behoorlijck gecollationeert by den Secretaris General de Marine, geloof gegeven sal worden gelijck als aen 't origineel,

ginael dat in sijne handen is blijvende. Gedaen tot Parijs den 11. Februarii 1658. geteyckent LOUIS: en noch lager DE LOMINE, en besegelt.

DE Hertogh van Vendosme, Pair, Grootmeester Hooft ende Superintendent Generael der Navigatie ende Commercie van Vranckrijck: Gesien by ons de Ordonnantie des Konings in date den elfden deser Maent geteykent LOUIS, en noch lager de Lomenie, aen desen gehecht onder het Zegel onser Wapenen, by de welcke sijn Majesteyt, om te beletten de abuysen dien begaen konnen werden tot naedeel der Commercie door dubble Commissien die eenige qualijck geintentioneerde Fransche Capeyteyns sijn nemende, die onder de Vlaggen van eenige Prinçen ofte Staten sijn Majesteyts Gealieerden, anderen oock Geallieerden van sijn geseyde Majesteyt soude willen beoorlogen: ende begerende sijn Majesteyt aen de Koningen, Prinçen ende Staten sijne Gealieerden bekent te maken de genegentheyt die hy heeft omme sijn Onderdanen te doen onderhouden ende volkomentlijck naekomen sijne Tractaten ende Aliancien, sijn gesëyde Majesteyt confirmeerende ende vernieuwende de oude Ordonnantien dien aengaende gemaeckt ende besonderlijck die van opene brieven by forme van Declaratie van den sevenden September 1649. doet ende vernieuwt de verboden gecontineert in de ghesëyde opene Brieven: Ons belast ende ordonneert de selve te doen registeren, publiceren ende naekomen: mitsgaders de handt daer aen te houden, dat in geenderhande maniere daer tegens werde gedaen: Wy om sijn Majesteyts wille te voldoen, en in formiteit der oude Ordonnantien, ende toestaende het contenu der geseyde Ordonnantie om plaetse te hebben nae haer forme ende inhoude; doen wel expresse inhibitie ende verbot aen alle personen van wat qualiteyt ofte conditie de selve soude mogen sijn, van in de Havens van Vranckrijck sonder onse Commissie geen Bootsvolck te lichten om ten Oorloge te dienen, en aen alle Kapiteynen ende Officieren der Marine die onse Commissien hebben, 't sy om des Konings Schepen ofte die van particulieren te commanderen, en die haer toerusting in Vranckrijck sullen hebben gedaen, ende uytgevaren sijn uyt de Havenen deses Koningrijcx, geen Commissie te nemen of Vlagge te voeren van eenige vreemde Prins ofte Stat, nochte de Schepen der Vrienden, Geallieerden ende Onderdanen van sijn Majesteyt, die sy bejegenen sullen ongelijck ofte schaede aen te doen, op pene van getracteert te werden als Zeerovers ende Forbans, ende dat aen haer als soodanige haer proces gemaeckt ende voltrocken sal werden. Lasten onse Lieutenants Generaels der Scheeps-Armaden van sijn Majesteyt, Hoofden van 'Esquadrons, Capeteynen van 's Konings Schepen ende anderen onder onse Commissie ten Oorlogh toegerust, Capeteynen, Kust-bewaerders ende anderen over welcke onse macht is streckende, de contraventeurs te nemen, aenhouden, selfs bevechten indien 't noodig is. Lasten ende ordonneren onse Lieutenants ende Officieren van de generale ende particulieren residentie der Admiraleiteyt, een yegelijck in sijn bedrijf de geseyde Ordonnantie ende verbodt te doen lesen, publiceren ende affigeren over al daer het van nooden sal sijn, ten eynde niemant dies aengaende, oorsaecke van ignorantie en pretenderen, de selve nae te komen ende doen naekomen nae haer forme ende inhouden, ende extraordinaerlijck te procederen tegens de overtreders ende schuldigen, aen de selve te maecken, ende voltrecken haer proces in conformiteyt van de Ordonantien. Daer toe geven wy haer macht, Commissie ende speciael bevel. Gedaen tot Annet den...... Februarii 1658. geteyckent CESAR DE VENDOSME, en noch lager, par Monseigneur CHAPELLAIN, ende gesegelt.

Wonder-

Wonderlijcke ijverich waren de Sweden desen gantschen Winter/ om met vorder heyl hun Conqueste van Fredrick ode tot de naeste Eylanden voort te setten : Door gants Holsteyn lieten sy om hare Vyanden te abuseren / een gerucht loopen datse de Cremp/ Rensburgh of Gluckstadt wilden beleggeren/ en men verveerdigden onder dies alle soorten van Instrumenten en Wapentuych om ten Yse te gebruycken : Eenighe Deense Ministers pooghden wel om door Verdrach beyde Coninghen te reconcilieren / gelijck den Deenschen Rijckxraet Mogenschoch/ die binnen Fredricxode mede gevangen was / een reyse tot dien eynde na Coppenhaven dede : Den Heer Jepson Engels Gezant sondt oock aen den Coning van Sweden over de laetste Antwoordt van den Coninck van Denemarcken/ op de verklaring van Sijne Majesteyt van Sweden/Dat Hoogst gedachte Sijne Majesteyt niet en soude konnen verstaen, datte byeenkomste tot de Vredehandelinge soude geschieden in eenige plaetse op den Duytschen Bodem, maer wel mogen lijden dat eenige plaetse daer toe werde gekooren tusschen beyde de Legers, om aldaer met elckander te tracteren : Ofte, by soo verre den Koningh van Denemarcken sijne Commissie wilde senden na Pruissen,dat de Sweedse Majesteyt sich als dan soude gevallen laten des selfs aldaer zijnde Ministers tot de Handelinge mette Deensche Commissarissen nevens d' Instructie tot de Poolse Tractaten, mede te gelasten. Hier af was oock den Deense Rijcxraet Mogenschoch gepermitteert het Deense Hof kennisse te geven/ doch niet sonder groot wantrouwen van sommighe Deenen/ dewijl sy op sommige Ministers geen goet vertrouwen hadden/ uytwendich siende/ dat den Sweetsen Generael Wrangel het doode Lichaem des Rijxmarsch. Andries Bille in kostelijcke Kleederen verciert/ sommige nachten door twee sijner Officiers nau had doen bewaré/ en daer nae sonder rantsoen na Funen over gesonden/ daer af de brengers goede Spions waren : Op die tijt geviel het dat den Commandeur Bielcke in Noorweghen veroverden de Schantse Frodsoe/ghebiedende over de Provincien Jempterlant en Harderss dalen/en die haer openingh gaven om de Swerdse Kopermijen te besoecken. De Sweden daer en teghens practiseerden hoe sy 't Eylant Funen door de conqueste van Fredericxode best mochten overvallen/en sy kregen (ick en weet niet met welcke list) sommige Deenen uyt Funen so verre/ dat sy die in Jutlant om Sauvegarde tot hun deden over komen : Andere gingen over 't Ys dagelijcx verspieden de ghelegentheyt van Funen/waer en op wat wijse sy dat Eylant best souden komen overrompelen/en voorwaer der Sweden dapperheydt is een groot verwijt voor de Deenen geworden/ alsoo die so hoogmoedigh sonder order sluymerden/ so dat sy meynden/ niemant soude hun dorven bespringen en sy waren van de olde kampvechters en uyt dat helden-bloet der strijtbaere Noormannen die gants Europa voor heen deden zidderen : Toch de Sweden niet te min/hadde dat geloof/ dat de vroomheydt der Voor-ouders luttel te pas quam/indien men 't selve oock met zijn actien niet confirmeerden/ &c. Onder de vroomste der Sweden stack uyt den Generael Wrangel/ op wiens aensoeck Sijn Majesteyt van Sweden half Januarij tot Kiel Krijsch-raet hielt

hielt/ daer ges. Wrangel wel de voordatigste om Funen aen te tasten/ het besluyt des raetslags na sijn wensch kreegh: De Sweetse Majesteit (hoe wel dapper op die tijt van 't grafeel gevexeert) sach met vermogen den ijver van zijn Hooftmannen/ in 't aenbestellen van al wat tot desen gewichtigen Aenslag diende/ soo in Leeren/ Bruggen/ Ys-spooren/ Sacken ende Vaten/ &c. Terstont na 't genomen besluyt treckt Gen. Wrangel met sommige Ruyters na Frodziczode/ om alsoo het sterck begost te vriesen/ den tijt waer te nemen dattet Ys sterck genoech soude zijn/ hoe wel de resolutie lach: 't Eylant Funen mette meeste macht te bespringen, het zy dan over 't Ys ofte niet: Men verhaelt oock/ dat ged. Gen. Wrangel als hy van Sleswijck na Funé trock/ hy aen Sijne Majesteyt van Sweden soude belooft hebben op Caroli dagh den Koningh tot Odenzee in Funen te willen vergasten. Hy dede al 't Sweedts Krijchsvolck uyt Jutlant samen komen/ en de stercke van 't Ys op de Belt ontrent de Eylandekens Veen en Assens na speuren/ de Troupen onderwijl op de Strant tusschen Hadersleben en Coldingen formerende/ nemende selfs zijn Hooft-quartier te Heylssen: Sondt den Oversten Lieut. Baber met 100. Ruyters en so veel Dragonders na 't Eylant Bromsoe/ desen sont noch dien Nacht een Corporal met 5. Ruyters na Funen om dat te recognosceren/ dan dese zijn een musquet schot wijt van lant in 't ys gevallen/ so datse nauwlijcks hun leven konden bergen/ latende al hunne Paerden verdrincken: Den Koninck begaf hem daer op tot een rendevous in 't Dorp Anselet/ treckende op Bromsoe/ bejegende Gen. Wrangel/ die na Iffernas gingh om de ghestalte van 't ys aldaer te ondervinden/ en vernam/ dat niet alleen de Son 't ys alreede tamelijck hadde verswackt/ soo datter veel van zijn volck inviel/ maer konde oock daer de Deense Troupen sien/ die nevens de Boeren daer neerstig ijsden/ oock met Canon op hem schoten/ dies keerde hy soetjes weer om: Als den Koningh dit alles verstont/ achte hy het raedtsaemer aen beyde sijden van Iffernas over te gaen/ als in 't midden op 't punct/ daer den stroom teghens stoot/ en 't Ys seer door gekrenckt was: Hy dede dan de zijden daer de stroom so grooten wercking niet en had/ besichtigen/ daer d' uytgesondenen goet bescheyt af in brachten: Hier op sent men den Gen: Quartiermr. Dalberch en den Adjutant Lindeberg over Middelfar/ recht toe recht aen: Dese en die op d' ander sijde savonts by negen uren weder komende/ rapporteerden/ het Ys bequaem te wesen/ doch wasser een scheur van 2. ellen wijt/ die men op sommige plaetsen oock konde over stappen: Hier op gebiet den Koningh al het Houtwerck/ Balcken/ &c. derwaerts te sleepé/ om bruggen te maecken: Den 10. Febr. is zijn Majest. van 't Eylant Bromsoe opgebrocken/ den Oversten Bormans met 350. koppen tooch voor uyt/ hem volgden een Troup met 24. Ruyters/ en d' Overste Lieut. Bower met 100. Ruyters/ dese passeerden geluckelijck de geseyde scheuren en wijten/ treckende aenstonts op den Deense Oversten Sestet die op de Strant stont/ hebbende de Sweden alvoorens te Bromsoe hunne Battalie geordonneert/ te weten/ den Marckgraef van Baden

den als Gen. Lieutenant / en den Rijcxraet Graef Todt als Gen. Major de rechter/ Gen. Major Fabian Berents de lincker vleugel/ de Rijcxraet Graef Jacob en Gen. Major Fabasor het Corpus by d'Infanterije/ die wat langh vertoefden/ so datmē sonder hun de recht en lincker vleugel liet voor af gaen: Want men was beducht datte Deense sich na Holsteyn souden hebben ghewent/ om Fredricrode dat by dese conjuncture seer ontbloot was/ te overvallen/ doch hadde Gen. Wrangel al tijdelijck 2. Regimenten binnen geschickt: Onderwijl wierden de Deenen op 't Strant tussen Finssag en Tybring/ daer sy twee Reduytjens hadden/ geslagen/ en ged. Zeestet met de meeste Officieren gevanghen/ en nevens 2. Standaerden den Koning van Sweden tegens gesonden: Dies te meer begost syne Majesteyt te haesten/ alsoo den Oversten Jens/ commanderende by absentie van Gen. Guldenleeu/ die mits syne indispositie dese Acte niet bywesen konde/ met 't ontvluchte Volck van Zeestet en Stenebile versterckt/ sich van Ivernaes by Middelfar ghesett heeft/ noch quam hem te hulp den Oversten Jonsen van Lalandt met 1100. Ruyters in 21. Compagnien/ met Guldenleeus Dragonders/ synde 150. duytse knechten/ dese stelden hun by Finssag met 4. stuckjens in ettelijcke Hecken langhst 't Water/ op een voordeelighe plaets/ doch de Sweden die wel 5000. Ruyters en 12000. Dragonders sterck waren/ dwongen de Deense met de eerste gedane charge om quartier te roepen/ dringen met 2. Regimenten binnen de Hecken/ daer 4. Deense Esquadrons hol over bol raeckten: De Sweden onder dies dobbelden oock niet mis/ en sy stonden seer versteld als sy hoorden dat beyde de Regimenten van Waldeck en Koningsmarck in 't ijs waren gevallen/ en 't Regiment van Bornman achter komende/ wiert also af ghesneden om de hare te hulp te komen/ van 't Waldeckse verdronken 2. Compagnien/ soo oock van 't Koningmarcks en Bornmans diverse Ruyters: Als nu den Koninck dit alles sach/ trock hy syn benden t' samen/ dewijl de Deense schenen den Gen. Wrangel te willen aentasten: Hem wiert stracks Graef Todt mette Uplanders toegeschickt/ 's Konings Regiment dat hier de spits most af bijten onder den Oversten Lubeckern/ sturtte alder eerst de Deense/ en met hulpe van Gen. Wrangel wrongen so dapper onder 't Deens Voetvolck/ dat men haer toe riep hun Geweer neder te leggen: Den Overste Jens die Gen. Wrangel kende/ versocht quartier/ waer door de Deense begonden te vluchten/ doch alhoewel sommige over 't ijs ontliepen/ soo zijn geen 200. van hun ontkomen oft wierden alle verslagen of gevangen. Hier op is Gene. Major Fabian Berents met ettelijcke Regimenten na Langelant en Swijneburg gesonden/ om den Overste Jensz mette verwachte 500. Paerden van daer te drijven: Den Oversten Ascheberg togh na Middelfar/ om den Oversten Steene Bille die daer met 600. Ruyters stont/ op te slaen/ maer was al tijdelijck na Odensee geweecken/ daer hem den Koningh is ghevolght in aller ijl/ bekomende niet wijt van daer in des selfs Carosse den Deense Gen. Guldeleu/ en binnen Odenzee vijf Rijcx-raden/ &c. Gen. Wrangel toog na Nieu-

borgh/ daer 4. Deensche Oorlogh-schepen lagen/ maer alsoo dese/ en die van de Stadt hun tanden toonden/ stiet Wrangel hier sijn hooft. Den Coning van Sweden schreef terstondt dit Brief ken met een Trompetter aen den Paltsgraef van Sultsbach te Wismar/ 't extract van dien aldus luydende:

VVY en konnen U L. mits desen niet verbergen, hoe dat den ghenadighen Godt believt heeft onse Wapenen so genadich te zeegenen, dat wy daer mede op voorleden 30. Ianuarij (St. Vet.) het Eylant Funen gheluckelijck hebben verovert, ende des Vijandts Militie daer inne alletiins geruyneert, en alletiins in onse macht gebracht, &c.

Ryckx-raden.	Militaire Officieren.
Otto Kragge,	Generael Lieutenant Guldenleeuw,
Corfelts Roosenkrans,	Oversten Ienssen,
Hendrick Rantzaw,	Oversten Zeestert,
Iuriaen Kragge,	Oversten Allefeldt,
Iffer Winde,	Oversten Steno Bille.

Benessens de Overste Lieutenanten Alefels, Rantzaw, Allefelts, en Broeckhause, &c.

Datum den 1. Febr. 1658.
uyt het Koninglijcke Majesteyts
Hoofquartier 't Clooster in Fune.

De gheheele Sweedse macht bestont in 18000. man/ als/ 5000. Ruyters/ 11000. Dragonners/ en 2000. Infanterije: Daer en tegens was die van Denemarcken volgens d'eygen confessie van den Overste Jens/ 3000. paerden/ nevens 700. Hooghduytsen/ en 1500. gewapende Boeren/ die meest alle met d'Officiers gevanghen sijn/ en de voorsz. Ryckxraden binnen ✝ Odenzee daer sy gevlucht waren: Besijden eenige Magasijnen hebben de Sweden in dit Eylant noch bekomen 60. stucken Canon/ en andre Amonitie.

Sie daer het verlies van een plaets in 't hartje van Denemarcken/ en dat sich altoos op sijn natuyrlijcke stercte had verlaten/ 't welck niet alleen des

selfs

† 't Eylant Funen wert geoordeelt 18. Hollantse mijlen langh, en 8. a 9. mijlen breedt te zijn: Hier wast de meeste schoone Deense Garst: Daer op legghen thien a twaelf kleyne Stedekens, daer af Nieuborgh, geleghen aen de groote Belt, hebbende een Slot, en zijnde het Veer op Seelant, wel het meeste gefortificeert is, doch geheel onsterck, vermidts een al te na geleghene Bergh: Middelfar en Aelhuys van kleyne ghewichte, benevens noch 100. so Gehuchten als Dorpen, hebbende niets als de See rontsom, en sommighe onnosele Eylandekens tot hunne wallen ende bewaringhe.

✝ Odenzee is een oude vermaerde Koopstadt, de Hooft-Stede op Funen, open, en midden in 't Eylant gelegen: Hier vergaderen als op een Rijckxdagh de Staten des Rijckx: Zy is door de hooghheydt des Adels, gelijck vele andre plaetsen in Denemarcken, gedemoleert.

selfs Inwoonders maer oock alle Nagebuyren verschrickten/ aengesien den Koning van Sweden sich alsoo mette zijne over 't ys in uyttnement ghevaer gepericliteert hebbende/ hy yder geoordeelt wiert daer mede niet stil te sullen staen/ als nu occasie hebbende sich te verhalen op die Kroon die hem soo noodeloos den Oorloch had aengeseyt/ juyst op die tijt als Sweden met de Poolen in Oorloch was/ hopende also Sweden te overvallen en swack te maken/ doch in effecte is de Kroon Denemarcken door bedroch ongeluckigh misleyt/ en in die gestalte gebracht/ dat hy in plaets van offensive/ daer men al de werelt over soo van gestoft hadde/ geen defensiven Oorlog heeft konnen voeren/ en zijn vijant uyt den boesem en 't ingewant zijns Koningrycks niet konnen uyt houden/ 'twelck de Sweden oock wel hebben weten waer te nemen.

Men versuste onderwijl by de Vrienden van Denemarcken de ongelucken van dat Rijck/ en in plaets van de ware geschapenheyt/ nam men aen wilde geruchten van sinistre rapporteurs/ sulcks dat de Sweetse macht al op Zeelant was eer men 't selve te Hamburgh wilde geloven: Wel is waer/ dat de Sweden alle Posten 4. weken langh uyt Denemarcken op hielden: Niet te min had men van Wismar genoechsaem advijs/ dan men wilden 't niet aen nemen: Een quaet gebreck onder de gunstelinghen van haer eygen Vaderlant: En 't welck indien Mercurius sich soo eenzijdich hielt/ ghenoechsame oorsaeck aen yder soude geven om hem nimmer te glooben.

Onderwijlen dese sake aldus voorvielen/ verbroren door d' extreme koude omtrent Hamburgh vele Menschen en Beesten: Wanneer noch de Sweden dreyghden Oldesloo te fortificeren/ eysschende de Tol van de Wagens die naer Hamburg en Lubeck reden/ ofte wilde die confisqueren: Die van Lubeck wierden by de Sweden wel ghehandelt/ want als Prins Ertsman een van hunne Corporaels hadde gevangen/ wiert die met 10. Rijcxdalers donatie in respect van zijn vanger te ruch los ghelaten. Oock waren de Sweden d' eerste mael op de Kremper marsch invallende/ lustig te rugh geslaghen/ maer ten tweedemael door raeckende/ huys den sy gruwelijck/ verbrandende al de Wooningen op de Moer na Itzehoe: In de selve was een Kraemvrou/ een dach out/ die sy neffens andere impotente daer lieten verbranden. Omtrent Hamburgh braken zy deuren en vensters van de huysen/ verbrandende 't hout/ maer 't yser brachten sy binnen de Stadt te koop. 't Gebeurden noch dat den Overste Palysee van Hamburgh tot Bremen gekomen zijnde/ om na Hollandt voor de Croon Denemarcken te gaen Volck werven/ dat hy den 2. Februarij met een ongewapende knecht is gereden/ en komende een quartier mijls van de stadt/ bejegenden hem een Sweedts Ritmr. Schröder met ses Ruyters die hem volghden/ en die sonder te vraghen wie hy was/ flucks op hem los brande/ gelijck oock de ses Ruyters/ dan treften hem geen van alle; Palysee als een dapper man/ tast na sijn Pistool/ en lost die op den voorss. Ritmr./ en geeft daer op sijn kleyn Paerdeken de spooren: De Ruyters hem vervolgende/ slaet hy een van die hem te na quam met sijn Pistool op 't kin-

nebacken/ so dat hem 2. tanden uyt de mont vielen/ waer over hem d'andere Ruyters niet door den aengrijpen/ en hy sich onder des Stadts Wacht konde salveren: Zijn knecht zijnde met diversche swaere Packen beladen/ des halven niet kunnende ontrennen/ voerden zy met alle de Brieven en Patenten na den Otters bergh ghevanghen/ zijn persoon wiert door 16. Rijcxdaelders gelost: En den Deensche Overste beklaeghden sich hier over by de Magistraet van Bremen/ die den voorsz. Ritmr. daer over hart bestraften/ dat hy op neutral lant sich alsoo had vergrepen/ dan hy seyde sulcks niet te hebben geweten/ Et En eyschte voor de Pacliagie 3000. Rijckxdaelders rantsoen/ 't welck te onbeschofter was/ overmits hy korts daer na sich met 26. Rijcxdalers liet vergenoeghen. Dan hy heeft aen die koopmanschap genoech gewonnen.

Die van Lalant/ Langelant en Falster quamen selfs hun onderdanigheyt den Sweden aen bieden/ waer door de Sweedse Majesteyt niet lang en vertoefden/ en resolveerden zijn heyl vorder over Lalant op Zeelandt te versoecken/ te meer/ om dattet Ys daer sterck genoech was/ 't welck sich openbaerde door sommige die van Lalant en Falster op Zeelant waren gevlugt/ wijsende alsoo selfs den wech aen hare Vyanden/ die door de vroomheyt van die van Neuborgh in d' overtocht op Zeelant daer gestuyt/ en nu alree verstelt stonden: Edoch is desen Tocht de Sweden beter geluckt dan zy in honderdt Jaren hadden moghen verhoopen: Met 8000. de stoutste Mannen quam den Koningh van Sweden op den 20. Februarij te Waerburgh op Zeelant/ en troch recht op Koppenhaven daer hy goede hoope op had/ doch ingevalle die flauwe Edeluyden nu hunne te groote timiditeyt met vluchten en raden/ dattet beter was slechte conditien te bedingen als 't gantse Koningrijck te verliesen/ toen niet al te getoont hadden/ niet alleen zy/ maer self die macht binnen Koppenhaven waer suffisant geweest de Sweden die geen of weynigh Geschut by haer hadden/ van Zeelant af te drijven/ en te brengen in een conditie van luttel overige uren om hare al te groote stoutheyt te beklaghen: Dan 't schijnt dat Zijn Majest. van Sweden met het af-senden van een Trompetter na Koppenhaven/ om van Vrede te handelen/ de Deensche Wapenen als betovert had/ en de gemoederen van sommige soo in genomen/ dat t'eenemael alle plicht van defencie en maintenue van 't respect der Kroon van Denemarcken wierde als ter zijden gestelt: Immers men toont sich in alles genegen tot vrede/ en die so schandelijck/ als men de selve luttel te voorē profijtelick had konnen bekomen: Men hout van wapenen op als de defensie aldernodichste was/ men neemdt die onnodich ter hant tot offensie/ als men in eerlijcke vrede gaanderen mocht: En dit alles uyt tweedracht en d' onghesoomtheyt des Adels/ Ec. en andere redenen die wy adieu seggen: Men had aen de Sweedse zijde al voor af opgestelt wat men van Denemarcken soude eysschen/ 't geheele Rijck was te veel/ half te weynigh/ en het luyde niet wel ront uyt te spreken/ zy stellen dan in/ te begeeren 's Konings Erf-rijck Noorweghen/ Eylanden en Steden/ gelt en beloften/ en om een de Deense Kroon

noch

noch macht noch reputatie over sich te laten/ soo willen sy de sterckste plaetsen van 't Rijck/ om 't selve naderhant in beter occasie t' overvallen: En op datse de Deense wapenen t' eenemael souden doen verdwijnen/ willen sy een gedeelte van 't Leger/ en op dat sy alles mochten verbijsteren/ begeeren tot Mey om hun uyt te rusten in Denemarcken te blijven: Dit en meer obtineren sy/ dit wort te Rogerkroege door weder zijts Commissarissen den 27. Febr. gesloo-ten: So de Sweden seggen/ door tusschen gaen van den Engelsen Gesanter Meadow/ siet dese zijn de poincten:

1. SAl tusschen beyde de Coningen, der selver Rijcken, ende Onderdanen, een oprechte eeuwige Vrede zijn, alle mis-verstant weg genomen, en in eeuwige vergetentheyde gestelt werden.

2. Dat van beyde zijden tot des anders prejuditie gheene Alliantie gemaeckt sal worden.

3. Dat d' eene sonder den andere geene Alliantie maecken nochte desselfs Vijanden assisteren sal.

4. Dat beyde parthijen soo veel mogelijck is, sullen beletten dat geene Vyandelijcke Oorlogs-Vloot door de Sont, ofte Belt, in de Oost-Zee passeren.

5. De Bremsebrosche Tractaten sullen in haer vigeur blijven, uytgenomen in die Poincten welcke men in dese Tractaten expresselijck gedrogeert heeft.

6. Wat Koningen, Forsten, en Potentaten, mede in dese Tractaten willen intreden, konnen het selve by dese Koninge versoecken.

7. Alle Schepen, soo die van Sweden ofte der selver Onderdanen toe-behooren, sullen door den Orisont en Belt sonder Tol en visitatie passeeré, wanneer sy een Zee-pas aen des Koninge van Denemarckens Tolhuys ghetoont sullen hebben, maer wanneer de Sweedtsche Schepen vreemde Goederen in hebben, sal daer mede gehandelt worden gelijck in de Tractaten van Bremsebro gesloote n is.

8. De Coningh van Sweden sal voor de restitutie van de in dese Oorlogh gheoccupeerde Landen, tot recognitie, ten eewige dagen hebben, de Provintien Halant, Bleken, ende Schonen, als mede het Eylant Bornholm en de aengelegen Plaetsen, item het Slot Bahuys, ende desselfs Leen-Ampt, en alle toe-behoorten, gelijck het voor desen onder de Croon Denemarcken geweest is.

9. Daer nevens cedeert de Koning van Denemarcken aen de Kroon Sweden, de Stadt ende het Ampt Drontheym, in Noorwegen, mitsgaders alle pertinentien daer toe behoorende, voor eeuwigh.

10. De Koningh van Sweden sal hier tegens alle de in desen Oorlogh inghenomen Landen en Vestinghen, 't sy in Denemarcken ofte Noorweghen, Sleswijck, Holsteyn ende 't Graefschap Pinnenbergh de Kroon Denemarcken afreden, en alle Pretentien soo de selve ratione Ducatus Brementis, op 't Graef-schap Delmerhorst en Ditmarschen meynt te hebben, voor sich en zijne Erven vallen laeten.

11. Alle gevangenen van beyde sijden, hooghe, en nedrighe staets Persoonen, en conditie sullen sonder Rantsoen los ghelaten worden.

12. De Coningh van Sweden sal uyt des Koninghs van Denemarckens Landen soo haest

 mogelijck

mogelijck, en op 't langhste den 12. May, af-trecken, en middelerwijle de noodtruftige onderhoudinge hebben, en alles in goede ordre en discipline houden.

13. Alle standen, Adel, on-adel, Geestelijcke en Weereldlijcke sullen in die aen de Kroon Sweden tot satisfactie af te tredene Landen in Denemarcken en Noorweghen, haer Previlegien ten vollen behouden, en van de Croon Sweden eerder vermeedert als verminderdt worden: Item, sullen deselve hare Goederen welcke sy ge-erft, ofte andersints met recht besitten, onverhindert mogen genieten.

14. De Koningh van Denemarcken sal aen de Koning van Sweden alle in desen Oorlogh inghenomene plaetsen weder gheven, en de drie Schepen, welcke in de Sondt ghenomen sijn, sullen werden ghewaerdeert, en de waerdijen aen de Kroon Sweden gherestitueert werden.

15. De Coningh van Denemarcken sal aen de Coning van Sweden na-gheven, alle pretentien die hy op eenige plaetsen in het Eylant Rugen heeft.

16. Met de Hertogh van Holsteyn sal den Koning van Denemarcken sich in der goede, en alle billickheydt laten vinden ende vergelijcken.

17. De Vestingen soo op d'een en d'andere sijde ingenomen sijn, sullen gherestitueert worden, doch sonder Stucken ende Amunitie, ende sullen de Deensche Onderdanen de Stucken brengen waer de Coningh van Sweden deselve hebben wil.

18. De Graef van Vlefelt sal in sijne Goederen getestitueert en alle Inkomsten en onkosten van die tijt af, gelijck de Commissarissen op haer genomen hebben, te rugh gegeven en gherestitueert worden; item, sal sijne Vrouwe ende Schoon-moeder vry, en waer het haer believt, in Denemarcken mogen woonen; de Leenen welcke hy en sijn Soon ghehad hebben als Hursholm, Mons Helling, en St. Ians Klooster, sal hy hebben, volghens de Previlegien die hy heeft: daer toe sal sijn Ghemalinne in haer behoorlijcke Tijtel gerestitueert worden.

19. Het uytgegeven Manifest sal af geschaft, niet meer gedruckt, noch verkocht werden.

20. De Coningh van Denemercken sal de Coning van Sweden 2000. Ruyters en soo veele Voet-knechten over laten.

Waer op sijn terstondt ordres na alle plaetsen af gegaen onder beyde Kroonen, om alle hostiliteyt te verbieden: En gelijck dit Accoort als afgedwongen, en tot groot disrespect van de Deense Croon was streckende, alsoo noch was het byna ongeloofelijck onder de Bontgenooten, vermits men noch dit daer by voegden: Dat de bemiddeling van den Heere Meadow Enghelsen Ambassadeur, in dese Tractaten groote moderatie had by gebracht, &c. Doch vermidts alles meer na een Voorschrift als Tractaet geleeck, noch in der daedt was, soo begosten de Sweden selfs mette Deenen op Zeelant daer over te schimpen en te gecken, sulcks dat den Coning van Sweden mette Trompet most doen verbieden: Dat hem niemandt soude vervorderen yets te seggen tot nadeel van de Deense Croon, beraekende het tegenwoordige wesen, op scherpe poenen. Binnen Hamburgh was 8. dagen voor Vastenavont een spot-gedicht op sekere Bruyloft ghemaeckt, soo dat op 't aenschrijven van zijne Majesteyt van Denemarcken, beyde de maker en den drucker by den kop sijn gevat en op den Toren geset, want 't voorsz. schimp-Bruylofs gedich wiert tot Coppenhaven den Coningh in eyghener

handen

[l]anden gegeven/ die om sich van dese luyden gerresenteert te sien/ scherpelijck en de Magistraet van Hamburgh schreef/ doch wierde hier in moderatie gebruyckt/ en de gevangene met ernstige reprimende weder los gelaten.

Den 13. Maert namiddachs by 4. uren zijn beyde Coningen van Denemarcken en van Sweden te Katschil 3. uyrtjes van Fredericxborgh te samen geweest: Yder Koning had by sich 4. Brigaden Ruyters en 24. gewapende Hant-paerden/ vergeselschapt met veel Officiers en Edeluyden: De Deensche Majesteyt aldertijdelijckst op de aen deselde plaets gekomen zijnde/ verwachten tot savonts ten 5. uren in 't vlacke velt den Koning van Sweden: Beyde Coningen op twee steenworp naby gekomen zijnde/ sprongen gelijckelijck uyt hunne Carotsen/ en malkander tegen gaende/ groeten en verwilkomden sy elckander met hantgevinghe/ de Grooten en Officiers desgelijcks doende: Toen is den Coning van Sweden in zijn Majesteyt van Denemarckens (die de rechter hant hielt) Carots gaen sitten/ nessens Gabriel Oxenstern/ de Vorst van Sonders borgh en Hertogh Ernst Gunther: Dus zijn sy 't samen na Fredrichs borgh gereden/ te weten de Koningen over elck ander/ maer de Vorsten in de Booten: Ten 6. uren aen 't Slot ghekomen wesende/ traden op een kostelijcke toegemaeckte Zael/ sich mete groot en ende alle eer en vrindschap onderhoudende/ tot driemael met 9. stucken en uyt de musquetten salvo geschooten was: Na eenighe discoursen/ is den Sweedse Koningh van twee Deense Rijcxraden geleyt in een à parte Camer/ daer den Koningh hem verkleede: Toen bedienden hem ooch twee Deense Rijcxraden met het Handtwecken en de Dwale/ waer na sich een yder in volghender wijse ter Tafel heeft ghesett: Boven aen sadt de Conginnne van Denemarcken/ aen haer rechte en syde den Koning van Sweden/ daer naest den Koning van Denemarcken/ op de selve syde een weynich af sat Stene Bielke Rijcxraet van Sweden/ en den Poolse Generael Major: Ter lincker handt zadt de Hertoginne van Sonders borgh/ den Gesant des Protectors d' Heer Medow/ den Rijckxmarschalck Oxenstern/ Graef Brahe/ den Oversten Colummer een Italiaen: Over de Tafel was weynigh discours/ en na ontrent een uyr aenghesetten hebbende/ wierdt den Koninck van Sweden door twee Deense Rijckxraden ten 12. uyren in een Slaepkamer gebracht: 's Morgens ten 7. uren na 't gebedt ginghen beyde de Coninghen het Slot besichtighen: Ten 10. uren sijn daer 9. Paerden/ 6. kleyne en 3. Handt-paerden alle met kostelijcke geborduyrde Kleeden en Zadels voorsien/ en nessens noch 27. andere Paerde Deck-kleden/ &c. aen de Sweedse Majesteyt vereert/ dier gelijcke geschencken en Goude Medaillen en Pemingen kregen ooch desselfs Officieren: Op 11. uren isser weder Maeltijdt ghehouden/ en weder om een Conferentie van anderhalf uyr ghewerst: Op 't versoeck van den Koningh van Sweden quam den Prins van Denemarcken ooch van Coppenhaven te Fredericxborgh/ dit was den 15. Maert/ wanneer beyde Coningen met den Prins 3. uren langh in 't secreet spraken: Na eenighe schenckagien van den

Sweedse

Sweedse Koningh aen de Deense Officiers gedaen/ vertrack met salutatien en Canonnaden ten 11. uren na Elseneur/ is daer terstont de Sont over ghevaren in Schoonen/ nemende 't besit van de vastigheden Lantskroon/ Helsignor/ Malmuyen/ Helmstadt/ de sterckte Bahuys/ &c. stellende op alles goede ordre: d' Ingesetenen alhoewel vele teghens de borst/ haelden hunnen nieuwen Coningh prachtich in/ en men sprack van veele gracien die hun toe gevoegt souden worden om haren ouden Koninck te doen vergeten/ ende den nieuwen te beminnen: De Deenen (door den banck openhartigher en oprechter/ alhoewel eygenhoofdigh en grof/ als de Sweden/ die subtijl/ argh/ vleyende en veel belovende syn) namen de beloften geern aen/ en gheloofden alles/ doch hebben als naderhant ghebleecken is/ hun mette Vorsschen van Esopus wel bedrogen ghevonden. Den Koningh van Sweden zijn Koninginne onderwijl van Stocholm na Gottenburgh ontboden hebbende/ toogh mede derwaerts/ soo om mette Rijcxraden te delibereren/ als oock/ om met de Vrienden over de voorsz. progressen te gauderen/ laetende ondertusschen zijne Legerknapen tot kosten van de Deenen op des selfs bodem sich na wel gevallen koesteren en verrijcken: Op d' eylanden daer men in ruym hondert Jaren geen Oorlogh hadde ghevoeldt/ was yder rijck en weeldrich/ Silvere Arm-banden/ Kroesen/ &c. ontnamen hun de Sweden in sulcken meenigte/ datse 't loot silver om 10. stuyvers Lubecks verkochten: De Soldaten gaven een brave Dame elckander om 12. stuyvers over: De Sweden brachten in Holsteyn en Jutlant hoeden vol gerooft silver en gout: Eenige ondergesteken Polen maeckten 't soo slecht met de Deenen in 't bedryven van alle filonie en wreedheyt/ datte Deense Boeren hun door den kop schooten/ en marsten waer sy de selve om een hoeck kosten krijgen: In somma/ de Sweden waren als de Fiolen van Godes toorne nu oock de Deenen gelijck eertijts de Duytsen tot een geessel en roede geworden: Doch de trouhartichste Deenen souden die schade wel overgekomen hebben/ maer het nadeelig Accoort mette Sweden en konden sy in haer gemoet geen plaets noch toe-stemming geven.

Den Koningh van Denemarcken/ &c. quam dien dagh oock weder binnen Koppenhaven/ waer op terstont een generale ophoudingh van hostiliteyt tusschen beyde Croonen volgden/ doch en wilden de Deense Gouverneurs in Holsteyn en Bremen 't selve in 't begin niet aen nemen/ en immers sy namen soo als naderhant gebleecken is/ het selve noch al te vroech aen.

De Politijcken hadden op dese Vrede sonderlinghe speculatien: d'een oordeelden dat dit Tractaet den basis en 't principium soude zijn voor Sweden/ om sich eerst geboechlijck meester van alle plaetsen aen d' Oost-see te maken/ en daer na van gants Denemarcken selfs: Andere wilden/ hy soude Denemarcken eerst soecken te bemachtigen/ als nu onmachtigh en open voor hem leggende/ en na believen konnende dwingen/ waer na alle plaetsen aen d' Oost see hun van selfs na wensch souden komen pareren. Andere/ ghelijck den Sweedse Resident Appelboom in den Hage/ seyden/ dat Sweden geensins

was

was pogende om het Dominium over d'Oost zee: Andere/ meynden dat den Coningh van Sweden de grootste reden had om sich alsoo als gheschiet was/ hem van Denemarcken te verseeckeren / als die getoont had dat hy niet te vertrouwen en een onlijdelijck ghebuyr voor Sweden was / en derhalven daer voor had te sorgen / om die Natie alle macht af-handigh te maken/Ec.: Andere die sonder ambitie van beyde partijen scheenen te spreecken / oordeelden/ dat het altoos seer schadelijck was gheweest voor gants Europa als een der Noortse Coningen soo machtigh wierden / en oock alle Christen Princen de progressen van Sweden deshalven behoorden te weeren / vermits die Natie te belliceux / soude trachten om yder in de Sont/Ec. te doen geven/ 'tgunt hun selfs soude believen ende goet duncken: In somma / de consideratien hoewel veelderley / en waren niet al buyten reden / hoewel ick vertrou dat elck hier in sijn verstant en intrest t'samen heeft gehad.

In Poolen bleef den Rijcks-dagh tot Warsouw noch al duyren: Den 7. Februarij 's morghens by 8. uren lieten sich boven die Stadt aen den Hemel met klaer weder eerst 3. en daer nae 5. Sonnen sien / ten 9. uren quam daer onder speelen een Regenbooghe als een halve maen van diverse couleuren / die tot 10. uren bleef staen / en tusschen de 5. Sonnen stonden 4. Kruyssen / doch wierden de selve niet van alle/ maer van sommighe alleen gesien. De Poolse Majesteyt quam toen binnen Warsou / vindende de Senatoren seer ontstelt over de tijdingen van Denemarcken / selfs de Politici / die meer dan de Ecclesiastici toonden van advijs te wesen om sich met Sweden te bevredighen: Doch even wel liepen de stemmen daer heenen/ dat op den Rijcx dagh wierde vast ghestelt: Geen Vrede mette Sweden te maecken, sonder de geintereſſeerde van den Koophandel op d'Oost zee. De Poolen namen oock seer in bedencken dese naevolghende poincten: Dat den Coningh van Sweden tot Wismar met den Coninck van Denemarcken als Geallieerde van den Koninck van Poolen, met een onsekerheydt hadde ghesproken: Schoon dat den Heer de l'Ombres Franse Gesant, sich verpijnt had om sich van den Koningh van Sweden selfs te laten eclairciſſeren, om aen Sijn Majesteyt van Poolen een ghewiſſe Antwoort te konnen over brenghen; wiens Hof dit doen van Sweden seer in bedencken nam: Als mede om dat den Coningh aen den Graef Slippenbach en den Heer Guldenclau hadde gelast de differenten van Denemarcken en Poolen in Geschrifte als Commiſſariſſen ter neder te stellen, om daer mede door den Heere de l'Ombres aen den Koninck van Poolen satisfactie te gheven: Dat men de Handelinghe in 't Bisdom Ermerlandt tusschen Frauwenbergh ende Bransbergh soude aenvanghen: Alles met voorgevinghe, dat den Koningh van Sweden genegen bleef te handelen over de evacuatie van Pruyſſen, voor sekere satisfactie ofte redemptie in gelde: Sijnde oock wel gediſputeert over de extentie van de Paſſeporten omtrent de Titul van den Coninck van Poolen als Coninck van Sweden, als mede de forme van zijne Majesteits zegel, maer van alles by de Sweden niets vast gestelt: Poolen des niet te min wilde sich niet laten diſponeren tot het poinct van satiſfactie, en Zweden was soo precis, dat hy niet en wilde tracteren als met en over de voorsz. redemptie, Aldus bleef de saecke steecken.

Sweden als pretendent/ stelde zijn eysch/ so hy seyde/ licht/ maer Poolen die in 't minste niet gehouden wilde zijn/ bracht dese fatsoenelijcke reden by: Dat men geen eysch veel min pretentie van satisfactie konde maken op een Coningh, wiens Rijck men onwettelijck en staende Tractaten vijantlijck had besprongben, overvallen, bedorven en jammerlijck verwoest: En diesweghen veel billijcker sodanigen Oppresseur was af te eysschen alle soorten van satisfactie en vergoedinge van devastatie, geroofr goet, en ghestort bloedt: en dat soo veel te meer, vermits d'alghemeyne Richtbancken daer de Coninghen als hoofden en mainteneerders der Iustitie af syn, een simpel onghelyck, veel meer moort en ghewelt straften van particulieren, soo veel te grooter misdaet was het wanneer de schragen van dien selfs hinckende d'ongerechtigheyt meer als de Iustitie maintineerden, &c. En soo verre daer van daen dat aen soodanige Verwoesters door een wettich Catholyck Coningh, wiens Rijck altoos als een Schilt en Burght van Christenrijck was geweest, soude toe-gestaen worden over de voorsz. aen-gedane Onchristelijckheden en gewelden, eenige de alderminste vergoedinge, &c. De Poolen dan/ lieten de Sweden blijven/ en bedachten meer hoe sy hun met de Cosacken op den Rijcksdagh souden vergelijcken/ de welcke dese propositien tot Warsou aen de Senatoren deden:

I. Den Koningh van Poolen soude tien duysent Saporowske Cosacken Adel maken.

II. De Weywodschappen Kuowskye, Braclawsky, en Czernikowsky mosten in der eeuwigheydt in de possessie der Cosacken blijven.

III. Den Coningh van Poolen nochte 't Rijck en souden voortaen gheen macht hebben om Woywoden en andere Beampten als Podkomorsky, Podskarby, dan zy alleen, te kiesen.

IIII. Hare Woywoden en andere Beampte souden van de Russise Relige moeten zijn.

V. De voorsz. hunne gekooren Woywoden sullen altoos in den Koningl. Senaet en in alle publijcken en Lant-dagen der Croon Poolen mede sitten.

VI. Begeeren sy hunne eyghen Munt te laten slaen, soo en sal geen ander in't Landt gangbaer zijn.

VII. De Unien en Uniaten sullen in gants Poolen en Littauwen verdelght werden, als die de Grieckse Religie niet bestendigh, maer tweedrachtigh maken.

VIII. Zijne Koninghl. Majesteyt magh seer wel in zijne Titel setten: Heere des Groot-Vorstendoms Ukrania.

IX. Dese voorsz. Puncten versoecken sy van den Koningh en 't gantsche Rijck Poolen geconfirmeert te hebben, als dan bereydt sijnde om zijn Coninghl. Majesteyt in allen occasien te dienen, ende des selfs Commando te ghehoorsamen.

Alhoewel dese voorstellinghen der Cosacken vry hoogh waren/ soo nochtans zijn de Poolen op nader Verklaeringhe met hun verdraghen: Op die tijt quam den Heer Fernemont Afghesant van den Coningh van Ongarijen by den Keurvorst van Brandenburgh/ tot een reconciliatie met 't Huys van Oostenrijck: Waer en teghens begost niet alleen Keurbrandenburgh/ maer oock de Sweden hun teghens elckanderen te wapenen/ voorsiende elck zijne Frontuyren in Pomeren/ &c. En dreychden de Sweedse Ministers om den Keurvorst

Keurvorst te terreren / hy wilden etteljjcke Oorloghschepen op de Pomersche Kust doen komen. Doch heeft daer om dien Vorst sich niet gekreunt.

Ongeluckiger was den lesten passato en 1. Febr. de Stadt Breslau in Silesien / daer 's morghens by 7. uren (soo men seyde door verraet) het Amonitie-Huys in vlam raeckte / en of wel seer dicke steene Mueren / ysere deuren en vensters 't selve als onaensienelijck maeckten / soo is nochtans 't selve tot den gront afgebrant / en 't Provianthuys daer veel Graen in was / met verlies van 1000. Schepel Koorn in groot pericul gebracht : 't Gebouw van d'Artillery en 't Geschut wiert met groote moeyten geberght : Naderhandt heeft men onder de puyn aen brisementen ghevonden het lichaem van de Soon des Amonitie-bewaerder / en men voecht'er noch by / dat hy met sijn Vader besich zijnde een bysonder Vuyrwerck toe te stellen / een voncke in de Zeven van 't gefineerde Kruyt was geraeckt / en alles aen gegaen / waer door hy op geslagen / en de Vader insgelijcks seer jammerlijck wierde verscheurt.

Maert 1658.

Paus Alexander onaenghesien zijne haters / bleef volharden in de sorghen van de plichten die den Roomse Stoel omhanghen : De Armen socht hy te vergenoeghen met de goekoop van spijse / de rijcke door inkomens / de Politici en Ecclesiastici door Ampten / de patriotten door beneficien / en d'onbekende op voorwaerden door beloften / selfs Coninghen en Vorsten trachte hy door 't wech nemen van alle ambitie en door den bandt van Vrede / tot Vrunden en Bontgenooten te maken / hoewel seer luttel vermeughende by de gene die voor desen dien zetel besaten : Wel is waer dat den 16. Februarij binnen Roomen een Courier quam / afgesonden van den Cardin. Masarini aen den Cardin. Antonio Barbarini Franse Ghesant / soo tot bevorderingh van een generale Vrede / als / tot bijstellingh van Hertogh Carel van Lotharinghen / maer 't laetste wiert meer by Vranckrijck als 't eerste betracht / om dat ged. Hertoghe zijn meeste goederen aen Franse Princen hadde ghemaeckt. Beter hoop schepte P. Alexander op de Venetiaense Republijck / en op Poolen / dewijl hy en de rijckste Cardinalen hun Beurs uytschudde / tot hulpe van den eersten / doende in de Havenen van Civitavecchia en Lorette veele Galeyen en Soldaten / Koop-vaerders / &c. verbaerdighen / om mette Venetiaenen als St. Marcus Leeuwen die met St. Pieters sleutels zijn ontsloten / de alghemeene Christenheydt te beschutten en te beschermen ; Van den lesten was ooch / te weten van Poolen / een Gesant by den Paus om hulp ghekomen in den aenvangh deses Jaers / die met groote toeseggingh van geldt omtrent Vastenavont na zijn Coningh weder vertrock / want men hielt te Romen den Vyant van Poolen niet beter als die van Venetien / dewijl Turcken uyt cyver van hun Alcoran en Talmud door Mahomets Relige streden / maer dat Christenen

stenen die hun als verbeterde Catholijcke noch Evangelijs noemden / selfs de Barbaren en Turcken tot hulp nam om andere Christenen te verdelghen/ dat konde niemant aldaer (goet Catholijck zijnde) inkroppen: Gelijckmen oock gheensins de Spotters verdroegh / onder welcke was een Dominicaner Monick/ die tegens en van P. Alexander veel quaets had gheschreven/ waer over hy in't heyligh Huysje wiert geset: En men gaf een Bulle uyt teghens de al te groote libertetp der Monicken / en dat selfs in 't besoecken en spreken der Vrienden: Men sach niet alleen ongeern de progressen van Vranckrijck/ maer men versoepde des selfs Alliantie met Cromwel teghens Spangen/ en daer over heeft men in Franse Tale gesien uytkomen een scherp en treffelijck Geschrift / 't welck den Koninck van Vranckrijck vermaent om d'Alliantie met Engelandt te verlaten / welcke Natie de Vlaemse See-havenen alreede begosten t'infecteren / die de Catholijcken uyt hunne Kercken en Kloosters stieten / de selve violeerden / sich belachelijck voor den Nakomelinghen door de ged. saken makende / als door welcke Barbarise actien de Broeders vernielt/ en alle ellenden en ghevaer voor Vranckrijck opghehoopt wierden: Dit selve geschrift so ons de Romeynen segghen / soude uyt de ordre des Paus door den Cardinal di Fino geschreven zijn.

De Turcken door behulp van verloochende Christenen weder om gewonnen hebbende d'Eylanden Tenedo en Lemno / begosten dapper op te steken/ sommige Veneetse soldaten van Lemno te Adrianopoli gevanghen gebracht sijnde/ zwoeren de Christel. Religie af/ omhelsende die van Mahomet/ om soo van slaverny bevrijt / van de Turcken begunsticht te werden / daer in navolghende de gewoonte der Amptgierige in Europa / die hun Religie om Staet te bekleeden licht veranderen/ 't selve noch met een generale geestelijcken regel vast stellende / dat men sich moest schicken na den tijdt: Dese Fielen verstouten hun na gedane af-val te gaen in 't Logement daer de Venetiaense Gesanten Capello en Ballarino versekert saten / de selve met alle schimpreden ende injurien bespottende / soo dat selfs de Zarasijnen sich daer door geschandaliseert vindende/ hun vromer betoonden als dese Renegaden / want sy deden ettelijcke van dese Vagebonden straffen / sommige sabelende / en andere vierendeelende / daerse de stucken aen quartieren op pinnen door de Stadt hongen/ vertoonende alsoo dat een Barbarise Turck redelijcker en gherechtigher was dan een verloochende / die om haer ongetrouheyt en moetwil geensins en waren te vertrouwen. In 21. dagen quam op die tijdt van Adrianopoli te Venetien d'Heer Michel Parato Dragomano met een Walacher/ verselschapt met Brieven van den Turcksen Keyser aen de ged. Republijck / vervatende/ Den Eysch en de geheele overgaef van 't Koninghrijck Candia, de sterckten in Dalmatia, en voornamentlijck Clissa, item, drie Millioenen gouts, voor de ghedane onkosten in den Oorlogh: Met respijt van 60. daghen voor de Seigneurye om op te antwoorden, en datter buyten dese gheen andere middel van bevrediging was, &c. Desen Courier wierdt door den Senaet van Venetien spoedigh beantwoort: Dat hare Republicke geensins en

soude

oude over gheven een Eylandt dat zy nu 13. Iaren wel ghedefendeert hadden, en mette andere plaetsen door de hulpe Godes en bystandt van alle Christen Princen als noch verhoopten te beschermen. Dit vergramden soo machtigh den Turcksen Keyser / dat hy swoer beyde Candien en Dalmatien tot de verovringh te sullen vervolgen / en in 20. Jaren van geen Vrede te willen hooren spreken / verbiedende soo aen de Hollantse / Franse als Enghelse / &c. Consuls aen hunne Heeren te schrijven / datse de Venetianen met geenighe Schepen souden assisteren / oft dat hy anders al d'effecten van die Natien in zijn Rijck wilde confisqueren / doende by provisie alle Vaertuyghen in zijn Havenen beslaen / om zijn Armade te vergrooten: De Venetiaense Vloot daer en teghens voorsagh Candien en hare Armade met den roof die sy uyt d'Archipelse Eylanden haelden: Men hadde Dragoman met een driedubbelde goude Keten vereert / om te betoonen dat de Christenen noch gelt hadden om te oorloghen: Dit beweegs den Adel te Venetien / want men gaf daer tot behoef van den Staet veel Millioenen / een Weduwe gaf 5. Tonnen gouts / en tegens 7. ten hondert wasser meer te krijghen als noodigh / in somma / dit stelde sich wel in: Maer de doot van haren Generael Gonzague in Dalmatien / het aenkomen en secreet handelen van de twee Courriers van Cromwel en den Koningh van Sweden tot Constantinopolen / en 't verlies der twee Eylanden / verweckten hare yver: Zy ordineren dan voor Gonzage den Provideur Bernardo / teghens de machinatien van Cromwel obtineren sy hulp van den Paus / de Edelluyden Loredani en Contarini die Tenedo niet wel hadden gedefendeert / wierden geciteert in 24. uren te komen verantwoorden / Waer om sy met den eersten storm Tenedo hadden geabandonneert, waer door de Soldaten onwilligh om te vechten, den meesten deel van 't Canon en Wapenen hadden ghelaten in handen van de Turcken. En alhoewel dese stantvastighe Republijcke den 5. April ten 16. uren haren Hertogh Bertrucius Valier verloor / die om zijn wijsheydt en ijver tot 't Vaderlant by elck bemint was / en de Senatoren en Vrunden op zijn doodtbedde recommandeerden de liefde des Volcks / 't administreren der Justitie / en d'eenigheydt speciael in tijde van Oorlogh: Zijn Soon wesende Procurador / liet hy boven veel geldt en vaste Goederen oock een Geschrift na van Vaderlijcke gunste: Soo nochtans heeft den Senaet die plaets weder vervult op den 8. April / met 't verkiesen van den Exell. Johan Pesaro / wordende op dien dagh uyt sijn Huys in 't Paleys gebracht / daer volghens de gewoonte na gehouden Maeltijt / hy in den Grooten Raedt gingh: 's Morghens daer aen wierde hy ghedraghen op de plaetse van St. Marcus / daer hy sich in groote magnificentie aen elck vertoonden / doende veel geldts onder 't Volck werpen: Hier dede hy op een Theatrum een schoone Oratie / in de welcke hy 't Volck beloofden / sodanige vlijt ten besten van haer en den Staet te sullen aenwenden / als den plicht van een goet Hertogh soude mogen vereysschen: Wordende daer na gekroont / en gaf veel Aelmoessen tot danckbaerheyt dat hem Godt tot dien stant gebracht hadde / en men vierde 3. avonden te Venetien van vreughde / byna op die tijdt

als te Constantinopolen soo hoogen water was/ dat vele straten bedeckt stonden/ daer tegens men Ghebeden instelden: De Sultaninne socht den Keyser hare Soon te bewegen van Adrianopoli na Constantinopolen te keeren/ om dat een van zijn Concubijnen sijnde geleghen van een Jongen Soon/ nu zijn Jonger echte Broeder met des selfs Favoryten begost te moderen/ en die om sijn habiliteyt veel vermocht: Doch andere saken van staet hielden de Keyser in zijn plaets/ daer hem 80000. Turcken ten dienst stonden/ en die hy te vergeefs van een Toozen aen de Venetiaense Gesanten had vertoont/ om de selve en hare Meesters te verbasen.

Hoogduytslant neyghde sich nu langhs hoe meer tot d'Electie van een nieuwen Keyser/ de Keurvorsten van Saxen/ Ceulen/ Ments Trier/ Bohemen/ de Palts/ met de Ambassadeurs van Kur-brandenburgh en Bayeren/ quamen yder op 't prachtighst met overdadige staet als ware elck een Keyser tot Francfort binnen/ daer tusschen de Ministers van Bayeren en de Palts over 't Vicarischap van 't Roomse Rijck hooge woorden vielen/ en d'een den ander met een Inckt-pot na 't hooft werpende/ elckander besoetelden: Den overvloet van Menschen is in desen tijdt te Francfort soo groot ghewest/ dat men geen logijs konde bekomen: De naeste Rijcks-steden hun dit misgunnende/ arbeyde seer (ghelijck die van Ceulen en Aecken) dat de Keyserlijcke Croninghe in hunne Steden mocht gheschieden: En de Frans en Sweedse Ministers deden hun best om een Keyser en Conditien te krijgen na haer sin.

De Winter over gants Europa nu 5. Maenden met bijtende koude/ vorst en ongestuym weder geheerscht gebbende/ scheen in dese Maent zijn afscheyt te willen nemen met een boven maten hoop Sneeus/ waer door de Berghen bedeckt/ menschen gesmoort/ en de Revieren so dapper sijn opgeswollen/ dat behalvens 't gheen wy alreede van Vranckrijck en Constantinopolen hebben geseydt/ hy na alle wateren overvloepden/ voornamentlijck in Limenborgh/ daer den Auw door brack/ ende t'half Rondeel/ een ghedeelte der Brugghen Muyr van de stadt wegh spoelende/ en binnen niet minder/ daer aen alle Gebouwen/ Bruggen/ Wallen/ &c. groote schade geschiede. In Nederlandt liep de Betuwe gants onder/ sulcks dat men van Arnhem tot Nimweghen met Schuyten voer/ 't Water stont 10. 12. en 16. voeten hoogh: Te Campen raeckten insgelijcks de groote Brugge schadeloos: Mastebroeck en een ghedeelte van de Langhestraet stonden mede onder. In 't Lant van Cleef is 't Water 16. voeten hoogh over 't Lant ghespoelt/ verdrinckende veele Menschen en beesten/ oock van honger en koude sterbende: Daer en tegens sijnder veele Landen midts de drooghte van drie achter een volghende Jaren dor en drooch na water hakende gebleven.

De Staten van de Geunieerde Provincien in dese Maendt delibererende op de conservatie van 's Lants Militie/ soo te water als te lande/ ordonneerden noodighe expeditien tot securiteyt der Navigatie en Commercie/ te landt sloeghen die van Vrieslant met goede redenen voor/ dat alle Compagnien te

Paerde

paerde van de Militie van desen Staet souden moghen werden verstercht op
oo. koppen effective / en de plaetsen daer sy leggen forteficeren / tot verster-
inghe van de Frontuyren. Den Coninghen van Poolen en Sweden had-
en in dese Maent door bysonder schrijven hare goede gheneghentheydt en ver-
oeck van continuerende vrundschap / aen hare Ho. Mo. doen verstaen. Vele
reemde Werbers wierden op die tijt in de Geun. Provincien gestupt: Ette-
ijcke Benden voor Denemarcken geworven / geraeckten sommige te Ham-
burgh en Gluckstadt: Van also den Oorlogh in die gewesten nu uyt was / soo
verliep den meesten hoop / soeckende weer een ander meester. Den 15. deser
Maent is in 's Gravenhaghe tusschen den Ambassadeur van Denemarcken
r' Heer Rosewingh / en de extraordinaris Gedeputeerden van hare Ho. Mo.
geslooten een Nader Tractaet / over 't hermeten van de Nederlandtse Sche-
pen na Noorweghen ende elders om Hout varende.

't Hof van Brabant verdubbelden hare vreught / als men vernam dat oock behalvens Hesdijn den Marquis d'Houtincourt de Spaense sijde had gekosen / die den 30. deser met groote triumfe te Brussel quam / wordende een uyr buyten de Stadt met 40. Koetsen a 6 Paerden van den Prins de Condee ingehaelt / die hem in zijn Huys logeerden: Binnen de stadt komende / luyde men tot yders verwonderingh de groote Storm-klock / die men niet dan als op d'Intrede van Souverainen was ghewoon te hooren: Daeghs daer aen was hy by den Graef van Ursel getracteert: Daer hy eenige dagen bleef / en alle goede beloften omfangen hebbende / toogh weder na Wals-landt / groote hoope hebbende datter meer geaffronteerde Francoisen hem souden volgen.

Doch onder dese en was niet (ghelijck de Spaense voor gaven) den Gouverneur van Atrecht / die tot versekeringh van zijne trouw en volstandigheyt Brieven schreef so aen den Coninck als d'Heer Cardinael / hoe wel men oock seyde / dat hy daer nevens versocht le Baston de Marschalck, &c. die hem langhe voor desen beloost soude wesen. Hy meynden Hesdijn weder te overvallen / dan most wijcken / en verbrande de Voorstadt af. Men oordeelde te Parijs datter groote veranderingen op handen waren / om dat den Engelse Gesant Lockart secrete confereentie met zijn Eminentie had gehouden. Op die tijt is een afgrijsselijck Onweder van gruwsame donderslagen en blixem over Parijs geweest / soo dat ettelijcke Gebouwen beschadicht / en de Waersegghers gaende gemaeckt zijn / die niet veel goedts voor Vranckrijck door d'Alliantie met Enghelant profeteerden. Op die tijdt was binnen Lissabon tusschen de Kroonen Vranckrijck en Portugael gheslooten een offensif en defensif Verbont / waer by Vranckrijck op de hant ontfongh 15. Tonnen gouts / en voort alle Jaren Tien Tonnen gouts tot 6. Jaren toe. Den Heer Boreel / Ambassadeur der Geu. Provincien had doenmaels mede Audientie by den Koningh en Hr. Cardinael / alwaer over het different van Portugal en hare Ho. Mo. ghehandelt wordende / is aldaer ghesproocken van dese ondervolghende poincten.

1. Ok

1. Oft hare Ho: Mo: souden konnen toe-staen een provisionelen stilstandt van Wapenen, alwaer het maer voor den tijdt van drie Maenden.

2. Een Neutrale Plaetse van Handelinghe tot Vrede, ende niet in 's Gravenhaghe souden mogen werden gestelt, tot contentement van beyde partijen.

3. Oft hare Ho: Mo: voor het publyck ende de West-Indische Compagnie voor haer particulier best soude achten satisfactie te konnen nemen in voldoeninghe ende reparatie met Gelt, ende niet te blijven insisteren op de precise restitutie van Landen ende Capitanien, selfs soo van Brasil als in Africa ende de Eylanden: Dat de Coningh ende Coninginne van Portugael tot de restitutie der Landen gheen macht noch authoriteyt en sullen konnen hebben om de Landen selfs te doen restitueren, maer wel om de selve in Gelt ofte met Suyckeren in redelijcke somme ende termijnen, die desghelijcks aen d'een en d'ander zijde satisfactie soude konnen wesen: Ende dat Dom Ferdinando Teles de Meneses by de Koninginne van Portugael was verkooren ende geordonneert, om als Ambassadeur weghens dat Rijck met den spoedighsten na den Haghe tot de Staten Generael te vertrecken, &c.

Den 12. deser vertrock de Coninginne Christina uyt Parijs weder naer Italien/ desisterende soo van hare Duytse als Engelse Reyse: Toogh over Livorne/ daer tusschen die en d'Engelse Schepen die een Schip met Granen wilden nemen dat in de Haven van Livorne lach/ door 't Casteel op de Engelsen deden los branden. In die See quamen by 12. Engelse schepen noch sommige Robers van Toulon/ om gesamentlijck so men seyde de Stad van Marseillie als by willighe represaillie te executeren/ tot het betalen van 3. par cent van alle uyt en inkomende Levantse Waren: 't Welcke den Coninck soude hebben geordonneert om daer mede te betalen de schult die d'Enghelsen pretendeerden/ over gheleende Penningen tot Constantinopolen aen den Ambassadeur van Vranckrijck die aldaer in moeyten was/ ende daer over tusschen den Coningh van Vranckrijck en de Gedeput. van den Lord Protector translatie en accoort was gemaeckt/ doch de voorsz. betalinge by die van Marseille wierde gedifficulteert. Op die tijt quamen veel Grooten uyt Duytslandt hun dienst aen de Franse Croon presenteren/ als Colonel Balthasar/ die onder Kurpaltz gedient had/ en nu van den Koningh met het stedeken Frontignan en des selfs Heerlijckheyt en 't inkomen van 10000. gl. Jaerlijcks wierde begiftight: Als mede Hertogh Barent van Wijmar/ de Broeders Soon van den voorigen Hertogh/ en andere/ doch en konden naer wensch niet aen komen. Monsr. de Gravelle pooghde doen Keur-Trier op de Franse zijde te brengen/ maer die soude geantwoort hebben/ dat sulckx onnodigh was/ dat hy onder de protectie Godes stont/ als willende van de rest niet weten: Men geloofde oock dat Kurpaltz zijn Lieut. General Baltasar licencieerde/ om dat hy geen suspicie van Franse gunst op hem soude laden.

De Gedeputeerden der Gereformeerde Kercken uyt alle Provincien quamen in dese Maent te Parijs/ en neffens een welsprekende Harangue die zy voor den Koningh deden/ levearden oock over hare Cohieren/ bestaende in ontallijcke

rallijcke klachten aen Sijn Majesteyt/ weghens de inobservantien en contraventien van 't Edict van Nantes: Op 't welcke den Coningh haer gracieuselijck bejegende/ en door een Cancelier beloofden de observantie van het gemelte Edict/ende haer daer in Justitie souden werden gedaen/ &c. 't Welck alles seer favorabel door 't wijs belept van den Heer Cardinael Masarini is toegebracht/ sulcks/ dat zijn Eminentie daer over groote lof behaelde/ want hy daer in seer veel hadde ghedaen. De onlusten van Nismes wierden doen oock bevredight door een generale Amnestia/ behoudende de Burgery alhoewel meest Gereformeert sijnde/ de vrije verkiesinge van Consuls en Burgermeesters binnen hunne Stad: Doch mosten gedogen dat Monsr. de Choupes met 100. man/ slaende Trommels/ daer in trock/ en na een dagh daer in gewoeest te hebben/ weder uyt trock. Men had oock 7. Heeren uyt 't Parlement van Rouan ten Hove geciteert/om dat de selve wel de voornaemste waren in 't tegenstaen van alle Lasten/ en die den invoer van Traen onbedwonghen begeerden/ daer over groote moeyten ontstont/ want hun gevoelen was voor den Staet/ de Koopluyden en 't ghemeen.

Den Lord Protector was noch al even yverich in het tegen gaen van zijne Vijanden de Stuarts/ en ontboodt des weghen tot hem den Lord Major en de Aldermans van London/ dese heeft hy in een Verhael van hy de 3. uyren wijtlopigh voor gedraghen: De redenen die hy hadde gehadt over het dissolveren des Parlaments: En oock, wat desseynen Carel Stuart, gepretendeerde Koningh van Schotlande, teghens d' Enghelse Republicke hadde gehad: Wat Instrumenten hy daer toe had gebruyckt, noemende specialijck den Grave van Ormond, die zijn Hoogheydt seyde wel drie weecken langh daer toe binnen London te zijn gheweest: Ende dat Koningh Carel veele Schepen tot dit Exploict gereet hadde gehad, verwachtende van andere plaetsen oock notabile assistentie: Doch dat den Aenslagh ontdeckt was, en hy tot en in het overighe zijn leven wilde periclitereen als 't noot dede voor haer en tot securiteyt des Volcks. Versocht oock, dat men de Drijvers van de Secte der Vijfde Monarchie hunne Vergaderinghen soude willen verstooren, om dat sy luyden haer met veele scheldtwoorden den Lord Protector en de teghenwoordighe Regeringhe waren aentastende, &c, Op alle 't welck de voorss. Magistraet van London zijn Hoogheydt grootelijcks hebben bedanckt/ en door beloften ende goede orde den selven soo veel vergenoeginghe gegheven/dat hy sich weghens der selver genereus heyt verplicht vondt haer weder om te bedancken. Met den aenvangh deses Jaers hadden de nieuwe Bewinthebbers der Enghelse Oost-Indische Compagnie sit-plaets binnen London ghenomen/ om volgens den Eedt by haerluyden gedaen/het profijtelijckst voor de geseyde Compagnie en de Natie/ en niet van hun particulier te soecken: De namen der voorsz. Bewinthebbers sijn dese:

Maurits Thompson, Gouverneur.	Sir Christoffel Pack, Ridder.	Ian Fredrick, Alderman.
Tomas Andrews, Deputy.	Sir Robert Tichborn, Ridd.	Nataniel Temma, Alderm.
Sir Thomas Font, Ridder.	Willem Thomson, Alderman.	Antony Bateman, Alderm.

Martin Noel, Schiltknaep.	Colonel Iames Drax.	Mr. Nathaniel Wyche.
Samuel Moyer, Schiltknaep.	Willem Willems, Schiltkn.	Mr. Tomas Blodworth.
Theophrastus Biddulph, Schiltk.	Willem Cokaine, Schiltkn.	Mr. Edward Peirce.
N. Lewis, Schiltknaep.	Capiteyn Willem Ridder.	Mr. Robert Cranmer.
Andrew Richard, Schiltknaep,	Mr. Iohn Iosliffe,	Capiteyn Richerd Swan.
Willem Vincent, Schiltknaep.	Mr. Willem Love.	

In dese Maent was Jan van Amstel/ Commandeur op een Portugijs Suycker-prijs genaemt de Maria Joseph/ soo door 't Ys als contrary wint t' Oostende in geloopen/ en van daer naderhant weder uyt-seylende/ na datte Vorst gecesseert was/ is door eenige Engelse Oorlochschepen ontmoet/ ende in Duyns opgebracht: Den Secretaris van den Holl. Gesant Nieupoort hier over aen d' Admiraliteyt tot London klaegende/ hebben die terstont een expressen aen den Generael Whitehorn in Duyns ghesonden 't voorsz. schip aenstonts te ontslaen/ 't welck in wederwille van den Portugijsse Gesant dadelijcken is achtervolght: Die oock met onlief most hooren dat hare Ho. Mo. in dese maent hadden verboden/ het inbrengen van eenighe Portugael Waeren/ Gewas of Gewin/ specialijck Sout/ op een boete van alle de Goederen/ en noch duysent guldens daer en boven.

Nu de Sweedse Soldaten in Denemarcken sich vast koesterden/ konden sy haer met het tegenwoordighe ongeluck der Deenen niet vergenoeghen/ sy dreychden volmondig nu d' een Staet en dan d' ander/ niemant scheent haer meer gedaen te hebben als den Koning van Ongeren en Kurbrandenburgh/ van den laetsten vertelde men tot een maeltijt-discours dat tot Koningsbergen den Steen daer 't Wapen van Brandenburgh in stont/ was ter neder gevallen/ doch alles heel gebleven: Seecker Quidam soude oock aldaer op 't Hoff aen de Muyr in de Staetkamer geschreven hebben: Væ, væ, ô homines infelices, qualis gens truculenta non solum in Prussiam, verum etiam in Regnum Polonorum ingruet. Sommige Officiers en knechten braeckten oock veel bittere woorden teghens hare eyghen Bontghenooten/ doch speciael op den Staedt van de Stadt Dantsich/ daer Oostenrijck/ Poolen en Brandenburg neffens liepen: Poolen was haer niet weerdigh meer na om te sien/ Oostenrijck dat soude sijn rust wel houden/ maer Dantsich wilden sy te water en te lande aen tasten/ en in 12. weken daer meester af sijn/ sullende verwachten wat de Heeren Poolen daer omtrent andermael sonden derven doen: Men arbeyde oock onder de Sweden om alle goede correspondentie mette Kroon Denemarcken te interrumperen/ als oft d' een van d' ander namaels niet en hadde te verwachten: In somma sy scheenen yder over 't hooft ghewassen/ nerghens vonden sy verghenoeghen: Want als men de satisfactie van den Hertogh van Holsteyn soude verhandelen/ presenteerden Denemarcken tot een uyterste Resolutie: Aen den teghenwoordighen Hertoghe van Holsteyn ende des selfs linie te willen af staen het Recht van Vassallage van 't Hertogdom Slefwijck, en de helft van

't Ampt Suavestede. Doch alhoewel Denemarcken hier hoogh presenteerde/ so nochtans namen d'andere geen vernoegen: Selfs was de Sweedse Koning onlustich om dat 3. Regimenten Deense Ruyters aen hem over gelaten/ ten meestendeel wech geloopen/en van yder Regiment geen 400. koppen overich waren: Men hielt oock noch diverse saecken open/ ghelijck als de Previlegen van den Adel in de Landen welcke Denemarcken alreede aen Sweden hadde afgestaen. Doch alhoewel Sweden dus veel conquesterende zijn vergenoeging niet en nam/ hoe veel te meer reden had Denemarcken om onlustigh te zijn over een Tractaet waer by sy soo veel verloor/ en weynigh loff verkreegh/ selfs van haer eygen Bontghenooten en Ingesetenen: En waer by selfs de Staten Generael om veele ghewichtighe redenen beducht waren dat de Vrije See-vaert en den Handel op d' Oost-see souden werden verhindert en ghetroubleert/ en andere plaetsen met den Staet van hare Ho. Mo. van een naturre en geleghentheydt/ werden geruyneert/ reflexie nemende op het 4. Artijckel/ waer in genarreert wert: Dat beyde Croonen alle vreemde Oorlogh-schepen uyt de Oost zee houden sullen. Ende waer uyt wy verstaen dat den Heer Ambassadeur van Beuningen wegens hare Ho. Mo. d' occasie ghenomen heeft / om by een Memoriael aen den Coningh van Denemarcken te versoecken: Dat sulcks niet moghe verstaen worden van de Schepen van hare Ho. Mo. alsoo het zelve directelijck strijden soude teghens de Alliantie tusschen hare Ho. Mog. ende de Deense Kroon voor desen ghemaeckt, &c.

Aprillis 1 6 5 8.

Daer en tegens quamen binnen Coppenhaven twee Sweedse Commissarissen Steno Bielke en Coyet / poghende dat Rijck door gheweldighe persuasien te brenghen tot een Handelinghe van een Alliantie offensive ende deffensive: Doch de Deenen daer toe niet wel geneghen/ scheenen eer gesint tot een Alliantie deffensive/ en dat niet verder als in de Landen ende plaetsen van beyde Kroonen die benoorden de Oost-see ghelegen waren/ &c. Doch van 't een noch 't ander en is niet ghevolght. Ter contrarie sach men tot Elsenor komen een Expressen van den Koninck van Sweden/ omme sich over 't opsteecken der Vuyren te informeren / pretenderende twee derde parten van de voorsz. Vuyr-gelden hem te competeren/ om dat Denemarcken maer twee Vuyren/als een op Schagen en een op Anout hadde/daer tegens Sweden vier Lichten hadde/als/twee op Nydingh/een op Kol/en een op Valsterbon: Pretenderende oock een Minister op 't Tol-huys vande Deense Kroon te begeeren/ om aldaer zijne gerechtigheyt hier af te ontfangen.

Onderwijl had de Sweedse Majesteyt met advijs van sommighe Raeden in Schoonen groote veranderinghen in gevoert/waer over d' een benoerht en

d'andere gestoort was/veele van de geintereseerde vertrocké/en men hielter geen als die gelant en begoet waren: De Koopluyden in Schoonen wierden getroost dat men de Commercie allesins soude bevorderen/ Boelekol 't welck een diepe Haven in d' Oost-zee upthomende heeft/ soude men tot een Stadt op bouwen/ en Kenebu daer en teghens demolieren: Dese zijn de poincten van veranderinghen in Schoonen gemaeckt:

I. Is de Stadt Maelmuyen met veele schoone en heerlijcke Privelegien begiftight.

II. Geenighe Boeren souden meer Hofdienst doen, maer in vryheyt arbeyden: Wat de Kroon betrefte, souden daer geldt voor geven.

III. Is vergunt dat een privaet Persoon sal mogen Adelycke Goederen koopen.

IIII. Van nu voortaen en sal niemant van Adel met eenigh Ampt bekeent worden, maer sal het zelve Ampt ten meesten profyte van de Kroon verpacht worden.

V. Aen geenighen Priester en sal voorts aen meer geoffert worden, maer hy sal Jaerlycks seecker geldt daer voor hebben.

VI. Geene van Adel en sullen dienstelycke goederen ofte Canonijen ghenieten, anders als die Canonijen, en die sy meriteren, hun gemaeckt zy.

Op de Vergaderinge te Gottenborgh/ daer de Koninginne oock was aen gekomen/ begost men in verhandelinge te komen wat vorders de Sweedse Kroon profitabel mocht wesen: Den Koninck wel wetende hoe veel hy aen zijn vailliante en getrouwe Officieren verschuldight was/ maeckten Generael Wrangel tot Rijcks-Admirael van Sweden/ Douglas tot Veldtmarschalck/ en Graef Magnus de la Garde tot Rijcks-Marschalck/ &c. Daer verscheen oock een Keurbrandenburgse Gesant/ maer des selfs saken zijn na Flensburgh in Holsteyn verschoven. Men beval endelijck al de Oorloghschepen uyt Sweden in zee te doen komen/ en al 't Vaertuych te bestaen om de Sweedse machte uyt Schoonen naer Pomeren over te voeren: Met voorgeven/ van alsoo op den bestemden tijt oock de Sweedse Soldaten uyt Denemarcken af te voeren/ en dattet nu Dantzich in ernst gelden sou: Waer teghens den Heer Keurvorst (als 'tbeste gevoelen van Sweden niet hebbende) die van Dantzick tijdelijck dede waerschouwen/ alsoo oock sijne Zee-havens Memel/ Colbergh/ en der Pillaw/ die al mede gedreycht wierden.

De Dantzickers hadden op die tijt onheyls genoegh van 't hoogh water/ sy en behoefden geen Oorlochs miserien daer by: De Reviere de Wyssel by d' overvloet van Sneeu/ quam als een verslinder neer vallen/soo dat door de noortweste wint hare loop gestupt/ en 't water rontsom de Stadt tot aen het Geberghte bleef staen/ maer door veele Kelders en Pack-huysen onder loopende/ niet weynigh Koopmanschappen bedorven zijn/selfs Wallen en Fortefiratien beschadight/ spoelende het water door het gat van den Wyssel-dam als een vloet/tot door het ommekeeren der windt de wateren gevallen/ en veele verdronckene menschen en beesten gevonden zijn. De Poolen hadden op die

tijdt

het by Dirschau aen de Wyssel een verlaten Schans opgeworpen/ om daer mede de Sweden den overtocht des Wyssels en de communicatie van de selve in Pruyssen met die van Pomeren af te snyden: Doch als de Sweden het selve vermerckten/ zijn sy upt de naest geleghen plaetsen voor de Schants getracht/en dapper op de selve aensettende/dwongen de Polen de voorsz. plaets in 14. daghen tijdts over te gheven/ tot groot leetwesen der Dantzickers/ die alreede hier door de weder winninge van 't Hooft hadden gehoopt/ en de Poolen met 7. stuckjens gesecondeert/ die de Sweden nu bequamen.

Den Koninck en de Koninginne van Poolen begaven hun na Posen/ daer den Franse Gesant Monsr. de l' Ombres geen antwoorde op zijne over gelevwerde Memorialen kreech/want de Poolen hoorende dat de Sweden so groote somma tot satisfactie voor de restitutie van Pruyssen begeerden/en oock daer by urgeerden de exclusie van de Oostenrijckers in de Tractaten/ soo is daer mede alle Handelinge verdweenen. Op die tijdt quam te Poosen oock een Moscovise Ambassadeur/ versoeckende/ datte Tractaten voor twee Jaeren tusschen Moscovien en Poolen in Littauwen gemaeckt/mochten voltrocken worden/en dat den Czar nu met meerder macht als opt Lijflant wilde attacqueren: Doch zijne Majesteyt van Poolen sont den Heer Marusgowits na der Muscouw/ om eenighe scherpe dinghen tusschen beyden terstondt te doen verdwijnen/ en met eene den Czar te vertoonen/ hoe dat de Ratificatie van de Tractaten niet dan op een generale Rijcks-dag uytgewercht konde werdē/ waer toe door andere beletselen als noch in Poolen geene ghelegentheydt en was. Doenmaels dede den Koninck van Poolen het beklach aen den Deense Gesant/ over 't ongeluck van des selfs Heer en Meester/ en Koningrijck/ onder andere Discoursen van groot ghevoelen die zijne Majesteyt met den Gesant hielde/ seyde hy oock: Dat hy hem in zijne conscientie bevondt ghehouden te zijn om het verlies dat zijne Majesteyt van Denemarcken was aengedaen, aen de selve op d' een of d' ander maniere te doen vergoeden.

In het Duytsche Rijck begost men sterck van een Huwelijck te spreecken tusschen een Dochter van den Hertoge van Sassen en den Koninck van Ongarijen/ aen wien de Stenden van Oostenrijck voor altoos hadden ingewillicht 50000. fl. en des Stadts Guarde/ bedraghende jaerlijcks 30000. R. Tot Francfort liet het sich langs hoe wonderlijcker aensien/ want Biörenklau de Sweedse Minister gaf een scherp Memoriael over teghens 't Huys van Oostenrijck/ verhatende: Dat den Koninck van Hongaryen en Bohemen al eer hy tot d' Electie komt, soude verspreecken, dat hy zyne Volckeren van de Poolen soude willen separeren, en weder te rugge in zijn Landt vorderen. De Franse Gesanten dreyghden oock van Francfort te vertrecken/ segghende/ dat sy niet met al konden uytrechten/ maer een anders souden moeten soecken/ &c. Keur-ments upt een vredelievent ghemoet (by de Francoisen wel ghesien) persuadeerde niet te min de voorsz. Gesanten tot blijven/ en noch voor een wyle te patienteren. De meeste Keurvorsten hadden geern ghesien dat zijn Majesteyt van Ongarijen

rijen voor d'Electie de Francoisen en Sweden hadde vermoecht en satisfactie gegeven/ maer den Koninck antwoorde: Dat hy daer toe te Francfort niet en was gekomen/ indien men hem daer toe socht te persuaderen/ soo wilde hy weder om vertrecken/ &c. Sijn Majesteyt expedieerde toen een Tartarische Gesant/ die daer toe te Francfort gekomen was: Begiftighende den selven met 2. stucken fijn root Laecken/ 9. vergulde silvere Poccalen/ en 5. Silvere vergulde Vlaschen/ alle 't welcke dese Tarters als sy met hunne Boogen om hanghen uyt de Stadt reden/ in hunne handen droeghen en aen elck vertoonden. Te Dusseldorp gelach den 20. deser de Vorstinne van Nieuborgh in 't Kinderbedde van een Jonghe Soon/ die den volghenden dagh ghedoopt is:

IOHANNES, WILHELMUS, IOSEPHUS, IGNATIUS.

De Peeters waren den Coninck en de Coninginne van Poolen/ de Stenden van Cleef/ Marck/ &c. en den Lantgraef van Darmstadt.

Als men te Parijs met groote aengenaemheydt daghelijcks meer en meer verseeckert wiert van de groote progressen der Sweden/ soo wierde onder de clausule van de vrede met Denemarcken de congratulatie af te leggen/ een expressen aen den Coningh van Sweden gesonden/ doch 't voornaemste was: Dat de Sweedse Majesteyt door intercessie van Monst. de l'Ombres insgelijcks met de Croon Poolen ghelieſden te sluyten. 't Hoff en al de Grooten waren den 7. deser magnifijcq by zijn Eminentie getracteert/ savonts isser by den Cardinal een Loterye uytgegeven van 120000. guldens/ daer waren geen Nullen/ maer yder Briefken was een Prijs/ bestaende de voorsz. Prijsen in kostelijcke en konstige Cabinetten/ Tapijten/ Ledekanten/ Deeckens/ Goude Leeren/ Behangsels/ Tafelen/ ende veelderhande Varieteyten/ zijnde in alles in 200. Brieskens gegrepen/ yder trock sonder gelt/ en de Prijsen die den Coninck en Coninginne trocken/ vereerden hare Majesteyten terstondt weder om aen sommighe andere Juffrouwen. De Princes Lowijsa van Bohemen hielt een gheheel andere Feeste: Want na dat zy en haer Broeder te Rowaen van den Hertogh en Hertoginne van Longuevile treffelijck was getracteert geweest/ soo is sy den 10. deser in 't Klooster te Chaliot gekomen/ werdende gebracht in 't quartier van de Coninginne van Engelant/ in 't Bagijne Klooster/ daer sy den 30. deser door handen van 's Paus Nuncius de confirmatie van 't Klooster leven heeft ontfanghen/ in presentie van de Coninginne van Engelant/ hare Broeder/ des selfs Gemalinne/ en veele Persoonen van qualiteyt. Gelijcke af-sweeringhe der Gereform. Religie heeft twee dagen daer na aen handen van den selven Nuncius in de Kerck Sulpis gedaen Sr. Bellecours/ met Vrou/ Kinders en Meyden/ hy zijnde Gereformeert Predicant en Professor van d' Accademie tot Castree in Languedocq. Als nu alsoo de Protestante Religie versmadicht wierdt/ heeft Godt de Heer dat helderschijnende licht zijn kloecken Dienaer Pieter du Moulin van Sedan tot sich genomen/ en dat eenige daghen te vooren/ apparent om

dat

dat disen vromen kampioen niet en soude sien 't gundt hy zijn Vrunden onder dese woorden al diversche mael hadde voorseydt: Datmen plach voor desen als men een Persoon van de Religie sagh in Vranckrijck gaen, te seggen: Daer gaet een oprecht Christen, en hoe was alsoo datmen de Vyanden des Geloofs in die tijdt beschaemde: Maer nu segtmen een Protestant siende, daer gaet een ..... daer een .... ginder een lichtmis, &c. en ten is niet al gelogen: Daer door, te weten, ons quaet leven, sullen wy alsoo voortgaende de Leden ergernis geven, de Vrunden ons doen verlaten, en de Vijanden occasie geven over onse verkeertheden sich te verheugen. Hy hadde oock al dickwils geseyt dat men soo als de Seuge in 't slijck wentelde / wanneer men om te reformeren de besoetelde en superstitieuse Roomse Gods dienst had verlaten / en nu belofte van beter gedaen hebbende / sich daer soo weerelts en roeckeloos aenstelden. De eere komt desen Man toe van de Philosophie aller eerst in 't Frans te hebben over gebracht / soo dat zy in die Tael te Geneve publijck is gedoceert. Zijne uytgegeven Tractaten die mits zijne neerstigheyt seer veel zijn / gheven ghenoechsaem te kennen dat hy is gheweest van een lieffelijck en Hemels verstant / rijck van gave / en stichtelijck voor allen. Den Heere Cardinael was in dese tijt boven gemeen liberael / hy vereerden twee Tonnen Gouts aen de Republijke van Venetien tot den Oorlogh teghens den Turck: Noch twee Tonnen Gouts aen 't algemeyne Armen Gasthuys / daer in alle Luyaerts Bedelaers en ledich gangers van de straten van Parijs genomen / hier binnen om te wercken / nooddruft te genieten / en tot onderhoudingh gebracht te werden / in geleydt waren: Noch gaf sijn Eminentie een Tonne Gouts tot verlossinghe van gevanghen Slaven in Barbarijen. Den Veneetse Ambassadeur Justiniani in Vranckrijck geobtineert hebbende / maeckten sich wyders gereet na Madrid te reysen / om die Majesteyt en oock andere Princen zijne Meesters tegens den Turck te doen assisteren. Vranckrijk ruste tot Toulon 12. Schepen uyt / een van de selve ghenaemt d' Isabelle is met 200. Man die daer op waren / in de lucht gevloghen: By dese souden hun eenighe Engelse Schepen nevens 12. Hollantse Fluyten voegen / om yets bysonders voor te nemen: Om dit wel uyt te voeren woelde men even dapper tot geltmiddelen / waer uyt veel spoocks quam: Men eyschte maer een kleyne somma gelts van de sulcke die zedert 't Jaer 1606. waren geadelt / waer door by na geheel Vranckrijck in al' arme geraeckten: Het is sorghelijcke voor alle Regenten om licht het Volck met eenige lasten te beswaren: Waer van de Staets-regeeringhen meer in ghebonden en redelycker zijn, als die van Koninghen. 't Parlament van Provence deden dies weghen binnen de Stadt Aix inkomen 4. Regimenten Infanterije nessens ettelijcke Ruyters / uytjaghende Sr. de Barbine: Eenighe van de Burghers riepen publijck langs der straten aux Armes, doch dese wierden soo ras gehoort / soo haest gekerckert / en hunne navolgers gestupt.

De Staten Generael deden in dese Maent een Vloot van omtrendt de 30. Oorlochschepen verbaerdighen / soo om de veylicheydt der Zee omtrendt de Spaense Kust / als d' onveylicheyt omtrent die van Portugael te effectueren /

niet.

met den eersten om den vrede en gedienstige-religieusheyt in 't observeren der Tractaten met die Koninck gemaecht: En met den lesten over de verraderlijcke Vijantschap/ vrede-brencken en Portugijsse schelm-stucken/ bewesen soo aen den Staet als d' Ingesetenen van hare Ho. Mo. /die noch in hare so uytdruckelijcke sielteryen de Monarchen van Engelant en Vranckrijck om Mediateurs tusschen de Staten Generael en haer te zijn/ hebben ghedorst aen te soecken/ en dat geobtineert hebbende/ blijven weygheren de restitutie van Bresil/ soo poltrons afghenomen van een Natie daer sy mede in Vrede waren/ en die om hare vrijheydt teghens den Koningh van Castilien te helpen conserveren/ van den beginne af geen van de minste assistentie is geweest. Even wel hare Ho. Mo. verhoopende dat die van Portugael (hebbende versocht passepoort voor een van hare Gesanten/ om in den Hage te komen nader tracteren) eenmael verstandigher souden worden/ en het selve na billickheyt en reden bedencken/ als een publijke saek die yder was bekent/ hebbē de Vice-Admirael de Ruyter gelast als hy mette opghemelte Vloot soude af-varen/ dat indien hy den selven Portugijsse Gesant in zijne Voyagie quame te ontmoeten/ hy den selven soude hebben te verleenen vrije Passage / &c. dewijl het om Vredens wille gheoorloft is te doen aensoeck/ en / 't welck geen Christen Prins aen een Christen op eerlycke en vaste Conditien nimmer vrij staet te weygheren. Den Poolse Resident de Bie seght men/ gaf om Vrede met de Sweden te proccureren/ een Brief van den Koninck van Poolen aen haere Ho. Mo. over/ op dat de selve hare Ed. Gesanten op de t' saemenkomst tot Braunsberg als onder de Mediateurs gelief den te instrueren: Doch so is dese gelijck al de voorgaende t' samenkomsten vruchteloos verdweenen. Het ginck voorspoediger met de Tactaten tusschen Denemarcken en Sweden/ welckers Rateficatie ter halver deser Maent binnen Koppenhaven uytghewisselt wierden/ met appaisatie der differenten van Holsteyn/ door het interponeren van de Fransche en Engelsche Gesanten/ op conditie/ dat boven de Souveraniteyt van Sleswijck en 't Ampt Suabestede/ de helft van het Capittel tot Sleswijck aen den Hertoge van Holsteyn soude werdē gedecideert: Waer van de partijen contentement mochten nemen.

Niemant scheen in dese tijt deelgenoot van gheluck in materie van Staet te wesen/ als die geene welcke met Engelant heulden: Dit scheen niet alleen seecker in de oogen der Christene Potentaten/ maer oock selfs onder de Heydenen en Barbaren: Een van dese/ Koninck in Florida in West-indien/ en doot-vyant der Speckken over des selfs wreetheyt/ hoorende dat den Protector op Jamaica tegens de Spaignaerden quam oorlogen/ sont zijn Gesante na London/ om sich met d' Engelsen formidabel te maken/ aendiedende alle vrije Commercie/ vrundschap en correspondentie: 't Welck aen ghenomen/ en den voorsz. Gesant dese Maent met goet bescheyt weder te ruch gesonden is. De Spaignaerden daer en teghens waren met 500. man op Jamaica gekomen/ opwerpende een Fort/ maer so spoedig den Enghelsen Hopman

Mr. Edwarz

Mr. Edward sulcks verstont/ troch hy derwaerts/ stuerde de voorsz. Spanjaerden uyt hun opgeworpen stercktje/ so datter 150. van deselve doot bleven/ haren Leydsman nessens een Moor gevanghen kreech/ vluchtende de overige by de 300. tot in de Bosschagien/ van waer sy hun daer naer met Booten door gebreck van Victualie weder op 't Eylant Cuba retireerden: De placts van haer begonnen stercktje St. Anna genoemt/ hebben d'Engelse gedemolieert. De Bermudans (een soorte van Barbarise see-schuymers/ en oock Vyanden der Speckten) stroopten op de rede van Cartagena 20000. stucken van Achten/ welcken buyt sy in een kleyn Barckje op Jamaica brachten. Den Spaense Hopman op 't Eylandt Porto ricco een syner Schepen na het Landt Iurtola (een Colonie behorende onder de Hollanders) gesonden hebbende met veel Volcks/ om van daer te lichten diversche Huysgesinnen Engelsen die aldaer woonen/ so is hem sulcks te doen geweyghert/ en syn Schip in 't weder keeren van een Orcaen aengetast/ omgeworpen/ en maer 1. Man daer af geberght. Dus slecht met de Zee-vaert/ en niet beter gingh het ontrent den Koophandel in West-indien onder de Spaenschen.

Alhoewel doch den Protector zijn Baniere soo wijt in beyde d'Indien had opgerecht/ daer om en ruste zijne Vyanden niet van hem aller weghen te bestoken/ selfs dat Predikanten waren/ ghelijck Mr. Feack een drijver van die van de vijf de Monarchye/ die met een dappere stoutichheydt in Lambetstraet in zijn Predicatie seer malicieuselick op den Protector en zijn Gouvernement heeft gescholden/ sulcks dat hy nessens sommighe van de meeste drijvers die 't gesintheyt is gevangen/ en onder belofte van beternis met een reprimende eenigen tijt daer na weder ontslaghen. Eenighe Coninghs-gesinde Officieren meynden oock een Oorlachschip by Gravesend op de Teems legghende/ af te loopen/ om 't selve wijders na Oostende ten dienst van Coninck Carel over te brengen: Maer het desseyn ontdeckt sijnde/ so wiert dat Schip door de goede voorsorge van den Gouverneur van Gravesand gesalveert: Den Protector dede op die tijt gewaerschout/ door gants London nauwe Huys-soeckinghe doen/ en bequam al veel wonderlijcke toe-stel aen Wapenen en Ry-paerden/ na de welcke na datse verseeckert waren/ noyt yemandt heeft komen vragen: Sommighe daghen daer na heeft men verseeckert Dr. Hewet/ Predikant te Gregorie by St. Pauwels/ een kloeck Theologant/ en die de eer had gehad van als Minister te trouwen Mylord Claypole aen zijns Hoogheyts dochter Lady Elisabeth/ nu wierde hy geseyt te zijn een voorname Agent van Carel Stuart/ als mede Mr. Jan Russel/ Broeder van den Graef van Bedfort/ en Sir Willem Compton/ Broeder van den Graef van Northampton/ benessens den vermaerden Colonel White/ van de welcke sommige een ongheluckigen uytganck hebben gehad; Maer hier teghens heeft Lord George Fleetwood/ Lieut. Gener. van al de Militie te voet en te paert nessens veele Officiers van 't Leger/ een Geschrift aen zijn Hoogheyt over gegeven/ waer mede sy lieden verklaerden: Dat of wel onder 't gemeyn wierde uytghestroyt hoe dat het Le-

het Legheren d'Officiers onder malkander verdeelt en oneenich waren, synde veele van hun afgheweecken van de trouwe en affectie tot zijne Hoogheydt: Zy nochtans alle, verklaerden te samen soo eendrachtigh als eene Man, dat alle het opghemelte was een vuyle Calumnye: Vertrouwende, dat zy met alsodanighe liefde en trouwe t'saem ghehecht waren, dat zy noyt van een gescheyden souden konnen worden: Zijne Hoogheyt wijders versekerende bereydt te wesen omme alles met hem tot behout van 't gemeen op te setten, &c. Daer op dede den Protector een Jon Ireton / en Alderman Chiberton tot Ridders slaen: Major Harley vangen: Alle Hanenatten/ slupp-kroegen / Ael en smockelhuysen verbieden. Op die tijdt strande aen de strant van Kent een schip met Wijnen/ schipper Maerten Jansz. van Hoorn/ en also daer kans van bergen was / beloofden hy aen de Boeren indien sy hem wilden helpen / een derde van de Goederen / waer op sy hem hielpen / en 't schip mette Wijnen in salvo brachten. Een ander ongeluck gebeurden in Schotlant / alwaer den Lord Lorn Soon van den Graef Argile op 't Casteel van Edenburgh teghens den Lieutenant des voorss. Kasteels om prijs werpende / met een ysere Koghel wegende byna 2. pont / soo is den selven Kogel in 't werpen van den Lieutenant komen te stuytten beneden op de Rotse daer 't Kasteel op leyt / en soo gesprongen tegens de hooft-pan van ghemelte Lord Lorn/ sulcks dattet Vlies gequetst/ en daer door incurabel geoordeelt werdende/ soo heeft men terstondt ged. Lieutenant in zijn eyghen Kasteel doen verseeckeren. Den Protector in alle dese rusien nochtans en vergat niet sommighe Predikanten nae West-Indien te senden/ als mede na Duynkercken / onderwijl gheoorloft was dat 400. brave Soldaten voor den Koningh van Sweden ghewoorven / soo in Hollants als ander Vaer-tuych van de Tems na d'Elve over gevoert wierden. Middeler tijt is oock niet vergheten het Request/ 't welck de verdreven Protestanten uyt Piedmont veele in 't ghetal/ oock sommighe die hun noemden voor eenighen tijdt door de Poolen/ en noch 20. Huysghesinnen die van de Boheemse Fronteyren waren verjaecht / waer in sy Aelmoessen versochten/ toe te staen / datmen voor haer over gants Engelant soude doen een vrywillige Collecte/ 't welck men yder pro rato na opsamelinge toesenden sou.

Den Catholijcken Coningh verhaeste hem in desen tijdt seer om van Cadix in zee te brenghen een Vloot van 8. Gallioenen / 50. Schepen en 3. patassen: Soo om zijn desolaet West-Indien te soulageren/ en de selve van hare wel gewilde swarigheyt te verlichten / als oock/ om dat de Engelse niet en waren omtrent de Cust. Het wantrouwen bleef daer noch al-duyren van dat de Nederlantse schepen met goederen van contrebande te veel op hunne reden quamen / en onder dit pretext vyoleerde men niet alleen de vrije Zee-vaert en Koophandel/ maer oock men taste het een en 't ander Schip aen / halende nu dit en dan dat daer uyt / confisqueerden en deden wat sy wilden: 't Schip de Roscam schipper Jacob Kleyn te Cadix op de Rede leggende/ wiert op sulck voorgeven onder schijn van vrundschap door 2. gewapende Barcken van den Hertogh van Medina de Celia besprongen / sy hadden op by de 60. Spanjerden/

den/

den / wiens Overste desen Schipper met een Pistool meynden te door-lopen/ van het miste / soo dat die mettet Boots volck sich in postuyr stellende / de bespringers met 3. dooden en 17. ghequetsten af wesen: De Speeken naer dat hun dit gemist was / verseeckerden te Porto Sancte Maria den Stuyrman van 't Schip/ die te lande was: Onderwijl sy dus moeyten maeckten / heeft een wreesselijcke storm dit Schip nevens de Ida Maria soo ontramponeert/ dat den laesteg in de Bay van Cadix stranden / alwaer door 't continueel hart weder de meeste goedere nat wierden/ dat van de schippers soo wel soeckende geberght als van de speeken aen gehaelt te worden / soo hebben de Nederlanders eyndelijck aen Duc de Medina voor het stranden / &c. moeten betaelen 61000. stucken van achten/ de helft in 14. dagen/ en de rest in 4. weken. De Turckse Roovers waren in dese maent soo stout/ dat sy 2. schepen van Cadix na de Canaria en West-indien seylende / wech voerden / als mede diversche Nederlantse/ Franse en Engelse schepen op de Middellantse Zee / soo dat een groot getal Christene Slaven in Turckijen wierden gevoert.

Daer en tegens hebben de Enghelschen tot Tunis 72. van hunne Slaven wesen lossen/ voor 11000. stucken van achten / daer sy mede tot Livorno aen quamen/ relaterende / dat in Barbarijen door hooghe Water vloet het graen overstroomt en bedorven was.

Den Graef van Ognate een dapper Man was by den Catolijcke Coning geordineert tot Gouverneur van Milanen / want men sach geen gewenschte effecten van den Graef de Fuensaldaigne / mits sommige met hem niet konden accorderen/ welcke tweespalt geen kleyne oorsaeck van de ruyne des Milaense Staet is geweest: Doch als den opghemelte d'Ognate in Spaingen schielijck sieck wordende/ stierf / soo wierde Fuensaldaigne in sijn dienst ghecontinueert / met een belofte van secours/ gifte van gelt / en overmaeckinghe van wisselen. Den Paus was nu langs soo meer trachtende om zijn vrunden rijck en groot te maken / want hy wist wel dat sulcke goederen wanckelbaer waren / en onder gheen een meester altoos blijven konden / dat men om op soo veranderlijcke dingen vast en seker te gaen / hem wel en rijckelijck van de selve behoorden te verseeckeren / vermits het de rijcke noch quaet genoegh in de wereldt hadden om met eeren door te komen en hun staet te houden / &c. Om welstaens wil begunstighde hy met consent der Cardinalen zijnen Neve D. Augustijn/ met een Obligatie van 120000. gulden uyt 't Comptoir van St. Pieter / dewijl die op 't Huwlijcken stont met een rijcke Juffrou / die wy hier naer noemen sullen: Doch hier teghens begonden de schaemele Luyden hestigh te murmureren/ segghende/ dat het beter ware dat den Paus Cooren voor dat gelt tot soulaes der Armen dede koopen / vermits het Broot so dier was/ welck geroep den Cardinael Antonio Barbarin dempte / dewijl hy als een groot Weldoender aen Noodt-druftighe / sijn beurs lustigh uyt-schudde. Men ordonneerden ooch het St. Catharine Convent tot een verblijf en onderhout plaets voor de Jonge Meysjens en Hoere-kinders / 't getal der on-

 vroome

Kroone met de boose Werelt dagelijcks toe-nemende. Don Francisco de Sousa Portugijsse Gesant tot Roomen nu by de 2. Iaer gehuyst hebbende/ sonder opt in zijn versoeck van voorder gehoor te konnen obtineren/ begost nu de Spanjaerden en van d'Italianen daer van de schult te geven / en naer een half Iaer gedreyght te hebben dat hy wilde vertrecken / (hy nacht gelijck als Pasquijn seyde) en dat Portugal den Paus wel missen konde door 't opstel-len van een Patriarch in hun Koninghrijck/ &c. so wiert hy daer om binnen Roomen maer te minder gheacht / want men ghelooffden al zijn dreygen niet/ toe men hoorden daeter maer deuntjes waren / dan datter een Schip uyt Portugal te Civitavecchia gearriveert was om hem 't huys te halen/ en daer toe hy hebbende gesackt en gepackt / uyt Romen toogh / veynsende also te sul-len vertrecken : Maer na dat hy hem een wijle buyten op 't Lant heymelijck onthouden had/ en niet en vernam dat hem den Paus weer te rugh ontboodt/ stillekens weder binnen Roomen keerden / op hoop / dat de Coninginne van Sweden die alle uren van Livorno wierde verwacht / of Vranckrijck / ofte de tijt eenige betere veranderinge mochte wercken.

Ghelijck het de Ministers van Portugal niet over al na wenschen af liep/ soo en waren sy toch sulcks alleen niet / de gespanjoliseerde hadden diergelijck een ervaren in Enghelandt / wat middel van reconciliatie sy aenwende om met den Protector te appaiseren/ sulcks was alles te vergeefs/ die den eysch van den vrye Handel op alde West-indies/ af-schaffing der Spaensche Inqui-sitie/ en vryheyt van Godsdienst voor d'Engelsen in Spaignen / niet en wil-de af-staen/ dese pointen mosten eerst vast gestelt werden/ men soude dan van de rest spreecken; Spaignen weder om achte sulcks te absurd / overweegende dat met de vrye West-indise Handel d'Enghelsen hun daer eenigh voordeel af sien souden/ of oock d'een of d'andre vastichept ontweldigen/ en also van Peru of Chili of Mexico de Silvermijnen incorporeeren : Sy beklaeghden de Pro-tector overal in alle Hoven / Datter hem niet ghenoech was aen verscheyden Natien van Europa groot ongelijck en gewelt te doen, hebben d'een dit en d'ander dat afgedrongen , &c. Maer dat hy oock op 't alder onrechtveerdichst den Catholycken Koningh quam beoorlo-ghen , alhoewel die in d'occasie van des Protectors vooren gewesene Vijanden selfs teghens de Stuarts , hem altoos seer gunstigh en d'eerste Erkenner van zijn Vrije staet was gheweest, &c. En sich met zijn eyghen en binnelantse Conquesten teghens de Vijanden niet vernoeghende, wilde oock nu buyten de Vrienden in hun eygen Koninghrijcken Wetten stellen , en over de Geestelijcke saken en de Conscientien trachtende te heerschen, scheen alles aengevent, (alhoe-wel hy in Enghelandt onder de Protestanten niet hoogher als de liberteyt achte) om den Paus van Spangen te scheuren , door 't annulleren van desselfs onwederspreeckelijck en Souveraine macht. &c. Sulcks datter om 't gheestelijck en 't weereldtlijck tusschen dese Monarchen wierde ghetwist / en de kreucke na verloop van 2. Iaren incura-bel gheoordeelt zijnde/ soo hebben de Spanjaerden in hunne Staten dit Iaer groote schade geleden/ specialijck in Nederlant/ daer mits de slechte betaling en quade ordre/ alles in 't wilt liep: 't Gebeurden dagelijcks datte soldaten

onder

onder Spaensch dienst hun eyghen Volck spolieerden / en de Boeren in Brabant en Vlaenderen als absolute Vyanden aentaste / selfs dicht onder Antwerpen: Ettelijcke Boeren komende uyt 't quartier van Audenaerde / en na Gent te marckt willende / hadden by de 50. stucken Lijwaet gelept op de wagens van Beveren / Heyne ende Maeteren / om die (ghelijck de Lantluy daer meest Wevers in hun stijl zijn) na haer weeckelijcke ghewoonte te verkoopen / Omtrent 2 a 33. Ruyters van desen buyt verkondschapt / hebben de voorsz. Waghens een quartier uyrs van Gent gheplondert / en de stucken Lijwaet mede genomen / de eygenaers en al die daer teghens wilden seggen / hebben sy gequetst en qualijck getracteert. Don Estafana de Gamara quam doen uyt Hollant te Antwerpen / om dese campagne Maistre del Camp in Vlaenderen te zijn: Andere mindere Officien waren by den Cath. Coningh vergeven / onder alle was niemant ongeluckiger als den ouden Heer Grimminck / die behalvens dat hy veel gheringe Vyanden had / nu oock door ordre des Koninghs wierde ghevangen / en of wel sieck / nochtans in een Karosse vervoert / en om dat hy voor desen was geweest Reeckenmeester Generael van des Conings Financien / so wierden nu al zijne goederen geinventariseert / versekert en verzegelt. Den Graef van Schomberg dede in dese maendt de Spaense uyt 2. Reduyten op den Dyck tusschen Grevelingen en Mardijck geleghen / wijcken / en de selve slechtende / heeft alsoo de hoop die de Spaense hadden van eenigher tijt het lage Lant daer mede onder te setten / gantschelijck verijdelt. Daer en tegens roofden de Vlaemse Kapers dapper / en namen in de bocht een Enghels schip met 400. Pijpen Canarise Wijn / noch een ander met 70. Pijpen Olye en 350. Tonnekens Vijgen / en een geladen met Suycker.

May 1658.

DE Mey bleef in Nederlant dit Jaer noch vrij suyr: Langhst den Rhijn bevroren veel Wijn-stocken: In Spangien had het de gheheele Lente of geregent of ghestormt: En voor Coppenhaven heeft men voor de Stadt de May-boom op 't Ys geplant. Het Gras quam selfs in Vranckrijck traech voort / waer door de Legers niet weynigh achterhouden wierden: Sommige Franse Ruyters nochtans quamen St. Venant provideren / en overvielen te Cassel 2. Regimenten van den Hertoge van Jorck / nevens 2. Comp. Paerden / bekomende veel gelts / de Bagagie en Servis van gemelte Hertog. Het was nu al een wijl gheleden dat den Marschalck d'Aumond met seecker Waals Colonel Sebastiaen Spindelet voortijdts onder dito d'Aumont den Coningh van Vranckrijck als Maistre del Camp had ghedient / doch om sekere daedt ghemoveert sich weder na de Spaense zijde te wenden / soo dachte gemelte Spindelet niet ongeraden om den Koningh van Spangien een dienst te doen / en brengt deshalven weder te berde een concept 't welck hy al voor 2.

Iaren met communicatie van den Heer Cardinal Masarini had gemaeckt/ om door een loosen Aenslagh de Stadt Ostende te vermeesteren: En nu geeft hy sulcks weder aen dito d' Aumondt te kennen / sich beyvsende binnen die stadt noch eenighe correspondentie mette Vlaemse en Walse Compagnien te hebben/d' Aumont sent hier op na Sluys een zijner Edelieden/om van 'tselve te konne bequamelijck confereren mette Messrs. Snepers en Dornes/beyde Capiteynen van 'tguarnisoen t' Ostende/ die oock beyde op d' ordre van Sijn Hoogheyt Dom Juan daer toe binnen Sluys quamen/aldus by Spindelet besteecken zijnde: Desen Franse Edelman accordeert eyndlijck mette ghemelte twee Capiteyns/ inhougen als volgt:

INden eersten, dat sijne Majesteyt van Vranckrijck soude doen imbarqueren 7 a 800. van de kloeckste en beste Soldaten, om hun te begheven tot alle sekerheyt vande Stadt Ostende, op den tijt als den voorsz. Colonel Spintelet hun dat sal doen hebben, volghens het Billiet ende teecken dat hy daer ghegheven heeft.

2. Dat de Schepen ende Barquen daer dese Soldaten sullen op geimbarqueert wesen,sullen komen inde Haevenen van Ostende,conform het teecken van een Canon-scheut,ende het senden van eenen Loods uyt de voorsz. Plaetse. die van hun sal gedepescheert zijn, tot meerder versekeringhe vande Plaetse voor sijne Majesteyt van Vranckrijck.

3. Dat den Heere Romminhue als Mareschal del Camp,volghens het Bevel dat Sijne Majesteyt hem heeft ghesonden, dese 7. à 800. Soldaten sal commanderen, nae het arrivement inde Haven,ende dat den selven terstonts sal leveren in handen vanden voorsz. Colonel Spintelet de Somme van 200000. guldens, om te distribueren, aende Soldaten ende Officieren, die het Exploit in Executie ghestelt hadden.

4. Dat dese 7. à 800. mannen terstonts inde Stadt sullen ontfanghen worden, oft e op de plaetsen om de Militie te commanderen voor sijne voorsz. Majesteyt van Vranckrijck,met de Exploicteerders, die ghecommandeert sullen worden door den voorsz. Heere Romminhue ende den Colonel Spintelet.

5. Dat den voorschreven Spintelet het absolut Commando sal hebben van dese Plaetse met sijne appendentien ende Forteressen , tot dat den Koninck van Vranckrijck sal hebben gesonden 400000. guldens inde selve plaetse, de welcke in handen van dito Colonel Spintelet oock sullen moeten ghetelt worden, om gedistribueert te worden, soo aen desen Colonel Spintlelet als sijne geassossieerde ende Autheurs van desen Entreprinse, waer naer hy dese Plaetse sal leveren in handen vanden voorsz. Heer Romminhue voor sijne Majesteyt van Vranckrijck.

6. Dat alle de Burgers en Inwoonders der selver plaetse van Sijne Majesteyt van Vranckrijck sullen gemaintineert worden in 't Apostolis Rooms Katbolick Geloof, sonder eenighe andere Kercken te stellen, oft eenighe Ketterische Vergaderinghen toe te staen, noch andere Religen.

7. Alle de Burghers der Stadt sullen gemaintineert worden van den Koning van Vranckrijck, in alle hare Previlegen, Rechten en Vrijheden daer sy teghenwoordigh in sijn, sullende elck Burgher Eyghenaer blijven van alle sijne Goederen, Meubelen, en al wat hun is toe-behoorende,

hoorende, soo binnen de stadt als buyten, ende der selver Iurisdictie.

8. Alle Articulen sullen van poinct tot poinct gepubliceert en geaffigeert werden van den Koningh van Vranckrijck, aen de Burghers van de selve stadt, op alle hoecken, ende voor het Stadthuys, dat het Exploict geexcuteert was.

9. Alle Autheurs van 't voorsz. Exploict, die genoemt sullen wesen van den Colo. Spintelet, sullen moghen vertrecken in Vranckrijck, en in de Landen en Plaetsen onder de ghehoorsaemheyt van den Coningh van Vranckrijck, inde welcke de selve sullen exempt ende vry wesen van allen Lasten, Imposten, Gabelles ende Taxten die daer zijn, ofte dier souden komen voor altijdt door het gheheel Koninckrijck van Vranckrijck, ende daer beneffens sullen sy bevrijt zijn van alle Logeringhe van volcken, ende wachten by Daghen ofte by Nachten in alle Plaetsen ende Frontueren van Oorloghe, d'welcke Privilegien oock sullen ghenieten hunne Kinderen, ende Kints-kinderen, soo de Soonen als Dochters van dese voor-ghenoemde Autheurs van dit Exploit.

10. Ende inghevalle dat het quame, dat de Hispanische ende vyanden vanden Koninck van Vranckrijck quamen te breken, te branden, aff te smijten, oft te ruineren eenige Huysen, Bousels oft goederen van dese voorsz. Autheurs toebehoorende die in Nederlandt waren, dat men alle dese Goederen, Huysen, ende andere saecken sal repareren, oft gerepareert ende in staet sullen ghesteldt worden als vooren, soo haest sijne Majesteyt van Vranckrijck de Plaetsen ende Landen sal geimporteert hebben onder sijne subjectie, ofte dat sijne Majesteyt van Vranckrijck aen dese Autheurs, hunne Weduwen, oft Kinders in sijn Landt soo veel goet daer teghen sal recompenseren, in sijn Koninckrijck als billijck is.

11. Dat dese voorsz. Autheurs Capabel sullen wesen, om te moghen bekomen ende te bedienen alle eerelijcke Chargien door het gantsch Coninckrijck van Vranckrijck ende sijne toebehoorende Landen, ende dat de selve souden wesen als ingheboorene van Vranckrijck, ende in consideratie van dien, dat aen hun soude ghegheven worden Brieven van den Koninck, als genaturaliseerde van sijne Majest. van Vranckrijck.

12. Ende ten lesten dat sijne Majesteyt van Vranckrijck sal gheven met de 600000. guldens, gespecificeert in de voorsz. Articulen, noch sal gheven 200000. guldens in handen van den Heer Ioan Gerard, oft aen sijne ordre, dat sijne voorsz. Coninckliicke Majesteyt sal teeckenen met sijn Coninckliick teecken, alle dese bovenschreven Conditien.

Aldus overkomen zijnde / wierde den 14. Mey vast gestelt om den aenslag uyt te voeren / en om den Franse Edelman met de zijne te beter te vernoegen / soo dede men gevepnst (terwijl sy 4. dagen binnen Ostende heymelijck waren ghewreest) door ordre van den Gouverneur die oock van de negotie wist / den 13. Mey nae-middachs uyt de stadt trecken 400. Spaignaerden / onder den naem / dat zy na Grevelingen togen / maer sy trocken niet vorder als 't naeste Dorp / van waer sy by doncker 's avonts weder binnen Ostende quamen / en neffens haer noch 300. Walen van 't Regiment van den Grave van Megen / de Spaignaerden hieldt men verborghen binnen de Parochiale Kerck / en de Waelen in de Capucijne Kerck / boven dien hielt men omtrendt de Wercken rontsom de Stadt 600. Ruyters verborghen: Op dat selve ooghenblick dede

den

den Gouverneur de Magistraet stillekens vergaderen / ende als daer nevens hem oock gekomen was de Heer Marcus Onniate Burgemr. van 't Dorp/ so deden sy aen 't College openinghe van den Aenslagh / gevende ordre aen de Burgherye hun niet uyt hunne huysen te begheven / dan als het teycken ghedaen wierde / wanneer sy ghewapent souden uyt komen : Den geseyde Heer Onniate begaf hem terstondt in de Camer van den Gouverneur in des selfs ordinaris Bedde/ om te rusten van de garde / wesende omhanghen en verciert mette Ordre van St. Jacob / 't welck den Gouverneur ghemeenelijck over hem droegh : Omtrent ten 12. uren 's nachts zijn de 2. ges. Francoisen / en Spindelet met 2. Edellupden Geghels en de Febure (Capiteyn in 't Regiment van den Graef van Megen) nevens noch ses verkleede Persoonen / alle toe-gestelt als Soldaten / ghekomen in 't Huys van den Gouverneur / vallen in zijn Camer / en vatten den ges. Onniate by zijn krage / doende hier mede aen de Francoisen ghelooven dattet den Gouverneur was / die hem daer op uyt den naem van den Koningh van Vranckrijck ghevanghen namen / hem gebiedende geen ghelupt te maken : Onniate die hem veynsde de Fransche tale niet te verstaen/ sprack niet als Spaens / daer hem den Capit. de Febure als Tolck tusschen beyden schickte : Als nu de ges. Francoisen aen Onniate / die sy voor Gouverneur aensaeghen / hadden doen verstaen het believen van den Marschalck d'Aumont / en dat de Stadt gewonnen was / (want op de selve uren hadden de Capiteynen Snepers en Dornes met hunne Compagnien quansuys de West en Cap-poort bemachtighet / en de Spaignaerden die de selve bewaerden hadden last de wapens neer te leggen / en hun ghevanghen te geven als de Walen hun souden komen bespringen/ een ander Vlaems Capiteyn dwongh de Cordegarde op de Marckt /) den Heer Onniate begint daer op te lamenteren / en beschreydt daer het verlies van een soo notabilen plaets van importancie : De Francoisen noch de moeyten nemende om hem te vertroosten / beloven hem wegens haren Marschalck wel te tracteren / als mede zijn Huysvrou en Kinderen / en als de 2. Capiteynen Gegeles en Febure onderwijl lustigh op hem scholden / soo bevalen hun de opghemelte Capiteynen hem niet te hinderen / maer hem gebanghen te leyden in seeckere Cordegarde van Walen/ die men veynsde van hunne vertrouwde te zijn : Dit gedaen zijnde/ ginghen de Franssen van post tot post/ belovende wonderlijcke dingen aen de Soldaten : Van daer gaende / begost men te roepen Vive le Roy de France, & Duc d'Aumont, daer op Spintelet en de ged. Francoisen de Magistraet deden vergaderen / aen de welcke sy vertoonden dat de Stadt ghewonnen was / belovende/ dat sy wel gemoet souden zijn / men soude hun wel tracteren / midts datse getrou souden zijn en den Eet aen Vranckrijck doen / 't welck deselve beloofden te doen : Daer op wierde doen het teycken van inkomen op de rede gedaen aen de Francoisen/ 't welck twee schooten met Canon waren / en eenighe Vuyren die men op de Bolwercken maeckten : Soo rasch den Marschalck d'Aumont sulcks vernam / sondt hy een zijner Fregatjes met een Chaloupe

binnen

binnen de Stadt/ om te vernemen of alles wel was: Die en was so haest niet in Ostende/ of 't Wals Guarnison begost te roepen Vive le Roy de France. Dese Edelman sach den Gouverneur gevangé/ die niets en dede dan sijn ongeluck te vervloecken en gestadigh te suchten: Hy dede hem de groetenisse weghens den Marschalck d'Aumont/ van wiens weghen hy hem alle goedt onthael quam beloven/ en keerden soo weder na buyten tot den Marschalck/ met de selve sonden den Colonel Spindelet en de twee Francoisen desen onderstaende Brief/ zijnde gecopieert ende over geset uyt het origineel:

MYn Heer, dit is met een volmaeckte vreughd dat ick nu kome aen u te schryven, dat dese plaetse nu gantschelijck is gebracht onder de ghehoorsaemheyt van Sijne Majest. De saeck is soo stil toe gegaen dat ment naulycks sou geloven: Den Gouverneur, Majoor, en sommighe Spaense Capiteynen zijn ghevanghen ghenomen, en daer nevens al die Soldaten de welcke niet en zijn van onser Bende: De Magistraet is nu vergadert, die uwe aenkomst op heden verwacht, omme den Eedt die sy den Koningh willen houden, aen uwe handen te doen: Onderwijl hebben de arme Soldaten soo wel hun debuoir gedaen, soo dat sy meerder erkentenis verdienen als die van liefde en getrouwigheyt, en zijn onpatientigh in 't verwachten van uwe aenkomst, en versoecke, dat by soo verre men geen gelt en geeft ghelyck men hun heeft beloofst, 't welck het geen is dat ick haer hebbe versekert, behalvens noch de geene die door hoope hunne recompense verwachten, dat ghy even wel alle diligentie doet omme hier te komen, want ghy sult aen de gheene die in dese ontmoetinghe van soo goeden meeninghe tot dienst des Koninghs zijn gheweest, en die die uyt hunne begeerte tot dese daedt hebben geholpen, de aldergrootste satisfactie gheven. Alderlaechst stont Mijn Heer,

Van uwe seer onderdanigh en ghehoorsame Dienaer. Geteyckent.

SPINTELER, De la PANCHE, NOVET de SULLY.

Het Opschrift was, Au Monseigneur, Monseigneur d' Aumont, sur la Rade d' Ostende,

Wy en souden van desen Brief geen het minste bescheyt hebben/ indien die niet door een Spaens Soldaet ware opghenomen/ wanneer den Marschalck d'Aumont de selve nevens andere Papieren in zee hadde ghesmeeten/ welcke Missive my om te copieren door den ged. Burghemr. d'Onniate is ter handen ghestelt/ soo als hy na Brussel toogh om zijn Hoogheyt Don Juan van alles rapport te doen. Den Marschalck desen Brief ontfanghen hebbende/ nevens 't mondelingh bescheydt/ is ghekomen met Tien Schepen en 1100. Man/ alle voerende Vlaggen van Wit en Blauw/ als tot een Stadt die niemant als den Koningh toe-behoorden: Maer de ure nu gekomen zijnde dat Don Barnados de Vargas den waren Gouverneur sich soude openbaeren/ soo begaf hem die op de Buytenwercken/ bevelende de 2. Francoisen te verseeckeren/ 't welck aenstonts door Spindelet/ Hegels/ de Febure en een Sergeant met 6. Musquettiers wierde beschickt/ die hun oock dienden tot een guarde/ en daer op ontdeckten hun Hegeles en de Febure/ dat sy Capiteynen en gheen Soldaten waren/ belovende hun goet quartier/ ghelijck als sy een

den gepretendeerden Gouverneur Onniate hadden gevaen/ en datse in luttel tijts oock den Marschalck d'Aumont in hun gheselschap souden sien. Dit was een schrickelijck ghelupdt voor d'opghemelte Francoisen/en yder mach oordelen hoe vreemdt de selve toe saghen/ vermits geen de allerminste twijffelingh by hun was geweest: Den Gouverneur en Burghermr. Onniate deden op dat moment de Soldaten uytte Kercken/ en door het gegeven teken de Burghers ghewapent uyt hare Huysen voort springen/ besettende alle de posten/ onderwijl d'Aumont aen de Kape met sijn Schepen aenquam/springhende zijn Franse Soldaten te landt met het geweer en de handen/ daer onder oock dito Marschalck d'Aumont was: Sy dus landende/ gaf D. Barnabas de Bargas de zijne het teycken om met Canon en Musquetten onder de Vyanden los te branden/ het welck de selve voornamentlijck uyt een halve Maen die op de Kap specteerde/soo geweldigh uytvoerden/dat door 'tgebecht canoneren/ 't werpen der hantgranaden en 't lossen der Musquetten de lucht scheen te barsten/ alsoo dat binnen korten tijt 300. van de Vyanden vernielde waren: Den Marschalck d'Aumont hem pogende te salveren/ liet datelick zijn schip daer hy op was achterwaerts trecken tot binnen een Kreeck na de zijde van 't Dorp d'Estene/ en geen kans om t'ontwijcken siende/ vermidts de Spaense Ruyters hem omcingelden/ soo wende hy hem na den Groenen Dijck/ omtrent 't Dorp Bredene/ daer hy van zijns Vyants Ruyteren (die daer veel waren) ghevanghen neffens 200. der zijne binnen Oostende is gebracht/ ende door de straten te voet gelept ten huyse van den Gouverneur als in een triumphe: Daer zijn bekomen omtrent de 800. ghevanghens/ met al hun Schepen en Vaertuych: Het was behagelijck om sien dat de Francoisen als een gouden bergh aenquamen/ blinckende van brave kleederen/ en een half uyr daer na stonden sy alle in 't hembt: Men weet niet datter een eenigh persoon af ontkomen is: Drie kloecke Enghelse Schepen op welckers een den Enghelsen Vice-Admirael was/ recht na de stadt komende/ keerden soo ras sy 't voorsz. gherucht hoorden/ weder te rugh/ 't welck de Spaignaerden niet weynigh verdroot/ aengesien dat indien dese comedie noch een groot half uyr langer had geduyrt/ de ged. Enghelse Schepen soo door contrarije winde als het ghetije in hunner vijanden handen sonder te komen wenden/ souden hebben moeten vervallen. Het gelt is onder de huytelingen geraeckt/en den Marschalck d'Aumont nevens andere ghevanghenen van qualiteyt zijn den 20. deser op 't Kasteel van Antwerpen gebracht.

Desen misluckten Aenslagh verhovaerdighden al veel meer de Spanjaerden/ als datter de Francoisen vertsaechden: De Enghelsen waren over de al te lichte geloovichept der Francoisen gants moepelijck: Daer om bleven zy lange wijl/ sonder die farce te willen gelooven: Alhoewel haer ongheloof der Francoisen licht geloof geensins verbeterden: Want zy mostent ghelooven als Steve Rogiers een harer Schippers/ de vertelling daer af in deser vougen quam doen:

Te

Te weten/ dat hy tot den Aenslagh op Oostende met zijn Schip de Hoop van den Marschalck d'Aumont was ghehuyrt om Soldaten over te voeren/ en waren op den 12. May binnen Ostende gekomen 3. Compagnien so Walen als Francoisen/ die zedert 2. Jaren herwaerts Syn Majesteyt van Hispanien hebbende gedient/ nu by de Franssen tot volvoeringh deses Aenslags waren gehuyrt: Dat Spintelet een Wael den Opperste van dat werck by de Francoisen daer toe gebruyckt wiert/ die noch onderwijl mette Spanjaerden correspondeerden: Doch hy om de Franssen te doen gelooven dat hy in goede ernst den Aenslagh op Ostende meynden/ had den 14. dito t' Ostende alle de Spaignaerden en de Burghermeesters doen verseeckeren/ welck doen by hun alsoo besprooken was: 's Morghens ten 3. uyren deden sy het teycken van aenkomen voor de Franssen met 2. Canon-schoten en 2. oft 3. Vuyren op de Wallen: Waer toe Spintelet als een Instrument/ met den dagheraet zijne Piloots aen den Marsch. d'Aumont sont om binnen te komen: Nevens al dit/wasser noch een ander signal van een Brief doorgesneden in twee gelijcke zijden/ waer van d' eene helft by den Mars. d'Aumont/en d'ander helft by seker Agent hier toe van Spindelet gebruyckt/ wierde bewaert/ welcke twee halven te samen komende/ was een teycken dat alles volvoerdt/en de Stadt in bereydschap was om sich aen de Franse Kroon over te geven: Dat so ras desen Agent uytquam op de Haven/wenckende aen de Fransen om binnen te komen/ omtrent 700. van de selve daer te lande traden/lustig gekleet/en hare passementen vertoonden als eenen gouden bergh: Wanneer Spindelet al de Spaignaerden en Burghers in Ostende weder vry liet/die hunne Wapenen al bereydt hebbende/die partije de welcke het binnen de stadt mette Francoisen hielden/ terstont overmandt en ontwapent hebben: Spindelet quam oock in yl buyten/ voeght hem na de Haven/ daer hy den Marschalck d'Aumondt met zijne Officiers verwellekomt/ en met eenen haer aenseght: Messieurs vous estes aiourdhui tous prisoniers. Dit Complement dede hun dapper verschricken/ so dat sy meynende t' ontvluchten/ alle gevangen en in minder als een uyr geplondert en als Bedelaers uytgeschut stonden: Hy Schipper had in 250. Soldaten/ hem volghden een Galey met 30. Man/ welcke te samen soo ras niet aen den ingangh van de Haven gekomen waren/of 't Schip en de voorsz. Galey wierden met Canon uytte Stadt in de gront geschooten/ wordende van de 280. Man maer 8. gebergt/ die nevens Schipper Rogiers met den Boot ontroept en te Dover aengekomen zijn: Alwaer sy de gepassseerde sake als verhaelt is/ hebben getuyght ende geverificeert.

Capiteyn Erasmus Brouwer/ een dapper Vrijbuyter/ uyt Oostende met spaense Commissie varende/bejegende in dese maent 3. Engelse Koopvaerders op de Spaense Zee/ en schiet het kloeckste met 22. stucken op 4. Tonnen gouts geschat/ongenadigh in de gront/ d'andere 2. met 8. en 16. stucken op 120000. gl. gewaerdeert/geladen met Indigo/Suycker/Huyden en Taback/ veroverden hy/en brenght haer te St. Sebastiaen op/daer sy hun La-

dingh aen d' Eylanden van de Barbados hebbende ghenomen/ anders naer Londen hadden ghemunt.

Livorno stelden sich oock in dese tijt teghens d' Engelsen/ welckers bootsgesellen volgens hare gewoonte/ aldaer niet weynich den meester en het beest hadden ghespeelt/ doch buyten haer vermoeden verrast en gearresteert wordende/ waren naderhant soo ootmoedigh als te vooren hovaerdigh.

De Turckse Armade bleef noch in een postuyr sonder yets voor te nemen/ sy telden gelijck de gierighe Luy dickwils hare Schepen en Volck/ van ghelijck die alsoo oock sy/ bleven sonder yets uyt te rechten/ sich vernoeghende met die tot bewaringh hunner Lantpalen op de Kust te sien. De Venetianen onaengesien de formidable macht der Zarazijnen/ die boven de 300000. man om Adrianopolis/ en over de 120. Schepen soo in de Dardanelli als in andere Turckse Zeehavens bevolckt en toe-gerust hadden/ konden noyt de selve tot een hooft-treffen brengen: 't Geviel dat seker Turckse Slaef op de Veneetse Admirael hem vermat te voorseggē 't gunt dit loopende jaer 1658. soude voorvallen/ spellende onder anderen/ oock dese woorden/ apparent om den Admirael te placeren: Dat zijn Ed. dit Iaer Kandien weder sou winnen, maer self daer voor met een Musquet doot geschooten werden. Den Admirael willende desen ghesel over zijn presagia beproeven/ verberghden een Dyamant steen onder sijn lincker Oxel/ en veynsden sich dat den Dyamant hem was ontstoolen/ vraegden hem na den Dief: Waer op den Turckse Slaef antwoorden/ dat niet den Dyamant gestoolen/ maer onder zijn lincker Oxel verborgen was: Welck seggen den Turck in meerder estime by den Veneetse Admirael bragt/ doch van zijne andere voorseggingh gaf men geen geloof.

Te Roomen was onder al de Cardinalen niemandt milder/ rijcker/ noch weldadigher als Antonio Barberijn/ niet alleen dat hy den Armen rijckelijck besorghden uyt het zijne/ hy dorfde oock wel de rijcke beschencken/ ghelijck aen den Paus vereerden hy 6. schoone Napelse Paerden/ een Bare gout/ 70. speelende Horologien/ en sommighe konstighe Brevier's/ waer van den Paus slechts een voor hem behielt/ ghevende d'andere Presenten aen zijnen Neef den Cardinael Gigi. Op den 18. quam hare Majesteyt de Coninginne van Sweden weder om te Roomen/ zijnde tot Livorno seer wel onthaelt geweest: Zy nam huysvestingh in 't Palais van den Cardinael Masarini/ 'twelck voor haer niet slechtelijck uyt bevel van zijn Eminentie op ghepronckt was: Waer uyt door de gespanjoliseerde onder d'Italianen geheel lichtelijck aengeblasen wiert een seer groote jalousije/ van dat hare Majesteit nergens anders om te Roomen ghekomen was als om de Franse partije te begunstigen/ en/ dat sy yets wichtichs tot nadeel van Italien voor had/ die (gelijck de Spaense selfs vol jalousie waren) met d' Engels en Franse Zeemacht of op Napels of op den Staet van Romen/ desseyns hadden/ waer toe de Francoisen in Provence dapper equipeerden/ en d' Enghelsen alreede in de Toscaense zee aengekomen waren/ &c. Doch hare Majesteyt en verschrickte op al

al dese allusien niet / sy bevorderden hare devotie / en volgens dien hieldt het wesen modest / 't hayr en ciersel matelijck / 't wesen aendachtigh / behoudende door haer verblijf in Vranckrijck een blanck en vrolijcker wesen dan zy laetst in Italien zijnde / hadde gehad : Den Paus verschaften haer 2000. gulden 's maents / en den Cardi. Antonio een Princelijcke Carots met 6. Schoone Vriesse Paerden. Op die tijt was tot Ferrare een schelmstuck op handen / om die Stadt aen den Hertogh van Modena over te leveren / vele Joden die uyt gierigheyt sich daer toe lieten omkoopen / zijn vermits den Anslagh uytbrack / gestraft / en sommige na Romen gevoert : Den Gouverneur die oock van de ghesworene was / den handel ontdeckt siende / bracht sich selfs met Vergif om 't leven.

Den Seignor Justus van Ech / een der voornaemste Coopluyden van Venetien / had in dese Maent een Paert / 't welck uyttermaten krachtigh en geswint in 't loopen was : Als den voorsz. van Ech hier over met den Prins Alexander van Parma en Sr. Johan Maria Correggio in discours ghe-raeckten / en sustineerden / dat het voorss. Paert niet en soude komen in twee uren van Venetien tot Dolo (sijnde 15. mylen) lopen : Hier op gaet een wed-dinghe aen om 200. Dubbloenen / den voorss: van Ech sustinerende van ja / dede op den 1. deser 't Paert op een bequame plaets bestellen / en den loop die van meenige te Paert gevolght wiert / gaet aen : De daet die voor alles gaet / betoonde dat van Ech glorieerde / want zijn Paert liep den opgemelte wegh in 5. quartier uyrs / dies streeck hy de penningen de welcke sijn trap heeft voor hem gewonnen / en zijn gesproken woort met eere had bekrachtigt : Niet min loffelijck was in dese tijdt de nobiliteyt van diversche andere Veneetse Burghers / die tot den Oorlogh teghens de Turcken groote sommen Geldts aen den Staet brochten / en dat niet op ghewin of renten / maer uyt puyre liefde tot 't Vaderlant / daer in navolgende hunne Voorsaten / vermits sy sagen hoe getrouwelijck den Senaet het hare daer by dede : Onder vele dat selfs Weduwen en Armen waren / [die gelijck als men seght / al mede een Koorentje te malen brenghen] waren niet weynige die een groot capitael t'samen maeckten : Een Edelman Tini boven de meenichte van Koorn / Wijn / Olye / en andere gifte en behulpelijck aen de Republijcke gedaen / presenteerde nu noch daer en boven als een rechtschapen Edelman 5. Tonnen gouts tegens 7. par cent / met conditie / dat hy niet en wilde ghelijck wel andere / onstraf daer zijn wanneer hy tegens 't Vaderlant / den Prins / ofte de Wetten mochte ghesondicht hebben.

Als tot Amiens by den Koninck van Vranckrijck audientie hadden ghehad de Keurvorstelijcke Gesanten / wiens boodtschap meest derwaerts uyt sach : Tot bevorderinghe van den algemeenen Vrede der Catholycke Prinçen in Christenrijck, en tot verlossinghe van Hertog Karel van Lotharingen. So heeft men de selve met goede woorden / eenige Presenten / en aenwijsinge tot het Hof van Madrid gedepescheert : Hare Majesteyten en 't Hof van Amiens na Nederlant

vertreckende/quamen den 20. May te Calais/ om het Legher nader te sien/ hebbende 't ooghe op Duynkercken. Tot Eygaliere een Dorp in Vranckrijck onder den Prins de Guise geleghen/ gheheurden toen een moordadighe acte: Sekeren Carel Suret/swack van sinnen/hielt op een avont vreughdemaeltijt met zijn Huysgesin: Terwijl yder in vreuchden was/ krijcht hy een Duyvelse inval/ lust krijgende op wat maniere hy dese blijtschap op 't hatelijckste in een tragedie soude veranderen: Men sach hem schielijck met een lang Mes in de hant van de tafel op-springen/ vallende eerst op zijn Huysvrou/ die hy vijf doodelijcke wonden geeft/ zijn Soon van 16. Jaren snijt hy de keel af/ en griefden seer swaerlijck een van zijn jongher Soonen/ van daer sich na de Wiege begevende daer het jongste Kindeken in lach/ vermoort dat sonder vaderlijcke ontfarminge: Maer soude hy die zijn selfs niet en ontsag een ander ontsien? Hy vervolgt terstont al zijn gruwelen/ en neemt na de begane Moort aen zijne Vrou en Kinderen/ een Tack-bos/ en die ontsteecken hebbende/ jaecht het gantse Huys daer mede in brant/ tot eyndelijck de vlam op 'thoogst zijnde/ hy oock syn selfs als een rasent schepsel in de brant werpt/ sonder eenighe de alderminste sucht of kerming te laten hooren: Uyt alle dese ongelucken salveerden sich alleen zijn tweede ghewonde Soontje/ die dit alle met eyghen oogen gesien/en aen den Gerechte van die placts voor waerheyd inbroeghen als geseyt is/ heeft verhaelt.

Daer scheen omtrent de Conquesten in Vlaenderē eenige jalousie te smoken tusschen de Enghelsen en de Fransen/ om dat den Aenslagh op Ostende so slecht afgeloopen was/ waer van d'Enghelse de Francoisen de schulde gaven/ als oft sy dese winst niet soeckende/ vermidts die Stadt onder der Engelsen partisatie behoorden/alles in 'triet hadden laten loopen: Doch wiert dit alles wech ghenomen door een conferentie/ waer in besloten wierde eerst Duynkercken aen te tasten/ hier toe beloofden de Protector noch 3000. van zijn beste Soldaten daer hy zijne voornaemste conquesten mede ghedaen had/ over te senden/ sendende zijn Swagher Falconbridge en Charles Houwaert dies weghen naer Calais aen den Koningh van Vranckrijck/ en om vorders alle betuyginghen te doen van de affectie van zijne Hoogheyt/Ec. Terstonde treckt daer op het Franse Leger in Vlaenderen/ doende een ruymen keer om hare Vyanden te abuseren/ die meynende dattet op Armentiers aenghesien was/ 500. man door den Prins de Condee daer binnen brachten: Maer den Fransse Generael Turenne toogh over de Colme/ quam te Cassel/ en besette den 4. 5. 6. en 27. deser de Stadt Duynkercken/ waer binnen noch ter nauwer noot geraeckten den Marquis de Lede haren Gouverneur/ die met eenighe hondert mannen uyt Yperen getrocken/ door de Fransen heen sloegh/ 't welck wel courage binnen de voorsz/ stadt gaf/ maer niet te min gingh het buyten verlooren/ hunne vyanden verroverden alle de posten/ waer of d' Heer Loccart en Major Generael Morgan den Protector uyt Vlaenderen versekeringhe quamen doen/en nevens den Ridder Montgalliard klaeghden over

de misluckten Aenslagh op Oostende/ want de Velt-tocht had op dat stuck geen andere insicht als om de partisatien van beyden Natien egael te stellen/ ende volghens dien de voordere Compagne daer door geluckigh te maecken/ met het af-snijden der resterende Vlaemsche Zee-havenen/ 't welck Enghelandt niet alleen wel ghewilt en ghewenscht hadde/maer souden daer door de andere Zee-havenen met hunne eyghene macht seer bequamelijck konnen hebben dwinghen/ onderwijlen dat het Franse Legher in Lutzenburgh en elders oock na wel ghevallen hunne personage hadden komen speelen.

Om tot sulcks aen de zijde van Enghelandt niet te mancqueren/ had men in verscheyden Zee-havenen van die Republijcke/ doch voornamentlijck op de Tems/te Chattam/ &c. door ordre van den Heere Protector seer neerstich doen veerdighen een aensienelijcke Vloot Schepen van Oorloghe/ versterckt met een goedt aental van Barcke/ Ketse/en andere kleyn vaertuych/ dienende om de Vlaemse Kapers tusschen de Bancken en ondiepten te besetten/ oft 't uytloopen te beletten: De ghemelte Oorlogh-schepen in 't laetste van dese Maendt vaerdigh wesende/ liepen omtrendt de 30. sterck onder haren Admirael Montaigu van Chattam in Zee/ hun op de Vlaemsche Kust begheveude/ verdeelden sich in drie Esquadrons/ te weten/ voor Ostenden/ en Nieupoort/ doch het meeste gros in het Scheurtjen en voor Duynkercke/ sulcks dat hare Vyanden of wel den Aenslagh op Oostende was gefailjeert/ niet wel staet konden maecken wie van hare ghebuyren aller eerst aen ghetast souden werden.

De Spaignaerde die aen de Vlaemse Ingesetene dapper stoften van hare groote macht en courage/ quaemen na hun oude ghewoonte seer traech omtrent Yperen en Cortrijck by een/ om de Francoisen en Engelse te lande van voor Duynkercken op te slaen/ want ter Zee en hadden de Vlamingen noch Volck noch Schepen om daer hun heyl te versoecken teghens d' Engelsen/ die mede haer Quartier op de Duyne en het Strant naer de zijde van Nieupoort hadden/ alwaer sy het Strant teghens de aenkomst der Spaense Ruyters met Paelen tot de Zee toe dubbelt hadden beset.

Berghen Wijnox opende terstondt hare Sluysen/sulcks dat sy op die tijdt onaenghevochten bleef: Maer des niet te min voltrocken de Francoisen in minder als drie weecken sonder eenighe de alderminste verhinderinghe/ hare Circumvolatien van 't Legher/ en dat selfs met Vlaemse Boeren/in 'thart van 't Landt/ waer uyt de Inghesetenen de groote debiliteyt der Spaense Wapenen voor af konden bespeuren.

Even wel om dat het saysoen noch so suyr/en de Velde by na sonder Gras bleven/ principael omtrent Duynkercken/ synde dien plaets en daer om het wel de santachtighst en dorste hoeck van gants Vlaenderen/ soo leden de Belegeraers in 'tbegin wel groot gebreck aen Voerage/alsoo de Francoisen daer niet konden brengen: Doch d' Engelsen deden te Withal hare klaghten over

de

de schaerpste voeragie omtrent de Duynen / dat Duynkercken sonder behulp van Engels voeder niet wel besprongen/en veel min gewonnen soude konnen worden : Hier op doet den Protector Vrij-leger tot Mardijck af-kundighen/ beslaet tot Dover alle Vaertuygen/en sent nevens groote menigte van volck/ noch machtige veel Hoy / Vilzes/ Kousen en Schoenen / en 45000. Vaten seer schoon gesouten Ossen Vleys/ voor de Soldaten na Vlaenderen.

Op die tijt vertrock van London den Sweetse Commissaris Barckman na zijnen Coningh : Den ouden Grave van Warwijck (voortijts gewesene Admirael van de Parlamentse Vloot) overleden sijnde / wierdt in 't Graefschap Kent seer deftigh begraven / sijn Lijckstatie bestondt in 62. kostelijcke Koetsen/ daer af de meeste van 6. Paerden ghetrocken wierden/ by de 20. der selver waren met Rou-Laken over hangen / en daer tusschen volgden op een Reye meer als 60. Edellupden alle seer statelijck te paerde sittende/ bekleedt/ gelijck noch 2. Predikanten/ die op der Edellupden manier die trant volgde: Het Lijck lach op een Wagen die met swart Fluweel bedeckt was / van dier gelijcke stoffe gingen aen wedersijden 6. van des selfs Lackayen / en voor het Lijck wierden by diverse van Adel ghedraghen alle de Wapenen van Warwijck/ vast geplaetst leggende op Fluwele Kussens. Men vreesden in dese dagen niet weynich tot London voor de Pest/ overmits sekere quaet-aerdige en sleepende siekte in Enghelant regneerden / daer nochtans weynigh menschen af storven / maer vele gingen daer aen sleepende als aen de Teeringhe: Doch als 't getal der Dooden binnen London over de 200. 's weecks begost te loopen/ soo heeft men daer tegens Bede-dagen aengestelt. Een grooter onheyl scheen doenmaels de Burgers van London te dreygen / vermits vele rouckeloose scheenen die Stadt in brant te willen steken : 't Getal der gevangens die men uyt alle Tavernen en Bel-huysen haelden/ was so groot/ dat al de Gevangen-huysen daer van vol raeckten/ en waer over den Protector om een eynd van dese Belhamels te maken / sekere Acte van 't Parlament voortbracht/ streckende tot securiteyt van zijn Hoogheydt / des selfs Raden / en de Republijcke / institueerende volghens dien een Hooghe Hof van Justitie/ om de Contraventeurs van de selve securiteyt daer voor te doen straffen / welck Hoff de volghende Maendt hare Sessie nam.

In dese daghen hadden de Keurvorsten en Stenden van 't Duytse Rijck geen kleyne vrese dat den Coningh van Sweden [die nu met Denemarcken als klaer sijnde/ hebbende de selve Croon ghenoechsaem door 't ontvooghden van alle des selfs Sterckten/ tot sijn devotie/] het Duytse Rijck op nieuws weder om soude invaderen / ofte altoos ten minsten met door-trecken de nagelegen Provintien incommoderen : Dies schrijven sy eenhellich daer over aen de Sweetse Majesteyt / Dat door het naerderen van eenighe der selver Trouppen omtrent den Duytzen Bodem, egeene onheylen en mochten komen te ontstaen : Daer van sy door dese aenmaninghe wilden ontschuldigh syn, &c. Noch een ander Missive is by het voorss. Collegie af-ghesonden aen den Ceurvorst van Brandenburgh/

waer

maer van de ministerons toe-gekomen zijnde / hebben die uyt 't Hooghduyts in 't Nederlants aldus bevonden:

Byzondere lieve Vriendt, Broeder ende Neve, genadighste Keurvorst ende Heere:

WY hebben het schrijven van uwe Keur-vorstelijcke Doorluchticheyt vanden 11. *deser lopende Maendt, hebben Wy wytlopich ghesien wat de Selve belieft heeft verder by Gheschrift te remonstreren, 'tgund alreede by Sijnen Afghesante teghenwoordich alhier sijnde Mondelingh in 't College voor gedraghen is geweest, aengaende de perikelen ende seer schadelijcke consequentien, de welcke het Heylighe Roomse Rijck soude overkomen, by aldien ghelijck te vermoeden staet, Sijn Majesteyt van Sweden sijn Legher soude willen doen marcheren na Pruyssen door de Landen van uwe Keurv. Doorl. ende van andre Rijcx Vorsten, met Vriendelijcke, Broederlijcke, ende Neeflijck versoeck, dat Wy dese voor oogen swevende perijckelen souden willen ter herte trecken ende soo waerdich als Ons ende Onse Genadichste Heeren Principalen de behoudenisse vande Vrede in het Rijck is, by allerley doenlijcke middelen diergelijcke marcheringhen afkeeren: Ende indien boven alle hoope Sijne Majesteyt van Sweden dies niet teghenstaende met ghewelt soude komen voort te varen, Uwe Keurv. Doorl. met de vereyschte hulpe promtelijck bystaen, niet twijfelende ofte Wy ende Onse Heeren Principalen sullen oordeelen in sulcker voeghen daer toe verbonden te sijn, ghelijck Uwe Keurv. Doorl. Ons ende Onse Heeren Principalen daer tegens reciprokelijck verseeckert, van in gheenderley maniere te sullen nalaten, in diergelijcke occasie op het alder eerst versoeck assistentie te doen.*

Voor dese trouwe voorsienicheyt, die in andre gelegentheden mede bewesen is gheweest, tot de bestandighe ruste des Rijckx, ende tot conservatie van Vrede ende Eenicheyt, meriteert Uwe Keurv. Doorl. met recht grooten danck, ghelijck dan oock sulckx streckt tot des Selvighe groote Eere ende Renommee, soo wel nu teghenwoordich inde gantsche Werelt, als in toekomende tydt by de waerde Nacomelinghen.

Ende gelijckmen van Onse zyde, ja aleer het schrijvens van Uwe Keurv. Doorl. Ons behandight is gheworden, selfs in het by setten vande hooghnoodighe Electie, sorghvuldigh gedacht heeft gehadt, op wat maniere niet alleen in het heylighe Roomsche Rijck een bestandighe Vreede geconserveert, maer oock de misverstanden tusschen de Nabuyrighe Potentaten wederom bygheleydt, ende de selve met malkander vereenicht mochten worden, hebbende tot dien eynde nessens Uwe Keurv. Doorl. niet alleen aen alle de Geinteresseerde Kroonen over al schrijvens laten afgaen, maer oock beyde de Koninckl ijcke Majesteyten van Sweden ende Poolen door een expresse besendinghe

dinghe laten versoecken, datmen, terwijl een ghelückighe ende ghewenste uytkomste der Tractaten ghehoopt wordt, van verdere progressen der wapenen soude ophouden, voor aleer men de Rijckx Standen ende Leden met inquartieringhen, doortochten, ende andre onghelegentheden besware, en van eenighe zijde daer toe oorsaecke gheve: oock met begeeren, dat de Hoven ende Neder Saxse, Westfaelse, ende andre naest aengrensende Kreytsen, willen arbeyden, ende sich in sulcke posture stellen, datse volghens den inhoudt van des Rijcx Constitutien ende Ordonnantien, Uwe Keurv. Doorl, mitsgaders andre Standen, die teghens het Tractaet van Vreede souden moghen overvallen ende ghewelt aenghedaen worden, by tijdts met effective hulpe konnen aen de handt gaen, ghelijck Uwe Keurv. Doorl, alreede sal sijn geinformeert door Sijne Afgesante alhier wesende: Waer toe Wy Ons hier mede refereren.

Soo ist datmen dies volghende niet en twijffelt, ofte daer sullen goede effecten op volghen, de strijdende partien hare progressen niet alleen niet verder voort setten, ende des Rijcks bodem van diergelijcke gevreesde Krijgs beswaernisse verschoonen, maer oock ophoudende van Alles dat als noch eenige verhinderniste vande Vreedens Tractaten by brenght, de selvige yverich avanceren, ende tot een goet eynde brengen: Ende in dien boven alle hoope daer op niet en volght, dat de Nabuyrighe Kreytsen aen de eene ofte d' andre Staet volghens den inhoudt vande voorss. Rijckx Constitutien ende Ordonnantien, ende besluyt van Vrede met een ghelijcke assistentie tot afweeringhe van al onbillick ghewelt, by tyde sullen by springhen, ghelijck Wy oock Uwe Keurv. Doorl. niet konnen qualijck afnemen, dat, wanneer aende Selve van d' een ofte de andre Partije, teghens het meerghemelte besluyt van Vreede, eenich ghewelt quame aengedaen te worden, de Selve by gebreck van des Rijckx ende Kreyts hulpe, sich diene van alsulcke middelen, de welcke de Selve aen de handt heeft, mitsgaders die in het voorss. besluyt van Vrede voorsien, ende volgens de Naturelijcke Rechten yder een tot sijn defensie zy toeghelaten. Wy ende Onse Heeren Principalen verseeckeren Uwe Keurv. Doorl, hier mede, oock niet minder, dat Wy in cas van onverhoopte noodt ende versoeck, de selve, soo uyt kracht van Rijckx Constitutien, als oock vanden Ceurvorstelijcke ende andre particuliere vereeninghen ende verbonten, trouwelijck sullen assisteren, ende even so weynich achter weghe laten, als Uwe Keurv. Doorl. inde voorss. Sijne Brief, mitsgaders door Sijne Afghesante Ons tot meermalen aenghepresenteert heeft, daer aen Wy gheensins sijn twijfelende.

Den 15. deser gaf den Sweedse Gesant Bitzenklau een Memoriael over aen 't Ceurvorstel. College/ begeerende/ Een eyntelijcke Resolutie, oft men den teghenwoordighen Vrede in 't Roomsche Rijck wilde behouden ende conserveren. Hier op was

was men van 's morgens ten 8. tot namiddags by 2. uren t' samen/ sonder te konnen verdraghen / want als men des Rijcks saken minnelijck soude verhandelen/ quam Dr. Oxel om een geschrift van zijn Heer Kur-palts te over lesen/ waer upt Kur-bayeren geen genoeghen nam / en des wegen aen Doctor Oxel schreef / sulcks dat Kur-palts oock daer over dien dagh met onlust upt 't College scheydende / sich noch ettelijcke tijt daer na van de samenkomst excuseerden.] Kur-saxen vertrock oock om een speel-reyse na Hanau / daer hy den eersten steen van de Nieuwe Luterse Kerck ginck leggen.

In Poolen bleven de uytvoeringen der resolutie om diverse redenen daer onvermogen onder liep/ achter wegen: Den Coningh van Poolen vertrock doen met zijn Coninginne van Poosen na Calisch op een Lant-huys/ doende van naer aen de Dantzickers versoeck van Laken tot kleedinghe voor de soldaten/'twelck op Elf Wagenen gepackt en na boven gevoert wordende/daer nevens oock een partye Rijcxdaelders/Speceryen/ Ec. So geviel het /dat als sy te Brambergh bleven vernachten/ de Sweden upt Thooren een Aenslagh op Brambergh maeckten / en geluckelijck die Stadt over vielen/ nemende niet alleen met hun den Buyt en ladinghe der opgemelte Waghens/ maer zy plonderden oock daer nevens 'tgantse stedeken/ en trocken soo wel gedost weder om na Thooren. Omtrent de zee-kust van Dantzich quamen doen ettelijcke Poolse Troupen de strant bewaren. Wanneer oock de Burghers op nieus wierden belast met 't onderhouden van 't Guarnisoen. Als na lange verwachtingen den Heere Ceurvorst van Brandenburgh hadde gepoogt om Poolen/ Moscovien en Sweden te bevredighen / doch nu het een / en dan het ander daer teghens op borrelden / verbondt zijn Doorl. sich met Poolen ende 't Huys van Ostenrijck / doende niet alleen zijn Legher van 18000. mannen monsteren/maer oock zijne Residentie Stadt Berlin met 8. sware Bolwercken forteficeren / omme alsoo bequaem te zijn volghens 'tversoeck van Sijne Majesteyt van Poolen en de Stenden van 't Duytse Rijck / af te weeren alle doortochten van eenighe Sweedse Benden door des selfs Landen. Sommige Sweedse Afgesanten brachten op die tijt het Moscovise Legher onder schoone belosten en discoursen soo wijt / dat sy die Nerva al ontset hadden/en Riga met grooter Heyrkracht dreychden/d'een en d'ander plaets kinderachtigh verlieten / alle 't welcke te meerder voortganck had / wanneer den Czar de Conquesten der Sweden op de Deenen in dese tijt verstont/en aldaer sulck een indruck op 't gemoet gaf / dat zy die al half meester van Nerva waren/ de aftocht schielijck lieten blasen / en treckende hun Legher te rugh / doen op al hunne Fronturen mette Sweden een stilstant voor 4. maenden upt-roepen/ die wel wetende dat met die tijt 't vermoghen der Russen soude verloopen om yet wyders aen te vangen/ het selve oock te gewilligher in Lijflant/Pruyssen en Courlant met de Trompet deden af-kundigen: In dese affairen hadden hun voornamelijck gequeten de Sweedse Heer en Silberstein en Bent Horn/ die op d' advertentie van den Sweedsche Ambassadeur sich daer toe terstont

binnen der Nerva begeven hadden / om ghelijck sy deden en als gesept is de Moscoviters te placeren. Sy en ageerden niet alleen hier gheluckigh/ maer den voorsz. Sweedse Ambassadeur Bielke in al 2. Jaren door ordre van den Czar in der Moscou gevanghen hebbende gheseten/ wist sich na de conjecture des tijts soo behendigh te reguleren / dat hy van zijne detentie ontslaghen en verlof kreech om binnen der Moscou vrijelijck de straten te moghen gebruycken: Ende niet alleen dat / maer hy wierde over de klanck van zijn meesters Conquesten gelogheert in 't Pallais daer men voortijdts de Keyserlijcke Gesanten plach te laten resideren / waer in men hem niet slechtelijck heeft ingevoert / maer selfs op 't prachtighst met een van des Czars Koetsen ende 43. Witte Paerden/ die alle met rijcke zadels overdeckt / soo verre in uytstekentheyt met andre sommiteyten pralden/ dat noit diergelijck (indien het waer is het gunt de Sweden seggen) aen eenighen Ambassadeur in der Moscouw zy geschiet: Dies te meer had hy occasie om zijn fortuyn te vervolghen / en hy en slaepter niet op/ maer bedingt neffens de opghemelte stilstant/ dat men beneden de Riviere van Minda de Vredens Tractaten soude aenvanghen: Dit en de noodigheden worden hem toegestaen: By alle 't welcke den Moscovise Czar doenmaels betoonden als dat hy en zijne Raden niet anders waren als loutere Politijcken/ en die wel wisten/ Dat men sich schicken most naer den tijdt: Dat men Vossen met Vossen konde vangen: En de weereldt met schijn wierde bedroghen: Datter onderscheydt most ghemaeckt worden of men sich een swack, ofte een sterck ende nu alreede glorierent Koningh lichtvaerdelijck tot zijn selfs Vijandt behoorden te maken. Maer om dit kint aldus in de wiegh te leggen/ en dissimuleerde de Russen niet soo aen de Kroon Poolen als aen die van Pruyssen en Courlant van d' ander zijde te notefiseren: De Commerçie en vrijen handel met de zelfde plaetsen open te stellen. Daer sommige Moscovise Ministers noch by voeghden: Dat den Czar nimmer met Sweden sonder Poolen en Keur-brandenburgh Vrede soude maken. Immers men vermerckten daer aen dat Moscovien sich oock van den tijt wist te dienen/ en alhoewel Sweden by hun ontsachelijcker wiert/ nochtans scheenen sy die Kroon nergens meer om te placeren/ als om jalousy onder de Poolen te verwecken/ op dat sy die soo traech tot voltreckingh der ongeratefiseerde Tractaten waren (waer op Moscovien vermidts de hooghe voordeelen in de selve/ dapper vlamden) gedrongen soude zijn uyt haet van de Sweden/ met Moscovien te sluyten.

Tot Wismar quamen van verscheyden plaetsen Ministers van Sweden/ meynende aldaer haren Koningh van Gottenburgh te vinden: Die uyt Riga quamen/ wilden/ dat soo Kurbrandenburgh sich met de Vijanden teghen Sweden aenstelden/ men bequaemheyt en reden sou hebben om dat ongelijck aen des selfs Swager den Vorst van Courlant te resenteren/ dat zijn schepen en Haven by dese tijt aen Sweden wel passen soude en de ged. Vorst gheene sterckten had om dat Exploict te konnen wederstaen/ &c. Die van Stockholm quamen/ wilden/ men soude voorts teghens Dantzich en Poolen aengaen/

gaen/

gaen/ om d'een te doen buyghen/en d'ander als Denemarcken soo weynighe macht te laten behouden/ dat zy (altoos voor langh) onvermogent mochten zijn tegens Sweden te opposeren. Urgerende/dat men daer toe nu een aensienelijck ghetal Oorlochschepen in de Scheeren bereydt had/ die men op dit subject eensdeels voor Dantzich en der Pillauw behoorden te schicken/ ende andersdeels in de Sont/ om also den Koninck van Denemarcken in devotie en alle vreemde Oorlochschepen uyt d' Oost zee te houden. Die van Custrin en Francfort quamen/ vertelden/ hoe hoogh de disputen onder de Keurvorstē en Standen des Rijcks tot Francfort waren geresen/soo over 't Vicariischap als den Wael des Keysers/ dat Kurments Vranckrijcks Vrunt was / doch op Kurbrandenburgh mochten zy niet vertrouwen : Dat men sich behoorden te verhaesten/indien men yets gewichtichs meynden uyt te wercken/om den Wael des Keysers te diverteren/ tot soo langh de Swedse Kroon so van Sijn Majestt. van Ongarien als van diverse Vorsten des Roomsche Rijcks satisfactie soude hebben bekomen/ &c. Datter alreede quade voorteyckenen voor 't selve Rijck af gesien waren/ als boven Custrin/ daer verscheyde Personen by Eede souden hebben verklaerdt/ hoe dat sy by Nacht 2. Heyrleghers boven die Stadt in de Lucht teghens malkander hadden sien vechten/ ende stonde tusschen hun beyden een groote vlamme buyrs / uyt de welcke een ander groot Leger voorts quam ; Datmen Custrin en Berlijn niet te vergeefs forteficeerden over dagh en nacht/ &c. Daer by quam noch/ dat onder diversche andere oock den Graef van Dona enckel uyt Pruyssen te Wismar was aengekomen/ om Sijne Majesteyt van Sweden te waerschouwen/ dat de Poolen en Oostenrijckers voorseker te samen desseyn hadden om Pruyssē te bemachtighen. Hier teghens is den Engelse Envoy Jepson na Berlijn gesonden/ om den Keurvorst van 't Huys Oostenrijck af te trecken/ onder 't voorgeven/ Dat den Lord Protector niets hoogher en was estimerende als de Eendracht der Protestanse Vorsten, om mette zelve altoos ten minsten teghens de Roomsche Dwinghe landy te kunnen bestandigh zijn, &c. Maer 't Curbrandenburghse Hof scheen dit niet als een Enghels gheklanck te konnen aenhooren: Sy verstonden/ Dat men seer qualijck een zake allegueerden tot onderrichtingh van een ander, daer men selfs met het contrarie wat anders bewees. Immers/Kurbrandenburgh wel siende wat desseyns sommighe Protestanten Vorsten tot hun eyghen grootmakingh voor hadden/ bevont een geruster/ veyliger/ heerlijcker/ en sekerlijck Christelijcker manier om zijn macht te toonen/ te weten/ Door het conserveren van zijn eygen Onderdanen : Door het wegh nemen van alle onlusten, en bevredigingh van alle hoogh strijdende Partijen, sich nimmer op een naem, tijtel of andere pretexten, dan allen sich op de gesonde redenen te funderen , die de Iustitie, Commercie, het Welvaren en Godes zeeghen waren mede brenghende.

Men hielt tot Sprentzlau een samenkomst/ om Kurbrandenburgh aen de Swedse zyde te doen blijven/ alwaer den Engelse Gesant verklaerde : Dat sijne Keurv. Doorluchticheydt sich niet teghens Sweden most engageren, want de Vijanden

van

van Sweden souden oock Vijanden van den Protector zijn. By Sweden wierden noch gearbeyt op dit subject/ maer niet tot vernoegen van zijn Doorluchtigheydt/ so naderhant volghen sal.

Den Nederl. Ghesant d' Heer van Dorp trock mede van Hamburgh naer Wismar/ in meyninge den Koningh van Sweden aldaer te vinden. Aldaer is op die tijt mede van Constantinopolen gekomen/ 't voorleden Jaer aen de Turckse Keyser afgesonden/ een Sweedse Envoy/ die voor af verhaelde/ dat den Grooten Heer seer hoogh de gunst van de Sweedse Majesteyt was achtende/ en den voorsz. Envoy treffelijck hadde onthaelt.

Maer den Koningh van Polen veranderde op die tijt van desseyn/ en men besloot de Pools en Brandenburgse Legers t'samen te voegen/ om Toorē en niet Pruyssen te bespringen/ hoewel Sapiha alvoorens in de kleyne Stedekens van Pruyssen ginck brantschatten/ daer de Poolse Officiers hoorende het verwijt/ dat sy soo weynigh tegen hunne vyanden optwerckten/ weder op seyden: Wat de Casacken en Moscoviters belangt/ die achten wy weynigh/ en vermeynen de selve noch eens treffelijck te kreydelen: Haren Oversten Sapiha had courage en beleys genoech/ wilden de Sweden op ghelijck getal en wapenen wel eens aentasten/ en krijchshaftigh onder de bodden peuteren: En dat Czarnetsky haer oock wel voor een man soude verstrecken/ die naer Dantzch soude gaen/ om die Stadt te guaranderen.

In die tijdt hadde tot Poosen by den Koningh van Poolen Audientie den Nederl. Ambassadeur/ die aldaer met vrundelijcke woorden deduceerde/ De sinceriteyt ende goede affectie van hare Ho: Mo: om de al-verdertfelijcke Oorloghen te helpen herstellen in een eerlycke en sekere Vrede onder de Noorderse Rycken: Dat zijne Exell. nu in qualiteyt als Middelaer daer toe zijnde ghelast, oock gemeynt was daer toe op de algemeyne Samenkomst tot Bramsbergh te verreysen, &c. Waer op de Poolse Majesteyt met een bysondere demonstrantie van vrundelickheit en toegenegentheit antwoorden: Dat Sijne Koninncklycke Majesteyt ten alderhooghsten was achtende de gunste van hare Ho: Mo: Voornamentlyck, dattet haer goetjonstelyck believt hadde in dese tijdt en op Sijne Majesteyts versoeck, haren Ambassadeur op de voorghenoemde Vredens Tractaten te senden. Ende alhoewel den Franse Ambassadeur oock verklaerde hier toe ghelast te zijn/ soo nochtans refuseerden den Koninck van Ongarien des selfs Mediatie/ als te suspect voor zijne intresten: Soo dat oock van dese samenkomst niets vruchtbaerlijcks is uytgewerckt.

Yder sach nu als met wijde ooghen na het desseyn van den Koningh van Sweden/ meynende dat mits het af doen der Holsteynse saken / alles byghelegt was/ en de Sweedsche Soldaten gants Denemarcken souden ruymen/ als alreede meer dan versproken tijt zijnde/ maer het gelach al heel anders/ de Hamburgers die de Sweden niet veel en vertrouden/ weygerden aen de selve de inquartieringh op hare Dorpen/ voor eenige Compagnie Ruyters van den Graef van Zultsbach/ die tot Gottorp in Holsteyn met des Koning van Swedens Suster soude trouwen/ en ghedurende der selver Bruyloft en niet

langer

langer d'inquartieringh versocht. Het was oock sommige nachten tot Hamburgh periculeus brant geweest/ waer over de Burghers bevreest waren dat eenighe verradery daer onder mochte schuylen / soo dat men goet vont yder nacht weder 2. Vendels Burgheren te doen waken/ want de Sweedse Benden trock vast als een uyrwerck heen en weer/ waer door veel ghewelts af om geschiede/soo dat de Magistraet sich ghedwonghen vont binnen hunne Stadt en t' Altena/ in Holsteyn en in Pinnenburgh te doen af-lesen / dat niemandt van de Sweden hun op verlies van lijf en leven souden verstouten yemanden van de Hamburghse Onderdanen te molesteren ofte beroven / Etc. Die van Lubeck waren oock niet veel goets van de Sweden verwachtende / want zy hoorden uyt de mont des selfs gunstelinghen spellen: Dat Travemunde van outs hebbende gehoort onder den Huyse van Holsteyn / doch door lanckheyt des tyts veronachsaemt/ door die van Lubeck aenghematight was/ doch de deugdelijcke pretense van dien was nu by Sweden van Holsteyn over ghenomen/ergo/Etc. Acht Sweedse Schepen haelden toen de Sweedse Majesteyt van Gottenburgh over na Jutlant/ onderwijl de Deense Boeren moordt en brant schreeuden over de soo lange inlegeringh der Sweedse Soldaten.

Den Holl. Vice-Admirael stack doen in Zee met 32. zeylen na de Portugijsse Kust: Door contrarie wint in Duyns komende / raeckte London in roeren/ want men begost (meynende dat het Vijanden waren) Waterluyden te pressen/ die met beter kennis weer ontslagen wierden.

Iuny 1658.

Men nam in Denemarcken langs hoe grooter waentrouwen op de Ministers van Sweden / vermits sy in plaets van 't afstreden der Sweden ter contrarie dagheliјcks nieuwe pretensen hun hoorden maken: 1. Het elucideren van 't Rodschils Tractaet. 2. De possessie van 't Eylandeken Ween. 3. De complete 2000. Deense Ruyters. 4. De ongefondeerden Eysch van 't Stift Drontheym / in 't selve Ampt geleghen. 5. De wisselinghe der Ampten Norlandene / aldaer mede ghelegen. 6. De 40000. Rijcxdaelders tot restitutie daer aengedane schade in * Guinea: Ende meer andere

* Eenen Hendriek Karolf, wel eer geweest Generael der Sweden op de Kust van Guinea, alle de Conquesten die de Sweden op de Gout-kust hadden, voor hun bemachtigt hebbende, wiert,toen hy weder na Sweden keerden, daer soo wel niet onthaelt als hy hem inghebeelt had, dies begeeft hy sich in Deense dienst op die tyt als Sweden en de selve Croon in Oorlogh ghéraeckten: Bekomt daer een ghewapende Schip, daer hy mede na Guiniea seylt, komt daer den 7. February 1658. laet sich te Delmina met 20. van de syne de Revier op aen Lant voeren, en krijcht met goede beloften de Negros op syn syde, als mede ettelijcke Sweetse Slaven, onder toe-segginge,dat hy daer met commissien van dé Koning van Denemarcken was geko-

andere opwerpselen/ daer men soo wars af wiert/dat als men aen de pretendenten sommige van dese poincten toegestaen had / niet anders gevordert en sach / als dat men weder nieuwe pretensen hoorden maecken. Onderwijl isser op Funen en in Holsteyn groote moetwille aen d'arme Onderdanen gepleeght/doch mostent alles verdragen/ want de Sweedse hielden al de plaetsen in/ en weygerden op 't versoeck van den Coninck van Denemarcken Fredricxode over te leveren/ nu by den Commandant geantwoordt zijnde / dat Bremervoerden eerst gheruymt most worden / en dan/ dat hy tot evacueeren noch geen last hadde/ &c. In somma het stelde sich wonderlijck aen/ 'twelck men hier naer eerst ernstelijcker heeft konnen vermercken.

Den Ambassadeur d' Heer Coenraed van Beuninghen / versocht van zijn Gesandtschap te Coppenhaven weder nae Hollandt te moghen keeren: Het welck zijn Exell. na den dienst des Landts is geconsenteert.

Daer en teghens wierde den Heer Ambassadeur Nieupoort weder gelast om weghens hare Ho. Mog. als Ambassadeur Ordinaris by den Heer Protector na Londen te gaen resideren/ op een honorabel tractement.

Eenighe Heeren upt 't Collegie van de Staten Generael wierden toen gecommitteert na Tergoes/ over ende wegens de voorvallen aldaer: Sommighe Frontuyr-plaetsen heeft men op die tijdt gevisiteert: En binnen Embden was over de Lasten oock eenighe commotie. Teghens de licentieuse Roovers van Biscayen / de welcke oock nessens andere Schepen diversche Nederlanders namen en tot beuyt maeckten/is oock ordre gestelt. De koopvaerdijers upt 't Patria om Sout onder de Vlagge van den Vice-Admirael de Ruyter uytgeloopen zijnde/wierden geadmitteert ende aen ghewesen om volghens de Acte van Permissie/ nieulijcks door den Koninck van Spanjen aen de Nederlandse Schippers vergunt / hun Sout aen de Spaensche kust en Puncto el Rey onverhindert te mogen halen.

In dese Maent heeft oock den Heere Justiniani Ambassadeur van de Republijcke van Venetien / tot Parijs aen den Nederl. Ghesant Boreel / hare Ho. Mo. doen versoecken de continuatie van Alliantie tusschen beyde Republijcken voortijts opgerecht.

De

men om hun alle in vrijheydt te herstellen. Daer op is Karlof den 8. dito 's morgens op de veranderingh van de Wacht de Poort ingedronghen, en also hy bekent was, en die van binnen op geen vyandschap verdacht, geraeckten hy stracks meester van 't Fort Cabocors: En mede van 't Sweedse Iacht Stocholm, dat met 1300. Marck Gout,&c. na d' Elve seylreedt lach: De Sweedse Generael Iohan Philip Kroesensteyn, en andere Officiers wierden op het Deens schip gevoert. Den 9. 10. en 11. dito veroverden hy oock al de Sweedsche Logien tot Annemabo, te Kackörari en te Cabo Appolonia. Eyntelijck is hy met den buyt na Europa gekeert, en voor Embden ghecomen: Waer over geen kleyne alteratie onder de Sweedse geintere ssee rden ontstont: En sy dreychden Karlof dapper, maer die sich voor Embden niet betrouwende, liep na Gluckstadt op de Elve.

De Stadt Dantzich versocht op die tijdt eenige Subsidie van hare Ho. Mog.: Want men maeckte daer geen andere gissinghe als dat den Coning van Sweden/ die alrede diversche Magasijns omtrent d' Oost zee opgerecht had/ met alle zijn macht die nu vry considerabel was/ na Pruyssen soude komen: Te meer/ om dat alreeds Elf Sweedse Oorlochschepen sich onder den hoeck van Heal waren komen anckeren/ en de Nederlantse Schepen aengerantst/ na de Passagiers en Ladinge gevraecht/ doch onverhindert weder laten varen/ uytgheseydt een schip dat sich verklaerde uyt Vranckrijck te zijn/ most alsoo het wat traech gestreken had/ ettelijcke Florijnen betalen: De ges: Sweedse schepen sette oock veel Volcks by Termunde aen lant/ daer sy eenighe trencheen opwierpen/ doch naderhant als men verstont waer zijne Majesteyt van Swedens desseyn gericht was/ heeft men die begonnen wercken weder geraseert/ en de volckeren in de guarnisoenen verspreyt: Ontkommerende alsoo die van Dantzich/ dat (ghelijck als men in die Stadt vreesden) Gen. Koningsmarck op zijn gevangen plaets Wijssel of Termunde/ eenig complotteryen soude aenvanghen/ sulcks dat men al begonde te spreecken om hem van daer binnen Dantzich te voeren. Alle Handelingen van Accomodement tusschen de Kroonen Poolen en Sweden liepen als in 't riedt/ want Sweden en wilde noyt de somma die hy tot satisfactie van Pruyssen eyschte begrooten: En indien sulcks al gedaen waer/ Poolen sagh geen remedie tot de Penningen/ sy hadden wel ghewilt dat men 't selve op de Koopmanschappen op en afgaende de Wijssel tot Dantzich hadde ghebonden/ maer de Nederlantse Gesant sprack dat om veel gefondeerde redenen tegen: Soo en kost men sich ook mede over de intitulatie der Commissarissen die op de Vredenhandelinghe soude gaen/ geensins vergelijcken. Op die tijt quam tot Ragosno weder by den Koningh van Poolen des selfs Gesante uyt de Moscouw/ verklarende/ hoe dat hy van den Czar vrundelijck was ontfangen ende met groote liberteyt (als de meeste gunst die de Russen aen Vreemdelinghen betoonen) was onthaelt/ ende dat den hoogh ghemelten Czar zijne Majest. van Poolen door desen zijne Gesant hadde doen versekeren: Dat den Koningh van Poolen geensins yets quaets van zijnre zijde hadde te bevreesen: Ende dat hy nochmaels insisteerden om te hebben de belofte vande Succesie, na de doot vanden tegenwoordigen Koningh van Poolen: Ende dat hy daer toe zijn eere en reputatie als in de waechschael hadde geset, ende de selve Successie gepraetendeert om niet alleen Lijflant te winnen en aen de Crone van Poolen te hechten, nemaer oock ghemeynt was 't gantse Coninckrijck Sweden voor den Koninck Casimyrus te bemachtighen, als mede de Cosacken weder onder dwangh van Poolen te brenghen: Willende nimmer buyten kennis van Poolen met de Sweden in Handelinghe van Vrede treden. Men heeft oock in dese tijt na Hollandt af ghesonden den Heer Pinocij/ om als Ambassadeur van zijne Majesteyt van Poolen by hare Ho. Mo. te resideren/ die mits zijn bysondere diensten en qualiteyten hoogh wierde geestimeert: In Augusto door Hooghduytslandt in den Hage zijnde gekomen/ wierde op den 21. Augusto statelijck voor haere Ho. Mo. ter Audiencie geleyt/ alwaer zijn Excell. de navolgende Propositie dede:

Hooge Mogende Heeren,

SYne Koninckltjcke Majesteyt van Polen ende Sweden, Mijnen Genadichste Heere, estimeert soo hoogh uwe Republijck, de welcke is een Groot Vercierfel vande Werelt: ende acht soo seer uwe affectie tot sijne Majesteyt ende de Republijck van Polen: Sy draecht soo een danckbaer herte tot U, ende is soo sorgvuldich over alle de pericu-len die u souden moghen overkomen, dat sy meendt nimmermeer hare satisfactie te konnen nemen, indiense anders als door mijne extraordinarise Afghesantschap alle die dinghen u te kennen soude gheven.

Het betaemt my dan, voor alle dinghen uwe Ho: Mo: te gratuleren over de goetgunstighe genegentheyt van een soo grooten Koningh, de welcke, ghelijck het betaemt eenen die gheboren is by na uyt een hemelsche bloedt, grooter sijnde als beyde de fortuynen van Voorspoet ende Teghenspoet, van gemoet hooger als het Rijck, niet bevanghen sijnde door de inspiratie vande smeeckende fortuyne, door de met voeten ghetreden rechten van Verbonden ende Eeden, strydt om een anders goederen te hebben den (welcke Coninckltjcke Hoocheyt plach geacht te worden by den ghenen, de welcke de maximen van het Christendom, dat is, vande ware Liefde in die tyt niet en kenden) maer met een hoochmoedicheyt ende stantvasticheyt van het begin van sijne Regeringe af, kloekmoedich resisterende de tegenstrijdende fortunen, na dat hy heerlijke victorien door sich verkregen hadde, niet meer ter herten neemt, als de Republijck die door een trouloose draeyewint gedreven ende ghebogen is, maer niet gebroken kan worden, te restitueren, ende voortaen sorge te dragen voor Zijne, ende der Prinçen syne Vrienden, voornemelijck Uwe voordeel.

Hy volght daer in de voetstappen van de Doorl. Koningen van Polen syne Voorzaten, de welcke nimmermeer vergetende de oude Vrientschap tusschen het Rijck van Polen ende de Vereenighde Nederlanden, ja oock religienselijck de selve eerende, altoos het profijt vande Hollanders, seer gunstig geweest.

Polen en kan oock gheen berouw hebben van de Vrundschap die onverbrekelijck met U. ghebonden is gheweest, ende het valdt oock soo uyt dat ghy met t' onrecht meught roemen van de affectie van soodanighen ende soo grooten Koningh, want ghy openbaer ghemaeckt hebt voor alle de Wereldt, hoe stantvastelijck ghy oock de Vrientschap onderhouden hebt, wanneer ghy voor twee jaren ghesonden hebt een machtighe Vloot om Danzick te secoureren, ende soo menighmael Uwe Ambassadeurs: Mannen met groote wijsheyt begaeft, op datse de fackel van Vrede ende Ruste uyt uwe Name souden

souden voordraghen. *Alle welcke dinghen Sijne Ko: Majesteyt mijn Genadighste Heer altoos met een danckbaere gedeugenisse vervolght. Want de danckbaerheyt is, na syne Koninckleijcke oordeel, soo grooten ghedeelte van de Iustitie, dat de ghene welcke die nalaet, syne Majesteyt twyfelt, ofte hy kennisse heeft Godt met een warachtigh ghevoel van Godtvruchtigheyt te eeren.*

Derhalven sijne Majesteyt seer bewoghen zijnde door de teghenwoordighe standt van de Oost-zee heeft begheert dat ick herwaerts soude reysen, ende Uwe Ho: Mo: verklaren syne Koninckleijcke goetgunstigheyt ende stantvastige begeerte om het Voordeel, Ruste ende Versekertheydt van de Commercien van Uwe Republijck door alle middelen die de selve moghelijck zijn, te bevorderen ende te conserveren.

Ghy weet wel, Ho: Mo: Heeren, hoe veel daer aengheleghen zy, Pruyssen in syne voorgaende ende oude staet te conserveren. Ghy weet wel, hoe menigmael de Sweden ghetracht hebben veranderinge daer in te brengen, soo door wapenen, als door loosheyt. Ghy weet wel, met wat stantvastigheyt ende met wat kosten de Voorsaten van Ko: Majesteyt mijn Ghenadighste Heere dat voornemen te ghemoet ghegaen hebben, ende nu oock van syne Majesteyt te gemoet gegaen wordt. Eyntlijck is U oock niet onbekent, hoe precijs, ende hoe sincerelijck syne Majesteyt aen syn zyde mede ghepresteert heeft alles wat van syn Doorluchtighe Broeder ende Voorzaedt, met de Stumdorffiaense Accoorden beloofst is geweest.

Nochtans weten wy niet, met wat frivole ende hoe verre, ja inghebeelde ghesochte oorsaken, terwijl de gheaccordeerde Treves noch duerdt, Pruyssen nu aenghetast wort, ende den Doorluchtighen Koningh mijn Heere van de Sweden, die met gheene vyantschappen, ofte op andre wyse geterght ofte gequetst zijn, met de oorlogh aenghesprongen is.

Hier uyt blijckt klaerder als des middaghs Sonne, dat Sweden syne oude raedtslaghen drijft, ende niet alleen tracht de oude vryheyt van de Oost-zee te verdrucken, maer oock de fondamenten daer toe alreede geleyt heeft, na dat Lijflandt, ende eenige plaetsen in Pruyssen, ghenomen zijn, ende den Doorl: Koningh van Denemarcken Heere van de naeuwte van die Zee, soo seer verdruckt is.

Door welcke vreemde beswaernissen, indien yemandt seydt, dat de verbonden met de Ho: Mo: Heeren Staten soo menigmael van de Sweden inghegaen (door de welcke de vryheyt van de Oost-zee altoos solemnelijck versorgt is geweest) indirectelijck ende stillekens gevioleert wordt, dunckt my voorwaer, dat niet te vergeefs spreeckt.

Hoe het zy: Daer is niemandt meer aenghelegen om dit quaedt te ghemoet te gaen, ende de vryheydt van de Commercien te versorghen, als U Ho: Mo: Heeren, de

welcke de grootste Coophandel, na datse eerst van Sluys, daer na van Brugge, ende eyndelijck van Antwerpen verhuyst is, in uwe schoot ontfanghen zijnde, tot noch toe gheluckigh voedet; ende met uwe Navigatie, vermaerdt door hare doorluchtighe macht ende ordre, de verre afghelegen plaetsen van Oosten ende Westen, tot grootst voordeel van uwe Ingheseten en, ende van de gantsche Wereldt te samen voeght.

Derhalven oordeelt sijne Ko: Majesteyt mijn Genadigste Heere, datmen hier aldermeest behoort te insisteren, ende by tijdts met allerley middelen te gemoet te gaen, dat niemant absoluyt meester van die Navigatie worde, ende dan soodanige Monarchie oprechte, die de gantsche Wereldt beswaerlijck, maer voornementlijck uwe Provintie van Holladt ('t welck Godt verhoede) schadelijck soude zijn.

Dit zijn de dinghen die syne Kon: Majesteyt myne Genadighste Heere belast heeft Uwe Ho: M: te kennen te geven, bereydt zijnde in het voorstaen vande libertetydt der commerçien vande Oost-Zee, door my sijne Afgesante met genoegsame instructie voorsien zijnde, de raetslagen te communiceren, een defensijf verbondt van de selve vryheyt te maken, ende sijne Koninckl: jcke affectie ende sorge met der daedt te getuygen: Ghelijck Ghy alle dese dingen breeder sult konnen verstaen, indien volghens gewoonte Uwe Ho: Mo: ghelieven tot verder conferentie met my over dese dingen, Gedeputeerden te verkiesen.

Een Moscovise Gesant arriveerden toen te Koningsberghen / voogh vorders na Berlijn/ om zijn Keurv. Doorl. van Brandenburgh van zijns Heeren gunst te verseeckeren: Verhaelden oock ter sijde af/ dat zijnen Czar gheen minder gedachten had als met de Sweden Vrede te maken. Dit behaeghde de Poolen/ immers sy toonden haer blijde over de aller geringhste gunst die men haer bewees/ en met lijtsaemheyt verdroegen sy d'allergrootste versmadingh die opt een genereuse Natie nessens de ruyne van sijn Vaderlant/ Vrou en Kinderen heeft geleden / sich als noch volgens 't out Poolse spreeckwoort voegende: Polki badzie swiat swiatem ? Nie bedzie Polak znienzembratem: Dat is/ Soo langhe wy Menschen op Aerden zijn, en sullen de Poolen noch Duytsen niet treuren.

Sijn Hoogheyt Don Juan siende dat sulcke machtighe Vijanden Duynkercken bestormden / die in gevolghe na de winst van die Stadt capabel souden wesen om gants Vlaenderen van een te scheuren/ en de beste plaetsen nae welgevallen vermeesteren/ hielt Krijchsraet binnen Yperen/ onderwijlen het Spaens Leger omtrent Bergen Wijnox tot t' ontset versamelden: Het gaf geen kleyne verbaestheit dat op den 12. deser den Franse Marquis d'Hoquincourt de Franse Linien voor Duynkercken hebbende wesen verspieden/ ende gekomen zijnde omtrent een kleyne Redupt daer binnen 7. Switzers lagen/ soo losten de selve alle gelijck/ treffende d'opgemelten Marquis in sijn Buyck dat hy doodt ter aerde storte: Sijn Lichaem wiert na Brugge gebracht/ daer

de

de Geestelijckheyt hun kruysten voor dit ongeluck/ dat houdende/ gelijck het in der daet was/ door een quaden voorlooper. Is ghevolght/ dat den dapperen Krijchsheldt den Veldtmarschalck de Turenne verstaende dat de Italianen op den 13. de Francoisen aen de sijde van Vuerne binnen hare Linien hadden gedreven/ en bereydschap maeckten door twe geslagen Bruggen ov er 't Canael van Vuerne 't Frans Leger aen de zee-strandt en te landewaert te bespringen/ alwaer sy altoos over de geseyde Bruggen malkander in 2. uren konden seconderen: Soo resolveerden hy vermits zijn Vijanden noch gheen Geschut by hun en hadden/ de selve op 't allerschielijckst te overvallen/ en hy doet noch dien nacht alles verbaerdigen wat hem tot so couragieusen sprong noodich dacht/ dus treckt hy 's morgens na 4. uren in 't velt: Den Prins de Conde eerst van hare komst verwitticht/ doet Don Iuan/ en die d' andere Oversten hier af adverteren/ dewelcke terstont hun te Paerden en 't Leger in battalie stelden/ vele van hun noch onbereyt/en de Paerden sorgeloos gaende weyden/ nu van der handt zijnde om vouragie/ soo komt Turenne met zijne rechter vleugel/ en breeckt tot twee reysen door de onstantvastige Spaensche Ruyterije/ en alhoewel de selve door den Prins van Conde mette Regimenten van Guitault en Bouteville tot drie reysen weder in ordre gebracht wierden/ soo ginghen sy nochtans allereerst deur/ latende na hare oude gewoonte het Voetvolck in de last: Nochtans vocht d' Infanterije harneckigh/ en meest alle de Spaense Oversten waren diep in 't gevecht/ sulcks dat den heltdadigen Prins de Conde de zijne niet willende verlaten/ toen hy sagh dat de meeste macht gesalveert/ en hy selfs van achteren op drie plaetsen beset was/ sprongh met zijn Paert over 't Canael daer hy hem mede beveylichden: Den vailliasnten Bouteville die Conde had gesien te voet staen vechten/ sprongh van sijn eygen Paert/ en hielp' er zijn Heer den Prins op/ wiens Lieutenant hy was/ en so gebiel het dat Condee hem salveerden/ maer den ghetrouwen Bouteville bleef ghevanghen: Een Frans Officier had oock alreede in de hant den toom van het Paert van den Marquis de Caracena/ maer seeckere Castiliaen den Fransman met een rotting in 't ghesicht slaende/ soo most die den toom weder verlaten: Den Prince de Ligne insgelijcks aen ghetast van een Frans gesel/ schoot den selven met een Pistool doot: Zijn Hofmeester die mede gevanghen bleef/ had hem te Paerde geholpen: Meest al d' Italianen raeckten hier in 't voetsant: Voor den Slag was het Spaense Leger sterck 12000. Voetknechten en 7000. Ruyters: De Franse en d' Engelsen waren daer teghens stijf 24000. man te voet en te paert: De Victorie was by de 2. Natien te grooter om dat sy van hare Vijanden soo veel treffelijcken buyt en gevanghens bequamen/ de Lijste daer af is als volght:

Gevanghen, Eerst Spangiaerden,

Den Marquis de Seralba.
Don Antonio de Cordua.
Don Ioseppo Mandrieque.
Don Lowis de Sunega.
Don Antonio Colonna.
Don Emanuel de Lunas.
Don Melchior de pueto Carzeros.
Don Estauan de s Ulvas.
Don Tal de Frias.

Gevanghen Nederlanders,	Gevanghens uyt de Troupen van den Prins van Condee.
Den Prins van Roobeke.	Den Graef van Bouteville.
Den Marquis de les Bourg.	Den Graef de Meille.
Den Baron de Kemme.	Den Grave de Coligny.
Den Baron de Lembeeck.	Den Baron de Sain Mars, son premi. Escuyer.
Den Baron de Peterlem.	Monsr. del Rochas. Capiteyn van zijn garde.
Den Grave de la Motteric. En zijn Soon.	Monsr. de Ricousse, zijn Hofmeester.
Den Graef van Lutzen.	Den Grave de Merriville.
Den Marquis de Conflans.	Den Ridder Guitault.
Den Grave de Ville.	Den Grave de Chamilly.
Den Grave de Vertin.	Den Baron de Riviere.
Monsr. Dottigni.	Monsr. de Romaniville.
Den Baron van Borchem.	Den Baron de Merville.
Collonel Michiel, Hoogduytzer.	

Idem, den Lieut. Colo. van Guitault. 16. Collonels en Marschalck de Camps, en by de 1000. Lage Officieren van alle Natien, en omtrendt 3000. ghemeyne Soldaten, waer van de grootsten hoop met hunne Officiers wegh gheloopen zijn. Onder de gequetsten en gevangen waren Graef Salazar, Ceralba Gouverneur van 't Kasteel van Antwerpen, &c. De Carots van den Koningh van Schotlant, en 17. Vendels seggen d'Engelsen dat zy hier bequamen, met 't verlies van hare 2. dappere Colonels Fenwick, Howard, en 600. gequetsten ende dooden. De Fransen die hare ghevanghen Vijanden mede sleepten, ende in sommige Steden van 't Boulonnois de selve inquartierden, hadden oock niet minder dooden en ghequetsten onder de hare.

In dese ongeluckighe Battalie verloozen de Spaense al hun courage/ ende oock daer neven het velt en 't vermogen om deffensive veel min offensive tegen hare Vijanden te komen bestaen: Gants Vlaenderen wiert de Bestrijders als tot een proye: En immers het heeft gebleken dat die de schoonste van al de Nederlantse Provincien in soo grooten miserie is geraeckt/ als zedert 100. Jaren des selfs Ingesetenen hebben ervaren. Men giste dat de Spaensche tusschen de 4. ende 5000. man in dit rampsaligh gevecht verloozen.

De Belegherde in Duynkercken en verst wackten hier op soo seer niet als wel hare Vijanden verwackerden: De 3. Franse Baterijen die hare wallen begrolden/ noch de Ketenen en Palen die d'Engelsen ten beyde sijden over het Strant gespannen/ en met hare Vloot (die een Practisijn te vergeefs onderstaen had met Brant-Instrumenten te vernielen) daer hun de Zee mede benomen was/ souden te krachteloos geweest hebben/ by aldien daer gheen ongeluck van een quetsuyr omtrent de schouder van hare dappere Gouverneur den Marquis de Lede hem onvermoghende ghemaeckt hadde om zijn plicht te volvoeren: Dit en de Granaden/ den brant en het nederstorten van een gebouw/ als mede d' hoopeloosheyt van ontset/ en allermeest de doot van hare Gouverneur dwong eyntelijck het Guarnisoen tot Accoort/ 't welck den 24 Junij in deser voegen getroffen wiert:

1. Is geaccordeert dat de gemelde Stadt van Duynkercken, met 't Fort Leon, ende alle de fortificatie daer aen dependerende, sal geremitteert werden in hande van den Heer de Turenne, door den selfden Heer de Bassacourt, morgen dijnsdag den 15. deses maents, ten twee uren naer middagh, in den staet gelijck alles tegenwoordich is: met de Canons, ende Amunitie van oorloge, ende vivres, 't welck is inde magasijnen van de gemelde Stadt, ende in reserve, in eenigen andere plaetsen die het syn mochten tot defensie, ende bescherminghe van de selfde: op welcke ure den voor seyden Heer de Bassacourt uyt trecken sal, met sijne Collonellen, Officieren, Ruyters, ende Soldaten, ende generalijck alle oorlochs luyden, de welcke inde selve plaets, ende in 't Fort Leon sijn, met peerden, wapenen, ende bagagien brandende lonten, vliegende Vaendelen, slaende trommelen, ende twee stucken Canon, ter keure van den Heer de Bassacourt, sonder dat haer eeniger hande verhinderinge sal gedaen werden, onder wat pretext dat het sy, en sullen 't haerder keure, in 2. a 3. dagen in alle verseeckerheyt geleydt werden met goet, ende souffisante con voy tot St. Omer, door den kortsten, ende ordinaren wegh.

2. Dat op heden den 24. deses maents, ten 6. uren s'avonts, de poorte van de selve Stadt, genaemt de Nieupoort, sal gelevert, ende gestelt werde indt maght van den Heer de Turenne, om bewaert te werden, door 't Krijgs-volck, 't welck hy daer toe sal gebieden.

3. Tot een veel lichter executie deses Tractaets, is geaccordeert dat van nu af aen tusschen beyde partijen, eenen generale stilstant van wapenen sal gemaeckt werden, tot den selfden dag van morgen dijnsdag den 25. gedurende, welcken van wedersijden niet en sal geschoten nochte eenige acte van vyantschap gedaen werden.

4. Alle het Crijchs-volck sal yder in sijne poste blyven, sondere te mogen arbeyden, advanceren, nochte eenighe comunicatie te hebben, als die toegelaten sal zijn, door wedersijts Generalen.

5. Datmen van heden, wedersijts, Schilt-wachten sal stellen, om te beletten datmen de wercken niet continuere: de welcke nochtans, toegelaten sullen zijn, inde tegenwoordigheyt van de Schilt-wachten te repareren, gevende ande andere partije de kennis, in kas dat sy komen te vallen, ofte geruineert te werden.

6. Oock sal mede eene Schilt-wacht gestelt werden op de Haven, naer de Zee syde, om opsicht te nemen, op 't gene datter mocht in ende uyt komen, ende welcke toegelaten sal sijn de Schepen en Barcken te visiteren, die uyt, ende in mochten comen.

7. Is ingelijcks mede gheaccordeert, dat alle de Officieren, ende Soldaten ter zee, ende vande Admiraliteyt beneffens de Raden, ende Officieren vanden Cathol: Koninck dewelcke inde selfde Stadt zijn, sullen mogen uyt trecken met de selfde vryheyt.

8. Dat de Borgers vande selfde Stadt, soo Ecclesiastiqui, als anderen van wat conditie, ofte qualiteyt dat sy zijn, sullen gheconserveert werden in hunne Religien, goederen, Privilegien, ende vryheden, waer van sy tot nu toe gejouisseert hebben, sonder eenige beswaernissen, ofte nieuwe impositie.

9. Dat al die, soo wel vande ghemelde Borgers, als andere Inwoonders, die souden willen uyttrecken, met 't ghemelde Garnisoen, ofte twee maenden daer naer, sullen sulcks vryelick, ende sonder eenigh beletsel vermogen te doen, met alle haere goederen, ende meubelen: Ende haer is mede geaccordeert, den tijt van een jaer voor hunne onroerende goederen, om van die, naer hun goetduncken te disponeren.

10. Noch

10. Noch is geaccordeert, dat soo binnen den hedigen dagh, tot 6. uren savonts de gemelde Stadt door t' Catholijck Leger te Lande gesecoureert wierde, ende dat selfde gedisponeert hadt, dat vanden AlderChristelijckßten Kon: te retireren, soo sullen alle gheaccordeerde saken, nul zyn, ende de voorgemelde Stadt sal blijven inden staet, gelijck sy is: Ende ondertusschen en sullen de Belegerde, geen secours, noch te water, en te lande mogen ontfanghen, als t' gene, 'twelck de Belegeringe sal doen opbreken, ende inghevalle datter secours van gelt quam, Munitie oft Vivres: 't Guarnisoen noch d' Inwoonders en sullen hun niet vermogen tot defencie te stellen, nochte eenige Acte van Vijandschap plegen, om de selve te favoriseren.

11. Dat soo inden gemelden tijt, inde selfde Stadt, eenich secours binnen quam, gesonden door s' Vyants Leger, ofte van elders, soo sal 't selfde op der daet vry paspoort gegeven werden om weder te keeren.

12. Van nu af aen sal paspoort werden gegeven, aen eenen Officier, die genomineert sal werden, door den voorgemelden Heer de Bassacourt, om 't adverteren dat de plaets over gegeven is, en dat 't Garnisoen naer S. Omer moet gaen.

13. Voor de volkomen executie van dit Tractaet sal voor Gyselaer gegeven werden van wegen gemelde Heer de Bassacourt, een Maistre de Camp van Cavaillerye, tot den uyttreck van t' Guarnisoen, en eenen Capitain voor de versekertheyt des Convoys, waghenen, peerden Bylanders, ende andere voituren, soo voor S. Omer als Nieupoort.

14. De gevangenen van wederseyden, sullen in vryheyt herstelt werden, ende de peerden staende belegeringe genomen, ter goede trouwe gerestitueert, sonder dat toegelaten syn sal de selfde inde gheleders te gaen soucken, in den uyttreck des garnisoens.

15. Daer sullen Bylanders ghegeven werden, aende Vrouwen, ende inutile volcken van gemelde Garnisoen om tot Nieupoort ghebracht te werden, met hunne kinderen, familien ende Bagagie, ende sullen 3. dagen daer toe hebben, alsmede voor de gequetste ende siecken van t' gemelde Garnisoen, die hun sullen konnen transporteren, d' andere vermoghen inde plaets te blijven, totter tijt dat sy lieden in staedt wesen sullen; om getransporteert te werden: op welcken tijt hun paspoort gegeven sal werden, om hun inden eersten Stadt te retireren.

16 Datter inde plaets ten minsten vier Milliers buscruyt sal gethoont werden, ende andere Amunitie naer proportie.

17. Datter peerden van Artillerye sullen gefurneert werden, om twe geaccordeerde stucken Canon, naer St. Omer te trecken.

18. Ende van dit tegenwoordich Tractaet is een dobbel ghemaeckt, waer van een in handen van Monsieur de Turenne blyven sal, ende het ander den Heer de Bassacourt.

Gedaen ende geaccordeert in 't Leger voor Duynkercken den 24. Iuny 1658.

Den Marschalck de Turenne beloofden oock aen de Geestelijckheyt binnen Duynkercken en 't Fort Leon, wegens den Koningh van Vranckrijck, de Conditien:

1. Een generale Amnestia van alle offensien, 2. Hanthavinghe der Cotholyck Apostolise Roomse Relige, die nevens der Geestelycke Previlegen geconserveert en onverandert. 3. De Burgers sullen dat recht en Vrijdom in Vranckrijck genieten als d' Ingheboorene François. 4. Sullen al hare Goederen en Koopvaerdy-schepen vrijelijck genieten. 5. Als mede de Inkomsten van hare Goederen, schoon die geconfisqueert waren. 6. Sullen alle Previlegen behouden

houden: En wegen d'Inlegeringhe der Soldaten als Calais en andre ghewonnen plaetsen werden gehandelt. 7. Elck (wie hy zy) heeft twee Iaren tijt om te bedencken of hy blijven wil. 8. sullen wettelijck 2. Iaren van al hare goederen moghen disponeren. 9. Hare Successeurs sullen mogen erven. 10. Doch sullen elders geen Colonien mogen maken. 11. Alle uytgewekene mogen binnen 6. weden weder keeren. 12. Met Paspoort van den Gouverneur zal men 2. Iaren moghen uyt trecken om zijn saken te verrichten. 13. De Vluchtelinghen mogen sich oock binnen een maendt met al 't hare retireren. 14. Geen Inwoonder schoon voor desen gevangen, sal vorders gemoeyt werden. 15. Stadts Rekeningen, Papieren, &c. sullen gesllooten en onvervoert blijven. 16. 't Bailjuschap sal blijven aen die voor den Oorlogh dat heeft bezeten, midts, van den Koningh voorsien zijnde. 17. De Magistraet sal blijven tot naerder ordre van den Koninck. 18. De Magistraet sal nu en hier na behouden alle hare gerechticheden en 't Bewint over tijdelijcke Goederen, de Parochiale Kerck. de Tafel der Armevrome, der besmette, van alle Confrairijen en Gildens. 19. Insgelijckx sullen alle Subalterne Amptenaers blijven, sonder verhooginngh des Tonlieux, &c. 21. De Grijse Susters van 't Hospitael St. Iuliaen, en de Conceptionites sullen onder hunne Regenten blijven. 22. De Patres Recollecten, Iesuyten, en Cappucijnen sullen blijven, en de Superieus van Vlaenderen gehoorsamen. 23. Alle Reliquen, Beelden, Klocken, Ornamenten, &c. sullen blijven. 24. Alle Renten en achterwesen op 't Octroy van den Cathol. Koninck geconstitueert, sal men d'eygenaers betalen. 25. Selfs alle Renten op de Stadt. 26. De Magistraet sal continueren tot nader, op 't lichten der impost-gelden, daer mede Zee-wercken, Forteficatien, en 't Guarnisoen mede onderhouden werden. 27. Alle Prijsen op Zee in den Oorloch van Spangiens Vijanden genomen, sullen prinse blijven. 28. De ongedecideerde Proçessen voor d' Admiraliteyt, sullen by geauthoriseerde Officiers vervolgt worden. 29. Alle vremde Goederen het recht van inkomen betaelt hebbende, mogen ongechargeerr over al vervoert werden. 30. Alle Goederen in dese Haven leggende om elders vervoerdt te werden, sullen al die na d' Onderdanen van Spaignen gaen, derdehalf percent tot een recognitie moeten betalen. 31. Also sal met alle inkoment Gout en Silver uyt Indien gehandelt werden, betalende van twee derde anderhalf per cent van inkomen en uytgaen, het ander derde sal moeten blijven in de stadt of onder de Subjecte van Vranckrijck, onbelast. 31. Alle Schepen voor 't Beleg na Spangen, &c. vertrocken, mogen buyten ondersoeck weder keeren met hunne Ladinghe, betalende derdehalf par cento. 33. Alle Waren arriverende onder Mardijck, mogen daer op conditie datse binnen Duynkercken sullen komen ontladen. 34. De Posten en Koophandel sal tusschen de Inwoonders blijven in vrijheyt mette Spaense plaetsen. 35. Tot surplus sal men achtervolgē de Capitulatien van Arras en Veurne. Gedaen in 't Leger voor Duynkercken den xxiiij. Iuny 1658.

De goede stadt Duynkercken alsoo verlooren sijnde/ so is daer op een groot vluchten in de naestgelegen quartieren ten platten lande ontstaen/ sulckx dat tot Cortrijck/ Yperen/ Gent en Brugge soo vele Menschen en Beesten aenquamen/ dat men met de selve wegens 't Voeder geen wegh en wist: De gespanjoliseerde nochtans scheenen meer droef heydt te maken over de doot van den Marquis de Lede/ Gouverneur/ als over 't verlies van Duynkercken: Om dat hy was een out/ erbaren/ voorsichtich Soldaet/ en daer nevens soo

 pieus

pieus en godvruchtigh van leven/ als wijs en bescheyden in de raedslaghen van 't Gouverno en de Policije: Die van Gent/ om dat hy uyt hare Stadt geboortich was/ beklaeghden hem dewijle den Koninck en 't Landt veel by hem verloor: De Geestelijcke noemden hem de oprechte en devote/ de Patriotten/ getrouw/ &c. Sijn Lichaem is na Roomsche wijse te Lede buyten Gent ter aerden bestelt. Het Guarnisoen ontrent de 2500. koppen/ daer onder 700. siecken en gequetsten/ trocken den 25. deser na St. Omar: Terstont daer na zijn van Calais binnen Duynkercke gekomen den Koning van Vranckrijck/ den Cardinal Masarini/ &c. Die geneghen zijnde om volgens 't Accoort en de verdelinghe satisfactie aen den Heere Protector van Enghelant te geven/ de voorsz. stadt heeft gestelt in handen van des Protectors Gesante Lockhart: Daer op de Enghelse Soldaten in quamen. Hier over was in 't gemeen groote blijtschap in Engelant/ en men prees seer het woorthouden van den Alderchristelijcksten Koninck: Men hoopte nu eenmael van dat Vlaemse Roof-nest 't welck haer soo hoogh beschadicht hadde/ sich niet alleen versekert te sien/ maer oock berept/ om gelijck het d' Engelse Koopluyden voortijts schade aengebracht had/ nu profijt soude toe-brenghen door het aldaer vast stellen van den Koophandel: En dus vergat men 't verlies van haren fameusen Generael Major Drummond/ een Schots Overste/ die den Protector in de grootste saken tegens de Stuarts had de ghedient/ en nu als Volontaris in 't Leger was gekomen/ en neffens Lut. Colonel Rogier Fenwich op Santhil geschooten/ met veel ghemeene Officiers en soldaten doodt bleven. Den 22. Juny wonnen de Franssen oock Bergen Wijnox/ 't guarnisoen bleef gevanghens van oorloghe. In die selve weeck nam zijn Emin. den Card: Julius Masarini vermaeck/ hem met veel ghevolgh met Boots op d' Enghelse Vloot die voor Duynkercken lach/ te laeten roepen/ en wierde seer wel op 't Engels Admiraels schip de Nasebp/ op hebbende 90. Canons van Generael Montaigu ontfangen en getracteert/ alwaer na 't selve so met Fluyten als met stucken Victorie wiert geblasen.

Soo haest nu de Enghelse meester van Duynkercken waré mosten d' Ingesetenen by Eede beloven/ den Protector en d' Engelse Republijcke ghetrouw te zijn/ als mede alle complotteryen teghens de selve t' ontdecken/ en al wat tegens die Staets welvaren street/ te helpen weeren/ &c. Colonel Morgan toogh voen met 4000. Engelse na Veurne/ 'twelck hem de Sleutelen tegen bracht: En Dixmuyden te vooren gefortefiseert/ vonden sy verlaten.

Men behoeft niet te vraghen wat en waer mede de Vlaemse Boeren hun doen bekommerden/ sy wisten selfs nauwlijcks / want haer verbaestheydt en vluchten was op die tijt soo groot/ dat veele als desperaet waren: Don Jan kreech tijdingh dat een ander Frans Legher na Camerick was/ maer alsoo Conde terstont derwaerts ijlden/ soo verdween dat desseyn.

De Franse Heeren de Crequi en Manchini waren van Calais tot Withal gekomen/ den eersten om als Camerlingh wegens den Alderchristelijcksten

sten Koningh/ en den tweeden uytte name van zijn Eminentie / den Protector geluck te bieden met de verroveringhe van Duynkercken/ en wyders syne Hoogheyt te versekeren van de volhardende vrundschap soo van Syne Majesteyt als van den Heere Cardin. Masarini: Dese Complimenten op het cierlijckst afgeleyt hebbende / zijn sy den 22. deser weder na Calais gevaren: Hebbende alvoorens te Withal van zijn Hoogheyt waerdighe gunst genoten en afscheyt ghenomen/ gelijck mede by de Alderdoorl. Vrouwen Mevrouwe Maria en Mevrouwe Francisca/ Dochteren van zijne Hoogheyt.

Wy hebben vooren verhaelt het vanghen van sommige Conspirateurs teghens den Lord Protector / die / als nu 't Hooghe Hof van Justitie by zijne Hoogheyt was gestelt/ sitplaets namen/ en wierde den 11. deser den Predikant Jan Hewet door den Generael Mr. Attorney beklaegt: 1. Van de Republijck te hebben beroert met inlantze Troublen, poogende Oproer en Rebellye onder het Volck te verwecken. Dat hy met andere verraderlijck en malicieuselijck heeft Volck gelicht, en Oorloch tegens zijn Hoogheyt en de Regeringe geruyd, om de selve om te smijten en te altereren. 2. Dat hy verraderlijck heeft uytgheroepen, gepubliceert en voor Koningh van Engelant. Schotlant en Yrlant ghevordert Carel Stuart, Outste Soon van den lesten Koningh Karolus. 3. Dat hy met den voorsz. Karel Stuart heeft gecorrespondeert: 't Welck sich by dese openbare getuygenisse openbaert: I. Door 't confereren met eenen Trelawney, Iohan Stapeley en Hendrick Mallory, hoe men 't selve best soude effectueren. II. Door 't bestemmen van 't samenkomsten om te raetslaghen tot dien eynde. III. Door 't aenmoedighen van Stapeley en Mallory tot het selve. IIII. Door 't overleveren van Commissien aen verscheyden Persoonen, uyt den name van en door den ged. Karel Stuart, so om Volck te lichten, sich maghtigh te maken, &c. tegens den Protector en de Regeringhe. Hier op verklaerden ged. Hewet de onwettichheyt van dit gepretendeert Hof van Justitie / dat sy maer een partije Soldaten waren/ die hun niet door redenen maer door ghewelt op ghewo rpen hadden/ ende dat hy derhalven hun voor geen wettige Richters konde erkennen/ &c. Hendrick Mallory en Tomas Woodcock/ Jan Mordane en Hendrick Slingsby zijn insgelijcks geimputeert/ die alle de sententie des doots kregen/ vermits hun wederpartije uytgaven dat sy de Verraderije bekent hadden: Wy hebben de aensprake des doots aen drie van dese Personen gedaen/ properlijck uyt 't Engels in 't Nederlandt ghebracht / luydende als volgt:

De Oratie van den Heere President,

Sir, Henrick Slingsby, ick ben seer bekommert over uwe bedroefde conditie, want als ick de nature van u misdaet overdenck, neffens d'omstandigheden en swaricheden van u verraderijen, en als ick considerere u Persoon, en dat van so een Man als ghy zijt, dat die in so versoeijlijcken Conspiratie een Instrument geweest soude zijn: En als ick bedenck wat oordeel datter moet gegeven worden tegens uw, so dunckt my dat ghy een der alderbedroefste Spectaculen zijt die ick oyt mijn dagen heb gesien: Ick bidde God dat hy u in 't hart drucke wat ghy gedaen hebt, wat gy daer om lijden sult, en dat ghy berou daer af hebben meucht. Bedenckt Sir, of oyt de Israliten, oft eenige andre Natien oyt van Godt de Heer sodanighe zegeningen (die ghy neffens ons ontfangen mocht) ontfangen hebben: Maer so het u niet afschrickt dus

tegens Godt en ons te kicken, wel schrickt dan ten minsten van dese Verraderye, Carel Stuart is in t' samensweeringh met Spaignen en de Papisten tegens Engelant: Is het wel errinnerlijck dat een Enghelsman, een Protestant tot sulcken Confederatie als dit de hant biede ? Ia, dattet ghene wy niet en konnen gheloven, nochtans hier voor onse ooghen waer te zijn bevinden ! Behalvens u eyghen bekentenis zijn alhier Major Waterhouse, en Lieut. Thompson, die ghetuycht en doen blijcken hebben hoe ghy Carel Stuart in Enghelant als Koningh hebt ghesocht in te voeren : Hoe ghy 't Guarnison van Hul onder ged. Stuart hebt gepooght te brenghen, door het aensoecken van diversche der selver Stadts Officiers als Soldaten, om sich tegen den Protector in een hoogwichtigh Desseyn te laten ghebruycken : Officien belovende aen Colon. Waterhouse, en Cap. Overton tot zijn tweede man, en noch een derde : Dese en andre beloften hebt ghy die niet goedt gemaeckt ? Hebt ghy niet met u eygen hant ghetekent een Commissie, seggende die van Carel Stuart te zijn ; Dat hy met considerable macht in Engelandt soude over komen, belovende aen Col. Waterhouse een halve Tonne Gouts te tellen so ras Carel Stuart gelant soude zijn ; Sir, wat dunckt u van al dese schoone stucken ? En die ghy oock selfs bekent, doch segt, dat ghy dit alles maer uyt jock soude hebben gedaen. Maer of oock alsoo Anno 1588. in Coningin Elisabeths tijt de Conspirateurs die 't in Enghelandt met de aenkomende Spaense Vloot hielden: En de Iesuyten die den 5. Novemb. den Koninck en 't Parlament door Buspoeder meynden te doen opvlieghen, ghesegh hadden, dat doemen hun in de Actie besich vond, sy het selfde uyt jock deden, wat dunckt u, soudt ghy sulcks wel gelooft hebben ? Bedenckt u wel mijn Heer : Flatteert u selven niet, maer weet dit, dat ghy hebt begaen Rebelly en Verraet, waer van nu de tijdt gebooren is dat ghy de vruchten daer af sult ontfangen. Dat ghy ontkent de macht van dese uwe Richters, is even soo veel als oft ghy woud ontkennen dese uwe Verraderije, en weet diesshalven dit mijn Heer, dat wegens 't eerste ghy en yder Enghelsman oordeelbaer zijt door de Richters die by d' Opper-regeringhe zijn gekooren, en weghens 't tweede, u Verraet, 't is Colonel Smit die voorsichtighen en getrouwe Gouverneur van Hul, die van alles kennis ghehad heeft, die neffens Major Waterhous, Capit. Overton en Lieut. Tompson geengageert, als geloofwaerdighe Edelluyden ons alles hebben geopenbaert. En vermits ghy een Protestant zijt, segt eens, wat hoop had ghy op de Stuarts die sich met de Papisten so vast hebben verbonden, te maken, en wat soude daer op ghevolght hebben voor de Protestanten van Enghelandt, Schotlant en Yrlant ? Gy weet mijn Heer de Resolutien van Anno 1640. teghens de selve ghenomen : En u is oock niet onbekent wat Geslacht dat het was 'twelck de Protestanten in Vranckrijck verrade, toen Rochel ingenomen was : Hoe zy hieten die so bedriegelijck met de Protestanten in Duytslant en in de Palts handelden, doemen een Vrede met Spangien buyten consent van 't Parlament maeckten. Wat mocht ghy vertrouwen op een Huysgesin dat met Spaignen in Papery aenspandt ; En die soo sy hadden gekonnen, wat al niet teghens Enghelant aengerecht souden hebben ? Waer door ghy desen Staet niet alleen in een nieuwen Oorloch, maer oock in de grootste confusie soude hebben gebracht.

Den Heer President aen Slingsby aldus zijn aenspraeck geeyndight hebbende/ keerde sich tot Doctor Jan Hewet/ dien hy in deser voeghen met een groote beweginghe aensprack :

Sir, ick heb maer een woordt tot u te spreken, als ick u aensie als Predikant, soo moet ick bekennen

bekennen, dat ick niet en weet hoe ick sal tot u spreken, om dat ick niet ghewoon en ben tot Luyden van uwe professie gelijck Predikanten, in deser voughen te spreken: Want ick drage sulck een reverentie tot haer Ampt, dat ick diene tot haer als een Kindt tot zijn Vader te spreken. Maer om so te spreken tot een Predikant als een Rechter spreeckt tot een Verrader, so verklare ick niet te weten hoe men sulcks moet doen: Nochtans Sir, moetender woorden tot u ghesproken worden, niet alleen gesproken tot u als een Verrader, maer als tot een Traictor in den hooghsten graet, niet als tot een Traictor dewelcke meyndt dat het hem genoech is dat hy sterve (so hy meynt) om dat hy een Nieuwen Oorloch, Beroerte en Burgerlijcke Twist en desolatie socht in te voeren, neen, maer als tot een die als een Verrader sterven wil, die de Regeringhe van desen Staet niet en erkent: Deshalven Sir, scheyde ick af, en late alleen de reden tot u spreken.

Den Heer President sijne redenen vervolghende/wende sich van Dr. Jan Hewet af/ en sich gekeert hebbende na Mr. Mordant/ sprack hy als volgt:

Sir, een woort alleen tot u, Godt is in gerechticheyd verschenen, en in genade, speciael tot u, en ick mach segghen dat God u verscheenen is als de sondaers in Iesu Christo, dien hy te ghelijck hunne Sonden doet bekennen, en die vergeeft. Ick en sech niet dat ghy schuldigh bent, maer vraech het u eyghen Conscientie. Sir, danckt Godt en den Lord Protector soo langh als ghy leeft, door de welcke ghy geproeft zijt. Ick sech niet meer, dan versoecke dat ghy raedleeft met Godt.

Als nu den President hier mede af-brack/ seggende/ dat hy hun het Hoff van Justitie beval/ so is haer doen weghens het selve gepronuncieert: Dat het Hof conscienties halven voldaen/ verklaerden/den ged. Sir H. Slingsby schuldich aen 't geseyde Verraet/ ende dat hy des halven op den 12. Junij sal gebracht werden op den Tooren van London/ ende van daer midden door de Stadt tot de Galghen van Titcheburn/ daermen hem ophangen sal/ om levent afgesneden te worden/ sijn hart en inghewant uyt gesneden/en voor zijn oogen verbrant te werdē/daer na onthooft en 'tlichaem gevierendeelt/welcke quartieren gehangen sullen worden daer het zijn Hoogheyt belieft.

De Sententie van Dr. Jan Hewet was by na dese gelijck/ uytgeseyt dat men nochmaels versocht dat hy op sijne beschuldiginghe wilde antwoorden/ maer hy bleef stom sonder yets te willen seggen: Dies weghen is hem oock het selve Vonnis als dat van Slingsby gegeven.

Doch Mr. Mordant is ontschuldigh te zijn verklaert.

Soo haest de Dochter van Zijne Hoogheyt the Lady Elisabet hadde verstaen het Vonnis van Dr. Hewet/ heeft sy hare Vader om pardon voor den selven ghebeden/ sulcks dat zijn Hoogheyt bewoghen wiert den voorsz. Hewet en Slingsby so verre te begunstighen/dat sy maer alleen onthooft/ ende hare Lichamen begraven souden worden: De waengunstighe van zijne Hoogheyt voeghen daer noch dit by/dat Lady Elisabeth siende dat sy Hewet by 't leven niet en konde houden / tot Hamptoncourt van ongeneuchte gingh te bedde legghen/ en weynigh tijts daer na overleden is / soude oock gheseydt hebben/ dat dewijl dese hare eerste Bede haer van hare Vader was ghewey-ghert/ de selve oock hare laetste Bede soude zijn/ &c.

Den

Den Marquis van Dorchester begaf hem in dese tijt onder 't Collegie der Doctoren in de Medicijnen tot London. d'Enghels Oost-ind. Compagni kreegh doen van Suratte advijs / hoe een van hare Handel-schepen voor de selve stadt leggende / van zijn eygen vuyr was verbrant. 't Schip de swarte Arent / Schipper Jacob Jansz. Straetjes voor rekeninghe van sommighe Kooplupden tot Amsterdam sijnde geseylt na Guinea / wierde tot Plemuyen door d' Engelse opgebracht / onder 't pretext / om dat eenen Pablos Koppens geboortigh van Gent / Koopman op dit Schip was / over sich hebbende (na 't seggen der Engelse) Brieven van den Koning van Spangen / van het Jaer 1643. waer by sy vryheyt had om als Ingeborene op alle plaetsen van den Koningh van Spangen vrij te moghen handelen.. Men velde binnen London in dese tijt een seltsaem vonnis / te weten / van onheyl voor den Protector / om dat tegens alle gewoonte te Greenwits op de Tems een Jonghen Walvis aenquam / die daer met groot gewoel van de Water-luyden wierde doot geslaghen / doch na gewoonte grooten stanck van sich gaf :. Zijn Hoogheyde nochtans kreunde hem des weynigh : Hy bevestigde die van Dordrecht noch stercker als voor heenen met den stapel en Court der Engelse Lakenen: Onderwijl die van Hamburgh en andere met haren Muscovise Handel over al de Engelse Natie hinderlijck waren.

Vranckrijck wetende dat men tot Romen en elders by de Christen Princen haer poogden swart te maken / over 't Verbont met Cromwel en de conquesten in Vlaenderen / schepten gheen kleyn wantrouwen op hare grootste Vijanden de Castilianen / en taste dies halven sommighe vermomde ghewapende Mannen den Post van Lyons aen / soo als die door Fonteynebleau zijn reys op Nederlant was nemende / om te onderscheppen eenighe Brieven / het vermoeden allermeest op den Paus en 't Roomse Hoff sijnde / dat die yets tot laking der overgaef van Duynkercken aen d' Engelsen / souden geschreven gehad hebben : Oock so gaf Vranckrijck in dese tijt uyt seeckere Verantwoordingh op dit subiect / en op seker Frans geschrift geintituleert Remonstrance au Roi, touchant les affaires de Flandre. Onderwijl en saten de gespanjoliseerden in Vranckrijck niet stil / maer voedde allesins de genoeghsame onlusten der Ingeseten over d'onverdraghelycke Imposten : Also datter by de 8000. boeren t' samen rotteden / roepende / men most alle de Imposten stellen als ten tijde van Hendrick de 4. / en smeten onder dies des Koninghs Collenaers doode / berovende hunne bancken / deelden 't geldt onder malkander / doch en deden niemant anders eenige overlast : Dese Lantsaten waren meest gekleet met Cattoen en Lijnwaet / en klompen aen de voeten / sich noemende Sabottiers of Crouteleurs / na haren Leydsman la Croute : Men en konde hare namen niet weten / zijnde in diversche Benden af-ghescheyden / sy en hare Officiers werdende ghenoemt by getalen / als 1. 2. en 3. waren soldaten onder de compagny van Monsr. 8. of 6. / &c. en so voorts : Haer meeste gros onthielde sich omtrent Orleans / en in Languedocq / en over de Loire / houdende goede

ordre

oorde/ by sich voorsien met vele Wapenen en Canon: 't Hoff was niet luttel met dese Malcontenten ontstelt/ en de Opper-regenten der Provincien selfs bekommert/hielden tot uytbindingh van goe remedie den 27. Juny een t'samenkomst tot Viergeon en Berry. Den Koningh (wiens plaisir het was niet onchristelijck te doen noch te gedogen) vergaf die mis daer aen veelen die ghehoorsaem na de Ploegh keerden/ en den Text van Heer-oom aen namen/ Dat men den Koningh most geven dat men schuldigh was, te weten, Tol en Schattinge, &c. Selfs en wilde zijne Majesteyt niet eens ghedachtigh zijn de ontrou van den Marschalck d' Hocquincourt/ maer bewees aen des selfs Weduwe/dat ghelijck de Koning van Vranckrijck by der gracie Gods regeerden/oock alsoo by sijn gracie wilde behouden de wel meenende/ onnosele en goede Onderdanen/ dies wegen en rekende de Koningh dese Weduwe niet toe de faulte van haren Man/ maer verwillichden dat sy en hare Kinderen vrijelijck in Vranckrijck mochte komen/ en neffens alle hare Goederen oock genieten die Privilegien en Gunsten die haer anders wegens t' gemeyne Recht waren ontsept.

Koning Karel van Schotlant quam in dese tijt een keertje doen te Breda. Zeelant ontfong in haren boesem 't Schip Prins Willem uyt Guinea/met gout-rijcke Ladinghe/en daer by noch een Portugalse Prijs met 350. kisten Suycker: 't Retour-schip uyt Oost-indien 't Slot van Hooningen so lange onder Madagascar geleghen hebbende/ quam den 13. deser behouden in het Patria/ met goede tijdinge van 't Schip Arnhem.

Daer en teghens stack van Cadix den 3. Juny in zee/ de Spaense Vloot onder 't commando van Don Juan de Cheberri Marquis van Villarubia/ sterck in de 50. Zeylen/ soo Galjoenen Schepen als Jachten.

Maer de Barbaren die de Zee-vaert ten roof/ de winst ten behoef van ongelovige en verloochende mis bruyckten/ nevens hun slaefse vangenissen aen de gevanghen Christenen/ stroopten te overmatich in dese tijt/want sy waren vrij sterck teghens al de Nagebuyren: Siet hier een Lijst van hare schadelijcke wercken.

1. De Prins te Paert, Capit. Pieter Tijmens van Enchuysen, van Marseille na Amstelredam met Zeep, Honich, &c. gaende: Is genomen, en de Kapit. met 12. man gevangen.
2. St. Ian Baptista, Capi. Bremer Damst, met Teer, en gesoute Vis: Is ghenomen, doch het Volck met de Boot ontroeyt.
3. De Queen Elisabet, Capi. Tijs Sieuwerts, met Lywaet, Camericxdoeck en andere kostelijcke Waren, gaende van Cadix na d' Indis: Het Schip is in de gront geschooten, doch bergden de Turcken veel goets, nevens 21. Hollanders en 5. Spanjaerden.
4. St. Ian Baptist, Capi. Cornelis Lincourt van Vlissingen, van Canarien na Habel de grace met partije Coucheneille, 300. Kassē Indigo, Gattimalo, 760. pont Silver in Brooden, vele stucken van Achten, en 432. Indiaense gesouten Huyden, &c. is genomē, wordende de Capiteyn met 21. Nederl. en 25. Spangiaerden tot Slaven gemaeckt.
5. De St. Pieter, Capi. Ian Iacobs. van Rotterdam, gaende van Mallaga na London met Rosynen, Wijn en Vijgen, is genomen, den Capiteyn en 12. Maets Slaven gemaeckt.

Te Komen yverde de Sweedse Coningin seer / om den Grave Santinelli die een Huwelijck met de rijcke Hertoginne di Ceri had gecontracteert / behulpelijck tot de voltreckingh van dien te sijn/ en ondersteunde hem dewijl hy kleyn van vermogen was/ met geltmiddelen/ want hy was Hofmeester van hare Majesteyt: Den Paus sulcks verstaende / en daer by / dat ged. Hertoginne maer al te veel van Santenelli hielt/ poochde om verscheyden Roomse insichten dat Huwelijck te verhinderen/ en begeerde dies halven / dat de Coninginne daer niet vorders in soude procederen / maer hare Majesteyt die de voortgangh van dit Huwelijck so seer als yemand wenschten/ liet den Paus daer op dese Antwoort toe-komen: Dat zy niet en vermeynden qualijck te doen met het favoriseren van een saeck die de Roomse Kerck niet alleen toe-stont, maer selfs een H. Sacrament te zijn; was achtende, &c. Doch nam den Paus hier mede gheen vergenoeghen in: De Koninginne dede haer Logement in 't Clooster met voetvolck versterckten/en bemerckende dat men onder deckstel van haer te versoecken/ over de hondert so Priesters als andere Geestelijcken af en aengaende tot haren Huyse en Tafel hieldt/ seyde sy eenmael als sy de heusse manieren van die Broeders had waer ghenomen/ tot den Oppersten der selver: De Gebieders der Geestelijcken en Priesters mijn Heer, zijn in de meeste dinghen heel anders als de Prinçen die wel over al trachten om eerst en voor te sitten, als dat boven alles præfererende, maer de uwe soeckee eerst het Eten, en dan het sitten. Betonende alsoo genoeghsaem/ hoe ydel het was haere Majesteyt te komen verspieden door een partye slampampers en luye buyken/en dat over 't bevorderen van een Huwelijck/ welck een Sacrament en gebodt Gods was/ volgens den stijl van Romen/ ende die dit poogden te beletten/ veel eer toe-lieten 't verbodt Godts de Hoererye/ &c. En des niet te min gingh den Paus met zijn register voort/ doende de Hertoginne di Ceri met gewelt halen/ in een Klooster so nau opsluyten en bewaren/ dat niemant als de ghestelde haer spreken of sien mocht: Santinelli en sijn Vader raeckten in ongenade/ mosten Romen ruymen/ en men sprack na den Roomsen yver van de Koninginne insgelijcks niet goets: Maer sy wyser als hare haters/ bleef volstandigh in devotie: Sich niet schamende haer ter Processie in 't Palais van sijn Emi: Palotta haer mede te laten vinden/ daer sy op hare knyen de benedictie van den Paus ontfong: Toen swegen hare haters/ en bespeurden/ dat sy veel lieffelijcker van Aengesicht was als het Jaer te voren/ hebbende de wittichheyt en wackerheyt des gesichts uyt Vranckrijck/ de geestighe minen des hoofts van d' Italianen/ de vrymoedigheydt uyt haer Vaderlant/ d' eerbiedigheyt van de Romeynen / zijnde in alles nu veel toegeneghender/ edelder/ heerlijcker en gemanierder als te voren: Ende seer rijckelijck in zijde gekleedt/ waer tusschen de groote deftigheydt van hare Majesteyt/ en des selfs Huysghenooten swierden/ te weten/ 20. Edelluyden in 2. Carotsen/ dat alle Jongelinghen waren/ benevens soo veel Pages en Lackeyen/ alle na d' Italiaense wijse ghekleedt: Doch om de Spangiaerden niet gantschelijck te vergeten/ alhoewel sy die by na verbannt

had

had/ soo dede sy haer Gevolgh de Sciarpen op de Castiliaense maniere dragen/om te betoonen dat sy wel yder Catholick even lief/maer niet even nodig had/&c. Onder dies had men te Rome groote vreese voor een Engelse/Franse/ en Portugijsse Vloot/mē riep die al omtrent de Toscaense Zee gesien te hebben/ en datter diverse Conspirateurs om haer te helpen/ binnen Romen waren gekomen / dit mosten sommige Franse Pelgroms nieu binnen getreden/ ontgelden/ werdende op suspicie in de kercker geworpen / nevens twee Engelse Geest-drijvers/ die hun selfs d' Apostelen Jacobus en Taddeus noemden/ doch als sy voor den Paus gebracht/ aengesproken wierden in't Latijn/ en door twee P. Jesuyten in 't Hebreus/ soo antwoorden sy/niets dan hunne moeders de Engelse Tale te kunnen : Daer men haer op toe-voechden/ Wel so en sijt ghy dan gheen Apostelen/ want die hadden den waren H. Geest / en sy spraken in alle Talen/&c. Dus uyt ghehoort heeft men hun weder laten wandelen/ wetende/ dat sulcke Luyden haers gelijck meer in Engelant waren.

De Suyder Pool verlatende / keeren wy ons weder na de Noorder / daer het van mis vertrouwen / onbenoeghen / onversadelijckheyt en alle onlusten over hoop woelden : De Sweedse Ministers om den Deen meer 't ontblooten/deden door hare Soldaten (noch op d' Eylanden geinquartiert) alle der selver Ingesetenen Schuyten en Vaertuygen wegh nemen/ toen sy sagen dat sy op de schurfde pretense die sy daer op maeckten / van datte selve uyt de consequentie des getroffen Accoorts hun toe-quamen/ niet deur en konden : Alsoo deden sy oock met de Vivres/ hun selven met den Degen rechtende : Namen oock heymelijck van de Deenen so in de Sont/ de Belt/ als te Christiania/&c. al het Deense Canon/ Amunitie/ Provisie/ &c. als mede d'Oorlogschepen de Pellikaen/ de Valck/ het Zee-bladt/ de Suarensuen/ de Galjots de Hope/ St. Joris/ de Jager/ een Duynkerckse Boeyer / en andere : Met dese buyten de Vaertuyghen van Jutlant / &c. hebben de Sweden hunne Guarnisoenen in Lijflant/ Pruyssen/ en de Zee-plaetsen op de Oost-zee seer machtigh ghesterckt : Te Wismar daer sy een groot Magasijn oprechte/ en so het scheen die van Lubeck gelden soude/quamen op eenen dagh 36. scheepjes met 1000. Vaten Bier en veel Proviande.

Onderwijl was den Koningh en Koninginne van Sweden ter halver dese Maent met 3. Schepen van Gottenborgh uyt Noorwegen te Middelfoort in Funen aengelant : Latende zijne Artillerije door de Sont voeren : Treckt voorts op Flensborgh in Holsteyn / en doet drie Bede-daghen uyt-schrijven/ in Junio/in Julio en Augusto : Doet Fredrickx en Tripsode meer versterc-ken : Sendt meer volck in Funen en Schoonen : Pressen in Noorweghen tot groote onlust der Ingheseтenen den vijfden man : En de Sweedsgesinde om hare desseyns te bedecken/ stroyden al-omme uyt/ dat den Coningh van Denemarcken met sijne Rijcx-raden en Adel oneenigh was/ so dat licht den Coningh van Sweden aen die van Denemarcken de behulpelijcke hant soude moeten bieden/ tegens de wederhoorige/ &c.

Den Koning van Denemarcken nochtans geen de minste achterdocht op sijne groote Vyanden hebbende/ gaf toe en verwillichde alles wat hy kost om de Heeren Sweden te contenteren/ en van zijn bodem te doen aftrecken/ sels de verresiendem eysch van 't Eylant * Ween/ geeft dat aen sijn bedeckte vrunden over/ behoudende maer alleen de Vruchten die daer af aen Zijn Majest. en des selfs Huysgenooten waren behoorende: Om alsoo sijn liebe Onderdanen te eer van Landt bederbers en woeste menschen t' ontlasten/ die het soo jammerlijck in Holsteyn en over al aen stelden/ dattet schrickelijck is ghe weest om te hooren vertellen.

De

* 't Eylant Ween legt in de Sond, byna even verre van Schoonen als van Zeelant: Leght hooch opgeheven, en begrijpt in zijn ommeganght byna 8160. schreden oft 2. Duytse mijlen, is nau een half mijl breed: Is heuvelachtich, en heeft een Bosschage van Haselaar die nimmer in de Noten wormstekich zijn: De grond voed noch Slecken noch Rotten, is nerghens onbebout, en heeft soete Beeckjes en Fonteynen, een deser Fonteynen en bevriest noyt, selfs niet in de strengste Winters. Koningh Fredrick de 2. gaf dit Eylant te bewoonen aen den grooten Astronomyn Tycho Brahei, die 1576. 't Slot Uraneburg daer op begost te bouwen, 't selfde na zijn wonderlijck goetduncken met vele konstighe Kamers voorsiende, daer hy 20. Iaren sijne Discipulen (dat syn kostganghers waren) in de Sterren en Mathematise wetenschappen heeft onderwesen: Dit Slot had de gestalte van een Sterre, overwonderlijck van binnen, onder nevens de wijn-kelder is een steene over gewelfde Kamer vol Vuyr-Ovens en Water-brandinghen, daer 9. Mans op passen: Op 7. plaetsen des Huys daer hy meest sliep, at en ruste, was een Werck-tuych by der hant waer door hy die hy begeerden bequaem kost roepe: Yder wist het geluyd van 't Klockje dat hem boven vorderden: In een ander hoochs-ghewijs Vertreck staet een Glas-Oven, by welcke and're Knechten Glasen van alle soorten bliesen. Boven in een ruyme Eet-Zael staen de Beeltenissen van vermaerde Astronomyns, en onder de selve een uyt der maten konstich Beeld van Wilhelm Landgraef in Hessen: Uyt die Zael opklimmende na een Ronde Tooren, vertoont sich een boven gemeyne groote Heemels Cloot: Behalvens dese, zijn noch vier and're Toorens op 't Slot, yder met werck-tuyghen van den Hemels loop voorsien zijnde: By de voorsz. Zael is de Bed-stede van Tycho, met een Rad door de Muyr gaende, 't welck omgedraeyd, hem door sekere gaten te Bedde legghende, den loop des Hemels vertoonden. Alle hoecken des Huys waren vol gepropt van allerhande kostelijcke dinghen: Men sach daer diverse Deuren ten wederzijden sich openende: Wonderlijcke Tafels met alderley Gereedschap der Zang-kunst: Vensters, stoelen, hoecken, Wanden, Bedsteden, aerdich beweghende: Op 't midden der open Plaets is een konstighe Fonteyn, die door vele Buysen onder ontallijcken Beelden, Dieren en Visschen speeldt. Voor 't Slot leyd een ander Gebouw, daer een Boeck-druckerye, Twee Boeck-Kamers en Konstighe Glasen zijn. Dicht aen de Zee is een Moolen beweeghd door weynich Water, hier maeld men Meel, slijpt men, en word Papier gemaeckt. Daer zijn oock Vee-hoederijen: Vuyr-Ovens die door de reflexie verwarmen. Koning Iacobus van Engelant Trouwende met Anna, Suster vã Christianus de 4. in Koppenhaven, bleef om zijn vermaeck hier 3. dagen. Tycho Brahe is van hier om oorsaeck Ao. 1597. na Bohemen by Keyser Rudolphus getoghen, daer hy by de 55. Iaren out wordende, Anno 1610. overleden is.

De Brandenburghse Afgesant den Heer van Swerin was op die tijt nevens andere Ambassadeurs tot Flensborgh aengekomen/ om weghens zijne Meester met de Sweedse Majesteyt te verhandelen diversche gravamina/ en oorsaken van billijcke consideratien die Sweden aen zijn Curv. Doorl. nu een wijl herwaerts hadde gegeven: Maer en konde geen Audientie bekomen/ en hare Boodschap even wel af ghelepd hebbende/ kreghen tot antwoorde: Het waren zaken van groote importantie, men konde daer soo balde niet op antwoorden: Zy möchten den Koningh tot Wismar volghen, men soude hun daer Antwoorde geven. Dan d' Afgesanten van Brandenburg seyden / dat hare Commissie alleen in Holsteyn streckte/ ende keerden derhalven onberrichter saken en onbenoeght weder om na Hamburgh/ daer haer den Koning van Sweden een Trompetter naer sendt/ doch alles vruchteloos: Ende hebben de voorsz. Brandenburgse Commissarissen hier over wijtluftich aen de Sweden gheschreven/ 't welck een verhael van dese Proceduren der Sweden mach werden genoemt.

Iulius 1658.

MAer hier tegens heeft den Sweedse Resident Appelboom den 18. Julij in den Hage aen de Staten Generael over gelevert dit Memoriael:

DEn ondergeschreven Resident vā zijn Koninckliјcke Majesteyt van Sweden en heeft niet konnē naerlatē, haer Ho: Mo: als aller Hoohste gedachte zijn Koninckliјcke Majesteyts outste ende vertroutste Vrienden ende Geallieerden, mits desen Vrient Nabuyrlijck tot onderhoudinge van alle goede correspondentie, te communiceren ende beken te maecken 't geene nu jongst tot Flensborgh met ende ontrent de Afgesanten van zijn Cheur-V: Doorl: van Brandenborgh gepasseert is, de ware beschapenheyt van dien sulcks zijnde, dat nae dien aller hoochstgedachte zijne Kon: Maj: alreede voor een geruymen tijdt vande zijde sijner Cheurv: Doorl: van Brandenborg buyten alle reden ende verwachten allerleye machinatien tegens desselfs Actien, Wapenen ende Progressen heeft vermerckt gehad, mits zijn Cheurv. Doorl. niet alleen geduyrende de jongst Deense ende Sweedschen, Oorlogh, den Koninck van Denemarcken met vertroostinghe van secours, ende by diversie in aller hoochst ghed. zijner Con. Maj: Landen te sullen vallen, onde rde handt geinstigeert heeft, om tot geen vrede met de selve te treden, maer oock inde vergaderinge des Nedersaxische Creyts alle moghelijcke verhinderinge toeghebracht heeft, als men daer delibereerde opt point vande Guarantie ten aensien van de Deensche irruptie in 't Hertochdom Bremen. hebbende zijn Cheurv-Vorst: Doorl: voorts verscheyden mael in de Pillou de Sweetsche Schepen, gelàden met Amunitie gedestineert

neert tot defensie der Garnisoonen in Pruyssen wech ghenomen, ende vervolgens afwijckende vande Alliantie, waer by zijn Cheur-Vorst: Doorl: soo heylichlijck ende strickteljjck aen zijn Kon: Maj: was verbonden, sich in teghendeel heymelijck geengageert heeft in vreemde soo defensive als offensive confederatien, soo binnen als buyten het Duytsche Rijck, met de Koningen van Hongarien ende van Polen, direct tegen aller hooghst gedachte zijne Con: Maj: tanquam contra communem hostem, onder malkanderen voor uyt partageerende, ende haer approprierende zijn Kon: Maj: Provincien ende Landen, als of het een roof ware, van welcke Alliantien de ratificatien selfs onderlingh geextraheert zijn, waer op Frauwenborgh in Pruyssen tegens expres accoort tusschen zijn Kon: Maj: ende den Heer Cheur-Vorst opgericht van zijne Cheur-Vorst: Doorl: met desselfs volck beset is ghewordeu, en zijn Con: Maj: aengehoorighe op allerleye wijse in Pruyssen vervolcht ende ghedruckt, hebbende zijne Cheur-Vorst: Doorl: sich voorss. bemoeyt tegens zijn Con: Ma: ende desself zijn Actien allesints ende by alle Stenden haet ende jalousie te verwecken; gelijck sulcks alles met onloochbare Documenten soude konnen vertoont worden, soo dat zijn Con: Maj. niet anders en heeft konnen afsien, als dat zijn Cheur-Vorst: Dool: misschien al voor langh teghens de selve in openbare vyantschap soude zijn uytgebroocken, soo God almachtich zijn Con: Maj: Wapenen niet soo merckelijck en hadde gesegent.

Allerhooghst ghedachte Coninckljjcke Majesteyt even wel ongheacht alles om zijn goede genegentheyt tot vrede te betoonen, ende de vrientschap met zijn Cheur-Vorstelijcke Doorluchticheyt te redintegreeren, aen deselve van Gottenburgh af heeft laten weten, dat indien zijn Kur: Doorluch: alle gepasseerde onlusten en misverstanden by minnelijcke compositie geliefden te laten wech leggen, zijn Coninkl: Maj: seer willich sich daer in soude laten vinden. Doch zijn Kurv: Doorl: Gesanten vervolghens tot Flensporg aenkomende, in plaets van soodanigh verhoopt Accomodement te bearbeyden, heeft zijn Coninckl: Maj: met seer groot leedwesen moeten hooren en verstaen, dat zijn Curv: Doorl: so nauw aen zijn Coninckl: Maj: Vijanden was verbonden, dat zijn Afgesanten meer waren gekomen om (mits soeckende in aliena causa, als in de Oostenrijcks en Poolsche Zake zijn Coninckl: Maj: Leges voor te schrijven) aen de selve den Oorloch aen te segghen, soo zijn Maj: in hun aenbrengen niet promptelijck en wilde condesceren, en als hare eygen Zaken by te leggen.

Sijn Koninckl. Maj. docht dit soo onbillick te zijn, dat de selve haer ter Audientie niet heeft konnen admitteren, voor en al-eer hy sich hier over wijder soude hebben geexpliceert: Ordonnerende dieswegen sekere Gedeputeerdens, die in't bywesen vande Furs. Brunswijckse, Lunenburgse en Hessise Afgezanten, met dese H: Kurbrandenburgse

burgse Afgesanten souden confereren, en van haer vernemen, of zy niet eerst noodich vonden de sake van zijn Curv. Doorl. selfs tot een goedt Verdrach te brenghen, onder verseekeringhe, dat sy dan mede souden werden geadmitteert en gehoort, door dien de H. Kurvorst geen Mediateur konde wesen soo lang de selve bleef een Bontghenoot der Vijanden: Dat het oock zijn Maje. niet geverght konde worden dreygementen aen te hooren van des zelfs Vijandt, maer te vergheefs: Alsoo ghemelte H. Afgesanten in plaets van dese redelijckheyt plaets te geven, sonder voorgaende noteficatie of kennis in een morgenstont van Flensborgh weder afgereyst en vertrocken zijn. Zijn Konincl. Majesteyt dese Proceduyren vremdt vindende, belaste, de principaelste motiven van des selfs sustenue in Geschrift te doen stellen, en de H. Afgesanten naer te senden, ghelijck geschiet is: Eñ uyt desen is te sien en daer by te considereren, dat zijn Ko: Maj: alles eñ meer gedaen hebbende als in de redelijckheydt van de selve kan geeyscht worden, de zake Godt bevolen moet laten zijn. Eñ van hare Ho: Mo: is vertrouwende, dat de selve sich niet sullen laten verrucken door verkeerde inductien, maer stantvastelijck willen blijven by soo goede intelligentie, correspondentie, en vertrouwelijckheyt als van outs tot beyderzijts besten geweest is, en te blijven heeft tusschen zijn Konincl. Maje. en hare Hog. Mog:. Zijne Coninckl. Majesteyt dan staet daer op makende, wenscht van hare Ho. Mo. eenmael te verstaen der selver Vrund-nabuyrlicke en goede verklaringe over 'tjongst tot Elbing den xi. Septemb. des Jaers 1656. so solemnelick gesloten en onderling getekende Tractaet: De Acte van welckers Rateficatie zijne Koningl. Majesteyt nu by de twee Jaren hier heeft laten gereed houden. De ondergeschreven Resident hier op van hare Ho: Mo: een favorable en ongedilayeerde Andtwoort en Resolutie tot sijne Majesteyts goede narichtinge verwachtende, wenscht den selven hare Ho: Mo: van Godt Almachtigh geluck en voorspoedige Regieringe.

Signatum 's Gravenhaghe den xvij. July 1658.

Hier tegens heeft den Brandenburghse Gesant dit provisioneel Teghenbericht in gelevert:

Hooge Mogende Heeren,

DEn Resident Copes, komt U Hog: Mog: in de name van sijne Keurvorst. Doorl. van Brandenburgh sijn ghenadigste Heere dienst vruntlijck versoecken, hem te verleenen Copie van sekere gheschrift, ofte remonstrantie by den Heer Appelboom Resident van Sijne Con: Majesteyt van Sweden, den 18. deses U Ho. Mog. ingelevert; aenghevult, soo hy gheloofwaerdigh is bericht, met vele ongemeriteerde impositien, tot na-

deel van Hoogst ged. sijn ghenadighste Heer ende Meester, vertrouwende dat U Hog. Mog. naer hare ghewoonlijcke hoogh-beroemde discretie, hem dese versochte Copie niet sullen weygerē om deselve aen sijne Keurv. Doorl. te senden, ende daer op order te ontfangen: houdende den ghemelden Resident Copes sich ondertusschen by devoir ende eets plichte verobligeert, tot voorstant van d'eere van sijne Keurv. Doorl. voor af te segghen: Voor eerst, ten regarde vande receptie der selver Heeren Ambassadeurs tot Flensburgh, dat het senden van Ambassade, ende de admissie van dien altewel in 'trecht aller volckeren is gefondeert, als yemant 't selve naer sijne particuliere fantasie soude mogen uytlegghen, ende alsoo 't selve tot Flensborgh op eene, ende tot Lauwenburgh in Pomeren op een andere maniere interpreteren; Veel min dat de selve dan noch 't recht soude hebben de Heeren principalen selve, die die besendinge doen, te crimineren ende in hare persoonen te traduceren, gelijck in dit onrechtvaerdigh beschuldigen, als ofte hoostgh ged. sijne Keurv. Doorl. by de eerste mouvementen der Poolse oorloghen sijne Maj. van Sweden tot deselve soude gheanimeert ende aenghedreven hebben; daer ter contrarie waerachtigh is, dat een vande voornaemste Sweetse Ministers binnen Berlijn, ende als in de slaep-kamer van sijn Keurv. Doorl. is gekomen, deselve afvragende, ofte deselve woude vrunt ofte vyant van sijne Majesteyt ende de Kroon Poolen wesen, ende by aldien hy sich niet soude willen verklaren, dat de Sweetse wapenen hem daer toe souden dwingen, ende oock daer toe aenhouden, dat hy sekere sijne Vestingen tot versekeringhe soude moeten inruymen; Waer over sijne Keurv. Doorl. soo seer ontroert wierde, dat het weynigh verscheelde ofte soude den selven Minister naer meriten, bejegent hebben; Noch souden de Sweedse discoursen desen Remonstrantie onder anderen daer henen tenderen, dat sijne Keurv. Doorl. de Sweetse partije in Pruyssen souder noot sonden verlaten hebben, waer op ende 'tgene die sake betreft, sal hy Resident om kortheyts wille, hier by voeghen Copie van sekere Missive by sijne Keurv. Doorl. aen zijn Koninckl. Maj. van Sweden gheschreven, behelsende de ware redenen ende oorsaken van alle dese dingen; onder de welcke wel de principaelste is, het ontgaen, ende in 't toekomende af te weeren alle droevighe violentien, die in Pruyssen aen sijne Hooghst ged. Keurv. Doorl. sijn ofte mochten gepleeght werden: Waer toe oock alleene tendeert de defensive alliantie, eerst met Polen ende daer naer met het Koninckl. Huys van Oostenrijck ingegheven,
ende

ende vervolghens gesllooten, met geinsereerde clausule; dat soo wanneer de Sweetse wapenen eenige harer Landen souden komen te invadeeren, sy gesamentlijck deselve soudẽ repouseren, alwaer 't oock tot in de Sweetse eygene Landen, als de voesters Landen deser invasie: Noyt inde gedachten van sijne Keurv. Doorl. ghekomen sijnde de onredelijckheden van deselve Landen te partageren, soo als by dit ghe schrifte onvoorsichtelijck genoegh soude werden geseght; doch wat proceduren desen aengaende aende zijde der Kroon Sweden sijn ghehouden, konnen de exempelen overvloedigh uyt wysen, ende den Vorst van Transilvanien ende den Kroon Poolen ghenoechsaem betuygen, alles gheghront op dese soo eerlijcke fundamenten, ghelijck deselve verdunckt, dat het jus armorum toelaet Landen t' incorporeren, ende dat Godt de uytdeelingh derselver door de wapenen doet, sonderlijck als daer mede voort gheset wordt d' eere Godes, ofte om christelijcker te spreken, het Evangelische wesen; Maer, gelijck Godt sich niet laet bespotten, soo behoorden alle hooghe Reghenten te weten, dat by Godt de Regeringhe soo langhe in goeden staet ghelaten werdt, als die op der aerden de justitie wel administreert. Eyndelijck op dat V Ho. Mog. moghen weten, wat voor leges: (ghelijck spottelijcken by dese remonstrantie noch soude geallegeert staen) dese Keurv. Ambassade heeft voordragen willen; Soo ist, dat deselve in dese drie Leden hebben bestaen: Eerstelijck, sijn Konincl. Maj. van Sweden: (ghelijck van d' Ambassadeurs van 't Electorael Collegie ende die van andere Vorsten daer present zijnde, mede is geschiet:) op 't hooghste ende in alle vrientschap te versoecken, geene invasien, als strijdende teghens de solemnele besworene Tractaten tot Munster ende Osnabrugge, te willen doen in 't Duytse rijck, waer van nochtans alreede een aenvanck inde Landen des Hertoghs van Saxen Lauwenburgh, ende andere aengrentsende, was ghemaeckt; Ten tweede, deselve sijne Maj. te versoecken, Pruyssen te restitueren ende vrede met Poolen te maken, mits daer voor eyschende ende genietende eene redelijcke satisfactie, voor dewelcke oock sijne Keurv. Doorl. des noodt zijnde, sich soude garant stellen; Ende ten derden, dese soo redelijcke voorstellingen niets konnende by sijne Maj. opereren, dat sijne Keurv. Doorl. dan genootsaeckt soude zijn te staen aen de zijde van de geoppresseerde, ten eynde het Hertoghdom Pruyssen in sijden voorighen staet mochte werden herstelt; Dit nu gheweest zijnde geene leges, maer seer redelijcke ende billicke voorstellen ende verklaringhen; Soo is aen de H.

Ambas-

Ambassadeurs van sijne Keurv. Doorl. daer op door de H. Sweetse Commissarisen gheantwoort, dat sy zijne Maj. 't selve niet dorsten voordragen, als een horreur hebbende dit poinct van restitutie te hooren, ende vorder, siende, datmen haer audientie traineerde tot affront van Hoogstd. sijne Keurv. Doorl. haer Heere ende Meester, sijn zy genootsaeckt geweest te vertrecken, ende naer huys te keeren. Ende alsoo hy Resident ignoreert wat de gedachte Sweetse Remonstrantie meer mochte inhouden, soo blijft hy ten fijne als vooren inhereren zijn eerst gedane versoeck, om daer van Copie te hebben, op dat die by Hoogst ged. sijne Keurv. Doorl. 't sijner tijdt moghen beantwoort worden, Signatum, 's Gravenhage den 22. July 1658.

Dese saken aldus voortloopende / verwijderden meer en meer de onlusten tusschen de partije van Sweden en Kurbrandenburgh : Waer af de laetste geen kleyn bedencké nam op het voorstel van sommige Sweetse Ministers/ om Vrede mette Polen te maken/ den Keurvorst/ &c. uyt Pruyssen te dreunen/ der selver Zee-havenen te behouden/ om alsoo Denemarcken/&c. te bequamer onder 't gebiet der Sweden/&c. te brengen/ die toch geoordeelt wiert onoverwinnelijck te sijn/ sa lang sy eenige Havenen van Toegenegene of oock Bontenaers op d' Oost-zee hadde. Sommige die seer lichtveerdigh om een beuling sweren dattet vercken gortich is / meynden bynaer datse verdoemde waren die het in desen tijt niet met d' Euangelise Sweden hielden : Dies te verwonderlijcker was het haer op sekere Maeltijt uyt de mondt van de ghebieder in Lauwenburgh over Tafel te hooren : Dat naer allen aensien beyde den Heere Keurvorst van Brandenburgh en den Sweedsche Koningh met malkander in Oorloghe souden geraken, &c. De timiditeyt was alreede oock soo groot onder de Hooghduytsen/ dat de waerheyt daer af my niet vrij staet te uytten/ veel min/ dattet soo een genereuse Natie soude voegen/ te vresen/ die weghens de getrouheydt in bystant soo veel als een duyren Eedt houden van den dronck des Broederschaps/ 't welck haer van Germanicus hunnen Aertsvader aenghebooren schijnt. Even wel toen sy sagen de kloeckmoedigheyt van Kurbrandenburg tegens Sweden/ hielden sommige Duytse Vorsten hun stil : Andere/ die de ernst van zijn Doorl. niet en konden erinneren/ mosten nochtans de saeck gelooven als sy sagen dit onderstaende Manifest van den Keurvorst in 't Hooghduyts voort komen : Luydende verkort aldus :

VV Ilhelm Fredrick, by der gracie Gods, &c. Geven naer veelen den vereyschten noot te kennen: Dat alsó door d'onstaene Oorloghen over Vierdehalff Iaer onse Rijcks Pruyssise Landen in gevaer syn gebracht, sulcks dat wy ons (Ampswegen) daer tegen in defensie stelden, om 't Vuyr (alrede in een gruwelijcke vlam uytgheborsten) de

de Na-

de Nabuyrige Koningrijcken by na verteert, en onse Landen van Pruyssen, Pomeren en Nieumarck beschadigt, en 't Instrumentum Pacis geribbesackt had, te stuyten, gelijck wy dan tamelijck water niet alleen door militare actien tot des selfs lessinge bygebracht hebben, maer oock by Godes voorsorghe de sake so wijt ghebracht, dat wy ons met den Koningh van Poolen grondelijck hebben vergeleken, den Keyserlycken Bonte geobserveert, en ons voor de Liberteyt des Volcks met den Ongarise Koningh (nu gekoren Rooms Keyser) en 't Keurv. College,&c. stijf verbonden: Daer by der Sweden Koningh so door schrijvens als kostelycke Besendingen aengemaent tot afdoening der onlusten, op dat de Kroon Polen, &c. oock hare satisfactie daer by mochte bekomen, die sich daer toe oock heeft bereyt getoont gehad. Boven dien heeft 't Ceurvorst. College daer toe Gesanten geschickt, en wy tot betooninge onser vredenlievende gemoets, hebben ons tot grooter beswaringhe onser Onderdaenen tot den 9. deser Maent stil gehouden, daer wy veel onheyls middeler wijl hadden afweeren konnen. Dan hebben buyten alle vermoeden vernomen dat alle onsen wel ghemeynden yver weynig heeft geholpen: Vermits men op een wel bekende plaets tegens aller Volckeren Recht, onse Afgesanten ongewoon heeft gehandelt, geen gehoor gegeven, en tot onser hoochste verkleyninge afgewesen, met geen kleyne menaces daer by, want een Legher op onse grensen stondt, om so het God niet verhoedé, ontschuldich by overval of doortocht beschadicht te werden, de rest laten wy op 't vermoeden. So hebben wy ons van Krijchsmacht ghesterckt, en wyders op Gode betrout: En in bekrachtigingh des selvee geordineert, dat van nu af in 3. Weken herwaerts alle onsen Onderdanen van wat conditie datse zijn, hun van aller vreemder Krijgsdienst sullen hebben te ontslaen, en sich onder onser Armee te vervoeghen, waer toe wy om yder na zijn qualiteyt t' ontfanghen, onse Generalen,&c. hebben geinstrueert, en mede ordre ghestelt tot onderhout van alle Soldaten die in onsen dienst gequetst of ongesont worden. Wat de ongehoorsaeme belangd, wy bevelen allen onsen Amptenaers na de sodanighe en hare Kinderen te inquireren: En voor die noch in vremde dienst zijn, datze op pœne van onser hoogste onghenade hebben weder te keeren. De Leenluyden die mits zy van 't hare niet konnende gauderen, oock niet gepareert hebben, zijn dese mael gepardonneert. Die hartneckich onsen dienst blijven verlaten, sullen verbeuren al hun Leenen, Goederen, Privilegen, &c. En die, hun in Oorloge teghens Ons laten gebruycken, sullen als Verraders des Vaderlants Lijf en leven sonder genade verbeuren. Hier af doen wy onse Generaels erinneren dese onsen bevele al-omme in 't Leger te doen af-kundigen: Onse Onderdanen dat sy na d' ongehoorsame inquireren, en aen de selve schuldich zijnde, het derde van de somma voor af genieten, en over d' andere twee derde met den Fiscus veraccorderen: Die eenige ongehoorsame hunne middelen alleen bekent maken, sullen het vijfde genieten: En die yets van de selve in bewaringe hebben, sullé dat 't Gericht moeten aengeven. Gegeven te Ceulen aen de Spre den 26. July 1658.

Soo haest nu de Sweedsgesinde ongeern sagen den yver in de ontheeringe van zijne Ceurvorstel. Doorl./ en wisten sy niet wat van spijt aen te rechten: Men hoorde hare Ministers vreemt discoureren/ die van die tijt af niet anders practiseerden/ als / om den Heer Keurvorst te affronteeren/ soo met het eysschen van den Courlander Herz (getrout aen de Suster van sijn Doo:H:) [illegible]/ als met sommighe Vorsten en Papen omtrent den Rijn op te

maken / om de Kleeffse Landen te overhallen/ &c. Den Sweedse Resident sat in den Hage oock niet stil / maer trachte alles wat hy immers kost tot nadeel van Kurbrandenborgh uyt te wercken/ dies gaf hy op den 5. Augusti dit navolgende Memoriael ter Vergaderinge van hare Ho. Mo. over:

DE Ondergeschreven Resident van Sweden ontfanghen ende wel overweghen hebbende de Resolutie, van haer Ho: Mo: hem door der selver Heeren gedeputeerden den eersten deser ter handen ghestelt, tot Antwoordt op de Memorie, by hem den 18. des voorleden Maents overghelevert, kan niet naer laten haer H: Mo: mits desen te representeren, dat hy verwacht hadde dat der selver goede ghelieste soude gheweest sijn, sich in haer voorsz. antwoordt yets te uyteren over het principael subject van de selve sijne Memorie, aengaende het Chur-Brandenborghse werck, ende de secoursen, diemen van de syde van Syn Chur-Vorstel. Doorl. pooght teghens sijne Conincklijcke Maj. by haer Ho: Mo: uyt te wercken, ende te obtineren, ghelijck dan Sijne Coninckl Maj. het selve als noch, van haer Ho: Mo: vrientschap ende hooge discretie is verwachtende, te meer, alsoo door de inductien, ende sinistre persuasien, by de vyanden van sijne Coninckl. Maj. voor desen bygebracht, als ofte de selve voor hadde de Commercie te verhinderen, gheschiet is, dat zedert het sluyten van 't Tractaet van Elbing, ende de vernieuwinghe vande oude vrientschap ende alliantie, tusschen Sijne Coninckl. Maj. ende haer Ho: Mo: veel saecken op de zijde van haer Ho: Mo: zyn ghepasseert, die met de goede meeninghe ende Intentie van 't selve Tractaet weynigh over een komen: Ende alsoo sijne Con: Majesteyts Vyanden der selver vorighe haer soo wel ghesucceedeerde practijcken noch continueren, met haer Ho: Mo: aen te porren om Vlooten en secourssen nae de Oost-Zee te senden tot defencie vande Commercien, die sijne Coninckl. Maj. te beletten, doch noyt en is intentioneert gheweest, soo versoeckt de voorsz. Resident gunstelijck ende vriendelijck in den naem ende volghens ontfanghen expressen last van Sijne Coninckl. Maj. alsoo de selve gheneghen is het Elbinghse Tractaet te Ratificeren, haer Ho: Mo: ghelieven sijne Coninckl. Maj. alvorens gherust te stellen, ende oprechtelijck te verklaren, datse noch aen sijne Cheurfurstelijcke Doorl. tot Brandenborgh, noch aen de Stadt Danzick, noch oock aen de anderen sijne Coninckl. Majesteyts Vyanden eenighe secoursen directelijck of indirectelijck doen, noch de selve in hare Vyantlijckheden

den teghens sijne Coninckl. Majesteyt stijven, maer ter contrarie haer naer den inhout ende dispositie van't voorsz. Tractaet reguleren, ende het selve naekomen sullen; al welcke oprechte ende ronde verklaringhe den voorsz. Resident, van haer Ho: Mo: met den eersten is verwachtende, om voorts aen sijne Coninckl. Maj. bericht daer van te konnen doen, ten fijne het meerghemelte Tractaet eenmael voltrocken, ende ten effecte ghebracht moghe worden; Signatum s'Gravenhage den 5. Augusti 1658.

Hier op hebben hare Ho. Mog. den 7. Augusti geantwoordt als volght:

DE Heeren Staten Generael gesien ende overwoghen hebbende de twee Memorien van de Heere Appelboom, overghegeven den 5. ende 7. Augusti, hebben gheresolveert de voorschreven Heere Appelboom tot antwoordt te doen toe voegen, in maniere als volght: Dat hare Ho: Mo: te eenemael buyten reden achten, dat van de zyde van dese Staet belofte ofte versekeringhe gedaen ofte ghegheven soude worden, datse noch aende Keur-vorst van Brandenburgh, noch aen de Stadt van Danzick, noch aen andre van sijn Majesteyts Vyanden directelijck ofte indirectelijck eenigh secours sullen doen, sonder dat oock met eenen van de zyde van de Koningh van Sweeden vereyschte versekeringhe ghegheven werde op het stuck van de commercien; mitsgaders de ratificatie van het Elbingse Tractaet, neffens de nadere elucidatien ende interpretatien daer op voor desen ontworpen, gheschiet zy, sonder de welcke alles in onsekerheyt soude blyven: Datmen derhalven syne Majesteyt de notoire onrechtmatigheyt van de voorschreven begeerte door hare Ambassadeur voor ooghen sal laten stellen, ende doen begrijpen dat door het voltrecken van het voorschreven Elbingse Tractaet een volkomen gherustheydt aen beyde zyden sal volghen, met versekeringhe dat sulckx ghedaen zynde, hare Ho: Mo: de voorschreven syne Majesteyts Vyanden in hare Vyantschappen teghen de selve niet sullen ondersteunen ofte styven, maer haer draghen na den inhout van't voorschreven Tractaet: Sulckx dat daer mede niet en werde verandert ofte eenighsints verkrenckt de clausule in het voorschreven Elbingse Tractaet begrepen, nopende de inclusie van de Keur-vorst van Brandenborgh, van de Stadt Dantzick, ende and're Staten, aen de welcke sal toeghestaen worden de voorschreven inclusie te moghen aen nemen, mits haer daer op verklarende binnen de tijdt van een Maendt, na dat aen de selve notificatie sal ghedaen zijn van de onderteeckeninghe der voorschreven elucidatien door weder-zijdts gemachtighde Ministers.

Voorts dat hare Ho: Mo: by syn Majesteyt door hare Ambassadeurs sullen doen aenhouden, dat de voorschreve elucidatien ende nader interpretatien eenmael moghen

 gearres-

gearresteert ende het voorschreven Tractaet voltrocken worden, ofte andersints dat hare Ho: Mo: de uyterste meeninghe van syne Majesteyt dienthalven sonder verder uytstel moghen verstaen, om sich daer na te moghen reguleren.

Dese saken aldus af loopende / bleef de partije van Keurbrandenburgh met grooter lust haren yver betoonen in 't najagen van alle billickheydt: Selfs zijne Doorl: als hy hoorde dat men in Poolen d'Evangelise niet wel en handelden / en niet willende in schijn als sommighe pretendenten / maer in daede de Protestantse Kercke protegeren / schreef daer over aen den Koningh van Poolen / om terwijl hy met gewapende de bescherming en de verlossinge van verongheljjckte op nam / van d'ander zijde de weerelose niet te verlaten. Zijn Majesteyt van Polen de Godvruchtigheyt van den Heer Ceurvorst en de gewichtigheyt der sake bespeurende / sont daer op tot antwoort aen sijn Doorl: desen Brief in 't Latijn:

Doorluchtichste Ceur-Vorst, vrientlijcke lieve Heer Oome, Swagher ende Broeder. Ick heb uyt U. Ceurvorst: Doorl: schrijvens wijtloopigh ghesien 't geen de selve heeft belieft my te doen weten, als dat haer voorghekomen soude zijn, dat zijne Religions Verwanten in ons Coninckrijck van Polen ende groot Hertochdom Littauwen by Geestelijcke ende wereltlijcke, op veelderhanden manieren soude worden vervolcht ende in perikel ghestelt, ende dat U. Ceurvorst: Doorl: betuycht dat sulcks haer insonderheyt by dese constitutien van tijden seer ter herten gaet, 't welcke by my wel zijnde overwogen, is my lief geweest te verstaen, dat U. Ceurvorst. Doorl. vertroude dat sulcks geschiet buyten mijn weten, ende veel min met mijn believen. Nu is het sulcks, dat ick als noch wel weet te ghedencken, wat ick by mijne Crooninghe uyt kracht van de Rijcx constitutie hebbe beloofe ende besworen aen die van de Evangelische Religie, ende verhoope dat het selve in dier voegen naer gekomen sal zijn, dat my dien halven niets en sal geimputeert konnen worden: Ende indien het waere dat by dese Crijghs beroerte door de licentien der Gheestelijcke ofte Wereltlijcke eenighe exorbitantien waren gepleecht, soo moetmen considereren dat de selve even soo weynich, als die van de Militie (onder de welcke nochtans seer strenghe articulen sijn ende groote discipline wert ghehouden:) t'eenemael te eviteeren zijn, oock soo konnen van mijne sincere ende goede meyningh ghetuygen die placaten de welcke ick by mijne wederkomste in het Rijck hebbe laeten uytgaen, als oock 't gheen ick door middel van mijne ministers tot Danzick in Denemarcken ende aen de Geestelijckheyt aldaer hebben doen weten: Ende ten eynde U. Ceurvorst: Doorl: dies te meer moghe zien het mißnoegen dat ick daer van hebbe, ende sonder de welcke insichte ende consideratie

ick

ick in mijn kamer, privatis consiliis, *ende andere affaires, soo veel Protestanten niet en soude tolereren: soo ghelieve het de selve, in plaetse datse maer ghenerali jck ghesproocken heeft, te specificeeren aen wien, teghens de Rijckx constitutien ende andere versekeringhen, eenich overlast ofte molestatie is aenghedaen; Ende ick verseeckere V. Ceurvorst: Doorl:, dat sulckx ten besten van het ghemeene welvaren, ende in conformiteyt van dusdanige constitutien ende ondere versekeringhen, sal worden gheremedieert ende ghestuyt. Ende dit is het ghene, dat ick V. Ceurvorst: Doorl: tot antwoort ghetrouwelijcken hebbe willen laeten toekomen, met verseeckeringhe dat de selve van mijn niet anders als 't ghene dat hier vooren staet, sal te verwachten hebben. Ende beveele de selve inde Protectie Godes. &c.*

Warschaw den 16. July 1659.

Hier na verlieten den Brandenburgse Vorst van Anhalt/ Graef Waldeck en anderen der Sweden dienst/ ghelijck mede den Deense Generael Guldensteen: De Sweden in Pruyssen over dese omkeeringhe des Keurvorsts verbittert wordende/ plonderden sommige Curvorstel. Dorpen uyt/ beginnende alsoo d'eerste vyantschap: Hier op dede zijn Doorl: alle de Sweedse schepen in der Pillaw en der Memel aenhalen: Sulcks dat sy elckander op de handen moesten passen.

Den Coning van Sweden bracht op die tijt zijn Coninginne na Wismer/ om van daer met bequaemheyt weder na Stocholm over te schepen: Doch keerde sijne Majesteyt stracks weder na Oldeslo/gevende aldaer verscheyden Gesanten Audientie: Die van het Ceurvorstel. College wierden met slecht bescheyt doch goet Tractement bejegent: Die van Saxen hadden tweemael Gehoor: Hare Ho: Mog: Gesanten hadden korter expeditie: Die van Lubeck/ Bronswijck/ Lunenborgh/ en Bremen wierden schoone woorden ghegeven: De Hamburghers sonden daer Docter Broedderep Paulwellij en de Heer Tweestrong: In somma/elck scheen Sweden te placeren: Want men hoorde dattet Sweedse Legher door 't Sticht Minden en Westphalen na de Cleefs en Gulickse Landen gereed stonden te marcheren/ daer over die van Minden hun dapper versterckten: Want sy wisten dat den Coning zijn Legher uyt Jutlant had op ontboden na Oldesloo/ doch die ordre wiert stracks weder om gecontramandeert: Onaengesien alreede veel gepreste Boeren uyt Noorwegen/ Schonen en Bleken/ (daer de Prekers van yder Dorp so lange het den Koning van Sweden beliefden een Ruyter uytbrengen en onderhouden mosten) neffens 7. a 800. geworven Enghelsen/ en 5. Jachten vol Volck na Pomeren hadden af-gaen laten: Het ghewelddigh broodt backen en Bier brouwen tot Flenspurgh gaf al geheel wat anders te kennen: Men stroyden wel geruchten uyt/ datter eenighe stryende Legers boven Custrin by nacht

waren gestelt: Dat den Zweedse Resident by den Administrator van Maegdenburgh de procedurren van Keurbrandenburgh hadde swart afgeschildert: Dat den Coning van Polen die van Dantzich scherp had aengemaent/ maer om sy die so zwack waren datse met hun Soldaten te onvermoghende waren de Zweden uyt de Neeringh te verdrijven/ niet liever met eenighe Brandenburgers hun gevoecht/ en een torn op de Vyanden gedaen hadde/ &c. Maer onderwijl hoorden men oock/ De extraordinaris groote debuoiren die de Swedse Ministers binnen Koppenhaven deden, om by zijne Majesteyt van Denemarcken smaeckelyck te maken het excluderen van alle vremde Oorlochschepen uyt de Oost-Zee. Dit was haer Centrum/ den vops/ en het geduyrige deuntje. Doch en wilde Denemarcke daer noyt toe resolveren: Oock wel te presumeren zijnde/ dat indien dat punct met reputatie had konnen ingewillicht worden/ ghelijck het niet en konde/ dat Zweden ghelijck met al d'andere pretensien geschiet was/ daer mede geen vernoeghen soude hebben genomen/ maer weder een slimmer nieuwen Eysch voortgebracht hebben. De questie van Hendrick Carlsz over 't Jacht Stocholm/ met eenigh Gout en Olifants Tanden/ namen de Frans en Enghelse Gesanten onder haer/ wordende in plaets van de geeyschte 400000. Rijcksdaelders/ 't voorsz. schip gerestitueert en te Staden ghebracht. Onderwijl nochtans/ had den Oversten Eggerich Bremer veurden op den 5. July gheruymt/ werdende Commandant in Gluckstadt/ en Gen. Eversteyn wierde Drost en Amptman van 't Graefschap Pinnenbergh: De Zweden lachte met de confidentie der Deenen/ en in plaets van die daer in na te volgen/ vallen sy op nieus in Ditmarssen/ persen de Luyden 't bloet ten nagelen uyt/ en logeren 12. en 15. in een Huys. In Noorweghen hoorde men d'Inwoonders van 't Ampt Bahuis en Cong-elf oock over de Zweden jammeren/ om dat die hare Steden wilden raseren en de Wooninghen onder de voet smijten.

De Oorlochs-trompetten bliesen in dese tijdt by naer aen alle oorten van hun de vredelievende ghemoederen: Tot Staden druckte men een Zweedts Manifest tegens Keurbrandenburgh: De Ongarise Ghesanten Colowrat en Isola/ die al tot Circhowa by Posen aengekomen waren om den Vreede tusschen Polen en Zweden te bevorderen/ en konden noch gehoor noch Passepoorten by de laetste verkrijgen: Den Heere Keurvorst van Brandenburgh/ om alle onheyl te vermijden/ hielt tot Berlijn een Bededagh/ en dede zijn Benden na Oosten komen/ om daer met de Keyserse macht te voegen: Ontfongh een half uyr buyten Berlin de Coninginne van Poolen/ die na eenighe conferentien over 't Zweedse landen in de Neeringh by Dantzich/ weder uyt Berlin op den Kyckerdagh na Warschaw tooch.

De Zweden hadden op de Neeringh van de Wijssel af tot aen de Zee een doorsnijdingh met een Fort en sommige Redupten gemaeckt/ yder met 4 a 6. Stuckjes voorsien/ maer also sy haer eyghen Volck niet en vertrouden/ zijnde meest sekere 8 a 900. Deenen en gheprefte Noorweghers/ so kraemden sy tot vergenoeghen der Dantzickers van selfs op/ steeckende hunne Baracken in

St. Nicolaes

St. Niclaes Walde in brant/ sonden die borghs. [illegible] Pruysse Guarnisoenen/ in des selfs plaetse mede 't Scheepmaermde 2 à 300. Polen/ die sy by Dirsschaw hadden bekomen: Alsoo zijn syne Courlant ghesepilt/ latende maer 5. van hunne Schepen onder Zeal ten ancker / die soo nu en dan de Schepen die na Danzich wilden / visiteerden/ en alle Waeren van Contrebande daer uyt haelden / gelijck sy 106. Vaetjens Buspoeder uyt een Holl. Vaerder namen/ en vielen die van Lubeck besonderlijcke moeylijck: Pooghden oock eenige met Booten te landen/ en by 't Klooster ten Oliva eenige plonderingh te halen / maer wierden door sommige Dragonders gestupt: Beter voeren d'afgegane na Courlant/ dese landen 3. mijl van der Memel op Polangen 2000. Man / plonderende alles wat sy krijgen konden/ stroopten selfs tot op 2. mijl onder Memel / in 't korte een grooten Buyt van Lakenen en Speceryen bekomende / 't gunt den Poolse Veldheer Gonsiewsky toe-quam / en verstoorden noch der Joodse Synagoge: Doch heeft Gonsiewsky daer naer zijn vergoedinghe by Riga wel weten te bekomen.

Men verwachte nu alle uren den optocht der Sweeden: Den Nederlantse Gesant d'Heer Johan Isbrantsz. wende zich dieswegen van de Poolse Frontuyren na Pomeren / in meyninghe den Coningh van Sweden te Wismar te vinden / en daer door minnelijcke interpositien in den Vrede tusschen Poolen en Sweden goede vruchten te doen: Onderwijl die van Hamburgh soo seer als yemand een wakende en jaloerse ooge op de Sweden hadden/ want hare Coopluyden geloofden vastelijck/ dat Engelant/ Vranckrijck en Sweden nergens anders toe geunieert waren / als om de voornaemste See-Coopsteden buyten Londen / Parijs en Stocholm / te ruyneren: Te beswaerlijcker quamen haer de Engelse dreygementen van Represaillien voor / die men seyde dat den Protector op een pretense van 80000. flor. teghens d'Hamburgers wilden uytgeven/ doch eerst door een Edelman had laten afvorderen.

De Koop-konst om voordeel was nu de gantse Somer het aensienlijckste Ambacht binnen Francfort geweest: En de Banketten en Maeltijden het drijf-hout/ daer het Gelt en de Wijn de haepen en 't kleenkrijt voor een goede gedeelte genoemt mochten worden: Dit sach men by alle Natien/ ondertwijl den Wael des Keysers van dagh tot dagh op-gheschoven wiert / nu door het Ceurvorstelijck College selfs/ in het beswaerlijck convenieren over de capitulatien des Waels/ en dan door het aentrachelen van Fransse / doch allermeest van Biorenklau den Sweedse Gesant / die wel ront uyt door verscheyden ingeleverde Memorialen wegens synen Coninck eyschte alle soorten van satisfactie voor d'Electie eens Keysers / ofte/ dat men aen eenige van 't Duytsche Rijck satisfactie soude soecken/ &c. De Francoisen begeerden/ dat de nieuwe Keyser soude beloven de Vyanden van Sweden niet te assisteeren/ selfs vonden eenighe der Keurvorsten niet ongerijmt/ dat den nieuwen Keyser de hulp aen Polen teghen Sweden soude abandonneeren / waer op den Coningh van Ongarijen

garyen seyde/ dat van Vranckrijck oock moste in 't seconderen der Wetten stille staen. Onderwijl nu dese dispuyten duyrden/ voeghden sich tot een concept den Koninck van Ongaryen/ Kur-Saxen/ Bayeren/ Trier en Brandenburgh: De Palts/ Ments en Ceulen uyt vrese der Francoisen/ scheenen meer gunst van Parijs als van Weenen te verwachten. Immers in alle dese moeyelijckheden ginghen de Feesteryen haren ganck: Den Ceurvorst van Saxen tot Hanau gereyst zijnde/ daer hy den 4. Juny d'eerste steen aen de nieuwe Luterse Kerck hadde geleght/ Dr. Weller dede daer op een Predicatie uyt 't Boeck Zacharye Cap. 4. Vers 1. Is daer na op zijn Luter-pa. gegaen in een jente processie/ daer heeft den Keurvorst in een gehouwne Steen twee glasen met roode en witte Wijn/ een Beker met gelt van alle Munten deser tyt/ een Lutherse Catechismus en een gedruckte Augspurghse Confessie in die Glasz gedaen: Na 't welcke den Hanawse Ober-Amptman een hoabe Oratie dede/ &c. Den Coningh van Ongaryen den 9. Juny 18. jaeren out geworden zijnde/ heeft men daer over met vreughde-tekenen ghehaalt/ als nu eerst de bequame Jaren tot de Roomsche Kroon hebbende. Onderwijl dit gauderen duyrde/ quam 'er een donckere post uyt Weenen/ (het treuren volght altoos de blijdtschap) met bericht/ hoe daer den 16. Juny den Jonger Broeder van den Coningh van Ongaryen Prins Ferdinandus Aloysius Josephus aen de Kinderpockjes was overleden/ ende den 15. dito sonder eenighe pracht by de P. Cappucijnen in het Keyserlijcke Graf geset. Na dese droeve tijdingen/ sijn weder de vrolijcke ghekomen/ als/ dat den 15. July by alle de Ceurvorsten de Capitulatien zijn ondertekent/ ende onder andere dinghen oock vast gestelt/ omme op den 18. July met de keure des Nieuwen Keysers preciis voort te varen: De geaccordeerde en onderschrevene Rijcks-Conditien zijn in 't kort getrocken als volght:

VV Y Leopoldus, van Gods genaden Rooms Coning, &c. en de Doorl. Ertsbisschoppen Iohan Philip tot Ments, Karel Caspar tot Trier, Maximilliaen Henrick tot Colen, Iohan Georg de II. Hertogh tot Saxen, Gulick, Kleef en Berge, Burg-graefte Maegdenburgh, &c. Karel Loodwich, Paltsgraef aen den Rhijn, Hertog in Bayeren, &c. als oock niet minder van staet; En oock weghens de Doorl. Ferdinanda Maria, Hertoginne van Over en Neder-Bayeren, en de Boven Palts, Paltsgravinne by den Rhijn, &c. En Frederick Wilhelm Marck-graef te Brandenburgh en Burgh-graef te Neurenburgh, &c. En de Volmachtichde Gesanten Harman Egon, Graef tot Furstenbergh, &c. Iohan Maurits, Vorst tot Nassau, Graef te Catzenellebogen, Vyanden en Dietz, Heer tot Bilsteyn. Tot eere en waerde des Roomse Konineklycken naems verheven en geset zijn: Waer over wy oock tot Godes Lof, het Heyl. Rijck ter eeren, oock tot gemeyn profyt der Christenheyt en der Duytze Volcken, uyt genadighe vrye wil hebben aengenomen met de selve onse lieve Oomen, Neven en Keurvorsten, soo voor haer als de samentlycke Vorsten en Stenden des H. Roomsen Rycks, in navolghende wyse te vereenigen onder dese Articulen, die wy aengenomen en hun toegeseyt hebben.

1. Soo langhe onse Koninckliicke Regeeringhe duyrt, belooven wy te beschermen de Chri-

de Christenheydt en den Stoel te Roomen, oock de Pauselijcke Heyligheydt en Christelijcke Kercken, als der selver Advocaet: Recht, Iustitie en den Vreede in 't Rijck sonder aensien van Persoonen maintineren: Selfs in 't gunt onse Oomen de drie Keurvorsten tot Saxen, Brandenburgh en Palts tegen ons verklaert hebben, dat in alles watter by den Roomsche stoel of door 's Paus last geschiede, dat sy noch voor hare Religions Verwantten daer in niet gehouden willen zijn, noch tot eenighe samenkomst streckende tot prejuditie van de Munsterse Vrede, belovende die Pacta in alles te maintineren.

2. Wy willen vastellijck handt-haven en onderhouden de Gulden Bulle ende 't Munsterse Instrumentum Pacis, in dat over de achtste Keure, den Lantvrede, den Anno 1555. tot Augsporgh gehouden Rijcxdach, en alles wat daer op in de volghende Rijcxdaghen verbetert en geconfirmeert is, doch speciael op het Munsters en Neurenbergs Executionis reces, als mede den lesten Rijcxdagh tot Regenspurg, en alles wat noch op navolgende Rijcxdagen besloten sou mogen worden: En willen diesweghen alle Contramineurs, Vredebrekers, en ontrustende geschriften tegen gaen, en haer doen verwerpen.

3. Wy willen alle hoogh en lage stants Persoonen na inhouden des Gulden Bulle beschermen, en niemandt wie hy sy sonder consent van onse Keurvorsten daer van uytsluyten: Wijders sullen alle Lasten, inkomen, &c. blijven soo als die zijn, willende selfs geen gehoor geven aen d'aensoeckers van veranderinge, en die tegens de ordre van 't Kamergericht tot Spiers yetwes ageren.

4. Willen den Hertoghe van Savoyen volghens 't Instrumentum Pacis Cæsaree Gall. & Cæsarea Majestas, &c. te Munster, in de beleeninghe van Montferrat weghen de 494000. Kroonen die den Coninck van Vranckrijck aen den Hertoge van Mantua schuldigh is, helpen restitueren, op die forma ghelijck sy by Keyser Ferdinandus de 2. aen den Hertoghe van Savoyen Victor Amadeo sy verleent, en dat soo haest wy in onse Keyserlijcke Regeeringe ghetreden, en daer toe behoorlijck sullen versocht zijn: Oock by den Coninck van Spangen aenhouden dat hy kosteloos de stadt Trino aen den Duc de Savoyen restituere: En Duc de Mantua van 's Keysers wegen belasten, aen Savoyen die Iurisdictie te doen hebben, die hem in Montferrat competeren.

5. Sullen nimmer gedogen dat de Uytlantse Gesanten van Potentaten en Republijcken, pretenderende gekroonde Hoofden te zijn, en dien volgens de hoogachtinge in alle Keyserlijcke Hoven, dat sy de voorsittinghe van de Kurvorstelijcke Ghesanten sullen hebben: Doch de Ghesanten van wettighe ghekroonde Coninghen, ofte van hare Weduwen ofte Weeskinderen, sullen voor die van de Keurvorsten gaen. Willen oock niet datte vremde Ambassadeurs of Hansen van uytheemse Staten aen ons Hof, oft op eenighe t'samenkomsten met ghewapende stoet te paert of te voet op straet sullen verschijnen, of openbaer sich in de Rijcx saken bemoeyen. Willen oock dat ons Hof ghenighe der Curvorsten prerogativen han en werden ontrocken, en sal hare oude digniteyt van preseance by ons gemaintineert werden.

6. Consenteren oock, datte 7. Ceurvorsten volghens de Goude Bul over de welstant des Rijcx moghen vergaderen, raetslaen, en wat niet tot ons nadeel sy, willen dat confirmeren. De stenden mogen oock samen komen om hare gravamina in te stellen.

7. Alle opstant en seditie beloven wy te weeren: En de Ceurvorsten in het selve teghens de oproerige te helpen maintineren.

8. De by onse Voorsaten verleende Schut en Scherm-brieven willen wy daer laten, niet extenderen noch confirmeren, maer pogen te anulleren.

9. Willen niet toe-laten dat vremde als by 't Hansese verbondt zy gheschiet, des Rijcks saken doorsnuffele: Noch oock, dat yemant van 't Rijck teghens de Gulde Bulle en 't Instrumentum Pacis met eenige vreemde Potentaten sullen ingaen eenige Confederatie, protectie, mediatie en guarantie, &c.

10. Beloven mede voor ons selfs geen Verbontten in 's Rijcks saken met vremde Natien tegens 't goet vinden der Keurvorsten en 't Instrumentum Pacis te maecken.

11. Yder, hoedanigh hy sy, die t'onrecht vervreemdt is van 't sijne, en die volghens het Munsterse en Neurenberghs executions reces 't selve moet weder ghegeven werden, sal sonder onderscheydt van religie aen yder gepresteert werden.

12. Willen 't heyligh Roomsche Rijck, noch 't gunt de selve behoort, noch wegh geven, versetten of verpanden: Oock aen 't heyligh Rijck weder brenghen alle te onrecht aen vreemde Natien vervallen Vorstendommen, &c. speciael die in Italien vervremt zyn: Daer over mette Keur-Vorsten en Stenden raed-leven en inquireren, en een Iaer nae onse ingetreden regeringe poghen in de Cantzelery van Ments te brenghen: Willen oock de Ridders van St. Ian die haer goederen in den laetst Nederlantsen Oorloch onnoosel verlooren hebben, ende hun noch onthouden werden, de restitutie helpen bevorderen, en oock selfs restitueren 't gunt wy t'onrecht van 't H. R. Rijck mochten besitten. Wat Ferdinand Carel Ertshertoch tot Oostenrijck weghens de Landen van Elsas te pretenderen heeft, sal men op den naesten Rijcxdagh verhandelen.

13. Willen den Vreede in 't Rijck allesins nae 't Munsters Tractaet onderhouden, en gheen Oorloch sonder bewilligingh der Ceurvorsten en Stenden met yemandt aenvanghen: En ghelijck Vranckrijck door 't ged. Westfaels tractaet aen 't H. Rijck verplicht blijft, so mede wy beloven noch hulpe of onderhout of doortocht van Volck aen de Vijanden van Vranckrijck toe te staen: En alsoo sal men oock met de Bourgondise Creyts leven, en alle vreemt krijghs-volck daer uyt houden. En wy van buyten aengetast wordende, moghen ons met alderleye hulp voorsien, doch tegens 's Rijcks constitutien gheen nieuwe Vestinghen noch inquartieringen onderwijl van Volck maecken.

14. Willen ons oock in den huydighen Italiaense of Bourgondisen oorloogh niet menghen, noch de Kroon Vranckrijcks Vijanden aldaer assisteeren: Met die conditie, dat Vranckrijck en hare Vrunden niet en sullen assisteren de Vijanden van ons en 't H. R. Rijck. En willen niet alleen bevorderen den Vrede in Duytschlandt, maer oock in Polen, en de gantsche Christenheydt.

15. Laten niet toe dat een Keurvorst, Graef, &c. wie hy sy, sich selfs met geweld sal richten, maer willen dat verhoeden en hun verhooren.

16. Sonder consent der Keurvorsten en willen wy gheen Soldaten tot beschermingh des Rijcks oplichten, en dan maer tot protectie ghebruycken, om 't Rijck van manschap niet

al-

al te seer t'ontblooten: De vreemde wervinghen in 't H. Rijck moeten sich naer 's Rijcks besluyt van Anno 1570. en 't Instrumentum Pacis reguleren. Geen Rijcxstant sy gehouden tegen 't Rijck te dienen.

17. Beloven de Keurvorsten, Standen, &c. met geen onnodighe Rijcxdagen of onkosten te beswaren: Selfs haer te bevrijen over d'alienatie van Landen.

18. Willen niemant in 't Rijck van sijne Richters, Previlegen en Statuten af-dringhen: Maer op de Richt-saken ordre stellen, speciael op 't Hoff-gheticht te Rotwiel, en 't Wijngaerts en Lants-gerecht in Swaben.

19. Willen niet ghedooghen dat contra concordata principium, zijnde een Verdrach tusschen den Paus, de Roomse stoel, de Christen Kercken en Duytsche Natie, de verghevinghe der vacerende Officien by de gedeputeerde Roomse Stoel werde naer sich ghetrocken, maer ons na 't Augsburghse Rijckx besluyt van Anno 1530. schicken: Willen mede afschaffen de Pleydoyen voor des Paus Ghesant. En beloven soo onse Oomen de 3. Keurvorsten tot Saxen, Brandenburgh en Palts soo wegens de Gereformeerde als Euangelise ut supra in vreede te protegeren.

20. Belooven met consent der Keurvorsten te vernietighen alle Monopolien van Koopluiden, die in 't Rijck met hun gelt alles regeren. Oock letten op de invoer van alle vremde manefacturen en Wolle Lakenen, en beletten dat gene der selver Waren uyt de Bourgoundise Creyts vervoert werden.

21. Alle oude wettige Tollen willen wy onverandert confirmeren, en geen nieuwe sonder eenparige bewilligingh oprechten, en d'onwettige casseren.

22. Mits veele soo mediate als Rijckx steden hun teghens de Vrijheydt der Commercie onder haere Poorten en voor de steden alle Vivres onder de naem van excijs, marcktrecht, brug, poort, pleyster, cento gelder, &c. met Tol beswaren, de selve willen wy by aenvangh onser Keyserlijcke Regeringe terstont annulleren.

23. Begheeren mede, dat alle die in 't Rijck de previlegie met consent der Keurvorsten hebben om nieuwe tol te eysschen en oude te verhooghen, dat sy oock dan die van den tol exempt zijn, daer af sullen bevrijen: En willen ons met de Keurvorsten op de hoedanigheydt der Tollen in 't Rijck wijders informeren.

24. Alle Tols disputen tusschen de Keurvorsten ontstaen, en willen wy nergens dan voor ons Keyserlijck Hoff gerichtet hebben.

25, De frivole excemptien van Tol-vrijheyt op den Rijn, &c. tot naerdeel der Ceurvorsten, willen wy af-schaffen.

26. Als een Ceurvorst of Rijcxstant, of wie hy zy, klaeght dat men hem teghens zyne previlegen en gerechtigheden verkort en ontreckt, dien willen wy voor 't Camer-gericht van Spiers tot zyn gerechtigheyt helpen bevorderen.

27. Den Fiscus sal gheene goederen in 't Rijck die weghens crimine læsa Majestatis verbeurt zyn, na sich mogen nemen, maer den Over-Lantsheer daer mede moeten laten omspringhen.

28. Willen ons niet sonder Keurvorsten en Steenden raedt tot eensijdigheydt in de vredebreuck des Rijcks in laten, maer ordre volghen van 't gheformeerde Kamer-ghericht van Anno 1655.

29. Beloven na 6. maenden van d'intrede onses Keyserrijks alle ontrocken beneficien, &c. der Rijcks-steden, &c. weder om so mogelijck te vorderen.

30. Eenighe Leenen van importantie vervallende, willen wy voor ons behouden, en sonder consent der Ceurvorsten niet wech gheven: Wat onse Erf-Landen aengaet, de selve sullen aldaer niet dan by onses Rijcks Cancelier en voorweten der Keurvorsten uytghegheven werden.

31. In de genietinge, possessie en wettelijckheyt der Leenen, willen wy een yder wettelijck bevorderen.

32, Soo wy eenighe Erffenisse van Vorstendommen, Landtschappen, &c. in 't Rijck kregen, sullen die met d'erkentenis van al de servituyten soo van oudts daer aen gheweest zijn, aenvaerden, die wy dan ghenieten sullen even als den Creyts daer die Landen onder plachten te behooren: Doch sullen volghens den Munstersche Vrede by hunne Previlegien ghemaintineert blijven: Willen oock billijck letten op de klachten van sommighe Rijckx steden, dat sy van ettelijcke servituten exemptie diese van 't Huys van Oostenrijck hebben, gefrusteert blijven.

33. Over de gebreken in de Munte willen wy mette Ceurvorsten en steenden tot verbeteringe debuoiren aen wenden.

34. Willen oock niemandt buyten consent der Ceurvorsten, met eenighe Munt-vrijheden begiftigen: En alle onwettelijcke Munten af-schaffen.

35. Willen d'onbetamelijcke beswaringen en inormiteyten der Rijcx posten over brieven en packetten, reformeren, en 't Post-ampt onser Erf-landen sal in sijn kracht ghemaintineert blijven.

36. Wy beloven noyt directe noch indirecte te sullen staen na de Successie van 't Roomse Rijk: Maer de vrijheyt van een Rooms Coning sal volgens de gulde Bulle staen aen de Ceurvorsten en hare Nasaten, en dat soo dickmael als sy sulcks tot nut van 't Roomse Rijck sullen goet-vinden, selfs by 't leven ende sonder consent des Keysers: De Vicarij sullen oock na dito gulde Bul en alle Statuten als haer Ampt nodich is, onghekreuckt blijven, door wie ende wat daer tegens gedaen wert, sal nul en van onweerden zijn.

37. De Roomse Coninghlijcke kroon willen wy ten beste ontfanghen, yder Ceurvorst na hun Ampt tot de Crooningh vervorderen: De onlanghs ontstane en weder bygeleyde onlust tusschen de Ceurvorsten van Ments en Colen, blijft hier by gheconfirmeert: De Crooningh dese mael te Colen, vermits Aecken door den laetsten brandt daer toe onbequaem is. Willen oock onse Coninckklijck-, en Keyserlijcke residentie ende Hof binnen 't Roomse Rijck houden.

38. Beloven te maintineren de Gulden Bul, de ordre des Rijcks, den opgerechte Geestelijck en Weereltlijcke Vrede, de Landtvrede, 't Camergericht van Anno 1555. de Munster en Osnabrugse Vreede van Anno 1650. oock alle andere door de Ceurvorsten en Standen ghemaeckte en noch te maken ordren: En verklaren sonder arch of list de selve niet te willen contrarieren, maer de tegenstrevers selfs te helpen stuyten.

39. Sullen alle de Ceurvorsten, Vorsten en Stenden des R. Rijcks, hare Gesanten, en gevrijde Rijcks Ridderschap haestige audientie en expeditie verleenen: Haer en den Rijks Adel maintineren by hunne Previlegen, oock Leen en Leen-brieven verleenen, en in de overdragingh

gingh der selver van d'eene Famillie op d'ander, niet beswaren. Den Hertogh van Modena en sal om dat hy sich in den krijgh met Vranckrijck gevoecht heeft, van de beleeninge van Correggio niet versteken zijn, als hy sich maer na 't ghevolgh der Leen-rechten daer toe qualificeert. Willen mede over swaerwichtige saken des rijcks niets voornemen, sonder dadelijcke raedlevinge mette Ceurvorsten, en Stenden en Vorsten.

40. Wy willen volgens 't Vredens Tractaet terstondt na onse intredinghe van de Keyserlijcke regeringe onsen secreten, Rijcx-hof, en Krijghs-raden als wy weghens 't H. Rijck met yemandt in Oorloch komen, voorsien met Vorsten, Graven, Edelluyden en andere eerlijcke Persoonen, van Duytsche gheboorte, aldaer ghegoet, en aen geene vremden schultplichtigh: Alsoo willen wy mede handelen omtrent de Amptenaers van ons Hof; Confirmerende oock onsen lieven Neve den Ceur-vorst van Ments in zyn Erts-Cancelaerschap van Germanien.

41. Sullen alsoo met treffelijcke Luyden onsen Rijcks-hofraet, by onsere Voorvaders opghericht, en die wy (ten ware den naeste Rijcxdagh anders ordonneerde) confirmeren, en voorsien, &c.

42. Consenteren mede, dat volgens 't Vrede-besluyt Curments den Hoff-raedt visitere: Noch dat onsen secreten raedt sich met het doen des Hofraets in rijcks saken bemoeye, hoedanich oock de selve mogen zijn.

43. Willen in alle Verhandelinghen aen ons Hof gheen als de Duytsche oft Latijnse Tale ghebruycken, ten waere aen plaetsen buyten 't rijck, daer men ghewoonlijck een andere Tale oeffent.

44. Alle expeditien van Previlegien, ghenaden, giften, &c. by ons onder den tijtel van Rooms Coningh of Keyser aen yemanden verleendt, en speciael Placcaten over Vorsten en Heeren, sullen door 's Rijcks Cantzelary moeten passeeren, alle andere, schoon eenighe diploma, houden wy voor nul: Oock op Vorstelijcke en andere hooge digniteyten letten: Dat sich niemant tegens meriten by waerdiger indringe: En de verachtinghe van oude Adelijcke Huysen weeren.

45. Begeeren op 's Rijcks Cancelaer Tax-ampt geen moderatie, maer onderhoudingh, en Keurments als Erts-Cancelaer, daer in handt-haven. Den Fiscael wert oock ghelast sich te formeren teghens alle die sonder ons consent in 't Rijck eenige stants-verhoogınghen, nobiliteyten, raet-tijtels, oft Wapenen met open oft toe Helmen formeren, in recht van misdaets strafte betrecken.

46. En vermidts de Keurvorsten als onse binnenste Leden en Hooft-steunselen des H. Rijcks bysonder moeten hoogh geacht worden, haer wegens de Keurv. Erf-ampten,&c. laten gauderen met die te erkennen, en beletten dat dese noch onsen Hof-Mareschalck in hunne Ampts verrichtingen geen belet ghedaen en worden.

47. Op dat soo wel onse secreten als Hofraet en 't Kamer-ghericht te Spier van dese Artijculen behoorlijcke wetenschap hebben, en hare raedslaghen ende expeditien daer na aenstellen, soo willen wy hun sulcks voorhouden, daer aen verplichten ende verbinden, om haer daer na te reguleren.

Dit alles wat voorsz. is hebben wy op ghemelte Rooms Koningh de voorsz. Keurvorsten

voort haer uyt de name des heylighen Roomsen Rijcks toe-ghesejdt, by onse Coninghlijcke eer, waerde en woorden, ghelijck wy doen mits desen, en dat met een lichamentlijcken Eedt tot Godt en den H. Euangelium gheswooren hebben, 't selve onverbrekelijck te onderhouden, na te komen, daer niet tegen sijn noch laten doen hoedanich het soude moghen sijn, ofte sich met eenighe 't sy Geestelijcke ofte Weereltlijcke Rechten hier tegens te behelpen.

Gegeven in onse en des H. Rijcks stadt Francfort den 18. July, na Christi onses lieven Heer en Salichmaeckers gheboorte in 't Iaer 1658. van ons Roomsche Rijck in 't eerste, des Hongarise in 't vierde, en des Bohoemsen Rijcks in 't tweede Iaer.

(L.S.) LEOPOLD.

Ut Ferdin. Graef Curts. *Ad mandatum Sacr. Reg. Majest. proprium.*

Wilhelm Schroder.

Eer nu de Keurvorsten tot de Wael des Keysers traden / was binnen de Stadt een Tournoy-spel aengherecht / 't welck van den 10. tot den 13. July duyrden en wel af liep / en wierde den hoogste Prijs gegeven by de Kursarise Princesse aen den Oostenrijckse Camer-Heer den Grave van Ditrichsteyn/ 't welck bestont in een Krans en kostelijcken Ring: Onaengesien vele Heeren en Vorsten alle met Moscovise/ Mooren/ Switsers/ en andere vreemde habijten bekleet/ oock hunne knechts / zich in 't aensien van alle de Ceurvorsten en meenichte andere Aenschouwers / in dit Tournoy hun begeven hadden. Na dese Triumphe gaf Cur-Paltz in zijn Quartier op de Paerde-marckt in een getimmert Lust-Huys een kostelijck Bancket / 't Gebou was op een hoogh Theatrum en met groen geciert / de voornaemste Genoode waren de Coning van Ongarijen / d'Ertz-Hertoghe Leopoldus / de Keurvorsten van Ments/ Trier/ Saxen/ en Prins Maurits: 't Banckt geeyndight zijnde / ginghen sy alle behalvens Kurkeulen in den Pfulhof / daer Keur-paltz een Comedie liet speelen van Cælia en Prospero, die duyrde van 6. uren 's avonts tot 11. uren in de nacht. Door des Stadts Trompetter is den 13. July uytgheblasen/ dat sich alle vreemde Persoonen die aen geene Keurvorsten behooren/ sy waren dan wie sy waren / den 16. July voor sonneschijn uyt Francfort soude passen te wesen: Waer op den Ertz-Hertogh Leopoldus selfs sich na Saxenhuysen begaf/ de Franse Gesanten na Ments / de Spaense naer Oberroth/ en de Sweden na Hanauw. Den 18. July sach men de Ketens door alle straten ghespannen: Ten 7. uren begost de Storm Mis klock een half uyr langh te luyden / zijnde dit het teycken dat de Burghers in de wapenen mosten komen voor den Roemer tot de Kerck van St. Bartholomei / die voortijts gebouwt is by Keyser Carolus Magnus. De Ceurvorsten en Princen vergaderden oock in hunne Camer in den Roemer / sich kleedende met Keurvorstelijcke Rocken / de Geestelijcke Keurvorsten met Scharlaken Rocken / en de Weereltlijcke

reeltijcke met Root Fluweel: Daer was oock by den Bisschop van Worms als Proboost van de Kercke St. Bartholomei/ en Oppersuffragaen van het Aertsbisdom van Ments/ gekleet om de Mis te doen/ als oock de Cappellaen mette Sanghers en Musicanten van Ments: Die alle reedt zijnde/ soo klommen de Ceurvorsten in Coetsen: Yder Ceurvorst had sijn Marschalck/ die hem aen de Koetse op pasten/ draghende bloote Swaerden mette puncten opwaerts/ en reden soo na de Kercke/ te weten:

Den Ceurvorsten van Ments/ Colen/ Saxen/ de Bayerse Gesant.

Den Ceurvorst van Trier/ en Coningh van Bohemen mette Croon in de handt.

Den Paltsgrabe/ en Prins Johan Maurits/ Brandenburghs Gesant.

Hunne Marschalcken waeren van Ments den Graef Hensenstam/ van Kolen den Graef van Salm/ van Saxen Graef Papenheym/ van Trier de Heer van Elts/ van Bohemen Graef Trautsmansdorp/ en van Curpalts den Rhijngrabe: Sy reden by 9. uren na de Kercke/ daer den Bisschop van Worms met hare intrede/ terstont de Misse begost te singen/ en daer na song 't gants Collegie Veni Sancte Spiritus,&c. Dat geeyndight sijnde/ seyde den Bisschop: Emitte spiritum tuum, & creabuntur. Daer op antwoorden 't Choor: Et renovabis faciem terræ. Na desen las den Bisschop de Collecte: Ghy Heere die daer kent de Herten der geener die gheloofden, Vorders eyndighende mette Misse van den H. Gheest. Doen trock den Bisschop sijn Surplus uyt/ aentreckende een ander kleedt/ onderwijl al de Ceurvorsten 't Hoogh Altaer naderden/ en den Bisschop begost de Lof-sang Veni Creator Spiritus,&c. Waer op van 't Coor weder geantwoort wiert: Onder dies had men alles van 't Altaer genomen en 't Boeck van den Godsdienst daer op gelept/ daer de Keurvorsten by traden en op bezwoozen wierden/ als eerst die van Ments/ doen Trier/ Colen/ Bohemen/ Saxen/ Keurpalts/ d'Ambassad. van Bayeren en die van Brandenburgh: Na desen Eedt ginghen de Keurvorsten in deser voegen op hunne plaets sitten/ te weten aldus: 1. Curments, den Coningh van Bohemen, den Prins Kurpalts, Kur-Trier, de Ghesant van Kurbrandenburgh, Cur-Colen, Cur-Saxen, en den Gesante van Beyeren. Stracks begost den voorschreven Bisschop Veni Sancte Spiritus, de gantse Capelle beantwoorden hem: Hier na gingen de Ceurvorsten in de plaetse genaemt 't Conclave, hebbende alvoren elckander in 't heymelijck ghesproken: Dit was ten 11. uren: Riepen doen binnen 2. Notarisen, zynde Secretarisen van Kur-Ments, neffens een goet aental Edelluyden van yder Keurvorst, op dat sy de sake souden getuyghen, en traden soo tot de Electie.

Weghens Kur-Ments waren in 't Conclave Heer Adolph Hund van Saulheym, Heer Wilrich van Walderdorp, Heer Christiaen Baron van Boinebergh, Heer Geerard Baron van Schenckern, Sr. Philip Erwein van Schonborn, Ridder, Docter Mehl Cantzelier van Wartzburgh.

Uyt de Raeden van Kur-Trier waeren daer binnen Heer Hugo Frederijck van Elts, Heer

Damen

Daman Hartart, Heer Carel Hendrick Baron van Metternich, Lotharius Baron van Metternich, de Heer Cancelier Anetanus.

Weghens Kur-Colen Graef Ego van Furstenberg, Graef Willem Ego van Furstemberg, Heer Pieter Bushman Cancelier, en d'Heer Altenhove.

Weghens den Coningh van Bohemen, Hertogh Ian Ferdinando van Porzia Ridder van de ordre des Gulden Vlies, Heer Ian Hetwich Graef van Nostiz, Hooft Cancelier van Bohemen, Heer Ian Adolf Graef van Swartzenburgh, Ernst Graef van Ottingen.

Van Kur-Bayeren Graef Herman van Furstenbergh, Hertogh Wilebald, Ian George Oexel.

Van Kur-Saxen Heer Henrick Baron van Friesen, Hendrich Dietrich Baron van Taube, Wolf Siegfried van Littich, Austin Strauch Docter in de Rechten.

Van Curbrandenburgh Heer Raborn van Kandstein, Heer Fredrick van Iena.

Van Kurpalts den Lieutenant Generael Balthazar, de Baron van Huen, Docter Mieg, Vice-Cancelier, en Docter Francois Meis.

Soo ras nu al dese statelijcke Heeren in ghekomen waren, heeft men verkooren met eenpatighe stemmen, tot Rooms Keyser:

Prins LEOPOLDUS · IGNATIUS

Van Oostenrijck:

Koning van Ongarijen en Bohemen.

En wierde bes woor en na de ghewoonte der Oude Keysers / op dese wijse: De Keurvorsten geleyden hem tot aen 't Hoogh Aultaer / daer den Bisschop van Worms staende / seyde: Onse Hulpe is in den Naeme des Heeren, &c. 't Choor antwoorden: Die Hemel en Aerde maeckte. Naer eenighe antwoorden meer seyde hy / laet ons bidden: Ghy o Godt, die Schildt en Lancie breeckt, en door uwen machtighen arm t'onderbrenght de Vijanden van de gheene die op u hoopen, helpt ons ontegenwoordigh, wy bidden u, dat uwen Dienaer, onsen Koningh, Heer, en Keyser, en het Volk onder zijn Gebiet (waer voor wy u ootmoedig dancken) dat sy door uwe goetheyd mogen ontfanghen vergiffenisse der zonden, ende door uwe hulpe overwinnen alles wat teghens haer op staet, door Iesum Christum, &c. Doen namen de Ceurvorsten den Keyser / en stelden hem op 't hoogh Altaer / daer op al 't Volck riep: Godt zeeghen den Keyser Leopoldus: Langh leve Keyser Leopoldus. Terwijl songh men het Te Deum, ende stracks wierde hy aen de deur door een Herault gheproclameert uyt last der Ceurvorsten: Daer op wierde alle het Canon der Stadt gelost / en 300. klocken van vreuchde gelupt.

Daer naer is den Keyser in deser voeghen weder om uyt de Kerck gegaen: te weten / alle der Ceurvorsten Pages / Raedsheeren / Hertoghen en Graven gingen

gingen vooren/ toen volghden hare Trompetters blasende / toen 5. Herauten te voet/ als/ van Oostenrijck / Ongarijen / Bohemen / des Roomschen Conings en Keysers / daer naer volghden meer andere Trompetters / en doen de Bayerse en Brandenburghse Ambassadeurs/achter dese d'Erfmarschalcken van Kur Trier / van Kurpalts den Rijngraef met de Roomsche Croon/ van Bayeren den Graef van Zeyl met des Rijcs Appel / van Brandenburg den Camberlaen met de Scepter/ Graef Wolf Philip van Papenheym met de Schepde / den Ceurvorst van Saxen met het bloote Keysers Swaert/ en toen den Keyser Leopoldus met een Croon op zijn Hooft / van Kur Colen de Graef van Salm / van Kur Ments van Heusenstorm: Na desen quam des Keysers Train / en de Hof Ionckers / de Keurvorstelijcke Princen / hunne Dienaers / die den Keyser tot zijn Pallais op pasten / daer de Keurvorsten hem reverentie deden / en elckander saluteerden: Wendende sich elck weder van daer na zijn Logement.

Stracks hier op sont men Posten na alle Princen Hoven / die by vele wel aengenaem/ doch by allen niet even gunstig aen genomen wierden: Men segt dat op dese tijdingh Duytslant en Spangien verheughden/ Roomen lachte/ Poolen verquickte/ maer Vranckrijck en Engelant verbaesde / en Sweden verschrickte: De Stadt Munster sich over dese Verkiesingh willende verblijden/so wilden de Geestelijcken geen klocken doen luyden/ daer op de Magistraet 4. Kercken met gewelt deden openen / en alsoo zijn d'andere Geestelijcken gewillichlijck gevolght. De Euangelise deden in alle Rijcks steden oock Dancksegginghe in hunne Plaetsen / te Francfort expliceerde men den Text uyt Samuel 1. capit. 10. Ende Samuel sprack tot allen Volck, du ziele ghy, die de Heere heeft verkooren, want hem is gheen ghelijck in allen Volcke, &c.

Wat blijtschap men in Duytslant hoorde / soo en waeren daer mede nochtans niet alle Heeren verheugt / sy schepten onbenoegen / en ghelecken daer in een ongemackelijcke soorte van Bruylofs gasten/ daer van d'een niet na zijn meriten is onthaelt/ en d'ander qualijck heeft geseten / &c. Men hoorden dagelijck spreken van een Alliantie tusschen den Coningen van Vranckrijck en Sweden mette Ceurvorsten van Ments/ Colen / den Nieuwenburger Vorst oock Hessen en den Bisschop van Munster/ &c. Als mede/ dat den Coningh van Sweden aen den Hertoghe van Nieuburgh soude gheschreven hebben: Dat hy Hertogh soude arbeyden om het Spaens Guarnisoen uyt de Stadt Gulick te kryghen, en hem die Plaets in gheruymt werden, tot dat hy sich van Ceur-brandenburgh (nu sijn apparente Vijandt) soude geresenteert sien, ofte, dat hy anders met hulpe van zyn Geallieerden door Belegh dat soude sien uyt te voeren, &c. In de ged. Alliantie socht men meer andere Vorsten van 't Rijck als Wirtenbergh en Keur-palts oock te brengen. Des te meer verhaeste men sich tot Francfort met de Keyserlijcke Krooninge / men bracht dies weghen beyde de Croonen van Neurenbergh en Aken na Francfort: Den 31. July wiert den Vetten Os tot Francfort omgevoert/

gevoert/ voor de selve ginghen 4. Musicanten/ gekleedt met roode/ witte / en swarte Rocken / den Os had een krans op en om van Rosemareyn en Gras-Bloemen/ zijn Hoorens en klauwen waren vergult / dat noyt by eenige Kroninghe is geschiet.

Op den 1. Augusti quam den Burgerije in de wapenē/ waer door den nieuwen Keyser op de oude maniere na de Kerck trat / onder een kostelijcken Hemel/ gedraghen by acht de statighste grijse Raedsheeren van Francfort / die alle bloots hoofts ginghen : De Ceremonien van Kroonen in de Kerck volbracht zijnde/ keerden den Keyser / mette Keurvorsten en al den Staet weder op de selve maniere na den Roemer/ gaende over een met Witte/ Swarte/ en Geele Lakense overspreyde Houten Brugge : In den Roemer was een kostelijck Bancket aengherecht : De Ceurvorsten saten na de Crooninghe (die op d'oude wijse spoedigh voltrocken wiert) yeder aen een bysonderen Tafel: De Ambassadeurs van Spaingen den Graef Peneranda en den Grave de Fuentes braalden daer mede / dat sy op het braden van den Keyserlijcken Os/ die gheheel aen 't Vuyr vol Olipodrigo aen 't Spit lach / tot die Spijse den Wijn voor 't Volck lieten loopen : Dus besloot men den Kroondagh met alle vrolijckheyt : De Ceurvorsten en Stenden vertrocken den 5. 6. en 7. Augusti alle na Huys / onder de welcke Kur-Trier dit ongeval had/ dat hy een half mijl van Francfort mette Carots omvallende/ sijn arm verstuyckte.

Uyt het verheugde Duytslant keeren ons na 't bedruckte Vlaenderen : In wiens boesem alle ongesontheyt spoockten: Bergen wijnox sich onder Vranckrijck met verdrach begeven hebbende / so komt daer den Cardinal Masarini mette grootste Hooftmannen der Francoisen en Enghelsen raedleven : Daer op wert den 4. July Grevelinge belegert / dat alhoewel slecht voorsien en bemant/ de Francoisen in diverse Uytvallen dapper af-slingerden : Altoos hopende op ontset / dat te lang vertoevende / de Beleghetaers in 7. weken daer meester af wierden / tot groote gerustigheyt der Francoisen/ dewijl het onder hare partage was/ en sy nu tusschen Calais en Duynkercken/ een Bolwerck teghens de Engelsen hadden : Een ghedeelte van 't Frans Enghels Legher quam doen Maistre del Campaigne speelen door gants Vlaenderen/ soo dat hem den Prins van Condee in Oostende begaf / Caracena in Nieupoort / en Dom Juan binnen Brugge / daer men hem in 't begin d'inkomst weygerde/ de 4. Vlaemse Leden en de Burghers uytterniaten misnoecht sijnde / soo dat zijn Hoogheyts Hellebardier doodt / en de Soon van den Grave de Bucquoy door sijn arm wierde gheschooten. Te Gent versekerde men een Advocaet/ op presumptie / dat hy tot nadeel van de Stadt met de Vijanden gecorrespondeert soude hebben : Onderwijlen vertrack den Fransen Generael d'Aumont in de Carotse van Dom Juan van 't Antwerps Kasteel weder naer Vranckrijck/ zijnde vry gestelt tegens de Graven Salasar/ Boutteville/ ende Coligny/ laest gevangen in den Slach voor Duynkercken.

Gedurig-

Gedurende dese Conquesten in Vlaenderen/ soo onthieldt sich het Franse Hof haer tot Calais op / daer de Coninginne op 't Kasteel van de selve Stadt een Lust-gaelderije van Hout om in Zee te speculeren / vermaeckelijck dede bouwen: Juyst op die tijdt sagh haere Majesteyt aldaer een Vloot van 60. Hollantse Koopvaerdy-schepen de Hoofden passeeren: Den Coningh van Vranckrijck Mardijck wesende besichtigen/ verviel door geinfecteerde lucht/ en grooten stanck der Engelse Soldaten in een dangereuse Koortse/ te Calais komende/ verbreyt het gerucht van Zijn Ma. sieckte terstont over heel Europa; gants Vranckrijck stont verbaest/ Engelant verstelt/ Spaignen verblijt/ de Roomse Geestelijcken meynende door een onfeylbaren geest te spreken / geloof den 8. dagen lang dat den Koning doot was/ 't welck de licht geloovende Brabanders soo geerne aen namen / datse wel 3. weecken lang met bysondere omstandigheden alle de weerelt daer mede abuseerden: Wel is waer dat den Coninck buyten verstandt raeckte / zijnde den 4. deser tamelijck / en aen den voet gelaten/ te vooren tweemael in den arm / doch den 5. July verdubbelde de Koorts/ den 6. sloech den Koningh uyt van de Pourpre / den 7. sloegh het weder in/ werdende ten 7. mael gelaten / dit beterden / en toen wiert hem het Souveraine Tegen-gift Le Vin Hermeticque in gegeven / sulcks dat sijn Maje. van onder en boven dapper loosden / ende van die tijt af begost te beteren / tot den 22. July / wanneer den Koningh om suyverder Lucht uyt Calais vertrock/ leggende in zijn Kleederen in een Carotse geprepareert als een Bedde: In de Poorten saten den Marschalck de Villeroy en Duc de Morcemor/ omringt met de Guarde / quamen also den 28. July binnen * Compeigne/ daer den Koningh weder tot zijn volle gesontheyt raeckten / waer over men te Parijs Danksegging dede / in plaets van de Gebeden die men daer so lang den Koningh was sieck geweest / om des selfs gesontheyt had gedaen. Even wel bleven de Geestelijken in Vrankrijk malcontent om 't overleverē van Duynkercken aen d'Engelsen: En men seyde dat Godt daer om het Koninghrijck met drooghte en slechten Wijn voorsach. Toen storf binnen Parijs Dr. Pietersz. Afgesant van Hamburgh.

De Zee woelden nu rondtsom van alle Natien: Den Protector dede veel Waterluy pressen/ om onder Montaigu/ Godsin/ of Aiscu met 20. Schepen en 500. Bootsluy tot secours van den Coningh van Sweden nae de Sont te te senden: 't Welck geen kleyn bedencken aen andere Landen en Staten gaf dat Engelant dus met Volck en Schepen/ en Vranckrijck met Gelt den Coninck van Sweden assisteerden/ die nu daer door te meer ghemoedight / wel licht yets groots soude aenvanghen/ 't gunt hy anders wel soude hebben ghelaten: Doch al-eer dit Engels secours in Zee raeckte / storf den Protector/ waer door maer sommige Schepen en de Bootsluy met 500. Schotten over

* Alhier leyde de Gesant van hare Ho: Mo: in een Audientie af, zijn devoir van gheluck over des Coninghs ghesontheyd, en conquesten te wenschen, en dattet selve metten Generale Vrede mocht bekroont worden. Sijn Majest. antwoorde, dattet noyt aen hem ontbroocken hadde, &c.

gesonden wierden. Des Protectors Susters Soon Capiteyn Meetson is in dese tijt met zijn Fregat op de Revier van Lissebon gekomen/ daer hy uyt insicht van zijn Oom door 2 Raetsheerē van de Coninginne ten Hove wiert gehaelt/ uytnemende getracteert/ en aldus weder aen boort ghebracht: Den Vice-Admirael de Ruyter quam doen de Portugaelse Kust met 23. Schepē besetten. De Biscayers brachten onderwijl het een Nederlanes Schip nae het ander op/ onder pretext/datse Engelse Goederen in hadden. Te Livorne sloop een Engels Schip in de Haven/ en alhoewel die van 't Kasteel wel 50. Canons op hem losten/ soo haelt hy een Spaens Coopvaerdijer van daer. 't Engels Fregat Preston brocht doen 3. Holl. Coopvaerdyers met Olije te Pleimuyen op/daer van men sustineerden dat de Ladinge aen Spangiaerden behoorden/ zijnde een met 16. en een met 12. stucken gewapent: In een van de selve was Capiteyn Beach/ hebbende een Commissie getekent by James Stuart Admirael van Sijne Majesteyt van Engelant. Het Spaens Fregat St. Anna bracht tot St. Sebastiaen op den Franse Rover Willeborts/ vaerende met dubbelde Commissien van Vranckrijck en Portugael. Tot Blavet / Concquet en Morlais custe men noch diversche soodanighe Roof-schepen uyt / om op de Nederlanders te kapen. Tot Smyrne begaf sich een Venetiaens Schip tot de Turcken over/ onder d'Engelse Vlagge / waer op een Frans Edelman commandeerde/ die sich Turcks maeckte / en al de geheymenissen der Venetianen/als ooch hare voornaemste correspondentie binnen Constantinopolen/ aen den Turckisen Keyser openbaerden. De Engelsen maeckten doen Vrede met die van Tunis/ lossende al hunne Slaven. De Barbarise Rovers sette op die tijt 500. gewapende Moren 2. mijl van Toulon in een Dorp Cenarp in de Voornacht aen landt/ en plonderen alles waer sy dien nacht kondē geraken/ en na dat sy vele arme menschē vermoort hadden/ hebben sy met hun weg gesleept een grooten hoop alderleye soorten van Luyden/ die sy gekoppelt in Slavernije hebben wegh gevoert: Daer laghen toen tot Toulon wel diverse Franse Roof-schepen ghereedt/ maer de selve en roerden haer in 't minste niet tot verlossinge van so veele onnosele zielen: Als oft sy wilden seggen/ dat men die van haer ambacht oock wat wils moste laten. Een Engels Rover William Mace met 8 stucken/nam toen een schip van Hoorn/ gaende na Conquesneau/ genaemdt de Meulen/ Schipper Jan Jansz. Mol/ houdende alles voor prijs.

Den Ambassadeur Don Ferdinandos Telles Faro de Menege quam in 't begin van July met zijn Schip van Portugael direct de Maese in / tot voor Rotterdam/ daer hy met een Chaloup door een Burghermeester en den Pensionaris te lande wiert gebracht: Quam den 18. dito in den Hage / wordende door 2. Heeren uyt de Staten Generael met 20. Carotsen aen de Hoorenbrugge verwillekomt / en in de Carotse van den Prince van Oraignen ghebracht in 't Logement van de ordinaris Ambassadeurs: Hebbende buyten

com-

costume sich heymelijck 8. dagen lang van te voren onbekent in den Hage gehouden/en met de Frans en Enghelse Ministers in 't Bos in hare Carossen ghereden: In zijne Audientie voor de Staten Generael dede hy dese volghende Propositie:

Hoogh Mogende Heeren Staten,

DOor het commandement van den Koninck van Portugael, Alphonse den Sesten mijnen Heer, ende de Doorluchtige Koninginne Regente, ben ick hier gekomen met het ampt, 't welck plach te genieten d'Extraordinare Gesanten.

Eerstelijck, dat ick uyt haere Namen, uwe Hoog Mo: begroeten soude, en de welcke sy toe wenschen tot allen tijden, overvloedelijck, alles goets ende gelucke

Ten tweeden, dat ick aen uwe Hoog: Mo: soude te kennen geven, haren yver, ende begeerte, die sy nu over lang hebben gehadt, op dat de langhdurige vrientschap, tusschen de Portugysen, ende de Bataviers, mochte in haren voorigen stant gestelt werden, in de welcke sy, onder de voorsaten, van den Doorluchtichsten Koninck Alphonsus, ende hare Hoog: Mo: altijt geflooreert heeft, ende dat dese sijns Maj: begeerte, van uwe Hooghe Mo: te rechte bekent werde.

Soodanigh, dat sijne seer rechtveerdige oorsaecke, door de geheele wereldt worde verbreyt, als alle behoorlijcke neerstichheyt doende, om voor te komen sulck danigh onderlingh Christen bloet-stortingh, bederffenis, schade, plunderingh, branden, ende schip breucke, de welcke nootsaeckelyck den oorlogh volghen.

Ten dien eynde heeft hy my bevolen, my naer dese placts te begeven, op dat ick, ist saecke dat sulcx het wel ghevallen van uwe Hoog. Mo. is, den Vrede soude presenteren. Ja om den selfden t' offeren, laet hy selfs niet naer in desen tijt, in den welcken ghy ons den oorlogh aensecht, ende met die omstandicheden, met de welke, naer so veel aengedaen ellende, gy hebt gesonden eene vyandlycke vloote naer Portugael. Om dat yemant eene blyde Vrede genieten mach, machmen alleenlych den krygh voeren, ende dit pretext genomen hebbende, doense aen eenig schyn van recht veerdigheyt, d' armoede, en ellende, de welcke sy van beyde syden onschromelyck verdragen: d'oorsaecken van soo veel quaets syn geweest de strydigheden, want sy gedwongen hebben dat men wedersydts de wapenen in de handt

nemen soude. d'Oorsaecke van de strydigheden syn voortghekomen, van de inmoderate regeringhe, inde welcke soo wel de Dienaers, als de Prefecten, over de Zee-saken bevel hebbende, hun hebben gedragen, niet twyffelende of sulcx is aen uwe Hoochmoghende bekent, uyt al 't welcke, beyde ende aen het Portugaelse Ryck, ende aenden Staet vande geunieerde Provintien, so groote schade uyt gesproten is: Welck aengaende, de doorluchtighsten Koninck mynen Heer die soecken sal te compenseren, ende te repareren soo veel het mogelyck wesen sal, mits tusschen beyden komende, gelyck het billick is, de moderatie van den Christelicxsten Koninck, en van den Protector van Engelant, ende sal voorts alle neerstigheydt aenwenden, dat hare Hooghmoghende moghen bekomen, billicke satisfactie, waer toe aen my verleent is ample, ende alderhoochste macht: Dit aldus synde, soo moet ick noch eene sake eysschen, te weten datter gekosen mogen werden Commissarissen, met dewelcke ick gantschelijck ende volkommentlyck mach handelen, ende te ghelyck eene universele, ende eeuwige Vrede besluyten.

Verwachtende van uwe Hooghmogende goedertierlyck ghehoort ende verhoort te worden, ende vervolgens te hebben eene korte expeditie:

Onderteeckent, Don Ferdinand Telles de Faro.

Den Brief van gheloove die desen Gesant van Portugael doen mede over gaf/ was in 't Latijn/ en luyd verduytst aldus:

Hooch, ende machtige Staten. Ick Heer Alphonsus, door de gratie Gods Koninck van Portugael, Algaerben, over gints, ende dese sijde de Zee, Heer van Guinea, en Africa, van de gheconqnesteerde navigatie, Commercie, soo in Moorenlant als Arabien, Persien, ende Indien, &c. Uwe Hoogmogentheden, als de ghene de welcke ick als vrienden, ende my toegedaen beminne, ende estimere, salut.

Den Heer Ferdinandus Telles de Faro, Heer vande Steden Tamarosa, Carnallio, Commandeur vande Commanderyen, Campanhany, Mourica, Apery, Nuy, vande ordre onses Salighmakers Iesus Christus, Gouverneur, ende Praefectus Generael van den Staet van Brasilien. Desen die komt tot u Hoog: Moghende, op dat hy aen u Hoog: mogende, als mijnen Legaet, voor oogen soude stellen, mijne begeerte, ende genegent-

negentheydt, datter tusschen mijne Rijcken, my onderworpen, ende hare Hoogmogende, mocht gemaeckt werden, eenen vasten Vrede, ende dat sijne Persoon, ende de strijdigheden, mochten te met ghedaen werden, dewelcke oorsake sijn gheweest, dat tusschen dese Natie, de liefde, ende vrientschap is gebroocken. Verwachte van hem dat hy sijn selven hier in soo comporteren sal, ende dat sijnen Persoon, ende sijne besendinge, aen uwe Hoogmogende niet on-aengenaem en sal wesen: principalick aenghesien het werck, waerom hy ghesonden werdt, hy confereren, ende bearbeyden moet, met interventie vanden Alder-Christelijxsten Koninck, mijnen ghetrouwen Broeder ende bloet verwant, als mede met die vanden Heer Protector, vande Republijcq van Engelant, dewelcke, gelijckmen gelooven moet, bequame middelen aen beyde partijen beramen sullen, derhalven bidden seer ernstelijck u Hoogmogende desen mijnen voorghenoemden Legaet gunstelijck te hooren, ende eene corte expeditie te gheven, ende in alles volkomentlick te gelooven, 't welck hy van onsent wegen sal voor gestelt hebben.

Godt Almachtich, wille uwe Hoogmogende dewelcke ick als mijne genegen vrienden beminne, ende estimere, in sijne protectie ontfanghen, gegeven tot Lisbona den 4. April 1658. Onderteeckent de Koninginne.

Waer op is gevolght / datter 8. Commissarissen gestelt zijn om mette gen. Gesant te handelen / dese reden den 28. deser met 4. Carotsen na des selfs logement / ende waren / uyt Gelderlant den Heere Huygens, uyt Hollandt de E. Heer Mr. Symon van Hoorn, toen Schepen / nu Burghermeester van Amstelredam / en de Heer Raedt Pensionaris Mr. Iohan de Wit, uyt Zeelandt den Heere de Veth, uyt Utrecht de Heere van Holcok, uyt Vrieslant de Heere Grossteen, uyt Overijssel den Heere Krants, en uyt Groeningen den Heere Schuylenborgh: De verrichtingen waren ten wedersijden weynigh / also men wedersijts inducerende / en vermits den Portugijsse Ghesant hem in goede redenen veel te swach bevont / soo versochte hy / om in presentie van den Ambassadeur van Vranckrijck en den Resident van Engelant over de verschillen te moghen handelen: Doch hare Ho. Mo. eyschten billijcke satisfactie: Waer op niet en volgden / dan seker Memoriael / 'twelck desen Gesant eerst den 28. Augusti aen d'Heeren Commissarissen over gaf / daer in hy presenteerden / Vijf Millioenen te betalen in 16. Jaren / Vrijen Handel op Brasil / en eenige andere kleynigheden de West-Indise Compagnie heraken de: 't Welck hare Ho. Mo. gants geen satisfactie gaf / geen restitutie zijnde gelijck in zijn Propositie was ghe-roemt dat hy wilde doen: En vermits naederhandt door de onrusten der twee Noorder Coningrijcken / in 't Hof swaerder en hoogher occupatien voor vielen / soo bleef dese Portugaelse Handelinge als slapende 't gheheele Jaer uyt: Alleen is ons ter hant gekomen seker Portugals Manifest / vol list en bedeckt.

Copye.

Copysel samen gesmeet/in schijn als oft die Republijck die sy so Portughisachtigh verongelijckt hadden/ in quade proceduyren voort voer: Wy hebben 't de moeyte weerdig geacht een Extract daer van hier in te voegen/ op dat de beter-wetende sien souden/ hoe wop dat men in dese Eeuwe de Verraderije af schilderen en op pronchen kan:

Het is al de Weerelt vreemt, om sien, datter tusschen Portugael ende Vereenigde Provintien een Oorlog is. Doch yder mach uyt de volgende Narratie, de redenen bespeuren welcke partije daer toe gelijk heeft: So ras Don Ian Koning van Portugael was verklaert, heeft die strackx order na Brasijl gesonden, om de Hollanders daer wel te Tracteren: Sont oock een Gesant aen de H. Staten, en sloot den 12. Juny 1651. een Treves voor 10. Jaren mette selve, die oock een Vloot en veel gelt nieulijckx tot secours van Portugael sonden. Maer de West-Indische Compagnie dede 't Contrarie, sendende aen haren Generael als hy na America trock, order, om al te nemen wat hy konde: Die den Treves Ignorerende, de Stadt Loanda in nam: Overvallende de Portugijsen, tot Bengo: En veroverende 't Fort Mohangane: Soo namen sy oock 't Eylant St. Tome, en de Stadt St. Louijs: En dit onder decksel van Vriendschap.

So ras den Koning dit verstont, sont stracks een ander Gesant na Hollant, om redres over dese desordren te versoecken: Doch de Ministers der Compagnie excuseerde haer op d' ignorantie vande Treves, waer over hy hem aen de Staten Generael addresseerde, die hem hope van restitutie gaven, doch nimmer gevolgt is. Want men konde op de ordre der H. Staten niet verkrijgen de restitutie van 't genomen schip Spiritus Sanctus, en van andere meer. d' Oost-Indise Compagnie naer datte Treves gepubliceert was, namen in Ceylemo de Stadt Negumbo, daerse veele Portugijsen met koelen moede Massacreerden: So dat des Konings Gesant uytten Hage versocht te mogen vertrecken. Dies sent Sijn Majesteyt na Hollandt Don Francisco d' Sousa: In welcken tijt de Portugijsen weder in namen Maranhane en St. Tome, waer op de revolten in Brasilien zijn gevolgt: Want so ras den Graef van Nassau van Olinda na Hollant was vertrocken, stonter onder de Ministers en de Soldaten vande Compagnie sodanige dissolutie op teghens de Portugijse In-woonders: So dat die siende haer sonder Wapenen, als Desperaet op de Hollanders zijn aenghevallen, doende die uyt de Sterckste plaetsen retireren, en senden om secours na de Bahia: Den Gouverneur sont van daer hun eenigh Volck toe, met ordre, om alles by te leggen, en den Koningh daer van te adverteren: Gelijck zy dan zelfs aen den Koninck om hulpe sonden, ofte wilden hun anders by weygeringh een ander Prins onderwerpen: Den Koningh hier over verbaest, resolveerde hier in te voorsien: De Staten Generael rusten onderwijl een

groote

groote Armade tot onderstant na Brasilijen, daer teghens de Sousa bad datmen sulckx wilde achterhouden, belovende alle genomen goederen en plaetsen te restitueren, presenteerden selfs mette Hollantsche schepen te gaen om sulckx te Effectueren. Maer de Staten sonden in plaets van een, twee Armaden, waer van de Soldaten te Lande traden met Boeyens in de handen, om alle Portugijssen daer in te besluyten: Doch dese zijn tegens hare opinie selfs in twee Battalien vande Portugijsen overwonnen. Daer na hebben de Hollanders noch een derde Armade na Brazijl ghesonden, die oock als de voorgaende voeren: Hier door verbitterden beyde de partijen. Den Koningh dede Don Francisco de Sousa na Vranckrijck gaen, en sondt D. Antonio aen de Staten, die daer in veele Maenden geene Audientie en konde bekomen: Eyndeling in conferentie geraeckende, so en isser niets uytgerecht: Hy protesteerden door Propositien alles gedaen te hebben wat hy mochte, en dat hy den Vrede beyverden, om dat het teghendeel daer van den Oorlogh, soo schadelijck soude zijn: Maer den Koningh bemerckende dat alles te vergeefs was, heeft in Iunio 1651. de Commercie voor de Hollanders in zijn Rijck verboden, doch op consideratie des Koophandels, liet hunne Schepen weder gunstelijck gaen ende komen. Middelertijt sont den Koningh voor Gouverneur naer Angola Salvador de Sa, die de Hollanders de Stadt Loanda, ende alles wat zy daer hadden, met de wapenen af nam. Twee Iaeren na den gheslooten Treves namen de Portugijsen van Brasijl, ter zee geholpen van de West-Indise Compagny tot Lissebon met eenighe Schepen, het Recif, ende byna alle de Plaetsen die de Hollanders aldaer besitten. Daer na is den Koninck van Portugael overleden. De Koninginne Regente even wel, sondt om Vrede te hebben Feliciano Dourado na Hollant, op dat hare Agent (doen t'Amsterdam zijnde) sich aen de Staten Generael soude addresseren, om Vrede te maken, daer den Koninck van Vranckrijck sich als Mediateur toe stelde, dat van beyden aenghenomen wierdt. Doch door de Negotiatie van den Spaensche Gezant sondt men uyt Hollant een Armade met Twee Commissarissen na Portugael, om satisfactie binnen weynigh dagen te eysschen: Den Admirael Opdam wiert daer bejegent als Vriendt, die aen Lant settende de twee Commissarissen, deden die na eenige complimenten een eysch, daer op sy in xiiij. dagen mosten antwoort hebben, 't welck was:

Dat Portegael soude restitueren aen de West-Indise Compagny, alle de Landen, Capetanien, Provincien, Steden ende Sterckten van Brasil, van Rio de St. Francisco van de zuyt zyde en de Provinçie van Seara van de Noordt zyde: Als mede alle 't Canon en Amonitie van d'Hollanders genomen: En de Heeren Staten Onderdanen hersteldt in hare Huysen en Goederen: Dat de Portugysen aen de West-Indise Compagny souden gheven 1000. bois Carro, 1000. Koeyen, 300. Paerden en 600. Schapen, binnen 6. Iaren: Datte Portugysen en Hollanders aen malkander hunne schulden souden betalen: Dat die van Portugael aen de West-Indische Compagny souden geven in Seven Maenden 600000. Guldens, en 13000. Caixas de Acmar

in 13. Iaren: En oock restitueren 't Suyder deel van Africa, 't Eylant St. Thome, en voorders alle Gevanghens ten wedersyden los en gepardonneert, uytgeseyt, Theod. Hoohstraten, ende den Lieutenant van den Colonel Nicolao Nicolai: Die buyten gesslooten souden blyven, &c. *Op desen Eysch retireerden den Admirael van Opdam buyten 't Canon. En de Commissarissen spraken niet als van restitueren, seyden oock macht te hebben om te handelen, doch is niet geeffectueert: Zy brachten nieuwe Articulen voort, die vry gemodereert scheenen, vervatende, dat sy desisteren souden van den eysch van 't Eylandt St. Thomee en Angola, doch begeerden aldaer den vrijen Handel, en vryheyt om een fort te bouwen op de Kust van Africa, omtrent de Riviere Lucalla: Dan in het resterende en wilden zy niets veranderen, eyschten noch Drie Millioenen in acht Iaer te betalen: Men antwoorden hun met veele redenen, dat den Eysch van Restitutie onmogelijcke te voldoen was, sy mosten billijcker Conditien stellen, men soude alles doen wat mogelijck was: In de leste Conferentie stelde de Franse Ghesant dese drie Conditien voor:*

I. Dat een yder andre Conditien sou voorstellen, met verswijgingh van Restitutie.

II. Dat so de Commissarissen daer toe ongbelast waren, men een Gesant naer den Hage sou senden, om daer onder de Mediatie vā Vranckr. en Eng. te handelē.

III. So den Hage niet en wiert geapprobeert, men een plaets in Vranckrijck soude verkiesen.

Dit nam de Koninginne aen, maer de Commissarissen niet: Seggende, niets sonder Restitutie te konnen toe-laten: En doen verliet de Franse Gesant de Mediatie. Daer na als men de Raeden Tribunal en veel treffelijcke Ministers van 't Rijck dede vergaderen, spraken die, liever te willen sterven, als 's Coninghs Patrimonium in zijn Minderjaricheyt wegh te gheven: Ende alsoo zijn de voorss. Commissarissen weder vertrocken: Vindende geen reden, hebben den Oorloge gekoren voor de Vrede, &c.

Dit Manifest had den naem/ van te Lissebon by 't Hof uytgegeven te sijn: Welck Hof nochtans niet onbewust was/ dat de Nederlants West-Indise Compagny hadden geintercipieert de eygen hant van D. Jan de Bragance/ Koninck van Portugal/ sijnde een Brief/ daer in die den Gouverneur van de Bahia in de saken tegens de Hollanders in Brasilien de hant boodt: Dat de successive Gesanten van Portugal soo in het demonstreren van gelijck/ als in het betalen van hunne onkosten dickwils waren te kort geschoten: En eyndelijck/ dat als gelijck men voor gaf/ spoedigh wilde een eynde maken/ geen mediatie van andere/ noch verandering van plaetse om te handelen dienstigh was: En schoon het eerste om eensijdigheyt te vermijden noch aenemelijcke was/ so en was het tweede doch nergens toe nut: Sulcks dat de Portugisen tot noch hun selfs in een quade Laborinthe van nolens, ingewickelt vindende/ van d' een sijde met magere beloften wel souden willen de Hollanders papen/ om van d' ander zijde te komen goede Christiani te schijnen: Doch alsoo het

Recht

Recht/ de reden en billickheyt van Godt de Heer wert gezegent/ soo sal hy al veel meer alsulcke naderhant (speciael verongelijckte Weduwen en Weesen) restitueren en over hare eygendom doen gauderen/ dan de onrechtvaerdighe/ die toch door zijn admissie in gewelt niet lang konnen possideren.

Capiteyn Banckert convoyerende 5. Nederlants en 3. Hamburgse koopvaerdijers van Cadix/ontmoete by de Singels een Enghels Fregat met 50. stucken/seggende/ordre te hebben om de Nederl. Koopvaerdijers te visiteren: Banckert antwoorde/ geen ordre te hebben om dat te consenteren: Doch zy dedent even wel: Het gemelte Fregat bleef haer vervolghen tot noch een ander Engels Schip met 30. stucken daer by quam/ toen haelden sy en Banckert hun Canon te boort/ daer op sont een der Engelse Capiteynen sijn Chaloup aen Banckerts Schip/ seggende/ dat hy 3. van de voorsz. schepen most mede nemen/ daer Banckert op aen de Schippers dede weten/ dat sy achter hem souden om-loopen/ ende haer gereedt maken om te slaen: de Schippers dedent/ maer de Bootsgesellen wilden niet vechten: Onderwijl quam noch een ander Engels Fregat/ en dese namen de Schippers/ die breugende by de Admirael Montaigu in Duyns: Dese de Schepen gevisiteert hebbende/ ontsloegh de selve/ daer Banckert mede t' zeyl gingh: Montaigu dat siende/ sont zijn Chaloup weder/ doende de Koopvaerdijers weder by hem komen/ seggende/ Banckert mocht sijns weeghs wel seylen. Dit gaf een quaet vertrouwen onder de Batavieren op d' Enghelsen/ 't welck noch meer verstercht wiert/ om dat in Engelant onbenoegen was over 3. Eng. Schepen die voor Bantam in Oost-indien waren belet in het assisteren van de Indianen hare Vyanden/ en waer af de Bewinthebbers der Eng. Oost-indise Compagnie tot London by den Protector hadden versocht assistentie om reparatie/ &c. En weynigh daghen daer na sach men een Engelse Vloot van 17. Oorloghschepen onder Walcheren kruyssen/ loopende noort aen/ verdeelden hun voor Tessel en de Mase: Een Engels Fregat seyde men dat op de binne-wateren de gronden quam peylen: Immers is 't seker dat by de geinteresseerden der Nederlants Oost-indische Compagnie hier over groot na bedencken quam/ als of wel de Enghelsen op de Hollantse Retour-schepen (die men nu daghelijcks was verwachtende) wel hetooghe mochten wesen/ om alsoo haer ghepretendeerde guarant daer aen te verhalen: En overmits alle inkomende Schepē van de selve Engelsen dagelijcks onder 't Lant wierden gevisiteert/ so waren de Heeren Staten over sulck doen seer verwondert/ sulcks dat hare Ho. Mo. daer over een Expressen van Schevelingē na London af-veerdigden/ om redenen en advijs van dit onghewoon visiteren te hebben: Men sond oock verscheyden Galjots uyt/ om d' aenkomende Retour-schepen omtrent Hitlant tijdelijck te waerschouwen: Maer alsoo mē uyt Engelant advertentie kreegh datter een Esquadre Engelse Fregats naer Fairhil en Yrlant waren geloopen soo wiert de vrese voor d' Engelse verdubbelt/ en men begost tegens

de selve Natien beyde in Hollant en Zeelant seer swaerhoofdigh te worden: Maer op den 23. 24. en 27. July zijnder onverwacht Thien Oost-Indische Schepen in 't Vaderlant gearriveert / daer van dese Twee / het Slot Hooninghen voor Rotterdam / dat aen 't Eylant Madagascar hadde gelegen / ende Arnhem voor Amsterdam / (de Avont ster weder na Batavia gekeert sijnde) den 4. Februarij 1657. van Batavia gescheyden / nu eerst Hooningen den 24. Junij 1658. en Arnhem den 27. Julio in 't Patria arriveerden / de ladinghe van dese twee avontuerlijcke doch rijcke Schepen is dese:

't Slot van Hooninghen.

1680 stucs gebleeckt en rou Guineas Lijnwaet
500 st. gebleeckt Garras.
1500 st. gebleeckte Mouris.
1500 st. gebleeckte Betthillies Tarnat.
1500 st. gebleeckte Adathays.
8480 pont Hollants Indigo Biana.
8452 pont Hollants Suratts Catoene Garen.
7896 pont Hollants Foelie ofte Macis.
16000 pont goede harde Nooten Muscaten.
14538 pont Giroffel Nagelen.
24560 pont Ceilonse Canneel.
281890 catti Peper.
69300 catti geraffineert Japans Staef-koper.
5938 pont ruwe Persiaense syde Legia de gilan
21309 pont ruw bengaelse syde diverse sortering.
102255 pont Bengaelse geraffineerde Salpeter:
290348 catti batavi als formosans poyer suyker.
372054 pont Hollants Chiams Sappanhout:
4150 pont Cauris.
100 mooten Mauritius Ebbenhout.
600 stucx gebleeckte Parcallen.
270 st gebleeckte Gingans.
500 st. gebleeckte Salampoeris.
1300 st. gebleeckte guines Lywaet.

Arnhem.

868991 pont Bengaelse Syde.
1883 catti 13 Tal Tonkinse rouwe Syde:
1254 stucks witte gefigureerde Pelings:
1375 st. witte Chercoings.
800 st. gebleeckte Sanel.
990 st. gebleeckte Malemolen.
1700 st. gebleeckte Hamans.
1500 st. gebleeckte Mouris.
1500 st. gebleeckte Bethillies Ternataines
165 st: Suratse gaerne en Zyde Chelas.
15090 pont rouwe Persiaense Zyde Legia.
20 st. Japanse Zyde rocken.
13 potten Japanse 't Chia.
25 catti Tonkinse Muscus.
200 Mutskens Caneel Oly.
14000 pont Sandel-hout.
7481 pont Benjuin.
12000 pont Wieroock:
254260 pont Salpeter.
131387 pont Chiams Sappan-hout.
250858 catti batavi en formosaense poeyer suyker
144457 catti Peper.
25687 pont Giroffel Nagelen.
10025 pont goede harde Nooten Muscaten.
19760 pont Hollants Ceylonse Canneel.
160000 catti Japans geraffineert Staef-koper.
11 oncen Ambregrijs.
200 mooten Ebbenhout.
25 sacken roode en vreemde Arabische boeren.
54 st. Besoar-steen.
1720 st. diversche sorteringe Gingan.
500 st. gebleeckte Salampouris.
1200 st. gebleeckte Parcallen.
800 st. gebleeckte Chiavonis.
1000 st. gebleeckte Bethillies d' Ternaet.
1000 st. gebleeckte guinees Lijwaet.
6000 pont Hollants Indigo.
640 st. gebleeckte Cassa Bengale.
1500 st. gebleeckte Adathays.

De Ses gearriveerde Oost-indise Retour-Schepen / den 28. December 1657. van Batavia geseylt / hunne namen zijn:

De Peerle: Orangie: *Voor de Camer van Zeelandt:*
De Hector: *Voor de Camer van Delff.*
De Achilles: *Voor de Camer van Rotterdam.*
Malacca: *Voor de Camer van Amsterdam:*
En de Gekroonde Leeuw: *Voor de Camer van Enchuysen.*

Hare ladinghe is als volght:

4760 stuck Guinees Lijwaet.
7830 stuck Zeyl-kleeden.
7700 stuck Mouris.
1120 stuck Negros kleeden.
3860 stuck Salampouris.
7200 stuck Parcallen.
5680 stuck Gingans.
10960 stuck Betilles.
10197 stuck Chiauters Oeriabadis.
3560 stuck diverse Bastas.
1600 stuck Adathays.
40 stuck gestickte Deeckens.
748 stuck Cassa Bengale.
3300 stuck Sanen.
1500 stuck Mamoedis.
200 stuck Semianen.
2000 stuck Rammekijns.
300 stuck Chiavonijs.
47955 pont Surats Catoene Garen.
76744 pont Indigo d' Agra.
274431 pont Macis ofte Foelie.
418000 pont Noten Muscaten.
504268 pont Giroffel Nagelen.

924644 Catty diverse Suyckeren.
1721 pont Capelletten.
360 catty Benjuyn.
13025 catti confijte gengber.
10 stuk Japanse Zijde Rocken.
4203 stuk Pelings.
280000 catti Japans Staef-koper.
3188 catti Cauris.
11600 catti Campher.
31 Potten Chia.
208 catti Thee.
134240 pont Caneel
6500 stuk Pockins.
4600 stuk Chiouronghs.
75 Catti / 8 Teyl / 8 Maes Muskens.
280 Mutsjes Caneel-Olie.
3038087 catti Peper.
50 Moten Ebben-houdt
34038 pont Sappan-houdt.
1040 stuk diverse Tonquinse Stoffen.
733 stuk ditos Chepms en Rees.
6000 pont Sandel-houdt.
41018 pont Persiaense Zyde.

Dese Vier Schepen mede in 't laetste van Julio gearriveert / ende den 17. Januarij 1658. van Batavia gescheyden / brengen mede / en zijn ghenoemdt als volght:

De Prinçesse Royale en Ulysses, *Voor Amsterdam.*
't Hof van Zeelandt, *Voor Zeelandt.*
Enchuysen, *Voor de Kamer van Hoorn.*

75276 pont rouwe Bengaalse Zyde.
2400 stuk Casse Bengale.
1800 stuk Mallemolens.
5500 stuk Adathaps.
2100 stuk Sanen.
240 stuk gestickte Deeckens.
3800 stuk Salampouris.
4800 stuk Parcallen.
1640 stuk Bethilles.
2100 stuk Mouris.
960 stuk Negros kleeden.
5432 stuk Gingans.
4500 stuk Guinees Lywaet.
2000 stuk Chiavonijs.
12075 pont surats Catoene Garen:
45280 pont Indigo.
890455 catty Poeyer suycker.
330000 catty Japanse Staef-koper.
625275 pont geraffineerde Salpeter.
68880 pont Caneel.
28 stuk Japanse Rocken.

63 pont 10 oncen Muskus.
631 catty Cantonse Thee.
379007 pont sappan-hout.
3840 stuk Zeyl-kleeden.
32 stuk geschilderde Deeckens.
118846 pont Noten Muscaten.
145808 pont Giroffel Nagelen.
47773 pont Macis ofte Foelie.
14000 pont Sandel-hout.
29018 catty geconfijte Gengber.
24172 pont Wierouck.
250 stuk Tonquinse Zyde Chous.
1352189 catty Peper.
7380 catty Benjuyn.
52 stuk Besoar-Steen.
2 Rouwe Diamantjens.
200 stuk Koehe-vellen.
1 Kas met Japans Porceleyn.
50 Moten Mauritius Ebben-hout.
5840 Rottangs.

De Achilles en de Hector voor de Mase komende/hebbende een Convoyer van 't Noorder quartier by hun/ seylden door de opgemelte Eng. Oorloghs-Schepen 17. sterck/ die hare Boots aen de selve Hector en Achilles sonden/ met aendieninge: Dat sy Engelsen om geen andere oorsaeck daer gekomen waren als om te passen op eenige 1000. Spaignaerden/ daer den Protector advertentie van had/ dat de selve in Biscapen door 3. Schepen uyt de Mase/ 2. uyt Zeelant/ en sommige uyt Ostende waren in genomen/ om over eenen bodem achter Engelant om/ langst de Maes oft de Schelde na Vlaenderen te voeren/ dat daer om de visitatie aen eenige Spaens-vaerders in 't Canael en onder 't Lant was geschiet: Daer mede seyden sy de Hollanders adieu/ en bleven noch sommige dagen kruyssen/ sonder datter opt eenige Schepen oft Spaignaerden over ghekomen syn/ waer uyt by sommighe een vermoeden ontstont/ als oft wel de Engelsen yets anders met dat visiteren mochten voor hebben: Ommers/ men vernam gheen vervolgh van quaet: In teghendeel liepen de Actien met het aenkomen deser Schepen op 400. sterde op d' uytdeelingh van 5. percent die daer aen volgden.

Dese Retour-schepen brachten mede: Dat de Schepen 't Wapen van Amsterdam/ Zutphen en Amersfoort/ in October uyt 't Patria vertrocken/ eerst den 26. Maert aen de Cape de bona Esperance arriveerden/ waer van 't schip Amersfoort af-dwalende/ eenighe dagen na ghekomen was/ hebbende onder weegs gevonden en verovert een Portugijsse Prys met Slaven/ die het van Angola hadde gehaelt/ en die hy also aen de gemelte Kaep op bracht: Dese 3. Schepen hadden anders luttel ongemack gehad: 't Wapen van Amsterdam op hebbende 320. koppen/ had maer 9. dooden gehadt/ daer onder den Schipper/ doch veele waren siek aen scheurbuyck: Maer vermits de selve door den E. Riethoven Gouverneur op 't Nederlants Fort aen ged. Cape wel zijn onthaelt/ de siecken onder Tenten te lande gebracht/ met allerhande Kruyden/ ververssingen en Wiltbraet daer het daer vol af is/ verquickt/ so lagen sy (nu weder gehart en dispoost zijnde) vaerdig om den 9. April 1658. na Batavia hunne reys te vervorderen: Het Schip 't Wapen van Hollandt alreede voor d' aenkomst van dese Schepen derwaerdt zijnde vertrocken.

Uyt Tyowan adij July 1657. was advijs/ dattet in die gewesten soo ongemeen had gestormt en gewaeyt/ soo datter eenige bewoonde Lant-streken door de Zee wegh gespoelt waren: En was met dien storm-wint het Jacht Maertsen voorleden Jaer gesoncken/ nu weder te voorschijn ghekomen/ wel een quartier mijls van zijn eerste plaets/ sulcks dat men alle 't Canon en wat goet was/ daer uyt gehaelt heeft.

Van Formosa/ dattet daer insgelijcks krachtigh gestormt had.

Van Java Minor adij January 1657. dat daer en boven de naest gelegen Eylanden sich hadde vertoont een Sterre met een Staert/ hebbende de ghedaente van een Regenboogh.

Van Bantam/ dat de Hollanders die plaets beset/ en de doortocht aen een

Enghels

Enghels Schip met Amonitie verhindert hadden/ 'twelck nochtans op een duystere nacht door raeckte: Doch had men by seeckere bewijsen naderhandt vernomē dattet voorsz. Schip op die tijt sijn Amonitie en Canon aen d' Indianen die tegens de Hollanders oorloghden / hadde verkocht / die sonder dit anders luttel Wapenen hadden: Daer over 't voorsz. Eng. Schip is gesaiseert/ na Batavia opghesonden/en voor goeden prijse verkocht. Een ander Engels Schip aldaer willende laden/ most vertrecken.

Banda hielden de Hollanders noch beset/ d' Enghelsen en Portugijsen die in Indien de Inboorelingen over al assisteerden/ keerde men af: In Goa geraeckten 3. Portugijsse Gallioenen/ terwijl de Hollanders vijf daghen van die Kust door storm waren versteecken ghe weest.

Uyt Japan daer de Nederlanders nu meerder acces kreghen/ dat eene der voornaemste Steden van dat Keyserrijck met vele Inwoonders ongeluckig was verbrant. En China begost adem te scheppen.

In Oost-Indien was het gheheel in roeren/ den Groten Mogol Chaseau overleden/ naer laetende vier Soonen Dara secour, Sultan Souse, Norangsiem, ende Morobax, daer af den jongsten Morobax voor zijn deel in ghenomen had 't Gouvernement van Suratte: Daer een out hoog Rooms Kasteel staet/ waer op 40. stucken leggen/ die aldaer op ghebracht sijn van een ghestrant Hollandts Schip/en waer mede Morobax Suratte en de plaetsen omher in devotie hielt: Doch had Norangsiem den derden Soon terwijl zijn jonghste Broeder Morobax binnen Suratte was/ met verrassinghe dit Kasteel bemachtight/ ende daer binnen onder andere buyt bekomen 150. Tonnen Gouts ghemunte Silvere stuckjes van 24. stuyvers/ en veel Orientaelse Kostelijckheden. Dara Secour den outsten Soon/ hadde in ghenomen Indostan ofte India intra Ganges: En dese Vier Soons wapenden hun elck met die onder hun stonden/ om als waech-halsen tegens malkanderen door lichtvaerdige en bloedige Oorloghs Teerlingen te dobbelen/ wie van hun allen of Keyser/ of Ballingh ofte doode Man souden zijn.

Augustus 1658.

DOn Juan wel siende dat de Francoisen en Engelsen hem eer langh souden dwinghen gants Vlaenderen te quiteren/ indien men niet alle ijver aen wende om de macht van 't Lant tegens de Vijanden aen te stellen: Soo gebiet hy den Ban en Arrier-ban in de Spaense Nederlanden in de wapenē te komen/ met de ordre daer van dese regulen een extract zijn:

HEt succes dat Vranckrijck heeft ghehadt met Duynkercken, tot een evident perijckel deses Staets, van daer inghestelt te zien de Vyanden van ons Heyligh Geloof, noodtsaeckt ons extraordinaer gheweldt te gebruye-

gebruycken, om de selve weer in hunne Eylanden te dryven van 't vaste Landt, daer de ongeregelde passie der Françoisen, tot continuatie van den Oorlogh, en af-keer van den Peys, haer pooght vrije Woninghe te verschaften. Daer tegens wy ons met de bequaemste middelen hebben willen behelpen, namentlijck de Onderdanen deser Landen, met de welcke wy een goede uytkomst verhoopen, waer op wy uyt de Naem van zijn Majesteyt, hebben gheordonneerdt, ende ordonneren by desen, dat door het heele platte Landt van dese Onderdanighe Provintien, en in yder Casselrijen, Meyerijen, Bailliuagien, ofte Provoost-schappen, werde ghepubliceert de Ban en de Arrierban, uyt krachte van welcke wy willen dat yder Parochie Dorpe ofte Gehuchte, ofte andere Ghemeynte sal hebben te leveren en senden, promptelijck, ten uyttersten binnen acht daghen, nae de publicatie deses, het ghetal van de Persoonen, ghewapent zijnde met een Rapier en een Snaphaen, en Munitie daer toe noodigh, als haer van hunne Opper-Officieren van onsent weghen sal wesen gheordonneert, op peene van inhabil verklaert te werden, om in toekomende Waepenen te draghen, ende het dobbel ghetal van haer quote te sullen moeten onderhouden. Den Officier of Opperste der Dorpen, Gehuchten, &c. sullen terstont de Ghemeynte onder haer t' samen vergaderen, en daer uyt nemen het ghetal daer op zy ghestelt zijn, en de Namen der selver aen den Provincialen Raedt, andere Bancken van Justitie van haren Iurisdictie &c. oversenden. Sullende de selve opghelichte Volckeren soo lange tot laste blijven, van die daer zy onderstaen, tot dat zy op de generale Wapenplaets sullen gekomen zyn, als wanneer deselve met Muniti-broot van zijn Majesteyt sullen werden voorsien, en met 5. stuyvers daeghs betaelt wegens hare gemeynte, sonder dat yemant een Soldaet van 't Legher in zijne plaetse sal moghen stellen, op verbeurte van hondert Guldens. Ende op dat niemandt soude ghelooven dat wy tegen den Rechten ende Privilegien deser Landen yet souden willen doen, soo hebben wy voor in 't korte de Staeten van yder Provintie te doen vergaderen, omme van de selve hier toe haer consent te gheven, &c.

Men versamelde oock veel Krijchsmaterialen/ onder 't gherucht van La Bassee oft St. Venant aen te tasten / doch in der daedt was 't om een Proef tot Grevelingens ontset te doen/ maer op den Prins de Conde groote hoope had/ begevende sich niet alleen tot dien eynde derwaert/ maer schreef oock ee brief aen den Grevelingse Commandant/ dat hy hem soude trachten te ont- setten

setten het koste wat het wilde/ &c. Instruerende vorders die van binnen hoe sy haer op zijn aenkomen soude dragen. Doch is dese Brief van d' Enghelse onderschept: Condee door Tureme gestupt: En na alle aengewende moyte tot ontset/ Grevelingen eyndelijck oock verlooren: 't Welck sich na wel defenderen den 30. Augusti op sulcke Conditien als het de Spaensche wonné/ nu aen de Fransen over gaf: De Siecke wierden te water na Nieupoort gevoert/ de gesonde maer 400, voetgangers en 100. Ruyters trocken te Lande derwaerts: In 't passeeren was zijn Eminentie den Card. Masarini in sijn Carots om desen upttocht te sien/ daer hem den Commandant quam complimenteren/ de Spaense Officiers droeghen ten selven respecte hunne blooте Rapieren met de puncten na d' aerde: Onder Duynkercken hun wat gherust hebbende/ quamen in volle Wapenen binnen Nieupoort.

Hier op verdubbelde den schrick in Vlaenderen/ en men stack de Santvoortsen Dijck by Ostende deur/ waer deur wel 150000. gemeten Lants onderliep: Dit was om de Vijanden upt te keeren/ doch het verjoech oock de Vrienden/ te weeten de Boeren/ die in menichte daer door geruineert zijn.

Vranckrijck en Engelant bralden over dese successen dapper: Men begost nu binnen Parijs te spreken van Gent aen te tasten/ Yperen en Rijssel waren van half gewonnen/ Brussel en Antwerpen waren van haest te dwingen/ &c. 't Welck al geen onwaerschijnlijck segghen was. Maer oft wel de Fransa Kroon op de Frontieren helder af stack/ inwendig nochtans sach sy droevig/ de Geestelijcke en Politijcken krekelden tegens malkander/ de eerste wilden den Coninck aenspreken over de Alliantie met d' Engelsen/ en de laetste wilden het niet gedogen. Den Cardinael de Rets om dat hy hem te veel mette Bedieningen van Rosis bekommerden/ bleef even seer gehaet: Vier Augustijner Monicken te Parijs wat te veel met den selven geheult hebbende/ zijn binnen Parijs in de Bastille geset: Naderhant is oock de Prieur van 't Convent suspect geworden/ en door 't Parlament ontboden/ doch niet komende/ is belast den Prieur te vangen: de Monicken hier af gewaerschout/ bolwerckte de Poorte van hun Convent toe: Hier tegens gaf men order hun met gewelt aen te tasten/ en deden die van binnen 4. uren langh groote resistentie/ dapper schietende/ en hare Klock kleppende/ tot eyndelijck 3. van hun gequetst/ als mede eenige van de bespringers beseert werden/ men achter aen den tuyn over de Muyr van 't Convent geraeckte/ onder wijle door aen de Poort een loosen allarm wierde gemaeckt/ waer door de Broeders hun mosten opgeven/ ende wierde den Prieur met 7. Monicken en 8. Borgers die daer binnen om hun te helpen gekomen waren/ gevanghen. Eenighe weken hier naer zijn dese Monicken na veel disputeerens van den Geestelijcken aen den Wereltlijcken Rechter over gelevert/ sonder datter yets anders op volgden/ als dat me hun in des Bisschops Toren bewaerden. Op die tijt begaven hun de 4. Soons van den Marquis de Louvie/ upt den Doorl: Huyse Berry/ van de Gere-

formeerde tot de Roomse Religie/ meer uyt insicht van Staet als yet anders. Tot belastinghe der schaemele Gemeente heeft men doen in Vranckrijck de Oortjens op een penning gestelt/ om financien te vinden. De Marschalcken Turenne en la Ferte waren over hare onlusten op malkander nu al eens door zijn Eminentie bevredicht/ dan bleef echter geen goe gront. De Francoisen speciael de Roomsche Clooster-lien/lachten in hun vuyst toen sy sagen dat de Engelsen in Duynkercken soo woelden teghens de Papen aldaer/ om dat de selve Affiaet van sonden te Bergenwijnox hadden doen publiceren aen alle die Godt de Heere baden/ Dat de Françoisen en Enghelse Ketters geen Victorie in Vlaenderen mochten hebben &c. Oock om dat d'Engels en Franse Soldaten elckander dagelijcks aen de vodden peuterden/ d'Enghelsen om datse de contributien in Vlaenderen wilden in-halen/ en de Francoisen om dat sy sulcks niet wilden lijden: Waer over d'Engelsen ront uyt schreeuden/datmen met Duynkercken haer een Stadt sonder Landt of inkomen hadde gegeven/ &c.

't Schip de Roode Haes door aendringhen van de nemer le Chevalier Paul, wiert te Parijs met de Ladinge voor goeden Prijs verklaert. Louis Magher konde men als noch binnen St. Malo niet admitteren voor Consul van hare Ho: Mo. De Vrachtloon der 4. Nederl. Schepen/ 't voorleden Jaer van Rochel in 's Konings dienst na Portugael/ de Straet en Toulon af gehuyrt zijnde/ suspendeerde men nu/ onder 't voorgheven/ dat den Koninck twee van die Schepen wilden koopen. Daer en teghens begeerde Sijne Majesteyt niet. dat men in Vranckrijck de Nederlanders voortaen met den Tax d'Estrangeres soude beswaren: Dat alle die eenighe actie meynden te hebben op de genomen Portugysse Prinse te St. Lovis in gheloopen, dat zy hun recht by d'Admiraliteyten in Nederlant hadden te soecken. Als mede tegens de dubbele Commissie-vaerders by Edict den 17. Augusti verboden/ Dat niemand van sijne Onderdanen een andere Pavillion op zyn Schip sal voeren als dat van Vranckrijck, en dat al die men bevint met een ander, sal tracteren als Zee-Roovers, haer Lijf, Schip en Goet verbeurt: Ymand van onse Bontghenooten een sodanighe genomen hebbende, voerende een Frans Pavillion, die Capiteyn sal men volgens rigeur der wetten als een Rover straffen, en syn Schip verbeurt maken: Wyder op soodanighe Commissie vaerders als na Piraten in alle Zee-havens van Vranckrijck scherpelijck inquireren, &c.

Italien was in dese tijt wonderlijck verdeelt: Te Roomen daer men segt dat den Navolger van St. Pieter en rechte oude Catholijke Christenen wonen/ sach men niet als alle dartelheyt: Te Milanen daer en tegens was het door den Oorloch miserabel/ hunne Vijanden de Francoisen onder Duc de Modena (die korts daer na storf/latende zijn Soon veel Rijckdom na) wonnen haer af Cassano/ Trin/ en Mortaro dat een Stadt met seven Bolwercken was/ setten alle d'omlegghende Landen onder contributie/ en stroopen tot voor de Poorten van Milan: Wiens Gouverneur Feunsaldange aen de Coortse lach/ het Lant ongereddert/ de Soldaten verloopen/ d'Ingesetenen versmolten/ verarmdt / en in de grootste miserie/ sonder dat de weeldrighe Geestelijcken van Romen de desolate weereltlijcke van Milan onderstonden te helpen: Alleen schreef den Nieuwen Keyser desen Brief tot troost aen de Stadt Milanen:

LEOPOLDUS, divina favente clementia electus Romano. Imper. Semper Augustus. Reverendi, Mres. Magnifici. Spectabiles, Honorabiles, Prudentes, Devoti, Dilecti, Postquam divino numine propitio concordibus Sacri Romani Imperii Principum Electorum suffragiis ad excelsum Imperialis fastigii Thronum evecti, atque solemne ritu inaugurati fuimus, de hoc tam prospero & ad publicum uti speramus, & novemus totius Christiani Orbis commandum spectante successu, nos quoque certiores & securos reedendos duximus. Nos non modo cum quam Augustabilis nobis muneris ratio imponit, pro universis Imperio nostro subiectis sedulam curam, sed singularem quoque Inclyti illius Status conservandi sollecitudinem semper habituri esse. Unde luculentis etiam argumentis de benigna nostra in nos propensione ab effectu constare possit, qui nobis singulis gratiæ & benevolentiæ nostræ affectum clementer offerimus. Dabantur in civitate nostra Imperiali Francoforti ad Mœnum, Die 8. Augusti 1658. Sign: LEOPOLDUS.

Den Paus te Romen siende dat niet alleen de gespanjoliseerden/ maer insgelijcks de Coninginne van Sweden groote pompeusitept aenrichteden over de verkiesinge des Nieuwen Keysers/ verboodt/ dat men in Romen niet langer als 3. avonden daer over soude vieren/ om dat men anders de ghewoonte der Pauselijcke Verkies dagen daer mede verongelijckt soude hebben. In dese dagen was zijn H. dapper aen 'tgraveel en watersucht beangst/ dies wende hy hem op sijn Lust-Kasteel Gandolfe/ daer hy so ras niet gekomen was/ of men sach den Hemel als verstoort over d' overdadigheydt der Roomse Hovelingen/ vol Donder/ Storm en Blixem/ haer openen op de prachtighe Pallaisen/ selfs den Tyber overvloeyde de Roomse straten/ sulcks datte verguldt Speel-schuytjens/ de hovaerdige Carotsen en prachtighe Edeficien stonden als verwesen/ en sidderden voor den Throon des Almogenden/ die al gheheel wat anders den Cathol. Christen bevolen heeft/ om Geestelijck te wesen als soo te pralen/ &c. Want den Paus had den 27. July zijn Neve Don Augustin Chisi te Romen mette Princesse Borgese laten Trouwé/ en het Bruyts Bedde in zijn Slaep-kamer laten stellen/ gevende aen zijn Cosijn het Prinsdom Farnesz. / en 400. duysent Ducaten ten Huwelijck/ en aen de Bruyt 50000. Goude Ducaten en een Lampet-schotel/ waer in de Wapenen van den Paus kostelijck gewrocht waren / en dat Lampet was op-gehoopt vol Rare Gesteenten/ Clenodyen en Peerlen/ daer onder een Diamant over de 9000. Ducaten waerdigh.

Spaingen was nu langs so ongeluckiger aen alle oorten/ in Nederlant/ in Italien/ en tegens Portugal was de fortuyn voor haer als gevleughelt/ dies staen hare Ministers by na in alle Hoven verstelt: Alleen den Graef Peneranda was verheugt/ om dat hy sich dese Somer te Francfort te profite van sijnen Koning seer wel hadde gequeten/ die hem oock daer over met het Vicecoyschap van Napels vereerden. Soo wel en liep het niet af met de Soon van den Hertog de Sessa tot Madrid/ want desen tegens de Privilege van de Grooten van Spaignen sich heymelyck gehuwelijckt hebbende met een seer Schone en deftige Juffrou/ die wel van goeden Huyse en in sijn gebiedt woo-

nende was/ doch buyten consent der Ouders volbracht/ soo dede den Koning desen Graef van Galvra verseckeren/ en de Jouffrouwe wierdt in een Klooster binnen Cordua gearresteert/ alwaer sy op haren tijt gebaert heeft een Kindt/ hebbende over sijn gantsche Lichaem swarte plecken/ in sulcker voeghen als den Huyt van Luypaert.

Het was den 7. van dese Maendt dat den Keyser uyt Francfort na Augsburgh/ Munchen/ Norimbergh/ Reghenspurgh/ en andere Rijcks Steden na zijn Hoff te Weenen vertrock/ met soo veel ghejuych en treffelijck onthael/ als opt Keyser genoot: Door zijn vertreck was bevredight den twist tusschen Cur-Beyeren en Kur-palts over 't Vicarischap des Roomschen Rijcks/ alsoo sich den eene door woorden/ en den ander door gheboden hadde vergrepen. Het Stedeken Brackerfeldt verbrande toen door quade toe-sicht van een Burgher/ met Kercken/ Raedthuys/ Schoolen/ &c. soo dat maer 3. arme Huysjens bleven staen/ en de rijcke onwaerdeerlijcke goederen daer en teghens in de vlamme verlooren.

In dese Maent is het Lijck van Cromwels tweede Dochter Lady Elisabeth Clappool in der nacht van Hamptoncourt met Rou-Sloepen naer Westmunster gebracht/ en geset in de geschilderde Camer/ die gheheel in den Rouw omhangen was: De Lords Richard Cromwel/ Lord Falconbridge en andere Dames en Heeren van den Raet/ als oock de principaelste Officieren van 't Leger en Huysgenoten des Protectors/ die oock het Lijck langs de Temse met Barcken gevolght quamen/ gingen (sy den 6. gestorven zijnde), den 10. deser oock mede ter Begraeffenisse: Het Lijck wierde gedraghen onder een Swart Fluweele Cleedt door eenige geadelde/ de 4. hoecken sag men op-houden door 4. Dames van qualiteyt/ gevolght van een grooten sleep die men sustineerden dat de welvaert van Engelant verminden: Aldus heeft men het doode Lichaem geset in de Kapelle van Koning Henrick de 7. in een daer toe expres bereyde Kelder: Veele Soldaten stonden onderwijlen elck met een brandende Toorts in de hant van 't Parlaments huys tot aen de voorsz. Capelle: Dit af-sterven is by den Protector en sijn Gemalinne so seer ter harten ghenomen/ dat zijn Hoogheyt nevens de kranckheyt van graveel te bedde ginck leggen. Alsoo geviel het dat den Resident van Dantsich de Heer Georgius Wustenhof/ en oock een van Hamborgh/ nieulijcks uyt Hollandt tot London aen gekomen/ geen gehoor kregen. Eenighe nochtans oordelden/ dat den Protector voor dese hunne Meesters niet goets op te disschen had/ om dat men daer toe voegde/ dat hy in dese Maent aen d' Onderdanen van Sweden (tot een af-sicht der Dantzickers en Hamborgers) hadde ingewillicht om met 5. Schepen Jaerlijckx in de Caribise Eylanden te handelen. Men had doen op den Jonghen Hertoghe van Buickingam Swagher van den Lord Fairfax eenigh onvenoeghen wegens Vrijage/ sulcks dat hy op de strant tusschen Sittingborn en Canterbury ghevanghen/ en op den Tower van London gebracht wiert: Doch gelijck vrijen geen hals saeck is/ so wiert

hy korts

hy korts daer aen weder ontslagen. Den Nederlan. Gesant Nieupoort op occasie in syn Logement 't Huys daerby gewacht hebbende/ had den 9. deser tot Hamptoncourt Audientie by den Lord Protector/ en daer na in een secrete Conferentie sprack over de Mediatie van de differenten met Portugael, en de Vrijheyt der Commercie omtrent de Oost-zee, &c.

De Staten Generael hadden om reden in dese Maendt een Placcaet doen af-kundigen/ tegens de vreemde Kapers/ dat de selve met hunne Prijsen niet en souden vermogen binnen deser Landen Havenen te komen/ om de selve te verkoopen/ veralieren/ &c. opde verbeurte van Schip en goedt/ maer hun aenstonts uyt dese Reen te sullen moeten begeven. Op de tijdinghen van Denemarcken wiert tegens den 2. October een Bede dagh uytgeschreven/om dat Godt de Heere dese Landen tot noch toe voor onheyl hadde bewaert: Doch niet te min soo waren verscheyden andere Natien van Europa na syn rechtvaerdigh oordeel met het Swaerde zijnder grimmigheydt 't Huys besocht, en swaerlijck gecastijt, latende d'een teghens d'andere aenstoten, en so veel doenelijck verwoesten en t'onderbrenghen: Tot welckers uytblussinghe hare Ho: Mo: door minnelijcke Intercessien groote debuoiren hadden ghedaen: Dat men dienshalven Godt de Heere ten zelven daghe wegens de voorsz. genoten genade soude danken, en ootmoedelijck bidden de voorsz. aengewende Intercessien genadighlyck te willen zeghenen: En also 't Vaderlant met vele sware zonden was beladen, waer over Gods schrickelijcken Toorn als met volle Fiolen over de Landen van diverse andere Natien uyt gegoten wiert, dat men met yvrigh Gebeden, ware berou en betering des levens als in syn uytgestreckte roede mochten vallen, op dat syne rechtvaerdighe gramschap mochte werden uyt ghebluft, ende de weese des Heeren voortaen onsen schat, ende de Heere selver onser Vijanden Vijandt zijn, &c. Den Heere Friquet Afgesant van den Keyser/ quam toen in den Hage / met de renomme van beleeft/ verstandigh en ervaren te zijn/ hy had den 4. Sept. Audientie by hare Ho: Mo./ wordende met sommighe Carotsen door eenige Gedeputeerdens opgelept/ zijn aendrengen is geweest/ Een Presentatie van continuatie der Oude Vrienschap van de voorgaende Keysers van Duytslandt met den Staet van de Vereenighden Nederlandsche Provincien.

Van Koppenhaven arriveerden in desen tijt een Hollants Oorlog-schip/ om den Gesant de Heer Coenraed van Beuningen van daer weder na 't Vaderlant te brengen. De Afgesant Coyet welcke so langh binnen Koppenhaven sich hadde onthouden/en van wiens Officien men alles goets hadde verwacht/is na den Koningh van Sweden getrocken. Welcke Majesteyt in 't begin deser Maent den volgende Brief aen den Koningh van Denemarcken sont:

WY Carel Gustavus door Godts genaden der Sweden, Wenden, en Gotthen Koningh, &c. Aenbieden den Grootmachtigsten Hoogh-gheb ooren Vorst en Heere, Heer Fredrick, Koningh van Denemarcken, Noorweghen ende der Wenden, &c. Onsen Beminden lieven Cousyn, Naghebuyr, ende sonderlinghen goede Vrund, onse groetenisse:

Wy en hebben niet konnen naer laten U L. door desen aen te melden hoedanigh Sijn Hooghheyt den Koningh van Bohemen in gelijcke maniere (te Francfort in 't Kurvorstelijck College te samen wesende) ons nu dat heeft toe-gheschreven, ende daer inne bysonderlijck uytgedruckt, den ongelegentheyt die U L. ende Ondersaten van ons ende onse Armee, de welcke in dese Landen logeren, toe-gevoeght werden, ende dat U L. met neerstige ende veel aenhoudinge by ons niet konde effectueren. Nu is het U E. ten besten bekent, dat wy op onser sijde t' zedert den soo hart begeerden Vrede tusschen ons beyden, door onderhandelinghe van den Christelijckslen Koningh van Vranckrijck, als oock van Sijn Hoogheyt den Protector van Engelandt te Rootschilt gheslooten is, niet hebben voor by gegaen het welck een godee correspondentie konde setten tusschen beyde dese Rijcken ende Natien: Ende om dat in 't werck te stellen ende oock vervolgens te confirmeren, hebben wy onsen gesant ons beminde Steno Bilke en Hof-raedt Cojet, de welcke haer nu in Koppenhaven by U L. bevonden, volkomelijcken ende op behoorlijcke maniere geinstrueert.

Wy hadden wel verhoopt U L. soude volghens de Tractaten ons buyten eenighe molesteringhe van Vremde Potentaten gelaten hebben, met dit, 't welck doch in alle maniere sal naer ghekomen werden, alsoo setten wy dat ter zijden, en laten het berusten by 't geene wy in voor-behoudinghe hebben af-ghesproken: Oock kan onse Armee niet deslogeren uyt de Landen van U Koninckleycke Majesteyt, ten zy wy verseeckert zijn dat Uwe Koninckl: Majesteyt wille secondeeren onse Intentie ende het Hooghwichtighe Desseyn van 't welcke wy met U Koninckl. Majesteyt, selver gecommuniceert hebben, in gelijcker maniere dat U Koninckl. Majesteyt sich wil laten behaegen ende met Ons in de Alliantie in treden op alle behoorlijcke Conditie, ghelijck gemelte onse Afghesanten op onsent weghen is bevolen aen te draghen.

Wy verhoopen dat Uwe Koninckl: Majesteyt hare beroemde yver sal blijcken laten om d' Evangelise Relige te protegeren, ende deselve te helpen onderstutten die op soo swacke voeten staet: Dit consenteren wy als Koninckleycke Voorsorgher voor U L. Ondersatens Vrijheyt ende op nemen:

Wy verblijven na beveelinghe U L. in des Hooghste beschermminghe: Geschreven in ons Hooft-quartier Oldesloo den 26. July Anno 1658.

U L. Cousijn, Nagebuyr, ende bysondere

Goede Vriendt

CAROLUS GUSTAVUS Rex.

Men divulgeerden onderwijl dat den Keyser van Moscovien sich de saecke van Denemarcken dapper aentrock/ en aen de selve een Schip met Rogge/ dat

dat tot Gluckstadt soude werden ontladen/ hadde vereert. Den Koningh van Sweden onderwijl sich weghens de ghestalte der Deenen studieus geinformeert hebbende/ arresteerden door diverse uytghesonden Galjoots alle de Vaertuyghen die men van de Deense Eylanden konde bekomen: Dese doet hy met de zijne na Kiel komen/ beloopende over de 100. groot en kleyne zeylen/ nevens 6. Schepen van Oorloge/ en doet daer in Schepen 3. Regimenten van Wrangel/ Forbus en Leuwen-hoft te paert/ en 8. Regimenten van Braems/ Spar/ Elst/ Wrangel/ Smit/ Waldeck/ Ertmans/ en Bartrams te voet/ te samen by de 19000. Mannen sterck: Dese voeren van Kiel den 15. deser/ in 't gesicht vanden Engelsen Gesant/ die haer af Zeylen sach: Zy quamen den 18. tot Casseur op Zeelant/ daerse de Deense Ruyters die aldaer de wacht hadden/ overrompelden/ en een groot alteratie tot Koppenhaven veroorsaeckten/ want soo haest de gantse Sweedtse macht sich op Zeelandt had gelant/ quam sy terstont de Stadt Koppenhaven naderen: Onderwijl dat de Deense yver aldaer sterck maeckten/ doende die Stadt in 19. daghen door groote vlijt met pallisaden als andersints soodanigh versterken/ dat yemant die Koppenhagen te vooren gekent hadden/ sich verwondert soude hebben: Steno Bielke/ Sweedse Krijghs-Raedt by de 16. weken in Koppenhaven zijnde geweest/ en na alle apparentie zijne Meesters van de gelegentheyt geadverteert hebbende/ liet sich den 9. Augusti by de Sweedse vloot self voor Coppenhaven vinden: Dit was geheel wat anders als de discoursen van Cotjet mede brachten: Van dat men een Huwelijck tusschen den Prince van Denemarcken en de Princesse van Holsteyn behoorden te maken/ om de kroon van Sweden ende Denemarcken te reconcilieren in confidentie &c. Doch ghedachte Bielke siende datte Burghers van Koppenhaven op hem murmereerden/ voorsach sich in zijn Logement met vele Wapenen/ versoeckende noch Protectie van zijn Majesteyt van Denemarcken/ segghende dat hem van dese invasie het geringste niet bekent was/ &c. Daer op den Koningh van Denemarcken hem in zijn Huys Closen-burgh heeft doen versekeren voor alle onheyl. Als nu op den 8. deser Sijne Majesteyt van Denemarcken van der Sweden aenkomst meer en meer verseker wiert/ ende dat de Sweedse Officiers te Keug op Zeelant/ gelijck te vooren op andere plaetsen was geschiet/ yder poogden wijs te maken dat tusschen den Coningh van Denemarcken en eenige groote Heeren sekere misverstanden waren ontstaen/ dat sy Sweden niet en quamen tegens des Koning van Denemarckens persoon oft der selver regeringe/ maer tegens ettelijcke van syn qualijck gesinde/ ontrouwe en wederhorige Onderdanen/ &c. so sont Sijne Majesteyt (Twee van zijne Rijcxraden Mogens hoegh en Christen Skel aen den Koning van Sweden/ die sy den 9. dito by Ringstead ontmoeten/ doch eerst 's anderendaeghs gehoort wierden: Wanneer na behoorlijcke reverentie in substantie wierde verhaelt: Dat het Sijne Koningl. Majesteyt wel voorstonde hoe dat men nu laest tusschen beyde Kroonen Denemarcken en Sweden door de mediatie van den Koning van Vranckrijck en den Protector van Engeland hadde uytgewerckt tot Rotschild, een Bestandighe Vrede en

Amnestia,

Amnestia, daer van alles solemnelyck verzegelt en de Ratificatien uytgewisselt waren, en dat selfs de Elucidatie was toegestaen, en alles gefineert. Over het different van Guinea waren oock wederzijts Koningl. Commissarissen eenig, hoe veel de Deense Kroon daer voor betalen soude, en het different alleen, op wat Terminen, dat Monsr. Coyet had belooft by de Coningh van Sweden te sullen bevorderen, &c. so dat men 't selve oock voor afghedaen hielde; En so veel te vremder quam het zijne Majesteyt van Denemarcken voor, so onvermoedelyck plots en sonder oorsake oft denunciatie by water en lant aenghegrepen te worden, en dat het street met de generositeyt van de Coning van Sweden den Vrede so vuyrich begonnen, en met handt en zeghel bekrachtight, te vyoleren: Men vertroude veel eer dat de Sweedse progressen oock met gherechtigheydt verselt waren, en van de Deense zyde alle beloofde Vestinghen en Militie waren over gheleverdt, en ghepresteert wat belooft was: Den Koningh van Denemarcken socht en begeerde niet anders als met de Kroon Sweden in eendracht en Vrede te leven, &c. Waer toe, en tot weghneminghe van alle ombrage de gef. Commissarissen nu by Syne Koninckl. Majesteyt van Sweden ghekomen waren, &c.

Hier op heeft den Koningh van Sweden seer wijtloopich geantwoordt/ in 't kort desen sin verhatende: Dat de Deenen 't verderf van Sweden hadden gesocht, met de Commercie voor de selve te willen verswacken, oock het Roeschilds Verbond niet gehoudé, en uyt de Brieven na Engheland en van Holland konde men der Deenen intentie wel mercken, en men had den Hertoghe van Holsteyn (Syns Majesteyts Schoonvader) niet wel ghetracteert en opgehouden: Denemarcken had gheen Alliantie met Sweden willen sluyten, die maer 8 a 9 Schepen tot hulp begeerden: nu was zyn Desseyn daer door verhindert, en de Velttocht hem by syne Raden geraden, versuymt: Hy wilde nu Godt en de Fortuyn de uytgangh bevelen, waer toe van de syde van Denemarcken door uytstel-brieven en Volck uyt Hollandt herwaerts te doen komen, oorsaeck was ghegheven: Oock en had men den Opbrengher der Guinese Buyt niet aenghehouden, &c.

Hier op voeghden de Deensche Rijcx-Raden tot antwoort: Dat alle de boven verhaelde voor af gheloopen saecken door den laetsten Vrede en Amnestia alle afghedaen en geannulleert waren: Hoopende daer by, dat Syne Majesteyt nochmaels eghéene billycke Tractaten en soude af-slaen,, Die van de selve geallegeerde prejudiciable Brieven most men vertoonen, also men daer van de gheringhste kennisse niet hadde. Dat Sweden alles voor den Vorst van Holsteyn hadde geobtineert: Alhoewel d'Articulé by wedersijts Commissarisé opgestelt, naderhand by de Sweden wierden gerejecteert, om dat die zyne Majesteyt niet en behaegden: Die met dit latiteren aen de trage uytvoering der Vrede veel eer als Denemarcké selfs oorsake waren. Oock was Denemarcken nu uytgeput, en onvermogende soo veel Schepen uyt te rusten.

Den Koning van Sweden antwoorden oock bondigh op al dese accusatie/ en rendvoyeerde de Deense Commissarissen aen sijn Rijcxraden/ op 't gunt sy hadden voor te stellen: Die daer op vraegden/ oft dese Sweedtse nieuwe Vyantlijckheden niet bygeleght konden werden? Versochten Commissarissen: Dan men antwoorden tweemael: Sy hadden hun afscheyt. Men seyde oock dat Monsr. Coyet Sweedse Gesant binnen Koppenhaven/ geen Volmacht had om over de Guinese saken finalijck te handelen/ en dat hy sich daer over by zijnen Koningh hadde behooren te bevragen/ &c. Hier op namen de gen.

Commissa-

Commissarissen hun afscheyt: Doch men quam hun weghens de Sweedse Majesteyt aendienen/ hadden sy noch yets te proponerẽ den Rijcxmarschalk Oxenstern en den Graef van Slippenbach waren geordineerdt met hun te spreken: Die terstont komende/ niet anders deden als disputeren wie van de twee Kroonen de meest en billijckste oorsake van onbenoeghen hadden: Men verhaelt onder andere oock/ dat den Graef van Slippenbach sich had verluyden laten/ Dat Denemarcken door dit uytstellen oorsaeck had gegeven dat Polen, Muscovien en Kurbrandenburgh teghens Sweden geconjungeert en gesterckt waren, oock met den Wael des Roomschen Keysers was ghehaest, alle 't welcke Sweden anders hadde kunnen verhinderen: Men wist hoe kostelijcken zaeck de tyt waer, die (gelyck men seyde) by Godt zelfs niet en konde erhaelt worden: En also Denemarckens ondergang nu toekomstig scheen, soo most men met den besten middel sich behelpen. Den Coningh van Sweden hadde nu het Land in, ende hy wilde nu de Forten oock hebben: Het ware aen de Inghesetenen even soo goet eenen Coningh te hebben die Carolus, als eenen die Fredricus was genoemt: Datter een Godt was die de Rycken af nam en over gaf: En 't scheen dat de Fatale tydt voor Denemarcken ghekomen was, hy woude God even wel bidden dat soo een schoone Stadt als Koppenhaven met soo vele duysent menschen, niet in haer eyghen bloedt swemmen ende vergaen mochte: De Sweden ghedachten hun meester te maken van dese Landen, en dan daer na de saken te schicken. Met de bovenstaende antwoort zijn de Deense Commissarissen den 11. Augusti weder binnen Koppenhaven ghekomen/ doende van alles aen hunnen Koning rapport/ die gelijck men dencken kan/ over desen handel der Sweden sich wel verwonderden: Beschaemt zijnde dat die sich Euangelis noemden/ soo tegens hare geloofs genooten aen sticten/ en een Vrede onderstonden/ daer van alle voorige Historien niet anders en weten/ als dat het Verbont te houden/ voor een getrou Prins selfs reputatieus was.

Men verhaelt/ dat op dit subject den Deensen Raed dapper gestoort was/ datter met Godt na 't overgeven van so veel steden/ Landen en sterckten/ by Denemarcken noch kans was om dese albegeerende Sweden te stuyten/ en dat men sich also billijck konde ontslaen van den laster die de Croon by 't leste Tractaet op sich geladen hadde: Datter noch goede Bontgenoten waren om hun te seconderen/ en selfs den Lord Protector als een beschermer der alghemeyne Protestanten/ noch den Allerchristelijckste Koningh van Vranckrijck de Sweden in dese hunne handel souden prijsen/ 'k laet staen secunderen.

Den Koningh dede terstont de Rijcxraden / de Hoofden der Stadt en van de Burgherye t' samen komen/ hun voorhoudende de afschuwelijcke Vrede-breuck en ondersadelijckheyt der Sweden/ &c. Daer op de selve des af-ghebraecht zijnde/ alle verklaerden tot der doot veel liever in dese gerechtige sake voor den Koningh/ 't Vaderlant/ de Stadt/ en hunne Vrouwen en Kinderen te willen vechten/ als hun schandelijck ten prope te gheven aen de sulcke die noch eedt noch beloften hielden. Men wapendt daer op elck Inghesetenen/ daer onder 2. Compagnien Studenten/ den Coningh selfs plant zijn Pavillion op de Wallen/ om de Burghers te animeren/ die 's nachts in Hutten al-

daer waeckten: De Stadt was in 14. dagen aen Wallen/ grachten en Pa-
lissaden wonderlijck versterckt/ en men voeghter by/ datter 15000. weerbare Mannen binnen Koppenhaven waren.

Den 13. Augusti deden zy d' eerste uytval uyt de Westerpoort/ op een kool Tuyn daer de Sweden hun begosten te verschantsen/ 60. a 70. wierden daer gedoot: De tweede uytval geschiede den 14. dito/ en een Vleeshouders huys wierd in brant gesteken en vele Swedē gemarst/ een Canon-schot van de wal nam een reeck van 14. Sweedtse Ruyters en een Deen wegh/ die oock in de wegh stont. Daer na isser een uytval ghedaen op des Koninginnes Hof/ van waer sy na sommige Sweedse gedoot te hebben/ by de 50. gevanghen binnen brachten. Vielen daer na noch eens uyt de Wester-poort/ daer de Sweden dapper aenliepen/ en sekere opgeworpen Schanse op-gaven/ werdende by de 300. van de hare gevanghen in Koppenhaven gebracht: Den Koningh van Sweden quam selfs met 500. Ruyters om dese te ontsetten/ doch al te spade: Als den Oversten in dese Schans van een Deens Officier gevraeght wiert/ waer om hy de gemelte stercke so ras over gaf/ seyde hy/ Om dat den Coningh van Sweden syne Ruyters te voet ghebruyckten, soo en hadden sy gheenen lust tot vechten.
Op die tijt lagen aen de zijde van Heuck 2. Sweedse Oorlogschepen/ 4. Pramen/ en veel kleyn Vaertuygh: Op dese maeckten eenen Pieter Helt en Capiteyn Bredael een Aenslagh/ en verbranden 1. Oorloghschip/ en ettelijcke Schuyten/ verovren 8. Canons/ 4. Pramen en eenige Boots: in al dit gewoel van uytvallen en slaen/ verloren de Sweden omtrent 1000. Mannen.

Maer wanneer nu de Sweden vermerckten dat Coppenhaven mits hare meenichte der Ingesetenen/ te machtig en te wel voorsien was om door wapenen in korten tijt te dwingen/ soo wierde bestemt eerst Kroonenborgh te bestormen/ om daer door meester van de Sondt te worden/ en alle uytheemse Secours ter Zee voor Koppenhaven te konnen weeren: Des wort Generael Wrangel met de meeste macht derwaert gheschickt/ onderwijl den Koningh van Sweden aen de Burgermeesters van Elseneur hadde belast binnen twee dagen in 't Leger te verschaffen 75000. ponden broodt/ 375. Tonnen Bier/ en 30. Tonnen Sout/ dreyghende anders by manquement van dien de stadt in brant te willen steken: Dies versochten vele Elsenburgher Inghesetenen aen den commandant van Kroonenburgh om met hunne goederen in 't kasteel te moghen wijcken/ die 't selve haer toe-stont/ op conditie dat sy hun voor Jaer en dagh mosten voorsien: Gene. Wrangel richte 3. Batteryen op/ om Kroonenburgh te beschieten/ 1. op den Bergh/ 1. op den Duytse Toorn/ en 1. op den Tol-bodem teghens de Muyr/ die mits 't heftigh canoneren van binnen wel haest opkramen most. 13. Sweedse Schepen en 3. Galjoots 1. van Hamburgh/ 1. van Lubeck en 1. Vlielander/ wierpen toen hun Ancker in de engte van de Sont. Gelijck oock den 21. Augusti met den dageraet voor Koppenhaven quamen 45. Sweedse Oorlochschepen/ daer onder 18. seer wel gewapent van 80/ 70/ en 60 stucken/ veele deels wijs/ en sommi-

ghe ge-

ghe geheelÿck met Enghels en Schots Bootsvolck voorsien / als mede 16. Schepen die den Koninck van de Sont-Compagnie tot Stocholm hadde versocht om in desen Tocht te dien/ mits eenige exemptie van Tollen hier na daer voor te genieten. Dese dwongen 70. Hollantse Coopvaerdÿers die na Oosten wilden/ tot Lantscroon te vertollen / en na eenige onlusten/ weder na Hollant te keeren/ het gunt de Koopluyden en Schippers niet wel en quam. Men verhaelt dat 1. Noorthollants Schipper sich van Lantskroon na den Koning van Sweden op Zeelant begaf / daer hy een schenckagie en een Medaillie/en verlof om na huys te zeylen van Sÿne Majesteit kreech/ alleenlick om dat hy 't voorleden Jaer als Riga van de Muscoviters was benout / met sÿn Schip van Proviande die Stadt allereerst had gesecondeert: Een ander met stuckgoederen en verderffelÿcke Waeren bevracht / voer insgelÿcks met de Boot over/ om consent tot vertreck te obtineren / hy quam by den Koning die toen op een Hofstede op 't Lant was/ die desen Schipper consent gaf naer huys te keeren/ en af vraeghde / oft hy meynde dat de Holl. Vloot in de Sont soude komen / en dat tot secours van Denemarcken? Dat Sweden soo wel als de Deenen een Bontghenoot van de Heeren Staten was / en wilde aen de Tol-gelden in de Sont de Nederlantse Schippers civilder en beter handelen als de Deenen/ &c. Waer den Schipper in 't generael op seyde / dat hy vertroude/ dat de Staten Generael niets onbillÿcks souden begeeren noch doen/ maer alles wat tot bevorderinge van de zee-vaert en koopmanschap mochte dienen/ souden by brengen/ &c. En is also mede vertrocken.

De Sweden versekerden toen den Deense Rÿcks Admirael Gedde op sÿne Lantgoederen in Schoonen: Hier tegens brachten de Deense de Sweetse Resident t'Elseneur op Kronenburgh/ doch wiert daer na weder in sÿn huys gebrocht en met soldaten bewaert. De Sweden arresteerden oock den Lunenborger Vorst Hertogh Johan Fredrick te Bronswÿck / met sÿn Schip/ so hy na Lubeck wilde varen: Dit namen de Deensche euvel/ om dat hy een Vrÿe Vorst van 't Duytse Rÿck en des Koninck van Denemarckens Swager was: Toch is even wel noch passage vergunt/ en te Travemunde aengekomen. De Veldmarschalck Eversteyn te Nascou op Lalandt sommighe Capers uytgerust hebbende/ nam 3. Sweedse Schepen die na de Sont wilden/ inhebbende een Maent Provisie voor de Sweedse Vloot: De Boeren op Mem/ Falster/ Langelant/ Lalant/ &c. kapten de Bosschen/ en stelden hun in postuyr om voor de Deense Croon haer te defenderen. Op Zeelant selfs rotteden eenen Zueno Paulsen met de Boeren/ en onthielt sich inde Walden/ van waer hy daghelÿcks de Sweden quam bespringen / en hare sauveguarden neder velden.

Op dese self den tÿt hadden de Sweden oock Aenslagen op Rensburgh/ de Crempe en de Steenburger Schans in Holsteyn aengeleyt/ doch misluckten alle/ hoewel den Sweedse Oversten Gorgats met 3. Ingenieurs in Pagies kleederen bedeckt / twee dagen binnen Rensborgh was geweest / daer hem de

Gouverneur (vermits het vrede was/ en men van geen onlust altoos en wist) oock vergaste/ en op des selfs versoeck de hooghe Wallen/ Fortefıcatien ende Canon vertoonde/ die Gorgas seer prees: Maer als hy 's nachts quam om de voorsz. stadt te overvallen/ is hy so bejegent/ datter vele van de zyne doode bleven: Dit moeyde Gorgas/ dies onderwont hy hem Rensborgh te belegeren/ maer sich te swack vindende/ veranderden 't belegh in een blockade/ en daer na in een desf honorable verlatinghe. Ten liep oock niet veel beter met de andere Aenslagen af/ uytgesept/ datte Sweden noch savonts met de Deense soldaten by de Crempe vrolijck geweest en ghedroncken hebbende/ een goede partije van de selve 's nachts hebben overvallen en vermoort/ waer af de ontvluchte die van Gluckstadt/ Cremp/ &c. tijdelijck quamen waerschouwen.

Op die tijt namen die van Falster oock een schoet met 150. Sweedse Ruyters die na Lyflant wilden. 37. andere Sweedse Ruyters dreven 137. Ossen en over de 100. Paerden uyt Holsteyn na Hamburgh/ om de selve daer te verkoopen/ en voor dat gelt weder om partye Zadels/ Rapiers/ Carabijnen/ Pistolen en Hantschoenen te koopen: 't Gebiel dat sy met dese dreef Beesten in 't Dorp Braelstet onder Hamburg met eenige Koopluyden in handelinge stonden/ dat eenige Deense Vrijschutten dese Sweden overvielen/ veele doot sloeghen/ en de koop der Beesten aen gef. Koopluyden houdende/ ontfongen dat gelt/ keerende also met Buyt en gevanghens na Gluckstadt.

In Poolen eyndigde den Rijcxdagh te Warsou/ met resolutie/ den Vrede met de Cosacken te observeren: Den Oorlogh tegens Moscovien voort te setten: Toorzen daer de Poolen al in Julio voor ghekomen waren/ met yver aen te tasten: En met Sweden sonder de Geallieerden geen Vrede te maken. Carnetsky onderwijl invadeerden met order Pruyssen/ Gonsieusky Littouwen/ en den Koning wilde selfs voor Toorzen gaen: Toen dreef door storm in der Pillau een Sweeds schip/ dat met 45. Karels van 't Regiment vā Graef Pontus de la Garde van Elbing na Wolgast wilden/ zijn alle versekert/ als mede den Secretaris van Prins Adolf/ die na Koningsbergen wierde ghevoert. Toen eschappeerden den gevangen Keyserse Generael Maj. Heyster met practijck uyt syn gevanckenis t' Elbingh/ en quam in 't Pools Legher voor Toorzen/ daer men den Sweedse Secretaris Canterstein had gebracht om teghens ged. Heyster te wisselen/ 't welck nu onnodig was. Te Warsou storf doen den Groot Cancelier van Poolen Coritzinsky/ den Heer Prognouwsky maer even tot Vice Cancelier gekosē/ komt in syn plaets/ en Lenscinsky Waywode van Posen succedeerden in 't Ampt van Prognowsky.

In dese Somer maenden quam een machtigh Turcks Heyr onder den 1. Vizir in Zevenbergen in-vallen/ om den Vorst Ragotsky te verjagen/ alsoo die buyten des Turcksen Keysers consent met de Sweden den Coningh van Polen hadde beoorloght/ die met 't Ottomannis Huys (daer Ragotsky een

Tribu-

Tributaris af was) in vrede was/ waer om den Turckfen Keyser dese Ver-breuck van Ragotsky hoogh achtende/ swoer by Mahumet ten exempel van al zijne Onderdanen/dese daedt te straffen/ (want de Turcken houden al veel religieuser hun belofte als de Christenen haren Eedt/ ofte straffen onder haer al veel strenger de beloftelose als d' andre de meynedige.) Dese 1. Vizir roof den over de 40000. zielen uyt Zevenberghen in slavernye/ vernielende diverse steden en plaetsen/ doende Ragotsky wijcken/ so beroept hy een Lantdagh/ daer hy de stenden in Ragotskys plaets dwinght te stemmen een der voornaemste Zevenberghse Edellupden/ Archanum Barchay Jacob geheten/ die voormaels Gouverneur van Transylvanien was geweest/ op de volgende conditien: 1. De Iurisdictie en eygendommen der Landen Caaran, Sebes, en Lagas met alle hun Dorpen sullen van Zevenbergen afgheftaen en onder de Vestinge Renu gegeven worden. 2. Zevenbergen plegende 15000. guldens tot Tribut te geven, sal nu 40000. gul. betalen. 3. Sal eens voor al in des Turckfen Keysers Thezaurye ghebracht werden 500000. Rycxdalers. Barchay verbont zijn selfs: 1. Den Turckfen Keyser soo langh hy regierden, getrou te blijven. 2. Des T. Keysers ordre gehoorsamen, en syne Mandaten te executeeren. 3. De bovengemelte conditien te presteren. 4. Belooft met de Vorst Ragotsky egene Correspondentie te houden, noch heimelycke noch openbare Tractaten met hem aen te gaë. Maer nevens den Transalpinum en Moldavier hem te vervolgen, en die hy van hun gevangen krijcht, aen T. Keyser te senden. Hier tegens was Ragotsky met 20000. soo Wallachers/ Moldaviers als Zevenbergers aen d' eene zijde in postuyr/ en sont een Franciscaner Monick by den Paus om hulp/ als oock een Gesanter na Weenen/ om secours by den Keyser aldaer/ die in zijne Audientie aldus den Zevenburgsen Oorlogh voor den Keyser heeft verhaelt: Dat hy van zynen genadighen Vorst Ragotsky hadde bericht ontfanghen, hoe dat den Primo Vizir na zyn gepleegde Tyrannye, roovinghe en verwoestinghe in Transylvanien, weder tot Constantinopelen gekeert zynde, terstont van den T. Keyser was ghedaen stranguleren, beneffens de Mufti en de Bassa van Silistren, begerende oock de Koppen van de rebellerende Bassa: Den Nieuwen Vizir was tot Ragotsky geneghen, ende hadden de Standen en Vorsten van Transylvanien tot Segesval op den Lantdagh den Eed gedaen met dese restrinctie: Dat hy Vizir de Regeringhe aen haren ouden Vorst weder soude hebben te restitueren, so dra den selven by den Turckfen Keyser weder in ghenade soude ghekomen zyn.

September 1658.

Noorwegen gevoelden in dese tijt oock den Oorlogh: Want den Deense Viceroy verkundschapt van den inval der Sweden op Zeelant/ bracht al de Noormannen in't Harnas/en dwingt neffens den Lieut. George Bielken de Sweden uyt zijn gewesten te wijcken/ werft meer Volck/ versterckt en beset de Frontuyren van dat rots hart en onwinbaer Koningrijck/ sendt oock advertentie aen den Vice Cancelier in de Noorder Landen/neffens twe

 schepen.

schepen met volck: dese namen Drontheym in/ so dat al de Sweden 3 à 400 sterck/ hun in de Proseschants retireerden/ 't welck sy oock daer na met Accoort over gaven/ en die grooten noorder hoeck alsoo weder in rust brachten.

In dese occasie voeren de Sweedse nochtans ijverigh op Kroonenborg aen/ treckende daer toe van alle plaetse so veel volcks als te missen was/ soo dat de Sweedse plaetsen in Pomeren seer ontbloot/ begosten te vreesen/ om dat men seyde/ dat zijn Doorl. van Brandenborgh/ met een groot Legher derwaerts aen wilde/ dies begheeft haer de Coninginne van Sweden den 9. deses met een Schip van Wismar over zee na Sweden. Den Brandenb. Resid. Copes ontfingh den 10. deser eenighe Brieven van zijne Doorluchtigheydt/ van wiens weghen hy daer van hare Ho. Mog: den 11. dito notificatie dede/ ende daer nevens versocht/ Dat hare Ho: Mo: tot secours van den Koningh van Denemarcken mede te Water geliefden te ageren, ghelyck nu syn Doorluch: begost te Lande,&c.

De Copijen der gecommuniceerde Brieven zijn dese:

DEn Resident Copes heeft ghenadigst bevel ontfanghen van sijne Keurvorst: Doorl: van Brandenburgh sijn ghenadichste Heere ende Meester U: Ho: Mo: naer aenbiedinghe van des selfs vrunt nabuerlicke groetenisse, voor te dragen, dat de selve met hooghste droefheyt heeft verstaen, den onverwachten ende niet min vyantlické inval by sijne Maj. van Sweden met sijne geheele Krijgs-macht, ghedaen in 't Eylant Zeelant in Denemarcken, ende die daer op gevolgde belegeringe der Koninckl: Residentie stadt Koppenhagen, alwaer oock de persoon van sijne Kon: Maj. ende de Koninclijcke familie binnen is,ende de vyantlijcken proceduyren die ontrent de persoon van desen Koning ende van dese Kroon gepleecht werden: Ende verders overwogen hebbende d' onbevoegtheden van dien, ende het gemeen Interest van alle andere aengrensende Koningen,ende Republijcken,ende specialijcken van u Ho: Mo: Staten, ende van sijn selven, heeft sich soo in eere als conscientie verobligeert bevonden deses Konincks ende des selfs Coninckrijckx ende Kroons defensie aen te nemen, ende over midts het Godt Almachtigh gelieft heeft sijne Ceurvorst: Doorl: eene redelijcke Crijgs-macht in handen te stellen, ende oock sich ondersteunt te bevinden met een seer notabel secours van Geallieerden, als sijn sijne Keyserl. Maj. ende de Croon Poolen, is de selve gheresolveert die eenpaerlijcken te gebruycken ; tot reddinghe van de voorsz. Croon ende Coningh, die soo onbehoorlijcken ende teghens alle soo Goddelijcke als Menschelijcke rechten wert geoppresseert, ende soo vorders te helpen stuyten de verder aenstaende onghelegentheden, die sijne Maj. van Sweeden al voor langhe schijnt in sijne gedachten hebbende gevoedt, eyndelijcken door dese proceduyren alle de Werelt heeft bekent ghemaeckt : hebbende oock hooghst gedachte sijne Ceurvorst : Doorl. met groote satisfactie verstaen dat U. Ho: Mo: een ghelijck ooghemerck hebben, ende tot maintinue van het ghemeene Interest van haeren Staet ende van haere ghealliieerden een notabel secours ten selven fijne hebben ghedestineert. Soo heeft sijne Ceurvorst: Doorl: goet gevonden door hem Resident het selve sijn voor verhaelde voornemen ende intentie U. Ho: Mo: bekent te maecken, op dat gelijck als de selve dese geoppresseerde Croon ende Coninckllijcke Landen soeckt te seconderen, alsoo U. Ho: Mo: niet

min te

min te water, ende waert meer dienstigh moghe wesen, een gelijcke hant-biedinge moghen doen. Hopende dat Godt, die de Rechtveerdicheyt bemint, oock de rechtveerdige wapenen sal seghenen, ende dese sijne Ceurvorst: Doorl: ende U. Ho: Mo: oprechte ende eerlijcke intentie eenen geluckelijcken uytslagh geven tot conservatie vande gemeene Intresten, afweringe van alle verder besorgende onheylen, ende voor alle herstellinghe van eene ghemeene ruste in dese gewesten, ende voorts (Godt geve) het geheele Christenrijck.

Copie van den Eersten Brief van Prins Maurits, aen de Staten Generael.

VAn Franckfoort aen Meyn alhier tot Berleyn ghearriveert sijnde, hebbe zyn Ceurv: Doorl: niet ghevonden, zynde de selve op 't gheneraeel rendevous by Custrin vertrocken gheweest, waer nae toe ick my terstondt hebbe vervoecht, ende het Keurvorstelijcke Leger van uytgelesen volck in goede posture ghevonden: Syne Keurv: Doorl: is nu gheresolveert met des selfde ende de Oostenrijckse volckeren onder de Veldt Marschalck Montecuculi (de welcke van Syne Keyserlijcke Majesteyt ordre heeft Syne Keurv: Doorluchtigheyts commando in alles te obedieren) mitsgaders vijf duysent Polacken recht aen nae Holsteyn op de Sweedtsen aen te gaen, latende ondertusschen de frontieren over al wel beset

Stetin den 3. Septemb. 1658.

J. Maurice, Pr. de Nassaw.

Copie van den Tweeden Brief van Prins Maurits aen de Staten Generael.

Mijn Heere,

ICk verhoope myne jonghste vanden 3. deser sal U Ed: wel ter hant zyn gheweerden, ende dient vorder tot naericht dat op heeden de Keyserl: ende Poolse volckeren, door myn meesterdam Sonnenb: by Gooridts de nieuw-gemaeckte Brugge den Oder passeren, ende rapporteren die geene die het gesien hebben, dat het uytghelesen goet volck sal zyn: Morghen wort den Heere Graef Montecuculi in Persoon alhier verwacht, ende is zyne

ne Ceurv: Doorl: van Brandenburgh geresolveert op Saterdagh toekomende zynde den 14. deses mede op te breken: De geconjungeerde Armeen zyn als volght:

De Keyserlijcke Ruyterije.	7000 *Ruyters.*
Infanterije.	7000 *Man.*
Dragonners.	2000
Poolsche Volckeren.	5000 *Ruyters.*
Brandenburghsche Ruyterije.	9000 *Ruyters*
Infanterije.	4000 *Man.*
Dragonners.	3000 *Man.*
Somma,	37000 *Mannen.*

Aen Artillerije.

Keysersche.	2	*Stucken*	à	24 *pond*
	4		à	12 *pond*
	14		à	4 *pond*
Brandenburghsche.	6		à	12 *pond*
	4		à	8 *pond*
	14		à	6 *pond*
	14		à	4 *pond*
	4	*Haubisen.*		
	2	*Mortiers.*		

't Geene verder sal voorgaen / ende weerdigh sal zijn om U. E. te communiceeren / sal aen mijn devoir niet manqueren.

Mijn Heere,

Uyt Berlin den 10. Februario. 1658.

Geteeckent,

MAURICE PRINCE NASSAU.

Soo haest zyne Ceurv: Doorl: sal vertrocken wesen, sal ick my wederom op Reys begeven, om metten eersten inden Hage te zijn, ende haer Hoogh Mogende commandement te ontfangen.

De Legers van Kurbrandenburgh/ den Keyser onder Montecucult/ en de Poolen onder Carnetzky en Lubomirzky/ bestonden d'eerste in 13000. man/ de tweede in 1200. en de derde in 6000. meest Poolse Ruyters/ wel gewapent met Pistolen/ Carabijns/ Pistolen/ Duyshamers/ Flitsbogen/ en Sabels/ t'samen 31000. man uytmakende/ mede voerende 80. stucken Geschuts/ en een uytmuntende Artillerye: De Magistraten van Hamburgh en Lubeck sonden zyne Doorl. sommige geschencken tegen/ die in zyne march van Witstock af tot Oldeslo toe byna gheen of weynigh menschen op de dorpen hadde gevonden/ als meestendeel in de Bosschagten gevlucht zijnde.

Soo ras nu zijn Keurv. Doorl. den bodem van Holsteyn ghenaeckte/ heeft hy al omme doen af-kundigen/ Hoe dat den Coningh Fredrick de III. van Denemarcken beyde aen den Keyser en zyne Doorl: had laten weten, hoe den Coningh van Sweden, ongeacht den in Februario gemaeckten Vrede, en van de Deense syde alles was gepresteert, en de bedonghen Landen en Plaetsen ingheruymt, selfs in nieuwe ongegronde pretensen satisfactie ghedaen, waer teghens de Sweden hunne afrocht uyt Denemarcken hadden geweyghert, ende na datse de Luyden t'eenemael uytghesopen hadden, nu sonder eenige afkundigingh oft oorsaeck op Seelant was aenghekomen, en Coppenhaven en Cronenburgh hart aentaste, oock de Vestinghen in Holsteyn en de Beampte Personen aldaer hadde gepoocht t'overvallen, en byna sonder weerga met branden, &c. barbarisch geleeft: Versoeckende, dat wy onse macht met de Keyserlycke wilden voegen: Desweghen hebben wy tot hulpe onser Bontghenooten geresolveert nevens de Keyserl. Majesteyts Troupen in Holsteyn te gaen, tot afweeringhe van dit ghewelt, en verkrygingh eener vaste Vrede: Ende alsoo wy vertrouwen dat niemand dit onrechtmatigh oordeelen sal, soo versoecken wy dan van yder hier in de behulpelycke handt, speciael in 't victualieren van onse Leghers, sullende alle moetwil der Soldaten verhinderen, op dat elck op het Lant en in de Steden gherust blyven mach, 't welck de volghende Polacken oock sullen obserueren, &c. Gegeven te Wittenbergh in Meckelenburgh den 17 Septemb, 1658.

De Sweden in Holsteyn en verwachten desen stercken Vyandt niet/ maer trocken al hun volck by een/ verwoestende en verbrandende alle Granen/ Hop en Fouragie soo op den Velde als in de Schuyren/ en om dattet Geallieerde Legher geen de minste onderhouding souden vinden/ verbranden sy de Dorpen Uetersen/ Haesel/ Elmshorn/ Nieuwendorp/ Oldemeer/ Nependorp/ Rae/ en 't Klooster Reeselow/ dreyghen oock Pinnenbergh/ Wansbeecke/ en Altena. Den Heere Keurvorst daer en teghens dede alle vlijt om door goede discipline sijn Soldaten van 't schenden af te houden/ hebbende na zijn adieu van zijn Vrou Moeder en Gemalinne te Berlin/ allesins/ oock daer goede ordre gelaten/ latende in der Marck en tot Stargard in besettinge den Oversten Zastrawe/ en Oversten Merwitz met hunne Regimenten Ruyters/ den Graef van Donau/ General Major Drot/ en d'Overste Rebock met al hun Voetvolck/ en Gener. Major Effelen/ d'Heer Graef van Witgensteyn/ den Oversten Hoindebeeck en 4. Compagnien Guardes bleven tot Berlin/ het gantse Sticht Minden stont tot bewaringe van den Gen. Lieu. Kanneberg.

De Sweden van weken alle na 't noorden: Eenige van hun hadden Claes

van Alevelt en Wosse van Boeckwalt in Holsteyn gevanghen / meynende die na Staden te brenghen/ maer den Obersten Eggerich Commandant binnen Gluckstadt hier af verkondschapt / toogh hun tot Braemstede naer / daer de Sweden al te langh in de Kroech tarderende/ van de Deense gevanghen ende dootgeslaghen zijn/ de verloste Gevangens reden na de Crempe.

Den Nederlantse Gesant de Heer Coenraed van Beuninghen Coppenhaven verlaten hebbende/ quam in een Galjot van daer na Hollant / alwaer op dese onverwachte Inval/ de Staten van Hollant vergadert/ toegestaen hadden den Koning van Denemarcken met een Vloot Oorlochschepen en 4000. soldaten/volgens den teneur van der selver reciproque Alliantie/te assisteren/ dit wierde terstont aengestelt / en men arbeyde tot Amsterdam also sterck aen de Oorlogschepen als noch oit ten tijde des Engelsen Oorlogs was geschiet: Onderwijl donderden de Sweden so dapper op * Kronenburgh als sy immer mochten/ wiens Commandant door dappere uytvallen so nu en dan de Sweden wel seer beschadigde / doch en was niemandt te water of te lande die hem quam seconderen: Men sprack wel van eenigh secours uyt Hollandt / maer sonder sekerheyt / 70. Deense Waltboeren deden daer binnen groote resistentie/ hier tegens schoten de Sweden den Tooren neder/ en hadden hooge palen gericht/ waer langst sy t'elckens een Vendel ophaelden als sy wilden schieten of stormen/ sulcks dat sy met Approches tot in de gracht naderden/ niet sonder verlies van veele brave notabile Soldaten / ghelijck sulcks een Sweets Officier klaeghswijs uyt 't Leger aen sijn Vrient te Straelsondt schreef / dat in die tijt

* Kroonenburgh is het aldersterckste, cierlyckst en welgelegen Kasteel van outs in Denemarcken gheweest, de gront seer vast geheyd met Eycken Palen, en dese weder om met vierkante Arduyn steenen voorsien, om het kletsen der onophoudelycke Baeren te verduyren, soo rijst het Slot in dier vougen als uyt het water, met uytmuntende Vertrecken, op ghepronckt met d'allerkostelycke Toysels: De grootste Zael vertoont in seer konstighe Tapyten de beeltenissen der Deense Coningen: Het Dack is van Coper: De Muyren gebouwt uyt Gotlantze Steen, vol swaer Geschut, die waterpas en anders op de passerende Schepen door de Sondt niet weynigh flanckeren konnen: Daer is oock een braef Magazyn. Ten zuyd-oosten van dit Kasteel leyt een Steen, met dit Opschrift: Anno 1580. heeft Fredrick de 2. Deense Koning, dese Steen van syn eerste plaets, daer weder om een anderen is in gevoeght, herwaerts laten wentelen. De Beelden in de Kerck syn Marmer: Behalvens over de 100. Coninghen die daer op Tapyten afgebeeld staen, zynder meest al de Oorlogen van Europa afgemaelt. Boven is het Vrouwen getimmer fray en lustig, daer een Silvre Fonteyn met verscheyden Buysen springht. In 't midden des Kasteels staet een dierghelycke, doch grooter Fonteyn, van fatsoen als een Kist, met metale Beelden als Soldaten ghebarnast op aller Natien wyse, dese, en de Beesten die tusschen hun staen, syn levens groote, elck Beelt spat water uyt. Een wyde open plaets loopt rondsom 't Slot, en op de Bolwercken met Eycken plancken ghevoerdt, legghen 70. metale Trompen, de meeste en grootste staen na de Sont ghewent, daer de Schepen ghewoon zyn te anckeren om den Tol te betalen. Op den vasten Toorn legghen 10. halve Cartouwen, die de Sond overschieten. Coning Fredrick begost Anno 1577. dit Casteel te bouwen, en voltrock het Anno 1585. seggende, dat hy alleen sulck een werck bekostight had, en niet en begeerde dat de Onderdanen daer een steen af betalen souden.

tijt onderwijl dat de Sweeden op Seelant waren geweest / in diverse rencontres wel 100. hooge Sweedse Officiers waren gebleven / daer onder Gener. Banier / Gen. Farson/ Gen. Smit/ en Gener. Borreman. Doch als nu de wal was ondermijnt/ door de Muyr een groote bresse geschotē/ en geen 300 gesonde mannen om te keeren daer binnen waren/ alsoo vele door 't springhen waren gebleven/ oock geen ontset voor handen / so gaf den Commandant dese byna onwinbare Fortresse aen de Sweden over/ soo men voorgaf/ om de oneenigheydt van 't guarnisoen en andere inconvenienten: De Conditien die wederzijts wierden geslooten/ luyden als volgt:

TEn eersten, sal den Heer Gouverneur, Commandanten, oock alle en yder hooghe en laege Officieren te samen met 't Guarnisoen, met vliegende Vaendelen, Trommelen, opper en ondergeweer, brandende Lonten, Koogels in de Mont, en hoedanigh hem yemandt oock toestellen mocht, vrystaen uyt te trecken: Alle Artillery Meesters, Tuygh-meesters, Constapels, Vuur-werckers, en diergelijcke: Oock Scheeps-Capeteynen ende Matroosen met haer eygen toebehoor, insgelijcks alle Koninckllijcke Ampt-bediende-Schryvers ende Vooghden, wat namen die oock mochten hebben, soo wel Gheestelijcke als Weereltlijcke Edel en Onedel Persoonen, met haer Wyven en Kinderen, gheene die zigh op het Slot bevinden, uytgesooren, sullen ghelijck met Sack en Pack, Karossen, Bagagie en alle eygene Meublen eenen vryen seecken aftocht, aen welcke oort en eynde, uytghenomen Koppenhaghe, als hun believe hebben, ende seeckerlijck ghenieten.

2. Sal het Guarnisoen met seecker Convoy te Lande nae Gheluck-stadt werden versien, en voor gheval der partijen beschut, op den verderen wegh met ghenoeghsaeme Nacht-quartieren onder Dack gebracht, en ongheattacqueert ghelaten: Oock des daegs, of naer dat zigh de tijt des Iaers toelaet, niet over de drie mijlen marcheren, noch den marsch vergheefs ophouden, of uyt de wegh brenghen, op welcke marsch de aftreckende sullen voorsien werden, met vrye Quartieren en nootdruftighe onderhoud, sonder te betalen: Oock met nootdruftighe Waghen-voer, van Cronenburgh af tot Geluck-stad, en tot uytvoeringhe deses sullen seeckere Commissarissen gheordonneert worden, mits ghenoeghsame gheysselingh voor der selver herstellinghe latende.

3. Sullen de achterlatinghe beschadighde en Krancken, die als nu niet gevoeghlijck voort konnen, in Elsingneur gelaten, ende met noodtdruft voorsien, en wanneer zy tot haer gesondtheyt zijn ghekomen, sullen zy met eene seekere pas ghegeven werden, en vergunt zyn, om soo tot hare Compagnien vry en onverhindert te gaen.

4. Of oock eenighe die te vooren de Kroon Sweeden ghedient hadden, overgheloopen, buyten verhoopen ghevonden wierden, so sullen de selve ghepardonneert zijn: Oock die ghene die de Kroon Sweeden vrywilligh begeert te dienen, sullen sulcx vry staen; doch niemant met ghewelt ghedwongen werden.

5. Sal oock een yeder vry staen, die met hare Haven soo haest niet en konnen voort geraken, ses weecken nae de aftocht van het Guarnisoen, als noch in Kroonenburg of in Hellingneur te verblijven, en als dan dierghelijcke vrije en seeckere aftocht te ghenieten: oock onder gheenerley schijn ofte pretentie, wat het soude moghen zijn, kort ofte langh, tot dat of dat ge-

schiet, aenghehouden of gearresteert te werden, veel min noch de selve yets t'hare dienste te onthouden.

6. En mits een Trompetter in aenvangh deser beleghering bericht heeft ghedaen, dat de Heer Oversten Paul Bentvelt, zijne Vrou en Kinderen, van hare Goederen, met by-hebbende Luyden, ghevangelijck wech ghevoert, en hare Have en Mobilien gheplondert zijn, dat de selve wederom sonder eenigh Rantsoen los ghelaten, haere Goederen en Mobilien, waer zy oock heen geraeckt zijn, en hoe ghenaemt mogen werden, wederom by ghebracht, en vermogens den Heer Residents Pas na hare Goederen met Convoy geleydt, aldaer tot den eynde van den Oorloch ongeturbeert ende seecker ghelaten sullen worden.

7. Insonderheydt sal oock den Burghermeester Niels Hausen, als Koninckllijcke Ampt-schryvers ende Proviant-meesters, in de boovenghemelde ses-weecken tijdt, met zijnen Have en Goederen, aen dien oort als hem belieft vry staen te trecken.

8. Alle Stucken, Mortieren, Petarden, Granaten, Vyer Kogheleen, Lonten alle Krijchs-Amunitien, sampt Proviant, sullen eerstelijck overgelevert werden, uytgenomen 3. Regiment-stucken, welke met toebehoorende Amunitie en Vorspan, nevens het aftreckende Guarnisoen, mede sullen volghen. Daer by wert voor vyer aen te legghen, of andere heymelijcke practijcken voor de harige gheeaveert, ende daer toe twee Gijsselaers te laten tot dat het alles richtich gemaeckt is.

9. Sullen alsoo voort nae de Ratificatie deser voorsz. poincten, zijne Hoogh-Graeffelijcke Excellentie de Buyten-werken sampt de Tooren ingeruymt, en van de selve beset worden: En omtrent vier uyren nae de middagh de aftocht ghesschieden. Het aftreckende Guarnisoen sal drie dagen in Elseneur met vry quartier voorsien werden, daer mede de officiers en Soldaten het hare in sekerheyt brengen, en tot de marsch zich vaerdich maken mogen.

Dit Accoort nu alsoo ghesloten, en van beyde zijden partijen stijf en vast in alle Clausulen ende poincten sonder alle list ofte bedrogh sal gehouden werden, soo zijn tot meerder versekertheyt twee gelijck luydende Exemplaren vervaerdicht, en met ondergedruckte Zeghelen geconfirmeert en bekrachticht ghewordan. Soo geschiet te Kroonenborgh in 't Jaer en Dagh als boven.

Dese Articulen werden den 16. September onderteekent by Carl Gustav Wrangel/ Rijcxraet en Admirael van Sweden/ ter eenre: En den Gouverneur Christoffel Bille/ Oversten Paul Bentvelt/ en den Commandant Carl van Brunou/ ter ander syde; De Uyt tocht geschiede den 17. dito/ en quam den Coningh van Sweden 's nachts de Visitie van Kroonenburgh nemen/ alwaer van der selver Officieren geoordeelt wiert/ dat men dat soo wel voorsiene Kasteel (als hebbende maer eene bresse/) al wat langer hadde konnen defenderen ende uyt houden/ &c.

De Sweden staken met dese victorie dapper op/ sy verleyden den Tol van Lantscroon weder op Elsenor/ en gheloofden dat Koppenhaven van selfs nu soude volghen/ ofte ten minsten licht om dwingen zijn: Toen schreef een van hare Hooftmannen aen syn Vrundt te Lubeck: Wan wir nur Copenhaven auch haben, so furchten wir unsz nicht fur gantz Europa. Een ander/ schrijvende van Wismar.

mar aen zijn specials te Hamburgh/ noemde spots wijs het geallieerde Léger Der Reusen Armee. Een ander goets Sweeds man van daer glosseerde aldus: Angehende die Hollandische Flotta, so hat men der selben wegen hin noch keine furcht, dan wie esz noch ungewisz dasz sie kommen wirdt, so haben wir ja andern thuns, wan sie ja kommen solte Godt lob auch noch Schiffe, und der war Got lob ein gut theil: Und war umb wollẽ sie kommen? Kroonenburgh ist Schwedisch, wer weisz of Kopgenhagne nicht bald folget: Wasz dan dernach mehr zu thun? Zu dehme so ist bekant, dasz wir ja noch unsern Residentẽ im Haag haben, selber that ja noch alle wege die Tractaten continuert: Endlich so gehets nach den Winter und nicht nache Sommer: Und alle Haben an der Ost Sehe sein Schwedisch,

Men ijverde des niet te min in Hollant met het secours van volck en schepen na Denemarcken te spoedigen: En was den Viceadmir. de Wit al tijdelijck upt de Mase na 't Doggers sant geseylt/ om de Noorthollanders die in 't Vlie versamelden/ daer te verwachten: Maer door een vehemente storm upt den westen eenighe schade lijdende/ was genootsaeckt om te calefateren weder in de Mase te loopen. In desen storm bleven sommige Koopvaerders in Texel/ vele leden schade met masten te kerven en op 't droogh te vervallen: Op de Vriesse Kust bleven wel 30. Wat-vaerders/ en onder anderen wasser een Brouwer van Dockum met zijn Schip vol Boeckwept en Garst op het Wat/ die in dit tempeest begeerden dat den Schipper zijn ancker daer sy op dreven/ soude af-kappen/ maer die weygerdent/ segghende/ dan alle om hals te sullen zijn/ waer op den voorsz. Brouwer het ancker selfs af-kapt/ en drijven also daer mede teghens de palen van den dijck by 't Kasteel Osmes-Horn/ niet verre van Dockum: Den Brouwer om sich te salveeren/ set zijn Vrouw op de ges. Palen/ onderwijl sijn kint door 't overweder buyten boort in zee valt/ daer hy terstondt na reyckte/ maer de Pael daer hy hem aen vast hieldt/ brekende/ soo stordt hy oock neder in de Zee/ en verdrinckt alsoo by zijn Kindt: De Vrouw op de Palen alleen sittende/ en dit alles siende/ oock van niemand geholpen/ onderwijl datter Schip en al watter in was/ aen brijsementen stiet/ gheraeckt in onmacht/ en in swijm vallende/ stort oock neder in Zee/ daer sy nevens Man en Kindt hulpeloos in de holle Baren mede is verdroncken.

Of het Water oft den Alghebieder scheen in dese tijdt ondenocht over den grooten hoop dieven/ de welcke de vrije zee-vaert goddeloos violeerden/ in en op een Element 't welck buyten stelen noch gevaers genoech over sich hadde/ en dat door een volck upt'e slincker Lende van Adam ghesprooten/ en die het weynigh verschilden hoe sy 't goet kregen/ als sy 't maer hadden/ hebbende in hunnen boesem gegraveert de spreuck van den opslorckende Keyser Caligula/ Het Gelt ruyckt wel, 't komt daer 't van daen komt. Eenige van dese met commissie van Portugal/ roof den 10. à 12. Nederl. Coopvaerdijers/ diese in Vranckrijck op wachten/ behalvens Capit. Coolaert/ die met 3. Noortsvaerders op

d'Elve quam/ meynende die tot Staden aen de Sweden te verkoopen/ maer die sulcks weygerende/ setten hy 't onder de Meulen van Hamburgh/ onderwijl quamen daer 2. Staten Oorloghschepen / die hem besette/ en dwonghen sijn Schip/ Prinsen en gevanghens te verlaten. Op de selve tijt bracht Ca. Mangelaer in Zeelant op een Franse Rover de Wakende Kraen met 24. stu. en 200. Eters/ maer 2. dagen van St. Valery uytgeloopen synde / sloeg omtrent een half glas: Men voerde den Capiteyn en Lieutenant naer Middelburgh/ daer deselve ondervraeght wordende oft sy dubbelde Commissie hadden/ geen als die van Vranckrijck wilden bekennen/ doch terwijl sy noch onder d'examinatie stonden/ wierde hun de Portugijsse Commissie aldaer ghebracht/ diemen op een heymelijcke plaets van zijn schip ghevonden had: Na eenighe weken sittens/ zijn sy als Rovers veroordeelt aen een nieuwe galge te hanghen/ doch uyt gracie heeftmen de maets laten loten van de vier een vry/ volghens dien heeft den Lieutenant hem vry gheloot/ d'andere wierden in de Duynen opgeknoopt. Een Frans schip St. Jean de grace met Lijnwaet uyt Bretaigne te Cadix gearriveert / wiert daer op de Ree van 2. Oostendise Capers Jan van Sluys en Lange Japick besprongen/ doch 2. Engelse fregats dit siende / komt d'een met 48. stucken by Jan van Sluys / en gaf hem de gantse lage/ sonder merckelijck te hinderen / d'ander Enghelsman randen Lange Japick aen / maer die geen kans siende / liep in zee: Onderwijl gaf J. van Sluys zijn Engelsman so veel dat die most krengen / hebbende tweemalen gepoogt te enteren/ doch ruyterlijck afgewesen / en kreegh eyndelijcke soo veel/ dat zijn Confrater en de Fransman hem mosten komen helpen/ waer door J. van Sluys geen kans siende / settent tegens de Wal / stack het schip in brant/ en salveerden sich also te lande. 't Schip de Krijchsman van Barcelonien na Livorno gaende/ wiert van 't Engels Fregat de Fairfax met 60. stuc. genomen/ en als een prijs te Livorne achter de Moglie opgebracht / om van daer voorts na Toulon te brengen: Capiteyn Ooms die dit schip geconvoyeert had / dat sich selfs verwaerloosden / om dattet boven wint van zijn Convoyer te verde heen liep / siende den Engelsman met zijn prijs uytlopen/ volght hun naer/ buyten komende/ set sijn Boot uyt/ die aen de voorsz. Prijs roept/ het selve van de Engelsen weder herneemt / en te Livorne op de Reede bracht/ de Engelsen quamen daer oock wel binnen/ seylende rontsom gesz. Capiteyn Ooms/ hem dreyghende te willen abordeeren / toch om dat hy op haer snorcken niet veel en pasten als op te passen/ so bleven sy achter.

De Turcken siende dat de genaemde Christenen elckander also beroofden/ geloofden met dese en met de Joodtse Koopluyden al veel liever de Moisaise regulen daer gesegt wert Oog om ooge/ tant om tant/ dan Christus bevelinge daer hy segt/ Maer nu en sal het alsoo niet zijn, &c. Want behalvens dat de Christenen die sulcks geboden was / de ordre van hare Heylant niet en waren achtende/ veel minder geloofden sy in sulcks gehouden te zijn / so om datse Christum niet maer Mahomet geloofden / als mede dat haer desen regul van niet

te offen,

te offenseren / geheel niet te pas en quam. Dese groote erghernis maeckten veel Slaven tot Turcken/ veel Turcken tot Rovers/ die de Middelantse Zee so dapper ontveplichden/ datter niet als met Vloten of groot gevaer by d'Europise schippers ghevaren konde werden / want dese Barbaren waren stout/ om datse van d'Enghelse en van andere diverse kloecke Oorloghschepen hadden gerooft/ waer mede sy in dese maent t'zee liepen / tot groote schade van de Nagebuyren: De namen van hunne Schepen sijn dese:

Van Tripoly.

Een Enghels Schip met 44. stucken, en 400. man, als Admirael.

Een Hollants Schip, met 36. stucken en 350. man, de Vice-admirael.

Een Frans Schip, met 44. stucken en 400. man, de Schout by nacht.

Een Hollants Fregat met 28. stucken, en 300. man.

Een Hollandts Fregat met 22. stucken, en 200. man.

Een Engels Fregat, voorleden Somer ghenomen, met 22. stucken.

Il Gran Duca, met 36. stucken, en 340. man.

St. Iuan Philippe, met 40. stucken en 400. man.

Een kloeck Makeser Schip, 't voorleden Iaer ghenomen.

De Fluyt Sinte Pieter.

De Fluyt Pasceny.

Een groote Engelse Straetsvaerder.

Een nieu gebout Turcks Schip.

Dese 5. laetste zijn by particuliere ter roverije uytgerust.

In Engelant stonden in dese tijt by-na alle saken van staet stil/ mits de beswaerlijcke siechte des Protectors: Eenige Drappiers van Suffolc klaegden seer over de Court tot Dort / &c. dan wierden nevens alle Uytheemsche Ministers niet gehoort: De Sweden die Georgen Aiscu 10000. gl. 's jaers boden / so hy haer als Commandant over een Vloot Sweetse Schepen wilde dienen/ konden oock niet obtineeren / onaengesien dat men hem beloofde veele aenmemelijcke voordeelen/ en dat sekeren Owen Cox en een Pieter Cornelisz. dat een geboren Nederlander was/ die ten roof op zijn Vaderlandts Inghesetenen veel quaets in den laetsten Oorlogh hadde ghedaen / sijn Vice-admiraels souden wesen/ die men seyde alreede na Holsteyn waren gereyst / omme weghens hunne Ampten en Tractementen vollents met den Coningh van Sweden te sluyten/ &c. De Gesanten/ d'Oostindise Bewinthebbers/ selfs die van 't Leger en de Stadt London stonden stil in haer saken / toch alle als een lichaem dat de koortse heeft: Tot eyntelijck den 13. September ten 3. uren namiddaghs na een vehemente Tertiana den Heere Protector is komen te overlijden/ op het Coninghlijcke Huys te Withal / daer men 10. Jaren te vooren hadde voor onthooft den wettigen successiven goeden Coningh Carolus Stuart de eerste: De Heeren van den Raed opende daer op terstondt de Busse / in de welcke op een Papier stonde geschreven den naem van den geene die naer hem als Protector (volghens een Acte van 't Parlament / ghenoemt Ootmoedigh Request en Advys, &c.) soude regeren/ de namen der Raden sijn dese:

Richard

Richard Chiverton. Lord Major van Londen.
Hendrick Lawrence, President.
Nathaniel Fiennes, Segel-bewaerder.
Iohn Lisle, Segel-bewaerder.
Chairles Fleetwood.
Philips Lisle.
Iohan Desbrow.
Eduard Montague.
Gilberd Pickering.
Chairles Wolseley.
P. Skippon.
Willem Sydenham.
Walther Strickland.
Philips Iones.
Iohn Thurloe.
Fauconberg.
Eduard Whaley.
Willem Goffe.
Thomas Cooper.
Oliver Flemming.
I. Clark.
Thomas Pride.
Eduard Prideaux.
Tobias Bridge.
Eduard Salmon.
I. Biscoe.
W. Lagoe.
Iohn Mill.
E. Grovesuor.
En meer andere die den Raet assisteerden.

Men bevont dat den overleden Protector zijn outste Soon Richard Cromwel tot zijn Successeur hadde gestelt / doch de Magistraet van Londen hoorende des Protectors overlijden / begaven haer terstondt en corps na Withal / onder wegen ontmoeten hun eenige Heeren van den Raet / die hun in deser voegen gherust stelden: Dat Sir Richard was Protector, die sy alle eenhelligh hadden gheapprobeert, en oock gedeclareert soude worden: Dat alle Voorsorghe aen de Hoofden der Militie om den Staet in rust te houden, was beschickt, ende datter geen vreese voor eenigh onheyl en was, dat in 't Huys van de Republycke maer een Venster was ghesloooten, ende weder een ander Venster was open gedaen. 't welcke sy vertrouden dat soo grooten Licht soude gheven als het andere, &c. Doch hadde den overleden die lof naer ghelaten, dat hy naest Godt was gheweest alleen die geene, die onder de Militie van Engelant een weergadelose discipline had opgerecht, en vervolghens ghetoont, dat hy was van een heroick ghemoet, beyde soo godsdienstigh als goetdadigh, van wiens dapperheydt en vigilantie sy hun alle grootelycks hadden te bedancken, en waer van syne Nasaten nu eerst de rechte effecten konden ghenieten: Dat men nu most sien op een goede continuatie van de selve: Ende dat Godt de Heere dan oock haer eynde als het zijne met glorie soude bekroonen: Menschelijcke Vijanden en had men niet te vreesen, soo langhe sy het beste van den Staet en de Religie poochden te bevorderen, waer toe een yder op 't hoochste soude werden aenghemaent, en een bysonderen Bede dach geordonneert werden. Terstont daer aen zijn binnen Londen al de Wachten verdubbelt / Posten na alle quartieren gesonden / de Havenen conform gesloten / ende den Nieuwen Protector uytgeroepen / waer op tegens 't ghevoelen van veele / uyt alle hoecken brieven van erkentenisse en toegenegentheyt quamen / en self uyt Vlaenderen / die nevens d'Officiers van 't Legher riepen / goedt en bloet met Richard te willen opsetten: Savonts heeft men na de Proclamatie wel 100. stucken afgelost / oock alle gearresteerde Schepen ontslaghen: Ten vier

uyren

uyten savonts quam oock den Lord Major met sommige Heeren by de nieuwen Protector/ beklaghende de doodt van zijn Vader den overleden Protector/ en hem geluck wenschende met zijne successie in des selfs Ampt/ gelijck oock korts daer na al de jegenwoordighe Ambassadeurs deden: Wijders gaf den Lord Major het Swaert van London aen de nieuwe Protector/ die dat aen nemende/ terstont weder over gaf. Lord Fienes Groot Zegelaer van Engelant/ nam hem den Eed af/ die in Neerlants aldus luydt: Ick beloof ende sweere in den Name ende in presentie van den Almoghenden Godt, dat ick na mijn uytterste macht en verstant sal maintineren en ondersteunen de ware Gereformeerde Religie, in zijne suyverheydt, soo als die in 't Oude als Nieuwe Testament is beschreven, en die professie daer van doen, behulpsaem zijn: Ende dat ick na mijn uytterste vermoghen als Opperste Magistraet deser Natien sal trachten te maintineren de Vrede, het Welvaeren, de Wetten en Previlegien des Volcks, ende haer na myn beste wetenschap daer na regeren. Stracks beval Richard alle Beampte en Militaire Officiers in hunne Chargē by provisie te blijven: En om de minste alteratie de Begraeffenisse sijns Heer Vaders voor eenige weken op-schorten/ doch het Cadaver op een Koninglijcke wijse balsemen/ doende de Monarchale Lijck-statien in d' oude Registers na soecken/ om een van alle hare Begraefnissen die hem best behaegden naer te volghen.

Onderwijl den Franse Veldtmarschalck Turenne volghens 't besluyt tot Bergenwijnox genomen/ zijne Benden liet stroopen wijt en breedt/ selfs voor Brussel/ daer de verbaestheyt op die tijt so groot binnen was/ datte Fransen hadden sy maer durven aenbijten/ daer in 6. dagen meester af geweest souden hebben/ dan hare wilden Oorloch maeckte dat sy noch hier noch op Aelst het minste niet wonnen/ soo scheen alles maer tot een diversie voor de Spaense aengeleydt/ die Aelst en Dermonde vol Volck propte: Maer Turenne die 't oogh op Yperen hadde/ bevont Oudenaerde van de Spaense verlaten/ daer hy den 10. deser 't besit af nam: Van hier op Meenen treckende/ sloegh hy den Prins de Ligne/ die daer omtrent op de Leye met een vliegendt Legher lach/ in routte/ so dat die hem ter noot binnen Yperen salveerden/ alwaer hem Turenne quam belegeren/ onderwijl een ander Leger Dom Jan die te Doornijck was/ daer in devotie hieldt/ en de populeuse Stedekens Geersberghen/ Nijnove./ &c. pilleerden/ raserende 't Kasteel te Deynse/ en verdeden alle Kloosters en Abdijen/ te Sottegem en bleef van Kerck noch Huys den eene steen op den andere: Men sloot t' Antwerpen uyt vreese de Winckels/ en 't Broot wiert daer binnen seer dier door de meenichvuldighe Vluchtelinghen: Meenen wiert terstont Frans: In somma/ het liep alles verloozen: waer door 't Lant de soldaten ten proye raeckte/ en men sach door desen Oorloch rijcke Luyden arm worden/ en so behoeftigh/ dat sommige die treffelick inkomens hadden gehad/ met statie/ en pracht/ ja met Carotsen met vier Paerden hadden gereden/ de goede Luyden te Gent om een Aelmoessen qua-

men aenspreecken/ &c. De Stadt Yperen hadde weynigh lust om sich te defenderen/ mits de kleyne macht en ongeluckige voorvallen der Spaensche geen ontset te verhoopen was/ en dat toch het eyntje de boot soude zijn: Eben wel na dat de Fransen den 10. deser daer voor gekomen/ een formeel Belegh hadden gemaeckt/ soo debatteerden sy tot den 25. dito hare Wallen/en accordeerden daer op/ 1. Datte Burgers ongemolesteert souden blijven. 2. Daer sal geen ander Religie noch Gouverneur als Rooms mogen syn. 3. de Burgers sullen al 't hare besitten met die vryheyt als sy hadden onder den Catol. Koningh. 4. Selfs alle uytgewekene. 5. Oock de Geestelijcken. 6. Behoudende al hare Reliquien. 7. Clocken en d' andre Ornamenten. 8. Bedelmonicken en Jesuyten sullen onder hare Vlaemse Oppersten staen / en niet mogen in Vranckrijck/&c. heen trecken. 9. den Bisschop sal de vacerende geestelijcke Ampten na d' ordre vervullen. 10. De Stadt / de Magistraet en de Burgers behouden hare Previlegen. 12. Oock in de Lant-rechten. 13. de Rekeningen en Cassclarije blijven onder 'tgesach van de Magistraet. 14. De Stadt moet haer eygen schulden betalen. 15. Schulden by de Catol. Koning gemaeckt/ sal men uyt zijn Majest. inkomen goet maken. 16. Die vertreckt mach ongevisiteert al 't zijne mede nemen / mits dattet zy binnen 2. Jaren. 17. Of in die tijt al hare goederen verkoopen/&c. 18. Alle vreemde schippers met hare schuyten moeten de stadt ruymen. 19 Maer al 't Canon en Ammonitie moet daer binnen blijven. 20. Al 't Landt tot de Fortesicatien om de stadt ghebruyckt/ sal uyt 't Lant gerecompenseert worden. 21. Geestelijcke/ Cloosters/Lombaert/d' Officiers en de Magistrature/ sullen van de inlegeringe der soldaten bevrijt zijn. 22. En de Burghers om hare verarminghe van 't onderhouden des guarnisoens. 23. Geen Impost salder in gevoerdt werden/ als met consent der Staten van Vlaenderen die onder Vranckrijck van syn. 24. Alle Clenodijen en goederen staende in de Lombert/ sal den Koning in protectie nemen/ en manieren ten profijte van de Eygenaers.

Met dit accoort zijn den 27. dito daer uyt getrocken den Prince de Ligne/ den Prins van Barbanson/ en de Heeren van Aerdenbergh en Robeke/ voor de welcke men tot Brussel al seer bevucht was dat sy ghevanghens van Oorloghe souden hebben moet blijven / doch sy trocken nu in groote bedroefnis na Dom Juan te Doornijck/ en het guarnisoen nae Kortrijck/ toch de Burgers van Yperen waren blijde dat sy aldus van het quaet gouvernement der Spaignaerden waren ontslaghen/ roemende met die van Duynkercken dat sy nu van alles overvloet/ neeringe en welvaert hadden.

Luyck/ een stadt vol wederhorige/ had in dese Maent sommighe binnen/ die de Gebouwen door brant/ de goederen door roven/ en de Ingesetenen door moorden meynden te overvallen en te ruyneren/ doch gelijck sulcke gruwelen in 't gemeyn als de quade paerden tot bederf der aenleyders achter uyt springen/ also gebeurdent hier mede: Want als den 7. deser des Stadts Majoor

meen-

mette zijne in sekere Commissie was gegaen/ wierde hy door een Kroeg-tapper gewaerschout/ datter een t'samensweeringh tegens de Stadt was/ ende na alle schijn eenen de Marets (gewesen Secretaris van den Graef van Furstenbergh te Francfort) eenen Pieter Leonardi/ en een Jongman zijnde de Soon van een Goude Leermaker/ hoofden van dit schelmstuck waren/ ende dat hy tegenwoordigh 18. van hare bende in sijn huys hadde/ die met Pistolen/ Carabins/ &c. waren voorsien: Waer op den Major dadelijck met Burgers en soldaten de voorsz. Kroech besette/ en 17. van dese gesellen kreeg/ een bleeffer in de furie doot: Dese in 't Pallais van den Prince ghebracht hebbende/ besochten noch twee andere Huysen/ meynende Leonardi te vinden/ doch achterhaelden men noch geen der t'samengesvoorene/ uytgesept Leonardi Broeder/ zijnde Monick van St. Bartholomeus: tegens den Avont wierden tot bewaringe der stadt 200. Boeren in gelaten: Men kreegh oock op de Meulenbrugh dien avont 4 a 5 medestanders des verraets/ draghende sacken met Buspoeder/ Carabijnen/ &c. welcke den Major siende/ wierpen de sacken mette wapenen van hun/ ontwijckende met der vlucht. Des anderen daegs bleven al de Winckels te Luyck gesloten/ en men socht noch in alle hoecken na de verraders/ eyndelingh vont men de Marets in 'thuys van den Canonick Kerning/ die op 't Palais gebracht/ buyten pijnen vrijwilligh bekenden/ dat hum voornemen was/ De Stadt Luyck op Vier hoecken in brant te steken, en dat onderwyl men besich soude syn om 't vuyr te blussen, zy het Kasteel soude vieri te bemachtighen, en van daer na 't Logement van St. Lambrecht, om den Oppervoocht te vermoorden, als mede den Major, de Cancelier, en de voornaemste van 't Capittel en de Iustitie: Dat hy ooc was Canonick te Aken/ met een prebende van 7 a 800 patacons 's Jaers/ &c. waer op hy den 11. dito wierde gevonnist op een Schavot ghebracht te worden met een Toortse van wit Was/ en na Godt en het volck om vergiffenis gebeden hebbende/ het hooft afgeslagen en op een Pael ghestelt op een der stads Bolwercken/ 't welck den 12. dito by 6. uren wierde volbracht/ gelijck oock toen gestraft wierden de 17. medeplichtige: Men stelde wijders 100. Patacons op de hoofden der andere Opper-schelmen/ tot ten laetsten oock gevonden wiert Pieter Leonardi/ van groote middelen/ uyt een treffelijck Burgers geslacht/ oock van grooter animositeyt/ want hy had hem in een Kamer krachtigh toe gebolwerckt/ daer hy den onder Major ter doodt toe quetste/ en soude indien hy niet geholpen waer geweest/ hem oock gewisselijck gedoot hebben/ maer nu wiert hy in zijn dulle tegenstrevingh selfs als een vis gehackt/ en als een hont bebloet na den kercker gesleept: 's Nachts storf hy: 's Morghens bracht men sijn Corpus op de Marckt/ daer men hem het hooft af sloegh en een arm/ 't hooft is mede op een Pael geset/ en 't Lichaem mette voeten om hoogh aen een Galgh opgehanghen: Den derden Fielt de Soon van de Goude Leermaker/ wiert ghevonden in d'Abdije van St. Jaques/ zijnde (so men vertroude) desen de alderVoornaemste van de drie/ en de welcke diverse reysen na Francfort en Ceulen over dit Verraet had ghedaē/

om den Canonick daer van te adverteren/ is oock eyntlijck na diverse ondersoecken der Medemaets/ als de voorgaende na verdiensten metter doot ghestraft.

October 1658.

Yperen nu by de Fransen gewonnen sijnde/ so hadden sy nu weder de handen ruym om 't Lant te doorloopen/ sy quamen dan in 't Rijssels quartier/ daerse Tourcoing uytplonderen/ Robaix en andere Vlecken verbrandē/ winnen oock 't out Kasteel te Comene op de Leye/ en 't Kasteel Lanoy/ doen oock vele Heeren Sloten in de lucht springen/ en huysen over al slechten/ selfs met weynich reverentie omtrent de Geestelijcke Luyden/ Kercken/ Klooster en afgescheyden Roomse Heyligdommen. 't Was Antwerpen niet genoeg de Ketens door de stadt te doen spannen/ maer sy waentrouden oock alle Engelsen/ die uytte stadt wierden gebannen/ na datter 14. a 15. waren gevangē. Brussel weygerden besettingh in te nemen/ dies worden de Spaense soldaten op de Vaert en te Vilvoorden geinquartiert/ daerse de Keysers meer bekommeren als de Vijanden selfs/ waer door de Veu weynig neering kreeg.

Na dat nu tot Heugst 2. mijlen van Francfort den 21. Augusti de nieuwe Alliancie defensive (so men 't noemde) was onderteyckent by de Ministers van Vranckrijck/ Sweden/ Chur-meynts/ Cur-Colen/ den Bisschop van Munster/ den Hertoghe van Nieuborgh/ 't gheheele Huys van Bronswijck en van Hessen Cassel/ &c. so bleven nochtans andre Duytse Vorsten af keerig van dese Kurmentse liefdeloos heyt zijns Vaderlants: De Ceulenaers stonde selfs verwondert: Want sy seyden/ dat sy bemerckten dattet doen van den Keyser en Kurbrandenborg tegen Sweden/ hem t' eenemael tegens de borst was: Liever sich willende mette Onroomse Vremdelinghen Engelsen ende Sweden verbinden/ als met 't Vaderlant zijns geloofs genooten na plicht te beschermen: Datse van sulcke trouloose Rijcks Vorsten afschrickten/ die door hare schueringen niet alleen het Troyaense Paert hadden in ghehaelt/ maer eerst hun selfs geruyneert en daer na het gantse Rijck in jammer hadden gebracht: En men begost eyntelijck by de Gebuyren te schertsen/ toen men sach dat des selfs Ingesetenen weygherden zijne nieu ghewordeen Soldaten te betalen/ waer door hy oock de Officiers moste af-dancken/ en paspoort gheben: Waer over Curments van mismoedicheyt sommige dagen te bedde legghen bleef/ want die hy behielde most hy in gagie verminderen.

Op die tijt wierde in Vranckrijck by des Conings Raedt toe ghestaen het gedane versoeck van den Hertoghe van Orleans/ Dat Sijne Majesteyt van Vranckryck volgens 't voor desen beloofde Huwelyck, soude trouwen met zyn Hoogheyds Outste

Dochter

Dochter van 't tweede Bedde: Ten ware alleen met dese conditie, Dat de Generale Vrede konde werden gemaeckt door een Huwelijck met een Infante van Spangien. In Orange was dit gantse Jaer groote onlust tusschen het Parlament en den Gouverneur den Graef van Donau geweest/ elck pogende de meeste zijn/ 't welck aen de Princesse Royale en Douagiere groote klachten ten wedersijden veroorsaeckten/ die door des selfs Raden aen d'Afgesonden verklaerde over de selve tweespalt ten hooghsten bedroeft te zijn/ &c.

Wonderlijck vroom defendeerden haer de stadt Koppenhaven teghens de Sweden/ en versloegen in drie bysondere uytvallen den 11. 13. en 15. Octob. 7. a 800. Sweden/ die na Rotschilt deynsden: Hare gloeyende Kogels die sy by de 1000. in de stadt schoten/ deden gants weynige schade/ noch oock hare Granaden: Hier tegens had den Koninck van Denemarcken aen de Burgers van Koppenhaven om de selve te animeren/ belooft/ 1. dat Koppenhaven een van de twe Stapel-steden van Zeelant soude sijn. 2. met so vele Previlegen als een Stapel-stadt tot de Commercie vereyscht. 3. En sal een vrye Rijcxstadt zijn/ en in alle Rijcks saken hare stem hebben. 4. Alle Geestelijcke en Weereltlijcke Personen aldaer sullen mogen Adelijcke Goederen koopen. 5. En sullen over 'tgantse Rijck niet meer als den Adel beswaert sijn. 6. Van alle inquartieringen bevrijt blijven/ en de Lasten met andere gelijck dragen. 7. Alle bequame Personen sullen soo wel als de Adelijcke tot Ampten gevordert worden. Den Koninck had oock al-om doen af-kundigen/ dat hy aen yder Duyts Soldaet die sich van de Sweedse tot de Deense dienst begaf/ een sodanigen overkomende Ruyter 50. Rijcxdalers/ en aen een voetganger 10. Rijcxdalers soude geven/ &c.

Den 14. deser hebben de Deense tot Koppenhavē opgebracht een Sweets Schip met 24. stuc. 300. man en veel gheroof den Buyt en Contanten/ willende na Stetin/ en van daer na Riga/ in de selve waren diverse Brieven van gewichte/ daer onder oock dese/ van den Koning aen Gen. Douglas gesondē:

CArolus Gustavus, door Godts Genade, Koningh van Sweden, Gotthen ende Wenden, Groot Vorst van Finlandt, Hertogh van Schonen, Esten, Carelen, Bremen, Veurden, Stettin, Pommeren, Casouben ende Wendenland, Vorst van Rugen, Heere van Ingermerlandt ende Wismar: Als mede Palts-Graef van den Rhijn, Hertogh van Beyeren, Guilck, Cleef ende Bergen. Onse gunst ende Genadige genegentheyt met Godt Almachtig. Wy hebben uwe Brief, Getrouwe Heere Velt-Marschalck, tot Riga den 17. Augusti geschreven, wel ontfangen, uyt de welcke Ons aengenaem is geweest te verstaen, dat ghy nu besich sijt, op wat maniere ghy best sult konnen effectueren ende in 't werck te stellen Onsen Raet, die U. in een sekreet Memoriael is ghecommuniceert gheweest. Ende alsoo het

in der daedt het voorneemste is, 't welck op dese tijdt in die quartieren kan voorgenomen worden, so wilt oock alle andere saecken ondertusschen achterweghe latende, alle moghelijcke vlijt doen, ende ten hoochsten U laten aengheleghen sijn dat ghy Mithou meucht occuperen, in welcke plaets ghy daer na U sult trachten vast te maecken, ende op de beste maniere als moghelijcke is te meynteneren: Oock bequame Magazynen te stellen, uyt de welcke het Legher ende de Garnisoenen hare subsistentie ende onderhoudt moghen krijgen. Wy vertrouwen op uwe bekende neersticheyt ende dexteriteyt dat ghy goede sorge sult draghen over alle de dinghen de welcke in die quartieren moghen strecken tot onse dienst, de conservatie van het Legher, ende het gantsche werck in wesen te behouden. Wilt ons oock laten weten, wat wy nae desen van de Littowse saecken hebben te verhoopen. Waer mede wy U den Almachtigen Godt bevelen.

Gedateert in Kroonenburgh den 21. September 1658. Oude Stijl.

CAROLUS GUSTAVUS.

Het volghende was geschreven met des Coningh van Swedens eygen hant.

Ick soude geern yets seeckers willen weten, hoe verre de misverstanden tusschen Poolen en Moscovien sich ghedraghen hebben, ende wat eyndelyck passeren sal. Ick hadde wel gemeent eenige Ruyters en Deens voet volck van hier u toe te senden, maer dat kan nu soo haest niet gheschieden, voor al eer ick kome te weten, hoe het met de Hollanders gestelt zy, oft zy komen sullen ofte niet, want ick myne saecken daer naer moet reguleren. Ick kan oock gheen Convoy met de selve senden. Den Protector is overleden, het welck my seer qualyck komt. Godt geve dat den nieuwe Protector sich moghe stabileren, en syns Vaders maximen na volghen.

De Sweden hadden geern gesien dat de Hollanders tuys ghebleven hadden/ om de selve van daer na te vragen/ maer nu hare Sleutel van de Sondt gebleven was? Zy hielden volgens de getuyghenis der Amelantse/ Schellinger en Vlielander Vissers/ so lange de Hollantse Vloot in 't Vlie vergaerden/ hunne verspiedende Galjots omtrent die Zee-gaeten swermen/ selfs te lande warender die de sake van Sweden also begunstigdẽ/ datter 2. schepen van de sulcke in Texel ghevonden wierden/ die met Amonitie in Haringtonnen ghepackt na Casor in 't Sweedtse Legher meynden te seylen. Toch de Staten Generael/ die geen andere bevoginge hadden als de reden te gebruycken/ yverden so seer met hare Scheeps vloot om den goeden Coning van Denemarcken te helpen/ als de Sweden aentorden om de selve te verdrucken:

Toch

Tot eyntelijck na 3 weke verwachte wint hare Ho. Mo. Vloot den 18. deser ten 6. uren 's morgens uyt 't Vlie zee koos / alvoorens 8 dagh onder der Schellingh op de Schepen gehouden hebbende: Den Viceadmirael Pieter Florisz. Schip seylden eerst uyt/ hem volgden dat van den Admir. Opdam/ en soo de rest/ waren van name/ monture/ en gesterckt als volgt:

Lijste der Nederl. Vloot, tot hulp van den Kon. van Denemarcken.

Schepen uyt de Mase.

L. Admirael van Opdam, op 't S. d' Eendracht voerende 325. man, en 72. stucken,
Viceadm. de Wit, Bredérode, 260. m. 59. st.
S. by nacht Verhaef, Rotterda. 100 m. 32 st.
Ian de Liefde, op Dordrecht, 160 m. 40 st.
Aert van Nes, op Rotterdam, 160 m. 40 st.
Iacob Bosshuysen, 36 st.

Schepen van Amsterdam,

Comand. Evert Anto. Lantman, 168 m. 40 st.
Dirck K. Verveen, op de Son, 168 m. 40 st.
Ian van Kampen, de halve maen. idem,
Paules Sonck, op Duvenvoorde, idem,
Dirck Boogaert, Westvrieslant, 104 m. 28 st.
Ioris Colery, op Stavoren. 150 m. 40 st.
Waerdenburgh, op Deutecum, 74 m. 24 st.

Stadts Schepen,

Sybrant Mol, op de Waech, 140 m. 40 st.
Willem Ian Stoffelsz. de Boge, idem.

West-vrieslant, of 't Noorder-quartier.

Vicead. Pieter Florisz. Iosua, 150 m. 50 st.
Claes Allertsz, Freg. Hoorn. 100 m. 28 st.
Dirck Pomp, Enchuser Maegt, 115 m. 27 st.
Cornelis Slord, op de Caleb. 125 m. 40 st.
Adriaẽ Houttuyn, Medenblick, 120 m. 36 st.
Van Kancken, den Briel. 130 m. 40 st.
Wynbergen, op Delf. Idem

Corn. de Boer, Iupiter, 120 m. 32 st.
Gov. Corn. 't Iong Hoë, jong Prins, 110. 30 st.
Ian de Groot, Alcmaer, 120 m. 38 st.
Gerrit Femsz. d'Eendracht, idem
Reynst Corn. Sevenhuis. Ver. Leeu, 125. 38 st.
Claes Backer, Hollandia, idem.
Ian Sampson, Monickedam, 105 m. 32 st.
Klaes Valenhen, kasteel Medenb. 95 m. 28 st.
Klaes Arentsz. Sloot, de Monick, 105. 26 st.

Uyt Vrieslandt.

Adriaen Bruynsvelt, op Breda, 95 m. 28 st.
Auke Stellingwerf, Albertina, 120 m. 36 st.
Degelinchamp, Groeninghen, 120 m. 34 st.

Uyt Zeelandt.

Adriaen Banckert, met 28 st.
Ian Duym, idem,
Gillis Ianssen, met 23 st.

Transport Fluyten,

T jarck Eydensz. van Harlingen, met 24 st.
Iale Ialesz. van Harlingen, met 24 st.
Ian Iansz. Kleyn. met 23 stucken.
Claes Hillebrantsz. Pronck, 23 st.
Dirck Waterhont, idem.
Eleman Severijnsz. met 22 st.
Dese Fluyten waren ghenoemt, de Medea, Paerel, Fruytboom, Haen, Iudit, en Liefde.

Daer by 6. Branders/ en 6. Galjots/ op hebbende (so men ghemeenlijck de monstergesellen telt) by na 4000. Lant-soldaten/ onder 't ghesach van den dapperen Hooftman Pichler/ Commandant in Schenckenschans: Dese Vloot quam met moy weder den 22. Octob. op den hoeck van Schagen/ de Noortsvaerders schepden hier van hun/ 22. Galjots met Haringh/ Apen en Wortelen na Oosten gemunt/ hieldent by de Vloot/ alsoo de wint hier tot den 29. Octob. uyt den Z. O. woeiden: Hier quam de Viceadm. de Wit met sijn

Esquadre

Esquadre oock by 't gras/ en mosten hier alle anckeren/ kommende selfs gheen Galjots den hoeck omkomen door de stijve stroom: Aen de Holmen lag wel een Sweeds Capertje met 2. Lubse prysen/ dan konden hem niet aen doen. Een Deens Edelman quam toen met 1. scheepje upt Jutlant aen boort van den Lut. Admir. Opdam/ relaes doende van de gestalte in Denemarcken.

Den Koningh van Sweden en was so ras van de Holl. Vloot niet verad-verteert/ oft hy stelden sich aen om een proef op Koppenhaven te doen eer die stadt ontset waer/ doch also sijn neve Graef Jacob de la Garde upt de stadt met een Canon in d' Approchie midden deur wiert geschoten/ en datte Graef van Zultsbach upt Holsteyn voor de Polen geweken/ nu op Zeelant was gekomen/ met seker bericht over Conningē upt der zee/ dat de Hollanders na de Sont quamen/ so namen sy een ander Desseyn voor/ te weten/ om 't Eylandt * Amack over Koppenhaven gelegen/ te bemachtighen/ om dan van de zijde van Christiaens haven die stadt te dwingen: Komen so met 18. groote en 15. kleyne schepen upt de Sont in Droghen/ landen stracks 500. Ruyters ende 1000. Voetknechten aen 't Dorp Dragero/ vallende terstondt aen 't graven/ de Deenen dit horende/ staken 's nachts het dorp Sunby in brandt/ om dat het Christiaens haven te na lach/ Hans Alefelt toogh daeghs na hun op komen den 19. October met 450. stoute Deenen op de Sweden / doch hy most wijcken/ vermits hem sijn Vyanden al te sterck waren/ maer hy dede dat de Boeren met haer Vee sich in Koppenhaven salveerden: Coningh Fredrick hoorende dat den Coning van Sweden met Gen. Wrangel en den Graef van Sultsbach selfs op Amack waren/ springt selfs geharnast te Paert/ alhoewel men dit uptrijden sijne Majesteyt als tegen sprack/ maer den Koning ijlden voort/ ophebbende een Hoedt met een witte staende Plumage/ ghevolght van 400. de Adelijckste Ruyters en Rijcxraden/ Gen. Guldeleeu/ Gen. Maj. Hans van Alefelt/ Overste Frans Brokenhuysen/ Overste Lupt. Abne/ Et. met 8. veltstuckjes: By Dragero aen een Bosjen komende/ sag men Wrangel met 't Rapier in de vuyst de sijne in troupen ordonneren/ ooch den Koning van Sweden hielt een Bende ter zijdtn/ Gen. Alefelt reedt op haer in/ die sy met een charge Musquetten begroeten/ en toen de Deenen met sulcken furie dat byna 't gantse Smalantse Regiment van Mormer in de pan raeckte/ hier op die-

* Als Koningh Christiaen de 2. Isabelle de Suster van Keyser Karel de 5. had getrout, soo schreef hy aen d' Aerts-hertogin Margareta, Moeye van sijn Vrouw, datse eerlijcke Lieden wilde senden, die in 't Hovenieren ervaren waren, om zijn Gemalin van beter Spijse te voorsien: Den Konidgh gaf den overgesonden Nederlanders dit Eylant, diens Kinderen noch Hollanders genoemt worden, en een der Dorpen bewoonen. Amack is lang van 't Oosten tot Westen 500. schreden, is seer vrucht-baer, daer is veel Haes, voorsien Koppenhagen van Boter, Melck en Kasen op de Hollandse wijse: Soo dattet de Spijs-Camer dier stadt is: Christyaen de 9. heeft een nieuwe stadt op Amack beginne te bouwen, en tot de oude stadt met een Brug aen 't Slot gehecht, door desen Brug die men op haelt ten 2. plaetsen, laetmen de Schepen binnen de Stadt: En is dit Eylant d'oorsaecke van een braven Haven, en diepte voor Coppenhaven. Tegens dit eylant is de Stadt met hooge Dijcken voorsien.

op vielen sy op de Sweedse Ruytery/ daer 150. man af sneuvelden/ de overige vluchtende/ namen 200. Musquettiers die in 'tslijck stonden/ tot hun reserve: Selfs de Coning van Sweden en Wrangel sag men vluchten/ eschapperende door sekere sporten van een Heck/ want ten ware sijn goet Paert/ den Coning van Sweden sonde dese mael gevangen sijn ghewozden/ alsoo een Cornet van den Overste Lieute. Ohne maer 8 a 10 treden van hem was/ begeerende sijn Pistool niet eens op hem te lossen/ doch also dito Cornets Paert struyckelde/ so ontquam het den Coning als geseyt is: De 200. Musquettiers alhoewel sy om quartier riepen/ wierden alle op 50. na/ gemasst: Tultsbach die Hollant en andre Dorpen op Amack (na sijn gewoonte in Holsteyn) had in brant gesteken/ ontsprong ooch den dans / retirerende confuselijck na sijne schepen: Sy waren 2000. Ruyters en 3000. voetschutters sterck op Amack geweest/ daer sy 315. Man af in dit proef-stuck verlooren / 115. Ruyters bracht men te Coppenhaven gevangen: Hier tegens verlooren de Deense maer 3. Ruyters/ en souden indien sy wat vroegher op den tocht/ en met voetvolck waren voorsien geweest/ weynig Sweden de vertelling hun'er aenslag gejont hebbé.

Zijn Majesteyt van Sweden sommige dagen hier naer van Zeelant willende na Schoonen over varen, trat in een ordinaris Schuyt, want des Conings Galjot was doen te Lantscroon, 'twelk t'stack na Zeelant als den Coning na Schonen voer, dus ontmoeten sy halver weghs elckander, en 't Galjot overseylden 't Schip daer Syn Majesteyt in was, om datte Schipper het wat te hoogh opgenomen had: De Zee ging doemaels hol, en door een harde koelte stroomden het Schip, den Koning (alhoewel corpulent en swaerlijvich) vat een Touw, en wierde gheberght, maer een Sweeds Colonel en sommige syn verdroncken, terwyl elck riep: Berg de Koning.

Den 21. deser quamen d'Holl. Moscovis vaerders in 17 dagen van Archangel in 't Vlie/ seylende by 't Doggersant verby de vloot van Ad. Obdam: Voeren tamelijck mette koophandel / daer waren sommige Hamburgers en wel 40. Engelse Koopvaerdyers/ die vermits de Russen noch al diesachtigh sijn/ de spoeling wijd dun maeckten.. Toen storf den vermaerden Colonel Wijnbergen/ Gouverneur van 's Hertogenbos/ in welcke Charge de E. Gr. Mo. Staten van Hollant stelden de krijgskundigen Heere van Beverweert. Waer mede 't Gouvernement tot Bergen op soom quam te vacceren. Den Heere van Offenbergh/ Schoonsoon van den Heere van Somelsdijck/ wiert doen in plaets van Prins Philips/ Gouverneur van Rijnberck.

Capit. Quaerts van Vlissingen voerende een out Pynasje met 25 stucké/ nam op de Cust van Brasijl een Portugijs schip met 22 st. en 700. Mooren/ die hy aen de Commissaris vande Nieuwe Zeeuse Colonie aen de wilde kust voor 830. gl. 'tstuck verkocht: Nam ooch noch 2. andere Portugijsse prijsen met stuckgoederé/ die hy na de Caribes bragt. Uyt zeelant vertrock schipper Jan Kiene met 160 vrije luyden/ daer onder een Predikant met vrou en kinderen na de voorsz. nieuwe Colonie/ doch hy is (so wy naderhant gehoort hebben) van de Turcken genomen, en met al dit volck in slavernije weg gevoert. Die in dese tijt uyt de voorsz. Colonie quamen/ seggen/ dattet een uytnemtent vrugtbaer lant is/ en 'tsuycker riet sommige met 49 leden/ en so schoon als in Brasilien/ neffens overvloet van Vis/ Gevogelte/ Viervoetigh Vee/ groote

Hasen waren daer in overvloet: Hadden nu in Julio 1658. afgeteekent en beginnen te maken een nieuwe stad met 5 a 6 Bolwercken/ van begrijp als Armuyen in Zeelant: Daer was een Scheepje van Guinea gekomen met 300. Negros: Een ander scheepje voer van daer tot de Caribes gedurich over en weder: Seker Bootsgesel over wederhoorichept van zijn Schipper hier omtrent aen lant geset zijnde/ had binnen 5 a 6 weken sodanigen Plantage ghemaeckt/ dat de Joden hem 200 Rijcxdalers daer voor boden/ so datter uytte Caribes vele Planters heen trocken/ om dat Lant te bebouwen.

'tGebiel dat in dese tijt sommige Franse Robers voor Rio de la Plata (den aldergrootsten Rivier des Aertbodems) hengelden/ om weg te nemē de Handel-schepen die aldaer uyt verscheyden Natien van Europa komen/ en groot profijt doen by de Americanen: dat sy een Schipper Broeckman uyt 'tschip Allerheyligen uyt Nederlant aenranden/ so hy met noch 2. andre Scheepjes uytte selve Revier na 't Vaderlant quam: Den Admirael der Robers quam hem eerst aen boort/ maer die kreegh over langs so veel dat hy af-droop/ toen quam de Viceadm. Paul/ die oock de lage kreeg: terwijl quamen d'andere 2. Scheepjes oock by/ en hielpen Broeckman/ waer van hem d'een op de zijde/ en d'ander voor de Boech quam leggen/ sod dat Paul en wel 40. van de zijne doot blevē/ hem selfs enterde/ namen/ en na Rio de genero opsonden: Broeckman had 8 dooden/ doch quam met lof en profijt zijne Reeders thuys.

Een Oostendise Kaper bragt toen in Zeelant op 't Vlack 7. Engelse Koolschepen: Zijn Medemaet nam in 'tgesicht van Calais 2. schepen/ komende van Bajoene na 't Frans Leger in Vlaenderen/ inhebbende een Colonel/ vele Paerden en 50000. gl. contanten: 'tgelt en schip behielt hy/ maer den Colonel nessens de Paerden heeft hy voor 5000. gl. gerantsonneert.

November 1658.

NAer dat den Coning van Sweden nu sach dat hy op Koppenhaven niet en konde winnen met de wapenen/ sont hy een Trompetter aen de selve/ de welcke afgewesen wordende/ socht men door de Frans en Engelse Ministers den vromen Coning van Denemarcken tot een Handelingh te brengen/ om also de sake tot stilstandt/ en het Hollants secours in dese occasie vruchteloos te maken/ dan het misten hun/ de Deense Ministers waren van gevoelen dat de Wapenen/ daer Sweden al syn deugt in had/ oock nu door Denemarcken door der Hollanders secours yets goedts scheen te beloven/ en die tijt wilden sy na so lange patientie/ nu af wachten/ en hun toekomende hulp met succes te gemoet sien: Maer onderwijl brachten de Sweden hun beste Volck op hunne Vloot/ die van allerhande Natien bemant was/ hebbende tot Lubeck en elders veel Oosterlings Bootsvolck doen werven: Drie Hollantse Capeteynen op de ged. Swedse Vloot dienende/ toen sy hoorden van 't Hollants secours/ quamen op Kroonenburgh by den Koningh van Sweden ontslaging hunner dienst versoeckē/ seggende niet te konnē verstaē om te-

gens

Hasen wa
ginnen te
muyen in
Negros
weder : A
trent aen
maeckt/
Caribes
'tGeb
aldergro
del-schep
profijt d
Allerhey
uytte sel
hem eer
quam d
Scheep
en d'and
voot bie
man ha
Een
schepen
van B
Paerde
nel neff

N A
en
de welc
sters d
om als
loos te
len dat
marck
tijt wil
met su
Volck
tot L
lantse
't Holl
den on

Zee Slagh

Op den 8.

inde Sondt

vember 1658

gens hare Lantsgenoten te vechten: Dan men heeft haer uytgestelt van tijt tot tijt/ want daer sijn op hare schepen noch vele Neerlanders/ doch allermeest Engelsen geweest/ die niet en dachten datmen de Hollanders vijantlijck soude bejegent hebben: Maer 't geviel heel anders/ want de Sweedse Armade bestaende in 18. kloecke/ 16. middelbare en 14. minder schepen/ hadden d'Orisont van wedersijden beset/ sulcks dat de Hollantse Armade den 28. Oct. van Schagen geseylt/ met tegenstrevige winden den 8. Nov. eerst de Sont konde passeeren/ hebbende een dagh a twee geanckert geleghen achter de Kap/ derwaerts de Sweden hun grootste Canon hadden gesleept om de selve van daer te schieten/ maer also den Adm. Opdam merte N. wint ten 8. uren 's morgens 't ancker lichte/ en de Vloot in 3. Esquadres verdeelde/ daer af den Viceadm. de Wit de voortocht/ d'Admir. Opdam de Battalie/ en de Vicead. Pr. Floris d'achter hoede had/ so liepen sy tusschen de Casteelen door/ die allereerst vyer gaven/ doch weynig uytrechte/ de Hollanders kregen de wint van de Sweden/ en geraeckten om de passage tusschen 9 en 10 uren in 't gevegt/ d'Admi. Opdam en Vicead. de Wit waren in 't begin by een/ † Wrangel meynde de Wit te abordeeren/ maer also Opdam aen Wrangel achter in een gantse lage gaf dat de spaenders voor uyt vlogen/ en hem voorts presenteerende t'entreeren/ so draeyde Wrangel sijn gat om/ en liep ten ancker onder Elsenor/ selfs gequetst sijnde: De stroom die hier na de wint is/ sterck loopt/ dreef de Vicead. de Wit van 't gros af/ Bilckensteen quam hem 2. lagen geven/ en noch 2. andere/ toen entreerden sy/ maer de Wit vocht treffelijck/ en sy dreven met hun drien op 4. vademen aen lant by de Ziegelschenn/ daer sy met malckanderen te gront gingen/ aldus verkocht 't Schip Brederode zijn huyt dier genoech door 't verlies van twee d'allerbraefste Sweetse Schepen: Wittens schip sinckende/ sat hy op sijn knien met de Degen in de vuyst hem vroom defendeerende/ 2. Sweetse musquettiers niet durvende naderen/ riepen hem toe/ hy soude zijn Degen quiteeren/ maer hy noch vertrouwende op de sijne/ hoewel die te kort af ware/ riep de Sweden aldus toe: De wyle ick soo veele Iaeren mijn Deeghen getrouwelyck voor Hollandt hebbe gevoert, soo en wille ick die aen geene geringe Soldaten over gheven. Eyndling liet hy sich na lang defenderen van 2. Sweetse Capiteyns te lant brengen/ maer is volgens der Sweden seggen in 't boot gestorven/ en op het Stadhuys t'Elsenor gebracht/ want hy was met 2. Musquetkogels doodelijck gewondt: Doch de Maets seggen/ hy met zijn Schip alree gesoncken sijnde/ door een Veerman van Elsenor doot aen lant is gebraght/ die van den Coning van Sweden daer over met een goude Keten en Medalie is vereert: 't schip had 60. dooden. Admi. Opdam geraeckte tusschen 7. Sweetse schepen/ de Morgensterre lach hem aen de Spiegel/ de Jonas besijden/ de Vice-Admirael Hendrick Gerdson voor 't gat/ noch een voor de Boegh/ die het

† Admir. Wrangel die men segt binnen Wismar geroemt te hebben den Admir. Obdam te willen leeren dansen, loopt, en vlugt nu zelfs uyt het Oorlogs-musyck, niet teghenstaende hy een kloeck Schip voerde, de Victoria genaemt.

voorste des schips in brant bracht/ noch 6 a 7 andere of en aengaende/ gaven elckander de lage: Dit duyrdē wel 2. uyren dat Adm. Opdam alleen docht/ en alhoewel gichtigh/had sich getroost op een zetel voor de groote mast te doē stellen/ daer hy van Godt de Heere miraculeus voor de hagelende Kogels is bewaert/ die met hondert en duysenden vlogen/ soo dat verscheyden Luyden tot Elsenor op de strant wierden gequetst: Admi. Wrangel had op zijn kake ooch een Musquetkogel gekregen/ liet hem op Kroonenburg aen lant setten/ van waer de † Sweedtse Majest. dese Battallie aensach/ die ten 11 uren soo bitter aenginghe/ als oft Hemel en aerde scheen te vergaen/ en weder in haren eersten Chaos soude retourneren/ want het blixemde van ruym 3000. de alderschoonste Kartouwen die opt Europa in 2. Armaden ten strijde t'samen sach: (Ick sal dan onder al dit donderen en smoken dese Zee-strijt aen yder hoeck opklaren) In 't midden sachmen na lange roock de Eendracht van dē Admi. Obdam als verrijsen/ en Viceadm. Hendrick Gerdson swaerlijck in zijn schouder gequetst/hem voor aengelegen hebbende/droop krengende deur: de Morgester achter aen Ad. Obdams spiegel verovert/ die zijn Lieutenant met sommich Volck daer op settende/ is gemelte Morgenster voor de Boegh van Kapit. de Lief de gesoncken/ die 45 Sweden en des Admiraels Volck op zijn Schip salveerden: Den tweede Viceadm. den Jongen Wrangel op de Pellikaen wiert op zijde van Adm. Obdam plots in de gront geschooten/ dito Wrangel de eer aen sijne overwinnaers misgunnende/ en wilde toen hy al in 'twater lach/ geen quartier/ en is alsoo met sijn meeste volck gebleven: De naeste Nederl. Schepē by den Admirael was C. Jan van Kampē/ die neffens Aert van Nes zijn Exell. in 't hevichst secondeerden/ want vā Kampen raeckten sijn 2. masten quyt/en meynende tot zijn Exell. door te dringen/ komt hem een Engels Fregat met 42. stucken op sy/ meynende van Campē in de gront te seylen/ die dit siende/ hem schickte/ en brande met schroot daer lustich in/ so datter veel vielen/ en zijn Lieutenant Hoogenhoeck daer op met eenigh volck overspringende/veroverden 't bovenschip/ de staerten weken na beneden/ hebbende hunne Cardoesen op den overloop gestroyt/stucken getreden/ en aen brant gesteken/ waer door sommige in hun gesicht verbrant zijn/ hier door meenden d'Engelsen onder uyt de Geschut-poorten te eschapperen/ maer de Holl. hackten der lustigh onder/ want sommige van hun hadden geroepen no quarter, no quarter, hare Constapel sich alsoo in de lij siende/ liep van spijt mette lontstock na de kruytkamer/ om hun alle te doen opvliegen/maer hy wiert onder weeg met een 18 ponder de kop afgeschoten/en de Holl. wierden meester van 't Schip/ doende de Enghelse dat met pompen boven water houden en na Koppenhaven brengen: J. van Kampens schip raeckten hier sijn groote mast overboort/ het Pavillioen/ Tou-werck en voorden wegh geschoten/ de Kajuyt ontreddert als een Schuer/ en also hy wel 3 uren de brant in sijn schip had/ most men geduyrich pompen/ also dat desen Helt (die nu de seconde van den Admirael was/ gelijck hy in den Enghelsen Oorlogh altijdt van Bestevaer is geweest) was het reddeloost schip naest dat van d' Admirael.

† Op die tijt was den Koningh tusschen Elsenor en Kronenburgh, 't gevecht aensiende.

rael. Den Viceadmir. Pieter Florisz. had oock diversche Sweden om hem/ en sy scheenen nergens meer debuoiren te doen als om de Hooft-officieren der Nederlantse Vloot te vernielen / wetende / datter vele Capiteynen soo al wat vreedsaem in 't vechten waren: En voorwaer / daer en is in dese notabilen Zee-slagh byna niet gevochten als met 20. Oorloch-schepen / daer van dese wel de voornaemste Helden zijn ghewee st:

Lieutenant Admirael van Opdam,
Vice-Admirael Witte Cornelisz. de Wit,
Vice-Admirael Pieter Florisz.
Schout by Nacht Ian Aertsz. Verhaef.
Ian van Campen,
Dirck Krijnsen Verveen,
Marree, Degelinchamp,
Ian de Liefde,
Aert van Nes,
Iacob Bos-huysen,
Adriaen Houttuyn,
Valen-hen,
Bruynsveldt.
Claes Backer.

Eenige zijn maer door gespelt/hebbende doden noch gequetsten/noch schoten door want of schip/ en mette proppen noch op de stucken: Eenige hebben 3 a 4/ sommige min en meer gequetsten gehad/ en luttel dooden: In somma de vrome sijn [als in Vestevaers tijt] verlaten en vermoort / also is Pr. Florisz/ sijn Capiteyn/ en Capit. Bruynsvelt doorgeschoten/ doch het volck daer op vochten als Leeuwen/ tweemael waren de Sweden op Pr. Floris schip/ en tweemael mosten sy dansen de courante buyten boort / also dropen de Sweden af/ na dat hun beste schepen haer tanden daer op hadden gekneust en veel Volck verlooren: Pr. Floren had 29. / en Bruynsvelt niet minder dooden: Cap. Evert Teunisz. Marre meynende de Viceadmi. Bilckenstern te abordeeren/ so ontleyde die/ en Capi. Marre klampten 't Wapen van Schagen aen boort/ dat hy vromelijck verroverde/ bekomende 163. gevangens 16 lagender in 't schip doot. De Sweeden hadden oock 3. Esquadren/ 't eerste onder Vicead. Bilckenstern/ de 2. onder Generael Wrangel selfs/ het 3. onder Vicead. Gerdlon/ sy vochten wel als soldaten/ doch meest wilt en sonder ordre/ en te beter kans hadden de Hollanders: Als nu na middagh ten 2. uren 't heetste gevecht was gedaen/ waren de Sweden onder Kroonenburgh geweken/ en dat teghen wint op / soo dat Hollanders mette stroom na Ween gedreven/ hun by 't Bosch anckerden/ missende niemant als 't schip Brederg/ van de Sweden daer en tegens zijn verovert en geruyneert als volght:

Sweedse Schepen verovert en te Koppen-hagen opgebracht.

1 Coning David met 70. Stucken.
2 Olden-burgh met 42. Stucken.
3 't Wapen van Schagen, met 32. Stucken.
4 De Seepter van Wismar, met 30 poorten.

Schepen verovert en gesoncken.

5 De Morgenster, Vice-Admiral Gerdlon, met 38 stucken, is gesoncken.
6 De Pellicaen met 32 stucken is gesonckē

Gesoncken Schepen,

7 De Roose,
8 Admyrant met 32 stucken,
9 Drievuldigheydt,
10 Den Engel.

Verbrandt en ghestrant.

11 Carolus met 50. Stucken.
12 Sampsom met 30. Stucken.
13. 14. En twee andere.

Omtrent 2200. dooden. 450. gevangens.

Ca. Jan de Liefde oock by na om hals door een aengesette Brander/ schoot de selve in de gront/ hy bergden van dit en andre gebleven Sweedse Schepen vele menschen/ 4. Sweetse Schepen beschoot hy ghedurich alleen / dese havenden malkander tot sinckens toe/ so dat sy mast en zeylloos/ van elckander dreven: de Liefde hoewel boven gants schaloos/ had maer 12. dooden. En op de gantse Nederlantse Vloot waren 400. dooden/ vele gequetst. De verdroncken en geschoten Sweden quamen 's Nachts aen de wal drijven / daer onder oock sommige van Wittens schip/ die daer begraven zijn. d'Admirael Opdam 5 a 6 voet water in sijn schip hebbende/ dede dat repareren/ en liet sig wegens de Gicht in een stoel overhijsen in een Galjoot / en soo in 't schip van Cap. Snoeck/ quam den 10. Novemb. met groote eere binnen Coppenhaven/ daer de Soldaten en Coopvaerdijers al aengekomen waren: De Poeten aldaer hebben op sijn Excellenties Intrede aldus gesongen:

VV As seh' ich auff der See? sinds Enghel, oder Schiffe?
Die so gesflugheldt her gehn durch Codanus Tieffe?
Ia Enghel sinds furwahr, die uns der Grosse Gotte
Zum beystandt hadt ghesandt, in unsrer grosten Nothe.
O! werthes Niederlandt! Wir ehren deine Helden,
Und wollen ihren Ruhm der Späten Welt vermelden,
Die durch den Sund für uns ghewaghet Leib und Blut,
Und in die See gestrückt der Schweden Ubermuth.
Der Tauben-weisse Heldt Wit Witsen hat erwiesen
Durch seinen Helden-Tod, Wie er sol sein gepriesen;
Vor auß: Herr WASSENAER, der Kluge Helden-Fuhrer,
Der wie ein starcker Damm bestanden. O Regierer!
O Antheil unsres Heyls! Dein Lob sol durch den Sund,
Ia durch die weitte Zee der Nachwelt werden kund.

Men hiel te Koppenhaven/ te Berlijn en Dantsich over dese successen een Danck-dagh/ het Te Deum wierde gesonghen/ de klocken gelupt en vreugdevuyren aenghesteken / sulcks deden de Nederlanders binnen Coningsbergen mede/ te Flensburgh en door gants Holsteyn wiert daer over oock een danckdagh gehouden/ en in het Geallieerde Leger gezegepraelt/ welckers hooghe Officieren zijn Doorluchti. van Brandenborgh neffens de Nederlantse Gezant Johan Isbrantsz. savonts op een vrolijck Bancket tracteerden.

Van d'ander zijde waren de Sweden neutelich/ en verlieten hun quartiere voor Coppenhaven schandelijck/ soo dat Kinders/ Jongens en Wijven uytte westerpoort hunne wercken gingen om ver smijten/ mede brengende ettelicke stucken en wapenen: Men scheen te Elsenor/ Wismar en Stocholm na gewoonte der gheener die om hun verlies te bedecken wel Te Deum laudamus singen/

gen/ als oft men de victorie hadde / doch in effect om datter noch levende af-gekomen sijn/ te willen brallen/ maer als de Sweetse Rijcxraden hoorden dat de Wismarse uytstropsels logenen waren/ die geinventeert hadden dat d'Hollanders geslagen / d'Amirael Opdam doot / en zijn meeste Schepen vernielt waren/ so bleef de glorie van hare pickitommen achter: Men bevont ter contrarie dat alhoewel sommige Vyanden van de Nederl. Republijcke geraedslaegt hadden hoe best der selver Vloot te ruyneren / soo Engelsen/ Sweden/ en ander/ te weten/ om eerst de Hoofden en dan hare seconden te vernielen/ en daer na de kdele bloets / die meer om de gagie als bescherminghe des Vaderlants hun ondienst voor dienst en getrouheyt onder eede hadden inschrijvẽ lalen/ als sonder moeyten te dwinghen / en alsoo de navale macht van hare Ho. Mog. tot irreparable schade sochten te frustreren / dat alle aengewende loosheden sekerlijck of Gode onaengenaem of tot bederf der aenstellers en de hare sijn uytgevallen: En by aldien men oock het menschelijck vermogen yet soude willen toe-schrijven/ so kan daer noch by geseyt worden/ dat by aldien de eene helft der Nederl. Vloot haer so vroom als d'andere helft had gedragen / daer geen van de Sweetse Schepen in desen Slagh souden ontkomen hebben.

Alle Christen Vorsten/ Staten/ Cooplupden en vrome zielen hadden vergenoeghen in dese Victorye / en presen inwendigh God Almachtigh en de Staten Generael over de ghedane hulpe aen den gueden en verongelijckten Koningh van Denemarcken/ want hier door betoonden d'Almachtige dat de saecke der Sweden hem mishaeghden/ en de H: Staten dat sy beminnaers van 'thoutrecken harer beloften/ en tot een steun der onderdruckte vrunden waren.

Oock de Hooghduytsen en die van de Hanze-steden / de Polacken en andere Natien/ sonder onderscheyt van Religie/ waren verheugt over 't ontsetten van Koppenhaven/ selfs de Holsteyners en die van Noorweghen / de Eylanders/ en alle reden volghende Persoonen/ in somma men hoorden selfs die uyt d'Academien dusdanigh spreken:

APOLLINIS VATICINIUM, AD CÆSAREM IMPERIUM & FOEDERATUM BELGIUM pro DANIA.

IMperator, Electores, Principes,
& Cæteri,
Sacri, Romano-Germani Orbis Ordines,
Beate Vos! Si
Quod felix, faustumq; Vobis reor, precor,
ominor, Concordiam,

Quâ res parvæ Batavis solebant Crescere,
Reductam Vobis post-liminiò,
Romanè, h.c. Germanè & Constanter colitis;
Si, quod ratum Deus esse velit & beatum,
Discordiam, quâ res dilabuntur Maximæ,
(Docti scil. hoc estis & edocti,

Andos

Audiat Omnipotens, atq; Omnia Numine
firmet! Verum ô Batavi;
Vobis quid sperandum, oppresso Rege Daniç?
Vicino, Fœderato, Vestro Optimo,
ex improviso, innocenter;
Cujus opem, fidem, amicitiam, non semel
experti, in Tempore, potenter;
Quem, si nunc deseritis,
In Necessitate, imprudenter;
Vobes quid sperandum?
Macti quondam Batavi!
Mactabit, deplumabit & vorabit Vos ultimò
Suecus, Gallus, Anglus simul. Ridetis hoc?
Sæpe risum fletus est secutus amari simus!
Sed serò. Nam,
- - - - - - - serò medecina paratur,
Cùm mala per longas, invalùere moras,
Moras ergò rumpite, non Ipsi Vobis tricas
(sicas) nectite
Ne,

Dùm deliberatis Hagæ Generatim?
sive Generaliter,
Et vos reliqui Provinciatim seu provincialiter
HAFNIA, per Suecos obsessa,
Capiatur in-speratim; satis infeliciter!
Mala subita, subita poscunt media, remedia;
Celeritate hic, non lentore, facto opus est.
Vestra nunc Res agitur, ô Batavi!
- - - - paries dùm Proximus ardet.
Svecos nostis?
Vobis ergò Ipsis, Libertati, Navigationi, &
Commerciis,
Per Fretum Balthicum, in Mari Balthico,
Vestis, consulite tantò-cyus! Suecos nostis!
Amicis ergò, Fœderatis, Sociis, Vicinis,
Auxilio, Consilio, Ope, Classe, Militie, Vestris,
Occurrite, succurrite quantò-cyùs!
Si sartos, tectos, imò salvos Vos, & Vestra
esse cupitis
- - - - Fatidicus sic dictat APOLLO!

Den Heere Keurvorst van Brandenburgh sont over dese Victorye de navolgende Missive van congratulatie aen hare Ho: Mogende:

GElijck als het Ons seer lief en aenghenaem is gheweest te hooren de eygentlijcke onderrichtinghe, dat de aensienelycke Vloot van U Ho. Mo. door de genadige toe-latinge van den Alderhooghsten met een goede wint in zee was gegaen: So hebben wy oock met groote vreughde verstaen het ghelucklgh succes, 'twelck de voorss. Oorloghs-vloot so haest sy by de Zont was gekomen, teghens hare Vyant heeft gehadt: Ende van rechts weghen congratuleren wy U Ho. Mo. daer over: Ende bidden den goeden Godt van herten, dat zijne Vaderlicke goetheyt U Ho. Mo. ende haren gantschen Staet wijders alle gezeghende successen wil verleenen, ende hare rechtvaerdighe Wapenen met bestandigh gheluck en Victorie zegenen, en dat U Ho. Mo. eyndelyck de hooghste eere van de gantsche Weerelt daer over moghen verkrijgen, dat sy gheen behaghen hebben dat de Sweden teghens aller Volckeren recht ende op een onghehoorde maniere den Vrede (daer door sy groot voordeel gekreghen hadden) hebben gebroken: Maer veel eerder trachten niet alleen syne Koninglycke Waerdigheyt ende de Croon van Denemarcken van de voorss. onverdiende gheweldighe oppressien te bevrijden, maer oock de selve specialyck nevens de andere Geinteresseerden van de ghedreyghde dienstbaerheydt, door hare ghenomen dappere resolutie ende Victorieuse Wapenen, te verlossen, ende alsoo te betoonen dat hare eenighste ooghemerck is, een sekere ende bestandighe Vrede te procureren: Waer toe den Alderhooghste voorts zijn ghenadighen zeghen ghelieve te verleenen: Aen wiens oneyndelijcke goedtheydt ende krachtighe protectie Wy U Ho. Mo. ghetrouwelijck beveelen. &c.

Chan

Even wel het mishaegden Vranckrijck/ niet met reden/ maer om interest/ men was aen 't Hof so wijt ingenomen met sommige Sweedse tijdingen/ die men seyde van Kroonenburg waren gekomen/ als mede door eenige geinventeerde Gazettes van London/ dat men daer geene tijdingen uyt Hollant wilde aen nemen/ selfs niet die van getrouwe Ministers. In Engelant scheen men maer van ter sijden goet Sweeds: Want als hare Ho. Mo. aldaer door haren Gesant hadden laten bekent maken / De circumstantien van de gemelte Seeslagh: Ende dat hare Ho. Mog. niet verders als tot een auxiliare Armade daer toe geageert hadden, en deswegen alle de veroverde Sweedse Schepen ende Gevangens waren gestelt ter eeniger dispositie van den Koningh van Denemarcken: Dat derhalven hare Ho. Mo. als noch geintentioneert waren, gelijck hare Ed.Ho.Mo. altoos hadden verklaert, om den hoog ged. Coning van Denemarcken in zijne reddeloosheyt en verdruckinge uyt krachte en vigeur der voor heen gemaeckte Verbonden te assisteren, ende de Vrede ende tranquilliteyt aldaer na alle vermogen helpen bevorderen, op dat dien Noorder Kring in goede rust buyten alle Troublē souden mogen blijven. So en hoorde men daer op niet anders als twijffelachtig en in generale termen onder sommige: Doch de geene die van Staet waren/ preesen niet alleen de sake van hare Ho. Mo./ maer neffens hare affectie die sy tot de Geun: Provincien seyden te hebben/ vertrouden sy noch dat sulcks den Protector aengenaem was/ voornamentlijck wanneer tot reconciliatie der Noorder Coningen geattribueert wierden heylsame middelen/ die hy noch neffens andere geinteresseerde Vorsten by der hant soude nemen/ &c. Doch als nu den 13 deser den Viceadm. de Ruyter met 17. Oorloch schepen vande kust van Portugal (daer inde geheele reys niet bysonders voorgevallen was) weder in Tessel quam/ so hadden hare Ho. Mo. geresolveert om onder Colonel Killegrew 4000. soldaten met de Vloot van ged. Viceadm. de Ruyter tot secours van de Deense Croon te laten afgaen/ waer toe de Bendē alrede in de naeste Vriesse steden aengekomen/ doch door een opkomende vorst en onbequaem saysoen gedwongen waren weder na hun guarnisoenen te keeren: En over welck secours senden de Ministers van Vranckrijck en Enghelant wegens hunne principalen dese Memorialen aen de Staten Generael over gaven/ uyt de welcke seer klaerlijck is te sien/dat aen die saken daermen te voren niet aen ghelooft en soude hebben/ de selve maer al te seker te zijn/ nu sich openbaerden.

DE ondergeschreven Ambassadeur van Vranckryck, hebbende geconsidereert en gexamineert de Resolutie van den 27. deses, die hy ontfangen heeft van den Heer Baron de Gent: Bevindt sich verobligeert hare Ho: Mo: te versekeren met de tegenwoordige Memorie, dat d'intentie van den Koning syn Mr. noch is, gelyckse altoos geweest is, om door syne Ministers alle debvoiren en alle mogelycke neersticheyt te laten doen, dat de Noorder Koningen moghen gereconcilieert worden, en dat hy niet anders

als met groote droefheyd en [illegible] datter Tractaet van Roſchild ſyn effect niet heeft konnen krijgen, noch tot ſyn perfectie gebracht werden door de ſuſpicien en waentrouwingen, die in de gemoederen van de twee Koningen en haren Raed ſyn geworpen geweeſt, door de liſten van de gene die den Vrede niet begeeren, en die indirecte advantagen ſoecken by continuatie van Oorloghe, die ſy in gants Europa willen onderhouden, hoewelſe haer tot noch toe niet ſeer advantagieus en is geweeſt.

Derhalven oordeelt de voorſs. Ambaſſadeur ſyn ſchuldige plicht te ſyn, aen u Ho: Mo: te repreſenteren, dat in de intentie dieſe betonen te hebben tot den Vrede, ten uytterſte aen geleghen is datſe haer niet laten verleyden in het ingaen van nieuwe Ingagementen, die de accommodatie niet alleen difficil, maer oock onmogelick maken, en niet en zenden nieuwe Secourſen van ſodanige qualiteit en in ſoodanighen tijdt des Jaers, de welcke konnen doen twijffelen of hare intentie warachtigh is, als mede, niet en pretenderen een generale Vrede te maken, de welcke mogen gaen comprehenderen ſodanighe, die men weet de ſelvige niet en begeeren, maer wel de geene die in der daet in den Oorlogh ſyn, en die een gemeene intreſt hebben om daer uyt te komen, en tot dien eynde met den aldereerſten in materie te komen, en geſamentlyck met Engelandt Propoſitien te doen, die de ſaken moghen brengen tot een Accomodement, en alle mogelicke verſekertheden te ſoeken, die de zelfde vaſt en aſſeurant mogen maken: 't Welck remitterende aen hare wijſheyd, preſenteert hy haer van ſynent wegen alles wat aen ſyne ſorge dependeert, tot advancement van een werck in 't welcke alle de Partijen haer contentement en ſatisfactie konnen krijghen.

Gedaen in 's Gravenhaghe, den 30. Novemb. 1658.

DE ondergeſz. Reſident van Engelant hebbende door den Agent de Heyde ontfanghen de Reſolutie vanden Heeren Staten Generael vanden 27. deſes loopende Maendt, waer in Sy verklaren, dat hare intentie in het bemoeyen met den tegenwoordigen Oorlogh tuſſchen de Coningen van Sweden ende Denemarcken, anders niet en is, als om de Vrede in de Noorder Geweſten te reſtabileren, op dat ſy daer na met alle Hare Macht te ſamen neffens andre Chriſten Princen, voornementlijck met den Doorl. Heere de Protector van Engelant, ende den Koning van Vranckrijck mogen arbeyden, dat die Geweſten mogen bevrijdt worden van allerley troublen ende oorlogen, de welcke ſtrecken tot prejudicie van Hare Nabuyren: Repreſenteert, dat Sijne Doorl. Hoocheyt ſijn Meeſter ſeer hertelijck deſe preſentatie aenneemt, ende nu gereet is, te gelijck met den Koningh van Vranckrijck ende de Staten Generael tot het voorſz. eynde te arbeyden.

Ende Sijne voorſz. Hoocheyt verſtaet, dat de bequaemſte ende probabelſte middel daer toe dienende is,

dienende is, om uyt Sijne Naem, ende vanden Koningh van Vranckrijck, ende van Hare Ho: Mo: te presenteren een mediatie tot het maecken van een separate Vrede tusschen de Koningen van Sweden ende Denemarcken, sonder sich te bemoeyen met eenich ander Interest ofte saecke, hoedanig die soude mogen sijn: Ende Hy twijfelt niet, ofte dese Propositie sal hare Ho: Mo: aengenaem sijn, nadien Sy daer in het selfde Interest hebben, ende gants vry sijn, om de voorsz. Vrede op dese maniere te betrachten, sijnde niet geingageert in eenigh offensijf Tractaet tegen den Koningh van Sweden, maer alleen in een defensyf met den Koningh van Denemarcken, ghelijck onlanghs verklaert heeft Haren Ambassadeur die nu tot Londen is in sijn Memoriael vanden 6. deses.

Ende is syne voorsz. Hoogheyt te meer opgeweckt, om hare Ho: Mo: daer toe te bewegen, ten regarde van de rapporten die buyten s' Lants uytgstroyt worden, als ofte (niet tegenstaende de voorsz. verklaringe van den Ambassadeur) hare macht sich soude conjungeren met de macht van het huys van Oostenrijck, ende ofte hare Vlooten, ende Schepen ghebruyckt souden worden, om ter Zee te blockeren soodanighe plaetsen, als door het Keyserlijcke Legher, 't welck nu in Holsteyn is, te lande belegert souden worden, ende om een considerabel ghedeelte des selfde te transporteren, zijnde een sake die sijn Meester dunckt geensints te strecken tot herstellinge van de Vrede, ofte van de Liberteyt van de Commercie in die Gewesten, ende die natuirlijck een seer periculeuse consequentie mede brenght, selfs oock tot perijckel van het Commandement van de Baltise Zee te stellen in handen van het huys van Oostenrijck, 't welck sijn Meester noodtsakelijck moet trachten te verhinderen met sijn uyterste macht, teghen yder een die sulcks soude mogen attenteren.

Ende considererende de teghenwoordighe posture van saken in die Ghewesten, op dat hare intentien van beyde zyden te meer geinclineert, ende gedisponeert mogen worden tot het acccepteren van de voorsz. Mediatie, versoeckt syne voorsz. Hoogheyt seer ernstelijck, dat hare Ho: Mo: ghelieven het senden van verder secours van Volck, ende Scheepen, ofte eenige ander Krijghs-preparatien in die Gewesten, tot assistentie van d' een ofte d' ander zyde, uyt te stellen.

Ende wat aengaet de andre Vrienden van sijn Meester ende dese Staet, die nu in die Gewesten mede inden Oorlogh sijn, sal hy bereyt ende begerich sijn, neffens Vranckrijck ende hare Ho: Mo: zijn uyterste devoiren te doen, om meede Vrede tusschen Haer te verkrijgen ende te stablieeren: Ende Hy twijfelt niet van een goet succes ende gheluckige uytkomste van dese Sijne devoiren door dese gesepareerde Middel, om de voorsz. Koningen van Sweden ende Denemarcken, ende Sijne andre goede Vrienden in die Gewesten te bevrijden vande groote periculen daer sy nu in sijn, voornemendlijck indien het Hare Ho: Mo: goet dunckt, hier in ernstelijck ende totaliter te concurreren. Hoe het sy, is Syn Meester geresolveert op dit fondament te procederen, ende tot dien eynde soodanighe middelen te implojeren, als Godt in sijn handen gestelt heeft, ende de uytkomste aen hem, die de eenigste ende wyste Werckman is van alle dinghen. Gegeven in s' Gravenhage den 30. November 1658.

Hier op is geantwoort/ Dat hare Ho. Mo. altoos ende als noch geneghen waren om de Noorder Croonen te bevredighen, &c. (Toch men heeft op dese tijt wel gesien hoe Engelant den Vrede met Soldaten en Oorlochschepen in de Sont heeft willen maken. En men sach nu mede voorts komen onder den naem des Co-

 nings

nings van Sweden/ gedatteert den 26. Nov. op 't Slot Kronenburg sekere brieven van Represalie/ op en teghens d' Ingesetene van Denemarcken en van hare Ko. Mo. / daer in waren onder andere oock dese maniere van stel-lingen en woorden: Alsoo Denemarcken ons heeft genootsaeckt den Oorloch te conti-nueren die hy onder geveynsde compositien tegens ons voor had, en by voorvallende occasie gemeynt was in 't werck te stellen, hebbende tot dien eynde de onlanghs opgerechte Tracta-ten door allerhande listige practijcken alsoo vernietícht, dat het scheen wy, ongeacht alle salu-taire Vebintenissen en puncten, egeene staet op een sekere en bestendighe vrundschap konden maken: Aengetien oock de Staten Generael der Geuni: Provincien gelyckerwijse de hostili-teyten by hun niet alleen al over lange in' tKoninckrijck Denemarcken tegen ons met raedt, hulp, en bystant heymelijck hebben gesomenteert, maer oock laestleden, schoon sy van ons in geenderleye manieren waren geoffendeert, de vyandlijcke partye opentlijck by ghetreden, en ons sonder eenige denunciatie en noteficatie met een stercke oorlochsvloot vijandlijck af geraft, &c. Soo hebben wy macht gegeven om alle Schepen en goederen toekomende de On-derdanen van den Koningh van Denemarken en van de Republijcke der Staten Generael, over al waer sy konnen op See en in Vijanden Havens aentreffen, de selve moghen nemen, op brengen, en verkoopen, &c. Doch moet ick tot lof van den Lord Protector dit noch hier by voegen/ dat als sommige Vijanden der Nederlanders in Enge-lant met represalie brieven waren gekomen/ om schepen en volck te krijgen/ en alsoo op hare Ho. Mo. Onderdanen te rooven/ de selve op de klachten van den Ambassadeur Nieupoort het equiperen in Engelandt wierde verboden: Toen is dat Ontruyt na Duynkercken overgewaept/ om aldaer te vinden of nieuwe of van de oude roof-reders en zee-ontstelders/ die so menich bedroeft mensch en eerlijck Schipper en Koopman eertijts hadden geruyneert.

Vranckrijck dede in dese als in de voorgaende Maent den Nieuwen Pro-tector beklagen over de doot van zijn Heer Vader/ en gheluck wenschen in zijne aengevangen Regeeringe/ onder dese woorden: Dat de Alderchristelijckste Coning van Vranckrijck soo seer verheugt was geworden over de Successie des Protectors, als hy be-droeft had geweest over d'af-lijvigheyt sijnes Heer Vaders: Verhopende, dat hy 't profitabile Verbont nevens zijne Majesteyt soude helpen maintineren, &c. Waer op zijn Hoogheyt antwoorde als noch van de selve intentie te zijn.

Daer en was desen gantsche Somer tusschen de Armade der Venetianen en die van d' Ongelovige/ by na geen aenmerckelijcke acte voor gevallen/ om dat de Turcken hun geduyrich ter zee buyten schoots hielden: Te Lande wa-ren sy gemolesteert door Hassan Bassa van Aleppo/ die met d' Inwoonders van Asia tegens den Grooten Heer rebellerende/ met een groot Heyr na Con-stantinopelen quam/ groote vierte en onheyl veroorsaeckten/ en het Turckse Leger uyt 't velt sloegh/ in welck treffen sich uyttermaten queet des Groten Heers Soon/ zijnde een Jongman van 24. jaren/ en by zijn Moeder binnen Aleppo stils woonende opgevoet/ die nu met dese Bassa aenspande/ en sich in 't voorste des Legers seer vroom had getoont/ segghende ter doodt toe te sullen arbeyden om of Keyser of Slaeff in Turckyen te sijn/ onaengesien de Key-ser hem

ze hem geboodt [illegible] te slaen/ of andere ten exempel te sullen doen straffen: daer hy na de Turckse wijse spottelijck mede lachten. De Venetianen hadden (onderwijl de Zaretijnen hier die met een hevige Pestilentie waren gevexeert) een Aenslag ter zee gemaeckt/ om Bitrinte by d'Arhipelles te bemachtigen/ dan also die van den Toren daerse op aen vallen souden de Vijanden te vroech bespeurden/ die door het getijde in 't aenkomen te lange marterden / so mosten de Christenen die al gelant waren/ weder retireren. Romen krioelde noch al vol pracht met hare Hof-Amptenaers: Banketten en pomperijen hielde men dagelijcks / over welcke consumpmen den Paus sich dickmael ontstelde/ storende somtijts over dese en andre moeylijckheden van d'eene quael in d'andere/ het [illegible] had niet gedaen/ of 't graveel en sinckinge pijnigden hem/ zijn uytspanning was alleen 't Casteel Gandolfe/ zijn yver tot 't gemeene best/ maer sijn lust was in dagelijcks sijn Vrienden te beneficeeren/ als wetende/ dat de Pausen die willen blijven leven/ gheen vyanden behoeven: Pasquijn stont over dese Pauselijcke gedoechsaemheyt dagelijcks vol Pasquillen/ en over de geltsucht en archeyt der Roomse Ministers/ die sonder schaemte sijn schaepen: Een geselle wiert op de daet betrapt/ zijnde besich om Penningen te slaen/ daer op d'een sijde stont een ongerust Man/ staende met gramschap gekeert tegens Pasquijn/ hem aenspreeckende/ Alexander Septimus pius Religionum destructor, Den Hertogh di Strozzi een der schoonste Juffrouwen van Romen getrout hebbende/ wierdt jelours/ om dat sy met den Cardinael Gigi in den Tuyn van Montealto had wesen wandelẽ/ en in hare Kamer had gevonden het Signet en een sacrobelletje van den voorsz. Gigi: Hier ontstont veel spoocks uyt/ want hy dede zijn Vrou opsluyten/ als of het wat vremdes was datter een groote Dame in Roomen een Hoer was: Maer sy speelde so behendigh haer rol/ dat haer Man haer ontsloegh/ en als om genaede over zijn alwys quam bidden/ die sy doen quansuys niet en wilde sien/ maer veyns den van spijt in een Klooster te willen gaen/ daer hy hem tegens stelden.

De Spangiaerden een wijl in Basados van de Portugijsen belegert zijnde geweest/ ruckten op dit saysoen alle macht onder Don Lowis de Haro by een/ ontsetten in October Basados/ slaen het Portugals Leger/ krijghen grooten Buyt/ en Officiers gevangen/ ruyneren voorts alle de Coninckljicke Lusthoven: Vallen daer op in dese Maent voor Elvas/ dat sy nau belegerden.

Als door een statelijcke Gesantschap in den Hage wegens den Prince van Anhalt het Huwelijck wierde versocht met de Princesse Henriette van Orangien/ so heeft Mevrouwe de Princesse Douagiere daer af hare Ho. Mo. de maere gedaen/ die hare Ed. oock daer mede geluck hebben gewenscht. In dese tijt quam den Hr. Jan Ysbrantsz. weder in den Hage van zijn Ambassaetschap by den Koning van Sweden / daer sijne E. rapoort af dede. Men sprack toen onder de Deense Ministers in Hollant van eenige Krijs-officieren na Noorwegen te senden/ om de Boeren in die gewesten te oeffenen.

De

't Gebeurden in dese Maent dat den outsten Soon van den Heere van Sommelsdijck in Engelant geweest sijnde/ van daer met een Kets daer 8 Paerden in waren/ na Zeelant quam/ maer door storm overvallen / stoech de gemelde Kets niet wijt van Ter Veer om/ soo datse alle verdroncken/ uyt geseyt 1 out Man/ 1 Jongen en 1 Paert/ die alle met swemmen te lande raeckte/ doch is den ouden Man terstont gestorven.

Na dat nu het Keyserse Legher onder Montecuculi/ het Brandenburghse onder den Heere Ceurvorst / en het Poolse onder den Veltheer Carnetzky in Holsteyn waren getrocken/ wierde Fredricxstadt op 't versoeck van haer Ho. Mo. van alle molest bevrijt / en met 60. Brandenburghse Ruyters tot een Sauvegarde beschut: Gottorp de Vorstelijcke residentie Fortresse van Holsteyn is door sijn eyghen Heer verlaten/ die nessens meenichte der Ingesetenen binnen Tonningen was gevlucht / als een stadt die behalven hare eygen Forteficatie/ de naturre te baet had/ konnende door het Zee-water wijdt en zijts rontsom onder gheset worden/ waer door noch dese stadt soo vol van gevluchte menschen en goederen raeckte / dat de Huysen boven tot aen de daken met alderhande Meubelen vol gepropt stonden/ en daer tegens liep gans Slefwijck als ledich/ de Luyden waren als desperaet/ liepen als uytsinnige menschen langs de straten / sonder byna te weeten wat sy deden / de naburygen uyt Eyderstede/ Ditmarsen/ Flensborg/ Husum/ &c. vertrocken veel/ als sy hoorden dat de Polen/ die na Keyserse noch Brandenburghse bevelen niet en gaven/ so barbaris over al huysden/ speciael te Fredericxburg en Lolfsurz/ alwaer sy schandelijck met de Luyterse Nonnen en Maeghden leefden / en als de Mannen wiens Vrouwen sy geschoffiert hadden / daer over suyr saghen/ die hebben sy gesabelt / souden oock een ander indien hy niet miraculeus verlost ware/ vermoorcht hebben: Zy openden oock de Graven/ en stroopten het Lijnwaet en Cieraet van de Dooden. By Hamburgh spolieerden sy oock 4 Koetsen en sommige Vracht-wagens van de selve Stadt/ trocken de Coopluyden naeckt uyt/ en deden wel 20000. Rijcxdaelders schade: Namen oock mede een Hamburghs Coopman Peter van Russelen / terwijl die op zijne Lant-goederen in Meckelenburg was/ doch rantsoeneerden hem op 10000. guldens. De Brandenburghers hadden eerlijcker en bequamer voordeel/ want sy deden om d' Ingeseten tot blijven te locken en in een goede gewoonte te houden/ alle Amptren contribueeren/ en ontfingen alleen in Holsteyn eenige duysent Rijcxdalers: Gottorp wiert van dus in dese maent beschoten/ ende dewijl den Hertoge van Holsteyn uyt Tonningen presenteerde die Vestinghe aen sijn Doorl. van Brandenburgh te willen overgeven/ indien men hem sijn Meubelen daer uyt wilde laten toe-komen/ so wierde hem dat geconsenteert: 't Guarnison wiert onder gestelt: Naer de overgaef quam Carnetzky derwaerts/ hy sat op een snel Wit Paert/ en was omhangen met een swarte Samijten Rock/ voor 't Slot komende/ liet hy met zijne Ruyters halte/ doer hy ter eeren der Victorye sijn Schalmeyers en Speel-lieden op de Poolse mode

sich lustigh

listigh [illegible] Den Commandant daer in bleef voor den Heer met Ca-
nonnen/ en schalden met Wimpels en Vlagghen van de Wallen / waer op
Carnetzky met 't afnemen synes Mutse en nederdalinge zijnes Hussarischen
Lancie den Commandant bedanckte : Op den Dam dede hy een aerdig Lie-
deken blasen/ daer met de Pijpen / Trommelen en Trompetten onder hoo-
ren: Die van Eyderstedt begoten hem met 3 stucken 1 Renne Wijns en 2
schoone Paerden/ Carnetzky die hem seer galiard en hoofs betoonden / sondt
zijn Secretaris en 2 Jesuyten te rugge/ om haer te bedancken : Korts daer
na overviel hy de Sweden in Coldingen : De Holmer Schans wierde door
de Holsteynse besettelingen gedwongen te slechten/ in somma de Vereenighde
Legers maeckten in 3 weken dat men in Holsteyn / Jutlandt en Ditmarsen
van geen Sweden en wist/ daer weynigh dagen te vooren die groote Landt-
streeck van dat Volck vol was/ en die daer erbarmelijck gheleeft hadden / al-
hoewel oock nu dese Legers niet en quamē (so gelovelijck was) om Holsteyn
te verrijcken/ ten ware met hongerighe gasten en luysen : Het was even wel
onlijdelijck voor de Sweden so schoonen Dis voor hunne vijanden te moeten
ruymen/ en sich na Funen en Fredricrode te retireren : Dat schone Contri-
butie gelt lockten haer noch eens van Funen na Jutlant over te schepen/ daer
sy de arme Vissers en Inwoonders veel geldts af persten : Maer als sy nu
daer mede beladen op de wederkomst waren/ so hadden sy luttel gedachten dat
sy die collecte voor andere gedaen hadden / want den Heere van der Nath het
commando in die gewesten over de Keyserlijcke Troupen hebbende/ overviel
dese Sweedse gelt-dragers/ die hy of kapoot maeckten of gevangen nam/ by
hun bekomende de somma van ruym 50000. Rijcxdaelders.

Den Hertoge van Holsteyn die sich nu van zijn Vyanden omringt sach/ en
die vele meynden dat op sijn Eylandeken Heylighe Lant soude geweken heb-
ben/ bleef binnen Tonningen/ niet willende datter meer goederen om te vlug-
ten/ uyt 't Lant souden gheyoerdt worden : Versocht dickmael by zijne
Voorl. de Neutraliteyt/ die hy na wensch niet en konde obtineren / want be-
halvens datter uyt Tonningen allereerst met canon onder de Brandenburgse
vyantschap was gepleegt / en den Sweetse Oversten Osten met 2 a 300 ruy-
ters daer binnen lach/ die sijn Voorl: daer uyt begeerden/ doch hy salveerden
hem behendich in Fredricrode/ sonde anders gelijck Obe. Arenson en andere
Sweedse Colonels gans verstropt sijn ghewoorden: Soo quam'er uyt Riga
Advijs van de al langh voorghewende felle Acte / begaen door den Oversten
Douglas / [siet voor op folio 157.] aen den vrede lievende Vorst Jacob van
Courlant/ die om geen ander oorsaeck als om dat sijn gelt / steden/ Schepen/
en Havenen de Sweden seer wel dienden / en zijn Gemalinne Keurbranden-
burgs Suster was/ nu half Octob. van ged. Douglas sinisterlijck over vallē
wiert/ die van Riga met een tamelijcke macht daer toe uytgetogen zijnde / in
allen schijn als quame hy om eenighe recognitie gelden / met dien Vorst den
eene dach accordeerden/ om van alle Sweedse invasien en strooperijen quan-
suys bevrijt te sijn/ soo overviel hy den volghende nacht die goede Heer/ want
sy had-

sy hadden savonts sommige Boten met soldaten heymelijck bemant/ daer sy in 't doncker mede over de gracht van 't Slot quamen/ die als hun de Wacht toe riep waer sy heen wilden/ antwoorde na Riga/ en datse een partij gequetsten in hadden/ diese tegens de Littauwers ontfangen hadden/ Ec. Doch sy quamen terstont die Wacht en de 60 Schutters die den Vorst voor allen bespringingen der Barbaren daer altoos op 't Slot gehouden had/ overvallen en dootslaen/ nemende den Vorst en alle sijn Huysgesin gevanghen/ vindende in des selfs Cabinet veel kostelijckheydt/ en ettelijcke Tonnen gouts in Contanten/ behalvens den buyt die de Sweedse Soldaten maeckten in het plonderen der Burgers Huysen in de stadt Mittau/ daerse overdadighe schandelicke de Winckeliers en Kooplyden spolieerden/ kennende malkander aende strootjens die sy op hunne hoeden hadden gesteken/en huysden voorts met de Vrouwen en weerelose schendigh/ over welcke gruwelen de Vorstel. Gemalinne verschrickt/ des volgenden daegs van een Jonge Soon is gelegen: Als nu Gen: Douglas ofgevraecht wierde/ wat de oorsaeck van dese proceduren was/ so en seyde hy niet anders/ als dat den Koning van Sweden hem bevolen hadde hun alsoo te versekeré/op dat so lang de Poolse onrusté soude duyré/ die Natie nochte andere Vyande niet hem in nestelen souden/ en dat hy alsoo de Sweedse Voorsichtigheyt een wijl voor lief opnemen most/ Ec. Dit scheen wat/maer toen hy de Mittause Burgery om Eed aen Sweden te doen wilde dwingen/ sachmen sijn desseyn wel/ want de Burgers haren Vorst getrouw blijvende/ knersten Douglas op zijn tanden/ seggende/ hy dede alles uyt last van zijns Conings Brieven/ en dat hy de wederhoorige te vuyr en te swaert soude verdelgen/ Ec. Sy weder om antwoorden/ ten behage van meynedige hun nimmer te willen veranderen so weynigh van Religie/ als van Eede en van Prins: Dit speet Douglas/ en hy dede de voornaemste van Riga vangen/ en in Novemb. met hunne Vorst/ zijn Gemalinne en kinderen/ het Frauleyn Radzevil/ Ec. na Riga in gevanckenisse wegh voeren: Dit moeyde den Adel van Courlant/ en alle Protestantse Vorsten: Gemelte Vorst vā Courlant schreef aen sijne Lant-standen uyt de gevangenisse desen Brief:

HEt ongeluck van gevanckenisse dat eenen vrijgeboornen Vorst seer nae gaet, bevind ick, Godt moet daer voor gedanckt sijn, lichter als ick gemeent hadde, sijnde seecker dat het selve Kruys niet daer over my als een hart Lot is van Godt toegeleyt, om dat ick tegens den Koningh van Sweden yets hebbe mishandelt, maer om dat Godt sonder twijfel my soeckt te beproeven, of ick oock bestandigh sal volharden, ende om te ghelijck my voor ooghen te stellen den wanckelbare toestant vande Weereltlijcke Heerschappije. 'T is seecker dat ick qualijck wete oft ick een gevangene ben, alleen daer om dat mijn Conscientie sich vry bevint van eenige quade Daet, daer aen ick soude mogen schuldig wesen om gevanghen te syn. Die geene die oorsaecke syn van dese mijne, ende mijner Gemalinne, als oock mijner onschuldighe Vorstelycke Kinderen Gevangenis, sullen een knaghende hartworm in hare Consciencie draghen, ende die met Onchristelyck leven syn besmet, mach men seggen dat ghevanghen ende hert ghebonden syn, al is't dat sy een vry Leven hebben, ende soo langhe als het Godt belieft, hare eergierighe intentie ongemolesteert in 't werck te stellen. Oock

Oock zijt niet om my bekommert, bidt voor my ende de mijnen, die ick alle dagen selfs tot ghedult en langhmoedigheyt vermane, ende wacht maer een korten tijt, en ghy sult sien, soo het Godt gheliefst, dat den Alderhoochsten sulcken Hooghmoet, ende onrecht krachtelijck sal wreecken, ende mijn onschult de geheele Werelt voor ooghen stellen. Vaert wel.

December 1658.

De Nederlantse Soldaten tot Coppenhaven aen gekomen / wierden onder den Coningh van Denemarcken be-edicht / en hun quartier op de Ooster Poort aen 't Nieuwe werck gegeven: De gevluchte Sweedse schepen die 26 sterck in Lantskroon lagen / nessens 2 Holl. galjots diese een dagh oft twee voor de slagh hadden ghenomen / dus lang van de Deense schepen beset zijnde gehouden / daer den Schout by nacht Jan Aertsz. Verhaef Commandeur op was / so wierde goet gevonden de Haven die engh en smal was / door gesoncken Schepen te stoppen / om de voorsz. Schepen also tot brandhout te maken : Terstont viel men te Koppenhaven aen 't werck / het out Courlants genomen schip Delmerhorst / idem de Justitia en 2 Fluyten propte men vol steenen / die onder den smoock van 2. Branders in 't gat van de Lantskroner Haven wierden gesoncken / dit geschiede den 30. Novemb. / in presentie van den Coning van Denemarcken / sommige Ryckraden / en den Lieut. Admirael van Opdam : Den Coning van Sweden hoorende dat men sulcks in de sin hadde / en wel wetende dat men daer mede al zijn navale macht soude ruyneren [aengesien maer 4 reddeloose ontwekten schepen onder Kronenburg aen de Palen met kabels opgehoort lagen / zijnde mette 26 in Lantskroon 30 / en mette verroverde en geruyneerde 14 t'samen 44. Oorlochschepen / in Sweden waren niet boven 4 a 6 / en te Wismar en elders gheen 12 schepen] dies heeft de Sweedse aen de Deense Majesteyt laten weten / Dat indien men de Haven van Lantskroon door stoppen wilde vruchteloos maken, men in Denemarcken een merckelycke weder vergeldinghe soude aenrichten. Hier op is geantwoort / Also sulcks hunne Vyanden schadelyck was, 'tselve haer niet te laten stont : Wilde men Denemarcken so qualyck tracteren, so soude men de Luyden in Sweden daer men de overhant kreech, gelyck met ghelyck vergelden. Dus gingen de Deense (als geseyt is) met het sincken voort / en de ervarentheyt heeft geleert of het wel gesuccedeert is / alhoewel den Coningh van Sweden met de Engelse Gesant om de visite hier af te nemen / van Zeelant over quamen / en wiens toegenegde al-omme uyt-stroyden dattet sincken weynich te beduyden had / en daer na / datte voorsz. Sweetse Schepen op 3 a 4 na / daer uyt na Gottenburgh in Noorwegen waren gelopen : Maer men heeft sulcks alles bevonden onwaerheyt te zijn / en ter contrarie / dat al de voorsz. Schepen binnen de gestopte Haven sijn gebleven / 't Want en Canon daer af genomen / en op yder 3 man tot bewaringh gestelt. Ses a acht inden slag beschadigde Holl. Schepen quamen voor Koppenhaven om te repareren / onder dies het gheheurden dat terwyl des Admir. Opdams Schip

by Veen reddeloos ten ancker lach/ dattet Volck daer op 2 Sweedse schepen veroverden/ het een met 20 stucken / willende met Plancken na Spaignen/ het ander was een Fluyt komende van Riga met den Oversten Egelstroom en andere Sweedse Officieren / die tot Elsenor meynden aen Lant te gaen: By Helsingborg wiert oock een Sweeds schip tegen 't Landt ghejaecht en in brant gesteken. Toen gingen 5. Deense Orloch-schepen onder de Vicead. Bredael na de Sont: En 't Eylant Bornholm redderde sich weder onder zijn wettige Koning / om dat de Sweden daer gelijck sy in Noorweghen hadden gedaen/ alle kloecke jonge Manschap wilden pressen / maer d'Inwoonders over dese Tyrannise directie en slavernije gestoort/ seyden en besloten/ liever voor haer Vaderlant vrij sijnde/ als voor vremde als slaven te willen strijden: Dus vallen sy de Sweden die 400. sterck op Bornholm waren / selfs op het lijf/ 250. hacken sy neder / en brengen de overige na Coppenhaven gevangē: Twee Burgermeesters om secours te versoecken/ togen oock derwaerts/ verklarende op hun Eylant in voorraet te hebben 40 last Boter/ 50 last gesouten Vleys/ 300 Ossen/ 3000 Vaten Haver/ Ec. 't welck den Coningh meest van daer dede halen/ sendende den Oversten Lieut. Luygestain met sommig volck om op Bornholm te commanderen. De Sweden van Wismar/ niet tegenstaende al dese hunne teghenspoeden / snoften dapper op hare Zee-vloten/ en sonden aen de Lubeckers dusdanige Brieven: Wir lassen alhie wieder lustig backen undt brauen, umb in Nine Iahr monat ein absonderliche Flotte von xxx. genteliche Orlogs Shiffe zu versorgen. Negsz dieszen werden Ihr Con: Majest. unter der 3. berhumte Admiralen Bilckenstern, Carelson, und Ascue 3. absonderliche Flotten in doch von 12. capitale Shiffe wieder dero Feinde agieren lassen: Wor ausz zu presumiren dasz es in der Sehe diesz Iahr auf ein grimliche blutvergiessen ausz lauffen wird.

De Poolse Ruyters in Holsteyn daer en tegens verloozen by na hunne patientie in het wachten op Deense Schepen/ om na d'Eylanden over te varē/ en de Sweden daer als in Holsteyn te doen opkramen/ en deden eenmael met hun Paerden een proef om in Funen over te swemmen / dan overmits de zee te sterck stroomden/ verdroncken sommige: Tot in 't begin van Decemb. alwaer aenquam den Deense Vicead. Bredael met 4 schepen / ettelijcke Boten en ander kleyn Vaer-tuych / met dese en de Vlotten die de Brandenburgers van afgehouwen Boomen gemaeckt hadden/ sijn sy den 14 deser door behulp der Holl. Matrosen over op 't Eylant * Alsen gekomen/ elck Matroos kreeg van zijn Voorl. 15 gl. tot een gifte: De Keyserse onder Graef Strozzi volgden

* 't Eylandt Alsen streckt sich na Funen, en leght over de Flensburgher Inwijck, is langh vier Duytze Mijlen en twee breedt: Seer vermakelyck vol kreupel en dichte Bosschagie, die vol holen voor Herten en ander Wilt, een lustige Iacht verstrecken: Dit Eyland voed op grasige Weyden overvloedigh Vee, en zyn Ingesetenen uyt vruchtbare Ackers met Terwe: Men kan op Alsen ettelycke duysent Mannen tot beschermingе in 't harnas brengen: Pronckt met de Stadt en 't Kasteel Sonderborgh, en Ostburg, Osterholt, Holla, Norderborgh en Gamelgarde, nevens seer veele Dorpen, Karspels ende gehuchten.

den Carnetzky/ die met 400 paerden alderEerst over swom/ toen Gen. Goltz met de Brandenburgse Infanterye/ daer aen de Ruyters onder den Marck-graef van Baden/ die de Paerden de zadels afgenomen hebbende/ alsoo deden over swemmẽ: De Sweden die onder Gen. Major Asschenberg 1200 ruyters en 400 Dragonners op Alsen waren/ meynden door sommige Batteryen dit overkomen beletten/ maer hun Canon te hoogh gestelt zijnde/ schoten zy over 't hooft/ daer op sy na Sonderburg en Norderburg weken: Asschenberg siende dat hy 't daer oock niet houden kost/ want zijn Doorl. quam self over/ en dede door 300 Musquettiers het bemuyrde Kerckhof en de straten van het Stedeken in nemen/ en noch 's avonts by 9. uren 't Kasteel op-eyssschen/ soo versocht Gener. Asschenbergh 30 uren respijt/ dan by zijn Doorl. af geslaghen zijnde/ heeft 't Canon en 2 Vuyr-mortiers daer voor ghebracht: Men sach op dat oogenblick 13 Sweedse schepen opkomen/ daer van de 11 gewapent/ dese settent die nacht so dicht onder 't Kasteel als sy mochten/ en onder 't faveur van de duysterheyt vluchte Asschenberg met de zijne in boots op de voorsz. Schepen/ die met den dageraet een schot deden en weg seylden/ uytgesept 1 Sweets Oorlogschip dat te dicht onder Sonderborg gelopen/ in 't slyck vast sat/ 't welck Viceadm. Bredael mette zijne in 2. Chaloupen getreden/ meynende te veroveren/ wiert selfs met een Valckonet doot geschotẽ/ tot groote schade der Deense Kroon/ dewijl hy een ervaren stout Seeman was: Aldus kregen de Brandenburgers 't Casteel/ daer sy over de 1000. Paerden meenichte Wagens/ Karren/ Fourage/ Granen/ en 20. Metale stucken in vonden: De Hertoginne van Sonderburg beklaegde sich by zijn Doorl. over Asschenberg en de Sweden/ en dat sy haer gantsch uytgeput en bedorven hadden/ waer op zijn Doorl. hare Ed. ten besten vertrooste: Veroverende na eenige dagen oock Norderburgh/ dat sich op genade en ongenade over gaf.

De Stadt Thoorn in Pruyssen byna een gantsch half Jaer van de Poolen belegert geweest zijnde/ souden noyt meester sonder de Duytse voetknechten geworden hebben/ die de Sweden met het eynde van dit Jaer een eynde van hun gouverno aldaer deden maecken/ ten ware der Duytsen naturye met der Polen hesticheyt in 't bespringen verselt waren geweest/ die de Sweden oock soo matteerden/ dat Benedictus Oxenstern versocht te handelen/ en den 28 deser accordeerden op conditien/ dat het Sweedts Guarnisoen met volle geweer/ 2 Mortiers en 6 stucken na Marienburg souden uyt trecken/ en de oude stads Poorten niet eer in ruymen voor datter voorsz. guarnisoen en 2. Poolse Ostagiers in Marienburgh gearriveert souden sijn/ want de Sweden vreesden dat gelijck sy de Polen op vele plaetsen geen woort gehoudẽ hadden/ men hun oock nu alsoo souden handelen: Doch sy toghen uyt/ en 't Accoort wierde wel onderhouden/ 28 vendels maer 160 man sterck togẽ daer uyt/ waer over den Koning van Poolen verwondert was dat so kleyne hoop volcks hem soo lang tegen gestaen had: Daegs na d'Uyt-tocht quam den Coning selfs daer binnen/ zijnde den 31. dito/ wanneer de Magistraet voor zijne Majesteyt op

hun lupen om genade quamen binnen/ die nevens 500 Poolse Boeren die de Sweden in dit Belegh gedient hadden/ gepardonneert sijn: Alhier bequam de Poolse Majesteyt de 48 Canons weder/ die de Sweden uyt Warson hadden genomen/ en wel 70 stads stucken: De overgaef geschiede meest uyt gebreck van Vivres/ Ammunitie en Soldaten.

Tot Koningsberghen was in dese tijt groote ontsteltenis/ alsoo men voor ontraet vreesden/ immers daer wierden 4 Lupterse Burgers op 't Slot ghebracht/ die men seyde niette Elbingers gecorrespondeert hadde om Coningsbergen te overvallen/ en datse tot een leuse en alteratie der Burgers sommige Packhuysen en al 't hout op Klapperwaeg souden in brandt gesteken hebben: Oock is den Adel gewaerschout geworden/ waer door de Sweden [dat gantse Militaire Studenten zijn] in hun dessepns sijn verijdelt geworden.

Graef Benedictus Oxenstern te Marienburgh komende/ en die tot noch toe niet en hadde gelooft de rapporten van de ruyne der Sweedse Vloot/ wiert nu uyt Sweden daer af bericht/ en dat den Coningh van Denemarcken de Staten Generael expres had doen bedancken over het ghesonden Secours: Dat Holsteyn/ Jutlant en Alsen by de Sweden was verlooren/ en op Seelant onder hun Soldaten de rode loop dapper regneerden/ en dattet gerucht van de groote sterfte binnen Koppenhaven/ vals was/ want daer waren in 't gantse Jaer 1658. maer overleden 1567. menschen/ en daer en tegens geboren 902. Kinderen.

De Engelsen die se onlangs hadden voorgegeven hunne genegentheyt tot de Mediatie op de verschillen der Noorder kroonen/ lieten den 13 deser na de Sont afgaen 18 Oorlochschepen en 4 Ketsen onder General Juriaen Aiscu/ extraordinaris van Boots volck gemant/ dese quamen den 19. by Schagen/ en raeckten met een weelte om den Hoeck by de Holmen/ maer de wint S. O. schietende/ bleven sy hier: Den 21 en 22 quamen by hun 2 Lubeckers uyt de Sont/ die hun van alles bescheyd gaven/ en seyden dattet in de Sont vol Ys was/ maer op d'Engelsen krijchsraet houdende/ noch 't Advijs van hun Piloots hoorden/ die vast stelden dattet onmogelijck was om in de Sont te komen/ s'avonts quam 't Fregat d'Assurantie dat afgedwaelt was/ weder by 't groos/ hebbende geweest op de hooghte van Trunels/ daer sy veel Ys hadden gevonden/ en een wijl in 't selve vast geseten/ doch met 't grootste gevaer en eenige schade aen 't Schip daer noch af geraeckt: Den 25 dito raeckten sy om den Schager hoeck/ lijdende groote schade door 't Ys en de swaere holle Zee/ dus marterende/ quamen met een N. O. wint hun voorby schepen sommige Hollandse schepen/ komende van Coppenhaven/ die hun toe-riepen datte Holl. Vloot aldaer bevrozen lach/ den 30. door variable wint dreven noch by Jutlandt/ waer door veel Enghelsen sieck wierden/ selfs Aiscu wiert gants kranck/ en liep reddeloos t'Abberdeen in Schotlant met 2 Schepen in: De andere quamen na lang suckelen den 7 January 1659. te Jermuyen/ daer

toen

ven uyt der Zee door storm op ghewor pen was een seltsaem Monster/ hebbende drie Koppen boven den anderen.

De Nederlants en Engelse Oost-Indise Compagnyen hebben sich nu tot London over het different der Engelse Schepen voor Bantam vergheleken/ die de Nederlanders met de Ladinge bleven behouden / mits aen de Engelse uytkeerende . . . Conne gouts. Men wilde doen van London doen geloven dat d'Engelse geintereesseerde die hunne Schepen van Monsr. de la Meslerat 'tvoorleden Jaer waren genomen/ en geen vergoedinge te Parijs konden bekomen/ van den Protector brieven van Repreſalie waren belooft/ indien hun voor primo Maert 1659. gheen satisfactie en wierde ghedaen: Andere van Parijs steldent aldus: Quelque Marchands Anglois ayant ici poursuivis long temps la restitution des leurs Vaisseaux & Marchandises, qu'ils disent leur auoir esté pris par des François, & ne l'ayand pu obtenir, se sont pourveuz par deuant le Protecteur, qui leur à promis des Lettres de Represailles dans le 1. Mars, si on ne leur donne satisfaction dans ce temps là, ce qui à esté signifié à nostre Ambassadeur à Londres, laquel on à envoye donner avis à la Cour.

Den Allerchristelijckste Coning van Vranckrijck in November met het gantse Hoff van Parijs getrocken zijnde/ quam tot Lions/ alwaer de onlusten van de Staten van Languedocq/ Provence/ Bourgondien / en meer andere plaetsen met groote moeyten wierden verhandelt: Maer het voornaemste oogwit van zijnes Majesteyts komste tot Lions/ geschiede/om aldaer te sien en te spreken de Princesse Marguarita van Savoyen / niet om absolutelijck te handelen van een Huwelijck / maer om 4. maenden tijts te laten tusschen loopen / en te observeren/ of door een Huwelijck met de Infante van Spangien niet en soude te gelijck konnen werden getroffen een generale Vrede tusschen Vranckrijck en Spangien/ doch die tijt sonder effect geexpireert sijnde/ soude men dan met de Savoyse Princesse van een Huwelijck handelen / &c. Onderwijl wierdt te Lions groote toe-stel gemaeckt om de Savoyse Hertog en Princesse t'ontfangen/ 'twelck den 1. Decemb. geschiede/ Duc de Savoie sat te Paert/ en wiert van den Coning buyten te gemoet ghereden / die in zijn Carotse sat: Duc de Savoye zijn Majesteyt vernemende/ trat af/ en liep den Coning mette Hoet in de hant te gemoet/ die oock uyt sijn Carots gesprongen den Duc die hem ter aerden toe boog/ ontfing / in zijn Carots binnen Lions geleyde/ en daer 3 dagen Coninglijck gefeesteert hebbende/ so met Danserye/ Vuyrwercken / als een Collation van 80. Schalen de allerraerste Confituren/ soo verexcuseerden sich de Allerchristelijckste Coning/ om dat hy de Savoyse Hertogh niet beter hadde konnen onthalen: Daer na zijnder diversche Conferentien gehouden/ en den Coning de Princesse Marguarita gesien hebbende/ had geen misnoegen in hare hoedanicheyt: Maer toen sy hoorden dat men het Huwelijck van d'Infante van Spangien boven 't hare scheen te willen prefereren/ so wierde aen den Coningh door hare Moeder Madame Royale in 't korte geseyt: Dat indien Sijne Majesteyt van Vranckrijck oordeelden dat

het Huwelyck met de Infante van Spangen so veel heyls voor de Christenheyt soude mede breagen als men voorwende, namentlijck den generalen Vrede, dat zy als dan seer geerne hare Interesten voor de zijne wilde wijcken, &c. En zedert die tijt wilde het Savoise Hoff weder van Lions vertrecken/ komende naulijcks toe-staen om op het versoeck van zijn Eminentie (die toen dapper aen 't graveel pijnde) een dagh langher binnen Lions te blijven: [De Gespanjoliseerde daer noch by voeghende/ dat dit ongenoegen bestont om dat zijn Eminentie geern een Huwelijck hadde willen sien tusschen een zijner Nichten en den Prince van Savoyen:] Doch de meeste jalousie wiert onder de Savoyaerts verweckt door eenige Spaense Ministers te Lions ghekomen/ die men seyde/ dat heymelijck in des Card. Masarini Vertreck al 14 daghen lang hadden genegotieert over de generale Vrede/ en het Huwelijck met d' Infante/ de Intresten van 't Koningrijck Portugal/ van Hertog Carel van Lotharingen/ van den Prince van Conde/en die van Italien en 't Huys van Oostenrijck/ &c. en oft niet beter eerst een Treves van 48 of 30 Jaren ware te sluyten als een Eeuwighe Vrede/ &c. Oock wat en welcke Plaetsen beyde Coningen teghens elckander gevoeglijck souden komen verwisselen: Eenmael voor al af-keurende het Voorstel der Duytse Vorsten/om oft Augsburgh of Franckfort tot een Handel-plaets vast te stellen/ dewijl die plaetsen te wijt afgeleghen/ veel bequamer soude zijn dat den Allerchristelijckste Coningh sich na Bordeus en den Catholijcken Koningh met d' Infante hun na S. Sebastiaen souden hebben begeven/om alsoo elckander personelijck op de Frontieren van de twe Koninckrijcken des aengaende te konnen spreken. Als nu de Princesse van Savoyen den 7. deser noch by den Koningh ten Eten was/ so en at sy niet/en verklaerde dat als men haer tot de Spijse wilde pressen/ haer hart alsoo gesloten was/ dat indien sy at/daer aen soude versticht hebben: De Coningin van Vranckrijck die tot het Huwelijck met haers Broeders Dochter d' Infante van Spangen meer geneghen was/ vereerden aen dese Savoise Princesse om haer niet te mishagen 50 stuck Dyamanten/ en den Coning gaf aen haer Broeder den Hertogh een Rapier over de 10000 gouts waerdigh/ ende een Keten van Dyamante voor Princesse Marguarita: Alsoo gaf Madame Royale aen des Konings Dames oock een goede partye Dyamante/en over de 1000. Pistoletten aen des selfs Dienaers: Na welcke uytterlijcke vrundschappen sy den 8 deser weder van Lions na Turin zijn vertrocke/uytgeleyt door den Koninck en de Coninginne zijn Moeder.

Na yders humeur en oordeelde men in Vranckrijck van dese samenkomst: De Politijcken en geintereesseerde van Italien sagen veel heyls uyt het Savoyse Huwelijck te gemoet: Maer de Geestelijcke die altoos soo dienen te spreken datse geloof meriteren/ sagen voordeliger den Bant met Spagnen: Immer sy meynden daer af uyt het Pausselijcke Hof te komen verseckert te zijn/ 1. Om dat weghens Vranckrijck Sr. Bartet te Madril/en weghens Spaignen Pimontelli en den Secretaris van Peneranda te Lions by zijn Eminentie waren. 2 Om dat den Hertoge en Princesse van Savoyen geen

contentement in de voorstellen van Vranckrijck hadden ghenomen/ en onbenoecht waren vertrocken/ 't welck men genoech had bespeurt in hare uytgeleyde/ en dat doen ten wedersijden de affectie al vry koelder was/ dan sy gheweest hadde in hare Intrede te Lions. 3. Dat op den 21. deser tot Madrid de Koninginne van Spangen was in 't Kinderbedde ghekomen van haren tweeden Jonge Prins: Waer door die Croon te eerder tot het Huwelijck met Vranckrijck soude consenteren. Terwijl nu dese Ecclesiastijcke aldus den generale Vrede te gemoet sagen/ vervielen sy selfs in een oorlogh/ want de Jesuyté die in Canade sijn/ pretendeerde oock al daer de functie der Bisschoppen te mogen exerceren/ so hadden andere Missarissen die aldaer mede gesonden waren/ sich daer tegens gestelt/ toonende een Volmacht die sy daer toe van den Bisschop van Rouaen hadden ontfangé/waer tegens de Jesuiten hun weder sterck maeckten met een verkregen Apostolise Volmacht van Romen/waer mede des Paus Nuncius te Parys den Abt Ponsigny te St. Germain dede sacreren/ 'twelck den Bisschop van Rouaen hoorende/schreef terstont Brieven aen alle Bisschoppen van Vranckrijck / op dat die Vollemacht nergens meer in 't Rijck plaets soude nemen/ vermits 'tselve teghens de Privilegen der Franse Kercken was strijdende/ ende waer over de Prelaten oock geklaegt hebbende/so is 't den Procureur generael in handen gestelt/ die heeft sich by Requeste tegens d' Aenklagers geopposeert.

Op die tijt quamen de Portugijsen den Koningh van Vranckrijck bidden om 4000. Mannen een diversie in Catalonien te maken: Maer hechte niet: Vranckrijck vernieuwde met grooter yver 't Verbont met de Switserse Protestanten Catons/ aen de welcke sy tot liquidatie 4. Tonnen gouts souden: Men sag meer na London/ alwaer sich in 't heymelijck een Spaense Minister onthielt/ wiens aenbrengé en Negotiatie tot het naeste Parlament wierde verschoven/ 't welcke den 7 Februarij 1659. soude sitten/daer van seltsame discoursen in Engelant om gingen.

Den Franse Veld-marschalck Turenne besteede neerstigh sijn tijt met het versterckë van Audenaerde/ en maecktë 'tselve met Bolwercken/ grachten/ en Wapenen soo sterck/ datse Dom Juan weynigh vreesden: Onder de steden in Vlaenderë was van d'ander zijde d'ellende en traechept so veel te grooter: Te Aelst quamen 2. regimenten Spaignaerden van Portade en Menesses binnen/ seggende 30 Comp. te sijn/ daerse quartiering voor begeerden/ de Burghers siende datse in plaets van 18 a 1900. maer 4 a 500. mannë sterck waren/ wilden hun in sulcks niet gedogen/ en de Spangiaerden die elckander versproken hadden nergens te blijven als daer men hun de kost en 4. Pistolen tot een wellekomst gaf/ sagë de Burgers armoede niet aen: Tot dat een Spaignaert zijn Huysheer een doodelijcke wonde hebbende ghegeven/ Burgers en Soldaten in de wapenen quamen/ handgemeen wierden/ en 2 Capiteynen en 17 soldaten uyt de Spangiaerden doot schootë/waer na eyndelijck de P. Jesuyten en Cappucijns vrede maeckten. Tot Dermonde was het des ghelijcks / en mosten de Spaignaerden voor de Burghers vluch-

ten in de Herberge 't Gulden Hooft op de Marckt/ 17 Nieuwer doot / 27 ghe-quetst/ en souden alle gesneuvelt hebben/ten ware het tusschen gaen van sommige vredemakers. In Brabandt was noch faute de l'argent / troostende hun op de komste van de Silver-galliœnen/ en verbeteringh in 't gouvernement/ overmits Don Juan van Madrid op ontboden wiert / om uyt Nederlandt sich na Castilien te wenden/ en het Commando tot nader ordre laten aen den ervaren Marquis de Caracena.

De Condese Volckeren in 't lant van Overmase by Aken komende/ plunderden de Geresorm. die van daer tot Vael ter devotie gingen/ tot op 't hemde uyt. De Fransen pretendeerende het inkomen der Koper en Coolmijnen by Aken: En het stuyten van des selfs afvoeren op den Rijn door den Hertoghe van Nieuburgh/ dede al de Berg-wercken daer stil staen. Den Keyser die een weersin in de Franse Hovelingë en hun veranderlijcke kledingen op nam/ dede zijn Hof-narren gelijck de Franse Monsieurs vol allerhande Papegaeis Linten na de Parijsse mode kleeden / waer door de Duytsen siende dat die Dracht beter den Narren als hun paste / hare Kleederen deden verandren : Toen maeckte Keyserl: Majesteyt tot sijne Rijcks-hof-Raden / den Graef van Wittinghen, Graef van Wolckensteen, Graef van Koninckeck, Graef van Colaldo, de Iongen Graef van Uttingen, Graef van Kinzky, Graef Gratz, Wolderat, Kalckinel, Luydenspier, Grudelins, Schutz en Degolt. Men stont toen in beraet om Ragotsky 3. Regimenten soldaten (tot defencie van zijn Lant) in Oostenrijck te laten werven: Want de P. Jesuijten waren de gheene die oorsaeck waren van der Turcken Inval in zijn Lant/ en daer mochte hy noch wel eens sijn verdrage voor halë. Zijnde ondertusschen een jammerlijcke saecke datte Christenen de Turcken tot malkanders verderf op-hitsen.

Het leste Liecht van 't Jaer 1658. had even uytgescheenen/ wanneer het Ys met een ijsselijcke kracht gescheurt / marsserende langhs de Rhijn en Maes af quam schocken/ en op Dammen en hoecken over en op malkander door meer als 6. plaetsen in den Dijck by Gorichem heen dringhende/ als een onverwachte tweede dilubie omtrent de 60000. morgen Lants onder water sette: Doch also 't selve wat traech op quam / salveerden de Ingesetenen hun goede en Beesten op de Dijcken. De ondergelopen en beschadigde plaetsen sijn:

Steden:-

Gornichem, Vijanen, en Leerdam.

Dorpen:

Hartoghsveldt, Giessendam, Slydrecht,
Papendrecht, Alblas. Alblasserdam,
Molenaers-graef, Blesjes-graef Leckerlant,
Streef-kerck, Ammers. Thien-hoven,
Lickmonde, Ameyden. Erckelle,
Scherluynen, Markerck. Noordeloos,
Giese Niukerck, De oude Giesse. Otterlant,
De Minckeler, Blocqlant. Hoorn,
Goudriaen, Nederslingerlant. Lies-velt,
Langeracx, Den Engel. Gelckenes,
Graef-lant, Peursom. Leckerlant,
Everdingen, Heycoop. Golvendingen,
Hagesteyn, Oosterwijck. Hedichem,
Middelcoop, Leerproeck. Ryenbroeck,
Brantwijck, Nieu-lant. Riet-velt,
Wijngaerden, Gibelant. Ruygbroeck,
Hof-wegen, Laegh-Blocqlant. Peulwijck.

E Y N D E.

REGISTER.

Brabanders ellende en Onordening, 153
Christina Coninginne reyst na Rom. 40
Curvorst. schri. aen Swedé, Curbrandenb. 55
Curbrandenb. desplaisir in der Swedé actie, 91
Comt met syn, &c. Leger na Holstein, 143
Iaegt de Sweden van daer, 174
Denemarcken wort overvallen, 23
maeckt mette Zweden Paix, 29
des selfs Koningen t'samenkomst, 31
Nemen geé satisfactie aen malkand. 32. 89
Denemarcken wort trouloos aengetast, 135
Verliest Croonenburgh, 146
Defend. Koppenhav. vromelyck, 157. 160
Hare dwingl. in de Zont geslagen. 163
En de vluchtende in Lantscroon beset, 177
Dijck by Gornichem breeckt deur, 184
Duytse Vorsten woelen tegen 't Rijck, 156
Engelsen hun stant en doen, 9. 41. 48. 83, 132
181
Gereformeerden in Vranckr. verdruckt. 4
Hesdin en Houtincourt wordé Spaens. 18. 39
Keyserlijcke Electie verhaest, 4. 38. 45. 104
Keyser wort verkooren, 121
Schrijft aen de Stadt Milanen, 131
Wendt sich naer Weenen, 132
Sent een Gesant aen hare Ho: Mo. 133
Stelt Rijcx-raden en ordre, 184
Coning van Sweden valt in Funen, 27
Met Denemar. versoent, treét na Gottenb. 32
Kout en wreet Sayson in Europa, 38. 53
Molijn den Hemelse Theologant sterft. 46
Ostende behouden, 52
Oost-Indise Schepen komen in, 123
Ongeluck binnen Parijs, 19
Idem te Breslaw, 35
Portugalse Rovers, 3. 32
Portugals Verbondt met Vranckrijck, 39
Protector doet 't Parlam. verga. en scheyd. 15
Protector Olivier Cromwel sterft, 151
Richard zijn outste Soon succedeert, 152
Poolen desolaet, 5
Rijcxdagh te Warsou, 33
Vrede met de Cosacken, 34
Poolse Gesant komt in den Hage, 73
Paus deugt en yver, 35
Favoriseert syn Vrunden en Magen, 51, 60
Voorvallé onder syn regering, 89. 131. 173
Rovers in Barbaryen, 87
In Vranckrijck, 19. 149.
Werden by den Coning verboden, 20
Staet van Engelandt, 41. 48. 83. 132. 181
Staet van Poolen, 45. 67. 70. 73. 140
Staet van Vranckrijck, 40. 46. 86. 129
Staet van Turckijen, 6. 36
Vallen in Zevenbergen, 140
Spaense Prinçen gebooren, 7. 183
Hare Ho. Mo. de Staten Generael doen de Portug. om superflue reden oorlog aenseggen, en admitteré een Portug. Gezát. 12
Pogen Sweden en Denem. te bevredig. idem
Ordonneren Bede-dagen, 17. 133
Sweden dominatie in Schonen, 44
Haer Resolutie te Gottenburg, 44
En overweginghen, 68
Spelieren Holsteyn, Courlant, Nering, 103
Venetianen vroomheydt, 6
Hare Hertogh sterft, 37
Verraet te Neapolis, 6
Te Luyck, 154
Te Koningsbergen, 180
Vlaenderen wort geruyneert, 62. 114. 77. 79
129. 153

F I N I S.

[Nota] De Slag in de Sont moet staen Folio 163.

Haerlem gedruckt by Pieter Casteleyn A° 1660

Hollandtſche MERCVRIVS,

Behelzende

De aenmerckelickſte Voorvallen in EUROPA, in 't Jaer 1659.

Voornamentlick den Oorloch in de Ooſterſe ende Noorder - Geweſten.

Het Thiende Deel.

Plato: Nulla eſt bonarum rerum ſatietas.

TOT HAERLEM,

Gedruckt by *Pieter Caſteleyn*, Boeck-drucker op de Marckt, in de Keyſers Croon. Anno 1660.

ADVERTENTIE,

HIer is het Tiende Deel lijtzame Lantsgenooten: Belieft het u noch een weeck ses a acht te patienteren, Mercurius sal met alle de Deelen op-beuren: Daer voornamentlijck de Tweede, Derde, Seste en Sevende, oock het Negende Deel merckelijcken met fraye Actens sullen wesen geaugementeert en verrijckt: Maer ghelieft oock dat ghelooff te hebben, dat wy geen Hollantse Mercurius als die van Haerlem voor de onse kennen, ende die aldaer gedruckt en uytgegeven zijn door onsen ordinaris Drucker en bekostiger Pr. Casteleyn, V E. verseeckerende, dat in verscheyden na-gedruckte Copyen seer grove mis-slaghen zijn: Gelijck dan sommige pogende door quaet zaet goede vruchten te maeyen, hebben uytgelaten onse seer wel getekende Platen vanden ervaren Bol, te weten, De Zee-Slaghen in het Derde en Vierde Deel teghens d'Engelsen: In het Sevende Deel tegens de Turcken, in het Negende deel de Zee-Battallie in de Zont, die om cieraet ingeschickt alle (om datse hun de kosten ontsagen) neffens diverse notabile Brieven van Princen en Vorsten, in de voorsz. Na-drucken niet en komen: Vorders verwacht een Conclusie deser Thien Boecken, die met de Complete Mercurius (belieft het Godt) uyt-komen sal. Waer mede hier toe af-brekende, neme tot dan toe uytstebom heusselijck mijn af-scheyt van uwe E. E. te nemen.

Uwen seer toe-gheneghene Dienaer, den

Hollantze Mercurius.

In Willem-stadt, den xvj. April xvjC. LX.

A

Amsterdam onthaelt het Huys van Nassau, 117
Ambassad. van Vranckrijcks Memoriael 120
Antwerpenaers Oproergestilt 146
Advonturen, schade, en Roveryen ter Zee, 49 141.146.149.

C

Cardinal Mazarini vertreckt uyt Parijs, 77
Coninck van Vranckrijck volgt, 108
Coninck van Sweden bestormt Koppenh. 16
Is ongevoelijck tot Vrede. 122.144.
Wert ongeluckig, sent een Gezant, 151
Cromwels Begraeffenis, 2
Coning van Denem. bedanckt hare H. Mo. 4
Neemt 't Haegse Tractaet aen, 144
Send Ambassadeurs na Hollant. 152
Curbrandenb. schrijft aen de Protector, 7
Oock aen hare Ho. Mo. 65.122

D

Don Ian vertreckt na Spangen, 13.27
Deense Victoryen, 20.40.154
Declaratien van Sweden en Denemarc. 83.89

E

Engelse Vloot komt in de Sont, 41
Hout goode correspond. mette Hollan. 70
Vertreckt weer na Engelant. 141

F

Fransen incommoderen de vrije Zeevaert, 47
Funen wort verovert, 154
Gezanten van Zalée komen in Hollant, 113

G

Geallieerde komen uyt Holst. na Pomere. 145
En belegeren Stetin, 160

M

Ministers vã Denem. Memor, 65.105.125.153
Ministers van Brandenb. Memorialen. 65.23
Hare Deductie op 't Oosters wesen, 95
Moscoviters dapper geslaghen, 106
Moscovise Schepen komen binnen, 170

O

Oost-Indise Schepen arriveren, 110

P

Protectorschap in Engel. uytgeboent, 50
Praetorius onheyl op Bremerveurden, 43
Poolse Gesants Memoriael aen de Ho. Mo. 6
Portugysen slaen ruyterlijck de Spaense, 14
Portugysse Gesant faillieert in den Hage, 60
Richard Cromwel wert afgeset, 52
Fleetwod volgt voor korten tijt, 78
Monck uyt Schotlant stelt hem tegen, 169

R

Ragotzky glorieert tegens Berekzay. 142

S

Silvere Vloot en Spaense Vrede te gelijck, 50
Staten Generael schrijven aen Denemarc. 44
Hare trouwen yver voor 't algemeen, 47
Schrijven seer omstandlick na Denem. 126
Sweden winnen Dirschau, Langelant, &c. 37
Staet van Engelant, 1.16.29.41.52.78.108 139.149
Staet van Denemarcken, 5.16.38.67.71.83 92.105.121.125.145.151
Staet van Duytslant, 11.30.73.106.119
Staet van de Geunieerde Provincien, 13.25 60.78.112
Staet van Italien, 50.73.106.143
Van Vranckrijck, 15.49.74.108.139
Van Spangien, 12.14.28.77
Van Poolen, 36.72 141
Van Courlant, 43.141
Van Brabant, 12.108.146
Spaense Prins geboren, en sterft, 12.167

T

Tractaet van den 21 Mey, 61
Tractaet met die van Zalée, 115

V

Viceadm. de Ruyter gaet met de Nederl. Gesanten na de Sont, 64
Vice-admiralen der Nederlantse Armade, 39
Vredehandel ten Olijve in Pruyssen. 160
Wijssel bevrijt door 't Hooft 170
Willem Prince van Orange wert te Leyden ter Studie geleyd. 170

EYNDE.

Socrates : Cæterum in vita, tanquam in theatro, tandiu permanendum est, , quamdiu rerum & opus huius vitæ, iucundum fuerit spectaculum.

THIENDE DEEL,

Van den Hollandtsche Mercurius:

Brenghende een kort Verhael van d'alder-ghedenckwaerdighste Voorvallen in EUROPA, binnen 't gantsche Iaer onses Zaligmakers Jesu Christi, 1659.

Et op-beuren des lieffelijcken dageraets der Engelse Republijck nu Negen Jaren verlopen zijnde / die 's Avonts te vooren met de doodt van hunnen Coning Carolus Seuart I. hare Gheboorte nam / en waer af wy van dese Thien Boecken in ons Eerste Deel in 't Jaer 1650. den aenvangh gemaeckt / en vervolgens de voorvallen verhaelt hebben : Scheen nu al-eer sy den ouderdom van Thien Jaren wilde bereycken / te sterven oft een ander kleedt te sullen aen-trecken : Alleen om dat vele Officiers van 't Leger de successie van den Nieuwe Protector Richard Cromwel scheenen te wraken : Want / met de doot van den Protector Olivier geraeckten 't respect / den bant / d'eendracht en de rust van d'Enghelsche Leger-Officiers als uyt den Staet / dit sach men selfs op de Begraeffenis van den Overleden Protector / de voorleden Maendt den 3. dagh / waer af de Ceremonie was als volgt : 's Morghens by 8. uren quam den Ceremonie-meester Sir Olivier Flaming den Nederlantse Gesant d' Heer Willem van Nieupoort geleyden tot de Lijckstatie des overleden Hr. Protectors in Somerset-huys / met een Carotse van den jegenwoordigen Lord Protector / gevolgt van 14 a 15 der selver Lackeyen : Daer komende / wiert door den Heer Gerickslant ontfangen / en door al de Cameren met swarte Bay behangen / en

stonde het Lijck in een Zaele responderende op den Hoff / alwaer oock pompeuselijck opgehanghen waren de Schilderijen van zijn Hoogheydt ende des selfs Huysgenoten/ nessens een ontelbare meenichte Vendels / Banderollen/ Wapenen en Cierselen: Sr. Vlamingh haelden oock in dier vougen de Ambassadeurs van Vranckrijck/ Portugal en Sweden: Waer af de laetste/ wesende d'Heer Lieutenant Generael Fleetwood en d'Heer Frisendorf/ sustineerden/ dat sy zijnde bekleet met een Commissie van Gevolmachtigde van den Sweedse Coning hare Meester / niet en behoorden te gaen onder de Residenten/ maer nessens d'Ambassadeurs: 't Welck de geauthoriseerde Heere die uyt den Raet over de Ceremonie deser Begraeffenis waren gestelt / so ver bracht/ dat de voorsz. twee Heeren ten respecte van de digniteyt van d'Heere Fleetwood/ souden gaen tusschen d'Ambassadeurs en den Raedt: De Ambassadeur van Vranckrijck gingh recht voor het Lijck/ gevolgt van 4. Huysgenooten/ die den sleep van zijn Rou-mantel na-droeghen: Voor den selven gingh in dier gestalte de Portugijsse Gesant / doen den Ambassadeur van de Staten Generael/ daer voor ging den Ceremoniemeester alleen / en tusschen beyden de twee opghemelte Sweetse Ministers / daer op quamen 4. Deurwaerders blootshoofts/ en toen de Zegel-bewaerders/ den President, en de Lords van het andere Parlaments huys/ toen las men alle de Residenten en Agenten/ maer also de Residenten van Denemarcken/ Venetien en Florenten sagen datmen de Sweetse een andre plaets had gegeven/ sustinerende/ dat sy voor de Lords behoorden te gaen/ so retireerden sy hun van daer / maer die van Genua/ Holsteyn/ Bremen en Hamburgh maeckten geen swarigheydt: Als nu al desen Treyn in de Kercke tot Westmunster quam / zijn d'Effigies op een Bedde van Staet neder geleyt / 't welck in een cierlijcke Timmeragie in 't oosten der voorsz. Kercke was opgerecht: Waer na yder (volghens de gewoonte in Engelant) sich scheyde: Also deden oock alle de Soldaten/ die van Withal af tot Westmunster over beyde sijden der strate stonden / aenhebbende nieuwe Roode Rocken/ die den Protector hun hadde gegheven: Men verhaelt oock dat tot dese Begravenisse Drie Duysent Mannen Rou-kleederen hebben gedraghen.

EURIPI: - Mori melius est, quam malè vivere.

Dit was het eynde van dien wonderlijcken Monarch: Die door goede en parate Justitie / in 't wel straffen en loonen sijn Staet had geconserveert: Noyt yemand hoe geringh/ onbenoecht had weg gesonden: Geen Christenen van wat gevoelen/ indien maer de fondamenten gesont / en een oprecht harte daer by was/ en verachte / veel min verdoemde / maer veel lieber minnelijck met de selve sprack: Geern sijn Vrienden verplichte / Soldaten betaelde / en het Volck beschermde: Maer die oock sijn Vyanden beyde hevigh en sorghvuldigh vervolgde/ en tot de wegneming der selver mogentheyt meer procedeerde/ als om hem van Middelen te berrijcken: En aen wien alreede in ses Jaren 't gemeene Volck so gestrengelt was/ datse hem presen/ beminden/ en haren Vader noemden/ ja hem boven alle Coningen verhesten / niet teghen-

staende

raende sy gepreest/ en om syneut will buyten 's Lants gedwongen wierden. Dit hebben wy van hem gehoort en gesien: Maer wegens de sake van zijnen Coning/ dewijl daer meer andere aen vast sijn/ laten dat hun t'samen bevolen.

Richard Cromwel in zijns Vaders plaets nu Protector geworden sijnde/ en had noch en konde d'ervarentheyt van 't regiment so wel niet als zijn hoogsaer bestieren/ of daer zijn onlusten ghereesen: D'Officiers van 't Legher begosten alle Vrijdagen te St. James te vergaderen: Hunne raetslagen waren na hunne dreften met krachtige gebeden vermengt/ die sy onderling sonder assistentie van eenige Predikant deden: Den Protector van dit doen verwittigt/ en wetende datter seltsame geesten onder waren/ beval hun t'samen te komen/ en alle schijn van wantrouwen mijdende/ sprack haer in deser voegen behagelijcken toe: Messieurs, Uwe Gebede-plichten van Danckbaerheyt tot Godt en uwe bewegelijckheyt tot de Menschen, persuadeert my u nobile Actien te prijsen: Want gelijck het Goddelijck is syn Schepper te loven, also is het Christelijck sich over goet verlies van goede Menschen te treuren: En voorwaer ghy hebt so groote reden u te bedroeven over 't verlies van alsulcken Veldtheer, (die het Leger dat sulcke groote dingen had gedaen, in soo goeden ordeninghe had gebracht,) als ghy reden hebt Godt te bidden dattet hem believe in den Soon te doen herleven, 't gundt in den Vader was ghestorven: Soo en wil ick dan niet twijffelen of uwe Danckbaerheyd die ghy tot God bewijst, sal sich oock tot die van de menschen uytstrecken, specialijck aen de Vrunden en Huysghenooten van den Overleden, &c. De Betalingh van uwe achterstallighe Gelden, myne affectie tot uwe welstant, en de hooge achtinghe van alsulcke brave Soldaten als ghy zijt, willen wy in 't korte betoonen, &c.

Maer den tijt heeft geleert/ dat dese woorden weynigh effect deden/ vermits sommige van d'Officiers veranderingh soeckende/ wilden/ dat men de Republijcke als die van de Geuni: Provincien/ oft als de Venetianen soude regeren/ andere mompelden van den Coning/ en ick en weet niet wat al vremde dingen: Den Protector nochtans/ dede aen alle Uytheemse Ministers gelijck die van Vranckrijck en de Nederlanden satisfactie ghevben/ waer toe den Secretaris John Turloe goede officien dede. Maer alsoo uyt de verdeeltheyt der Officiers yets sorgelijcs voor den Protector smoockten/ so hielt die deswegen met al syn Familie een Bede-dagh van 's morgens tot laet in de nacht: Daer op resolveerden sy om gelt tot betaling der Militie te vinden/ een Parlament tegens den 7. Februarij te beroepen/ en neffens een Huys der Gemeente oock een Opper-Huys te stellen: Seker Spaens Envoy in Engelant gekomen om een Treves of stilstant van Wapenen met Engelandt te sluyten/ wiert tot de sittinge van dit toekomstigh Parlament uytgestelt/ die door zijne Actien van jalousye onderwijl so wel geageert heeft/ dat de Francoisen te resoluter geweest syn om Vrede met Spaignen te handelen/ want sy wisten de ghewoonte der Engelse Republicanen wel/ die een coustume hadden/ in de Parlamenten door geringe Luyden te doen versoecken/ het gundt sy selver begeerden: En nu hadden de Coopliede van London met de aenkomst van desen Envoy in 't Parlament by een Petitie in gebracht/ Den vervallen Koophandel van de Republijcke, de schadelijcken Oorlogh met den Coningh van Castilien,

tilien, versoeckende, dat men ten spoedighste met Spaignen Vrede make, en alsoo de Trafiche in dat Coninghrijck als in de Middellantse Zee ende op de Eylanden herstelt mochte sien, &c. Tegens dese vrede-desseyns / liepen by-na uyt alle Havenen van Enghelant Capers met Sweetse Bestellingen/ om op de Vyanden te roven/ 'twelck het onloochbare kenteken was/ dat gelijck Engelant in 3. Coningrijcken bestaet/ en Sweden 3. Croonen tot hun Wapen voert/ dat sy malkander vermaeghschapt waren in hunne Desseynen / en t' samen een ooghwit hadden om hare Tegenstrevers te vreyvelen. Toen sach men binnen London in druck uytkomen/ De Verdedigingh van des Hertoghs van Courlandts saken, teghens de Sweedtsche Calumnyen. Daer teghens weder eenighe Engelse Contraversia ghemaeckt wierden/ die bearbeyt waren met het selve humeur/ als daer den Hertog mede verongelijckt en ghevanghen was.

EURIPID: Solet enim invidia ad res illustres prosilire.

Wy hebben op ons 9. deel folio 180. geseyt/ dat Zijne Majesteyt van Denemarcken by Missive hare Ho. Mo. over 't gesonden Secours bedanckte/ te meer/ om datte selve met triumphe de Sont hadden geopent / en victorierende te Koppenhaven waren aengelant: De Copije van welcken Brief wy niet ondienstigh geacht hebben hier in te voegen/ luydende als volgt:

Hooghe Moghende Heeren,

WY hebben nimmermeer metter daedt bespeurt 't geene Ons U Ho: Mo: in der selver verscheyden over gebrachte Brieven hebben verseeckert gehadt, vermits het Secours daer in belooft, al voor eenige daghen naer een hart Zee-gevecht, victorieuselijck door de Sondt is ghepasseert, ende alhier wel gearriveert, oock weder om uyt geloopen, omme den Vijandt te soecken, onder de conduitte van soodanighen Admirael, de welcke Ons niet alleene sonderlinghe lief ende aenghenaem is, maer sich in de rescontres met onse Vijanden de Sweeden ter Zee voor gevallen, soodanigh heeft gequeten, dat hy weghens zijne dapperheydt by een yghelijck sonderbaer loff meriteert. Wy erkennen sulcke Vrunt-nabuyrlijcke Assistentie van U Ho. Mo. Ons in onse ongeleghentheden betoont, met een danckbaer ghemoedt: Willen oock niet twijffelen de selve sullen voortsen als onse bysondere goede Vrunden ende Geallieerde Nabuyren, met alle affectie daer in continueren, omme te bereycken het alle gemeene oogmerck, in eene sake de welcke beydersijts Interesse soo merckelijck is toucherende: Ende Wy verblijven overbodigh ende gheneghen U Ho. Mo. sonderlinghen, aenghenaemen, vrundt-nabuyrlijcken wille te bethoonen. Gegeven op Onse Residentie Stadt Coppenhaghen, den xxx. November, 1658.

Der Heeren goeden Vrundt, ende Geallieerde Nabuyr,

Geteken. FRIDERICH.

Zedert had sich de Sweedse macht voor Coppenhaven ghewendt / om te proeven of sy geluckiger te lant als te water mochten oorlogen: Eenige van han quamen op Nieu-Jaers dagh in mislich weder een bravade onder Coppenhaven maken / maer door al het volck in grootter confusie uyt de Kercken liepen na de Wal/ yder om 't hevichst de deuren uytdringhende/ om de vyanden te keeren / van de meeste waren al in tijdts ghewecken. In de selfde weeck quamen de Sweden oock over 't Ys na Langelant / by sich hebbende t'saemgevlochten Balcken/ met Stroo/ zeelen en Plancken overspijckert/ in maniere van Bruggen/ om over de scheuren te geraken/ konnende twee Ruyters neffens den anderen daer over ryden / en voerden dit tuych met rollen al waer sy wilden: Maer de Langelantse Boeren en Soldaten canoneerden soo da yver van hunne Borstweeringen / datte Sweedse Bruggen aen brijsementen stoven/ van welckers eynden de meesters heftigh beschadicht zijnde/ mosten toen noch een torn van de Lalanders uytstaen / die haren Vyandt buyten hunne posten aenstonts op 't Ys quamen bespringen/ nederschietende 70. van de Sweden/ veroverden oock alle hare nieuwe Ys-Instrumenten. Hier dus wel gewellekomt/ komen den 13. deser recht op 't Heer-huys van 't Eylandt Meum aen/ want sy hadden een Deense Boer op 't Ys gekregen/ die hun wist te seggen waer niet gevrijt was/ en waer die van Meum meest ijsden. Doch Schroder een Deens Ritmeester wetende dat dien Boer in syner Vyanden handen vervallen was/ en wel denckende dat hy haer alles soude geseydt hebben/ dede den gantse nacht door alle man ijsen: Den 14 dito quamen de vyanden met 3000. soldaten/ meest te voet / op hun aen / een Troup Ruyters daer een Trompetter onder was / wierde door een Canonade wegh ghenomen dat man en paert over hoop raeckte/ en de rest so vroom bejegent / datter vele niet meer om Meum en dachten. Insgelijcks voeren sy op Amack den 19. dito/ daer sy mosten af wijcken/ en den Lantgraef van Hessen Homborg aldaer sijn rechter been afgeschoten wiert. Bornholm dus lang by hun beseten/ wende sich niet alleen van de Sweedtse weder tot de Deense Kroon / maer benamen die 't leven de welcke gekomen waren om hunne vryheyt te benemen/ en vonden onder de selve een Brief van de Sweedse Majesteyt/ die na Stetin hadde behooren gesonden te worden/ waer by den Gen. Wurts (gewesen Commandant in Crakauw) wierde gelast in sijn optocht na Polen en Pruissen 't Kasteel Lokenitz 4 mijl van Stetin/ Keurbrandenburg toe-behoorende / in te nemen/ om alsoo 't gebiedt en de contributie van der Marck Brandenburgh te genieten. De Deense hadden doenmaels oock een Aenslag op Malmuyen/ waer toe in sommige Vaertuygen oock de Nederlantse Soldaten gebruyckt souden worden / onder 't ghesach van d'Heer Pichler / maer de selve vervielen op de Droogen van Sourholm / so dat den Aenslagh tot hunner aller behoudenisse achter bleef/ want de Sweden hadden van alles kennis/ en sommighe vrome Burgers bestrickt/ die sy daer na gevangen namen/ en wijders op de Aenkomende dapper gekoocht hadden/ sijnde versterckt met 600. man / die stracks daer binnen quamen.

Toen

Toen toogh d'opgemelten Generael Paulus Wurts met 3000. man naer Polen/ om aldaer syn heyl te versoecken/ zijn schielijcken optocht dede dat hy Conitz/ Tauchel en Slochaw daer den Poolse Vice-Cancelier in was/ over rompelden: Dit ontstelden de Polen die tot Warsaw op den Rijcxdag by een waren/ en aldaer vast gestelt hadden/ I. Op geene Bancketten nochte Gelaghen, ofte Maeltijden yets te uytten ofte te openbaren van 'tgunt op den Rijcxdagh mochte verhandelt werden. II. Met de Cosacken Vrede te houden: Met Moscovien buyten alle timiditeyt goede occasie af te wachten: Met Sweden te Braemsberg van Vrede te handelen: En met de Staten Generael een Verbondt op te rechten. III. Gelden voor de Soldaeten uyt te vinden: Over de moetwille van de Oostenrijckse Knechten by den Keyser te klagen: En het overighe tot een generalen Rijcxdagh in Iunio verschuyven. Haren Gesant Pinocchius in den Hage sijnde/ gaf op het weder winnen van Thooren/ dit Memoriael aen de Staten Generael over:

VAnde intentie van Koningen, Prinçen ende Republijcken wort nimmermeer beter ende seeckerder geoordeelt, als uyt vrye actien, alwaer geen voorsichtighe suspicie het sy van nootsakelijckheyt ofte van gheveynstheyt tusschen beyde komen kan: Wegh met het blinde volck met haer uyt stroysels, interpretatien ende blauwe boecjes, de welcke in duysternisse gegenereert worden, welckers Moeder is bedrog, ende de Voedsteders de blinde affectien. Maer indiender eenighe publijcke actie is, door welcke de waerachtige intentien konnen geauthentiseert worden, 't is de Capitulatie aengaende het overgeven van Steden die met gewelt uyt handen van de Vijanden wederom ghekregen worden. Dese Decreten sijn niet verkregen achter de rugge vande partije, maer uyt ernstige bepleytingen publijckelyck gemaeckt in het gesichte vande gantsche werelt, alwaer die twee genoech bekende Advocaten van de Werelt het Recht ende de Daedt beyde ghewapent te samen loopen om bepleyt te worden: alwaer geen andre wetten als vande nootsaeckelijckheyt geadmitteert ofte aengehoort worden. Daer gaet eenich Decreet uyt, het welcke het inwendige beeldt vanden Rechter, wiens plaetse de Overwinner bekleedt, na het leven niet uytdruckt. Derhalven de onderghe schreven Extraordinaris Afgesante van Sijne Heylighe Majesteyt van Polen ende Sweden. begerende de Hoogh Mo: Heeren Staten Generael vande Vereenichde Provintien al over eenigen tijt bekent te maecken de goede intentie, waer mede den doorluchtigen Koningh Sijne Genadige Heere, ende de gantsche Republijck van Polen den Oorlogh voert, verkooren heeft de occasie vande Capitulatie vande wederom verkregen Stadt Thorn (welckers Copie hier neffens gaet) met een nieuw goet teecken van het begonnen 'Iaer: Want uyt het lesen van de dinghen de welcke die Machtige ende Genadige Koningh daer in toe-gestaen heeft, hoopt hy dat hare Ho. Mog. sullen verstaen hoe grooten goetwilligheydt hy draecht tot syne Vrunden, ende zachtmoedigheyd tot syne Vijanden, soo dat men daer uyt klaerlijck kan begrijpen hoe afkeerighen gemoedt Sijne Majesteyt en de gantse Republijcke draeght van Christen bloedt te storten, en de tweedrachten en Troublen van den Oorlogh te voeden, mitsgaders van yemand te onderdrucken, ja; hoe genegen tot vertroostinghe van de Vrienden, verlichtinge van de Ondersaten, versekertheyt van de Commercie, ende restitutie van de Vrede voor 't gantsch Noorden, indiense maer eerlijck, verseker, en generael magh verkregen worden. Ende voorwaer, daer konde noyt yets anders verwacht worden van een

Natie

Natie die van haer Wiege af een Voedster is geweest van Manhaftigheydt, en opgewassen vinde, een eeuwigh Bedde aen de selve heeft verleent. Ghegheven in 's Gravenhaghe, den 9. Ianuarij, 1659.

Onderteekent

HIERONYMUS PINNOCCIUS.

Nu het Bontgenoten (dat wy voortaen sullen noemen het Duytse) Leger/ in Holsteyn dapper graseerden/ maeckten d'Ingesetenen aldaer verkeerde rekeninge/ als/ dat dese nieuwe gasten maer simpel souden door-trecken/ maer als vele met hun of bedelaers of soldaten wierden/ en andere oock by continuatie genoechsaem bespeurden dattet haer mede te verwachten stont/ so hebben sy in dese Nieuwe Jaers Maent op dit Jaer 1659. dit Tijt-vaersjen in 't Hooghduyts gemaeckt:

ACh HerrGoD glb Den LIeben frIeDen In Vnsern tagen.

Humne wensch en is noch ydel noch quaet geweest/ en sy hebben geleert dat het beginsel van 'tlijden/ het swaerste was. Den Winter nochtans en belette niet het ghenot van Lijf-tocht te moeten hebben/ waer toe voor Paerden en voor Menschen het smalle Jutlant nauwlijcks wijt genoech was: De Oversten onderwijl schooren 't schaep na het wol had. Maer de Princen die hooger speculatien als geringhe Luyden hebben/ en saten in dese koude Landen oock niet stil/ onder andere syn Doorl: van Brandenburgh bemerckende hoe de Sweden zijn Doorl: in Engelant verbeelden/ schreef met een deftigh oogmerck en treffelijcken stijl desen ondervolgenden Brief aen den L. Protector:

P. P.

DAt Engelant van dietijt aen dat het Godt belieft heeft de suyvere leere des Euangeliums aldaer uyt-te-breyden, de Euangelise Kercken, ende bysonder de Gereformeerde, in hare meeste wederwaerdigheden en alderbooste tijden altijt bysonder met raedt en daet heeft by-ghestaen, is weereltkundigh, gelijck het beyde de Franse en Nederlantsche Natien met danckbaer gemoet erkennen, en noyt genoegh sullen konnen roemen. Derhalven dewijle wy nu in soodanige tijden vervallen zijn in welcke d' Euangelise Staet in dese Gewesten so wel Geestelyck als Weereltlijck, niet als van Euangelise selfs geturbeert, ja byna geheel over hoop geworpen wert, denckende op de hulp-middelen tot sodanige qualen, so en hebben wy uwe Hoogheyd niet konnen voorby gaen: Van wat genegentheyt tot d'Euangelise, en onder die oock teghens ons den Heer Olivier Protector van Engelant, Schotlant en Yerlant, uw Hoogheyts Vader, nu Godvruchtelijck overleden heeft gedraghen, is ons door zijnen Gezant ghenoechsaem betuycht, ende en twijffelen niet ofte uwe Hoogheyd en zy van de selve sin. Op dat wy dan te voorsichtigher in

dese

dese gemeene qualen souden gaen, hadden wy goet gevonden soo door onsen Gesant die wy aen uwe Hoogheyt hebben geschickt, als door ons schrijven (op dat door sijn traegheyt het algemeyn geen schade soude lijden,) met u Hoogheyt te handelen en onse meyninge te verklaren.

Uwe Hoogheyt weet, dat als den tegenwoordigen Coningh van Sweden over Drie Iaren den Oorlogh in 't Koningbrijck Poolen voerden, onder andere voorwendinghen oock desen deckmantel heeft gebruyckt : Dat hy de Euangelise zake daer soude soecken te bevorderen. *Maer met soo boosen gevolgh, dat eenige hondert Kercken in d' Asschen gelegt, ontallijcke Protestante Famullien verdelgt, de Vergaderingen verstroyt, de Belijders der Goddelijcke Waerheydt soo hatelijck mishandelt zijn, dat by menschen gedencken d'Euangelise Staet in die Landen noyt grooter nederlage toegevoecht is, noch d'Euangelise onder 't Catholijck gebiet noyt so veel leets gheleden hebben, dan als sy onder desen Euangelise Voorstander hebben moeten uytstaen. En noch is dit quaet in de palen van Poolen niet ghebleven, maer den selven Vorst heeft onder anderen oock den Sevenberger Vorst ingewonden, en die Prins, een groot yveraer voor d'Euangelise waerheyt, in sulcken ongeval gestort, dat hy in ghevaer staet sijn groote Landen, en d'Onderdanen de vrijheyt harer Conscientien (het grootste van alle goet) te verliesen. Maer, om noch klaerder te doen blijcken dat men niet den Hemel, maer de Aerde, en door beheersching der Zee ook d'aengrensende Landen soeckt te bemachtigen, heeft den voorseyden Koningh, teghens ghedane belofte ende Vreede, door u Hoogh: Vaders authoriteyt, vlijt en arbeydt, bemiddelt ende bevordert, sonder voorgaende aenkundiging, die de Heydenen selfs gebruycken, den Coningh van Denmarcken, naementlijck, d' een Evanghelis Vorst den anderen, in soo ongelegen tijdt berooft van alle bewaringhens de Vrede, noch soo nieuw ghemaeckt, door soo grooten vlijt van Vrienden, en schaede verkreghen, onverwacht, als in slaep zijnde, overvallen.*

Even desgelijckx, doch droevige Treurspel voor alle Vromen, heeft den Hartogh van Courlant oock vertoont; hy die Luthers is, namentlijck van die Belijdenis welcke den Koning van Sweeden oock voorstaet, en welck hy eenigh en alleen in zijn Koningrijck te dulden heeft besworen, en des onaenghezien is hy door listigheden, naer dat hy de Sweden so veel weldaden bewesen hadde, dat hy daer door by zijn eyghen Heer, de Koningh van Poolen, verdacht wierdt, en wegen de Neutraliteyt was over een gekomen, met zijn Doorluchtige Gemalin en seven Kidderen, op ongehoorde wijse, ten Huyse uytgestooten en gevangen naer Riga is ghebracht.

Maer even als de ghelijckheyt van Religie by de Coningh van Sweden soo veel niet en kan uytwercken dat hy de zijne verschoont, wanneer hy hare Landen ende Goede-

ren hem dienstigh oordeelt; alsoo oock drijft hem de yver-geest en bitterheyt die hy teghens de Ghereformeerde draegt, soo seer, dat hy haer in Geloof en Geestelijcke saecken Wetten voor te schrijven, ende haer Conscientien gewelt aen te doen, onderstaet, waer van ons Elbingh een volkomen ghetuyghenisse gheeft, het welcke wy te liever ghebruycken, dewijle het in Engelant bekent zy. De Ghereformeerde hebben onder een Catholijcke Koning te samen met de Luyterse, de vrije en vreedelijcke Religions-oeffeninghen ghenoten, maer nu is haer een Geweet-pyniger opgheleyt: hy welke die Dienaers des Goddelijcken Woorts voort aen wilden zijn, hare Belijdenis afleggen, ende hem in Gheestelijcke saecken gantsch op een nieuwe maniere ghehoorsamen moeten, ontnemende desghelijcks de Politijcque Magistraet, als, het meeste gedeelte daer van Ghereformeerdt zijnde, het Recht, 't gheen haer in soodanige saecken, en bysonderlijck in 't stellen van Dienaers des Goddelijcken Woorts toequam. Het Heyligh Avontmael, na de ghewoonte der Ghereformeerde te ghebruycken, is niemant als alleen de Engelse Natie, op het versoeck vanden Engelsen Legaet, in gemeene Huysen toegelaten geweest: En in de rest is de bitterheyt teghens de Gereformeerde soo groot geweest, dat oock de Psalmen Davids, voor veele Iaren aldaer inde Kercke gesongen, die oock alle de Christenen behooren te gebruycken, en gerecommandeert te werden, gants en geheel uyt de Kercken verstooten zijn, alsoo dat hy de spot der Menschen, oock die van Godt gevoegt is.

Derhalven als wy dit alles wel overwegen, soo konnen wy het gemoedt niet wel indrucken te gheloven, dat u Hoogheyt, ghelijck als de Sweden voorgheven, haer sult assisteren, oft in haer desseynen helpen, die over al met ghewelt, en soo veel ongerechtigheyt, rooven en stroopen, so wel hare als andere macht, tot onhelpbare schaede en smaedt voor de Christelijcke Kercken, als om over al de gemeene Vrede te turberen, aenwenden.

Zy, de argste Vyanden der Religie, gebruycken noch soo wy verstaen, den Deckmantel van Religie, ende stroijen uyt, dat zy met Catholijcken de Oostenrijckers (trachtende nae hare Zeehavenen aen Oost-Zee) te doen hebben; en wy, geven zy voor, hebben tegen de Evangelise met de Catholijcken verbonden gemaeckt.

Maer het is bekent dat den Oorlogh werdt gevoert tusschen Deenen ende Sweden beyde Euangelis. Ende dat zijn Keserlijcke Majesteyt niet toe en laet, maer door zijne Volckeren verhindert, dat de Sweden het Hartoghdom Holsteyn, als een ontwijffelbaer Lidt des Roomsen Keyserrijckx, de Koningh van Denemarcken en zigh selfs, als opperstẽn Heer, niet en ontneme, daer in doet zijn Keyserlijcke Majesteyt het gheen een Godtvruchtigh en Christen Prince betaemt, 't welck nalatende, soo en betrachten zyn Majesteyt zijn plicht niet, en verliet het Ampt hem van Godt aen bevo-

len: En soo wy den selven daer in assisteren, als een Lidt des Overhoofts, tot bescherminzh van de andere Leden, soo doen wy niet als 't gheen wy schuldigh zijn, 't welcke wy niet en derven naelaten, soo wy het naeseggben niet en begheeren, dat wy het Vaderlant in zijne noodt hebben verlaten; seeckerlijck noch andere aenzien noch intentien is by de Oostenrijckers, noch by ons. En soo de Oostenrijckers met andere Koningrijken Staten en Republijcken eenige strijdigheden hebben, so en heeft dat met dese sake toch niet ghemeens, noch en raeckt het Roomse Rijck noch der selver Opper-hooft niet; derhalven soude onbillijck zijn dat men soo Godtvruchtige, soo eerlijcke, en noodtwendighe desseynen soude willen verhinderen of ophouden.

De Zee-havenen belangende, is't daer ver van daen, dat Zijne Keyserlijcke Majest. die yemant soude willen ontweldigen, die sich oock niet eenen Hantbreet van dese Plaetsen toe-eygenen wil; Hy heeft zijne Volckeren gesonden op dat zy de rechte Heeren souden weder gegeven worden, en niet om dat yemant iets van Goederen ofte Inkomen soude ontnomen werden: 't Geene blijckt aen 't Eylant Alsem, 'twelck de Sweden soo drae niet ontnomen was, of men heeft aenstonts den Koningh van Denemarcken daer van narichtinge gedaen, dat hy het selvige in bescherminge soude nemen, ende de Vestinghe nevens de Haven (welcke de alderbeste en bequaemste Oorden in de gantsche Oostzee niet en behoeft te wijcken) met Deense volckeren soude besetten.

Maer waer toe de Overvloet van Woorden gebruyckt; laet ons de Saeck selfs beschouwen, Den Koningh van Sweeden restituere 't geene hy anderen met gewelt ontnomen heeft: Hy vergoede ons en andere die hy beschadigt heeft: Doet verseeckering dat hy niemant voortaen sal overvallen, gelijck hy de Poolen, Deenen en Courlanders heeft ghedaen; en wy sullen weder versekeringhe doen dat noch in yemant anders Landt, noch andere hare Zee-havenen gheen Krijgsvolck sal gevonden worden, noch van den Keyser noch van de Geallieerde.

So en heeft men van deser zijde oock geene swarigheyt of gevaer voor de vrije handel en wandel te vreesen: Ons isser selfs meest aengelegen datse vry zy, en toeneme, wy zien oock niet door wat weg dat deselve bequamer soude komen verkregen werden, als dat alles weder in die stant gebracht wert, ghelijck het voor alle dese Deense beroerte was, daer toe wy oock alleen arbeyden willen,

Met wat aensien konnen de Sweeden ons belasteren dat wy met Catholijcken Verbonden hebben gemaeckt, daer zy selfs met de Fransen in Verbont zijn; ten ware dan dat zy de Fransen voor Ketters hielden, die zy niet en willen zijn.

Maer wat Evangelium moeten die toch hebben, die, terwijl zy het Catholijcke Vaghevyer ('t gheen wy door Godts gratie weten dat niemant sal schaden) bestrijden,

den, de Leden Christi, niet anders als een Afgrondt vol van alle onmenschelijcke ongerechtigheyt en grouwelijcke Tyranny toebrengen.

Wat moeten die doch voor een Euangelium hebben, welck met Vyer en Swaerdt, Poolen, Denemarcken, en niet een kleyn ghedeelte van Duytslant hebben verwoest, die, terwijl zy de Catholijcken, die de goede Wercken, als noodigh ter saligheyt, begheeren, verdoemen; so leven ende aengaen als of men niet dan door grouwelijcke sonden en boosheden, den Hemel en de eeuwige Glorie konde verwerven.

Wat mogen die den Naem van Christenen draegen, die veroorsaecken dat de Heydenen, die soo vast nu en overlang op Trouw en Geloof hebben ghehouden, niet sonder groote laster en smaet, voor de Christelijcke Naem ons voorwerpen moeten, dat de trouloosheyt alleen maer by de Christenen te vinden zy.

Dewijl het nu alsoo zy, so bidden en versoecken wy u Hoogheyt ernstelijck, om de glorie Godts, de welvaert der Kercke, de liefde tot de Gerechtigheyt, en de gemeene Religions wille, dat, wanneer van de Koningh van Sweeden om assistentie te doen wiert aengesocht, dese zijn daeden te aenschouwen, de voorseyde hooghe obtestatie aen te nemen, en den Verdruckten veel eer als den Verdrucker te hulp te komen. En gelijck u Hoogheyt den hooghsten Godt niet welgevalligher als dit soude konnen doen, so sullen oock wy nevens de Liefhebbers van de alghemeene Christen welvaert, u Hoogheyt deswegen verbonden zijn en verblijven, die wy vorder de genadige bescherminge Godts beveelen.

Yder verhoopten dat Engelant hier door soude opgeweckt zijn geworden/ maer den Protector heeft in plaets van sulcks/ zijn reden en intrest gevolght. Immer dat gedaen/ 'tgunt alle Staet-gebieders aen hun Vaderlandt schuldigh waren: Dit was niet met/ maer tegens 't Keysers Leger: Wiens intocht op den Deensen Bodem hy bysonderlijck teghen-stemden. Even wel stont Kurbrandenburgh hier mede niet stil/ maer schreef oock aen den Lantgraef van Hessen een Brief/ van sich in dese tijdt rustich te houden/ also gheruchten liepen van een nieuwen Oorlog in't Duytse Rijck omtrent den Rijn: En daer om quam sijnen Colonel Eller met verwilligingh des Keysers binnen het oude Rijckx-stedeken Dortmunt/ werft daer tot bewaringh van het selve een Regiment Voetknechten. Op die tijt waren de twee Lantvorsten Hertogh Christian van Swerin/ en Hertogh Gustaf Adolf van Gustrauw binnen Rostock tegens elckanderen soo onlustigh/ datse met krijchs-volck op de straten quamen/ gelijck Swerin/ die met Trompetten geschal en bloot geweer met 200. Ruyters langst der straten reedt/ en op de Marckt komende/ bleef daer stille staen: Gustrou de zijne oock t'saem gevoert hebbende/ quam mede op de Marckt/ daer sy 3. uren lang tegens malkander bleven staen/ den een d'ander aensiende/ so is yder weer na sijn quartier vertrocken. Terstondt

waer na heeft Hertogh Gustaf Adolf die den Raedt en Burghers voor 4. Jaren gehult hebben/ den Raet de Sleutelen af-geeyscht/ die Hertog Christian in zijn bewaringh had/ waer over den Vorst van Gustrouw aen alle Stadts Poorten sijn eyghen groote Slooten heeft doen aen-slaen. Onder dies was Kur-paltz in zijne Landt-palen ijverende / om d'Evangelise en Gereform. Kercken te vereenigen: Schijnende zijn Woon-plaets tot Worms te willen nemen/ en nevens zijne Hof-houdinghe / oock de Hooghe Schoole van Heydelbergh derwaerts te sullen transporteren.

In al desen tijt van onrust/ woelden 't Spaensche Hoff in vreugde over de geboorte van haren tweeden Prins: Dese wiert op den 4. Januarij binnen Madrid prachtigh ten Doop gheheven van d' Infante Maria Teresia sijn Suster/ en van den Hertoghe van Alba: Hy wierde ghenoemt:

Thomasus Carolus van Oostenrijck.

Hier over hielt men Masqueraden/ Baletten/ Speelen/ Vreugde vieren/ en Banchetten: 't Welck de Spaense Maisters in andere Princen Hoven oock na gevolght hebben. Van die tijdt af begonden de Spangiaerden weder moet te scheppen/ en hunne ronde Philipsen kregen anderwerf kracht/ so dat den Prince van Parma Spaens begost te leeren: En d'Enghelsen luysterden insgelijcks na de Cantationes van den Castiliaensen Gesant / soo dat Vranckrijck ten vollen jelours/ den Koningh noch jong/ en den Cardi. Masarini out en swack wordende/ oock de Coninginne Regente voor hare doodt niet meerders en wenschten als om haren Broeder den Coningh van Spangien eenmael te sien / en dat Vranckrijck met hem mochte Vrede hebben/ de wedersijts Volckeren soo lang uytgeput / bedorven en miserabel ghemaeckt/ weder in rust/ welvaren/ en vrundschap mochten werden herstelt / hebben de Handelinge soo dapper voort geset / dat de Vrede/ den Coning van Vranckrijck met d'Infante van Spangien/ beyde de Coningrijcken/ en alle des aengeleghene Volckeren daer door ten hooghsten zijn gebenesiceert geworden/ gelijck daer van te zijner tijt en plaetse breeder sal gesproken worden.

Men verboot toen binnen Antwerpen het Hollants en Zeeuse Gelt/ waer toe degeene die het wilden verwisselen/ in 't Pant twee Schepens nessens de Rentemeester en twee gheswooren Wisselaers quamen sitten/ en soodanighe Penningen tegens 4. per cent quamen te verwisselen: Doch sy hadden luttel Neeringe. Beter advanceerden Capit. Klinckaert/ dese nam een Enghels Schip met 55. stucken / dat van Lissabon na London seylden / in hebbende 225. Kisten Suycker/ 17. Sacken met stucken van Achten / en vele Manefacturen: En bracht de Prijs t'Ostende op. Matthieu Deschort bragt'er mede een Engels Schip. En Capit. Antony Herrey drie Enghelse schepen/ 1. met 150. Pijpen Canary Wijn / 1. met Bordeuse Wijn / 1. met diversche Koopmanschappen/ t'samen 120000. guldens waerdigh.

Op

Op den 18. van dese Maendt trocken hare Ho. Mo. weder in de Resolutie 't voorleden Jaer genomen tegens de Princesse van Zollern/ noopende de bestellinge van de Magistraet tot Bergen op zoom/ in welckers recht van possessie de welgemelte Princesse volgens dien is herstelt. Den Poolsen Afgesanter d'Heer Pinoccius vertrock in een onstuymich saysoen uyt den Hage na Engelant/ om den stant van Poolen den Protector te vertoonen/ &c. Sommige Engelse Koopluyden staken doen met een Scheepje van Ter Veer af/ om na London te gaen: Iarmuyen in 't oog hebbende/ krijghen een harden storm/ daer sy tegens aen worstelden om lant te krijgen/ doch te vergeefs/ tot hun Schip endelingh langh teghens de baren gekabbelt hebbende/ te gronde gingh/ bergende sich 7. man in een kleyn Boot/ dreven alsoo op Gods genade 24. uren/ niets by hun hebbende tot verquickinghe als een Flesse Brandewijn/ waer van een van hun met dito Fles aen den mont sittende/ den derden dagh storf/ d'andere stranden met de Boot aen de Hollandtse Kust by Santvoort/ komende niemant van hun sich redderen/ alsoo sy stijf van nattigheyd en koude waeren/ nochtans sy kropen soo sy best konden op handen en voeten op het strant/ daer sy ongetwijffelt souden doot ghevroren hebben/ indien niet een Karre van Noordtwijck dien uchtend daer verby ware ghereden/ die dese arme lieden siende/ de Santvoorders daer af de weet dede/ die de selve terstont met een Wagen quamen halen/ en voor een vyer leyden/ daerse langsamelijck weder bequamen/ en dagen werck hadden met koesteren eer sy ghestelt waren om te kunnen vertrecken.

Februario 1659.

DE Staten van Hollandt verbeterden in dese Maendt hare Guarde tot 1000. koppen effective/ sijnde nu en dan seer getransmueert door de verscheyden uyt-tochten: De Hooghe Officieren der voorsz. Guarde waren/ den Colonel Sterrenbergh, Lieutenant Colonel Beaumont, Major Outshoorn, de Capiteynen Bont, Kien, Valckenburgh, Tourlon, Buys, Tromp, en Parcheual. Het Hof Provinciael van Hollant en Zeelant hebben doen een Salaris op de Advocaten en Procureurs in den Hage doen maken/ 't welck die van den Hogen Rade insgelijcks hebben gedaen/ alsoo groote klachten quamen over sommige die regel en maet onrechtvaerdelijck verworpen/ daer nochtans hunne Ampten daer toe streckten/ om yder in/ door/ en met recht te dienen.

Tot Brussel was al voor eenighen tijt uyt Spangen ghekomen een Edelman neffens de ordres van den Catolijcken Coningh/ weghens 't Gouvernement der Spaense Nederlanden/ dies schickte hem Don Jan tot vertreck/ hy gaf aen Caracena sijn Carots met 6. paerden/ en zijne Meubelen sijn te Brussel publijck verkocht: Hy accordeerden met eenen Procaccia/ die hem met alle sijn Treyn voor een sekere tantum soude leveren van Brussel tot St. Sebastiaen

tiaen in Biscayen/ sullende over al de Tafelen ghedeckt/ en de Beesten geaccoutreert vinden. Daer op is Don Jan den 1. Maert smorgens ghereden na * Laken/ daer hy in de Kercke zijn devotie gepleeght hebbende/ na-middaghs weder door Brussel over de oude Cooren-halle quam ghereden/ na de Poorte van Halle/ daer hy 's avondts sijn Logement nam/ en vertrock also schielijck wegh: Door desen verkeerden wegh te nemen abuseerden hy veele Monsieurs en Dames/ die hem noch meynden adieu te seggen. Hy wierde tot Camerijck toe uyt-geleyt van den Marquis de Carracena/ Don Alonso de Cardenas/ en een groot gevolgh/ alwaer hy de Brieven van den Coningh gedatheert te Madril/ en houdende aen de Staten der Spaense Nederlanden/ opende/ en hun voor las/ sommierlijck van desen inhout sijnde: Dat Sijne Cath. Majesteyt hadde tot hem ontboden zijnen Soone Don Ian, om den selven te ghebruycken in den Oorlogh teghens Portugael: Dat middeler tijdt tot de komste van den Aertshertoghe Sigismundus van Inspruck, den Marquis de Carraçena soude commanderen, ende datse hem daer voor souden erkennen, en met alle trouwe ende affectie ghehoorsamen. Daer mede af-scheyt nemende/ is Don Jan met luttel gevolgh na Perone ghetrocken/ latende Nederlant in een miserable staet/ en om by continuatie van den Oorlogh niet anders hebbende te verwachten/ als in luttel tijts sich ten prooye van hare twee gheweldighe Vijanden overheert te sien/ die alreede so wijt waren ingedrongen/ datse de Boeren van de beste Dorpen/ en de Vivres uyt de aller-grootste steden tot humne devotie hadden/ waer over binnen Gent eens groot moeyten rees/ de wijl seker Schip aldaer gearresteert wierde/ dat na Audenaerde met veel Kaes/ Boter en gesouten Vis meynde te gaen/ en dat so men voor gaf voor de Clooster-lien in die gewesten/ waer over de Francoisen so malcontent wierden/ dat sy alle de Schepen uyt 't Wals Quartier en elders de gespanjoliseerde toe-komende/ hebben vast gehouden/ waer op dan een algemeyne stilstant des Koophandels tusschen de voorsz. Steden is gevolgt.

In Castilien vergat men d'ellende van Nederlant/ men disponeerde meer tot de weder-winninge van Portugal/ dan men raet schafte tot de subsistentie van Vlaenderen: Elvas nu een wijle by de Spangiaerden sterck beleghert geweest sijnde/ begost te beswijcken/ als te dapper uyt-ghesloost door de vlijt van den grooten Spaense Minister Dom Lowijs de Haro: De luysige Portugijsen (aldus seggen de Vlamingen om dat Portugal in 't latijn Lusitanïa wert genoemt) schraepten daer en teghens alle lichtvaerdighe Patriotten by een/ en sich van alle behoeften wel voorsien hebbende/ vielen den 14. Januarij

ten

* Laken is een playsant Dorp een mijltjen buyten Brussel, van de Kercke af tot het Celleken van St. Anna gaet men opwaerts over een grasighe wandel-padt, door een vermakelycke dreef jeughdighe Boomen, also geordonneert door d'Infante Clara Eugenia Isabelle, die seer na aen het voorsz. Celleken heeft doen maecken een altoos springhende Fonteyn, vloeyende uyt de Vijf Wonden Iesu Christi, alles ghebout achtkantigh van blauwen Arduyn, daer men met Trappen in af-treedt.

ten tien uren 's morgens op het Spaense Leger aen / welck ghevecht uytter-maten hefrigh tot half vijf uren namiddaghs duyrden / met soo grooten voordeel der Portugijsen / dat behalvens de stadt die sy gantschelijck ontsetteden / oock de Vijanden geslaghen en schandelijck geruyneert wierden / ter nauwer noot ontsloopen vele Spaense Officiers / en onder dese oock Lowijs d'Haro / vier van de grootste Dons bleven ghevanghen nevens 3000. soldaten / 4500. waren mannen des doots / daer onder Duc de St. Germain en sijn Broeder / Don Rodrigo Moriqua Veldmarschalck / Lieu. Gene. d'Artillery D. Jan Pacheque / Generaels d'Artillery D. Gaspar de la Chave en D. Vinctura Terragona / Compte de Montige / Lignasse / D. Francisco / 48. Capiteyns / den Buyt bestont in alle de Bagage / 1500. Paerden / 40. Canons / 5. Petarden / 3. Mortiers / 1100. kogels / 500. Vaetjes Musquet kogels / 600. vaeltjes Buspolver / 1500. stucks Lonton / 500. Harnassen / 8000. Krijgs-Instrumenten / 12. Waghens Plunse / 10000. Duyr-wercken / 900. Piecken / 2500. Granaden / 280. Bommen / noch 15. Karren / 3. Carossen en 2. Litiers alle met gelt en Silver Servis geladen: In somma / het was een seer leelijcke cabalcado voor de Castilianen / en waer van de Madrilers soo stil en suynich waren in 't particulariseren / als de Lissaboners overdadigh in het grosseren / doch elck met een lief de voor 't Vaderlant.

Abel Servient Minister van Staet in Vranckrijck / seyde op den 12. deses in sijn Huys te Meudon de Weerelt adieu / die hy so ernstigh voor sijn meester had opgepast / waer van Munster en Francfort / den Hage / Utrecht / en Parijs so gunstigh getuygen / al yemant: En terwijl wy hier van sterven spreken / komt my yets vremts des aengaende te vooren / te weten / in 't jaer 1629. wanneer Dauphinee door de Pest was besmet / storff 'er aen die siechte in het Bisdom van Dio sekeren Curez / die een Koffer had doen vullen met d'allertreffelijckste Ornamenten van sijn Kercke / met twee d'allerschoonste Kelcke / en 15000. guldens in gelt / die hy alsoo in de voorss. Kerck door een van zijne Huysgenooten dede begraven / en nu de doot gevoelende / maeckten een Briefjen / daer in schrijvende aldus: Ick Curez gebooren van N. en staende tot N. getuyghe, dat men vinden sal een begraven Koffer in de Kercke, by de kleyne, &c. Pilaer, alwaer men binnen vinden sal dese naervolghende Goederen, &c. Noemende de ged. specien ende Clenodijen / welck geschrift hy dede leggen onder d' andere Priesterliche Papieren: Hy nu gestorven sijnde / en oock de gene die de gemelte Koffer begraben hadden / soo was dit Papier by den Curez die naer hem volgden / noit gesien / tot nu eyndelijck dit Jaer 1659. den tijt soo wijt verloopen sijnde / dat den ged. Curez gedrongen was door d'Inlantse Oorlogh aldaer de selve na te sien / wegh te packen / en op te sluyten / doen vont hy dit geschrift / waer op hy datelijck de voornaemste van sijn Parochie dede t'samen komen / die alles gehoort hebbende / resolveerden terstont na de Koffer te doen soecken / gelijck van alles in goede gedaente en na inhout des geschrifts gevonden wiert / daer over men een danckseggingh aen-stelden / en in een solemnelen Misse om het

Volck.

Volck derwaerts te locken/ soude men voor yder ten toon stellen alle de voorsz gebondene Rijckdommen : Dit wierde alsoo met schoon Musijck onder een groot aental Menschen uytgevoert/ in het welcke men heeft geobserveert/ dat niemande van dese meenichte menschen eenighe besmettinge ofte hinder ontfanghen hebben / en dat alle die by het uyt-graven van de voorsz. Koffer zijn geweest/ binnen tweemael 24. uren door de Peste sijn wegh geruckt.

Het veranderlijcke Enghelant tuymelden noch al om en om / Richard en was niet genoech bewaerdt met den Tytel en successie des Protectorschaps/ men gaf hem noch daer toe dese volghende grootheyt / Richard, Protector en Opper-macht van Enghelandt, Schotlandt en Yrlandt,&c. Maer dit was groot worden/ om te schielijcker neer te storten / ende degeene die hem veynsden te draghen/ wisten om hunne personage te beter te spelen/door een Oratie in 't Parlament ('twelck den 17. deser met veel debatten/ onlust/ en tweespalt begost te sitten) smaeckelijck te maecken dat men aen Richard alleen behoorden te stellen de dispositie van de Oorloghs Vloot a 40. seylen / die men toe-stelden/ en onder Montagu na de Sont wilde senden tot secours van Sweden/ van welck humeur men wist dat Richard was / om alsoo niet alleen sommige sijne Vyanden/ maer oock de navale macht (die voor 't Legher vrij considerabel was) van der hant te schicken/ om die in de Sont sijnde/ dan juffer uyt de mondt te speelen en te spreken / want toen sy Richard de macht over de Vloot gaven/ wisten sy wel dat hy die wegh senden soude/ en sy/ te weten 't Parlament hadden verklaert dat sy de Macht van Oorlogh en Vrede te maken aen haer behielden / maer door Richard sich van zijn Vloot ontbloot siende / wel bevonden heeft datter meer andere in Engelant waren die lust hadden om de Scepter te swayen/ dat dit waer zy/ sal dit boeck seggen/ alhoewel 't Jaer nauwlijcks uyt is : Doch Richard dit alsoo niet apprehenderende / was met sijn nieuwe groote tytel wel vernoecht/ hy preste Soldaten en Bootsvolck op de schepen/ en in dit sijn yveren verhaelt men dat hy soude ghesegt hebben : Que son Fardeau en est tant plus legere, & qu'il à tant moins de comptes à rendre.

Den Coningh van Sweden die in de grootste koude sijn meeste Conquesten altoos heeft gemaeckt/ en die geluckigher ten yse als te water street/ speculeerden seer nau om Koppenhaven te overweldigen / en hy practiseerde soo veel/ datte Instrumenten daer toe aen de Deenen dede versekeren / dat men ten yse haer seer korts soude komen bestormen / want t'Elsenor/ Caseur ende elders dede men niet als rollen/ wielen/ ladders/ bruggen / backen/ wagens/ en kort geweer maken : Onderwijl hielt men te Koppenhaven goede wacht/ waer door sy twee Fielen attrappeerden/ die verklaerden / datse by de Sweden aengenomen waren en ook meynden te volvoeren/ al d'Oorlochschepen in brant te steken / en datse 3000. Rijcxdaelders van de selve daer voor souden ontfanghen/ maer hun loon was nu so goet niet. Dit misluckende / soo begost men Spions/ en alle listen te ghebruycken / hoewel om niet : Dies halt de Coninglijcke resolutie Coppenhaven te bestormen al soude daer groot verlies

lies van volck uyt volghen: Doch voor 't selve sont men den Enghelsen Resident Isaac Everts (die nu een wijl by den Koningh van Sweden was geweest) binnen Coppenhaven/ mede brengende Brieven van den Protector en van syn Gesant Meadou/ die hy 's anderendaeghs in d' Audientie voor de Coning van Denemarcken vertoonde/ inhoudende ghelijck syne Propositie/ Een Presentatie weghens Syne Hoogheydt den Protector van Mediatie, tot een particuliere Handelinghe van Vrede tusschen de twee Noorder-Croonen,&c. Maer alsoo men versekert was datte Sweden wat anders voor hadden/ en met hun volgende stormen niet minder dachtē als 't verwachten van des Protectors mediatie/ende dat de Deense Majesteyts Trompetter niet door mocht/ die met Brievē aen sommige Vrienden op 't Lant was gesonden/ selfs een Missive van d'Amir. Opdam mocht nauljjckx/en noch maer met dit seggen passeeren: Dese mael/ gae nu/ maer hier na niet meer: Soo wierde desen Resident afgewesen / alsoo den Koning advertentie uyt 't Sweetse Leger selfs had / dat sy op die tijt als ged. Resident Audientie had / synde den 15. deser / meynden te stormen/ dan en konden niet reet geraken: Dies syn sy tusschen den 18. en 19. dito des nachts ten 2. uren op 's Conings Brouw-huys aen gekomen/ en alhoewel sy in die Aenval luttel Volcks verlooren/ nochtans dreef men haer af so haestelijck/ datse hunne dooden na gewoonte niet mede sleepen konden / lieten oock achter een van hare Bruggen die op Raders stont / sy namen 1. van de Pramen in/ diese in brant staecken en 2.a 3. stucken in 't water smeeten/daer mede togen sy door. Maer den Coning van Denemarcken wel wetende dat syne Vyanden het daer by niet en souden laten / alsoo den Coningh van Sweden in zijne raetsplegingen door sommige zijner braefste Officiers van dit stormē afgeraden was / seggende/ dattet onmogelijcken was om Coppenhaven dat sterck en vol Volck was/ op dien voet te winnen/&c. dat syne Majestt. nochtans daer by bleef volharden/ al soude het noch soo veel Volck kosten. Ende dat men nu by hun veerdigh was/ getuyghden een troupe Ruyters die om te recognosceeren uyt Koppenhaven tusschen den 20.en 21. 's nachts ten 11.uren waeren uytgereden / komende ten 12. uren weder binnen/ rapporterende aen den Koning datter wel 3. a 4000. te voet en te paert uyt Zeelandt over 't Ys op Amack waren gekomen/ met vele Wagens/ 't welck Gen. Wrangel was/ die dit dede om de Deenen te abuseren: Ten 1. uren quamen de Sweden te gelijck op 3. plaetsen aenvallen/ met hemdden en witte mutsen overkleet/ om uyt de sneeu niet onderscheyden te werden/ 40. van dese bespronge een Deense Praem of Galjot Hopen-hal genoemt/ daer 10. achtien ponders en 17.man op lagen/daer de Sweden verby mosten als sy na Christiaens haven wilden/ de Schiltwacht hare brandende Lonten siende/ riep / wie daer ? Coninghs Volck riepen de Sweden/ en hy weder/ seyde/ sta / of ick schieter door / loopt so na beneden om zijn Confraters te wecken/ ondertwijl brachten de Sweden door een aerdige inventie het bovenste van de Praem in brant/ en vermeesterē de Praem/ daer af sich den Capiteyn en sommige in hun onder-kleeren over 't ys eschappeerden: Hier op gaf Wrangel terstont ordre om Christiaens

haven te bespringhen/ daer Gen. Major Smith (een Man by den Coningh van Swede seer geestimeert) dicht onder de Wal komende/ is met een Canon doot geschoten / en Wrangels Cosijn die neffens Smit de voortocht had / is middel door gelopt / waer door aen die kant de storm als in duygen raeckten/ en uytte stucken met schroot veele Vijanden vermoort wierden / sulcks dat de gewaende Toverije der Finnen/ Lappen/ en Friessen hier weynigh krachts had: De andere storm geschieden op de selve tijt op de Wallen van de Longang af/ die achter 't Conings Slot en Amunitie Huys leydt / tot het halve Bolwerck of Bastioen hy de waterkant/ en 't naeste Raveleyn: Hier wierdē sy in d'eerste attacque af-geslagen/ doch andermael de Pallissaden weg houwende/ drongen met gewelt door / pogende met hare storm-ladders de Wal te beklimmen / maer de Deense pÿck aen pÿck met hun ghewortelt hebbende/ dreven de vijanden na dat sy 3. uren het Ravelijn in gehad hadden / daer weder om uyt: Insgelijcks sloech men hun af by de Stal in de Longang op 't naeste Cortijn by de Muyr: Hier was de Hooft-actie/ aengedreven door den Gen. Major Vavasor / Gener. Major Fersen en Oversten Gorgas / met de Paltsgraefse/ Engelse en Hestrise Brigaden/ staende den Coning vā Sweden op die tijt buyten schoots onder de Troupen van reserve: Maer ghelijck als de Sweedse Officiers met groote animositeyt desen Storm sochten te volvoeren / daer toe hun de Soldaten dapper by stonden / alsoo hun dry daghen langh de plonderingh en alle vryheydt van schoffieren (de stadt winnende) was toe-geseyt: Ommers also vroom droegen hun die van binnen / selfs den Coning en sijne Rijcks-raden / veel Adel / neffens Coninghlijcke en vreemde Ministers en Supposten defendeerden vromelijck de Longang / niet tegenstaende de Sweden om de Coppenhavers te vermoeyen / 6. a 8. nachten te vooren hun t'elckens den a l'arme hadden gegeven: Waer over Sijn Majest. van Denemarcken om hun oock een treck te speelen / dese nacht verboodt de storm-klock te luyen / alhoewel men dat op de minste allarm te vooren hadde gedaen/ om daer door de Vijanden te abuseren/ wiens woordt was Godt help ons, en 't woordt der Deense was Eerlijck: De stucken van de Wallen deden al-omme soo grooten vrucht op de stormers / en hunne Bruggen/ Ladders/ en Ponten/ datter weynigh op of aen de Wallen quamen / die niet met schroot en vrisementen afgeblasen wierden: Sulcken ontmoetingh hadden sy oock op de poste der Hollanders by Scharp-oort/ tusschen Amack en 't Amonitie Huys/ daer sy met bloedige koppen afgewesen wierden: Noch quamen sy te half vijven onder General Lieut. Graef Gustaf Banier/ Lentzman / Fritingsf-hof / Stael en andere mette byzijnde Poolse Ruyters op d'ander zijde van Coppenhaven / recht tegens d'Ooster Poort / en de twee naeste het Mollen en Middel-Bolwerck genoemt: Hier hadden de Hollantse Officiers en Soldaten oock hunne posten: Dese lieten de Sweden met studie soo naer aen beyde sijden van het Ravelijn komen/ datter eenige hunne ladders begosten te rechten/ en d'andere die men oock 't wit van hare oogen konde sien / wierden met schroot en Musquetten soo treffelijck gegroet / datter veele het weder om

keeren.

heeren voor altoos hebben vergeten/ d'overighe dropen in groote disordre af: Sy meynden hare ponten hier over te brenghen/ maer alsoo een van de selve met 't voorste onder 't Ys raeckten/ en achter hoogh op sprongh / soo konden sy hun daer van niet dienen: Even wel syinder 4. personen op storm-lederen diese te gelijck over 't Ys hadden geworpen/ op de Wallen gekomen / die van de Hollanders quartier kregen: Hier lieten sy veel Instrumenten / en Offi-ciers/ en gelt tot buyt / sommighe hadden 100. en meer Ducaten in de sack/ eenen Monsr. Pau met sommige Studenten buyten de Poort gaende/ kregē een Sweet met een rooden rock gevanghen / vele baden in dit stormen op ha-re knyen met gevouwen handen om genade/ andere verbergden hun onder de wegh geworpen Wapenen en Instrumenten: Den Lieuten. Admirael van Opdam hielt sich in persoon met een reserve by d'Ooster Poort/ omringt van veel brave Matrosen/ want niet alleen het Hollantse Boots volck vā d'Oor-logschepen/ maer oock die van de Koopvaerdy-schepen waren vlijtigh en on-verdrietigh by de stucken/ en over al waer men hun wilde gebruycken.

Den dageraet aenkomende/ waren de Vyanden als verstoven / de dooden die sy hier mede sleepten/ waren niet min als 3000. en noch wel 2000. mette geene die verdroncken en onder 't Ys naderhant gebonden syn/ daer onder 4. schoone Paerden met een Carots / veel Poolse Mantels en Mutsen / onder de dooden van aensien waren dese:

1. Generael Major Vavasoor.
2. Graef Lodowijck Drommont.
3. Oversten † Gangel.
4. Oversten Lieutenant Lentsman.
5. Oversten Lieutenant Fittinghof.
6. Majoor Otto.
7. Majoor Smith.
8. Capiteyn Augustinus van der Oesten.
9. Capiteyn Ugla.
10. Ritmeester Westhagen.
11. Ritmeester Nieuwhuys.
12. Generael Majoor Fersen.
13. Generael Majoor Asschenbergh.
14. Graef Erich Steenbock, Rijcks Tuyghmeester.
15. Oversten La Voyette.
16. Oversten Gorgas.
17. Oversten Scharnetsky.

Naderhant heeft men oock daer onder ghetelt Graef Leeuwenhooft, Oversten Stael, Oversten Steynhof, Oversten Hesterich, Spar, Becker, en Ian Fredrick. Vele andere Officieren syn onbekent gebleven/ onder andere hebben de Boeren 3 wagens vol dooden die sy na 't Leger souden voeren / by den Galgenbergh in een kuyl geworpen: De Sweden droegen een groen Geneber tackje met stroo om de

† Desen Gangel had aenghenomen onder d'eerste te sijn die Koppenhaven soude beklim-men, en had van den Coning van Sweden bedongen, dat hy tot zijn buyt (de Stadt verovert zijnde) soude hebben sekere voorneme straet, en speciael twee Ionghe Iuffrouwen die aldaer woonden: 't Geviel dat hy mede doodt blijvende, binnen Coppenhaven, en by gheval in die straet gebracht is, daermen de commissie in zijn kleederen vondt, des quamen de voors. Iuf-frouwen hem besien: En wiert daer in Deens Lijckgewaet na 't Sweeds Leger uytgedragen.

Hoedt / en de Beenen een witte Neusdoeck. Behalvens den buyt van veel Clenodyen/ Ketenen/ heele Beursen vol Gout/&c. by de Dooden bekomen/ zijn oock gevonden het zegel van den Graef van Wrommont/ en 't zegel met den gouden Wapen-Ring van Graef Carel Banier: Het getal der Ponten/ Wapenen en andere Instrumenten waren veel/ die men over al om de Stad vont/ den Coning dede daer eenighe van tot gedachtenisse in sijn Arsenael bewaren: Men vont oock een groote Petarde/ daerse de Logangh mede meynden te openen/ diverse inventien van Musquetten/ so ghemaeckt/ dat de selve boven een kleyn Granaet van Koper hadden / waer in verscheyden slaghen waren / daer door een puntigh yser met sekere haeck door gingh/ 't welck te gelijck een mensch konde verwonden/ oft in de kleederen blijven hanghen / en met de slagen de nevens staende beschadigen/ sulcks/ dat men te ghelijck met een Musquet dry a vier Persoonen koste treffen : Maer dese alsoo sy meest over de Wallen schoten/ hebben geen effect ghedaen : Nochtans is den Inventeur daer van rijckelijck van den Coningh van Sweden begiftight.

Diversche Coninglijcke Sweedse Commissien zijn in de Kleederen vande Sweedtse dooden ghevonden / hoe en op wat manier sich elck in den Aenval soude hebben te draghen. 't Is seer notabel / dat over de 800. granaden in Coppenhaven geworpen/ schoon datse de gantsche stadt in brandt scheenen te stellen/ soo kleyne schade is geschiet/ menichte der selver sprongen in de lucht/ sonder ymant te hinderen: De wint was noordt-oost / en dies volghens den Vyant gants tegen: Twaelf Sweetse Ruyters siende dat hun Confraters so op den kleyf banck raeckten/ quamen aen d' Ooster Poort over loopen/ daer sy nevens 7. a. 8. andere die de Levreye van Stroo en Laurier noch op hunne Hoeden hadden/ aen de Burgers het stuck voor 1. Ducaet sijn verkocht: Sy verhaelden hoe den Koningh van Sweden vele Ruyters tegens sin had doen te voet vechten/ en sommige dagen te vooren gesworen alles te sullen waghen om de stadt te winnen/ 'twelck van Gen. Wrangel tegen gesproken/ den Coningh dapper irriteerden/ seker Colonel van reputatie daer op confirmerende dattet onmoghelijck was de stadt met force te winnen / soude van hem daer op doorstoten sijn geworden/ die voort neder storende / den adem had gegeven met dese leste woorden: Is dit de recompense van alle mijn ghetrouwe diensten, &c.

Het sy so het wil/ de Sweden hadden groot verlies/ en het Imberen Hout/ en de Wagenaers/ de gepreste Boeren en gevanghen Nederlanders/ die men verhaelt datse in de spitsen stelden/ hebben hun weynigh gheholpen / ter contrarie sijn alle Dorpen en Huysen op Zeelant met ghequetsten vervult / en de sneeu lach rontsom de stadt vol bloet/ armen/koppen/beenen en ingewanden: Daer en tegens hieltmen den 22. dito te Coppenhaven een danck-dagh / het Te Deum wierde ghesonghen/ en selfs 's morghens als den Vyant afgeslagen was/ songhen de Burghers op het Pleyn voor 't Koninghs Huys en Slot/ overluyt diversche Psalmen en Lof-sangen: Want de stadt was ongemeen miraculeus bewaert / hare Huysen door de hooghe Wallen weynigh beschadight/ hadden in al dit vechten maer 6. a 8. dooden / te weten / 1. Edelman

door

door 't hooft geschooten/ 2. Constapels door onvoorsichtigheyt/ also sy 't Canon hadden geladen eer sy 't uyt wasten/ 1. Burgher/ 1. jongh Karel / ende 1. Backer/ die van sijn eyghen volck gheschooten wierdt.

Dus verre volghens 't verhael van de gene die op dese tijt de Actien binnen Koppenhoven by-ghewoont hebben: En op dat wy niet en souden schijnen de Deense partije te willen flatteren: Soo sullen wy dese bloedighe stormen besluyten met dese 2. navolghende Missiven:

Relaes van Sijne Majesteyt van Sweden, gedatheert in 't Legher, den xxv. Februarij 1659. wegens de leste storm op Koppenhaven.

VVEl versekert sijnde dat den Vijant (na sijn gewoonte) sal trachten in de gemoederen te drucken diverse sinistre impressien, wegens onse Wapenen en leste succes in onsen Aenslagh op Coppenhaven, sich selfs in vremde gewesten toe-eygenende een groote Victorie: Is goet en noodigh gevonden uyt te geven een waer en onpartijdigh Verhael van de gantsche Actie, tot onderrichtingh des daets, waer by het blijcken sal, dat ghelijck als het niet ontkent kan worden, desen Aenslagh dese mael zy gemist, ter oorsake van d'extreme desperate defensie des Vijandts, die onghetwijffelt al in tijts kennisse ghehad heeft van dit ons Desseyn, door de Spions die sy by ons hadden, waer door sy te bequamer op passen konden, doch en is 't verlies by ons van soo grooten consideratie noch gevolghe niet, als de tegenpartye wel mocht meynen. Het ware verhael van de gantse saeck is dese: Sijne Majesteyt na rijpe overweginghen met de bysijnde Sweedtse Raden en al sijn Generaels, nam een finale Resolutie om een storm op Koppenhaven te doen, waer toe hy diversche Brigaden uyt Sweden in 't Legher had doen transporteren, en alle nootsakelijckheyt vervaerdighende, so gaf Sijn Majesteyt ordre om af te sien dat ghedeelte tusschen 't Casteel en de Wester Poort, des Coninghs Stal, den bedeckten Wegh en 't Brouw-huys: Waer in vermerckt wiert, dat het water 'twelck loopt tusschen het Eylant Amack en Seelant, niet boven twee, oft ten hooghsten dry voet waters was: Als nu gemerkt was de laegheyt van 't Water aldaer, so most dat nootsakelijck door de groote koude tot den grondt toe bevriesen, 'tgunt oock also bevonden is: Op dat dan geen tijt verloren ging, so marcheerden al de Brigaden van den 18. tot den 19. onder de Stadt, in een Dorpjen ghenaemt Walby: Maer den Vijand tot ons groot nadeel een Oorloghschip en een groote Lichter met 8. Canons in 't midden van dat water geplaetst hebbende, en alwaer men den principaelsten Aenval soude doen, en van waer sy allesints op ons flanckeren kosten: So belaste Sijne Majesteyt alvoorens door sommighe gecommandeerde knapen de voors. Lichter te bespringhen, welcke de stucken die daer op waren in 't water gheworpen hebbende, verbrande daer na de Lichter, welck doen soo veel tijts wegh nam, dat het dagh wierdt, en onmoghelijck de Battalies in ordre tot eenighe actie voor het klaren van den dagh te brenghen, 't welck Sijne Majesteyt dede resolveren om den Aenslagh tot 's anderen daeghs uyt te stellen, placerende de Infantery tot nader ordre om te rusten in 't voors. Dorpje Walby. Maer also syn Majesteyt wilde weten of den Vijant de voors. Lichter weder opgeklutst had (vermidts sy niet gheheel verbrant en was) en off'er gelijck geseyt wiert andere stucken opghebracht waren, en hoe het met 't Ys ghestelt was, 'twelck den Vijant aen diversche plaetsen hadde open ghebroken, soo

commandeerden by L. Col. Gennock met 200. man te vallen op de voorss. Lichter, om het Ys by den bedeckten wegh te konnen over komen, dat alsoo ghedaen wiert, maer den Lichter was verlaten, en den morghen aenkomende, soo en vondt het Sijne Majesteyt niet goedt den Vijandt te bespringhen, zijnde te vroegh dagh (want de Brigaden niet vorder als tot de oude Wercken over de Coningins Thuyn quamen) ordonneerden d'Infantery weder om na 't Legher te keeren. Den 20. was ghelast alle de Brigaden op de Rendevous te verschijnen, om te middernacht tot den storm vaerdigh te sijn, hier wierden sy gheleydt tot onder 's Vijandts Canon in goede ordre, yder het teken van den Aenval verwachtende, hebbende tot een Veltteycken een Bondelken Genever Bladen en wat Stroo, en het Woordt was: HELP ONS GODT: Als nu alles dus bereyt was, staken sy 2. Balen ghevuldt met Pick, Teer en Buspolver, in brant, Sijn Majesteyt die van 't begin tot 't eynde in dese Actie was, commandeerden 1. Capiteyn met 50. Musquettiers te vallen op 't naeste Ravelijn. Ter rechter hant trock den Col. Genneke met 200. man tusschen den bedeckten wegh en 't Rampart: Ter lincker hant trock Col. Delwigs Brigade op 't halve Bolwerck en de ghebroocken Linie. Ter rechter teghen over Col. Gennek trock Gen. Major Fersen met syn Brigade, ende 't Paltsgraven Regiment. Te lincker vielen de Hestrise en Enghelse Brigaden op het Bolwerck tusschen den bedeckten Wegh en 's Coninghs Stal. Ter rechter trocken 180. Musquettiers onder Major Smith en 1. Scheeps Major Behren op 't voorss. Oorlochschip en de Lichter. Colon. la Voyette trock aen op 't Brouw-huys dicht by 't Kasteel, achter hem volghden de Oester-Gotthen en Colon. Asschenbergh met 300. afghesesten Ruyters.

Soo ras de bovenghenoemde Brigaden waren ghenadert, so begost den Vijant met groot en kleyn Geschut op haer te lossen, met weynigh hinder: En quamen de Fersisch en Delwichse Brigaden soo wijt achter L. Col. Gennek, datse aen des Vijandts Pallissaden gheraeckten, rekende sommighe van dien wegh, en logeerden in de Wallen, en sommighe van het Fersische Regiment waren alreede ghekomen tot op 't Parapet, daerse doorgheslaghen wierden. Onderwijlen dat de Brigaden dus vast naderden, is Colonel Gengel van des Paltsgraven Brigade synde, ghedoodt: Col. la Voyette wiert doodelijck gewont, en 3. andre Colonels Heystrich, Weyssensteyn, en Assenbergh ontfonghen oock ettelycke quetsuyren, 't welck gheen kleyne alteratie onder hunne benden veroorsaeckten, sulcks dat Sijne Majesteyt uyt haren traghen Aen-tocht wel vermerckten datter yets onder hun haperden, derhalven sont hy den Rijcxraet en General d' Artillery Graef Erick Steynbock haer met een brigade Smalanders te secondeeren: Waer op syn Exellentie trachtende over des Vijandts ys-bijtinghe en Wracken te passeren, over de Bruggen die wy daer over 't ys gheleydt hadden, en vindende sommighe van de Bende in disordre, en oordeelende datse niet licht tot standt souden konnen ghebracht werden, ten ware dat hy sich derwaerts onder hun begaf, soo gaet hy recht op des Coninghs Stal aen, maer Sijn Exellentie over de Brugh passeerende, wierdt in de Borst doodt gheschooten. En L. Col. Nils Kragge die over de Smalanders commandeerden, wierde periculeus gewont: Maer syn brigade, alhoewel sonder Opper-leytsman, toogh kloeckmoedelijck op de wercken aen, doch hare Officiers d'een voor en d'ander naer verslaghen zijnde, ende onmogelijck synde op het barre Ys langher uyt te harden teghens de continuele Vijandts Canonaden en groote Granaden, ende Sijne Majesteyt bemerckende de stoute yver van dese mannen, gaf order aen een andere Smalantse Brigade onder Colo. Pieter Spar te naderen, ende dese souden weder van de Sudermaalandische en Helsingse brigaden gesecondeert werden onder Colon. Karel Spar:

Maer

Maer des Vijandts Canon gheduyrigh speelende, en de eene brigade d'ander in geen geringhe confusie ghebracht hebbende, waer door den Vijandt grootelijcks tijt won om syn reserves aen te brenghen, die (soo wy verstaen) by in 3. Esquadres hadde verdeeldt, soo resolveerde Syn Majesteyt ten laetsten niet wijders te avontuyren, maer af te trecken, het welcke d'eene Brigade na d'ander dede. Het was nochtans wonderlijck om te sien hoe in desen Storm, die derdehalf uyr duyrden, sich yder op 't barre ys soo vailliant droech, en dat tegens een Vijandt de welcke het grootste voordeel om sich te defenderen voor hem had, drijvende d'eene bende voor en d'ander weder tot naer hun oude wercken.

Dit is een ware Verhael deser Actie: Onder 't welcke Sijn Majesteyt om des Vijants machte te diverteren, sont den Engelse Major Generael Vavasor onder 't geleyde van Generael Banier om te vallen op 't Hospital op 't nieu geboude Kasteel en d'Ooster Poort, met een bende Polacken van Generael Douglas Regiment, en 200. gecommandeerde Soldaten onder Lu. Col. Stahl, en 230. afgeseten Ruyters onder L.Col. Lentman en Vitinghof: Maer sy willende als doorsnijers wijs trecken op 't Hospital, verlooren daer door hare gheleghentheydt, so dat den Vijandt tijdts ghenoegh had om sich te wapenen, en met hunne Ruyters en reserve d'onse te stuyten, so dat die niet konnende effectueren, na een scherpe rencontre mosten retireren. Een dierghelijcke effect had een anderen valsen allarm op de Noorder-Poort, aengevanghen by 't Canal met 100. Tartaren en 50. Seelanders: Daer zijn oock valse Allarmen gemaeckt so op Fredricx-haven als Amack, door sommighe onghewapende knechten.

Dit en konde niet af-loopen sonder eenigh verlies, dan de nederlaech was meerder over de hooghe als lage Officieren ende Soldaten: In 't stormen is Major Generael Vavasor, Colonel Gengel, Lut. Co. Drommond, Lentman, Guntersbergh, en Vitinghof, nevens andere Majors en Kapiteynen gebleven: Daer na syn Generael Graef Steynbock en Col. la Voyette in 't Legher van hunne quetsuyren ghestorven, Lu. Colo. Dampois noch in groot ghevaer synde, doch Ma. Gen. Asschenbergh is buyten pericul. 't Getal der ghedoode Soldaten is volghens de over ghelevérde Lijste 4. a 500. en de gequetsten niet boven 600.

Extract van de Missive van den Lieut. Admirael van Opdam, aen de Staten Generael, over het selfde.

Hooghe Moghende Heeren,

Mijn Heeren, na dat den Coningh van Sweden ons langh ghedreycht hadde te bestormen, so zijn sy eyndeling den xix. 's morgens omtrent twee uren op 's Conings Brouw-huys aengekomen, doch met weynigh verlies van hare zijde weder af-geweken, eene van hare Bruggen achter latende, die op raders stont: Zy namen oock een van de Pramen in, wierpen twee a drie van de Ysere stucken over boort, en staecken doen daer de brant in, doch wiert des anderen daeghs weder gerepareert. Den xx. 's Nachts tusschen xij. en j. uren kreghen wy weer den allarm, doch had niet te beduyden. Den xxj. dito 's morgens tusschen j. en ij. uren quamen sy weder op het Brouw-Huys aen, met een groote furie als desperate menschen, enterden een kleyn Deens

Oorloch-

Oorloch-schip dat daer dicht by lach, doch wierden by den Capiteyn van 't selve met sijn Volck alle die binnens boorts waren, den hals ghebroocken, onder welcke was een Sweeds Major. Sy deden oock een attacque op Christiaens-Haven, maer hadt niets te beduyden. Aen 't Brouw-huys af-geslaghen wesende, en daer redelijck veel volcks verlooren hebbende, soo ginghen sy aen 't Bolwerck tusschen de Wester-Poort ende de Lijnbaen, daer sy eenighe Pallissaden uyt-braecken, klommen met haer Leeren op de Wallen, backten de Vriesse Ruyters die in 't hangen stonden, aen stucken: Ses of acht die daer op klommen, vochten daer op eenigen tijt hant aen hant, malkander de Piecken uyt de hant treckende, doch kreghen eyndelingh de rest, en wierden daer oock met groot verlies afgeslaghen, vele dooden latende leggen: Doen gingen sy (den Dagh al deur-breckende) naer de Ooster-poort, daer U Ho. Mog. Troupen de Wacht hadden, die lietende komen tot aen de Gracht, en dedender doen een salvo op, waer door veele onder de voet geschooten wierden, en mosten endelingh met groote schade retireren: Het ghetal van de dooden die zy hebben laten leggen, werdt over de Vijf honderdt begroot, ende hebben met de Waghens veel wegh gevoert: Den Ritmeester van des Coningh van Swedens Lijf-guarde bleef oock gequetst leggen, en is hier in de Stadt (na dat hy het Sacrament genomen had) overleden: Een Enghels Edelman Sr. William Vavasoor genaemt, is voor desen in den Haeg gheweest, was Majoor Generael, oock eenen Drommont, Broeder van die geene die in dienst van U Ho. Mog. is geweest: By de Ooster-poort soude oock een Graef Lodowijck van Valckensteyn of Leeuwenhooft blijven legghen zijn, met noch verscheyden andere Hooft-Officieren, daer van U Ed. Ho. Mo. de Lijste hier nevens senden sal, indien ickze kan bekomen. Den Auditeur Generael van den Koningh van Sweden schreef dien selven xxi. een seer civilen Brieff aen den Auditeur Generael alhier, om de doode Lichamen, insonderheyt die van conditie te moghen af-halen, want d'andere laten sy sich niet veel aen geleghen sijn, &c. - - - - Op den xxij. dito 's morgens tusschen j. en ij. uren maeckten sy ons weer een allarm, doch was van geen gevolgh, niet tegenstaende wy gewaerschout waren dat sy met eenige Brant-booten soo van Warton als van Amack, daer sy met eenige Ruyters op waren, onse Schepen aen brant wouden steken: De gevangenen die onder de dooden gevonden sijn, die soo mijn gesegt wort, over de hondert vijftig in getale zijn, refereren, dat sy in ses dagen en ses nachten niet onder Dack geweest waren, soo dat het by haer oock geen speelen gaen en is. &c. - - - Waer mede Hooge ende Mogende Heeren, &c. Coppenhaven den 27. Februarij 1659.

JACOB van WASSENAER.

Men oordeelden binnen Coppenhaven dese Sweedsche stormen meer na een desperaet werck als de daet van een wijs Krijchs-Overste te sijn: Dewijl de Stadt niet alleen vol menschen was/ maer oock rontsom met Pallissaden/ Borstweeringen/ Vriesse Ruyters/ wijde Grachten/ hooge Wallen/ daer op veel Canon/ en van alle Krijchsmaterialen dubbelt en dubbelt was voorsien: Granaden die men maer aen stack / en van de Wal liet rollen: Instrumenten ten yse: Morghensterren / en allerhant doodelijcke Wapenen en ghebrakender niet. In somma watter binnen was aen kruyt / loot en courage/ en hebben de geblevene wel niet konnen vertellen/ maer wel getuygen/ waer van de over gebleven van alsoo grooten victorije (om dat syder afgekomen waren) hadden te roemen/ als de Koppenhavers / die in soo grooten perijckel niet en waren gheweest.

Met dit ongeluckich stormen viel de overmanninge van Coppenhaven by de Sweden als in duygen: Sy begonden haer van die tijt af te Keuck / Casor/ en t'Elssenor dapper te verschantsen/ geen de minste rekeningh makende om opt Seelandt te verlaten/ daer toe 't maintineren van Croonenburgh hun soo noodigh dacht / datse niet en ontsaghen een ghedeelte van Elsenor te roeyeren/ en dat tot en in de Fortificatien van Croonenburgh te begrijpen/ 't welck sy met royale fortificatien soo gheweldelijck hebben gesterckt / dat indien de Deenen het selve opt moghen komen te beleghеren/ soo slechtelijck niet en sal sijn te dwinghen/ te meer/ alsser van Sweetse Soldaten in sijn.

In dese tijt quam de Keurvorstinne van Brandenburgh met een goede geleyde uyt Pomeren binnen Hamburgh/ daer hare E. van de Magistraet seer wel onthaelt wiert/ en met een konstigh Silvere Lampet / Tapijten en andere fraeyicheden wierde begifticht/ treckende van daer verder na Holsteyn/ tot den Heere Ceurvorst van Brandenburgh/ hare E. Gemael.

Maert 1659.

VV Anneer nu de dagen begosten te langen/ sach men in Hollandt wonderlijck haesten met de toe-stel van een nieuwe Vloot/ daer de Vice-Admirael de Ruyter 't gesach over hebben sou / en Killegreu den Engelschen Hooftman/ in Staten dienst/ was geordonneert en gereed om met 3000. Nederlantsche Voet-soldaten op de selve Vloot tot dienst van den Coningh van Denemarcken te embarckeren. Graef Johan Maurits sedert eenighe weken uyt Pomeren in Hollant gekomen sijnde/ woonde by sekere Collation op het Schip van den Vice-admir. de Ruyter / doenmaels ten ancker leggende voor de groote koopstadt Amsteldam/ en daer het aen goet onthael/ en Canonaden/ mitsgaders opstekinge van Trompetten en Vlaggen geensins mancqueerden: Hoog gemelte Grave dede den 26. deser op het strant voor Schevelingen in 't bywesen van vele kijckers / diversche Instrumenten proeven/

en in eenighe Hollantse Steden een nieuwe inventie van een Schip-brugghe maken/ waer uyt sommige vreemde speculatien namen. De Staten Generael die noch by hun out heerlijck oogwit bleven/ Van des Lants gemeyne Interessen al-omme te conserveren, deden tegens den 12. deser een algemeenen Vast en Bede dagh uytschrijven / uyt welckers stijl men de hoedanigheydt des tijdts sal konnen af meten/ luydende aldus:

Eersame, Vrome, Discrete, &c.

NAdien het Godt de Heere gelieft zijne swaare oordeelen te blijven oeffenen over verscheyden Natien in Europa, ende daer door oock desen Staet seer gevoelick te besoecken met veelvoudige versperringen in de Negotie en Commerçie, die d'Inghesetenen van dien al omme sijn drijvende, tot ondragelicke schade van de selve: Waer uyt, als oock uyt verscheyden andere castijdingen daer mede dese Geun: Provinçien door Gods straffende hant van tijt tot tijt werden versocht en noch verder gedreycht, klaerlijck is blijckende, dat de sonden deser Landen albereyts soo hoogh geklommen zijn, dat de selve als tot den Hemel schijnen te roepen om meerder straffen. Soo hebben wy daer om geacht onsen plicht te sijn mits desen uyt te schrijven een alghemeenen Vast en Bede dagh over alle de Vereenighde Provinçien, geassocieerde Lantschappen, Steden en plaetsen onder desen Staet gehoorende, tegens Woensdagh die wesen sal den 12. Martij: Om ten selven dage Godt den Heere Almachtigh te dancken voor d'onverdiende ghenade en barmhartigheyt, dattet zijn Goddelicke goetheydt ghelieft heeft ons als noch te conserveren by den Staet daer inne wy ons bevinden, alhoewel wy vermits de groote en gruwelijcke grasserende sonden en overtredinghen na Godts rechtvaerdigh oordeel, niet minder straffen als verscheyden andere Natien in Europa, die onder de swaare Oorlogen seer hart ghedruckt worden, gemeriteert en verdient hadden. En voorts om Godt den Heere Almachtigh ten selven dage (belijdenis doende van alle onse meenigvuldighe sonden en overtredingen, met een waer berou en leedtwesen over de selve) in alle ootmoedigheydt te bidden en smeken om quytscheldinghe van dien, ende in ons te willen scheppen eenen nieuwen Geest, tot vermijdinghe van sonden, feylen, dwalingen en ondeugden, daer door sijn Goddelijcke gramschap meer en meer over ons soude werden verweckt en ontsteken, tot verderf en ruyne van den Staet deser Landen in 't generael, en van d'Ingesetenen van dien elcks in 't bysonder: Voorts, dat zijne Goddelijcke Majest. van ons wil afwenden alle wel verdiende straffen, plagen en ongelegentheden, daer mede het ooghenschijnelijck blijckt dat de voorss. Geun. Provinçien

cien, geassocieerde Lantschappen, Steden en Leden van dien, so by onverhoopte continuatie van den Oorloch in de Nabuyrige Rijcken en Landen als andersins ghedreycht werden, en ons in plaetse van dien te conserveren by de ware Christel. Gereform. Relige, en onse harten meer en meer 'tontsteken in zijn liefde en oprechte yver tot den suyvere Godsdienst, oock in zijn genade te zegenen met goede Neeringe, hanteeringe en welvaren, soo te water als te lande: Mitsgaders te niet te maken en te verbreken alle listighe practijcken en aenslaghen die tegens ons en ons algemeene lieve Vaderlant gemachineert en ondernomen souden moghen worden: En eyntelijck, dat zijne Goddel. Majesteyt gelieve wegh te nemen en te doen cesseren den voorss. beswaerlicken en ruyneusen Oorlogh, en alle andere Lantverdervende straffen en plagen in de voorss. Nabuyrige Rijcken en Landen grasserende, tot dien eynde zegenen de middelen die by en van weghen den Staet daer toe in sijn vrese aengewent sijn, en al noch souden moghen aenghewent werden, &c.

Men consenteerden noch by de Staten van Hollant een Twee-hondertste Penning/ Op-gelt van Granen/ &c. om de onkosten tot d'Equipagie uyt te vinden/ en andre lasten. De Stadt Groeningen met de Ommelanden doemaels (als voor heenen) in onlust sijnde/ mosten sich doch laten gesegghen/ door onpartijdige/ als waren den Stadtholder Prins Wilhelm de Nassaw/ en sommige van de Staten van den Lande. De Staten van Vrieslant stelden doen de Jonge Prince Henricus Casimyr, in de surbivance van Stadholder over hare Provincie/ na zijn Vader Prins Wilhelm Fredrick van Nassau.

Wy hebben folio 13. geseyt hoe Don Juan uyt Nederlant schepde den 3. Maert/ en quam den 7. dito te Bourget 2. uyrtjes van Parijs: So ras het Franse Hoff hier af de kennisse ontfong/ sonden sy hem te gemoet den Hertog d'Aumont/ alsoo hem die best kende/ als sijnen gevanghen in den Aenslag op Oostende geweest sijnde: Den selven quam Don Jan nu verwillekomen/en leyde hem te Parijs in 't Pallais van den Cardinael Masarini/ daer hy at: Rijdende van daer in een Carosse van sijn Eminentie na het Dal van gracie/ alwaer hem dito d'Aumont vergeselschapten/ om de Coninginne te begroeten neffens den Hertoge van Anjou en Madamoiselle: Zijne reverentie by de Coninginne na de Spaense wijse afgelept hebbende/ soo sprack hy aldus: Mevrouwe zedert Godt my de kennisse van mijn Geboorte heeft ghegheven, soo en heb ick nerghens grooter begeerte toe gehad, als om uwe Majesteyt te sien. Daer op de Coninginne weder antwoorden: Mijn Neve, ick segh u van het selve, en verblijde my dat ick u sie, ick verheughe my over u aenghebooren glorie, die ick sie dat u eyghen sijn. Ende een weynigh gesweghen hebbende/ seyde sy voorders: Mijn Neve sie daer mijn Soone en mijn Nichte. Sprekende van den Hertoghe van Anjou en van Madamoiselle d'Orleans: Aen dese laetste dede Don Jan een diepe reverentie.

En vervolghden wijders sijn discours met de Coninginne / die hem leyde in hare Kamer / hem toonende alle de Schilderijen en de Af-beeltsels van haere Voor-Ouders / vereerden hem oock met 12. staeltjes van Clenodijen / daer af het een 500. Pistolen had gekost: Dit en noch 3. diergelijcke vertroude men dat voor d'Infante van Spaignien wierden gegeven: De Coninginne vereerden hem oock een Rapier / waer van 't ghevest 16000. guldens waerdigh was: En aen zijn gevolgh schonck sy vele Charpen van Leer met Gout en Blomwerck door-steken: Sijn Eminentie dede insgelijcks sommighe Presenten / soo dat Don Jan en sijn Volck wel vergenoecht waren. Eyntelijck af-schept van de Coninginne en d'andere Grooten genomen hebbende / ginck in 't Pallais van Masarini slapen. Den volgenden dagh bracht hem Duc d'Aumont tot byna alle de raerste Schilderijen en Vremdicheden die binnen Parijs waren / soo dat hy eerst ten 3. uren in de Thuillerije quam / en bleef tot savonts by 8. uren op de Marckt / komende van daer op de Louvre / vont den Koninck in 't vertreck van de Coninginne / met de welcke hy noch eenige discoursen had / altoos vergeselschapt met den Graef Serabe / Gouverneur van Antwerpen / die om door Vranckrijck te gaen en komen / een Passepoort tot dese Reyse hadde geobtineert.

Alles gesien en vernoecht / toogh Don Juan den 13. Maert 's morghens uyt Parijs / sliep 's nachts tot Berny / en spoedichde sich in Vranckrijck soo haestig / dat hy den 28. dito te Bayoene quam / daer hy sijn Convoy af-danckten / en den 31. dito te Fontarabie van den Gouverneur de Baron van Battavile treffelijck wierde verwellekomt / en weder uyt-gelept door den Adel en de Militie naer St. Sebastiaen / daer hy den 5. April sijn intre dede / onder 't gelupt van Ketel-trommen / Pijpen / Trompetten / en 't Canon der Oorlogschepen. Van hier op Victoria rijdende / soo quam aldaer des Conings Carotse / daer hy in ging sitten / en reedt na 't Clooster van St. Laurens / anders het Escuriael: Alwaer wy sijn Hooghept een wijl sullen laten blijven / en hem van zijn Reyse sommige dagen laten rusten.

Den Coningh had voor Don Jans aenkomst / alreede te Madrid gehoort de overgaef van de Portugijsse Steden Monzon en Salvatierra / twee Steden geleghen op de limiten van Galissien / en waer van Monzon 9. maenden was belegert geweest / tot den 15. Februarij / wanneer het sich met accoort op gaf: Men vont 'er over de 12. Tonnen gouts aen Koopmanschappen binnẽ: In Salvatierra sijn gevonden 14. groote en 20. kleyne Metale stucken / 30. Centenaer Pulver / vele Kogels / 6000. Musquetten / veel provisie ende Indiaense Koopmanschappen. Van hier is het Spaense Legher onder den Marquis van Vijanen na Valenza getoghen / mede als d'andere twee steden op de Riviere de Minho gelegen / 't welck hy blockeerden / om het Leger tot de groote hitte des Somers soude over zijn / van daer na met een geweldiger macht in den Herfst de Portugijsen in Estremandura te beoorlogen.

Parijs begost nu dagelijcks door de heymelijcke t'samen-komsten van den

Card.

Card. Masarini en den Spaense Minister Pimontelli over den alghemeyne Vrede/ meer en meer de oogen geopent te worden/ want sy hoorden niet alleen maer sagen oock/ datte twee Hooge Ministers Don Lowijs de Haro en den Cardinael Julius Masarini van Madril tot Parijs elckander Brieven toe-sonden/ die sy selfs met hunne zegels toe slooten / en dagelijcks over en weder Posten reden/ benevens/ datter nu en dan door sommige Grooten van 't Hof yets dien aengaende met goet fatsoen gesept werde: En den 27. Maert was noch geeyndight de Alliantie tusschen Vranckrijck en Enghelant / daer van wy in ons 8. deel folio 16. gesproken hebben: Sonder dat de voorsz. Alliantie was vernieut of geprolongeert/ alhoewel den Engelsen Gesant Lockaert daer om by sijn Eminentie diverse malen aen-hielt/ doch sonder vrucht/ alsoo Vranckrijck (als gebleken is) wat anders beoochden. De Coningin van Vranckrijck en den Hertoge van Anjou om hare yver tot de Roomse Godtsdienst te meer upt te drucken / lieten haer in de Broederschap van Maria Magdalena in de Kercke de nostre Dame Royal in-schrijven/ welckers Klooster nu al 750. Jaren hadde gestaen/ en in de selve hadde oock de Bohemse Princesse Lowijsa haer nieulijcks laten in-schrijven. Den 29. dito storf te Parijs Prins Ferdinandus/ outste Soon van Hertogh Francois van Lorame/ seer ellendigh met een verstoppingh der blaes gevexeert: Men socht alle de ervarenste Medicijns/ die hem op 't Landt sneden van een ste en soo groot als een Ey/ waer af hy terstont storf. Sondaghs den 30. dito quamen sommighe Musquettiers upt de Guarde van den Card. Masarini in de Gereform. Kercke te Charenton met den Godts dienst spotten: Waer over die van de Relige hun soetelijck poogden te doen uptgaen/ dan sy wilden niet/en trocken hunne Degens/ quetsende de Koster/ soo wierde de Gods dienst gestoort / en elck quam in 't harnas / de Soldaten besetten 't Kerckhof / en men begost te schermutseren/ soo datter sommighe doodt en gequetst bleven leggen: Maer den Marschalck de Turenne by der hant sijnde / dede de Soldaten en 't volck retireren/ voorkomende alsoo d'apparentie van een groot bloet-badt.

't Engels Parlament bleef noch al even hestich disputeren of een Opper-Huys nevens haer/ hun dienstigh was/ want sy considereerden / dat het vele geringe Luyden nevens Colonellen vã de Militie waren/ die hun Parlement formeerden/ en die van den Adel wanneer de selve in een Opper-Huys saten/ wel lich uptgestoten souden mogen worden: Even wel warender diverse onder hun van opinie/ om alle Graven/ Baronnen en Adel die noyt teghens de Republijcke hadden misdaen/ in een Opper-Huys te admitteren. Sr. Tomas Fairfax [nu mede een Lich van 't Parlament] dede so veel / dat hy sijn Dochters Man den Hertoge van Buckingam (daer wy folio 132. in ons 9. deel af gheroert hebben) upt zijn Kercker den Tour weder los kreech/ midts borge voor des selfs getrouheyt blijvende en voor 20. Tonnen gouts.

Keyser Ferdinandus begost sich in dese tijt gantschelijck tot de Regeringe van 't Roomse Rijck aen te stellen / en op middelen te dencken waer hy hy alderbest konde bestaen/ sijne vrunden helpen/ en de vijanden stupten: Hier tot dede hy in Oostenrijck dese poincten aen de Stenden voor-stellen:

1. Versoeckt zijne Keyserlijcke Majesteyt van de Stenden van Neder-Oostenrijck de consenten tot een dubbelde onderhoudingh voor desen Iare, en by aldien dat niet ten vollen kan in-gebracht werden, altoos een somma geldts tot betalinghe der Soldaten in Raab en andere Guarnisoenen op de Frontuyren, en 2. maenden soldye voor de Duytse Soldaten in Raab, en de personele afdanckinghe van Colonel Don Lowijs Gonzaga.

2. Dat sy wilden blijven onderhouden de Walterisse, Walis en Furstembergse Ruyteren, de 3. Compagnien van Gonzaga, en de 150. personele entrecourssen onder Gonzaga, met de aldaer leggende Commissarissen en d'oude Restanten, tot soo lange als den Staet oft teghenwoordighen tijt, of de gelegh entheyt sulcks sal vereysschen, en in contant gelt het Walterisse Regiment in Ongaryen, so het aldaer gaet volgens het oude gebruyck, betalen: Oock te onderhouden de seven nieuwe opgelichte Compagnien van Gonzaga, en d'andre Recreuten, &c.

3. Dat zy willen toe-staen tot subsidie van sijn Keyserl. Majesteyts Oorlogs-onkosten, een andere vrije subsidie, tot de maintineringhe der Ongarise Frontuyren, en onderhout der Uitlantse Ambassadeurs alhier, alsoo dat in alle de Steden oock Ioden, alle die 28. Iaren out zijn, (behalvens de Geestelijcken) sullen betalen een Rijckxdaeler, en die op 't Lant 2. guldens in 2 reysen, als, op St. Ian Baptist en te Michiels Misse.

4. Zijne Keyserlijcke Majesteyt versoeckt oock, datter 10000. Oxhoofden Wijn tot zijne Tafel ten spoedigsten in gebracht werden, nevens 1000. quartelen Coren, en so veel Meel.

Dede insgelijcks den 23. deser verbieden het draghen van Goude en Silvere/ oock Witte Nederlantse Kanten / om dat yder / speciael die aen 't Hoff behoorden/ daer in groot gelt verspilden/ sulcks datse 't onnodige kochten/ en onvermogende waren het noodighe te betalen. Toen quam een Turcksen Chiaus te Weenen/ dese had den 21. dito gehoor by den Keyser/ sijn bootschap was/ Een versoeck van xx. Iaren prolongatie in den gemaeckten Vrede, ende daermen eenen anderen Keyserlijcken Ambassadeur na Constantinopolen wilde senden, tot onderhoudinghe van alle goede correspondentie, &c. Hy vereerden den Keyser met een frap Turcks Paert/ overdeckt met een root fluwele van gout en silver geborduyrde Zadel en Decken/ en silver vergulde stebels: Den Aertshertoge Leopoldus gaf hy een diergelijcke Paert / doch ongedeckt: En aen des Keysers Hovelinghen gaf hy veel Turckse Tapijten. In dese Maendt quam den Aertshertoghe Sigismundus van Inspruck te Weenen/ in den Winter door de Spaensche Ministers opghemaeckt / om met eenich Keyserlijck Secours in plaetse van Don Jan 't Gouvernement der Spaense Nederlanden te bekleeden / dan alsoo hy weynigh lust in de selve directie hadde/ wierdt sieck / en toondt sijn onlust tot 'tselve: Onderwijl wierde hy by die van Trenten tot haren Aertsbisschop verkooren / 't welck hy met blydtschap aen nam / en den bode die hem dese behaghelijcke tijdingh bracht/ begiftichden hy Princelijck; hy wiert gesont/

font/ de reyse na Nederlant viel in duygen / in somma/ Sigismundus en had geen smaeck in de Brusselse Pottages / de harde Alpes en de besneeude Berghen waren hem behaghelijcker als de lieffelijcke Nederlantse Waranden: hy bleef dan noch eenige tijt te Weenen / onderwijl de aengename Posten der alghemeyne Vrede (aldus noemde men den Paix tusschen Vranckrijck en Spangien) over al de Weerelt heen liepen / soo toogh hy met dubbelde blijtschap weder om na Inspruck/ want nu hadde hy noch Nederlandt malkanderen niet van noode.

In dese maent is tot Francfort an Mayn geaffigeert de Keyserlijcke Avocatoria/ waer in bewesen wierde de billijckheyt van de Keyserlijcke ende andere saken/ tegens Sweden: Als oock dat den Koningh van Sweden was vervallen van 't Rijck/ ende een Verbreecker van 't Instrumentum Pacis: De minuten daer van uyt 't Hoogh in 't Nederduyts luyden aldus:

1. DAt tot Francfort de Keyserlijcke Avocatoria gepubliceert, en aen den Raethuyse geaffigeert zijn, heeft zijne Cheurvorstelijcke Ghenade tot Ments seer wel en ghenadigh opghenomen, latende sich ontvallen dat zijne Keyserlijcke Majesteyt deselve niet proprio motu (ghelijck evenwel in desen gheval wel soude gevoeght hebben) maer met gesamentlijcke slot van het vergaderde Cheurvorstelijcke Collegie tot Francfort voorschreven hadde gedaen en ghepubliceert; ghelijck dan uyt deser oorsaecken weghen zijne Cheurvorstelilcke Doorl: tot Saxen, als uytschrijvende Vorst van den Opper Sarischen Creyts, soodanighe Advocatorio ghewilligh heeft aenghenomen ende inde Creyts omher ghesonden: En heeft de E: E: Raedt tot meer ghedachte Franckfort, zigh teghens Hoogh ghedachte zijne Cheurvorstelijcke Genade tot Ments onderdanight, en ten hooghsten bedanckt, voor die deswegben ghedraghene sorghvuldigheyt voor des Heylighen Roomschen Rijcks welvaert, daer van my het bygaende van eene ghetrouwen en waerheydt-lievende Vrient is gecommitteert gheworden,

1. Het is nu genoech bekendt, in wat voeghe, op aenschrijven van den Heere Bisschop tot Worms, Vorstel: Genade, als Creyts uytschrijvende Vorst, die van zijne Keyserlijcken Majesteyts afghegaene Avocatorio, dato Weenen den derden Octobris, deses jonghst verlopene Iaers 1658. alhier is gheaffigeert en aengheslaghen gheworden, Maer dewijle het selve eenige gepassioneerde (als die de Weerelt garen wijs souden maecken, dat dese saecken tot de ordinare Rijcks Deputations-dagh behoort, en het consent van de ghesamentlijcke Gedeputeerde vereyst) vreemt voorkomen sal, soo moet den onkundighen Leser weten, dat die selve, welcke zigh aller Volckeren en de ghemeene menschelijcke Rechten ontreckt, daer voor gehouden wordt dat hy van het Roomsche Rijck afghevallen zy, ghelijck sulcks des Rijcks afscheydt tot Trier en Keulen de Anno 1512. namentlijck, welcke Standen van ons ende het Roomsche Rijck afvallen, klaerlijck wijst Qui vero ab Imperio deficit, Imperii Hosti judicatur, Ac adversus hostem Imperatori perpetua est Authoritas.

2. Dat het Recht Krijgh aen te kundigen en te voeren in 't Heylighe Roomse Rijck, alleen den Keyser toe-staet, Et ejus Majestati ita cohærere dici ut nullo modo ab eá divelli queat.

3. En ofwel de Capitulation seydt, dat zijne Keyserlijcke Malesteyt ghene Krijgh soude aenvanghen sonder de Rijcks-Standen, of ten minsten der Heeren Cheurvorsten consent en bewilligingh.

4. Soo

4. Soo staet nochtans dese uytdruckelijcke limitatie ende Conditien daer by, dat wanneer zijne Keyserl: Majesteyt van des Rijcks wegen, of oock het Rijck van yemandt aengheghrepen of beoorlooght wierdt, dat hy als dan, sonder versuym, aenstondts zigh weeren, en alle hulpe daer toe ghebruycken magh.

5. Dewijle, volghens de bekende ende natuerlijcke Rechten, alle krijgh die voor het Vaderlant, Huys en Hof: Item, tot beschermingh der Vrijheyt en Grensen ghevoert werden, de rechvaerdighste zijn, vermidts Defentio in den Natuer en Billickheydt ghegront is.

6. Daer in teghendeel de begheerte tot beschaedighen en sich te verrijcken, oock des weghen Krijgh te voeren, van alle vernuftighe Menschen, jae alle Rechten Onchristelijck, vervloeckt, onrecht en afschouwelijck gehouden werden.

7. Dat het Instrumentum Pacis, tot Osznaburgh en Munster op ghericht, expresse seydt, * in fin. Dat de Koninginne van Sweden en haer Successeurs de aensienlijcke Landen, haer eyghen Heeren afghenomen, als Voor Pomeren, Bremen, Verden, Wismar, Rugen, en andere toebehooringhen by zijne Keyserlijcke Majesteyt van naekomelingh te Leen behoorlijck versoecken sal, het Iuramentum fidelitatis sweeren, prestanda presteren, en de Onderdanen haer wel verkreghen Gherechtigheyt, Privilegien en Vryheydt beschermen.

8. Dat oock het selve Instrumentum toondt hoe de Osznabrughse Vreede Pragmatica sanctio ac lex perpetua &c. fundamentalis Imperii zy, en de volgende Rijcks afscheydt (ghelijck oock gheschiedt is) geinsereert soude werden.

9. Dat sedert niemandt zijn Recht door ghewelt of Krijgh voort setten of vervolgen soude; maer de beleedighde de quetsende party van daedelijckheyt af manen, en de sake wederom tot vriendelijcke Compositien en nederleggingh, of tot een rechtmaetigh proces stellen soude.

10. Wanneer men eenigh Krijgs-volck door de naebuerighen Rijcks-Standen Landen voerden, sonder dat selve, op dien welcke soodanigh volck behoorde, zijne kosten, ende sonder schade en naedeel der selver Standen, gheschieden, en des Rijcks en Executions ordeninghen daer by geobserveert worden.

11. Dat in 't meerghedachte Instrumento Pacis werdt gemelt, dat die geene welcke daer teghen handelt, soude ipso Iure ac facto Reus fracto Pacis, ofte een Vreedebreecker sal zijn, en van alle Vreedens Gheallieerden (welcke met de beleedigde party hare raetslagen, kracht en macht conjungeren mochten) op het vorderen van dese party te rugh ghedreven, verdemoedight en behoorlijck ghestraft souden werden.

12. Dat oock die in 't gemelte Instrumento Pacis geconfirmeerde Rijcks ende Creyts ordeningen klaerlijck toonen, dat soo dra, in eenen Creyts krijghs Toerustinghen, Rotteringhen, of Dadelijckheden, sich lieten sien, de Creyts Oversten om soodanige Toerustingen en Dadelijckheden te stillen, behoorlijck Bereydtschap moete maecken, andere Creytsen, indien selfs niet bestandt en waren, tot vijf toe te vorderen: En eyndelijck soo vijf Creytsen niet ghenoegh en waren, de saecke aen de Heeren Cheurvorsten tot Mentz laten komen, om eene Deputations-dagh behoorlijck uyt te schrijven, om over meerder resistentie ende ruste des Rijcks te delibereren, op dat alsoo bestandigh teghens de gheweldenaer sonder uytvlucht soude gheageert werden.

13. En dat endelingh het Instrumentum Pacis toelaet, dat de Cheur ende Vorsten des Rijcks tot haer Conservatie ende seeckerheyt onder hen en oock met buyten zijnde Potentaten

ten Verbonden vry staet op te richten en in te gaen: Maer doch met dese expresse conditie ende bedingh, dat soodanighe Verbonden niet teghen zijn Keyserlijcke Majesteyt, het Heylighe Roomsche Rijck, de ghemeene Vreede, het Instrumentum Pacis, en een yders Eedt ende Plicht, waer mede hy aen zijne Keyserlijcke Majesteyt en het Heylighe Rijck verbonden is, loopen souden of mochten.

Dewijl nu een yeder voor de oogen leght, en met eenighe schijn van Recht niet gheco-leurt, of onkent kan worden, dat zijne Koninglijke Majesteyt van Sweden tegens alle de geallieeerde Rechten en verbonden gehandelt heeft.

Dan ten eersten heeft de Koningin van Sweden, en haren Successeur, den teghenwoordighe Koningh van Sweden, by beroerte de rechte Erf-Heeren ontnomene Landen en Luyden, te Leen niet behoorlijck ontfanghen, noch Præstanda ghepresteert: Derhalven deselve, vermoghens de Leen-Rechten, soodanige Landen verwaerlooft hebben; en waer de Keyserlijcke Majesteyt billijck verbonden deselve de rechte Heeren, welcke soodanighe Landen uyt liefde des Vaderlants, en Vreede, overgegeven hadden, te restitueeren.

2. Heeft de Koninckl. Majesteyt van Sweden teghens het Instrumentum Pacis de goede Stadt Bremen benout, en ghewelt aengedaen, veracht, en de afgegaene Keyserlijcke beveelen en afmaningen in 't minste niet geacht.

3. Heeft zijne Koninghl. Majesteyt van Sweden in 't Heylighen Roomse Rijck, monster en vergader plaetsen, en oock rotteringhe van veele Krijgsvolckeren aengestelt.

4. En niet eens de oorsaeck daer van zijne Keyserlijcke Majesteyt, noch eenige Creyts laten weten.

5. Maer op eyghen macht 't selve Krijghsvolck door de Cheur en Fursten Landen, met hare uytterste schade, en by na gheheele ruyne en verdervinghe ghevoert.

6. Dat de Koninghlijcke Majesteyt van Sweden oock soo wel tegens de stilstant Verbonts, als contra Dictum Instrumenti Pacis, zijne Koninglijcke Majesteyt van Poolen, als Vreedens Geallieerde, en zijne Cheurvorstelijcke Doorl. van Brandenborgh, gelijck als woedende is aengevallen, en haer een onverfettelijcke schade en ruyne toegevoeght heeft.

7. Dat zijne Koningl. Majesteyt van Sweden het daer by niet en heeft laten blyven, maer zijne Ghesanten heen en weder aen Keyserlijcke, Cheur en Fursten Hoven gepocht, gesweetst en de Potentaten wel in 't gesicht ghesey dt hebben, dat het Roomsche Rijck het rechte Tonneel soude zijn, daer op het nau ghe-endighde bloedigh Spel weder soude aenghevangen werden.

8. Op welck onbehoorlijck en dreygend' aenbrengen dan, Zijn Keyserlijcke Majesteydt, ende andere Potentaten, welcke anders garen stil ghesteten, en de nouwelijcks ghesiene Vreede noch lange genoten hadden, met haer hooghste leetwesen, tot defentie van 't Vaderlandt, wederom hebben moeten armeeren, weshalven de arme onschuldige Onderdanen in ende buyten 't Rijck, over dat onrustige Sweeden, billick ach en wee hebben te roepen, want alles door Godes gehengen van haer eenigh en allen herkomt.

9. Dat zijn Majesteyt van Sweden niet een eenigh versoeck tot Vrede heeft onderstaen, maer tegens Zijn Keyserlijcke Majesteyt, Zijne Coninckdlijcke Majesteyt van Denemarcken, oock de Cheur ende Vorsten des Rijcks, alleen met Dadelijckheyt voortgevaren is, de selve verachtelijck gehouden, geprovoceert, en voor Vyanden uytgeroepen.

10. Ende of wel Zijne Koninckdlijcke Majesteyt van Sweden in Anno 1647. de Bruynswijckse

wijckse Hooghe Vorstelijcke Huysen (die doch met Denemarcken soo-na verwant waren, alsoo dat de Coninckllijcke Majesteyt aldaer uytsoodanige Vorstelijcke Familien eenen Gemalinne aen zijne Syde heeft) by na tot zijn willen heeft gehadt, welcke tegens Denemarcken den Neder-Saxisschen Creytz uytvorderden, ende te weghe braghten, dat tot Lunenborg een Creytz-dagh gehouden wierdt, so gaf evenwel Zijn Majesteyt op der selver Creyts-Dagh verscheyde te verstaen, dat het hem om des Rijcx ende Creyts ruste gantsch niet te doen en was, nemaer dat hy eenigh en alleen socht de selve Creyts in den Oorlogh te winden; Danwanneer de andere Creyts Verbondene voorbrachten dat nocht ter tijdt seer duyster scheen welcke van beyde strijdende Noorder Koningen, Autheur des geschils was, dat oock de selve malkanderen gewogen en geen Periculum in Morâ was, dat men derhalven geen oorsaeck hadt, met de Creyts hulp soo drae te precipiteeren; maer men soude nae aenleydinghe van 't Instrumentum Pacis, een vriendelijck verdragh, ende alsoo het beste eerst versoecken, bysonderlijck (terwijl Denemarcken sich daer toe willigh verklaerde, ende bereyt was sijne Gesanten te senden) Daer op protesteerden de Sweedse Gesanten daer tegen, urgeerende op het heftigste de Creyts hulp, en als het evenwel daer by bleef dat men het beste soude versoecken, soo deden de selve desen, onaenghesien dat dreygement daer by; Godt soude doch Zyn Koninckllijcke Majesteyt wel bystaen, alleen soude deselve dan de Krijgs-kosten van de Creyts te vorderen weten.

11. Als het de hooghste Godt nae zijne onuytvorstelijcken Raedt toeghelaten heeft, dat in Februarij des voorleden Iaers de Koninckllijcke Majesteyt van Denemarcken heeft onder ghelegh en, en eenen dapper verkleynden, en zijne Rijck een schadelijcke Vrede is ghedwonghen gheweest in te gaen, daer van de Sweedtsche Gesanten Nicolaus Brache en Matthias Biorenklau in een Gheschrift het gheen zy den 5. Augusti tot Franckfort aen Mayn het Vorstelijcke Collegio hebben overgegheven, gheweldigh pochten, Deum nimirum singulari & miraculosa ratione pacem Sueco-Danicam præterita hyeme promovisse, &c. So heeft doch zijn Koninckllijcke Majesteyt van Sweeden die gants niet ghehouden.

Dese saecken zijn niet alleen uyt waerachtighe Relationibus bekendt gheworden, maer het heeft oock de ervaringhe soo klaer ghewesen, dat wie sulcks soude willen loochenen, oock soude moeten ontkennen dat aen den klaren middagh de Sonne scheen.

Het is waer, men wil van Sweedtscher zijde daer weder teghens in brenghen, zijne Koninckllijcke Majesteyt van Denemarcken hadde geweyghert de ghedachte Vrede te volbrenghen. 2. Dat derhalven zijne Koninckllijcke Majesteyt van Sweden, tot voortsettinghe van zijne aenghevanghen Krijgh, ghedwonghen is gheworden. 3. Dat Denemarcken de aengheboden Neutraliteyt niet aennemen wilde, maer veel liever vreemt Krijgs-volck beroepen, en over hem en 't Rijck halen. Maer soo dese voorwendinghen in Indien wierden gheadviseert, soo mochte yemandt deselve ghelooven; dan in het Roomsche Rijck sal niemandt zijn, soo hy anders de waerheyt lieft, die het selve ghelooven sal, want men moet bekennen.

1. Dat de Vreede ghemaeckt ende gheslooten zy.

2. Dat om het selve te volghen zijne Coninckllijcke Majesteyt van Denemarcken de aensienelijcke Vestinghen het Hartoghdom Schoonen en andere nutbare Ampten en Steden, oock Bremervoorden, de Sweden inghesruymt en overghegheven heeft.

3. En de beloofde Krijgh-volckeren ghelevert: Oock noch daer en boven het Eylandt Ween overghegheven: als men nu vraegt wat Denemarcken meer soude doen, soo en wilder gheen antwoordt volghen.

Maer stelt of daer noch eenigh ghebreck was gheweest, soude de selve wel van soodanighe gheschapenheyt geweest zijn, dat zijn Coninckllijcke Majesteyt van Sweden daerom oorsaeck

tot soo een bloedighen Crijgh wederom aen te vanghen soude ghehadt hebben ? Of kan dat continueren of voortsetten heten, het welck eenmael miraculosa ratione door eenen eeuwighen Vrede is afghedaen ? Was niet de Coninck van Denemarcken nu met de Sweedtsche Vestingen en Landen diervoegen omringht, dat hy in't minste de Sweden niet en konde schaden, al had hy schoon gewilt, dewijl hy oock geene Armee in 't Veldt hadde of hebben konde ?

Maer heeft dan tot de vervullinge vande getroffene Vrede noch yets gemanqueert, waerom hebben de Sweeden sulcks niet geurgeert, vermoghens het Instrumentum Pacis door weghen van Recht oft vriendelijcke Compositie, of oock der Mediatoors Vranckrijcks en Enghelants aenspreken, ende hulpe geemploijeert ? En wie kan doch die geene de Neutraliteyt aenbieden, of deselve van hem afgeslagen werden, die van gene Krijgh meer en weet ? Heet dat Neutraliteyt aenbieden als men onder pretext van Vrede eenen Potentaet (gelijk Denemarken wedervaren is) gants uytsuycht, mat en moede maeckt, en sonder eenich gegeven teycken van misverstandt de selve grousamelijck beoorloocht, jae in sijn eygene Residentie-plaets belegert en bestormt ? of heet dat nu de Neutraliteyt afslaen, ende vreemde Volckeren over zich, en zijn Rijck te halen, wanneer zijne Koninckliijcke Majesteyt van Denemarcken liever als zich van so onverwachten grousamen Vyandt te laten verworgen, en van Kroon, en Landen verdreven te worden, de Godt en Wereltlijcke Rechten, gelijck het Over-hooft der Christenheydt, Cheur en Vorsten des Rijcks, en de geconfedereerde Potentaten om hulp ende bystant aenroept ? Dat moet voorwaer wel een vreemde Politie zijn.

Soo volght hier uyt onwedersprekelijck dat zijne Majesteyt van Sweden voor geen Rijcks-standt te houden is, maer veel meer voor een van der Heyligen Rijcks afghevallen, en die het Instrumentum Pacis, 't leste Rijcx afscheyd en d'Executien soo dickmaels wetens gevyoleert heeft, en also ipso jure & facto reus fractæ pacis, of een Verbreker der Vrede geworden is: En deswegen onnodig zy hier over by een Rijcx deputation wijdluftige deliberatien aen te stellẽ, en de bekende Aggressorem vorder te grosseren en woeden laten: Ter contrarie is syn Keys. Majest. niet alleyn wel voegende, maer van God en rechtswegen verbonden d'Eeuwige Vrede te houden, en de noodlijdende Rijcx-stenden daer by te beschermen en hanthaven: Gelijck de Curvorsten en Stenden gehouden syn Keys. Majest. te helpen, en so lang tegen Sweden onophoudelyck te ageren, tot die de Wapenen afleg, en den beschadigden wegens Vredebreuck satisfactie geve, oock sich vast instelle gene moeyten meer aen te richten. Heeft dan Sweden op 't een of 't ander te prætenderen, sulckx moet hy doen door wegen van recht, als in 't Instrum: Pacis bewillicht is. Vloeyt also hier uyt, dattet Curvorstel. College in de Keyserl: Avocatoria heeft verwilligt, en aller Stenden consent daer toe onnodig waer: En als die uyt ghegheven wiert had men noch hoop datte Majest. van Sweden mette Vredebreuck in Holsteyn soude gedesisteert hebben, en van die Actien daer d'Advocatoria af spreeckt, op houden: Dus salmen licht af-meten wie Keyserl. Majesteyt meynt, en elck wachte sich teghens des Rijckx Armade sich aen te kanten: Datte Paus op Keysers versoeck Kur-ments daer om in den Ban heeft ghedaen om dat hy de principaelste van d'Alliancie deffensive is, wat is datte ? wat is met dat opticheen gewonnen ? Is't een defensions Alliancie en 't Instrumentum Pacis gelyck, so behoefden sy hun tegen de Paus en Keyser niet te be-edigen, maer wel tegen de Co. van Sweden, die 't Rijck invadeert en offendeert, tegens hem behoorde dese Alliantie: Welcke soo Swede sich dese reys daer by mocht door redden, so mocht der Sweden beloning door de Geallieerde wel swaerder vallen als des Paus Ban: Ragotsky en den Hertog van Courlant mochten wenschen in des Paus Ban te syn, en datse hunne Vrijheyd, Lant en Luyden weder hadden. Curments en gelooft men oock niet sich so sal vergeten, dat hy tegen de Keyserlijcke Avocatoria (die hem selfs belieft heeft) Edicten soude laten af-kundighen.

Nu waren de Poolen noch te samen op hunnen traegen Ryck-dagh binnen Warsou/ en daer men niets en dede als disputeren over de navolgende puncten: 1. Hoe men best de Soldaten soude betalen. 2. De Littauwers en hare Krijchs benden contenteren. 3. De getroffen Vrede met de Cosacken bekrachtigen. 4. Gelt en bequame Artillerije te fourneren. 5. Hoe best Sweden en Moscovien niet door Tractaten/ maer door 't punct van den Degen tot een reputatieuse Vrede te constringeren. 6. Hoe men Gonsieuzky den Littause Schatmeester uyt de gevanckenis der Moscoviters/ en een custodiam Thesauri op rechten soude. 7. Oock hoe men den Coningh over zijne versichoten gelden en verpande Sout-mijnen soude contenteren. 8. Hoe men de Tartarise Cam die lang genoech gepatienteert had/ soude vergenoeghen. 9. Hoe men de stadt Dantzich/ wiens krachten vast verswackten/ en die tot de Poolse Republick als de ghemeyne versorgende Moeder/ hare toe-vlucht nam/ raedt en hulpe soude verschaffen. 10. En Kurchzandenborgh op sijn pretentie voldoen. 11. Hoe men Afgesanten en Residenten by andere Potentaten mochte onderhouden. 12. En ordre op de Posten stellen. 13. Dat men d'inkomst der Poolsche Republijck bekent maeck/ op dat men weet waer op men sich verlaten mach. 14. Dat yder sijn Waywodschap aengeve/ om Proviand/ &c. te verschaffen. 15. Hoe men Kaminetz Ponolszky sal verseekeren en bevestighen. 16. Datte Vorst Bogislau Radzevil sijn goederen in de Ceurvorstel. Tractaten bedonghen/ moge genieten. 17. En dat de indignatie aen Hieronymus Pinocius wegens des selfs meriten werde gegeven.

Terwijl de Poolen dus raedt leefden/ meynde den Moscoviter dat hy zijne Vyanden door een stilstant mette Sweden/ genoech soude te doen geven: hy verachte deswegen de Poolen/ en de Witte Russen lachte mette Na-buyren/ om dat sy meynden dat haren Czar Coning van alle Hanen was/ dat hun die wilde/ most/ en konde voor alle onheyl/ selfs van den Hemel/ beschermen/ en evenwel zijn sy in dese maent teghens haer confident gheloof aen/ ellendelijck van de Cosacken en Tartaren op de Waelstadt gheslaghen/ alsoo datter by de 15000. Russen op de slagt-plaets bleven leggen/ maer door den rebellise Cosacksen Generael Michalowick weder am tot devotie wierde gebracht.

Maer de Sweden die over sulcke Moscovise moderatie juychden/ gaven doe te vrijpostiger in 't licht hare gesloten stilstant/ soo om datse 'tgebaer van dien so weynich ontsagen/ als/ om 't voordeel dat sy uyt volgende Tractaten verhoopten. De puncten der selver in 't Sweets/ luyden verduytst aldus:

1. Dater geen Vyandschap en sal zijn geduyrende desen stilstandt van Wapenen, maer alle soorten van vrundschap, en wedersijdige vrundschap salder zijn tusschen de ged. groote Heeren en hare Onderdanen, sullende d'een den ander directe noch indirecte mogen beschadigen.

2. Dat alle wedersijts gevangenen sonder Rantsoen te betalen sullen los gelaten worden.

3. Daer sal wesen vrije Coophandel tusschen beyde de Natien, als voor desen.

4. Niemant sal op wat maniere het zy, elckanders Vijanden moghen assisteren, specialijck aen den Coning van Polen eenige Provisie, Volck, Gelt, of ander hulpe, hoedanich het zy.

5. Er

5. Is mede beslooten, dat soodanighe Persoonen [illegible] Koning van Sweden sal senden aen den Groot-Hertogh, ofte den Groot-Hertogh aen hem, met de Ratificatie van dese Treves, sal hebben Volmacht en Instructie om te handelen en te sluyten tusschen de gesz. twee Groote Heeren een seer nauwe en stricte Ligue teghens den huydigen Coning van Polen, indien het van beyden alsoo begeert wort.

6. Het sal aen beyde Partijen na believe vry staen in desen tijt van Treves te treden in een Handelingh van Eeuwighe Vrede tusschen de twee voorsz. Groote Heeren, door hare Ambassadeurs respective, en dat niemand tegens den anderen de Wapenen aen nemen sal, sonder alvoorens te hebben ghedaen noteficatie.

De Sweden onderwijl verovverden den 20. Maert Dirschau op discretie/ waer se veel Amonitie vonden. Weder om wierden sy by Mozinghen van de Brandenburgers geslaghen/ die over de 500. van hunne soldaten gevanghen kreghen. Het stedeken Swart-marckis Lant verbrande den 23. dito ten 3 uren namiddaghs/ uytgesept 2. Kercken/ 't Raedthuys/ en eenige gheringhe Huysen: Synde dit nu de vijfde stadt die in der Marck in korte Jaren is verbrant: Waer van d'Ingheseetenen niets als hare ruyne over ghehouden hebben.

Gelijck nu dese Sweetse Noozmannen in Pomeren en Poolen lustig aenvyanden / alsoo deden sy mede in Denemarcken / alwaer den 19. Maert den Rijcks Admirael Wrangel/ den Grave van Waldeck / en Lut. Gene. Horn met 600. Voet-knechten en 3. Regimenten Ruyters van Nieuburg uyt Funen 't scheep gingen/ gevolght van 2. Sweetse Oorlogh-schepen en 5. Schoeten met Ruyters/ landende gesamentlijck tot Stranburg op Langhelandt/ soo sy verhoopten / maer Wrangel seylden onderwijl met 9. Oorlogschepen na de noort syde van Langelant op Langelants hast / alwaer door groote stilte de Deense middeler tijt occasie hadden om alle hun macht t'samen te trecken/ en op de Zee-kant hun in postuyr te stellen: De Sweden hare seylen in nemende/ hadden doen so langh werck met de Pramen die vol Infanterye waren / datte Deenen met hun aenghevoert Canon daer lustigh onder speelden/ en vele Sweden om verre schooten/ kregen oock een Praem met 50. soldaten gevanghen/ en haren Oversten Wolf meynde nochtans occasie te hebben om te landen / vondt sich op 't rapport der Bootsghesellen wel bedrogen/ toen hy verstont dat de gront daer omtrent veel te weeck en te marassich was/ aldus verijdelde dien Aenslach/ blijvende Major Lindenberg der Deenen ghevanghen. Dit speet de Sweden / dies wende sy haer dessein op een anderen kant/ hielden met studie hun Oorlog-schepen daer ten ancker legghen / maer soo ras de Maen savonts onder gedoken was / seylden met al de Schoeten en 't kleyn Vaer-tuych tot omtrendt 3. mijlen van daer/ en lande te Sprotzbey teghen den morgenstont/ sonder verlies van een man hun Infanterije/ Ruyters en Geschut/ so dat de Deenen te laet hier af bericht/ de Sweden niet en konden af-keeren: Maer mosten met goede oogen aensien dat den Admir: Wrangel en Gen.

en Gen. Graef van Waldeck met al haer Volck en stucken op een Ruys Ca-nigher genaemt/ aen-trocken/ 200. man die daer op laghen / siende/ dat men hun wilde bespringen/ gaven vreesachtigh op / waer mede 'tgantse Eylant verlooren was/ want dese en Ritmeester Stena Bille met al d'Officiers so te Paert als te voet/ oock 100. Ruyters / Capit. Bastiaen met 200. geworven knechten/ nevens de meeste Officiers van 4. Compagnien geworven Lant-saten 1200. koppen sterck/ bleven gevangens: 300. sijnder neder geschoten: Maer een Canon/ doch veel Voorraet hebben de Sweden hier bekomen/ het gunt seer wel van pas quam voor de gedismonteerde Regimenten in Fredricx Ode: En is also Admirael Wrangel weder met goeden buyt na Nieuborgh gheseylt.

Het Ys dat noch dreef van d'eene hoeck der Oost-zee tot d'ander/ beletten by Meun een Hollants Galjot/ met Haring/ Wijn/ Kaes/ &c. na Dantzich bevracht/ een Courlants Scheepje met 8. a 10. stucken / en een Schoet met ouit en verminckt Geweer na Lubeck gaende: Sy bevroren t'samen tusschen Amack en Reuck/ so datmen van lant af over ys tot hun komen mocht: te bequamer hebben de Sweden dese overweldigt/ want het Courlants Schip en wilde sich niet deffenderen/ of wel het selve 2. vademen rontsom uytgehijt was/ en de Passagiers hun aengeboden hadden mette stucken en musquetten sich te verweeren/ en de Hollantse Schipper van 't Galjot met al zijn Volck hun aenboden tot defensie mede in 't ged. Courlants schip te treden: 't Was al te vergeefs/ den Schipper wilde niet vechten / zijn Stuyrman en Hoogh-bootsman waren gebooren Sweden / en een Overste Lieuten. Melchior van Brothen/ en Ritmr. Rudolf van Serauch / die na Lubeck wilden / weder-rieden alle tegenweer: Aldus hebben de Sweden dat Schip gheplondert/ en daer na verbrant. Krijchshaftiger droech sich in diergelijcke occasie den Zeeuse Schout by nacht Adriaen Banckert/ dese met zijn Oorloghschip de Zee-Ridder a 28. st. op de Brantwacht leggende/ dreef door kracht van 't ijs van voor Coppenhaven tot onder Ween aen de gront: Zo ras de Sweden sulcks vermerckten/ en dattet ijs van de Schoonse sijde gedreven was / qua-men sy met 2. kloecke Oorlog-schepen van 40. a 50. stucken / 1. Fluyt a 24. stucken/ 1. Galjot/ en 1. Scheerboot uyt Lantscroon dito Banckert bespringen/ loopende suydwaerts Ween om: Andere 5. van hunne Scheerbooten en Chaloupen met stucken en vol Volcks/ seylden benoorden 't voorsz. Eylandt: Maer also de wint uyt den noorden hart koelden/liepen sy alle onder Cronen-burgh. Den 14. deser quamen sy weder met 1. Brantschip voorsien / en hun volck lande uyt de Boots op Ween by de Kerck/ hare Oorlochschepen gedue-righ over en weder seylende / canonneerden heftigh op Banckert / en bleven anderhalf canon-schot 's nachts van hem ten ancker leggen. Den 15. dito met den dageraet quamen de Sweden onder seyl/en brachten stoutelijck hare Brander aen Banckerts schip / die met sijne laechste stucken niet alleen den Brander in den brandt schoot / en van hem af drongh / maer oock de andere Swerdse Schepen so couragieuselijck af weerden/ dat onaengesien men hun toe-riep goet quartier/&c. en datte Swedē alle listen aenwende om de Seeu-

wen te

wen te vermeesteren/ so nochtans was alles te vergeefs/ Banckert en de sijne seyden tot den laetsten man sich te willen deffenderen / en toonden met het uyt hangen van al hare Wimpels en Vlaggen/ dat sy goet zeeus en goet rout hun debuoir voor 't Vaderlant deden: Ongeacht dese schoonschijnende Sweden toen sy sagen datter met flatterije op Zeeu-maet niet te winnen was/ oock op 't Eylant Ween hun geschut geplant hadden/ om Banckert alsoo te ruyneren: Maer tot hun eygen schande zijn doen vele Sweden op Ween self geschoten/ en een der Oorlochschepen stoote zijn groote Ree af: Den Brander ging met haer Polver-vaten na de gront/ en de overige kreghen oock soo wel hunne bekomst darse alle deur gingen: Aldus heeft sich Banckert aen den grondt sittende/ gereddert van 2. Sweedse Oorlochschepen/ 4. Scheerboten ende een Brander ter zee / en 400. soldaten op Ween / die alle hun best ghenoech deden om hem te ruyneren/ maer hy heeft sich vromelijck gereddert / en ghetoont / Dat alle Zee Capiteynen plichts halven hun debuoir doende, schoon gheen Victorie bevechtende, dat het nochtans overwinningh ghenoech was syn Vijandt te frustreren, en dat men so door courage als oock goedt beleydt sijn teghenparty licht konde stuyten, Banckert met lof weder te Koppenhaven komende met 3. dooden en 10. gequetste/ most selfs den Koningh van sijn wedervaren rapport doen / die neffens den Admirael van Opdam en vele andere hooge Officieren / de vertellinghe met groot vergenoeghen op-namen/ oordeelende/ dat de kloeckheyt van 1. Zeeu wel 3. van de Sweden gewassen waren.

Hare Ho. Mo. sich ontbloot siende van Twee Vice-Admiraelen / Witte Corneliß. de Wit ende Pieter Floriß. / wiens dapperheyd niet alleen over veele Jaren in verscheyden heldadige Actien was ghebleecken / maer voornamentlijck zijnde in de vermaerde Zee-slagh inde Sont 1658. ghebleven de twee stantvastichste Helden die tot der doot toe getrou bleven/ en op de welcke de Sweden doenmaels hare scherpste tanden stomp beten/ sulcks dat sy twee geen van de minste zuylen waren die de Staet van 't Lant / de Vloot en gheheel Denemarcken doenmaels door Godes bystandt preserveerden: Worden alsoo Coppenhaven ontset/ de Croon geliberreert / en de Nederlanders gekreuckt respect/ ten Hemel opgeheven en getilt. Voor dese Helden hebben de welghemelte hare Ho. Mo. met groot vergenoeghen de voorss. vacerende Charges in dese tijt vergeven/ te weten:

In plaetse van Witte Corneliß. de Wit, tot Vice-Admirael over 't Quartier van de Mase,

Egbert Meeusz. Cortenaer.

Ende in plaetse van Pieter Floriß. tot Vice-Admirael over 't Noorder Quartier, ofte West-Vrieslandt,

Jan Cornelisz. Meppel.

et Sweetse Guarnisoen in Fredricks ode was door gedwongen alarmen de Poolen en Brandenburgers soo dapper afgemat/ dat sy meenighmael plaets verbloet hadden/ want behalvens dattet lang gewintert had / en het wegen contsom bij dat was/ so mocht even wel niemant van hun 't hooft uyten de Vestinge steken/ oft sy waren cappoot: Men had hun oock de hele winter nauwlijcks yets upt Funen toe-ghesonden / soo datte arme Soldaten moten hongher leden/ waer op een verduyvlende Pestelentiale siecke volghde/ en doen smolt het Guarnisoen byna wegh. Sy haer ondermoghen wesende / en dat de Brandenburghers haer dreychden met een generale Aenval besoecken / soo hebben sy de stadt verbrandt en geraseert / nae datse daer by niet als eenige vernagelde stucken in gelaten hadden: Dese plaets had de en. Wrangel den 24. Octob. 1657. verobert/ en met 7. Bolwercken als de Coninghs/ Coningins/ Princen/ Billes/ Heeren/ Ridders / en Adels Bolwerck met hoge Wallen en dubbelde grachten doen fortificeren/ voor de stad et 12. à 16. frape straten vergroot / voch met een Coninginne / Heeren ende rince Grachten daer voor gelept: Syn Huys op de Marckt doen bouwen/ tusschen 't Raedthuys en 't Casteel: Op welck Kasteel (de stadt vernielt wesende/) sy nu retireerden/ als op de uytterste punct van 't Meer na Funen gelegen. De Brandenburgers also in dese Maent daer in komende / sagen een brandende puynhoop sonder meer/ alles was vernielt. Desgelijcks hebben in November hier aen oock 't Casteel verlaeten / na datse alvoorens hunne adingh daer upt mede na Funen genomen hadden.

De Poolen namen daer terstont hun Quartier / maer des niet te min soo namen de Sweden met Daertuygh haer noch wel besoocken/ doch sy ghemeenten alle niet weder t'huys.

Aprillis 1659.

Peter Heldt Deense Vice-Admirael stack den 8. deser met een Esquadre van 13. à 15. Schepen d' Oost-zee in/ en ontmoete den 10. dito onder Langelant 8. Sweedse Oorloch-schepen/ ten ancker leggende: Dese tasten hy kloeckmoedigh aen/ soo dat sy hunne anckers af kapten/ meynende t'ontvluchten/ maer of el de Sweden onder seyl raeckten/ nochtans wierde hare Schout by nacht erende 44. stucken/ neffens 't Schip de Valck/ by de Eylanden Aroe ende lssen aen strant gejaecht: Vicead. Helt abordeerden selfs 't schip de Swaen et 59. daer onder 26. metale stucken/ 't welck hy verobert: De and're vijf lveerden haer onder Foluvegh in Fuenen/ daer sy van de hare weder ontset ierden / en naderhant ged. Helt soo hy met syn Schepen te Flensborgh in olsteyn om te calefateren was in ghelopen/ wierde daer van de Sweden

selfs

selfs soo lang ingehouden / tot de Hollants en Deense Vlooten hem quamen ontsetten ; Waer van hier naer het vervolgh.

De Engelse Vloot nu van Duyns af-ghevaren / quam den 17. deser in de Sont / onder d'Heer Admirael Eduard Montagu / haer monture / getal ende bemanning was als volgt :

1 Naseby, Adm. Montagu, Capiteyn Robert Guttans. 500 man 80 st.
2 Swiftuyr, Viceadm. Godson, 382 m. 64 st.
3 London, Rich Stayner, 400 m. 64 st.
4 Dunbar, Eduard Blag, 400 m. 64 st.
5 Triumph, Robert Clarck, 350 m. 64 st.
6 Regenboog, Anthony Ionh, 350 m. 64 st.
7 Spreker, Eustatius Smit, 260 m. 58 st.
8 Glocester, Willem Wthorn, 260 m. 56 st.
9 Plemuyen, Eduard Withidge, 260 m. 56 st.
10 Neuberry, Robert Blaeck, 260 m. 50 st.
11 Doringtoa, Ian Harman, 260 m. 52 st.
12 Brigdwater, Antony Haning 260 m. 56 st.
13 Drogedath. Tom. Tindman 260 m. 50 st.
14 Worcester, Robert Nixon, 240 m. 46 st.
15 Leeuw, Ian Lambert, 220 m. 48 st.
16 Indiaen, Carel Wager, 220 m. 46 st.
17 Essex, Ian Haward, 250 m. 50 st.
18 Luypaert, Iacob Pool, 180 m. 40 st.
19 Nieukasteel, Edmond Custis 180 m. 42 st.
20 Winsbey, Ioseph Amos, 180 m. 46 st.
21 Rubee, Cap. Rob. Kerby, 170 m. 43 st.
22 Centurion, Francis Parkes, 170 m. 44 st.
23 Preston, Robert Robinson, 170 m. 40 st.
24 Portsmuyen, Rob. Suntum, 160 m. 38 st.
25 Rob. Blumleig, 160 m. 40 st.
26 Assistentie, Tom. Sparling, 160 m. 40 st.
27 Iersay, Ian Symond, 160 m. 42 st.
28 Advijs, Francois Allen, 160 m. 40 st.
29 Antwitch, Bernard Gilpone, 160 m. 40 st.
30 Elizabeth, Ian Groenedijck, 160 m. 41 st.
31 Asseurance, Philip Hollant, 140 m. 30 st.
32 Advontuyre, Will. Tutwel, 150 m. 36 st.
33 Groote Liefde, Kether, 170 m. 40 st.
34 Melckmeyt, Tom. Pinxter, 160 m. 36 st.
35 Elias, Marck Hunson, 150 m. 38 st.
36 Expeditie, Edu. Tomson, 130 m. 38 st.
37 Tagons, Richard Parcked, 120 m. 22 st.
38 Dorchester, Antony Arches 110 m. 29 st.
39 Bradfort, Pieter Bouwens, 110 m. 28 st.
40 Succes, Thomas Floor, 140 m. 34 st.

Somma 8682 man, 1813 stucken.

En dewijl in dese tijt den Staet van Engelant weder geheel onseker stont / en datter diverse Factien hun weder openbaerden / so deden nochtans die geen de welcke op hare luymen lagen / voortkomen een Declaratie / in allen schijn als stonde de Protectors en Parlamentse regeringe noch onverandert en lange te duyren / de minuten uyt 't Engels verduytst / luyden aldus :

Een DECLARATIE,

Voor de Gemeente, berakende de groote en teghenwoordige Expedition,

mette dappere Resolutie des Parlements, soo als 't genadelijck in haren Huyse is besloten, en gecommuniceert aen zijn Hoogheyt den Lord Protector : Mette ordres en Instructien van zijn Hoogheyt daer op, tot herstellingh en behoudenis van de Vrije Commercie so in Enghelant, Schotlant en Yrlant : Als oock een Lijst van d'Engelse Vloot, gedestineert naer de Sondt, onder 't beleydt des Eerw. Edward Lord Montaigu Admirael, Willem Goodson Viceadmirael, en Sr. Richard Stayner Schout by Nacht.

ZYne Hoogheyd den Lord Protector aen 't Engels Parlament vergadert tot Westmunster belieft hebbende te communiceren d'Affairen van Staet, ende in 'tselve

Eerw. Vergaderinghe voor-houdende de Verbondts transactien van Uytheemse Princen, en hare Negotiatien met den Keyser van Duytslant, den Coning van Spangien, en andere onbehagelijcke en bekende Vijanden, soo wel van de Protestante Religie als de Vrede en rust deser Natie, om hare machten te vereenigen, ende uyt te setten een considerable Armade, om Meester te werden op d'Oost Zee, en de passage van de Sont op te stoppen. Heeft na rijpe deliberatien op de particulariteyten van dien, en na sommige consultatien op d'importantie, en hoe veel de Republycke hier aen geleghen is, geresolveert na de Sond te senden een Vloot van 40. Oorloch Schepen, soo om te preserveren onse eyghene Intrest in de See-vaerdt als in de Koophandel van desen Staet, &c.

Men oordeelden in Vranckrijck en Vlaenderen meer uyt jalousie als wetenschap, op het afgaen van dese Engelse Vloot, dat Sweden de Vestinghe Kroonenburgh aen d'Engelsen souden in-ruymen, en voorts Denemarcken met gevoeghde macht overweldighen. Daer en tegens versekerden den Engelsen Resident Downing in den Hage aen hare Ho. Mo. Datte voors. uytgelopen Engelse Vloot na de Sont, in 't minste gheen ordre had om hostiliteyt aen hare Ho. Mog. Vlooten te bewijsen, maer alleen derwaerts gingh om het Oorlochs-vuyr te helpen dempen. Even wel het mis haegden al vele verresiende Politijcken, datte Engelse met overwogen macht voor den Viceadm. de Ruyters (wiens Vloot wat traegjes reed raeckten) in de Sondt was, die tot hun hoede 1. Kets aen den hoeck van Schagen en noch een aen Anout lieten kruyssen: Sy onder Croonenburgh komende, saluteerden met 21. stucken en vele musketten, 't Kasteel dede op yder salvo 2. schoten tot antwoort, en 30. schoten so ras Admir. Montaigu zijn ancker liet vallen: Dit alles sach den Coningh van Sweden met groot vermaeck van Croonenburgh, daer hy toen op was, niet tegenstaende datte glase Vensteren van zijn Camer trilden over de salutatien van de Vlooty: D'Engelse Resident Philips Meadow quam terstondt van Elsenoor aen boort: Maer overmits Admirael Montagu van verkoutheyt siech was, soo en quam hy niet aen lant, maer sont den Viceadmirael en sijn Cousijn af, om den Coning van Sweden te begroeten, 't welck solemnelijck verging.

Naderhant heeft dito Mantagu oock sijn komste bekent gemaeckt aen den Coning van Denemarcken, ende de selve aengedient, Dat hy was ghekomen niet om den Oorlogh, maer om den Vrede te faciliteren, &c. Aen en met den Adm. Obdam wisselden hy insgelijcks met een over en wedergaende Kets, diverse Brieven van Complimenten, en reciproque declaratie van ondrlinge vrundtschap, &c. Maer George Aiscu, noch gedenckende wat in de Canael was voorgelopen, apparent om dat hy de Coninglijcke regeringhe die in sijn Vaderlandt afgeschaft was, meer toegedaē was als des Parlaments, begaf hem met diverse andere Engelse Officieren in des Sweetsen Conings dienst, over wiens Armade hy den Tijtel kreeg van Admirael der Sweedse Vloot in de Sont, Belt, Oost see, &c. Owen Cox daer van in ons 9. deel folio 151. en van eenen Pr. Cornelius, die van outs al gheneghen waren, kregen mede by de Sweden een rapier op de sijde, en vele andere die meer van yser als van kaes hielden, volghden dien self den trant.

De Sweedse Generael Douglas in Lijflant en Courlant 4000. mannen by den anderen hebbende geschraept / poogde met list den gevluchten Adel in Libou te overrompelen/ maer sy van sulcks ghewaerschout / retireerden uyt Libou een dagh te vooren/ alsoo die stadt niet houwbaer was / en wierpen de Brugge ter Hepliger A achter hun af/ waer door sy onvervolght bleven : En Douglas niet te min veroverden Libou met sulcken spoet/ dat hy binnen der selver Haven bequam 4. Schepen van Lubeck/ 1. van Danzich/ en 1. Hollants Galjoot/ waer van de Schippers toen aen landt waeren / 3. Schepen ontseylden na der Memel / daer binnen sich oock de gevluchte Courlandtsen Adel begaf/ soo dat sy hunne beste Meubelen salveerden.

Wanneer segt een braef Schrijver sekere voorgenomen aenslagh wel ghelukt/so is het een Romeyn stuck/maer qualijck uyt-vallende/wort den Aenleyder een Verrader/ en het werck een schelmstuck genoemt : Dat lot/ te weten 't laetste/ overquam Pretorius/een militair Persoon in Bremervoerden/ en die over sekere acte by de Sweden geaffronteert/ die hem op dit Kasteel een wijl herwaerts daer om hadden in versekering gehouden/nu den 18. deser als den Sweedsen Commandant Volckman na buyten te gast was / in postuyr stelden om revenge op sijn vyanden te halen / hebbende van dit sijn voornemen al tijdelijck verkondschapt den Gluckstatse Deense Commandant Eberstein/ om op sekere tijt met ettelijcke Benden by der hant te sijn / en dat de Poort van Bremervoerden voor hem open soude wesen/Ec. Maer of nu dito Eberstein ged. Pretorius heeft gewaentrouwt/ ofte/ dat de hulpe al te traechlijck by ghekomen zy / schijnt wel/ maer en is so seker niet / als dat Pretorius ongeluckich in 't ongeluck is blijven steken : Want als nu Volckman van sijn gastmael was weder gekeert/ vont hy de Val-brugge opgehaelt/de Poorten voor hem geslooten/ en 't kanon tegens hem gewendt / in somma Bremervoerden was Deens/ en Pretorius had so door belosten als giften de voornaemste des guarnisons alreede op sijn zijde gekregen : Maer Volckman wetende dat op dit subject niet lang te sluymeren was/ tooch datelijck na Staden/ en lichten alles wat hem mogelick was/ waer mede hy Bremervoerdē quam omcingelē/ 't welck de Deenē dede achter blijvē/en Pretorius Secretaris verdronck sich selfs van spijt en mistroostichept in 't water / toen die sach dat alles qualijck af-loopen wilde/ ja seker Burger van Werd/ die de Brieven na Gluckstadt hadde gebracht/ vluchte met Wijf en kinderen/ toen hy sach datte Sweden de Deenen so veel te gau waren/ dat sy haer perickel daer door verhoeden/ en de Deense daer en teghens hunne toe-lachende fortuyne verwaerloosden : In somma / de meeste ghesellen van 't guarnisoen/ die midts den korten tijdt meer van de belosten als effecten hadden ghehad/ dwonghen Pretorius Bremervoerden aen Volckman over te geven/ en sich op ghenade der Sweden in des selfs handen te stellen : Dit volghende/ wierde Pretorius door den Beul met Spaense Laersen gepijnicht/ daer hy na het seggen der Sweden bekendt soude hebben/ dat hy wel 2. maenden lang met de Deenen over desen aenslag hadde gecorrespondeert/Ec. Immers hy wierde den 5. Mey binnen Staden gevonnist als een Traitor te sterven / en is so op een Schavot dien dagh onthalst/

halst/ en gevierendeelt/ de quartieren op 4. weghen/ en syn hooft op een Paet werdende gestelt: Den 29. April waren oock binnen Bremervoerden opgeknoopt/ de Soldaten Tomas Weplant/ Jan la Port/ Jacob Jansz./ Jojakim Kas Trommelslager/ Gerrit Meyer Pijper/ Herman van Loo/ Daniel Bournevile/ Philips Joulobou/ en Godfried Visscher: Waer van Jacob Jansz. om dat hy den Capiteyn had gedoot/ de 2. voorste vingeren werde afgekapt/ en is met d'andere een Weel begraven. Aldus verginghe dese aenslagh/ ten schande der opnemers en prijse der tegenstrevers.

Toen verbranden in Mecklenburgh het oude stedeken Sternbergh/ met al de Kercken/ de Schoole en 't Stadthuys: Als oock het stedeken Anclam by Usedom/ en diverse gehuchten in Pomeren: Waer uyt de oude Duytsen een gewis vonnis plachten te vellen/ datter in die gewesten van een toekomstigen Krijch op handen waer.

Hare Ho. Mo. hebben in dese tijdt de navolghende Twee Brieven aen den Koning van Denemarcken op de hoedanicheyt van dat Rijck/ laten afgaen:

Doorluchtighste,

UWe Majesteyts Missive geschreven tot Coppenhaven den 7. der voorlede Maendt, stilo loci, is ons wel ter hant gekomen, ende vinden wy daer in ons verplicht uwe Majesteyt vrunt-nabuyrlijck te bedancken voor d'advertentie van die Officien, die by de *Heeren* Ministers van de Lord Proctecteur van Enghelandt, Schotlandt en de Yrlandt aldaer aenghewent, tot bemiddelinghe van Vreede tusschen uwe Majesteyt ende den Koningh van Sweden, mitsgaders voor de versekeringh daer nevens ghegeven, dat uwe Majesteyt gheresolveert sy onveranderlijck te volherden by desselfs genomene resolutie van sigh sonder ons voorweten, assumptie ende medeghevallen in geene een zijdighe handelinghe in te laten, ende *gelijck* wy daer in een sonderlinghe ghenoegen sijn scheppende, soo willen wy oock vertrouwen, dat uwe Majesteyt sigh ten vollen versekert sal houden, van onse stantvastige resolutie, om uwe Majesteyt in sijne jegenwoordige ongelegentheyt trouwelijck by te springen, ende door alle efficacieuse middelen te helpen afweeren d'oppressie daer mede uwe Majesteyt mitsgaders desselfs Koninghrijcken Landen ende Onderdanen werden beswaert, oock geene middelen te sparen om uwe Majesteyt uyt de selve ongelegentheden te helpen redden, daer niet te min uwe Majesteyt ten overvloet, soo door de jegen woordige Missive als oock naerder door onse extraordinaris Minister, die jegenwoordig is staende op syne reyse derrewaerts, wel hebben willen versekeren, mits oock dat desen ons geensins met uwe Majesteyts Vyanden in eenige handelinge sullen inlaten, waer mede ons in eenighe manieren souden werden benomen, de faculteyt ende geleghentheyt, om 't geene voorschreven is, op 't aller efficacieuste ende kraghtighste wijse in 't werck te stellen, ende onder Godes genadigen zeegen ten besten te voltrecken. Ende nademael wy onfeilbaerlickste te gemoet sien, by soo verre het moghte koomen te gebeuren, dat eenige andere Vloote sigh quame derwaerts te vervoeghen, ende aldaer ofte daer ontrent t' arriveren, alvoorens de Vloot van desen Staet tot uwe Majesteyts hulpe gedestineert, met het bewuste resterende Secours aldaer moghte wesen aengekomen, dat de voorschreven uwe Majesteyts Vyanden in sulcken cas alomme sullen voor geven ende trachten te doen geloven, dat wy ons daer door van 't voorschreven ons voornemen sullen laten diverteren. So

hebben

hebben wy meede vóór al noodigh geaght uwe Majesteyt mits desen volkomentlijck te verseekeren, dat wy specialijck in sulcken gevalle geensins sullen veranderen in onse genomene resolutie, om de voorschreven onse Vloote met het voorgeroerde resterende Secours ten fine voorschreeven derwaerts te senden. Daer op uwe Majesteyt sigh sekerlijck gelieve te verlaten, en in alle voorvallende Occurrentien sijne mesures daer naer te nemen. Den 28. Maertij 1659.

Doorluchtighste,

WY hebben ontfanghen beyde uwe Koninckklijcke Majesteyts Missive, gheschreven tot Koppenhagen, den eene den tweeden, ende den andere den achtste deser, Stylo loci. De eerste zijnde Responsive op onsen Brief van den 28. Maert lestleden nieuwen stijl, en by de tweede maeckt uwe Coninglijcke Majesteyt ons bekent, gelijck wy oock uyt de Brieven van den Heer van Wassenaer Luytenant Admirael hebben vernomen, dat de Enghelsche Vloote, bestaende in onghevaerlijck ses-en-dartigh Oorloghs-scheepen, sonder de Branders, dien albereyts in de Sondt was gearriveert: Met Vrundt ende Nabueren, oock toeverlatigh versoeck, dat wy het uytloopen van onse Vloote, met het resteerende Secours, in alle diligentie wilden bevorderen, en daer in onse iterative toe-segginghen na komen, ten eynde uwe Koninghlijcke Majesteyt daer door van de oppressie van dessels gedeclareerde vyanden gelibereert mochte worden. Waer op by ons rypelijck gedilebereert zijnde, hebben goetgevonden uwe Koninghlijcke Majesteyt mits desen vrundt ende nabuerlijck te rescriberen, oock oprechtelijck ende sincerlijck te verseeckeren, dat wy nu, niet minder als oyt voor dese stantvastelijck geresolveert zijn en blijven, sonder eenighe veranderinghe, om uwe Koninghlijcke Majesteyt met alle maght en middelen 't assisteren, en by te springhen, en effectueuselijck te helpen affweeren de voorschreve oppressie, daer mede uwe Koninglijcke Majesteyt, midtsgaders dessels Koninckrijcken Landen en Onderdanen, tegenwoordigh worden beswaert. Ende dat wy tot bereyckinghe van soodanigh ons welgemeynt ooghmerck, over dagh en nacht, sonder eenighe intermissie alle bedenckelijcke middelen en devoiren laten aenwenden, ende by brenghen, om de voorschreve onse Vloot metten allereersten in Zee te doen gaen. En zijnde de bewuste Veertigh Compagnien van 't resterende Secours, albereyts over drie weken voor 't meerendeel tot Amsterdam ghearriveert, om in deselve Vloot geembarqueert te werden, soo haest als die Zeyl-veerdigh sal wesen, daer op uwe Koninghlijcke Majesteyt een vast en Vrunt-nabuerlijck vertrouwen gelieve te stellen. Voorts hebben wy noodigh geacht, uwe Koninghlijcke Majesteyt oock mits desen bekent te maken, dat wy op de gedane ouvertures van de alhier Residerende Heeren Ministers van den Koning van Vranckrijck, en den Protecteur van Engelandt, Schotlant, en Yrlant met deselve door Gedeputeerde uyt het middel van onse vergaderinghe, in Conferentien ende serieuse besoignes hebben laten treden, en dat daerinne over en weder over voorslaghen sijn gehoort ende gedaen, tot vindinghe van een Eerlijcke en verseeckerde Vreede, in de voorgelijcke ghewesten. Op dat die des te facijlder aldaer in Loco hadde mogen getroffen, en geslooten worden, en dat wijl ons in den beginne daer van alles goedts hadden voorgestelt en belooft, maer dat sedert buyten ons vermoeden, daerinne soodanigh incidentie voorgevallen is, dat de saeck voor als noch niet finalijck en heeft konnen geperfectioneert werden, uwe Koninghlijcke Majesteyt verseekerende, dat gelijck wy in de voorschreve Conferentien ende besoignes dessels interesse soo hoogh als die van desen Staet selfs, in achtinghe hebben genomen, oock alsoo daer inne by alle voorvallende occasien

onveranderlijck sullen continueren en volharden, soo als d' Heeren onse extraordinarisse Mi-nisters, jegenwoordigh op hare reyse derwaerts gereet staende, uwe Koninghlijcke Majesteydt nader mondelingh sullen verklaren, tot welckers aenbrenghen wy ons kortheydts halven re-fererende. Bidden Godt Almachtigh. &c. In den Hagh den 29. April 1659.

Seker Deens Heer uyt goede voorsorge tot zijn Vaderlandt nochtans be-ducht / en vresende dat hunne Vyanden in Hollandt door indirecte middelen soo de Vloot als het bewuste Secours voor Koppenhaven mochten sleepende houden/schreef met een melancolijck humeur aen sijn speciale Vrunt tot Am-sterdam/ desen onderstaenden Brief:

MYn Heer, het moeydt my U E. soo dickmael over dese verdrietighe materie te schrijven: Het is nu seker datte Enghelse Vloot den xvj, deser in de Sont is ge-arriveert, extraordinaris bemant, en dat sy nergens anders om en komen als den goe-den Coning van Denemarcken door 't beletten van d'overvoeringhe der Geallieerdens te constringeren tot het aen nemen van 't Rotschildis Verdrach, 't welck soo als 't leydt Sijn Majesteyt niet en sal aen nemen, al soud' et ondertste boven keeren: Mijn Heer kan oock wel overwegen wat so een Stadt als Coppenhaven te verwachten heeft, die alreede in soo hoogen ellende van honger, belegering en stormen, haren Somer en win-ter heeft moeten verslyten, daer by comende, de groote miseryen door gebreck van veel dinghen in 't kouste van een langduirigen winter: Men troost haer wel uyt Hol-landt, maer wat ist, het beloofde secours komt niet: Admirael Helt nochtans schrijft uyt Flensborgh aen ons, hadde hy 8. Schepen secours de gantse Sweedse macht (die hem nu in Flensborgh besette,) hadde hy courage te ruyneren. Dan het schijnt God de Heere sulcken Heyl niet en wil, en dat Denemarcken noch meer sal moeten uyt-staen: Den Coningh van Sweden is selfs in Funen ghekomen, om met 5 a 6000. Man d' Eylanden Falster Meun, en Langelandt te bemachtighen, welck Legher dese Eylanden niet teghenstaen en sullen konnen, ende mette occupatie van dien de stadt Koppenhagen genoegsaem dwinghen: Hier by komt datte Hollanders al seer sien op de Sweedse Franse en Enghelse beloften, die ick hoope in wint sullen verydelen, en niet totte schade van de Koopman uytvallen. Men laet sich veel aendienen, en men Lati-teert onderwijl mette Vloot, die al voorleden Novemb. onder de Ruyter vaerdigh was, ô watte seltsame resolutien en saken konnen de tijden voortbrenghen; Dit weet ick, datten Koningh van Denemarcken het ga soo het wil, geensins en sal beswijcken, en daer by, dat hy eer zijn Kroon en zijn leven sal op geven, als het Rotschildes Tractaet Rateficeeren: Maer als ick de ellende vande Ingesetenen van Koppenhavē bedencke, dan gloeyen mijn Ingewanden van droefheyt, ick ontruste van weemoedt, en ick wa-ke van Compassie, Godt help de rechtvaerdighe Koning van Denemarcken, zijn goe-Ingesetenen en onnosele oude en Jonge Persoonen.

Maer de Staten Generael die niet anders bevoorderden als buyten Intrest van haer eyghen Staet oock vernoeghen aen alle Bontghenooten te doen / en dat mette minste bloetstorting/ en eerlijckste middel/ begosten als men nu van der Engelsen aenkomst in de Sont versekert was/ hunne Vloot met grooter iver te verVaerdighen / waer toe nochtans het Noordthollantse Bootsvolck hum wat onlustich toonden / wes halven om die alle hoop van elders te benemen/ de Zeevaert ter Coopvaerdije en na Groenlant by provisie wierde gesuspendeert/ maer dit oock niet helpende/ so is 't uytloopen der Schepen voor 'tgantse Iaer verboden/ uytgesept aen sulcke Coopluyde wierde verlof gegeven/ die in een Compagnie met permissie van de Staten van Hollandt op het West-Indis Huys tot Amsterdam Bootsvolck worven / die sy tot 1200. Mannen binnen 12. a 14. dagen hadden belooft tot de bewuste Vloot van den Viceadmir. de Ruyter te sullen op brenghen / en het welcke sy oock gheetrouwelijck volvoerden/ en dat overmits sy 20/ 30/ ja 40. guldens aen yder Matroos op de handt hebben gegeven.

De Fransen contrarie de preservatie der Hollandtsche Schipvaerdt/ hadden geern ghesien datmen Denemarcken teghens Sweden ongheholpen had gelaten: En de absolute Vijanden van de Geun: Provincien leydent haer op toe/ dat door dralen/ versuymen / en groote onkosten het Lant uytgeput/ en door stilstant der Commercie onvermogende soude werdē gemaeckt/ om by noot haer selfs nimmer te konnen redden/ dit sagmen by de Spanjaerden/ die de Nederlanders voor en naer in Biscapen met Schip en goet wegh voerden/ de Sweden dedent in Engelant/ de Portughijsen in Vranckrijck / de Engelsen in de Barbados/ en de Fransen in Provence /: En boven dien gaf den Coningl. Raedt in dese tijt het navolgende Arrest uyt tegens alle vremde Schippers/ om de Fransen (die selden goede scheeps-voeten hebben) door de voorss. Ordres indien moghelijck/ te beneficeren.

By den Koningh: *Extract uyt het Register vanden Raet van Staten.*

AEn zijn Majesteyt wesende in zijn Raet, gepresenteert zijnde, hoe dat tot groot nadeel van d' oude ordren aengaende de Zee-saken, op vreemde Schepen en Bodemen wierden vervoert, de Koopmanschappen in dit Coningrijck uytte Havenen van Vranckrijck, tot groote nadeel vande Franse Schippers, Capiteynen, en Koopluyden van dien, en de meeste Havenen van Vranckrijck, waer over diverse klachten gevallen zijn, en dat door de inkomste en intelligentien die de voorsz. vremdelinghen dus langhe in de voorsz. Havenen gehouden hebben, hun met allen weten te voorsien van vrachten, en haer te prefereren op alle ladinghen, tot groot schade van de reders der Franse Schepen, blyvende aldus buyten employ, en onse Havenen onvoorsien van een goet getal Piloten, Constapels, en Franse Bootsgesellen, welcke genootsaeckt zijn onderhout te soecken, daer de meeste Schepen zijn.

Ende sijne Majesteyt considererende het goede voordeel vanden Staet uytte Zee-vaert, op datte Geallieerden het beneficie daer van niet en souden wegh draghen, ten ware zijn Majesteyt woude als voormaels in de Havenen van Vranckrijck haer dulden, en alsoo sijn eyghen Onder-

Onderdanen deputeren 't geen haer van geboortens recht toe-komt: Ende alsoo de voorgaende Koninghen sijne Majesteyts Voorsaten hare Ordinantien en Actien derwaerts streckten om hare Geallieerden te verbinden, om haer te verleenen ende self de Previlegen en vryheden als haer eyghen Onderdanen: Maer bemerckende dat sy 't selve niet en hebben omtrent sijn subjecten geconserveert, ende sijne Majesteyt wel geinformeert zijnde vande order die sy in hare Havenen houden, om tot haer eygen voordeel aen te matigen alle voordeel der Zee-vaert, door voortsettinge van eyghen Schepenen en onderscheyding der vreemde Schippers: Weshalven Sijn Majesteyt vertoont zijnde de Declaratie van Koningh Carel de 9. van den 7. February 1557. zijnde alles en wel voltrocken, waer by om te Confirmeren de voorgaende Franse Koninghen, speciael François de 1. is gheordineert, dat gheen Fransman of Vrouw en soude gheoorloft zijn voortaen meer te bevrachten eenighe vremt Schip, noch met het selve weg varen, oft lyden dat eenige Goederen vervoert wierden uyt het Koninghrijck hoedanigh die oock soude mogen wesen, op de verbeurte van Schip en Goederen. Als mede Sijne Majesteyt hebbende geconsidereert de Acte van 'tParlement van Rouaen, den 10. Iuny 1657. over een dispuyt tusschen de Koopluyden en schippers, van Engelse, Vlaemse, Hollantse en Zee-landers van d' een zijde, en de Koopluyden, Capiteynen, en Schippers van Franse Schepen ter ander zijde, welck Parlement volgende de Declaratie van Carel de 9. en de Articulen van een Tractaet van Vrede, ghemaeckt tusschen de laeste Koningh Henrick de Groot en den Koningh van Groot Brittangen, geregistreert in 't voorsz. Parlement, waer by de partijen wierden geordonneert, om door versoeck de goede belieft van hun Koninghen te mogen verstaen, en by Provisie was geordineert, dat de Koopmanschappen toen op de Kaye van Rouan, en aende Havenen van de Provincie, souden geladen worden op Franse Bodemen, tot voordeel van alle d' andere, en dat met het believen van den Koningh, 't welck men daer op moste versoecken: Boven dien, reguard genomen zijnde op de Acte vanden 5. October daer aen, confirmeerde 't voorsz., en geregistreert in 'tselfde Parlement van Rouan, beraeckende de Patent-brieven, en Commissien, verleent op de acte om geexecuteert te werden volgens zijn inhout, en geconsidireert hebbende de Ordonnantien des laetsten Konings, over de Zee-saecken in d'Articulen 414. 415. en 428. en 4242. geenregistreert in de Ordonnantien des Parlaments van Parijs 1629. ghehouden op een rijpe overweginghe van andere Acten van sommige uytte Naghebuyrde Staten en Bontgenoten deser Croon.

Zijne Majesteyt wesende in zijnen Raedt, heeft volghens de voorsz. Affairen, Ordinantien, en Acten geordonneert, en doen ordonneren, Dattet voortaen niet geoorloft sal zijn op eenige Bodem hoedanich die sy, in compangnien of byzondere Personen, eenige Coopmanschappen uytte Havenen en Reen van dit Coningrijck te vervoeren, nochte van d'eene Provincie tot de andere, nochte in vremde Landen, anders als in Franse Schepen die in Vranckrijck getimmert zijn. Boven dien, behout den Coning aen hem selfs, dat, so wanneer daer een ghenoechsaem aental van Franse Schepen in de Havenen ware, hy macht gheve aen eenich vreemde Schipper die onder zijn Bontgenooten behoort, so als 't hem goet dunckt, sullende door gunste en bysondere Licentie mogen laten bevrachten met Frans goet, en te laden in de voorsz. Havenen van Vranckrijck alle geoorlofde Coopmanschappen: By welcke licentie en gene andere, den Heer Hertogh van Vendosme Admirael van Vranckrijck aen de Vremdelinghen sal moghen geven depesches ende Pasporten, en buyten de licentie, Pasporten en believen zijns Majesteyts en sullen de Capiteyns, Schippers noch Schepen uytte Havens noch Reen mogen lopen. En by aldien eenigh vremdelings Schip ladinge nam in eenighe Franse Havenen ofte Reen, buyten

buyten Sijns Majesteyts consent en believen des Admiraels, en op See oft in eenige Franse Havenen gevonden wiert, so wil en gebiet Sijn Majesteyt dat zy voor d'eerste reys sullen betalen het vierdepart van elcks Schip en Ladinge, en ten tweede mael sal men hun gantschelijck consisqueren: En de Middelen en Goederen van Coopluyden in Vranckrijck woonende, die sonder consent op vremde Bodemen zijn gescheept, sullen weghens hare ongehoorsaemheyt verantwoordelijck staen ten allen tijden. Daer om last Sijn Majest. den voorss. H. Admiraels zijn Lieuten. Generael en d'andre Admiraels, toe te sien dat desen strickteliick werdt na gekomen, wat by dese Acte zy verboden, ende niet te lijden datter eenich vremdt Schip in de Havenen van Vranckrijck lade, buyten de ged. Majesteyts consente, op de voorss. Boeten.

En op dat niemandt hier van onkunde pretendere, sal men tot beter onderhoudinge deses rond-omme Copijen om te publiceeren, af-senden. Gedaen in Sijns Majesteyts Raedt, den Koningh teghenwoordigh zijnde, den xv. Mey xvjc. Lix.

De Turcken deden oock de Noortse Schipvaert groote schade door al hun roven/ wegh nemende het Schip den Witten Haen/ seer rijck gheladen van Middelburgh na Malga gaende/ noch 1 Hollantse Flupt en 1 Frans Schip. De Portugalse Rovers sleepten toen binnen Brest 5. Holl. Schepen/ daer die 3. van Rogge in hadden/ en 2. Ballast. De Biscayers namen toen een rijck Frans Schip/ dat met Indigo suycker en Tabac van St. Domingo quam. Een Engelse Caper met Sweedse bestellinge/ hengelden toen door de Seyne op een Hollantse prop/ 'tgeluckte hem datter vā een Esquadre Holl. Boeyers uyt Havel de Grace Cl. J. v. der Graft inde mont liep/ die hy te Ry opbragt.

Wat noot was't indien de beroof de door dit nemen alleen de beschadigde waren gebleven/ maer neen/ 't gevolgh is so quaet als de rest/ want / met die selve Schepen die sy genomen en uytgerust hadden / beroof den sy niet alleen weder om anderen/ maer wierden op 't laetst selfs soo formidabel/ datse beyde Convoyers en Coopvaerdyers wegh namen: En dat noch het allerslimste in desen was/ de Barbarise Rovers/ die de Christenen gevanghen hebbende/ tot Slaven maken/ aen Ketenen sluyten/ beestachtigh handelen/ verkoopen/ en gruwelijck tyranniseren / geraeckten aldus meester van groote Schepen/ grof Geschut en van vele woeste Bootsgesellen / speciael Francoisen en Italianen/ die gelijcker veel van conditie onder hun Atheisten sijn / oock de gheringe weynich verscheelden om Turcks te worden / en den Sone Gods godloosselijck te verloochenen/ om dat sy (so ick overvloedigh bericht ben) van der Christenen Godsdiensts voorgangers / al te veel onchristelijckheyds hadden in hun Vaderlant bespeurt: Voorwaer ellendighe en beklaghelijcke Religie/ van de welcke men belofte doet / en betoont met 't leven datmense niet en gheloost: Wat zijn dit exempelen voor Joden/ Heydenen en Turcken!

Parijs begost met het rijsen van de Son gelijckelijck te verheffen hare gedachten en hoope tot de Vrede: Zijn Eminentie selfs beschickte alles watte Coninginne tot een volvoeringh van dien hadde geeyscht/ en stelde in/ de lange Gebeden van 40. uren / om Godt op hunne wijse te bidden om den voortgangh van een langwijlige Vrede met Spangien/ &c. Prins Robrecht Sone van

ne van Hertogh Francois van Lorainen sich in dese tijt te Parijs op 't Paerck exercerende/ wiert daer af ghewoorpen / soo dat hy dapper uyt neus en mont bloeden/ en in soodanigen staet verviel / datmen hem buyten hoop van behoudenis stelden / en even wel [tot een bewijs datte vonnissen der Doctoren in de Medicijnen so periculeus niet en zijn als van die in de Rechten] soo is de selven Prins na dat hy vijf uren sonder spreken had geleghen / door het strijcken van een souveraine Olije weder om tot sijn gesontheyt gebracht.

De Italiaense Princen verheugden sich niet seer over de Vredens-handelinghe tusschen de twee Catol. Coningen/ want/ sy hoorden datte Paus/ den Keyser/ Portugael/ noch geenighe der Bontghenooten in de voorss. Tractaten waren gecomprehendeert: Sy wraeckten bysonderlijck dat men Duynkercken en Mardijck aen de Ketters van Engelant soude laten behouden / en den Coningh van Schotlant gheen beter bystant tot des selfs herstelling contribueeren: En boven al lasen sy met scheele oogen de Missiven van Parijs/ waer in men hun wijtloopich adverteerden / dat soo haest den generale Vrede gesloten was/ Vranckrijck het Desseyn had om Italien met aller kracht te beoorlogen. Constantinopolen poogden doen op zijn Hannibals den Venetiaensen Raet te verbaesen door een vals gerucht dat sy uytstropden/ als waer hunnen Primo Vizir met 50000. Turcken zegepralende weder ten Hoof gekomen/ van den Velt-tocht tegens den Bassa van Aleppo / die door Mahomet met al zijn Heyrkracht wonderlijck omgewendt/ en weder onder de ghehoorsaemheyt van 't Ottomannise Huys was ghebracht: Doch men heeft bevonden dat dit een geblanckette Balette was/die men danste om St. Marcus Leeu te bedriegen/ maer die ontwaeckte in plaets van slapen / om dat hy wel sach dat Candien de Bruydt was daer men om sprong.

Mey 1659.

DE 'Gespanjoliseerde vy na al te seer veracht / begosten nu weder van courage te swellen/ om dat de posten in dese Maent over al de Werelt verbreyden/ hoe dat op den 19. April tot St. Andera in Biscayen de Spaense Silvere Vloot was gearriveert/ bestaende in 17. Gallioenen en Schepen/ onder den Generael Dom Antonio Marquis d'Etchevetia / gewaerdeert op 3476250. stucken van Achten voor den Coningh / ende voor de Cooplnyden 1232727. stucken van Achten/ ofte 70. Millioenen gemunt en onghemunt/ behalvens veel dat onbekendt was/ als ooch 30000. Canaster Suycker van 6. a 8. Aroben/ veel Cakao/ Huyden/ Anijs/ Coucheneille/ Vigonise Wolle/ Campechie Hout en Taback / beneffens twee Kistkens met Paerlen voor den Cathol: Coningh / die terstont daer op Wisselen over maeckten soo naer Italien als Nederlant/ en daer over niemant protesteerden/ doch hadden die van Cadicx grooten intrest datte Gallioenen na ghewoonte op hunne Reede niet ingekomen en gelost waren/ strijdende tegens d'oude Coustumen/ ende

den

den Koophandel dus eer lang daer vernielt soude sijn / om datte Koning oock begeerde de volle recognitie van alles/ daer over klaeghden sy/als alrede ghenoech bewust dattet onmoghelijck was de Commercie sonder indirecte middelen [die van over hondert jaren in Spangen plaets hadden gehad] staende te houden/ en dattet hare Factoors noch dickwils quaet genoech hadden om hare Spaense Rekeningen by hare Meesters te doen valideren/ &c. Doch als den Koning vermerckten dat zijn Ministers teghens de Kooplupden met nijdichept ingenomen waren/ so accordeerden hy mette laetste/ en dede de goederen van particulieren / die alreede ontlaeden en in sijne Packhuysen waren gebracht/ voor een somma weder in-schepen / waer mede de Gallioenen weder van St. Andera naer Cadix vertrocken.

Boven dese silvere van platen/ quam een goude bode van Vrede d' Onderdanen van Spagnen verheugen / want/ een stilstant van Wapenen tusschen Vranckrijck en Spangen ghesloten zijnde / mochten de Francoisen in Biscapen komen en handelen: De publicatie deses stilstants was t'Antwerpen dus danigh afgekundight:

DOn Lowis de Benavides Carillo en Toledo, Marquis van Fromist aen Caraçena, Grave van Pinto, Lieut. Gouverneur en Capiteyn general van Nederlant en Bourgongnie. Godt Almachtich aensiende sijn Christen Volck met een barmhartigh ooge, heeft de harten der Koningen geinspireert dat sy de Vredens Handelinghe tusschen beyde de Kroonen souden bevorderen, en al de Bontgenoten daer in begrijpen, also dat een goet vervolgh daer van zy te verwachten: En op dat dese aengestelde en lieftelijcke Vredens Handelinge door de Wapenen niet belet worde, so verklaren wy, dat tusschen de Catholycke en Allerchristelyckste Majesteyten van den 8. deser Maent May tot den 8. Iuly naestkomende een generalen Stilstant van Wapenen sal zijn, en dat tusschen de Leghers en alle vremde Troupen ende Guarnisoenen, in dienst van beyde Coninghen so te water als te lande, alle Vijandschappen sullen op-houden, als mede tusschen die Troupen en Guarnisoenen die onder subjectie ofte dienst van beyde Croonen zijn : Ende so eenige contraventie ghesschiede, van met practijck een Plaets of Plaetsen te bemachtighen, of eenige Gevanghens, en alle andere hostiliteyten die tegens dese Stilstant strijden, so sal men die contraventie van wedersyden repareren met alle getrouheyd en minsaemheyd, sonder te difficulteren, midts restituerende 't gund van wedersyden in dien tijdt sal gespargeert syn gheweest, alleen sullen de wedersijds Gevanghens sonder betaling van rantsoen los gelaten worden: Maer onaenghesien desen Stilstand sullen de Contributien so wel als in tijde van Oorlogh betaelt moeten worden: De Commercie van wederzijds Onderdanen sal niet anders gedreven worden als in

Oorloghs-Tijden met Pasporten en Sauvecondüits, sullende alles des aengaende so blijven als het nu is. Is mede geaccordeert dat de selve Stilstant sal onderhouden werden tusschen de Troupen van Sijn Catholy. Majesteyt in Vlaenderen, en de Guarnisoenen van Duynkercken en Mardijck, te weten, dat den Protector van Engelant volgens 't geschrift door zijn Majest. van Vranckrijck aen hem gesonden, voor den tijt van twee maenden mede in 't selve Accoort sal treden. En op dat alles onverbrekelijck werde ghehouden, bevelen wy dese te publiceren,&c. Gedaen te Brussel den 12. Mey, 1659. Getekent C.H.O. Onder stont E. L. Marquis Conde de Pinto. Ter Ordonnantie van zijn Exellentie. *Staeyken Vereycken.*

Wy hebben alreede in dit 10. deel folio 1. 2. 27. en 41. aengewesen de groote ongestadicheyt van d'Engelse Regenten/ dit heeft sich in dese dagen so onwedersprekelijck vertoont / dat vele tegen alle gewoonte / daer om qualijck van den Raet en Protector spraken. De Officieren/ daer onder Lord Lambert/ de Collonels Berry/ Barckstead / Coper/ Okey/ Aschfielt/ Pritty/ Clerck/ Mosz./ Hewson/ Lilburn/ Hacker/ Sankey / Salmon / Fitch / Lord Desbourg/ Gen. Kelsey/ Lut. Col. Mason/ en andere van den Kryghsraet siende dat hunne intresten een waren / en alle geengageert teghens de Stuarts / en datter sommige Leden in 't Parlament tale hadden gevoert om den Coningh te London te brenghen en weder om op zijn Vaders wettelijcke stoel te setten/ soo wierden sy beducht/ en beslooten mette voornaemste uyt 't Leger tot St. Jaems te vergaderen/ 't welck eerst in Luten. Generael Fleedwoods Huys wiert beraemt/ doch terstont by den Protector verstaen zijnde/ quam die haer soetelijck aenspreken/ seggende/ Dat hy vertroude dat sy als de voornaemste waer op hy sich hadde te vertrouwen, by hare plicht souden blijven, en den Soon gehoorsamen in, dat zy de Daden van zijnen glorieusen Vader gedenckende, oock des selfs wettigen Successeur souden erkennen, om niet anders te doen als 't gund hy billijck sonde oordeelen, 't welck was, dat et hem niet onbewust waer dat sy over hare onbenoechtheydt daer sy gelyck in hadden, dagheIycks raedtspleechden en Vergaderinghe n hielden, 't welck niet alleen by hare Vyanden grote opspraeck verweckten, maer oock selfs hem teghens de borst was, wel ernstelyck daer om op haer begeerende, dat zy van hare samenkomsten souden op-houden,&c. Maer dit was ydel: Men was Richard moede / en gelijck het veelhoofdigh dier onbestendigh/ en confus niet als na veranderinghen haeckten/ also oock sy/ meynden Richard en was de man niet die hun konde salveren/ immers niet als de Vader/ &c. Fleedwood die alrede geoeffent en van de outste Officieren was / kon men billijcker tot Hooft opwerpen / dewijl hy van een geswinde geest en goede expeditie was / als sulcks in den slagh te Worchester ghenoegh betoont hebbende / behalvens dat hy noch Swager van Richard en zijn Vader was/ en dieshalven Richard noch Hendrick Cromwel hier teghens niet veel obstaculen souden kunnen maken/ &c. soo besloten sy / eerst een Request in het Parlament te leveren/ waer in sy klaeghden: Dat men de Militie van Enghelandt niet meer en achte, om datmen die onbetaelt als met kackhielen langhs 't Landt liet bedelen,

sulcks

Sulcks datte Ruyters te voet liepen, en d' Infanterye ongheweapent, den een syn Paert en d'ander syn Harnas uyt gebreck van Broot had moeten verkoopen, en was nu alsoo dat Volck 'twelck Engelant in sulcken ontsach en reputatie had gebracht, van hare Vyanden bespot, en van de Vrunden verlaten, soo dat hare misgunners en de Stuarts aenhangh stout wierden, van over Zee quamen, binnen London vergaderinghe hielden, en te Westmunster gespeldt wierde of het dienstigh waer de Coningh in te halen, &c.: Dat men door pasquillen d'Oude Parlementen na-joude, en al die het met de goede sake wel meynde, verachte en dreychde. Uyt alle 'twelcke niet anders als een generale subversie voor den Staet synde te verwachten, so was het hooghnoodigh daer spoedighe ordre in te stellen, ofte zy Requiranten protesteerden onnosel te willen syn op het gund daer over soude moghen volgen. &c. Onderwijl hielden sy stercke Wacht binnen London / en kregen de Soldaten met oock allen die van buyten in quamen op hunne syde/ be-edichden malkander houw en ghetrou te zijn: En so haest sy vernamen dattet Parlament ghemeynt was om Richard tot Generael over 't Legher te maken/ formeerden sy een Geschrift/ waer by sy Fleedwood tot die Charge verkoozen/ sendende 't selve Papier aen den Protector Richard/ op dat hy 't selve soude approberen/en dat Des bourg des selfs Lieutenant soude zijn: Dese en Major Berley kreghen last om alles uyt te voeren/ en behalven alle andre posten van London / so wierde St. Jamets met twee Regimenten beset/ vermits alhier de meeste Officiers vergadert waren: Den Protector sont zijn Secretaris Jan Turlouw derwaerts/ die (ghelijck hy een dapper Politicus is) door goede inductien dese Officiers van hare procedueren meynden af te maenen/ maer te vergeefs / hy most sonder effecte weder na Withal keeren/ daer alles over hoop stont/ want Richart onderwijl de Soldaten hunne pols hebbende doen tasten / bevondt / datse alle omgeset waren/ en gheen 4. Compagnien voor hem en hielden / begost sich te bedencken/ en te succumberen / sondt andermael zijnen Secretaris Turlou aen dese t'saemgesworene Officieren/ aendienende / Dat hy sich gantschelyck na haer goetduncken wilde schicken, &c. Terstont daer op ordonneerden sy / dat/ alsoo te Westmunster gheen Mannen na hun humeur saten / dat den Protector onder 't groot zegel van Engelant een Ordre soude op maken/ om beyde de Parlementdts Huysen te dissolveren/ waer op Richard datelijck dese ondervolgende Acte haer toe-sondt:

By den Heer PROTECTOR,

Een Uyt-roepinghe over het scheyden van het Parlament.

ALsoo Wy ons Hooge Hoff des Parlaments hadden beroepen, om tot Westmunster op den vij. Februarij laest te vergaderen en te sitten, 't welck tot op desen dagh geduyrt heeft, alsoo hebben Wy oock onse Ordre onder 't Groot Zegel van Engelant verleent, gedatheert tot Westmunster den ij. Meye, verklarende ons wichtige redenen ons believen en resolutie te zijn het voorsz. Parlament te dissolveren, tot welckers uytvoeringhe wy gestelt hebben onsen seer getrouwen en wel beminden Raedt Nataniel Lord Fienes, eene van de Bewaerders van ons Groot Zegel van Engeland, ende andre onse

Com-

Commissarissen uyt onsen name, omme op desen Tweeden Mey te dissolveren ons voorsz Parlament, 't welcke by haer gedaen zijnde volgens den inneheuden haerer Instructie, op de gewoonelijcke plaetse, so zy uyt krachte van dien ons voorsz Parlament absolutelijck gedissolveert. Nevens dien hebben wy met advijs van onsen secreten Raedt het noodigh geacht dit een yder by onse Proclamatie kunbaer te maken, op dat een ygelijck die het aengaen mach, sich daer na regulere. Gegeven te Withall den ij. Mey 1659.

Soo haest en was dese Proclamatie niet uytgeroepen/ of men sach de Ruyterije binnen London rijden/ versekerende terstont Withal/ Soutwarck/ de Brugge/ de Beurs/ en oock den Tour/ waer uyt sich den Gebieder J. Berkstead sich al in tijts geretireert had/ worden de eenige dagen daer nae/ so hy op den middagh over de Borse gingh/ gevanghen/ en in den Tour daer hy noch soo luttel tijts te vooren anderen hadde bewaert/ nu selfs gekerckert: Sijnen Lieutenant soo ras dese Ruyters aen den Tour quamen kloppen/ dede strack de Poorte open/ gaf dese nieuwe wet-stelders de hant en hiette haer wellecom: Alsoo wierde het Legher meester van London en 't Canon in den Tour/ sonder dat of Burgher of Coopman daer over eenige de minste alteratie hadde: En Fleedwood die sy tot hare Hooftman opgeworpen hadden/ dede alles/ en men noemde hem Sijn Excellentie/ want hy hadde met eenigh gelt dat in den Tour en elders was gekregen/ dit Leger dat geen 6000. man sterck was/ een achterstallich vierendeel Jaers aen hun doen betalen/ oock ordre op de Provisie bestelt/ en de Wapenen by een in 't Magasijn doen brengen: Dese verheffinge van Fleedwood ontstelden seer de Soldaten van Gen. Major Lambert/ want sy waren tot dit werck niet gheroepen/ dies trocken sy ghelijckerhant na London/ seggende/ Sy en wilden niemand anders als haeren Ouden Generael weder hebben. Maer also dese directie van Fleedwood al te groote jalousie gaf/ selfs onder de outste Officieren van 't Legher/ soo wierde een Raedt van Staten ghekooren/ die 't Opper-gesach souden hebben/ de namen zijn dese/ hebbende hare stoelen vervolgens als dit Register:

Thomas Lord Fairfax.
Majoor Generael Lambert.
Colonel Ian Desbrouwe.
Colonel Iames Bury.
Iohn Bradshaw, Sergeant van Wapenen.
Sir Anthony Aschley-Kooper,
Sir Horatius Townsand.
Sir Arthur Hesilrigg.
Sir Henry Vane,
Lieutenant Generael Ludlow.
Lieutenant Generael Fleedwood,
Majoor Salwey.
Colonel Morley.
Mr. Schot.
Mr. Wallop.

Sir Iames Harrington.
Colonel Wauton.
Colonel Iohn Iones.
Colonel Sydenham,
Colonel Sydney.
Mr. Nevil.
Mr. Thomas Chaloner.
Colonel Downes.
Den Lord Oppersten Rechter Sr. Iohn.
Colonel Thompson.
Lord Commissaris Whitlock.
Colonel Dixwell.
Mr. Reynolds,
Sir Archibal Iohnson.
Iosias Barners.
Sr. Rob. Honywod.

Men sont stracks na Schotlant en Irelant Posten / om de Gouverneurs van beyde Staten te adverteren van alle dese veranderingen / welck af-senden uyt de naem van Fleedwood geschiede. En dewijl al dese Leger-Officiers gesamentlijck een intrest teghens de Stuards hadden / so veel te vlijtiger waren sy om malkander getrou te blijven / alles by brenghende watse konden om dat geslacht uyt Engelant te houden : Sy wisten wel datse niets bysonders of fatsoenelijcks sonder een Parlament souden konnen uytwercken / daer om beriepen sy weder een ander / te weten / alsulcke Leden die zedert 't Jaer 1648. onder wiens directie Coningh Carel Stuard voor Withal onthooft wierdt / hadden geseten tot den 30. April 1653. En gelijck de Enghelsen boven allen Volckeren van Europa seer staetsuchtigh zijn / als met veele exempelen in de Oude Geschiedt-boecken blijckt / daer sy altoos bevonden zijn uyt der maten veranderlijck / soo en was nu niet vreemt dat alle die voorighe Parlaments Heeren die noch leefden (het kussen kennende) terstont hare bereydtschap toonden om te gebieden / wetende / dat alle verbeterde Veranderingen goedt waren / en dat de Engelse Republijcke noodtsakelijck soude om tuymelen / indien sy met de Militie niet ghesamentlyck eenen lijn trocken : De Officiers waren met dese Luyden wel voorsien / en men begost hun tot Westmunster de Sael in te ruymen / om als Politici te ageren : Men sprack oock om alle Acten by Olivier Cromwel opgerecht / te vernietighen / speciael / om den Oorlog tegens Spangien / en de Vrede met Hollant te breecken / maer dese consideratien bleven om d'onvermogentheydt steken : Alleen wierde Olyvier Cromwels Segel stucken geslaghen / en dat van Anno 1651. weder in plaets

gestelt / zijnde van forme als dese Figuer : Waer by sy oock scheenen te apocrypheren al wat met Cromwels Segel was bevesticht gheweest : Ommers sy verstonden dat zijn Protectorschap / en soo veel te meer het stellen van een Successor / onwettigh waren : Resolveerden dies halven desselfs 2. Soonen

van

van hare digniteyte te berooven / en voortaē niemant in eenige Ampten te admitteren / als alleen die volghens een Vast-stellinghe deses nieuwen Parlements Belofte deden / De Republicke van Engelant niet anders te sullen helpen gouverneren als door een Vry en Wettigh Parlament, en dat buyten de Persoon van een Koning ofte Monarch,&c. Dit was nu den basis van dese Regenten/die daer mede als ghenoegh te kennē gaven/datse d' Opper-hooghdye van een Koningh of Protector wraeckten: Dies te ijveriger was men om niet alleen Richard (die alreede de macht quijt was) maer oock om Hendrick Cromwel alle gebiet af te nemen/ die vernuits hy gebieder in Yrlant was/ en indien hem sulcks gelust had/wel groote beletselen (daer vele onbenoechde Enghelsen selfs na haeckten) hadde konnen doen/ soetelijck aengeschreven wiert sich van de Regeringhe aldaer te ontslaen/ alsoo het Parlament ghemeynt was om Yrlandt als Enghelandt Staets-gewijs te gouverneren: Maer dit was een verschil om Henrick alsoo als Richard uyt de stoel te stooten / de wijl men sach/ datse in Schotlant geen veranderingh maeckten / daer nochtans Gen. Monck soo veel gesachs hadde als Hendrick in Yrlant / maer dit onderschept was 'er / datse Monck betrouden en Hendrick niet: Wat Richard belangt/ hy most ghelijck den Koningh voor zijn Vader/ nu het prachtighe Huys Withal voor dese Officiers in ruymen/ die eerst daer teghens over te Wallingforthouse hunne samenkomst gehouden hadden / maer siende dat Withal hun beter dienden / deden Richard daer uyt retireren / die toen genootsaeckt was sich in een ghemeen Burghers Huys te begeven/ dewijl men noch disputeerde of men hem eenigh onderhout soude geven ofte niet: Richard nochtans van geen quaden inborst zijnde / en verootmoedichden hem niet alleen zijn meesters te wijcken / maer hy schreef 14. daghen na dat hy uyt alle bewint was geset / en boven dien gelast staet en Inventaris van alle onkosten geduyrende sijn Protectorschap te maken ende over te leveren/ aen 't Parlament dese brief:

ICk hebbe achtervolght de Resolutie en Verklaringhe de welcke u believt heeft my te behandighen dese voorleden Nacht, en hebbe tot uwer onderrichtinghe volghens den Innehouden der selver Resolutie, gemaeckt een oprechten Staet van mijne Schulden, zijnde ghehecht aen dit Papier, 't welcke sal betoonen hoedanigh die zijn, ende op wat maniere de selfde zijn gemanieert.

Gelijck als specialijck op 'tgundān de voorss. Resolutie 't College sy aenbevolen, sich te informeren hoe verre ick my toe-matighde in 't Gouvernement van dese Republycke, volgens de Declaratie van 't Parlament.

Ick vernoeghe my het tot hier toe ghebracht te hebben, betoonende dat ick mijn wil ende ruste in de beschickinghen Godes stelle, en dat ick de Vrede van desen Staet boven mijn eygen intrest beminne en estimere: Ende ick verlanghe dat hier door een matigheydt in mijn toekomstige deportement werde ghebruyckt, 't welck met Gods hulpe wesen sal so als de voorss. getuyghenissen sullen zijn, hebbende (soo ick hoope) in verscheyden teghenspoeden ghelee rt, liever te revereren ende te veroodtmoedighen voor de hande Godes, als teghens de selve op te staen. Ende (gelijck in de laeste voorbeschickinghe onder ons voor ghevallen) ten respecte der bysondere Engagementen die op my lagen, soo en konde ick niet verstaen om 't Gouver-

genheyt deser Natien te veranderen; maer ick kan die nu gemaeckt zijnde, door Godes goedtheyd my nu wel gherust stellen, en houde my neffens andere verbonden, en verwacht beschermingbe van dese teghenwoordighe Regeeringhe, soo om daer onder in stillicheydt te leven, als oock na mijn uytterste vermogen te dienen, zijnde dat alleenlijck het selfde in de welcke ick eenighen Intrest hebbe.

RICHARD CROMWEL.

Den Generael George Monck in Schotlandt de tijdingh krijghende van de Veranderingen in Engelant/ hadde neffens veele van zijn Soldaten maer tamelijck ghenoeghen daer aen/ sommighe riepen/ zy wilden Richard weder hebben/ andere quamen met sacken vol klachten/ maer Monck na eenige dagen wachtens verstaende datte saken tot Westmunster sonder teghen-spreken stant grepen/ schreef aen 't Parlament desen Brieff:

SEer Eerwaerdighe ende geachte Vrienden: Hebbende geleeft door de rijcke gonste van onsen alderghenadighsten Godt, om in uwe ghemoederen te sien een herlevingh van dese heerlijcke sake, verzegelt met so veel dierbaer bloet, en bevestigt met so vele sichtbare treffelyck voorbeschickingen Godes, als vervolght door een soo ruymen Schat uyt dese Natien, soo konnen wy niet sijn buyten d'aldergrootste vreughde over uwe leste Proceduyren, in gevolge van dit gezegende oogwit, daer wy soo meenigh Iaer naer ghetracht hebben, en tot 't welcke Godt uwe oogen na soo vele Iaren onlusts en afwijckingh van hem, en zijn, en des Volcks Intrest, u nu weder heeft gekeert tot uwe voorige plichten en beloften, gedaen in den dage uwer Verbintenis, in u werckende een levendigh ghevoelen, beyde tot u plicht en intrest: En wy en konnen niet anders sien, oft dit is d'aldergrootste en geluckigste Voorbeduydingh van onse toekomstighe vrede en herstellingh die wy oyt hebben ervaren: Volghens dien doen wy met ootmoediger herten beyde reverentie en omhelsinghe, aen de beschickinghe der Goddelijcke Voorsienicheyd, als waer door een wegh gebaent is van blijtschap over die goede dinghen daer wy so lang om gehoopt hebben. Tot hier toe heeft ons Godt gedult, ontengesien yder van ons zijn Afgod van Eygenbaet meer als die van Gode en zijn Volck volghden, waerdich om dit aen ons nimmer te vergeten, als mede waer om wy tot nu noch levende gespaert zijn: Seker, indien hy niet en ware geweest eenen lijtzamen Godt, en langmoedigh, hy had ons nu de vuyligheyd onser ondanckbaerheyts te drincken gegeven, en door oprijsinge van d'een tegens d'ander ons ten spot onser Vijanden gemaeckt, tot wy dit aen ons vervult hadden, en het bloet onser Vijanden en had sonder schrick en verbaestheyd oock niet konnen gespaert worden. Dat wy hopen, dat de bedencking van al dese dingen zedert op u hart als op d' onse geleghen hebben, en 't sal ons lief zijn u tot een memorie te verstrecken in al wat noch ongedaen is, en vermanen u in liefde; dat al wat u in desen grooten dagh des Heeren voor oogen goet dunckt te doen, voort te varen, af-komende, sullen op meerder ocasie breeder spreken:

1. Vermanen wy u, dat in de sake die ghy aengevanghen hebt, dat als ghy alle particuliere Intrest van eenigh privaet Persoon, of wie hy sy, volgens den regel Christi wilt ter zijden leggen, dat gy u hoeved in aendacht met pieuse Verstanden en in Gods Name sincere en oprechte professie doende zielen die uyt schijnen, noodig tot den bant van liefde en relige.

2. Dat siende zijn laeste Hoogheyd believen in sich soo dickmael te versaecken, zijne liefde aen 't Vaderlant, praefererende des selfs intrest voor de zijne in desen grooten dagh van veranderinge,

deringe, versoecke, dat ghy met alle studie, sorge en affectie wilt asseren dat hy en zijn geslagt te samen met hare Hoogheyd de Weduwe, mogen hebben alsulcke honorable onderhoudinghe, met alsulcke andere digniteyten als gevolgelijck zijn aen dat Geslacht voor hunne groote diensten ghedaen aen dese Natien.

3. Dat gelijck als gy zijt een Vry en geen gekoopmanschapt Volck van Engelant, soo wilt in uwe plaetzen volghens uwe beroepinge maintineren de ware Privilegen des Volcks, hunne goede Wetten en Rechten, en alle verdruckinghen en ondraghelijcke lasten van hunne halsen af-schuyven.

4. Dat ghy als den Basis van dit Gouvernement wilt versekeren de Vrijheden, en Privilegen van het wettich vergaderde Representatif, bestaende in recht gequaleficeerde Persoonen.

5. Lestelijck, verheugen wy ons hartelijck dat gy om de Tegenstrevers te breydelen, onse begeerte hebt aengenomen, nodende de Leden van 't Oude Parlament om weder te sitten, en aen te vangen 't Werck deser Natien onder 't Gouvernement van een Republycke. Dese willen wy dat ghy bystaet, als door de welcke Godt voortijdts glorieuse dinghen voor zijn Volck en hare Vrijheyt heeft gedaen: En datter goe middel werde beraemdt tot onderhoudingh van onderlingh vertrouwen en mutuele correspondentie tusschen 't Parlament en 't Legher, op datter geen breucke noch twist onder hun opsta, maer datse alles uyt-wercken na den Tenuer van 't Gouvernement: Uw versekerende, dat alles wat ghy in desen hebt ghedaen, onse harten en affectien met u zijn, ghemeynt zijnde daer by met der hulpe Godes te blijven, onaengesien alle opborttelingen. 't Welck op dat zulcks wel mach succederen, sal zijn het Gebedt van uw aldergenegenste Vrient GEORGE MONCK.

Geschreven in Dalkeith, den 22 Mey 1659.

Als desen Brief uyt Schotlant quam/ stropde men uyt dat Monck na den Coning helde/ daer was wel yets om op te speculeren/ maer/ d'Officiers oft al oft niet siende/ voeren met hunne Proceduren voort / en deden het Beelt en de kostelijcke Tombe van den Protector Olyvier Cromwel/ diergelijcke aen Gekroonde Hoofden/ nochte aen niemant in Enghelant was ghesien/ uyt de Kercke wegh nemen/ onder schijn / als oft men voor d'onstuymigheydt der Leger-soldaten vreesden/ doch in der daet om wat anders: Voor 't Pacht-huys of dat van de Coustoms wierde oock het Wapen van Cromwel af ghenomen/ en daer zijn twee Wapens voor in de plaets gestelt / het eene van den Generael Fleedwood/ en 't ander van 't Parlament. In somma het prepareerde sich om aen sommige de Christen-spreuck te volbrengen/ Soo ghy een ander doet, sult ghy gedaen worden. O! Weereltse ongestadigheydt: Hoe vergaet u ydelheyd? die nochtans soo groot is/ datse u lichtvaerdigheyd wel wat meer behoorden te modereren. Richard wort aen ghesеydt het Hoff te Withal te moeten ruymen/ en dat neffens Somersets huys en andere alodiale Coninglijcke Gebouwen set men te koop / quansuys om de Soldaten met die Koop-penningen te betalen/ maer ten gingh niet voort met sommige. Richard nu reeckeningh geduyrende zijn administratie aen dese nieuwe Regenten gedaen hebbende/ wert geabsolveert/ en gelijck de stille Burgers/ begaf hem tot een privaet leven/ siende dattet meer als tijt was om sich van 't hollende Engels Paert te ontslaen. Hendrick Cromwel sijn Jonger Broeder / al by de Ho-

ders

mer tijt in Spaensche Pensioen sijnde/ moest oock van 't kussen / want die om verscheyden insichten de ordre van zijn Swagher Fleetwoodt niet durvende contramineeren / leyde sijn Regiment-stock neer / en schreef weghens sijne bereyde goetwillicheyt aen 't Parlament desen Brief :

MYn Heere Spreker, Zedert mijnen laetsten aen u van den 25. ontfongh ick den 29. u Packet Brieven aen my, af-ghesonden den 24. deser Maende, mette Advysen des Parlaments over 't Gouvernement van Yrlant daer in, 't welck ghy schrijft het Parlament gelast had om aen my te communiceeren datter hare believe was dat ick my voortaen na haer ordre soude gedragen, en my met zaken van Staet alhier niet meer bemoeyen : Ende op den 30. deser de leste Cancelier van Yrlant en d'Opper-Baron van Exchequer bragten my een Brief aen hun geschreven en by u onderteckent, met een ordre des Parlaments daer in gesloten, waer in zy onder anderen Commissarissen besteldt hebben tot het Gouvernement van Yrlandt, sullende dese twee Persoonen 't Gebied hebben tot d'aenkomste van d'andere. En of wel sy my gene andre last gaven als dese ordre van 't Parlament om 't Gouvernement over te geven, hebbende oock als noch niet anders deshalven gesien ; Nochtans siende datter aldus den wille des Parlaments is (wiens behagheliickheydt ick niet en meyne te bedisputeeren, als van hun verseker, het ga dan soo het wil) laet haer dit weten, Dat al voor 't ontfangen van uwe Brieven ick aen u by mijne van den 25. dito hadde genotificeert, dat ick bereydt was om den last van 't Gouvernement t'abandonneren aen die 't Parlament daer toe mocht authoriseren, ghelijck ick als nu noch doe, en haer notificeere, dat ick voortaen gherust wil leven, latende de saken van Staet alhier aen hun : Alle 't welcke my noodich dacht u nevens 't Parlament te doen verstaen, ende daer by, dat ick (belieft het Godt) na Enghelant meyne over te schepen soo haest mogelijck, daer ick op wacht, om 't Parlament na inhout uwer Missive mijn ootmoedicheydt te bewijsen. Mijn satisfactie dan aldus met het neder leggen deses Gouvernements geobtineert hebbende, soo wensche ick, dat ghelijck ick dese Natie door Godes zeghen in rust en Vrede hebbe behouden, dat oock alsoo mogen doen die de welcke de eere sullen hebben van my te succederen, en dat sy soo vele sorch, moeyten noch [illegible] in de selfde hebbe ghehad, niet en komen te ervaren. Ick blijf u dienstw. Dienaer

HENRY CROMWEL.

Men kreech op dese tijt te Londen met een Schip uyt Oost-indien advijs/ dat de Hollanders de groote stadt Goa (daer de Pest dapper binnen regneerden) te water en te lande hadden belegert. Van Jamaica waren Brieven/ behelsende/ datte Fregatte Dyamandt tusschen Porterico en Espagnola had wegh ghenomen een Spaense Prijs met 5. Canons/ 40. Eters/ en 40. Tonnen Cocoa/ gaende na St. Domingo in Nova Espagna/ met brieven/ dat in Februario acht Spaense Gallioenen omtrent de Bermudas door storm waren verstroyt in diverse Havenen : Namen oock by Barbaretto twee Nederlantse Schepen met 16. Kucken en 30. Tonnen Cocoa / gekruyzt en bemandt by Spangiaerden (so d'Engelse seggen) van den Heer Lampzon : d'Engelse verbranden toen oock de stad Cobinia/ en te Porto Cavallo noch een Spaens Schip/ plunderden Coro/ jagende de Specken daer uyt in de Bosschen/ vonden hier 22. Kassies met Konings Silver / zijnde 400. pont in yder Koffer/ met

met een partije Silvere Platen/ Gesteenten/ Juweelen/ Ringen/ &c. sijnde oock in een der twee opgemelte Nederlantsche Schepen dat hem met geheele Lagen lange defendeerden/ bekomen by de Vijftien Tonnen gouts in Silver en kostelijcke Westerse Coopmanschappen.

Den 26. deser is Don Ferdinando Telles de Faro publijcke Ambassadeur wegens de Croon Portugael/ uyt den Hage schandelijck banckeroet gespeelt/ doende hier mede ghenoechsaem blijcken de overgroote trouloosheydt van die Natie: Hy had een kostelijcke Carosse en 4. schoone grauwe Paerden nieulijcks gekocht/ die met gau te sijn/ achterhaelt wierden: Maer hy vluchte na Brussel by de Vijanden/ om dat hy sich by de vrunden niet en vertroude: Sijn Secretaris voor onheyl beducht/ versocht protectie by de Heeren Staten met 'geene hy in handen had: Hy kreegh deswegen een guarde. Maer als dese tijdingh te Lissabon quam/ was het Hof dapper ghestoort over dese schandelijcke Acte van haren Ambassadeur/ die sy daer over in Effigie ter doodt vonnisten/ en justiceerden/ selfs wierde (soo wy van daer bericht zijn) zijn Broeder als hy dit hoorden/ in zijn memorie geslagen.

Toen wasser groote onlust binnen Naerden/ &c. om het Turf Tonnegelt/ datmen daer tegens oude gewoonte wilde heffen: Seker Pachter wat te rijp van woorden/ wiert in een voorval gequetst/ waer op d'andere Ingheseetenen de stadt in haer bewaringh scheenen te willen nemen/ voor de liberteyt soo sy meynden van haer Previlegen/ doch 't was voor de vryheyd van niet te gheven: Die van Amsterdam stelden terstont ordre/ want het Canallie begoste oock elders te schrollen: Quamen met eenige Compagnien stads Soldaten/ die 's nachts uytgetrocken/ en den gantsen nacht hun in 't Goy hadden verborgen/ met den dagheraet stillekens binnen Naerden/ waer na oock de twee Compagnien van Capit. Oosthorn en Bondt uyt de Staten van Hollandts Guarde oock daer binnen quamen/ waer op eenige roerbinckens gevanghen en na meriten gestraft zijn/ andre van eygen geweten ontrust/ vloden by duyster over de Mueren uyt de stadt/ bewijsende aen d'andere/ datse liever ballingen wilden sijn om een quade/ als burghers om een goede sake/ en derhalven hunne misdaet door Justitie niet en dorf den laten decideren. Andere die al mede begosten te gapen om quaet te spreken/ sloten haer mont en deur/ denckende dattet wijsheyt was sich te voegen tot 't gemeyne beste.

Den 7. deser vertrock uyt den Hage als Ambassadeur den Heere van den Hoonaert, na den Coning van Polen/ daer zijn Excell. den 1. Junij Audientie had/ Over de herstellinge van de Koophandel, en Commercie,&c. daer weynig regard by eenige Polen op scheen. Toen vertrocken oock na de Sont den Pensionaris van Dordrecht de Heer G. van Slingherlandt, den Pensionaris van Amsterdam P. Vogelesang, uyt Zeelant P. de Hubert, en uyt Vrieslant W. van Haren, om indien mogelijck de twee Noorder Coningen te bevredigen/ volgens den basis van 't Rotschiltse Verdrach/ en seker Temperament den 21. Mey geconvenieert tusschen de Ministers van desen Staet/ Engelant en Vranckrijck: Van welckers inhout wy dusdanigh geinformeert zijn:

Naer

NAer dat Vranckrijck en Engelant niet sonder droefheyd en groote moeyelickheyd des gemoets, ondervonden hebben dat den Oorlog over eenigen tijt weder aengesteken was, en noch blijft duyren tusschen de Sereniss. Coningen van Sweden en van Denemarcken, waer van den oorspronck wert toe geschreven aen de Verschillen en Differentien geresen ter oorsake van de voldoeninge der Articulen van Vrede, gheslooten tot Rotschild den 26. February Nieuwe stijl des jaers 1658. tot den welcken zy groote debvoiren gedaen hadden. Hebben goet gevonden met hulpe van hare Mede-partijen, alle vrugt en mogelijckheyt by te brenghen om den Oorloch uyt te blusschen: En meenen derhalven datter geen gevoechlicker ofte prompter middel kan gevonden werden om tot haer voornemen te komen, als eenen vasten Vrede tusschen de strijdende Koningen, door haer, als Middelaers te maken: En dat de sake mocht tot de gewenschte uytkomst komen, en om te beter alle beletselen wech te nemen, hebben nodich geacht hier toe mede te versoecken de Provincien van de Vereenichde Nederlanden, op dat sulck goet en loffelijck voornemen met gemeene neerstichèyt ende industrie na wensch soude uytvallen: Oock hebben sy hun daer toe te meer begevē, om dat zy considereerden dat hier in niet alleen gearbeyt wert om de Vrede tusschen dese twee Coningen te maken, d'een d'ander soo naby gelegen, en met soo nauwen Bant van Maechschap aen malkanderen verknocht, nochte oock niet alleen om alle ellenden, ende miserien welck dusdanigen Oorloch tot verderf der Volckeren na haer sleept, weg te nemen, nochte oock om in de Oost-zee de Koopmanschap, die soo daer belet zijnde, groot ongeval en schade veroorsaken soude aen alle om-leggende volckeren te herstellen: Maer oock om dat daer door vastelick te vreesen is, dat de verder continuatie van desen Oorlogh geheel Europam teghens malkanderen stooten sal, door dien dat d'andere Princen, d'een door verbont en belofte, d'ander door de noodt en ander schijn, een van beyde Koninghen by staen en beschermen sal, die by sodanigen middel oock malkanderen souden beoorlogen en gewapender-hant verstaen. Dit altsamen van dese drie Staten rijpelick overwoghen zijnde, naer dat sy dickwils daer over met malkanderen te rade ende in deliberatie gheweest hebben, ende de gantsche sake overwogen tusschen den Ambassadeur, Resident ende Commissarisen daer toe gedeputeert: Te weten, den Doorluchtighsten ende Excellensten Heer Iacob Augustus de Thou Graef van Messay, gheheym-Raet des Alder-christelijcksten Koningh, ende sijnen Gesant tot de Staten vande Vereenighde Provintien, den Heer Downing Wapen-dragher van den Sereniss: En de machtigsten Protector van Engelant, Schotlant, en Yrlandt en desselfs Resident: Den Heer Iohan Baron van Gent, Heer van Oosterweede, Opper-hooft van het Leenhof, eersten Rechter in Falckenborgh, &c. Iohan Baron van Merode, Heer van Rummen, Herendelandts-ambacht, Severnick, &c. Marinus van Stavenesse Raedt Pensionaris van de Stadt Zieriekzee, Gijsbert vander Hoolck, Oudt Borgermeester der Stadt Utrecht, Fredrick van Grovesteyn in Englum Heer van Iepma, met de by-gevoeghde by Nykerck, Warnerus Crans Borgermeester vande Stadt Swol, Iohan Schuylenborgh Schepen vande Stadt Groeningen, alle Gedeputeerde uyt den naem vande Heeren Staten vande Geunieerde Provintien, namentlick Gelderlant, Hollant, Zeelant, Utrecht, Vrieslant, Over-Yssel en Groeninghen, als Commissarisen met macht en authoriteyt ghestelt ende gedeputeert, hebben naer rijpe en voorgaende deliberatie dese naervolgende articulen opgerecht, door welcke desen Oorlogh over al soo schadelijck, en die soo over groote swarigheyt met sich brenght, met den eersten uytgebluscht en door eenen geluckigen Vrede soude werden geeyndicht,

1. Vranck-

1. Vranckrijck, Enghelant, ende Geunieerde Provintien, sullen respectivelijck door hare Ambassadeurs en Ministers, die by beyde de Koningen gesamentlijck, ofte apart, gelijck sulcx geraedsaemst sal werden, gesonden sullen werden, by malkanderen verschijnen, en alle devoir doen, om tusschen beyde de Koninghen een vast verbondt ende Vrede te sluyten, en sulcx op 't fondament ende gront-steen van het boven-gemelte Vrede-Tractaet tot Rootschilt den 26. February nieuwen-stijl 1658. aengegaen.

2. Om middelertijt wegh te nemen alle twist en suspitie, die veroorsaeckt soude worden door het 3. Artikel van 't voorschreven Tractaet, by het welck ghesecht en gestipuleert is, dat geen vreemde ofte vyandelijcke Vlooten den Oresont en sullen vermogen te passeren: Den op-gemelte Artikel sal, ofte geheel uytghesteken werden, ofte geconcipieert en ghestelt met sulckdanige woorden, welcke de drie Staten niet en sullen raken nochte nadeeligh wesen, ofte hare Vlooten ende andere Scheepen, willende de Sondt ofte Oost-zee passeren, gheen hinder ofte schade aendoen en sullen. Ende by aldien dat yemant van beyde de Koninghen instantie doet van yets in 't Roodschildsche Tractaet te veranderen ofte te vernieuwen, ten opsichte vande uytgeresen opgevolghden ende vernieuwden Oorlogh, terwijlen het gemelde Tractaet nu voltrossen was en met onderteeckeninghe versterckt, den inhouden desselfs tan deele volkomen ende gepresteert was, sullen de Gesanten van de drie Staten 't selfde voorkomen, en soo maken en dirigeren, dat alle geschillen tusschen de twee Koningen sullen by gelegt werden, en de selfde soo veel alst doendelijck is, tot goede vrientschap brengen.

3. Dat de Vloot die den Sereniss: Protector van Engelant, als vrient van beyde de Koningen naer de Sont gesonden heeft, haer niet en sal vervoegen met de Vlooten vanden eenen ofte vanden anderen Koningh, ofte yemant van beyde eenighe hulpe doen, ofte tegens yemant van haer eenige vyantschap toonen, den tijt van drie weken geduerende, welcken tijdt beginnen sal van dien tijt af, wanneer dit selfde aen den Engelsen Admirael ofte dessels Lieutenant sal werden genotificeert: Ten dien eynde salmen van dese conventie, over een komingh, en genomen resolutie, een autentijcke Copie maken, en de selfde door verscheyde wegen senden, soo te water als te lande, aen den voor-gemelde Admirael ofte dessels Lieutenant: Ende sal in tegendeel de Vloot vande Geunieerde Provintien lest bereyt en uytgeloopen, gheen hulpe doen aen yemant van beyde Koninghen, nochte oock aen yemant van haer eenighe vyandtschap toonen, ofte haer vervoegen met eenighe van haer respective Vlooten, ja selfs oock niet met de Vloote die noch te vooren tot by-stant vanden Koning van Denemarcken ghesonden is, onder 't beleyt vanden Heer van Wassenaer Lieutenant Admirael vande Vereenighde Provintien, van desen dagh af tot het expireren vanden tijt van 3. weken, boven genoemt. Dat oock de Vloot die onder de conduictie vanden Heer van Wassenaer, tot behulp van den Koningh van Denemarcken gesonden is, staende den tijt vande boven-gemelde drie weken, geen volck en sal over-brengen, ofte daer toe sal helpen in eenighe Eylanden ofte andere plaetsen van Denemarcken, tot nadeel van Sweden, ofte yets vyantlijcx tegens den Koningh van Sweden uyt te wercken: Dat de Vloot die nu van wegen de Geunieerde Provintien uytgesonden is, gheduerende de tijt van 3. weken, nergens sal aen-legghen, ofte oock in de Oost-zee, door de Sondt ofte andere plaetsen niet en sal door zeylen, ofte aldaer verschijnen, binnen welcken tijt van drie weken, de Gesanten en Ministers, die alsdan in die plaetsen wesen, sullen haer uyterste neerstigheyt doen, 't zy ofte ghelijck, ofte 't sy besonderlijck, nochtans niet ghemeen raedt, om eenen vasten en bondigen Vrede tusschen de twee opghemelde Koninghen vast te stellen.

4. Maer is 't dat middelertijdt buyten alle hoope, en verwachtinghe, door toe doen van vernuftheydt van de Gesanten, en Ministers van de drie Staten naer alle uytterften ernst ghe-employeert hebbende, tusschen beyde Coningen met vriendelijcke wegen en middelen den ghewenschten Vrede niet en kan vol-trocken worden, soo sullen de Drie Staten, en yder van die, alle hulpe en bystant weygheren aen den geenen die de rechtvaerdige en billijcke condi-tien geweygert sal hebben aen te nemen, en dat soo lang den selven in het voornemen van de Vrede niet te willen aen nemen, volharden sal. Maer is 't by aldien dat met een onverwacht ongeluck ('twelck God verhoede) de Drie Staten verschillich werden over de gerechticheyd van 't gene van d'een of van d'ander zijde vereyscht wert, en daer over resolveren om eene te helpen, soo sal nochtans de hulpe die van een van de partyen ghescchieden sal, niet ghehouden werden voor een Breucke ofte Scheuringe van de 3. Staten, nochte en sullen voor geen Bre-kers geestimeert werden, maer haren Vrede sal even wel onveranderlijck onder malkanderen verblijven, en hare kracht en vasticheyd blijven behouden, ghelijck als of de hulp en bystandt niet ghefchiet en ware.

5. Maer is't soo (dat te wenschen is) dat door de naerstige sorchvuldicheyd van de 3. Sta-ten God soo zegenende, een gewenschte uytkomst voort-komt, en dat de Vrede tusschen de Twee Koninghen geslooten wert, soo sullen de 3. Staten op de beste forma en op 't ampelste en versekerst sich voor den anderen tot Borge instellen, en haer daer toe verbinden dat sy niet alleen sullen Beschermers van dusdanich Tractaet wesen, maer oock wraeck-nemers van alle 'tgeen tusschen beyde Coningen gesloten, gearresteert, en geeontracteert sal wesen: Op dat de selfde oprechtelick achtervolcht, en in alle zijne deele heyliglijck nagekomen sou werden.

6. Oock en sullen gheen nieuwe Impoften ofte lasten ghestelt werden over de goederen, Schepen ofte andersints, die de Sondt ofte d' Oost-zee passeren sullen, aengaende de drie Sta-ten ofte desselfs Onderdanen, 'tsy over nacht vyer-bakens, ofte ton-bakens, ofte Ancker wer-pen, ofte om eenige andere oorsaken, motijven ofte pretexten, nochte en sullen van wie het sy niet verder werden belast: Wat belangt de Tollen die aldaer betaelt werden, volghens de Confoederatie tot Londen geschiet, tusschen den overleden Sereniss. Protector van Engelant, Schotlandt en Yrlandt, en den Koningh van Denemarcken, en tusschen de Confoederatie by den voorgemelden Koningh van Denemarcken en de Geunieerde Provintien, in Christiaens-stad ghesloten int Iaer 1645. den 13. 23. Augusti, die en sullen om hoedanigh pretext, op eenige vande drie Staten, ofte yemant van hare Onderdanen niet verhooght, ofte eenighsints vermeerdert werden. Maer ist dat men soo in 't regard van d'een, ofte d'ander, vande voor-ghemelde Confoederatien eenighe bequamer middelen bevint profijtelycker te wesen, 't sy in taxatie, ofte manier van eysschen, ofte in eenighe andere omstandighoden. Soo sal men even gelijck gebruycken aen de drie Staten, ende een yder van haer, sonder in toekomende tijden yets daer in te veranderen, volgens de bequaemste ende alderbeste manier die men sal vinden te behooren, waer over sy malkanderen sullen beloven en verbinden: Ende sullen allen het gheene in desen Artikel vermelt, ghesamentlick onderhouden, ende doen onderhouden, ende getrouwelick volkomen op dat oock de drie Staten meerder teeckenen geven van ghemeene vrientschap en liefde, soo sullen sy reciprokelijck malkanderen verbinden, dat uyt yders naer-stighe sal betracht werden, dat het volck en Ondersaten genieten sullen in die gewesten gelijc-ke conditien ende bequaemheden, uyt het betalen van alle passerende goederen, lasten, en hoedanighe privilegien dat het souden moghen wesen, en die ghesamendtlijck ghenieten, het welck verkregen zijnde, sullen malkanderen daer in obligeren, en haer borgen, verantwoor-ders en wraeck-nemers toonen.

7. Vranck-

7. Vranckrijck ende Engelant sullen oock soo doen, dat alle gheveyntheden die tusschen den Koningh van Sweden, ende de Vereenighde Nederlanden opgekomen soude mogen wesen, wech genomen, ende uytgebluscht werden, en soo maecken dat de confoederatie, die tot Elbingh ghemaeckt is, met alle sijn verklaringhen, op den 1. 11. September des Iaers 1656. Waer in de Gesanten van den voorgemelten Koningh geconsenteert hebben, vast blijft, ende volkomen en geheel volbracht werdt: Dat oock den Keur-Vorst van Brandenburgh ende de Stad Danzich genieten sullen de voordelen in de Confoederatie van Elbing vervat, en de selve hun sullen toe-eygenen van den dach dat zy de boven-gemelde Conclusie sullen geaccepteert hebben: Welcke acceptatie sy ghehouden sullen zijn te verklaeren, om de vrucht daer van te genieten, en dat binnen den Termin van een Maend, die den dagh volghen sal, wanneer haer de selfde in behoorlijcke en wettige forme sal genoteficeert en gecommuniceert wesen.

8. Wat aengaet den Oorloch van Poolen, sullen de voorghemelde Drie Staten haer uyterste vermogen in spannen, om insgelijcks aldaer oock den Vrede te stellen. Wat verders raeckt de Keurvorst van Brandenborgh, boven het geene van den selfden in 't boven-staende Articul gesegt is, is' er behalven dat, noch eenighe differentie, ofte twee-dracht, soo sullen de boven-gemelde drie Staten hare vlijtighe neerstigheyt doen, om dat tusschen de Koning van Swoden, ende Keur-brandenborgh een oprechte over een-kominge, en vrientschap herstelt werde, waer toe oock den voorgemelden Ceur-Brandenburgh versocht sal werden, om met den aenvangh van dese saken, sijn Ministers oock derwaerts te senden, die met de Ministers van de drie Staten haer goet-duncken, en raedt sullen comuniceren, onder dese Wet en cautie, nochtans, dat onder dit pretext, den voortgangh van den Vrede tusschen de twee Kronen, noch vertraegt, noch verachtert sal werden.

9 Dese middelen, en conditien, sullen solemnelijck van de drie Staten geapprobeert, ende op de alderbeste forme gerateficeert, ende de instrumenten van de Ratificatie, binnen den tijt van drie weecken, met ondertekeninge gewisselt, en van d' een aen d'ander overghelevert werden; middelertijt en sal d' executie van desen niet uytghestelt, ofte naer ghelaten werden. Gedaen in 's Gravenhage in Hollant, den 21. dagh van May, in 't Iaer 1659.

Hare Exell. de Ambassadeurs voorsz. embarqueerden op de Vloot van de Vice-admirael/ alhoewel sy geallegueert hadden / Dat inghevalle het op een slaen mochte uytvallen, het vechten met de functie van Ambassadeurs de welcke ginghen om den Vrede te bevorderen, geensins en accordeerde. Staende des halven in dispuut of hare Exel. best geraden was over zee oft te lande hare reyse te voltrecken. Gelijck mede die van Zeelant als de voorsz. Vloot nu vaerdigh was / en eenige seer weynigh Oorloch-schepen uyt hare Provincie onder haeren Admirael Jan Evertsz. met die van de Viceadm. de Ruyter souden voegen / begosten te urgeren/ Dat Ian Evertsz. als de Tweede Persoon naest den Lute. Admirael van Opdam, nu oock toe-quam het voeren van de Vlagge over de gemelte Vloot. En om dat dit niet gantsch buyten reden/ oock nu geen tijt van disputeren was/ soo wierde over dat subject ten verghenoegen minnelijck geconvenieert. By de Deense Ministers waren oock gehuyrt 60. kloecke Fluyten/ die alrede geballast en met Voeder/ en anders in 't Vlie gereed lagen om met de voorsz. Oorloghs vloot te seylen/ yder voor 1000. Flor. om (so men seyde) de Geallieerde Volckeren uyt Jut-

lant

lant in Schonen over te voeren: Maer door 't belept van eenige is hun uytloopen belet / tot groote descreputatie van Denemarcken eysschten de Schippers hun gelt van de voorsz. Croons Ministers / daer veel loopens om was / immers Denemarcken leedt hier groote prejudice / de Sweden lachtender om / maer die van Coppenhaven hoorde men tot in Hollant vloecken over 't binnen blijven van dese Fluyten. Nu den Viceadmir. de Ruyter stack den 20. deser met zijn Armade in zee / sterck 25. Oorlochschepen uyt Hollant / 16 uyt de Mase en Zeelant / nessens eenige Proviande-schepen en een Noordtsche Vloot / die hy dese mael sullen laten varen / en wat anders voortbrengen.

Maer overmits nu beyde de Sweedse en Deense Ministers in Hollandt erenstich het profijt van hunne meesters bewachten / soo hadden de Sweedtse gesterckt met die van Vranckrijck en Engelant groot voordeel / en wanneer men ten Huyse van Monst. de Thou over 't voor verhaelde Temperament met ende nessens de Gecommitteerdens van hare Ho. Mo. en den Engelsen Resident Downing diverse Conferentien hadde gehouden / so waren de Ministers van Denemarcken en Brandenburgh seer beducht / dat om dat men hun geen opening dede / eenige nadeelige Handelinge op 't tapijt was / Peter Carissius dede derhalven aen hare Ho. Mo. insisteren / Of hare Ho. Mo. hem als een gelimiteert Deens Minister van 't gehandelde geen communicatie behoorden te gheven, en dat eer yets finals besloten wiert, zijne consideratien daer over mochten werden ghehoort, vertrouwende datter niets geageert soude werden teghens de consecutive beloften by desen Staet aen den Coning van Denemarcken gedaen, &c. De Keurbrandenborghse Ministers D. Weyman en J. Copes gaven insghelijcks hare Ho. Mo. dit Vertoogh / Dattet by haer geen overtollighe curieusheyt was de communicatie te versoecken van een Tractaet over de saken van 't Oosten en Noorden, dewijl zy zijne Kurvorstel. Doorl. representeerden, en volgens dien vast gestelt hadden dat na 't alghemeen recht der Bontgenooten, en de letter van Alliantie tusschen partyen opgerecht, dat men hun voor 't besluyt zoude openinge gegeven hebben: Evident zijnde, hoe teer een sake het was 't vermoeden tusschen Geallieerde voor te komen, by aldien men niet oprecht en met open deuren ging: Versochten deswegen als noch de communicatie, op dat hare Ho. Mo. van zijn Kurvorst. Doorl. inclinatie tot de gemeyne rust mochten werden versekert, tot een gewis teecken, dat men hare Meester niet en wilde ontblooten van zijn Geallieerden, noch precipiteren tot veel swaere extremiteyten, dien 't hare Ho. Mo. belieft te trecken in de partyen van Poolen en van Denemarcken, daer door t'obligeren bloet, goet, en sijnen heelen Staet te hazarderen tegens Sweden, &c. Selfs schreef zijne Kurvorstel. Doorl. van den 26. May oude stijl / uyt Predzitrode aen hare Ho. Mo. / Dat hy door hare Ho. Mo. Missive adij 22. May hadde verstaen het gesloten Tractaet in den Hage / en daer by dat hare Ho. Mo. daer uyt den Vrede tusschen de twee Noorder Kroonen te gemoet saghen / nessens dat hy van oock door 't Elbingse Tractaet konde geschoort worden / en dat hy zijne Ministers konde senden op de Tractaten / om zijne interest by d'Ambassadeurs van Vranckrijck / Nederlant en Engelant te appuyeren / &c. Van dat hy niet en koste sien dat met dit Tractaet den Vrede bevordert ware / als datmen den schoonen tijdt om t'ageren te vergeefs voorbybracht / dattet street metten interest en bondige resolutien van hare H. Mo- en der

en der selver welvaert: Soude aldus doende/ tegens verbant handelen/ zijnde door 't gecommuniceerde Project verre afgeweken van 't loffelijck oogmerck/ 't welck was de conservatie van 't gemeen/ en met sodanige handelingen opereerde men niet anders als den Coningh van Sweden te stercken in zijne onversadelicke begeerte/ datmen den oorloch slechts van d'een op d'ander plaets transporteerden / d' onschuldige verdruckte niet alleen verliet/ maer in effecte men d'eeuwichduyrent Heerschappye der Sweedse Kroon sich onderwierp: Datmen van hare Ho. Mo. alieneerde en tot andre ghedachten bracht de gemoederen die 't gemeen welvaren sinceer genegen waren. Doch wilde niets twijffelen aen de goede intentie van hare Ho. Mo./ alsoo de Vyanden somwijl wel hadden geturbeert d'alderdapperste raet slagen/ onder schijn van begeerte tot Vrede/ gelijck hy selfs met schade had ervaren: Maer vermidts dat bedroch maer een kleyne tijt effect dede/ soo vertroude dat hare Ho. Mo. souden bevinden dat al 't gehandelde in den Haghe in faveur van Sweden was / en apparent door der selver aenleydinge: Datte Geallieerden te stijf verbondē/ hun door geen particuliere Tractatē sullen separerē: Segt vorders wat soude Denemarcken irreparable schade hier door lijden? en de Sweden alleen by 't Rotschilts Accoort soo veel verkregē hebben/ maer voor u Ho. Mo. Voorsatē liever souden goet en bloet verloren hebben? 't Is u Ho. Mo. bekent hoe onschuldigh Denemarcken daer toe komt/ soude men dan door 't voorsz. Project d'ongehoorde Vredebreuck der Sweden justeficeren / in allen schijn als ware 't Rodschilts Accoort niet geobserveert? Al de werelt weet dat aen de Deense syde alles/ en van de Sweden 't alderminste niet en is voldaen / alleen soumē Denemarcken konnen beschuldigen / datse op 't instantelijck versoeck van de Sweden de passage in den Orisont noch de Nabuyrige/ noch u Ho. Mo. schepen heeft willen beloven te beletten: Dan alsoo het Vranckrijck/ Engelant en u Ho. Mo. approberen sich daer tegens te verbinden/ en sodanige heerschappye der Sweden niet toe te staen / behoorden dan Denemarcken niet veel eer geassisteert dan geabandonneert en ongeluckich gemaeckt te werden? U Ho. Mo. hebben altoos hunne raetslagen soodanigh op de Christelijcke billijckheyt en de geboden Gods gefondeert/ datte gantse weereelt na de waerde van den Staet/ Godes zegen sulcks moste toe-schrijven / te min geloven wy/ dat de selve van sulcke roemelijcke maximen (als tot noch de rechtsnoer van hare loffelijcke actien) souden af treden. Het is dan soo het is / en daer volghe op wat dat wil/ wy zijn gemeent met Denemercken en de Geallieerden ons vast tegen Sweden t'saem te houden/ tot den al goeden Godt een bestendige vrede sal verleenen. Want hoewel u Ho. Mo. ons met Sweden clooft te vergheljcken/ en met Engelandt te helpen guaranderen / soo en wert daer mede onse eere niet gesalveert als wy ons nau Verbont met Polen souden breken / en al ware het dat Polen mede in die Vrede insereerde / der Sweden intentie blijft nochtans om den Oorloch dan weder op een ander te transfereren / 't welck nergens geschieden kan / ten zy datwe t'allen tijden het Theatrum daer van laten oprechten in onse Landen / en dat wy by eyndinghe van dien der Sweden begeerte versadigen met het onse. Wy dancken wijders u Ho. Mo. voor

alle

alle goede voorsorghe/ met versoeck van continuatie harer affectie/ en erinneringe/ hoe u Ko. Mo. so wel Denemarcken als ons noch onlangs sonder ophouden by gereitereerde Missiven/resolutien en andre versekeringen aen onse Ministers tegen Sweden geanimeert/en van hare standvastighept so hooghlijck heeft geconteſteert / soo dat wy sonder groote blame t'encoureren / in het alderminste daer aen niet en hebben durven twijffelen/&c.

Maer tegens dese admonitiones en maximen / waren weder om anderen/ die met kleyne asseurantie (als gebleken is) doch met groote animositeyt aldus spraken :

Dat de Hollanders geen hooger intrest als de restitutie der Zeevaert en Commercie in de Noorder gewesten hadden, die mosten sy beoogen, sonder verkiesing wie meester aldaer wiert : 't Was onmogelijck Coningen wetten te stellen : En deswegen had men Vranckrijck, Engelant,&c. moeten laten blijven so als die haer selfs geformeert hadden : Het waren al Menschen, en met Menschen most men omgaen : Denemarcken had voor desen wel dapper in den Orisont geageert, en daer was groote exactie geschiet, Sweden soudet niet veel erger konnen maken : Nu waren Vranckrijck, Engelant en Hollant eens door 't Haegse Tractaet van den xxj. Mey, en gesamentlijcke Meester van de Navigatie, de Kasteelen zijn dan aen wie sy willen, haer schieten is niet met allen : Willen de Heeren Deenen niet geholpen zijn, of hebben sy grooter betrouwen op de Geallieerden, men kondet haer niet beletten : Het behoorden de Drie Staten genoech te zijn datte Vrije Zeevaert wierde herstelt. &c.

De Koopluyden in Hollant nochtans waren van ander/ en gelijck de tijdt aengewesen heeft/ van waerachtiger gevoelen : Sy geloofden niet dat dit Haegse Tractaet den wegh van Vrede was/ en dattet oock beyde Koninghen nimmer souden aen nemen/ oock als men persuaderen wilde/ dat men sulcks mette Geallieerden over te voeren en Denemarcken te helpen/ konde doen/en het welck den besten middel was om vrede te procureren : Maer sulcks en is niet gedaen / in tegendeel heeft men de tijt van Stilstant en Handeling gerenlongeert/ gelijck onder andere oock dese Missive getuyght :

MYn Heer, Zedert mijnen laetsten is op een naeder Rapport van den Raedt van Staten vast gestelt, datter Plenipotentiarisen naer den Orisont souden werden gesonden. Gisteren heb ick mette Heer Vane, Lambert, Witlock, Algernon, Sidney en Warreston weder in conferentie geweest, hare Ed. communiceerde mij de Resolutie van 't Parlament, rakende het af-senden van de Plenipotentiarisen van desen Staet, na den Orizont, omme de Vrede tusschen de Twee Noortze Coningen te restabileren, ende het Interesse van dese Republicke aldaer te bevorderen, maer alsoo de Persoonen

noch niet volkomentlijck en waren vast gestelt, ende dat de Schepen mette welcke de selve souden werden over gebracht, noch in 8. of 10. dagen niet en souden konnen gereet wesen, ende dat hare Ed. niet geerne en souden sien, datter ondertusschen yetwes soude voorvallen in den Orizondt, daer door het werck eenen anderen uytslagh zoude krijgen, als d'intentie was van de tegenwoordige Regeeringhe: Soo seyden hare Ed. dat den Raet van Staten hadde goet gevonden, by aldien ick haer konde verzekeren datter aen de zijde van de Vereenigde Nederlanden mede soo soude verstaen werden, dat den tijt van Drie Weken gementioneert in 't ij. Artijckel van 't bewuste Tractaet in den Hage geslooten op den xxj. Mey lestleden, luydende, voort noch andere 3. Weken soude werden geprolongeert: Ick antwoorde haer Ed. dat hare Ho. Mo. vastelijck betrouden, dat als de tegenwoordige Regeeringhe wel soude wesen geinformeert van de ware constitutie der swevende differenten tusschen de hoog strijdende Partijen in den Orizont ende in Oosten, ende als het voor-oordeel soude aen d'eene zijde ghestelt werden, dat men met confidentie communicatis consiliis & mediis, die zake tot wederzijts beste ende voordeel van de Commercie en Navigatie souden trachten gesamentlijck te bevorderen: En̄ wetende dat hare Ho. Mo. gene andere intentie hadden als omme de vrientschap tusschen beyde de Staten en Natien te vermeerderen, en̄ alle onlusten tusschen beyden wegh te nemen, Dat ick geerne daer over aen den Heere van Wassenaer en̄ de Heeren hare Ho. Mo. Extraordinaris Gedeputeerden in die Quartieren tot dien eynde soude schrijven: Hare Ed. hebben my daer op gecommuniceert den Brief die sy geconçipieert hadden om aen den Gen. Montagu te senden, daer af eenige getranslateerde Copije hier nevens is gevoecht, en̄ seyden, datter een Advijs Jacht zeyl-reede lach tot Jarmuyen, daer mede zy dien Brief nevens de mijne souden over senden, versoeckende mede communicatie van mijne Brieven, de welcke hare Ed. hebben vertoont, soo belooven hare Ed. datse de selve Brieven noch desen avont door een Expressen te post souden af-senden: Uyt de nevens gaende Copije sal men konnen sien het geene ick aen de Heeren hare Ho. Mo. Gedeputeerden, en̄ mutatis mutandis aen de Heer van Wassenaer hebbe gheschreven: Hoopende dat het by hare Ho. Mo. ten goeden sal werden opgenomen. Ondertekent, NIEUPOORT.

Westmunster 13. Iuny 1659.

Volght de Missive van den Heere Willem van Nieupoort/ aen den Heere Admirael van Wassenaer/ en d'Extraordinaris Gedeputeerden/ ter saecke van noch 3. weken prolongatie in de stilstant van wapenen:

ED. Gestrenge Heer, Zedert dat ick de nieuwe Brieven van Credentie aen 't Parlament van de Republijcke van Engelant hebbe over gelevert, heb ick verscheyden Conferentien gehad met eenige considerable Heeren van den Raedt van Staten, nokende

kende het tegenwoordige werck in den Orisont, eñ specialijck op 't Tractaet gesloten in den Hage tusschen den Heer Ambassadeur van Vranckrijck, den Resident van Engelant eñ de Hr. Gedeput. van hare Ho.Mo. op den xxj. May lestleden: Zedert heeft den Raedt van State aen my doen behandighen de drie Propositien, by getranslateerde Copije hier nevens gaende: Den Raet van State heeft dienvolghende aen my toe-segginge ghedaen, datse aen den Generael ofte Opper-hooft van hare Vloote, eenen expressen souden af senden, met instructien vervat in het hier mede bygevoeghde ghescbrift, ende ick hebbe haer Ed: verseeckert, dat ick soo wel was gheinformeert van de sincere intentie van de Heeren mijne Superieurs, dat ick willigh ende bereydt was te schrijven, ende gantsch ernstelijck te schrijven aen U. Ed. ende den Heer van Wassenaer, dat in consideratie vande voorschreven Propositien, ende dattet Parlament heeft goet gevonden, ten allerspoedighsten eenighe Persoonen van qualiteyt als hare Plenipotentionarisen over te senden, tot herstellinghe van een goede ende vaste Vrede tusschen de twee Noortsche Koningen, en de Koninckrijcken, dat de selve ghelieven te convenieren met den Generael, ofte Opper-hooft van de Vloote van de Republijcque van Engelant, dat de 3. weecken gementioneert in 't 3. Articul van 't voorß. Tractaet mogen gecontinueert, of geprolongeert werden, voor den tijdt van noch 3. andere weecken, immediatelijck volghende na de voorß. 3. eerste weecken, ende dat achtervolgende het voorß. derde Articul U. Ed. gelieven te besorgen, dat geene Schepen van Oorlogh van de Geunieerde Provintien, soo wel van de Vloot onlanghs in Zee geloopen, als vande andere, dewelcke tot secours van de Koningh van Denemarcken, onder 't commandement van de welghemelden Heere van Wassenaer, voor desen sijn afghesonden, yetwes doen ofte assisteren tegens 't voorß. derde Articul, niet alleenlijck gheduerende de drie weecken in 't selve derde Articul gementioneert, maer oock binnen den tijt van noch andere drie weecken, immediatelijcken volgende de voorß. eerste drie weecken.

Ick hebbe den Raedt van State oock verseeckert dat U. Ed. ende den welghemelden Heere van Wassenaer, in geenen gebreecke sullen blijven te coopereren mettet Opperhooft van de Engelsche Vloote, ofte andere publicque Ministers van Vranckrijck, ende van de Republicque van Engelant, om by de Noordtsche Koningen aen te houden, datse geduerende de voorgemelte laetste 3. weeken ter Zee willen abstineren van alle Acte van hostiliteyt, d'een teghens den anderen, ende dat in allen ghevalle, den Koningh van Sweden gedurende dien tijdt, mach doen cesseren alle Acten van hostiliteyt teghens de Scheepen van Oorloge, als mede tegens de Koopvaerdye Schepen, in de Vereenighde Nederlanden t' Huys hoorende: De hier voorghemelten Heeren Plenipotentiarisen van desen Staet, sullen apparentelijck binnen acht of tien dagen van hier vertrecken.

Westmunster den 13. Iuny 1659.

Volght de Instructie voor den Engelsen Admirael Montagu / en des selfs Vloote in den Orisont/ &c.

NA consideratie gehadt, raeckenden het Tractaet in den Haghe van den 21. van de tegenwoordige maent May, ende na conferentien ghehadt met den Heere Ambassadeur van de Geunieerde Provintien, nopende eenighe Propositien hier nevens gaende, ende op versoeckeringe dat den selven dierghelijcke directien aen d' Opperhoofden, ende Bevelhebberen van de Nederlantsche Vloote soude senden, ende advertentie aen publicque Ministers van de Geunieerde Provintien, na de Sondt over dat Tractaet gesonden, ende dat hy van sijne Superieurs soude procureren, dat sy mede het sullen ratificeren, ende met alle spoet van 's Gravenhage wech senden, den Raedt heeft aen den Ambassadeur belooft, ende senden vervolgens aen U. Ed. dese naer-volgende instructien.

1. Sal U. Ed: in gevolge van 't 3. Articul van het Tractaet in den Hage sal naer laten, omme met de Vloote onder U commando te conjungeren, met de Vlooten so vande Koningh van Sweden als Denemarcken, ofte aen eenigh van haer assistentie te geven ofte tegens eenig van haer eenige acte van hostiliteyt te plegen, niet alleenlijck geduyrende den tijt van 3. weken in 't voornoemde Tractaet ghementioneert, beginnende immediatelijck naer dat de Notificatie daer op aen U. Ed: is gedaen, maer oock voor ofte geduyrende noch andere drie vervolgende weecken, na d' expiratie vande voornoemde eerste drie weecken.

2. Uwe Ed: sal met den Oppersten Bevelhebberen van de Vloot, en d'andere publycque Ministers van Vranckrijck ende vande Geunieerde Provintien coopereren, omme te solliciteren dat de twee Noordsche Koningen, geduyrende den geheelen tijdt van de voornoemde laetste drie weecken, haer van eenige acte van hostiliteyt d'een tegens den anderen onthouden, ende indien het selve niet geobtineert kan worden, soo sal U Ed: echter sijn debvoir doen, dat den Koninck van Sweden gheduyrende den voornoemden tydt sal abstineren van alle acten van hostiliteyt, tegens d' Oorloghs-Schepen ende de Coopvaerdye-Schepen in de Geunieerde Provintien t'huys gehoorende.

3. By aldien de hier in gementioneerde geaccordeerde Instructie en wegens den Ambassadeur van de Geunieerde Provintien aen den oppersten Bevelhebber van de Vloot, ende d'andere publijcque Ministers van de Geunieerde Provintien gesonden, waer van U Ed: eene Copye hier nevens wert gesonden, by haer niet geheelijck geratificeert, geobserveert ende vervult werden, dat U Ed: als dan liberteyt wert gegeven omme soodanige Instructien t' observeren, ende te prosequeren als den selven alreede heeft ontfangen, ofte van ons sal ontfanghen.

Dingsdagh den 31. Mey 1659. in het Parlement geresolveert:

DAtter Commissarisen Plenipotentiarisen werden gesonden omme eenen goeden Vrede t'obtineren tusschen de twee Noortsche Koningen, ende omme het Intrest van dese Republycque ende hare Geallieerden in de Zont t' adjusteren en te secoureren, ende door behulp ende macht van de Vloote van dese Republyceque separatelyck ofte conjunctim met de Vloot, ofte Vlooten, van hare Geallieerden het selve te betrachten.

Over dese prolongatie van stilstant waren niet alleen de Vrede-gesinde van noch

oock de vrije Coopluyden van Duytslant niet weynigh ontroert/ en de beneficien aen de beleyders was soo mager / datte Hollanders in d' Oosterse geweesten daer over veel schelden mosten verdragen/ want de vremdelingen oordeelden dat den Staet of mis-leyt was/ of sich selfs mis-leyden/ met 't verby laten gaen van goede occasie / in een geweest waer aen byna de gantse welvaert van den Staet dependeerde. Maer dese Luyden zijn van verkeerde opinie geweest/ mis duydende de vredelieventheyt van hare Ho. Mo./om dat de selve met Engelant en Vranckrijck gesterckt/ niet sonder reden groote hope hadden gestelt op de appaisatie der Noorder Koningen / wel verseckert als gebleken is/datte Engelsen niet om de possessie van Kronenburg/ofte om directe hostiliteyt tegens hare Ho. Mo. Vloot te toonen/in de Sont waren gekomen: En oock/ datte voorss. prolongatie niet en was gepreboteert omme Denemarcken te pericliteren of t'abandonneren/ maer alleen/ om door haest en onbedachtheyt de Vrinden tot geen Vijanden te maken/ en in plaetse van een goede Vrede/ geen een/ ofte veele quade oorlogen op sich te laden.

EPICHAR. Non re facta, sed multo ante deliberandum est viro sapienti,

Den Lut. Admirael van Opdam den 30. April met 24. Oorlochschepen uyt Coppenhaven zijnde geloopen / onder en nevens den Deensen Admirael Hendrick Bille/ quamen den 8. Mey na Holsteyn / maer door 32. Sweedtse Oorlochschepen ontdeckt/ verlaten die den Deense Viceadmi. Helt / welcke sy by Assen met zijn prijs de Swaen hadden beset/ gelijck folio 40.is geseyt/ en meynden sich door de Belt te salveren / doch de wint haer contrarierende/ soo wierden sy den volgenden dagh van de Deense Hollanders gants omcingelt/ na alle apparentie geschapen staende om heel geruyneert te worden/dan onverwacht door seker schot de stengh van den Deensen Admirael neer storende/ quam den L. Adm. van Opdam op het toe roepen van des Deensche Admiraels Schip / den selven van het canoneren en om niet te laech te vervallen/ stracks assisteren/ verloopende also met simpel schieten byna 2. uyren al eer de voorss. stengh weder om was gerecht/ binnen welcken tijt den wint geheel tot faveur van de Sweden omdraeyde/so dat sy doen de loef hebbende/ na Wismar en de Belt tot groot hartseer van haer tegenpartije/retireerden: Sy hadden niettemin al diverse dooden en gequetsten en ontakelde Schepen onder haare Vloot/ en haren Admirael Brickenstern en Viceadmir. Speck hier gequetst wordende/ lieten haar na Schoonen voeren om sich daer te doen cureren.

Op die tijt ruckten de Polen uyt Arhuys in Jutlant met eenig Vaertuyg na 't rijck Eylandeken Samso / dat sy overrompelen/ en oock een Sweedts schip dat daer met Granen en Vivres lach/ 't geunt sy te Arhuys op bragten.

Het was nu al 12. jaeren datte Graef van Colloredo tot Koppenhaven sich als Ambassadeur wegens de Catolijcke Majesteyt van Spangen hadde opgehouden: Dan nu om des selfs swackheyt tot vertreck geoorloft / hadt hy des weghen den 29. May by de Deense Majesteyt Audientie/ wordende geset op een Stoel onder des Coninghs Verhemelte: Alwaer onder andere gratieuse

cleuse Discoursen den Koningh van Denemarcken [illegible] / Dat sy niet liever sach noch en wenschten als een Eeuwige Confoederatie met den Coning van Spangen, als oock metter Huys van Oostenrijck te houden. Na deses is hy mette Conings en andre Koetsen in sijn Logijs gebracht / en savonts weder gehaelt / met den Coning Maeltijt ghehouden / Colloredo te rechter en den Vorst van Sonderborg ter lincker hant des Konings sittende / en vervolgens de Rijcx Hofm. / de Rijckrraden Pas berg / Rosenkrants / Axel Urop en Pieter Ritz / neffens Veltmarf. Schack / Gen. Major Fuchs / &c. Daer wierden 40. Schotelen met alle delicate soorten van Spijse opgedischt / en noch 40. and're met Confituren / sulcks dat men aldaer niet en konde vermercken dat Coppenhaven nu al 10. maenden achter een was belegert geweest: 's Nachts ten 12. uyren scheydende / quam 's anderdaegs Pieter Rits met een Brief van den [illegible] aen de Spaense Coning / en een Juweel van 6000. Rijcxdalers voor Colloredo / die in vergeldingh weder een vereeringh aen Pieter Rits dede: [illegible] middaghs is ghemelte Graef van Colloredo 't scheep ghegaen / [illegible] water uytgelept door den Keyserl. Ge sant Baron Goes / den Poolse Gesant Tobias Mohrsteyn / Gen. Major Fuchs / Overste Egmont / Entz en [illegible]: En vele andre Catholijcke Officiers / die met 't afschieten van vele Canons / aen den Graef Colloredo geluck op sijn Reys wenschten.

Den Poolse Rijcxdagh te Warschau schickte sich nu t'eenemael [illegible] mette Cosacken scheen men nu bevredicht / en andere gravamina [illegible] wensch afgehandelt / selfs wasser geconsenteert 1. guld. op yder Ton [illegible] te betalen over 't gantse Rijck by Geestelijck en Weereldlijck / Adel en [illegible] / en is bevonden datter dagelijcks 60000. Tonnen wierden geconsumeert / het welcke jaerlijcks soude opbrengen 21. Millioenen en 9. Tonnen gouts. Den Moscovise Gesant Goniech op desen Rijcxdagh audientie hebbende / gaf aldaer sijne Credentialen van den Czar over / welckers Tytel hy [illegible] mette extentie der gewonnen plaetsen in Littauwe en Ruslant in sijn Oratie hooghlijck ophefte / waer over den Poolse Marschalck Cron [illegible] reysen met sijn Staf hart stiet en klopte / seggende / datte voorss. ingenomen plaetsen niet den Czar van Moscovien / maer den Koninck van Poolen toe-behoorde / willende / dat den Gesant die plaetsen in geen andre graet en soude [illegible] / maer die echter in sijn harangueren voortvarende / besloot zijn Oratie met al veel hooger complimenten als de Heeren Poolen wel gewoon waren.

In Pruyssen bleven de Sweden (gelijck sy over al sijn) ontrusters en perturbateurs van de gemeyne rust / dach en nacht practiserende om te roven / te destrueeren / en alle die geen Sweets wilden leeren / te dwingen: In dier voegen toghen sy dese Maent over de Wyssel / uytplonderende diversche onnosele gehuchten: Maer omtrent Elbing met den roof weder gekeert zijnde / wierde sy daer onderwacht van de Brandenburgers overvallen / en de 2. Regimenten van Wurts en Andersons gantsch geruyneert / en nevens den Buyt noch 8. stucken en al de Bagagie afgenomen / komende de vluchtelinghen met 10. en 20. sessens (daer onder Anderson) te Elbing met hunne acte vertellen / dat sy

niet

niet de geene waren daer de Fabel van Esopus af sprack / maer dattet d'achter gebleven waren / die heerschen en den van buyck als Isegrim de Wolff door een gat gekropen ware / daer hy den honger gestelpt en het lijf dick en vol gepropt hebbende / niet weder door 't voorsz. gat na huys kosten / maer van de Eygenaers gesien / soo afgerost wiert / dat hy 't gestolen met schande en een gedeelte van sijn huyt most achter laten.

Den Keyser dede in dese Maent by Patenten verbieden de Franse Waren / geen gevalueert Gout noch Silver gelt uyt het Rijck te voeren / noch eenighe vreemde Munten in te voeren / oock het draghen van goude en silvere Passamenten / Nederlantse Kanten / en alle Gout en silver geborduyrde Kleederen. Toen heeft seker Heeren Knecht te Weenen in 't Fishof (synde de selve plaets daer over een jaer een Burger sijn eygen Vrou doorstack) des Kostvrous Maget met een Tetzeral door den hals geschoten / en met 1. Stilet 2. steken ghegeven / daerse strack af storf : Alleen om datse dit boof wicht niet te ghevallen wilde zijn / die terstont gevangen / sijn recompense carnpsaligh ck heeft.

Binnen Staden is den 25. Mey in een Marckelers Huys een geweldigen Brant ontstaen / also datter 804. Huysen / 4. Kercken en diverse Torens zijn verbrant / behalvens de Badstoben en Kelders / het vuyr vlooch door de lucht van d'eene syde tot d'ander / waer door yder soo plotselijck overvallen wierde / dat elck met zijn lijf te berghen ghenoech te doen hadt / want Graef Coningsmarck / den Graeff van Dona / den Cantzelier / de Koninghlijcke Raet en de Magistraet en meeste Burgerschap verloozen hier alle hunne middelen / het bloote leven daer af brengende : Nochtans hout men datter niet boven de 30 Persoonen zijn verbrant / een Kerck en by de 20. Huysen zijn staen gebleven : En de Poorten bleven geduyrigh ghesloten / so datte ellende seer groot was.

Italien verdeelt in soo veele Prinsdommen als Engelant in secten / speelde niet goets voor haer door de Spaens en Franse Vrede / alleen Venetien versekerden haer door d'Abdijsen van Parijs / dat den Cardinael Masarini terstondt na de vastigheydt van den vrede hare Republicke teghens de Turcken soude assisteren / met 2000. Infanterije van de outste soldaten die in Lombardyen waren / onder 't beleyt van den Prince Almerico d'Este / een seer vroom Heer / die in den Lombardisen Oorlogh onder Hertogh Francois sijn Broeder hadde betoont wat een Helt dat hy was. Venetien verheugde sich oock te hooren / dat in den Divan te Constantinopolen een Turcks Heer wierde gestranguleert / om dat hy in presentie van den Grooten Heer yets tot voordeel van Ragotzky hadde gesproken : Dat in Asia d'onrusten noch duyrden / alwaer Charan Bassa / een Heer van een nobilen geest / hem metten Nebe van den geexecuteerden Bassa van Aleppo had opghewo rpen / veel volcks versamelt / en revenge van zyns Ooms doot begeerden : Waer op dan Assam den Bassa / die den Aleppise Bassa had geexecuteert / verbaerdt wordende / veele gevangens die hy noch onder hem hadde / heeft los gelaten / vresende dat zijn

fortuyn oock licht veranderen soude: Doch niet onaengenamer hoorde men te Venetien/ dat al de Nederlandtse Capiteynen en Schippers onder hunne Vloot/ malkander belofte gedaen hadden/ om onder den Veneetsen General Contarini (die sy haren Mars noemden) tot het uytterste des levens in alle voorvallen by te staen. Zijnde dese reciproque vrundtschap in zijn deught voor de menschelijcke societeyt al veel grooter/ als de gifte die den Paus dese Maendt dede aen den Prelaet de gli Oddi/ zijnde het Bisdom van Peru in Westindien/ 'twelck soo vet is/ dat hy de conditie aen nam jaerlijcks aen D. Augustini 's Paus Neve te tellen 1800. Croonen/ behoudende buyten dat de beste portie noch voor sijn selven.

Vranckrijck begost sich van alle wapenrusting tot den lieven vrede te neygen/ want buyten dat de Gebeden van 40. uren noch duyrden/ heeft den Coninck als hy in Bois de Vincennis quam/ alle de Spaense gevangenens daer los gelaten/ en de stilstant van wapenen doen prolongeren: Hertog Francois van Lorainen communiceerden toen een Brief aen den Card. Masarini van sijn Broeder Hertogh Carel/ vol bewegelijckheden over de doot van de Prins Ferdinand: Sijn Eminentie beloofden op Hertog Carels interessen en op de betalinghe der Loraimse Benden te sullen in de Vredehandelingh letten/ sonder sich wijders te verklaren. Meerder was de gifte die men aen Pimontelli pretendeerde te sullen doen/ over des selfs arbeyt in de bewuste Vredenshandelinge/ bestaende in een Present van 2. tonnen gouts/ ende de qualiteyt van Ambassadeur wegens Spangen in Vranckrijck: Ged. Pimontel met den Engelse Gesant Lockhart over 't renderen van Duynkercken sprekende/ soo en konde die daer toe niet resolveren/ of wel de Fransen hun aen Spangen verobligeert hadden omme Duynkercken/ Bourborgh ende Mardijck voor een tantum in gelde uyt der Engelse handen weder om over te leveren/ en het was te vergeefs wanneer ged. Lockart 6. tonnen Gouts daer voor aengeboden wierde/ benessens noch een schenckage van 20000. ponden voor hem alleen: Hy bedanckte daer en tegens de Coninginne van Vranckrijck over het gunt men den interest van Engelant rakende/ in de Vredehandeling bearbeyt had/ op een moment wanneer oock den Hertoghe van Orleans den Coninck alle soorten van heyl over den ghesloten Vrede quam toe-wenschen. Men erinnerde toen in 't Parlament van Parijs hoe zy Anno 1652. op 't hooft van den Card. Masarin hadden ghestelt 50000. Schilden/ om dat hy toen geen Vrede soude ghesocht hebben/ maer dewijl zijn Eminentie nu het contrarie bewees/ en dat een byna gelijcke declaratie (gelijck men op ons 2. deel fol 19. kan sien) was vast gestelt in een tijdt van oproer/ soo wende men nu alle vlijt aen om de selve Declaratie eeuwig uyt de Registers en Memorien te roepen. Des Cardinaels Neve Monsr. Manchini sich te wijt in onghebonden leven streckende/ wierde in dese tijt uyt last van zijn Eminentie verseekert/ en na Brisach ghesonden/ om daer te blijven tot hy sich van manieren ghebetert soude hebben. In Normandijen storte van den hemel in dese lieffelijcke Maendt menichte swaren Hagel/ doodende veele Beesten op 't Veldt/ zijnde 't alderwon-

wonderlijckste/ dat onder dien selven hagel soo veel swaere Hoolen ghevallen sijn/ datter 8. Tonnen mede sijn verbult. Monsr. Blondel wegens Vranckrijck na Constantinopolen gesonden/ beklaegde aldaer soo ernstigh het quaet Tractement van sijns Meesters Ghesant/ die men mette sijne in een Kelder seer streng opgesloten hielt/ dat men oock hem bynaer by den eersten over zijn wijdpostige Oratie soude gekerckert gehad hebben.

Iunius 1659.

DEn Allerchristelijckste Coning verheugde sich op d'eerste Maendagh in Junio/ zijnde den 6./ wanneer op de Louvre van Madrid arriveerde in 't generael wegens 't Huwelijck en de Vrede/ de approbatie van Spangen/ en gelijck die oock by den Opper Minister van 't Koninckrijck Don Lowijs de Haro was geteyckent/ alsoo wierde nu noch desen avont wegens Vranckrijck by den Cardinael Masarini gedaen: Doch alsoo hier voor al die aen de Legers dependeerden verdorven scheenen/ soo erhaelde zijn Eminentie by sekere occasie/ datte Coning van Vranckrijck wel haest een zijner Geallieerde Coninghen met 6000. Ruyters en soo veel Infantery souden assisteren/ alwaer sy oock seer wel betaelt souden worden: Hier op volgden soo groote verspillinge van gelt tot de vereydtselen des Huwelijcks en van Vrede/ als voor desen onkosten waren gedaen om Oorlogen en Vijanden te ruyneren: Seker Bagijne binnen Mechelen gepresen om haer overdadige moy Spellewerck/ maeckte van goude voor de Koninckklijcke Bruydegom en Bruydt de saemen gehechte Wapenen van Spangien en Vranckrijck/ mette Trou daer boven/ om als een gentilesse van geestelijcker hant aen de Catoli. Infante op te offeren: Men verboot toen binnen Parijs het dragen van des Conings Levry/ oft der selver couleuren/ alsoo den Coning die alleen begeerde/ en veel Cleederen dede maken/ eyschende tot des selfs reyse na Bordeuax van de stadt Parijs een tonne gouts/ die geconsenteert wierde/ selfs abandonneerdẽ de Prins en Princesse van Conty het blau uyt hare Levrije/ die veranderende in Gallon. Men arresteerden voen binnen Bayoene Sr. Cailliet/ Intendent van den Prince de Condee binnen Rocroy/ selfs het Schip daer hy mede na Hispagnien meynde te gaen/ wiert door den Franse Marschalck Grammont nevens veele Papieren en Pachetten aen-gehaelt/ waer uyt men sach hoe veele Persoonen van Parijs mette selve correspondeerden/ welcke Papieren alle gesondẽ wierdẽ benessens dito Cailliet aen den Card. Masa./ de welcke hun alle weder renvoyeerden aen den Coning/ die de voorss. brieven behoudende/ Caillet belaste weder na sijn Meester te keeren: Op de selve tijt zijn oock het Coninckrijck ontsept de Heeren Gaucour/ den Sweedse Resident Courtin/ Bussy Rabutin/ Vicgefort/ en andere. Daer en teghens wierde toen van Francfort te Parijs gebracht de Ratificatie der Duytse Vorsten/ van hunne gemaeckte Alliantie mette Koninghen van Vranckrijck en Sweden/ wiens defensive Armee soude bestaen in 30000. mannen effective/ daer Vranckrijck

6000. man toe soude verschaffen. Weder om nam men te Parijs affectueur op / dat haren Ambassadeur Monsr. de Bordeaux binnen Londen soo veel respects niet en genoot om by 't Parlament Audientie te hebben/ gelijck die van Hollant ende andere wel deden. Den Portugijsse Resident verhaeste hem oock in dese tijt van Parijs na Bayonne / om zijns Meesters Intresten omtrent de generale Vredehandelinge op te passen/ voorgevende/ nieuwe instructien te hebben ontfangen/ die hy aen zijn Eminentie wilde vertonen/ en onder de selve een geschrifte van den overleden Coning/ getekent by sijn Majestept en Monsr. de Chavigny / toen Secretaris van Staet / waer by zijn Majestept sich verbint / van nimmermeer Vrede met Spangien te maken/ sonder Portugal daer in te comprehenderen: Om oock daer by te voeghen/ dat indien Vranckrijck hun abandonneert/ Portugael verlooren sal gaen/ en dat sy de twee machtichste Bontghenooten zijn / soo versekert als men wenschen konde / die in plaets van groote onkosten aen malkanderen te verspillen/ gelijck men met andre Bontghenooten moste doen / sy veel profijts reciprocelijck quamen te trecken: Portugal en soude Vranckrijck nimmermeer begeven/ dattet eenighe 't welck Spangien soo machtigh maeckte / was het Verbont met 't Huys van Oostenrijck/ en alsoo konde haer Vranckrijck oock van Portugael dienen/ want de Coningen van Portugael waren gesprooten uyt Vranckrijck / en vermits Spangien uyt Duytslant willende Soldaten trecken/ die t'elckens met afgesonden contant gelt moste koopen / soo wasser vrij wat meer voordeel aen Portugael/ door dien dat Coninckrijck Spangen onthouden werdende/ den Catholijcken Koninck depriveerden meer als van 20. Millioenen innekomens / benessens onderhout van 15000. man binnen de guarnisoenen/ en noch 15000. mannen in 't velt/ boven de 30000. mannen die Portugael noch voor sich selven over hielt / waer door van Vranckrijck wierde ontlast van 60000. Mannen / die sy anders soude moeten onderhouden als Portugal weder onder Spangen was: De andre Bontgenooten van Spangen konden geen Oorloch tegens de selve voeren als in vreemde af gelegen Plaetsen/ maer Portugael konde de Spangiaerden in haren boesem aentasten: En dewijl men Portugal beschuldight van Spangen niet aengetast te hebben wanneer daer het meeste voordeel op haer was/ diende geantwoort dat alhoewel Catalonien doemaels rebelleerden/ Portugael doen mette Engelsen en Hollanders was belemmert / daer Vranckrijck so grooten heyl uyt schepte als Portugael selfs/ vermits het streckte tot uytbreydinge van hbers Limiten/ &c. Willende dito Resident noch hier by voeghen/ dat Portugael sich wilde voor altijt met Vranckrijck in Oorlogh verbinden tegens Spangen. Zijn Eminentie ontboot in dese tijt meest al de Cardinalen des Rijcx by hem/ die omtrendt de 30. sterck comparerende / verhaelde hy/ hun uyt last des Conings te doen verstaen/ hoe datte Hoogen Raedt had geoordeelt / dat tegens seker Laster-schrift by de Curees van Parijs ghemaeckt op 't subject van de Casuelisten/die sy van Ketterije beschuldigden/den Coninck met hun soude raetleven/ en daer in wilde voorsien / en alle Vonnissen en t'samekomsten der voorss. Curees beletten: 't Welck de Bisschoppen met lief op namen:

men: Waer tegens de geb. Curees dapper klaeghden: Wijders discoursen vallende op 't Boeck van Vader Bagot / die alhoewel hy in de laetste vergaderinghe der Geestelijcken wierde gearresteert / om hem dat Boeck te doen supprimeren/ soo had het Hoff te Roomen nochtans 't selve geapprobeert/ en in 't Latijn doen drucken/ waer over hun diversche Bisschoppen in Vranckrijck beklaegden/ en des Paus Nuncius daer over aengesprocken wiert.

Zijn Eminentie nu alle voorsorge tot Parijs gelaten hebbende / waer onder noch waren de 400. duysent guldens om Canon te gieten tot een aensienlijcke Scheeps vloot/ die in 45. groote Oorloch-schepen soude bestaen/ en tot welckers equipagie Monst. de Guise Lieutenant d'Artillery in alle Franse Havens was gesonden/ behalvens noch/ dat die van Genua wierden gebrijt om een Esquadre van hare Galeyen: Maer die Republick was daer so gewillich toe / als de Fransen bequaem om haer gepretendeerde Vloot uyt te rusten: Soo nam sijn welgemelte Eminentie afscheydt van Madamoiselle d'Orleans/ Hertog Francois/ Prins Charles/ en and're Grooten/ vertrock alsoo den 25. Junij uyt Parijs/ vergeselschapt mette Marschalcken Vilcroy en Clerembault/ Monsr. de Crequi / den Grootmeester/ hun volghden den Commandeur de Souvray in een Littier / Monsr. de Lione en Pimontel/ die in de Carots van zijn Eminentie saten: By hum was een kostelijcken Treyn van 6. Carossen yder met 6. Paerden/ 10. Waghens / 4. Fourgons/ 33. Muylen/ vele Hant-paerden/ 20. Pagen en 30. Edelluyden: Quamen tot Beaux hun middachmael houden/ en sliepen te Villeroy / trocken soo op Fontainebleu/ Blois/ Ec. Voor af was te poste ghereden Barnausini / om in Spaingien het vertreck van den Cardinael aen Don Lowijs de Haro te doen verstaen/ en tegens wat tijt men op de Reviere Bidache (alwaer in het midden op een Eylandeken van wedersijts met Brugghen raeckende/ sekere Camers tot de Conferentien waren opgerecht) die beyde Coningrijcken vanden scheyt/ soude by een komen: Waer van wy in de naeste maent deses gedencken te vervolghen.

Spangen stont op die tijt aen de Franse Koopluyden toe / vrij in hun Coninckrijck te mogen komen handelen/ niet meer betalende als d' Inboorlingen selfs: Den Catol. Koningh maeckte tot zijn Raet van State zijn Afgesant by den Paus den Hertoge van Terranova/ den Graef de Fuensaldagne Gouverneur van Milanen/ den Marquis de Caracena Gouverneur van de onvrije Nederlanden/ en d' Heer Ferdinando Borgia/ die boven dat noch een Inkomen van 20000. gl. 's jaers by zijn Majesteyt wierde ghemaeckt/ onaengesien de groote bekommernis die men toen in Spangen hadde over het vermiste Gallioen van Duc de Medina/ dat men op 2. Millioenen estimeerden/ doch naderhant mede wel binnen gekomen is.

Een nieu werck dat besterft/ set zijn couleur vast/ een Lant omgekeert van Regenten/ wort (geen oppositie vindende) vast/ om dattet betoont niet onderworpen te sijn de spreuck: Dat alle Veranderinghen in een Staet van rustc, gevaerlijck zijn.

zijn. Dus gingh het in Engelant/ daer 't Parlement George Fleetwood in plaets van R. Cromwel tot haren Generael verkoren/ waer op de vreemde Gesanten stracks dese Regeringe quamen omhelsen/ en gratuleren/ gelijck den Coninck van Sweden/ die op die tijt 10. a 12. Ministers binnen London had/ en aen 't Parlement op een zijner Brieven dese intitulatie gaf: Boni nostris Amicis & Fœderatis Reipublicæ Angliæ, Scotiæ, & Hyberniæ, Illustrissimis & Excellentissimis Proceribus, &c. Den Nederlantse Gesant vervolghde oock by haer sijn versoeck van de Ratificatie op het Noorder werck/ in den Haghe op den 21. Mey geconvenieert/ waer op oock de selve is gevolght/ en daer benevens het af-senden van Colonel Algernon Sidny/ en Robert Honywood/ die neffens d'Admirael Colonel Eduard Montaigu/ waren gevolmachticht de 2. Noorder Croonen volgens 't opghemelde Haegse Tractaet/ te reconcilieren/ daer by wiert noch gesonden Tomas Bone/ en Philips Meadou alreede Resident wegens Engelant in de Sont/ en hadden de selve authorisatie. Insgelijcks deden de Hanze-steden door haren Agent Martin Boeheln de vrientschappe van Enghelant versoecken: Vranckrijck en Keurbrandenburgh deden oock 't selve: Waer aen men sien mach wat de Weerelt is. Toen heeft het Parlament na lange debatten hoe men Engelant soude regeeren/ de Staetsghewijse forme als die van Nederlant en Venetien verkoren/ en daer op is eene Mr. Steel/ Jones en Corbet na Irelant ghesonden/ om dat als een Republick te gouverneren: Doch hebben neffens hunne Meesters noch binnen dit Jaer moeten ervaren/ datter weder andere hun uyt de stoel quamen stooten/ mettet selve recht dat sy aen hare voorsaten hadden geobserveert.

In dese Maent wierde in Hollant toe-gestaen het uytloopen der Haring-Buysen/ dus lang opgehouden om de Sweetse Commissie vaerders/ die soo stout wierden/ datse eens 4. St. Ubes Vaerders/ en eens sommighe Hoog-vaerders dicht voor de Mase wegh namen/ en na Engelant weg sleepten/ of wel de verkoopinge dier prinsen hun door d' Heer Nieupoort ghenoechsaem wierde belet: Ter contrarie bracht Capit. Banckert in Zeelant op een Rover met 10. stucken en Sweetse bestellinge/ daer van den Capiteyn en Lieutenant buyten boort sprongen/ doch wiert den eersten weder om gevist: Een Portugijsse Prijs met 250. kisten Suycker en 20. stucken brachten de Zeeusche Kapers toen mede op: Onvergelijckelijckelijck seghjens den Roof van Monst. de la Messeray/ wiens Vrijbuyters in dese tijdt namen 't Schip de Reyger/ van Guinea en de Caribes komende/ ghescat op ruym anderhalf Tonne gouts. Toen geviel in den Hage sekere straetschenderye voor/ die in gevolge van gunst/ dus danich af liep: Wel om te herdencken/ maer niet om in diergelijcke te allegueren/ dat yder so begenadigt soude worden:

COPIA van de Sententie Crimineel.

Alsoo Mr. Gerbrant Stas *Advocaet, tegenwoordigh gedetineerde, naer verscheyden tergiversatien en weygeringe van behoorlijck respect, eyndelijck den Hove van Hollant bekent heeft, dat hy op den eersten Pincxster-dagh lestleden,*

des

des avonts met sijn Huys-vrouwe, twee Nichten en noch een ander Persoon, hebbende gaen wandelen, naer gegaen is den ontfangher Stas; die aldaer mede gewandelt hadde: Ende dat hy op het Buyten-Hof gekomen zijnde, sijn Knecht naer hem toeghesschickt heeft om hem te spreken: Dat den voornoemden Stas verlatende den Persoon die by hem hadde, ende by hem komende, hy den selven eerst mondelingh heeft aengesproken, seggende, dat hy een onbeleefden Vlegel was, ten regarde hy in 't Voor-hout wandelende, hem gedetineerde (insgelijcks gaende wandelen) met zijn Huys-vrouwe, twee Nichten, en noch een derde Persoon, te meer-malen, en onbeschaemdelijck onder de oogen hadde gesien, ja selfs tusschen hem ende sijn Huys-vrouwe in-gedrongen, niet jegenstaende dat hy te vooren den selven Stas hadde aenghesegt, dat sulckx impertinent was, alhoewel hy niet sekerlick weet te seggen, ofte deselve woorden by den voorß. Stas verstaen zijn: Dat daer op den voornoemden Stas schimpende (so hy ghedetineerde voorgeeft) hebbende geantwoort, dat hy daer niet van en wiste, hy daer op de n voorß Stas een Souflet ghegeven heeft, en den selven daer op wederom de mijne makende van op hem te willen in-dringhen, oock soo verre dat hy vertrout een slagh met zijn vuyst op sijn arm ontfanghen te hebben: Hy gedetineerde een kort Rapier dat hy op sijn sijde hadde, getrocken heeft, presenterende den selven Stas die geen ghewcer by hem hadde, soo hy hem wilde defenderen, het Rapier van sijn Dienaer, doch dat de voorß. Stas sich op de vlucht begheven heeft, naer dat hy hem een slagh oft twee met het plat van zijn Rapier hadde gegeven: Dat hy gedetineerde zijn wegh naer Huys vervolgende, den voornoemden Stas noch gevonden heeft in 't Hal-straetjen, gestruykelt over een hoop-steenen, sonder dat hy de voorß. Stas (soo hy mede voorgheeft) aldaer gemoeyt heeft, doch dat hy op de Marckt komende den voornoemden Stas heeft hooren segghen ghy reeckel, ghy fielt, wat hebt ghy mijn te moeyen? ick en kenne de Karel niet: Ofte diergelijcke woorden in substantie. Dat hy gedetineerde daer op met zijn Rapier 't welck hy noch niet opgesteken, maer noch met het Rapier van zijn Dienaer in de hant hadde, den selven Stas weder om een slagh met het plat van den Deegen gegeven heeft, presenterende den selven andermael soo hy hem wilde defenderen, het Geweer van zijnen Dienaer, latende tot dien eynde het Rapier by sijn Dienaer voor sijn voeten legghen, sijnde bevonden datten voornoemden Stas seer swaerlijck aen sijn oogh gequetst is: Alle 't welcke wesende sake van seer quaden gevolge, niet excusabel van straet-schenderije, en daer uyt niet als doot-slaghen te verwachten stonden, die in een Landt van Justitie niet konnen gheleden werden, maer andere ten exempel, so na rechten als mede volgens het Placcaet deser Landen noch onlanghs geëmaneert, ten hooghsten strafbaer zijn: So ist, dattet voorß. Hof met rijpe deliberatie van Rade deur gesien ende overwoghen hebbende alle 'tgeene ter materije dienende is, doende recht in den name vande Hoge Overheyt en Graeflijckheyt van Hollandt, Zeelant, ende West-vrieslant, den voorß. gedetineerde verklaert heeft, en verklaert,

klaert hem te wesen niet admissibel tot eenige Ampten, Officien ofte digniteyten, condemneert hem in een amende van Duysendt ponden van 40. grooten 't pont, te betalen aen den Rentemr. vande Exploicten,: Ontseyt hem voorts voor den tijdt van 6. Jaren den Landen van Hollandt, Zeelandt, ende West-vrieslandt, sonder binnen den selven tijdt daer weder in te komen, op peene van swaerder straffe, ende condemneert hem mede inde kostenen misen van Iustitie, tot tauxatie en moderatie van den voorss. Hove, mitsgaders in besloaten Hechtenisse te blijven, tot dat hy de voorss. amende als mede de kosten en misen van Iustitie sal hebben voldaen.

Actum by de Heeren President Block, Sixti, de Raet, Nierop, Pauw, Graef ende Ockersz., Raedtsluyden van Hollandt, ende gepronunceert, op den 1. July 1659.

Extract uyt de Resolutie van de Ed. Groot Mo. Heeren Staeten van Hollandt ende Westvrieslant, genomen den 12. Julij 1659.

OP 't vertooch van wegen den Heere Resident Douwningh ter vergaderinge gedaen, ende daer beneffens gelesen de Resolutie van de Heeren Staten Generael in date den 23. der voorlede Maent, daer by hare Ed: Groot Mog: versocht wierden soodanigen ordre te willen stellen, ende die voorsieninghe te willen doen, ten eynde Mr. Gerbrandt Sas Doctor inde Rechten, jegenwoordigh ghedetineert werdende op de Voor-poorte van 't Hof alhier, uyt zijne detentie moghe werden ontslaghen: Is naer voorgaende deliberatie soo ten respecte vanden ghemelten Heere Resident, die hare Ed: Groot Mog. gaerne in desen soo veel doenlijck hebben willen believen, als ten opsichte van 't voorgaende versoeck van hare Ho. Mo. verstaen ende geordonneert, ghelijck verstaen ende geordonneert wert midts desen: Dat de Sententie van den President ende Raden van den Hove den 1. deser lopende Maent, tot laste van den voornoemden Gerbrant Stas gepronuncieert, sal blijven buyten Executie, en dat dienvolgende den selven Gerbrant Sas uyt de voorss. sijne detentie sal werden ontslagen: Ende sal de bovenstaende Hare Ed. Groot Mog. resolutie by Extract autentijcq den President en Raden van den voorss. Hove toeghesonden werde, en om sich daer naer te reguleren, ende d' intentie van hare Ed: Groot Mog. daer inne vervaet, effect te doen sorteren.

Den 16. deser gaf den opghemelten Resident Downingh een Memoriael aen hare Ho. Mo. over/ daer hy notificerende/ dat hy in Engelandt op ontboden was/ omme 't Parlament te informeren van het geaccordeerde in den Hage wegens de Noorder Croonen: Doch voor sijn vertreck andere ordre

krijgende/

krijgende/ bleef in Hollant om in sijn functie te continueren. Toen gaf den Afgesant van de Vorst van Nijborg mede een Memoriael over aen hare Ho. Mo./ waer in die Vorst protesteerde teghens de defencie die hare Ho. Mog. souden helpen doen in faveur van de Heerlijckheyt van Limbrecht in 't Lant van Gulick. Men embarqueerden toen tot Amsterdam een troupe van 20. seer schoone Vriesse graeuwe Paerden/ benessens een Silvere Kerck-Kroon/ van 72. Kandelaren/ wegende 2200. pont/ zijnde een Juweel voor den Keyser van Moscovien/ die oock alle met de Vloot tot Archangel wel gearriveert zijn.

[illegible] vooghende dat Sweden en Vranckrijck met ettelijcke Vorsten onder schijn van te protegeren de Nedersaxise Creyts/ een Verbondt hadden aengevangen om de Sweden op den Duytsen Bodem te houden/ resolveerde alle macht na Pomeren af te schicken/ soo om de Sweden van daer te helpen/ als om te observeren sekere gecontracteerde minuten van Alliantie/ in dese Maent tusschen den Keyser en Koning van Denemarcken gerateficeert. 't Is Breslau daer men de Sweetse desseynen favoriseert/ ontstondt den 28. Juny 's middags ten 12. uren een ongesiene brant by 't Burkoise Hof in een Meel huys/ en was de confusie soo groot/ datte Ongaren en Russen in grooten getale met hunne Wagens en Bagage vol over vol gheraeckten/ en des weghen geen water aengebracht konde werden: Daer verbranden een gedeelte van 't Burkoise Hof/ de hele Graupen Gassen/ een deel van 't Schermschool/ het Silesise Wapen-huys/ twee Stadts Toorens/ doch maer 12. à 13. Menschen. Des uren hier naer verbranden oock schrickelijck de Huysen in Sweydnisser Gasse/ doch als het vuur oock in de Malteser Kerck ontstack/ soo isser mette Waterspuyten (die als sy goet zijn in sulcken occasie wel de grootste dienst doen) soo dapper water geblasen/ datte voorsz. Kercke/ &c. sijn behouden. Binnen Franckfort sneet den 9. deser een Kramer sekere Jode den hals af/ soo als die in sijn kelder gekomen was om 550. Rijcxdaelders met hem te verwisselen: Hy packte sich met sijn roof terstont wegh/ onaengesien datmen 100. Rijcxdalers op sijn lijf stelde. Op die tijt dede Keur-Keulen wegens sijne oude pretensien op de stadt Ceulen een Manifest ofte Apologia drucken/ 't welcke eenige boecken papiers groot was: Die van Ceulen op haer beurte begosten te dencken dat sy en Munster cognates waren/ publiceerden derhalven in hare stadt dit Placcaet/ 't welck uyt 't Hooghduyts over geset/ dus luyt:

NAerdien onlangs onder den naem van zijn Ceurvorstel. Doorluch. van Ceulen, Hertogh Maximiliaen Henrich in Beyeren, &c. een vermeynde soo ghenaemde Apologia des Aerts-Stifts Ceulen, &c. door openbare uytbreydinge en verkoopinge [illegible] onvervvoed zijn in druck gepubliceert, en daer in d' [illegible] Hooghwijse Raet deses H. Rijcks Vrije Stadt Ceulen en de trouwe Gemeynte, en hare voorighe bekende Koninck en Keyserlijcke wettighe onmiddelbare Rijckx stant & Iuris Territoriums *weghen aenmatelijck ongegront en met te hooghste eer verkleyninge (gelijck sulcks den innehout*

op veele plaetsen aenwijst,) aengrijpt, ja gants de onwaerheydt, meynedicheden, Rebellijen, Falsificationi en andere onbespeurlijcke Actien injuriose, smadelijck en onlijdsamelijck beschuldigt werden: Soo kan de welgemelte E.E. Raedt sich swaerlijck inbeelden dat zijn Ceurvorst. Doorl. aen sulcke schimpighe onnodighe betichtinghen een welgevallen hebben soude, oock onwetens, of een Hooghwaerdigh Dom-Capittel en die loffelijcke Lantstenden des Aerts Stifts Ceulen hun tot 't intituleren deser Apologia bekent willen staen: Onderwijlen is 't zeker dat hare getrouwe Burghers en Inwoonders op soodanigen eerquetsende Geschrift haer geener weghen te verlaten hebben, tot dat dese Keyserlijcke en H. R. Vrije Rijckstadt (gelijck sy alteus op alle ende ydere Rijcks by-een komst en gemeyne Vergaderingen is beroepen en in ghelaten, oock daer by verschijnt en hare sittinge bekleet,) immediatelijck weereltkunnich zy.

Maer dewijl men noch in 't publiceren voort vaert, en daer door met stilswijgen de goede en gerechtige sake geen nadeel noch wantrouwen machte veroorsaken, soo doet de E. E. Hoogwijse Raet tot conservatie der Overicheyts authoriteyt en des ghemeyne Stads Rechten, der voorss. Haren geroerde Koninckx en Keyserlijcke Privilegien, van des Lants bevredigingen, hare Accoorden, veele oude ende jonge Tractaten, en redelijcke herbrachte vrundelijck gehoudene Communicatien en besittelijcke possessie, door desen jegenwoordigen dese Apologia praeliminaliter & specie per generalia *provisionelijck wederspreken, tegens de ingevoerde eer rakende betichtingen, en op de bygevoeghde injurien doen zy op 't cierlijckst protesteren, oock hare getrouwe Burgherschap en Gemeynte (behoudens alle matige rechtsplegingen,) een yder ten overvloet in on uytwendich respective waerschouwen, te erinneren en doorsoecken, de voorss. op 't principaelst ongegronde Apologia, daer aen ettelijcke Jaren is gearbeyt, gheen gelooff te stellen, voor dat de E. E. Raed tot verantwoordingh hares Vrijen Standts, het voorhebbende en bereyde demonstreren tot vernoeging aller ongepassioneerde uytgeven, ende hant tastelijck vertoonen. &c. Beslooten in den Raedt den xvj. Julij M D C LIX.*

Als Cur-Ceulen dit gepubliceerde sach / heeft hy de Magistraet der gem. Stadt doen weten / dat hy met de Wapenen op haer niet en soude attenteren / maer dat hy zijn recht wilde af-wachte: Welck de Magistraet van Ceulen oorsaeck gaf te verbieden / dat niemant van dit werck ofte van eenighe hooge Stants Persoonen soude mogen schimpelijck schrijven ofte spreken / &c. Den Cardinael van Hessen den 5. Junij sich in 't Domheerschap te Ceulen latende in-schrijven / versochte / dat hy als een Vorst en Cardinael eenighe preferentie boven d'andere Dom-Heeren mochte hebben / maer dat wilde niet aen de man: 's Middachs over Tafel sittende / kreeg hy van Dusseldorp een expressen / met tijdinge / hoe dat de Princesse daer van een Jonghe Prins was verlost.

Den 8. Junij quam den Vice-admirael de Ruyter met zijn Armade by die

d'Admiraels Opdam en Bilckensteyn/ te samen 83. Oorlochschepen ende 4. Branders sterck: d'Enghelse Vloot lach op die tijt onder Ween/ en de Sweden binnen Lantscroon. Toen ontboot d'Admir. Obdam weder by hem 3. zijner Oorlochschepen/ die hun by Middelfar hadden geset om 't overkomen der Brandenburgers op Funen te faciliteren/ waer over Keurbrandenburgh met reden seer moeyelijck was/ siende datmen de tijt verspilde mette stilstant t'elckens te prolongeren. En of wel de ged. Brandenburgers den 15. dito den slecht Eylandeken Fenoe in de kleyne Belt vermeesterden/ soo mosten sy (geen nut daer van hebbende) 'tselve daer na weder verlaten. En als den 26. sy na langh dreyghen en groote toe-stel op Funen meynden over te raken/ was hun den wint tegen/ en daer haperden altoos wat/ nu was de stroom te sterck/ dan vielen sy niet eendrachtig aen/ en ommers sy en hebben noyt over 't water konnen geraken/ maer mosten aen de Jutse kant blijven/ onaenghesien sy soo machtig van Volck/ de Sweden hun niet en hadden op Funen mogen keeren/ soo bleef doch alles re infecta/ om datse geen Schepen hadden om over te komen/ en die weynige quam men hun noch af haelen. Ondertusschen scheepten de Sweden ettelijcke duysenden Deense Mannen uyt de Eylanden vergadert/ alsoo sy die daer niet en vertrouwden/ versonden daer af veele nae Riga/ Pruyssen/ Pomeren en Wismar/ en alsoo veele hunner te plomp waren een Roer of Carabijn te hanteren/ soo dede men hun over al aen de Fortificatien arbeyden. In Schoonen richte de Sweden toen een Hooghe Hoff van Justitie op/ om te straffen die aen 't Verraet van Malmuyen schuldigh waren/ onder de gedetineerde was den ghewesen Deense Rijcks Hofmeester Corfits Ulefelt/ die hier over soo de Sweden seggen/ soo ontstelt wiert/ sulcks dat hy als in zijn memorie wierde geslagen/ en zijne kloeckhartige Gemalinne zijne Accusatien personaliter soude hebben gedebatteert.

Men sach in dese tijt publijck uytkomen twee Declaratien/ een van Sweden ende een van Denemarcken/ verhalende de hooge begeerte en [illegible] van beyde respective Koningen tot Vrede: Dat van Sweden spreeckt in dese tale aldus:

DE H. Koningl. Maj. van Sweden, sijn ter handen gekomen, de Exemplaren van twee verklaringen, door den Extraordinarisen Afgesant der Republijcke van Engelant, de welcke werden geseyt te sijn voortgekomen van de sijde des Kon. van Denemarcken; naer dat de Ho. Mo. Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, uyt krachte van seeckere Handelinge, in 's Gravenhage tot bevorderinghe van een bestandighe Vrede tusschen dese Noordtsche Rijcken, voltrocken door hare Ministers, van wegen de versoeninge der gemoederen, en om de Oorloge in dese quartieren ter neder te leggen (gelijck geseyt wert) eenige dinghen hadde voorgestelt. Uyt welcke Verklaringen seer klaerlijck wert bespeurt, hoe swaer en onwillich de Vrede in Denemarcken kan werden aenghenomen, terwijl sy allerhande dingen tot verhinderinge desselfs komen op te soecken, en alsoo dese [illegible] vreemde saken, en ooc de geschillen van andere Volckeren, dewelcke met dese Handelinge van 't Noorden geen ghemeynschap hebben, daer mede pooghen te vermenghen. Ondertusschen op dat sy niet beschuldighe souden werden een afschrick van den naem der Vrede te hebben, soo vinden sy gheraden de speciale Handelinghe, dewelcke van de voornoemde Nederlandts

derlantse Ministers is voorgestelt te verwerpen, als soodanigh sijnde, waer door de Kon. Maj. van Sweden eenighe onbehoorlijcke conditien soude moghen versoecken, en een universele voor de speciale te stellen; als dewelcke de algemeyne koophandel en navigatie grooter vrydom en securiteyt sal by brengen en oock sal onderhouden. Hoewel nu die van Denemarcken door dusdanige uytvluchten de ervarene Luyden klaerlijck aenwijsen, dat haer ghemoet vreemt is vande Vrede, en dat sy haer selve met vreemde saken, en dewelcken haer niet en raken so willen verwarren, dat sy komen te bekennen, dat sy haer selven niet meer machtigh werden bevonden, veel min dat sy de Handelinghe der Vrede naer haren wensch souden konnen verhaesten en bevorderen, en dat sy de schult van sulcx op de Koningl. Maj. van Sweden op een onbehoorlijcke wijse trachten te leggen en te schuyven: Soo heeft nochtans de Kon. Maj. van Sweden een yeghelijck klaerlijck willen doen blijcken, dat hy selve oock door dese exceptie en afwijckinghe der Deenen, van het heylsaem voorstel der Vrede, 't welck hy nu al over lange ernstelijck was bevorderende, gheensins afghetrocken konde werden: Want 't is sulcx, dat de universele Handelinge, dewelcke sy soo heftighlijck achtervolghen, en misschien meynen verre vande sin en meyninge der Koningl. Maj. van Sweden te sijn afgescheyden, soo vreemt niet en is van het gevoelen der Kon. Maj. van Sweden, dat hy deselve volkomentlijck soude veroordelen, by aldien sy verstaen wierde uyt een suyver en oprecht gemoet voort te komen, en datter middelen en manieren konnen werden aengewesen, door de welcke sy spoediglijck mochte beginnen, ende ten eynde ofte executie werden gebracht, sonder byvoeginge van verscheyde saecken en Partyen, en sonder nadeel van de nabuyrige *Volckeren*; ja meynt de Kon. Maj. van Sweden, dat hy sich ten opsichte van de Handelinghe der Vrede soodanighlijck heeft komen aen te stellen, dat ervarene Luyden lichtelijck konnen oordeelen van wegen de sonderlinge genegentheyt der Kon. Maj. van Sweden tot de selve; als de welcke seer sorgvuldelijck en op alle manieren over langh sulcx heeft betuyght, dat hy niet hoogher tot allen tijden heeft gesocht, dan dat hy met alle sijne vyanden een vaste en bestandige vrientschap soude mogen aengaen en vernieuwen. En daer in oock oorsake van sulcx waerom hy na deselve soude verlangen en wenschen, terwijl tegen hem gesamentlijck soo veele vyanden komen op te staen, soo dat, indien hy onder de Godtlijcke gunste niet en quam te strijden, niemandt sulcx soude gelooven, dat hy alleen tegen den aenval van soodanige machten en soo langhen tijt, soude hebben konnen bestaen. Derhalven soo heeft de Kon. Maj. van Sweden onder die middelen de welcke de ervarentheydt en nootsakelijckheyt der tijden placht te ondervinden, altijt gestelt een billijcke transactie en een oprechte weder-roepinge van vrientschap en goede correspondentie met alle de vyanden: En hy heeft sijne raetslagen daer toe ghericht, op dat mochte blijcken, dat billijcke rechters en dewelcke vreemt waren van de gunste deser of gener Partyen, niets souden konnen vinden, 't welck sy ten opsichte vande bevorderinge der Vrede aen de zyde van de Kon. Maj. van Sweden souden moghen berispen, 't welck bequamelijck en ordentelijck aenghewesen soude konnen werden: Want aengaende de Roomsche Keyser, soo is sulcx het gantsche Roomsche Rijck bekent, en oock alle de geene dewelcke van den handel van Europa kennisse hebben, hoe groote onkosten en neerstigheydt de Con. Maj. van Sweden tot allen tijden heeft gedaen en aengewent, dat de Vrede dewelcke tot Osenbrugge en Munster was gesloten in ghebeel en volkomentlijck bewaert en onderhouden mochte werden. Oock heeft de Kon. Maj. van Sweden wel doorsien wat Ferdinand de Derde in sijn leven poogde te verrichten, dan hy heeft sulcx met ooghluyckinghe wat oversien. En soo wanneer den selven Keyser quam te sterven, en de vryheyt aen de Keurvorsten, Princen Staten des Roomse Rijcx was herstelt, soo heeft de Kon. Maj. van Sweden met hulpe van de andere

sere Officeren gelegentheyt gesocht, om de wonden de welcke allenxkens quam opgehaelt te werden, ter bequamer tijt, door Medicament te helpen. Derhalven soo heeft hy door een Afgesant tot haer ghesonden, doen verklaren; hoe grootelijcx hy was trachtende na de alghemeyne Vreede de welcke niet langh te vooren door seer groote kosten was vast gestelt; vermanende eens-deels ten opsicht van die dingen de welcke sekerlijck bekent waren dat als-doen van den overleden Keyser tot turbatie en hinder vande goede saken wierden toe-bereydt, anderdeels oock van die dingen de welcke nader-hant openbaerlijck door den Kon: van Hongarien werden voltrocken naer dat hy met een gewapent heyr in Polen was gekomen: En vermanende dat de alghemeyne ruste tijdelijck soude worden besorgt, terwijl sulcx door de ledicheyt des Rijcx volkomentlijck volbracht konde werden. Dat de securiteyt des Ro: Rijcx sulcx wel dienende, van de ghene de welcke naer de Kroon desselfs wilde staen, de Vrede met de Nabuyrige Koningen quam te bevorderen. En op dat de Kon. Maj: van Sweden mochte betoonen hoe grootelijcx hy de selve Vreede was achtende, soo heeft hy door een twee-voudich Gesandschap tot Franckfort aen de Mayn niet duysterlijck te kennen ghegeven; Dat hy ter sake van het openbaer gewelt en de injurie de welcke hem teghen de publijcke wetten was aengedaen, niet anders soude versoecken, dan een suyvere versoeninghe en een vry ghebruyck van alle 't geene 't welck hem volghens het Instrument der Vreede is toe-komende. En dat het Huys van Oostenrijck, afghescheyden sijnde vande Vyanden der Kon. Maj. van Sweden voortaen niets soude verrichten teghen de ghesceyde Westphaalsche vrede, tot prejuditie van de selve Kon. Maj. welcke redelijcke beweginghen des gemoedts van de Kon. Maj. van Sweden, selve oock naer het aenghedaen gewelt en naer het geschonden verdragh, moeten van alle die gene, de welcke de Vreede beminnen, ghepresen werden, wanneer sy bevinden dat deselve Kon. Maj. vergeten hebbende alle voorgaende injurien geen gelegentheyt of tijdt heeft laten voor by gaen, op de welcke datter eenig eerlijck voorval van Vrede is voor gekomen: Voort dat het Huys van Oostenrijck de aengeboden Conditie met sodanigen doove ooren heeft komen te versmaden, soo dat de heylsame betrachtinghe van de Kon. Maj. van Sweden niet hebben konnen verrichten; sulcx moet die geene werden gheweten, de welcke daer aen eyghentlijck schuldigh sijn: Nochtans en heeft de Kon. Maj. van Sweden geensints opgehouden te volharden in het goede voornemen hoewel sijne tegen party sulcx waren teghen gaende: Want soo wanneer de handelingh in Polen was voorgevallen en het Huys van Oostenrijck beloofde gesamentlijck met de Kon, Maj. aldaer te sullen handelen, so en heeft de Ho: ghemelte Kon. Maj. geensints naer-gelaten sulcx 't gheene daer toe konde dienen; hebbende het vry gheleyt, Instrumenten, en voor al alles 't gene tot de by-een-komste noodtsakelijck was sodanigh laten bereyden dat klaerlijck konde werden verstaen dat de Ko. Maj. van Sweden immer so bereyt en genegen was met het Huys van Oostenrijck in Poolen te handelen als met de Poolen selve waer door de Kon. Maj. van Sweeden ghedurighlijck en van het begin af van den Poolschen Oorlogh, so langh als hy in Poolen wierde bevonden, en oock naderhant so wanneer hy ghenootsaeckt wierde uyt Pruyssen na Denemarcken te vertrecken, sijn ghenegentheydt en wille door klaerblijckende bewijsen en merck-teyckenen heeft aengewesen, hebbende altijdt ghestelde en gelaten sodanige, de welcke sonder ophouden de herstellinge der vrede souden konnen te bevorderen. Nochtans isser tot noch toe, door de Poolen so wel als door de Oostenrijckse geen ander uytcomste bevonden, dan sodanige alsser gemeynlijck van de spotters en bedriegachtige menschen verwacht placht te worden. Ook en ontbrecken der geen klare merckteekenen, de welcke aen wijsen, dat niet [illegible] de Oostenrijckse selfs vreemt sijn [illegible] de vrede, [illegible] de welcke over langhe hebben gh[illegible] in troubel water te visschen en haer [illegible] [illegible]

maer die oock bekennen datte selve Oostenrijckse 't Poolse Volck hebben [illegible] geraden door onbehoorlicke obstinaetheyt, en voorwerpingh van allerhande hinderpalen, nergens om, als datte Polen in hun eygen lant door twist en tweedracht ghescheurt en deste meer ghebruyckt souden werden, onderwijle van der Vredens weldaet beroofft, en alsamen door d'Oostenrijckse netten sodanig werden bestrickt, dat sy schoon willende, hun zelfs daer uyt niet en souden konnen verlossen: Daer om of wel de voorsichtighste hun van d'Oostenrijckse Boeyen hebben gesocht t'ontlasten, en met Sweden den Oorloch neder te leggen, sy daer in niet gevordert en hebben: Ia dat verscheyden ten opsichte van 't [illegible] en d' Instrumenten die voor de handelinge gaen, verscheyden misslaghen begingen: Want nu ontkennen sy eerst de wettighe en dickmael gebruyckte Titel, dan veranderen zy 't Zegel des Rijcs, niet alleen datmen de naem des Conings nauwlijcks kan vinden, maer daer werden eenige dingen sodaniglyck uytgeschrapt en bedorven, gelijcker oock eenige nieuwe dingen noyt in 't Poolse Zegel bevonden, werden bygevoegt, so datmen nauwlycks kan onderscheyden wiens Zegel of teyckening 't selve mach wesen: En als men daer af wegens Sweden d'elucidatie versoeckt, so volbrengtmen dies noch arger, somtijts zijnder bevonden eenige Gesanten uytgesloten, en gansse paragraphen en regulen uytgeschrapt, oock den dag na de stijl als sulcks geschreven sy niet en was uytgedruckt, en hoe veel daer aen hangt dat sulcks op den Rijcxdagh ghesch[iede], weten die, die kennis van de Poolse Republicke hebben: Alsoo zijnder diverse fauten na malkanderen bevonden, so datmen licht mercken kan datte Polen door niet van andere syn misleyt, of eygen moetwillig komen te misdoen, en de sake niet ernstich wert gevordert, werdende omtrent yder beloofde [illegible] tering een nieu gebreck bevonden, 't welck de generale Vrede of nu verhindert, of die [illegible] verandert. De Coninckl. Majesteyt van Sweden hier en tegens standvastelyck den Vrede [illegible]gende te bevorderen, verwacht met zijn Gesanten die d'Instrumenten tot Vrede nodig by hun hebben, met groote kosten, niet alleen voor de Polen, maer oock voor des selfs Bontgenooten en mede voor den Kurvorst van Brandenburg, die na dat hy onheylighlijck de trouwe van syn Verdrach had verworpen, en in plaets van de goede intentie der Conin. Majesteyt van Sweden t'erkennen en t'omhelsen, en de naem van Vrede aen te nemen voor de Wapenen, die hy gheweldigh teghen d' hoog gemelde Con. Ma. van Sweden komt op te nemen, de [illegible] van syn ghemoedt door [illegible] en onbeschaemde Schriften en gheroep van sijne Ministers komt te scheppen en te vertoonen. Uyt 't welcke alles d'onpartijdige konnen afnemen dat noch tot aen de Co. Ma. van Sweden het niet heeft ontbroken, diens veerdigheyd tot versoeninge genoech wert bewesen, datte Vredehandeling op bequame plaetsen en voorts ten opsicht van alle and're dingen behoorlijck werde voltrocken, maer aen de gene [illegible] een afkeer hebben van de Vredens bevorderingen, of die de selve bespotten of verachten.

Voorts, op dat wy woorts tot Denemarcken wenden, en bewijsen datte selve oock den wech van Vrede is geopent, so soude dat te lang om bewijsen vallen, hoe de Sweetse Majesteyt heeft verlangt datter noyt tot de Wapenen waer gekomen, of datte Rotschiltse Vrede (gelyck de selfde met open armen van de Deenen was aengenomen,) oock alsoo ter goeder trouwe was onderhouden: Oock soude niet oirbaerlich zijn te verhandelen 't geen elders op syn behoorlijcke plaets is aengewesen: Nochtans staet dit te considereren, alhoewel de Sweedse Majest. is genootsaeckt geweest in Denemarcken te komen, hy nochtans noyt eenige eerlycke en versekerde wegen van compositie heeft konnen versmaden: En of wel de Deenen door hun ontrouwen en weygeren van Executie de Kon. Maj. van Sweden soodanig hebben vergramt, dat hy met goede reden mochte vorderen de wrake over hunne misdaden, soo heeft nochtans de selfs goedertierentheyt en [illegible] versoeckt, dat hy omtrent syn [illegible] in Zeelandt

de Deense

de Deense Gezanten tot Kingstead selfs door zijn Ministers heeft laten aendienen, dat, soo de Deenen ter sake van hem bekommert waren, zy aan de Sweedse Gezant tot Coppenhaven eenige middelen die op desen tijt paste, souden voorstellen, om vorders te beraedslagen hoe best de zake konde herstelt worden: Want, was hun daer aen gelegen door dusdanige verdienste in sodanigen staat zijnde, yets voorts te brengen 'tgunt een zekerder of bestandige Vrede quam te beloven, dan de Coningl. Majesteyt van Sweden alrede had bevonden; Maer gelijck al van over lang in hare gemoederen was vast gestelt de Rotschiltse Vrede te vernietighen, en mette Sweden geen vast of getrouwe Vruntschap t'onderhouden, specialijck na dat zy door beneficie van den Somer elders door belofte en hope gestijft quamen te werden, soo en hebben zy dese occasie met een goet gemoet niet konnen laten voorby gaen, oft hebben beyde de Gezanten tot Coppenhaven weder gekeert zijnde, den Sweetse Gezant wel besocht, sonder nochtans eenigh gewach te maken van Vrede, maer zy hebben tegens ordre den zelven Gezant gevraegt oft hy eenige last van de Con. Majest. van Sweden had om yets voor te stellen: Dan alsoo den voorn. Gezant doen niet anders gelast was, als in Zoeland gekomen zijnde, de zake soude verhalen en haer hooren, en 't gund hy hoorden, de Kon. Majest. van Sweden aendienen: So hebben de Sweetse Gezanten oock afstant gedaen van alle bevordering der compositie, schrijvende een van hun aen de Franse Gezant de Ridder Terlon, dat zy uyt de Sweetse Gezant niet hebbē konnen vernemen, en dat voorts de zake Godt most bevolen werden: Soo datmen licht hier uyt sien kan dat zy hun weynigh mette Vrede hebben bekommert: En op dat hunne valsheyt werde geopenbaert, so dient, dat dese Gezant aen ymand van zijn Natie had gheschreven, daer in hy versocht, dat hy besorge, datte Brief aen de Franse Gesant gesonden, in der Sweden handen niet en vervielt; Ongetwijffelt om datte Sweden geen bewijs reden souden hebben om 't Bedroch der Deenen omtrent de Vredens bevordering yder bekent te maken. De Ko. Maj. van Sweden die gewoon is selfs in 't midden van den Oorlock de Vrede t'achtervolghen, hoewel de zake hem niet qualijck en geluckte, heeft niet lang daer na oock door de Franse Gesant occasie genomen om de Handelingh en compositie te vorderen, dan zijn voorstel is niet beter als de voorgaende conditie aengenomen, ja wierde daer over van des Deensen Rijcks Minister seer hovaerdighlijck en ontfatsoenelijck geantwoort, sulcks datte Konin. Majest. van Sweden alle hoop scheen benomen om de handelingh op dese wijse te voltrecken: Hadde oock sulcks billijck moghen qualijck nemen, en de goedertierentheyt der Vrede verbergen, voor die onwillich en traech de selve aen namen, dewijl toch de Sweden daer niet meer toe genoodsaeckt waren als de Deenen: Doch hem bekent zijnde dat den Oorlogh daer toe speciael dient gevoert op datter een vaste eerlijcke Vrede ('t welck altoos 't eenige oogmerck van de Co: Maj. is geweest,) uyt mochte volgen: Soo heeft gy geoordeelt dat d'ontijdige tergiversatien van sommige yets behoorde toe ghegheven te worden, en hy heeft zijn Commissarissen die tot de Poolse Handelinghe waren verordent, belast, dat by aldien de Deenen hun in sulcken occasie lieten vinden, dat dan weder om uyt de naem van Sweden met behoorlijcke procuratien souden vaerdigh syn sodanige, die met hun wegens de compositie souden konnen handelen. Daer en boven is oock bekent hoe dickwils de Co. Majesteyt van Sweden soo mondeling als schriftelijck zijne affectie aen d'Extraordinaris Gesandt van Engelandt heeft geopenbaert, die oock geen moeyten, arbeyt noch Brieven heeft gespaert, op dat hy eenighe sorghe van de Coppenhaeghse Vrede mochte veroorsaken, nochtans en heeft hy tot noch toe niets verricht, soo dat klaerlijck kan bespeurdt worden dat zijn vlijt en moeyten ydel en vergeefs is gheweest by een Volck dat in den haet van Vrede is verhart geworden, derhalven moeten zy op-houden van de schuld op den Coning van Sweden te leggen. also zy selfs oorsake zijn dat den bloedigen Oorlogh

logh soo lange is duyrende, en datte besorging der Vrede soo slap en traechlijck voortgaet, en datte Coophandel onderwijl wort verhindert, want de Coning van Denemarcke excipierende seyt, dat hy de Vrede met Swedē niet en mag aengaen, ten zy dat insgelijcs de saken van Pruyssen oock worden neder gelegt, daer by voegende dese reden: Om datte Coophandel door de Vrede der Noordtse Rijcken niet en wort bevrijt noch herstelt, anders is sulcks een ghesochte uytvlucht, om dat niet den naem van Vrede d'overhant soude behouden, en soodanig 'tgunt Denemarcken onder allen omleggende Volcken alderminst is rakende. Want, wat isser voor 4. Iaren geschiet als d'Oorloch in Poolen en Pruyssen was? Den Coninck van Denemarcken heeft toen niet geklaecht, als voortijts des zelfs Vader, toen den Oorloch op de zelve plaetsen van Sweden gevoert wierden, alsó den eenen door sonderlinge documenten de zake van Sweden heeft voorgestaen: En desen heeft de sake van den Coningh van Sweden naderhandt met toe-wensching van goede voortgang geapprobeert, en geen van beyden heeft oyt een woort voortgebracht wegens d'onbehoorlickheyd den Coophandel berakende: En voorwaer sodes eenich Rijck de turbatie van Coophandel heden gevoelt, so mach 'tSweedse Rijck wel aengewesen worden, dat diverse Havenen op d'Oost-Zee besit, die also daer de Commercie speciael wert gedreven, grootelijcks door den Oorloch werden verhindert en 'tRijck beschadigt: Gelijck dan de Deenen voortijts onder ydel pretext van Coophandel, als 't hun soo goet dacht, de Sweetse Landen en Rijcken onwettelijck hebben overvallen en ingenomen, en alsoo in het Noorden 't Oorlochs-vuyr verweckt: Even also komen zy nu den Vrede verhinderen, en des Oorlochs nootzakelijckheyd te verlanghen, 't gund zy voor de Rotschiltze Vrede oock ghepoocht hebben te doen, tot dat Godt het Swaert op haer keel settende, haer een beter gemoet quam toe te brengen: En alhoewel den Coninck van Sweden boven d'andre contestatien onlangs wijtloopich heeft verklaert hoe seer hy tot de voltrecking van Vrede genegen was, toen d'Engelse Ministers sulcks vorderden: Soo dat hier en uyt 'tvoorgaende genoegsaem blijckt zijn wille om weder tot vriundschap te komen, niet alleen mette Deenen, maer oock met alle zijn Vijanden, en om mette selve een goede correspondentie aen te nemen: Nochtans op dat niemant onbekent zy datte Coningh van Denemarcken ydelijck hem komt t' onthouden, en sommige frivole dingen sich selfs inbeelt, en datte Con. van Sweden geensins causeert datmen den Vrede niet terstont op allerhande manieren vast stelt: Soo heeft hy voorghenomen voor de gantse Weerelt te verklaren, specialijck voor de gene die hun laten voorstaen dat zy d'universele Handelinghe komen te bevorderen, dat hy de selve Handelinge oock vastelijck heeft voorgenomen t'approberen en aen te nemen, mits datte geene die soodanige Handelinghen valschelijck komen voor te stellen, oft in der waerheyt behartigen, eenige reden konnen aenwijsen waer door de voorss. Handelinghe niet soo seer in verwarringh vervallē, als wel tot een geluckich eynde, want daer moet alsoo werden geprocedeert, dat, 't sy de handelinghe op een ofte op verscheyde plaetsen werden voltrocken, de vreemde saecken dewelcke daer toe niet en behooren geensins vermengt komen te werden, maer dat de Parthyen, naer de maniere dewelcke elders is onderhouden, onder malkanderen wel komen te handelen, maer verscheydentlijck naer de ghelegentheydt, conditie en natuyre der saecke, en naer de constitutie en verscheydentheyt der controversien. En by aldien met vaste reden aenghewesen komt te werden, dat de saecke op dese wijse en maniere bequamer sal konnen werden gevordert: So belooft de Con. Maj. van Sweden, dat hy soodanigen gevoelen niet en sal verwerpen, en gelijck hy seer geerne met alle sijne vyanden soude versoenen, soo kan hy sulcx van sich selven lichtelijck verkrijgen, dat hy komt te verklaren, dat de universele handelingh gewillighlijck

van hem sal werden [illegible] genomen. Voorts indien de sake niet [illegible] maer op valsheyd werd aengeleght, en dat de handelingen van vrede misschien door [illegible] te meer sullen werden verwart en verhindert: Soo protesteert hy voor de gantsche Wereldt, dat hy niet alleen onschuldigh wil zijn ten opsichte van de ongeluckighe uytkomste der saecke, maer dat oock die gene na rechten sal gehouden zijn, de schade de welcke door de turbatie des koophandels werd veroorsaeckt, te vergoeden, de welcke sich sal hebben onderwonden, de koophandel onder een specieus pretext en valsche raedt-slaghen te verhinderen en op te houden, en de welcke de occasie en wegh tot de vrede door dese of gene op-gesochte exceptie en af-wijckinghe sal hebben benomen en opgesloten, en eenich vast verbont en maetschap inden Oorloge met de Vyanden van de Kon. Maj. van Sweden sal hebben aen-ghegaen om den Oorlogh alsoo des te langer te mogen doen volharden, waer door de heylsame vrede en den koophandel noodtsakelijck moeten werden verhindert en bedorven. Gedaen tot Kroonenburgh, als boven, tot meerder vastigheyt onder 't Zegel des Koninckx, en ondertey ckeninge der Cancelerye,

Uyt last van de Koninckl. Majesteyt, EDUARD EHRENSTEYN.

Het Manifest van den Coning van Denemarcken dat hier op antwoordt/ luyd vervolghens aldus:

Daer is onlangs voor den dach gekomen uyt de Sweetse Cantzelarye/ so geseyt wort/ een wijtloopige verklaringe van de genegentheyt des Conings van Sweden tot Vrede: Welcks Exemplaer tot Coppenhagen ghebracht zijnde / oock in handen van den Doorluchtigen machtigen Coning van Denemarcken gekomen is: Welck Schrift / gelijck het zijn Coninckl. Majesteyt seer aengenaem is geweest / also het mentie maeckt van Vrede / soo oock / indien niet geseyt waer op 't eynde van 't selve / dat het gepubliceert is tot Croonenburg den 20. Junij 1659. en met 's Conings zegel en [illegible] ondertekening van de Cancelarije uyt last van den Coning van Sweden voorsien: Het selve soude billijck geacht en geseyt mogen worden geen Coningl. declaratie van affectie tot Vrede te sijn / maer een lasterlijck Pasquil van den swaren Oorlogh/ oock met schriften door des Conings bevel te voeren: Want nadien den Directeur van de Sweetse Cancelarije [illegible] en [illegible] geschrift oock met den druck gepubliceert / onlanghs een proef van sijne reputatie gegeven heeft / heeft de werelt [illegible] konnen bemercken / datter wel meer [illegible] van [illegible] geluckige verstanden in het versieren van calomnien / uyt de selfde Cancelarie / op de naem van de Koningh voorden dagh souden komen. Den Autheur van dese Verklaringe streckt sich voornamentlijck uyt in het persuaderen van twee dingen: door het eene [illegible] welcke hy de oorsaecke van het [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] geweest / op de Denen [illegible]: Door het ander [illegible] [illegible] de [illegible] genegentheyt van de Sweeden tot de Vrede. Welcke beyde [illegible] hoe verre dat sy van de waerheyt der sake / konnen weten de welcke [illegible] het [illegible] gemoet van Sijne Kon. Majesteyt van Denemarcken [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] versierselen van de Sweetse verstanden: Want nadien alle handelinge genomen

genomen wordt om een rechtveerdighe ende sekere Vrede te verkrijghen / dewelcke Sijne Kon. Majesteyt van Denemarcken met raet ende daedt altoos gesocht heeft/ is het notoir/ hoe seer sijne Majesteyt van Denemarcken genegen is geweest om die te verkrijgen/ wanneer hy voor dat dese Sweetse Oorlogen openbaerlijck geresen waren / dagelijcks is bestreden geweest met onverdragelijcke defraudatien van zijn Koninckklijcke Rechten in de Sont: Waer van getuyghenis konnen gheven de Tractaten die met de Commissaris van den Koningh van Sweden in de Jaren 1656. ende 1657. hier tot Coppenhaven aenghevanghen sijn gheweest / ten overstaen vanden Ambassadeur vanden Doorl. Keurvorst van Brandenburgh als Mediateur. Daer nae wanneer den Oorloch aen de Sweden wettelijck aengesept was/ en als 't Godt soo belief de mette saken deser Koninckrijcken te disponeren / datte Con. van Denemarcken genootsaeckt was tot de Tractaten van Vrede/ so heeft hy die tot groot voordeel van den Koning en 't Sweetse Rijck ingegaen/ en heylighlijck geobserveert. Want als een Instrument daer van was gemaeckt / voorsien mette onderttekeninge van den Coning/ des selfs zegel / en zijne Rijcx-raden/ heeft hy de belofte die hy schuldigh was/ ghehouden / geensins vermoedende de machinatien der Sweetse raetslagen/ waer door dese Vrede sou verswackt worden: Maer dat 5. Maenden na de gemaeckte Vrede / als de gantse Provincie Schoonen / en and're groote Heerlijckheden en stercke plaetsen alreede in sekere besit van de Sweden waren/ en Jutlant/ Holsteyn/ Funen/ nevens andre kleyne Eylanden noch van de Sweden in gehouden wierden teghens de conditien van de Rootschiltse Vrede / den Con. van Sweden onvoorsiens en onverdient de Deenen den Oorloch aengedaen heeft/ sonder eenighe aenkondigingh van dien: Dat is't waer over sich de gantse Weerelt verwondert/en zijn Co. Majest. van Denemarcken met sijn getrouwe ondersaten bedroeft is.

De goedertierentheyt Gods heeft nochtans niet toegelaten datte wapenen so onrechtvaerdig uytte schee getrocken/ tegens den Con. van Denemarcken soo wijt souden advanceeren als van de Sweden gedestineert was/ want door de dapperheyt zijner Ondersaten en 't defenderen van de Co. Residentie stadt/ en door de manhaftigheyt zijner Bontgenoten die korts daer na hem te hulpe quamen/ is den Con. van Denemarcken teghen de Sweden soo gedefendeert geweest/ dat als nu hunne groote hoope om de Koningrijcken Denemarcken en Noorwegen door bedroch en gewelt t'occuperen/ verdweenen was/ hebben sy dienstig geacht de Deenen te smeken door mentie van Vrede/ die nochtans by de Sweetse Regeeringe soo hatelijck is: Sijn Con. Majesteyt heeft niet te min na de laetste inval der Sweden soo seer tot Vrede geneycht geweest / so dat hy verscheyden malen aen de Uytheemse Ministers verklaert heeft / dat hy seer wenschte datmen metten eersten daer over soude tracteren/ indien die generael soude sijn/ en tot de welcke al zijne Bontgenooten die aen desen Oorlogh dependeerden / mede geconvoceert souden worden. En ooch is 't al de weerelt bekent/ dat als d'Engelse H. Resident Everts in dit Hof sijnde / van den Lord Protector van Engelant/&c. een Brief adij 4. Februarij 1659. gebracht had aen zijn Majestt. van Denemarcken / hy met zijn antwoort zijne affectie tot dese Vredehandelinge heeft verklaert / en dattet hem seer aenghe-

naem

[illegible] soude zijn indien om een sekere Vrede te verkrijgen geen particulier maer een generale handelinghe soude begonnen worden / en daer toe de geïnteresseerde Bondgenooten noch moeten komen : 't Welke heeft de Hr. Resident geantwoort op de Brief die d'Engelsen Gesant Meadow aen hem gesz hadden heeft/ welcke de voorsz. Heer Resident mede spraecke.

Voorts/ indien de Sweeden nu in der daet hert-grondelijck meenen datter een Tractaet van een generale Vrede metten eersten begonnen wert/ soo heeft sijn Con. Majesteyt oorsake om Godt daer over ootmoedelijck te dancken en sich te verheugen : Maer indien gevoegelijck en maer om tijt te winnen/ so twijffelt hy niet of de Sweeden sullen eenmael Godes straffe oordeel gewaer worden/ de welcke in een sake van soo grooten importantie speelen/ en trachten niet alleen sijn Con. Majesteyt maer oock de gantse Weerelt te flatteren. Sijn Co. Maj. van Denemarcken kan sien met wat recht de Sweeden quaelijck konnen nemen dat hy begeert dat sijne Bondgenooten noch de Vredens-tractaten souden bywoonen/ nadien het niet alleen een groote ondanckbaerheyt soude zijn haer te verlaten op de groote onsekerheyt van de Oorlog/ door welckers opgenomen Wapenen zijne Majesteyt tegens Sweeden gedefendeert is/ en die soo veel als hooghgemelde Majesteyt aengelegen is datte Navigatie en Commercien op d'Oost-zee mogen vry en seker gehanthaeft werden : Maer het soude noch een groote onvoorsichticheyt zijn te dencken datte Vrede seker was wanneer de Nabuyrschappen wanckte : En sijn Con. Maje. van Denemarcken heeft op andere tijden geprotesteert en verklaert/ datte gemeene vryheyt en versekeringe van Navigacie en Commercie niet en kan geheyt en verkregen worden/ ten sy de gene die aen d'Oost zee woonen en de selve meest frequenteeren/ mede komen tot het Tractaet van d'algemeyne Vrede. Laet van onpartijdige oordeelen hoe van sijn Maj. van Denemarcken kan geseyt worden alle dingen tot een pretext gesocht te hebben ? gelijck den Autheur van de Sweedse Declaratie lasterlijck seyt/ en te vermenghen dingen die van den Deensen Oorlogh vreemt zijn/ mitsgaders verschillen van andre Natien / die met dese Noordse saken niet gemeens hebben : Nadien hy sulcks gewenst heeft niet alleen van 't eerste begin deses Oorlochs/ maer oock als noch wenst en ten hooghsten begeert dat op een bequame plaets metten eersten zijne Geallieerden en alle andre die daer meest aengelegen is datte Seevaert en koophandel op d'Oost zee sekerlijk floreeren/en dat die tegen Sweeden voor Denemarcken tot defensie de wapenen genomen hebben/ en nu Vyanden zijn / met gelijcken yver tot het Vredens Tractaet mogen versamelen/ so als sy bevonden Denemarcken tegen Sweeden te defenderen. Indien van den Autheur van de Sweedse Declaratie voor vreemde en ongelijckformighe dingen die hy niet wil dat mettet tractaet van Vrede 'tgemeenen mette Deenen begonnen soude/ vermengt/ ofte mette Deense saken geconfundeert sullen worden / verstaet de Geallieerden van Denemarcken : So verklaert zijn Con. Majesteyt/ dat hy niet en siet door wat andre middel de gemeene begeerte om een vreedsame staet van d'Oost zee te herstellen/ kan verkreghen worden : En indien men seggen kan van ongelijckformige dinghen mettet Vredens Tractaet vermengt worden/ indien de pacificatie tusschen de Deenen en Sweeden aenghestelt wierde/

de Vy-

de [illegible] [illegible] Oost [illegible] en andere die daer aen gelegen zijn/ ofte van de selve oorsake Vyanden zijn / mede tracteeren over de Vrede mette ghemeenen vyant: Is voorwaer door de selve reden [ongelijckformige dingen vereenigt zijnde] als eertijts en noch in onser memorie de vrede te Bremsebro Ao. 1645. gesloten/ toen de Sweden eer 't verschil datte Vereenigde Nederlanden met Denemarcken hadden/ begrepen en in d' Articulen ghestelt souden zijn/ weygerden [illegible] van den Vrede te hooren :. Te [illegible] van de Munstersche Vrede die tusschen den Roomschen Keyser en de Sweden gesloten is/ de welcke het voordeel van soo vele Coninghen / Princen en Republijcken overwoghen heeft/ en tot meerder verseckering in 't Instrument daer van ghemaeckt / zijn geinsereert. Derhalven sal sijne Con. Majest. van Denemarcken met Godes hulp en ijverich toedoen sijner Geallieerden na zijn vermoghen arbeyden/ Dat tot een generale securiteyt en Vryheydt der Commercie van d' Oost zee een algemeyn Tractaet van Vrede, dat is, daer al zijn Geallieerden toe geroepen zijn, op een bequame plaets mogen aenvangen, het welcke hy ten hooghsten wenscht dat metten eersten mag geschieden.

Welcke sijne genegentheyt/ gelijck sijn Co. Maj. van Denemarcken hoopt dat alle onpartijdige sullen approberen/ soo protesteert de selve voor Godt en de gantsche eerlijcke weerelt sich ontschuldich te kennen van de twist daer waer mede 't voorsz. Sweetse schrift trachte sijne voorsichtige neersticheyt in 't procureren van de Vrede swart te maken,/ en dat alle de schult van datte Vrede tusschen de Deenen en Sweden is opgehouden geweest/ en de schade aen den Koophandel gedaen/ met recht op de Sweden moet geleyt worden/ alsoo niemant meer als zijn Co. Majestt. gedwongen wort om Vrede te verkrijgen/ so voor sich als sijn Volck/ die door dese en de voorgaende Oorloghen uyt geput sijn. Gepubliceert te Coppenhagen den 5. July 1659. uyt speciael bevel van zijn Koninglijcke Majesteyt van Denemarcken, in oirconde versterckt metten gedruckt Conings zegel.

Met den Hollantse Capiteyn van Keede arriveerden in dese tijdt tot Coppenhaven hare Exell. de Nederlantse Ambassadeurs/ en hadden den 11. deser Audientie by den Coninck van Denemarcken/ makende bekendt het gehandelde in den Hage op den 21. Mey mette Ministers van Vranckrijck en Engelandt / weghens de Noorder Kroonen/ waer Sijne Majesteyt beliefden te repliceeren/ met advijs van zijne Rijcxraden / Veel liever alles te willen uytstaen, als den Basis van 't Roeschildse Verdrach te volgen : Oock niet sonder zijn Geallieerde en konde doen ; Versocht veel eer continuatie van Secours. Van de Sweedtse zijde liet men sich oock verluyden/ het voorsz. project niet te konnen aen nemen als met de behoudenis van Kroonenburgh / Nascou / den Tol in den Orisont / en securiteyt om namaels van de Deenen niet geattacqueert te worden.. Soo dat den Vrede hier noch wijt te soecken was. Even wel wierde den stilstant verlangt/ in welcken tijt de Sweden uyt Lantscroon nochtans met 15. Schepen voor Coppenhaven quamen : En persuadeerden de stercke Nascou op Lalant soodanich/ dat selfs eenich vaertuych met volck door den Adm. Opdam tot des selfs ontset afgevaerdicht/ onberichter saken weder om mosten keeren/ 'tgunt soo grooten kleynmoedicheyt aen die van binnen / als stoutigheyt aen de belegeraers veroorsaeckte : Wenschende ondertusschen den ongheme[illegible]

mosten Mons. van Opdam dat (gelijck sijn Excell. [illegible] op die tijt [illegible] gen) dat hy met den Viceadm. de Ruyter had mogen conjungeren / ende den Koning van Denemarcken wel een goede Ruyter dienst hadde willen helpen doen / &c. Zijne Secretaris Bernat doemaels van een brandendende koortse aengetast / grief de sich selfs over tafel sittende sodanich (gelijck dat wel aen andere overkomen siecken meer gebeurt) dat hy 's anderen daegs daer aen starf. Op die tijt vertrocken eenighe Gedeputeerdens van Dantzich onverrechts weder na huys / om dat sy te Warsou op den Rijcksdagh van eenighe Rijcxraden in 't voorstaen van hare Previlegen waren tegen gesproken. Den Kosackse Gesant Nosacz oock te Warsou met 300. Officieren verschijnende / notificeerden aldaer / hoe dat haren Generael Wyhowsky hem met grooter macht nessens de Tarteren hadde verwoecht / om de Moscoviters slag te leveren. Op die tijdt noch den Poolse Velt-heer Gonsiewsky met 9000. Polen in Kourlant / die van der Memel deden daer 14. canons by / dese omsingelden Gener. Douglas / sulcks / dat hy als een bevart soldaet / sich moste genoegen laten datte Polen hem dagelijcks de wiechen korte: Want die Natie nu inwendich in rust / hadden oock den 22. April laetst op 't Kasteel van den Coning den Vrede mette Cosacken ghesloten / die oock doemaels by de Poolse Majesteyt ende des selfs Senatoren is onderteyckent.

Iulius 1659.

Alle de Ministers by Denemarcken geinteresseert / deden in dese tijt alle devoiren in Hollant / om die Republijcke te animeren tot alle billijcke [illegible] de assistentie aen d'opgemelte Croon: Ommers / daer wierde over de sake van Dronthem en Bornholm wat gracieuser als in 't Tractaet van den 21. Mey voor Denemarcken geconditioneert: Doch alles Godt betert sonder vrucht / sacken vol klachten sach men hier tegens op beuren / maer de [illegible] Schriften (soo wy meynen) waren op die tijdt die van de op[illegible] Ministers van Keurbrandenburgh / welcke wy al hoewel van lange de[illegible] af verrich / even wel ten respecte van de gemeene saecke noodich ge[illegible] hebben hier onder te laten volgen:

Propositie van de Heeren Weyman en Copes, Ministers van zijn Ceurvorstel. Doorl. van Brandenburgh, aen de Staten Generael der Vereenichde Provincien.

HOOGE MOGENDE HEEREN,

Het is bekent als voor eenige weecken, eerstlijck heymelijcke Congressus, daer naer secrete Besoignes, ende op 't laetst publicque Handelinghen tusschen de Ministers van Vranckrijck ende Engelant, ende eenige Leden van desen Staet wierden by der hant genomen ende gecontinueert, so verre oock dat alles stont op 't poinct van 't onderteeckenen eenighe Projecten, vol van [illegible] Conditien, dat wy ons deels gedreven doorgen ogeech

te yveren voor de ghemeene saecke, by publicque audientie hebben geremonstreert, dat sulcx was tegens d' ordinaris manier van doen, tegens de gemeene Interessen, ende boven de verwachtinge van de Geallieerden, dien desen Staet ten allen tijden so hooglijck hadde versekert van sinceriteyt, standtvastigheydt ende de Party niet te willen abandonneren door particuliere Tractaten, versoeckende in allen gheyalle Communicatie van het gebesoigneerde voor het sluyten, ende dat het wel waer is, dat wy ons hebben gefrustreert ghesien van alle hoope, om yetwes te obtineeren in so billickmatigh versoeck, selve, door een resolutie excusatoir, dewelcke capabel was ons sorgh concerderse te vermeerderen als te verminderen. Dan evenwel dat wy ons ex post facto wel eenigsints hebben konnen gerust stellen, ten aensien dat by verval van tijden ende de billickheyt van de gene, daer men 't minste van verwachtede, reden gaf te hoopen, dat men soude veranderen van sinnen, om dat men allenghskens quam te begrijpen, hoe teeren saecke het zy, teghens sijne eyghene Interessen ende solemnele beloften, sijne Geallieerde te dwingen, ende so vele gekroonde ende gewapende Hoofden, wetten ende wijse voor te schrijven, sonder reden, gront ofte macht daer toe ghesien te hebben, noch van sijne Geallieerden, noch van andere, daer men mede tracteerde: Ende dan voorders dat wy daerom tot hier toe wel hebben stille gestaen, terwijle men ons onder de hant verseeckerde van niet te willen relascheren van d' oude goede maxime, nochte oock tracteren sonder communicatie met de Bontgenoten van den Staet, ende dat wy dienvolgens op sodanig vertrouwen gesupersedeert hebbende van verdere poursuiten, considereerden dat wy behoorden buyten bekommeringhe te wesen, ten respecte van onsen Heer ende Meester, terwijlen het sonder violentie, ja schier sacrilegie niet soude konnen gedacht werden, dat so Illustren Staet, welckers gront-palen van den beginne eere ende redelijckheyt geweest zijn, yetwes soude by der hant nemen, streckende tot verkleyninge van Sijne Keurv. Doorl. ende by gevolghe tot nadeel van den Staet selve. Echter komende in ervaring, dat dien ongeacht, van wegen haer Ho: Mo: op nieus soude getracteert ende alles in staet sijn, om sulcx te onderteyckenen, sonder daer over aen ons de minste communicatie ghegeven te zijn, waer over wy oock niet sonder groote reden moeten apprehenderen, of, schoon men seyt de vorige projecten verandert te wesen, dat alles is tot nadeel van den Geallieerden, konnende niet gheloven dat men soude goet vinden te bedecken, wat men sonder schrctum soude konnen sien, ofte voor sijne Vrienden onthouden, dat tot haren voordeel soude gemeent ende gedien wesen: In voegen het mede voor yegelick een bekent is, dat Sijne Kon. Maj. van Denemarcken, niet alleen door besondere brieven, maer oock door hertelijcke remonstrantie, gedaen by desselfs Minister sich ten hooghsten heeft beklaeght over soodanige maniere van procederen, als zijnde ongehoort, dat Geallieerden tracteren sonder haer Bontgenoten, dat het assistrende deel Conditien beraemt voor den geassisteerden, en over sulcx dat het accessoir het principael, de uytterlijcke Leden het Hooft, inverso plane ordine, soude komen te reguleren, ende met een woort geseyt, dat Vrienden haer ondernemen wetten te geven aen die gene die hare Bontgenoten, ende onder Godes zegen noch in geen staet sijn, uyt vreese voor haer vyanden yetwes te doen, dat d' eere of de publique trouwe soude konnen lederen, tot quetsinge van haer woort ofte conscientie: Ende over sulcx ist, als Sijne Keurv. Doorl. is komen te verstaen, dat men alhier was arbeydende, de Kroon Denemarcken te obligeren, op den voet van het Tractaet van Roschilt, separatelijck te handelen met Sweden, by aldien hun Vranckrijck ende Engelant maer wilden verbinden de Tollen so wel tegens Sweden als Denemarcken te reguleren by publique guarantie, ende verders dat men sich met Sweden wilde reconcillieren, by so verre Sijne Maj. het Tractaet van Elbingen soude willen ratificeren met den aencleven van dien, dat Sijne Keurv. Doorl. schier is verbaest geworden, over so onbegrijpelijcke

begrijpelijcke

begrijpelijcke drifte, over so diversmoedelicke veranderinghe, sonderlijck gemerckt, dat men de Vrede in Polen ende andere Vrienden genoeghsaem aen een sijde stelt, ende voor sijne Ceurv. Doorl. niet anders soude zijn gestipuleert als eene vruchteloose inclusie, ende dat sulcx alles soude gheschieden sonder aen de Geallieerden of der selver aenwesende Ministers daer van de minste kennisse te geven. Ende dat Sijne Keurv. Doorl. daer om heeft goet gevonden U Ho. Mo. by aldien de selve souden gelieven voort te varen, door ons, volghens de geexhibeerde speciale last, uyt eene innerlijcke sincere genegentheit tot de gemeene welvaert te laten voorstellen ende represent eeren: Dat men sijn eygen conservatie versuymt alsmen sijne vreese acceleert, ende dat het de rechte wegh niet en is, sich van Oorloch te bevrijden, alsmen de Vrede soeckt met precipitantie, zijnde U Ho. Mo. uyt de Christelijcke Wet genoeghsaem bekent, dat men sijnen even-naesten sijne ghedane beloofte sal houden, oock met schade, ende dat het een seer onseeckere wijsheydt is, goet te doen door quade ende ongeoorlofde middelen: Verlaet u vrienden, ende siet dat ghy u op Godt niet verlaet: 't Is geen Staet, het is geen mensch, op wien niemant heel kan vertrouwen sonder vreese: Wy protesteren voor Godt wel te weten, dat, gelijck Sijne Ceurv: Doorl: van den beginne door noot is gedreven ende gedwongen in dese bedroefde Oorlogen, dat hy midden onder sijn geluck of ongheluck noyt yets wes ghesocht heeft als Vrede, geen mensch is 'er oock, die niet met leetwesen aensiet, dat U Ho. Mo. seer hart daer mede gedruckt werden, dat het den Staet swaer valt so groote onkosten te doen, dat yegelijck een meer ruste sochtet ende verlanget! Maer Hooge Moogende Heeren, is niet alles van de hant des Heeren, sijn Oorlogen niet plagen van den Hemel? Wie sal hem daer tegens stellen met ongedult? Is dan Godt te overwinnen anders als met lijtsaemheyt? Hy laet ons aengevochten werden, doch niet boven ons vermogen: Sijn arm is niet verkort als voor die geenen, die al te veel op vleeschelijcken arm sien. 't Is al eens sich selven te verlaten, of voor den vyant te gaen loopen: 't Is al eens of de Schiltwacht verandert van Partye, of dat hy stille swijgt als den vyant aenkomt. 't Is al eens dat yemant sich selven doot, of geen medicijne wil aennemen, ende vele zijn vergaen om dat sy remedie al te seer hebben gehaet of ghevreest. De stercke van sulcken Staet is noyt op sulcke gronden geleyt. Alsmen ons in Anno 1655. heeft genoot tot het besluyten van Alliantie, alsmen Sijne Keurv. Doorl. ende andere machten heeft genammeert de Wapenen in de hand te nemen teghens Sweden, doen is sonder twijffel alreeds bedacht wat men nu schijnt te apprehenderen! Echter by aldien men teghenwoordig op alle het selve niet en soude willen letten, by aldien men soude gedencken, nieuwe tijden, nieuwe resolutien, is daer mede de saecke ghereddert? zijn daer mede alle swarigheden wegh genomen; Sal dan het Lant van lasten bevrijt zijn? 't Is een Venster toe-gedaen om een Door te openen, men vint een kleyne rust, maer om daer in te versmooren, men salveert het minste, om in 't eynde het geheele te verliesen: Den Vyant sal een weynig te rugge gaen, om des te grooter sprongh te doen tot sijner tijdt: Men negligeert tegenwoordigh so favorabelen conjuncture, om alles in eenen vasten stant te brenghen: In hondert Iaren sal het qualick weeren dat so Universele hulpe sy, teghens eenen die de Weerelt troubleert: Daer en boven als Denemarcken opiniatreert ende niet en wil, sal hem den Staet dwingen, verlaten? Sal men de selve Kroon dan in vremde handen doen vallen? Gewisselijck de revengie soude hart sijn voor sijne Majesteyt maer in so wijt soet dat hy in sijne ruine soude mede inwickelen die hem buyten vermoeden abandonneren: Ende genomen dat Denemarcken wil, is daer mede de Oost-zee in ruste, nademael de Oorlogh in Pruyssen ende Polen sal continueren? Wy gheloven dat als dan vry wat erger sal wesen, terwijle door de Vrede met desen Staet, ende door de swackheyt van Denemarcken, Sweden dies te stercker sal ageren tegens Polen: En hoe het gaet, salmen

niet alle Vrienden disgusteren ettemen selve buyten noodt is ? 't is waer wy weten niet, of wy van alles wel bericht zijn, en het kan daer om wel wesen dat wy misslagen hebben in ons oordeel: Maer Ho. Mo. Heeren, wie sal ons dies aengaende yet wes imputeeren nademael het uw Ho. Mo. niet en belieft ons te desabuseren ? Had men de Geallieerden na soo veel versoecken gecommuniceert wat doch eyntlick aen 't licht most komen, misschien soude daer door geen schade zijn aen dese zake selve: Maer het is de eygenschap van een ygelijck op 't hoogste t' apprehenderen wat men soo studieuselijck verberght, en dienvolgens niet ongegront dat e Geallieerde haer beklagen van seer ongeloofflelijcke Proceduyren in een zake die haer in 't gemeen aengaet, aenghesien dat een deel daer in statueert sonder het ander te hooren, dat men vermits ontfangt in plaets van hulpe, een ontijdich Verdrach voor een algemene Vrede: 't is oock voor d'alderminste gevoelijck dat men haer goet doet met quaet fatsoen: Wat soude men van gekroonde Hoofden verwachten die men aen neemt te dwingen ? Andere mogen and're sinnen hebben, de ziele van Princen is het gelijcksaem datme op eer en reputatie let: En wat is de natuyr verder van malkanderen als dwang en vrundschap ? 't Is gewis 't houte niet van malkander wat soo qualijck gemetselt is; En als men Vrunden verliest om Vijanden te believen, soo vijst men zijn Vijanden datmen noyt kan Vrunden houden. U Ho. Mo. seggen by der selver resolutie van den 21. Marty geen communicatie te konnen geven, om dat sy selve niet en wisten van het resultat, maer kan dat het recht der Geallieerden weg nemen wat sy in den haren relascheren ? Lichtelijck sal oock gerepliceert werden dat de Geallieerden altemet wel hebben getracteert sonder den Staet daer van kennis te geven, maer 't sal noyt bewesen werden met Vyanden, ofte tot schade buyten de hoogste noot, ende dat yemand van des Staets Ministers soude present geweest zijn, sonder getrocken te zijn tot de geheymste raedslagen. Wy hebben in den beginne van 't Jaer 1656. ons moeten setté met Sweden, maer in sulcken tijt, in sulcken noot, dattet t'eenemael buyten twijffel is dat wy beter hebben gedaen te tracteren om onse krachte in 't geheel te houden, als dat wy alles op de spitse van de fortuyne souden hebben laten aenkomen om 't gantse te hasarderen: Dan wat hebben wy nochtans moeten lijden, om dattet was buyten kennis van u Ho. Mo. ? Alles klagende, alles riep tegen den Ceurvorst, alhoewel geen mensche leeft die sal bewijsen dat zijn Ceurv. Doorl. het minste heeft over gegheven, 't zy ten aensien van Tollen, 't zy andersins, daer u Ho. Mo. by geinteresseert waren: Wy allegeerden de baerblijckelicke uytterste noodt, en syn Ceurvorstel. Doorl. sont de Heer van Bonin zijnen geheymen Raed, maer alles te vergeefs: Wy mosten niet alleen hooren dat zijn C. Door. niet en hadde behooren te tracteren sonder kennis van Staet, maer oock niet tegenstaende alle reden in contrarium het Tractaet te communiceren, niet in clausula concernenti, niet hier ende daer, maer volkomentlijck, en dat de Gecommitteerden van u Ho. Mo. sich daer van konden dienen naer welgevallen: Wy hebben met Poolen naderhant getracteert, wy hebben het met Denemarcken gedaen, maer is het niet ten deele op de stercke aenradinge van u Ho. Mo. ? Sijn zy niet allegaer van een intresse, en Vrunden van desen Staet tot de Keyserl. Majesteyt inclusys? Immers en zijn zy geen Vijanden van u Ho. Mo. den Staet hadde geen Minister ter plaetse, begeerde geen communicatie: Kan dan daer uyt tegen ons geargumenteert worden in desen Daer u Ho. Mo. tracteren met Sweden, onsen en haren Vijant, met een Koning, daer teghens ons Meesters in de wapen staen, daer wy in loco present zijnde om communicatie heymelick, opentlick, by monde en geschrifte soecken, smeken, aenhouden, en niets obtineren als woorden, en datmen ons na alle apparentie soeckt te waerschouwen met den slach: Is het wel wat men negocieert, waer om communiceert men 't ons niet ? Is het qualijck, waer om gheeft men geen reden, waer om hoort men niet ons advijs? Sonder twijffel souden wy noch d'een

of d'ander middel hebben konnen aenwijsen, om dies te eerder tot zijn oochmerck te komen, terwijl een ygelijck zijn eygen Intrest best verstaet, best tempert; Was het dan raisonnabel, waer om daer op niet gelet? Soude het anders zijn, so blijven hare Ho. Mo. doch in haer geheel, om na goet vinden te doen en te laten; Wy beroepen ons op de getuygenis en conscientie van de gene die aen de tafel sitten, hoe dat zijn Ceur. Doorl. onse Heer en Meester hem tegens u Ho. Mo. Ministers heeft gedragen, of hy yets verborgen, of hy yets geweygerdt, ja oft hy hare Excell. niet tot de secreetste deliberatien ten allen tijden heeft geadhibeert? Wy zijn geallieert, dienvolgens een corpus; Soude het eene Lidt het ander achter laten? De Heeren Ministers van Vranckrijck en Engeland die zijn Curv. Doorl. de eere hebben gegeven van't eerste of eenige onverture te doen van haer voornemen, hebben sonder twijffel met de Ministers van Sweden gecommuniceert watter passeerde: En by aldien neen, soude ons dat zelve tot nadeel konnen gereycken, daer hare Exell. van den beginne hebben geprotesteert haers deels tot niet verbonden te wesen, en ter contrarie u Ho. Mo. bekent is hoe nauwe dat sy aen ons en Denemarcken verknocht zijn, door so vele Alliantien en Verbintenissen. Dan Ho. Mo. Heeren die soude allegaer over 't hooft konnen gesien worden, by aldien de deughdelickheyd van 't werck soude konnen suppleren wat aen 't fatsoen vergeten is; De grootheyd van affectie overweeghd lichtelijck de faute van formaliteyt, en soude lichtelijck daer om niemand van de Geallieerde bekommert wesen; Maer dit is het dat ons druckt, dat zijne Ceurv. Doorl. en de Geallieerden in alles twijffelachtich maeckt, dat wy niet anders konnen sien als dat u Ho. Mog. Poolen en Oostenrijck ignoreren, zijne Curv. Doorl. uytsluyten, Denemarcken in een sulcken staet stellen dat hy hem voor eeuwich sal moeten deporteren van alle hope van restitutie, dat hy zijne Vrunden en Alliancien sal moeten verlaten, en eeuwich miserabel wesen onder de al te groote macht van Sweden, en dat niet minder seker is dat onder't blote schim van Tollé en guarantie vast te stellen, u Ho. Mo. sullen moeten aensien dat Sweden het zy over kort over langh soude konnen meester worden van d'Oost zee, het welcke nochtans t'ontgaen, het haer belieft heeft eenige Iaren herwaerts door soo vele besendingen, door so vele Alliancien en sinceratien schier Hemel en Aerde te bewegen. U Ho. Mo. sullen het niet qualijck nemen dat wy spreken van 't Intresten van een ander, nademael dat het wel bekend is dat de conservatie van zijn Curvorst. Doorl. niet weynich dependeert van de behoudenis van sodanige Geallieerden; En terwijl u Ho. Mo. ten minsten dencken om de behoudenis van zijn Curv. Doorl. in solemnele Tractaten, so sullen zy het niet qualijck vinden dat zijn Curvo. Doorl. spreeckt, raed en werckt voor der selver Intressen, met so veel hartelijcke genegentheyd en door allerhande middel en wege. Ten allen tijden heeft men ons gesegd de Sond verlooren, den Staet verloren, en men heeft altoos so hoog en dier getontesteert dat in d'Oost zee geen verandringe mochte geschieden, dan dat was de conservatie van dese Republicke; En is wel niet te twijffelen of den tijt (soo 't God door de volstandicheyd van de Geallieerden niet verhoed) sal de waerheyd en vasticheyd van sodanighe sustenue komen te wijsen; Het is immers het woord van u Ho. Mo. als wy d'Alliancie gingen behandelen: De ziele van den Staet zijn de Commercien, de ziele van de Commercien is d'Oost zee, de ziele van d'Oost zee is de verdeeltheyd, de ziele van de verdeeltheyd dat Pruyssen Pruyssen, d'Oost zee d'Oost zee, en in handen van die gene blijven die't tegenwoordich possesseurs van zijn; Helaes is soodanigen argument, so onwedersprekelijcke reden vergeten, veranderd, verlooren? Men sterckt nu Sweden, men separeert de Vereenigde magten, men stroyt het onkruyd van mistrouwen met gantze handen vol tusschen de Geallieerdé, sal dan niet Pruyssen door soodanigen wegh een andre Meester bekomen? Is dit niet 't rechte middel d'Oost zee aen maer eenen Heer te brenghen, ende, dat ick sonder schrick niet seggen

 kan,

kan, is het niet de ziele van alles over te geven aen de Toevallen van de Tijt, of aen de discretie van so verbitterden Overwinner ; Doch wat magh Ick veel stamelen ? Wat magh ick dus langh herom swerven met een onseecker discours ? De noot prest ons te seggen: Van nu af is sonder de miraculeuse hulpe vanden Hemel de Sond ende d'Oost-zee alreeds ghenoeghsaem verlooren, van nu aen is het al gedaen by aldien dat U Hoogh-Mogende sal believen op soodanen voet voort te varen : Want is de gedoeltheyt de seeckerheyt der Oost-zee, hoe kan het dan gaen dat men door dese Tractaten alles stelt in de handen van eenen ? Het gheheele stuck bestaet in de bewaringhe van den Sond ende Pruyssen : Ende de selve dan door dese *Tractaten* werdende overgegeven aen de Sweden, ofte indirectelijck onseecker ghemaeckt aen de selve, die sy teghenwoordigh besitten om dat men haer gaet verlaten door soo onverwachtenden Handelingh : Is dan niet alles geschapen, dat alles eenen Heere moet hebben ? Is dan niet alles verlooren, verlaten ende overgegeven, daermen sich soo hertelijck tegens heeft gekampt, soo veele Iaren geleden ? Denemarcken is niet sonder den Sond, den Sond is niet sonder Schoonen, ende wat is Pruyssen, wat is Dantsich sonder Polen ? Alsoo het nu seecker is, dat U Hoog-Mogende door het vast stellen van het Tractaet van Rotschildt toestaen : dat Schoonen magh blijven aen Sweden : Alsoo het niet minder gelooft wert, dat U Hoog-Mogende laten gheschieden, selve oock coopereren, dat sijne Keurv: Doorl: ende de Stad Dantsich door aenneminge van de Inclusie haer sullen separeren van Polen. Wat kan dan anders daer uyt volgen, als dat door de afgang van sulcke stucken, eerstelijck Denemarckē, daer na Polen, eyndelick het geheele werck verlorē ga? Dum singuli pugnamus, omnes vincimur, *Het sal met blode hope*, met een verborgen intentie niet gereddert werden : In bello non licet bis peccare : Wat irraparabel is moetmen noyt hasarderen, dienvolgens de Swedische interessen aennemen of niet : Neuterael te blijven is een onmogelijckheyt, by aldien wy niet willen dat Sweden ende Polen mogen eens worden tot onse ruyne : Ende konnen daer toe eenighe foible interpretatien of imaginaire expedienten niet helpen : Het Rappier is boven alle subtiliteyten van het volk vande Schole : Ende daerom moet men sich niet flatteren met een ongewapende wijsheyt : Nemen wy haer dan aen, hoe sal dan Polen varen, hoe sal het met d'Oost-zee gaen ? Eerst sal het den Staet ende daer naer lichtelijck oock ons gelden : Nemen wijse niet aen, en blijven by Polen intemeratâ fide, wat hazart wert'er niet gelopen datmen met Sweden sal moeten tracteren tot nadeel van V Ho: Mo: om dat wy niet machtig sijn ter Zee te ageren tegens eenen Vyant die de Zee door dese Tractaten tot sijnen wille krijght : Of wat reden zijnder niet te vreesen dat alle offensien sich komen uyt te gieten op desen Staet, daer wy so seer by geinteresseert sijn, door dien dat men soude mogen Lant-wegh geven, Tollen pro lubitu setten, ende alles doen na discretie van den sterckster ? Sulcx is het met woorden niet te doen. Het werck selve sal de intentien wijsen : Het is maer al te klaer, wat wy segghen : Men tracteert over de gemeene Interessen met den Vyandt, ende men siet naer Geallieerden niet eens om : Men dwingt Denemarckē, terwijlen men hem de hulpe ontseyt of surchieert, Necat scilicet qui negat, qui detinet alimenta : Men schrijft hem voor, om datmen hem, die doch de Chef party is, niet eens en hoort : Is het niet oock contra fidem datam ? Want waer toe is de Alliantie, diemen ten allen tijden heeft gepresupponeert ? Wat is U Ho: Mogende Brief van den 29. Martij ? Wat is de twoede vanden 23. April, daermen secours, Vloote ende alles in beloofte met so hooge verseeckeringe sonder eenige restrictie ? Somma wie Schonen wegh geeft, ruineert Denemarcken, ruineert de partije ; Ende dat men seyt, Denemarcken heeft het eenmael overghegeven sonder den Staet, daer door en kan het Interest niet ghesalveert werden vande Republique : Is een dinck qualijck gedaen, men laet het niet soo blijven : Maer men redresseert het,

ceert het, so haest men kan, Godt geeft de occasie uyt den Hemel, maer de Menschen moeten hun daer van dienen op der aerden: Dan alsoo u Ho. Mo. de hand af-trecken, wat is dan anders te verwachten als een gemeyne schade voor alle? Daer kan geen geluck of zegen komen daer Verbonden en Vrundschappen waggelen: Daer kan gheen Vrede volgen daer men tusschen de hooghe machten inegaliteyt en onmanne sticht. Moet niet eener meester worden daer men alles gaet deelen? U Ho. Mo. nemen aen Vrede in Denemarcken en Polen te bevorderen, maer terwijle sy seggen, als het in Polen niet te vinden is, gelijck sulckx vry meer als onmogelijck is in de Tijd van 3. weken, dat daer om de Vrede in Denemarcken niet en sal werden verachteert. Worden dan Verbonden niet verswact, blijfd dan egaliteyt en vrundschap tusschen de Geallieerde? Is dat niet veel meer in effect separatie gemaeckt tussen beyde Kronen, en eyndlick het recht Voedsel daer door gegeven aen Eeuwige Oorlogen? Immers verlaet men zijn Majest. van Polen, die so genereus geweest is, dat hy sonder u Ho. Mo. niet eens heeft willen luysteren na de Vrede met Sweden, selfs op d'advantagieuste Conditien? En hoe sal Kurbrandenborgh varen? De waerheyd te seggen, het werd voor sijn C. Doorl. gesorchd, doch sonder sorge; men seyd, de selve kan sich salveren door 't aen nemen van d'inclusie van 't Tractaet van Elbing, en over sulcx met Sweden reconcileren, desgelijcks segt men vande stad Dantsich, en dat hun 4. weken tijd sal gegeven worden om sich te verklaré of het hun aenstaet of te niet, maer het is geen Seclusie! Wy schricken als wy 't hooren: En om ons te flatteren in ons swackheyd, dat is, in so grooten opinie die wy hebben van ons Vrienden, so is het dat wy niet en konnen geloven dat den Staet in de Staet is, alsmen ons sodanige Propositien doet van wegens so reputablen Republick: Den Curv. van Brandenborg een aengeboren Bondgenoot, soo Ouden, so Trouwen Vriend, die in sijn wiege heeft ingesogen alle genegentheyd, alle affectie en Trouwe voor de Vereenigde Nederlanden, die voor God en 't Politicq alles gemeen heeft met dese Regeringe, die sijne behoudenis in de Staet en den Staet in sijn huys vind, soude sodanigen raed ontfangen in Holland! Dat hy sijn voordeel in sijn verderf, sijn rust by zijne Hooft-vyanden, sijn eere in de ruyne van de Geallieerden soude soecken? Ick wil niet seggen dat hy soude worden wat u Ho. Mo. voor so weynigh tijd in hem schier hebben gedetesteert, dat hy soude weder treden in een party daer in hem desen Staet gelijcksaem heeft vervloeckt: Labieau sal getuygen hoe dat d'Ambassade van u Ho. Mo. heeft gefulmineert dat wy Sweden appuyeerden, en Berlin weet het so lang de gehengnis aldaer sal blijven van 't geproponeerde van d'Heer Ysbrands, hoe bly, hoe vernoechd, hoe voldaen sich dese Tafel toonde over onse reconciliatie met Polen; Nu souden wy Polen weder om verlaten om Sweeds te worden, en brevi compendio ons en desen Staet ruineren om alleen 't Elbinghs Tractaet te bevrijen van zijn eclips? Neen, neen, konde den Keurvorst bevinden dat het reden was met Sweden hem te versoenen door particuliere Tractaten, hy soude niet van doen hebben dat men includeert als een appendice, als een accessoir, als een toegifte van sijne vrienden: De Geallieerden van desen Staet zijn tot gheenen tijd pro ascriptiis glebæ geconsidereert, sy sijn Bontgenooten, sy zijn Socij Reipublicæ! Het soude na vaniteyt smaken, dat wy seyden wat voordeel dat sijne Keurv. Doorl. voor weynigh tijdt soude hebben konnen bedinghen, by aldien hy oyt hadde willen tracteren sonder sijne geconfedereerden, 't is genoegh dat een Prins van sodanighen conditie weet, dat hy hem niet besoedelt heeft, met oneerlijcke gedachten, met dingen, die sonder eere, sonder wijsheyt sijn, so lange de klaerblijckelijck hooghste noot niet en gebiet, dat men met de laetste schijve wat besorghder moet wesen, om het gantse spel niet te verderven: Wy bidden U Ho. Mo. te considereren, wat het is, geincludeert te zijn in het tractaet van Elbingen: Weynig tijt geleden is het dat men van inclusien heeft gehoort, ende als

men

men voor als noch soude vragen wat het is geincludeert te sijn, soo souden wy derven versseeckeren, dat niemant is, die daer van eenige verdere kracht soude konnen aenwijsen, als de gene die de complementen, welcke de laetste quade tijden hebben ingevoert, mede brengen, immers niet meer, als dat men den gemeene onnooselen man daer mede kan payen en blindhocken. Wat sekerheyd isser dan voor ons? Wy bidden u Ho. M. vorder te gedencken dat sijn C. Doorl. aen Polen verbonden is jurata fide, door een Alliantie dewelcke men beyderssijds gesworen heeft, niet te willen quiteren sonder Sweden tot een redelijcke Vrede gebracht te hebben, en dat u Ho. M. daer mede die Tijd als wy daer van communicatie gedaen hebben aen dese Staet, sodanig vernoegd geweest sijn, dat sy niet alleen sijn Curv. Doorl. daer over hebben laten congratuleren, maer oock in Holland en verscheyden andre Provincien hebben geresolveerd zijn C. Doorl. by sodanigen Tractaet te garanderen, en dat het daer om onmogelick is dat syn C. Doorl. tot aenneminge van sodanigen inclusie kan resolveren, terwijle hy sulcks niet soude konnen doen sonder hem zelfs te verkorten in Eere en Gewissen: Zijnde desen Eed geen simpel juramentum fidelitatis, of een geconditioneerde gemeenen Leen-Eed, gelijck den vorigen, de welcke na zijn gelegendheyd quam te cesseren so haest de Leenheer 't Rijck verliet, maer juramentum absolutum, non conditionatum, en 't welck in specie daer op staet, dat geen deel van beyden sal Tracteren of uyt de party scheyden sonder Vrede met Sweden in 't gemeen verkregen te hebbē, sulcx dat dese inclusie terwijle sy conditionem impossibilem impliceert, niet anders als in effect geimagineert, en een inclusio excludens: Behalven dat het al te beklagelick is, dat desen Staet soude raden of goed vinden dat de Stad Dansich haer nu noch in 't leste soude detacherē van d'interestē van Polen: Een Stad die 't exempel is van standvasticheit van onse eeuwe, die so geluckich is geweest, dat zy noyt heeft hoeven te verand'ren in de swaerste en bekommerlickste tijdē, die daer door by Polen eeuwig recht, eeuwigen dank heeft behaelt, die soude het eynde van haer werck gaen kroonen met het aennemen van sodanige inclusie? Het soude zijn in de Haven gestrand, en op eenmael omgestoten wat met so veel moeyte en kosten is opgeboud, immers sijn de saken daer niet na gestelt, daermen jegenwoordig soude ingaen 't welck by so vele sware Tijden genereuselijck, en niet sonder Gods segen is gerefuseert geworden. En konnen over sulcx u Ho. M. na der selver hoge wijsheyd oordeelē wat men voor de Geallieerden doet, en of het anders als imaginaire dingen zijn daermē mede sustineert de publicke trouwe voldaen te hebben, en eyndelick, of niet door dese wegen voor eerst Denemarcken vā Polen, Polen van Denemarck, Brandenburgh van beyden, de Keyser van alle wort gesepareert, en daer door kan occasie gegeven worden tot erschrickelijcke revolutien en inconvenientiē voor het gemeyne welvaren: 't is waer men seyd van guarantie, men spreeckt dat Vranckrijck en Engeland den Staet wil maintineren by zijn Visees: Maer is 't mogelick dat yemand daer om syn welvaren, syn Vrunden, syn maximen verlaet? Ist mogelick dat yemand staet kan maken op sulcke Beloften? Immers sal 't wel raer wesen, die soo vele contrarie intressen hebben onder den ander, dat de selve lange sullen konnen blijven sonder broüilleries, ick swijge dat den Tijd soo vele verandringē mede brengd, dat sulcke stipulatien niet zijn als een magnum inane & grande nihil. Nu Ho. M. Heeren, wy en konnen niet twijffelen of u Ho. M. sullen sulcx alles begrijpē sonder vorder aenwijsinge, nademael het so klaer is als de Son in dē hellen middag schijnd wat wy alrede hebben geremonstreert, en souden ons inbeelden, by aldienmen de Ministers vande Geallieerden hadde gehoort, dat verscheyden voorslagen hadden konnen op 't Tapijt gebragt werden om tot sijn oogmerck te geraken: Wy willen oock wel bekennen dat zijn C. Doorl. meeninge is, men moet met eeren uyt voeren dat met God is aengevangen, men moet dienvolgens vast staen, en geen separatie veroorsaken tusschen de Geallieerden machten: Wy zijn wel in die Tijden niet gebooren daermen met God de Heere selver kan te rade gaen, dan ons

duncke

lanckt dat d'oprechte Consilien zijn de visible openbaringen van den Hemel, en als onse sake van een goede intentie ende redelicke macht wert geappuyeert, dat hy als dan selver spreeckt: Gaet henen mijn volck ende strijdet, ende ick wil u de Vyanden in u hand leveren: Ende wie sander aen twijffelen, als men maer denct, hoe glorieus het is voor God ende den Menschē, sijne belosten te voldoen, sijne Vrienden te helpen, Vrede te bevorderen, ende dat alles is, de Vyanden van sonde, ende een gekroont Hooft van oppressie niet alleen, maer oock de geheele Werelt van eeuwige Oorlogen te redderen? Alles verlangt, yder een sucht daerom, ende gelijck de gene die geen macht hebben om reelijck te helpen U Ho. Mo. accompagneren met alle hertelijcke toewenschingen, soo doen die geene alles cum pudore, die de wapenen soude mogen aenveerden, teghen so salutaire en rechtvaerdigh voornemen: Sullen U Ho. Mo. Sweden apprehenderen? Oorloghen sonder recht, zijn Oorloghen sonder macht, de offensie den dien Koningh gegeven, sal niet uyt de wegh gheleyt werden, als door vigoreuse resolutien. Vranckrijck selve is oock al te genereus als Sweden groot te maken door de ruine van Polen: Ende Engelant heeft te veel wijsheyt, als dat het Denemarcken soude renverseren, Brandenborgh onder de voeten helpen, ende over sulcks de balance van de Religie ende het universum sodanigh verstellen, dat het sijne straffe in den Sond met eygen handen soude gaen planten, ende meeter tijdt gevoelen, gelijck de Protestanten in Duytslant, ende U Ho. Mo. in desen Staet alreets al te seer hebben geproeft, wat Swedische Vrientschap, Swedische Dancbaerheyt en Swedische Religie is. De uytterlijcke demonstratien komen dickwils uyt een innerlijcke persuasie van datmen gelooft sijn party te konnen intidimeren sonder perijckel. Eñ by aldien het anders waer, soude mē daerom verflauwen, soudemen daerom de hand aftreckē? Geeft Godt niet middel genoeg tot resistentie; eenigheyt tusschen de Geallieerde, willigheyt by d'Ingesetenen, macht van Vloten en Armeen? 'tis vry bedenckelijck 't uytterste te wagē: Menschē bloet is dier en kostbaer in d'oogen des Heeren: Maer terwijle de noot daer, en geen ander raet is, sal den Staet daerom te rugge gaen, en sich en sijn Vrienden overgeven aen een Vyant die niet als Oorlog en ruine soeckt: Alle inconvenienten sullen blijven die men tegenwoordig vreest, by aldien niet so wel in Polen als Denemarck wert uytgewrocht wat tot een gemene vrede dient, 'tzy in redē van Staet, 't zy in de Commerciē of anders, waerom dan niet cont gegaen? waerom niet sodanig, datme sijn redelijckheyt met eenige realiteyt tone aen die gene die der sich so vastelic hebben toe verlaten? Lichtelic sal Sweden hem bedencken: Sonder twijffel sal Engelant so redelijcke desseyn seconderen, en oversulcx soude konnen geobtineert werdē, den Vrede so wel in Polen als in Denemarke vastte stelle sonder separatie van de Geallieerde machten: En by aldien neen, waer dan liever stant gehoudē en gelooft, dat die God sal segen geven aen de wapenen van U Ho. Mo. die in dese saken sijn hant so dickwils, en so wonderbaerlijck heeft getoont, dat hy schijnt sich de glorie gereserveert te hebben, Denemarcke niet anders te redderen als met miraculen: En wat glorie voor desen Staet, wat eeuwige eere, als 't een of 't ander beurde? In waerheyt 'tis niet met alle daer by dat u Ho. M. soudē konnen lijden, in cas de wapenen van de Staet desavantage hadden: Ses of 7 Schepen konnen de Party niet verdervē, in alle geval kan Koppenhave genoegsaem versien werdē, en is als dan d'eer en belosten genoegh gedaen, en sonder twijffel Denemarcken in staet te minder niet 't Tractaet van Roschilt te konnen obtineren: Dan wie kan ghelooven dat Sweden an Engelant, ofte Engelant aen Sweden, den Sont en wat daer omtrent is, sal toe-staen, cederen, in-ruymen? Mede so en konnen sulcke stucken gheen partagie lijden tusschen ghelijcke Machten: Ende soude oock zijne Majesteydt van Deenemarcken als dan meerder verliesen door dese Tractaten, terwijlen de selve verseeckert is, dat men hem boven het Tractaet

van Rotschilt niet het minste meer sonde konnen benemen salva regni substantia; Oversulcx Ho. Mo. Heeren is 't nu dat zijn Curv. Doorl. op 't hooghste versoeckt, u Ho. Mo. ghelieven sulcks alles na haer hooge wijsheyd rijpelijck te overleggen, dienvolgens met alle particulier Handelinge of stille staen, ende de Party getrouwelijck ende sonder uytstel met der selver Vlote te assisteren, of ten minsten communicatis consiliis met de Geconfedereerde uyt te wercken, dat een algemeene Vrede, niet alleen in Denemarcken, maer oock in Polen moge bevordert, verkregen ende vast ghestelt werden. Daer in sullen Godt, de Menschen behagen, den Commercien hare ruste, de Bondtghenoten contentement, ende sijne Ceurv: Doorl. in 't bysonder reden vinden te geloven, dat U Hoog: Mog: der selver conservatie met ernst soecken, gelijck sy haers deels voor alle de Werelt ghenoeghsaem toonen. dat sy niet alleen hare Landen ende Luyden, hoe leet haer oock is, sonderlijck oock hare hoghe Persoon ende Huys gheerne employeren ende hasarderen ten besten van de ghemene saecke; ende gelijck ons devoir ende plicht gheweest is, dat selve U Hoog: Mog: in allen yver voor te stellen: So vertrouwen wy U Ho: Mog: sullen ons laten antwoorden, waer naer sijne Ceurv: Doorl: hem sal konnen gedragen in der selver Intressen ende Actien.

Den Coninck van Denemarcken schreef oock een Brief aen de H. Staten Generael/ uyt Coppenhaven van den 24. Juny / Dat zijne Majesteyt tot geene particuliere Tractaten konde verstaen: Deswegen wiste niet te begrijpen dat na so veele Onkosten tot Secours, hare Ho. Mo. sich van dappere resolutien lieten diverteren, ingaende een soo schadelijcken stilstant van Wapenen voor Denemarckens Geallieerden, en door 't welcke men meer als door den Oorloch wierde geincommodeert, hebbende de Sweden onderwijlen sommige Eylanden bemachticht, waer door men Coppenhaven benaude: Versocht deswegen in 't generael den Vrede te bevorderen, en dattet Secours geen ooghenblick versuymen, maer ageren mochte, &c. **Ende door een andere Missive van den 31. July / is door den selven Koninck aen de H. Staten aldus geschreven:** Dat in plaets van Assistentie met 't gearriveerde Secours, den Koning van Sweden het by hare Ho. Mo. so verre had gebracht, dat de schadelicke stilstant sonder eenige was verlangt, waer door hy sich meester van Langelant, Lalant, Falster en Meun hadde gemaeckt, onderwijle hare Ho. Mo. Vloot stil lach, onaengesien de grooten yver daer tegens by den L. Adm. van Opdam ghedaen, soo was nochtans Nascou in 't gesicht van so machtigen Vloot over gegaen, Coppenhaven 2. maenden geblockeert gehouden, en Croonenburg, Coke en Casoor op Seelant, en Nyborgh op Funen dapper versterckt: Was 't hare Ho. Mo. intentie dus tot Vrede te geraken, 't ware buyte spoor, de Con: van Sweden wiert daer door in zijn vredebrekende Attentaten maer te meer gesterckt: zijne Wapenen in der Geallieerde Landen voortsettende, zelfs hare Ho. Mo. Oorlochschepen (hun selfs verwaerlosende alsoo zy gewaerschout waren) in de kleyne Belt heeft genomen en verbrant: Daermen by afmeten kan, so hy ons vermeesteren kan, wat pericul de H. hebben te verwachten: Op dat dan gewenste rust en 't welvaren omtrent d'Oost zee herstelt worde, so is daer toe geen ander middel als daermen den Vijand met zaemgevoechde macht in d' Eylanden aentaste: Versoeckte daer om uyt 't recht van 't Verbont, dat hare Ho. Mo. des zelfs Amirael &c. gelieven te belasten onse ordre te gehoorzamen, om de Geallieerde over te voeren, te water en te lande t'ageren, sonder 't welcke wy noyt van 't pericul bevrijdt, en Sweden tot geen eerlijcke Vrede te bewegen sal zijn. &c. **Den 1. July gaf den Deense Resident oock een Memoriael aen hare Ho. Mo. over/ seggende /** Hare Ho. Mo. wel bewust te zijn hoe Denemarcken in d' Enghelsche Beroerten onbeschroomt sich voor desen Staet had laten

disponeren,

[illegible]; Den Koninck van Poolen met Schepen tegen Sweden geholpen, belovende zijne Majesteyt voor allen ongbevalle dien aengaende te bevrijden: Dat men nu een Tractaet verwong waer in men Denemarcken wilde precipiteren tot een byna soo slechten Accoort als dat van Rotschild, vertonende al d'ellenden en groote onsekerheyd die Denemarcken en hare Ho. Mo. daer uyt hadden te verwachten: Versocht als noch de beloofde hulpe, en gheen afzonderlijcke Vrede, als met de Geallieerde: Dat des Lants Vloot soo veel ghekost, mocht ageren, de Brandenburgers over halen, en 't Secours in Koppenhaven brenghen, &c. Op dat den Vrede [illegible] op te eerder mochte worden geprocureert. En by een Memoriael van den 21 July/ Versocht hy 't beloofde Secours voor Denemarcken, alsoo Coppenhaven anders ghevaer soude loopen: En soo het waer was datmen zeyde, dat Sweden so genegen tot Vrede was, Denemarcken was oock gereed tot een generalen Vrede, men mocht Paspoorten voor de Gesanten verleenen, om te Lubeck, Bronsbergh of elders te verschijnen: Hare Ho. Mo. waren aen het Tractaet vanden Hage niet gebonden, als noch niet behoorlijck gerateficeert, &c. En by Memorie van [illegible] E. Verstaen te hebben dat den 18. July by hare Ho. Mo. en de Ministers van Vranckrijck en Engeland soude geintentioneert zijn, tot extentie van't 3. Articul de Provincie Schoonen (als de ziele en 't behout vande Sont) aen Sweden te laten, en Denemarcken met 't behouden eeniger geringe stucken per force geobligeert werden, het Rotschildse Tractaet absolut aen nemen, en sijn Geallieerde verlaten: 't Welcke men niet als voor dwang op nemen kan, dat men seyt, de niet willende d'assistentie te sullen onttrecken, en de hulpe geven aen het ander deel: Versocht deswegen dat hare Ho. Mo. soodanige resolutien als [illegible] vast te stellen, &c.

Na datte Keyserse op den 26. passato hadden vergheefs met schade ondernomen van Jutlant op Funen over te raken/ in welcken aenval Gen. Montecuculi door een splinter aen zijn been gequetst/ den Graef van Thurn doodelijck gewont/ en [illegible] Compte [illegible] ghebleven was: Alsoo voch zijn de Sweden op [illegible] om der Geallieerden Vaer tuych te verbranden/ [illegible] te rugh ghedreven/ want 5. Sweetse Boots vol Volck waerden in de grondt geschoten. Gen. Wrangel had nu al 4. weken Nascou op Lalant belegert ghehouden/ verliesende veel brave soldaten/ want Corver den Commandant [illegible] sich wel: Dies ontbiet hy sommige Mortieren/ en bemachticht de sterckten aen 't water. Toen arriveerden binnen Coppenhaven 70. Lubeckse Schepen met Provianide/ tot groote vreugd van d'Inwoonderen. De Hollandse Schippers [illegible] van daer niet na huys te raken/ [illegible] hunne schepen vast dagelijcks in [illegible] van inhebbende Granen ontlaste/ en wanneer men om zijn gelt spreken soude/ [illegible] niet een Advocaet noch Procureur die tegens den Coning wilde dienen: Hare Exell. de Nederl. Gesanten togen na Kroonenburg/ om [illegible] te doen door de Sont passeeren/ dan gelijck men [illegible] hadden gereesideert tot voortsettinghe van de Vrede/ [illegible] af te breken/ onderwijle sy een reysje na Coppenhaven [illegible]/ [illegible] dat sy weder komende/ hun Logement [illegible]/ alsoo [illegible] de Sweden met der Hollanderen [illegible]/ want [illegible] in dit cas geopposeert. Den Commandant in Gluckstad [illegible] in dese maent/ datte Sweden uyt

Staden:

Staden met 400. man/en op d'Elbe met sommige Oorlochschepen gekomt/ van Gottenborg/ passeerende Gluckstad met Prince Vlaggen/ geen schans over Wedel op Hittelaer en houden/ gelijck sy wel begosten/ maer hun Schepen en de Schants lieten zy met 6. kanons in de loop / alhoewel zy meynden 3. Holl. Vissers die se genomen hadden/ tot Hamborg te verkoopen/ om daer vooreens soo Buspoeder als andere wapenen te embarqueren.

De Moscoviters by Holsa met 15000. mannen gekomen/ wierden van de Tartarise Karas Bey mette Cosacken gevocht/ in dese maent soo geluckich aengetroffen/ datter weynich als tijding brengers af ontkomen zijn: Zielka hunnen Beschermer wiert gevangé/en aen den Poolse Generael Potocki gesonden/ die hem aen een Stock in zijn Vertreck dede hetenen/ dit was den 9. July/ anderhalf mijl aen Konotop wierden sy vervolgt/het behout van sommige weynige was hunne Wagenburg/ dese nevens Kniaz Pozarski/Kniaz Lew Prokowicz Lepunou/ twee Knesen Pozarski / en alle de Oversten/ &c. zijn in eeuwige slavernye van de Tartaren wegh gevoert/ en d'andere upt last van den Tarter Cham sonder genade alle gesabelt. De overige Russen over het water Konotop vluchtende / meynden de Polen die insgelijcks neder te houden/ maer hunnen Oversten Potocki wiert in 't aenkomen zijn Paert een Been met een Canon afgeschoten/ en gelijck hy selfs aen den Coning schrijft/ wierde hem den Rock terstont daer na met een kanon doorschooten / doch der Hern bißher gefristet geblieben.

Wy hadden gemeynt dit Jaer Italien onaengeroert te laten / overmidts de kleyne veranderingen aldaer/ten ware in de miraculen/daer de verstandige doch meer om lachen als op achten: En ghelijck wy mede ongeern onder de lichtgelovige souden willen ghetelt sijn/ soo moeten wy nochtans hier in voegen het geen van Santen over Venetien ons toe gekomen is / hoe dat den 10. July in den dageraet hun van de gesoncken Archipelles 2. daghen achter een weder hadden vertoont de steden Littachia/ Catastari/ en Giericaria/ alsoo datmen oock konde sien het Kruydt / de Boomen/ de Muyren en Ruwijnen/ maer dat hun 't meest verbaesde/ was/ datte voorsz. Plaetsen alle met bloet besprengt waren: Elck geloove hier van soo hem gelieft/ dan wy weten dat diergerlijcke supernaturale saken in onse Eeuwe oock in Duytslandt gebeurt zijn. Den Veneetse Admirael sont doen aen den Hertoge van Venetien Pesaro een ongemeen schoonen Cameel/ want de zijne hadden oock nevens het van een Turcks Fort in Barbaryen gehaelt eenige Buyt nevens een Mahometaense Priester en een Schaephärder.. Tot Smyrna regneerde de pest so hevich in dese tijt/ datter in 2. maenden over de 20000. menschen storven. Te Constantinopolen begeerden den Primo Visir niet eer den Franse Gesant te ontslaen/ voor datter een ander in zijn plaets gekomen soude zijn. Den eersten Woensdach in October ten 3. uren 's morgens storf den Hertogh Pesaro te Venetien / naelatende aen de bedenckelickste Burgers den naem van geweest te zijn een liefhebber des Vaderlants en des Volcks / en daer nevens Godtvruchtich en Religieus ; Hy wierde sondaegs daer aen in de Kercke Petri en Pauls

[illegible] met ſijn groote dwaeſheyd des volcks als [illegible] begra-
ven/ na dat aen een paer was geoorloft geweeſt zijn verſtorven lichaem in de
ſale del Piovego te mogen ſien / anders ſelfs vergancklijckheyt te betreuren :
Die nu in conſideratie quamen als Hertog van Venetien te ſuccederen / wa-
ren de Procurateurs Piſani / Foſcarini en Contarin / waer van den laetſten
de verkieſinghe gekregen heeft op den 18. Octobris. De Turcken hadden
in dit ſaiſon dapper aengeſocht om of door verraet of geweldt eenige plaets
in Dalmatien te bemachtighen/ maer al hunne ſtormen ſo op Cliſſa/ Sebeni-
co/ als Spalatro aengeleydt / verdwenen als roock / wordende ſelf eens in 't
vlacke velt ſchandelijck geſlaghen/ ſoo dat den Graef van [illegible] die aldaer
voor de Venetianen gebied / tonnen gouts waerdije van hun bequam. De
verſterking der Caſteelen in de Dardanelli/ de vervolging op Sevenbergen
en den Vorſt Ragotzky/ en de conſideratien op den Spaenſe en Franſe vrede
waer op ſtonden in deſen tijt al de ſorgen van den Turckſen Divan. De zee-
tocht nach de Venetiaenſe Armade tot behoud van Candien en binnen hou-
dingh der Turckſe Vloot. Een Spaens Schip van Barcelonien nam doe
een Engels Schip ſeer rijck van Tunis na Marſeille gaende / meeſt door re-
kening van de woeckerende Joden/ die hun profijt mette Chriſten ſlaven in
Barbarijen doen/ welck Schip te Marſeille opgebracht/ is aldaer verkocht
voor 35000. ſtucken van achten. De Paters * Jeſuyten en de quade Wijven
waren in deſe tijt te Romen cauſa movens van groote laſter : De laetſte had-
den tot verder uytwercking van hunne booſheyd diverſe/ en ſommighe noch
door fenijn haer eygen mannen vergheven/ vijf van deſe wierden den 4. Julij
op Floraes Velt opgehangen : Den Paus dede ſedert 't Vergift maken ver-
bieden/ want daer waren Cardinaelen noch te naer aen deſe Hoeren geweeſt/
en vergiftight/ onder de welcke waren den Card. Lomellino en de Conſtable
Colonna. De Jeſuyten door hypocritiſe herſſenen den Paus pooghende te

* De Ieſuyten na de getuygeniſſe van den Hollandſe Generael Brouwer in Ooſtindien ſyn om geen andere oorſaeck uyt 't Keyſerrijck van China en Iapon gheſtooten, als om haer vervloeckte giericheyd : De onkundige hare aengenomen diſcipelen ſenden sy derwaerts, als van de Societeyt aengenomen om de Ongelovige tot Chriſtenen te maeken, die wel wetende datſe daer op poene van de doot niet komen mogen, ſelfs in 't vuyr loopen, onder pretext van Martelaers te worden : Maer de Heydenſe Iaponeſen hebben de voorſz. Ieſuyten aldus toegeſproken : Wat wonderlijck Volck zijt gyluyden ? ghy ſegt Chriſtus is u zaligmaker midts dat gy zijn bevelen en voetſtappen navolgt, beſtaende alles in liefde tot God en den menſch, in 't gelove van den ſelven God, en in een hope van door zijn gunſte zalig te worden : Dit ſyn hemelſche zaken, maer gy Chriſtenen en geloofter ſelve niet, want ghy doot en vervolght malkander, gy vertrout u niet op u Zaligmaker, vermidts gy niet hem, maer den verboden Mammon 't gelt deſer weereld bemind : want, by aldien ghy alleen ſocht de voortplantinge van het Chriſten geloof, waer om gaet gy niet in America, en in Barbarijen, die u ſoo veel nader zijn als wy ? Dan het ſchijnt ons ſeker toe, dat gy die om hunne armoede niet en ſoeckt, en tot ons komt ghy, niet ſo veel om onſer zalicheyd wil, als om datje weet dat wy gout hebben : Gaet na huys, en komt als wy u roepen, op poene van 't leven : Sult ghy ons 't geloof inplanten dat gy ſelfs verſaeckt ? Gy opposeert de macht van God in ons Rijck, en hoewel u Gods regiment niet en is (ſo gy ſegt) van beneden, waer om ſoeckt gy dan 't gund op der aerden is ?

doen annulleeren de fideicommis legaten van den Card. Salviati/ om syn Paleys daer door te mogen af-breken/ wierden gebarmupst toen sy hoorden dat de Groot-Hertogh van Toscanen d' Erfgenamen van dito Salviati in zijn bescherminghe nam/ die om datse de selve syne Ondersaten door hunne * gierichheyd hadden getracht haer wettich erfgoet t'ontvremden / nu in vergeldinge de ged. Jesuyte bevael hunne prachtige kerck/ en Klooster te Florence te moeten af-breken / vermidts den Groot-Hertogh seyde/ aldaer een Pallais voor hem te willen doen timmeren: Waer op dese bende/ die gelijck wy jaren lang geobserveert hebben datse hun tijdt meer in aertse als hemelse occupatien besteden/ wel verhaest den Paus quamen bidden in Salviati Testament geene verandering te willen maken/ en den Groothertoch te adverteren dat hy daer mede satisfactie geliefde te nemen: So antwoorde den Paus/ dat hy wel verwondert was haer conscientie beroert te sien / daer hy altoos bespeurt hadde/ datse seer kleyn was / en datse nu te voorschijn quam om weereldts goet/ datse haer wel mochten schamen lichtvaerdich te versoecken 'tgunt sy stracks daer aen weder desavoueerden/ &c. Sy dus bejegendt/ bleven stom als de Florentijnse Esels/ die wel schreeuwen om datse braten/ maer geen verstandige creaturen zijn.

Den Allerchristelijcksten Koning na veel toestels aen zijn Majesteyt/ vertrock den 28. Juny uyt Parijs / om na de Frontuyren den Cardi. Masarini te volgen. Te Fontainebleu quamen ettelijcke Gedeputeerden sijn Majesteyt vinden/ den Koning seyde/ hy wiste d'oorsaeck van hunne aenkomst wel / en dattet was om d'herroepinge van 't Proces Crimineel / geexecuteert tegens den Marquis de l'Hospital/ dat sijne Majesteyt genoechsaem wist dat hy de booste mensch van sijn gants Coninckrijck was / als hebbende gedaen tegen sijn ordre en coustumen/ doch om de diensten van sijn Oom aen den overleden Koningh/ en om de suppliantien/ was het herroepen / sonder dattet selve op hy andere in consequentie soude mogen getrocken worden. Uyt last des Conings arresteerden die van de Guarde den Abt de Richelieu/ en wiert gegeven aen Monsr. du Bar Gouverneur van Amiens/ om aldaer (gelijckme seyde) op 't Casteel zijn jonge tijt wat te passeeren. Den Chevalier Medavid oft hy wel Madame de Ronan en Madamoiselle haer Dochter om per force te huwelijck af te dwingen/ op sijn Kasteel hadde weg gevoert / wierde door de scherpe aensettinge van veele Cavaliers van buyten gedwongen de selve weder in vryheyt te stellen. Den Jesuyt Bigault gaf doen binnen Parijs een Boeck uyt/ daer in hy sustineerde/ dat de Bisschoppen niet van Jesus Christus ingestelt zijn / maer gheheel van den Paus dependeerden/ welck Boeck men te Parijs condemneerden / maer den Paus de Jesuyten gunstich / approbeerden dat te Komen. In Hollant ontstonden in dese tijt oock sommige luyden op/ die alle de Kerckelijcke diensten van outs by de Christenen gebruyckelijck/ met een geheel ander ooge aensagẽ als de gantse Christenheyt/ bekennende wel datte Roomse Godsdienst vervallen was / maer niemant en had expresse authorisatie van Godt om soo te reformeren ghelijck sy ghedaen hadden/

hadden/ derhalven stont yder so sy meynden gelijck sy/ seer los/doch sy seyden nietteemin hoedanich men de Godsdienst hervormen moste/ maer also sy insgelijcks geen uytdruckelijcke authoriteyt daer toe vertoonden/ so waren dese nieuwe reformateurs wel grof/ datse braeckten in een ander daer sy selfs gebrekich in bleven: Evenwel sy hadden noch al sommige discipulen/ en meest luyden van een nieusgierich humeur/ die hare vreemde by-een-komsten geern by woonden. Men sondt in dese tijdt ordre aen Monsr. de Bezons Intendent der Justitie in Languedocq/ om de geweldige hant te bieden aen die den Col op de Rhone ontfanghen voor den Prins van Oraingen/ sonder datte Graef van Dona yets meer soude mogen ontfanghen: Monsr. Amat Rentmeester des voorss. Prins had oock ordre niets aen dito Graef te fourneeren: Sulcks datter scheen dat Vranckrijck de Princesse van Oraingen ongunstigh was. Men besloot doen in dat Koninckrijck te doen een generael bedrijf op d'onkostē van den Staet en de Militie / om door die mesnage in see te brengen een Armade van 50. a 60. Oorlogschepen/om een notabel exploict daer mede te doen/ soo men 't noemde.

't Engels Parlament alhoewel eendrachtigh/ duchtende voor nieuwe opstant/ deden 't Parck van Enfielt en de Huysen daer rontsom sluyten/ maer over de eygenaers 't recht van gebruyck pretenderende/ met axen/vlegels en pickstocken des Parlaments soldaten van daer joegen/ tot de Soldaten ghesterckt/ de Boeren drongen/en al vrij hartigh met hun eygen wapenen hare ruggen maten. 't Parlament maeckte hun oock een Lijf-guarde van 250. Root-rocken/ daer Colonel Allured Capiteyn af was. Verboodt oock de Speelen tot Hamptoncourt/ in de Percken/ Mead-huysen/ en Dier-spelen. En om in alle voorval met hulp van de Militie [die over quade betalinge en kleyne vordering tot Ampten noch al murmureerden] te subsisteren / ordonneerde men datter Legher binnen Londen ende in de Voorsteden soude geinguartiert worden/ en betaelt aldus: Wie 30000. gl. rijck was / most onderhoudē 1. Paert 1. Ruyter/ wie 4000. gl. vermocht 1. soldaet te voet/&c. die 1000. gl. had tot 6. gl. inclups/mostē pro rato Amunitie verschaffē/ op peene van 200. gl. oft inde gevangenis. Den 24. deser verliet den gewesen Protector Richard de stat London en vertrock met consent des Parlaments op zijn Erfgoed. in Northampton: En sijn Broeder Henry naer 't Graefschap Cambridge/ beyde om aldaer te observeren dat een stil Burghers leven alderseckerst is. 't Hoff Withal bleef nu gants ledich staen/ maer het Palais van Somerseth wierde om penningen te fourneren / voor 10000. pont sterl. aen een rijcke Goutsmit verkocht: En Hamptoncourt bleef in suspense.

Het overheerde Spaense Nederlant ontbloot van alle welvaren / suchte langs hoe meer om ontslaging harer ellenden: t' Antwerpen daer de stapel van al hun negotie is/ disputeerde men om de voogdije van 't Post Comptoir der Hollantse Brieven/ den Breeden Raedt (alias de Gildens) die om hare Souverainen de Coningen van Spangien eertijts soo veel verquist hadden/ om goede kinderen van de selve te schijnen/ wierden (so als sy meynden)/ in

hunne oude previlegien niet weynich geprejudicieert/ en door d'oude costume andere wetten ingevoert. Den Franse Gouverneur van St. Venant volgens de prolongatie der stilstant van wapenen tusschen Vranckrijck en Spagnien/ begeerden aen de Vlamingen geen pasporten te geven/ betoonende also niet zijn doen/ dattet oude spreeckwoort waer is/ te weten/ dat de Walen voor den danck seer harde en onmedogende menschen zijn: Als het nu te Cassel Jaermarckt was / sondt desen Gouverneur een bende zijner Soldaten derwaerts/ die alle de Cramers gevangen namen welcke gheen pasporten hadden: Waer over de Vlaemse Boeren so ontstelt wierden / datse de wapenen in de hant nemende/ de meeste Soldaten neder hackten: Maer den Venantse Commandant hier over verbittert / dede waer hy konde diversche Regenten van de Vlaemse kleyne plaetsen ophalen/ van de welcke hy zijn guarant wel wiste te krijghen. Seker Pater der Minimen binnen Duynkercken hebbende aen een ander in een Vlaemse stadt geschreven/ hoe dat sy eenmael van het Engelse jock wenschten ontslagen te zijn/ en also eenige onlust tusschen de Burgers en 't guarnisoen waren geresen / dattet in troubel water goedt was eenige Attacque op de selve stadt te doen/ soo was dien brief by d' Engelse opgevangen/ die 's nachts daer aen den voorsz. Pater uyt zijn Klooster haelde/ om hem als een conspirateur te doen ophangen: Maer door voorspraeke van Monsr. Talon is hy geelargeert / dan wiert de naeste weeck als suspect/ mits al de Religieusen de stadt uytgeset: Onderwijl men uyt jalousie de stadt immers soo dapper versterckten tegens de Francoisen als tegens d' Spaense.

Den 1. July zijn in Nederlant uyt Oost-Indien gearriveert:

't Wapen van Amsterdam, en Amersfort voor Amsterdam,
De Provincien en Vlissingen, voor Seelant,
De Phœnix, voor Delft,
Zirickzee, voor Rotterdam,
De Walvis voor Hoorn, en den Olifant voor Enchusen.

Dese acht Schepen brachten mede / dat sy den 14. Decemb. 1658. van Batavia waren gescheyden / onder de vlagge van Commandeur Roetdijck/ en datter noch twee Jachten als Naerden en Erasmus souden volgen: De Ladinge van dese 8. Schepen was als volgt:

20550 stucks Lijnwaet,
5500 stucks gebleyckte Mouris,
4800 stucks Salampouris,
9286 stucks Bethilles,
9480 stucks gebleyckte Parcallen,
1920 stucks geruyte Negros Cleeden,
8640 stucks Seyl-doeck,
4200 stucks gebleyckte Adathays,
460 stucks Cassa Bengala,
2000 stucks Hamans,
2400 stucks Saenen,
23640 stucks diverse Baftas,
1200 stucks Garras,
6000 stucks Cannakins,
1200 stucks Chiavonys,
5285 stucks Gingans,
18 stucks geschilderde Deeckens,
30 Iapanse verlackte Comptoiren,

230 Iapanse Zijde Rocken,
1210 stucks rouwe Diamanten, a 1531. c.
49 stucks Besoar Steenen,
216 en 3 vierde onçen dito,
68385 pont Surats Cattoene Garen,
21580 pont Sappan-hout,
21562 pont Nooten Muscaten,
63000 pont Caneel,
41534 pont Macis of Foelie,
38669 pont Salpeter,
41119 pont Indigo,
19915 pont Wieroock,
2835 pont Zegel Lack,
5091 pont geperste Olye van Nooten,
1328 pont Aloë Saccatora,

22946 pont Gommelack,
50 onçen Civet,
255900 catty Iapans Staef-kooper,
374394 catty Poeyer-suycker,
36329 catty Benjuyn,
112382 catty Candy-Suycker,
30386 catty geconfijte Gengber,
600 catty Thee,
100 catty Surony, Mineral uyt Iapan,
8 en 1 quart catty Muscus,
3720571 catty Peper,
23 Kannen Oly van Foelie,
32 Potten Chia,
310 Bondels Iapanse Sijde Watten,
882 en 1 quart Maticael Stamp Paerlen.

Brachten onder andere noch dese tijdingen mede: Hoe dat in Julio 1658. de Hollantse Schepen die voor Goa gekruyst hadden / en verwisselt waren / tot Batavia waren gearriveert / na datse viermaelen meere Portugijse schepen waren slaegs geweest / in de welcke de Portugijsen t'elckens met schaede hadden moeten binnen loopen / besonder in de laetste reys / wanneer een van hare beste Gallioenen in de brant wierde geschoten / sulcks dat al wat door 't vuyr niet verteert wierde / voorts van de zee verslonden is / uytgeseyt 70. Portugijsen / die de Hollanders daer af berghden: Die noch 2. Forten van hun op 't vaste lant vermeestert hebben: Ondertusschen was den Heere van Goons 't voorleden Jaer voor extraordinaris Raedt op Batavia gekomen / met een schone Armade na de kust van Goa gegaen / met ordre / om alles wat de Portugisen daer ontrent en in Ceylon noch besaten / so doenelijck te bemachtighen / ende mede om des Compagnies Comptoiren aen te doen / de selve in qualiteyt als Fiscael te visiteren / en de wanordening te restabileren: De selve was gelant aen Ceylon / en met die van Colombo geraedtsleeft hebbende / was voor de stadt Jaffenapatnam ghevallen / daer hy de Portugijsen in vierdehalve Maents belegeringh soo dapper masseerden / datse hun op genade en ongenade mosten overgeven / treckende maer alleen uyt / midts datse 't leven behielden: Hier door wierde dit uyttermaten schoon Eylant Ceylon (waer d'Indianen seggen dat Godt eertijts 't Paradijs voor Adams val hadde gemaeckt / ende daer sy noch een seer hoogen Bergh toonen / waer op de Arcke Noe was blijven staen) t'eenemael van de Portugijsen verlost / die jaerlijcks alleen uyt Jaffenapatnam dat de Hooft-stadt van die Coninckrijck is / tot Tribuyt over de 100. Elephanten kreghen / van de welcke sy by de 600000. Realen maeckten. De Javanen in hunne boosaerdichepdt als noch continuerende / hadden twee Nederlantse Jachten overvallen / en 't Volck daer op seer grouwelijck getyranniseert. d'Engelsen hadden dit Jaer twee van hare rijckste Schepen door tempeest verlooren / en ten ware sy over al by d'Indianen sterck

aenhielden/ selfs met schade / souden al lang anders uyt ghekoopmanschapt zijn ghewreest. De voorsz. Engelsen kreghen nessens sommige andere / ook de 3. Schepen de Koopman / Thomas en de Willem uyt Oost-indien / met 2393. Balen Lijnwaet/ 25000. pont Peper/ 4530. Sacken Salpeter/ 235. stucks Root-hout/ 4. parcelen Robarber/ 29. parcelen China/ 3. balen Note Muscaten/ 7. perceelen Robbe Vellen/ 27. parcelen Indigo/ 34. sacken wit Aert/ 2. potten geconfijte Gengber/ en 136. sacken Cucuma.

't Jacht Naerden quam den 1. Augusti alleen in Tessel / zijnde den 15. January 1659. met 't Jacht Erasmus van Batavia gescheyden / doch ontrent 60. mijlen na gissinge aen d' ander sijde van de Cape de bona esperance van lant zijnde/ waren op den 30. Martij savonts noch by malkander/ maer wierden 's nachts door een geweldigen Orkaen van een geslagen / also datse malkandert zedert die tijt niet weder en hebben gesien: Naerden vervolghde zijn reys/ en wachte den Erasmus aen St. Helena sommige weken in/ maer alsoo die vertrout wiert in onmacht geraeckt / en weder na Batavia gekeert te zijn/ is Naerden alleen vertrocken: De Ladinghe van dese twee Jachten was als volgt:

NAERDEN.

19342 pont Kirmanse of Persiaense Wolle,
19000 pont Courijs of Bougijs,
47703 pont Siams Sapan-hout,
20300 pont Gommelack,
50000 catty Iapans Staef-kooper,
964512 catty Poeyer Suycker,
123040 catti Peper,
12060 pont Ceylonse Canneel,
1314 catti Radix China,
260 Mutsjes Canneel Olie,
57 catti 12 tyl 2 m. Tonkinse Muskus,
250 pieces Bengaelse Armosynjes,

ERASMUS.

63238 pont Siams Sapan Hout,
165223 pont Poeyer Suycker,
29520 pont Ceylonse Canneel,
192490 catty Peper.

Met dit Jacht quamen Brieven van den Generael / verhalende / hoe dat de Japonesen noch in goede affectie mette Hollanders continueerden: Dat een der grootste steden op Japon door ongheluck verbrant sijnde / den Keyser tot weder-op-bouwingh haerer Huysen/ de beschaedichde met 400. Tonnen gouts hadde begifticht. Daer zijn zedert Brieven uyt Suratte van den 28 Decemb. 1658. gekomen / berichtende / hoe sekere rijcke Crake uyt Goa na Lissabon seylende/ gewaerdeert op een byna Koninckl. Schat/ na 2. ofte 3. dagen in zee gewecst te sijn/ door een leck was te gronde gegaen/ met 250. zielen/ daer van maer 7. menschen admirabel geberght wierden: Over welck verlies in Portugael dapper ontsteltenisse was.

Den 27. deser arriveerden den Schout by Nacht Tromp mette Silver-Schepen uyt Spangen/ door 't Canael / eenige liepen achter Engelant om: [Dan quamen noch alle behouden in 't Landt:] Een Hollants schip met Silver van St. Andera te Diepe in Vranckrijck eenige last brekende/ gebeurdent/ dat een Engels Fregat daer op loerden: Daer gingh van Diepe een Holl. Convoyer met 1. vloot koopvaerders t'seyl / latende het ged. schip van St. Andera op de reede van Diepe / om dattet noch niet klaer was:

was: De convoyer met syn vloot in zee komende/ komt 't Engels Fregat hem op zy/ en segt/ datter soo een Schip van St. Andera in de vloot was/ 't gund hy daer uyt begeerde/ pretenderende/ datter Spaense goederen in waren: dan 't voorss. schip onder de vloot niet zijnde/ was zijn pretext uyt/ en laet dese varen: 's Anderdaegs steeckt het St. Anderas schip van Diepe in zee/ en quam noch voor de ged. Convoyer en zijn vloot behouden in Tessel/ onbewust van de wolf die op hem gepast hadde.

Als de voorleden Maent sekere Brugge binnen Amsterdam by klaren dage plotselijck was in gevallen/ soo dat sommige menschen ongeluckig gedoot en gequetst wierden: Is na gedane inspectie de noort syde van de Borse verswackt synde/ door vaster fondamenten gecorreboreert. De H. Staten van Hollant zedert eenigen tijt op de verklaringen van eenen Alexander/ in dienst nevens eenen Sevenhuysen geweest van d' Heer Rasenbroot/ ten tyde van de Velt-tochten van Prins Fredrick Hendrick hoogl: memorie/ sich op dese en andere persoonen van qualiteyt geinformeert hebbende/ die met hun achten op de Voorpoorte in 's Gravenhage waren gedetineert: Hebben de selve aen den Hooghen Rade van Hollandt/ Zeelandt en Vrieslandt over ghegheven/ omme de examinatien te vervolgen/ en............

In dese maent arriveerden drie statelijcke oude Gesanten tot Amsterdam van Zalee/ af gesonden aen hare Ho. Mo. van den Koning van Marocco en Fez/ tot vernieuwingh der oude Alliantien met desen Staet/ doch allermeest om uyt dese Landen derwaerts te brengen een expert Oculist/ om te cureren den voorss. Koning van Marocco/ overvallen met een swaere sincking op syn een ooge: Gelijck sy dan op sekere conditien seg weken hier na met een oculist van Utrecht na Zalee zijn af-gevaren: En na dat de selve op kosten van den Staet in 't Huys van Monsieur Maes waren getracteert/ quamen sy den 7. Augusti ter Audientie/ begeleydet van den E. Golius/ Professor der Orientaelse spraken binnen Leyden: Zy hadden van Barbaryen mede ghenomen een jong Leeutje en Leeuwinne/ twee kleyne Turckse Paerden/ een Vogelstruys: Het Leeuwtje droegh den voorste der Gesanten ter Audientie gaende/ als een juffers hondeken op syn armen/ de Leeuwin was op see gestorven/ en de twee Turckse Paerden die aen de Staten Generael vereert waren/ wierden door hare Ho. Mo. weder om vereert aen het Jonge Prinsje van Oranjen/ die toen in 't Huys van Graef Johan Mauritus zijnde/ alhoewel jongh nochtans mannelijck de toomen der voorss. Paerden aenvaerde/ en hare Ho. Mo. in dese woorden bedanckte: Dat hy den Staet noch dienst met de selve Paerden verhoopten te doen, &c. De Vogelstruys van de kijckers te geweldig geverreert/ storf na weynich dagen/ dewijl hy als een Voorbeelt van alle Vraten/ in ghesslockt had wat hem toe-geworpen was: Uyt nieusgierichheyd is hem de mage opgesneden/ binnen de welcke men in de 80. Spijckers gevonden heeft/ die hem de jongens (meynende dat hy yser als broot verteeren konde) toe geworpen hadden. De Audientie met alle civiliteyt afgeleght hebbende/ gaven sy dese onderstaende Voorstellen over/ 't welck was den 28. July: Het getranslateerde luyd op Hollants aldus:

In den

In den Name des Grooten Bermhartighen Gods, die veelvoudige Heylige zegeningen, de welcke sich uytstreckt over zijne Propheten.

WEgens het bevel van onsen Heer, Prince der ghelovigen, Soon van Onsen Heere, Prince der Gelovigen (a) onse Heer Abou Mohamet, Abdalla, Alivatrich Billa,

Locus Sigilli, behelsende de naemen en toe-namen van den Prins.

den welcken Godt maintinere met syn Goddelijcke bystant, ende door de versterckinge syner hulpe voorspoedige tot eeuwiger gedachtenisse van deselve verheven naem, aen de Hoogweerdige, sincere Vrunden, de Staten Generael, Opperheeren der Vereenichde Nederlantsche Provintien; welckens beraedinghen ende voornemen Godt recht bestieren wil door syne inspiratien toe alle geluck ende Heyl; desen hebben wy ghesch reven uyt onser jegenwoordige residentie plaets de Stadt Sale, om te vernemen den toestandt uwer welvarentheden door Godes Genaden, ende kondich te maken d'oprechte intentien onses herten tot continuatie van vruntschap ende onderhoudinghe van het verbont ende Capitulatien tusschen ons ende U L. (b) ghemaeckt, ende daer benevens aen (c) u Ho: Mo: te recommanderen die gene, die dese sullen overbrengen, onse vrunden ende dienaren onser waerdicheyt, den seer gheachten ende geliefden Syd Ibrahim Duque, den bysonderen Syd Ibrahim Manino, ende den aensienlijcken Syd Mohamet Pinalien, ende onse vordere dienaren, die in haer gheselschap syn, welcken wy tot u l. afgesonden hebben, uyt vast vertrouwen op uwe sincere affectie, vruntschap ende goede wille t'onswaerts, ten eynde deselve onse Dienaers door u l. vermoghent bevel eenige Medecijn Meesters tot ons herwaerts mede nemen mochte, ende daer nevens met u l. vernieuwen het Tractaet van Vrede, ende handelen over eenige saecken, concernerende het nut ende voordeel van wedersyden, versoeckende u l. haer gheloof te willen gheven in alle 'tgheene sy van onsent weghen deselve voordraeghen ende in onsen naem refereren sullen, aenghesien sy van de naeste ende vertrouwste dienaers syn van desen Staet; vorders sy by eenige van uwe Oorloghschepen tegen die van onse syde gepleecht seeckere mishandelinge, welcke wy vastelijck geloven buyten uwe ordre ghesciedt te wesen, derhalven noodich is, dat gy lieden met ernst insien wilt de gherechticheden der overmoghende, die tot ons haeren toevlucht nemen tot voldoeninge van onse verbont en de conservatie van vrientschap, ghelijck wy oock letten sullen op 'tgeene van onse syde mochten ghescheiden, en hebben nu al versorgt de restitutie van 't schip, waer over van

U L.

(a) Dusdanige repetitie gebruycken zy, om de gelijckheyd harer afkomst in qualiteyt.

(b) Haer gewoont van titel is niet anders als u l. en gylieden, selfs aen Vorsten en Princen.

(c) U Ho. Mo. in hare Tael alsoo 't eygentlijcke woordt, is soo veele als een Eer-titel van alle Hooge Machten.

U L. eenmaal geschreven is, synde den Eygenaer dies machtich gemaeckt eenige dagen voor datum deses, welcke is het begin vande (d) Heylige Maent Ramedaan des Iaers 1069. ende wenschen dat gy luyden oock alsoo mocht uwe goede intentie betoonen, in 'tgeene onse syde raeckt, ende bysonderlijck nopende het Schip, 'twelck uwe Ondersaten ghenomen hebben voor Tituan, thien daghen voor de (e) Maendt Gods Dulhitzia van den Iare 1067. en wat belangt 't Schip van Alcondoby, daer van hebt ghy lieden voor dasen kennisse genomen, doch het geene gehoort wort, is niet gelijck het gene voor d'oogen wert gesien, maer ghylieden (welcken Godt dirigere) sy 't waerdich t'onderhouden 'tgeene tot cessatie aller vijandschap, en tot hanthavinge van de Vrede tusschen ons en U L. besloten, is behoorende, eñ vast te houden de banden waer mede de selve samen gevoecht en vereenicht is: Siet wy hebben aen U L. gesonden onse Vrienden, op dat gy-lieden mette selve mocht vernieuwen en verhandelen alle poincten van gerechticheyd groot en kleyn die tusschen U L. en ons te consideteren staen: De gemelte Persoonen sullen noopende het subject van eenige Gemees-Meesters, U L. naerder openinge en Verhael doen: En uwe weldadicheyt versekert ons, dat de selve ons sullen toegesonden worden, gelijck zy dan oock met eere en goede gunste wel ontfangen en getracteert zijnde, in korten tijt (soo 't Godt gelieft) derwaerdts ende weder te keeren hebben, zijnde dit een sake die ons ter herten gaet, en van U L. gants ernstelijck wort versocht, waer uyt wy de waerheydt onser hoope bespeuren sullen, houdende U L. voor die geene van welcken het volbrengen deses in sekerheyt mach verwacht werden: En alhoewel buyten U L. oock andere ons naby zijn, soo hebben wy nochtans om 't gheene dat van uwe oprechte en goede genegentheden t'onswaerts gebleecken is, dese Onse Vrienden aen u Ho. Mo. voor alle andere gedestineert, eñ aen de selve dese onse eerste besendinge willen doen, buyten gewoonte: Versoeckende, dat U L. gelieve onse Vrunden wederkomste met een korte en ghewenschte expeditie te voorspoedigen: Gelijck oock alles wat van u Ho. Mo. begeerten t' onser kennisse mochte komen, met Godes hulpe in alle vaerdigheyd by ons sal volbracht worden. Waer mede U Ho. Mog. toewenschen alle geluck en Vrede, in den (f) aenvang van de Heylige Maent Ramedaan des Iaers Duysent Negen-en-sestich.

(d) Dits haer Vasten. (e) dits de groote Sacreficie maent te Mecha. (f) den 22 Mey 1659.

Den 22. October daer aen volgende zijn dese poincten tot Ampliatie van de voorgaende Tractaten geadjusteert:

ALso zedert eenige Iaren herwaerts tusschen de Vereenigde Nederlanden ter eenre, en de Doorl. Prins en Heere Cid Abdalla Ben, Cid Mohamed Benbuccar, Heere van de Steden ende Landen van Zalée, ter ander zijde, is onderhouden een goede Vrede, vrundschap en correspondentie, en de selve oock noch jongst met een Tractaet den 22. Martij Anno 1657. is bevestigt geweest, en concurrerende als noch wedersijds goede meeninge tot vorder onderhouding van de voorsz. Vrede, vrundschap en correspondentie, eñ mede tot elucidatie eñ ampliatie van

't voorsz. Tractaet, soo hebben de Ho. Mo. Heeren Staten Generael der Vereen. Nederlanden uyt het midden van haer gecommitteert en geauthoriseert d'Edele, ghestrenghe, Eersame, hoogh geleerde, wijse, voorsichtige Heeren, Rudolph van Ommeren, Paulus Swaenenburgh, out Burgerm r. der Stad Leyden, Iohan de Wit, Raed en Pensionaris van Holland ende West-Vriesland, Marinus Stavenisse, Pensionaris der stad Ziricxee, Iohan Baron van Reede, Heere van Renswoude,&c. Epo van Bootsma, Iohan Schulenborgh, Raedsheer der stad Groningen, respective Gedeputeerden in hare Ho. Mo. Vergaderinge, van weghen de Provincie van Gelderland, Holland en Westvriesland, Zeeland, Uytrecht, Vriesland, Overyssel, en Stad en Landen: De welcke tot deverse reysen in conferentie geweest zijnde met de Heeren Sid Ibrahim Duque, Sid Ibrahim Manino, en Sid Mahomed Pinaliez, Afgesanten van den wel gemel. Prins en Heere van Zalée: Te samen in kracht van wedersijds authorisatien hebben beraemdt en besloten tot elucidatie en ampliatie als vooren, dese navolgende poincten en articulen:

I. Dat tusschen de hooghgem. Heeren Staten Generael, en den welgemel. Prins en Heere van Zalée reciproccelijck sal werden onderhouden en vast gestelt blijven 't voorsz. Tractaet van Vrede en vrundschap, onderlinge gemaeckt en gesloten op den 21. Martij 1657. voorsz. relatif tot dat van den 9. September des Iaers 1657.

II. Dat den meergem. Prins van Zalée sal doen af-kondigen en ordre stellen dat d'Onderdanen van haer Ho. Mo. onder 'tghebiet van sijn Exel: 't sy aldaer woonende, ofte komende te handelen niet onbehoorlijck en werden bejegent, of qualijck ghetracteert, 't sy met woorden, werpen van steenen vuylicheden of andersints, maer in sulcker voeghen, als tusschen twee Natien in vrundschap en Tractaet met malkanderen sijnde, betamelijck is, op poene van naer behooren gestraft te werden.

III. Dat soo wanneer wederzijds Oorlochschepen malkanderen sullen komen te recontreren, ofte t'ontmoeten, datse d'een den anderen wel sullen te tracteren, ende bejegenen, soo met woorden als met wercken, ende sulcx niet alleen omtrent de Schepen, maer oock int regard vande persoonen, ende Koopmanschappen so ende gelijck twee Natien in vruntschap ende Tractaet met malkanderen sijnde, onderlinge gewoon, ende gehouden sijn te doen.

IIII. Dat so wanneer de schepen van den Staet der Vereenigde Nederlanden, die van Salee ende van andere plaetsen, staende onder 'tghebiet van sijn Exel. sullen rescontreren, de Zaleesche Kapiteynen, niet ghehouden en sullen sijn met haere Boots aende Schepen van haer Hog. Mog. te komen, maer dat de Nederlantsche Kapiteynen yemant aen haer boort sullen moeten senden, naer dat die van Zalée sullen hebben ghestreecken, ende haer inghewacht, omme haer Zee-brieven ofte Commissien te recognosseren ende t'examineren, des sullen soodanighe Saleese Schepen de geene die als vooren aen boort ghesonden werden, niet alleen met gestreken Mars zeyl in wachten, maer oock in dier vougen blijven leggen, tot dat d'uytghesonden weder om aen boort van de Schepen van hare Ho. Mo. sullen wesen ghekeert, ende van daer aen de Saleesche zeyn gegeven sal zijn om hare reyse te vervorderen.

V. Dat hare Ho. Mo. Consuls van de Nederlandtse Natie in Spangien en in de Rijcken van Spangen, sullen aenschrijven en ernstelijck lasten en bevelen, dat soo wanneer aldaer in die ghewesten eenich Schip ter plaetse van hare residentie wert opgebracht, toe-behorende Vassalen en Onderdanen van den meergem. Prins en Heere van Zalée, zylieden haer als dan dadelijck sullen hebben t'informeren en laten informeren wie den Veroveraer daer van is geweest, ende vernemende dat die een Onderdaen van hare Ho. Mo. is, datsy de hand op het veroverde schip ofte Schepen sullen leggen, en teghens den Capiteyn die den Veroveraer is, protesteren, ende trachten hem te doen apprehenderen, op dat alsoo in krachte van de voorsz. Vrede tusschen

beyde

beyde Staten en Natien gemaeckt, sodanige genomene Schepen ofte Schip, met de ingeladen goederen, den gevolge en aankleven van dien, in vrijheyd mogen werden gestelt, ende aen de originele eyghenaers gerestitueert.

VI. Dat het jegenwoordige Tractaet van Elucidatie en ampliatie, by hare Ho. Mo. en sija Exell. gerateficeert en geapprobeert sal werden, en de Brieven en Instrumenten van ratificatie en approbatie in behoorlijcke forme tegens den anderen uytghewisselt binnen den tijt van 6. maenden na dito deses vallende, een maend of twee onbegrepen.

Ende wy Gedeputeerden en Afgesanten voornoemt, hebben dit Tractaet van Elucidatie en ampliatie met onse eygen handen ondertekent, en 't selve met onse Cachetten bevestigt, den 22. October 1659. in 's Gravenhage.

Rudolph van Ommeren.
Paulus Swaenenborgh.
Iohan de Wit.
Marinis Stavenisse.
Iohan van Rheede.
Epo van Bootsma. & Iohan Schulenborgh.

IBRAHIM DUQUE.
IBRAHIM MANINO.
MOHAMED PINALIEZ.

Van de voorgaende opgerechte Tractaten siet voorder op ons 2. d. fol. 25.

Augustus 1659.

Als nu in Junio binnen Groeningen den Vorst van Anhalt met de jonge Princesse van Oraignien was getrout, zijn hare Exell: na gehoudene Bruyloft in 't leste van Julio op 't Huys te Rijswijck gekomen, waer nevens noch quamen de Keurvorstinne van Brandenburgh, Prins Willem Stadtholder van Vrieslant en des selfs Gemalinne, de Princesse Maria en Graef Johan Maurits van Nassau, &c. werdende in die occasie van de Staten Generael met gelucksweuschinge des geeerbieerden Huwelijcks gecongratuleert: Waer na diverse Banchetten werden gehouden, als, den 12. Augusti waren de voorsz. Prinsen en Princessen getracteert van de Princesse van Oraingen op haer Huys in 't Haechse Bos: Ende den 14. dito by d'Heer Buysero op syn Hofstede te Rijswijck, zijnde Raedsheer en Griffier van den Prince van Oraingen, die mede tegenwoordigh was, en waer nessens veele Arca triumphalis geciert met konstige Festoenen, ooch vertoondt zijn de Wapenen ende Cyffers van hare en zijne Hoogheyd. Den 16. dito waren hare Exc. magnifijck getracteert by Graef Johan Maurits, op zijn Huys in den Haghe. Den 18. tracteerden de 4. Jonghe Princessen van Oraingen hare Vrouw Moeder, te Rijswijck op de Hofstede van Capit. Tromp. Hier na hebben die van Amsterdam alle de voorsz. Princen en Princessen binnen hunne stadt genoodicht, door 't afsenden van d'Heer Burgerm. Huydekooper, ter occasie dat nu 't gheheele Huys van Oraingen en des selfs Descendenten by malkanderen waren, en geern d'eere hadden om hare Exell. binnen hun Poorten t'ontfangen, ende betonen hunne schuldige genegentheyt diese hadden tot het Huys van Oraingen, over de grootediensten by der selver loffelijcke Voor-

Ouderen aen desen Staet bewesen/ Ec. Daer op sijn hare Exell. (uytgeseyt den Jongen Prince van Oraingen) na Amsterdam ghereden / sittende in 8. Carotsen yder met 6. Paerden / wierden aen 't Heck door de Kuyterije in gehaelt/ en so geleyd na 't Princen Hof: De drie volghende dagen wierden over gebrocht met op d'Academie te sien speelen/ rontsom de Schepen te varen/ die soo lustich saluteerden als oft hun het Buspoeder ware vereert geweest: En 't Amonitie en Glas Huys te besien / oock met Gastmalen op het Pantheon van het Stadtshuys / daer nessens meenichte konst-stucken van Schilders en Poëten/ op den Dam voor 't Stadthuys vertoont wierden op Triumph-Wagens de 7. Vereenighde Provincien en 't Huys van Oraigne/ Ec. voornamentlijck was wel uyt gebeelt den Ouden Prins Willem van Oraingen: Dit was verijmt door J. Vos / Vondelen vlechte een Princelijcke Epithalamia: Over Tafel wierde veel nieu geslaghen gelt uyt gedeelt / zijnde Ducatons mette Nederl. Kuyter tot 63. st/ en Daelders mette Leeuw en geharnaste Man tot 50. st. Dus van den 27. deser den dag der Intrede / tot den 30. wanneer hare Exell. vertrocken/ in vreugde afgeloopen sijnde/ was 's Avonts te vooren omtrent 11. uren op 't water by de Cluyveniers Doelen een schoon Vuyrwerck aengesteken/ zijnde 3. Mast-boomen op een groote Lichter staende: Ontsteken sijnde/ wanneer de voorss. Princen en Princessen uyt de Vensters der voorss. Doelen/ nessens ontellijcke kijckers op de waterkant speculeerden/ kreegh dit Vuyrwerck de ghedaente van een Goude Kroon/ die nergens aen gehecht/ in de Lucht scheen te hangen / onder de Croon stont een geluckwenschinge aen de Princesse Moeder Douagiere/ en daer beneffens in vuyrige Letteren: ÆMILIA de SOLMS. Hier onder / en meest de geheele nacht verkondigden de Trompetten Het daget uyt den Oosten: Ongeloofflijcke Vuyrpijlen doorsl wierden de Lucht/ en over 't water / daerse speelende in doken en weder uyt vloghen met de aldergeestichste kyrenyrien: De nacht by na geeyndicht/ sloot men de Vensteren/ yder ging na huys en te bedt: Den naeste morgen quamen by de 200. Jachten met Wimpels en Banieren hare Exell. op den Amstel uytgeleyde doen/ naer dat oock de Kercke/ en 't Oost-Indis Huys een orientaelse visite/ nessens de Jootse Synagogue besoeck hadde genooten: Aldus zijn alle dese Vorstelijcke Personen vertrocken/ scheydende omtrendt Amesfoort / zijn de Keurvorstinne van Brandenburgh nessens den Vorst en de Vorstinne van Anhalt den Rijn op na Berlin getogen / keerende de andere hare Exellentien weder om naer Hollandt.

Na dat Vrou Beatrix de Cuisance Princes van Cantecroi in Hollant seer groote instantien ghedaen hadde / en by maniere van spreken Hemel en Aerde beweecht om geadmitteert te werden tot een super-revisie / ofte soo als sy het gelief den te noemen/ nadere Propositie van erreuren/ die sy pretendeerde dat gecommitteert soude sijn geweest in de Sententie vanden Rade van Brabant in 's Gravenhage/ in cas petitoir/ eerst/ ende daer na oock in de Sententie in cas van revisie tegens haer/ en tot voordeel van de Princesse van Zollern/ rakende het Marquisaet van Bergen op zoom metten gevolge en dependentien van dien/ met eenparichheyt van stemmen gewesen/ daer by de voorsz. sententie in cas petitoir wiert geconfirmeert/ en verklaerdt / daer inne te wesen gheen erreur/

treure: En datte sulcx nu ontrent een geheel Jaer hadde gecontinueert/ so voor hare Ho. Mo. ende by overneminge voor hare Ed. Groot Mo. de Staten vā Hollant/ die de moeyten hadden gelieven te nemen door eenige Heeren uyt het midden van hun gecommitteert/ alle de stucken daer op de super revisie gefundeert wiert/ te laten examineren/ als oock mede door de respective Hoven van Justitie over Hollant/ Zeelant en West-Vrieslant/ wiens Advijs hare Ho. Mo. iteratijvelijck hadde versocht/ eerst in thesi/ en daer na in hypothesi. Soo zijn eyntelijck hare Ho. Mo. gedient geweest conform het positif Advijs van den Hove Provinciael (den Hoogen Raet daerenteghen sich hebbende doen excuseren advijs te geven in een saecke hier bevorens in revisie gepretendeerde super-revisie te difficulteren en af te slaen.) Hebben oock welgemelde Haere Ed. Groot Mog. by occasie van dit importun ende ongefondeert vervolgh oorsaeck genomen/ inden, haren te statueren ende vast te stellen/ dat niet alleen in saecken van soodanige nature als desen/ maer oock alle anderen saecken ofte processen by sententien/ in kas van Revisie geterminéert of noch te termineren/ 'tsy de voorgaende sententien/ daer jegens erreur gheproceert wert/ in revisie werden gheconfirmeert/ gealtereert ofte oock getracteert/ door volkomen geassopieert ende buyten alle verdere disceptatie gelaten sullen werden. Sonder dat daer jegens eenige exceptien/ Provocatien/ Super-revisien/ Gratien Relifven/ Querelen van nullitеyt/ of eenighe andere remedien of beneficien hoedanich die oock genaemt souden moghen werden/ geene uytgesondert/ directelijck of indirectelijck geadmitteert ofte getollereert sullen mogen werden/ op dat een yder moge weten waer na hy hem peremptoirlijck sal hebben te reguleren: Soo dat hier mede de voorsz. Princesse van Zollern nopende de possessie van hare Marquisate metten gevolge van dien/ in volkomen gerustheyt en verseeckertheyd is gestelt geworden.

Den 9. deser heeft den Grave de Fuentes Spaense Ambassadeur te Weenen wegens zijnen meester van den Keyser het Rijcks Leen ontfanghen over Milanen en Bourgondien/ onder Eede; den Hertogh de Modena en den Paderbornse Bisschop deden insgelijcks/ hun volghden vele andere. Het Keysers Leger in Pomeren gevallen/ om Sweden van Denemercké af te locken/ verweckten al om in 't Duytse Rijck groote schrick/ vermits sy vreesden voor een nieuwen Oorlogh/ ende dat Vranckrijck daer over pretext soude soecken: Den Commandant in Homburg noch Frans noch Keysers sijnde/ wiert nu van den Franse Marquis la Ferte gedreycht om belegert te worden/ dan hy seyde die Vesting voor sijn meester den gevangen Hertoge van Lotteringen te willen bewaren: Hy was soo streng/ dat als een sijner Soldaten en Vrouwe waren deur gegaen/ hy de selve hebbende doen achterhalen/ terstont beyde de Man en Vrou (hoewel sy ten uyttersté swanger) dede ophangé/ en men heeft perfect konnen sien hoe lang de Vrucht in 't lijf tegens de doot gearbeydt ende geworstelt heeft. 't Keyserlijck Hoff de Stad Munster over de directie van 't Guarnison en de wijdere disputen met hunnen Bisschop/ gecondemneert hebbende/ soo waren d' Ingheseténen daer soo dapper teghen/ dat sy ver-

 klaerden

klaerden by diverse of gesondene Missiven veel lieber sich te willen onder der Sweden protectie te begeven/ als met haren Bisschop te reconcilieren: En also nevens de Condeese en Spaense Soldaten noch andere Troupen quamen af-sacken/ soo dat de Munstersche weder voor een belegering vreesden/ so stelden die van binnen haer in defensie / en de Soldaten bleven in 't Keulse en Luyck Lant legghen / 't welck Keur-keulen als Prins en Bisschop van beyde/ in Brussel dede klagen. Tusschen den Aerts hertoghe van Insbruck ende de Switzers ontstont in dese tyt hooge twist om de stadt Stein en d'omgelegen Dorpen/ den eersten pretenderende daer van eygenaer te zyn/ sond syn Commissarissen op 't Lant om de Boeren te beledigen/ waer tegens de Switsers geheelijck niet en houden verstaen.

Men behartichden vast dach aen dach in Hollant by de Staten des Lants hoe men best de Noorder Croonen op het geconvenieerde soude vereenigen/ dan also sommige in faveur van Denemarcken wel hadden willen tot dasschept der Vrede contribueren / soo gaf den Fransen Ambassadeur daer teghens het naer volgende Papier in:

De ondergheschreven Ambassadeur van Vranckrijck geadverteert zijnde, van eenige nieuwe Propositien die gedaen worden op 't subject van de saken van Denemarcken, door de welcke het schijnt dat men wil springhen uyt het Verdrach, 't welck tusschen de drie Staten gemaeckt is geweest tot de bevredinghe van de Noortze Oorlogen, daer van de continuatie soo hinderlijck is, niet alleenlijck aen de Coningen die in Oorloch zijn, maer alle haer Nabuyren, Vrunden en Geallieerden, door de interruptie van de Commercie, vindt sich geobligeert aen hare Heerlijckheden te verklaren van wegen den Coning syn Meester, Dat soo sy treden uyttet Verdrach ende mesures, de welcke met soo veel sorg ende moeyten gemaeckt zijn geweest, dat de Coning zijn Meester sal treden uytte termen van mediatie, ende opentlijck met alle zijn krachten eñ vermogen den Koninck van Sweden assisteren, in conformiteyt van 't Tractaet van Guarantie die zijne Majesteyt met Engelant gemaeckt heeft: *Daer om en twijffelt hy niet oft hare Heerlijckheden sullen door hare voorsichticheyd prevenieren alle 't gevolgh van een sake soo dangereus in sich selfs, maer die daer en boven niet alleenlijck en soude retarderen de vernieuwinghe van de Alliantie tusschen Vranckrijck eñ desen Staet, daer van de Propositie korteling is ghedaen door myn Heer Boreel haer Ambassadeur, eñ by zijne Majesteyt geagreeert met alle de getuyghenisse van goede wille: Maer die het absolutelijck zal breken, eñ in plaets van een Oorloch, haer aenbrengen verscheyden Oorlogen te ghelijck, daer van het niet noodich is haer de consequentien te representeren, die haer niet als te wel bekent zijn. Dat is waer om hy haer versoeckt eñ bidt te willen seriense eñ diepe reflexen doen op dese sake, eñ behoorlijck oordeel eñ onderscheyt maken*

[illeg]en tusschen den genen die syncere intentien hebben om den Vrede te doen wel gelucken, en de geen die geen ander desseyns hebben als de selve te beletten en te breken, en van nieus (machmen 't seggen) Europa te storten in een confusie van onrust en Oorloge.

Gedaen in den Hage den 6 July 1659. Getekent,

I. A. de THOU,

Waer naer heeft den selven Ambassadeur versocht / dat hare Ho. Mo. het Tractaet van den 21. Mey gelieft den ter executie te stellen / sonder sich te engageren tot de formure van een gevecht / &c.

Na dese serieuse instantien van Vrankrijck / en om datte Engelse Plenipotentiarisen mede uyt Duyns na de Sont waren geseylt / heeft men op hope van een goede Vrede tusschen de Ministers vande drie Staten den 24. July in 's Gravenhage besloten den stilstandt van wapenen weder te prolongeren / 't gebeurde / dat d'advertentie hier af juyst te Coppenhaven quam den 1. Augusti / wanneer den Admir. van Opdam mette gheheele Armade en seer veel vaertuych doende was om 't Ancker te lichten / en te gaen op een notabel desseyn / zijnde so men geloofde / om Nascou te ontsetten / waer toe den Coningh van Denemercken hadde versocht aen den Oversten Pichler / dat hy met de Hollantse nevens de Deense macht op de voorss. Vloot wilde embarqueren / doch bleef Pichler volherdich datte Holl. Soldaten niet verdeeldt noch onder Deensche Officiers als dan en souden staen / maer / in een corpus by der selver Oversten gecommandeert werden: Om dese Vloot uyt te pressen / was den Coning in persoon na de Vlaber ghelweest. Een grooter ontsteltenis gaf het binnen Coppenhaven / als sy saghen dat den Admir. van Opdam weder gecontramandeert waert: Voorwaer een harde salie / dewijl Nascou zieltoogde / en d'occasie om Denemarcken dienst te doen / geboozen scheen.

Den 30. July arriveerden d' Engelse Plenipotentiarisen met 2. Fregats en 5. Coopvaerdijers t' Elsenor / en na datse hare Admi. Montagu by Ween / van hunne aenkomst hadden verwittight / so deden sy insgelijcks met alle civiliteyt aen de Neder. Gesantē / die op die tijt te Elsenor waren: Voorts daer aen de voorss. Ministers in conferentie over hunne pouvoirs komende / ghevonden alle van eenen wille te sijn / selfs den Fransen Gesant alsoewel doen absent zijnde / adviseerden / dat hy van zijn Meester ordre had ghekreghen om sich met de voorss. Gesanten absolutelijck te confirmeren: Soo dattet nu op 't believen van beyde Coningen aenquam / waer op d'een grooter hoop als d'ander hadde / doch de tijt gaf slechter troost als yemand verwachte.

De respective Heeren Gesanten begaven hun den 27. deser na Cronenburg in 't vertreck van den Koningh van Sweden / welcke op die tijdt van de meeste zijner Officieren omringt was / den Ambassadeur Slingerlant die het project van de Vrede gerolt als een regiment stock in sijn hant hadde / datte 't woort / en begost op 't selve subject voortvloependete harangueren / maer de Coningh luttel patientie hebbende / en daer tusschen vallende / seyde in specie: Dat hy geen Wetten van andere gestelt en wilde zijn, derhalven met het gehandelde in den Haghe niets en

hadde

hadde te verrichten: De Deense seggen/ dat Sijne Majesteyt op de Kling van zijn Rapier kloppende/ noch seyde: Men mocht in den Haegh besluyten wat men wilde, hy soude dat daer mede wel verbreken. En wijders / Waer om zy Gesanten daer sonder Paspoort gekomen waren? Dat hy haer voor zijne Vijanden hielt, en deswegen wel konde versekering nemen. Hier op antwoorde substantieeljck den Heere van Slingelant/ Dat hy meynde sulck seggen niet dan uyt een genereusheyd des gemoeds was voortkomende, &c. Dat zy daer uyt kracht van hare Charge en wegens hunne Principalē gekomen waren: En dewijl het soo wel tot voordeel van Sweden strechten als yemand anders, soo had men niet vertrout dat Sijn Majesteyt daer onbenoegen in soude scheppen, &c. Ommers den Koningh bejeghende met groote indignatie op die tijdt al de Mediatores/ uytgesept die van Vranckrijck/ als zijnde den eenighen steun daer Sweden nu soo stout op sprack: Vergetende de weldaden die Hollant Anno 1644. om dat Denemarcken doen onmatelijck was/ aen Sweden dede: Want nu deden de Sweden als toen de Deenen te onlijdelijcke exactie/ &c. De Engelse Mediatores seyden / Dat men de voorss. Tractaten t'samenderhand hadde begrepen, meynende zijne Majesteyt daer een grooten dienst mede te doen. Maer den Koning antwoorde haer soo onminnelijck als yemand/ seggende: Van Engeland wel verwondert te zijn dat zy die zijne Vrienden scheenen nu ageerden als Vijanden; Hebbende dit Tractaet ondertekendt, de welcke hem soo schadelijck was, &c. Den Engelsen Admir. Montagu seyde onder anderen daer op: Is dit den danck van uwe Majesteyt / hebben wy daer om uwe Vloot dese Somer beschermt/ die anders al lange van de Hollanders ware geruyneert? Men voeght'er by/ dat hy hoorende d'onredelijcken eysch der Sweden / van de beste en sterckste plaetsen in Denemarcken te willen behouden / dito Montaigu in 't uytgaen zijn hooft schudde/ en seyde: Sy hebben aen Kroonenburg niet genoech/ men mach hun wel Koppenhaven toe geven/ &c. soo hebben sy 't alles.

Soo ras men de tijding hier van te Koppenhaven kreegh / waren de Deenen in 't algemeyn seer verblijt/ siende de ongeschicktheyt der Sweden: En sy vertrouden dat Godt soodanigen hoogmoet door een haestige doot/ een seer groote nederlage/ ofte wel lichtelijck door beyde/ straffen soude. De Deense Majesteyt aldus de hoop van vrede verijdelt siende/ ontboot aen de Curvorst van Brandenborgh dat men de Geallieerden doch uyt Jutlandt wilde overschepen.

Men sont terstont posten na alle gewesten / en men mesnageerde te Parijs niet op 't odieust te seggen watter in dese samenkomst voor geloopen was, dewijl die van Hamborg daer selfs meerder van schreven dan sy souden konnen bewijsen hebben: De geloofwaerdichste op dit subject waren de Schriften van den Koningh van Denemercken en den Keurvorst van Brandenburgh/ van de welcke men uyt de navolgende extracten en copijen mach oordeelen:

Den 28. Augusti schreef zijn Doorl. van Brandenburgh uyt zijn quartier te Kellenhausen/ aen Hare Ho. Mo. een Missive van desen inhout; Dat haer Ho. Mo. niet anders en geliefden van sijn Doorl. gevoelen omtrent de particuliere Tractaten te houden, dan als in waerheyt fondementeel was: Datte voorsz. Tractaten niet en waren het rechte middel om een bestendige Vrede tusschen de Noorder Croonen te obtineren, also haer Hare Ho: Mo: souden bevinden datten Coning van Sweden niet minder als op Vrede dachte,

ten waer

ten ware by absolute Dominatie, als, van daer by ghelooswaerdighe Persoonen geadviseert zijnde: Hoe den voors. Coningh van Sweden haer Ho. Mo. Gesanten teghens 't recht der Volckeren t'eenemael schimpich en indigne getracteert, en deselve met dreyghementen had bejegent: So dat hy de Tractaten van hare Ho. Mo. hem soo voordeeligh, soo plat heeft gerefuseert: Deswegen ghelieven hare Ho. Mo. tot maintinue van haer reputatie en interesse, hare so kostelijcke Vloot niet langer stil te laten leggen, als daer toe door 't Haeghse Tractaet verbonden &c. **Den 13. Septemb. gaven de Brandenburghse Ministers nevens de hovenstaenden Brief van zijn Doorl. noch een Memoriael aen hare Ho. Mo. over / de somma daer van was:** Dat zy versochten dat haer Ho. Mo. ghelieften te resolveren, dat hare macht te water en te lande mocht tegens Sweden ageren: Dat sijn Doorl. hebbende in Holsteyn gelaten een Suffisant Corpus van d'Armee, om na occasie Denemarcken te assisteren, sich mettet overich in Pomeren gingh voeghen mette Keyserl. Volckeren, om de Sweden tot een generale Vrede te persuaderen.

Des Conings van Denemarckens Brief aen hare Ho. Mo. was:

VV Y Fredrick de III, &c. Ontbieden de Hoogh-Moghende Heeren Staten Generael, sonderlicke Geallieerde Nagebuyren, het geene wy over lange hebben gevreest en den Heeren te ghemoet ghevoert dat door 't lange tracteren, en in den Haghe ingbewilligden stilstant van wapenen, ons en onse Rijcken verscheydene inconvenienten, en ongelegentheden mochten overkomen, blijck teghenwoordigh volkomentlick in der daet, door het daer uytspruytende effect, alsoo vermits dese langhduerige Tractaten en stilstant, soo groote voordeen onse vyant sijn aengewasse, dat deselve geringe inclinatie en begeeren tot het geprojecteerde Tractaet laet vermercken, en hoewel dat wy ons tot eenen seer billicken raisonabelen Vrede gantsch ghenegen hebben ghetoont, hebben sulcks tegens de Heeren Mediateuren verklaert, in diervoegen dat deselve contentement hebben ghenomen, soo vermeynt doch de Koningh in Sweden ons door soodanigh retardement van assistentie, en by confirmatie van dien, het soo verre te gebrocht te hebben, dat wy nu na by souden zijn tot onse totale ruine en ondergang, en hem niet souden konnen ontgaen. Uwe Hoog: Mog. Extraordinaere Gedeputeerden sullen een deselve breeder berichten, hoe dat niet alleen dien voornoemden Koningh t'eenemael afkeerigh is van de Tractaten van Vrede, maer hoe hy hare Gedeputeerden den eenen affront nae den anderen aenghedaen, en niet meer en soeckt als tijt te ghewinnen, en ons, wanneer de Flooten niet meer ageren konnen, te vermeesteren, en dese Rijcken onder sijn dominium te brenghen: waerom U Hoog: Mog: gelieven na der selver hooge wijsheyt, en circumspectie volgens haer hooghe hier onder versiende interesse serieuselick te behertigen, hoe quaet haere goede intentie by onse vyanden is geinterpreteert, hoe weynig niet langere dilayen, en cessatie van wapenen is te obtineren, in wat slechten periculeusen Staet wy ondertusschen zijn vervallen, en rijpelijck te overwegen, wat eene slechten uytkomste die (hoewel niet qualick geintentioneerde in den Haghe ghesloten Concilia) hebben ghenomen, en hoe weynigh deselve hier reusseren, en sonder eenigh verder moment te versuymen, soodanighe vigoreuse conclusien te nemen, die in dese soo sware oppressie mochten te pas komen, en tot herstellinghe van een sekere honorable algemeyne Vrede gedienstigh zijn, ons tot dien eynde met hare Militie en geltmiddelen krachtelick assisterende. Wy versien ons daer toe volgens het vaste vertrouwen dat wy tot de selve dragen, en verblijven

Coppenhage den 30. Augusti 1659. FREDRICK.

De Nederlantse Gesanten schreven noch hier op als volgt:

Hooge Mogende Heeren,.

MYn Heeren, 'tZedert onsē jongste in datis respective den . . en . . deses, zijn de H. Fransē, en Engelse Ministers, mitsgaders de Heere Slingerlant ende Hubert van Helsenen hier aengekomen, en hebben wy niet nagelaten in continuatie van onse ernstighe devoiren met de cooperatie van de gemelde Heerē Ambassadeurs van Vranckrijck ende Plenipotentiarisen van Enghelant, alle bedenckelijcke yver aen beyde de hoogh-strijdende partijen aen te wenden, ten eynde de heylsame en salutaire intentie van de drie Staten mochten komen te reussieren, maer tot ons groot leetwesen hebben wy tot noch toe niet ghehadt het geluck van soodanigen succes, als wel tot voldoeninghe van U Ho. Mo. ooghmerck te wenschen stondt, verklarende den Koning van Swedē van die onveranderlicke resolutie te zijn, dat deselve niet en verstaet anders te handelen dan door Commissarisen van wedersijden te deputerē, met toelatinge dat Vranckrijck ende Enghelant alle goede officien van mediatie soude vermoghen tot facillitatie van 'twerck by te brenghen, maer wat den Staet van U Ho: Mo: aengaet, dat deselve in glieenen deele daer toe verstaen kan worden, admissibel te wesen, houdende die voor dessels formeele partijen ende Vyanden, sustinerende aen de andere syde den Koningh van Denemarcken, ende 'tselve finalijck inhererende, dat de saken tusschen beyde de Koningen moet werden afgehandelt door entremise vande Heeren Mediateurs, ende namentlijck mede van U Hog: Mog: Ministers, ende dat deselve gebracht zijnde tot hare ghenoegsame maturiteyt door wedersijts Commissarisen geperfectioneert, ende tot haer eyndelijck besluyt gebracht werden: Hebben tot dien eynde Hoogh ged: Koninck zijn intresse ghestelt in handen van op-gemelde Heeren Mediateurs, sonder dat wy op onse ernstinge instantien ende menighvuldige redenen hebben konnen obtineren de goede gedesireerde Paspoortē en Saufconduiten, midsgaders de noodige pouvoirs voor de Heeren Deense Commissarisen, ofte aen d' andere sijde den Coninck van Sweden disponeren om sich op de materie ende saecke eeniger maten te verklaren, ende particulierlijck nopende Drontheym, ende den termijn te praefigeren tot evacuatie vande plaetsen.

Onse Negotiatie in die poincten staende, hebben de Heeren Engelsche Commissarisen ende wy nae voorgaende communicatie ende inghenomen advijs ende bewillinghe vande Heeren Ambassadeurs van Vranckrijck, goet gevonden een Concept Tractaet te formeeren, ende nae de noodige praemisse by ons gesamentlijck te onderteckenē, 'tgunt wy vervolgens den 28. deses aen beyde haer Majesteyten successivelijck hebben gepresenteert: Den Koningh van Denemarcken (na dat wy hadden gedaen het behoorlijck compliment op soodanige gelegentheit staende, en sommierlijck gededuceert het contenu van dien,) nam het selve aen, met toe-segginghe dienthalven nader te sullen delibereren, en ons toe te laten komen des selfs resolutie: Maer de bejegheninghe van den Koninck van Sweden ons dien aengaende ontmoet, is t'eenemael geweest buyten ons verwachtinge, en soodanich, dat wy daer over niet alleen misnoegt, maer ten hooghsten ontsticht zijn geweest, want alhoewel wy het gheseyde Concept met de meeste beleeftheyd ons doenlijck ende het behoorlick respect offereerde, dat wy mede ten selven tijde presenteerde den Heer Steno Bielke, wiens relaxatie uyt zijne detentie tot Koppenhaven wy ten zelven dage hadden geproccureert: Soo geliefde het echter zijn Majesteyt het zelve niet alleen met een wederwaerdige contenantie ende indignatie te rejecteren, maer beyde, soo de Heeren Enghelse Plenipotentiarisen als Ons met groote hevigheyd ende indignityten in jegenwoordicheyd van veel Rijckx-raden, groot aental van Hooghe Officiers, en

andere

andere van verscheyden qualiteyten, te redoyeren. Wy sullen met u Ho. Mo. permissie de particulariteyten van dien reserveren tot dat de bewuste 15. daghen sullen geexpireert zijn, en bidden dat u Ho. Mo. gelieven versekert te zijn, dat wy niet sullen naer laten met alle ernst en vigeur te trachten u Ho. Mo. serieuse beweging t'executeren.

Waer mede Ho. Mo. Heeren, &c. Coppenhage den 30. Augusti 1659. ghetekent,

P. van SLINGELANT. P. VOGELZANG.
P. de HUYBERT. W. van HAREN.

Den Deense Gesant Carisius leverden hier op den 10. Septem. aen hare Ho. Mo. een Memoriael over/ daer in hy aen de selve versocht / Dat nu de bloetdorstige intentie van den Coning van Sweden mochte geprevenieert werden, en men spoedig geliefde Secours voor Denemarcken en de Stad Coppenhaven, als oock om de Geallieerdens over te voeren, te versorgen, alsoo Sweden waende door de stilstand albereeds soo vele ghewonnen te hebben, datze noch desen Winter Coppenhaven meynden te vermeesteren, &c.

Onder dese stilstant was Nascou den 25. July met Accoort over gegaen: Owen Cox een Engels Capiteyn de Sweden dienende/ overviel in de Belt met 8. Schepen/ 4. Deense en 1. Zeeus schip met 28. st. Cap. Jan Duym/ nevens diverse Schoeten/ gedestineert om na Arhous te gaen/ en de Brandenborgers over te halen: De Zeeuwen verlieten schandich hun schip/ en sy liepen te lande/ waer over de Capiteyn kleyne eer verkreech: De Sweden en Engelsen vermeesterden doen licht de voorsz. 5. schepen/ die sy t'Elsenoor en van daer te Lantscroon voerden: Owen Cox wiert hier over van de Coning van Sweden Viceadmirael onder George Ascou gemaeckt/ en vereert met 2000. Ducaten/ een goude keten met zijn Majesteyts Afbeeltsel/ beset met Dyamanten/ en sommige Lantgoederen: Hy verbrande de meesten deel der Schoeten/ en soude oock alsoo met het stedeken daer de selve lagen/ ghedaen hebben/ indien niet de Lant-militie hem van daer gedreven hadde. Men hoorde toen hoe seker Duyts Ingenieur voortijdts in Deense dienst geweest en nu onder de Sweden synde/ alsmen Cronenburg aen haer wettige Coning meenden te transporteren/ hy 'tselve ontdeckte: Waer over sommige Engelse en Noormannen (so als sy het op een Sondagh meynden aen te leggen) by de kop gegrepen/ en zedert by de Sweden weynig vertrout zijn: Men kerckerde oock sommige Deenen/ die op Zeelant aen genomen hadden de Boeren over al tegens de Sweden op te hitsen. Binnen Coppenhaven was 't oock geen deugh/ alsoo tusschen den Overste Pichler en Major Generael Fox eenige ondeugh/ alsoo tusschen ... lust rees: Pichler sont 6. zijner soldaten na Christiaenshaven/ die in 't Huys van den Borgerm. wilden logeren: Fox die daer 't gesach had/ wilde sulcks niet lyden: Dit rees so hoogh/ datter sommighe wachten door verwaerloost wierden: Doch de Coninglijcke authoriteyt bracht alles weder in stilte. De Capers brachten doen te Coppenhagen 5. Sweetse Schepen op/ die sy onder Meun en Malmuyen hadden gehaeldt/ oock een Schip van Stockholm met koper/ op een tonne gouts geestimeert. Het Deense Koninghs Schip de 3. Croonen na Lubeck om Vivres over stekende/ veranderde zijn Banieren als het onder Meun een Sweets Galjot dat na Wismar wilde/ vernam: Nam 'tselve/ en vonter brieven in van den Coningh en van andere die ghewichtigh waren:

waren: Onder dese was een Missive wegen door de Sweetse Oversten in Pomeren bevolen wierden sich van de stadt Rostock te versekeren. Te Stockholm wierde den 16. deses afgelesen/ dat alle Ingesetenen in Hollant geinteresseert/ op hun hoede souden zijn/ Ec. Binnen Conningen storf in al dese crisien op den 20. deser den Ouden Hertoge van Holsteyn: Des selfs Soone op Zeelandt en in Sweetse dienst sijnde/ verliet daer alles/ en stapte terstondt in een Sweets Oorlogh-schip/ 'twelck hem van Elsenor aen 't Heylighe Landt bracht/ werdende van daer met een Boot na Conningen geroept/ en versocht wel by den Keyser de confirmatie van het Holsteynse Leen/ dan men noch neyt bericht dattet selve by hem is geobtineert. Men voerde in dese Maendt den gevangen Hertog van Courlant met Vrouw en Kinderen uyt Riga na Nerva/ also de Polen geheel den meester in Lijflant speelden/ en des wegen den Hertoge en sijn Famillie niet langer binnen Riga vertrouwden. Het Keysers Legher toog in dese maent over de Warta na Lansbergen en Pomeren/ sterck 10000 Voetknechten en 4000 Ruyters. De Deenen vielen in Noorweghen oock by Maestrant in/ stroopende tot in Sweden: alvoorens Dronthem vander selver suppressie verlost hebbende/ nessens 't Casteel daer sy 400. man op hadden. Prins Adolf gebieder in Pruyssen/ sont in dese maende brantbrieven binnen Dantsich/ en begeert veel gelts/ ofte wil alles in kolen setten/ de Regeeringe antwoorde hem met alle civiliteyt: Nochtans hy verbrande diverse plaetsen: 10. à 12. Dantsicker Musquettiers dese Bende vervolghende/ geraeckten te wijt/ en in een Maras beset/ soo datse hun op genade en ongenade moetende over geven/ in 't uytkomen alle door den kop wierden geschoten/ behalvens een/ die sy den gheheelen rugge achter af sneden en soo lieten leggen: Men bracht dit lichaem binnen Dantsich/ daer het drie dagen aen yder vertoont wiert/ om der Sweden barmhertichheyt te notificeeren.

Maer hoe leet het hare Ho. Mo. was te sien dat hare goeden gewenschten yver niet alleen een slinxen uytslach nam/ maer dat oock men alles qualijck duyden/ vermits de saken van Denemarcken langs hoe desperater wierden/ soo hebben de selve seer omstandelijck en met ghesonde positiven soo aen den Coning van Denemarcken selfs/ als mede aen haere respective Gesanten in den Orisont/ de navolgende Brieven geschreven/ behelsende wat en waer om desen Somer ten reguarde van de Oosterse gewesten by hare Ho. Mo. was gedaen 'tguint sommige soo mis duyden/ en met een van wat intentie de selve als noch zijn om de Vrede in 't Noorden te procureren/ den eerste luyt aldus:

D Oorluchtichste/ Ec. Wy hebben uwe Majesteyt by onse voorige Missiven van den 28. Martij en 29. Aprilis, beyde leſtleden, met een oprechte genegentheyd bekend gemaeckt, dat wy niet alleen stantvastelick geresolveert bleven uwe Majesteyt in zijne teghenwoordige ongelegentheyd met alle macht trouhertelick by te springhen, en door alle efficacieuse middelen helpen afweeren d'oppressien daer mede uwe Majesteyt, mitsgaders des selfs Koningrijcken, Landen en Onderdanen werden beswaert, maer dat wy oock egeene middelen souden sparen om uwe Majesteyt uyt de selve ongeleghendheden te helpen redden, dat wy ten dien fine op de gedane ouvertures van de Heeren alhier aenwesende Ministers van Vranckrijck

rijck ende Engelandt met de selve door Gedeputeerden uyt middel van onse Vergaderinge in conferentie ende serieuse besoignes hadden laten treden, ende daer in over ende weder over voorslagen waren gedaen ende ghehoort, tot uytvindinghe van een eerlijcke ende versekerde Vrede in de Noordelijcke ghewesten, op dat die des te facilder aldaer in loco mochte getroffen en ghesloten werden, doch dat de voorsz. saecke doenmaels, mits seker inghevallen incident noch niet finalijck hadden kunnen werden geperfectioneert, en dat ghelijck wy in de voorsz. conferentie en besoignes uwe Majesteydts interessen so hooch als die van onsen Staet selfs in achtinghe hadden ghenomen, oock also daer inne onveranderlijck soude continueren en volharden. Het heeft den grooten Godt des Vredes, naderhant ghenadelijck belieft de voorsz. onse devoyren sodanich te zeghenen, dat daer op eyntelijck tusschen de Hoochgem. drie Staten, een goeden ende vasten gront tot bereyckinge van de voorsz. Vrede geleyt, ende op den 21. Mey lestlede by formeel Tractaet bevesticht is, dat mede tot sekerder en efficatieuser uytwerckinge van dien op den 24. deser lopende maent by nader conventie geadjusteert 'tgundt tot eenparige executie van 't voorsz. Tractaet de Ministers in loco nader in mandatis gegeven soude worden.

Wy hadden wel verwacht, dat uwe Majest. de voorsz. onse trouhertige voorsorge met gelijcke genegentheyt als deselve van onser zijde was te wercke geleyt, mitsgaders den vredighen uytval van dien met applaudissement soude hebben opgenomen, maer wy vernemen ter contrarie met hert-grondich leetwesen uyt uwe Majesteyts successive Missive van den 27. April, 17. May, en 14. Iuly, alle ouden stijl, dat de voorsz. onse aengewenden devoiren en officien by uwe Majesteyt niet alleenlijck niet welgevallich opghenomen worden, maer dat het deselve gelieft heeft, in plaetse van met de verwachte aenghenaemheydt, ons daer over met sensible klachten te bedroeven, even en in sulcker voegen, als of wy daer door met quetsinge en contraventie van de alliancien tusschen uwe Majesteyt en ons opgerecht, deselve hadden trachten te brengen tot een desavantagieuse ende disreputatieuse Vrede met zijne tegenwoordige Vyanden.

Wy kunnen oprechtelijck ende met goede ghemoede verklaren, in de voorsz. onderhandelinge noyt yets te hebben voor oogen ghehadt, als het beste van uwe Maj. mitsgaders het welvaren van des selfs geoppresseerde ende suchtende Onderdanen, 'twelck wy in desen oock van dat van desen Staet, en van de goede Ingesetenen van dien inseparabel achten, ghelijck wy als noch op seer vaste en solide gronden oordeelen en verstaen, door de voorss. handelinge na de jegenwoordige gelegentheyd van tijden en saken een goede sake voor uwe Majesteyt en des selfs ondergehoorige Rijcken en Onderdanen provisionelijck ter neder gestelt en uytgewerckt te hebben, en bidden, dat uwe Majesteyt zijne gedachten daer over met rijpicheyd en aendagd nader gelieve te laten gaen. Wy houden ons versekert, dat de selve weynich exempelen sullen te vooren komen, van dat eenige Princen ofte Staten het ongheluck subject geworden zijnde, dat hare Vijanden een notabel gedeelte van hare Landen en stercktea met macht van wapenẽ hadden geoccupeert, naderhand door bemiddelingh van hunne Vrunden en Bondgenoten de selve Landẽ en sterckten weder om sonder eenige vergoedinge ofte vergeldinge daer over aen des selfs Vijanden te doen, in hare handen gekregen hebben: En noch veel min, dat in sodanigen val de zake tot alsulcken totale restitutie gebracht kunnende werden, dierghelijcke oecasie met de voeten gestoten, en alles onder het droevich lot van de wapenen de onsekere uytkomst van dien subject gelaten soude werden. Wy meenen de sake door de voorss. onderhandelinge te hebben gebracht in dien staet, dat uwe Majesteyt paisibelijck en sonder eenige vordere bloetstortinge of verwoestinghe niet [illegible]lijck buyten vergoedinge of vergeldinghe als boven, sal kunnen

kunnen bekomen restitutie van alle de Landen, Eylanden, steden, sterckten en plaetsen, inde selve zedert het jongst gemaeckte Tractaet by den Coning van Sweden zijn genomen: Maer dat uwe Majest. noch daer en bove tot soulagement over geledene schade, en gecauseerde verargeringen der voorss. Landen, Eylandē, stedē, sterckten en plaetsen, een notabel equivalent in geld en Land sal werden toe gekent, of wel dat by refus of non praestatie van den Coning v. Sweden uwe Majest: gerechtige sake met de authoriteyt en de macht van de twee considerabelste Staten van 't Christenrijck nevens ons soude werden gehandhaeft, en als vooren tot goeden eynde gebracht: Hoedanigen aenbiedinge wy vertrouwen met waerheyd te mogen affirmeren noyt by eenige Princen, Potentaten ofte Staten ter weereld van de hand gewesen te sijn.

En voor so veel de voorgeroerde handelinge by uwe Majest. sodanich werde op genomen, Als soude daer mede eenige indracht ghedaen wesen aen d'Alliancien tusschen de Croone van Denemarcken en dese Vereen. Provincien gemaeckt: So bidden wy uwe Majest. dat de selve de moeyte believe te nemē van de voorss. Alliancien daer op met attentien na te sien, als wanneer de selve nevens ons sal bevinden dat de voorss. Alliancien soodanich concert en alsulcke handelingen als boven niet alleenlijck niet verbieden, maer veel eer daer toe merckelijcke aenleydinge geven, en het eynde van dien uytdruckelijck praescriberen, zijnde in 't 12. articul van d'Alliancie van Ao. 1649. en in 't 7. articul van d' ampliatie van dien van Ao. 1657. (welcke beyde articulen alleen die gene sijn die mentie makē van niet te mogen handelen sonder communicatie, &c.) niet anders geconditioneert, dan dat den genen van de *Geallieerden die geassailleert is, en secours ontfangen heeft*, (in hoedanige termen uwe Majest. jegenwoordig God betert is vesserende,) *niet vry en staet met zijn Vijand te handelen; Vrede te sluyten, of Treves te maken, en uyt den Oorloch te scheyden*, als met communicatie en inclusie van zijne mede assisterende Geallieerden, sonder dat ofte aldaer ofte in eenich ander articul van de voorss. Alliantie, evident is, namentlijck: dat deselve maer obligeren tot een ghelimiteert secours sonder necessiteyt van rupture of formele hostiliteyt: maer aengesien 't sevende artijckel van de voorss. Alliantie de Anno 1649. mitsgaders het vierde artijkel van de voorgeroerde ampliatie de anno 1657. expressielijck mede brengen datmen door directe besendingē ende andere minnelijcke middelen sal tenteren den vyant daer heenen te disponeren dat alles in vruntschap geslist ende by gelecht moge werden, so willen wy vertrouwē dat uwe Majesteyt na rijpe overweginge van alles veel eer daer uyt sal concluderen dat wy conform de intentie van de voorss. alliantie geageert hebben, verkiesende het efficacieuste middel, dat, naer ons oordeel tot bereyckinge van 't voorsz. eynde konde dienē; ende of wel een der principaelste delen der voorss. Missiven daer op schijnt te loopen dat uwe Majest. door 't voorsz. Tractaet verobligeert soude werden om sig van sijne andere Geallieerden te scheyden, eñ eene separate Vrede te maken. So dunckt ons echter dat de jegenwoordige conjuncture van tijden en saken wel te rechte na gesien sijnde, oock uyt dien hoofde geen fondament of reden van oppositie over blijven sal: Want al hoewel wy geerne bekennen dat een algemeene Vrede tot satisfactie van alle Geinteresseerden de beste ware, eñ derhalven oock soo veel in ons is de zaken daer toe altijts hebben soecken te dirigeren, eñ oock als noch allen ernst eñ yver ten dien fine sullen toebrengen, soo heeft nochtans d'experientie geleerd, dat daer by in de voorgeroerde handelinghe tusschen de drie Staten met geen vrucht langer konde werden gepersisteert, sullende oock ontwijffelijck uwe Majest. noch in goede memorie zijn dat wy in 't laeste van dē Iare 1657. en in den beginne van 't jare 1658. insgelijcs van de sijde van Vranckrijc eñ Engeland aengesocht geweest zijnde, om door gesamendlijcke officien eñ met onderling concert de Vrede tusschen uwe Majest. en den Coning van Sweden te herstellen, de reden waer om doenmaels daer op niets vruchtbaerlijcks is

gevolcht,

wicht, gene andere is geweest, dan dat doenmaels voornamentlijck van de sijde van Engelant weallable Verklaringe wierde versocht, van darmen de Vrede tusschen uwe Majesteyt en den hoog gemelden Koninc van Sweden niet en soude binden aen de Negotiatien welcke dien onverminderd tusschen de vordere strijdende partijen in d'Oosterse Gewesten soude wordē byder hand genomen, eñ dat van onser zijde daer inne niet alleenlijck niet bewillichd, maer ter contrarie geinsisteert wierde, darmen elckandren soude verplichten tot alle krachtige officien om een generale Vrede uyt te wercken', dat 't selve weder om van de andere sijde geresuseert wesende, daer door eygendlick is gecauseert, dat wy den anderē over het voorss. subject niet konnende verstaen, desen Staet t'eenemael uyt de directie van de Negotiatie (korts daer na tusschē uwe Majest. en den meer hooch geml: Koninck van Sweden gevallen) buyten gesloten is geweest, waer op dan wijders gevolchd sijn de ongelucken vande harden Winter van het overkomen der Sweedse Troupes in uwe Majesteyt Eylanden, en van de Rodschilse Vrede: Daer ter contrarie Vranckrijck en Engeland haer voor dathe van de voorss. desaltres iterativelijck overbodich gheroond hadden, omme nessens ons krachtelick daer de hand aen te helpen houden, dat alles tusschen uwe Coninckl. Majest. en den Con. van Sweden hadde moghen geassopieert werden; op den voet van 't Bromsebroose Tractaet, mids dat de negotiatie aen geen andere wierde geaccocheert.

Eñ gelijck wy doemaels involgende daer inne uwe Majesteits sentiment en genegentheyt, de voorss. occasie hebben laten voorby gaen, het selve tot merckelicke desadventage van zijn Majest. en by gevolge tot seer exessive schade eñ lasten van desen Staet uytgevallē is, so soude oockals nu weder om te beduchten sijn geweest, dat by so verre wy dese tegenwoordige invitatie van Vranckrijck en Engeland nochmaels opde selve discrepantien vruchteloos hadden laten af-loopen, daer uyt niet alleenlijck gelijcke uytsluytinge van desen Staet uyt alle beleyd vā de aenstaende Vredehandelinge, maer de vordere ruyne vā uwe Majest. eñ de Kroon van Denemarcken wel lichtelijck soude hebben komen te resulteren, sijnde uwe Majest. oock boven dien seer wel bekent, dat wy van soodanige Verbintenissen waer door de zelve benomē soude wesen de vrijheyd om de gewenschte vruchten van de voorss. onse salutaire voorsorge te mogen accepteren, gene de minste kennisse hebben, en dat wy ons niet sonder uwe Majest. niet te disimuleren van een seer onbillicke actie en conduite, soude konnen inbeelden dat de selve sich buyten ons, ja t'eenemael buyten ons voorweten soude hebben kunnen ofte willen in laten in eenige Liguen, daer door uwe Majest. verobligeert soude wesen den Oorloch, selfs na de aenbiedinge van soodanighen Vrede als hier voren breeder staet geexpresseert, te moeten continueren, voornamentlijck niet als de voorss. Liguen oock noch soo verre konnen gextendeert werden dat wy daer door buyten ons toe-doen in den last van den voorss. Oorloch, eñ de beswaerlijckheden daer aen dependerende, soude moeten blijven geengageert: Eene sake voorwaer, die alhier niet anders dan van de hoochste onrechtmaticheyd gekeurt soude konnē werden in een Vrije Republijcke, alwaer noyt eenich Lith tot soodanige lasten en beswaerlijckheden anders dan met syn vrijwillige toestemminghe kan werden verobligeert: En hebben wy dien volgende oock op soodanich presupposst onse actien gheensins konnen dirigeren ende conduiseren tegens de notoyre reden, en de voorss. considerable bedenckinge selfs op de sorge voor de preservatie van uwe Majesteits Rijcken, Landen en Onderdanē gefondeert sijnde, meynende oock uwe Maj. klaerlijck te kunnen aenwijsen dat deselve door geene Alliantien verobligeert is, sodanighe Vrede als voren, te moeten verwerpen, daer van wy de redenen aen uwe Maj. door onse Ministers aldaer, naerder ende breder sullen doen deduceren.

Wy

Wy kunnen ons wijders niet onthouden uwe Majest. mede by desen bekent te maken, dat ons een hooghsten sensibelijck en smertelijck is voor gekomen de klachte, gedaen by de voorgeroerde des selfs missive van den 14. July laestleden, namentlijck, **Dat hy ons door aenporringe en onwaerachtigh bericht van uwe Majesteyts Vyanden/ souden hebben laten diverteren van onse voorighe genomen resolutien / om uwe Majesteyt tegens alle vyandlijcke invasie na vermogen te defenderen/ en alle oppressie daer mede des selfs Landen en Onderdanen beswaert werden/ met alle macht en middelen te helpen af weeren/ en dat door 't ingaen van seecker Armistitium voor eenige weken/ ja dat meer is/ dat uwe Majest. meer daer door als door den openbaren Oorloch soude wesen geincommodeert / ende in specie/ dat door 't voorsz. Armistitium sommige uwer Majesteyts Eylanden/ die door de provideringe aen des selfs Residentie-stad met eetelijcke dienst te brachten /** daer mede wy oordeelen de Eylanden van Langhelant, Falster, Lalant en Mon, ofte eenighe van de selve te werden gedenoteert) **uwe Majesteyts Vyanden ten deel soude zijn geworden :** Sijnde voor eerst in facto een abusif en erroneus presuppoost dat by ons eenigh Armistitium soude wesen aen gegaen, ofte yets anders gecontracteert, waer door wy gediverteert ofte voor eenigen tijt in onse vrijheyd besnoeyt souden zijn ghe worden, om uwe Majest. tegens alle vyandlijcke invasie na vermogen te defenderen, en alle oppressien daer mede des zelfs Landen en Onderdanen beswaert worden, met alle macht en middelen te helpē af-weeren : Wel is waer, dat wy ons by 't 3. Articul van 't voor geroerde *Tractaet tusschen de* Dry Staten gesloten, verobligeert en verbonden hebben omme gedurende den tijt van 3 weken (in 't voorsz. Articul breeder geexpresseert) met onse Vloot aldaer wesende, niet offensivelyck te doen entrepreneren tegens den Con. van Sweden , maer geensins om uwe Majeste. niet soo veel als voor heenen te mogen blijven defenderen, en alle Vyandlijcke oppressien als vooren na vermogen af te weeren : Sijnde soo verre van daer dat ons door 't voorsz. Tractaet de handen gebonden souden zijn geweest, in 't executeren van de voorsz. geresolveerde defencie en afweeringe van oppressie, dat ons daer en teghens door het opgemelde Tractaet niet benomen is geweest de faculteyt om offensivelyck te ageren tegens de macht van de voorsz. oppresseurs, als sulcks geschiede om uwe Majest. mitsgaders des selfs Landen en Onderdanen te deffenderen, en de voorgenomen oppressie af te weeren, maer niet om selfs yets offensivelick te entrepreneren of te molieren tegens Sweden : Ten welcken fine, en om alle materie vā cavillatie in sulcken cas te eviteren, van onser zijde in 't opstellen van 't voorsz. Articul die cautele en sorchvuldicheyd ghebruyct is, datmen sich niet heeft willen verbinden om ghedurende de voorsz. tijt niet offentivelyck t'entrepreneren ofte molieren. En op dat in dien deele by de Hoofden van de voorsz. onse Vloote geen occasie van twijffelinghe oft materie van schrupule mochte over blijven, soo hebben wy den 22. May voorn. nessens toe-sendinge van 't voorsz. Tractaet, daechs te voren gesloten, den H. van Wassenaer Lu. Admirael der voorsz. Vloote en chef commanderende, met de navolgende woorden in forma aengeschreven, **Dat hem L. Admirael volkomentlijck vry bleef om te ageren defensivelijck tot afweeringe van alle oppressien die tegens uwe Majesteyt ofte des selfs Rijcken en Landen/ 't sy tot benauwinge der Stadt Coppenhagen / 't sy met surprinse op eenige Eylanden/ ofte andere plaetsen onder uwe Majesteyts gebiet gehorende/ ofte andersins in eenigerhande manieren soude werden ondernomen / oock in cas yets soude mogen werden gemolieert tot naedeel van de Vloote van desen Staet/ ofte van d'Ingesetenen van dien : En dienvolghende/ dat hy niet tegenstaende het meergeml. Tractaet de voorsz. gereserveerde vryheydt ten besten**

van uwe Majest: en tot preservatie van de macht van desen Staet / hem toevertrout/ mitsgaders tot protectie van de goede Ingesetenen van dien/ resolutelijck vermochte te ghebruycken/ ende dat oock in gevolge van dien sich met zijn onder-hebbende Vloote voorsz. soude vervoegen en onthouden ter plaetse waer en van dewelcke hy 't voorsz. ons oogemerck best en met de meeste sekerheyt soude konnen bereycken en betreffen; en houden wy ons volkomentlick versekert dat uwe Majest: nae de receptie van het bovenstaende omstandigh ende waerachtigh bericht, sich volkomelijck ende satisfactoirlick sal vinden overtuygt vande abusive, en ongegronde betichtinge en informatien die voor henen op des selfs Koningl. gemoet eenige kracht scheenen te hebben gevat, en in uwe Majest. eenige inpressie gelaten, als of wy ons door eenigh Armistitium voor eenigen tijd hadden laten diverteren van onse vorige resolutien en gegeve versekeringen om uwe Majest. tegens alle vyandlijcke invasien naer vermoghen te defenderen, en alle oppressien daer mede des selfs Onderdaenen beswaert werden, met alle macht en middelen te helpen afweeren. Maer boven en behalven de voorgeroerde peremptoire allegatien, kunnen wy niet naelaten op de voorsz. particuliere klachten van dat door 't voorsz. alsoo genaemde Armistitium de Eylanden van Langeland, Falster, Laland en Moen, af eenige van de selve u Maj. vyanden ten deel souden zijn geworden, mits desen te verklarē dat wy ons niet min bedroeven, als verwonderen datmen ons by uwe Maj. om deselve van zijne genegenste en getrouste vrunden eenige sinistre inpressie in te planten, so odieuselijck heeft soecken te imputeren het verlies vande voorn. Eylanden, onder voorgheven dat het selve verlies veroorsaeckt soude wesen, uyt redenen dat de selve Eylanden vermits het tusschen komen van't meergeroerde Tractaet met de voorsz. onse navale macht niet vigeureuselijck gedefendeert hadde konnen werden; daer ter contrarie in facto waerachtigh bevonden werdt dat het Eyland Langeland al in April van dit loopende Iaer, en sulcx meer als een geheele loopende maend voor 't sluyte van't voorsz. Tractaet, by Sweeden is verovert geweest, dat mede de Eylanden van Falster en Laland omtrent het begin van Mey daer aen volgende, en sulcx beyde mede al een geruymen tijd voor het maken van't selve Tractaet, by de Sweeden al waren vermeestert, en dat het Eyland Moenn, na de advijsen die ons daer van alhier zyn toegekomen, in de macht der Sweeden overghegeven is des daegs voor dat het meergem. Tractaet by dē voorn. L. Adm. inde Vloote van desen Staet ontfangen is geweest; sulcx dat uwe Maj. uyt het gene voorsz. staet met behoorlijcke ressentiment believe aen te mercken de artificien waer mede men deselve heeft poogen te doen ghelooven, dat saken, die al voor 't sluyten van't voorsz. Tractaet, immers voor en aleer den meergemelten L. Adm. eenighsins ghesteyd soude konnen worden door de receptie van't selve in de Vloote van desen in zyne liberteyt, om ten dienste van uwe Majesteyt te mogen ageeren, in eenigherhande manieren besnoeyt of gebonden geweest te zijn, met ons groot leetwesen, so wel als uwe Maj. waren gepasseert en voorgevallen, aen te sien en op te nemē soude zijn als quade vruchten van het selve Tractaet, ende bedroefde effecten van het alsoo ghequalificeerde Armistitium, zijnde voorwaer inde nature en in 's menschen begrijp eene impossibiliteyt ende een notoire contradictie implicerende, dat de vruchten en effecten hare oorsake souden praecederen, en niet excusabel van groote onbedachtsaemheyd, dat men in poincten van soo hooghe importantien uwe Maj. genegenste en getrouste Geallieerden voor deselve so hatelijck heeft soecken te beswaren, en uwe Majest. Koninckl. gemoet bekommeren met saken die uyt den toedracht van dien, en de simpele tijds aenmerckinge, overtuycht konnen werden, inder daed anders gelegen te zijn. Mits alle welcke redenen wy ons dan oock volkomentlijck sullen verseeckert houden, dat uwe Maj. voortaen sodanige abusive suggestien geen geloove sal attribueren, maer de sake te rechte

insiende, het behoorlijcke gewichte geven aen den Raedt van uwe Majest. getrouwe Vrunden ende Bontgenooten, ende sulcks blymoedelijck amplecteren de gewenste Vrede die uwe Maj. tegenwoordigh door onse trouhertige officien, so veel als geprocureert is, op dat daer door aen de eene zijde moge werden geprevenieert de calamiteyten en extremiteyten daer in uwe Maj. by refus van dien inevitabelijck staet te werden geplongeert, ende vande andere zijde eenmael eyndelijck geconsequeert de ruste ende tranquiliteyt daer na so menigh duysent benaude zielen aen uwe Maj. bedruckte en geaffligeerde Onderdanen met uytghestreckte halsen aspireren: en gelieve uwe Majest. sich versceckert te houden dat wy van onser zijde in omnem eventum niet sullen nalaten by continuatie uwe Majest. beste, als des selfs getrouste, so niet eenighste Vrunden en Bontgenooten, op 't aller efficacieuste te bevorderen. Den groote Godt des Vredes neyghe het herte van uwe Majesteyt tot soo een Christelijcke eynde, in wiens heylige protectie wy de selve mits desen bevelen. Ghegheven in den Haghe den 31 July 1659.

Missive van hare Hoog Mog: de Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, aen de Heeren der selver Gedeputeerden by den Coningen van Sweden en Denemarck.

DE STATEN, &c.

DEwijle wy bespeuren dat men van de zyde van Denemarck continueert over 't Tractaet den 21 Mey laetstleden alhier in den Hage gheslooten, ende 't naerder gheconvenieerde van den 24 deses daer op gevolght, misnoegen te toonen, hebbende den *Koninck* daer over aen ons tot meermaels geschreven, en de Ministers van zijn Majest. dienthalven *by monde* gedaē en by Geschrifte overgelevert de Propositie, mitsgaders oock noch naderhant ingedient de Memorialen, alle copijelijck hier nevens gevoegt: So hebben wy goetgevonden U L. alle de selve stucken mits desen toe te senden, oock bekendt te maken dat wy ons ten hooghsten verwonderen over soodanige Proceduren, versoeckende en begeerende dienvolgende dat U L. by de eerste goede occasie aen de hooghstgem. Koninck, den Heere Rijcx-Hofmeester, en andere Hooge Ministers van zijne Majest. klaerlijck en met bondige redenen sullen voor oogen stellen de prijsselijcke en Christelijcke intentie die wy in 't voorsz. werck ghehad hebben, en haer met eenen benemen de impressie die zy daer over verkeerdelijck schijnen te hebben opgevat. Zijnde in der waerheydt eene seer loffelijcke en voor al mede voor dien Koninck van Denemarck, mitsgaders voor alle des selfs suchtende Onderdanen eene gewenste sake, dat drie soo notabele Staten, haer inder minne hebben konnen vergelijcken, en wel formelijck willen verbinden, om met een goet Concert en onderlinge harmonie op sortable gronde te bevorderen, en ist doenlijck uyt te wercken het restablissement van de ruste in de Noorderlijcke gewesten. En al-hoewel de hooghgemelde Koninck in zijne Missive van den 7 Mey nieuwen stijl lestleden, gelieft te allegeren, dat sulcx de selve seer bedenckelijck en by naer ongeloovelijck voorghekomen is, ende dat wy uyt oorsake daer by geexpresseert, namentlijck dat de handelinge tusschen de drie Staten soude zijn ondernomē sonder voorgaende communicatie van zijn Majest. en sonder yemand van de zyne daer over gheroepen te hebben, met byvoeginghe, dat sulcks soude strydigh wesen tegens het gebruyck van de geheele Wereldt, soo dient daer op in sonderlinghe achtinge genomen, dat by soo verre wy van onse zijde daer van aen de selve Communicatie hadden willen geven, ofte daer over roepen de Ministers van zyne Majest. het in ghelijcker wijse oock betamelijck soude zijn gheweest dat vande zijde van Vranckrijck ende Engheland, daer van mede Communicatie was gegeven geweest aen den Koninck van Sweeden, en dat oock de Sweedtse Ministers daer over soo wel als die van Denemarck hadden geroepen geworden, waer door dan de sake voor eerst in een inevitabele longeur, en vervolgens mede in menigvuldige discrepan-

ien soude zijn gebracht geweest,soodanigh dat alle menschelijcke apparentie, met het adjuste-
en van dese preparatie tot de aenstaende Vredehandelinge in loco te voltrecken,soo veel tijdt
oude hebbē gepasseert, dat het adjustement over de selve preparatien,nauwelijcks eerder recht
egonnen soude hebben konnen werden,als de voorsz. Vreede volkomentlijck en finalijck had
ehooren afgehandelt te wesen. Behalven oock soodanige allegatien als boven,niet wel en pas-
en voor die ghene die by de voorsz. Missive opentlijck bekent ende verklaert sich selfs in zyne
egenwoordige ongheleghentheyt, wanneer de hulpe van desen Staet ghenoeghsaem scheen te
vesen het eenigh middel van zijne subsistentie, buyten onse kennisse, veel min met onse inter-
ventie,sich inghelaten te hebben in formele verbintenissen en Liguen tot continuatie van dien
Oorlogh die ghenoeghsaem tot koste ende laste van desen Staet alleen moet ghevoert werden.
Ende soude men daer op voorwaer met recht moghen besluyten dat soo veel de Vreede lieffe-
ijcker ende profijtelijcker is dan den Oorlogh, ende soo veel meer het gheoorloft is yets voor
e nemen tot yemants ontlastinghe en verlichtinge, als tot yemands beswaernisse ende schade,
et ons oock veel meerder betaemt heeft het voorsz. preparatoir adjustement tot bevorderinge
van de Vreede aen te gaen, als wel den Koninck van Denemarck de voorsz. Liguen tot conti-
nuatie van den Oorlogh te besluyten, voornamentlijck als de voorsz. Liguen selfs souden kon-
nen strecken tot een engagement voor desen Staet in de continuatie van den Oorlogh, ende
beswaerlijckheden daer aen dependerende,gelijck by de voorsz. Missiven mede uytdruckelijck
wert gepresupponeert. Ende is daer en boven in desen op de voorgeroerde allegatien noch van
singuliere remarque, dat wy soo om het voorsz. werck met meerder acceleratie ten eynde te
brengen als om meer andere goede consideratiē, daer van in onse vergaderinge selfs noyt eeni-
ghe overtures ofte rapport gehad, maer de conduite van dien aen de Heeren onse Gedeputeer-
den privatelijck toevertrouwt hebben, en dat over sulcks de Allieerden haer met weynig fon-
dament konnen beklagen,dat wy tegens de selve hebben laten gelden de redenen daer van wy
even tot sulcken eynde ende soo verre in ons eygen regard gedefereert hadden. Dat voorts de
voorsz. saecke by de voorgheroerde Missive, Propositie ende Memorialen, soodanigh voorge-
stelt wordt, als soude mede eenighe indracht gedaen wesen in de Alliantie tusschen de Kroone
van Denemarck ende desen Staet opgherecht, daer over schrijven wy directelijck aen zijne Ma-
jesteyt ende doceren het contrarie van dien, met peremptoire ende wederspreeckelijcke rede-
nen, ghelijck U L. naeder sullen konnen vernemen uyt de Copie van de principalen Brief hier
nevens gaende. Weshalven ons dan oock niet weynigh aenstoots ghegeven hebben de termen,
te weten, Niet tegenstaende alle stipulatien by Tractaten, diere beloften ende redelijckheydt,
ghesteldt in de Memorie by de Heere Resident Charisius, den 22 Mey laetstleden in onse Ver-
gaederinghe inghedient, aenghesien wy daer door buyten alle reden geinsimuleert werden van
onredelijckheydt, Bondtbreeckingh, eerloosheydt ende ontrouwe. Edoch ingevalle de ma-
terie ende de ingredientien van het voorgheroerde Tractaet, ende het naerdere geconvenieer-
de tusschen de drie Staten ghesloten, aldaer met bedaertheydt inghesien ende gheconsidereert
sullen werden, willen wy geensints twijffelen of wy sullen daer over in plaetse van soo hooghe
klachten, merckelijcke danck behalen. Want voor eerst, de saecke in't generael ingesien wer-
dende, soo streckt de selve nerghens anders toe, dan om door gesamentlijcke officien, ende met
onderling concert eene goede ende raisonable Vrede in de Oostersche Gewesten te herstellen,
daer door dan terstont die advantage voor Denemarck is geprocureert, dat wy, die t'eenemael
het interesse van den Koninck van Denemarcken hebben ghe-embrasseert, ende ghenoegh-
saem met zijne Koninckljicke Majesteyt teghens Sweeden formelijck zijn geimpliceert, mede
interventeures ende beleyders sullen wesen van de voorschreven Vrede, daer anders inevidente-

lick stonde te verwachten dat de gantse directie van 't selve werck wederom soude hebben gevallen in handen van Vranckrijck en Engeland alleen, welckers mediatie albereyts van weder-zyden aengenomen was, en dat over sulcks de geheele directie loopende in faveur van Sweden seer lichtelijck in het te maecken Tractaet wederom even als by 't sluyten van 't bewuste Rotschiltse Tractaet was geschiet, artijckelen van merckelijcke prejuditie soo voor de Kroone van Denemarcken, als oock selfs voor desen Staet inghedrongen soude zijn ghewordén. Behalven dat door 't voorsz. adjustement oock schijnt geprecaveert te wesen eene generale Rupture met Engeland, ende by gevolge oock met Vranckrijck ten opsichte van de Guarantie diensthalven tusschen beyde de Staten opgherecht, door welcke generale Rupture den Koninck van Denemarcken notoirlijck in zijn uyterste ruyne ghepreciptteert soude wesen, aenghesien ons daer door de handen vol wercx gegeven wordende, wy genoech te doen soude hebben om onse eyge Kusten en Landen te beschermen, en geensins bequaem soude blyven om hoogstgḣed. Zijn Maj. 't zy met gelt, volck van Oorlogh, of met schepen by te springen, als onse innerlijcke affectie en inclinatie andersins wel soude mede breughen. En wat de particuliere ingredienten van 't voorsz. Tractaet belangt, kunnen wy mede niet anders oordeelen of zijn de selve sodanig, dat den Coninck van Denemarcken daer inne reden van ghenoegen, ende wy reden van satisfactie kunnen vinden. Want al hoe wel het zijn Maj. gelieft zigh tegenwoordigh seer te formaliseren teghens het Rotschiltsche Tractaet in 't eerste artijckel ghestelt, wesende tot een fondament van de te maecken Vreede, soo blijft het echter waerachtigh dat het voorsz. Rotschiltsche Tractaet by zijn Maj. selfs buyten toedoen van desen Staet, *ja oock onaengesien de* contrarie Remonstrantien van onsen Minister in loco op eenighe ingredienten van het selve Tractaet, en specialijck op 't derde artijckel van dien, aengegaen is geweest, ende dat in een tijt dat Denemarcken niet konde allegeren door Sweden overvallen, ofte met Oorlogh geaggresseert te wesen. Behalven dat om de sake in de termen van 't Rotschiltsche Tractaet te reduceren, niet den Koning van Denemarck, maer die van Sweeden, merckelijcken affstant en notabele overgiften van plaetsen soude moeten doen, welcke plaetse het nochtans seer onseker is, of buyten eenigh Tractaet in langen tijd, by ofte voor Dennemerck soude kunnen gerecupereert werden, voornamentlijck als Vranckrijck en Engeland de Sweeden souden komen by te vallen, gelijck wel lichtelijck soude kunnen geschieden in cas wy refuserende nevens haer op 't fondament van 't voorsz. Rotschiltse Tractaet, tot uytwerckinge van Vrede te laboreren, den Coningh van Sweeden met de Waepenen tot extremiteyten soude trachten te pousseren, in welcken cas, mogelijck niet sonder reden soude staen te beduchtẽ, dat door de gesamentlijcke machten van Vranckrijck, Engeland en Sweden 't geen den Koninck van Dennemarck tegenwoordigh noch possideert, wel eerder by zijne vyanden geincorporeert, als het afghenomene tegens het Rotschiltsche Tractaet, by ofte ten behoeve van zyne Majest. gerecupereert soude wesen. Behalven dat het voorsz. generael fondement in 't eerste artijckel geposeert, in 't tweede daer aen volgende sodanig word geelucideert, dat de liberteyt van de passagie der Oorlogschepen door den Orisont niet sal moghen te na gekomen worden, en datmen boven dien oock sal letten of eenige andere veranderingen of ampliatien in of by 't voorsz. Tractaet soude moghen werden begeert, om in sulcken cas de strydende partyen daer op in redelijckheyd te verdragen, 't welck in effecte niet verders te regarde van de Koning van Dennemarck inpliceert als 't gunt zijn Maj selfs by Missive in date den 9 Febr. lestledẽ aen den gewesen Protector van Engeland heeft geschreven, in welcke Missive zijn Maj. antwoordende op den Brief van den selven Protector verklaert, dat hy als noch tot de Vrede als voor desen is genegen, doch dat hy sal moeten hebben reparatie vande schaden sedert 't Rotschilse Tractaet geleden, en meerder securiteyt als

voor

voor desen, welcke beyde pretensien hoochstgem. Z.M. by't voorsz. Tractaet en 't naerder gegeconvenieerde vandē 24 deses werdē toegekent en gepresteert. En alſo een vande principaelste delen der voorsz. Mistive daer op schijnd te loopen, datmē door't voorsz. Tractaet voorhebbens soude zijn den Con. van Denemarck t'obligeren om sich van syne andere Geallieerde te scheyden en een separate Vreede te maken, so zijn wy daer over oock aen zijn Maj. directelijck schrijvende inde voorsz. Misſive als vooren copijelijck hier nevens gaende daer toe en aē de redenen daer in geallegeert, wy ons desen aengaende refereren. En houden wy't daer voor dat by so verre wy, 't zy op de voorgeroerde zijn Maj. of om eenige andere oorsake de tegenwoordige invitatie van Vranckrijck en Engeland wederom vruchteloos had laten afloopē, 't eerste effect van dien onfeylbaer soude zijn geweest, de actie vande Engelse Vloote in faveur van Sweeden, volgens het speciael Tractaet tusschen Vranckrijck ende Engheland daer over ghemaeckt, het tweede effect 'twelcke onvermydelijck daer op stonde te volghen de Rupture tusschen Engeland, en in gevolge vande Guarantie in't voorsz. Tractaet gestipuleert, oock tusschen Vranckrijck en desen Staet; daer uyt dan voor 't derde effect, om de redenen in den voorsz. Brief aengeroert, de ruyne van Denemarck na menschelijcke apparentie soude hebben geresulteert: En willen wy geensins twijffelen of al de voorsz. boodige redenen of sodanige andere van efficatie als U L. na hare gewoonlijcke ervarentheyt daer toe sullen werē te appliceren, sullen aldaer ten minsten van die operatie wesen dat men eenmael sal gedencken datter betamelick is in sulcken gelegentheyt yets te defereren, aen den Raed van sodanige vrienden, die door so menigvuldige en so considerabele preuven betoont hebben dat de sake van Denemarck haer niet min als haer eygen ter herten gaen. En daer op verder in consideratie nemende dat de Kon. van Denemarck tot noch toe absolutelick heeft blijven refuseren van sigh in eenige handelingen in te laten, anders dan met en neven zijn Geallieerden, en sulcx de geprojecteerde handelinge poogt te verschuyven of af te wysen na Bransberg in Pruyssen, hebbē wy derhalven oock inde voorgeroerde Misſive aen zyn Maj: met peremptoire redenen aengewesen dat op de voorsz. exeptie by desen Staet egeen regard ter werck en kan werden ghenomen, en hebben daer by ten overvloed alhier noch wel willen voegen dat wy niet en kunnen bevroeden dat de voorsz. exeeptie in het regard vandē Kon. van Denemarck, selfs eenigh fondament heeft, en sulkx niet anders als voor een pretext kan werden aengesien en opgenomen, want voor eerst, voor so veel den Keyser belangt, en weten wy niet dat den Kon. van Denemarck daer mede eenige confoederatie heeft tot sodanige verbintenisse dat zijn K.M. geen ouverture tot Vreede soude mogen aenhooren sonder consent van den Keyser, en vertrouwen wy wel geinformeert te zijn dat den hooghstgem. Kon. eenige weynige tijd voor't aengaen van 't voorsz. Haegse Tractaet, noch geene sodanige verbintenisse met den Keyser gemaect hadde, oock en kunnen wy niet gelooven dat zijn Maj. albereyts kennis hebbende hoe sorgvuldelick alhier by ons wierd gelaboreert tot des selfs preservatie, sig echter daer tegens met den Keyser soude hebben willen Ligueren, en sulcx wetens en willens sigh selven in die perplexiteyt brengen, om van 't beneficie van onse voorsorge niet gerustelijck te mogen gauderen, alhoewel voor desen by sommige voorgegeven is, dat in cas wy alhier inden Hage met Vranckrijck en Engeland quamen te sluyten, zijn Maj. als dan sigh nader met den Keyser soude Ligueren: En of sulcx mogelijck buyten alle vermoeden en niet sonder kleynachtinge van desen Staet mochte geschiet zijn, so dunckt ons, dat ons des te meerder rechtveerdige redenen soude zijn gegeven, om ons tegen't effect van soodanighe onrechtmatigen verbintenissen t'oppresseren. Wat nu wyders Poolen belangt, dien aengaende zijn wy geinformeert dat wel tusschen deselve en den Con. van Denemarck eenige sodanige verbintenisse by Tractaet is gemaeckt, maer datter Rijck of de Republicque van Poolen 't selve Trac-

taet alleenlick om de clausele van de selve verbintenisse, noyt heeft willen ratificeren, ghelijck U L. dan oock uyt de bygeleyde Copye kunnen overnemẽ, dat noch op den 20 Mey lestleden, wesende daegs voor 't sluyten van 't voorsz. Haeghse Tractaet, daer over uyt den Naem vanden Kon. van Denem. aen de Gedeputeerden vanden Kon. en de Republicke van Polen is ge-expostuleert, sulx dattet vande hoogste onrechtmatigheyt wesen soude, dat den Con. van Denem. om zijn beste Vrienden te choqueren, niet sonder perijckel van zyne eygene ruine, sich soude willen binden aen een Tractaet, en speciael aen die clausule van 't selve, daer aen, alhoewel reciproquelick obligatoir gestelt zijnde, zijnde mede contractant aen zyn zijde, niet verbonden is of verobligeert wil zijn, in dier voegen dat de geheele verbintenisse dan soude aenkomen op de Cheurvorst van Brandenburg: dan also den Heer Cheurv. so wel is een Vriend en Geallieerde van dese Staet als vandẽ Kon. van Denem. ja dat wy vry meerder in der selfs subsistentie en de preservatie van zyne Havenen zijn geintresseert als den Kon. van Denem. soo heeft Z. M. diensthalven niet meerder te formaliseren als wy selfs, maer het gene in dien deele decisoir is, soo hebben de dic Staten by 't voorsz. Tractaet in 't regard vande Heer Ceurv. en voor des selfs volkomene securiteyt en gerustheyt, abondantelijck geprospiceert; op alle welcke redenen en meer andere, die te lange soude wesen alhier te repeteren, en die U L. by haer selfs wel sullen weten pro re nata t' appliceren, wy dan oock geensins willen twijffelen of deselve sullẽ den hooghstgem. Kon. weten te overtuygen van zijn ongelijck, en dat noch boven dien Z. Maj. wijselick sal gelieven te considereren dat deselve sulcx als nu tot voorkominge van zijn totale ruine, vermits de evidente noot en het aenporren van so machtige Staten, mitsgaders den Raet van zijne beste, so niet, eenighste, Vrienden, selfs niet sal konnen wesen. En willen wy vastelick vertrouwen dat aen alle de voorsz. redenen aldaer des te meer gedefereert sal werdẽ in consideratie, dat by 't voorsz. Tractaet merkelicke voordelen en avantagien, so voor Denem. als voor desen Staet gestipuleert, en positivelijck ter neder gestelt zijn; Als inden eersten: Dat men niet wederom sal handelen buyten interventie vã desen Staet, gelijc geschiede 1658. niet tegenstaende wy onse Ministers in loco hadden, tot groote disreputatie en schade, soo van desen Staet als van Denemarck. Ten anderen, dat onse Oorlogschepen buyten de Oostzee niet soude mogen gesloten worden, 't welck andersins by een handelinge sonder ons tusschenkomen als boven, wel lichtelijck wederom geconditioneert soude zijn geworden, oock mogelijck met exceptie van andere Staten, en voornamelijck van die gene die door 't refus vande voorgeroerde aenbiedinge geirriteert zijnde, wel lichtelijck by Sweden sou hebben uyt te werckẽ, dat sodanige stipulatien tot haren nadeel, van geen effect soude zyn geweest. Ten 3, dat niemant inden Orisont eenige nieuwe Tollen sal mogen establieren, daer wy, by eenige handelinge als boven, wel subject hadde mogen worden het opstellen van nieuwe Tollen, onder andere mede tot onsen laste, doch uyt de voorsz. oorsake, moghelick mede wel een exemptie van andere Staten als boven, daer mede dan notoyrlick alle onse Commercie op de Oostzee in pericul soude zijn geweest, om t' eenemael geruineert, en by andre geincorporeert te werden. Ten 4, datmen sal laboreren om inde voorsz. Gewesten esgale voordelen te mogen bedingẽ, so ten regarde van Tollen, als van alle andre advantagien, 't welck mede een saecke is van merckelicke gerustheyt voor desen Staet, daermen andersins beducht hadde te wesen dat wel lichtelijck andere Staten ten regarde van haer Trafick, op Sweetse havenen, of die onder 't Sweetse gebied zijn, uyt redenen voorsz. meerder advantagie souden moghen genieten. Ten 5, dat wy gesamentlick guarant blyvende van de te maken Vrede, naemaels by nieuwe entreprinse van den Con. van Sweden tegens die van Denemarck, met volkomen gerustheyt den Koning van Denemarck soude mogen byspringen, gemerckt, Vranckrijck en Enghelandt uyt krachte van 't geinterponeerde guarant tot ghelijcke assistentie verobligeert wesende, in alles

gevalle,

gevalle, geen contrarie assistentie, gelijck zy nu doen, soude kunnen geven, daer ter contrarie de Vreede buyten onse tusschenkomste ghesloten werdende, in tijden ende wijlen al wederom de selve inconvenienten staen souden te vresen. De objecten die van wegen Denemarck wyders voortghebracht zyn tegens voorsz. Haeghsche Tractaet, en oock tegens 't voorsz. naeder geconvenieerde, kunnende meest alle ghetrocken worden tot de twee naervolghende poincten.

Eerstelijck, dat het Armistitium (ghelijck 't selve abusivelijck gheliest te qualificeeren) daer van 't derde artijckel van 't voorsz. Tractaet is waghende, aen Denemarck ten hooghsten schadelijck zy geweest, ende particulierlijck dat daer door de Eylanden van Falster, Langeland ende Moen Zijn Majesteyts vyanden ten deel souden zijn gheworden, gelijck deselve sich daer over by zyne Missive in date den 14 der voorleden Maend, sulcks aen ons heeft believen te beklagen. Ten anderen, dat de voorschreven verbintenisse, mitsgaders alle het getracteerde met Vranckrijck ende Engheland, strijdigh soude wesen met de beloste van desen Staet, boven ende behalven den inhoude vande voorgeroerde Tractaten, insonderheyd mede by particuliere aenschrijvingen, ende speciael by die van den 28 Martij ende 29 Aprilis laestleden aen Zijn Majesteyt ende de Croon Denemarck ghedaen. 't Voorsz. eerste poinct hebben wy in onse voorschreven Brief, die wy als vooren, huyden aen den Koninck van Denemarck laten afgaen, met suffisante redenen ende argumenten wederleydt, ghelijck U.L. uyt den inhoude van dien, naerder sullen kunnen vernemen. Ende wat belangt 't voorsz. tweede poinct ofte objectie, namentlijck, dat wy met 't aengaen van de voorgeroerde verbintenissen souden gecontravenieert hebben onse formeele beloften, boven ende behalven den innehoude van de voorgeroerde Tractaten, insonderheydt mede by de voorsz. iterativie Brieven gedaen, dien aengaende vertrouwen wy voor so veel de voorsz. geallegeerde Brieven aengaen, dat U.L. mede uyt den tijd wanneer de selve zijn geschreven, en uyt de examinatie van de inhoudden van dien, klaerlijck sullen kunnen vernemen, ende Zijn Majesteyt mitsgaders de hooghe Ministers aldaer overtuyghen, dat onse intentie geensints is geweest, noch oock de woorden vande selve eenighsints mede brengende, datmen sich van deser zijde, 't zy inde handelinge met Vranckrijck ende Engeland, 't zy inde actie van Vlooten, anders soude comporteren als men tegenwoordigh heeft gedaen. Want voor eerst, so veel de tijd belangt, is U L. niet onbewust dat de voorsz. handelinge op den 28 van de maent Marti, als wanneer de eerste der voorschreven Brieven is gheschreven, door beleydt en officien van onse Gedeputeerden al verre was geavanceert, jae dat ten selven daghe de publijcke deliberatien in onse Vergaederinghe al waren geentameert, ende is daer uyt dan mede wel evidentelijck te concluderen dat de voorsz. Brief geensins met die intentie kan wesen ingestelt, datmen daer by yets soude hebben willē verklaren 'tgunt met de tractterende handeling, en 't verwacht werdende besluyt van dien niet sou kunnē bestaen, 't welck dan oock uyt de leste van de voorsz. Brievē des te klaerder blijct, by dewelcke alle de belostē by de voorgaendē geexpresseert noch in krachtiger termē werde gerepeteert, en echter inde selve te gelijck vande voorsz. onderhandelingē als een seer prijsselijcke sake gesproken, oock met leetwesen verklaert dat deselve Handelingen doemaels voor als noch, niet finalick geperfectioneert hadde kunnen werden. De verklaring selfs by de voorsz. Missiven gedaen, zijn in substantie daer in bestaende, dat wy vastelijck geresolveert waren Z.M. in syne tegenwoordige ongelegentheyt trouhertelick by te springen, des selfs oppressien te helpen afweeren, oock gene middelen te sparen om Zijn Maj. uyt deselve ongelegentheden te helpen redden; en hebben wy gemeynt, ghelijck wy als noch meynen, dat alle 't selve niet beter, prompter, nochte efficacieuser konde te wege gebracht worden, dan door de conventien teghenwoordigh met Vranckrijck ende Enghelandt ghemaeckt, om reden hier vooren in het langhē gheduceert, daer op in het coucheren van de voorschreven Missiven

en ver-

en verklaringen specialijck is gereflecteert geworden. Wyders wert by de voorgenoemde Missiven verseckering gedaen van met Z. Maj. vyanden in gene handeling te sullen treden, waer mede ons in eeniger manieren sou werden benomen de faculteyt en gelegentheyt, om 't gene voorsz. is op't aller efficatieuste en krachtigste wijse in't werck te stellen, en kunnen U L. zijn Maj. oock ten overvloet wel volkomelijck verseckeren dat wy met des selfs vyanden niet ter werck getracteert hebben, veel min yets daer door ons benomen soude werden de faculteyt en gelegentheyt om Z. M. eendeels door continuatie van een vigoureuse defensie tot afweringe van alle oppressien, en anderdeels door't voltrecken en executeren van de voorsz. onderhandelinge, uyt zijn ongelegentheyt te helpen redden, welcke faculteyt en gelegentheyt wy oock effectivelick door 't aengaen van't voorsz. Tractaet hebben gebruyckt, en noch gemeynt blyvende op de alderglorieuste en krachtigste wijse (ten besten van Z. M.) in't werck te stellen, en onder Godes genadigen segen voltrecken. De verdere verklaringe, dat wy onveranderlick geresolveert bleven een Vloot en treffelende secours, ten fine voorsz. derwaerts te senden, is oock volkomelick na gekomen, en hangt het tegenwoordig aen goede en wijse resolutien van Z. M. om daer van de salutaire vruchten, namentlick, den gewenschten Vrede, met restitutie van zijn afgenomene Landen, en noch meer, paisibelijck te genieten, en wel lichtelijck de gecombineerde machten van Engeland, en desen Staet, te doen ageren tegen zynen vyant, om den selven tot de voorsz. restitutie te compelleren, of wel sodanige efficacieusen employ vande voorsz. machten tegen hem, en echter tot sijn eygen beste, subject te worden, welck leste geensins vande wijsheyt en voorsichtigheyt van die Prince, insonderheyt onder U L. circumspectie, en niet min ernstige *conduite* kan verwacht werden. Wat nu 't voorsz. nader geconvenieerde selfs belangt, kunnen wy niet anders oordeelen, of is de sake daer by in goede termen voor den Con. van Denemarck, en oock satisfactie voor desen Staet geconsumeert, want voor so veel den Hoochgem. Con. belangt, is het buyten exempel, dat eenich Prins door sijn vyant by na alle sijn landen afgenomen sijnde, by Tractaet niet alleen 'tselve sijn lant sonder vergeldinge weder krijcht, maer oock daer en boven noch tot reparatie van de geledene schade gelt en Lant obtineert, gelijck wy vertrouwen dat in desen door de remisse van het bewuste millioen, en den afstant van 't ampt Drontheim sal geschieden, behalven dat U L. oock bekent is, dat beyde poincten in 't Haechse accoort van den 21. Mey lestleden, noch open gebleven waren, en noyt formelick doorgebracht hadden konnen worden. En voor so veel desen Staet belangt, is (boven en behalven de voorsz. conditien voor Denemarck gestipuleert, die wy ten regarde vande gemene interessen oock voor de onse rekenen) noch considerabel dat by 't voorsz. geconvenieerde 't Elbings Tractaet met d' elucidatien necessair wort gemaeckt, 't welck U L. bekent is, so hoog voor desen opgenomen geweest te zijn, dat om 't defect van die necessiteyt, en uyt oorsake dat artijckel daer van ghewagende, alleenlick in termen van devoir was gestelt, en gebracht achter 't artykel daer by de voorsz. conditien met een compulsoir wierden bekrachtigt, 't gantse werck in poincten van afbreken gestaen heeft, zijnde mede daer en boven van merckelicken utiliteyt dat in 't voorsz. nader geconvenieerde, niet alleenlick de negative constantie, maer oock het positijf compulsoir is gheinflueert, daer op gelijck U L. mede bewust is, van den beginne aen hebben geelaboreert, so om dat de ontreckinge van secours aen d'eene syde machtig was den Con. van Denemarck tot alles te doen resolveren, of Z. M. en zijn gants Rijk in handen vanden Con. van Sweden te doen vervallen, en dat 'tselve middel aen d'ander syde gants niet suffisant was om de Con. van Sweden by refus, van die kant tot reden te brengen. Wy sullen verwachten dat U L. in desen met sonderlinge vigilantie en ernst tot uytwercking van onse goede intentie, sonder intermissie, sullen laboreren, en sullen daer van men[illegible] een goet succes te gemoet sien. God Almachtig biddende U. debvoiren te willen segenen, in [illegible] protectie, Wy deselve mits desen bevelen. Gegeven inden Hage den 31 *July* 1659.

In Vranckrijck begost men onder den naem van 's Conings reyse na de
frontieren niet te moeder luyster voor te setten / niet alleen groote sommen
gelts van diversche Provincien en steden te eyssichen/maer oock nieuwe Im-
posten op de uytgaende Waren tot bederf van de Negotie te stellen / tot belas-
tinge van de Vreemdelingen/alhoewel contrarie 't Verbont tusschen dat Rijck
ende andere Landen gemaeckt : Selfs most yder vreemt Schip hoewel ledig/
eer het uyt Vranckrijck in zee steken mocht / 5. guldens voor yder last dat het
groot was/ betalen/ en 50. stuyvers van elck vat Wijn / van Hout/ Papier/
ende anders naer advenant : Om dit te executeren/ sont men op alle Revieren
en Havenen ettelijcke Oorloch-schepen. Den Coning schreef doen aen alle
de Parlementen en groote steden van 't Rijck/ geen gevangens te dooden/ uyt
gesept die om swaere schelmstucken gedetineert waren : Want zijn Majesteyt
wilde sich voorsien van een goet aental Roepers tot des selfs Galeyen : Maer
de allergrootste toestel was in dese tijdt binnen Parijs / tot des Koninghs
Reyse/ te weten/ 30. Packen Kleederen daer onder 12. seer kostelijck beset en
doorwrocht met Diamanten voor sijne Majesteyt : Den Hertog van Anjou
dede sich oock 7. packen soo schoone Kleederen maken / dat yder sin daer inne
had/ en die mode wilde naervolghen : Madamoiselle liet oock 30. kostelijcke
Rocken behalvens andere Cleederen maechen/ andere Princen en Princessen
deden dergelijcks/ soo datte stoffen/ zijde / Lakens en Lijnwaet van de nael-
den en schaeren geweldich bedorlocht en gescheurt wierden : Des Coninghs
Cleederen alleen beliepen ettelijcke tonnen gouts te kosten : Boven dien ver-
eerde zijne Majesteyt oock veel gelts aen de Staet-Juffrouwen / op dat elck
van hun sich onbekrompen soude uyt-rusten. Sijn Eminentie was den 24
July al te Bayone gekomen/ maer onpasselijck wordende/ bleef daer/gelijck
oock Don Louijs de Haro den 20. July te St. Sebastiaen quam / toeven-
de 'om niet subjet te zijn volghens d'ordre van sijnen Coningh/ om zijn Emi-
nentie in het reysē niet te voor te lopē/ oft elders aen te sprekē dan ter bestem-
de plaetse. Den Coning uyt Parijs te Fonteynebleu gekomen zijnde/bestelde
daer al zijn Equipage op 't heerlijckste : Onderwijl bracht een Post uyt Ma-
drid de rechte en ongeblanckette Schilderije van d' Infante van Spaingen/
wanneer men doen sach dat alle de voorgaende geslatteert/en maer na haer con-
terfeytsel van 8. jaer waren gecopieert.

De Engelse Regeering getormt door een vrees die haer bynna nimmer ghe-
rust dede slapen/ratefitcerden in dese maent het Tractaet in den Hage den 21
Mey nu lest ten aensien der Noortse Coningen gesloten: Maer/ een ander ob-
ject ontroerde haer/ want gheheel Engelant dese Republicanen door d'onver-
draegelijcke lasten moede wordende / als mede / om datse geen hoop van beter-
schap hadden van de gheen dat meest Militaire waren / die liever en oock ey-
gentlijcker sorgden om een goet Rapier/ Pistool of Carabijner / en dattet den
Swaertdrager mochte wel gaen/ dan/ datte Koophandel en de Zee en Lant-
bouw souden geflorcert hebben : Soo begost men in Engelant weder om den
Coning te roepen/ geen geringe luyden alleen/ maer oock Edelen / Predikan-
ten/ en voorts Graven en andere : Coningh Carel Stuart wiert te Chester

door 40. Predikanten geproclameert/ 't welck by sommige wat tegen gesant zijnde/ seyden sy overluyt: Wy zijn altoos geweest voor den Coninck, en willen leven en sterven met de selve. De Independenten/ Annabaptisten/ &c. en die Cromwel boven de Coning liefden/ staken dapper teghens de Royalisten op/ waer op een algemeyne inlantse beroerte volgde/ sulcks datter weynich Provincien in Engelant waren daer niet geroepen wiert/ Voor den Koninck. 't Parlement niet wetende wie te betrouwen/ dede alles vangen en kerckeren daer sy eenige suspicie op hadden / selfs Lord Fairfax Swager den Hertoge van Buckingam most sich purgeren en beloven stil te sitten: Maria Howward Dochter van Graef Ernestus Birom van Berckshire / wierdt oock [ick en weet niet onder wat pretext] inde schemer-avont als een poltrouesse geleyt na de Tour / en men hadde om dat sy rijck was / haer beschuldight met Carel Stuart gecorrespondeert te hebben/ waer van seer vreemde discoursen omgingen: Men dwong derhalven yder die op 't gesach-kussen wilde blijven / te sweeren den Staet getrou te syn/ buyten d'eenhoofdige regeeringe/ Coninckschap of een Huys van Heeren. Dan dit belette niet datte Coningse in 't hartje van Engelant diverse Kasteelen en stedekens bemachtichden: Chester wel de voornaemste sijnde/ is by 't Parlement verklaert in hoog verraet vervallen te syn. Sommige Agenten des Conings wierden opgevangen: Veele wapenen en papieren ontdeckt / waer uyt het Parlament onderschepte en snuffelde sekeren aenslagh by de Royalisten onder eenen Mr. Mordant aengesteld om hun van de stadt London op den 1. Augusti te verseekeren / waer toe sy hun van Paerden en goede intelligentie al vrij verde geadvanceert hadden; Maer de sake geopenbaert sijnde/ wiert de Tems/ de Tour/ Westmunster / Withal en beyde Borsen verseekert: De oproerighe in Kent en de daer toe geloopen syn strack verstropt: Mitsgaders nieuwe soldaten opgenomen/ en Gen. Major Lambert mett' outste Regimenten na Northampton ghesonden / om de Coningse die daer en binnen Chester onder den Ridder George Boot/ Gen. Massey en andere al vrij considerabel begosten te worden/ 't hooft te bieden: Maer Lamberts Leger vier dachreysens van London gekomen zijnde/ wilde niet voort/ begosten te mutineren/ en riepen om gelt/ sulcks dat indien de Koningse doen by der hant waren geweest/ wel licht des selfs toegeneghene op die tijt geprevaleert souden hebben: Maer Gen. Lambert voorquam alle onheyl/ alsoo hy door gelt aen sommige en beloften aen andere / de soldaten aen 't optrecken kreech: Het was den 29. Augusti toen hy van Northwich te Woeverham een kleyn Dorp arriveerden: Den enge wech belette hem van sijne Ruyterey sich te konnen dienen/ waer door d' Infantery al het mirakel moste doen: De Coningse haer woort was/ 't Heeft het al. En de Parlamentse/ Godt met ons: Die in dese rencontre geweest zijn/ seggen / dat de Coningse maer een charge ghedaen hebbende/ hun gheweer wegh wierpen / en doorliepen / alhoewel sy om een smalle Bruch te maintineren / in heggen gekampeert laghen / behalven noch datter een dijck was/ daer achter sy hun konden verschuylen/ nevens een steyle klip/ die met geen Paerden bereden konde worden; Waer uyt eenighe geen kleyne suspicie namen/ dat alles maer aengeleyt was om de gunstelinge der Stuarts te bestricken/ ende soo niet aen 't leven ten minsten aen der selver

goederen

goeberen te geraken/ gelijck men voortijts in Duytslant onder decksel van Toverije de Luyden goedt en leven af nam; Het sy soo het wil/ Ruyters en Voetknechten ontvluchte hier door kromme wegen en confusie en kreupelbos na Warrington en Manchester/ sy waren niet boven de 4000. dan de Parlementse wel 7000. sterck/ nochtans sijnder geen 400. af gevangen/ want het scheen op de grootste Royalisten aengelept/ daer van sy de Lords Kilmorey/ Major Peter Broock/ Sir Willem Neyl/ Major Generael Egerton/ Thomas Flintshir/ gevangen kregen/ Massey ontslipten/ maer den Graef van Derby wiert te Schrewsbury in Lackeys gewaet gekreghen/ en den Oversten George Boot in Juffrouws kleederen te Neuport s'avonts de Poort in komende/ vermits hy la Madame niet wel genoech en speelden/ wiert bekent/ en te London in den Tour gebracht/ daer men hem in 't begin scheen te wille vierendeelen/ want men wilde hem beschuldigen met Brieven ondertekent te Brussel den 26. Februarij C. R. / en 't opschrift was aen G. B. / dan 't liep soo breet in d'examinatie niet af/ alhoewel men een danckdach en sommen gelds aen de tijding-brengers van dese Victorie verordineerden.

Coning Carel begaf sich op die tijdt van Brussel na St. Omaer. In de Barbados verbrande doen over de 100. Loges/ Spijckers en Huysen: Dergelijck ongeluck was daer nu in Januario laetst oock voorgevallen. D'Enghelse gaven in dese tijdt te kennen / ten insichte van Nederlandt alle d'Engelse Kapers met Sweedse of Portugijsse bestellingen varende / sonder forme of rigeur van proces van stonden aen als Piraten over boort in see te smijten. De Beurtman van Haerlem op Londen Claes Ysbrantsz. / soo hy en Sijmon Willemsz. uyt de Mase waren geseyldt / overviel een storm datse weder om mosten keeren/ Sym. Willemsz. quam masteloos in Goeree/ maer Claes Ysbrantsz. is noyt vernomen/ hy was kostelijck vol Lijnwaet bevracht/ daer af sommige packen en wracken van 't Schip ter Heyde quamen aendrijven. Drie rijcke Schepen de Dolfijn/ Elisabeth en David uyt Tessel naer Cadix en West-Indien gemundt / wierden aen de Cape St. Mary van drie kloecke Turckse Schepen aengerant/ sy enterden stoutelijck den Dolfijn/ en sprongë over de 100. Turcken over/ maer die wierden op 30. na alle afgemaeckt/ dit speet de Turckse Capiteynen/ en terwijl sy hun geen buyt beloofden/ schoten sy de Schippers/ Stuurman/ Coopman/ &c. door 't furieus canonneren doot/ brachten oock de Dolfijn en Elisabeth met het inwerpen van hare nieu geinventeerde vlammende Tulbanden in den brant/ soo datter niets afgebergt en is: Het volck hier af en van de David/ vloden in hare Boots na landt/ maer alsoo het stil was/ wierden met roey-tuygh omsingelt/ en nevens 't Schip de David na Algiers gesleept/ behalven een Jongen die 't ontswom.

September 1659.

DEn Poolse Overste Lubomirszky de voorleden maent met 9000. Man voor Graudens gekomen / daer een Sweets Overste Pucher met 400. man in lagh/ overweldichde die stadt met gewelt den 9. deser 's nachts ten 2.

uren/ na datte Commandant ettelijcke Burgers de handen had doen af kappen/ om dat sy hem baden dat hy de stadt met verdragh wilde aen de Poolen over geven: Nu raeckte alles in kolen/ en also de Polen 't woort hadden Geen Quartier, sabelden sy alles ter neer: Lubomirsky de brant en storm so furieus siende/ schreyde en wreef op de Poolse wijs zijn handen/ datte goede stadt en arme Borgers also vernielt wierden/ hy verontschuldigde sich van dit quaet/ en badt Godt datse gestraft mochten worden die daer oorsaeck af waren: De Commandant weeck op 't Kasteel/ maer siende dat men hem de Wyssel ontrock/ soo verlieten hem sijn soldaten/ en hy vluchte op den Toren/ daer men hem af haelden: Daer wierden bekomen 2. Mortiers en 32. stucken: De Sweden in Dirschau op sulck onthael niet belust/ verlieten de stad en gingen deur/ mede sleepende sommige Coopmanschappen/ die om van Dantzich in Poolen te gaen/ alreede by Schoneck aen ghekomen waren. De Sweden in dese tijt wel siende dat Pruyssen hun t'eenemael ontvallen sou/ resolveerden door 't aendringen van Vranckrijck/ en om dat sy in die gewesten niet langer bestaen konden/ hun mette Poolen te verdragen/ waer toe den Sweetse Coning de Heeren Gabriel de la Garde/ Benedict Oxenstern/ Christ. Slippenbach en N. Guldenklau alle wackere Basen nae Pruyssen op de Tractaten af sont: Sy t'Elbing komende/ schreven den 23. deser aen hare Koning een notabilen Brief/ die geintercipieert wierdt/ verhalende/ *Hoe seer men behoorde te haesten met de Poolse Vrede, mids den slechten stand der Sweedse Guarnisoenen in Pruyssen, datse al hun macht in Marienburg, Elbing en 't Hooft haddé moeten trecken: Datse geen open sagen om met zijn Majest. te communiceren: De voorslach der Hollanders desapprobeerden, en niet wisten waer op 't sekerst souden handelen, om dat de Polen heerlijck maer sy met weynich Dienaers diese uyt gebreck afgedanckt hadden, souden verschijnen: Datse groot gebreck lijden, sonder gelt en credit, &c.* Daer teghens overvielen de Dantzickers 1500 sterck onder des stadts Hopman Winther/ den 26. deser 's nachts 't groote Warder/ de Mondauwer Spits en 2. Schansen/ zedert welcke tijt men het Hooft geest begost te belegeren/ de Polen en Brandenburgers hun met eenige 1000. man tot uytsluyting der Sweden by de Dantzickers voegende.

In Courlandt liepen de Sweden oock dapper aen/ de Poolen namen haer met accoort de stadt Goldingen af/ maer hielden geen woort/ om datte Sweden te vooren daer so mette Polen gedaen hadden/ sulcks dat den Commandant Spoon met 1500. koppen maer een half uyr buyten de stadt ghekomen zijnde/ alle ter neder gesabelt zijn: In Goldinghen vont men 30. Canons: Soo wierde oock Libau en Windau verovert/ en Douglas kromp geweldig nu in de Bosschen/ en dan in de marassen: Wanneer 't Vorstelijck Slot Goldingen by ongeluck door brant tot een puynhoop wiert.

Noch bleef den ongeluckigen Sevenburghse Vorst Ragotsky strijdbelustig tegens de Turckse Ministers/ dies dwingt hy den geveetenheerde Lanthen Barczay in dese maent de kling en 't gesach uyt de vuyst/ want/ na die gantsch geslagen 't Kasteel Jenu tot sijn schuylhoeck had genomen/ so moest hy van 't guarnison met bewilliging der Stenden in Ragotzky handen gelevert/ en speciael met hulpe der 7. Sachsen-steden bemachtichde weder geheel Transsylvanien: Hier over was den Turckschen Keyser dapper vertoornt/ en beval

hy een

hy een ander Visir begeerden te stellen/ sont hy een groot Loghjet tegens Ragotsky/ die onvermogend om so een storm uyt te staen/ hulp in Ongeren focht.

Boven Venetien was den 9. passato een gruwsamen Donder / Blixem en storm opgeheven/ soo dat de Barcken en Gondelen in 't Canal te gronde / en de groote Maria Kerck te pletteren/ en veele andere Gebouwen en Schepen breesselijck geslagen wierden/ een gantse straet wiert geschonden door de steenen die 40. treden van de doorss. Kercke af-ghesworpen wierden/ en ten ware een hevige stort-regen die terstont volghde/ ende waer door yder genootsaeckt was om in huys te blijven/ het soude veel menschen ghekost hebben ghehadt. Een maent daer na wiert de stadt Budweyts door den Donder in brant ghe-slagen/ en vermits het laet in de nacht was / zijnder veel menschen en huysen jammerlijck verbrant en slapende om gekomen.

Sijn Doorl. Kurbrandenborg resolveerde in dese maent meest meeste sijne en des Keysers Leger na Pomeren op te breken / om dewijl men niet voorders sonder Schepen uyt Jutlandt op de Sweden konde aenvangen/ en de navale macht der Hollanders van tijt tot tijt de handen wierden gebonden/ de voorsz. quartieren te verlaten / midts datter noch bleef een aensienlijck corpus van Keyserse/ Brandenburgers en Deenen : Waer van zijn Doorl. aen hare Ho. Mo. door sijn Ministers advertentie gaf : De Vorstinne Weduwe van Holsteyn versocht dat hare Landen in desen aftocht van der soldaté adten mochten bevrijt blijven : Te Berstorf in 't Velt-leger had by zijn Doorl. een Tartarise Gesant audientie/ in zijn oratie die vol weemoedicheyt was/ insinueerden oock dese vleyende woorden : Zijn Keyser den Tartarise Cham was zijne Doorluchticheyds Dienaer, ende des selfs Vrunden Vrund, en Vyanden Vyand : Hy quam syn Doorl: bidden datter hem beliefde te bevelen aen wat Oorde hy zijne Vyanden aen-tasten soude, &c, Den Keyserl: Overste Montecuculi en sijn Doorl. hielden t' Oldeslo krijghs-raet/ in deliberatie staende of in 't Stift Bremen of na Pomeren te gaen/ daer 't laetste van vast gestelt zijnde / en datte Keyserse in 't Lande souden ageren/ maer de Brandenburgse langst de zee-kant/ so om particuliere consideratien als om de Geallieerde gerust te stellen / datte Keyserse geen Dominium omtrent d'Oost-see en waren soeckende : Waer uyt de geruchten quamen datte Kurvorst te lant en de Hollanders te water de stadt Wismar souden aentasté/ 't welck die van binnen dede op haer hoede sijn / en monsterden stracks hunne Burgerije 1864. man sterck/ oock d'Ambachts en Bootsgesellen 1221. sterck/ 't guarnison bestonde in 2344. knechten Infanterye en 500. Ruyters. Aldus van trocken dese Legers uyt Holsteyn : 't Ongeluck wilde dat sy weder veel Kooplujden goederen spolieerden/ voornamentlijck overvielen de Brandenborgers den Edelen Heer Peter van Effelen / die de Poolen oock 't voorleden Jaer op sijn Huys te Wasthorst overvielen/ gevangen namen en op 10000. gl. rantsoeneerden/ gelijck wy op ons 9. deel folio 174. aengeroert hebben/ sijnde gheen Coopman als ons was bericht / maer een Heer van nobile qualiteyt/ hebbende hoge en lage Jurisdictie/ dese leet weder groote schade. De Brandenborgers namé terstont Tribsee in/ en daer na Anclam/ Demmin/ en andere plaetsen/ dan voor Grijpswalt togen sy af na twee vergeefse stormé/ schietende 't stedeken meest in brant : Onderwijl namen die in 't lant Griffenhage

en twee

en twee schantsen aen de Oder: De Keyserse wonnen den 7. deser Wolin/ 16 Canons en 600. Duytse Sweden staken sy onder haer Leger/ den 17. Septemb. veroverden sy vromelijck den Dam voor Stetijn/ waer op een formele Belegeringe voor die Stadt van de Duytse Legers wierde begonnen.

Den Engelsen Admir. Montagu in dese tijt hoorende van alle de rusten in Engelant/ lichte den 4. deser zijn ancker/ onder pretext van gheen Vivres te hebben/ niet tegenstaende men hem uyt Schoonen alles beloofden toe te senden/ dan te vergeefs/ hy ging deur soo ras hy van den Con. van Sweden had afscheyt genomen op Croonenburgh/ en eenige schenckage ontfanghen/ komen den 10. dito met 17. schepen in Engelant. De Deenen dit merckende/ oordeelden nu datte Engelsen en Fransen tot voordeel der Sweden niet alleen de stilstant t'elckens hadden door gedrongen/ maer datse op dat Sweden zijn personagie te beter soude spelen/ oock by de Nederl. Gesanten hadden gepooght uyt te wercken/ datter so veel Schepen van de Hollantse Vloot als van d'Engelse na huys mochten keeren/ en andre sulcke mooye projecten/ waer door men van sulcks gevolcht zijnde/ Koppenhaven met gemack sou doot gefoolt hebben in dier vougen als met Nascou was geschiet: En over welcke acten self de Neerlanders veel smaets hoorden/ sulcks datte Vr. L. Admir. in zijn brief van den 23. Aug. op dit subject van stilstant onder andere oock aldus schreef:

De Heeren Vogelesang en Haren adviseren mijn, dat het refuseren van de *cessatie van hostiliteyt* te water, is aen de zijde van Sweden, waer door my dan Vryheyd soude werden ghegeven om te ageren in conformiteyt van u Ho. Mog. resolutie van den 24. en 25. July, in dien ick niet weer door d'Heeren hier boven gemelde ordre, van de ghemelde Heeren u Ho. Mog. Extraord. Gedeputeerden wederhouden wiert. 't Is verdrietich so continuelijck tusschen het hangen en wurgen te sitten, en dan noch het ongheluck te hebben wanneer ick u Ho. Mo. ordres na mijn vermogen na heb gekomen, van in 't Vaderland over yder mans tonge te ryden, en niet alleen van canaille, maer van Lieden die part en deel hebben in de Regeeringh: Doch also ick het geluck heb van u Ho. Mo. te konnen voldoen, daer ick alle vlijt en getrouwicheit toe sal aenwenden, so sal ick aen dat kakelen soo seer niet keeren, &c.

De Heeren Nederlantse Ghesanten nochtans uyt de suyvere intentie van hare Principalen/ deden om den Vrede t'obtineren by den Coningh van Denemarcken soo veel/ dat sijne Majesteyt den 7. deser het Haegse Tractaet van den 21. Mey niet alleen aen nam/ maer oock onderteyckende/ op conditie dat soo Sweden weygerende bleef/ Denemarcken als dan oock daer in los en ongehouden soude wesen. Den Coningh van Sweden ter contrarie/ alhoewel hy weynich dagen te vooren geseght had/ dat men met nochmaels te handelen soude beginnen/ daer soude licht so veel swaricheyt inde conferentien niet vallen als men meynde/ dat sijn Majesteyt de Conquesten niet getrouw hadt/ als niet hoger desirerende als een eerlicke/ maer bovē al/ een verseker de vrede/ &c. So verklaerde de selve (na datmë eerst over de Paspoorten/ doen over de handelplaets/ en eyndelijck in opgereghte Tenten voor Coppenhaven frivolich alhoewel met schoonschijnende circumstantien had gestribbelt) het Haeghse Tractaet niet te konnen aen nemen: En vermits d'Enghelsen aen Sweden hadden geweygert het over laten van een gedeelte der selver Vloot/ so merckten de Deenen nu wel dat Montagu was deur gegaen/ om teghens Sweden

(van

pan wiens weygeren men gelooft hy doen al bewust was) volgens 't Haegse
kactaet niet te ageren. Hier sach men de vredelieventheyt van Sweden/ en
semen op hare beloften mocht bouwen/ dat hare mont nergens om gegaept
ad als onder den naem van handelen de Nederlanders te bedrieghen/ want
e stilstant die het beste van den Somer had tot Millioenen onkosten door ge-
racht/ en den 2. Septemb. eyndichde/ dede haer de hoop aenwassen/ dat zy
dien op den Herfst wat nat viel/ sy hunne Vyandē genoech uyt d'Eylanden
uden keeren. Nu de Nederlantse Vloten kreghen toen order om te ageren:
den 5. dito quam de Vicead. de Ruyter met 22. Oorloch-schepen/ 2. Bran-
ers 1. Galjot van Lubeck weder te Coppenhaven. De Viceadmi. Meppel
criveerde den 19. dito van Dantzich oock daer/convoyerende de Koopvaer-
ers vā Dantzich en Coningsbergē/hebbende in passant genomen 1. sweetse
Fluyt met 19 stucken/ en noch 1 Fluyt met 2 Schoeten met rogge/ uyt Wol-
ast na de Neering willende/ tot onderhout van de Sweetse soldaten aldaer:
De voorsz. Coopvaerders by de 70. sterck begeleyt door dito Vicea. Meppel
ot de Schager hoeck/ en van den Lt. Admi. Obdam door de Belt/ die wy-
ers na Jutlant en Holsteyn soude gaen/ om branthout voor de stad Coppen-
haven in te laden/ arriveerden mette voorsz. prinsen en de gebalsemde Licha-
nen van de Viceadm. de Wit en Pr. Florisz. den 20. deser in 't Patria. De
Viceadm. de Ruyter meynde in dese tijt 2. Sweetse schepen onder Kroonen-
burg te ruyneren/ en 't Kasteel op zijn Hollants onder 't faveur van den rooch
en morgengroet te geven/ was selfs al in een Boot getreden/ om 1. Brander
en te brengen waer van het den Capiteyn leelijck verhoetelde/ want toen de
Ruyter uptte Brander stapte/ haelde de fielt zijn seylen op/ en liet het soo af-
drijven/ daer de Ruyter sich also gefrustreert siende van een die sijn excuse op de
sterche wint nam/ seer moeyelijck om wiert: De Sweden wel siende watter
gaens was/ leyden terstont Vlotten om hare Schepen/ en staken lange balc-
ken uyt des selfs geschut-poorten/ om de branders af te houden. Eenighe
Deense Troupen lande in dese maent te Adstede in Schoonen/ daerse over de
100. stucks Beestiael/ sommige Vrienden en goederen af haelden/ en soo we-
der af togen/ 't welck de Coppenhagers seer moeyde/ want men had hun on-
der Cornelis Evertsz. in 7. Schepen 1100. man om stant te houden toe ghe-
sonden/ maer dese quamen als d'andre hunne conqueste al verlaten hadden/ op
tgerucht dat de Sweden uyt Malmuyen en Lantscroon in aentocht waren.
Op Heuck misluckte een diergelijcke aenslach. En Coppenhaven weygerde
de Hollandtse Soldaten in te nemen/ seggende/ sy konden hare stadt selfs wel
bewaren/ waer uyt d'affectie van vele Nederlanders tot de Deenen seer ver-
koelde/ die sonder hulp der Batavieren al lange waren verlooren geweest.

October 1659.

N A oude gewoonte begost den Herfst met storm-windt: Dit drückte een
geheele Vloot uyt Nederlant na de Bocht gewuynt/ so dat sommige inde
Spaense

Spaense zee te gronde/ andere schadeloos / waren gedwongen weder in En-gelant in te loopen: Capiteyn Waterdrincker een Zeeu / in dit saysoen van Cadix komende met 15. laste silver / en 200000. stucken van achten/ nevens den Eygenaer een Spaense Jode/ idem veel Dyamanten/ Paerlen/ a schoon wit Paert met een gulde zadel/ en een circuit van Dyamanten / 't gund men seyde aen den Jongen Prins vereert soude worden: Ging by nacht plotselick op de Kassen onder Walchren te gronde / alsoo sy meynden de Hoofden noch niet gepasseert te syn: Hier verdronck den rycken Jode met al syn goet/ werdende maer vijf menschen van al den hoop gebergt/ die de gehele nacht op een wrack hadden gedreven: Geluckich waren die 2. Amsterdamse Coopluyde/ de welcke over eenige onlust te Cadix met den voorsz. Jode gekregē/ hun gout datse in Waterdrinckers schip neffens hunne personē hadden geembarqueert/ weder van dat in een ander schip lade / daer sy behouden mede t'uys quamen. Een Schiedammer Buys genomen door een Engelse Rover / redderde sich so vroom/ datse 11. Engelsen die daer op geset waren / onder op sloten en met de Buys in de Maes op brachten: Een zeeu redderde op die voet in 't Canael oock syn schip: Sommige Holl. Bootsgesellen te Gottenborg ghedwonghen om op een Sweets schip te dienen/ liepen dat af/ en brachtent t' Amsterdam.

Brabant nu door d'apparente Vrede op verbeteringh staende/ most niet te min uytstaen de allergrootste moetwillichheyt van haer eygen *soldaten*: Antwerpen ontfong sommige Gedeputeerden van de Hanze-*steden* / *om te beramen* of d'Oosterlingen met het over voeren vande Granen uyt hare gewesten over eenen bodem tot Antwerpen / het Oosters Huys aldaer wat beter van Glasen en Vloeren souden konnen onderhouden/ als zedert een wijl herwaert was ghescheiet/ maer de Schelde was al te periculeus voor 't sware Oosters Vaer-tuych. De langduyrichheyt van den Oorloch en had so veel armoede aen d'Antwerpenaers niet gebracht dattet selve belet soude hebbē het opstaen van de sommige aldaer/ tegens d'ordren van 't Hof en haren Souverain/ als sijnde notoir/ dattet recht van de Posten (daer over d'onlusten ontstondē) van over lange by den Coning geposseedeert/ nu by de Deeckens der Gilden was geuserpeert/ feytelijck en corps op 't Post-comptoir weg halende de Brieven aldaer uyt Hollant by sijne Majesteyts Postillion gebracht / die doende dragen nu op 't Stadhuys ende dan op 't Boden Comptoir/ alles tegens de protesten van 's Coninghs Officiers/ onder schijn van te executeren d'ordre van de Magistraet/ wiens authoriteyt sy also usurpeerden. Des Conings Procureur generael op alles sich informerende / en de sake voor 't Hof in Proces rakende/ eyschten de voorsz. Dekens (die anders selfs een formelen Post op Hollant wilden stellen) nevens de Magistraet de decisie van 't Proces / dat volgde den 2. Decemb. 1658. verbatende / dat behoudens de Magistraet in hunne oude possessie van Boden so te voet als te paert te stellen / nochtans sy geen Post-boden mochten constitueren/ blijvende dat aen syn Majesteyt. De Magistraet siende datte Dekens des ongeacht even wel met hare actiē voort voeren/ ventileerden by requeste alles aen Don Jan/ maer 't was al vruchteloos/ dies trat den Procureur ge. tot d'executie/ en verboot de Gildens sich mette Post niet te bemoeyen/ d'andere resisteerden feytelijck: So dattet Hof

den

den 13. Aug. 1659. de [illegible] tegenstrevers [illegible] bannen en hare goederen confisqueren/ 't welck vele arme Luyden die van dit Comptoir hun onderhout hadden/ dapper ontstelden. Den 30. Sept. als men dit vonnis executeerden/ raeckte geheel Antwerpen in roeren/ elck sloot zijn Winckel/ de Borgers raeckten in 't harnas/ men wierp de Poorten toe/ en aen de waterkant sach men Vrouwen/ Kinders/ &c. in Schepen met hun beste Goederen na Lillo/ Bergen op zoom en tot in Zeelant vluchten/ also 't geruchte langst de straet ging van de stadt te plonderen/ selfs salveerden elck in de Kloosters wat hy lief had: Ten 1. uren viel 't Canaille in 't Huys van Burgermr. van Halmale (die sy te vooren onweerdelijck op 't Stadhuys bejegent hadden) en de Poorte open lopende/ plonderden en raseerden alles/ selfs zijn Carosse/ die langst de straten aen flenteren scheurende: Quetsende oock periculeus den Rentmr. Behoudende in functie de gebannen/ onder pretext van Previlegien die sy op het tegenwoordige niet en konden appliceeren: Houdende sich partye en independent van justitie. Causerende dach en nacht de stad in oproer. So dat den Cancelier en Rade van Brabant sich aen den Gouverneur Caracene ernstelijcken addresseerden/ om mainteneue in d'executie van Justitie: Want of wel de Magistraet om de gemeente te stillen/ den 1. Octob. had doen publiceeren/ Dat men alle debuoiren soude doen om de gebannen Dekens te herstellen, soo was noch alles te vergeefs/ 't Canaillie wilde niet van straet/ en gelijck sy een schoenmakers/ een Backers/ en een Geelgieters huys seer ruwelijck hadden geplondert/ soo meynden sy insgelijck met het Post-comptoir/ des Bisschops huys en andere die men met stercke wacht bewaren most/ te doen/ roepende/ pasquillen plackende/ en als dolle menschen in troupen van 2 en 300. samen lopende wanneer het slapens tijt was/ met een furie beyde menschen en gebouwen dreygende/ so dat Burgermr. Halmale sich niet langer binnen Antwerpen vertrouwende/ den 2. Octob. 's nachts langs de Werf-poorte wiert uytgelaten/ en geroept aen 't Oorlochschip dat voor de stadt op stroom lecht/ van waer zijn E. aen 't Hooft van Vlaenderen voer/ en reed soo voorts na Brussel. Den Gouverneur Caracena wel merckende dat dit veelhoofdige dier om te temmen met scherpe spooren soude moeten bereden worden/ sondt den 17. Octob. om hun de mate vol te meten/ noch eens uytte naem van den Koning ordre aen de Magistraet/ om in handen van den Raedt van Brabant te stellen de gebannen Mannen/ om 7 a 8 van de self de promptelijck te straffen/ en de geplonderde en qualijck getracteerde buyten schade te stellen/ protesterende by non obedientie van alles wat daer op volgen mocht/ &c. Daer op quam M. Caracena den selven dach op 't Casteel van Antwerpen/ en 7 ofte 8000. Soldaten quamen om de stadt te dwingen/ [illegible] op de [illegible] teeren/ daer sy godloos en op zijn Turcks met de arme Boeren [illegible] stelende/ rovende/ moordende/ en vernielende bynaalles/ dorvende noch [illegible] Antwerpenaers op de Wallen toe-roepen/ dat sy het (binnen de stadt komende) noch veel slimmer souden maken: De Burgers voor sulcke gasten vervaert/ bewaerden sorghvuldich hunne Poorten/ onderwijl de Magistraet met Caracena handelde. Eyndelijck isser den 22. Octo. besloten/ en den 26. geteekent/

1. Alle Coninclijcke Placcaten sullen voortaen met respect gepubliceert en geobserveert werden. 2. Alle Politycke saken sullen na 't oudt gebruyck niet by den Breeden Raedt, maer by le Conseil du lieudict verhandelt worden. 3. Den Breeden Raed sal noyt buyten consent van Burgermeesters mogen vergaderen, en dat niet als by noodt, ofte alsser Subsidien van den Coning werden versocht, of om opstellinge van Imposten, &c. 4. Den Breeden Raed aldus wettelijck vergadert zijnde, sal van geen andre saken moghen handelen, als daer sy over beroepen zijn, op poene eerst een Jaer gedeprivéert, ten 2, van inhabil verklaert te worden, ten 3, gedegradeert van 't Burgerschap, en eeuwich uytgebannen te worden. d'Ordonnantie Albertina, van Anno 1659. en 't Reglement Additioneel van Anno 1654. sullen geobserveert blijven. De Vier Hooftmannen der Burgery sullen in alle Vergaderinghen der Wijckmeesters compareren, en daer een stem hebben. 5. Dese 4. Hooftmannen sullen uyt de Borgerschap gekosen, en geen Luyden van Ambachte zijn. 6. Het stemmen der Ambacht-Deeckens sal volgens de oude institutie jaerlycks voor de Magistraet geschieden, sonder precieselyck aen de gedane nominatie der Dekens gebonden te zijn. 7. De Dekens sullen geen particuliere conditien in hun opinien voegen, maer d'Ordonnantie van den Raed van Brabant de Anno 1551. volgen. De Magistraet geauthoriseert blijvende te moghen verwerpen alsulcke geprojecteerde conditien. 8. Dat men de Stad van Leech-ganghers en Vaguebonden sal purgeren, ter reserve van die tot welckx last men materie heeft om criminelick te procederen wegens dese laeste Tumulte. &c. 9. De Borghers sullen oock tractabel en convenabel zijn om Crimen laesae Majestatis, Seditie, Valse Munte, verjaerde en andere Coninckliicke saken, voor den Rade van Brabant, &c.

Dit was een smal expedient voor den Breeden Raet/ en slechte prerogativen voor de Burgers/ wiens Ketenen men van de straten nam en op 't Kasteel bracht: Het Bannissement en confiscatie der gevangen goede Mannen hielt stant: Den selven 26. dito quam den Marquis de Caracena uyt 't Kasteel binnen Antwerpen/ mette Prins de Condé/ Dom Steven de Gamara/ den Prins de Ligne/ den Hertoge van Aerschot/ &c. logerende by den rycke Portugys Illiano op de Meere: Den Raed van Brabant trat in groote magnificentie op 't Stadthuys/ en verwesen den 29. dito 7. Personen/ om wegens de leste oproer gestraft te worden/ zijnde twee Bootsgesellen/ een Slijp schaer en mes/ een Brouwers knecht/ een knecht van de Blau-Verwers/ 1. Tapijtwercker/ en een Swabelstocks man/ alle luyden van qualiteyt/ die 't poinct d'honneur niet en ketelden/ maer wat anders: Doch de drie wierden gepardonneert/ en 2. voor 't Kasteel en 2. voor 't Stadhuys opgeknoopt. Daer mede was dit hollen over/ en het benam sommige van d'omgelegen steden de lust dat padt in te gaen/ daer het anders al mede soude hebben beginnen te spoken.

Na sommige dagen af dwalens arriveerden in Tessel 't schip Coning Salomon/ en den 28. Octob. de Arion / beyde van Curacao met Westindise ladinge tot contentement van hare Meesters gebracht/ de specie die sy in hadden is tot Amsterdam goede waer. Vier Koopvaerders en 1. Convoyer geseylt uyt de Mase na Cadix/ geraeckten aen de Caep St. Vincent onder eenige Turckse Rovers/ yder streide sich schrap tot slaen/ uytgeseyt het Schip S. Pieter/ 'twelck de Maets verlieten/ stellende sich om het met de Boot t'ontloopen: 's Nachts sagen sy eenighe vuyren/ daerse na toe roepen/ en komen

met

met den uchtent by het bovengenoemde Schip Arion/ 'twelck onder eenighe Spaensvaerders met 2. Convoyers [na Amsterdam willende] was ghe-raeckt/ hiet klimmen sy op/ daerse hun avontuyr verhalen/ onkundich hoe 't met haer en d'andere Schepen afgeloopen was. Aldus eenighe glasen voort seylende/ geraken sy onder dat selve Esquadre Turckse Rovers: Die soo dicht voor-loopende/ dat sy alle als honden mette staert tusschen de beenen voor-gingen: In 't slaen vernamen de Maets van St. Pieter hun genomen schip/ begeven haer derwaerts/ en sy nemen 't selve in/ komende alsoo met blijtschap weder by de Arion/ mede brengende eenighe Turcken die daer op gestelt wa-ren. Zy scheydende van den Arion/ wouden haer geselschap uyt de Mose we-der/ en seylden soo te samen na Mallega. De Rovers van Tripoly en andre plaetsen bewust datter gheen Michiel de Ruyters in haer Vaerwater wae-ren/ om hun na meriten aen de noch van de ree (daer geen appelle valt) te re-compenseren/ quamen in dese tyt onlydelijcke sterck uyt/ doende al omme de Zeevaert der Christenen groote schade: Een Esquadre van hun dat sich inde Middellantse zee onthielt/ was aldus bekent en gewapent:

De Admirael T[illegible] de Peerl,	54 st. 500 m.	't Schip, 't wapen van Algiers,	14 st. 100 m.
Vice-Admirael de Rose-boom,	50 st. 450 m.	't Schip St. Jan Baptista,	16 st. 100 m.
't Schip de Publicaen	50 st. 400 m.	Noch een Schip de Zeve-ster,	12 st. 230 m.
't Schip genaemt de [illegible]	34 st. 300 m.	't Schip de Neptunus, [illegible],	18 st. [illegible]0 m.
't Schip de [illegible]	26 st. 360 m.	't Schip de halve Maen, [illegible],	30 st. 450 m.
't Schip de Dadelboom,	30 st. 400 m.	De Kroon van Constantinopel,	36 st. 500 m.
't Schip Algiers,	26 st. 350 m.	Een Galey met 28 paer Riemen,	400 m.
Noch een Schip Dadelboom,	30 st. 375 m.	Een Galey met 26 paer Riemen,	450 m.
't Schip de Zeve-ster,	56 st. 280. m.	Een Galey met 22 paer Riemen,	400 m.
't Schip de Perel.	20 st. 500 m.	En meer andere.	

Dese namen by Sicilien 't Schip de Haen/ van Smyrne na Livorno seer rijck geladen gaende/ 'twelck de Pest binnen boorts krijgende/ die in dit say-soen krachtich in de Levant grasseerden/ soo waren alle de menschen daer op uytgeset ses/ wech gestorven/ en dese ses lagen oock over 't Schip besmet en verstropt/ soo datter niemant op de directie van 't Schip konde passen/ en de Turcken also geen moeyte met het nemen van dit schip hadden/ als alleen dat sy verbaert voor de Pest/ het schip sonder ondersoeck langh op syn ancker lie-ten legghen. Dese Rovers namen oock 't Schip de groote St. Joris/ met 700. Baelen Syde van Venetien op Marseillie gaende. Als mede twee andere Schepen te Venetien t'huys hoorende.

Te Wallingfort house binnen London hielden de Leger-Officiers noch geduyrich hunne samenkomsten/ en leverden eyndelijck 9. poincten in 't Par-lament/ daer sy satisfactie op begeerden/ bestaende meest/ tot vryheyt/ beta-linge en erkentenis van dienst der Soldaten/ daer sy gunstighe antwoordt op kreegen. 't Parlament annulleerden mede alle bevelen by den Protector en syn Raet zedert 't Jaer 1653. tot 't Jaer 1659. gemaeckt. Daer nae gaven de Officiers een petitie in 't Parlament/ geteekent by 300. de voornaemste van 't

Leger/ onder de selve waren de Colonels Jan Lambert/ Des bourg / Bery/ Kelsey/ Aschfield/ Cobbet/ en andre: Dese petitie gelesen/ wierde by 't Parlament verklaert nul / en al de voorss. Officiers wierden daer om van hunne dienst ontslagen: En men stelde 7. Commissarissen die over de Armee souden gebieden/ met dese Acte wierde weder om ingetrocken de qualiteyt van Lut. Ge. Fledwod van alle de Krijchsmagt des Parlems. : De gestelde 7. Commissarissen waren dito Fleedwood/ Ludlow/ Monck/ Haselrich/ Baronet/ Walton/ en Overton/ en kregen byna soo hooge macht als de Protector ghehad hadde: Dit liep geheel tegens de grootheyt van Col. Jan Lambert aen/ diemen niet alleen buyten dese 7. Commissarissen gesloten had/ maer men benam hem oock zijn Regiment/ werdende 'tselve gegeven aen den nieuwe Gebieder in 't Casteel van Dover Col. Dixwel : En toen hy hoorde datmen de Militie te Westmunster inquartierde / soo versekerden hy terstont voor hem Withal/ St. Jamets/ Somerset huys/ ende alle de straten en passagen nae Westmunster / en de Temse met diverse Booten vol Musketiers. Den 23. smorgens toogh Lambert als hy de Lijfguarde van 't Parlament hadde tot hem getrocken/ na de Zale van Westmunster: Hy vernam datte Spreker in sijn Carosse om zitplaets te nemen/ aen quam / dese persuadeerde hy minnelijck weder om te keeren/ met hem tot Withal rijdende/ daer hy uyt de Carots van den Spreker sprong/ tredende weder om in de sijne: Voor Withal wiert den Stock van d'Orateur genomen / en gebracht in de Kamer van den Raed van State: 's Middags ging Lambert te voet met eenige Musketiers na de zale van Westmunster/ die met 2. Regimenten door Col. Morley was beset/ dese trat tegen Lambert / versoeckende / dat hy met gewelt niet wilde in bringen/ soude anders op hem los branden: Lambert seyde/ ick soude soo ick wilde/ wel plaets voor my en de mijne maken/ maer dat hy geen oorsaeck tot stortinge vã bloet wilde gevẽ: Dede alle straten met zijn volck besettẽ/ en keerde na Withal/ daer den Raet van State sat/ de welcke beval/ dat beyde partijen (hoewel gewapent) souden aftrecken / en de Parlaments Leden die 11. sterck te Westmunster by een waren / mochten in den Raet van State komẽ over een goet Accoort handelen/ 't welck also met 3. salut-schoten by de Militie geobserveert sijnde/ raeckten alles in stilte: Geheel London had sich onder al dese rusien niet het minste gemoveert/ dan in Soutwarck quamen twee regimenten Borgers in de wapenen/ om alle wanordening te mijden/ Lambert wiert groot respect van de Cooplupden bewesen/ want vele hadden in den Gen. Fledwood ongenoegen/ so datmen onder d'Officiers socht dattet Parlament weder soude sitten/ mits de leste Acte intreckende: Maer wanneer de Colonellen Haselrich/ Morley en Hacker uyt de Vergaderingh wierden ghescrapt/ so eyndigde d'onlust met Fledwod / wordende neffens J. Lambert/ en Des bourg weder voor Opperste over de Militie erkent: Dit alles wierde met een danckdag besloten: Posten na alle quartieren gesonden/ met advis/ dat de Militie meester was. James Nailor de Quaker wierde los gelaten: Gelt voor de vloot van Montagu gefourneert/ ende den Grave van Arondel uyt Vranckrijck na London op ontboden/ en 't Parlament bleef gedissolveert.

Den

Den Oorlogh mette Sweden begoste sich nu langs hoe meer in een algemeyne decadentie te vertoonen: In Courlant dwongen de Poolen de Commandant Aruffeld 't Slot Grebbin op te gheven: Twee Poolse Generalen Comorofsky en Polubinzky verheught over de winninghe / tracteerden malkanderen met een statelijcken dranck/ Comoroff by 'sanderdaegs by den Generael Lubomirsky onthaelt wordende/ vertrock wel gemoet/ maer des nachts op zijn reyse onder den naeckten hemel sijnde/ kreegh 't Colijck en storf straex: hy was een braef Soldaet die de Polen seer beklaegde. De Stadt Mitraw van de Sweden tot een sop dapper uytgheput / wierde by haer langsamelijck verlaten. In Pruyssen voor 't Hooft begost men den 30. Octob. haer mette Approchien te besoecken/ en men dreef haer op zijn Duyts uyt de Rasemarcker Schans. In Pomeren wierden sy t'elckens in campagne geslaghen/ soo dat sy het velt mosten ruymen. En Prins Adolf most van daer weder op ordre van den Koning na zijn vertrerent Pruyssen/ den brief van zijn Majesteyt. aen den opgemelten Prins om de selve oorsaeck gheschreven / hebben de Keyserse opgevangen. In Noorweghen benam hun Generael Bielke de Schansen by Quistrumbrogo/ Odewalt/ en Nodesant / soo datmen in Sweden en selfs uyt Schonen en Zeelant alles by een brachte/ om dese Noormannen te stutten. De Sweetse Majesteyt wel denckende waer dit heen wilde/ sont Peter Cojet zijn Raet voor extraordinaris Gesant aen de Staten Generael/ om voor alle wegen den interest van zijn Meester aldaer soo veel doenelijck waer te nemen: hy verkreegh (dat een groote gunst was) consent om met zijn Kinderen en Package op het Schip van Cap. Banckert te moghen embarqueren en naer Hollant te varen: Maer onder seyl zijnde/ vervielen en stieten op het Anoltse Riff (dus scheen het den Pfarhern die aldaer staet / en dickwils in zijn gebeden die verby gaende Hollantse breede seylen wenschte ten profijte der Ingeseetenen te mogen stranden/ nu na den sin te gaen/) maer P. Cojet en de zijne/ oock het Schip wierde geberght door het uytwerpen van eenige ballast / maer de Package/ en Schriften seyden de Deenen bleven in de loop. P. Cojet keerden weder na Croonenburg om nieuwe Credentialen/ die hy kreegh om spoedigh over landt voort te reysen / want men hadde door de Ouderdom van den Heer Appelboom in den Hage geen genoeghsame dienst.

Coppenhaven beducht voor ghebreck / kreegh Jan Evertsz. met sijn Esquadre van Lubeck vol Vivres/ gekocht en betaelt met Hollants gelt: Den L. Admirael van Opdam na Jutlant om alle noodichheyt voor Coppenhaven te embarqueren/ geseylt/ kreegh van hare Ho. Mo. ordre om met de oude Schepen weder na 't Vaderlant te keeren / latende de Vlagge in die gewesten aen den Viceadm. de Ruyter. Ged. Vic. de Ruyter schreef een Brief aen hare Ho. Mo. van den 18. Octob. van onder Femeren/ behelsende/ dat hy de Soldaten van d'Admirael Opdam had over genomen/ eenige schepen om de hoeck van Schaghen soude senden / en dat over andere faciliteyten sijn hart wel duysent pont verlicht was. L. Admi. Opdam schreef van den 17. dito oock van onder Femeren / Dat Capiteyn de Groot van onder Siro met zijn Schip en 30. Soldaten met de Vendrich van Capi. Heemsterraet waren door gegaen: En dat zijn Exel. tot Crimstede en Ebbelkof Branthout en Vivers hadden ingenomen, om na Coppenhaven te gaen.

Op die tijt namen de Holl. Capiteynen Koetering en Swart twee Sweedse Schepen met stuck-goederen ende andere Koopmanschappen na Stocholm gaende/ en daer na noch 3. Schepen na Riga willende. De gewesen Deense Commandanten binnen Croonenburg zijn in dese maent te Coppenhaven door de Engelse en andere Ministers verbeden/ zijnde gevonnist om te moeten sterven. Den Coning van Denemarck resolveerde in dese tijdt op een groot Exploict/ en sond na Kiel in Holsteyn den Gen. Schack met veel Vaertuych om Volck in te schepen: Hem volgden oock den Viceadm. de Ruyter met de meeste Oorlochschepen: Daer en tegens quam den 26. dito den Lut. Admi. Opdam met zijn Esquadre en alle nootsakelijckheydt seer wellekom te Koppenhaven/ ende na alle beleef de demonstratien van eere soo van de Coningl. Majesteyt van Denemarcken als van des selfs Hooft-Ministers ontfangen hebbende/ nam zijn Exell. afscheyt/ en vertrock mette Vicead. Jan Evertsz en Egbert Meeusz. en 20. Oorlochschepen den 4. Nove. na Hollant/ lopende door de Sont/ soo vuyrden die van Kroonenburgh/ dan het moeten eerschoten geweest zijn/ vermits men geen kogels vernam: Zijn Exell. arriveerden den 14. Novemb. met 4. Schepen in de Mase/ d'andere binnen 't Vlie geloopen sijnde: Quam te gelijck met Jan Evertsz. in een Carotse in den Hage/ en dede den 18. Novemb. ter Vergaderinge van hare Ed. Groot Mo. sommierlijck rapport/ tot vergenoegen der meeste Leden/ en naderhant door een statelijcke wel gestelde Openinge van 't gepasseerde onder zijn Exel. directie in de voorsz Noorder ghewesten/ soo is de selve by de Staten van Hollant over des selfs hoogwijse directie/ serieuselijck bedanckt. Maer den Coning van Sweden ruste onderwijl niet/ hy begaf sich met zijn Koninginne na Nykoping op het Eylant Falster in allen schijn/ oft eenige infectie van quade lucht te Elseneur waer: Hier quam de Franse Ambassadeur Trelon den Koningh besoecken/ nochmaels arbeydende op de bewuste Mediatie/ tot eyndelijck de Sweedse Majesteyt door den opgemelten Heere Trelon aen d'andere Heeren Mediatores specialijck de Ministers van hare Ho. Mo. dede versoecken/ om met zijn Majestt. noch eenmael de Trattaten aen te binden/ 't welck na ernstich insisteren noch eens wierde getenteert: Als hare Exell. uyt Koppenhaven vertrocken na Falster/ waren de Deenen seer onbenoecht/ altoos vresende datter weder een prolongatie van stilstant/ ofte eenich ander nadeeligh Accoort sou getroffen sijn geworden/ also sy wel wisten datmen in Sweden geen Vrede en socht.

November 1659.

SYn Majesteyt van Denemarcken hoorende/ dat onaengesien de geleden Schipbreuck van P. Cojet/ de selve evenwel met nieuwe Papieren voorsien/ sijn reys na den Hage voortsette/ qualificeerde insgelijcks Otto Cragge en Godske Boeckwalt mette caractere van Ambassadeurs Extraordinaris/ om by hare Ho: Mo: Denemarcken te dienen/ ende te konnen beantwoorden 'tgeene de Extraord. Ambassadeur van Sweden P. Cojet en andere tot nae-

deel

veel van hunnen Koning mochten ageeren: Hare Exell. vertrocken den 26. Nov. van Koppenhaven op Lubeck/ gaende voorts door Lunenburger lant en Westphalen/ om te ontwijcken sommige Sweetse Snaphanen/ die in het Stift Bremen op de selve wachten te passen. Den Resident van Denemarcken P. Carisius in den Hage verstaende dat den voorsz. Sweedsen Ambassadeur Coyet op komende wegh was/ gaf den 9. Octob. een Memoriael aen hare Ho. Mo. over/ onder andere behelsende/ Dat alsoo nu alle uren een Ambassadeur van Sweden wierde verwacht, gaf hy hare Ho. Mog. in bedencken oft hare Ed. hem souden admitteren, dewijl de Sweedse Majesteyt soo harde antwoorden aen hare Ho. Mo. hadden gegeven, waer door dan voor de gantsche weereldt soude blijcken, als oft hare Ho. Mo. de quade Actien van den Coninck van Sweden wilden approberen: Versochte, dat hare H. Mo. alles geliefden wel in te sien, ende voort varen met Secours van Geld, &c. hoopende dat Godt by verleeninge van goet Succes soude toonen, niet langer te konnen ghedoghen de gepleegde ongerechtigheyd, Tyrannye en onverantwoordelycke bloetstortinghe van den Coningh van Sweden. Hare Ho. Mo. hadden in dese tijt al ordre gestelt om de Stadt Coppenhaven expres met een groote meenichte Eetwaren teghens den winter te voorsien/ waer toe sommige Fluyten afgehuyrt/ deselve dese maent met twee Convoyers na de Sont liepen/ wordende aen den hoeck van Schagen opgewacht van de bovengenoemde 8. Oorloghschepen van den Witte. De Keysers Wegens het verleenen van Audientie/ sulcks en konde geensins wegen geweygert worden/ overmits den Coningh van Sweden met 't ontbieden van hare Ho. Mo. Gesanten op Falster/ de selve niet alleenlijck weder hadde geadmitteert/ maer oock daer door zijn eygen voorgaende Actien hadde gedesapprobeert. Immers den voorsz. Sweedse Ambassadeur quam half Novemb. in Hollant/ en na sich eenige dagen binnen Amsterdam onbekent ghehouden en toe-gerust hebbende/ doch met luttel gevolghe/ soo toogh zijn Exel. na den Hage/ daer hy den 25. deser voor de Staten Generael Audientie hebbende/ in 't Latijn harangueerde: De voornaemste dingen daer van hy in zijn oratie sprack/ bestonden in de volgende poincten:

1. Erhaelde hy de oude en van over lange Verbintenissen tusschen Sweden en den Staet van hare Ho. Mo. geweest, soo met de Coning Gustavus Adolphus, de Coninginne Christina, als met den tegenwoordigen Coning Carolus Gustavus, onder wiens regeringe een Tractaet tot Elbinge met hare Ho. Mo. Gesanten was gesloten, dan door de list van sekere luyden die de welvaert van desen Staet so seer niet als haer eyghen wel sochten, was in plaets van Ratificatie, voort ghebracht een begeerte van Elucidatie: En daer nae met Denemarcken tegen Sweden geageert: Oock voor Dantsich met eē Vloot Schepen komende, wiert de Polse Oorloch in groote beswaernis gebracht. Daer na 't verloop van den Oorlogh in Denemarcken verhalende, had de Sweedse Majesteyt niet tegenstaende alle de voorsz. gepasseerde saecken, over de Honderdt Hollandse Schepen die hy in zijn gewelt had, weder liberen vry gestelt, wordende korts daer na vyandlyck van des selfs Vlote in de Sont aengetast: Soo beklaegde hem den Koningh, die altoos de reciproce Vriundschap soo religieus hadde geobserveert, &c.

Versochte wijders Commissarissen om mede te handelen volgens zijn Instructie/ alsoo hy van zijne Majesteyt ordre had om met hare Ho. Mo. en des selfs Ingesetenen te obserweren een sincere ende getrouwe Vrundschap: De gene die den Staet daer toe deputeerden/ waren de Edele Heeren den Raedt Pensionaris,

Pensionaris Iohan de Wit, G. van Beuninghen, de Baron van Gent, de Heer van Moncle, en de Heere Veth. De Staten Generael hadden tegens den 5. Novemb. oock doen uytschrijven een Vast en Bededagh/ sprekende Op de noch swevende Oorlogen in Oosten,&c. dat et God niet belieft had de middelen by desen Staet tot bevredinghe der strijdende partijen gecontribueert, te zegenen: Ontwijffelijck des Heeren toorn over de inorme sonden in dese Nederl. Provincien grasserende, daer van de oorsaecke synde: Dat men des niet te min de Heere soude dancken over 't maintineren van den Staet en des selfs vryheit, en d'oeffeninge van de Christel. Gereform. Religie: En te bidden niet alleen om continuatie van die zegen, maer ootmoedich bekennen en te bidden om vergiffenisse onser sondē, ēn dat de Negotie deser Landen door 't wech-nemen der voorss. bloetstortende Oorlogen in zijne oude bloeyende staet mogte werden gerestitueert,&c. Den 7. deser zijnde jaerlich dat den Zee-slagh in de Sont was geschiet / en waer van wy wel yets op ons 9. deel hadden geseyt/ doch niet soo veel als wy dickmael wel gewenscht hadden/ so wierden de Vicead. de Wit tot Rotterdam/ Vicead. Pieter Floriss. te Hoorn/ en Command. Dirck Kruynen Verveen ter Goude statelijck begraeven / den Vicead. de Wit was by den Con. van Sweden/ en Pr. Floriss. by de Co. van Denemarcken met vergult geweer en wapenen voorsien: Soo dat beyde de Koningen/ onaengesien het gepasseerde/ hebben betoondt/ dat sy de oude Batavierse vroomheyt beminden/ en de Vrundschap van die Natie allerweghen sochten.

Op dien self den Zee-slaghs en Begraeffenis dagh / wierden te Kiel in Holsteyn geembarqueert 5200. Deense Ruyters / en 4600. Voetknechten/ daer onder 40. Compagnien ofte 3000. Nederlantse Soldaten/ de Hooghduytsen/ Polen en alle andere Natien liet men staen/ om dat die van een geheel andere cours waren/ doch streeck mosten houden te lande als dese te water: De aenleyding was goet/ van niet sonder gevaer/ alhoewel de kennis aen weynige der Oppersten bekent was/ want / aen 't succes van dese saeck beyde de reputatie van den dus lang gevoerden Oorloch der Sweden / en 't behoudt van de verdruckte Croon Denemarcken penderende was. Wy sullen dan in zee laten heen varen de voorss. ingescheepte Militie / benessens de Vloot van den Vicead. de Ruyter/ en den dach dat sy van lant staken was ooch den 7. Nov. Maer die te lande gebleven macht ijlden op 't spoedighste na Coldingen en de Citadelle van Fredrickrode (nu gheheel van de Sweden geabandonneert) om van daer met alle macht over te raken: Om dese passage te faciliteren / was den Deense Schout by Nacht Marcus Rotsteyn / en Commandeur Gotske van Amsterdam op 't Schip 't Raedthuys van Haerlem / nessens 2. Deense Capers uyt de Vloot door den Viceadm. de Ruyter gecommandeert/ en ooch om van Sonderborch op Alsen eenich Deens Volck op Funen over te brengen: Maer contrarie wint en stroom dreef hun onder 't Eylandt Aroe: Hier kregen sy kennis hoe dicht by Assens in een inham laghen een Sweets Oorlogschip de Hoop met 28. stucken/ Capit. Japick Ariaensz. van Enchuysen/ 't Galjot de Swarten Hont met 10. en 't Galjot de ..... met 6. stucken / die hier lagen met veel ingeladen roof en goederen die de Sweden van d'Ingesetenen in Funen op zijn soldaets hadden afgeprangt: De voorss. 2. Hollantse en Sweetse schepen te diep gaende om de Sweden by te komen / sonden haer

Boots

Boots mette 2. Deensche Kapers derwaerts/ dit de Sweden siende / verlieten hunne schepen/ en liepen schandelijck te lande / latende soodanigen buyt in de handen der overwinners / dat die naer ick wel bericht ben / voor geen houden Winter en behoef den te sorgen: Anders waren de Sweden gemeynt geweest om desen buyt over Landscroon in Sweden aen hun Familien te senden/ dan sy waren nu van het Vracht-loon ontslagen.

Generael Eberstein commanderende de Troupen te lande / dede alle vlijt met haesten/ en hy raeckte den 14. Nov. geluckich van Jutlandt in Funen/ hoedanich/ wert ons in't kort door den Heere van der Nath/ commanderende in 't aldaer sijnde Keysers Leger/ aldus uyt een krijgsmans hart toegevoegt:

TEgenwoordigh soo gaet het recht her op aen: Ick heb door de genade Gods en het bevel van den Velde-marschalck Eberstein met Neghen Boodts doen over swemmen Vier Keyserlijcke Regimenten, 4. Brandenburgse, 800. Polacken, 1000. Paerden van de Deense, en 500. Dragonders, in den tijt van 3. dagen en nachten. Nu konnen wy seggen, wy hebben den Vyand in ons gewelt: Morghen marcheren wy op hem toe. Zy en zijn niet meer als tusschen de 3. en 4000. te samen, het welck ons seer leet is dat sy niet stercker en zijn, want het wort maer gerekent als een vroechstuck by onse luyden. Doch in kort sal u E. breeder berichten: Groote eer, goeden buyt, goede Winter quartier verhoopen wy. Wy hebben schoon by de 100. gevangenen sonder kogel gewisselt te hebben. U E. kan alle goede Vrunden participant maken van ons geluck, want dit is seker. Hier mede blijve U E. geaffectioneerde

G. Grave van der Nath.

In Middelfaert in Funen, den 17. Nov. 1659.

De Armade ter zee quam sonder rencontre met mooy weder den 8. dito na noen voor Nyborg in Funen/ en doende zijnde om 't volck in sleepen daertuyschen t'embarqueren / onderwijl de Sweden uyt twee Forten aen de water-kant (doch sonder schade) canonneerden/ so liep de wint om en 't begost stijf te wayen/ sulcks dattet savonts al 10. uren was datse weder uyt de bay mosten laveren/ blijvende die nacht in onstuymich duyster weder voor de stadt op ancker leggen: Waer door de Sweden die geduyrich met hunne Ruytery aen strant op pasten/ van opinie bleven datmen daer eerst landen soude: 't Welck oock soude geschiet hebben indien de Deense aenleyders niet al te onkundich/ en diesvolgens de schepen en 't Volck niet byna om hals en alreede in disordre waren gebracht geweest. 's Morgens 't ancker lichtende / seylden naer Cartemunde aen de noort syde van 't Eylant / daer wel een groote doch ondiepe reede was/ dit was den 10. dito/ stracks stapten 't Volck in Schoeten en Booten / want de Nederlantse Oorloghschepen konden op een musquet schot niet aen de wal komen / de Deense Schepen doen noch soo wijt in zee sijnde datmen die nauwelicks konde sien: De Sweden hadden van de Stadt tot aen de hoek van de Bruggen Traversen gemaeckt/ aen d'eene zijde stonden 4. en aen d'ander zijde 3. Regimenten Ruyters/ en de Dragonders in de stadt: Het Deense Voetvolck had d'Avantguarde/ ende de Nederlanders onder den Overste Killegrew de rechter vleugel: De Sweden hielden schietende stant / maer niet langher als tot de Boots vol Volck by na aen landt waren: Wanneer seker Frans Edelman

Edelman Buat genaemt/ in 't bloeyenst sijner jaren sich vrijwillich ter liefde van den verongelijckten Coning van Denemarcken/ op de Nederlantse vloot onder der selver Benden begeven hebbende/ allereerst met 't rapier inde vuyst tot den middel in 't water sprong/ en in een oogenblick ghevolcht wierde van alsulcke/ die door 't behulp van 2. elementen onder water en boven vuyr/ tegē de Sweden aen lant traden / jagende die geweldenaers door gewelt uyt hare affnijdinge/ voorts over de Bruch/ en eer het avont was / hol over bol uyt de stadt / latende menschen en paerden mette beenen in de lucht over al gesarpdt leggen: Zy hadden Cartemunde oock op 3 a 4 plaetsen in't retireren in brant gesteken/ om hunne Vijanden te ontdienen/ dan te vergeefs / dewijl het tijdelijck gelescht wiert. De Sweden dus na Nijborgh wijckende/ quamen den 15. dito wanneer de Deense macht met gemack gelandt was / onder Paltsgraef Zultsbach weder na Cartemunde / maer indien hare versaechtheyt so groot als hare stoutheyt waer geweest/ sy hadden doen apparentie gehad om hare Vijanden te doen wijcken: Doch nu ging de Sweedse macht in confusie vagueren/ latende de Deenen ongemoeyt in ghesloten Battallie op Odenzee marcheren/ daerse den 19. dito arriveerden/ en den 21. met den Gene. Ebersteyn conjungeerden/ die daer op gesamentlijck besloten op den Vyant los te gaen. Den 22. en 23. door Masleben op-treckende/ vonden den 24. ten 11. uren 's morgens de Sweden in volle slach-orden by Nijborgh voor een Bosstaen/ hebbende om seecker na de Stadt te wijcken / achter hun een vot sterck heck en gracht/ daer hare Dragonners als bedijckt/ achter stonden / bynaer 40. treden achter hunne Battalie. Veltmarsf. Ebersteyn de Voortocht hebbende/ commandeerde 400. Ruyters en sommige Polen op den Vyant/ doch die wierden gestuyt: Onder 't welcke Gen. Eberstein des Vijants postuyr af speculerende/ so ordonneerden hy Gene. Quast / de Keyserl. Regimenten van Matthei Caraffa en Schults/ ettelijcke Polen en Canitzise Dragonners ter rechter sijde : Tot reserve van dese was den Graef van der Nath en sommige van 't Matteise Regiment/ en daer op volgden d'Ebersteynse Infantery/ 14. Canons/ en 2. Brigaden van Veltma. Schacks Hollants en Deense Troupen. De lincker vleugel bestont uyt Brandenburgse Regimenten/ en Graef Quast/ Ebersteynse/ Canitzise/ en Poolse benden: De rest van Kannenbergs en Ebersteyns Regiment waren hun reserve. In de Battallie was Gene. Schack/ Hans van Alefelt/ des Konongins Ruyters/ Jonghe Guldenleeu/ Overste Vocht/ zijn Majesteyts Infanterije/ 2. stucken/ en de Heeren Killegre en van Meteren met 't Hollants secours en 4. Regiment stucken sloten de Battallie. Aldus drong Gen. Eberstein tot aen de Hecken deur / maer de Sweedse Infanterije om de gracht hier pal staende / persuadeerden manhastigh de Deense te wijcken/ so dat die in confusie/ van de Schachise ondertstut wierden. Het Sweetse Leger dus forcelijck aendringhende/ want Deenen en Duytsen waren in disordre / soo meynden sy albereydts meester van 't geheele werck te sijn : Maer de Heeren Killegre en van Meteren mette Hollantse Brigaden aengemaent / quamen doen in ghesloten battallie vellende hunne piecken/ rustich op de Sweden/ doch ordentelijck aentrecken/ stellende niet alleen in 't midden van de Battallie de wet aen de Vijanden / maer oock

aen

aen de fortuyne : hunne welgeschickte discipline veroorsaeckten datte
het Velt en hare Pieken quiteren most : Fluckx daer op vielen al d'andre
tien op de Sweetse aen/ so dat Alefelt de Water-gracht passeerde/ dringende
de lincker Vyants vleugel onder Veltm. Steynbock/ G. Meyer en Waldeck
tot in Nyborgh : De Sweetse Infanterye van hunne Ruyters aldus verla-
ten/ stonden in een oogenblick van de Polen omcingelt/ het waren 2000. van
de geordenste Soldaten/ vele Finnen en Gothen/ die de Sweetse Majesteyt
by nacht uyt de naeste Eylanden op Funen tot secours van Zultsbach hadde
doen over setten : Dese zijn by de Polen uyt bitterheyt alle neder gesabelt/ om
dat sy haren Obersten Piazenzwky en vele brave Ridders in 't begin hadden
ghedoot : Een Hollandtse Brigade alleen/ gecommandeert door van Me-
teren/ dreef met ghedaelde Piecken twee Sweedtse Esquadrons van hunne
stucken/ welche acte seer lustigh om aen te sien was. De lincker Deensche
vleugel onder Ge. Tramp wel het meeste in disordre / geraeckte onderwijlen
weder om in postuer/ en dreven Zultsbach en Bocker tot onder Nyborg/ daer
Pairs van Alefelt stont/ en alles wierde opgebat wat sich niet met den donc-
heren in Nyborgh salveerden : Dien nacht waren den Paltsgraef van Zults-
bach en Veltm. Steynbock door 't Bos ontvlucht/ en kregen door belofte van
3000. gulden seker Visser soo wijt/ dat hy haer met een Scheerboot seewaert
in voerde : De Deense Oversten ontboden terstont aen de 2. Zee-Oversten
Bielke en de Ruyter/ dicht onder Nyborg te willen komen/ want de Sweet-
se macht in Nyborch soude anders met kleyn Vaertuych na Seelant konnen
hebben esthapperen : Dien nacht wasser groote commotie binnen met te ra-
den wat mē doen soude: Sendende 's morgens een Trompetter aen G. Eber-
steyn : Onderwijl quam de Viceadm. de Ruyter / die al den 22. dito s'avonts
van Cartemunde weder in 't gesicht van Nyborg was gearriveert/ van waer
sy den 24. dito de voor verhaelde Battaille konden sien/ en dattet tot den donc-
keren 'twijl het ruych weer was/ duyrden: Opde Na-nacht de wint stillende/
wierden door de Vic. de Ruyter aen de Command. Cornelis Evertsz./Co. de
Wilde/ Cap. van der Zaen/ J. Sweers / Jan Gijsz. en Chuynemans ten
noorden der stadt daer een Fort lach/ gelast te loopen : Hy seylde noch met de
rest der Vloot tot dicht voor Nyborgh/ daer 2. Schantsen met 2. halve Car-
touwen lagen/ daer hy de Sweden met syne stucken uyt joech/ en de Hollan-
ders plante de Prince Vlagghen daer op/ brenghende de 2. stucken 't scheep :
De Vloot settent in den dageraet so dicht onder Nyborg/ datse mette kleynste
stucken over de stadt konden heen schieten/ en na eenige lagen gelost/ quam de
opgemelten Trompetter biddende dat men wilde ophouden met schieten/ zy
wilden van een goet Accoort wyders handelen : Den Trompetter most niet
te min weder te ruch met bescheyt : Dat men niet en begeerde te handelen/ zy
mosten hun op genade en ongenade overgeven/ &c. Dese antwoort kregen sy
mede van de Ruyter/ en daer by/ dat sy terstont mosten resolveren en bescheyt
brengen/ ofte wilde de stadt tot een steen-hoop schieten : Stracks daer nae
quam den Overste Schonleben en Ge. Adjutant Lilie-kroon nevens noch
een Sweets Officier uyt/ versoeckende uyt de naem van hunne principalen
gants gedienstelijck/ datmen doch met canonneren wilde ophouden/ sy waren

bereyt haer op discretie over te geven: Om dit te volvoeren gingh Detlef vă Alefelt en Gen. Major Crampen in de stadt: En alsoo de Ruyter continue bleef donderen/ soo en cesseerden hy oock niet / voor datte Sweden een Brief van Gen. Schack uytte stadt tot hem brachten/ behelsende / hoe dat ze haer op genade en ongena hadden over gegeven / en de Ruyter bedanckende dat hy dit werck soo kort hadde doen af-loopen/Ec. Op het selve moment quam de Gen. Lu. Henrick Horn en presenteerde 3000. Sweetse Ruyters/die hem in Nijborg gesalveert hadden: En sy gaven oock met groote reverentie weer om de 2. Majors Lucher en Harlach/ mette Guldenleeuse Standaerden/die sy daegs te vooren van de Deense hadden verovert: De voorss. Ruyters sijn half onder de Deenen en half onder de Duytsen ghesteecken: Voorts uyt dese volgende Lijst wat en hoe veel schade de Sweden hier geleden hebben:

Generale Lijst van alle de Dooden, Gevangens, Buyt, &c. In Funen.

Generael Luten. Henrich Horn,
Generael Major Weijer,
Graef van Waldeck,
Hertog van Wijmeren in 't treffen gevangen,
Graef Coningsmarck in 't treffen gevoer, en gevangen,
De Oversten Hubener, Schonleben, Engel, Peter, Taner, Riesengruen, Zimmerman Weydenbach en Taube over de Dragoners, en Smit over de Infanterije, noch Stiltman, Liecron, 2. Velt-Medici, 2. Proviantmr.
Noch Elf Regimenten te Paerde, bestaende in 88. Compagnien, sterck 4500 man.
Te weten, 't Regiment van den Overste Lute. Bremer, van Horn, Waldeck. Weymaren, Coningsmarck Hubereni, Schonleben, Engel, Peteri, Botticheri. en Taur,
Van dese heeft de Lut. Generael Horn aen ons gepresenteert 3000. Ruyters.
Het Paltsgraesse Weyherise Taubise 4. Regimenten van 600. man, zijn op 't velt en Bosschen blijven leggen.
Dat uyt Zeelant over gevoerde Simidise en Kruisise Regimenten van 1500. Man. zijn uytgeseyt weynige gesabelt.
Canon op en voor Funen verovert 101 stuck
Herpaucken acht paer.
Vendels en Standaerden 110,
2269. Kogels, 110. Centener Pulver so. Hantgranaten, 28. Ammunitie wagenen, 110. so Kogels als and're Wagens, ende seer veel Buyt aen Koets zadels; Soetelen Wagen seylen, Wapenen, Wagens, Bruggen, daer d'onse wel mede geaccommandeert sijn,

Daer en tegens hebben wy niet over de 500. dooden, daer onder zijn van qualiteyt:

Onder de Keyserse, Niemant.
Van de Deense d' Overste Henrich Volrath Boch, Iosias Breda Rantzou, Lut. Tycho Samberg, en Major Nahrendorf.
Van de Brandenborgse. Niemant.
Van de Hollanders Capit. Hemmina Fri.

Onder onse Gequetsten zijn:

Van de Keyserse, den Oversten Schak in 't Hooft, doch niet periculeus.
Van de Deense, Overste Luten. Norman. Eberstcyns Major Baron de Weyx door de Arm, Ritmr. Claudi met 3. Kogels door 't kinnebacken. Ritmr. Hintze door en weder doorsteken Capit. Bendix van Alefelt.
Van de Poolse, weynigh,
Van den Brandenb. Gen. Major Quast door de zijde geschoten, maer niet doodelijck.
En van de Hollanders weynigh.

In dese Victorije hebben d'Overwinnaers soo aen Meubelen/ Versilvel/

ghevoudige buyt bekomen/ om de gevangens wierde gelost/ de Deense voerden de hare na Gluckstadt/ de Brandenburghers hunne na Berlin/ maer de Hollanders lieten de hare op parole en rantsoen veel na Hamburg en Staden vertrecken/ en de Polen hadden de hare al by tijts rappoot ghemaeckt. De Soldaten hadden geern 't Vrou-volck binnen Nyborgh geplondert/ maer het wierde hun belet. In dese Battalie hebben haer niet alleen uytnemende wel gedragen vele Duytse/ Deense/ en Poolse Cavaliers/ gelijck als in 't landen te Kartemunde Monst. Buat de eerste was/ en nu de Heeren Eberstein/ Schack/ Alefelts/ van der Nath/ Trampen/ en andere in 't voornst van dit gevecht/ so wierde nochtans seer hoogh geestimeert den dienst der Nederl. Officiers Killegrew / van Meteren / Alva / Bragadin / de Vaine/ ende andere/ die den Ged. Eberstein specialijck bedanckte / en belooft heeft dat 't selve by den Koning van Denemarcken gerecompenseert soude worden.

Behalvens nu dat desen Slagh in Funen de allergrootste Victorie was daer eenige Chronijcken van gedencken/ dat oyt de Deense op de Sweden bekomen hebben/ soo was sy noch al van grooter gevolge: Want / Sultsbach en Steenbock quamen gevlucht op Falster by den Con. van Sweden / waer door binnen Nykoping Vrouwen en Kinderen met groot gehuyl langst de straten liepen jammeren/ over 't verlies van hare Mans / Vaders en Vrienden: Het onversaechte gemoet des Konings wierde selfs daer door ontroert/ beklagende seer zijn Volck/ die hy noemde zijn beste Soldaten te sijn/ hebbende om die te presserveren/ hun noch 1500. Voetknechten in diverse nachten uyt Zeelant toe-gesonden: Sijn Majesteyt de tijding krijgende dat de Battalie ende geheel Funen in 15 dagen alsoo was verlooren/ sprongh op van de Tafel daer hy aen sat/ seggende/ dat hy niet en had vertrout datmen onder de Handelinge alsoo geageert soude hebben: Vertrock so dadelijck met zijn Coninginne na Zeelant op Kroonenburgh/ abandonnerende de Nederlandtse Gesanten in grooten disordre: Alsoo datte Deense Inghesetenen oock seyden / dat als de selve weder na Coppenhage souden vertrecken/ waren geen Waghens te vinden om hare Ed. Bagage te voeren/ en eenighe bekomen sijnde/ hadden 36. vermomde Sweedse Ruyters de selve op de weg aengerant/ onderstaende der selver Papieren te berooven: Den Coning was over dese Nederlaghe soo gealtereert/ dat hy zedert die tijt noyt vrolijck noch rechte gesondt is geweest. Hier tegens glorieerde men niet alleen te Koppenhaven/ maer oock te Berlin en in and're Duytse Plaetsen/ selfs zijn hare Ho. Mo. door d'aenwesende Ministers van Denemarcken en Brandenburgh gecongratuleert over dese Victorie en de groote ingeleyde eer van des selfs Militie: Den danck was oock meerder/ en de sake aengenamer als die van het prolongeren der stilstant / en indien de navale macht op die tijdt soo wel ware gedisponeert als zy wel niet en dede/ de gantse macht ware op Zeelant plotselijck over gevoert geweest/ en men soude de victorie honorabel vervolght hebben. Want de Sweden waren soo benaut/ datse als muysen uyt d'Eylanden vluchte/ selfs Ruyters/ latende hunne Paerden en alles achter/ gelijck op Lassing/ Langelant en Aeroe/ alwaer de Deense noch 1. Sweeds Major / 150. Ruyters / 80. Musketiers/ en Canon en plondering als in de schoot viel.

De

De Dicens. de Keyser wetende dat veel zijner [illegible] hun [illegible] Vloot hadden uytgedeckt/ en bedacht voor [illegible] den 27. dito van [illegible] om Victualie mette Vloot na Lubeck/ sendende sommige Schepen onder C. Sijvers te rugh/ om Brandhout voor die van Koppenhage te embarqueren.

't Belech voor Stetijn tot noch toe seer kloeckelijck by de Duytsen vervolgt/ liep dese maent ten eynde: Geweldig was 't er ghenoech van dach tot dach met Granaden/ schieten en approchien gedaen/ Monteculi had noch genade en gunst aen de Burgers belooft: Maer sy wetende de swackheyt van hare Guarnisoen/ en siende het dagelijckse vame [illegible]/ bleven volharden met selfs aen de wallen te waken/ en de stadt soo vroom te defenderen/ tot Generael Wrangel met 5 a 600. man een dag of twee voor de nederlaech in Funen/ te Stralsunt uyt Seelant was over gekomen/ en van daer met een ges [illegible] weder d'Oder langst binnen Stetijn/ soo [illegible] daer soo ghewoldigh hare dapperheyt/ dat sy na een Keysers Quartier te hebben opgeslaghen/ en 27. Officiers ghevangen binnen gebracht/ sy noch met 20. Wagen vol Musquettiers de Oder af na Courau dreven/ daer de Duytsen hun Leger-magasijn hadden/ en die compelden de Reduyt met 20. man beset/ in haest mede nemende 20. Wagen/ die aldaer met behoeften en vele Coopmanschappen op stroom lagen/ deselve met triumphe binnen Stetijn brengende/ 't welck alhoewel men in 't eerst dat socht te verschoonen/ nochtans de oorsaeck is ghewweest waer om de Keyserse den 16. deser 't voorsz. Belech hebben gequiteert/ latende noch 4. Conincklijcke Standaerden in de Sterrenschans staen: In alle 't belegh waren 3. Burghers 2. Capiteyns en 150. soldaten gebleven zijnde.

Den Koningh van Denemarck dede op nieuws alle Duytsen weder van de Sweden tot zijne dienst nodden: En den 26. deser hebben Lindwelch/ Kerke/ Wilde en Rosenkrantz de Sweden buyten Koppenhaven aengetast/ dessels Baggage ingehouden/ en 16. Ruyters nevens Goeden buyten gebracht.

Men begost in dese tijt in 't Klooster ten Olijve buyten Dantzick/ op 't [illegible] [illegible] van den Franse Gesant de l'Ombres/ de Tractaten tusschen Polen en Sweden aen te vangen: Want in Pruyssen liep alles met Sweden in 't riet: Binnen Stum hadden sy noch 150. man/ te Marienburg 1000. in t'Elbing met gesonde en krancke 2500. koppen: Uyt de leste plaets stierden sy uyt de Vreemdelingen/ Wijven/ Kinders en Mennoniten/ die uyt 't Lant en van Mondon daer binnen gewecken/ hun by de 50. Familien nu na Dantzwijck begaven/ om daer onderhout en herberge te soecken.

Den Sweedse Gesant Biorenklau van Francfort door Loraine naer Parijs treckende/ liet sich verluyden by diverse Officiers/ dat hy commissie hadde van te versoecken d'Assistentie van een Frans Legher in Duytslant/ daer deselve op antwoorde/ tot dien tocht groote lust te hebben/ want sy wisten datter in 't Logement van Monsr. Gravelle die al de Papieren had doen ophopen/ waren gebracht op 3. Wagens 18. kassen met Frans gelt. Den Keyser de timiditeyt der Sevenburgse Stenden op de Turckse dreygementen siende/ en dat sy te Constantinopolen hadden doen aenbieden/ inghevalle men haer met ruste en by hunne Privelegen wilde laten/ sy den ouden Tribut genegen waren te

[illegible] te betalen/ [illegible] weder op d'Ongarise Frontieren/ [illegible] Prins Robbrecht voor zijn Lut. Veltmarschalck na Pomeren/ en schreef aen [illegible] Meuts geensins gemeynde te zijn om den Con. van Sweden uyt zijn lant te drijven/ maer siende dat hy geen Vrede wilde / en 't Rijck maer socht te troubleren/ so wilde hy zijne pernicieuse dessepnen helpen stuyten. Kurbran denborgh schreef insgelijcks aen d'andere Kurvorsten / dat vermits de Con: van Sweden niet anders en socht als 't Roomse Rijck met Oorlogh t' infesteren/ sy hare raedslagen also wilden dirigeren/ dat desselfs voornemen mocht werden gestuyt/ en [illegible] Vrede [illegible] werden.

Het groote werck van Vrede tusschen Vranckrijck en Spaingen / hadt in dese maent final succes : Den Coning die daer toe den 5. Aug. te Poictiers/ en den 20. dito te Bordeaux was gekomen/ had te Parijs onder handen gelaten een Horlogie van 7. [illegible] hoog/ en 1. gulde Vlies om aen de Cath. Coning te vereeren : Uyt Spangen wiert door een Edelman gebracht 't Conterfeytsel van d'Infante in een doos van Diamanten/ en noch eens de schilderij levens groote [illegible] uyt. Hertogh Carel van Lotteringen in Julio van zijne gevangenis te Toledo ontslagen/ en tot Madril zijne goetwillicheyt bekent hebbende/ [illegible] na St. Jean de Lus / daer de handelinge souden op 't Eylant geschieden. Zijn Majesteyt [illegible] in September na Madrid een Missive aen den Cathol. Coning/ gedragen door Mons. de Grammont/ de inhout was een versoeck van d'Infante Maria/ en luyde in 't Frans aldus :

SEer Hooge, seer uytnemende, en seer Machtigen Prince, Onsen seer lieven en wel Beminden Broeder en Oom : Alsoo het Godt belieft de goede intentien die Wy gehad hebben om de rust aen 't Christendom te geven, te Zegenen, en daer door de eenigheyd en vrundschap tusschen ons te herstellen, waer toe onse Bloedts-verwantschap als aengebooren, heeft gevende : Soo en ontbracken tot ons laetste vergenoegen anders niet, als te sien de vasticheyd van een geduyrsame Vrede : Oock de banden van onse Maegschap en vrundschap door een Nieu Verbont vaster te maken, 'twelck wy altoos gedesireert hebben : En in desen verstaen wy te spreecken van ons Huwelijck mette Doorl: Infante Donna Maria Thereza, *Outste Dochter van uwe Majesteyt. Wy komen u Majesteyt versoecken, dat wy de hoogheyd van hare geboorte en van hare staet minder aenmercken en begeeren als de bysonderste gaven van haer Persoon. Wy zenden dan in de hoedanicheyd van Ambassadeur Extraordinaris by uwe Majesteyt onsen seer lieven wel beminden Neve den Hertoge van Grammont, Eedgenoodt en Marschalck van Vranckrijck, Oppervorst van Bidache, Minister van onsen Staet, onsen Gouverneur en Stedehouder in Biscaye, Gouverneur onses Stads Bayone en 't lant van Bourg, Maistre de Camp van 't Regiment onser Franse Guarde : Om in onsen name uwe Majesteyt te bidden ; gelijck wy oock door dese doen, van voor onse Bruyt de voornoemde Doorl: Infante Donna* Maria Thereza *te willen vergunnen : Ons vorder gedragende aen 't geene gemelte Neve syn Majesteyt van het gevoelen sal vertonen, die*

nen, die wy tot uwe Maiesteyt en door d'Infante sullen behouden, soo zy de goetheydt heeft van haer na het voornemen van uwe Maiesteyt door een gunstige verwilligingh onser begeerte wil voegen. Wy sullen in desen ons niet wijder extenderen, maer Godt bidden, dat hy u Majesteyt lange Iaren in Zijne heylige en waerdige protectie houde.

BORDEAUX, den 21. Septem. 1659. *Uwe goede Broeder en Neve,*

LOUIS.

Met dese Missive en diverse geschencken quam Grammont den 17. Oct. te Madrid/ wordende met groote toeloop en blijtschap des volcks ontfangen den Luyen. Postillion geleyde hem treffelijck / voorgaende met 8. Pasteyters/ aenhebbende rode Lakense Casacken/ en traden mede tot beneden aen 't Kasteel/ daer stont den Admirael van Castille met zijn geselschap op Grammont wachtende/ hem leydende op de zael by den Koning / sittende onder en lasuren Hemel/ omringt van vele Spaense Doms / den selven Grammont beleefdelick gegroet en sijn harangue aengehoort hebbende/ ontfong de voorsz Brief/ en so kusten de Francoise des Conings handē: Zijn Majesteyt in dese ontmoeting wat meer yver en respect betoonde als aen andre Gesantē: Vragende oock na de gesontheyt van zijn Suster de Koninginne / en van den Koning van Vranckrijck: Van hier wiert hy geleydt in 't Vertreck van de Coninginne/ die met beyde d'Infantes oock onder een Hemel sat/ en die hy seyde verreede te estimeren als sijn Souverain/ hier de minnelijcke complimentē afgelegt hebbende/ wierde gracieuselijck beantwoordt/ dat hy haest gedepescheert soude worden / &c. ende soo bracht den Admirael van Castilien hem in sijn bereyde Logement/ daer hy kostelijck getracteert en van al de Groote besocht sijnde/ soo kreegh hy den 19. dito antwoordt op sijn Missive / wordende oock voor sijn vertreck van den Coning/ d'Infante/ &c. rijckelijck beschoncken.

De twee Hooft-Ministers hare conferentien en manieren tot het voltrecken van 't Huwelijck en de Vrede/ zijn wijders geweest als volgt:

DEn Cardinael Mazarini had 2. dagen te Bidache getoeft, daer hy van Monsr. de Gramond Princelijck was gewellekomt, toen hy den 24. Iuly te Bayone, en den 27. dito te St. Ian de Luz quam. Vermoeyt door het reysen, hield sommige dagen 't Bed: Hier quam Pimentelli zijn Em. wegens de Cath. Coning begroeten, en aendienen, dat Dom Louis de Haro te S. Sebastiaen gearriveert was. Den 4. Aug. ging zijn Eminentie te voet sijn Kerckgang doen. Sr. de Chiouppes maeckte onderwijl een houte Bruch op Barcken, van de Fransse zijde over de Revier Bidassao, die Spangien en Vranckrijck hier van een scheyden. Op een kleyn Eylandeke midden in dese Reviere was gebout een Logement voor dese twee groote Ministers, de Conferentie kamer was 16 voet groot, en de twee Ante-Kamers elck van 12. voet, alwaer het gheselschap van wederzyden gedurende de Conferentien, souden blijven.

Den 13. Augusti den dach sijnde die tot de eerste By-een-komst was vast gestelt, so wierd zijn Emin. opgepast van des selfs guarde Musketiers, rijdende tot aen de Bruch in Carosse met de Mareschalcken Grammond, Villeroy, Clerembault, Monf. de Grootmeester, Duc de Crequi, Command. de Souvrai, &c. voor de Carossen reed de guarde te Paerde, en achter volgden de 30. Heeren oock in Carossen, die volgens versprek beyde Ministers souden accompagneren,

compagneren. Dit waren ses Carotsen vervult met de Bisschoppen van Toulon, van Tolouse Poictiers, Sées, Bajone, en Frojus, den Abt vā Benzi, Bentivole en andere: Toen volgde den Onder-schiltknaep van zijn Eminen. met 12. Hantpaerden, en 16. Pagies te Paert, hovaerdiger als yemand van de Principalen: Achter dese volgden ontellijcke allerhande slagh van Luyden, gaende sonder ordre: Op de kant vā de Revier stonden 150. van zijn Em. Musketiers, en 25. andere bewaerden d' opgang van de Brugge, om niemand als de geordineerde Heeren door te laten: Sijn Emin. quam een weynich voor Dom Louis de Haro op 't Eyland, die korts daer na alleen quam, van Fonterabia in een Littier gedraghen, met 15. Carotsen: Op 't selve moment warender aen de Spaense kant veel geschilderde Barcken, daer onder sommige die twee Spaense Dons aen 't Eyland oproeyden: Op die kant van de Revier stonden 250. Catalonise Ruyters, met de Levrije van D. Louis, dragende Casacken, en stormhoeden op 't hooft, oock Rapieren inde hant: By dese waren noch 100. Voetknechten van 't guarnison van Fontarabia: Beyde Ministers sonder malkander te hebbē sien op komen, traden terstondt in de Conferentie Camer, yder zijn geselschap latende in elcx Vertreck die aen de Conferentie kamer ten beyde zijden met Deuren, klincken en grendels afsloot: Beyde Ministers saten neder in stoelen over malkander geplaetst, staende aen de rechter hant van yder een Tafel: D. Louis was in 't grau Laken eenvoudich gekleed, maer zijn Emi. in 't root, over sich hebbende zijn schone Dyamant, Bague, en een Kruys van 5. Dyamanten: Aldus waren zy 4. uren by een, en op het scheyden gingh den Marquis de Mondaja (Spaense Don) na 't Franse vertreck, onder pretext van zijn Bloetvrienden den Grave de Guiche en de Louigny te besoecken, en de Spangiaerden deden insgelijcks, in goet onthael van Limonades, Caneel-water, brave vin de frais, oock in courtosie en kleedinghe de Francoisen wijt overtreffende, en voornamelijk stack heerlick uyt de Gr. van Lichie, Soon van D. Louis: Quamen daer na alle inde Conferentie Kamer, met vele beleeftheden scheydende, so vertrock yder na zijn Coningrijck.

Den 16. dito is weder geconfereert, en in de sake van Portugal, den Prins van Conde en 't Huwelijck yvrich gelaboureert. Den 19. en 21. insgelijcx, wanneer D. Louis aen zijn Em. 3. Muylen met 8. groote Kassen vol Amberwater, Yswater, Serbette wijn, en Chocolates vereerde: Zijn Emine. stack weder daer in boven de Spaensche uyt, dat hy diverse Collations van curiense gelardeerde Spijsen dede op dissen: Zijne Camers waren behangen met de alderschoonste Tapyten van Europa: Maer de Spaense met de deck kleeden der Muylen.

Monsr. de Grammond weder gearriveert, en te Toulose den 4. Decemb. rapport aen de Koning met genoegen gedaen hebbende, so quam hy t' Andaye, en tracteerde daer neffens de Franse oock meest al de Spaense Grooten: De Toestel was prachtich, maer de Wijn over won de nuchterheyd van de Spanjaerden, alsoo dat zy hunne graviteyt verlatende, in 't scheyden malkander met het Bancket, Confituren, Orange en Limoenen malkander na 't hooft wierpen, daerse hare sacken mede gevolt hadden. Den Engelse Gesant Lockart was oock van Parijs te St. Ian de Luz gekomen, daer hy zijn Em. voor hield, off oock ondienstig voor d' interest vā sijne Meesters soude zijn, D. Louis aen te spreken? Sijn Emin. seyde, dat hy hem niet en konde raeden, en daer geen satisfactie bekomen sou. Maer Lockardt ginck'er even wel: D. Louis liet hem weten, dat hy gheen Ambassadeur van de Republick van Engelant kende, &c. en wees hem soo af: Daer na versocht hy by zijn Emin. in de Conferentien te moghen verschijnen om de saeken van zijnen Staet waer te nemen: Hy wierde beantwoort dattet daer nu geen tijt toe en was, &c. Den Koning van Schotlandt daer en teghens, was op zijn voordeel oock hier ghekomen, alhoewel maer met 3. Personen, en minder van opsicht als een Gesant die syn hardtste Vijanden represen-

gepresenteerde, immiddels by twee Koningen syn naeste Bloetverwantens Ministers sich tegens hem in-stellen.

Den 23. stelde Monsr. de Lionne weghens Vranckrijck, en Don Pedro Colonna wegens Spangien, de Articulen in 't net. Ende naer dat den Marquis de Chouppes was nae Portugael gesonden, om dat Coninckrijck tot ghenoeghen van Spangien volghens den Vrede te disponeren: Ende den 12. November de 25. en laetste Conferentie was gehouden, soo bevond men 't geaccordeerde den 7 Nov. onderteekent te zijn, de Articulen van die ons te verdrietighe langh, hebben de hooft-puncten in eender somma aldus by een getrocken: Blijvende over 't Huwelijk van d' Allercrist. Coning met d' Infante van Spangien, en over het moyeneren van Duynkercken een Secreet Tractaet a part.

DAer sal een Eeuwige Vrede zijn tusschen beyde Coningrijcken Vranckrijck ende Spangen, alle des selfs Coninckrijcken, Landen, plaetsen en Onderdanen. Den Oorloch sal ophouden den viij. Mey 1659. Alles wat in den Oorloch gepasseert is, sal vergeten blijven. Beyder Onderdanen sullen in malkanders Landen vrij moghen komen, blijven, en handelen in alle elckanders Zee-havenen en Plaetsen: En sullen wederzijts recht genieten: Mogen handelen in beyder Geallieerdens Landen, uytgeseyd Portugael, ten ware dat Rijck haer weder onder den Cathol. Coningh stelde: En tot malkander overvoeren alles, uytgeseyt Contrebande goederen. Indien weder eenige Oorloch tusschen beyde Coningbrijcken opstondt, sullen de wedersijts Onderdaenen Ses Maenden tijts hebben om met hare goederen te retireren. Alle soo Geestelijck als wereltlijcke, sullen herstelt werden in de goederen die sy voor den Oorlogh besaeten: Is mede gecontracteert een Huwelijck tusschen den Alderchristel: Koningh en d' Infante Maria Thereza, outste Dochter van den Catol: Coningh.

Vranckrijck sal behouden in Artois, Arras en zijn dependentien, Hesdin, Bethune, Lilers, Lens, 't Graefschap Pol, Terroane, Pas, en alles in Artois behalven Arien, Sint Omer en Renti. In Vlaenderen, Grevelingen, 't Fort Fillipus, de Sluys en Hanuyn, Bourburgh en St. Venant. In Henegouwen Landrechie, en Quesnoy met hare dependentien. In Lutsenburgh, Thionville, Montmedi, en Damvillers: 't Provoostschap van Ivoy, van Chavancy, 't Casteel, Marville. La Bassee, Bergen Wynocx en 't Fort Royael wissels Vranckrijck tegen Marienborg en Philippeville. Vranckrijck gheniet Avesnes: En behout Rousillion en Conflans, Rocroy, Castelet en Linchamp.

Den Catholijcken Koning behout 't Graefschap Cerdana, 't Prinsdom Catalonia, en alles inde Pirenyse Gebergten, na de zijde van Spangien: Na de zijde van Vranckrijck sal Vranckrijck dat besitten: Spangen behoudt 't Graefschap Catalois onder de Souveraniteyt van Vranckrijck.

In Nederlant, Yperen, Oudenaerde, Dixmuyde, Veurne, de Forten Fintelle en Quenoche, Marville op de Leye, Meenen en Comene. In Bourgonje St. Amours, Bleterans en Joux. In Italien Valensa en Mortare.

Na de zijde van Spangen: Roses, 't Fort Drijvuldicheyt, Caep de quers, 't Zegel

van

van Urgel, Tonen, 't Casteel van Bastide, Baga, Ripol, 't Graefschap Cerdana.

Spangen renunchieert zijn recht op Elsas, Zuntgau, 't Graefschap Ferette en Brisack, Waer voor den Catol. Koningh presenteert aen den Aerts-Hertog van Inspruck te betalen 3. millioenen Franse guldens.

Vranckrijck abandonneert Portugal gantschelijck, indien het selve in 3. maenden na de ratesicatie deses sich niet ten behaghe van den Cathol. Coningh door de Officien vande Christel. Koningh en wille stellen.

Twee Maenden na de publicatie sullen Commissarissen sitten om te scheyden de discrepantien over de restitutien die souda mogen ontstaen.

Die van Hesdin wert alles vergeven: Als mede de Cataloniers:

Hertog Carel van Lotaringen wert weer by Vranckrijck in goede gracie aengenomen, en na dat Nancij sal gedemolieert en alle Wapenen daer uyt ghevoert zijn, herstelt hem in 't Hertogdom van Lorainen, uytgeseyt Moyenvic, 't Hertogdom van Bar, Stenay, Dun en Lamets en Clermont: Van welcke plaetsen al eer hy werde genestitueert, deselve aen Vranckrijck sal geven een Acte van renunchiatie: En sal eenvoudig ongewapent moeten blijven en al zijn volck afdancken: En oock alvoorens desisteren van alle intelligentien en Verbonten, met yemant tegen Vranckrijck: noch in dese zijn plaetsen aen geene die Vranckrijck suspect zijn retraict geven, of Volck te werven. En sal door zijn landen altoos moeten toestaen de door-tochten der Franse Benden na Elsas, &c. en voorts wel te vreden sijn.

Den Prins de Conde zijn volck in Nederlant, binnen 8 weken na d'ondertekeninge deses gelicentieert hebbende, en 't Verbont metten Cath. Con. gerenunchieert, &c. sal voorts beloöven niemandt als Vranckrijck ghetrouw te blijven, oock Rocroy, Castelet, ende Linchamp aen Vranckrijck ghesteldt hebbende, neemt den Alderchristelijcxsten Koningh hem op in zijn goede gracie, vergeet ende vergeeft hem alles, herstelt hem in alle zijne goederen, eere en digniteyten van eerste Prins van den Bloede, sonder dat hy eenighe gepasseerde schulden sal moghen pretenderen. Belooft hem 't Gouvernement van Bourgondien: En Bresse, van Dijon en St. Ian de Laune: en zijn Soon den Prince in 't Groot-meesterschap van Vranckrijck: Dierghelijcke restitutie in haere goederen en abolitie ghenieten de Vrienden en Dienaers vanden voorsz. Prince.

Spangen belooft het Spaens Guarnisoen uyt Gulick te lichten, en aen den Vorst van Nijborgh te restitueren.

Den Hertoge van Savoijen wort in dit Tractaet by Vranckrijck gecomprehendeert en herstelt in zijn afgenomen plaetsen; als Verceyl en Cencio. En sullen alle schulden hem betaelt worden wegens de Douarije van d' Infante Catharina.

Om Vrundschap tusschen Savoijen en Mantua te behouden, sal men observeren het Tractaet te Queracho 1631. gesloten. Spangen sal aen dito Hertogen betalē de jaerlijckse Tollen van Roya in Napels, bedragende 48000. Ducatē jaerlijcx. d'Onlusten

tusschen d'Apostolise Camer, Duc de Modena, en de pretensen van Parma, sal men by den Paus pogen te bemiddelen. Beyde Koningen beloven hun Ambassadeurs te senden, om d'onlusten soo in Duytslant als in de Noorder gewesten spoedig te beslissen, en om de Switzers in Vrede te houden, ook met de Grisons convenieren. Den Prins de Monaco sal in al zijn goet herstelt worden. Spangien sal aen d'Hertogin de Chevreuse betalen 55000. Philippen, yder van tien Realen, voor d'Heerlijckhed. Kerpin en Lommersum haer in d'Oorlog ontnomen. Yder sal 't Canon en Ammunitie van de plaetsen die hy restitueert, mogen na hom nemen. Sonder rantsoen gaen alle gevangenen los, selfs die op de Galeyen sitten. 't Tractaet te Vervins Ao. 1598. wort by desen oock geapprobeert. Den 30. Nov. salmen in Italien de plaetsen restitueren: Den 4. Ianuary in Catalonien en Nederlant. En den 27. Decemb. de Ratificatien wisselen.

Vranckrijck begrijpt in dit Tractaet den Paus, de Keurvorsten en Princen van't H. Rijck: speciael Nieuborg, Hessen, Bronswijck, Lunenborgh en Darmstat: Venetien, de Switzers, en alle Vorsten en Coningen die haer binnen een Jaer nae de Publicatie declareren in de voorsz. Vrede gecomprehendeert te willen zijn.

Spangien begrijpt de Paus, Keyser, al d'Aerts-hertogen van Oostenrijck, Alle Coningen en Vorsten die genoemt zijn in't Tractaet van Vervins: En die sich in sijn Alliantie conserveren, als de Staten Generael der Vereenide Nederlanden, den Hertogh de Gustale, en alle die sich binnen 't Iaer declareren, de welcke Vranckrijck niet en sal mogen noch door andere doen travailleren, maer alleen met recht en niet door gewelt vervolghen.

Dese Articulen zijn by de twee Coningen in presentie van vele Heeren, so tot Madrid als te Colouse bes woozen solemnelijck, op 't Kruys, 't H. Evangelie, de Canons der Misse, en op hun eere alles getroulijck te observeren.

Zijnde in alles volgens d'originele Copije 124. articulen, onderteekent aldus: Le Cardinal I. Mazarini. En wat hooger, Dom Louis Mendez de Haro. Dit geschiede in de Conferentie kamer den 7. Nov. ten 11. uren 's morgens, ende wierden alsoo twee geconfronteerde en gelijckluydende Instrumenten onderteekent: Ten 2. uren wierden de Poorten van 't Eylant geopent, wanneer hun beyde Ministers met haer gevolge hadden geretireert: Doen quam 't Volck overvloedich daer binnen so uyt Spangen als Vranckrijck, Edel en slecht: Pedro Colonna las doen soo luyd als hy mocht 't Contract van 't Huwelijck in 't Spaens, en 't selve gekust hebbende, leyde dat op de Tafel van D. Louis: Eerstont quam zijn Eminentie, en onderteekende twee alsulcke Contracten, 'twelck D. Louis mede gedaen hebbende, soo omhelsde sy malkanderen, en desgelijcks deden Collonna en de Lione, daer op quamen d'Edelen in groote vreugde van wedersijden malkander omhangen. Daer zijn van yder zijde Elf getuygen tot dit besluyt geweest, als van de Francoisen: Monsr. de Guise, d'Harcour, de Clerembault, de Crequi, de Souuray, d'Olonue, de Vardes, de Saucour, de Lione, d'Auaux & Courtin, van de Spaense kant waren daer: Den Marquis de Mondejar,

den

den Hertog van Najara, Gonzales, Batteuille, Basmos, Muxica, en andre. Den 8. songh men het Te Deum te St. Jan de Luz/ werdende vreugdevuyren aengesteken/ en Posten afgesonden, aen beyde Koninghen/ oock na Romen om des Paus consent over 't Huwelijck/ dewijl hier volle Cousinage was.

December 1659.

DEn Coning van Schotlandt tot Iron/ St. Jan de Lus / en Colombo sich over de Tractaten by de respective Ministers wel geinformeert en gesproken hebbende/ toogh stillekens weder door Parijs na Brussel. De Requestmeester Courtin sont men van Toulose na Vlaenderen/ de Bisschoppen van Orange en Toulose na Roussillion/ en andre na Italien / om de beloofde plaetsen te restitueren. Den jongen Prince van Spangen den 27. Octo. op 't Escuriael aen de stuypjes overlijdende/ terwijl sijn Majesteyt ter Jacht plaisierde/ wierde nu te lichter door dit Huwelijck en den Vrede vergeten/ soo dat noch Spangien noch Vranckrijck den rou daer om aen namen/ waer tegens de Leydse Lakendrappiers byna geprotesteert souden hebben/ had het mogē helpen. Niettemin was de Coninginne van Vrancrijc seer bedroeft over het verlies van het Prinsje/ maer men seyde doen in Vranckrijck/ dat hare Broeder de Carol. Coning hadde geseyt/ Indien doch God de Heere oock zijn outste Soon quame te halen, hy most sich naer des selfs believen stellen, men konde als dan den Hertog vā Anjou een Huwelijck versoecken met zijne Tweede Dochter, en tot Successeur constitueren. Als in de 24. Conferentie d'ondertekening geschiede/ so protesteerde Monsr. de Guise uyt de naem van Hertog Carel van Loraine daer tegens / nemende tot getuygen alle de vremde Ministers die hem bejegende: Sijn Emin. om ged. Hertoge te placeren/ bood hem als hy na Parijs ging / zijn Palleys om te resideren/ en 2. tonnen gouts in gelt/ om sich na zijn staet uyt te rusten: die daer over zijn Emin: bedanckte/ en ontboot zijn twee natuyrlijcke Kinderen vā Brussel by hem. Den 12. Nov. was 't de 25. en leste conferentie/ daer men af-scheyd nam met soo veel uytdrucksels van vrundschap als men oyt sach: Sijn Emin. gaf een overdeftich Banchet/ vereerende D. Louis met 2. d'alderschoonste Tapijten/ ende een Dyamant Keten en Pendanten van 40000. gulden aen Pimontelli: D. Louis vereerde Monsr. de Lione 't Conterfeytsel van den Con. van Spangen/ omset met Dyamanten. De Spanjaerdē assigneerden doen 3. Millioenen den Vorst van Nieuborgh te betalen aen den Prins van Condee/ welcke somme dito Nieuborger voor d' inruyminge van Gulick aen Spangen schuldig was. Maer ongemeen was het, dat op den dagh van l'ondertekeniogh van dese groote Vreede, op de Zee-strandt van Bayoene is ghevanghen een Walvis, na datmen hem al vier dagen na gejaecht hadde: Over een komende met de prophetye, aldaer voor eenige Maenden uytgegaen, pronuncierende: Datmen geen Vrede en soude hebben voor datter een Walvis aldaer gevangen was. Men gheloofde dat/ om dat het geheel raer is in die gewesten / datter noyt geen Walvis soude gekomen hebben/ te meer/ om datmen altoos kleyne hoop oock op de Vrede had: Dan nu quamen sy beyde. Sijn Emin. vereerde de Walvis aen Don Louis. De Sweetse Majesteyt hoorende datte Vrede met Spangien sekerlijck gesloten

was/ stont verbaest/ en sich een weynich bedacht hebbende/ seyde met een bu-nerlijck bewegen/ Wel aen dan, fiat, sy mogen doen wat sy begeeren.

Zijn Emin. quam den 22. Decemb. te Toulose / daer hem den Coningh uyt de Carosse te gemoedt quam om-armen. Den 25. vertrock 't Hof uyt Toulose na Villeneuve/ en zijn Emin. na Castelneau d'Arx/ om alle desordre in Languedock en Provence te remedieren. Zijnde 't Franse Rijck met dese Vrede jaerlicks 16 millioenen inkomens verrijckt. De Spaense Ratesicatie arriveerden den 29. December tot Sint Jan de Lus.

De Engelsen hadden geen genoegen in dese Vrede/ om datse buyten gesloten waren/ sy raseerden Bourborgh en Mardijck gantschelijck / nemende al 't Canon en d'Ammunitie daer uyt binnen Duynkercken/ welcke stadt en 't fort Olivier sy vlijtich versterckten. Lochard quam met slechte rapport van zijne Ambassade uyt Vranckrijck te Westmunster / en G. Downing [illegible] toen mede uyt Hollant te London. Den 10. passato was aldaer gestorven den President Bradshaw/ die den Coning van Engelant als d'eerste / [illegible] ton die te Dublin storf de tweede/ en Olivier Cromwel als de derde/ ter doot hadden verwesen: Hy wierdt den 14. dito als een Vorst in de Abdy-kerck begraven/ gevolgt van zijn Neve Hendrick Bradshaw/ de Heeren Cecil/ Fontayne/ en den gewesen Resident tot Hamburg Richard Bradshaw / en meest al de Heeren van den Raet en 't Parlament/ en de gequalificeerste van Londen die quaet Conings waren: Men mach daer uyt oordeelen wat de Gunstelinghen van desen Baes ghehouden hebben / dewijl wy hier onder uyt [illegible] een verhael by voegen / 't welck een van der selver onwijffelbare Vrienden in Engelant publijck heeft doen drucken/ luydende aldus:

Den Lof vande President Bradshaw, Eerste Verwijser van Coningh Carolus Stuart de Eerste.

Bradshaw leefden altoos voor de Republ. en voor den staet van 't gemeen, is al te vroeg gestorven: Wy hebben in tien Iaren dit by hem geobserveert 'twelck wy alleen verhalen om te toonen een nobel Patroon onder onse Natie. Hy was een man van een exemplare Gotvruchticheydt, sonder aenstoot, ofte opgeblasentheyt: Die waerlijck Godt vreesde, bevlijtigende dat hy van zijne Huysgenoten wel gedient werdt: Noyt isser yemant gedurrigher in devotie en in maticheydt geweest als hy: Een groot Voorbeeld van Predikanten, soo in zijn eyghen Huys als rondsom: Een trouw Beminner van Geleerde Luyden, maer niet van de geene die boosaerdigh ofte oproerich waren: Soo dat hy een strict ooge hield over de geene die hy gebood: En 't sou swaer te seggen zijn dan oft hy goet was voor de voorige, ofte overvloedige mildt aen den rechten Armen: Zijnde seer sorghvuldich in de Christel. Practyck: En geestimeert gesont te zijn van hooft en harte in zaken van Relige: Een ongemeen scherp oordeel in civile saken, en een wijs Leydsman in affairen van Staet: Een welsprekende tonghe soo om te onderwijsen een Vriend, als om te overwinnen een Tegenstrever: Een egal hart om justitie te doen aen beyde: Met sorgende Conscientie alles resolverende, en courageus in de selve uyt te voeren: Dese Natie (ick ben gedwongen) heeft zelden zijns gelijck gehen: En 't betaemd ons dat wy hem als een groot Exemplaer navolgen, dewelcke storf so als hy leefde, altoos volstandigh (watter was) en wel versekert van d'onsterffelickheyd. [N.B.] Een saeck moet ick

zaken

zaken tot syn eeuwige eere, dat in een tijdt wanneer de Weereldt was mis-leyd van een blinde superstitie aen de Naem van een Coning, doen was hy de Man die onderscheyd maeckte tusschen dat Officie en de crime, en ter doot dorfde veroordeelen, die hy gerechtig sterven most: Daer na niet teghenstaende alle d'Attacques en Desseyns zijner Vijanden, beliefden Godt hem noch meenigh jaer in eeren te laten leven, en tot volvoeringe van de eere laten brengen in het Graf van Vrede, &c.

Wy laten yder dencken in wat een seggende weereldt dat we zijn/ van de rest is't noch te vroech veel t'ontledigen. De Enghelse Regeringhe die nu haer selfs 't Collegie van Versekerheyd hadden genoemt/ hoorende de groote klaghten over d'onderdruckte Coophandel en quade Neeringe/ troosten het Volck met een Declaratie/ dat sy de sake Godts en 'tgemeene beste voor hadden/ &c. Maer dit en maeckte de siecke bewesen niet gesont/ men begost weer te roepen om een Vry Parlament/ die van Portsmuyen/ Bristol en Hul begeerden het selve/ daer den Schout by nacht Lauson mette gheheele Vloot/ en eyntelijck d'Admirael Montagu oock toe-vielen: Voornamentlijck was van dat ghevoelen den General Monck/ geassisteert van den dapperen Colo. Morgan; Den Raet noch hoop hebbende om alles te redresseren/ sonden ordre na Portsmuyen/ maer te vergeefs: Na Schotlant wiert Gen. Lambert afghevaerdicht om Monck te dwingen/ want hy had aen den Raet geschreven/ dat haer procedueren hem niet en behaegden/ en hy dede oock verseeckeren die om met hem te handelen/ den Raet na Schotlant afgeschickt hadde: Maer Monck hy gauwer als Lambert/ dede 't Enghels Leger in Yorckshire versmelten/ alsoo dat Lambert ontbloot/ lijden most dat Monck Engelant in trock: De Burgers van Londen hoorende/ dat Monck tegens den Raet en de Militie van de hant was/ riepen oock om een Parlament/ 't welck Fledwood met de sijne niet konnende weerhouden/ door haer eygen soldaten oock daer toe ghedwongen/ soo wierde teghens den 30. January 1660. weder een Nieu Parlament beroepen.

't Rijcke Schip de Marcus Aurelius uyt Hollant/ sedert eenighe tijt aen gehouden in Engelant/ onder pretext van Spangiaerden ladinge te hebben/ om dattet na Cadix ging/ wiert nu weder ontslagen. Henricus de Susa Afgesant van Portugal/ wiert den 10. deser met veele Carotsen die niet konden accorderen/ tot den Hage ingehaelt: Sijn satisfactie aen de geinteresseerde is gelijck als die van sijne Voorsaten ge'weest op sijn Portugees. Den Professor Bornius gekoren tot d'inductie van den Jongen Prince van Orangen/ trat in possessie van sijn Ampt half November/ wanneer de selve binnen Leyden van de gewapende Burgerije ingehaelt/ en wyders in de Hooge Schoole ter studie is geintroduceert. De Moscovisvaerders in dese tyt van Archangel komende/ roemden niet seer van groote advance/ dewijl sy daer al te sterck gewest waren/ te weten/ 71. schepen uyt Hollant/ 5. van Enghelant/ 8. Hamburgers/ 1. van Lubeck/ 2. van Embden/ en 1. van Harlingen: Terwijl sy te Archangel waren/ is daer een valse Munter gejusticeert die een jaer langh hadde gevanghen ghesseten/ wordende ghesmolten gout/ silver en tin door een trachter in sijn keel gegoten/ leggende op houte balcken ghebonden/ 't welck

hem